

Îndrumar juridic elementar

Chișinău, 2017

Manualul a fost elaborat în cadrul proiectului "Suport pentru reconceptualizarea resurselor informaționale utilizate de către para-juriști", implementat de către Institutul de Reforme Penale cu sprijinul Departamentului Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros-Moldova, în cadrul Parteneriatului regional pentru abilitarea juridică a categoriilor sociale defavorizate din Moldova, finanțat de către Fundațiile pentru o Societate Deschisă.

Autori:

Nadejda HRIPTIEVSCHI, Directoare de Programe la Centrul de Resurse Juridice din Moldova, master în drept, Universitatea Centrală Europeană din Budapesta (cap. 1)

Victor ZAHARIA, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Director IRP: cap.2

Ion GUZUN, Consilier juridic, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (cap.3)

Zinaida GUȚU, master în drept, Universitatea Peterdime, California, SUA, avocat (cap. 4, 13)

Sergiu CHIRUȚA, magistrul în drept, coordonator al Oficiului teritorial Chișinău al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (cap. 5)

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef Departament Drept Internațional și European, Universitatea de Stat din Moldova (cap.6-8)

Lilian DARII, magistrul în drept, formator în cadrul CNAJGS și Institutului Național al Justiției, director executiv al CNAJGS (cap. 9, 15)

Ludmila GONCEAR, master în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova (cap. 10)

Rodica GRAMMA, master în bioetică, master în management și legislație în sănătate, doctor în filosofie, conferențiar universitar, Școala de Management în Sănătate Publică (cap. 11)

Nicolae ROȘCA, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (cap. 12)

Mihaela VIDAICU, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (cap. 14)

Vasile ROTARU, doctor în drept (cap. 16-17)

Diana TACU, Șef adjunct Departament înregistrare și evidență a populației, Șef Direcție generală stare civilă, Agenția Servicii Public (cap. 18)

Responsabili de actualizarea ediției din 2011:

cap. 16-17 - Sergiu URSU, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, prodecan.

Responsabil de conceptul de actualizare al ediției:

Victor ZAHARIA, Director, Institutul de Reforme Penale

Coordonator al ediției actualizate:

Olga RABEI, directoare de proiect, Institutul de Reforme Penale

Prezentul Ghid a fost elaborat în anul 2014, fiind actualizat în conformitate cu prevederile legislației în vigoare la data de 01.07.2017

© Toate drepturile asupra manualului sunt rezervate Institutului de Reforme Penale (IRP) și Fundației Soros-Moldova. Atât publicația, cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără indicarea sursei. Opiniile exprimate în acest ghid aparțin autorilor care își asumă responsabilitatea pentru ele și nu reflectă în mod necesar opinia Institutului de Reforme Penale sau a Fundației Soros-Moldova.

CUVÂNT-ÎNAINTE

Vom începe această lucrare cu o istorioară, care a avut loc în anul 2005, în contextul realizării de către Fundația Soros-Moldova a unui studiu intitulat „Necesitățile juridice ale populației”.

O zi ploioasă, într-un sat din raionul Hâncești. O mamă, cu un copil de 2 ani în brațe, se îndrepta spre primărie. Alți doi copii, ceva mai mărișori, o urmau. A intrat în discuție cu noi. Ne-a spus că nu mai știe ce să facă. Am încercat să înțelegem și noi ce o frământă, or, aceasta era misiunea noastră – să identificăm problemele de natură juridică cu care se confruntă populația. Ne-a spus că are trei copii, toți sub 6 ani. Soțul nu muncește și nici nu poate deoarece a fost accidentat când muncea în Rusia. Nici ea nu muncește, căci nu are unde. Ne-a mai spus că are pământ, dar că în acel an, la fel ca și în anul precedent, nu va primi nimic de la liderul agricol deoarece roada era compromisă, cu toate că a plătit impozitele. De la primărie a primit câteva sute de lei. Am întrebat-o dacă s-a adresat undeva ca să-și soluționeze problemele de natură juridică, la care ne-a răspuns că ea nu are, nu a avut și nici nu vrea să aibă probleme juridice. Femeia mergea la primărie să ia niște haine, dintr-o donație. Dar dacă nu le primește, va pleca la Chișinău.

Nu ne-am avântat în a o consulta, dar din discuții era clar că nu știa și nici să-i treacă prin cap că la primărie se poate duce nu doar după haine din donație, dar și pentru a solicita alte beneficii, că liderul agricol are și el anumite obligații întrucât a luat în arendă pământul, că dacă soțul a fost accidentat poate beneficia de pensie sau indemnizație, că dacă nu lucrează nu înseamnă că este lipsită de protecție, la fel ca și copiii ei, că dacă primarul a dat-o afară din birou de două ori nu înseamnă că nu sunt alte căi de soluționare a problemei etc. Doar o simplă discuție...

Un număr impunător de persoane se întâlnesc cu astfel de situații. Înțeleg oare acestea că au o problemă socio-juridică? Înțeleg oare că problema lor are căi de soluționare? Știu cui să se adreseze pentru a soluționa așa probleme? Au curajul, răbdarea și resursele necesare ca să acționeze? Dispun de suport moral și profesional ca să le găsească rezolvarea?

Pe parcursul ultimilor ani au fost lansate mai multe inițiative, au fost organizate mai multe acțiuni, dar care sunt departe de a fi suficiente ca să cuprindă nevoile identificate. Cert este însă că fără implicarea concretă a cetățeanului nicio problemă de natură socio-juridică nu poate fi soluționată. Cel care are o problemă mai întâi trebuie să înțeleagă că o are, să fie decis să o rezolve și să acționeze în măsura în care îi permit capacitățile proprii și cele oferite de serviciile de suport.

Îndrumarul juridic elementar conține o descriere clară și sistematizată a anumitor probleme ce țin de domeniul juridic și a căilor de soluționare a lor. Există o multitudine de neînțelegeri, conflicte și litigii în comunitate. Multe din astfel de cazuri sunt prevăzute de lege și în aceste situații părțile ar beneficia de protecția normei legale. *Îndrumarul* nu conține nici pe departe toate eventualele cazuri, ci, mai degrabă, cele mai des întâlnite în comunitățile din Republica Moldova, fiind identificate prin intermediul unor studii, dar și din practica de zi cu zi a celor ce contribuie la soluționarea lor, în special a parajuriștilor.

Deși legea trebuie să fie formulată pe înțelesul tuturor, se pare că nu întotdeauna este așa. Din aceste considerente, autorii *Îndrumarului* au avut grijă ca unii termeni juridici să fie însoțiți de explicații, sinonime. Adicional, pentru a explica modalitatea de aplicare a legii în cazuri concrete, în text au fost inserate exemple practice, au fost descriși pașii pe care trebuie să-i urmeze cei interesați pentru a-și soluționa problema cu care se confruntă.

Lucrarea este destinată tuturor celor care doresc să rezolve o problemă de natură juridică. Lecturând compartimentele *Îndrumarului* în căutarea răspunsurilor la problemele lor cotidiene, cititorii ar putea să-și dea seama că mai sunt și alte probleme pe care nici nu bănuiau că le au.

Autorii sunt conștienți de faptul că *Îndrumarul* nu oferă răspunsuri la toate întrebările posibile. Pe parcurs însă cititorii vor găsi referințe la un șir de acte normative. Cu certitudine, ar fi bine să le consulte. Alteori, vor înțelege că au nevoie de consultanța unui specialist în materie. Dar, și în acest caz, cunoscând în linii mari modalitatea de abordare a situației, vor ajuta specialistul în demersul său printr-o interacțiune mai eficientă cu acesta.

Un *Îndrumar*, chiar și cu un volum de peste o mie de pagini, nu este *panaceea* tuturor problemelor de natură juridică ale populației. „O furnică nu poate răsturna un munte, dar îl poate muta din loc încet, bucățică cu bucățică”, spunea Marin Preda. Gândul că un așa *Îndrumar* poate fi o contribuție valoroasă la abilitarea juridică a cetățenilor ne-a determinat de a reedita *Îndrumarul juridic elementar pentru cetățeni*, ediția din 2011, îmbunătățindu-l prin actualizarea și suplinirea conținutului, simplificarea formulărilor și aducerea unor exemple elocvente. Ținem să ne exprimăm recunoștința autorilor lucrării, celor care au coordonat procesul de elaborare și Fundației Soros-Moldova care a susținut acest proiect.

Victor ZAHARIA,
Director,
Institutul de Reforme Penale

Cuprins

1. Compartimentul I. Democrația și drepturile omului	27
1.1. Democrația	27
1.1.1. Ce este democrația?	27
1.1.2. Care sunt principiile unei guvernări democratice?	28
1.2. Drepturile omului – de ce este bine să le cunoaștem?	31
1.2.1. Ce reprezintă drepturile omului?.....	32
1.2.2. Constituția Republicii Moldova și drepturile garantate	34
1.2.3. Exemple de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte	36
1.2.4. Mecanisme de apărare a drepturilor omului.....	39
1.2.5. Convenția și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.....	43
1.2.6. Acte normative și surse utile de informație.....	44
1.3. Participarea cetățenilor la procesul decizional.....	45
1.3.1. De ce este important să ne implicăm în luarea deciziilor?	45
1.3.2. Cum are loc participarea cetățenilor la procesul decizional?	47
1.3.3. Participarea la guvernare la nivel central	51
1.3.4. Participarea la guvernare la nivel local	52
1.3.5. Acte normative și surse utile de informație.....	53
1.4. Accesul la informație	53
1.4.1. Ce reprezintă informațiile oficiale?.....	53
1.4.2. Care este procedura pentru a obține informații oficiale?	56
1.4.3. Cum ne apărăm dreptul la informație?.....	59
1.4.4. Acte normative și surse utile de informație.....	60
1.5. Alegerile	60
1.5.1. De ce este importantă participarea la alegeri?.....	60
1.5.2. Principiile participării la alegeri.....	61
1.5.3. Tipurile de alegeri	62
1.5.4. Listele electorale. Soluțiile în cazul în care persoana nu este înscrisă în listele electorale	62
1.5.5. Procedura de votare	63
1.5.6. Contestațiile alegătorilor	64
1.5.7. Acte normative și surse utile de informație.....	65
1.6. Societatea civilă	66
1.6.1. Rolul societății civile.....	66
1.6.2. Asociațiile obștești	67
1.6.3. Activitatea de voluntariat	71

1.6.4.	Acte normative și surse utile de informație:.....	72
2.	Compartimentul II. Noțiuni introductive despre sistemul juridic al Republicii Moldova	73
2.1.	Noțiuni generale despre legi și alte acte normative.....	73
2.1.1.	Ce este legea?	73
2.1.2.	Ce este un act normativ subordonat legii?	73
2.1.3.	De ce sunt necesare legile într-o societate democratică?	74
2.2.	Elaborarea legilor și categoriile de legi.....	74
2.2.1.	Cine adoptă legile în Republica Moldova.....	74
2.2.2.	Cum se elaborează și se adoptă o lege?	74
2.2.3.	Categoriile de legi.....	74
2.3.	Acțiunea legii și a actelor normative subordonate legii	75
2.3.1.	De când și până când acționează o lege?.....	75
2.3.2.	Asupra cui acționează o lege?.....	75
2.3.3.	Cum acționează un act normativ subordonat legii?	76
2.4.	Aplicarea legii.....	76
2.4.1.	Cum se implementează în viața cotidiană o lege?.....	76
2.4.2.	Cine aplică legea?.....	76
2.4.3.	Cum se aplică legea?	76
2.4.4.	Supremația legii. Cum procedăm dacă un act normativ subordonat legii contravine legii? ..	77
2.4.5.	Cum procedăm dacă lipsește o lege sau dacă aceasta este incompletă?.....	77
2.4.6.	Asigurarea respectării legii.....	77
2.5.	Asistența juridică. Cine și cum o acordă?	77
2.5.1.	Avocatul	78
2.5.2.	Asistența juridică gratuită garantată de stat	79
2.5.3.	Organizarea sistemului de asistență juridică garantată de stat.....	80
2.5.4.	Cine mai acordă asistență juridică gratuită?.....	81
3.	Compartimentul III. Autoritățile Publice	82
3.1.	Parlamentul	82
3.1.1.	Atribuțiile Parlamentului.....	82
3.1.2.	Colaborarea Parlamentului cu alte instituții ale statului	84
3.1.3.	Cum puteți să contribuiți la activitatea Parlamentului?	84
3.1.4.	Surse de informații recomandate	85
3.2.	Președintele Republicii Moldova	86
3.2.1.	Atribuțiile și competența Președintelui Republicii Moldova	86
3.2.2.	Cum puteți contribui la activitatea Președintelui Republicii Moldova?	87
3.3.	Guvernul și alte Autorități Publice Centrale	87

3.3.1.	Atribuțiile și componența Guvernului.....	88
3.3.2.	Ministerul Economiei și Infrastructurii.....	89
3.3.3.	Ministerul Justiției.....	90
3.3.4.	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului	91
3.3.5.	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.....	93
3.3.6.	Surse de informații recomandate.	97
3.4.	Administrația Publică Locală.....	97
3.4.1.	Consiliul local.....	98
3.4.2.	Primarul.....	99
3.4.3.	Comisiile administrative.....	100
3.4.4.	Secretarul consiliului local.....	101
3.4.5.	Consiliul raional.....	102
3.4.6.	Președintele raionului.....	103
3.4.7.	Transparența în activitatea administrației publice locale.....	104
3.4.8.	Surse de informații recomandate	105
3.5.	Contestarea actelor adoptate de Autorităților Publice	106
3.5.1.	Care acte ale administrației publice pot fi contestate?	106
3.5.2.	Care este procedura de contestare a actelor administrative?	107
3.5.3.	Surse de informații recomandate.	108
3.6.	Organizarea justiției.....	109
3.6.1.	Cum se înfăptuiește justiția?.....	109
3.6.2.	Statutul judecătorului	111
3.6.3.	Consiliul Superior al Magistraturii.....	111
3.6.4.	Răspunderea disciplinară și etică a judecătorilor	112
3.6.5.	Acte normative și bibliografie utilă	113
3.7.	Procuratura.....	113
3.7.1.	Structura și atribuțiile procurorului	113
3.7.2.	Statutul procurorului.....	114
3.7.3.	Consiliul Superior al Procurorilor	115
3.7.4.	Răspunderea disciplinară și etică a procurorului	116
3.7.5.	Acte normative și bibliografie utilă	117
3.8.	Avocatul poporului (Ombudsmanul)	118
3.8.1.	Atribuțiile Avocatului Poporului.....	118
3.8.2.	Avocatul Poporului pentru drepturile copilului	119
3.8.3.	Consiliul pentru prevenirea torturii	120
3.8.4.	Acte normative și bibliografie utilă	120

3.9.	Poliția	121
3.9.1.	Subdiviziunile și atribuțiile Poliției	121
3.9.2.	Aplicarea forței, mijloacelor speciale și a armei de foc	128
3.9.3.	Acte normative și bibliografie utilă	128
3.10.	Notarul	129
3.10.1.	Atribuțiile notarului	129
3.10.2.	Răspunderea notarului	131
3.10.3.	Acte normative și bibliografie utilă	132
3.11.	Cetățenia și actele de identitate	132
3.11.1.	Cetățenia	132
3.11.2.	Actele de identitate	132
3.11.3.	Ieșirea și intrarea în țară	137
3.11.4.	Aflarea cetățenilor străini pe teritoriul Republicii Moldova	137
3.11.5.	Acte normative și bibliografie utilă	139
4.	Compartimentul IV. Dreptul la proprietate	140
4.1.	Proprietatea publică	140
4.1.1.	Dreptul cetățenilor de a folosi bunurile cu destinație publică (care nu pot fi privatizate)	141
4.1.2.	Dreptul cetățenilor de a privatiza și a primi în folosință (locațiune) bunurile publice	148
4.2.	Proprietatea privată	151
4.2.1.	Casa de locuit cu teren aferent în localitățile rurale	151
4.2.2.	Terenul agricol (cota de teren echivalent)	159
4.2.3.	Bunuri agricole privatizate (cota-parte valorică)	165
4.2.4.	Animalele domestice	169
4.3.	Dobândirea dreptului de proprietate prin posesiune îndelungată și în alte cazuri specifice	169
4.3.1.	Dobândirea dreptului de proprietate prin deținerea (posesiunea) îndelungată a unui bun	170
4.3.2.	Dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului fără stăpân (ocupațiune) și asupra bunului găsit	171
4.4.	Înregistrarea bunurilor imobile	172
4.4.1.	Registrul bunurilor imobile și sistemul organelor cadastrale	173
4.4.2.	Înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor asupra bunurilor imobile	175
4.5.	Drepturile și obligațiile vecinilor	180
4.5.1.	Respectarea hotarului între terenurile învecinate	181
4.5.2.	Drepturi legate de construcțiile ridicate pe terenurile învecinate	181
4.5.3.	Arborii și plantațiile de pe terenurile învecinate	182
4.5.4.	Folosirea apelor	182
4.5.5.	Influența de la miros, funingine, fum, zgomot etc.	183

4.5.6.	Dreptul de trecere prin terenul vecin	184
4.5.7.	Încălcarea hotarului la ridicarea construcțiilor pe două terenuri învecinate	187
4.6.	Încetarea (pierderea) dreptului de proprietate. Apărarea dreptului de proprietate. Răspunderea proprietarului	189
4.6.1.	Încetarea (pierderea) dreptului de proprietate	189
4.6.2.	Apărarea dreptului de proprietate	194
5.	Compartimentul V. Contracte	202
5.1.	Noțiuni despre acte juridice și contracte.....	203
5.1.1.	Cine și când este în drept să încheie un contract	204
5.1.2.	Condițiile de legalitate/valabilitate.....	205
5.1.3.	Procura și reprezentarea.....	208
5.2.	Contractul de vânzare-cumpărare	213
5.2.1.	Ce este important să se cunoască despre contractul de vânzare-cumpărare (elementele contractului de vânzare-cumpărare).....	213
5.2.2.	Ce este important să se cunoască la încheierea unui contract de vânzare-cumpărare	219
5.2.3.	Tipurile contractului de vânzare-cumpărare	224
5.2.4.	Conflictele legate de contractul de vânzare-cumpărare.....	225
5.3.	Schimbul	236
5.3.1.	Diferențierea contractului de schimb de instituția preschimbării și de operațiunea de schimb valutar; coraportul contractului de schimb cu contractul de barter; legătura contractului de schimb cu contractul de vânzare-cumpărare	236
5.3.2.	Ce este sulta	237
5.3.3.	Cine suportă cheltuielile contractuale în cazul schimbului.....	237
5.3.4.	Momentul trecerii dreptului de proprietate a bunurilor schimbate (condiții specifice).....	237
5.3.5.	Tipurile contractului de schimb	238
5.3.6.	Conflictele ce decurg din relațiile contractuale de schimb.....	238
5.4.	Donația.....	242
5.4.1.	Ce este donația (forma contractului, tipurile de donație)	242
5.4.2.	Cine nu este în drept să primească o donație.....	242
5.4.3.	Donația cu condiție	243
5.4.4.	Anularea donației și efectele acesteia	244
5.5.	Înstrăinarea unui bun cu condiția întreținerii pe viață	247
5.5.1.	Ce reprezintă contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață (forma contractului)	247
5.5.2.	Relațiile dintre părțile contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață	248
5.5.3.	Când poate înceta contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață și care sunt rezultatele încetării acestui contract	248

5.6.	Arenda, locațiunea, leasingul.....	251
5.6.1.	Noțiuni generale. Diferența dintre locațiune, arendă și leasing.....	251
5.6.2.	Contractul de locațiune.....	252
5.6.3.	Contractul de închiriere a spațiului locativ	255
5.6.4.	Contractul de arendă a bunurilor și terenurilor agricole	270
5.6.5.	Contractul de leasing	277
5.6.6.	Acte normative de referință.....	278
5.7.	Împrumutul.....	278
5.7.1.	Forma contractului, tipurile de împrumut (împrumut fără bani, împrumutul cu bani)	278
5.7.2.	Obligațiile părților și efectele nerespectării acestora	279
5.8.	Contractele bancare	283
5.8.1.	Creditul bancar.....	283
5.8.2.	Depozitul bancar	285
5.8.3.	Acte normative de referință.....	286
5.9.	Asigurările	286
5.9.1.	Asigurările obligatorii.....	287
5.9.2.	Asigurarea la dorință (facultativă)	291
5.9.3.	Acte normative de referință.....	292
5.10.	Comodatul	292
5.10.1.	Ce este comodatul	292
5.10.2.	Care sunt drepturile și obligațiile părților contractului de comodat	293
5.10.3.	Când poate înceta un contract de comodat	293
5.11.	Contractul de mandat.....	299
5.11.1.	Ce reprezintă contractul de mandat	299
5.11.2.	Relațiile principale în cadrul contractului de mandat.....	299
5.11.3.	Încetarea contractului de mandat	300
6.	Compartimentul VI. Consumatorii. Drepturi și obligații	302
6.1.	Noțiuni principale	302
6.2.	Ce drepturi avem în calitate de consumatori?	303
6.2.1.	Drepturile consumatorului în cazul neconformității produsului	305
6.2.2.	Drepturile consumatorului în cazul neconformității produsului/serviciului prestat	307
6.2.3.	Depistarea unor deficiențe la marfa procurată	309
6.3.	Particularitățile unor contracte cu participarea consumatorului.....	310
6.3.1.	Contractul de antrepriză	311
6.3.2.	Contractul de transport de călători și bagaje	311
6.3.3.	Contractul de prestări servicii	312

6.3.4.	Contractul de servicii turistice	313
6.4.	Cum procedăm în caz că ni se încalcă drepturile de consumator	314
6.4.1.	Modul de depunere și soluționare a reclamațiilor	315
6.4.2.	Repararea prejudiciului (daunei) cauzat	316
6.4.3.	Cum depunem/expedim reclamațiile	317
6.4.4.	Soluționarea amiabilă	318
6.4.5.	Soluționarea litigiului în instanța de judecată (prin proces judiciar)	318
6.5.	Organele împuternicite să apere drepturile consumatorilor	318
6.6.	Lista actelor normative recomandate	319
6.7.	Informații utile	320
6.8.	Anexe	321
6.8.1.	Anexa nr.1	321
6.8.2.	Anexa Nr.2.....	322
7.	Compartimentul VII. Moștenirea	325
7.1.	Ce este moștenirea și cine poate fi moștenitor	326
7.1.1.	Noțiuni generale.....	326
7.1.2.	Moștenitorii testamentari.....	328
7.1.3.	Moștenitorii legali	333
7.1.4.	Reprezentarea succesorală	333
7.1.5.	Moștenirea vacantă	334
7.1.6.	Moștenitorii nedemni	334
7.2.	Transmisia succesorală	335
7.2.1.	Opțiunea succesorală (dreptul moștenitorilor de a alege acceptarea sau renunțarea la moștenire)	335
7.2.2.	Locul unde putem accepta sau renunța la moștenire	337
7.2.3.	Obținerea certificatului de moștenitor	337
7.3.	Cum se împarte moștenirea și obligațiile moștenitorilor	338
7.3.1.	Împărțirea moștenirii	339
7.4.	Aspecte ale instituției moștenirii cu elemente de extraneitate	340
7.5.	Lista actelor normative recomandate	341
7.6.	Modele de acte	342
8.	Compartimentul VIII. Dreptul familiei	343
8.1.	Căsătoria	344
8.1.1.	Ce este căsătoria	344
8.1.2.	Cum se încheie o căsătorie	345
8.1.3.	Drepturile și obligațiile personale ale soților	346

8.1.4.	Regimul legal al bunurilor soților	346
8.1.5.	Regimul bunurilor dobândite de concubini	350
8.1.6.	Contractul matrimonial	351
8.2.	Încetarea căsătoriei	352
8.2.1.	Desfacerea căsătoriei la oficiul de stare civilă	352
8.2.2.	Desfacerea căsătoriei în instanța de judecată	352
8.2.3.	Momentul încetării căsătoriei	357
8.2.4.	Declararea nulității căsătoriei	357
8.3.	Raporturile juridice dintre părinți și copii	358
8.3.1.	Atestarea provenienței copilului	358
8.3.2.	Drepturile copiilor minori	360
8.3.3.	Drepturile și obligațiile părinților	362
8.3.4.	Obligația de întreținere dintre membrii familiei	363
8.3.5.	Răspunderea pentru cauzarea de daune de către un minor	368
8.4.	Protecția și educația copiilor rămași fără ocrotire părintească	368
8.4.1.	Copiii aflați în situație de risc și copiii separați de părinți	369
8.4.2.	Adopția	375
8.4.3.	Tutela și curatela	377
8.5.	Violența în familie	380
8.5.1.	Subiecții violenței în familie	380
8.5.2.	Apărarea drepturilor victimei	381
8.6.	Raporturile familiale cu element străin	384
8.6.1.	Încheierea căsătoriei cu cetățenii străini în Republica Moldova. Încheierea căsătoriei în afara hotarelor Republicii Moldova	384
8.6.2.	Desfacerea căsătoriei cu cetățenii străini. Desfacerea căsătoriei în afara hotarelor Republicii Moldova	385
8.6.3.	Transcrierea actelor de stare civilă	385
8.7.	Acte normative de referință	386
8.8.	Informații utile	387
9.	Compartimentul IX. Dreptul muncii	395
9.1.	Ce trebuie să știți despre dreptul la muncă și dreptul muncii în general?	395
9.1.1.	În ce constă dreptul la muncă?	395
9.1.2.	Care este legislația care reglementează relațiile de muncă?	396
9.2.	Ce trebuie să cunoașteți despre subiectele relațiilor de muncă?	396
9.2.1.	Cine este salariatul?	396
9.2.2.	Ce este specific pentru salariații care nu au împlinit vârsta de 18 ani?	396

9.2.3.	Care sunt drepturile și obligațiile de bază ale salariatului?	397
9.2.4.	Cine este angajatorul?	398
9.2.5.	Care sunt drepturile și obligațiile de bază ale angajatorului?.....	398
9.2.6.	Ce reprezintă sindicatele?.....	399
9.2.7.	Ce reprezintă patronatele?	400
9.3.	Ce trebuie să cunoști despre ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă?	400
9.3.1.	În ce constă ocuparea forței de muncă?.....	400
9.3.2.	Care sunt subiectele care se ocupă cu procesul de organizare a activității de ocupare a forței de muncă?	401
9.3.3.	Cine este șomerul?.....	401
9.3.4.	Care sunt condițiile pentru a beneficia de ajutorul de șomaj?.....	402
9.3.5.	Ce este ajutorul de șomaj, cât și cum se acordă?	403
9.3.6.	Care este perioada de acordare a ajutorului de șomaj?	403
9.3.7.	Ce este alocația de integrare sau de reintegrare profesională?.....	403
9.4.	Ce trebuie să cunoașteți despre contractul individual de muncă și angajare?	404
9.4.1.	Ce este un contract individual de muncă?.....	404
9.4.2.	Cum se încheie un contract individual de muncă?	404
9.4.3.	Care sunt actele necesare pentru angajarea în câmpul muncii?	405
9.4.4.	Ce este carnetul de muncă și ce conține acesta?	405
9.4.5.	Cum se perfectează angajarea în câmpul muncii a unui salariat?	405
9.4.6.	Care este termenul pentru care se încheie contractul individual de muncă?	406
9.4.7.	În ce cazuri contractul individual de muncă poate fi încheiat pe o perioadă determinată?	406
9.4.8.	Garanții pentru salariații angajați pe o durată determinată.....	407
9.4.9.	Cum trebuie să procedeze persoana în cazul în care a fost refuzată nemotivat în angajare?	408
9.4.10.	Ce este perioada de probă?	408
9.4.11.	Care este termenul de probă?	408
9.4.12.	În ce cazuri se interzice aplicarea perioadei de probă?	409
9.4.13.	Care este conținutul contractului individual de muncă?	409
9.4.14.	Ce trebuie să știi despre modificarea contractului individual de muncă?.....	410
9.4.15.	În ce cazuri poate avea loc transferul la un alt loc de muncă?	410
9.4.16.	Ce nu se consideră transfer la un alt loc de muncă?	410
9.4.17.	Ce trebuie să se cunoască despre detașare și deplasare în interes de serviciu?.....	411
9.4.18.	În ce constă suspendarea contractului individual de muncă?	411
9.4.19.	În ce constă încetarea contractului individual de muncă?	412

9.4.20.	În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința angajatorului și salariatului?.....	412
9.4.21.	În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă la inițiativa salariatului (demisia)?	413
9.4.22.	În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă la inițiativa angajatorului (concedierea)?.....	413
9.4.23.	Răspunderea angajatorului pentru transferul sau eliberarea nelegitimă din serviciu	415
9.5.	Ce trebuie să cunoști despre contractul colectiv de muncă?.....	415
9.5.1.	Ce reprezintă contractul colectiv de muncă?	415
9.5.2.	Ce poate conține un contract colectiv de muncă?	416
9.5.3.	Pe ce termen se încheie contractul colectiv de muncă?.....	416
9.6.	Ce trebuie să se cunoască despre timpul de muncă și (timpul) de odihnă?	416
9.6.1.	Ce este timpul de muncă?.....	416
9.6.2.	Care este durata timpului de muncă?.....	416
9.6.3.	În ce cazuri legea stabilește timpul redus de muncă?	417
9.6.4.	Ce este timpul parțial de muncă?	417
9.6.5.	Cum are loc munca în schimburi?.....	417
9.6.6.	Care sunt regulile pentru munca în timp de noapte?	418
9.6.7.	Ce este munca suplimentară și în ce cazuri poate avea loc?.....	418
9.6.8.	În ce cazuri angajatorul nu poate atrage salariatul la munca suplimentară?.....	419
9.6.9.	Ce este timpul de odihnă?	419
9.6.10.	Ce trebuie să știi despre dreptul tău la pauză de masă și repaosul zilnic?.....	419
9.6.11.	Cât durează repaosul suplimentar?	420
9.6.12.	Care sunt zilele de sărbătoare nelucrătoare?.....	420
9.6.13.	Care este durata concediului de odihnă anual?.....	421
9.6.14.	Care este modul de acordare a concediului de odihnă anual?.....	421
9.6.15.	Cum are loc programarea concediului de odihnă anual?	421
9.6.16.	Rechemarea din concediu.....	422
9.6.17.	Ce este indemnizația de concediu?.....	422
9.6.18.	Ce este concediul neplătit?.....	422
9.6.19.	Care sunt concediile sociale?	422
9.7.	Ce trebuie să se știe despre salarizare?.....	423
9.7.1.	Ce este salariul și din ce se compune?.....	423
9.7.2.	Ce este salariul minim garantat?	423
9.7.3.	Care este modul de plată a salariului?.....	424
9.7.4.	În ce cazuri angajatorul poate efectua rețineri din salariul angajatului?	424
9.8.	Ce trebuie să se cunoască despre disciplina muncii?	425

9.8.1.	Ce este disciplina muncii?	425
9.8.2.	Ce fel de stimulări poate aplica angajatorul pentru succesele în muncă ale salariatului? ...	425
9.8.3.	Ce sancțiuni disciplinare poate aplica angajatorului față de salariat?	425
9.8.4.	Care este modul de aplicare a sancțiunilor disciplinare?	426
9.8.5.	Care este termenul de validitate și care sunt efectele sancțiunilor disciplinare aplicate?...	426
9.8.6.	Ce este regulamentul intern al unității?	427
9.9.	Ce trebuie să știi despre răspunderea materială în dreptul muncii?	427
9.9.1.	În ce constă răspunderea materială în dreptul muncii?	427
9.9.2.	În ce cazuri angajatorul repară prejudiciul cauzat salariatului?	427
9.9.3.	Ce trebuie să facă salariatul în cazul în care i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral de către angajatorul său?	428
9.9.4.	Ce răspundere poartă salariatul pentru prejudiciul cauzat angajatorului?	428
9.9.5.	În ce cazuri salariatul nu va purta răspundere pentru prejudiciul cauzat?.....	428
9.9.6.	În ce limite răspunde salariatul pentru prejudiciul cauzat angajatorului?	428
9.9.7.	Cum se determină mărimea prejudiciului material cauzat de salariat?	429
9.9.8.	Cum se repară prejudiciul material cauzat de salariat?.....	430
9.10.	Ce trebuie să știi despre soluționarea litigiilor de muncă?.....	430
9.10.1.	Ce este un litigiu individual de muncă?	430
9.10.2.	Care este procedura de soluționare a litigiilor individuale de muncă?	431
9.10.3.	Ce este un litigiu colectiv de muncă?.....	431
9.10.4.	Ce poate duce la apariția unui conflict colectiv de muncă?	431
9.10.5.	În ce constă procedura de conciliere?	432
9.10.6.	În ce cazuri litigiile colective de muncă se examinează de către instanța de judecată?	432
9.10.7.	Ce este greva și cum poți recurge la ea?.....	432
9.11.	Anexe	434
9.11.1.	Anexa nr. 1. Modele de cereri de angajare în câmpul muncii	434
9.11.2.	Anexa nr. 2. Model de contract expus în anexa la Convenția colectivă (nivel național) nr. 4 din 25 iulie 2005 cu privire la modelul Contractului individual de muncă	435
9.11.3.	Anexa nr. 3. Model de contract expus în anexa nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 449 din 29 aprilie 2004	437
9.11.4.	Anexa nr. 4. Model de contract expus în anexa nr. 4 la Hotărârea Guvernului nr.449 din 29 aprilie 2004	439
9.11.5.	Anexa nr. 5. Model de cerere de acordare a concediului neplătit.....	443
10.	Compartimentul X. Protecția socială	444
10.1.	Ce este protecția socială?	444
10.1.1.	Sistemul asigurării sociale	444
10.1.2.	Sistemul de asistență socială	447

10.2.	Ce ar fi bine să se cunoască despre stagiul de cotizare (SC) (vechimea în muncă)?	448
10.2.1.	Ce este stagiul de cotizare?.....	448
10.2.2.	Confirmarea și calcularea stagiului de cotizare	450
10.3.	Pensiile.....	454
10.3.1.	Ce este necesar să se cunoască despre pensie?	454
10.3.2.	Pensia pentru limita de vârstă	454
10.3.3.	Pensia de dizabilitate	460
10.3.4.	Pensia de urmaș (pentru pierderea întreținătorului)	477
10.3.5.	Calcularea pensiei	484
10.3.6.	Recalcularea (reexaminarea) pensiei.....	510
10.3.7.	Indexarea pensiei.....	511
10.3.8.	Plata pensiei	512
10.3.9.	Transferul pensiei.....	515
10.4.	Indemnizațiile adresate copiilor și familiilor cu copii	516
10.4.1.	Indemnizația de maternitate (pentru perioada prenatală și postnatală).....	517
10.4.2.	Indemnizația paternală	523
10.4.3.	Indemnizația unică la nașterea copilului.....	526
10.4.4.	Indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului.....	526
10.4.5.	Indemnizația lunară de suport pentru creșterea copiilor gemeni sau a mai multor născuți dintr-o singură sarcină.....	533
10.4.6.	În ce termen și unde se depune cererea pentru solicitare a indemnizației unice și a indemnizațiilor lunare adresate familiilor cu copii?.....	534
10.4.7.	Plata indemnizației unice și indemnizațiilor lunare adresate familiilor cu copii	536
10.4.8.	Indemnizația lunară pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă	537
10.5.	Indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă (IITM)	539
10.5.1.	Categoriile indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă	540
10.5.2.	Confirmarea dreptului la indemnizație și condițiile de acordare a indemnizației.....	540
10.5.3.	Perioada pentru care se acordă indemnizația	541
10.5.4.	Calcularea indemnizației.....	543
10.5.5.	Stabilirea și plata indemnizației	546
10.6.	Protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.....	550
10.6.1.	Statutul de șomer și procedura de înregistrare a șomerului	551
10.6.2.	Măsurile de protecție socială a șomerilor.....	554
10.6.3.	Măsurile active de protecție socială a șomerilor	555
10.6.4.	Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională	560
10.6.5.	Ajutorul de șomaj și alocația de integrare și reintegrare profesională a șomerilor cu statut special	564

10.7.	Ce sume bănești se cuvin la decesul persoanei?	566
10.7.1.	Ajutorul de deces	566
10.7.2.	Ajutorul de deces în cazul decesului persoanei ca urmare a accidentului de muncă sau a unei boli profesionale.....	568
10.7.3.	Ajutorul de deces în cazul decesului persoanei ca urmare a avariei de la Cernobîl	568
10.8.	Alocațiile de stat	568
10.8.1.	Ce este alocația socială de stat?	568
10.8.2.	Ce este alocația lunară de stat?	574
10.8.3.	Ce este alocația de stat pentru merite deosebite față de stat?	579
10.9.	Prestațiile bănești acordate persoanelor nevoiașe	584
10.9.1.	Ajutorul social/ ajutorul pentru perioada rece a anului	584
10.9.2.	Ajutorul material.....	590
10.9.3.	Compensațiile pentru transport	591
10.9.4.	Indemnizația de reintegrare	595
10.10.	Serviciile sociale (prestațiile nebănești)	596
10.10.1.	Servicii sociale primare	596
10.10.2.	Servicii sociale specializate	601
10.10.3.	Serviciile sociale cu specializare înaltă.....	605
11.	Compartimentul XI. Ocrotirea sănătății și sistemul medico-sanitar	609
11.1.	Dreptul la sănătate	609
11.2.	Drepturile omului în contextul sănătății.....	609
11.3.	Sistemul de sănătate din Republica Moldova.....	610
11.3.1.	Actorii-cheie ai sistemului de sănătate din Moldova.....	610
11.3.2.	Asistența medicală primară (AMP)	612
11.3.3.	Asistența medicală de urgență prespitalicească (AMUP)	613
11.3.4.	Asistența medicală spitalicească.....	613
11.3.5.	Ocrotirea sănătății mamei și copilului	614
11.3.6.	Asistența sănătății mentale	614
11.4.	Drepturile pacientului.....	615
11.4.1.	Dreptul la măsuri preventive	616
11.4.2.	Dreptul la acces la servicii de sănătate	618
11.4.3.	Dreptul la informare	619
11.4.4.	Dreptul de a consimți (de a da acordul, a accepta)	621
11.4.5.	Dreptul la libera alegere.....	625
11.4.6.	Dreptul la respectarea intimității și la confidențialitate	626
11.4.7.	Dreptul la respect pentru timpul pacientului	628

11.4.8.	Dreptul la respectarea standardelor de calitate	629
11.4.9.	Dreptul la siguranță.....	630
11.4.10.	Dreptul la inovație.....	631
11.4.11.	Evitarea suferinței și durerii nejustificate	632
11.4.12.	Dreptul la tratament personalizat (adaptat necesităților individuale).....	633
11.4.13.	Dreptul de a se plânge	635
11.4.14.	Dreptul de a fi compensat.....	635
12.	Compartimentul XII. Dreptul afacerilor	637
12.1.	Activitatea de întreprinzător (afacerea)	637
12.1.1.	Definiția afacerii. Ce înseamnă o afacere?.....	637
12.1.2.	Care activități economice nu sunt calificate ca afaceri?	638
12.1.3.	Tipurile (genurile) de afaceri	638
12.1.4.	Care sunt activitățile ce ar aduce venit, dar sunt interzise?	639
12.1.5.	Au dreptul întreprinzătorii privați să desfășoare activitățile monopol de stat ?	639
12.1.6.	Au dreptul întreprinzătorii privați să desfășoare afaceri calificate ca monopol natural?	640
12.1.7.	Care afaceri se desfășoară doar în baza licenței?	641
12.1.8.	Care sunt afacerile practicate în baza patentei de întreprinzător și care este scopul instituirii patentei de întreprinzător?	642
12.1.9.	Care sunt cele mai răspândite afaceri în localitățile rurale?.....	644
12.2.	Forma juridică a afacerii	644
12.2.1.	Ce înseamnă forma juridică a afacerii?	644
12.2.2.	Întreprinzătorul persoană fizică	645
12.2.3.	Întreprinzător cu formarea unei persoane juridice (companii, întreprinderi).....	647
12.3.	Alegerea formei în care se va desfășura afacerea	650
12.3.1.	Care formă de activitate este cea mai convenabilă?	650
12.3.2.	Poate oare să obțină o patentă de întreprinzător pentru această afacere?	651
12.3.3.	Ion Tăureanu are înregistrată o gospodărie țărănească și are și un tractor cu toate mecanismele necesare pentru prelucrarea pământului (plug, semănătoare, cultivator). Are el dreptul ca după ce termină prelucrarea propriului pământ să presteze servicii de prelucrare a pământului și altor consăteni? 652	
12.3.4.	Titularul patentei de întreprinzător ar putea desfășura afaceri împreună cu alte persoane? 652	
12.3.5.	Care ar putea fi soluția când inițiatorul afacerii dorește să implice în afacere și alte persoane? 652	
12.4.	Inițierea și înregistrarea unei afaceri	652
12.4.1.	Întreprinzător - persoană fizică	652
12.4.2.	Întreprinzător – persoană juridică	655
12.5.	Autorizarea desfășurării afacerii și licențierea afacerii	657

12.5.1.	Licențierea și autorizarea afacerii	657
12.5.2.	Reglementarea activității de întreprinzător prin autorizare	658
12.6.	Alte probleme legate de inițierea legală a desfășurării afacerii	662
12.6.1.	Deschiderea unui cont bancar	662
12.6.2.	Înregistrarea întreprinzătorului ca plătitor de asigurări sociale	662
12.6.3.	Înregistrarea întreprinzătorului ca plătitor de asigurări medicale.....	662
12.6.4.	Încheierea unui contract de muncă	662
12.6.5.	Ținerea evidenței contabile	662
12.7.	Răspunderea juridică pentru încălcarea ordinii stabilite în desfășurarea afacerii	663
12.7.1.	Răspunderea juridică în general	663
12.7.2.	Răspunderea penală pentru activitatea de întreprinzător ilicită.....	663
12.7.3.	Răspunderea contravențională pentru activitatea de întreprinzător ilicită	663
12.7.4.	Răspunderea civilă, inclusiv materială, pentru încălcarea normelor juridice de desfășurare a afacerilor	664
12.8.	Încetarea desfășurării afacerii	664
12.8.1.	Care sunt normele de încetare și lichidare a afacerii?.....	664
12.8.2.	Care este procedura de încetare a statului întreprinzătorului – persoană fizică?	664
12.8.3.	Care este procedura de încetare a activității persoanei juridice?	664
12.8.4.	Ce înseamnă suspendarea afacerii?.....	664
12.9.	LISTA ACTELOR NORMATIVE RECOMANDATE	664
12.9.1.	SURSE DE INFORMARE PRACTICĂ (CĂRȚI, REVISTE, PAGINI WEB ALE INSTITUȚIILOR PUBLICE ETC.)	665
12.10.	Anexe	667
12.10.1.	Anexa nr.1	667
12.10.2.	Anexa nr.2	668
12.10.3.	Anexa nr.3	669
12.10.4.	Anexa nr.4	670
13.	Compartimentul XIII. Impozite și plăți fiscale	680
13.1.	Rolul impozitelor și al altor plăți fiscale	680
13.1.1.	Bugetul de stat	681
13.1.2.	Bugetele locale ale satelor (comunelor)	682
13.2.	Impozitele și taxele generale de stat	682
13.2.1.	Impozitul pe veniturile persoanelor fizice	682
13.2.2.	Alte impozite și taxe.....	686
13.3.	Sistemul impozitelor și taxelor locale	688
13.3.1.	Impozitul pe bunurile imobiliare ale persoanelor fizice	688

13.3.2.	Taxe locale.....	693
13.4.	Organele de stat cu atribuții de administrare fiscală. Răspunderea cetățenilor pentru neexecutarea obligațiilor fiscale.....	694
13.4.1.	Sistemul și atribuțiile organelor de administrare fiscală	694
13.4.2.	Răspunderea cetățenilor pentru încălcarea obligațiilor fiscale	698
14.	Compartimentul XIV. Metode alternative de soluționare a conflictelor.....	703
14.1.	Conflictul.....	703
14.1.1.	Ce este un conflict?.....	703
14.1.2.	Sursele și semnele de apariție a unui conflict.....	703
14.1.3.	Diferența dintre dezacord, problemă, conflict și litigiu	704
14.2.	Noțiuni generale despre metodele alternative de soluționare a conflictelor	704
14.2.1.	Ce reprezintă metodele de soluționare alternativă a conflictelor?.....	704
14.2.2.	Avantajele utilizării metodelor de soluționare alternativă a conflictelor	705
14.2.3.	Categoriile (tipurile) metodelor de soluționare alternativă a conflictelor	705
14.2.4.	Când și de cine pot fi utilizate metodele de soluționare alternativă a conflictelor?	706
14.2.5.	Rolul unei persoane neutre în procesul de aplicare a metodelor de soluționare alternativă a conflictelor	706
14.3.	Negocierea.....	706
14.3.1.	Ce este negocierea?.....	706
14.3.2.	Avantajele negocierii.....	707
14.3.3.	Rolul părților în procesul de negociere.....	707
14.3.4.	Rezultatele negocierii.....	707
14.4.	Medierea.....	708
14.4.1.	Ce este medierea?.....	708
14.4.2.	Avantajele medierii	708
14.4.3.	Categoriile de conflicte care pot fi mediate.....	708
14.4.4.	Cadrul juridic al medierii	709
14.4.5.	Rolul mediatorului.....	709
14.4.6.	Etapele activității de mediere	710
14.4.7.	Rezultatele medierii	710
14.5.	Arbitrajul	711
14.5.1.	Ce este arbitrajul?	711
14.5.2.	Avantajele arbitrajului.....	712
14.5.3.	Rolul arbitrilor în procedura de arbitraj.....	712
14.5.4.	Rezultatele arbitrajului.....	712
15.	Compartimentul XV. Dreptul procesual civil.....	714

15.1.	Ce trebuie să știți despre instanțele judecătorești și procesul civil în general?	714
15.1.1.	În ce constă calea judiciară de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei în procesul civil?	714
15.1.2.	Care este legislația ce reglementează sistemul judiciar al Republicii Moldova?	714
15.1.3.	Care sunt tipurile și ierarhia instanțelor judecătorești în Republica Moldova?	715
15.1.4.	Cum se determină corect instanța competentă să judece cauza?	716
15.2.	Ce trebuie să se cunoască despre participanții la procesul civil?	717
15.2.1.	Despre părțile în procesul civil	717
15.2.2.	Cine este reclamantul?	718
15.2.3.	Cine este pârâtul?	718
15.2.4.	Ce este coparticiparea procesuală?	719
15.2.5.	Ce drepturi și obligații au părțile în procesul civil?	719
15.2.6.	Poate cineva interveni într-un proces deja pornit alături de reclamant sau pârât?	720
15.2.7.	Cine este intervenientul principal?	720
15.2.8.	Cine este intervenientul accesoriu?	721
15.2.9.	Cum are loc reprezentarea în procesul civil?	722
15.2.10.	Cine sunt reprezentanții legali?	722
15.2.11.	Cum pot fi reprezentate interesele într-un proces civil printr-un avocat?	722
15.2.12.	Poate participa procurorul într-un proces civil?	723
15.2.13.	Cine mai poate solicita intentarea unui proces civil?	723
15.3.	Ce trebuie să se cunoască cu privire la cererea de chemare în judecată și alte acte procesuale întocmite în legătură cu desfășurarea unui proces civil?	724
15.3.1.	Ce este cererea de chemare în judecată?	724
15.3.2.	Ce trebuie să cuprindă cererea de chemare în judecată?	724
15.3.3.	Cum și unde se depune cererea de chemare în judecată?	725
15.3.4.	Ce acte procesuale îndeplinește pârâtul în cadrul unui proces civil? Ce este referința?	725
15.3.5.	Ce este cererea reconvențională?	726
15.4.	Ce trebuie să știți despre judecata în fața primei instanțe?	726
15.4.1.	Care sunt etapele prin care trece un proces civil?	726
15.4.2.	Cum are loc intentarea procesului civil?	727
15.4.3.	În ce constă pregătirea pricinii pentru examinare?	727
15.4.4.	În ce constă asigurarea acțiunii?	727
15.4.5.	Cum are loc examinarea cauzei în cadrul dezbaterilor judiciare?	728
15.4.6.	Cum aflați despre faptul că sunteți implicat într-un proces civil?	729
15.4.7.	Cum trebuie să vă comportați în instanța de judecată?	730
15.4.8.	Care sunt temeiurile de recuzare a judecătorului?	730

15.4.9.	Cum se poate cere recuzarea unui judecător?	731
15.4.10.	Cum și cine examinează cererea de recuzare a judecătorului?	731
15.4.11.	Ce trebuie să știți cu privire la hotărârea judecătorească?	731
15.4.12.	Ce trebuie să cuprindă o hotărâre judecătorească? Hotărârea judecătorească constă din partea introductivă, partea descriptivă, motivare și dispozitiv.....	731
15.4.13.	În ce termen se redactează hotărârea motivată?	732
15.4.14.	Cum și de ce poate avea loc amânarea procesului?	732
15.4.15.	În ce constă suspendarea procesului?	732
15.4.16.	Care sunt temeiurile de suspendare a procesului?.....	733
15.4.17.	În ce cazuri procesul civil poate înceta fără a fi pronunțată hotărârea judecătorească?	733
15.5.	Ce trebuie să cunoașteți despre cheltuielile de judecată, cum și cine le achită?	734
15.5.1.	Ce este taxa de stat și cum se calculează?	734
15.5.2.	Este posibilă scutirea de plată sau amânarea achitării taxei de stat?	735
15.5.3.	Mai sunt și alte cheltuieli de judecată?.....	735
15.5.4.	Cum are loc repartizarea cheltuielilor de judecată după încheierea procesului?	736
15.6.	Ce trebuie să știi despre probele folosite într-un proces civil?	736
15.6.1.	Ce sunt probele și de ce aveți nevoie de ele?	736
15.6.2.	Cine are sarcina de a prezenta probe într-un proces?.....	736
15.6.3.	Cum se dau explicațiile în ședința de judecată?	737
15.6.4.	Ce trebuie să cunoașteți despre martori și audierea lor în ședința de judecată?	737
15.6.5.	Ce sunt înscrisurile și cum pot fi folosite ca probe?.....	739
15.6.6.	Ce este expertiza judiciară?	739
15.6.7.	Pot fi folosite înregistrările audio-video ca probe?.....	740
15.7.	Ce trebuie să cunoașteți despre căile de atac?	740
15.7.1.	Cum pot fi exercitate căile de atac în cazul în care persoana nu este de acord cu hotărârea primei instanțe?.....	740
15.7.2.	Ce este apelul?	740
15.7.3.	Ce se poate contesta cu apel?	741
15.7.4.	Cine poate declara apel?.....	741
15.7.5.	Care este instanța competentă să judece apelul?	741
15.7.6.	Care sunt temeiurile de declarare a apelului?	741
15.7.7.	În ce termen se declară apelul?	741
15.7.8.	Ce trebuie să cuprindă cererea de apel și unde se depune?	741
15.7.9.	Care este procedura de judecare a apelului?	742
15.7.10.	Ce este recursul împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?	742
15.7.11.	Ce se poate contesta cu recursul împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?	742

15.7.12.	Care sunt temeiurile de declarare a recursului împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?	743
15.7.13.	Cine poate declara recursul?.....	743
15.7.14.	Care este instanța competentă să judece recursul?	743
15.7.15.	În ce termen se declară recursul?	743
15.7.16.	Ce trebuie să cuprindă cererea de recurs și unde o puteți depune?	743
15.7.17.	Care este procedura de judecare a recursului?	743
15.7.18.	În ce constă revizuirea unei hotărâri judecătorești definitive?	744
15.7.19.	Care sunt temeiurile de revizuire a unei hotărâri judecătorești intrate în vigoare?	744
15.7.20.	Cine poate cere revizuirea unei hotărâri judecătorești definitive?	744
15.7.21.	Care este termenul de depunere a cererii de revizuire?	744
15.7.22.	Care este instanța competentă să examineze cererea de revizuire?	744
15.7.23.	Ce se întâmplă dacă cererea de revizuire este admisă?	745
15.8.	Ce trebuie să știți referitor la executarea silită a hotărârilor judecătorești?	745
15.8.1.	În ce constă executarea silită?	745
15.8.2.	Cine efectuează executarea silită?.....	745
15.8.3.	Ce trebuie să faceți pentru a iniția procedura de executare silită?	746
15.8.4.	În ce constau cheltuielile de executare?	746
15.8.5.	Cine achită cheltuielile de executare silită?	747
15.8.6.	În ce constă procedura de executare silită?	747
15.8.7.	Care sunt măsurile de asigurare a executării silite?	748
15.8.8.	Care sunt bunurile debitorului care nu pot fi urmărite?.....	748
16.	Compartimentul XVI. Dreptul penal și procedura penală	750
16.1.	Infracțiunea.....	751
16.1.1.	Ce este dreptul penal?	751
16.1.2.	Ce este o infracțiune?	751
16.1.3.	Persoanele care pot fi acuzate de comiterea unei infracțiuni	752
16.1.4.	Rolurile în comiterea unei infracțiuni	753
16.1.5.	Elementele constitutive ale unei infracțiuni	754
16.1.6.	Etapele săvârșirii unei infracțiuni.....	756
16.1.7.	Fapte care pot fi invocate în favoarea celui care a comis o faptă considerată infracțiune ..	757
16.1.8.	Antecedentele penale	760
16.2.	Exemple de infracțiuni	760
16.2.1.	Omorul	760
16.2.2.	Infracțiuni de vătămare intenționată a persoanelor	762
16.2.3.	Sustragerea proprietății	762

16.2.4.	Alte infracțiuni contra proprietății.....	763
16.2.5.	Violul	765
16.2.6.	Huliganismul.....	765
16.3.	Victimele infracțiunilor	765
16.3.1.	Cauzele infracțiunilor	765
16.3.2.	Cum să nu devii victimă?.....	766
16.3.3.	Ce să faci dacă devii victimă?.....	767
16.3.4.	Drepturile și obligațiile victimelor.....	768
16.3.5.	Ce să faci o victimă dacă organele competente nu întreprind măsuri?	769
16.4.	Noțiuni generale despre procesul penal.....	769
16.4.1.	Ce este un proces penal?	769
16.4.2.	Prin ce etape trece un proces penal?	769
16.4.3.	Cine este implicat într-un proces penal?	769
16.5.	Măsuri de constrângere într-un proces penal	773
16.5.1.	Reținerea persoanei.....	773
16.5.2.	Măsuri preventive	776
16.5.3.	Aplicarea sechestrului pe avere	777
16.6.	Investigarea infracțiunilor.....	778
16.6.1.	Pornirea urmăririi penale.....	778
16.6.2.	Colectarea probelor	778
16.6.3.	Punerea sub învinuire	781
16.6.4.	Drepturile și obligațiile persoanei acuzate.....	781
16.6.5.	Încetarea urmăririi penale	784
16.6.6.	Terminarea urmăririi penale.....	785
16.6.7.	Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile în cadrul diferitor acțiuni procesuale.....	785
16.7.	Judecarea infracțiunilor	786
16.7.1.	Regulile de judecare a unei cauze penale	786
16.7.2.	Punerea pe rol a cauzei penale	786
16.7.3.	Etapele procesului de judecată.....	786
16.7.4.	Atacarea (contestarea) sentințelor judecătorești.....	787
16.8.	Proceduri speciale în procesul penal	788
16.8.1.	Ce este o procedură specială	789
16.8.2.	Procedura în cauzele privind minorii	789
16.8.3.	Acordul de recunoaștere a vinovăției	789
16.8.4.	Suspendarea condiționată a urmăririi penale și liberarea de răspunderea penală.....	789
16.8.5.	Urmărirea și judecarea unor infracțiuni flagrante	790

16.9.	Pedepsirea celor care au săvârșit infracțiuni	790
16.9.1.	Tipurile pedepselor penale	790
16.9.2.	Aplicarea pedepselor penale	791
16.9.3.	Liberarea de răspunderea penală	792
16.10.	Surse recomandate	793
16.11.	Modele de acte.....	795
17.	Compartimentul XVII. Contravențiile	801
17.1.	Contravenția	801
17.1.1.	Ce este o contravenție?	801
17.1.2.	Ce face ca o faptă să fie considerată contravenție sau infracțiune?	801
17.1.3.	Persoanele care pot fi acuzate de comiterea unei contravenții	803
17.1.4.	Fapte care pot fi invocate în favoarea celui care a comis o contravenție	804
17.1.5.	Cum poți deveni infractor/contravenient fără voie	804
17.2.	Exemple de contravenții	804
17.2.1.	Contravențiile din domeniul sănătății.....	804
17.2.2.	Contravenții din domeniul proprietății	806
17.2.3.	Contravenții în domeniul protecției mediului.....	807
17.2.4.	Contravenții din domeniul agricol.....	810
17.2.5.	Contravenții în domeniul circulației rutiere.....	811
17.2.6.	Contravenții ce atentează la modul stabilit de administrare.....	815
17.2.7.	Contravenții ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică.....	816
17.3.	Procedura aplicată în cazul contravențiilor administrative	817
17.3.1.	Participanții la procesul contravențional	817
17.3.2.	Autoritățile competente să examineze cazurile cu privire la contravenții	817
17.3.3.	Investigarea cazurilor cu privire la contravenții.....	817
17.3.4.	Măsuri de constrângere	819
17.3.5.	Constatarea faptei contravenționale	821
17.3.6.	Judecarea cauzei contravenționale în instanță.....	823
17.3.7.	Ce să faci dacă nu ești de acord cu decizia cu privire la o contravenție?	823
17.4.	Pedepsirea celor care au săvârșit contravenții.....	825
17.4.1.	Tipurile sancțiunilor contravenționale	825
17.4.2.	Aplicarea sancțiunii contravenționale	826
17.5.	Informații adiționale	827
17.5.1.	Modele de documente.....	827
17.5.2.	Telefoane utile	831
17.5.3.	Surse recomandate	831

18. Compartimentul XVIII. Înregistrarea, transcrierea și recunoașterea actelor de stare civilă	832
18.1. Înregistrarea actului de naștere.....	832
18.1.1. Temeiul înregistrării actului de naștere	832
18.1.2. Înscrierea numelui de familie, prenumelui și a datelor despre părinții copilului în actul de naștere	833
18.1.3. Înscrierea naționalității sau apartenenței etnice în actul de naștere	835
18.1.4. Întocmirea actului de naștere al copilului găsit sau abandonat	835
18.1.5. Întocmirea nașterii copilului născut mort sau decedat în prima săptămână după naștere .	836
18.1.6. Specimenul declarației privind stabilirea paternității în baza acordului comun al părinților, specimenul declarației privind înscrierea pe propria răspundere a naționalității sau apartenenței etnice, formularului actului și certificatului de naștere	837
18.2. Înregistrarea actului de căsătorie	841
18.2.1. Temeiul înregistrării actului de căsătorie.....	841
18.2.2. Modalitatea de încheiere a căsătoriei	843
18.2.3. Specimenul declarației de căsătorie, formularului actului și certificatului de căsătorie	844
18.3. Înregistrarea actului de desfacere a căsătoriei (divorț).....	846
18.3.1. Temeiul înregistrării actului de desfacere a căsătoriei	846
18.3.2. Modalitatea de desfacere a căsătoriei.....	846
18.3.3. Specimenul cererii privind desfacerea căsătoriei în temeiul declarației comune a soților, formularului actului și certificatului de desfacere a căsătoriei (divorț)	849
18.4. Înregistrarea actului de schimbare al numelui de familie și/sau prenumelui	852
18.4.1. Temeiurile și restricțiile de schimbare a numelui și/sau prenumelui.....	852
18.4.2. Modalitatea de schimbare a numelui și/sau prenumelui	852
18.4.3. Specimenul formularului actului și certificatului de schimbare a numelui și/sau prenumelui	855
18.5. Înregistrarea actului de deces.....	856
18.5.1. Temeiul înregistrării actului de deces	856
18.5.2. Modalitatea de întocmire a actului de deces	856
18.5.3. Specimenul formularului actului și certificatului de deces	858
18.6. Recunoașterea în Republica Moldova a actelor de stare civilă întocmite peste hotarele țării.....	859
18.7. Transcrierea actelor de stare civilă eliberate pe numele cetățenilor Republicii Moldova de către autoritățile competente străine	863
18.7.1. Temeiul transcrierii actelor de stare civilă.....	863
18.7.2. Modalitatea de transcriere a actelor de stare civilă	864
18.8. GLOSAR	867

COMPARTIMENTUL I. DEMOCRAȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI

Crearea unui stat cu adevărat democratic durează în timp și necesită eforturi comune atât din partea statului, cât și a cetățenilor lui. Democrația nu ține doar de cei care guvernează; pentru a constitui un stat democratic, populația acestui stat trebuie să creadă și să-și dorească să trăiască într-un stat democratic. Democrația nu înseamnă doar obligații ale statului, dar și responsabilități și implicare activă a populației în viața publică. Respectarea drepturilor omului este caracteristica principală a unui stat democratic. Aceasta presupune în primul rând protecție din partea autorităților statului. Dar, cum drepturile omului sunt exercitate zilnic de către oricare dintre noi, respectarea acestora depinde de fiecare în parte, de măsura în care cerem protecție sau protestăm atunci când drepturile ni se încalcă și de măsura în care respectăm drepturile altor persoane. De aceea, este bine să ne cunoaștem drepturile, pentru a cere respectarea acestora.

În acest compartiment sunt explicați termenii ce țin de *democrație* și *drepturile omului*, legătura dintre aceste concepte și importanța lor în societatea modernă. Mesajul principal al acestui capitol este că până în prezent nu s-a inventat un model mai bun de guvernare decât democrația.

1.1. DEMOCRAȚIA

În prezentul capitol se explică termenul democrație și principiile esențiale ale unei guvernări democratice, cum ar fi: participarea populației la guvernare, alegerile libere periodice, accesul la informații de interes public și rolul societății civile.

1.1.1. Ce este democrația?

Democrația reprezintă o modalitate de guvernare a unui stat, care se bazează pe voința poporului (suveranitatea poporului). Există diverse definiții ale democrației, esența acestora însemnând guvernarea de către popor pentru popor. Etimologic, cuvântul *democrație* provine de la cuvintele grecești *demos*, ceea ce înseamnă *popor*, și *kratos*, ceea ce înseamnă *putere*.

Termenul democrație sau democratic se utilizează de obicei cu referire la modalitatea de organizare și conducere politică a unei societăți. De asemenea, se folosesc și cu referire la modalitatea de organizare și conducere a unui colectiv, spre exemplu, instituții publice, universități, sindicate, organizații necomerciale etc.

În sens politic, democrația reprezintă regimul politic fundamentat pe principiul suveranității naționale, care înseamnă că poporul guvernează statul prin intermediul reprezentanților săi aleși. Democrația poate fi directă – atunci când poporul exercită puterea (spre exemplu, în Grecia antică), și reprezentativă – atunci când puterea poporului se exercită de către reprezentanții săi aleși. Democrația directă, în condițiile actuale, nu poate fi exercitată, dată fiind populația mare a unui stat. Respectiv, este utilizată democrația reprezentativă. Cu toate acestea, s-au păstrat unele elemente ale democrației directe, spre exemplu, alegerile și referendumul, prin intermediul cărora poporul își exprimă prin vot aprobarea sau dezaprobarea unei decizii ce urmează a fi luată.

Esența democrației constă în faptul că puterea supremă aparține poporului acestui stat, care este reprezentată prin aleșii săi. Prin alegerile libere periodice guvernarea obține un mandat legitim de la cetățeni pentru a guverna țara. Acest mandat include puterea de a adopta legi și de a asigura implementarea acestora. La elaborarea legilor puterea legislativă – parlamentul – ține cont de principiile enunțate în Constituție, legea supremă a țării. La nivel local, consiliile adoptă hotărâri în limitele competenței date acestora prin lege. Legile sunt puse în aplicare de puterea executivă – președintele țării, guvernul și autoritățile publice subordonate acestuia, primarul/primăriile și președintele raionului/aparatul acestuia. În cazul conflictelor, poliția și puterea judecătorească intervin pentru a le asigura comportamentul conform legilor. Respectiv, democrația nu înseamnă haos, ci un sistem bine organizat al puterii.

Mai mult decât atât, democrația nu se limitează la alegeri. Democrația presupune o serie de responsabilități ale celor aleși față de cei care i-au ales, adică față de popor, în serviciul căruia se află. În cazul în care cei aleși să guverneze nu respectă legea și nu respectă promisiunile pentru care au fost aleși, poporul va vota pentru alți reprezentanți. În timpul exercitării mandatului, aleșii poporului și funcționarii numiți sau

selectați în funcții publice au obligația de a respecta interesul public, de a răspunde solicitărilor adresate, de a face consultări publice la elaborarea actelor normative și a politicilor publice. În așa mod se asigură responsabilitatea celor aleși. În așa mod funcționează democrația.

Constituția Republicii Moldova definește democrația printre valorile supreme ale statului (a se vedea preambulul și art. 1); proclamă că suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative.

1.1.2. Care sunt principiile unei guvernări democratice?

Principiile unei guvernări democratice nu sunt altceva decât elementele sau ideile esențiale pentru a considera o guvernare democratică sau nu. Acestea trebuie să fie prezente cel puțin ca deziderate spre care tinde un stat. Negarea acestora nu este acceptabilă. Mai jos se prezintă o listă de principii și explicații succinte ale acestora, care nu reprezintă în niciun fel o listă exhaustivă. Așa cum societățile se schimbă în permanență, evoluează și lista principiilor, și conținutul acestora.

Participarea populației

Participarea populației la guvernarea țării este esențială într-o democrație, participarea fiind rolul principal al cetățeanului într-o democrație. Această participare se manifestă sub diferite forme, spre exemplu:

- participarea la alegeri și la referendum (a se vedea [capitolul 1.5](#) pentru detalii);
- informarea (spre exemplu, plasarea informației despre un act normativ ce urmează a fi consultat public; informarea despre modul de alegere a deputaților/aleșilor locali; campanii de informare despre subiectele importante de interes public, spre exemplu, ce înseamnă egalitate și nediscriminare etc.);
- discutarea problemelor de interes public sau local; aderarea la partide politice; candidarea la alegeri;
- activitatea în societatea civilă, creând sau aderând la organizații de voluntari, organizații neformale sau organizații neguvernamentale (a se vedea [capitolul 1.6](#) pentru detalii);
- plata impozitelor;
- participarea sau organizarea protestelor și a altor acțiuni publice; participarea la procesul decizional prin diverse metode (a se vedea [capitolul 1.3](#) pentru detalii). Prin participarea cetățeanului la procesul decizional se realizează democrația participativă, care diminuează distanța dintre cetățean și administrație și asigură o modalitate de interacționare continuă a alegătorilor cu cei aleși (nu doar înaintea alegerilor).

Egalitatea

Toți oamenii trebuie tratați în mod egal și fără discriminare, indiferent de rasă, naționalitate, culoare, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, opinie, sex, apartenență politică, vârstă, dizabilitate, gen, orientare sexuală, identitate de gen, avere, origine socială sau orice alt criteriu similar. Într-o democrație, oamenii, individual sau în grupuri, își mențin dreptul la cultura, limba, religia proprie.

Alegeri periodice, libere și corecte

Cetățenii delegează puterea de a guverna țara celor aleși prin intermediul alegerilor. Pentru a delega această putere în mod legitim și corect, alegerile trebuie să aibă loc fără intimidări, corupție sau alte presiuni exercitate asupra cetățenilor. Alegerile periodice îi responsabilizează pe cei aleși să guverneze corect țara și să implementeze cele promise (a se vedea pentru detalii [capitolul 1.5](#) din prezentul compartiment).

Toleranța

Acceptarea diversității este indispensabilă unei democrații, atât la nivel individual, cât și la nivel de politici centrale sau locale. Ce înseamnă diversitate? Oamenii sunt diferiți unul de altul și așa este întreaga societate. Nu ne putem aștepta ca toți să gândească la fel, să lucreze la fel. Oamenii sunt diferiți, dar toți au drepturi egale. O societate are de câștigat mult de la diversitate, fiecare om vine cu diferit aport și așa îmbogățește societatea și o face mai interesantă.

Drepturile omului

Drepturile omului derivă din demnitatea umană și o protejează. Acestea sunt valorile care reflectă respectul pentru viața și demnitatea omului. Democrația și drepturile omului sunt strâns intercalate. Un stat nu poate fi considerat democratic dacă nu protejează demnitatea umană. La fel, drepturile omului nu pot fi respectate într-o dictatură, unde nu este asigurată participarea populației la actul de guvernare (a se vedea pentru detalii [capitolul 1.2](#) din prezentul compartiment).

Pluralismul politic

O democrație presupune existența mai multor forțe social-politice, care participă la guvernare și întrețin relația individ-putere. Pluralismul politic este o garanție a limitării monopolizării puterii de stat, pe care ar putea să o dețină un singur partid politic. Partidele politice promovează valorile democratice și pluralismul politic, contribuie la formarea opiniei publice, participă, prin înaintarea și susținerea candidaților, la alegeri și la constituirea autorităților publice, stimulează participarea cetățenilor la alegeri, participă, prin reprezentanții lor, la exercitarea în mod legal a puterii în stat.

Existența mai multor partide politice dă posibilitatea alegătorului să aleagă cel mai bine partidul care îi reprezintă cel mai mult valorile și interesele cu care se asociază cel mai tare, în care are încredere că va implementa cele promise în timpul campaniei electorale. Majoritate parlamentară este considerată fracțiunea sau coaliția fracțiunilor, anunțată prin declarație, care cuprinde mai mult de jumătate din deputații aleși. Opoziție parlamentară se consideră fracțiunea sau fracțiunile care nu fac parte din majoritatea parlamentară și care s-au declarat în opoziție față de aceasta. Astfel, partidele care au intrat în parlament, dar care nu dețin majoritatea sau nu au format o coaliție cu alte partide pentru a forma majoritatea parlamentară și s-au declarat în opoziție față de majoritatea parlamentară, se numesc partide de opoziție. Partidele de opoziție sunt foarte importante într-o democrație pentru a asigura o balanță a partidelor majoritare și a promova aspectele neglijate de partidele majoritare. Aceasta, desigur, poate avea loc atunci când partidele de opoziție sunt dedicate valorilor promovate și sunt profesioniste.

Partidele care nu intră în parlament se numesc partide extraparlamentare. Partidele extraparlamentare, chiar dacă nu au reprezentanți în parlament, au un rol important în asigurarea guvernării democratice a țării prin continuarea monitorizării activității Parlamentului și propunerea diferitor inițiative.

Transparența

Puterea trebuie exercitată în mod transparent, ceea ce presupune consultarea populației în procesul de adoptare a deciziilor de interes public și accesul publicului la informația de interes public. Transparența actului decizional se asigură prin informarea și implicarea publicului în adoptarea deciziilor. În Republica Moldova există o lege specializată care consacră principiul transparenței actului decizional și obligă autoritățile publice și locale să activeze într-un mod transparent și să implice publicul în deciziile publice luate, cu anumite excepții (a se vedea pentru detalii și [capitolul 1.3](#) al prezentului compartiment)¹. Accesul la informația de interes public se asigură prin publicarea informației despre activitatea autorităților publice, spre exemplu, pe paginile web, întocmirea rapoartelor de activitate etc. De asemenea, autoritățile publice sunt obligate să răspundă la solicitările despre o anumită informație, dacă aceasta nu are un caracter limitat (a se vedea pentru detalii și [capitolul 1.4](#) din prezentul compartiment)².

Un rol deosebit de important în asigurarea transparenței în guvernarea unui stat îl are mass-media. Astfel, într-o democrație libertatea de exprimare este asigurată prin intermediul mass-mediei, fiind create condiții de activitate pentru diferite mijloace de informare în masă – presa scrisă și cea electronică, televiziunea, radioul. Deseori mass-media este numită puterea a patra/polițistul statului/câinele de pază al societății deoarece

---

¹ A se vedea pentru detalii și Legea nr. 239 din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional, M.O. nr.215-217, art.798 din 05.12.2008.

² A se vedea pentru detalii și Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație, M.O. nr.88-90, art.664 din 28.07.2000.

aceasta publică informații de interes public prin care informează populația despre anumite probleme de importanță națională sau locală ori despre anumite abuzuri în cadrul autorităților statului ș.a. Funcționarii publici sunt conștienți de puterea pe care mass-media o are în societate, de aceea sunt deseori atenți la comiterea greșelilor. Astfel se realizează acel rol deosebit de important al mass-mediei de a controla puterea în stat. În același timp, fiind conștienți de puterea presei într-un stat, deseori statul și/sau anumite partide politice și/sau grupuri de interes încearcă să o controleze pentru a manipula opinia publică. De aceea guvernul, partidele politice sau anumite grupuri de interes sunt proprietari ai unor mijloace de informare în masă, spre exemplu, ziare, televiziuni sau posturi de radio, prin intermediul cărora încearcă să manipuleze opinia publică. Populația trebuie să cunoască dacă un anumit mijloc de informare este independent sau controlat, pentru a putea filtra informațiile difuzate și a trage concluziile utile (*a se vedea pentru detalii Codul audiovizualului nr. 260 din 27 iulie 2006³, Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 cu privire la libertatea de exprimare⁴*).

Responsabilitatea

Reprezentanții aleși și celelalte autorități chemate să implementeze legile statului sunt responsabile față de întreaga societate, inclusiv față de cei care i-au ales. Ei sunt responsabili pentru corectitudinea legilor adoptate, cât și pentru mecanismul și rezultatul implementării acestora.

Supremația legii

Într-o democrație nimeni nu este mai presus de lege, care trebuie aplicată în mod egal și corect față de orice persoană. Astfel, orice persoană, indiferent de poziția sa în societate, este obligată să respecte legea. Această obligație se bazează pe legitimitatea normelor juridice adoptate de reprezentanții poporului.

Separarea puterilor în stat

Un sistem democratic de guvernare include diverse mecanisme pentru a preveni preluarea și exercitarea abuzivă a puterii de stat de către un grup de persoane. Separarea puterilor în stat este unul din aceste mijloace. Astfel, conform principiului separării puterilor în stat, puterea legislativă (parlamentul), puterea executivă (președintele, guvernul și autoritățile publice subordonate acestuia) și puterea judecătorească (instanțele de judecată) sunt separate, ceea ce asigură o concurență între acestea, dar și posibilitatea de a verifica și a limita puterea celorlalte ramuri ale puterii de stat. Spre exemplu, parlamentul adoptă legi care determină competența instanțelor de judecată. În același timp, Curtea Constituțională poate verifica dacă o lege este sau nu conformă Constituției și o poate declara neconstituțională, ceea ce obligă parlamentul să o modifice ulterior. Curtea Constituțională nu face parte din sistemul judecătoresc, ci este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, independentă de orice altă autoritate publică. O instanță judecătorească poate anula un act administrativ emis de un ministru sau altă autoritate publică dacă acest act este ilegal, astfel exercitând controlul asupra executivului. Instanța judecătorească poate decide dacă o prevedere a unei legi nu este conformă Constituției și va aplica în mod direct Constituția, astfel Parlamentul fiind responsabilizat.

Rolul comunității internaționale

Experiența celor două războaie mondiale a determinat comunitatea internațională să elaboreze un șir de mecanisme pentru protejarea drepturilor omului. Astfel, au fost create un șir de organizații interguvernamentale cu scopul de a favoriza cooperarea dintre state pentru asigurarea păcii și bunăstării statelor membre. Aceste organizații poartă un caracter politic și modalitatea principală de activitate a lor constă în adoptarea tratatelor semnate de statele membre și asigurarea implementării acestora. Asigurarea drepturilor omului în statele membre constituie o preocupare majoră a acestor organizații. Astfel, au fost elaborate o serie de tratate internaționale și au fost create organe care pot monitoriza și sancționa statul în cazul în care acesta din urmă nu asigură respectarea tratatelor (*a se vedea subcapitolul 1.2.3 pentru detalii despre principalele tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*).

³ MO nr.131-133, art.679 din 18.08.2006.

⁴ M.O. nr.117-118, art.355 din 09.07.2010.

Cele mai importante **organizații interguvernamentale** la care Republica Moldova este parte sunt următoarele:

- Organizația Națiunilor Unite (ONU; www.un.org) a fost creată după al Doilea Război Mondial, având drept obiective principale de a promova drepturile fundamentale ale omului, a preîntâmpina declanșarea conflictelor violente, a garanta respectul pentru dreptul internațional, precum și de a ameliora standardele de viață la nivel global. Republica Moldova a devenit membru al ONU pe data de 2 martie 1992;
- Consiliul Europei (www.coe.int), înființat în 1949 cu scopul de a crea un spațiu democratic și legal comun pe întregul continent european, asigurând respectarea valorilor fundamentale: drepturile omului, democrația și statul de drept. Aceste valori constituie temelia unei societăți tolerante și civilizate și sunt indispensabile stabilității europene, creșterii economice și coeziunii sociale. Republica Moldova a devenit parte a Consiliului Europei la 13 iulie 1995;
- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE; www.osce.org) creată în 1975 cu scopul de a depăși divizarea Europei după cel de-al Doilea Război Mondial și a asigura securitatea printr-un forum de dialog și negocieri multilaterale între Est și Vest (la acel moment organizația se numea Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa). Mandatul actual al OSCE include diplomația preventivă, prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, consolidarea respectării drepturilor omului, a democrației și statului de drept; promovarea tuturor aspectelor societății civile. Republica Moldova a aderat la această organizație la 30 ianuarie 1992;
- Uniunea Europeană (UE; www.europa.eu) – creată după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial pentru a garanta pacea, prosperitatea și stabilitatea cetățenilor Europei. La moment, aceasta este o entitate politică, socială și economică dezvoltată în Europa, constituită din 28 de state, cu o populație de 508 milioane de locuitori (a treia cea mai mare entitate după numărul de locuitori din lume, fiind precedată de China și India). Reprezentanții UE au o influență mai mare la nivel mondial în momentul în care vorbesc cu o singură voce, decât dacă ar reprezenta doar o țară. Statele UE cooperează îndeaproape în ceea ce privește schimburile comerciale și politica pentru dezvoltare. UE dispune, de asemenea, de o politică de securitate și apărare comună. Republica Moldova nu este stat-membru al Uniunii Europene, dar are relații strânse de colaborare, care au fost intensificate după semnarea Acordului de Asociere UE – Republica Moldova în 2014. Uniunea Europeană este cel mai mare donator care susține dezvoltarea politică și economică și acordă asistență umanitară Republicii Moldova. Integrarea europeană constituie prioritatea politicii interne și externe a statului nostru.

Participarea Republicii Moldova la aceste organizații îi oferă posibilități de cooperare în vederea îmbunătățirii sistemului de guvernare și a nivelului de viață din țară. În cazul unor încălcări grave ale drepturilor omului, comunitatea internațională poate decide de a se implica în vederea protejării populației. În afară de ajutorul direct acordat de aceste organizații, prezența în organizațiile menționate oferă și o asigurare pentru antreprenorii interesați să investească în Republica Moldova. În toate aceste organizații democrația și drepturile omului sunt priorități, de aceea este în interesul Republicii Moldova de a asigura un regim democratic de guvernare. În cazul în care Republica Moldova încalcă tratatele internaționale la care este parte și acordurile încheiate cu aceste organizații, țara riscă să fie izolată de comunitatea internațională, adică de beneficiile acordate de apartenența la această comunitate.

1.2. DREPTURILE OMULUI – DE CE ESTE BINE SĂ LE CUNOAȘTEM?

În acest capitol se explică ce reprezintă drepturile omului și se dau exemple ale acestora. Este explicat rolul Constituției și al tratatelor internaționale în proclamarea și apărarea drepturilor omului. Sunt enumerate căile principale de protecție a drepturilor omului. Drepturile omului nu sunt categorii absolute, sunt anumite situații în care drepturile unei persoane sau ale unui grup de persoane pot fi limitate în interesul public. Această limitare însă trebuie să fie legitimă și proporțională scopului urmărit. Nu în ultimul rând, este important de știut că fiecare persoană, pe lângă drepturi, are și anumite obligații, a căror respectare este esențială pentru a asigura buna conviețuire în societate.

1.2.1. Ce reprezintă drepturile omului?

Drepturile omului reprezintă garanțiile ce aparțin oricărei ființe umane. Există diferite definiții ale drepturilor omului. Cel mai des se explică drepturile omului ca fiind *principii unanim recunoscute de echitate și justiție sau garanții pe care nimeni nu le poate nega, limita sau refuza fără un proces echitabil în fața unui judecător sau a unei autorități cu putere de a judeca, prerogative garantate la nivel internațional vizavi de stat, care servesc pentru a proteja caracteristicile fundamentale ale ființei umane și demnitatea acestora în timp de pace și război.*

În legislație și în literatura de specialitate se utilizează termenul drepturi și libertăți fundamentale ale omului. Drepturile și libertățile sunt termeni similari în esență. Libertățile se referă la: libertatea individuală – dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei; libertatea de conștiință – dreptul persoanei la opinie proprie, și libertatea de gândire și de expresie – dreptul de a exprima opiniile proprii verbal sau în scris.

Nu există o definiție juridică unanim acceptată a drepturilor omului și nici nu este necesară una. Contează nu o definiție strictă, ci înțelegerea fiecăruia dintre noi a ceea ce reprezintă drepturile omului. Pentru aceasta este oportună definirea drepturilor omului prin prisma caracteristicilor acestora, și anume:

- drepturile omului sunt: (1) *inalienabile* – nu pot fi refuzate sau luate în mod arbitrar de la individ; (2) *indivizibile* – toate drepturile au o importanță egală și nu pot fi negate unele în favoarea altora; (3) *interdependente* – toate drepturile sunt legate între ele și nu poate fi garantat unul fără altul, și (4) *individuale* – majoritatea drepturilor pot fi exercitate individual sau în grup, dar deținătorul dreptului este întotdeauna o persoană individuală;
- drepturile omului creează anumite prerogative ale celor cărora le aparțin aceste drepturi – altfel spus, omul are dreptul la ceva, are dreptul să se aștepte de la cei din jur să-i respecte drepturile;
- drepturile omului sunt garantate la nivel internațional – ceea ce înseamnă că statul nu poate adopta măsuri restrictive față de anumite drepturi, iar în cazul în care statul adoptă unele măsuri abuzive care restrâng anumite drepturi, persoana își poate realiza drepturile bazându-se pe prevederile tratatelor internaționale la care este parte;
- drepturile omului pot fi realizate vizavi de autoritățile statului sau autoritățile quasi statale și vizavi de persoanele individuale prin intermediul autorităților statului;
- drepturile omului sunt aplicabile, în principiu, pe timp de pace și conflicte armate, dar pot fi limitate în anumite circumstanțe pe o perioadă temporară;
- drepturile omului sunt recunoscute de state ca fiind necesare pentru dezvoltarea ființei umane și de aceea sunt considerate fundamentale pentru ființa umană.

Istoric, drepturile omului au jucat un rol important în lupta împotriva absolutismului politic, în special la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Deși se utiliza o altă terminologie, esența consta în protejarea libertății și egalității individuale. Abia după atrocitățile comise de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, comunitatea internațională a realizat importanța formalizării drepturilor omului, considerate fundamentale la moment. Astfel, a fost adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la 10 decembrie 1948, Declarația universală a drepturilor omului. Declarația încorporează speranțele și doleanțele comune întregii umanități. Declarația a fost adoptată pentru a servi *un standard comun pentru a fi atins de către toate popoarele și națiunile*. Declarația include diferite drepturi și este utilizată ca un indicator pentru evaluarea măsurii în care statul implementează drepturile omului.

Normele referitoare la drepturile omului încă sunt în proces de dezvoltare și elaborare la nivel internațional. Drepturile omului pot fi invocate în instanțele judecătorești sau în fața autorităților publice în cazuri concrete, pentru apărarea unui anumit drept. De asemenea, drepturile omului pot fi invocate pentru determinarea adoptării unei legi, decizii, inclusiv la nivel local. Sunt utilizate diferite criterii pentru clasificarea drepturilor omului. Cea mai frecventă clasificare se referă la conținutul drepturilor și reiese și din cronologia tratatelor internaționale în domeniu (a se vedea pentru detalii subcapitolul [1.2.4](#)):

- *drepturi civile și politice* – sunt acele drepturi care protejează libertățile inerente ființei umane și asigură participarea acesteia la viața publică, spre exemplu: dreptul la viață; dreptul la libertate și securitate; dreptul la întrunire pașnică; dreptul la viața privată și de familie; dreptul la căsătorie și de a întemeia o familie; dreptul la onoare și reputație; dreptul la inviolabilitatea domiciliului; dreptul la cetățenie al copilului; dreptul de a alege și de a fi ales; dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice; libertatea gândirii; libertatea conștiinței; libertatea de exprimare; libertatea sindicală; interzicerea torturii, a tratamentului inuman și degradant; interzicerea sclaviei; dreptul popoarelor la autodeterminare, dreptul minorităților de a avea viață culturală, religie și de a folosi propria limbă etc.;
- *drepturi sociale, economice și culturale* – sunt acele drepturi care asigură accesul la resurse indispensabile existenței și dezvoltării ființei umane din punct de vedere economic, social și cultural, spre exemplu: dreptul la securitate socială și la asigurări sociale; dreptul la muncă; dreptul la un salariu echitabil; dreptul la securitatea și igiena muncii; dreptul la odihnă și la timp liber; dreptul la un nivel de trai suficient pentru sine și familia sa, inclusiv de a beneficia de hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor de existență; dreptul de a fi protejat contra foamei; dreptul la sănătate fizică și mintală; dreptul la educație; libertatea părinților de a alege pentru copiii lor instituțiile de învățământ; dreptul de a participa la viața culturală; dreptul de a beneficia de progresul științific și de aplicațiile sale; dreptul autorului de a beneficia de protecția intereselor morale și materiale decurgând din orice producție științifică, literară sau artistică a sa; libertatea cercetării științifice și a activităților creatoare etc.;
- *drepturi ce țin de dezvoltare sau de solidaritate* – drepturile care au fost consacrate în a doua jumătate a secolului al XX-lea și al căror conținut încă este elaborat, spre exemplu: dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu curat și sănătos, dreptul la pace.

Drepturile omului impun anumite **obligații statului**, și anume:

- de a respecta drepturile omului, numite și obligații negative, adică statul trebuie să se abțină de la anumite acțiuni, spre exemplu, de a nu supune torturii, de a nu limita dreptul la întruniri, de a nu interzice anumite publicații (dreptul la libera exprimare) etc.;
- de a proteja drepturile omului, numite și obligații pozitive, adică statul trebuie să protejeze drepturile unei persoane față de acțiunile terților sau statul trebuie să întreprindă anumite acțiuni în vederea asigurării protejării drepturilor unei persoane sau ale unui grup de persoane, spre exemplu, să apere persoanele care participă la o întrunire publică de atacurile altor persoane, să întreprindă măsuri față de părinții care nu îngrijesc copiii lor etc.;
- de a facilita sau realiza drepturile omului, ceea ce presupune, spre exemplu, facilitarea accesului cetățenilor la resurse pentru satisfacerea unui anumit drept, obligații ce depind într-o mare măsură de resursele financiare disponibile. Spre exemplu, obligații să instituie un sistem de învățământ primar, să instituie mecanisme pentru asigurarea calității de către avocații care acordă asistență juridică garantată de stat, să instituie sisteme de protecție a copiilor rămași fără îngrijire părintească etc.

În afară de drepturi, **orice ființă umană are și anumite responsabilități sau îndatoriri**: de a nu încălca drepturile altei ființe umane și de a-i ajuta pe cei ale căror drepturi sunt încălcate. Obligația generală a tuturor oamenilor este de a-i respecta pe ceilalți și a-i trata cu respect, indiferent de diferențele dintre aceștia. Aceste îndatoriri reies din însăși natura drepturilor omului, fiecărui drept aparținându-i și îndatorirea celorlalte persoane de a nu-l încălca.

Constituția Republicii Moldova prevede, în articolul 55 că *orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora*. Constituția menționează următoarele îndatoriri fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova:

- devotamentul față de țară – o îndatorire aplicabilă tuturor cetățenilor, iar în cazul cetățenilor care dețin anumite funcții publice, se depune jurământul și obligații speciale conform funcției. Spre exemplu, președintele țării, judecătorii, precum și militarii;

- apărarea patriei – una din metodele de realizare a acesteia este satisfacerea serviciului militar;
- plata impozitelor și taxelor stabilite conform legii – din acestea se formează bugetul de stat și local, orice persoană care are un venit trebuie să achite impozitele și taxele stabilite;
- protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale – îndatorire care necesită a fi îndeplinită conștiincios în fiecare zi.

Obligația de a respecta drepturile omului și a se abține de la orice interferență cu aceste drepturi este esențială conceptului drepturilor omului. Însă, acestea totuși nu sunt concepte absolute și anumite drepturi în anumite situații pot fi supuse unor limitări:

- nu pot fi supuse limitărilor un număr restrâns de drepturi, consacrate la nivel internațional și național, cum ar fi: dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant; de a nu fi supus sclaviei; de a nu fi pedepsit pentru o acțiune care nu constituia infracțiune la momentul comiterii acesteia;
- unele drepturi, deși absolute prin natura sa, totuși pot fi limitate în cazuri excepționale, spre exemplu, dreptul la viață este garantat și orice acțiune ce atentează la viața unei persoane este pedepsită. Totuși, acest drept poate fi limitat în timp de război, atunci când soldații nu sunt pedepsiți pentru omorurile comise în timpul serviciului militar;
- unele drepturi, cum este dreptul la viața privată și de familie, libertatea de gândire, de conștiință și religie, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și asociere, pot fi limitate de către stat pentru a nu dăuna intereselor altor persoane sau interesului public. Aceste limitări sunt permisibile conform tratatelor internaționale, dar trebuie să fie conform condițiilor prevăzute de acestea. Și anume, orice limitare trebuie să îndeplinească 3 condiții: (1) să fie prevăzută de lege (sau alt act normativ care este clar și accesibil pentru populație); (2) să servească un interes public (spre exemplu, ordinea publică, securitatea națională, prevenirea infracțiunilor sau protecția drepturilor altor persoane) și (3) să fie necesară într-o societate democratică (limitarea trebuie să fie conformă principiului de proporționalitate, adică metoda utilizată să fie adecvată pentru atingerea scopului urmărit, să fie cât de puțin posibil de ușoară și să fie proporțională interesului protejat).

Într-o societate în unele cazuri apar **conflicte între drepturile diferitor persoane**. Un conflict dintre două sau mai multe drepturi sau interese urmează a fi soluționat prin compararea sau *punerea pe cântar* a intereselor în conflict. Dacă este necesar de a fi limitat dreptul unei persoane sau al unui grup de persoane în favoarea altuia sau pentru protejarea unui interes public, aceste limitări sunt posibile atât timp cât îndeplinesc condițiile stipulate în lege și sunt necesare într-o societate democratică.

Foarte des nu este posibilă implementarea tuturor drepturilor din cauza lipsei de bani în bugetul de stat și local. Guvernul (la nivel central) și primăria (la nivel local) în permanență analizează și aleg domeniile prioritare în care trebuie investite resursele statului. Apoi parlamentul, respectiv, consiliul local aprobă bugetele respective. Publicul are dreptul să participe la acest proces prin diferite metode și în măsuri diferite, în funcție de tipul problemelor.

Este bine de reținut că drepturile omului pot fi limitate în cazul în care există un conflict între drepturile a două sau mai multe persoane. Dar limitarea respectivă trebuie să fie prevăzută de lege, să aibă un scop legitim și să fie necesară într-o societate democratică. În cazul în care apare un conflict între persoane, acesta poate fi soluționat prin înțelegerea dintre acestea (a se vedea compartimentul 14) de către administrația instituției care a emis actul în cauză (a se vedea compartimentul 3 pentru detalii cu privire la competența diferitor autorități administrative, poliției și procuraturii), cu ajutorul Avocatului Poporului (a se vedea capitolul 1.2.4 din compartimentul 1) sau prin intermediul instanței de judecată (a se vedea compartimentele 15 cu privire la procedura civilă; 16 – cu privire la procedura contravențională; și 17 – cu privire la procedura penală).

1.2.2. Constituția Republicii Moldova și drepturile garantate

Constituția este legea supremă a statului, ceea ce înseamnă că orice lege și act normativ adoptate în Republica Moldova trebuie să fie conforme Constituției, adică să nu contrazică prevederile scrise în

Constituție. Consacrarea drepturilor omului în Constituție este foarte importantă, deoarece acest lucru asigură un grad mai înalt de protecție a acestora, condiționând orice act adoptat ulterior să fie conform Constituției (a se vedea pentru detalii compartimentul 2 despre conținutul Constituției și procedurile speciale de adoptare și modificare).

Constituția conține un compartiment special dedicat drepturilor omului – **Titlul II**, intitulat **Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale**. Constituția proclamă următoarele principii generale pentru aplicarea și interpretarea normelor ce țin de drepturile omului:

superioritatea/caracterul prioritar al normelor internaționale privind drepturile omului față de prevederile naționale: conform art. 4 al Constituției, dispozițiile constituționale privind drepturile omului se interpretează și se aplică în conformitate cu Declarația universală a drepturilor omului (a se vedea capitolul [1.2.3](#)), cu pactele și cu celelalte tratate internaționale la care Republica Moldova este parte. În cazul în care există neconcordanțe între pactele și tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, se aplică prevederile tratatelor internaționale;

universalitatea – art. 15 și art. 19 din Constituție: toți cetățenii Republicii Moldova beneficiază de toate drepturile consacrate în Constituție și în alte acte normative. Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege. Unele norme se referă doar la cetățenii Republicii Moldova, acest lucru fiind menționat în actul/legea respectivă; egalitatea – art. 16 din Constituție: toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Astfel, nimeni nu poate fi discriminat, adică tratat diferit în condiții similare, doar din cauza originii sociale, a limbii vorbite etc.;

discriminarea reprezintă tratamentul diferit aplicat unei persoane (sau unui grup de persoane) în legătură cu recunoașterea sau exercitarea drepturilor de către aceasta, din cauza că are o caracteristică sau este percepută că are o caracteristică specifică, care poate fi criteriul de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie sau apartenență politică, orientare sexuală sau orice alt criteriu similar. Discriminarea este interzisă atât în sfera publică, adică instituțiile sau autoritățile publice, cât și în sfera privată – în sfera publică (spre exemplu, o femeie este concediată dintr-o instituție publică din cauza maternității), în sfera privată (spre exemplu, un restaurant refuză accesul a două persoane de același sex care se țin de mână). Orice persoană care crede că a fost discriminată poate întreprinde una din următoarele acțiuni: a) să soluționeze situația direct cu persoana/autoritatea care a discriminat-o (sau cu persoana/instituția superioară); b) să încerce să medieze situația cu ajutorul unui mediator profesionist, al autorității publice sau instituției private implicate sau a Consiliului pentru Prevenirea și Combaterea Discriminării și Asigurarea Egalității (Consiliul nediscriminare) și/sau c) să depună o cerere formală de apărare împotriva discriminării. Cererea respectivă poate fi adresată fie Consiliului nediscriminare (plângere), fie instanței de judecată (cerere de chemare în judecată), fie poliției sau procuraturii (plângere);

accesul liber la justiție – art. 20 din Constituție prevede că orice persoană are dreptul de a se adresa instanțelor de judecată competente pentru a fi remediată orice încălcare a drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime. Astfel, statul este obligat să creeze instanțe de judecată accesibile pe întreg teritoriul țării, capabile să examineze cererile depuse. Nu este rezonabil de a se adresa în instanța de judecată cu toate problemele, altfel instanțele ar fi mult prea încărcate și examinarea ar dura prea mult. Mai mult decât atât, soluționarea cauzelor prin intermediul instanțelor de judecată presupune o perioadă mai îndelungată, presupune apariția în fața judecătorului de obicei mai mult decât o dată și presupune costuri atât pentru persoană – cheltuielile de judecată (a se vedea pentru detalii [compartimentul XIV](#)) și onorariul avocatului (a se vedea [compartimentul II](#)), cât și pentru stat – întreținerea instanțelor de judecată. De aceea, unele probleme prevăd calea obligatorie de soluționare prealabilă, ceea ce înseamnă procedura de soluționare a conflictului cu autoritatea care a comis pretinsa încălcare și doar dacă această etapă nu este satisfăcătoare persoana se poate adresa în instanța de judecată. Stabilirea restricțiilor de așa gen nu constituie o încălcare a accesului la justiție. Unul din obiectivele creării rețelei de para-juriști este de a ajuta populația să-și soluționeze problemele juridice simple rapid și să prevină conflictele care ar putea fi pasibile doar de soluționarea în instanța de judecată. În

cazul în care persoana decide sau trebuie să meargă în instanța de judecată pentru apărarea dreptului său, dar nu dispune de mijloace financiare pentru a angaja un avocat și interesele justiției cer ca respectiva persoană să fie asistată de un avocat, statul este obligat să-i acorde un avocat. De obicei, în orice cauză în care persoana riscă a fi privată de libertate statul este obligat să-i acorde un avocat **din contul statului**.

În Republica Moldova principiile generale de acordare a avocatului din contul statului sunt prevăzute în *Legea nr. 198 din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat*⁵ și în actele adoptate de Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (www.cnaigs.md), autoritatea investită să administreze sistemul de asistență juridică garantată de stat (a se vedea pentru detalii [compartimentul II](#));

prezumția nevinovăției – art. 21 din Constituție: acest principiu înseamnă că nicio persoană nu poate fi considerată vinovată decât dacă vinovăția sa a fost confirmată în cadrul unui proces judiciar de către o instanță de judecată. Astfel, dacă persoana X a fost reținută de către polițistul de sector pentru că un vecin a informat polițistul că aceasta i-ar fi furat vaca, persoana X nu poate fi considerată vinovată până când vinovăția ei nu va fi stabilită de instanța de judecată. În mod similar, atunci când în presă sau la televiziune o persoană se numește „infractor”, „criminal” sau cu alte cuvinte similare, dar persoana încă nu a fost adusă în fața judecătorului pentru a-i examina fapta imputată, utilizarea acestor cuvinte încalcă dreptul persoanei de a fi prezumată nevinovată. Este necesar de abținut de la utilizarea unor astfel de etichetări față de persoanele care sunt doar bănuite sau învinuite de comiterea unei infracțiuni, în special, trebuie să se abțină funcționarii publici și mass-media;

neretroactivitatea legii – art. 22 din Constituție: acest principiu înseamnă că nicio persoană nu poate fi condamnată pentru o faptă care la momentul comiterii nu constituia infracțiune. Spre exemplu, dacă persoana X a comis la 2 februarie 2010 un furt al unui obiect în valoare de 100 de lei, dar legea la acel moment prevedea ca obiect al furtului suma minimă de 500 de lei, atunci persoana nu poate fi trasă la răspundere penală, chiar dacă la 3 februarie a fost adoptată o lege care prevedea suma minimă de 100 de lei pentru a fi considerată furt. De asemenea, acest principiu prevede că nu poate fi aplicată o pedeapsă mai aspră decât cea care era prevăzută pentru fapta comisă la momentul comiterii acesteia. Acest principiu reiese din umanismul dreptului penal și scopul pedepsei penale, care este în primul rând prevenirea comiterii de noi infracțiuni și pedepsirea pentru educarea persoanei, și nu doar pedepsirea persoanei ce a comis o infracțiune;

dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle – art. 23 din Constituție: acesta este un drept foarte important care obligă statul să publice toate legile, actele normative și deciziile (cu excepția unor decizii, cum ar fi cele care implică secretul de stat) într-un mod clar și accesibil. Dreptul de a cunoaște drepturile și îndatoririle sale este un drept esențial, o condiție pentru realizarea celorlalte drepturi. Dar este și un drept specific, a cărui realizare depinde de interesul fiecărei persoane de a-și cunoaște drepturile.

1.2.3. Exemple de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte

După cum s-a menționat în subcapitolul [1.2.2](#), în cazul în care există neconcordanțe între pactele și tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, se aplică prevederile tratatelor internaționale. Aceasta înseamnă că atunci când legile naționale prevăd ceva care este contrar tratatelor internaționale sau nu prevăd ceea ce este garantat de tratatul internațional la care este parte, persoana își poate revendica dreptul invocând tratatul internațional. Pentru aceasta este important să cunoaștem ce prevăd tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Pentru că sunt foarte multe tratate ce vizează diferite aspecte ale vieții și nu este posibil de calificat unele mai importante ca altele, mai jos sunt date doar câteva tratate ca exemple. Tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte pot fi găsite pe pagina web a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova⁶.

⁵ M.O. nr.157-160, art.614 din 05.10.2007.

⁶ <http://www.mfa.gov.md/tratate-intern-md/>

Tratatele încheiate în cadrul ONU:

Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 iulie 1990. Declarația a fost primul document internațional politic care a proclamat în mod solemn drepturile și libertățile fundamentale care trebuie garantate oricărei ființe umane. Declarația nu este un tratat internațional ce ar implica consecințe juridice în cazul încălcării acesteia, fiind concepută ca un *ideal comun atins pentru toate popoarele și națiunile*. Dar aceasta a devenit cu timpul un document de referință spre care tind statele și conform căruia se verifică cum se respectă drepturile omului în diferite state ale lumii, prevederile acesteia fiind ulterior preluate și extinse în diferite tratate internaționale. Printre drepturile garantate de declarație sunt drepturi civile – dreptul la viață, libertatea și securitatea persoanei, viață privată și de familie, inviolabilitatea locuinței, secretul corespondenței, onoare și demnitate, libera circulație, căsătorie și întemeierea familiei, întrunire pașnică; politice – dreptul la azil, cetățenie, alegeri; drepturi economice – dreptul la proprietate, retribuție egală pentru munca egală; drepturi procedurale – dreptul de a fi un subiect de drept, dreptul la recurs efectiv, la un proces echitabil; drepturi sociale – asigurări sociale, muncă, dreptul de a înființa sindicate, dreptul la odihnă și timp liber, la un nivel de trai decent, asigurare în caz de boală, șomaj, văduvie, bătrânețe, dreptul la educație;

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993, garantează cele mai importante drepturi civile și politice. Pactul a creat Comitetul pentru Drepturile Omului, care verifică respectarea de către statele membre a drepturilor prevăzute de Pact. Statele depun rapoarte periodice despre faptul cum implementează Pactul la nivel național. Societatea civilă de asemenea are posibilitatea să depună rapoarte alternative despre starea de lucruri în statul respectiv. Rapoartele sunt examinate de Comitet și ulterior acesta prezintă statului concluziile și observațiile sale, inclusiv recomandările pentru îmbunătățirea anumitor domenii. De asemenea, persoanele care se consideră victime ale încălcărilor drepturilor prevăzute de Pact pot depune plângeri individuale la Comitetul pentru Drepturile Omului, după epuizarea căilor interne de recurs. Drept rezultat, Comitetul face constatări pe care le trimite statului. În ambele cazuri, observațiile Comitetului nu au valoare de hotărâre judecătorească, pedeapsa pentru stat pentru ignorarea acestora fiind măsurile politice, inclusiv imaginea statului în comunitatea internațională. Acestea sunt mecanisme importante prin care statele sunt încurajate să depună eforturi de protecție a drepturilor civile și politice. Printre drepturile proclamate de Pact se includ dreptul la viață, libertate și securitate, dreptul la întrunire pașnică, dreptul la viața privată și de familie, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței, onoarea și demnitatea deținuților, libera circulație, dreptul la căsătorie și întemeierea familiei, dreptul la onoare și reputație, dreptul la cetățenie al copilului, dreptul la alegeri, dreptul la personalitate juridică, recurs efectiv, proces echitabil și dreptul la un nivel dublu de jurisdicție;

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993, prevede o serie de drepturi sociale, economice și culturale pe care statele semnatare se obligă să le respecte. Pactul respectiv de asemenea a creat un Comitet pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale (CDESC), similar Comitetului pentru Drepturile Omului menționat mai sus. Dreptul de a depune plângeri individuale la CDESC a fost prevăzut mai târziu și în acest moment nu este aplicabil pentru Republica Moldova până nu va fi ratificat de parlament protocolul prin care acest Comitet a fost creat. Printre drepturile garantate de Pact sunt dreptul la un salariu echitabil, securitate și asigurări sociale, dreptul la muncă, de a înființa sindicate, dreptul la odihnă și timp liber, dreptul la un nivel de trai decent, de a fi protejat contra foamei, dreptul la condiții de muncă prielnice, securitatea și igiena muncii, dreptul la grevă, dreptul de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mentală, dreptul la educație;

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21 decembrie 1965, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Comitetul pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială este organul responsabil de monitorizarea implementării Convenției. În Convenție, expresia „discriminare rasială” are în vedere orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge sau a compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu

al vieții publice. Prin aderarea la Convenția respectivă, statele părți se angajează să interzică și să elimine discriminarea rasială sub toate formele și să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în fața legii fără deosebire de rasa, culoare, origine națională sau etnică, în folosința următoarelor drepturi: dreptul la un tratament egal în fața tribunalelor și a oricărui alt organ de administrare a justiției; dreptul la securitatea persoanei și la protecția statului împotriva violențelor sau a maltratărilor, fie din partea funcționarilor guvernului, fie a oricărui individ, grup sau instituție; drepturi politice, drepturi civile, economice, sociale și culturale, precum și dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice, cum ar fi: mijloacele de transport, hoteluri, restaurante, cafenele, spectacole, parcuri. Convenția evidențiază o serie de drepturi civile, economice, sociale și culturale care urmează a fi respectate în mod special;

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei din 18 decembrie 1979, în vigoare pentru Republica Moldova din 31 iulie 1994. Comitetul pentru Eliminarea Discriminării față de Femei (CEDAW) este organul responsabil de monitorizarea implementării Convenției. Prin Convenția respectivă, statele părți condamnă discriminarea față de femei sub orice formă și își asumă responsabilitatea de a adopta măsurile necesare pentru eliminarea acestei discriminări sub toate formele și manifestările ei. Conform Convenției, discriminarea față de femei vizează orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are drept efect sau scop să compromită ori să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în domeniile politic, economic, social, cultural și civil sau în orice alt domeniu;

Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995. Comitetul împotriva Torturii este organul responsabil de monitorizarea implementării Convenției. În Convenție termenul „tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele. Aderând la respectiva Convenție, statele membre au acceptat: interzicerea absolută a torturii; responsabilitatea de a-i aduce în fața justiției și de a pedepsi torționarii; responsabilitatea de a asigura dreptul victimelor torturii la reparație, inclusiv reabilitare complexă; responsabilitatea de a instrui și a educa persoanele din grupul de risc, care ar putea comite acte de tortură;

Convenția cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Comitetul pentru Drepturile Copilului este organul responsabil de monitorizarea implementării Convenției. În sensul Convenției, prin copil se înțelege orice ființă umană sub 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă. Convenția pornește de la premisa că, din cauza lipsei de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de o protecție specială și de îngrijiri speciale, în principal de o protecție juridică potrivită, înainte și după naștere. Convenția proclamă o serie de drepturi specifice copilului și indică măsurile necesare a fi luate de statele părți pentru a le garanta. Convenția proclamă un principiu foarte important pentru protejarea copilului, și anume prevalarea intereselor copilului în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative;

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 13 decembrie 2006, ratificată de Republica Moldova la 9 iulie 2010. Comitetul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități este organul responsabil de monitorizarea implementării Convenției. Convenția prevede o schimbare fundamentală în modul de gândire despre persoanele cu dizabilități, oferind un cadru legal internațional pentru a înlocui un șir de tratamente și abordări față de persoanele cu dizabilități. Convenția are drept scop să elimine abordările „medicale” și „caritabile” față de aceste persoane. Noua abordare, din perspectiva drepturilor omului, are drept scop să identifice domeniile de discriminare, precum și alte bariere care împiedică participarea deplină a persoanelor

cu dizabilități în societate, bariere care urmează ulterior să fie eliminate. Convenția stabilește cadrul juridic internațional pentru schimbările fundamentale în legi, politici și în societate astfel încât persoanele cu dizabilități să fie tratate cu respect și să participe în mod egal la dezvoltarea societății din care fac parte.

Tratate încheiate în cadrul Consiliului Europei:

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997 (a se vedea pentru detalii subcapitolul [1.2.5](#)).

Carta socială europeană revizuită la 3 mai 1996, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 ianuarie 2002. Comitetul de Experți a fost instituit pentru a revizui rapoartele statelor părți referitoare la gradul de realizare a dispozițiilor Cartei și pentru a examina plângeri colective. Carta socială europeană revizuită include toate drepturile prevăzute de Carta socială din 1961, având unele amendamente și drepturi noi. Printre drepturile prevăzute de Carta socială europeană revizuită sunt dreptul la locuință, sănătate, educație, muncă, nediscriminare, dreptul la protecție socială, precum și o serie de drepturi specifice ce țin de protecția persoanelor cu dizabilități, protecția mamelor, protecția împotriva sărăciei și excluderii sociale, protecția în cazurile de eliberare de la locul de muncă, protecția împotriva hărțuirii sexuale la locul de muncă și a altor forme de hărțuire, drepturile lucrătorilor cu responsabilități de familie la oportunități egale și tratament egal etc.

Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante este organul ce monitorizează implementarea Convenției. Una din funcțiile principale ale Comitetului este vizitarea oricărui loc de detenție a persoanelor private de libertate de către autoritățile publice. Ulterior, rapoartele Comitetului se fac publice la solicitarea statului.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată la 1 februarie 1995, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. Convenția este primul instrument multilateral obligatoriu pentru statele părți, care reglementează protecția minorităților naționale în general. Convenția asigură egalitatea minorităților naționale prin crearea condițiilor adecvate pentru ca acestea să-și păstreze și să-și dezvolte cultura și identitatea proprie. Convenția stabilește principiile generale ce țin de participarea minorităților naționale la viața publică, și anume: dreptul la întruniri pașnice, dreptul la asociere, libertatea de expresie, libertatea de gândire, conștiință și religie, accesul la mass-media, precum și în domenii ce țin de limba utilizată, educație, cooperare transfrontalieră etc. Convenția a creat un Comitet Consultativ din 18 experți independenți, care monitorizează aplicarea Convenției în statele membre ale Consiliului Europei și consultă Comitetul de Miniștri al acestuia în domeniul Convenției.

Carta europeană pentru autoadministrarea locală din 15 octombrie 1985, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. Carta proclamă principiul autoadministrării locale. Congresul Autorităților Locale și Regionale monitorizează aplicarea prevederilor Cartei în statele membre.

Convenția cu privire la lupta contra traficului de ființe umane din 16 mai 2005, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 2008. Convenția se bazează pe principiul că traficul de ființe umane constituie o violare a drepturilor omului și o infracțiune ce atentează la demnitatea și integritatea ființei umane. Convenția este un document comprehensiv ce are ca scop să prevină traficul de ființe umane, să protejeze drepturile victimelor traficului și să aducă în fața justiției persoanele vinovate de traficul de ființe umane. Implementarea Convenției este asigurată de un grup de experți independenți GRETA și de Comitetul Părților.

1.2.4. Mecanisme de apărare a drepturilor omului

În cazul în care o persoană consideră că i-a fost încălcat un drept, aceasta are posibilitatea să fie repusă în drepturile sale. Pentru aceasta persoana trebuie să utilizeze metodele legale de apărare a dreptului sau drepturilor încălcate. Am menționat mai sus și reiterăm că în primul rând este necesară cunoașterea drepturilor de către o persoană, aceasta fiind premisa pentru o apărare efectivă. Doar o persoană informată

poate sesiza/înțelege că i-a fost încălcat un drept. Atunci când cineva crede că un drept i-a fost încălcat, este mai bine să verifice cu specialiștii dacă este așa decât să renunțe la apărarea dreptului său.

În al doilea rând, este important de a putea identifica ce drept a fost încălcat și care sunt căile de soluționare. Îndrumarul de față ar trebui să fie de folos în primul rând pentru a înțelege dacă un drept a fost încălcat și pentru a identifica unde poate fi găsită soluția. În compartimentul III sunt enumerate principalele autorități publice și competențele acestora care ar trebui să ajute persoana să găsească autoritatea corectă la care ar trebui să se plângă și să caute soluție la problema sa. În situațiile în care este vorba de un atac asupra persoanei sau asupra proprietății acesteia și, respectiv, este nevoie de ajutor urgent, se recomandă de apelat imediat la poliție (la inspectorul de poliție sau la 902). Atunci când este vorba de o încălcare ce nu necesită o intervenție imediată, se recomandă de adresat pentru consultație para-juristului sau avocatului în cazul în care nu este un para-jurist în localitate sau persoana are mijloace financiare pentru a achita consultația. În unele localități pot exista organizații neguvernamentale (a se vedea capitolul 1.5 mai jos) care pot acorda consultații juridice. Consultația respectivă este importantă pentru a ajuta persoana să identifice corect problema și soluția eventuală. Adresarea în timp util și către instituția/organizația corectă este foarte importantă pentru a obține un rezultat pozitiv.

Adresarea în timp util este importantă pentru că legea stabilește anumite termene pentru diferite situații și dacă persoana nu reușește în acel timp, pierde dreptul de a utiliza mecanismul prin care își poate realiza acel drept (cu alte cuvinte, dreptul rămâne, dar nu mai poate fi impusă realizarea dreptului prin mecanismele oferite de stat). Spre exemplu, termenul de un an cu privire la cazurile de discriminare, termenul de 6 luni de acceptare a moștenirii, termenul de 30 de zile pentru a ataca un act administrativ, termenul de 15 zile pentru a contesta hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii etc. Dacă persoana nu întreprinde acțiunea în termenul stabilit, în exemplele de mai sus – nu depune la notar declarația de acceptare a moștenirii în termen de 6 luni din ziua deschiderii succesiunii, nu atacă în instanța de judecată actul administrativ în termen de 30 de zile de când a aflat rezultatul la cererea sa prealabilă, nu a atacat la Curtea Supremă de Justiție hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii în timp de 15 zile (20 de zile în cazul hotărârilor referitoare la cauzele disciplinare) de când i-a fost adusă la cunoștință, atunci persoana pierde dreptul respectiv. Sunt situații în care persoana poate fi repusă în drepturi, dar acest lucru poate fi făcut doar prin intermediul instanței de judecată și de obicei necesită implicarea unui avocat datorită complexității procedurii.

Adresarea la instituția corectă este necesară pentru că, adresându-se la instituția care nu are competență să soluționeze problema/conflictul, persoana doar pierde timpul său și timpul funcționarului public care examinează petiția adresată incorect. În cazul în care problema poate fi soluționată doar pe cale judiciară, persoana poate pierde și termenul de a se adresa în instanța de judecată și, respectiv, calea de soluționare a problemei sale. Spre exemplu, atunci când o persoană nu este de acord cu hotărârea instanței de judecată, aceasta poate utiliza doar căile de atac prevăzute de Codul de procedură civilă sau penală. Adresarea către Președintele țării, prim-ministru sau un alt ministru nu este o cale eficientă, deoarece acestea sunt autorități publice care nu pot să se implice în exercitarea puterii judecătorești. Persoana respectivă poate să informeze mass-media despre problema sa, care ar difuza informația în țară. Frica sau cunoașterea faptului că societatea știe despre abuzuri sau potențialele abuzuri pe care judecătorul le-ar putea comite, în cazul în care informația răspândită este corectă, ar putea determina judecătorii să-și corecteze comportamentul. Dar, oricum, hotărârea finală o ia doar instanța de judecată și persoana nu trebuie să aibă expectanțe de la alte autorități sau de la presă să-i soluționeze problema decât instanța de judecată. În cazul difuzării informației eronate, persoana poartă răspundere, inclusiv penală.

Soluționarea conflictului prin intermediul instanței de judecată constituie mecanismul judiciar de apărare a drepturilor încălcate. Ca mecanism, soluționarea conflictului pe cale judiciară presupune o serie de reguli strict stabilite, care necesită cunoștințe juridice specifice, pe care nu toți le posedă. De aceea, este recomandabilă adresarea unui avocat pentru acordarea serviciilor juridice. Pe lângă aceasta, pentru că procesul în instanța de judecată necesită timp și cheltuieli atât pentru părți, cât și pentru bugetul statului, în multe domenii se impune parcurgerea etapelor de soluționare prealabilă a conflictului: spre exemplu, până a ataca un act administrativ se cere depunerea cererii prealabile către instituția care a emis actul și doar în cazul nesoluționării conflictului, persoana se poate adresa în instanța de judecată.

De asemenea, sunt prevăzute un șir de căi alternative de soluționare a conflictului, care sunt mai rapide și controlabile de părți decât instanța de judecată, spre exemplu, negocierea, medierea, arbitrajul, împăcarea părților în procesul penal (pentru detalii a se vedea [compartimentul 14](#)).

În îndrumar sunt explicate competențele autorităților publice (a se vedea pentru detalii [compartimentul III](#)) și procesul de adresare în instanța de judecată (a se vedea pentru detalii [compartimentul XV](#), precum și compartimentele IV-XII pentru probleme specifice), metodele de soluționare a litigiilor fără a apela la instanța de judecată (a se vedea [compartimentul XIV](#)).

În Republica Moldova de asemenea avem o instituție specializată în apărarea drepturilor omului, și anume instituția **Avocatului Poporului (Ombudsmanul)**, care este o autoritate publică independentă, constituind un mecanism nejudiciar de apărare a drepturilor omului. În Republica Moldova sunt doi Avocați ai Poporului – Avocatul Poporului, cu mandat general, și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, cu mandat limitat protecției drepturilor copilului. Oficiul Avocatului Poporului este persoana juridică sau instituția ai cărei funcționari asigură asistența organizatorică, informațională, științifico-analitică și de altă natură a activității Avocaților Poporului.

Activitatea Avocaților Poporului este menită să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților omului de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocații Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, prin colaborarea internațională în acest domeniu, prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora.

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului activează Mecanismul Național de Prevenire a Torturii și Tratatelor Inumane și Degradante (MNPT), reprezentat de Consiliul pentru prevenirea torturii. Membrii Consiliului efectuează vizite de monitorizare în locurile de detenție din Republica Moldova. Din 2016, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului a fost lansat Mecanismul independent de monitorizare a implementării Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.

Una din principalele forme de activitate a Avocaților Poporului este examinarea cererilor individuale. Avocatul Poporului recepționează și examinează cererile cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului și remite, în termenele stabilite, răspunsuri în scris în privința cererilor depuse.

Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării (petiționar), ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Nu poate fi adresată o plângere Avocatului Poporului dacă aceasta urmează a fi examinată conform legislației de procedură penală, civilă, legislația cu privire la contravențiile administrative și de legislație a muncii.

Cererea adresată Avocatului Poporului se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor și libertăților petiționarului sau din ziua când petiționarul a aflat despre presupusa încălcare. Cererile sunt depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare. Cererea poate fi depusă și de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia. Cererea trebuie să fie semnată de petiționar, indicându-se numele, prenumele, domiciliul acestuia. Dacă acestea nu sunt indicate, atunci cererea se consideră anonimă și nu se examinează. În cazul în care faptele invocate în cerere au constituit obiect al examinării de către alte autorități, la cerere se anexează și copiile de pe răspunsurile autorităților respective. Cererea din partea unei persoane aflate în detenție, a unei persoane aflate în izolatoarele de urmărire penală, din partea militarilor din unitățile militare nu se supune cenzurii și se expediază de către administrația instituțiilor respective Avocatului Poporului în termen de 24 de ore.

Petiționarul nu trebuie să plătească pentru cererea depusă.

Petiționarul urmează să fie informat în decurs de 10 zile de la depunerea cererii despre faptul dacă cererea lui este acceptată spre examinare, este remisă organelor competente sau este respinsă, indicându-se motivele respingerii. Refuzul de a accepta cererea spre examinare nu poate fi atacat. Sesizarea repetată se acceptă spre examinare numai în cazul apariției unor circumstanțe noi.

Dacă, în urma examinării cererii, s-a constatat că drepturile sau libertățile petiționarului nu au fost încălcate, Avocatul Poporului emite o decizie argumentată privind încetarea examinării cererii. În situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului.

În afară de examinarea cererilor individuale, Avocații Poporului au un șir de alte competențe importante. În cazul în care dispune de informații privind încălcarea în masă sau gravă a drepturilor și libertăților omului, în cazurile de o importanță socială deosebită sau în cazul în care este necesară apărarea intereselor unor persoane care nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare, Avocatul Poporului este în drept să acționeze din oficiu. În cazul în care se constată încălcări în masă sau grave ale drepturilor și libertăților omului, Avocatul Poporului este în drept să prezinte rapoarte speciale la ședințele Parlamentului, precum și să propună instituirea unor comisii speciale care să cerceteze aceste fapte. Avocatul Poporului efectuează rapoarte anuale despre starea respectării drepturilor Omului în țară. Avocații Poporului desfășoară un șir de activități de promovare a drepturilor Omului, prin instruirii, campanii de sensibilizare și alte metode. O competență foarte importantă este dreptul Avocatului Poporului de a sesiza Curtea Constituțională și a înainta acțiuni în instanțele judecătorești, precum și a prezenta puncte de vedere la cererea Curții Constituționale. Astfel, Avocații Poporului au atribuții largi pentru a ajuta o persoană individuală, cât și pentru a contribui la găsirea unei soluții la cauzele ce generează un șir de probleme. Este recomandabilă apelarea la Avocații Poporului pentru găsirea soluțiilor la problemele atât individuale, cât și de sistem.

Activitatea Avocaților Poporului este reglementată de *Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)*⁷. Oficiul Avocatului Poporului se află în mun. Chișinău, cu reprezentanțe în Bălți, Cahul, Comrat și Varnița. Informații despre activitatea oficiului și datele de contact sunt disponibile pe pagina web www.ombudsman.md.

Un mecanism important de protecție a drepturilor persoanelor care se consideră discriminate este **Consiliul pentru Prevenirea și Combaterea Discriminării și Asigurarea Egalității** (Consiliul Nediscriminare), creat prin *Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității*⁸ (www.egalitate.md). Consiliul Nediscriminare este un organ specializat în domeniul egalității și nediscriminării, care examinează plângeri individuale cu privire la discriminare, inclusiv participă ca mediator, analizează legislația în vigoare și proiectele de legi din perspectiva egalității și nediscriminării și are un șir de alte atribuții menite să prevină discriminarea.

Plângerile individuale pot fi depuse de orice persoană interesată, inclusiv sindicatele și asociațiile obștești care activează în domeniul promovării și protecției drepturilor omului. Plângerea poate fi depusă atât prin poștă, cât și prin fax sau poștă electronică. Pentru adresarea la Consiliul Nediscriminare trebuie să nu fi expirat mai mult de un an din momentul în care fapta de discriminare a avut loc sau de când persoana a aflat despre aceasta. Plângerea la Consiliul Nediscriminare se depune fără plată (nu trebuie de achitat taxa de stat). Nu este obligatorie reprezentarea de către un avocat. Dacă a constatat discriminarea, Consiliul adoptă recomandări adresate pârâtului. Pârâții sunt obligați să informeze Consiliul în termen de 10 zile despre executarea recomandărilor. În caz de neexecutare, Consiliul poate solicita instanței de judecată sancționarea pârâților cu amendă contravențională (art. 712 din Codul contravențional). Concomitent cu constatarea discriminării, Consiliul poate decide dacă a avut loc sau nu o contravenție și, în caz afirmativ, întocmește un proces-verbal pe care îl expediază instanței de judecată competente pentru a stabili sancțiunea contravențională. Consiliul nu

⁷ M.O. nr.110-114, art.278 din 09.05.2014.

⁸ M.O. nr.103, art.355 din 29.05.2012.

poate stabili sancțiuni contravenționale direct pârâtului, ci doar prin intermediul instanței de judecată. Consiliul nu poate acorda despăgubiri materiale și morale persoanei care a fost discriminată. Aceasta trebuie să se adreseze în instanța de judecată cu o acțiune civilă în acest scop.

În afară de autoritățile publice abilitate cu funcția de apărare a drepturilor omului, există o serie de organizații neguvernamentale (ONG) create pentru a promova și a asigura respectarea drepturilor omului. În capitolul 1.5 se explică noțiunile de bază despre ce reprezintă și cum funcționează organizațiile neguvernamentale. Este bine de reținut că fiecare organizație are un mandat sau domeniu specific de activitate, de aceea este bine de a cunoaște cu ce se ocupă organizațiile neguvernamentale din localitate, pentru a ști cui trebuie de adresat. Există și o serie de organizații internaționale, interguvernamentale sau neguvernamentale, care de asemenea pot să acorde asistență persoanelor în cazul încălcării drepturilor. De cele mai multe ori aceste organizații activează prin intermediul ONG-urilor locale sau al reprezentanțelor locale.

Spre exemplu, în cazul în care o persoană este supusă maltratării sau cineva observă încălcări grave ale drepturilor omului, aceasta poate trimite informația la secretariatul Amnesty International, care ulterior poate investiga cazul. Amnesty International nu poate remedia direct situația, dar poate investiga și scrie apeluri către guvern pentru a stopa acțiunile ce încalcă drepturile omului. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) poate primi petiții de la locuitorii din Republica Moldova despre încălcări ale dreptului omului. La rândul său, OSCE poate verifica petiția și stabili dacă sunt motive de a interveni. În cazul în care sunt, aceasta poate adresa un apel către autoritatea care a încălcat drepturile omului, inclusiv poate adresa recomandări cum încălcările pot fi remediate. OSCE este o organizație interguvernamentală, în care Moldova a intrat benevol. Respectiv, în cazul în care organizația denotă încălcări ale drepturilor omului în țară, aceasta face presiuni directe asupra statului.

Organizațiile internaționale de asemenea pot elabora rapoarte și recomandări despre starea de lucruri în Moldova referitor la respectarea drepturilor omului în general sau a unor drepturi specifice. Aceste rapoarte ulterior sunt făcute publice. Dacă sunt depistate încălcări ale drepturilor omului, aceasta aduce prejudicii imaginii statului pe arena internațională. Imaginea proastă poate constitui și un motiv pentru reducerea investițiilor în țară și acordarea creditelor. Din aceste considerente statul este interesat să aibă o imagine bună la nivel internațional și astfel se manifestă eficacitatea rapoartelor și a altor constatări cu privire la respectarea drepturilor omului în țară.

În unele situații de asemenea este util a transmite informația despre încălcările comise către mass-media. Mass-media poate rapid să o facă publică, ceea ce uneori îi poate determina pe cei care au comis încălcările să le rectifice. În alte cazuri, faptul că despre caz și victima încălcării (pătimașul) se cunoaște poate constitui o măsură de protecție a acestei persoane de eventuale atacuri din partea celor care au comis încălcările respective.

1.2.5. Convenția și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului

Convenția europeană pentru drepturile omului (Convenția) poate fi pe drept numită cea mai importantă dintre convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte. Importanța acesteia se explică prin trei aspecte principale:

Convenția asigură o gamă largă de drepturi indispensabile ființei umane într-o democrație;

Convenția este superioară legislației și practicii naționale, ceea ce înseamnă că nicio lege, act normativ ori hotărâre nu pot fi contrare Convenției;

Convenția are un mecanism judiciar de implementare și se aplică direct în Republica Moldova. Și anume, Convenția a creat Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (Curtea Europeană), care poate examina plângeri de la orice locuitor referitor la o încălcare comisă de autoritățile statului și ulterior, dacă se constată o violare, Curtea Europeană poate aplica o sancțiune statului. Drepturile garantate de Convenție și de Protocoalele acesteia sunt: dreptul la viață; dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante; dreptul de a nu fi ținut în sclavie; dreptul la libertatea și siguranța persoanei; dreptul

la un proces echitabil; dreptul de a nu fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau o încălcare la momentul comiterii acesteia; dreptul la viața privată și de familie, libertatea de gândire, conștiință și religie; libertatea de exprimare și de întruniri pașnice; dreptul la proprietate; dreptul la educație; dreptul la alegeri libere; interzicerea privării de libertate pentru nerespectarea obligațiilor contractuale; dreptul la libera circulație; dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală; dreptul la reparații în caz de eroare judiciară; dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă; egalitatea în drepturi și responsabilități între soți; abolirea pedepsei cu moartea.

Drepturile prevăzute de Convenție sunt aplicate de către Curtea Europeană, care prin jurisprudența sa explică drepturile, extinde aplicarea acestora și le interpretează în lumina situației curente. Astfel, Convenția nu este un text învechit, ci un instrument viu ce se dezvoltă odată cu noile realități.

Existența Curții Europene servește ca o garanție importantă pentru a asigura respectarea corectă a drepturilor omului de către statele membre ale Consiliului Europei. Dacă statul nu asigură căile necesare de a remedia problemele în țară, atunci locuitorii au posibilitatea de a se adresa la Curtea Europeană. Deoarece statul este sancționat pentru încălcări, este în interesul acestuia să asigure respectarea întocmai a Convenției. În același timp, nu orice încălcare poate fi transmisă Curții Europene. Pentru că aceasta este unică pentru 47 de state membre ale Consiliului Europei și primește foarte multe plângeri, Convenția prevede un șir de condiții stricte care trebuie întrunite pentru a admite examinarea plângerii. Aceste condiții sunt necesare pentru a asigura o anumită legalitate în rapoartele juridice. Condițiile principale de admisibilitate a unei plângeri sunt:

- plângere la Curtea Europeană poate fi depusă doar după ce problemele invocate au fost examinate de către organele competente și instanțele de judecată la nivel național;
- nu poate fi depusă o plângere mai târziu de 6 luni din momentul adoptării ultimei hotărâri la nivel național;
- persoana care depune plângerea trebuie să fie victima încălcării de care se plânge;
- încălcarea trebuie să fie comisă de instituțiile care reprezintă statul sau îndeplinesc funcții publice delegate. Plângerea se poate referi și la încălcări comise de persoane particulare dacă responsabilitatea statului poate fi angajată, spre exemplu, nu a luat măsurile necesare pentru a preveni încălcarea sau nu a efectuat o investigație promptă și efectivă pentru a descoperi infracțiunea, sau nu a asigurat executarea hotărârii etc.

Depunerea plângerii necesită cunoștințe specifice referitoare la aplicarea Convenției, de aceea este recomandabil ca persoana care intenționează să depună o plângere să apeleze la serviciile unui avocat pentru a-i întocmi corect și în termen plângerea.

1.2.6. Acte normative și surse utile de informație

Lista tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, inclusiv data intrării în vigoare pentru Republica Moldova, sunt disponibile pe pagina web a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova⁹:

- Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale¹⁰;
- Curtea Europeană pentru Drepturile Omului¹¹;
- *Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității*¹²;
- *Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)*¹³.

⁹ www.mfa.gov.md/tratate-intern-md

¹⁰ disponibilă în română la http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

¹¹ www.echr.coe.int (în limbile engleză și franceză).

¹² M.O. nr.103, art.355 din 29.05.2012. A se vedea detalii la www.egalitate.md

1.3. PARTICIPAREA CETĂȚENILOR LA PROCESUL DECIZIONAL

Participarea cetățenilor la guvernare este o caracteristică esențială a unei democrații, unde cetățeanul este un participant activ și partener al autorităților publice. Pentru caracterizarea procesului respectiv, se utilizează diferiți termeni, cum ar fi: participarea populației, participarea publicului, participarea cetățenilor, care în esență sunt sinonime.

Condiția principală a unui cetățean activ este informarea acestuia, ceea ce este și o formă inițială de participare. La alegeri cetățenii își aleg liderii pentru a guverna țara. Reprezentanții aleși au dreptul de a lua decizii. Dar aceasta nu înseamnă că până la viitoarele alegeri cetățeanul nu mai participă la actul de guvernare. Cetățeanul trebuie să se implice în procesul de luare a deciziilor de diferite tipuri și niveluri, pentru a îmbunătăți calitatea acestora. Aceasta se manifestă și prin aderarea la partide politice și promovarea scopurilor acestora, prin organizarea acțiunilor de interes public sau local, prin aderarea sau crearea de organizații formale sau neformale de promovare a anumitor drepturi, prin participarea la viața comunității.

În prezentul capitol se analizează rolul participării populației la procesul decizional, condițiile și formele unei participări efective, responsabilitățile cetățenilor. Procesul decizional se referă la procedura de elaborare și de adoptare a deciziilor de către autoritățile publice. Termenul cetățean se referă atât la cetățenii Republicii Moldova, cât și la cetățenii străini și la apatrizi, dacă nu este indicat altfel. Părți interesate pentru a fi consultate sunt cetățenii (care pot participa în mod individual sau în grupuri formale sau informale), asociațiile obștești constituite în corespundere cu legea (asociație constituită în condițiile legii sau asociație de cetățeni neformală, creată pentru a exprima, a propune și a promova interesele comune ale membrilor săi) și alte părți interesate în vederea participării în procesul decizional (acestea pot fi sindicatele; asociațiile de patronat; partidele și alte organizații social-politice; instituțiile mass-media, fundațiile; persoanele juridice de drept privat care ar putea fi afectate de adoptarea deciziei și care pot influența procesul decizional). Actul normativ de bază relevant este *Legea nr. 239 din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional*¹⁴.

1.3.1. De ce este important să ne implicăm în luarea deciziilor?

Ce reprezintă participarea cetățenilor la procesul decizional? Participarea cetățenilor se referă la participarea la actul de guvernare sau implicarea în activități în interesul comunității sau societății. Prin participare cetățenii își reiterează dreptul de a participa la guvernarea țării, precum și își demonstrează responsabilitatea față de comunitatea/societatea în care locuiesc. Mai jos ne vom referi la participarea cetățenilor la actul de guvernare.

Atunci când vorbim despre actul de guvernare, se are în vedere participarea cetățenilor la alegeri și la procesul decizional. Participarea la procesul decizional dă posibilitate persoanelor la care se referă și/sau care sunt interesate de a-și apăra interesele sau cerințele în timpul elaborării planurilor, programelor, politicilor sau actelor legislative.

Participarea populației, a publicului sau a cetățenilor sunt termeni general acceptați pentru a include un cerc deschis și nelimitat de persoane, toți membrii și modalitățile organizaționale ale societății. Astfel, la procesul decizional pot participa:

- *persoane individuale;*
- *grupuri de persoane.* Grupurile de persoane pot să se organizeze ad-hoc pentru un anumit motiv, spre exemplu, un grup de inițiativă pentru un anumit proiect de lege, sau pot fi grupuri de persoane constituite pentru un scop de lungă durată. Astfel de grupuri sunt numite și „public organizat”. La acestea se referă organizațiile necomerciale ale societății civile, sindicatele, patronatele, organizații care reprezintă interesele diferitor grupuri din sectorul privat, organizații religioase. Prin decizie se înțelege orice act juridic (act legislativ, act normativ, act administrativ) adoptat de autoritățile

¹³ M.O. nr.110-114, art.278 din 09.05.2014. A se vedea detalii la www.ombudsman.md

¹⁴ M.O. nr.215-217, art.798 din 05.12.2008.

publice centrale (Cancelaria de Stat, ministerele, alte autorități administrative centrale, serviciile publice desconcentrate ale acestora) și autoritățile administrației publice locale, inclusiv persoanele juridice de drept public și privat care gestionează și utilizează mijloace financiare publice (în continuare, autoritatea publică), care pot avea impact social, economic, de mediu (asupra modului de viață și a drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, a serviciilor publice).

Participarea cetățenilor la luarea deciziilor este importantă din următoarele motive principale:

- contribuie la **îmbunătățirea calității deciziei**. Pentru cetățeni, participarea este importantă ca să transmită mesajul lor și să fie siguri că părerea lor este luată în considerare. Cetățenii sunt „clienții” serviciilor publice, de aceea este important ca o autoritate publică să consulte clienții serviciilor lor pentru a le evalua, cât și pentru a colecta idei și sugestii noi pentru îmbunătățirea acestora. Cetățenii pot oferi perspective foarte diferite de funcționarii publici;
- **sporește interesul și acordul cetățenilor cu decizia luată** și, astfel, ridică gradul de respectare a acestora. Este un proces natural, căci atunci când persoana este consultată, aceasta este predispusă spre respectare mai mult decât atunci când opinia sa este ignorată;
- contribuie la **îmbunătățirea relațiilor din comunitate**, deoarece cetățenii se întâlnesc și discută problemele de interes pentru comunitate, se ascultă unii pe alții și, în final, ajung la anumite concluzii acceptate mai mult sau mai puțin de toți;
- sporește **gradul de răspundere al autorităților publice față de cetățeni și față de societate**, deoarece autoritățile publice știu că se află sub controlul strict al cetățenilor, care își exprimă acordul sau dezacordul cu deciziile luate de autorități;
- contribuie la **creșterea încrederii acestora în autoritatea publică**. Deseori deciziile sunt luate într-un context necunoscut de cetățeni. Spre exemplu, bugetul satului trebuie să corespundă anumitor limite și criterii stabilite la nivel central. Din această cauză primarul și consilierii trebuie să facă alegeri între ce este urgent și ce poate fi planificat mai târziu. Aceste alegeri uneori nu sunt înțelese de cetățeni, de aceea consultarea lor în procesul de planificare a bugetului este importantă.

Astfel, participarea cetățenilor la procesul decizional este benefică pentru ambele părți – autoritatea publică și cetățean. Dar implicarea cetățenilor nu are loc de la sine. Pentru o implicare utilă, autoritatea publică trebuie să aloce suficient timp, resurse umane care să organizeze procesul de implicare și resurse financiare pentru organizarea procesului (spre exemplu, să multiplice proiectele de documente supuse discuțiilor, anunțurile, să aloce spații pentru întruniri etc.). În funcție de problema pusă în discuție, aceasta poate să trezească opinii diferite și chiar conflicte în comunitate. Autoritatea publică care a inițiat procesul trebuie să fie capabilă să faciliteze discuții în contradictoriu, să motiveze decizia luată și să informeze persoanele ce au participat la procesul de luare a deciziei. Participarea publicului este recomandabilă în mod deosebit atunci când:

- tema deciziei se referă la cercuri largi ale populației sau acestea sunt interesate de ea;
- tema ar putea să fie discutabilă, adică nu există un răspuns clar sau limite clare conform cărora să fie adoptată. Spre exemplu, strategii de dezvoltare a localității;
- pentru realizarea abordărilor politice, a planurilor, programelor, actelor legislative, este necesară colaborarea cu un cerc de persoane interesate;
- există tendința pentru o largă înțelegere, acceptabilitate și un rezultat de înaltă calitate.

Nu toate deciziile trebuie să fie luate cu implicarea populației. Spre exemplu, sunt situații când deciziile trebuie luate urgent și implicarea cetățenilor este imposibilă. *Legea privind transparența în procesul decizional* prevede, în art. 14, posibilitatea de a adopta decizii în regim de urgență în cazul situațiilor excepționale, al căror regim este stabilit de lege, precum și în cazul actelor ce urmează a fi adoptate de Comisia Electorală Centrală în perioada electorală. Autoritatea care a adoptat o astfel de decizie trebuie să aducă la cunoștința

publicului argumentarea necesității de a adopta o astfel de decizie în termen de cel mult 10 zile de la adoptare, prin plasare pe pagina web a autorității publice, prin afișare la sediul acesteia într-un spațiu accesibil publicului și/sau prin difuzare în mass-media centrală sau locală, după caz.

În alte situații problema este foarte complicată pentru a fi discutată cu populația și, respectiv, este nevoie doar de implicarea specialiștilor, spre exemplu, metodologia de stabilire a tarifului pentru apă. Unele decizii nu pot fi luate după cum ar dori populația, spre exemplu, politica statului referitoare la tratamentul persoanelor condamnate, care trebuie să fie elaborată și implementată conform standardelor internaționale la care Republica Moldova a aderat și studiilor specializate în domeniu. *Legea privind transparența în procesul decizional* și Regulamentul de implementare a acesteia prevede că cetățenii nu sunt implicați în procesul de elaborare și adoptare de către guvern și autoritățile publice a proiectelor de decizii ce conțin informații oficiale cu accesibilitate limitată, a proiectelor de acte normative și administrative care au ca obiect modificarea actelor în vigoare sub aspect redacțional, fără a schimba conceptul sau impactul acestora și a proiectelor de acte administrative cu caracter individual, care nu au impact economic, de mediu și social.

Autoritatea publică trebuie să ia decizia privind implicarea cetățenilor și forma cea mai potrivită în funcție de problema discutată. Și cetățenii, la rândul lor, nu trebuie să fie pasivi, ci să răspundă la invitațiile autorității publice și să vină ei înșiși cu propuneri de implicare.

1.3.2. Cum are loc participarea cetățenilor la procesul decizional?

Informarea cetățenilor – condiția participării

În primul rând, cetățenii urmează a fi informați despre deciziile ce urmează a fi adoptate. Doar cetățenii informați pot fi implicați în procesul decizional.

Informarea cetățenilor este condiția de bază pentru implicarea lor ulterioară și prima etapă de implicare a cetățenilor. De calitatea procesului de informare depind în mod direct calitatea și rezultatele implicării cetățenilor, pentru că cetățenii nu-și pot exprima opiniile pertinente dacă sunt lipsiți de informația necesară pentru a formula opinii.

În procesul de participare a publicului, informarea se face într-o formă clară și pe înțelesul tuturor. Acest lucru facilitează buna înțelegere și permite de a evita tărăgănările, deziluzionarea sau alte complicații în colaborare. Există diferite metode de informare a cetățenilor, spre exemplu:

- spații de afișaj din cadrul instituției – informațiile sunt afișate în locul cel mai frecventat de către public din cadrul instituției. Din cauza spațiului limitat, se afișează doar anunțul despre informația ce se aduce publicului și locul unde pot fi solicitate materiale adiționale (spre exemplu, proiectul de decizie, nota informativă etc.), precum și persoana de contact;
- publicații proprii tipărite – buletine informative ale autorității publice, ziare proprii sau pagini găzduite de ziarurile locale; publicații electronice – buletine informative ale autorității publice, în format electronic;
- pagina web a autorității publice – pagina web conține informații despre activitatea autorității publice, care de obicei are un compartiment special destinat transparenței în procesul decizional. Este cea mai răspândită și cea mai ieftină metodă de informare a cetățenilor;
- centre de informare pentru cetățeni – un birou amenajat într-un loc accesibil publicului. Dispune de personalul, logistica și mecanismele de comunicare cu autoritatea publică respectivă; transmiterea, în direct, a ședințelor pe internet – o metodă ușor de implementat, dar mai puțin utilă dacă nu este însoțită de rezumate ale ședințelor și mecanisme ușoare de căutare a informației; lucrul cu mass-media – autoritatea publică anunță publicul despre procesul inițiat prin intermediul mijloacelor de informare în masă. Este o metodă eficientă pentru a ajunge la un public larg, utilizator al mijlocului respectiv de informare;
- mijloace stradale de informare – postere, panouri etc. stradale; transmiterea directă de informații către organizațiile nonguvernamentale, grupurile interesate, cetățeni (părți

interesate) – o metodă eficientă, pentru că este direcționată publicului interesat de subiect. Pentru aceasta este nevoie ca autoritatea publică să-și întocmească liste de părți interesate de subiectul pus în discuție și să le actualizeze la un interval regulat de timp pentru a avea informația curentă.

Legea privind transparența în procesul decizional prevede următoarele etape ale procesului decizional:

- a) informarea publicului referitor la inițierea elaborării deciziei;
- b) punerea la dispoziția părților interesate a proiectului de decizie și a materialelor aferente acestuia;
- c) consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate;
- d) examinarea recomandărilor cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate în procesul de elaborare a proiectelor de decizii;
- e) informarea publicului referitor la deciziile adoptate.

Regulamentul cu privire la procedurile de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional, adoptat prin Hotărârea de Guvern nr. 967 din 9 august 2016, detaliază procedura de consultare publică cu societatea civilă (Regulament, în continuare în acest capitol). Ambele urmează a fi consultate pentru detalii.

Important de reținut următoarele aspecte-cheie:

- 1) anunțul despre inițierea procesului de adoptare a unei decizii și accesul la materiale:

autoritatea publică face publică, în mod obligatoriu, informația despre inițierea procesului de adoptare a unei decizii, în termen de cel mult 15 zile lucrătoare după inițierea procesului de elaborare a deciziei (art. 9 din Legea nr. 239). Anunțul se publică pe pagina web oficială a autorității publice și se expediază prin intermediul poștei electronice părților interesate, se difuzează la sediul autorității într-un spațiu accesibil publicului și/sau se difuzează în mass-media centrală sau locală, după caz. Cel puțin una din aceste modalități de difuzare urmează a fi respectată. În cazul deciziilor de importanță majoră, autoritatea trebuie să dea dovadă de diligență maximă, utilizând toate metodele de informare a publicului.

Anunțul include argumentarea necesității de a adopta decizia; termenul-limită de prezentare a recomandărilor; numele și informația de contact (numărul de telefon, adresa poștei electronice, adresa poștală) ale persoanelor responsabile de recepționarea și examinarea recomandărilor.

Autoritatea publică trebuie să asigure accesul la proiectele de decizii și la materialele aferente acestora prin publicarea obligatorie a lor pe pagina web oficială a autorității publice, prin asigurarea accesului la sediul autorității, precum și prin expediere prin poștă sau prin alte mijloace disponibile, la solicitarea persoanei interesate;

- 2) consultarea părților interesate:

proiectele de decizie sunt consultate de autoritățile publice. Informația despre organizarea consultărilor publice privind proiectul de decizie este prezentată în forma unui anunț, însoțit de proiectul deciziei și materialele aferente acestuia (note informative comprehensive, studii analitice, analize ex-ante, tabele de concordanță cu legislația comunitară, alte materiale care au stat la baza elaborării proiectului de decizie etc.). Anunțul va include obligatoriu argumentarea necesității de a adopta decizia; data plasării anunțului; termenul-limită de prezentare a recomandărilor; modalitatea în care părțile interesate pot avea acces la proiectul de decizie; modalitatea consultărilor publice; modalitatea în care părțile interesate pot prezenta sau expedia recomandări; numele și datele de contact (numărul de telefon, adresa poștei electronice, adresa poștală) ale persoanelor responsabile de recepționarea și examinarea recomandărilor referitoare la proiectul de decizie supus consultării.

Fiecare autoritate publică decide forma de consultare, care poate fi una sau mai multe din următoarele: dezbateri publice, audieri publice, sondaj de opinie, referendum, solicitarea opiniilor experților în domeniu, crearea grupurilor de lucru permanente sau ad-hoc cu participarea reprezentanților societății civile.

Anunțul de organizare a consultării publice este făcut public cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de inițierea procedurii de întocmire a variantei finale a proiectului deciziei (art. 12 alin. 22 al Legii nr. 239).

Termenul de prezentare a recomandărilor asupra proiectelor de decizii va constitui cel puțin 10 zile lucrătoare de la data mediatizării anunțului referitor la inițierea elaborării deciziei sau de la data mediatizării anunțului privind organizarea consultărilor publice. La solicitarea părților interesate, autoritatea publică poate prelungi termenul de prezentare a recomandărilor (p. 26 din Regulament).

Explicații cu privire la metodele de consultare prevăzute de Legea privind transparența în procesul decizional și Regulamentul de implementare a acesteia:

– solicitarea opiniei cetățenilor – practic este anunțul difuzat de autoritatea publică prin care se solicită recomandări de la cetățeni. Recomandările cetățenilor se recepționează de persoanele responsabile indicate în anunț;

– solicitarea opiniilor experților în domeniu – autoritatea publică solicită contribuția părților interesate și recepționează recomandările conform indicațiilor din anunțul sau scrisoarea adresată;

– organizarea dezbaterilor publice – dezbaterile publice reprezintă întrunirea reprezentanților autorității publice și ai părților interesate pentru exprimarea într-un cadru organizat a viziunilor privind proiectul deciziei. Autoritatea publică organizează dezbaterile publice, ceea ce presupune stabilirea subiectului dezbaterilor din timp și contactarea părților interesate pentru a fi incluse în ordinea de zi. Autoritatea informează părțile interesate cu cel puțin 3 zile până la dezbateri despre data, locul și ordinea de zi propusă. Dezbaterile sunt de obicei moderate de un moderator care facilitează și menține dezbaterile în conformitate cu ordinea de zi. Autoritatea publică care inițiază dezbaterile publice prezintă în cadrul discuțiilor punctul de vedere, îl argumentează și își exprimă, după caz, acordul sau dezacordul asupra recomandărilor și opiniei participanților la dezbaterile publice. Rezultatul dezbaterilor publice se fixează în procesul-verbal privind consultarea publică a părților interesate;

– organizarea audierilor publice – audierea publică reprezintă o modalitate de întrunire bine sistematizată a autorității publice autor al proiectului de decizie și a părților interesate. Spre deosebire de dezbaterile publice, în cadrul audierilor publice autoritatea publică care inițiază audierile publice prezintă tema discuției, adresează, după caz, întrebări și ia act de recomandările și opiniile participanților la audieri, fără a-și exprima poziția față de recomandările și opiniile expuse. Audierile publice sunt organizate de o comisie de lucru, desemnată de către autoritatea publică, care stabilește regulile de organizare și desfășurare a discuțiilor și ordinea vorbitorilor. Regulile se aduc la cunoștința părților interesate la începutul audierilor publice. Anunțul despre desfășurarea audierilor publice, în care se face referință la data, locul și subiectele discuțiilor, se face public, de regulă, cu cel puțin 3 zile lucrătoare înainte de data stabilită. Recomandările parvenite în cadrul audierilor publice se înregistrează în procesul-verbal privind consultarea publică a părților interesate;

– organizarea grupurilor de lucru permanente sau ad-hoc cu participarea reprezentanților societății civile – grupurile de lucru sunt create de autoritatea publică în scopul inițierii și menținerii unui dialog constant pe parcursul procesului decizional, în cazul celor permanente, și în scopul discutării proiectului de decizie supus consultării, obținerii de consens în aspecte contradictorii, în cazul celui ad-hoc. Grupurile de lucru ad-hoc sunt deseori create, spre exemplu, pentru elaborarea unui proiect de lege. Rezultatele obținute în cadrul grupurilor se înregistrează în procese-verbale privind consultarea publică a părților interesate. Cetățenii care au un interes față de un anumit subiect discutat în cadrul unui grup de lucru pot prezenta direct recomandări referitoare la subiectul discutat sau prin intermediul unui membru, în cazul în care ultimul este de acord;

– organizarea sondajului de opinie – sondajul de opinie este o procedură sociologică de consultare a opiniei cetățenilor, menită să identifice atitudinea acestora față de intențiile sau acțiunile planificate ale autorităților publice, stabilite prin proiectele de decizii elaborate. Pentru organizarea unui sondaj de opinie, autoritatea publică propune un șir de întrebări tematice privind subiectul supus consultării, incluse într-un chestionar, care este implementat de o organizație specializată. Sondajul nu este, deocamdată, o metodă de consultare des utilizată în Republica Moldova;

– organizarea referendumului – referendumul reprezintă un instrument de consultare a opiniei cetățenilor privind cele mai importante probleme ale statului și societății și se desfășoară conform procedurilor stabilite de Codul electoral. Referendumul este rar utilizat în Republica Moldova, de obicei, doar la nivel de țară.

Important de reținut: autoritățile publice urmează să depună maxim efort pentru a informa părțile interesate și a le solicita opinii. Dar, în cazul în care părțile interesate nu transmit opinii /recomandări, autoritatea publică poate decide să nu organizeze consultări publice. Motivul pentru care nu se consideră necesară organizarea consultărilor publice se aduce la cunoștința publicului prin plasare pe pagina web oficială a autorității publice responsabile de elaborarea proiectului de decizie (art. 11 din Legea nr. 239). Pentru a evita luarea deciziilor de către autorități fără consultări în chestiuni importante pentru comunitate/societate, se recomandă implicarea activă a cetățenilor prin expedierea recomandărilor sau solicitărilor de organizare a consultărilor publice.

În afară de participarea la elaborarea deciziilor, cetățenii pot participa la ședințele autorităților publice în cadrul cărora sunt examinate și adoptate deciziile¹⁵. Ședințele respective sunt publice, cu excepția cazurilor în care în cadrul ședințelor sunt examinate sau audiate informații oficiale cu **accesibilitate limitată**¹⁶. Oricare ar fi motivul ca ședința să fie închisă, autoritatea publică este obligată să facă publică argumentarea desfășurării ședințelor închise.

Desfășurarea ședinței publice, data, ora și adresa unde aceasta va avea loc, ordinea de zi a ședinței sunt anunțate de autoritatea publică în prealabil, de regulă, cu cel puțin 3 zile lucrătoare, prin plasarea unui anunț și/sau trimiterea informației părților interesate¹⁷. Fiecare autoritate publică stabilește modalitatea de organizare și participare la ședințele publice în regulile interne de organizare a procedurilor de consultare publică în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor. Regulile de organizare a ședinței publice sunt aduse la cunoștință participanților la ședință, care sunt obligați să le respecte. Participarea publicului se asigură în limitele locurilor disponibile din sala de ședințe și în ordinea priorității stabilită de persoana care prezidează ședința, în conformitate cu interesul fiecărei părți interesate față de subiectele examinate în cadrul ședinței publice. Rezultatele ședințelor sunt făcute publice prin publicarea acestora pe paginile web ale autorității publice. Autoritatea publică poate de asemenea să le facă publice prin afișarea la sediul său într-un spațiu accesibil publicului, prin difuzarea, după caz, a unui comunicat de presă în mijloacele de informare centrale sau locale, sau prin informarea părților interesate care au participat la ședință.

Ce urmează după consultarea publicului?

Examinarea recomandărilor cetățenilor, a asociațiilor constituite legal, a altor părți interesate de procesul de elaborare a proiectelor de decizii și informarea publicului despre rezultatele consultărilor publice – autoritatea publică care a inițiat consultarea publică privind un proiect de decizie înregistrează toate recomandările cetățenilor și părților interesate parvenite pe parcursul desfășurării consultării publice a proiectului de decizie și le include în sinteza recomandărilor. Recomandările verbale sunt reflectate în procese-verbale întocmite de subdiviziunea-autor, iar cele scrise sau în formă electronică se înregistrează în registrul de intrare a documentelor al autorității publice. Sinteza recomandărilor este întocmită sub forma unui tabel și include recomandarea recepționată, autorul recomandării și poziția autorității publice privind acceptarea sau respingerea recomandării. În cazul unei decizii de respingere a recomandărilor, aceasta se argumentează temeinic. Sinteza recomandărilor parvenite se va plasa pe pagina web oficială a autorității publice, se va afișa la sediul acesteia într-un spațiu accesibil publicului și/sau se va difuza în mass-media centrală sau locală, după caz (art. 12 din Legea nr. 239; pp. 24-28 din Regulament).

¹⁵ A se vedea pentru detalii capitolul III al Legii privind transparența în procesul decizional.

¹⁶ Pentru detalii referitoare la informațiile cu accesibilitate limitată, a se vedea capitolul 1.4 – art. 7 al Legii nr. 982/2000 privind accesul la informații.

¹⁷ Art. 13 din Legea nr. 239.

În caz de retragere a unui proiect de decizie din procesul de consultare publică, autoritatea publică care a inițiat procesul de elaborare plasează anunțul despre retragere pe pagina web oficială a autorității publice, indicând motivul.

Informarea publicului referitor la deciziile adoptate – autoritățile publice vor asigura accesul la deciziile adoptate prin publicarea acestora în modul stabilit de lege, prin plasarea pe pagina web oficială, prin afișare la sediul lor într-un spațiu accesibil publicului și/sau prin difuzare în mass-media centrală sau locală, după caz, precum și prin alte modalități stabilite de lege.

Actele normative sunt publicate în mod obligatoriu în Monitorul Oficial al Republicii Moldova pentru a avea forță juridică.

Important de reținut: în cazul modificării esențiale (schimbării conceptului, extinderii obiectului și sferei de aplicare, modificării impactului) a variantei inițiale a proiectului de decizie supus procedurilor de consultare, dacă modificarea respectivă nu a survenit în urma consultării publice, autoritatea publică supune proiectul respectiv consultării publice repetate.

1.3.3. Participarea la guvernare la nivel central

Metodele generale de implicare a populației la nivel central și local sunt similare, dar aplicarea acestora diferă datorită faptului că sunt diferite obiectele de reglementare și părțile interesate.

Participarea directă a cetățenilor la nivel central este rară, dar nu este exclusă. Grupurile formalizate și informale sunt încurajate să participe în procesul de luare a deciziilor de către Guvern. Cel mai des însă la procesul decizional al autorităților centrale participă organizații specializate sau grupuri de persoane interesate de un anumit subiect.

În 2010 guvernul a creat Consiliul Național de Participare (în continuare – CNP) pentru a facilita participarea părților interesate la procesul de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare și actualizare a documentelor de planificare strategică. **CNP este un organ consultativ al guvernului**, fără statut de persoană juridică. Conform legii, CNP are drept scop dezvoltarea și promovarea parteneriatului strategic între autoritățile publice, societatea civilă și sectorul privat în vederea consolidării democrației participative în Republica Moldova, prin facilitarea comunicării și participării părților interesate la identificarea și realizarea priorităților strategice de dezvoltare a țării la toate etapele și crearea cadrului și capacităților instituționale de asigurare a implicării plene a părților interesate în procesul de luare a deciziilor. CNP este format din minimum 25 de membri, reprezentanți ai grupurilor organizate ale societății civile.

Mandatul membrilor CNP este de 2 ani (a se vedea pentru detalii Hotărârea Guvernului nr. 11/2010 „Cu privire la crearea Consiliului Național de Participare”, precum și pagina web www.particip.gov.md).

Menirea principală a CNP-ului este să faciliteze participarea societății civile în procesul decizional al Guvernului. Orice cetățean sau organizație a societății civile poate trimite sugestii sau comentarii CNP referitoare la inițiative și documente de politici ale statului. Pentru a facilita dialogul continuu între cetățeni și autoritățile publice, Cancelaria de Stat și Consiliul Național pentru Participare au creat o pagină web dedicată participării populației la procesul de luare a deciziilor: www.particip.gov.md. Orice persoană interesată poate lăsa comentarii pe pagina respectivă, care sunt examinate de administratorii paginii și adresate factorilor decizionali.

Autoritățile publice centrale, inclusiv persoanele juridice de drept public și privat care gestionează și utilizează mijloace financiare publice (autorități publice centrale) sunt obligate să facă publice programele (planurile) anuale de activitate, programele anuale (trimestriale) de elaborare a proiectelor de acte normative, cu indicarea proiectelor de decizii care urmează a fi supuse consultării publice. De obicei, informația este plasată pe pagina web a autorității publice în compartimentul „Transparența în procesul decizional”, „Proiecte de acte normative” sau altele de acest tip. De asemenea, orice autoritate publică trebuie să adopte regulile interne privind procedurile de informare, consultare și participare la procesul de elaborare și adoptare a deciziilor și să numească o persoană responsabilă de coordonare și monitorizare a asigurării transparenței în procesul de elaborare și adoptare a proiectelor de decizii din cadrul autorității respective – coordonatorul

procesului de consultare publică. Orice cetățean poate urmări anunțurile plasate de autoritățile publice pe paginile web și poate trimite comentarii sau solicitări de a fi informat despre actul respectiv, precum și poate adresa întrebări coordonatorului procesului de consultare publică.

1.3.4. Participarea la guvernare la nivel local

Unul dintre principiile de bază ale administrării publice locale în Republica Moldova este consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. Autoritățile publice locale pot să elaboreze și să aprobe regulile interne proprii de organizare a procedurilor de asigurare a transparenței în procesul de elaborare și adoptare a deciziilor după modelul celor centrale.

Proiectele de dispoziții ale primarului în problemele de interes local care pot avea impact economic, de mediu, social (asupra modului de viață și a drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, a serviciilor publice) se consultă public, cu respectarea procedurilor stabilite de către fiecare autoritate reprezentativă și deliberativă a populației unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi (satele (comunele), sectoarele și orașele (municipiile)) sau al doilea (raioanele, municipiul Chișinău și municipiul Bălți), după caz.

Consiliul raional dispune consultarea publică, în conformitate cu legea, a proiectelor de decizii în problemele de interes local care pot avea impact economic, de mediu și social (asupra modului de viață și a drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, a serviciilor publice), precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația unității administrativ-teritoriale. Aparatul președintelui raionului asigură consultarea publică a proiectelor de decizii ale consiliului raional și de dispoziții normative ale președintelui raionului și informarea publicului referitor la deciziile adoptate și la dispozițiile emise.

Consiliile locale sunt obligate să asigure informarea adecvată și în timp util asupra subiectelor dezbătute de consiliul local. Acestea sunt obligate să asigure publicarea programelor, strategiilor, agendei ședințelor pe diverse suporturi informaționale. Secretarul consiliului local are funcția de a asigura consultarea publică a proiectelor de decizii ale consiliului local și de dispoziții normative ale primarului, informarea publicului referitor la deciziile adoptate și la dispozițiile emise. Astfel, orice cetățean poate cere secretarului informații despre anumite decizii și despre modul cum se poate implica în procesul de elaborare a acestor decizii.

Orice cetățean poate adresa autorității publice locale sugestii, comentarii referitor la problemele de interes local, fie legate de planul anunțat, fie inițiative noi. Acestea pot fi adresate prin intermediul coordonatorului procesului de consultare publică, dacă a fost creat un astfel de post în statele autorității, prin intermediul orelor de audiență la primar, viceprimar, președinți sau vicepreședinți de raion, consilieri locali sau raionali sau să se implice într-un proces de consultare publică inițiat de autoritatea publică locală.

Cetățenii pot participa la procesul de luare a deciziilor prin transmiterea sugestiilor și recomandărilor, cât și prin participarea la ședințele consiliului local (sătesc, comunal, orașenesc, municipal).

Orice cetățean are dreptul de a propune inițierea elaborării și adoptării unor decizii, de a prezenta autorităților publice locale recomandări, în nume propriu sau în numele unor grupuri de locuitori ai colectivităților respective, privind diverse proiecte de decizie supuse dezbaterilor. Consiliul local este obligat să recepționeze și să examineze, în timp util, toate recomandările, sesizările, scrisorile, adresate de către cetățeni la elaborarea proiectelor de decizii sau a programelor de activitate.

Ședințele consiliului local sunt publice. Cetățenii pot participa la ședințele consiliului local, în limitele spațiului disponibil și dacă în cadrul ședințelor nu sunt examinate sau audiate informații oficiale cu accesibilitate limitată. Orice persoană interesată are dreptul de a avea acces la informații privind ordinea de zi a ședințelor consiliului local și ale primăriei.

Pentru a implica publicul în elaborarea deciziei, autoritatea publică locală poate utiliza una sau câteva din procedurile de consultare explicate mai sus în subcapitolul [1.3.2](#). Specific este dreptul primarului de a propune consiliului local consultarea populației prin referendum în problemele locale de interes deosebit. În cazul raionului, președintele raionului propune consiliului raional să consulte, prin referendum, populația în

problemele locale de interes deosebit și, în temeiul deciziei consiliului, ia măsuri în vederea organizării referendumului.

1.3.5. Acte normative și surse utile de informație

- *Legea nr. 239 din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional*¹⁸;
- *Hotărârea Guvernului nr. 967 din 9 august 2016 „Cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional”;*
- *Hotărârea Guvernului nr. 11 din 19 ianuarie 2010 „Cu privire la crearea Consiliului Național pentru Participare”*¹⁹;
- *Pagina web a Cancelariei de Stat și a Consiliului Național pentru Participare consacrate participării populației*²⁰.

1.4. ACCESUL LA INFORMAȚIE

Doar un cetățean bine informat poate să-și apere drepturile și să participe activ la viața politică și social-economică. Dreptul la informație este un drept fundamental, garantat de art. 10 al Convenției europene și de art. 34 al Constituției Republicii Moldova. Accesul la informație este un drept al cetățeanului, dar și o obligație a autorităților publice de a asigura informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

Este important de reținut că dreptul de acces la informație nu se referă la toate tipurile de informație, ci la informația de interes public sau informațiile oficiale. În capitolul de față se explică ce reprezintă informațiile oficiale la care cetățeanul are dreptul, precum și tipurile de informații la care cetățenii nu au acces sau au acces limitat. Se explică procedura de obținere a informației necesare și procedura de contestare în caz de refuz.

În Republica Moldova termenii de informații de interes public și informații oficiale sunt echivalenți, așa cum reiese din interpretarea Curții Supreme de Justiție (Hotărârea nr. 1 din 2.04.2007). Pentru a utiliza terminologia folosită în legislația și practica din instanțe, în capitol se utilizează termenul informații oficiale. Dar pentru că avem termenul informație de interes public utilizat în Constituția Republicii Moldova și în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, nu este o greșală dacă-l utilizăm și pe acesta.

În acest capitol termenul cetățean se referă la cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii care au domiciliul sau reședința pe teritoriul Republicii Moldova.

1.4.1. Ce reprezintă informațiile oficiale?

Cetățeanul are dreptul la informația pe care o deține autoritatea publică, pentru că autoritatea publică activează pentru cetățeni și tot ce deține ea aparține acestora. Astfel, cetățeanul are dreptul la informația pe care autoritatea publică o deține despre sine, cât și la informația pe care o deține autoritatea publică care nu se referă în mod direct la cetățean, dar care i-ar putea afecta bunăstarea ca membru al societății și/sau i-ar putea fi de folos în exercitarea drepturilor sale.

Dreptul la informație are două componente majore:

elementul activ – obligația pozitivă a autorităților publice de a pune la dispoziție, a publica și a disemina informații despre activitățile lor principale, cum ar fi publicarea proiectelor și actelor finale ale actelor normative, bugetului și politicilor elaborate, astfel încât cetățenii să știe despre activitatea lor, să poată participa la procesul de elaborare a deciziilor și să poată controla comportamentul instituțiilor publice;

¹⁸ M.O. nr.215-217, art.798 din 05.12.2008.

¹⁹ M.O. nr.8-10, art.42 din 22.01.2010.

²⁰ www.particip.gov.md

elementul de reacție – dreptul oricărei persoane de a solicita informație de la autoritățile publice despre activitatea acestora, precum și orice document deținut de acestea și dreptul persoanei de a primi un răspuns la solicitarea sa. Informația de interes public sau informațiile oficiale includ o serie de domenii de interes, cum ar fi funcționarea unei autorități publice, viața politică, socială, educație, mediu, sănătate, economie, securitate, justiție, achiziții publice etc. Cu titlu de exemplu, cetățeanul are dreptul să cunoască:

- ce se întâmplă în parlament – deputații sunt aleși de cetățeni și, respectiv, aceștia au dreptul să știe ce acte normative și ce politici adoptă deputații, cum parlamentul revizuieste activitatea executivului, care sunt planurile de noi acte normative și politici etc. Cetățenii sunt în drept să știe ce se petrece în parlament cel puțin pentru a ști mai departe pentru ce partid sau candidat independent să voteze; ce se întâmplă în autoritățile publice – autoritățile publice implementează legile și politicile aprobate de parlament, care a fost ales de cetățeni. Autoritățile publice sunt în serviciul cetățenilor și, respectiv, aceștia au dreptul să știe despre activitatea lor. Deciziile adoptate de autoritățile publice de orice nivel – primărie, departament, agenție, minister etc. – pot afecta viața fiecărui cetățean, de aceea accesul la informația despre activitatea acestora trebuie să fie garantat. Mai mult decât atât, autoritățile publice trebuie să publice nu doar deciziile finale, dar și intențiile de a adopta decizii, pentru a asigura posibilitatea cetățenilor de a participa efectiv la procesul de luare a deciziilor respective;
- ce se întâmplă în instanțele de judecată – justiția nu doar trebuie făcută, dar „trebuie să fie și văzută”. Accesul publicului la instanțele de judecată este o garanție că acestea vor activa corect și vor trata corect părțile; – nu în ultimul rând, parlamentul, autoritățile publice, instanțele de judecată funcționează datorită impozitelor plătite de cetățeni. De aceea cetățenii au dreptul să știe cum banii publici sunt cheltuiți de aceste instituții; – cetățenii au dreptul să cunoască adevărul despre încălcările comise în prezent și în trecut, indiferent dacă această informație este sau nu comodă pentru guvernare. Accesul la astfel de informații este esențial pentru a asigura tragerea la răspundere a celor care au comis încălcări grave ale drepturilor omului și pentru a reabilita moral persoanele care au suferit. Constituția Republicii Moldova prevede în art. 34 că dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

*Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație*²¹ definește informația oficială (la care cetățenii au acces sau informație de interes public) „toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept”.

Hotărârea Curții Supreme de Justiție din 02.04.2007 prevede următoarele: „se atenționează instanțele judecătorești asupra similitudinii noțiunilor de «informație oficială» și «informație de interes public», ambele noțiuni având semnificația prevăzută la art. 6 alin. (1) din Lege. Acest fapt rezultă atât din interpretarea sistematică a Legii, cât și din jurisprudența CEDO (ex.: cazul Sârbu împotriva Republicii Moldova; cazul de Haes și Gijssels împotriva Belgiei). Pentru consecvență, se recomandă aprecierea informației sub aspectul «oficialității» ei în conformitate cu art. 6 din Lege, aceasta figurând în calitate de parte componentă a eventualului raport litigios”.

De ce este important de a ne realiza dreptul de acces la informație?

Într-un stat cu cetățeni activi, care în permanență verifică activitatea autorităților publice, descrește secretomania acestor instituții și crește responsabilitatea acestora. Atunci când instituțiile publice știu că sunt verificate de cetățeni, acestea comit mult mai puține încălcări. Cu cât scrutinul publicului este mai mare, cu atât mai mult scade corupția, deoarece instituțiile publice știu că încălcările lor pot deveni cunoscute.

²¹ M.O. nr.88-90, art.664 din 28.07.2000.

Accesul la informație duce la îmbunătățirea calității actului decizional și, respectiv, a politicilor statului. Atunci când cetățeanul în permanență întreabă de ce și pentru ce sunt cheltuiți banii publici, instituțiile statului se vor asigura pe viitor să adopte politici și decizii în favoarea cetățenilor.

Accesul la informație contribuie la îmbunătățirea mediului de viață și a sănătății populației. Când cetățenii au informații corecte despre efectul diferitor activități și întreprinderi asupra mediului, ei sunt interesați să se implice activ în procesul de monitorizare a activității acestora și de adoptare a deciziilor corecte. La fel, accesul la informația corectă despre efectul diferitor produse asupra sănătății cetățenilor îi va ajuta să ia decizii corecte cu privire la modul de alimentare. Sau accesul corect la informația despre modul de transmitere a unor boli și efectul acestora asupra organismului uman îi va ajuta pe oameni să adopte comportamentul corect.

Șirul avantajelor poate fi continuat.

Nu toată informația deținută de autoritățile și instituțiile publice trebuie să fie disponibilă. Legea privind accesul la informație reglementează un șir de informații la care accesul este interzis sau care au un caracter limitat.

Accesul la informații oficiale poate fi supus unor restricții reglementate prin lege organică pentru motive specifice, ce corespund principiilor dreptului internațional, și anume, respectarea drepturilor și reputației altei persoane și protecția securității naționale, a ordinii publice, ocrotirea sănătății sau protecția moralei societății.

Accesul la informații oficiale nu poate fi îngădit, cu excepția:

- informațiilor ce constituie secret de stat – acestea sunt reglementate prin lege organică și calificate ca informații protejate de stat, în domeniul activității militare, economice, tehnico-științifice, de politică externă, de recunoaștere, de contrainformații și activități operative de investigații, a căror răspândire, divulgare, pierdere, sustragere poate periclita securitatea statului;
- informațiilor confidențiale din domeniul afacerilor – informații care sunt prezentate instituțiilor publice cu titlu de confidențialitate, reglementate de legislația privind secretul comercial, și care țin de producție, tehnologie, administrare, finanțe, de altă activitate a vieții economice, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate atinge interesele întreprinzătorilor;
- informațiilor cu caracter personal – informații a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viața privată a persoanei, protejată de legislația privind protecția datelor cu caracter personal;
- informațiilor ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală a organelor de resort – numai în cazurile în care divulgarea acestor informații ar putea prejudicia urmărirea penală, interveni în desfășurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă și imparțială a cazului său ori ar pune în pericol viața sau securitatea fizică a oricărei persoane – aspecte reglementate de legislație;
- informațiilor ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice și a căror divulgare privează autorii investigațiilor de prioritatea de publicare sau influențează negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

Legea stabilește reguli foarte importante pentru limitarea abuzului de către autoritățile publice referitor la posibilitatea de a declara o informație cu caracter limitat, și anume:

- dacă accesul la informațiile, documentele solicitate este parțial limitat, furnizorii de informații sunt obligați să prezinte solicitanților părțile documentului, accesul la care nu conține restricții conform legislației, indicându-se în locurile porțiunilor omise una din următoarele sintagme: „secret de stat”, „secret comercial”, „informație confidențială despre persoană”. Refuzul accesului la informație trebuie întocmit conform cerințelor legii;
- accesul la informații poate fi limitat doar dacă furnizorul de informații poate demonstra că restricția este reglementată prin lege organică și este necesară într-o societate democratică pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei sau pentru protecția securității naționale și că prejudiciul adus acestor drepturi și interese ar fi mai mare decât interesul public

În cunoașterea informației; nimeni nu poate fi pedepsit pentru că a făcut publice anumite informații cu accesibilitate limitată, dacă dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu poate să atingă un interes legitim legat de securitatea națională sau dacă interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea să o aducă dezvăluirea informației.

Ce reprezintă informația cu caracter personal și care sunt regulile specifice aplicabile?

Este important de știut că nu avem un drept nelimitat la informație despre orice persoană. În cazul în care ne interesăm despre viața privată a unei persoane, avem un conflict între dreptul nostru la informație și dreptul persoanei la viața privată. În acest caz prevalează dreptul persoanei la viața privată, deoarece informația despre viața privată sau personală a unei persoane nu afectează viața noastră, iar dacă aflăm informații pe care cealaltă persoană nu vrea să le cunoască alții, atunci încalcăm dreptul acesteia. Doar în cazul în care accesul la informații despre viața privată a unei persoane servește un interes public, dreptul nostru la informație prevalează. De obicei, aceasta are loc în cazul persoanelor cu funcții publice.

*Legea nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal*²² reglementează domeniul datelor cu caracter personal. Conform Legii, date cu caracter personal reprezintă orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale.

Legea nr. 133 prevede un șir de reguli specifice de prelucrare a datelor cu caracter personal. Controlul asupra conformității prelucrării datelor cu caracter personal cu cerințele legii se efectuează de către Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal²³.

Regulile de prelucrare a datelor cu caracter personal nu se aplică în situația în care prelucrarea datelor cu caracter personal se face exclusiv în scopuri jurnalistice, artistice sau literare, dacă aceasta se referă la date care au fost făcute publice în mod voluntar și manifest de către subiectul datelor cu caracter personal, sau la date care sunt strâns legate de calitatea de persoană publică a subiectului datelor cu caracter personal sau de caracterul public al faptelor în care acesta este implicat, în condițiile Legii nr. 64 din 23 aprilie 2010 cu privire la libertatea de exprimare²⁴.

1.4.2. Care este procedura pentru a obține informații oficiale?

Unde puteți adresa o solicitare de prezentare a informației oficiale?

Conform Legii privind accesul la informație, solicitările de furnizare a informației se depun la „furnizorii de informații”, care sunt:

- autoritățile publice centrale și locale – autoritățile administrației de stat, prevăzute în Constituția Republicii Moldova, și anume: parlamentul, Președintele Republicii Moldova, guvernul, administrația publică, autoritatea judecătorească;
- instituțiile publice centrale și locale – organizațiile fondate de către stat în persoana autorităților publice și finanțate de la bugetul de stat, care au ca scop exercitarea atribuțiilor de administrare, social-culturale și a altor atribuții cu caracter necomercial;
- persoanele fizice și juridice care, în baza legii sau a contractului cu autoritatea publică ori instituția publică, sunt abilitate cu gestionarea unor servicii publice și colectează, selectează, posedă, păstrează, dispun de informații oficiale, inclusiv de informații cu caracter personal.

Aspecte importante de reținut până la depunerea cererii

²² M.O. nr.170-175, art.492 din 14.10.2011.

²³ Mai multe informații sunt disponibile la <http://www.datepersonale.md/>.

²⁴ M.O., nr. 117-118 din 09.07.2010.

În scopul asigurării transparenței activității instituțiilor, eficientizării accesului la informație, creării condițiilor pentru căutarea, identificarea operativă a documentelor și informațiilor, autoritățile publice, instituțiile publice vor edita, cel puțin o dată pe an, îndrumare ce vor conține liste ale dispozițiilor, hotărârilor, altor documente oficiale, emise de instituția respectivă, și domeniile în care pot furniza informații, vor pune la dispoziția reprezentanților mijloacelor de informare în masă date oficiale despre propria activitate, inclusiv despre domeniile în care pot furniza informații. Respectiv, până la solicitarea informației, verificați dacă aceasta nu este deja publicată, deoarece autoritatea publică nu este obligată să furnizeze informația deja publicată.

Dacă nu sunteți siguri de formularea corectă a solicitării sau nu știți unde să o adresați, nu ezitați să cereți ajutorul autorității publice, care are obligația să acorde asistența și sprijinul necesar solicitanților pentru căutarea și identificarea informațiilor. Mai mult decât atât, pentru facilitarea accesului la informație, orice furnizor de informații este obligat să facă publice sau să informeze direct solicitanții de informație despre: descrierea structurii instituției și adresa acesteia; descrierea funcțiilor, direcțiilor și formelor de activitate ale instituției; descrierea subdiviziunilor cu competențele lor, a programului de lucru al acestora, cu indicarea zilelor și orelor de audiență a funcționarilor responsabili de furnizarea informațiilor, documentelor oficiale; deciziile finale asupra principalelor probleme examinate. Informațiile respective sunt făcute publice în afara procedurii de examinare a cererilor privind accesul la informație.

Dacă informația care vă interesează lipsește, puteți solicita furnizorilor de informații, personal sau prin reprezentanții dvs., orice informații care se află în posesia acestora.

Depunerea cererii privind accesul la informație. Reguli principale

Cererea poate fi depusă în scris sau formulată verbal. Cererea poate fi înaintată verbal în cazurile în care este posibil răspunsul pozitiv, cu satisfacerea imediată a cererii de furnizare a informației. În cazul în care furnizorul intenționează să refuze accesul la informația solicitată, el va informa solicitantul despre aceasta și despre posibilitatea depunerii unei cereri scrise.

Solicitantul de informație nu este obligat să-și motiveze cererea. Respectiv, nu trebuie să motivați pentru ce cereți informația decât dacă doriți să explicați motivul.

În cazul cererii scrise, aceasta trebuie să conțină:

- detalii suficiente și concludente pentru identificarea informației solicitate (a unei părți sau a unor părți ale acesteia);
- modalitatea acceptabilă de primire a informației solicitate;
- date de identificare ale solicitantului – la dorința solicitantului, cu excepția cazurilor de solicitare a informației cu caracter personal.

Ce fel de informație solicităm?

Autoritatea publică este obligată să furnizeze informația pe care o deține. Elaborarea și furnizarea unor informații analitice, de sinteză sau inedite pot fi efectuate în baza unui contract între solicitant și furnizorul de informații, contra unei plăți negociabile, dacă furnizorul va fi disponibil și în drept să realizeze o asemenea ofertă.

Care este modalitatea de răspuns la solicitarea depusă?

Solicitantul de informație poate primi răspunsul la solicitarea sa în una din următoarele forme:

- audierea informației pasibile de o expunere verbală;
- examinarea documentului (unor părți ale acestuia) la sediul instituției;
- eliberarea copie de pe documentul, informația solicitată (de pe unele părți ale acestora);
- eliberarea copie de traducere a documentului, informației (unor părți ale acestora) într-o altă limbă decât cea a originalului, pentru o plată suplimentară;

– expedierea prin poștă (inclusiv poșta electronică) a copiei de pe document, informației (de pe unele părți ale acestora), copiei de pe traducerea documentului, informației într-o altă limbă, la cererea solicitantului, pentru o plată corespunzătoare;

– extrasele din registre, documente, informații (unele părți ale acestora), în conformitate cu cererea solicitantului, pot fi puse la dispoziția persoanei date, într-o formă rezonabilă și acceptabilă pentru aceasta, spre a fi: examinate la sediul instituției; dactilografiate, fotocopyate sau copiate într-o altă modalitate ce ar asigura integritatea originalului; înscrise pe un suport electronic, imprimate pe casete video, audio, alt suport rezultat din progresul tehnic. Informațiile, documentele, solicitate în conformitate cu dispozițiile egale, sunt puse la dispoziția solicitanților în limba de stat sau în limba în care au fost elaborate. În cazul în care informațiile, documentele au fost elaborate într-o altă limbă decât cea de stat, furnizorul de informații este obligat să prezinte, la cererea solicitantului, o copie a traducerii autentice a informației, documentului în limba de stat.

Informațiile oficiale, documentele, părțile acestora, extrasele din registre, copiile traducerilor, eliberate conform dispozițiilor legale, vor fi semnate de persoana responsabilă.

Care este termenul de furnizare a informației solicitate?

Informațiile, documentele solicitate sunt puse la dispoziția solicitantului din momentul în care sunt disponibile pentru a fi furnizate, dar nu mai târziu de 15 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii de acces la informație.

Termenul de furnizare a informației, documentului poate fi prelungit cu 5 zile lucrătoare de către conducătorul instituției publice dacă:

- cererea se referă la un volum foarte mare de informații care necesită selectarea lor;
- sunt necesare consultații suplimentare pentru a satisface cererea. Autorul cererii trebuie informat despre orice prelungire a termenului de furnizare a informației și despre motivele acesteia cu 5 zile înainte de expirarea termenului inițial.

Cererea de furnizare a informației poate fi readresată altui furnizor, cu informarea obligatorie a solicitantului în decurs de 3 zile lucrătoare de la momentul primirii cererii și cu acordul solicitantului, în următoarele cazuri: informația solicitată nu se află în posesia furnizorului sesizat; informația solicitată deținută de alt furnizor ar satisface mai deplin interesul față de informație al solicitantului.

Sunt percepute plăți pentru furnizarea informației solicitate?

Pentru furnizarea informațiilor oficiale pot fi percepute plăți, cuantumul cărora nu va depăși valoarea cheltuielilor suportate de către furnizor pentru efectuarea copiilor, expedierea lor solicitantului și/sau pentru traducerea, la cererea solicitantului, a informației, documentului. Plățile pentru furnizarea informațiilor analitice, de sinteză sau inedite, executate la comanda solicitantului, se vor stabili conform contractului dintre solicitant și furnizorul de informații. Plățile pentru informația furnizată sunt vărsate în bugetul de stat.

Nu sunt percepute plăți pentru informațiile oficiale care:

- ating nemijlocit drepturile și libertățile solicitantului;
- sunt expuse oral;
- sunt solicitate pentru a fi studiate la sediul instituției;
- prin faptul că au fost furnizate, contribuie la sporirea gradului de transparență a activității instituției publice și corespund intereselor societății.

În cazurile în care informația pusă la dispoziția solicitantului conține inexactități sau date incomplete, instituția publică este obligată să efectueze rectificările și completările corespunzătoare gratuit, cu excepția cazurilor în care completarea informației implică eforturi și cheltuieli considerabile care n-au fost prevăzute și taxate la eliberarea primară a informațiilor.

Refuzul de a furniza informația solicitată

Refuzul de a furniza o informație, un document oficial trebuie făcut în scris, indicându-se data întocmirii refuzului, numele persoanei responsabile, motivul refuzului, făcându-se în mod obligatoriu trimitere la actul normativ (titlul, numărul, data adoptării, sursa publicației oficiale), pe care se bazează refuzul, precum și procedura de recurs a refuzului, inclusiv termenul de prescripție. Furnizorii de informații nu pot fi obligați să prezinte probe ale inexistenței informațiilor nedocumentate.

1.4.3. Cum ne apărăm dreptul la informație?

Ce putem contesta?

Persoana care se consideră lezată într-un drept sau interes legitim poate ataca orice acțiune sau inacțiune a persoanei responsabile pentru primirea și examinarea cererilor de acces la informații, dar în special cu privire la:

- refuzul neîntemeiat de a primi și a înregistra cererea;
- refuzul de a asigura accesul liber și necondiționat la registrele publice aflate la dispoziția furnizorului de informații;
- încălcarea termenelor și a procedurii de soluționare a cererii de acces la informație;
- neprezentarea sau prezentarea necorespunzătoare a informațiilor solicitate;
- refuzul neîntemeiat de a prezenta informațiile solicitate;
- atribuirea neîntemeiată a informației la categoria informațiilor care conțin secrete de stat, secrete comerciale sau la categoria informațiilor confidențiale;
- secretizarea neîntemeiată a unor informații;
- stabilirea plății și mărimii acesteia pentru informațiile furnizate;
- cauzarea unor prejudicii materiale și/sau morale prin acțiunile ilegale ale furnizorului de informații.

Unde putem contesta?

Calea extrajudiciară

Persoana poate contesta acțiunile sau inacțiunea furnizorului de informații la conducerea acestuia și/sau la organul ierarhic superior al furnizorului în termen de 30 de zile de la data când a aflat sau trebuia să afle despre încălcare. Conducerea furnizorului de informații și/sau organul ierarhic superior al acestuia va examina contestările solicitanților de informații în decurs de 5 zile lucrătoare și va informa în mod obligatoriu petiționarul despre rezultatele examinării în decurs de 3 zile lucrătoare.

De notat că persoana nu este obligată să conteste acțiunea sau inacțiunea furnizorului de informații la conducerea acestuia și apoi în instanța de judecată, ci poate ataca direct în instanța de judecată. Avantajul de a ataca inițial la conducător este posibilitatea de a obține o soluție mai rapidă decât prin intermediul instanței de judecată. Oricum, dacă se atacă la conducător, nu se pierde posibilitatea de a ataca ulterior în instanța de judecată (a se vedea mai jos pentru detalii).

Persoana, de asemenea, se poate adresa pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime avocatului parlamentar.

Instanța de judecată

În cazul în care persoana care consideră că drepturile sau interesele legitime în ceea ce privește accesul la informație i-au fost lezate, precum și în cazul în care nu este satisfăcută de soluția dată de către conducerea furnizorului de informații sau de către organul ierarhic superior al acestuia, ea poate ataca acțiunile sau inacțiunea furnizorului de informații direct în instanța de contencios administrativ competentă.

Sesizările, prin care sunt atacate acțiunile sau inacțiunea organizațiilor care nu au organele lor superioare, sunt adresate direct instanței de contencios administrativ competente.

Termenul de sesizare a instanței de judecată este de o lună de la data primirii răspunsului de la furnizorul de informații sau, în cazul în care nu a primit răspuns, de la data când trebuia să-l primească. Dacă solicitantul de informații a atacat anterior acțiunile furnizorului de informații pe cale extrajudiciară, termenul de o lună curge de la data comunicării răspunsului conducerii furnizorului de informații și/sau organului ierarhic superior al acestuia sau, în cazul în care nu a primit răspuns, de la data când trebuia să-l primească (a se vedea pentru detalii [compartimentul II](#) despre contenciosul administrativ).

Ce remedii prevede legea pentru încălcarea dreptului la informație? În funcție de gravitatea efectelor pe care le-a avut refuzul nelegitim al funcționarului public, responsabil pentru furnizarea informațiilor oficiale, de a asigura accesul la informația solicitată, instanța de judecată decide:

- aplicarea unor sancțiuni în conformitate cu legislația;
- repararea prejudiciului cauzat prin refuzul nelegitim de a furniza informații sau prin alte acțiuni ce prejudiciază dreptul de acces la informații;
- satisfacerea neîntârziată a cererii solicitantului.

1.4.4. Acte normative și surse utile de informație

Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație²⁵ ;

Legea nr. 245 din 27 noiembrie 2008 cu privire la secretul de stat²⁶;

Legea nr. 171 din 6 iulie 1994 cu privire la secretul comercial²⁷;

Legea nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal²⁸;

Legea nr. 131 din 3 iulie 2015 privind achizițiile publice .

1.5. ALEGERILE

Organizarea alegerilor periodice, libere și corecte constituie un principiu important al unei democrații. În prezentul capitol sunt explicate câteva aspecte-cheie ce țin de alegeri, cum ar fi: principiile participării la alegeri, tipurile alegerilor, argumentarea necesității de a participa la alegeri și aspectele-cheie care trebuie cunoscute pentru a putea vota liber. Mesajul principal al capitolului este apelul către toți cetățenii Republicii Moldova de a se informa despre programele propuse de candidații electorali și a participa la alegeri, votându-i pe cei al căror program răspunde cel mai bine cerințelor și așteptărilor lor.

În prezentul capitol termenul *alegeri* se utilizează ca și în Codul electoral, și anume referindu-se, în cazul în care nu se face vreo specificare, la alegerile prezidențiale, parlamentare, locale, precum și la referendumuri. Aceeași noțiune vizează acțiunile cetățenilor, partidelor și altor organizații social-politice, blocurilor electorale, organelor electorale și ale altor organe de stat, orientate spre întocmirea listelor electorale, desemnarea și înregistrarea candidaților, efectuarea agitației electorale, votarea și constatarea rezultatelor votării, precum și alte acțiuni electorale întreprinse în conformitate cu legislația în vigoare.

1.5.1. De ce este importantă participarea la alegeri?

Alegerile reprezintă o oportunitate pentru cetățeni de a da o notă aleșilor, votându-i pe cei care răspund cel mai bine necesităților lor. Deși autoritățile publice implică populația în procesul decizional pe parcursul

²⁵ M.O. nr.88-90, art.664 din 28.07.2000.

²⁶ M.O. nr.45-46, art.123 din 27.02.2009.

²⁷ M.O. nr.13, art.126 din 10.11.1994.

²⁸ M.O. nr.170-175, art.492 din 14.10.2011.

mandatului lor, această implicare nu înseamnă că cetățeanul ia decizia. Decizia este luată în final tot de autoritatea publică, care a fost investită de către cetățeni să guverneze țara în numele lor. Alegerile sunt unica șansă în care doar cetățenii iau decizia și determină cine va guverna țara pentru o perioadă anume. De aceea participarea tuturor cetățenilor la alegeri este foarte importantă.

Dacă cetățenii nu participă la alegeri, un mesaj eronat se transmite celor aleși, și anume că cetățenii nu sunt interesați să ia decizii, respectiv, autoritățile publice alese pot ulterior ignora voința cetățenilor cu ușurință. Cu timpul, aceasta poate avea consecințe grave, inclusiv abuzul puterii de stat.

Participarea la alegeri este importantă, dar nu este suficientă. Până în ziua alegerilor, cetățeanul trebuie să se intereseze de programul oferit de candidatul electoral (un partid, bloc electoral, candidat independent), de ceea ce a făcut respectivul candidat. Cetățeanul trebuie să cântărească aspectele pozitive și negative ale candidatului înainte de a-și face alegerea. Un cetățean care se respectă pe sine și căruia îi pasă de viitor ia o decizie bine documentată înainte de a face alegerea propriu-zisă.

Cine are dreptul de a alege?

Dreptul de a alege îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani. Nu au dreptul de a alege:

- persoanele recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată. Despre existența unor astfel de cazuri, Ministerul Justiției informează primarul, iar după implementarea Registrului de stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală;

- persoanele care au fost lipsite de dreptul de vot prin hotărâre judecătorească definitivă²⁹.

1.5.2. Principiile participării la alegeri

Cetățeanul Republicii Moldova participă la alegeri prin vot:

- universal – cetățenii Republicii Moldova pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială;
- egal – în cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală;
- direct – alegătorul votează personal. Votarea în locul unei alte persoane este interzisă. În cazul în care alegătorul, din motive de sănătate sau din alte motive temeinice, nu poate veni în localul de votare, biroul electoral al secției de votare desemnează, la cererea scrisă a acestuia, cel puțin 2 membri ai biroului care se deplasează cu o urnă de vot mobilă și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul pentru ca acesta să voteze. Cererile pot fi făcute în scris, începând cu două săptămâni înainte de ziua votării și până la ora 18.00 a zilei precedente votării. În ziua votării, cererile pot fi făcute în scris până la ora 15.00 dacă se prezintă și certificat medical (art. 55 alin. (4) Cod electoral);
- secret – votarea la alegeri este secretă, excluzându-se astfel posibilitatea influențării voinței alegătorului. Nimeni nu este obligat să spună pentru cine a votat sau să fie verificat pentru cine a votat. De asemenea, este ilegal de a include orice camere de luat vederi sau altfel de dispozitive în cabinetele de vot. De aceea cetățenii trebuie să știe că nimeni nu le poate filma, copia sau înregistra în alt fel modul în care se votează în cabina de vot. Secretul votului este asigurat anume pentru a preveni orice încercări de intimidare a alegătorilor. Informațiile precum că voturile se înregistrează nu pot fi adevărate;
- liber exprimat – nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent. Orice încercare de presiune asupra alegătorului încalcă acest principiu.

Aceste principii sunt recunoscute în toate statele democratice sau în curs de dezvoltare a democrației.

²⁹ Art. 11-13 din Codul electoral al Republicii Moldova, M.O. nr. 81 din 08.12.1997 .

1.5.3. Tipurile de alegeri

În funcție de cine este ales sau ce subiect este pus spre discuție, avem următoarele:

- alegeri locale generale – se referă la alegerea consiliilor raionale și municipale, orașenești și sătești, precum și la alegerea primarilor;
- alegeri parlamentare – se referă la alegerea parlamentului;
- alegeri prezidențiale – se referă la alegerea președintelui țării;
- referendum – este scrutinul prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit. Referendumul poate fi republican și local. Exemplu de referendum republican – referendumul din 5 septembrie 2010, care este primul referendum constituțional din Republica Moldova, în cadrul căruia alegătorii s-au pronunțat în problema alegerii directe a șefului statului. Alegătorilor li s-a propus să răspundă la întrebarea: „Sunteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea Președintelui Republicii Moldova de către întreg poporul?”. Alegătorii au votat pentru una din opțiunile: „Pentru” sau „Contra”.

În funcție de timpul alegerilor, avem următoarele:

– alegeri generale, care reprezintă orice tip de alegeri care au loc într-o singură zi, de duminică sau în oricare altă zi indicată în actul de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării. Alegerile au loc conform normelor în vigoare, la expirarea mandatului pentru care a fost ales organul electiv (se mai numesc și alegeri „ordinare”, spre exemplu, alegerile parlamentare din aprilie 2009, noiembrie 2014; alegerile locale generale din 2007 etc.);

– alegeri anticipate, care reprezintă alegerea organului electiv în cazul încetării înainte de termen a mandatului sau dizolvării acestuia ori în cazul reorganizării administrativ-teritoriale. Spre exemplu, alegerile parlamentare anticipate din iulie 2009.

1.5.4. Listele electorale. Soluțiile în cazul în care persoana nu este înscrisă în listele electorale

Pentru a putea vota, cetățeanul trebuie să fie inclus pe lista electorală. De aceea este foarte important ca la fiecare alegeri cetățeanul să verifice dacă este pe lista electorală și să întreprindă acțiunile necesare dacă nu este.

Lista electorală este o listă ce cuprinde toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază sau își au reședința în raza unei secții de votare. În cazul în care o persoană nu a fost înscrisă în lista electorală principală, organul electoral întocmește o *listă electorală suplimentară* în care se înscriu persoanele care nu au fost înscrise în listele electorale principale (art. 1, Cod electoral).

Listele electorale, întocmite în baza Registrului de stat al alegătorilor, sunt liste ce cuprind toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază ori își au reședința pe teritoriul unei secții de votare. Alegătorul poate fi înscris numai într-o singură listă electorală și la o singură secție de votare. Alegătorul care are și domiciliu, și reședință este înscris, în perioada valabilității reședinței, în lista electorală de la secția de votare în a cărei rază teritorială acesta își are reședința (art. 39, Cod electoral).

În cazul în care alegătorul își schimbă domiciliul sau reședința în perioada dintre data întocmirii listelor electorale și data alegerilor, biroul electoral al secției de votare corespunzător domiciliului precedent, la solicitarea alegătorului și pe baza actului de identitate acceptat pentru participarea la votare, îi eliberează un certificat pentru drept de vot. Alegătorul care a primit certificat pentru drept de vot confirmă primirea acestuia, semnând în lista electorală în dreptul numelui său, la rubrica „Notă”, unde este indicată data eliberării, numărul certificatului pentru drept de vot și numele membrului biroului electoral care l-a eliberat. Persoanele cu drept de vot care, după ultima participare la alegeri, și-au schimbat locul de ședere sunt în

drept, cel târziu cu 30 de zile înainte de următoarele alegeri, să-și declare locul nou de ședere la organul administrației publice locale, pentru a putea fi înscrise în lista de alegători la secția de votare corespunzător locului șederii. Autoritățile administrației publice locale respective comunică neîntârziat informația în cauză Comisiei Electorale Centrale (art. 39 alin. 7-8 Cod electoral).

Listele electorale se transmit de către Comisia Electorală Centrală autorităților administrației publice locale/misiunilor diplomatice sau oficiilor consulare cu cel puțin 22 de zile înainte de ziua alegerilor, în 3 exemplare oficiale, ștampilate și cu alte semne de protecție pe fiecare pagină. Două exemplare ale listelor se transmit imediat biroului electoral al secției de votare, iar un exemplar se păstrează la primărie/misiunea diplomatică sau oficiul consular.

Modificările în listele electorale pot fi solicitate de către alegători Comisiei Electorale Centrale sau biroului electoral cu cel mult 5 zile până la ziua alegerilor. Biroul electoral comunică imediat Comisiei Electorale Centrale modificările solicitate, cu anexarea actelor doveditoare: cererea și declarația alegătorului, copia actelor de identitate (art. 39 Cod electoral).

Listele electorale se fac accesibile în localurile secțiilor de votare, precum și se plasează pe pagina web a Comisiei Electorale Centrale cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor. Un exemplar al listei se păstrează la primărie. Alegătorilor li se comunică, cel târziu cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor, prin toate mijloacele de comunicare disponibile (mass-media, telefon, afișe, internet), sediul secției de votare la care ei vor putea vota (art. 40 Cod electoral).

Pentru a asigura o mai bună funcționare a procesului de votare, cetățenii sunt încurajați să verifice listele electorale și să solicite modificările necesare cel târziu în ziua precedentă zilei alegerilor (art. 40 Cod electoral).

De notat: acestea sunt informațiile minime cu privire la listele electorale, în vigoare la data elaborării Îndrumarului (aprilie 2017). Dat fiind faptul că legislația electorală este deseori modificată, recomandăm cetățenilor să verifice regulile în vigoare alegerilor la care participă³⁰.

1.5.5. Procedura de votare

Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane nu se admite. Procedura de votare este următoarea:

- biroul electoral al secției de votare înmânează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, numai la prezentarea actului de identitate;
- la primirea buletinului, alegătorul semnează în lista electorală în dreptul numelui și i se aplică în fișa de însoțire a buletinului de identitate sau în actul în a cărui bază votează ștampila cu mențiunea care confirmă votarea în ziua respectivă (art. 53 alin. (1) Cod electoral);
- buletinul de vot se completează de către alegător numai în cabina pentru vot secret. Alegătorul care nu este în stare să completeze de sine stătător buletinul are dreptul să invite în cabină o altă persoană, cu excepția membrilor biroului secției de votare, reprezentanții concurenților electorali și ai persoanelor autorizate să asiste la operațiile electorale. Aceste cazuri vor fi consemnate aparte în raportul biroului electoral al secției de votare;
- alegătorul aplică ștampila cu inscripția „Votat” în interiorul cercului unui singur patruleter din buletinul de vot, ceea ce înseamnă că a votat pentru concurentul electoral corespunzător. Cercurile din celelalte patruletere trebuie să rămână curate. Un alegător poate vota numai pentru un singur concurent electoral. Dacă alegătorul a completat greșit buletinul, la cererea lui, biroul electoral al secției de votare anulează acest buletin și îi eliberează imediat, o singură dată, un nou buletin de vot. Acest caz va fi menționat în procesul-verbal cu privire la votare și în lista electorală;
- alegătorul pliază buletinul de vot și îl introduce în urna de vot. Se interzice scoaterea din localul secției de votare a buletinului eliberat pentru vot (art. 54 Cod electoral).

³⁰ Informația poate fi găsită pe pagina web a Comisiei Electorale Centrale: www.cec.md.

- Pentru a vota, alegătorul trebuie să prezinte unul din următoarele acte de identitate:
  - buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova, cu fișa de însoțire care confirmă domiciliul sau reședința alegătorului pe teritoriul secției de votare;
  - buletinul de identitate provizoriu cu mențiunile privind cetățenia Republicii Moldova, domiciliul titularului;
  - pașaportul pentru intrare-ieșire din țară, livretul de marinar, în cazul alegerilor parlamentare, prezidențiale și referendumului republican, în secțiile de votare constituite peste hotarele Republicii Moldova; sau
  - legitimația de serviciu pentru militarii în termen, livretul eliberat de Centrul Serviciului Civil pentru persoanele care satisfac serviciul civil (de alternativă)(art. 53 alin. (3) Cod electoral).

Votarea se efectuează în ziua alegerilor între orele 07.00 și 21.00. Biroul electoral al secției de votare aduce la cunoștință publicului timpul și locul votării cel târziu cu 10 zile înainte de ziua alegerilor. Biroul electoral decide asupra prelungirii, cu cel mult 2 ore, a termenului votării, pentru a le permite alegătorilor, care stau la rând la secția de votare respectivă, să-și realizeze drepturile, informând despre prelungire Consiliul electoral de circumscripție și Comisia Electorală Centrală (art. 50 și art.53 alin. (6) Cod electoral).

1.5.6. Contestațiile alegătorilor

Alegătorii pot contesta acțiunile/inacțiunile și hotărârile consiliilor și birourilor electorale și acțiunile/inacțiunile concurenților electorali. Până a depune cererea în instanța de judecată, alegătorul trebuie să depună o contestație prealabilă la organul electoral ierarhic superior organului al cărui act se contestă, cu excepția contestațiilor ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor depuse la biroul electoral în ziua alegerilor (care se depun direct în instanța de judecată). Dacă nu este de acord cu hotărârea acestui organ, alegătorul o poate ataca în instanța de judecată (art. 65 Cod electoral).

Unde pot fi depuse contestațiile:

- contestațiile privind organizarea și desfășurarea alegerilor se examinează de către organele electorale, respectându-se ierarhia acestora. Procedura detaliată de examinare a contestațiilor în perioada electorală se aprobă prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale;
- contestațiile ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor sunt depuse la biroul electoral în ziua alegerilor;
- contestațiile privind reflectarea campaniei electorale de către radio-difuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova se examinează de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului al Republicii Moldova;
- contestațiile ce vizează mijloacele de informare în masă scrise se examinează de către instanța de judecată;
- contestațiile privind finanțarea campaniilor electorale se adresează Comisiei Electorale Centrale, în cazul partidelor politice, blocurilor electorale și candidaților independenți în alegerile parlamentare și prezidențiale, sau consiliilor electorale de circumscripție, în cazul candidaților independenți în alegerile locale;
- în cazul alegerilor locale, hotărârile consiliilor electorale asupra contestațiilor ce vizează acțiunile/inacțiunile concurenților electorali pot fi atacate în instanța de judecată în a cărei rază teritorială se află consiliul respectiv;
- deciziile organelor electorale și ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului asupra contestațiilor pot fi atacate în instanța de judecată;
- contestațiile privind acțiunile și hotărârile Comisiei Electorale Centrale se depun la Curtea de Apel Chișinău (art. 65 și art.66 Cod electoral).

Contestația va conține descrierea faptelor invocate ca presupuse încălcări, probele, temeiul legal, cerințele contestatarului, semnătura și datele de identitate ale persoanei care o depune. În cazul contestațiilor privind hotărârile organelor electorale, ultimele trebuie să dovedească că nu este corectă contestația (lor le revine sarcina probării legalității hotărârii atacate, iar lipsa argumentelor urmează a fi interpretată în favoarea persoanei care a depus contestația).

Acțiunile/inacțiunile și hotărârile organelor electorale, precum și acțiunile/inacțiunile concurenților electorali pot fi contestate la organul electoral în termen de 3 zile calendaristice de la data săvârșirii acțiunii/identificării inacțiunii sau adoptării hotărârii. Termenul de depunere a contestației se calculează începând cu ziua următoare zilei în care a fost săvârșită acțiunea, a fost identificată inacțiunea sau a fost adoptată hotărârea (art. 66 alin. (1) Cod electoral). Contestațiile ce se referă la exercitarea dreptului la vot sau la administrarea alegerilor sunt depuse la biroul electoral în ziua alegerilor (art. 65 alin. (1) Cod electoral).

Termenul de examinare a contestațiilor (art. 67 Cod electoral):

- contestațiile privind acțiunile și hotărârile Comisiei Electorale Centrale în perioada electorală se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor;
- contestațiile privind acțiunile și hotărârile consiliilor electorale de circumscripție și ale birourilor secțiilor de votare se examinează în termen de 3 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor;
- contestațiile privind acțiunile/inacțiunile concurenților electorali se examinează în termen de 5 zile calendaristice de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

La examinarea contestațiilor și litigiilor, organele electorale/instanțele de judecată vor acorda prioritate celor care se referă la corectitudinea întocmirii listelor electorale;

- contestațiile depuse la instanțele de judecată în ziua alegerilor se examinează în aceeași zi, iar contestațiile împotriva hotărârii organului electoral cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor și atribuirea mandatelor se examinează de către instanța de judecată concomitent cu confirmarea legalității și validarea mandatelor. Hotărârea instanței de judecată este definitivă și executorie din momentul pronunțării. Împotriva hotărârii instanței de judecată poate fi depus un recurs în termen de 3 zile de la pronunțare. Recursul se examinează în termen de 3 zile de la primirea dosarului în cauză (art. 68 Cod electoral).

1.5.7. Acte normative și surse utile de informație

- *Codul electoral nr. 1381 din 21 noiembrie 1997*³¹;
- *Legea nr. 793 din 10 februarie 2000 privind contenciosul administrativ*³²;
- pagina Comisiei Electorale Centrale (CEC) a Republicii Moldova³³;
- pagina menținută de CEC cu informații actualizate pentru fiecare scrutin³⁴;
- pagina Asociației pentru Democrație Participativă, cu informații despre alegerile din Republica Moldova și analize ale acestora³⁵.

³¹ Republicat în M.O. nr.277-287, art.585 din 26.08.2016.

³² Republicat în M.O., ediție specială din 03.10.2006.

³³ www.cec.md

³⁴ www.voteaza.md

³⁵ www.e-democracy.md

1.6. SOCIETATEA CIVILĂ

Conceptul de societate civilă include persoanele și organizațiile/asociațiile care nu fac parte din stat. Practic, tot ce nu este stat, formează societatea civilă. Fiecare dintre cititorii Îndrumarului, dacă nu faceți parte dintr-o autoritate publică, faceți parte din societatea civilă. Prezentul capitol explică conceptul de societate civilă și rolul acestuia într-o democrație. De asemenea, capitolul include informații de bază despre asociațiile obștești, acestea fiind una din cele mai răspândite forme de organizații ale societății civile din țară. Capitolul explică și noțiunea de voluntariat, datorită importanței acestei activități în societate, în general, și la nivel comunitar, în special.

1.6.1. Rolul societății civile

Ce reprezintă societatea civilă?

Termenul societate civilă este utilizat foarte des în perioada actuală, deși semnificația acestuia variază de la utilizator la utilizator. Alți termeni semnificând în mare parte același sens sunt: sectorul trei în societate, sectorul non-profit sau sectorul neguvernamental.

Nu există o definiție strictă a conceptului „societate civilă”, diferite organizații utilizând diferite definiții. Spre exemplu, Banca Mondială a adoptat următoarea definiție a conceptului de „societate civilă”, elaborată de un grup de cercetători din domeniu: *societatea civilă se referă la un ansamblu de organizații neguvernamentale și nonprofit care au o prezență în viața publică, exprimând interesele și valorile membrilor săi și ale altor persoane, formate în baza considerațiilor etice, culturale, politice, științifice, religioase sau filantropice. Organizațiile societății civile, respectiv, se referă la un set variat de organizații: grupuri comunitare, organizații-bază, organizații bazate pe credință, asociații profesionale și fundații*³⁶. Școala londoneză de economie, Centrul pentru Societatea Civilă, utilizează următoarea definiție de lucru: *Societatea civilă se referă la un ansamblu de instituții, organizații și conduite situate între stat, afaceri și familie. Aceasta include organizații nonprofit, organizații filantropice, mișcări sociale și politice, alte forme de participare socială și civică*³⁷.

Deseori termenul de societate civilă se utilizează eronat ca reprezentând doar organizațiile înregistrate oficial – organizații formale (organizațiile neguvernamentale sau organizațiile necomerciale). Este important de reținut că organizațiile neguvernamentale sunt doar o parte a societății civile. Cetățenii se pot organiza în asociații formale (asociații obștești, fundații, organizații nonprofit (a se vedea pentru detalii subcapitolul 1.6), care se înregistrează de instituțiile de stat abilitate cu acest drept și care, respectiv, trebuie să îndeplinească anumite cerințe de formă și conținut, cum ar fi întocmirea statutului și stabilirea scopurilor care nu sunt interzise de lege. De asemenea, cetățenii se pot organiza în asociații neformale, care nu se înregistrează de nicio instituție statală, dar membrii singuri își organizează forma de activitate conform doleanțelor proprii. Spre exemplu, studenții pot crea anumite asociații sau inițiative.

Astfel, societatea civilă se referă la orice formă de participare a cetățenilor – în mod individual sau asociat – în viața publică (la nivel național și/sau local).

Organizațiile sau asociațiile pot reprezenta interesele unui anumit grup de persoane, spre exemplu, o asociație a elevilor dintr-o anumită școală, sau pot promova anumite drepturi sau valori democratice, spre exemplu, o asociație obștească care promovează implementarea standardelor internaționale cu privire la drepturile omului în Republica Moldova. În primul caz, organizația reprezintă interesele membrilor sau ale constituenților săi. În cazul al doilea, organizația pledează pentru implementarea standardelor naționale în general, dar nu reprezintă interesele unui anumit grup identificabil de persoane pentru că nu a primit un

³⁶ A se vedea <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/0,-contentMDK:20101499~menuPK:244752~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html>

³⁷ A se vedea http://www.fndc.ro/comunitate/societatea_civila.html – Fundația Națională pentru Dezvoltare Comunitară, România.

„mandat” de la societate, așa cum, spre exemplu, guvernul primește mandatul la alegeri. Aspectul dat este important de reținut atunci când ne referim la faptul dacă o anumită organizație reprezintă membrii societății civile sau promovează anumite drepturi, valori, interese care sunt de interes general sau public.

Pentru ce este necesară societatea civilă?

Mulți președinți de țară, politicieni, activiști, donatori, cercetători etc., consideră societatea civilă un factor necesar și indispensabil unei democrații. În special după anii 1990, conceptul este utilizat și în regiunea noastră. Societatea civilă s-a dezvoltat îndeosebi în urma schimbării regimului politic, a procesului de privatizare, a reformelor în sfera economică și a reducerii rolului și extinderii statului în societate. Care este totuși rolul societății civile?

Societatea civilă este importantă într-un stat democratic pentru a asigura protejarea interesului public în deciziile politice și economice, care deseori sunt influențate de interesele promovate de unii politicieni sau oameni de afaceri. Astfel, societatea civilă acționează ca mecanism de monitorizare a autorităților statului, pentru a asigura că acestea iau decizii în interes public și nu în interesul unui grup restrâns. Societatea civilă astfel este un element esențial în societățile democratice, asigurând o contrabalanță puterii de stat.

Societatea civilă are de asemenea menirea de a contribui la îmbunătățirea calității actului de guvernare și, respectiv, la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor. Astfel, societatea civilă trebuie să colaboreze cu instituțiile de stat spre a găsi cele mai potrivite soluții pentru populație. Societatea civilă fiind foarte complexă, compusă din diferite grupuri, organizații și asociații, reprezentând un spectru foarte larg de puncte de vedere și interese, aduce opiniile și experiențele diferitor categorii de persoane la cunoștința instituțiilor publice, pentru a îmbunătăți deciziile adoptate de acestea. Societatea civilă poate contribui la actul de guvernare și prin oferirea expertizei instituțiilor de stat pe care acestea nu o au, cât și prin criticarea deciziilor incorecte.

Nu în ultimul rând, societatea civilă poate acoperi unele domenii pe care statul nu le acoperă, spre exemplu, oferirea de servicii pe care statul nu le oferă sau conlucrarea cu statul la oferirea unor servicii.

Rolul societății civile este însemnat, dar nu trebuie exagerat. Este important de reținut că societatea civilă nu se substituie statului și nu este un ingredient determinant pentru constituirea unei democrații. Societatea civilă nu este un mediu omogen ce ar promova doar interesele general valabile ale populației, pentru că aceasta este compusă dintr-o serie de organizații, grupuri de interese, asociații, unele promovând drepturile omului și alte valori democratice, iar altele promovând interesele membrilor lor, care nu sunt neapărat în tandem cu valorile democratice. De aceea acțiunile reprezentanților societății civile trebuie privite sub aspectul responsabilității, corectitudinii și calității prestației.

1.6.2. Asociațiile obștești

Clarificări terminologice

Organizațiile neguvernamentale sunt dintre cele mai răspândite categorii ce formează societatea civilă. Acest termen este prezent în diferite state. În Republica Moldova se utilizează diferiți termeni care se referă în esență la același lucru: organizație neguvernamentală (spre exemplu, *Legea nr. 263 din 27 octombrie 2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*³⁸ și *Legea nr. 5 din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați*³⁹), organizație necomercială (art. 180 Cod civil), persoană juridică fără scop lucrativ (art. 55 alin. (2) Cod civil), organizație nonprofit (*Legea nr. 263 din 27 octombrie 2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*⁴⁰, *Legea nr. 1585 din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală*⁴¹, *Legea nr. 837 din 17 mai 1996 cu privire la asociațiile obștești*⁴²),

³⁸ M.O. nr.176-181, art.867 din 30.12.2005.

³⁹ M.O. nr.47-50, art.200 din 24.03.2006.

⁴⁰ M.O. nr.176-181, art.867 din 30.12.2005.

⁴¹ M.O. nr.38-39, art.280 din 30.04.1998.,

⁴² Republicată în M.O. nr.153-156BIS din 02.10.2007.

organizație filantropică (*Legea nr. 1420 din 31 octombrie 2002 cu privire la filantropie și sponsorizare*⁴³), asociații obștești (*Legea nr. 837 din 17 mai 1996 cu privire la asociațiile obștești*⁴⁴). Conform Codului civil al Republicii Moldova (art. 180), organizații necomerciale sunt organizațiile care nu au ca scop obținerea venitului, care pot avea una din următoarele forme de asociere: asociația obștească, fundația sau instituția.

Utilizarea diferitor termeni este confuză și necesită modificări de rigoare. Nu intrăm în detalii pentru că nu este obiectul prezentului Îndrumar, doar menționăm că în esență acești termeni sunt sinonimi și cei mai adecvați ar fi termenii *organizație neguvernamentală* sau *necomercială*, ca termeni generici caracterizând organizațiile nonprofit, neafiliate statului și care promovează interesul public și/sau anumite drepturi.

În prezentul capitol explicăm doar asociația obștească, aceasta fiind cea mai des întâlnită formă de organizare a organizațiilor necomerciale în Republica Moldova.

Ce reprezintă asociația obștească?

Conform Legii cu privire la asociațiile obștești (art. 1), asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime.

Ca asociații obștești se consideră:

- asociațiile pacifiste;
- asociațiile de apărare și de promovare a drepturilor omului;
- asociațiile de femei, de veterani, de invalizi, de tineret și de copii; societățile științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive; uniunile de creație; comunitățile național-culturale;
- alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice (asociații obștești) legal constituite.

Nu se consideră asociații obștești și, respectiv, sunt reglementate de alte acte normative următoarele formațiuni:

- partidele și alte organizații social-politice;
- sindicatele;
- asociațiile de patronat;
- organizațiile religioase și persoanele juridice create de acestea;
- organizațiile create de autoritățile publice;
- organizațiile cooperatiste și alte organizații.

Pentru ce este creată o asociație obștească?

Asociațiile obștești sunt constituite pentru diferite scopuri. Legea privind asociațiile obștești (art. 2) prevede diferite scopuri, cum ar fi: realizarea și apărarea drepturilor și intereselor legitime, dezvoltarea activismului social și a spiritului de inițiativă al persoanelor, satisfacerea intereselor profesionale și de amatori în domeniul creației științifice, tehnice, artistice; ocrotirea sănătății populației, antrenarea acesteia în activitatea filantropică, în practicarea sportului de masă și a culturii fizice; desfășurarea activității de culturalizare a populației; ocrotirea naturii, a monumentelor de istorie și cultură; educația patriotică și umanistică; extinderea contactelor internaționale; consolidarea păcii și prieteniei între popoare; desfășurarea altor activități neinterzise de legislație. Respectiv, lista nu este una exhaustivă, asociațiile putând fi constituite pentru diferite scopuri atât timp cât acestea nu sunt interzise de lege. În funcție de scopul urmărit, asociațiile obștești se clasifică în:

⁴³ M.O. nr.185-189, art.1394 din 31.12.2002.

⁴⁴ Republicată M.O. nr.153-156BIS din 02.10.2007.

- asociații ce urmăresc beneficiul public - asociațiile al căror obiect de activitate este în exclusivitate apărarea drepturilor omului, învățământul, dobândirea și propagarea cunoștințelor, ocrotirea sănătății, asistența socială, cultura, arta, sportul de amatori, lichidarea efectelor calamităților naturale, protecția mediului înconjurător și alte domenii cu caracter social-util;
- asociații obștești ce urmăresc beneficiul mutual – asociații care se constituie în vederea satisfacerii intereselor particulare și corporative ale membrilor lor. Legea interzice expres constituirea asociațiilor care ar promova schimbarea prin violență a regimului constituțional, subminarea integrității teritoriale a Republicii Moldova, propaganda războiului, a violenței și a cruzimii, instigarea la ură socială, rasială, națională sau religioasă, alte fapte pasibile de pedeapsă în conformitate cu legislația; a asociațiilor obștești paramilitare și a formațiunilor armate, a asociațiilor obștești care atentează la drepturile și interesele legitime ale persoanelor, la sănătatea oamenilor și la morala publică. De asemenea, în art. 8 alin. (5) din Lege este prevăzut expres că asociațiile obștești și persoanele lor juridice nu au dreptul să utilizeze mijloacele bănești și valorile materiale, primite de la persoane fizice și juridice străine, autohtone, precum și de la stat, pentru susținerea partidelor politice, organizațiilor social-politice, blocurilor și candidaților aparte în cadrul alegerilor autorităților publice. Încălcarea acestor restricții se pedepsește conform legislației în vigoare.

Cum se înființează o asociație obștească?

Pentru a înființa o asociație obștească sunt necesare următoarele:

- voința fondatorilor (cel puțin două persoane);
- consemnarea acestei voințe în actul de constituire a asociației obștești;
- înregistrarea asociației obștești.

Fondator al unei asociații obștești poate fi: orice persoană fizică care are capacitate deplină de exercițiu și/sau orice persoană juridică care sunt constituite ca asociație obștească.

Nu pot fi fondatori ai unei asociații obștești autoritățile publice [pentru că legea nu specifică ce reprezintă autoritatea publică, definiția acesteia poate fi preluată din Legea privind transparența în procesul decizional (a se vedea capitolul [1.3](#)). La constituirea asociației obștești, fondatorul devine membru al acesteia.

Membri ai asociațiilor obștești pot fi cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini și apatrizi. În cadrul unor asociații obștești membri pot fi și persoanele care nu au capacitate deplină de exercițiu, dar au vârsta minimă de: 14 ani – în asociațiile obștești de tineret, și de 10 ani – în asociațiile obștești pentru copii.

Asociațiile obștești pot intra, cu drepturi de membru, în componența altor asociații obștești, dacă acest fapt este prevăzut de statutele asociațiilor.

Statutul asociației obștești este actul în baza căruia se constituie asociația. În statut sunt indicate scopul, tipurile de activități și organele de conducere ale asociației. Statutul se înregistrează la Ministerul Justiției.

Proprietatea asociației obștești este foarte importantă, altfel aceasta nu poate exista și activa. La înființarea asociației obștești, fondatorii acesteia dotează asociația cu proprietate, de obicei prin depunerea taxei de fondare stabilită în statutul asociației, prin contribuirea cu anumite valori sau activități la formarea patrimoniului asociației obștești. Legea nu stabilește o mărime minimă sau obiectele necesare în proprietatea asociației obștești, stipulând la articolul 27 al Legii o gamă de obiecte ce pot constitui proprietatea asociației obștești, interzicând doar obiectele care, conform legislației sau acordurilor internaționale, se pot afla numai în proprietatea statului.

Legea de asemenea stabilește o listă deschisă a surselor de formare a proprietății:

- taxe de aderare și cotizații; donații și granturi;

- încasări din organizarea lecțiilor publice, expozițiilor, loteriilor, licitațiilor, acțiunilor sportive și de altă natură;
- venituri realizate din activitatea economică;
- venituri realizate din actele juridice civile;
- venituri realizate din activitatea economică externă;

mijloace materiale și financiare donate de sponsori și filantropi în conformitate cu Legea cu privire la filantropie și sponsorizare;

- mijloace financiare obținute în urma desemnării procentuale;
- alte încasări neinterzise de legislație.

Este important de reținut că orice persoană fizică plătitor de impozite în Republica Moldova poate susține financiar o organizație necomercială prin desemnarea procentuală. Desemnarea procentuală este procesul în care persoanele fizice plătitoare de impozite direcționează 2% din suma impozitului pe venit obținut în anul precedent către organizațiile neguvernamentale care acționează în interes public și către organizațiile religioase. Desemnarea procentuală nu este o donație și nu presupune cheltuieli adiționale de la persoană. Desemnarea procentuală de 2% se face din suma impozitului pe venit plătit de persoanele fizice către bugetul de stat. Impozitul pe venit oricum se varsă în bugetul de stat. În cazul în care persoana alege să redirecționeze 2%, la bugetul de stat vor ajunge 98% din impozit în loc de 100%, cele 2% ajungând la organizația pe care a ales-o. Desemnarea procentuală se face în fiecare an odată cu depunerea declarației pe impozitul pe venit. Persoanele pot solicita ajutor de la Inspectoratele teritoriale fiscale în cazul în care nu cunosc procedura⁴⁵.

Este important de reținut că proprietatea asociației obștești este doar a acesteia (când asociația este înregistrată și, respectiv, are personalitate juridică). Membrii acesteia nu au dreptul de proprietate asupra cotei de bunuri. Astfel, bunurile rămase după dizolvarea asociației obștești și executarea creanțelor creditorilor sunt folosite pentru realizarea scopurilor și sarcinilor statutare, iar în caz de lipsă a capitolelor respective în statut, sunt folosite pentru realizarea scopurilor și sarcinilor stabilite prin decizia de dizolvare adoptată de organul de conducere al asociației sau prin hotărârea pronunțată de instanța de judecată (art. 36 alin. (2) al Legii). Bunurile asociației obștești dizolvate prin hotărâre a instanței de judecată, rămase după executarea creanțelor creditorilor, se trec, cu titlu gratuit, în proprietatea statului, pentru a fi utilizate în scopuri de caritate (art. 36 alin. (5) al Legii).

Statutul asociației obștești se înregistrează de către Ministerul Justiției. Procedura de înregistrare și actele necesare pentru înregistrare pot fi găsite pe pagina web: www.justice.gov.md (Direcția organizații necomerciale).

Ministerul Justiției ține Registrul de stat al asociațiilor obștești. Datele din Registrul de stat al asociațiilor obștești pe anul calendaristic precedent se publică în mod obligatoriu pe pagina web a Ministerului Justiției până la sfârșitul trimestrului 2 al fiecărui an calendaristic. Astfel, oricine are dreptul să consulte Registrul respectiv sau să ceară Ministerului Justiției prezentarea Registrului în cazul în care acesta nu este plasat pe pagina web a ministerului.

Activitatea în cadrul asociațiilor obștești poate fi remunerată sau neremunerată (activitate de voluntariat – a se vedea pentru detalii subcapitolul [1.6.3](#)). În cazul angajării, lucrătorii aparatului asociațiilor obștești cad sub incidența legislației muncii, precum și a legislației cu privire la asistența socială și la asigurarea socială⁴⁶.

Deși asociațiile obștești sunt separate de stat, fiind prin definiție neguvernamentale, aceasta nu exclude colaborarea dintre stat și asociațiile obștești. Din contra, parteneriatul între stat și asociațiile obștești este

⁴⁵ Pentru mai multe detalii despre desemnarea procentuală, a se vedea www.crim.org (este disponibil Ghidul de desemnare pentru persoanele fizice și infografice la subiect, în limbile română și rusă).

⁴⁶ Art. 7 alin. (7) al Legii privind asociațiile obștești, M.O 153-156BIS din 02.10.2007.

foarte important, pentru că asociațiile obștești pot acoperi unele goluri în activitatea statului și pot ajuta statul să-și îmbunătățească performanța. Statul poate să acorde sprijin asociațiilor obștești prin:

- finanțarea cu destinație specială, la cererea acestora, a unor programe sociale, științifice și culturale;
- încheierea unor contracte pentru executare de lucrări și prestare de servicii;
- plasarea, pe bază de concurs, a unor comenzi sociale de realizare a diferitor programe de stat unui număr nelimitat de asociații obștești;
- promovarea unei politici fiscale preferențiale față de asociațiile obștești ce urmăresc beneficiul public.

1.6.3. Activitatea de voluntariat

*Legea nr. 121 din 18 iunie 2010 a voluntariatului*⁴⁷ definește următoarele:

voluntariatul – participarea benevolă la oferirea de servicii, cunoștințe și abilități sau la prestarea unor activități în domenii de utilitate publică, din proprie inițiativă, a persoanei denumită voluntar. Voluntariatul poate fi desfășurat în baza contractului de voluntariat sau în afara acestuia, conform definiției;

domenii de utilitate publică – social și comunitar; de asistență și protecție socială; de protecție a drepturilor omului; de ocrotire a sănătății; cultural; artistic; de protecție a mediului; educațional; științific; umanitar; religios; filantropic; sportiv; de organizare a activității de voluntariat, precum și alte domenii de utilitate publică;

voluntar – orice cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin sau apatrid care, în sprijinul solidarității civice, se implică în activități de voluntariat organizate de persoane juridice de drept public sau de drept privat fără scop lucrativ. Declarația universală cu privire la voluntariat⁴⁸ explică foarte bine în preambul importanța și necesitatea promovării voluntariatului.

Voluntariatul este o componentă fundamentală a societății civile. El însuflețește cele mai nobile aspirații ale omenirii – pacea, libertatea, oportunitatea, siguranța și justiția pentru toate persoanele.

În această epocă a globalizării și a schimbărilor continue, lumea devine din ce în ce mai mică, mai interdependentă, mai complexă. Voluntariatul – la nivel individual sau de grup – reprezintă o modalitate prin care: pot fi consolidate și susținute valorile legate de comunitate, de serviciul adus aproapelui și de atașamentul față de aproape; persoanele pot să își exercite drepturile și responsabilitățile de membri ai comunităților, în timp ce învață și se dezvoltă pe parcursul întregii vieți, realizându-și astfel întregul potențial uman.

Se pot stabili puncte de legătură între diferențele care ne despart astfel încât să putem trăi împreună în comunități sănătoase, puternice și să lucrăm împreună la identificarea de soluții la provocările pe care le întâlnim și să conturăm destinul nostru comun.

În zorii noului mileniu, voluntariatul reprezintă un element esențial al tuturor societăților. Voluntariatul transformă în acțiune declarația Națiunilor Unite conform căreia „Noi, oamenii avem puterea de a schimba lumea”⁴⁹.

Activitatea de voluntariat se poate desfășura în baza unui contract de voluntariat, prevăzut de Legea voluntariatului, cât și fără contract sau altă formalitate. Avantajele semnării unui contract de voluntariat constau în faptul că acesta îi atribuie o formă cerută de lege acestei activități și permite reglementarea

⁴⁷ M.O. nr.179-181, art.608 din 24.09.2010.

⁴⁸ Declarația Universală a Voluntariatului, adoptată de Consiliul Asociației Internaționale pentru Voluntariat (IAVE), ianuarie 2001, Haga (denumirea în engleză: Universal Declaration on Volunteering, adopted by the Board of Directors of the International Association for Volunteer Effort (IAVE)).

⁴⁹ Traducere neoficială realizată de o echipa de voluntari ai Centrului de Voluntariat Pro Vo-bis, Cluj-Napoca, disponibilă la http://www.voluntariat.ro/voluntariatul_in_lume.htm#a.

prestației voluntarului pentru a proteja voluntarul de cerințe sau așteptări nerezonabile de la beneficiar sau instituția-gazdă (persoana juridică de drept public sau persoana juridică de drept privat fără scop lucrativ care administrează activitatea de voluntariat și care încheie contracte de voluntariat). Contractul, certificatele nominale de voluntariat, scrisorile de recomandare și carnetul de voluntar constituie dovezi ale activității de voluntariat, pe care persoana le poate utiliza pentru a beneficia de măsurile de stimulare a voluntariatului, prevăzute de Legea voluntariatului. Pentru instituția-gazdă, formalizarea relației cu voluntarul responsabilizează voluntarul, asigurând prestația așteptată de instituția-gazdă.

1.6.4. Acte normative și surse utile de informație:

*Legea nr. 837 din 17 mai 1996 cu privire la asociațiile obștești*⁵⁰

*Legea nr. 121 din 18 iunie 2010 a voluntariatului*⁵¹;

Ministerul Justiției, direcția organizației necomerciale⁵²;

Registrul de stat al organizațiilor necomerciale⁵³;

www.contact.md

www.cntm.md

www.crjm.org

---

⁵⁰ Republicată în M.O. nr.153-156BIS din 02.10.2007.

⁵¹ M.O. nr.179-181, art.608 din 24.09.2010.

⁵² www.justice.gov.md

⁵³ <http://rson.justice.md/organizations>

COMPARTIMENTUL II. NOȚIUNI INTRODUCTIVE DESPRE SISTEMUL JURIDIC AL REPUBLICII MOLDOVA

În acest compartiment sunt descrise felurile de reguli ce reglementează comportamentul oamenilor, este explicat ce este o lege, care este importanța legilor într-o societate democratică, cine și cum elaborează legile, ce tipuri de legi există, cum acționează o lege, de când și până când acționează o lege, asupra cui se răsfrânge legea, cine și cum aplică legile, ce este un act normativ subordonat legilor, cum procedăm dacă un act normativ subordonat legii contravine legii.

De asemenea, sunt descrise situațiile în care este nevoie de un avocat, cum poate fi găsit un avocat, cum o persoană poate beneficia de asistență juridică gratuită și cine oferă asemenea asistență. Subiectul este și la [compartimentul XVI Dreptul penal și procedura penală](#).

2.1. NOȚIUNI GENERALE DESPRE LEGI ȘI ALTE ACTE NORMATIVE

2.1.1. Ce este legea?

Conduita oamenilor este reglementată de diferite categorii de norme sociale: norme de morală, norme religioase, obiceiuri, norme juridice etc. Normele sociale prevăd ce trebuie făcut, ce este interzis de a face și ce se permite de a face. Din categoria normelor sociale fac parte și normele juridice.

Normele juridice sunt deosebit de importante deoarece sunt obligatorii, fiind elaborate și aprobate de stat. Dacă sunt încălcate, normele juridice sunt garantate prin forța de constrângere a statului (dacă nu sunt respectate din convingere, atunci sunt aduse la îndeplinire în mod forțat, prin constrângere).

Normele juridice sunt incluse în diverse acte normative. Actele normative sunt adoptate de către autoritățile publice, având un caracter general și impersonal (se referă la toți și se aplică într-un număr nedeterminat de situații similare). Ele sunt destinate de a apăra drepturile, libertățile, interesele legitime ale persoanelor, egalitatea și echitatea socială.

În categoria actelor normative un loc special îl ocupă legea. În sens larg, lege ar însemna orice act normativ. În sens îngust, legea este un act normativ care emană de la organul legislativ suprem – Parlamentul Republicii Moldova.

Exercițiul 1. Semnificația legii în ceea ce faci zilnic

Întocmește o listă a activităților întreprinse pe parcursul zilei precedente (de ex., igiena de dimineață, drumul spre serviciu, discuția cu vecinul, îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, pauza de masă, procurarea produselor alimentare etc.). Stabilește care din aceste activități, în opinia ta, sunt reglementate de lege? Cum îți influențează legea comportamentul în aceste situații? Ce scop urmărește legea și ce se așteaptă de la tine?

2.1.2. Ce este un act normativ subordonat legii?

Legea nu prevede și nici nu poate să prevadă toate situațiile care pot să apară în viața cotidiană. Pentru aducerea la îndeplinire a legilor, pentru detalierea conținutului acestora, autoritățile publice centrale și locale, în limita competenței și atribuțiilor pe care le au, emit acte generale și obligatorii – acte normative subordonate legii.

Din categoria actelor normative subordonate legii fac parte: hotărârile Parlamentului; decretele președintelui; hotărârile și ordonanțele Guvernului; regulamentele, instrucțiunile, regulile, hotărârile, deciziile, dispozițiile autorităților administrației publice centrale, ale autorităților și instituțiilor publice autonome, ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut special și ale altor autorități ale administrației publice locale.

2.1.3. De ce sunt necesare legile într-o societate democratică?

Fiecare comunitate umană a recunoscut necesitatea unor reglementări clare, precise, care ar prevedea anumite modele de comportament obligatorii pentru toți membrii comunității, prin aceasta garantându-le libertatea și limitând abuzurile. Fără legi viața socială ar însemna haos, confuzie și incertitudine. De regulă, legile includ spiritul de dreptate și echitate. Chiar dacă o lege poate provoca dubii din acest punct de vedere, atât timp cât are forță juridică, ea trebuie respectată cu strictețe.

Exercițiul 2. Importanța legii pentru ordinea socială

Pe cota de teren care îți aparține, ai crescut în acest an porumb. Recolta este bogată. Vrei să vinzi recolta și să acumulezi niște bani.

Ce rol are legea în realizarea speranțelor tale? Cu ce te ajută aceasta? Ai fi la fel de sigur dacă nu ar exista legi?

2.2. ELABORAREA LEGILOR ȘI CATEGORIILE DE LEGI

2.2.1. Cine adoptă legile în Republica Moldova

Legile sunt adoptate de unica autoritate legislativă – Parlamentul, în baza Constituției, conform procedurii stabilite de Regulamentul Parlamentului, de alte reglementări în vigoare și ocupă cea mai înaltă poziție în ierarhia actelor normative din Republica Moldova.

2.2.2. Cum se elaborează și se adoptă o lege?

Dreptul de inițiativă legislativă (de a iniția adoptarea unei legi) aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Procesul de elaborare și adoptare a unei legi are câteva etape (mai jos vom prezenta algoritmul, logica procesului, fără a intra în detalii tehnice):

- investigațiile științifice presupun procesul de cercetare și documentare. Aici se includ: cercetări, constatări referitoare la situația de fapt, eventualele consecințe ale legii în plan politic, social, economic, financiar, juridic, cultural, ecologic, psihologic; studiul practicii judecătorești și doctrinei juridice în domeniu etc.;
- autoritățile abilitate (din legislativ, dar cel mai des din executiv) instituie un grup de lucru din specialiști în materie, care întocmește proiectul inițial de lege și o notă informativă;
- proiectul de lege este transmis spre avizare/consultare autorităților și instituțiilor interne și internaționale interesate și se supune procedurii de consultare publică. De asemenea, proiectul de lege urmează o expertiză juridică, anticorupție, economică, financiară, științifică, ecologică și de alt gen, după caz;
- proiectul de lege în varianta finală este transmis autorității care a decis elaborarea și/sau a instituit grupul de lucru;
- proiectul de lege este examinat în conformitate cu programul legislativ al Parlamentului (planul de acte normative ce urmează a fi adoptate) și are loc adoptarea legii; ulterior are loc promulgarea legii de către Președintele Republicii Moldova.

2.2.3. Categoriile de legi

Din punctul de vedere al forței (puterii) juridice, există trei categorii de legi: legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

2.2.3.1. Constituția și legile constituționale

Constituția este legea fundamentală, supremă a societății și a statului, este baza ordinii juridice. Constituția stabilește drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului; principiile de instituire, exercitare și

limitare a puterii publice; principiile de bază de organizare și funcționare a autorităților publice; principiile ordinii sociale într-un stat, inclusiv cele ale economiei și finanțelor publice.

Constituția are o procedură specială de adoptare. Normele constituționale se adoptă cu votul a 2/3 din deputații aleși. Constituția, de asemenea, este modificată după o procedură specială, care este mai complexă decât procedura de modificare a altor categorii de legi.

Constituția Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29 iulie 1994 și a intrat în vigoare pe 27 august 1994. Toate actele normative trebuie să fie în conformitate cu Constituția. Dacă un act normativ, inclusiv o lege, contravine Constituției, acesta nu poate produce efecte juridice.

2.2.3.2. Legile organice

Legile organice sunt o categorie intermediară între legile constituționale și cele ordinare. Prin legi organice se reglementează, de regulă, organizarea, funcționarea și structura diferitor organe ale statului, inclusiv: sistemul electoral; organizarea și desfășurarea referendumului; organizarea și funcționarea Parlamentului; organizarea și funcționarea Guvernului; organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ; organizarea administrației publice locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală; modul de stabilire a zonei economice exclusive; regimul juridic general al proprietății și al moștenirii; regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele și protecția socială; organizarea generală a învățământului; regimul general al cultelor religioase; regimul stării de urgență, de asediu și de război; infracțiunile, pedepsele și regimul de executare al acestora, acordarea amnistiei și grațierii etc.

Legile organice se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, dacă Constituția nu prevede o altă modalitate. Codurile reprezintă o formă sistematizată a unor legi dintr-un anumit domeniu.

2.2.3.3. Legile ordinare

Legile ordinare se adoptă pentru toate celelalte domenii ale relațiilor sociale. Legile ordinare se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți în ședință și sunt subordonate legilor constituționale și organice.

2.3. ACȚIUNEA LEGII ȘI A ACTELOR NORMATIVE SUBORDONATE LEGII

2.3.1. De când și până când acționează o lege?

Legile intră în vigoare la data publicării acestora în Monitorul Oficial sau la data indicată în textul legii. În acest ultim caz, data indicată în textul legii trebuie să fie una ulterioară (după) datei publicării. Nepublicarea legii înseamnă inexistența acesteia. Legea produce efecte numai pentru viitor (cu unele excepții). Legea își încetează acțiunea dacă:

- a fost abrogată (Parlamentul a scos din vigoare prevederile legii);
- a fost declarată nulă total sau parțial printr-o hotărâre a unei instanțe competente (Curtea Constituțională);
- a ajuns la termen (atunci când a fost aprobată pentru o anumită perioadă de timp);
- s-a consumat (au fost îndeplinite toate acțiunile prevăzute în lege);
- a căzut în desuetudine (aceasta ar însemna că, deși legea există, nu mai există relațiile sociale pe care le reglementa) sau
- a devenit caducă (de facto nu influențează relațiile sociale).

2.3.2. Asupra cui acționează o lege?

Legile pot fi:

- generale (se aplică tuturor raporturilor sociale sau tuturor persoanelor/subiecților de drept);

- speciale (se aplică exclusiv anumitor raporturi sociale sau subiecți strict determinate prin derogare/abatere de la regula generală). Dacă legea specială prevede altceva decât legea generală cu aceeași forță juridică, se aplică legea specială.
- de excepție (se aplică în situații excepționale). Dacă legea de excepție prevede altceva decât legea generală sau cea specială cu aceeași putere juridică, se aplică legea de excepție.

Astfel, avem legi care se referă la toate persoanele, anumite legi care se referă numai la anumite categorii de persoane (de ex., judecători, polițiști, funcționari publici etc.) și legi care se referă la un cerc restrâns de persoane (ex: doar la membrii Guvernului).

2.3.3. Cum acționează un act normativ subordonat legii?

Toate actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale se publică, sub responsabilitatea conducătorilor acestora, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. După publicare, actul normativ subordonat legii produce efecte (la fel ca și legea – numai pentru viitor).

Actul normativ se aplică fără limită de timp, dacă în textul lui nu este prevăzut altfel. Actul normativ sau o parte a lui poate avea aplicare temporară (în asemenea caz în text este indicat termenul de aplicare sau evenimentul la a cărui survenire încetează a acționa actul normativ).

Actul normativ se aplică cetățenilor și persoanelor juridice din Republica Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor care se află pe teritoriul Republicii Moldova, persoanelor fizice străine cu sediul în Republica Moldova, persoanelor fizice care practică activitatea de întreprinzător etc.

2.4. APLICAREA LEGII

2.4.1. Cum se implementează în viața cotidiană o lege?

Legea se transpune în viață (se implementează) atunci când noi respectăm o interdicție (interzicere) sau executăm o obligație stabilită prin lege. Dacă în acest proces se implică organele competente ale statului, atunci are loc aplicarea legii. Aplicarea legii înseamnă transpunerea în viață a prevederilor legii de către organele competente ale statului. A aplica o lege înseamnă a trece de la prevederi generale și abstracte ale legii la situații și cazuri concrete. Aplicarea legii se referă la o anumită situație distinctă, cu subiecți/persoane determinați/determinate.

2.4.2. Cine aplică legea?

Fiecare organ de stat are anumite competențe și atribuții. Legea este pusă în aplicare de către organele de stat în limita competenței pe care o au. Unele legi sunt puse în aplicare de către Parlament, altele de către Guvern, ministere, departamente și structurile teritoriale ale acestora, organele administrației publice locale, instanțele de judecată, organele de drept. Marea majoritate a actelor de aplicare a dreptului sunt cele ale organelor administrației de stat și ale instanțelor de judecată.

2.4.3. Cum se aplică legea?

Organele de stat aplică legile după o procedură bine stabilită și clar definită. Procesul de aplicare a legilor (normelor juridice) are câteva etape:

- stabilirea stării de fapt – ce s-a petrecut în realitate (ce, cine, când, unde, cum, de ce, ce a urmat);
- alegerea legii (normei juridice) care prevede acea situație (găsirea legii/normei, verificarea autenticității normei, stabilirea conținutului/înțelesului exact/adevărat/deplin al normei, verificarea faptului dacă norma/legea este în vigoare);
- elaborarea și emiterea actului de aplicare – luarea unei decizii care va duce în mod necesar la apariția, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice (relații sociale, drepturi și obligații).

Este important ca actul de aplicare să fie adus la îndeplinire, să fie executat. Dacă o persoană nu este de acord cu modul în care a fost aplicată legea, atunci aceasta are posibilitatea de a face o contestare. Ca efect, este declanșată o procedură de control și verificare a modalității în care a fost aplicată legea.

2.4.4. Supremația legii. Cum procedăm dacă un act normativ subordonat legii contravine legii?

Constituția este legea fundamentală și toate legile (atât cele organice, cât și cele ordinare) trebuie să fie conforme Constituției. Dacă o lege contravine Constituției, aceasta nu poate produce efecte juridice (nu se aplică, nu are forță/putere juridică).

La rândul lor, legile sunt superioare altor acte normative prin puterea lor juridică, deoarece emană de la Parlament – organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Legile ordinare sunt subordonate legilor constituționale (Constituției) și celor organice.

Acele normative subordonate legii trebuie să fie în conformitate cu legile. Dacă un act normativ subordonat legii contravine prevederilor legii, acesta nu produce efecte juridice (nu se aplică, nu are forță/putere juridică). În așa caz se aplică direct prevederile legii.

2.4.5. Cum procedăm dacă lipsește o lege sau dacă aceasta este incompletă?

Există situații în viața cotidiană când legislația nu prevede cum trebuie să procedăm într-un anumit caz. Juriștii numesc o asemenea situație lacună în drept. Lacunele pot apărea din cauze obiective (dezvoltarea rapidă a relațiilor sociale și apariția unor noi relații sociale pe care legislatorul încă nu a reușit să le reglementeze) sau din cauze subiective (legislatorul a considerat că anumite relații sociale nu trebuie reglementate prin norme juridice sau i-a scăpat din vedere necesitatea de reglementare a unei anumite relații sociale).

Astfel, dacă legea nu prevede și nu interzice, persoana este liberă să aleagă orice comportament. În general, există o maximă: „Tot ceea ce nu este interzis este permis”.

Când vorbim de organele de stat, cel care aplică legea (organele statului) caută o lege (normă juridică) care ar reglementa o relație socială asemănătoare (aplică legea prin analogie). Dacă însă nu există o normă care ar reglementa o situație similară, atunci situația este soluționată bazându-ne pe principiile generale ale dreptului (umanism, echitate, egalitate etc.). Această situație se numește analogie a dreptului. Analogia nu este posibilă în toate cazurile.

2.4.6. Asigurarea respectării legii

De cele mai multe ori, oamenii respectă legile benevol, din convingere. Uneori le respectă chiar fără a le cunoaște, deoarece deseori ceea ce ne obligă sau interzice legea ne obligă și interzic și alte norme din societate (morală, obiceiul, religia etc.). Alteori legile sunt respectate din frica de pedeapsă. Este în sarcina statului să facă astfel ca oamenii să înțeleagă importanța respectării legilor.

Se întâmplă însă ca unii oameni să încalce legile. În asemenea cazuri, intervine statul, care prin organele sale impune respectarea legilor și aplică pedepsele necesare celor care nu le respectă.

2.5. ASISTENȚA JURIDICĂ. CINE ȘI CUM O ACORDĂ?

Fiecare om are dreptul să reacționeze (se să apere) independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. Datorită complexității reglementărilor și procedurilor legale, oamenii apelează adesea la servicii de asistență juridică. Asistența juridică constă în îndrumarea și ajutarea unei persoane de către o altă persoană cu calificare juridică și profesională corespunzătoare, având ca efect sporirea posibilităților de realizare a drepturilor și intereselor legitime ale celui asistat. În funcție de complexitatea problemei/situației, asistența juridică poate fi acordată de către avocați, parajuriști, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale specializate, precum și de către alte persoane.

2.5.1. Avocatul

2.5.1.1. Când ai nevoie de un avocat?

Avocatul este persoana cu pregătire juridică care are dreptul, conform legii, de a acționa în numele clienților săi și de a-i consulta și reprezenta în materie juridică. Avocat este doar persoana care are licență de avocat. Registrul licențelor eliberate pentru exercitarea profesiei de avocat se ține de către Ministerul Justiției⁵⁴. Fiecare avocat depune jurământ la primirea licenței și dispune de legitimație. Uniunea Avocaților din Republica Moldova reunește toți avocații din republică.

De obicei, persoanele se adresează avocatului când au o problemă pe care doresc să o rezolve pe cale judiciară, deseori însă este util de a consulta un avocat înainte de a acționa (de ex., înainte de a încheia un contract sau înainte de a porni o procedură judiciară, pentru a evita consecințe juridice negative sau chiar cheltuieli suplimentare, dat fiind faptul că vocabularul juridic complex nu este cunoscut și înțeles de către toți).

Avocații acordă asistență juridică calificată prin:

- consultații și explicații, concluzii cu privire la problemele juridice;
- informații verbale și în scris referitoare la legislație;
- întocmirea documentelor cu caracter juridic: cereri de chemare în judecată, petiții, plângeri, contracte etc.;
- reprezentare a intereselor clienților în instanțele de judecată, în relațiile cu autoritățile publice, notarii, executorii judecătorești;
- reprezentare a intereselor clienților în materie juridică, în relațiile cu alte persoane fizice și juridice;
- participare la urmărirea penală și la dezbateri judiciare în cauzele penale în calitate de apărător sau reprezentant al victimei, al părții civile, al părții civilmente responsabile și al martorilor.

2.5.1.2. Unde găsești un avocat?

Avocații își exercită profesia (lucrează) în cadrul unui birou asociat de avocați (mai mulți avocați) sau în cadrul cabinetului avocatului (un singur avocat). Cabinetele avocaților și birourile asociate de avocați se înregistrează de către Ministerul Justiției⁵⁵. În fiecare centru raional există cel puțin un birou asociat de avocați sau un cabinet al avocatului.

2.5.1.3. Relațiile avocatului cu clientul

Asistența juridică acordată de avocat trebuie să fie calificată, profesionistă. Avocatul acordă asistență juridică în baza contractului încheiat cu clientul său, stabilind totodată și mărimea onorariului perceput.

În relațiile cu clientul, avocatul trebuie să se conducă de lege și să respecte interesele clientului său. Avocatul este liber în alegerea poziției (tacticii) sale și nu este obligat să o coordoneze cu nimeni, în afară de client. Avocatul nu are dreptul să acționeze contrar intereselor legitime ale clientului. Informațiile confidențiale (secrete), comunicate avocatului de către client, nu pot fi divulgate de către acesta, avocatul fiind obligat să păstreze secretul profesional.

În general, multe dintre cerințele față de comportamentul avocatului se pot afla citind Codul deontologic⁵⁶. Dacă clientul consideră că avocatul a avut un comportament inadecvat sau a încălcat Codul deontologic, a manifestat neglijență sau ignoranță în rezolvarea cazului ori a folosit metode ilegale pentru a atinge rezultatul

⁵⁴ Vezi http://www.justice.gov.md/public/files/file/persoane_authorized/avocati/2017/ir21.pdf

⁵⁵ Vezi http://www.justice.gov.md/public/files/file/persoane_authorized/avocati/2017/er21.pdf sau <http://uam.md/index.php?pag=news&id=920&rid=814&l=ro>

⁵⁶ *Adoptat la Congresul Avocaților din 20 decembrie 2002, Chișinău*; vezi și <http://uam.md/index.php?pag=page&id=868&l=ro>

așteptat, el poate formula o petiție Comisiei pentru etică și disciplină din cadrul Uniunii Avocaților⁵⁷, care va examina faptele și va lua măsurile corespunzătoare.

2.5.2. Asistența juridică gratuită garantată de stat

2.5.2.1. Ce este asistența juridică garantată de stat?

Uneori se întâmplă că cei care au probleme juridice nu au bani să plătească serviciile juridice. În anumite situații prevăzute de lege, ei pot obține asistență juridică plătită din banii statului (garantată de stat).

Asistența juridică garantată de stat constă în:

- oferire de informații, prin consultații și explicații în probleme juridice;
- întocmire de acte juridice;
- reprezentare în fața autorităților administrației publice;
- apărare a intereselor în procesul penal și în cadrul procedurii în cauze contravenționale;
- apărare și reprezentare a intereselor persoanei în cadrul procesului civil și în instanța de contencios administrativ;
- apărare și reprezentare a intereselor copiilor victime ale infracțiunilor, precum și victimelor violenței în familie.

Există două tipuri de asistență juridică garantată de stat: asistență juridică primară și asistență juridică calificată.

2.5.2.2. Asistența juridică primară

Unele probleme juridice pe care le are populația nu sunt complicate. De exemplu, problemele cu vecinii ar putea fi soluționate și fără sesizarea instanței, prin intermediul unei împăcări cu ajutorul unei persoane care ar putea să ajute vecinii să găsească soluția sau să le dea o consultație. Asistență juridică primară înseamnă:

- furnizarea de informații privind sistemul de drept al Republicii Moldova, privind legile și actele normative în vigoare, drepturile și obligațiile persoanelor (subiecților de drept);
- furnizarea de informații privind modalitatea de realizare și de valorificare a drepturilor pe cale judiciară și extrajudiciară;
- acordarea de consultanță în probleme juridice, precum și explicarea drepturilor persoanelor interesate în privința problemei invocate, a posibilității de soluționare a problemei pe cale extrajudiciară, a drepturilor și obligațiilor persoanei în cadrul procesului, a competenței instanțelor judecătorești, a posibilităților de executare a deciziilor judecătorești definitive etc., dar fără reprezentare în instanța de judecată sau în organele și instituțiile de stat;
- acordarea de asistență în vederea întocmirii actelor juridice, cu excepția actelor procesuale;
- acordarea altor forme de asistență care nu intră în categoria de asistență juridică calificată.

Asistența juridică primară poate fi acordată prin diverse mijloace: organizații neguvernamentale, parajuriști, studenți juriști etc.

Parajuriștii sunt oameni cu o reputație ireproșabilă (înaltă) într-o anumită comunitate, care după o instruire specială acordă gratis asistență juridică primară membrilor comunității. Parajuristul este independent de orice organ al statului (cu excepția Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat). În exercitarea atribuțiilor sale de serviciu, parajuristul se conduce numai de lege și de interesele comunității. În caz că unui parajurist i se adresează o persoană aflată în conflict cu autoritățile de stat, parajuristul va acorda asistența juridică necesară pornind de la prevederile legii.

⁵⁷ <http://uam.md/index.php?pag=404&l=ro>

Poate obține asistență juridică primară persoana care întrunește cumulativ (împreună) următoarele condiții:

- are o problemă de natură juridică;
- domiciliază (trăiește) pe teritoriul Republicii Moldova;
- este cetățean al Republicii Moldova sau cetățean străin ori apatrid, dar cauza ține de competența autorităților administrației publice sau a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova.

Pentru a obține asistență juridică primară, persoana se va adresa parajuristului din raza domiciliului său (locului de trai). Asistența juridică primară se acordă imediat, la momentul adresării. Dacă nu este posibil ca persoana să primească imediat răspunsul, acesteia i se comunică data și ora următoarei întâlniri. În cazul în care, în procesul de acordare a asistenței juridice primare, se constată că este nevoie de asistență juridică calificată (a unui avocat), persoana va fi informată despre condițiile obținerii acestei asistențe și, dacă va solicita (cere), ea va fi ajutată la întocmirea cererii de asistență juridică calificată. Asistența juridică primară este totdeauna total gratuită pentru solicitant.

În anumite situații, parajuristul poate referi persoana la anumite instituții publice sau private, inclusiv recomandă persoanei să se adreseze la un Centru de Justiție Comunitară, la un centru de mediere sau la o organizație neguvernamentală⁵⁸.

2.5.2.3. Asistență juridică calificată garantată de stat

Uneori persoana are nevoie de servicii juridice profesionale (calificate), dar nu are suficiente resurse financiare ca să le achite. În anumite situații prevăzute de lege, se poate obține asistență juridică calificată garantată de stat (plătită din banii statului).

Felurile de asistență juridică calificată garantată de stat sunt similare serviciilor pe care le oferă avocații în bază de contract, cu anumite excepții. De asemenea, calitatea acestor servicii trebuie să fie la același nivel.

Asistența juridică calificată se acordă de către avocați publici și avocați la cerere (privati). Avocat public este avocatul care acordă doar asistență juridică garantată de stat. Avocatul la cerere este avocatul cu care statul, prin intermediul organelor sale specializate, are încheiat un contract ca să acorde asistență juridică garantată de stat în anumite cauze.

În prezent, asistența juridică garantată de stat este gratuită pentru cei care o obțin, pentru beneficiari.

Condițiile de obținere a asistenței juridice garantate de stat sunt descrise în Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, anumite referințe pentru cauze penale fiind la secțiunea [16.4.3.4](#), și pentru cauze civile – în secțiunea [15.2.11](#).

2.5.3. Organizarea sistemului de asistență juridică garantată de stat

Principalul organ de administrare a sistemului de acordare a asistenței juridice garantate de stat îl reprezintă Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și oficiile lui teritoriale⁵⁹. Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, format din 7 membri. Din componența Consiliului Național fac parte: 2 membri desemnați de Ministerul Justiției, 2 membri desemnați de Uniunea Avocaților, un membru desemnat de Ministerul Finanțelor, un membru desemnat de Consiliul Superior al Magistraturii, un membru din partea asociațiilor obștești sau a mediului academic. Funcționarea Consiliului Național este asigurată de aparatul administrativ.

Consiliul Național își desfășoară activitatea în ședințe, întâlniri și vizite de monitorizare a oficiilor teritoriale și a subiecților ce acordă servicii de asistență juridică de stat, precum și prin alte forme de lucru neinterzise de lege. Pentru exercitarea atribuțiilor sale, Consiliul Național adoptă hotărâri cu votul majorității membrilor lui. Hotărârile Consiliului Național sunt obligatorii pentru toate oficiile sale teritoriale, pentru avocații care acordă

⁵⁸ Detalii despre activitatea parajuriștilor, vezi pe <http://www.cnajgs.md/ro/lawyers/parajurist> sau www.parajurist.md

⁵⁹ Pentru detalii, vezi <http://www.cnajgs.md/ro/structura/page/cnajgs>

asistență juridică garantată de stat, pentru parajuriști și alți subiecți autorizați să acorde asistență juridică garantată de stat.

Acordarea asistenței juridice garantate de stat în teritoriu este asigurată de către Oficiile Teritoriale ale Consiliului Național. Oficiile Teritoriale ale Consiliului Național funcționează în orașele (municipiile) de reședință ale curților de apel (Chișinău, Bălți, Cahul și Comrat și exercită următoarele funcții:

- organizează acordarea de asistență juridică garantată de stat; încheie contracte cu avocații care acordă asistență juridică garantată de stat;
- examinează cererile și documentele prezentate de solicitanții de asistență juridică garantată de stat, decid asupra acordării unei astfel de asistențe;
- numesc avocații care să acorde asistență juridică calificată, inclusiv asistență juridică de urgență; încheie contracte de colaborare cu parajuriștii și cu asociațiile obștești care acordă asistență juridică garantată de stat;
- îndeplinesc alte funcții, în conformitate cu legea.

Date de contact:

Oficiul Teritorial Chișinău:

MD – 2068, mun. Chișinău, str. Alecu Russo nr. 1, bl. „A”, bir. 36, 35 tel./fax (022) 49-69-53, 49-63-39, e-mail: otc.cnajgs@gmail.com

Oficiul Teritorial Bălți:

mun. Bălți, str. Mihail Sadoveanu nr. 2, tel./fax (0231) 61-316; e-mail: ot_balti@cnajgs.md

Oficiul Teritorial Cahul:

or. Cahul, str. Independenței nr. 6, tel./fax (0299) 20-413, 20-763, e-mail: ot_cahul@cnajgs.md

Oficiul Teritorial Comrat:

or. Comrat, str. Șevcenko nr. 31/A, tel./fax (0298) 28-853, e-mail: ot_comrat@cnajgs.md

2.5.4. Cine mai acordă asistență juridică gratuită?

În diferite localități ale Republicii Moldova pot exista și alte persoane care acordă asistență juridică gratuită, în special organizațiile neguvernamentale specializate, inclusiv clinicile juridice. Datorită diversității prevederilor statutare ale acestor organizații, serviciile de asistență juridică oferită sunt diferite.

Este de menționat că, în cazul organizațiilor care nu fac parte din sistemul de asistență juridică garantată de stat, responsabilitatea pentru calitatea serviciilor acordate aparține în exclusivitate acestor prestatori de servicii juridice. Dacă organizațiile neguvernamentale specializate în acordarea serviciilor juridice gratuite sunt active, probabil parajuriștii cunosc despre activitatea lor.

COMPARTIMENTUL III. AUTORITĂȚILE PUBLICE

Cetățeanul deține puterea în stat prin intermediul autorităților publice locale sau centrale. Cetățeanul alege în mod direct, prin alegeri, reprezentanții săi – primari, consilieri și reprezentanți ai partidelor politice care să-i reprezinte în Parlament sau în consiliile raionale. În capitolul „Autoritățile publice” sunt descrise atribuțiile principalelor instituții de stat – Parlament, Președinție, Guvern, ministere, Consiliul Superior al Magistraturii, Avocatul Poporului, Procuratura Republicii Moldova, poliția, notariatul ș.a.

Cunoașterea atribuțiilor instituțiilor statului va contribui la dezvoltarea și educarea unui cetățean activ. Orice persoană trebuie să cunoască competențele generale ale instituțiilor, să-și cunoască drepturile și să se apere în caz de un eventual abuz din partea autorităților.

3.1. PARLAMENTUL

Parlamentul Republicii Moldova este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate a statului care adoptă legi.

Cetățenii Republicii Moldova care au vârsta de cel puțin 18 ani aleg prin vot direct membrii Parlamentului o dată la patru ani, cu excepția alegerilor parlamentare anticipate. Alegerile parlamentare pot avea loc mai devreme de patru ani în cazul dizolvării Parlamentului și pot interveni în următoarele cazuri:

- 1) este imposibil de format Guvernul sau procedura de adoptare a legilor este blocată timp de 3 luni (alin. (1) art. 85 al Constituției);
- 2) Parlamentul nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură (alin. (2) art. 85 al Constituției).

Parlamentul poate fi dizolvat de Președintele Republicii.

Pentru detalii referitor la condițiile pentru a putea vota și specificul alegerilor parlamentare, vezi **Compartimentul I, § 1.3.2.**

IMPORTANT! Cei 101 deputați aleși în mod direct de cetățeni sunt în serviciul poporului, deci ei activează în interesul Republicii Moldova și adoptă legi pentru a apăra și promova drepturile și interesele cetățenilor.

3.1.1. Atribuțiile Parlamentului

Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate care adoptă legi. Acesta este compus din 101 deputați, care activează în Parlament prin intermediul fracțiunilor parlamentare, formate din reprezentanții partidelor politice și ai deputaților independenți (neafiliați). Deputații independenți, neafiliați fracțiunilor parlamentare pot forma grupuri parlamentare.

Comisiile permanente sunt organe de lucru ale Parlamentului, care au un rol deosebit în pregătirea lucrărilor acestuia, în exercitarea funcțiilor parlamentare, în special a celei legislative și a celei de control. Comisiile sunt specializate pe ramuri de activitate, fiind legate de diferite domenii, specificate în Hotărârea Parlamentului privind domeniile de activitate ale comisiilor permanente ale Parlamentului nr. 48 din 29 octombrie 2009⁶⁰. Acestea sunt:

- [Comisia juridică, pentru numiri și imunități;](#)
- [Comisia economie, buget și finanțe;](#)
- [Comisia securitate națională, apărare și ordine publică;](#)
- [Comisia politică externă și integrare europeană;](#)

⁶⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 160-161 din 06 noiembrie 2009.

- Comisia drepturile omului și relațiile interetnice;
- [Comisia cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media](#);
- Comisia agricultură și industrie alimentară;
- Comisia administrație publică;
- Comisia protecție socială, sănătate și familie.
- Comisia mediu și dezvoltare regională.

Pentru elaborarea unor legi complexe, Parlamentul poate constitui comisii speciale și comisii de anchetă. Biroul permanent al Parlamentului propune spre aprobare componența nominală a comisiei și termenul în care va fi depus raportul acesteia. Comisia de anchetă poate fi constituită la cererea unei fracțiuni parlamentare sau a unui grup compus din cel puțin 6 deputați.

IMPORTANT! Ca urmare a prezentării rapoartelor comisiilor parlamentare (speciale sau de anchetă), instituțiile indicate sunt obligate să prezinte informații suplimentare Parlamentului.

Ședințele Parlamentului sunt publice, ceea ce înseamnă că ordinea de zi este plasată pe pagina web în prealabil, iar reprezentanții presei pot avea acces și transmite prin intermediul oricărui mijloc tehnice posibile – televiziune, radio, internet ș.a. – transmisiunea în direct a ședințelor.

Parlamentul își desfășoară activitatea în plen, în comisii și în fracțiuni, de regulă conform următorului program:

- a) luni – lucrul cu alegătorii (zi de audiență, deplasări în teritoriu);
- b) marți – ședințe ale fracțiunilor parlamentare;
- c) miercuri – ședințe ale comisiilor permanente;
- d) joi și/sau vineri – ședințe în plen.

IMPORTANT! Niciun deputat nu poate lipsi de la ședințele Parlamentului sau ale comisiei permanente din care face parte, decât din motive întemeiate.

Pentru încălcarea Regulamentului Parlamentului, deputaților li se pot aplica următoarele sancțiuni:

- avertisment;
- chemarea la ordine;
- retragerea cuvântului;
- lipsirea de cuvânt pe o durată de până la 5 ședințe;
- eliminarea din sala de ședințe;
- interzicerea participării la ședințele plenare pe o durată de până la 10 ședințe.

Deputatul care este sancționat cu interzicerea participării la ședințele plenare pierde indemnizația și 10% din salariu pentru fiecare ședință, dar nu mai mult de 75% din salariu.

Conform art. 66 al Constituției, principalele atribuții ale Parlamentului sunt:

- adoptă legi, hotărâri și moțiuni;
- declară referendumuri;
- interpretează legile și asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării;
- exercită controlul parlamentar asupra puterii executive;
- aprobă bugetul statului și exercită controlul asupra lui;

- alege și numește persoane oficiale de stat, în cazurile prevăzute de lege;
- adoptă acte privind amnistia;
- îndeplinește alte atribuții, stabilite prin Constituție și legi.

IMPORTANT! Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate prin referendum republican au putere juridică supremă. Nu pot fi supuse referendumului republican problemele privind impozitul bugetul, diviziunea teritorial-administrativă, amnistierea, grațierea, alegerea, numirea sau demiterea factorilor decizionali ș.a.

Datele de contact ale Parlamentului:

Adresa: MD 2073, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 105

Secția petiții și audiențe - telefon/fax: (+373) 022 23-32-29

Adresa internet – www.parlament.md

3.1.2. Colaborarea Parlamentului cu alte instituții ale statului

Fiecare deputat poate adresa întrebări membrilor Guvernului sau conducătorilor altor autorități ale administrației publice locale sau centrale. Aceștia din urmă sunt obligați să prezinte răspunsurile la informațiile și documentele cerute de deputați. Răspunsurile la întrebările deputaților pot fi oferite imediat (în formă verbală) sau în termen de 15 zile.

În exercitarea atribuțiilor sale, Parlamentul colaborează cu următoarele instituții: Curtea Constituțională, Guvern, Serviciul de Informații și Securitate, Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii, Oficiul Avocatului Poporului, Academia de Științe a Moldovei și cu alte instituții independente.

3.1.3. Cum puteți să contribuiți la activitatea Parlamentului?

Puteți contribui la adoptarea unor legi mai bune și la o activitate mai bună a Parlamentului prin:

- participarea la alegeri și votarea celui mai bun candidat independent sau reprezentant al partidului politic;
- scrierea unor propuneri de modificare a legilor, pe care le considerați că pot îmbunătăți respectarea drepturilor omului, pot schimba situația la nivel local sau republican. Propunerile pot fi adresate deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia;
- informarea despre activitatea defectuoasă a reprezentanților APL sau a oricărei autorități publice;
- orice alte propuneri și sugestii ce țin de atribuțiile Parlamentului, indicate în **Compartimentul III, §3.1.1.**

IMPORTANT! Pentru ca inițiativele dumneavoastră să fie luate în serios și/sau discutate de deputați sau de comisiile Parlamentului, luați legătura cu ONG-urile specializate sau instituțiile mass-media. Experiența acestora va contribui la accelerarea luărilor de decizii și, posibil, la determinarea Parlamentului de a discuta în public problemele invocate, care sunt de interes național sau local.

Mai mult decât atât, în cadrul emisiunilor sau interviurilor, jurnaliștii ar putea să adreseze parlamentarilor întrebările dumneavoastră sau ale comunității din care faceți parte.

Puteți obține informații ce țin de activitatea și atribuțiile Parlamentului sau a comisiilor parlamentare, după cum urmează:

- Pagina web oficială a Parlamentului – www.parlament.md
- Secția petiții și audiențe a Parlamentului: MD-2073, Mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.105 sau la tel. (+373) 022 23-32-29;

- Comisiile parlamentare care pot fi contactate prin telefon sau poșta electronică, după cum urmează:

N r.	Denumirea Comisiei	Telefoane de contact	e-mail
1	Administrație publică	(+373) 022 26-83-75	cap@parlament.md
2	Agricultură și industrie alimentară	(+373) 022 23-33-59	cai@parlament.md
3	Cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media	(+373) 022 82-05-20	cem@parlament.md
4	Drepturile omului și relații interetnice	(+373) 022 82-01-77	cdo@parlament.md
5	Economie, buget și finanțe	(+373) 022 82-05-22	ceb@parlament.md
6	Juridică, numiri și imunități	(+373) 022 26-82-90	cji@parlament.md
7	Politică externă și integrare europeană	(+373) 022 23-75-08	cpeie@parlament.md
8	Protecție socială, sănătate și familie	(+373) 022 82-05-41	cps@parlament.md
9	Securitate națională, apărare și ordine publică	(+373) 022 82-05-12	csn@parlament.md
10	Mediu și dezvoltare regională	(+373) 022 82-05-46	cmdr@parlament.md

IMPORTANT!

În petițiile adresate Parlamentului sau deputaților, trebuie să descrieți doar faptele/informațiile ce țin de atribuțiile Parlamentului indicate în § 3.1.1. În cazul în care veți menționa alte pretenții/fapte (de ex., nu sunteți de acord cu hotărârea unei instanțe judecătorești), petiția nu va fi examinată. În caz contrar, cererea Dvs. ar putea fi redirectionată altor instituții sau nu va fi examinată.

Puteți obține informații ce țin de activitatea deputaților, competențele și activitatea Parlamentului invocând Legea privind accesul la informații nr. 982 din 11 mai 2006⁶¹. Vezi mai multe detalii în Compartimentul I § 1.4.

3.1.4. Surse de informații recomandate

- Constituția Republicii Moldova⁶²;
- Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797 din 2 aprilie 1996⁶³;
- Codul electoral din 21 noiembrie 1997⁶⁴;

⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-90 din 28 iulie 2000.

⁶² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29 martie 2016.

⁶³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 50 din 7 aprilie 2007.

⁶⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 277-287 din 26 august 2016.

- Legea privind statutul deputatului în Parlament nr. 39 din 7 aprilie 1994⁶⁵;
- Legea privind partidele politice nr. 294 din 21 decembrie 2007⁶⁶;
- Hotărârea Parlamentului privind domeniile de activitate ale comisiilor permanente ale Parlamentului nr. 48 din 29 octombrie 2009⁶⁷;
- Pagina web oficială a Parlamentului - www.parlament.md;
- Legislația gratuită a Republicii Moldova - www.legis.md/.

3.2. PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Președintele Republicii Moldova este șeful statului. El reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Președintele țării este comandantul suprem al armatei și este responsabil de securitatea statului.

IMPORTANT! Termenul de „șef al statului” desemnează persoana care este chemată să reprezinte la cel mai înalt nivel statul, personificând întregul popor și teritoriul țării.

Președintele Republicii Moldova este ales prin vot direct de cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot, pentru un mandat de 4 ani. Șeful statului își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales. Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova este validat (aprobat) de Curtea Constituțională.

Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament cu votul a două treimi din deputați, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se invocă. Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

Datele de contact ale președinției:

Adresa: MD-2073, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 154

Serviciul petiții și audiență: tel. (+373) 022 25-10-16, fax: (+373) 022 251 010, e-mail: petitii@prm.md.

Adresa internet – www.presedinte.md

3.2.1. Atribuțiile și competența Președintelui Republicii Moldova

Președintele Republicii Moldova are următoarele atribuții:

- emite decrete și promulgă legile;
- are dreptul la inițiativă legislativă;
- numește în funcție judecători, președinți și vice-președinți ai instanțelor judecătorești;
- acordă și retrage cetățenia Republicii Moldova și acordă azil politic;
- acordă grațiere individuală;
- poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;
- poate adresa Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii;

⁶⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-61 din 15 aprilie 2005.

⁶⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 29 februarie 2008.

⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 160-161 din 6 noiembrie 2009.

- conferă decorații și titluri de onoare;
- poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice ș.a.

Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

În exercitarea funcțiilor, activitatea Președintelui este asigurată de aparatul Președintelui.

3.2.2. Cum puteți contribui la activitatea Președintelui Republicii Moldova?

Puteți contribui la activitatea Președintelui Republicii Moldova prin propunerea de persoane pentru a fi decorate cu distincții și ordine de stat, oferirea diferitor sugestii și informații despre activitatea sau inactivitatea diferitor instituții ale statului, dar în limitele competenței Președintelui, indicate în **Capitolul III, §3.2.1.** Acestea pot fi adresate în timpul audienței, fie prin expedierea unor scrisori în adresa Președintelui.

IMPORTANT! Pentru ca inițiativele dumneavoastră să fie luate în serios și/sau discutate de Președinte cu alte instituții ale statului, puteți contacta ONG-uri specializate sau instituții mass-media. Experiența și suportul lor vor contribui la accelerarea luărilor de decizii și, posibil, determinarea Președintelui de a discuta în public problemele invocate, care sunt de interes național sau local.

Mai mult decât atât, în cadrul emisiunilor sau interviurilor, jurnaliștii ar putea să adreseze Președintelui întrebările dumneavoastră.

Puteți contribui cu orice alte propuneri și sugestii ce țin de atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, indicate în **Capitolul III, §3.1.2.**, dar și solicita informații referitor la activitatea Președintelui la Serviciul petiții și audiențe al Președintelui: Mun. Chișinău str. Sfatul Țării nr. 53 sau la tel. (+373) 022 25-10-16 sau (+373) 022 25-10-17.

IMPORTANT! Puteți obține informații ce țin de activitatea și atribuțiile Președintelui Republicii, invocând Legea privind accesul la informații nr. 982 din 11 mai 2000. Vezi mai multe detalii în Compartimentul I § 1.4.

3.3. GUVERNUL ȘI ALTE AUTORITĂȚI PUBLICE CENTRALE

Pentru ca oamenii să trăiască împreună sunt necesare anumite reguli. Lucrând pentru oameni, Guvernul decide ceea ce este mai bun pentru aceștia și cum trebuie utilizate resursele statului pentru a asigura o viață mai bună. Astfel, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului, exercită conducerea generală a administrației publice centrale și locale, se conduce de programul său de guvernare și este responsabil în fața Parlamentului.

Guvernul este organul central executiv al puterii de stat, format din prim-ministru, miniștri și reprezentanți ai altor instituții de stat (de ex., Biroul pentru reintegrare, Academia de Științe a Moldovei ș.a.), precum și Guvernatorul (Bașcanul) UTA Găgăuzia (Gagauz-Yeri).

Guvernul oferă servicii publice importante și este responsabil de:

- protecția cetățenilor prin intermediul poliției și forțelor de ordine;
- asigurarea activității serviciilor de pompieri și asistenței medicale urgente;
- construcția și întreținerea drumurilor;
- adoptarea actelor prin care stabilește comportamentul cetățenilor și al funcționarilor publici;
- stabilirea standardelor prin care legile să fie mai bine aplicate;
- protecția proprietății ș.a.

În exercitarea atribuțiilor, activitatea Guvernului este asigurată de Cancelaria de Stat. Aceasta este autoritatea publică care asigură organizarea activității Guvernului în vederea realizării politicii interne și externe a statului, crearea cadrului general pentru definirea priorităților de activitate a Guvernului, suportul

metodologic și organizatoric pentru sistemul de planificare, elaborare și implementare a politicilor publice de către autoritățile guvernamentale, monitorizarea implementării programului de guvernare, exercitarea de către Guvern a prerogativelor ce țin de relațiile sale cu autoritățile administrației publice locale ș.a.

Datele de contact ale Guvernului:

Casa Guvernului, MD-2033, mun. Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale nr. 1

Audiență și petiții: (+373) 022 25-04-02, (+373) 022 25-03-83

E-mail: petitii@gov.md

Adresa internet – www.gov.md

Datele de contact ale Cancelariei de Stat:

Casa Guvernului, MD-2033, mun. Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale nr. 1

Serviciul petiții: (+373) 022 25-01-37, (+373) 022 25-03-72

E-mail: cancelaria@gov.md

Adresa internet – www.cancelaria.gov.md

3.3.1. Atribuțiile și componența Guvernului

După consultarea majorității parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru și numește Guvernul în baza votului de încredere acordat de Parlament. Numirea Guvernului de către Parlament se face în baza programului de guvernare pentru care a fost investit. Guvernul răspunde în fața Parlamentului pentru activitatea sa. Membrii Guvernului poartă răspundere pentru domeniile de activitate de care sunt responsabili. Guvernul poate prezenta Parlamentului, cu titlu de inițiativă legislativă, proiecte de acte normative în domeniile ce țin de competența următoarelor autorități independente, la propunerea acestora: Autoritatea Națională de Integritate, Avocatul Poporului, Comisia Electorală Centrală, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală ș.a.

IMPORTANT! Puteți să analizați din timp agenda ședințelor Guvernului și să vizionați on-line ședința Guvernului, accesând pagina web www.gov.md (la rubrica „Ședințe de Guvern”). Toate actele normative ale instituțiilor publice supuse dezbaterilor publice sunt disponibile la www.particip.gov.md.

Prim-ministrul, viceprim-miniștrii, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului depun jurământul în fața Președintelui Republicii Moldova. Mandatul Guvernului este valabil până la validarea alegerilor pentru un nou Parlament. Membrii Guvernului pot fi revocați din funcție la propunerea Prim-ministrului.

IMPORTANT! La 19 iulie 2017 a intrat în vigoare noua lege cu privire la Guvern. Cele mai importante modificări se referă la mandatul, structura, planificarea și raporturile Guvernului cu alte autorități publice. Mai multe detalii despre structura Guvernului și datele de contact sunt disponibile pe pagina web www.gov.md (la rubrica „Ministere” și „Autorități administrative centrale”).

Pe parcursul unei sesiuni, Parlamentul audiază Guvernul în problemele ce țin de activitatea acestuia. Anual, în luna aprilie, Guvernul, în ședința în plen a Parlamentului, prezintă raportul anual al activității sale. Totodată, membrii Guvernului sunt în drept să participe la ședințele Parlamentului și ale comisiilor parlamentare și să-și exprime opiniile pe marginea subiectelor examinate. La decizia Parlamentului sau la cererea Președintelui Parlamentului, participarea membrilor Guvernului la lucrările Parlamentului este obligatorie. La ședința Parlamentului consacrată interpelărilor, unei moțiuni de cenzură sau a raportului de activitate a Guvernului, prezența membrilor Guvernului cărora le sunt adresate interpelări este obligatorie.

IMPORTANT! Aveți posibilitatea să elaborați comentarii la proiectele de acte normative ale autorităților publice centrale accesând pagina web www.particip.gov.md.

Principalele competențe ale Guvernului sunt:

- asigură populația republicii cu un nivel de trai decent;
- ia măsuri pentru creșterea locurilor de muncă, crearea condițiilor pentru ridicarea nivelului de trai, a unor condiții normale de muncă și odihnă, asistență socială;
- creează o bază tehnico-materială și fonduri speciale pentru dezvoltarea învățământului public, tineretului, culturii, ocrotirii sănătății, protecției mediului ambiant;
- dirijează activitatea de ocrotire a monumentelor de istorie și cultură;
- asigură dezvoltarea turismului, gospodăriei de agrement;
- întreprinde măsuri pentru asigurarea libertății comerțului și activității de întreprinzător;
- ia măsuri în vederea apărării intereselor producătorilor autohtoni, executorilor de lucrări și servicii;
- ia măsuri în vederea ocrotirii și folosirii raționale a pământului, subsolului, a resurselor de apă, a faunei și florei;
- elaborează programele de reparație și întreținere a drumurilor publice, pornind de la limitele mijloacelor prevăzute pentru aceste scopuri în legea bugetară anuală ș.a.

IMPORTANT!

În scopul facilitării accesului mediului de afaceri la servicii de asistență informațională, precum și pentru prevenirea cazurilor de abuz din partea organelor de control în efectuarea controalelor de stat, Cancelaria de Stat a instituit linia telefonică: (+373) 022 82-38-23, care este disponibilă între orele 8.00 - 17.00 în zilele de luni-vineri și este deservită de către specialiștii Serviciului monitorizarea controalelor de stat.

Linia telefonică poate fi utilizată de către agenții economici pentru a solicita informații și consultări ce vizează procedura controlului de stat, precum și pentru a furniza informații despre fapte de comportament corupțional, comise de angajații organelor abilitate cu funcții de control.

Responsabilii de gestionarea liniei telefonice au obligația să nu divulge informațiile recepționate, datele cu caracter personal ale apelanților, precum și datele ce reprezintă secret comercial. Informațiile furnizate de către apelanți pot fi utilizate de către responsabilii din cadrul Serviciului monitorizarea controalelor de stat strict în interes de serviciu.

3.3.2. Ministerul Economiei și Infrastructurii

Ministerul Economiei și Infrastructurii este organul central al administrației publice responsabil de activitatea întreprinzătorilor, dezvoltarea mediului de afaceri, dezvoltarea tehnologică, asigurarea competitivității.

Principalele atribuții ale Ministerului Economiei și Infrastructurii sunt:

- monitorizează și evaluează tendințele evoluției sărăciei în Republica Moldova;
- atrage investiții autohtone și străine;
- contribuie la adoptarea actelor normative și reducerea birocrăției pentru facilitarea activității mediului de afaceri;
- asigură condițiile pentru finanțarea mediului de afaceri la un cost rezonabil;
- contribuie la optimizarea activității comerciale, tipizarea rețelei de comerț ambulant și în piețe, protejarea drepturilor consumatorilor, eficientizarea activității întreprinderilor de comerț, alimentație publică și prestări de servicii;
- promovează implementarea noilor tehnologii, echipamente, aparate, mașini, mecanisme performante;

- elaborează și promovează politica statului în domeniile protecției consumatorilor, supravegherii pieței și securității industriale ș.a.

În subordinea Ministerului Economiei și Infrastructurii sunt următoarele instituții principale:

	Denumirea instituției	Telefoane de contact	Pagina web și e-mail-ul
1.	Agencia Proprietății Publice	(+373) 022 23-43-50	www.app.gov.md/ e-mail: office@app.gov.md
2.	Camera de Licențiere	(+373) 022 82-07-50	www.licentiere.gov.md/ e-mail: licentiere@licentiere.gov.md
3.	Agencia pentru Protecția Consumatorilor	(+373) 022 74-14-64; 0800 28 0 28	www.consumator.gov.md e-mail: consumator@apc.gov.md
4.	Agencia pentru Eficiență Energetică	(+373) 022 31-10-01 (+373) 022 49-94-44	www.aee.md/ e-mail: info@aee.md

Datele de contact ale Ministerului Economiei și Infrastructurii:

Adresa: MD-2033, mun. Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale nr. 1

Secretariat (+373) 022 25-05-00, (+373) 022 25-05-35

Fax (+373) 022 23-40-64

Web: www.mec.gov.md

e-mail: mineconcom@mec.gov.md

3.3.3. Ministerul Justiției

Ministerul Justiției este organul central al administrației publice care asigură realizarea politicii de stat în sfera justiției. Principalele atribuții ale Ministerului Justiției sunt:

- elaborează proiecte de legi și hotărâri ale Guvernului în domeniul justiției;
- contribuie la îmbunătățirea legislației în domeniul justiției, precum și a proiectelor celor mai importante legi în alte domenii social-economice;
- asigură exercitarea legislației privind executarea sentințelor privative de libertate, organizează paza, transferul sub escortă și escortarea condamnaților, întreprinde măsuri ce asigură activitatea instituțiilor penitenciare;
- exercită controlul în sfera executării hotărârilor judecătorești și supraveghează activitatea notarilor;
- contribuie la funcționarea instanțelor judecătorești (de ex., alocarea sumelor de bani pentru reparații);
- asigură procedurile de înregistrare ale asociațiilor obștești de nivel național, licențele avocaților și notarilor ș.a.;
- realizează activități de armonizare a legislației cu recomandările Consiliului Europei ș.a.

IMPORTANT!

Ministerul Justiției **nu** este competent să examineze petiții ce țin de:

- legalitatea hotărârilor judecătorești;
- petițiile sau plângerile ce țin de competența altor instituții (de ex., Consiliul Superior al Magistraturii, Oficiul Avocatului Poporului, Uniunea Avocaților ș.a.).

În subordinea Ministerului Justiției se află următoarele instituții principale:

	Denumirea instituției	Telefoane de	Pagina web și e-mail-ul
--	-----------------------	--------------	-------------------------

		contact	
1.	Departamentul instituțiilor penitenciare	(+373) 022 40-97-87 (+373) 022 40-97-17	www.penitenciar.gov.md/ dip@penitenciar.gov.md
2.	Agenția de administrare a instanțelor judecătorești	(+373) 022 26-06-55	www.aaij.justice.md daj@justice.gov.md
3.	Centrul național de expertize judiciare	(+373) 022 23-84-22	cnej@justice.gov.md
4.	Direcția de justiție a UTA Găgăuzia	(+373) 0298 22-5-14	-

Datele de contact ale Ministerului Justiției:

Adresa: MD 2012, mun. Chișinău, str. 31 August 1989 nr. 82

Secretariat - (+373) 022 23-47-95

Fax (+373) 022 23-47-97

Web: www.justice.gov.md

E-mail: secretariat@justice.gov.md

3.3.4. Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului

Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului este organul central de specialitate care elaborează și promovează politica statului în domeniul amenajării și planificării teritoriului, arhitecturii, urbanismului, construcțiilor, producerii materialelor de construcție, locuințelor și dezvoltării regionale. În domeniul mediului, ministerul elaborează și promovează politica statului în domeniul protecției mediului și utilizării raționale a resurselor naturale, managementului deșeurilor, conservării biodiversității, cercetărilor geologice, folosirii și protecției subsolului, hidroameliorației, gospodăririi resurselor de apă, aprovizionării cu apă și canalizare, reglementării activităților nucleare și radiologice, controlului ecologic de stat, hidrometeorologiei și monitoringului calității mediului.

IMPORTANT!

Agenția de Dezvoltare Regională Nord: MD-3100 mun. Bălți, Piața Vasile Alecsandri nr. 8, Tel./Fax (+373) 0 231 6 19 80, web: www.adrnord.md/, e-mail: adrnord@gmail.com

Agenția de Dezvoltare Regională Centru: MD-6801 or. Ialoveni, str. Alexandru cel Bun nr. 33, Tel. (+373) 0268 2 26 92, web: www.adrcentru.md/, e-mail: office@adrcentru.md

Agenția de Dezvoltare Regională Sud: MD-4101 or. Cimișlia, bd. Ștefan cel Mare nr. 12, Tel. (+373) 0241 2 62 86, web: www.adrsud.md/, email: adrdsud@gmail.com

Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia: MD-3802, mun. Comrat, str. Pobeda nr. 50, tel. (+373) 298 2 26 93, web: www.adrgagauzia.md/, e-mail: adr.utag@gmail.com.

Principalele atribuții în domeniul dezvoltării regionale și construcțiilor:

- elaborează acte normative în domeniile amenajării și planificării teritoriului, arhitecturii, proiectării, urbanismului, construcțiilor, industriei materialelor de construcție, locuințelor și dezvoltării regionale;
- asigură calitatea construcțiilor sub aspectul securității față de toate categoriile factorilor de risc, precum și sub aspectul eficienței economice și tehnologice (consum redus de materiale, energie, forță de muncă la realizarea și exploatarea obiectivelor);
- atrage mijloace financiare suplimentare pentru implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (vezi de asemenea Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova nr. 438 din 28 decembrie 2006⁶⁸);

⁶⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 21-24 din 16 februarie 2007.

- acordă asistență informațională, metodologică și consultativă tuturor autorităților administrației publice interesate de problemele din competența sa (de ex., planul de dezvoltare a localității, amenajarea teritoriului și construcțiilor, informații referitoare la calitatea solurilor pentru construcții și culturi agricole etc.).

Principalele atribuții ale ministerului în domeniul agriculturii și industriei alimentare:

- dezvoltă piața produselor agroalimentare, inclusiv de produse ecologice prin intermediul programelor și granturilor oferite fermierilor;
- promovează extinderea suprafețelor de terenuri agricole irigate, precum și contribuie la modernizarea infrastructurii sistemelor de irigație, cu excepția rețelelor magistrale de distribuție a apei;
- repartizează mijloacele financiare din fondul pentru subvenționarea producătorilor agricoli;
- asigură sănătatea și protecția animalelor, prevenirea transmiterii bolilor de la animale la om, siguranța produselor de origine animală destinate consumului uman, salubritatea furajelor pentru animale, protecția mediului în raport cu creșterea animalelor, identificarea și înregistrarea animalelor;
- asigură controlul semincer, eliberează certificate, monitorizează și supraveghează agenții economici licențiați în producerea și comercializarea semințelor;
- asigură sporirea producției de calitate superioară prin perfecționarea resurselor de soiuri în baza testării soiurilor de plante de selecție autohtonă sau străină ș.a.

În subordinea Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului activează următoarele instituții principale:

	Denumirea instituției	Telefoane de contact	Pagina web și e-mail
1.	Agenția „Apele Moldovei”	(+373) 022-28-07-00	www.apelemoldovei.gov.md agentia_am@apele.gov.md
2.	Agenția „Moldsilva”	(+373) 022 27-72-60	www.moldsilva.gov.md/ msilva@moldsilva.gov.md
3.	Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură	(+373) 022 21-33-33	www.aipa.gov.md secretariat@aipa.gov.md
4.	Centrul informațional agricol	(+373) 022 50-20-20	-
5.	Comisia de Stat a RM pentru Testarea Soiurilor de Plante	(+373) 022 22-03-00	www.cstsp.md info@cstsp.md
6.	Inspectoratul Ecologic de Stat	(+373) 022 22-69-41	www.inseco.gov.md/
7.	Inspecția de Stat în Construcții	(+373) 022) 23-80-24	www.isc.gov.md isc@isc.gov.md
8.	Î.S. Institutul de Stat de Proiectare „Ruralproiect”	(+373 22) 22-19-22	-
9.	Î.S. Institutul Național de Cercetări și Proiectări în Domeniul Amenajării Teritoriului, Urbanismului și Arhitecturii „Urbanproiect” (cu funcții teritoriale)	(+373 22) 24-21-64	-
10.	Î.S. Serviciul de Stat pentru Verificarea și Expertizarea Proiectelor și Construcțiilor	(+373) 022) 24-22-27	-
11.	Serviciul Piscicol	(+373) 022 47-24-20	www.sp.gov.md sp@sp.gov.md

Datele de contact ale Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului:

Adresa: MD 2005, mun. Chișinău, str. Constantin Tănase nr.9

Tel.: (+373) 022 20-45-81

Fax (+373) 022 22- 07-48

Web: www.mcdr.gov.md

E-mail: mcdr@mcdr.gov.md

3.3.5. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale este organul central de specialitate care este abilitat să elaboreze, să promoveze și să asigure realizarea politicii statului în domeniul sănătății, muncii, protecției sociale, persoanelor cu dizabilități, protecției familiei și drepturilor copilului, prevenirii traficului de ființe umane.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale are următoarele atribuții principale:

- *În domeniul sănătății:* aprobă următoarele liste:
  - a. ale profesiilor și factorilor de producție nocivi, precum și ale lucrărilor pentru executarea cărora se efectuează examene medicale la angajare și examene periodice;
  - b. ale bolilor transmisibile supuse înregistrării și notificării;
  - c. ale bolilor infecțioase contra cărora se aplică vaccinarea profilactică sistematică și lista grupurilor de risc;
- asigură monitorizarea finanțelor în domeniul sănătății, inclusiv a policlinicii sau a spitalului;
- asigură calitatea serviciilor de sănătate și a securității cetățenilor în calitate de pacient;

IMPORTANT !

Fiecare instituție medico-sanitară este obligată să afișeze într-un loc accesibil pentru public informația cu privire la drepturile pacienților, modul și termenele de depunere a petițiilor și sugestiilor.

Medicii, alți lucrători medico-sanitari, farmaciștii sunt obligați să păstreze secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului de care au luat cunoștință în exercițiul profesiei, cu excepția cazurilor de pericol al răspândirii bolilor transmisibile, la cererea motivată a organelor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești.

- aplică măsuri pentru îmbunătățirea calității asistenței medicale acordate de instituțiile medico-sanitare și întreprinderile farmaceutice ș.a.

În domeniul raporturilor de muncă, retribuirii muncii, sănătății și securității în muncă, precum și a parteneriatului social controlează și asigură respectarea prevederilor legislației muncii și Legii securității și sănătății în muncă prin intermediul Inspecției Muncii (de ex., calculul corect al tuturor drepturilor salariale, corectitudinea înscrierilor în carnetul de muncă a datelor ce țin de funcția, locul și remunerarea ș.a.).

În domeniul dezvoltării resurselor umane și ocupării forței de muncă:

- coordonează activitățile de orientare și formare profesională, plasare în câmpul muncii și protecție socială a șomerilor;
- elaborează și aplică măsuri speciale de integrare pe piața muncii a persoanelor cu risc sporit de a fi traficate, în special, a femeilor și a persoanelor marginalizate social;
- elaborează mecanisme de stimulare a agenților economici pentru crearea locurilor noi de muncă în scopul angajării șomerilor ș.a.

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă:

Adresa: MD-2009, mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri nr. 1

Informații despre piața muncii: www.angajat.md, tel.: 0 8000 1000, (+ 373) 022 83-84-14

Web: www.anofm.md

E-mail: anofm@anofm.gov.md

În domeniul migrației forței de muncă:

- negociază și încheie acorduri bilaterale ce vizează reglementarea fluxurilor migrației forței de muncă și protecția lucrătorilor migranți.

IMPORTANT! Dacă totuși ați decis să plecați în străinătate – informați-vă. Privind plecarea peste hotare și asistența în cazuri de trafic, apălați la 0-800-77777 (apel gratuit).

- asigură evidența lucrătorilor migranți, prin înregistrarea contractelor individuale de muncă încheiate între cetățenii Republicii Moldova și angajatorii străini;
- monitorizează activitatea agențiilor private de ocupare a forței de muncă peste hotare ș.a.

În domeniul asigurărilor sociale:

- determină mecanismele la stabilirea dreptului la pensii, altor drepturi de asigurări sociale și a drepturilor acordate prin legi speciale;
- coordonează și monitorizează implementarea politicilor de asigurări sociale de către Casa Națională de Asigurări Sociale;
- coordonează sistemele de securitate socială cu statele de destinație a lucrătorilor migranți originari din Republica Moldova ș.a.

În domeniul asistenței sociale:

- dezvoltă programe, măsuri, activități de suport și protecție a persoanelor defavorizate;
- elaborează standarde minime de calitate pentru serviciile sociale;
- inspectează calitatea serviciilor sociale prestate de instituțiile publice și private, organizațiile neguvernamentale, în conformitate cu standardele minime de calitate ș.a.

În domeniul protecției familiei și drepturilor copilului:

- elaborează și monitorizează aplicarea standardelor minime de calitate pentru diverse tipuri de servicii sociale adresate familiilor cu copii și copilului în dificultate;
- asigură dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a familiei cu copii, accesul copilului și familiei la servicii de asistență socială de calitate;
- monitorizează activitatea serviciului de asistență parentală profesionistă și a caselor de copii de tip familial;
- coordonează activitatea autorităților de tutelă și curatelă;
- coordonează și monitorizează activitățile în domeniul adopției ș.a.

În domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități:

- asigură dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a persoanelor cu dizabilități;
- coordonează activitatea de expertiză medicală a vitalității și asigurare cu articole protetico-ortopedice.

În domeniul asigurării egalității de șanse între femei și bărbați, prevenirii violenței în familie și a traficului de ființe umane:

- promovează valorile familiale axate pe respectarea principiilor drepturilor egale și comportamentului nonviolent;

- elaborează și promovează standardele minime de calitate pentru toate tipurile de servicii sociale adresate victimelor violenței în familie, agresorilor și victimelor traficului de ființe umane;
- asigură repatrierea și protecția adulților, victimelor traficului de ființe umane, traficului ilegal de migranți și a migranților aflați în dificultate ș.a.

În domeniul recepționării și distribuirii ajutoarelor umanitare acordate Republicii Moldova:

- exercită controlul asupra recepționării și distribuirii ajutoarelor umanitare acordate Republicii Moldova;
- în comun cu comisiile teritoriale pentru ajutoarele umanitare, identifică beneficiarii care au nevoie de astfel de ajutoare în mod prioritar;
- depistează încălcările comise la recepționarea, distribuirea și utilizarea ajutoarelor umanitare și ia măsuri pentru lichidarea acestora ș.a.

IMPORTANT! Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale creează parteneriate sociale în domeniile muncii, asigurării sociale, protecției familiei și drepturilor copilului, protecției sociale a persoanelor cu dizabilități, asigurării egalității de șanse și prevenirii violenței în familie.

Datele de contact ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei:

Adresa: MD-2009, mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri nr. 1

Tel. (+373) 022 26-93-01; 022 26-93-60;

Telefon de încredere - (+373) 022 26-93-00

Fax (+373) 022 26-93-10

E-mail: secretariat@mmpsf.gov.md

Adresa internet: www.mmpsf.gov.md

În subordinea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale activează următoarele instituții principale:

- a. Inspectoratul de Stat al Muncii** exercită controlul de stat asupra respectării legilor în domeniul muncii, securității și sănătății în muncă la orice întreprindere, instituție și organizație (de stat sau privată), la persoane fizice care angajează salariați, precum și în autoritățile administrației publice centrale și locale:
  - contractul individual și contractul colectiv de muncă;
  - timpul de muncă și timpul de odihnă;
  - retribuirea muncii;
  - protecția muncii și alte condiții de muncă;
  - cercetează accidentele de muncă ș.a.

IMPORTANT!

În cazul accidentelor de muncă, sunați la telefonul de încredere: (+373) 022 49-41-29.

Inspectoratul de Stat al Muncii este în drept să aplice amenzi, pentru încălcarea de către angajator a condițiilor de muncă și protecție a salariaților (de ex., angajatorul nu v-a eliberat sau nu a completat carnetul de muncă, la șantierul de construcții angajatorul refuză să echipeze muncitorii cu echipament de protecție, v-a micșorat nejustificat salariul, nu v-a achitat pentru orele suplimentare sau munca în zilele de odihnă ș.a.).

Datele de contact ale Inspectoratului de Stat al Muncii:

Adresa: MD-2068, mun. Chișinău, str. Miron Costin nr.17/2

Tel. (+373) 022 49-94-02

Web: www.ism.gov.md

e-mail: secretariat@im.gov.md

- b. Inspecția Socială** – are misiunea inspectării modului de aplicare corectă și unitară a legislației care reglementează acordarea ajutorului social, ajutorului pentru perioada rece a anului și serviciilor sociale.

Datele de contact ale Inspecției Sociale:

Adresa: MD-2065, mun. Chișinău, str. Hâncești nr. 53, bloc B, et.6
Tel.: (373) 022 99-92-45.

- c. Fondul republican de susținere socială a populației** a fost creat pentru acordarea de ajutor material păturilor socialmente vulnerabile ale populației. Mijloacele Fondului republican și ale fondurilor locale se utilizează pentru acordare de ajutor material persoanelor socialmente vulnerabile din rândul pensionarilor (prioritar invalizi, persoane singure și în etate), altor persoane inapte de muncă, familiilor cu copii.

Ajutorul material este acordat de către organele Fondului republican de susținere socială a populației și organele fondurilor locale de susținere socială a populației. Fondurile locale acordă cetățenilor care au nevoie de susținere ajutorul material la locul acestora de trai. Pentru a obține ajutorul material, titularul acestui drept se adresează către direcția executivă a fondului de susținere socială a populației de la locul său de trai, prezentând acte și documente justificative.

Datele de contact:

Adresa: mun. Chișinău, MD-2009, str. Vasile Alecsandri nr. 1
Tel.: (+373) 022 28-61-92, (+373) 022 28-61-92.

- d. Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă** – determinarea și evaluarea dereglărilor funcționale și structurale ale organismului uman, însoțite de reducerea activității și capacităților individului cu vârstă aptă de muncă.

Datele de contact:

Adresa: MD-2009, mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri nr. 1
Tel.: (+373) 022 26-93-83
Linia fierbinte: (+373) 022 21-13-00
E-mail: cremvm@yahoo.com

- e. Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare** – asigură cu articole de protezare, ortopedie (proteze, orteze, corsaje, pansamente, încălțăminte ortopedică specială, cârje, bastoane etc.) și mijloace de locomoție. În cadrul Centrului se află Policlinica și Staționarul, înzestrat cu utilaj modern și computerizat, pentru efectuarea operativă și eficientă a investigațiilor în vederea stabilirii unui diagnostic cât mai exact, dar și pentru tratarea cu succes a pacienților. Aici se efectuează reabilitarea medicală a tuturor veteranilor de război.

Datele de contact ale Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare:

Adresa: MD-2005, mun. Chișinău, str. Romană nr. 1
Tel. (+373) 022 26-30-01
E-mail: anticamera@crepor.org
web: www.crepor.org

- f. Centrul Republican de Reabilitare a Invalizilor și Pensionarilor „Speranța”** – are profil cardiologic și găzduiește invalizi și pensionari, preponderant pentru tratarea maladiilor aparatului locomotor.

Datele de contact ale Centrului Republican de Reabilitare a Invalizilor și Pensionarilor „Speranța”:

Adresa: MD-2046, orașul Vadul lui Vodă, mun. Chișinău, str. Balneară nr. 11
Tel. (+373) 022 31-45-93.

- g. **Azilul Republican pentru Invalizi și Pensionari** oferă servicii de cazare permanentă sau temporară pentru persoanele vârstnice și persoanele adulte cu dizabilități fizice, preponderent solitare. Scopul Azilului este de a asigura protecția socială a beneficiarilor pentru depășirea situației de dificultate și îmbunătățirea calității vieții acestora, în baza evaluării necesităților lor.

Datele de contact ale Azilului Republican pentru Invalizi și Pensionari:

Adresa: MD-2070, mun. Chișinău, str. Valea Rădiului nr. 16

Tel. (+373) 022 79-61-28

- h. **Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane** – este deschis pentru persoanele traficate și copiii lor, minori neînsoțiți și potențialele victime (persoanele expuse riscului de a fi traficate). Se oferă cazare temporară, consiliere psihologică, suport social, asistență medicală, asistență juridică, profesionalizare/consiliere profesională și asistență în procesul de reintegrare.

Datele de contact ale Centrului:

Tel. (+373) 022 72-72-74

IMPORTANT!

Lista și datele de contact ale internatelor psihoneurologice și ale caselor-internat pentru copii cu deficiențe mintale sunt disponibile la rubrica „Instituții subordonate” de pe pagina web a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (www.mmprf.gov.md).

3.3.6. Surse de informații recomandate.

- Constituția Republicii Moldova;
- Legea cu privire la Guvern nr. 131 din 7 iulie 2017⁶⁹; Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale nr. 317 din 18 iulie 2003⁷⁰;
- Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 4 iulie 2008⁷¹;
- Legea privind Codul de conduită a funcționarului public nr. 25 din 22 februarie 2008⁷²;
- Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova nr. 438 din 28 decembrie 2006⁷³.

3.4. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ

Fiecare dintre noi trăiește într-o localitate, mai mare sau mai mică. Ea este gospodărită, mai bine sau mai puțin bine, de primari și consilieri. Toate instituțiile care există – primăria, școala, biserica, spitalul, poliția, pompierii, ziarele locale, constituie comunitatea dumneavoastră locală. Problemele comunității sunt rezolvate de însăși comunitatea în care locuiți și activați, doar dacă sunteți activ și ajutați administrația publică locală cu soluții de rezolvare a acestora. Atunci când este nevoie, în situații dificile, cum ar fi inundațiile, secetele, incendiile mari, comunitatea locală este sprijinită din exterior – de Ministere, Guvern ș.a.

Sub aspect administrativ, teritoriul Republicii Moldova este organizat în sate, orașe, raioane, unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Localităților din stânga Nistrului le sunt atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege.

⁶⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 252 din 19 iulie 2017.

⁷⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 208-210 din 3 octombrie 2003.

⁷¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232 din 23 decembrie 2008.

⁷² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75 din 11 aprilie 2008.

⁷³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 21-24 din 16 februarie 2007.

În activitatea lor, autoritățile administrației publice locale beneficiază de autonomie. Ele decid care sunt cheltuielile necesare, adoptă singure decizii și hotărâri pentru a garanta dezvoltarea comunității și răspund pentru gestionarea banilor publici.

IMPORTANT!

Dacă considerați că autoritățile publice locale au adoptat anumite hotărâri sau dispoziții contrare legii, sau care vă încalcă un drept, vă puteți adresa la aceste instituții pentru a anula actul propriu, să contactați reprezentantul Cancelariei de Stat din raionul în care locuiți sau să contestați în instanța de judecată. **Vezi mai multe detalii în Compartimentul I § 1.4.**

3.4.1. Consiliul local

Consiliul local este ales de cetățeni pentru a soluționa problemele de interes local. Acesta activează și ia decizii prin ședințele de lucru, care sunt publice. Orice persoană poate asista la ședințele consiliului local. Consiliul local are următoarele atribuții principale:

- stabilește și modifică impozitele și taxele locale, termenele de plată și acordarea de facilități pe parcursul anului bugetar;
- administrează bunurile domeniului public și ale celui privat ale satului (comunei), orașului (municipiului);
- decide vânzarea, privatizarea, concesionarea sau darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului privat al satului (comunei), orașului (municipiului), în condițiile legii;
- decide atribuirea și propune schimbarea destinației terenurilor care sunt proprietate a localității;
- decide asupra lucrărilor de proiectare, construcție, întreținere și modernizare a drumurilor, podurilor, infrastructurii economice, sociale și de agrement de interes local;
- decide asupra tăierii, defrișării arborilor și arbuștilor din spațiile verzi proprietate publică a unității administrativ-teritoriale și/sau asupra strămutării lor;
- aprobă bugetul local, modul de utilizare a fondului de rezervă, precum și a fondurilor speciale, aprobă împrumuturile și contul de încheiere a exercițiului bugetar, operează modificări în bugetul local; contribuie la organizarea de activități culturale, artistice, sportive și de agrement de interes local;
- formează comisii administrative (vezi detalii în **Compartimentul III § 3.4.4**);
- contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului;
- decide instituirea funcției de mediator comunitar în localitățile compact sau mixt populate de romi; decide trecerea în evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative;
- audiază dările de seamă și informațiile primarului, ale conducătorilor de subdiviziuni, întreprinderi municipale și instituții publice din subordine;
- dispune consultarea publică a proiectelor de decizii în problemele de interes local care pot avea impact asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice, precum și în alte probleme care preocupă populația.

IMPORTANT!

Consiliile locale sunt obligate:

- să informeze din timp asupra subiectelor dezbătute de consiliul local;
- să recepționeze și să examineze toate recomandările, sesizările, scrisorile adresate, la elaborarea proiectelor de decizii sau a programelor de activitate;

- să promoveze o politică de comunicare și dialog cu cetățenii;
- să publice programe, strategii și alte informații utile pentru locuitorii comunității.

Consiliul local își exercită mandatul de la data declarării ca legal constituit până la data constituirii legale a consiliului nou-ales.

IMPORTANT!

Puteți contribui la activitatea Consiliilor locale prin:

- participarea la alegeri și votarea pentru cel mai bun candidat;
- participarea la luarea deciziilor și hotărârilor;
- verificarea modului de utilizare a resurselor bugetului local;
- propunerea de inițiere a elaborării și adoptării unor decizii;
- recomandarea de adoptare a deciziilor sau hotărârilor de interes local, în nume propriu sau în numele mai multor locuitori.

Vezi mai multe detalii în Compartimentul I § 1.4.

Ședințele consiliului local sunt publice. Orice persoană interesată poate asista la ședințele consiliului local. Ședința consiliului se desfășoară conform ordinii de zi propuse de primar sau de consilierii care au cerut convocarea acesteia. Modificarea sau completarea ordinii de zi se admite numai la începutul ședinței și se efectuează cu votul majorității consilierilor prezenți, inclusiv însoțită de recomandările recepționate în cadrul consultării publice.

Orice persoană interesată are dreptul de a avea acces la informațiile privind bugetul localității și modul de utilizare a resurselor bugetare, la proiectele de decizii și la ordinea de zi a ședințelor consiliului local și ale primăriei. Împiedicarea accesului liber la ședințele consiliului local sau compromiterea procesului decizional prin acțiuni deliberate de ascundere a informației de interes public se sancționează conform legislației în vigoare.

Consilierii răspund solidar pentru activitatea consiliului local și pentru deciziile acestuia pe care le-au votat. Fiecare consilier poartă răspundere juridică pentru propria activitate desfășurată în exercitarea mandatului. La cererea consilierului, votul și opinia lui separată și dezacordul pot fi consemnate în procesul-verbal al ședinței.

3.4.2. Primarul

Primarul este șeful administrației publice locale care este ales direct de locuitorii localității pentru un mandat de patru ani. El își exercită atribuțiile de la data validării mandatului până la data validării următorului mandat de primar. În localitățile unde sunt viceprimari, aceștia exercită atribuțiile stabilite de primar și poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare. Primarul și viceprimarii cad sub incidența Legii privind statutul alesului local nr. 768 din 2 februarie 2000⁷⁴.

Orice persoană poate deveni primar dacă întrunește următoarele condiții:

1. are peste 18 ani;
2. are capacitate deplină de exercițiu;
3. este ales de 50% + 1 vot din totalul voturilor valabil exprimate ale alegătorilor care au participat la votare. În funcția de viceprimar poate fi aleasă orice persoană, inclusiv din rândul consilierilor.

Primarul participă la ședințele consiliului local, are dreptul să se pronunțe asupra tuturor problemelor supuse dezbaterii și are următoarele atribuții principale:

- asigură executarea deciziilor consiliului local;

⁷⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34 din 24 martie 2000.

- răspunde, administrează și ține evidența bunurilor localității;
- supraveghează și ia măsuri pentru buna lor funcționare a târgurilor, piețelor, parcurilor, spațiilor verzi, locurilor de distracție și agrement;
- asigură întreținerea drumurilor, podurilor și instalarea semnelor rutiere;
- înregistrează și sprijină activitatea asociațiilor obștești care intenționează să activeze în localitate;
- prezintă consiliului local, anual și ori de câte ori este necesar, rapoarte cu privire la situația social-economică a satului (comunei), orașului (municipiului);
- asigură înregistrarea și evidența ciclomotoarelor, a mașinilor și a utilajelor autopropulsate utilizate la lucrările de construcții sau agricole, care nu se supun înmatriculării, precum și a vehiculelor cu tracțiune animală;
- desemnează agentul constatator în condițiile Codului contravențional;

IMPORTANT!

Conform art. 42310 al Codului contravențional nr. 218 din 24 octombrie 2008, primarul, viceprimarul, arhitectul-șef, șefii și șefii adjuncți ai subdiviziunilor specializate din cadrul administrației publice locale, specialiștii principali și specialiștii coordonatori din cadrul acestora desemnați de către primar sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale în cazul în care s-au comis următoarele contravenții: pășunatul ilegal, încălcarea regulilor de gestionare a deșeurilor, refuzul de a elimina animalul mort sau înhumarea acestuia în loc neautorizat, construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente ș.a. (mai multe detalii a se vedea în art. 1261, art. 154, art. 157 alin.(7) și alin.(8), art. 178, art. 179, art. 273 pct. 9), 91), 11), 15) și 16 din Codul Contravențional).

În cazul în care s-a constatat încălcarea regulilor de construire a caselor cu un nivel în localitățile rurale și a căsuțelor de livadă în întovărășirile pomicole și construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente, agentul constatator este în drept să dispună sistarea executării lucrărilor de construcție și să solicite instanței de judecată aplicarea măsurii de siguranță sub formă de demolarea construcțiilor neautorizate.

- exercită, în numele consiliului local, funcțiile de autoritate tutelară, supraveghează activitatea tutorilor și a curatorilor;
- coordonează activitatea de asistență socială privind copiii, persoanele în etate, invalizii, familiile cu mulți copii, alte categorii de persoane socialmente vulnerabile;
- propune consiliului local consultarea populației prin referendum în probleme locale;
- ia măsuri de prevenire și diminuare a consecințelor calamităților naturale, catastrofelor, incendiilor, epidemiilor și mobilizează, după caz, populația, agenții economici și instituțiile publice din localitate ș.a.

3.4.3. Comisiile administrative

Comisia administrativă se instituie de către consiliul local în scopul examinării și aplicării unor sancțiuni administrative.

Din componența comisiei administrative fac parte președintele, vicepreședintele, secretarul responsabil și 4-7 membri (cetățeni sau membri ai ONG-urilor locale). Președintele, vicepreședintele, secretarul și membrii comisiei administrative pot fi remunerați la decizia consiliului local. Remunerarea se face individual pentru participarea la fiecare cauză examinată. Valoarea remunerării pentru o cauză este stabilită de consiliul local. Obligațiile președintelui, vicepreședintelui, secretarului responsabil ai comisiei administrative se stabilesc prin regulament.

Comisia administrativă examinează următoarele contravenții:

- divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA (art. 75 CCA);
- eschivarea bolnavului de tuberculoză eliminator de bacili de la tratament sau încălcarea regimului prescris (art. 76 CCA);
- tăinuirea informației despre fondul funciar disponibil (art. 92 CCA);
- pășunatul ilegal al animalelor (art. 126¹ CCA);
- încălcarea regulilor de gestionare a deșeurilor (art. 154 CCA);
- omiterea colectării deșeurilor provenite de la animalul plimbat în spațiul public (art. 157 alin. (7) CCA);
- refuzul de a elimina animalul mort sau îngroparea acestuia în loc neautorizat (art. 157 alin. (8) CCA);
- conectarea neautorizată sau deteriorarea intenționată a sistemului de alimentare cu apă și la sistemul de canalizare (art. 170, art. 171 CCA);
- nerespectarea regulilor de întreținere, de reparație și de reconstrucție a drumurilor (art. 227 CCA) ș.a.

Deciziile comisiei administrative (de sancționare sau nesancționare) se adoptă cu majoritatea simplă de voturi ale membrilor comisiei prezenți la ședință. Comisia administrativă examinează cauza contravențională în termen de 30 de zile de la data înregistrării de către secretarul consiliului local. La examinarea cauzei, comisia administrativă clarifică și ține cont de următoarele aspecte:

- existența veridică a contravenției;
- existența cauzelor care înlătură caracterul contravențional al faptei;
- vinovăția persoanei în privința căreia a fost intentat procesul contravențional;
- gradul de responsabilitate al acesteia;
- existența circumstanțelor atenuante sau agravante;
- necesitatea sancționării și, după caz, caracterul sancțiunii ș.a.

Hotărârea comisiei administrative se pronunță imediat în ședință publică și se înmânează contra semnătură contravenientului și agentului constatat. În cazul examinării cauzei în lipsa contravenientului, copia hotărârii comisiei se expediază acestuia în mod obligatoriu, în termen de 3 zile de la data pronunțării hotărârii. Mai multe detalii referitoare la procedura de examinare și de contestare a contravenției, vezi Compartimentul XVII § [17.1.2](#), § [17.1.3](#), § [17.1.4](#), § [17.2.1.1](#).

3.4.4. Secretarul consiliului local

Secretarul consiliului local este și secretar al satului (comunei), orașului (municipiului). Candidatul la funcția de secretar se va selecta pe bază de concurs. Persoana numită, în condițiile prezentei legi, în funcția de secretar trebuie să fie licențiat al unei facultăți (secții) de drept sau de administrație publică. Secretarul consiliului are următoarele atribuții principale:

- asigură buna funcționare a primăriei și asigură efectuarea lucrărilor de secretariat;
- asigură înștiințarea convocării consiliului local și participă la ședințe;
- pregătește materialele pe marginea problemelor supuse dezbaterii în consiliul local;
- asigură consultarea publică a proiectelor de decizii ale consiliului local și de dispoziții ale primarului, informarea publicului referitor la deciziile adoptate și la dispozițiile emise;
- eliberează extrase sau copii de pe orice act din arhiva consiliului local, extrase și copii de pe actele de stare civilă (mai multe detalii referitor la actele de stare civilă vezi în [Compartimentul XVIII](#));

- organizează, coordonează, poartă răspundere pentru activitatea serviciilor de stare civilă, de protecție socială și exercită, după caz, atribuțiile respective;
- ține evidența gospodăriilor țărănești (de fermier) și a asociațiilor acestora;
- păstrează și aplică, după caz, sigiliul;
- eliberează certificate de proprietate privată ce confirmă dreptul de proprietate asupra cotelor-părți valorice din patrimoniul fostelor întreprinderi agricole;
- înregistrează contractele de locațiune sau, după caz, contractele de arendă a bunurilor imobile pe un termen mai mic de 3 ani ș.a.

Secretarul îndeplinește și alte atribuții prevăzute de lege sau încredințate de către consiliul local ori de către primar.

IMPORTANT!

Secretarul Consiliului local îndeplinește următoarele acte notariale:

- a. legalizează semnături de pe documente;
- b. legalizează copii de pe documente și ale extraselor din ele;
- c. ia măsuri de pază a bunurilor succesoriale;
- d. autentifică testamente;
- e. autentifică procurile pentru primirea pensiilor, indemnizațiilor, mijloacelor bănești repartizate acționarilor fondurilor de investiții nemutuale în proces de lichidare, fondurilor de investiții pentru privatizare în proces de lichidare, pentru primirea sumelor indexate la depunerile bănești, precum și pentru dreptul de înregistrare, transmitere în folosință și înstrăinare a dreptului de proprietate asupra cotelor valorice din bunurile întreprinderilor agricole;
- f. autentifică contracte de înstrăinare (vânzare-cumpărare, donație, schimb) a bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor cu destinație agricolă.

3.4.5. Consiliul raional

Consiliul raional este autoritatea reprezentativă a populației raionului. Acesta este ales pe un mandat de patru ani. Consiliul coordonează activitatea consiliilor sătești și orășenești în vederea realizării serviciilor publice de interes raional. Consiliul raional se compune din consilieri, care sunt aleși de locuitorii raionului respectiv. Consiliul raional realizează în teritoriul administrat următoarele competențe de bază:

- aprobă bugetul raional și modul de utilizare a fondurilor speciale;
- decide administrarea bunurilor domeniilor public și privat ale raionului;
- decide darea în administrare, concesiunea, darea în arendă ori locațiune a bunurilor domeniului public sau privat al raionului, precum și a serviciilor publice de interes raional;
- decide schimbarea destinației terenurilor proprietate a raionului;
- decide asupra lucrărilor de proiectare, construcție, întreținere și modernizare a drumurilor, podurilor, precum și a altor obiective din domeniul economic, social, comunal și de agrement de interes raional;
- aprobă programe de dezvoltare a serviciilor sociale, conform necesităților raionului, și identifică sursele financiare necesare;
- decide organizarea serviciilor publice de interes raional și aprobă tarifele la serviciile cu plată, prestate de acestea;
- alege din rândul consilierilor președintele raionului;

- numește, pe bază de concurs desfășurat conform legislației în vigoare, secretarul consiliului raional și conducătorii instituțiilor și subdiviziunilor din subordine;
- desemnează, pe bază de concurs, secretarul consiliului raional și conducătorii instituțiilor și subdiviziunilor din subordine;
- decide organizarea și desfășurarea de activități științifice, instructiv-educative, cultural-educative, sportive și de tineret, de interes raional;
- contribuie la formarea și buna activitate a comisiilor locale de monitorizare a locurilor de detenție;

IMPORTANT!

La nivel local, monitorizarea condițiilor de detenție a deținuților și a tratamentului aplicat acestora se efectuează de către Comisiile de monitorizare, instituite în fiecare unitate administrativ-teritorială unde există instituții care asigură detenția persoanelor (de ex., penitenciar, Instituțiile de Detenție Preventivă din cadrul inspectoratelor de poliție, instituțiile psihiatrice etc.). Membrii Comisiilor sunt aleși din rândul reprezentanților societății civile.

Pentru detalii, vezi Legea privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr. 235 din 13 noiembrie 2008 și Hotărârea Guvernului cu privire la activitatea Comisiei de monitorizare a respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr. 286 din 13 aprilie 2009.

- dispune consultarea publică a proiectelor de decizii în problemele de interes raional care pot avea impact asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația raionului ș.a.

3.4.6. Președintele raionului

Consiliul raional alege președintele raionului cu votul majorității consilierilor aleși, la propunerea a cel puțin o treime din consilieri. În activitatea sa, președintele raionului este asistat de vice-președinți și de aparatul președintelui raionului. Președintele raionului are următoarele atribuții principale:

- convoacă ședințele consiliului raional și asigură prezența consilierilor;
- asigură executarea deciziilor consiliului raional;
- contribuie la menținerea ordinii publice, asigurarea securității și apărarea drepturilor cetățenilor;
- organizează examinarea necesităților raionului în privința tipurilor de servicii sociale, propune spre aprobare consiliului raional programul de dezvoltare a serviciilor sociale;
- înregistrează asociațiile obștești de interes raional;
- verifică încasarea mijloacelor la bugetul raional și cheltuirea lor, informează operativ consiliul raional despre situația existentă;
- audiază rapoartele și informațiile șefilor acestor servicii și propune soluții pentru îmbunătățirea activității acestora;
- contribuie la desfășurarea alegerilor și a referendumurilor;
- prezintă, la solicitarea consiliului raional, informații despre activitatea sa și a serviciilor publice din subordine ș.a.

Consiliul raional îl poate elibera din funcție pe președintele raionului înainte de termen cu votul a două treimi din numărul consilierilor aleși.

3.4.7. Transparența în activitatea administrației publice locale

În republică activează zeci de instituții de stat – Parlament, Guvern, ministere, agenții de stat ș.a., care adoptă în mod continuu un mare număr de acte normative. Tot acest volum de acte normative apare și este frecvent modificat fără implicarea directă a cetățenilor.

Participarea cetățenilor la luarea deciziilor este un proces democratic de bază. Trăim într-o societate deschisă, în care avem posibilitatea de a participa la procesul de luare a deciziilor. În calitate de cetățeni, ne putem organiza în ONG-uri sau să acționăm independent, pentru a influența modul în care se gândesc și se implementează deciziile la nivel local sau național. Democrația fără participarea cetățenilor nu are sens. Participarea publică crește transparența procesului de luare a deciziilor și eficiența actului de guvernare. Implicarea oricărei persoane sau ONG-uri în acest proces face ca guvernării, administrația publică să fie responsabili față de cetățeni.

O administrare pe deplin transparentă, fie la nivel central, fie la nivel local, presupune informarea și participarea cetățenilor la procesul decizional, devenind un principiu indispensabil al statului de drept. Conform prevederilor Constituției, dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit, iar autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal. Autoritatea publică trebuie să asigure accesul la proiectele de decizii și la materialele aferente acestora prin publicarea obligatorie a lor pe pagina web oficială a autorității publice, prin asigurarea accesului la sediul autorității, precum și prin expediere prin poștă sau prin alte mijloace disponibile, la solicitarea persoanei interesate. Avem nevoie de a avea dreptul de acces liber la informații deoarece:

- cetățeanul plătește taxe și impozite statului;
- cetățeanul trebuie să fie responsabil și să vrea să știe cum este gestionat banul public;
- cei pe care cetățenii i-au ales trebuie să-și respecte promisiunile;
- funcționarii din instituțiile publice sunt în slujba cetățeanului și nu invers;
- administrația publică este din ce în ce mai transparentă.

Transparența decizională este importantă, cel puțin din următoarele considerente:

- contribuie la reducerea corupției și a proastei funcționări a administrației publice, prin faptul monitorizării activității administrației publice de către cetățenii interesați, cât și de organizațiile societății civile;
- protejează drepturile individuale, prin informarea cetățenilor afectați de o decizie a autorității publice referitor la conținutul actului, ceea ce-i permitea contestarea acestuia;
- sporește încrederea cetățenilor în actul de guvernare și deciziile adoptate de autorități;
- îmbunătățește procesul de comunicare între cetățeni și administrația publică;
- contribuie la eficiența și responsabilitatea autorităților publice;
- reprezintă o modalitate de reformare a administrației publice;
- duce, în consecință, la edificarea unui stat de drept.

Beneficiile legii privind transparența în procesul decizional pentru autoritățile publice:

- conduce comunitatea către consens și nu către conflict;
- obține informații suplimentare cu privire domeniile care vor fi reglementate în documentele oficiale;
- explică necesitatea adoptării documentului propus;
- evită eventualele probleme la implementarea documentelor oficiale;

- ajută administrația să identifice nevoile comunității mai repede și cu o satisfacție mai mare pentru cetățeni;
- restabilește și construiește încrederea între administrația publică și cetățeni;
- diminuează traficul de influență, prin exprimarea publică a intereselor diferitor părți implicate;
- administrația și cetățenii sunt capabili să abordeze împreună problemele și oportunitățile într-un mod cât mai creativ.

E bine să știți!

Pe paginile oficiale din internet ale Parlamentului, Președinției, ministerelor și altor instituții de stat puteți găsi proiectele de legi și hotărâri. Oricine poate trimite recomandări pentru îmbunătățirea legilor, hotărârilor, altor documente oficiale sau atenționa despre neexecutarea acestora. Pe pagina oricărei instituții publice, la rubrica „Transparența decizională”, puteți găsi proiectele de acte normative care sunt în proces de elaborare sau expediate pentru aprobare.

La nivel local, primarul, consilierul local și cetățeanul sunt partenerii care conduc comunitatea. La adoptarea hotărârilor și deciziilor, primarul și consilierul local și-au asumat responsabilitatea să îmbunătățească calitatea vieții din localitate. Ei trebuie convinși că problemele comunității sunt importante.

Legea privind transparența în procesul decizional stabilește că autoritățile administrației publice centrale și locale, precum și celelalte instituții publice care utilizează resurse financiare publice au obligația de a face publice proiectele de acte normative înainte ca acestea să fie adoptate. Orice persoană (fizică sau juridic) are dreptul de a formula sugestii și recomandări. Sugestiile formulate vor fi analizate de către autorități care vor decide asupra necesității includerii în textul final.

Argumentarea necesității de a adopta decizia în regim de urgență fără consultarea cetățenilor și asociațiilor va fi adusă la cunoștința publicului în termen de cel mult 10 zile de la adoptare, prin plasare pe pagina web a autorității publice, prin afișare la sediul acesteia într-un spațiu accesibil publicului și/sau prin difuzare în mass-media centrală sau locală.

3.4.8. Surse de informații recomandate

- Constituția Republicii Moldova;
- Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 - din 24 octombrie 2008⁷⁵;
- Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28 decembrie 2006⁷⁶;
- Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158 din 4 iulie 2008⁷⁷;
- Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13 noiembrie 2008⁷⁸;
- Legea privind statutul alesului local nr. 768 din 2 februarie 2000⁷⁹;
- Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28 decembrie 2006⁸⁰;
- Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Regulamentului comisiei administrative nr. 55 din 25 martie⁸¹.

⁷⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17 martie 2017.

⁷⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 9 martie 2007.

⁷⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232 din 23 decembrie 2008.

⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 215-217 din 5 decembrie 2008.

⁷⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34 din 24 martie 2000.

⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 29-31 din 2 martie 2007.

3.5. CONTESTAREA ACTELOR ADOPTATE DE AUTORITĂȚILOR PUBLICE

3.5.1. Care acte ale administrației publice pot fi contestate?

Activitatea autorităților administrației publice locale (APL) de nivelul întâi și doi, precum și ale celor din cadrul unității teritoriale autonome cu statut juridic special este supusă controlului administrativ. Controlul administrativ este organizat de Cancelaria de Stat sau de oficiile sale teritoriale. Controlului obligatoriu sunt supuse următoarele acte ale autorităților administrației publice locale:

- deciziile consiliilor locale de nivelurile întâi și doi;
- actele normative ale primarului, ale președintelui raionului și ale pretorului;
- actele privind organizarea licitațiilor și actele privind atribuirea de terenuri;
- actele de angajare și cele de încetare a raporturilor de serviciu sau de muncă ale personalului administrației publice locale;
- actele care implică cheltuieli sau angajamente financiare de peste 30 mii lei – în unitatea administrativ-teritorială de nivelul întâi, și de peste 300 mii lei – în unitatea administrativ-teritorială de nivelul al doilea;
- actele emise în exercitarea unei atribuții delegate de stat autorităților administrației publice locale.

IMPORTANT!

APL de nivelul întâi – autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale;

APL de nivelul al doilea – autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului, municipiului Chișinău, municipiului Bălți, unității teritoriale autonome cu statut juridic special, pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective.

Dacă considerați că o hotărâre, decizie sau un alt document emis de o autoritate publică (acte administrative) vă încalcă vreun drept recunoscut de lege, le puteți contesta la instituția care le-a emis sau în instanța de judecată. Pot fi contestate și cererile nesoluționate în termenul de 15 sau 30 de zile.

IMPORTANT!

Termenul de 15 zile se aplică cererilor depuse în baza Legii cu privire la accesul la informații nr. 982 din 11 mai 2000. Detalii referitor la accesul la informații vezi în Compartimentul I § [1.4](#).

Termenul de 30 de zile se aplică tuturor petițiilor și cererilor care nu țin de accesul la informații.

Nu pot fi contestate:

- actele exclusiv politice și actele administrative cu caracter individual ale Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului, ce țin de alegerea, numirea și destituirea din funcțiile publice;
- legile, decretul Președintelui Republicii Moldova cu caracter normativ;
- actele de gestiune emise de autoritatea publică în calitate de persoană juridică, în legătură cu administrarea și folosirea bunurilor ce aparțin domeniului său privat;
- actele administrative emise pentru executarea hotărârilor judecătorești irevocabile ș.a.

⁸¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-80 din 21 mai 2010.

3.5.2. Care este procedura de contestare a actelor administrative?

Pot să conteste actele emise de autoritățile publice, după cum urmează:

- persoana, inclusiv funcționarul public, care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri – în condițiile art. 14 al Legii contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000;
- Guvernul, Cancelaria de Stat, oficiul teritorial al Cancelariei de Stat, președintele raionului și primarul – în condițiile [Legii privind administrația publică locală](#);
- procurorul care, în condițiile [Codului de procedură civilă](#), contestă actele emise de autoritățile publice;
- Avocatul Poporului sau, după caz, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, care, la sesizarea persoanei vătămate într-un drept al său, contestă actele administrative – în condițiile cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) [Legii nr. 52 din 3 aprilie 2014](#);
- instanțele de drept comun și cele specializate, în cazul ridicării excepției de ilegalitate – în condițiile art. 13 al Legii contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000 ș.a.

Dacă vă considerați vătămat într-un drept recunoscut de lege, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului administrativ sau de la data la care trebuia să primiți o notificare, veți depune o cerere prealabilă autorității publice care a emis actul administrativ. În cererea prealabilă veți solicita autorității publice care l-a emis revocarea în tot sau în parte a actului administrativ. Puteți indica și solicita despăgubirile materiale sau morale pe care le-ați suportat ca urmare a adoptării actului contestat. În cazul în care instituția are un organ ierarhic superior (de ex., organul ierarhic superior al Inspectoratului Raional de Poliție este Inspectoratul General de Poliție), cererea prealabilă poate fi adresată, la alegerea petiționarului, fie instituției care a emis/adoptat actul, fie organului ierarhic superior dacă legislația nu prevede altfel (de ex., să fie contestate direct în instanța de judecată).

Cererea prealabilă se examinează de către organul emitent sau ierarhic superior în termen de 30 de zile de la data înregistrării ei. După recepționarea cererii prelabile, autoritatea publică:

- va respinge cererea prealabilă;
- va admite cererea prealabilă și, după caz, va revoca sau modifica actul administrativ.

Dacă ați depus cererea prealabilă la organul ierarhic superior, acesta:

- va respinge cererea prealabilă, sau
- va admite cererea prealabilă și va anula actul administrativ în tot sau în parte, va obliga organul ierarhic inferior să vă repună în drepturi ori să revoce actul administrativ.

Dacă nu ați primit niciun răspuns în termen de 30 de zile sau nu sunteți de acord cu hotărârea autorității publice care a emis actul sau organul ierarhic superior, puteți sesiza instanța de judecată. Cererea de chemare în judecată trebuie depusă în termen de 30 de zile după ce ați primit refuzul sau trebuia să primiți răspuns la cererea prealabilă. În cererea de chemare în judecată puteți solicita:

- anularea actului administrativ contestat;
- obligarea autorității publice să emită actul administrativ solicitat;
- obligarea autorității administrative să recupereze daunele (materiale și morale) cauzate.

La cererea de chemare în judecată veți depune copia cererii prelabile cu dovada expedierii sau primirii acesteia de către autoritatea publică, actul administrativ contestat ori, după caz, răspunsul autorității publice sau avizul de respingere a cererii prelabile. La depunerea cererii de chemare în judecată puteți solicita suspendarea executării actului administrativ contestat.

Luând în considerare nivelurile diferite ale autorităților care adoptă acte administrative – local, raional și central – trebuie să depuneți cererea de chemare în judecată, pentru a fi examinată în baza legii contenciosului administrativ, după cum urmează:

- Judecătoria: examinează litigiile ce țin de nesoluționarea în termenul legal a cererilor și de verificarea legalității actelor administrative emise sau adoptate de autoritățile publice care sunt constituite și activează pe teritoriul satului, comunei sau orașului; de serviciile publice descentralizate organizate în mod autonom în unitatea administrativ-teritorială, de funcționarii publici din cadrul organelor și serviciilor menționate și de persoanele de drept privat de nivelul respectiv, care prestează servicii publice; refuzul organelor notariale de a îndeplini anumite acte notariale, precum și verifică legalitatea actelor notariale îndeplinite, cu excepția cazurilor când între persoanele interesate apare un litigiu de drept privat ș.a.;
- Curțile de Apel: examinează litigiile ce țin de nesoluționarea în termenul legal a cererilor și de verificarea legalității actelor administrative emise sau adoptate de autoritățile publice care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului, municipiului sau ale UTA Găgăuza, actelor administrative emise sau adoptate de autoritățile de specialitate ale administrației publice centrale, de autoritățile publice autonome constituite de către autoritățile publice centrale și de funcționarii publici din cadrul acestor organe ș.a.;
- Curtea Supremă de Justiție: exercită controlul asupra legalității actelor administrative cu caracter individual adoptate și/sau emise de Parlament, Președintele Republicii Moldova și Guvern, verifică legalitatea hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii.

Pentru mai multe detalii referitoare la competențele judecătorilor, Curților de Apel și Curții Supreme de Justiție, vezi **Compartimentul XV § 15.1.3.**

Judecătorul decide primirea cererii de chemare în judecată sau respingerea acesteia în termen de 3 zile de la data depunerii, citarea părților pentru ziua primei înfățișări, care trebuie stabilită în cel mult 10 zile de la data punerii cererii pe rol.

Judecând acțiunea, instanța adoptă una din următoarele hotărâri:

- respinge acțiunea ca fiind nefondată sau depusă cu încălcarea termenului de prescripție;
- admite acțiunea și anulează, în tot sau în parte, actul administrativ sau obligă să fie emis actul administrativ cerut ori să elibereze un certificat, precum și dispune încasarea unei despăgubiri; admite cererea și constată circumstanțele care justifică suspendarea activității consiliului local sau a consiliului raional, după caz.

Actul administrativ contestat poate fi anulat, în tot sau în parte, în cazul în care:

- este ilegal în fond, ca fiind emis contrar prevederilor legii;
- este ilegal ca fiind emis cu încălcarea competenței;
- este ilegal ca fiind emis cu încălcarea procedurii stabilite (de ex., nu a fost adoptat cu votul majorității consilierilor aleși).

Actul administrativ anulat, în tot sau în parte, nu mai produce efecte juridice din momentul în care hotărârea instanței de contencios administrativ devine irevocabilă. Totuși, instanța de contencios administrativ poate stabili, prin hotărârea sa, că normele declarate nule nu vor produce efecte juridice de la data adoptării actului administrativ.

3.5.3. Surse de informații recomandate.

- Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000⁸²;

⁸² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 3 octombrie 2006.

- Codul de procedură civilă nr. 225 din 30 mai 2003⁸³;
- Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28 decembrie 2006⁸⁴;
- Legea pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind constituirea și funcționarea consiliilor locale și raionale nr. 457 din 14 noiembrie 2003⁸⁵;
- Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13 noiembrie 2008⁸⁶.

3.6. ORGANIZAREA JUSTIȚIEI

Puterea judecătorească este una dintre cele trei puteri în stat, iar justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești. Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel, judecătorii. La moment activează 4 curți de apel și 44 de instanțe judecătorești.

Notă!

La 3 martie 2017, Parlamentul a aprobat Planul de construire a clădirilor noi și/sau de renovare a clădirilor existente, necesare pentru buna funcționare a sistemului instanțelor judecătorești. Documentul prevede că construcția sediilor judecătoriilor se va efectua treptat, până la 31 decembrie 2027. Instanțele judecătorești au fost reorganizate, după cum urmează:

- judecătoriile Centru, Buiucani, Râșcani, Botanica și Ciocana din municipiul Chișinău au format Judecătoria Chișinău;
- judecătoriile Fălești și Sângerei au fuzionat cu Judecătoria Bălți, formând Judecătoria Bălți;
- Judecătoria Bender a fuzionat cu Judecătoria Anenii Noi, formând Judecătoria Anenii Noi;
- judecătoriile Basarabeasca și Leova au fuzionat cu Judecătoria Cimișlia, formând Judecătoria Cimișlia;
- judecătoriile Briceni, Dondușeni și Ocnița au fuzionat cu Judecătoria Edineț, formând Judecătoria Edineț;
- judecătoriile Cantemir și Taraclia au fuzionat cu Judecătoria Cahul, formând Judecătoria Cahul;
- Judecătoria Călărași a fuzionat cu Judecătoria Strășeni, formând Judecătoria Strășeni;
- Judecătoria Ștefan Vodă a fuzionat cu Judecătoria Căușeni, formând Judecătoria Căușeni;
- judecătoriile Ceadâr-Lunga și Vulcănești au fuzionat cu Judecătoria Comrat, formând Judecătoria Comrat;
- Judecătoria Dubăsari a fuzionat cu Judecătoria Criuleni, formând Judecătoria Criuleni;
- judecătoriile Râșcani și Glodeni au fuzionat cu Judecătoria Drochia, formând Judecătoria Drochia;
- Judecătoria Florești a fuzionat cu Judecătoria Soroca, formând Judecătoria Soroca;
- Judecătoria Ialoveni a fuzionat cu Judecătoria Hâncești, formând Judecătoria Hâncești;
- Judecătoria Nisporeni a fuzionat cu Judecătoria Ungheni, formând Judecătoria Ungheni;
- judecătoriile Șoldănești, Rezina și Telenești au fuzionat cu Judecătoria Orhei, formând Judecătoria Orhei.

Instanțele judecătorești noi își vor începe activitatea doar după construcția sau renovarea clădirii sediului central al instanței. Până atunci, instanțele vor activa în sediile actuale.

3.6.1. Cum se înfăptuiește justiția?

Justiția se înfăptuiește în strictă conformitate cu legea și nicio instituție a statului, persoană fizică sau juridică, nu poate influența adoptarea hotărârilor judecătorești. Art. 303 din Codul penal prevede că amestecul, sub orice formă, în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată cu scopul de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei hotărâri

⁸³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134 din 21 iunie 2013.

⁸⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 9 martie 2007.

⁸⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 248-253 din 19 decembrie 2003.

⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 215-217 din 05 decembrie 2008.

judecătorești ilegale se pedepsește cu amendă, muncă neremunerată în folosul comunității sau cu închisoare de până la 3 ani. Codul penal prevede și alte infracțiuni comise împotriva justiției:

- falsificarea probelor (art. 310 Cp);
- denunțarea falsă sau plângerea falsă (art. 311 Cp);
- declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art. 321 Cp);
- refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații (art. 313 Cp);
- neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie (art. 320¹ Cp) ș.a.

Orice persoană se poate adresa cu o cerere în instanța de judecată pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele sale legitime. După ce este înregistrată cererea, se va stabili data ședinței de judecată. Persoana care a depus cererea de chemare în judecată și persoana care se presupune că i-a încălcat drepturile vor primi citații de la instanța de judecată. Citațiile pot fi înmânate direct sau prin intermediul altor persoane (de exemplu, martor, expert, poștaş, executor judecătoresc ș.a.). Citațiile trebuie să cuprindă următoarele informații/date:

- instanța de judecată, adresa ei;
- locul, data și ora prezentării;
- numele și adresa celui citat sau înștiințat;
- pricina pentru care se face citarea sau înștiințarea;
- propunerea de a prezenta probe, somația despre consecințele neprezentării unor astfel de probe și ale neprezentării în instanță.

Citația și înștiințarea se trimit prin scrisoare recomandată cu aviz de primire sau prin persoana împuternicită de judecată. Citația sau înștiințarea se expediază autorităților publice, persoanelor juridice de drept privat și avocaților prin telefax, poșta electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare. Citația sau înștiințarea poate fi transmisă persoanelor fizice prin telefax, poșta electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură transmiterea și confirmarea primirii acestor acte doar la solicitarea persoanelor în cauză.

Ședințele de judecată sunt publice. Astfel, orice persoană poate să participe la ședințele de judecată. În acest caz, judecătorul poate cere persoanelor să prezinte un act pentru identificare. În condițiile legii, judecătorul poate dispune ca ședințele să fie închise.

Înregistrarea audio a ședințelor de judecată este obligatorie. Înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată se utilizează pentru verificarea corectitudinii proceselor-verbale scrise ale ședințelor de judecată și eliberarea copiilor de pe acestea participanților la proces, contra unei plăți.

Participanții la procesul de judecată au dreptul să fie însoțiți de un avocat și/sau traducător. În cazul în care persoana dorește să angajeze un avocat însă are o stare financiară precară, poate solicita acordarea asistenței juridice garantate de stat. Mai multe detalii vezi în **Compartimentul II § 2.5**.

Dacă părțile în proces doresc să facă obiecții, să-și exprime opiniile sau să dea anumite explicații, ei trebuie să se adreseze judecătorului – „*Onorată instanță*”. Mai multe detalii referitor la comportamentul în instanța de judecată vezi în **Compartimentul XV § 15.4.5**.

Părțile trebuie să participe în mod activ și egal la prezentarea, argumentarea și dovedirea probelor pe care le dețin, să combată probele aduse de cealaltă parte, să-și exprime opinia asupra inițiativelor instanței pentru examinarea într-un termen redus, stabilirea adevărului și pronunțarea unei hotărâri legale și temeinice. Judecătorul poate adresa întrebări, în cazul în care nu-i este clar sau dorește să clarifice anumite chestiuni.

În cazul în care persoanele nu sunt de acord cu decizia adoptată de judecător, aceștia o pot ataca la Curtea de Apel sau la Curtea Supremă de Justiție. Mai multe detalii cu referire la apel și recurs vezi în **Compartimentul IX § 15.7.1 - §15.7.23**.

3.6.2. Statutul judecătorului

Judecătorii sunt numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova sau de Parlament, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în urma unui concurs. Judecătorii se numesc inițial pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii pot fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani.

Selectarea candidaților la funcția de judecător se desfășoară potrivit unor criterii bazate pe merit, ținând seama de pregătirea profesională, de integritatea, capacitatea și eficiența candidaților.

3.6.3. Consiliul Superior al Magistraturii

Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) este un organ independent, format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc, și este garantul independenței autorității judecătorești. Din CSM fac parte 12 membri – 6 judecători aleși de Adunarea generală a judecătorilor, 3 profesori de drept aleși de Parlament, Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul Justiției și Procurorul General.

În cadrul CSM, funcționează:

- Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor;
- Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor;
- Colegiul disciplinar;
- Comisia de etică și conduită profesională;
- Inspecția judiciară.

Activitatea CSM este transparentă și se realizează prin asigurarea accesului societății și al mass-mediei la informațiile privind activitatea Consiliului. Ședințele CSM sunt publice, cu excepția când dezbaterile ar putea aduce atingere vieții private a persoanelor.

CSM are următoarele competențe, principale:

- propune numirea în funcția de judecător, de președinte și de vicepreședinte de instanță;
- numește membrii Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor și ai Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor, conform competenței sale;
- examinează contestațiile la hotărârile Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor și ale Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor;
- adoptă hotărâri privind petițiile cetățenilor în problemele ce țin de etica judecătorilor;
- examinează contestațiile hotărârilor emise de Colegiul disciplinar;
- plasează pe pagina web declarațiile de avere și interese personale ale judecătorilor și le menține pe tot parcursul anului.

Datele de contact ale Consiliului Superior al Magistraturii:

Adresa: MD-2009, mun. Chișinău, str. M. Eminescu nr. 5

Tel. (+373) 022 99-08-00, fax (+373) 022 22-73-20

Adresa internet: www.csm.md, e-mail: aparatul@csm.md.

3.6.4. Răspunderea disciplinară și etică a judecătorilor

În cadrul activității lor, judecătorii pot solicita Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorilor să emită opinii, note consultative și/sau recomandări pentru judecători cu referire la dilemele sau problemele ce țin de interpretarea și aplicarea prevederilor Codului de etică și conduită profesională. Comisia, de asemenea, poate examina și sesiza Inspekția judiciară în caz de încălcare de etică gravă sau repetată a judecătorului.

Judecătorii pot fi trași la răspundere disciplinară numai în cazurile în care fapta constituie o abatere disciplinară prevăzută de Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25 iulie 2014⁸⁷. Constituie abatere disciplinară:

- nerespectarea îndatoririi de a se abține, precum și formularea de declarații repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei;
- acțiunile judecătorului care fac dovada incompetenței profesionale grave și evidente;
- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiției a altui judecător;
- intervențiile ilegale sau exploatarea poziției de judecător în raport cu alte autorități, instituții sau funcționari fie pentru soluționarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obținerii de foloase necuvenite;
- încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărârilor judecătorești și de transmitere a copiilor acestora participanților la proces;
- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiției față de colegi, avocați, experți, martori sau alte persoane;
- alte manifestări care aduc atingere onoarei sau integrității profesionale ori prestigiului justiției, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora.

Notă:

Pentru mai multe detalii despre temeiurile și procedura de sesizare a Inspekției judiciare, a se vedea Ghidul de orientare pentru sesizare a Inspekției judiciare, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 342/15 din 17 mai 2016 (www.csm.md).

Judecătorul poate fi tras la răspundere disciplinară în termen de 2 ani de la data comiterii abaterii disciplinare. Sesizarea cu privire la potențialele abateri disciplinare ale judecătorului poate fi depusă de orice persoană interesată, membrii CSM, ai Colegiului de evaluare a performanțelor și de Inspekția judiciară. Sesizarea cu privire la faptele judecătorului care pot constitui abateri disciplinare trebuie să conțină:

- datele de identitate și informația de contact ale autorului sesizării;
- numele judecătorului la care se face referire în sesizare;
- data și locul unde au fost comise faptele descrise în sesizare;
- descrierea succintă a faptelor ce ar putea constitui abateri disciplinare;
- indicarea probelor care confirmă fapta invocată sau indicarea persoanelor care ar putea confirma cele relatate de autorul sesizării, dacă acestea există la momentul depunerii sesizării;
- data și semnătura autorului sesizării.

⁸⁷ Monitorul Oficial al republicii Moldova nr. 238-246 din 15 august 2014.

În cazul în care se confirmă abaterea disciplinară, judecătorului i se pot aplica următoarele sancțiuni:

- avertismentul;
- mustrarea;
- reducerea salariului lunar de la 15% până la 30%, pentru o perioadă de la 3 luni până la 1 an;
- eliberarea din funcția de judecător;
- eliberarea din funcția de președinte sau vicepreședinte.

Pe perioada acțiunii sancțiunilor disciplinare, judecătorul nu poate fi transferat, numit în funcția de președinte sau vicepreședinte de instanță sau promovat în altă instanță.

3.6.5. Acte normative și bibliografie utilă

- Constituția Republicii Moldova;
- Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr. 947 din 19 iulie 2013⁸⁸;
- Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20 iulie 2013⁸⁹;
- Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești nr. 76 din 21 aprilie 2016⁹⁰;
- Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25 iulie 2014;
- Regulamentul privind activitatea Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorilor, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 265/13 din 11 aprilie 2017⁹¹;
- Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, aprobat prin hotărârea CSM nr. 668/26 din 15 septembrie 2015⁹²;
- Regulamentul cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției judiciare, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 89/4 din 29 ianuarie 2013⁹³.

3.7. PROCURATURA

Procuratura este o instituție publică autonomă care, în procedurile penale și în alte proceduri prevăzute de lege, contribuie la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății. Procuratura este independentă de puterile legislativă, executivă și judecătorească, de orice partid politic sau organizație social-politică, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane. Imixtiunea în activitatea Procuraturii este interzisă.

Sistemul Procuraturii include Procuratura Generală, procuraturile specializate și procuraturile teritoriale. În sistemul Procuraturii activează Procuratura Anticorupție, specializată în combaterea infracțiunilor de corupție, a actelor conexe actelor de corupție, și Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, specializată în combaterea criminalității organizate, a terorismului și a torturii.

3.7.1. Structura și atribuțiile procurorului

În scopul exercitării atribuțiilor care îi revin Procuraturii, procurorul are următoarele drepturi și obligații:

⁸⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 15-17 din 22 ianuarie 2013.

⁸⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 15-17 din 22 ianuarie 2013.

⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 184-192 din 1 iulie 2016.

⁹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 144-148 din 5 mai 2017.

⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13-19 din 22 ianuarie 2016.

⁹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 119-121 din 31 mai 2013.

- în cadrul procedurilor penale sau contravenționale, are acces liber în localurile instituțiilor publice, ale agenților economici, ale altor persoane juridice;
- să asigure respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului în exercitarea atribuțiilor sale;
- să declare actele de corupție, actele conexe actelor de corupție și faptele de comportament coruptional care i-au devenit cunoscute;
- să întreprindă măsuri în vederea denunțării și înregistrării tuturor încălcărilor de lege care i-au devenit cunoscute în exercițiul funcției sau în afara exercițiului funcției ș.a.

Pentru mai multe detalii referitor la drepturile procurorului în cadrul urmăririi penale, vezi **Compartimentul XVI §16.4.3.2, §16.5.1.4, §16.6.2.1, §16.6.3, §16.6.4, §16.6.5 și §16.6.6.**

Procurorul este obligat să evite orice conflict de interese în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu, iar dacă acesta apare, să-l declare. Procurorului îi este interzis:

- să facă parte din partide sau din formațiuni politice, să desfășoare ori să participe la activități cu caracter politic, să exprime sau să-și manifeste în orice mod convingerile politice în exercitarea atribuțiilor sale;
- să facă declarații publice cu privire la cauze pe care nu le instrumentează sau cu privire la cauze pe care le gestionează, dacă acest lucru ar putea încălca prezumția nevinovăției, dreptul la viața privată al oricărei persoane sau ar putea afecta urmărirea penală;
- să desfășoare o activitate de întreprinzător sau o activitate comercială direct ori prin persoane interpușe;
- să dețină funcția de procuror în subordinea nemijlocită a soțului său/soției sale, a persoanelor cu care este înrudit prin sânge sau adopție (părinți, copii, frați, surori, bunici, nepoți, unchi, mătuși) sau a persoanelor cu care este înrudit prin afinitate (cumnat, cumnată, socru, soacră, ginere, noră) ș.a.

3.7.2. Statutul procurorului

Procuratura Generală este condusă de Procurorul General și adjuncții săi, iar procuraturile specializate sunt conduse de către un procuror-șef, asimilat adjunctului Procurorului General.

Pentru numirea în funcție sau promovare, candidații sunt evaluați de Colegiul pentru selecția și cariera procurorilor din subordinea Consiliul Superior al Procurorilor (CSP), în baza următoarelor criterii principale:

- nivelul de cunoștințe și aptitudinile profesionale;
- capacitatea de aplicare în practică a cunoștințelor;
- vechimea în funcția de procuror sau în alte funcții prevăzute la art. 20 a Legii cu privire la procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016;
- calitatea și eficiența activității în funcția de procuror;
- respectarea regulilor de etică profesională ș.a.

Procurorul, procurorul-șef al procuraturii, adjunctul procurorului-șef al procuraturii, procurorul-șef al subdiviziunii Procuraturii Generale sau adjunctul procurorului-șef al subdiviziunii Procuraturii Generale se numesc în funcție prin ordinul Procurorului General, la propunerea CSP.

Procurorul trebuie să se bucure de o reputație ireproșabilă și să respecte cele mai înalte standarde de etică și conduită, și anume:

- să respecte drepturile și interesele legitime ale părților și participanților la proces, persoane fizice și juridice;
- să-și exercite atribuțiile în mod independent, imparțial, onest, ireproșabil, dând dovadă de o maximă corectitudine;
- în activitatea procurorului nu se admit imixțiuni sau influențe din exterior, inclusiv din partea celor care activează în politică, economie, finanțe, culte sau media;
- să nu admită comportament coruptibil în activitatea sa, să nu pretindă și să nu accepte cadouri, favoruri, beneficii sau alte remunerații ilicite pentru îndeplinirea sau neîndeplinirea atribuțiilor sale;
- să se abțină de la luarea deciziilor atunci când interesele sale, ale persoanelor înrudite prin sânge, adopție, afinitate sau ale altor persoane apropiate familiei sale ar putea influența corectitudinea deciziilor;
- să nu divulge, să nu comenteze și să nu folosească în interese personale informațiile confidențiale sau secrete de care a luat cunoștință în exercitarea atribuțiilor sale;
- în comunicarea dintre procurori și mass-media, să țină cont de prezumția de nevinovăție, dreptul la viață privată și demnitate, dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare, integritate, eficiența și confidențialitatea investigațiilor ș.a.

3.7.3. Consiliul Superior al Procurorilor

CSP este un organ independent, reprezentativ și de autoadministrare a procurorilor și este garantul independenței și imparțialității acestora. CSP este constituit din 12 membri, din care fac parte Procurorul General, procurorul-șef al Procuraturii UTA Găgăuzia, președintele Consiliului Superior al Magistraturii, ministrul Justiției, 5 procurori aleși de Adunarea Generală a Procurorilor și 3 membri aleși din rândul societății civile (unul de către Președintele Republicii, unul de către Parlament și unul de către Academia de Științe a Moldovei). Consiliul este un organ colegial, care își exercită atribuțiile în ședințe în plen. Ședințele CSP sunt publice.

CSP are următoarele competențe principale:

- organizează concursul pentru selectarea candidatului la funcția de Procuror General, pe care îl propune Președintelui Republicii;
- examinează contestațiile împotriva hotărârilor luate de colegiile sale;
- face propuneri Procurorului General privind numirea, promovarea, detașarea, suspendarea, precum și eliberarea din funcție a procurorilor;
- examinează adresările cetățenilor și ale procurorilor privind chestiunile date în competența sa;
- participă la elaborarea proiectului de buget al Procuraturii și îl avizează;
- participă la elaborarea planurilor de dezvoltare strategică a Procuraturii;
- avizează proiectele priorităților anuale privind activitatea Procuraturii, elaborate de Procurorul General ș.a.

În subordinea CSP funcționează Colegiul pentru selecția și cariera procurorilor, Colegiul de evaluare a performanțelor procurorilor și Colegiul de disciplină și etică.

Datele de contact ale Consiliului Superior al Procurorilor:

Adresa: MD-2009, mun. Chișinău, str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni nr. 26

Adresa internet – www.procuratura.md/

3.7.4. Răspunderea disciplinară și etică a procurorului

Procurorii pot fi trași la răspundere disciplinară în termen de 1 an de la data comiterii următoarelor abateri disciplinare pentru:

- a) îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu;
- b) neaplicarea sau aplicarea necorespunzătoare a legislației, dacă acest lucru nu este justificat de schimbarea practicii de aplicare a normelor stabilite în sistemul de drept;
- c) imixtiunea ilegală în activitatea unui alt procuror sau intervențiile de orice natură pe lângă autorități, instituții sau funcționari pentru soluționarea oricărei chestiuni;
- d) împiedicarea intenționată, prin orice mijloace, a activității Inspecției procurorilor;
- e) încălcarea gravă a legii;
- f) atitudine nedemnă, manifestări sau mod de viață care aduc atingere onoarei, integrității, probității profesionale, prestigiului Procuraturii sau care încalcă Codul de etică al procurorilor.

În funcție de gravitatea abaterilor și în condițiile legii, procurorului i se aplică, prin hotărârea Colegiului de disciplină și etică din subordinea Consiliului Superior al Procurorilor, următoarele sancțiuni disciplinare:

- a) avertisment;
- b) mustrare;
- c) reducere a salariului cu 15%-30% pentru o perioadă cuprinsă între 3 luni și 1 an;
- d) retrogradare din funcție;
- e) eliberare din funcția de procuror.

În termen de un an de la data aplicării sancțiunii disciplinare, procurorul nu poate fi promovat și nu poate beneficia de nicio măsură de încurajare.

Sesizarea cu privire la fapta ce poate constitui abatere disciplinară comisă de procuror poate fi înaintată de orice persoană interesată, de membrii CSP, de Colegiul de evaluare a performanțelor procurorilor sau de Inspecția procurorilor, în urma controalelor efectuate. Sesizarea poate fi depusă atunci când faptele le-au devenit cunoscute fie în exercițiul drepturilor sau al atribuțiilor lor funcționale, fie în baza informațiilor difuzate de mass-media sau de alte surse de informare.

IMPORTANT!

Sesizarea cu privire la fapta procurorului ce poate constitui abatere disciplinară se depune în scris, fiind semnată de autor. Sesizarea poate fi depusă și în formă electronică.

Nu se examinează sesizările anonime, cu un conținut care nu este lizibil și nu poate fi citit sau care conține informații insuficiente și neconcludente; care vor conține un limbaj licențios sau ofensator.

Se consideră vădit neîntemeiată sesizarea în care sunt invocate fapte ce nu fac referință la abateri disciplinare, a expirat termenul de prescripție de 1 an sau de 3 ani pentru încălcările procesuale, precum și sesizarea depusă în mod repetat fără a aduce noi probe.

Sesizările cu privire la abaterile disciplinare comise de procurori se depun la secretariatul CSP sau, după caz, se expediază la adresa de e-mail a CSP - csp@procuratura.md.

IMPORTANT!

Sesizările depuse în formă electronică trebuie să întrunească cumulativ următoarele condiții:

- a) să fie creată, prelucrată, expediată, recepționată, păstrată, modificată și/sau nimicită cu ajutorul mijloacelor tehnice și/sau de program;

- b) să conțină, pentru confirmarea autenticității acesteia, una sau mai multe semnături electronice ce corespund condițiilor și cerințelor stabilite de Legea privind semnătura electronică și documentul electronic nr. 91 din 29 mai 2014;
- c) să fie creată și utilizată prin metode și într-o formă ce ar permite identificarea semnatarului;
- d) să fie afișată într-o formă perceptibilă;
- e) să permită utilizarea sa repetată.

Sesizarea cu privire la fapta ce poate constitui abatere disciplinară se depune la secretariatul CSP, se înregistrează și se transmite la Inspekția procurorilor în cel mult 3 zile lucrătoare de la recepționare. Verificarea sesizării se efectuează în termen de până la 30 de zile de la data recepționării de către Inspekția procurorilor. Colegiul de disciplină și etică urmează să adopte decizia cu privire la cauza disciplinară de regulă în cel mult 2 luni de la primirea materialelor de la Inspekția procurorilor. După examinarea cauzei disciplinare, Colegiul de disciplină și etică adoptă una din următoarele hotărâri:

- constată abaterea disciplinară și aplică sancțiunea disciplinară;
- constată abaterea disciplinară și sistează procedura disciplinară, în cazul în care au expirat termenele de tragere la răspundere disciplinară sau procurorul și-a încetat raporturile de serviciu înainte de emiterea hotărârii cu privire la cauza disciplinară;
- încetează procedura disciplinară, în cazul în care nu a fost comisă o abatere disciplinară.

De asemenea, Colegiul de disciplină și etică adoptă recomandări privind prevenirea abaterilor disciplinare în cadrul Procuraturii și respectarea eticii procurorilor. Colegiul poate emite avize individuale cu caracter de recomandare privind o situație viitoare de incompatibilitate sau conflicte de interese și chestiuni cu privire la etica profesională a procurorilor.

3.7.5. Acte normative și bibliografie utilă

- Constituția Republicii Moldova;
- Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016⁹⁴;
- Legea cu privire la procuraturile specializate nr. 159 din 7 iulie 2016⁹⁵;
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14 martie 2003⁹⁶;
- Regulamentul Consiliului Superior al Procurorilor, aprobat prin Hotărârea CSP nr. 12-225/16 din 14 septembrie 2016;
- Codul de etică al procurorilor, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Procurorilor nr. 4 din 27 mai 2016;
- Regulamentul privind conținutul și procedura de depunere a sesizării cu privire la abaterea disciplinară comisă de procuror, aprobat prin Hotărârea CSP nr. 12-224/16 din 29 septembrie 2016;
- Regulamentul privind organizarea și activitatea Colegiului de disciplină și etică, aprobat prin Hotărârea CSP nr. 12-228/16 din 14 septembrie 2016.

IMPORTANT!

Regulamentele adoptate de CSP sunt disponibile pe pagina web a instituției – www.procuratura.md, la rubrica „Consiliul Superior al Procurorilor”.

⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69-77, art. 113 din 25 martie 2016.

⁹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 245-246, art. 519 din 30 iulie 2016.

⁹⁶ Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 248-251 din 5 noiembrie 2013.

3.8. AVOCATUL POPORULUI (OMBUDSMANUL)

Avocatul Poporului (Ombudsmanul) asigură respectarea drepturilor și libertăților omului de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor [Convenției ONU cu privire la drepturile copilului](#).

Oficiul Avocatului Poporului (în continuare – Oficiu) este subordonat Avocatului Poporului și acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică Avocatului Poporului, în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale. Avocatul Poporului poate împuternici funcționarii Oficiului să acționeze în numele său. Sediul Oficiului se află în municipiul Chișinău. Sarcinile și atribuțiile reprezentanțelor Oficiului sunt stabilite în Regulamentul aprobat de Avocatul Poporului.

Datele de contact ale Oficiului Avocatului Poporului:

Adresa: MD-2012, mun. Chișinău, str. Sfatul Țării nr. 16

Tel.: (+373) 022 23-48-00

Fax: (+373) 022 22-54-42

Sesizarea cazurilor de violență domestică: (+373) 022 23-48-00

E-mail: ombudsman@ombudsman.md

Adresa internet – www.ombudsman.md

Reprezentanțele Oficiului Avocatului Poporului:

Mun. Bălți, str. Independenței nr. 1, tel. (+373) 0231 2-81-49

Mun. Cahul, str. Republicii nr. 6, bir. 415 (Sediul Primăriei), tel. (+373) 0299 2-17-81

Mun. Comrat, str. Lenin nr. 207, tel. (+373) 0298 2-51-05

satul Varnița, raionul Anenii Noi, Str. Tighina nr. 66; tel. (+373) 0 600 02 684.

3.8.1. Atribuțiile Avocatului Poporului

Avocatul Poporului este numit de Parlament pe un mandat de 7 ani. Avocatul Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului, prin prevenirea încălcării acestora, monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului.

Avocatul Poporului:

- examinează sesizările persoanelor ale căror drepturi și libertăți au fost încălcate;
- prezintă autorităților și/sau persoanelor responsabile propuneri și recomandări privind repunerea în drepturi a persoanelor în privința cărora s-a constatat încălcarea drepturilor și libertăților omului;
- sesizează Curtea Constituțională și înaintează acțiuni în instanțele judecătorești, prezintă puncte de vedere la cererea Curții Constituționale;
- promovează drepturile omului în societate ș.a.

În exercitarea mandatului său, Avocatul Poporului are dreptul:

- să verifice respectarea și exercitarea conformă de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi a atribuțiilor acestora privind respectarea drepturilor și libertăților omului;

- să reprezinte persoanele fizice sau grupurile de persoane fizice în fața autorităților publice și instanțelor de judecată în cazurile complexe ce țin de drepturile și libertățile omului sau în cazurile de interes public;
- să aibă acces nelimitat și imediat, în orice moment al zilei, în orice sector al locurilor de detenție, la orice informație privind tratamentul și condițiile de detenție a persoanelor private de libertate;
- să solicite și să primească de la autoritățile publice, de la persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile informațiile, documentele și materialele necesare pentru exercitarea atribuțiilor, inclusiv informațiile oficiale cu accesibilitate limitată și informațiile atribuite la secret de stat în condițiile legii ș.a.

Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Avocatul Poporului nu se substituie prin competențele sale autorităților publice, organelor de drept și instanțelor judecătorești.

Cererea adresată Avocatului Poporului se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului sau din ziua când petiționarul a aflat despre presupusa încălcare. Cererile sunt depuse personal, de reprezentant, de către organizații nonguvernamentale, syndicate și alte organizații reprezentative în numele acestora prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare. În termen de 10 zile de la recepționarea sesizărilor (petițiilor), Avocatul Poporului este în drept:

- să accepte cererea spre examinare;
- să restituie cererea, explicând petiționarului procedura pe care poate să o urmeze;
- să remită cererea organelor competente pentru a fi examinată.

Nu este primită spre examinare cererea:

- depusă peste un an de la data constatării încălcării drepturilor și libertăților omului, cu excepția cazurilor când Avocatul Poporului poate prelungi acest termen, dar nu mai mult decât cu un an;
- care se examinează în instanța de judecată, cu excepția cererilor privind acțiunile și/sau inacțiunile judecătorului;
- a cărei examinare ține de competența altor organe;
- pe cauză în care există o sentință sau o hotărâre judecătorească în fond.

În cazul în care dispune de informații privind încălcarea în masă sau gravă a drepturilor și libertăților omului, în cazurile de o importanță socială deosebită sau în cazul în care este necesară apărarea intereselor unor persoane care nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare, Avocatul Poporului este în drept să acționeze din oficiu. În situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului.

3.8.2. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului acordă protecție și asistență copilului la cererea acestuia, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali. Copilul este anunțat despre rezultatul examinării cererii în formă corespunzătoare maturității sale intelectuale și mintale.

Pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau în situații de risc, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali.

Dacă considerați că vi s-au încălcat drepturile copilului, apălați la Avocatul Copilului la telefonul – 0 800 111 16. Apelul este gratuit, de la orice tip de telefon.

3.8.3. Consiliul pentru prevenirea torturii

În scopul protecției persoanelor împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului se creează Consiliul pentru prevenirea torturii.

Membrii Consiliului efectuează vizite preventive și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate sau cu acordul ori consimțământul tacit al acestora (de ex., penitenciare, instituțiile de detenție preventivă, instituțiile psihiatrice etc.). Pentru a efectua vizitele preventive și de monitorizare, nu este necesară înștiințarea prealabilă, nici permisiunea vreunei autorități. În timpul vizitelor preventive și de monitorizare pot fi utilizate aparate audio sau video, cu consimțământul persoanei care urmează a fi înregistrată.

Consiliul poate să atragă la efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare specialiști și experți independenți din diferite domenii, inclusiv juriști, medici, psihologi.

IMPORTANT!

Dacă cunoașteți un caz de tortură, tratament inuman sau degradant, contactați Consiliul pentru prevenirea torturii – 0 800 122 22. Apelul este gratuit, de la orice tip de telefon.

Misiunea Consiliului pentru prevenirea torturii constă în asigurarea protecției persoanelor împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante prin:

- efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate cu acordul ori consimțământul tacit al acestora;
- întocmirea rapoartelor în urma fiecărei vizite preventive sau de monitorizare;
- formularea propunerilor de perfecționare a legislației în vederea eliminării cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor omului;
- contribuirea la cooperarea și comunicarea constantă cu Subcomitetul ONU pentru prevenirea torturii.

Membrii Consiliului aleg în mod independent locurile care urmează a fi vizitate și persoanele cu care doresc să discute. Vizitele se efectuează conform planului anual de vizitare, cu excepția vizitelor ad-hoc. Planul anual de vizitare este stabilit, luându-se în considerare: tipurile locurilor de detenție, repartizarea geografică a locurilor de detenție, sesizările primite de Oficiul Avocatului Poporului, notele informative privind situația operativă în sistemul penitenciar, vulnerabilitatea cunoscută a anumitor tipuri de locuri de detenție, rapoartele anterioare ale Consiliului pentru prevenirea torturii, ale Oficiului Avocatului Poporului, ale organizațiilor societății civile.

Datele de contact ale Consiliului pentru prevenirea torturii:

Adresa: MD-2012, mun. Chișinău, str. Sfatul Țării nr. 16

Tel. (+373) 022 23-48-00

Fax: (+373) 022 22-54-42

Adresa internet – www.ombudsman.md, rubrica „Consiliul pentru prevenirea torturii”.

3.8.4. Acte normative și bibliografie utilă

- Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 3 aprilie 2014⁹⁷;

⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 110-114 din 9 mai 2014.

- Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, rarificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 473 din 31 mai 1995⁹⁸;
- Legea privind drepturile copilului, nr. 338 din 15 decembrie 1995⁹⁹;
- Legea cu privire la petiționare nr. 190 din 19 iulie 1994;
- Legea pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului nr. 164 din 31 iulie 2015¹⁰⁰;
- Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17 decembrie 1996¹⁰¹;
- www.ombudsman.md la rubrica „Legislație”.

3.9. POLIȚIA

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.

IMPORTANT!

Puteți contribui la activitatea Poliției și prinderea infractorilor, accesând pagina web www.poliția.md, www.mai.gov.md, sunând la 902 sau 112, pentru orice infracțiune. Apelul este gratuit, de la orice tip de telefon.

3.9.1. Subdiviziunile și atribuțiile Poliției

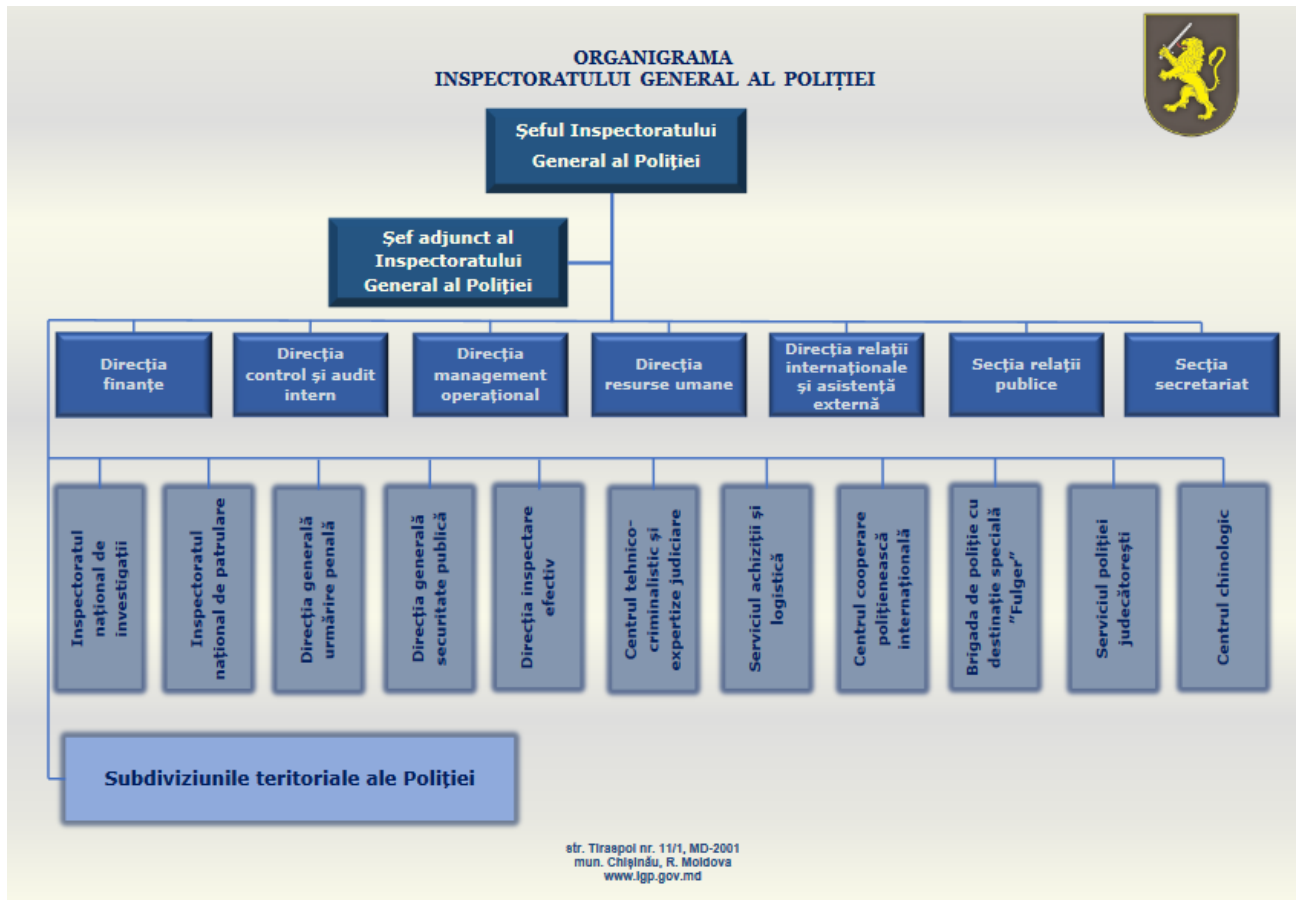
Poliția este organizată în mai multe subdiviziuni care corespund unităților administrativ-teritoriale, subordonate Inspectoratului General de Poliție. În municipii și raioane se organizează și funcționează inspectorate de poliție, iar în sate (comune) – posturi de poliție, arondate inspectoratelor municipale, de sector și raionale de poliție. Controlul asupra activității Poliției este exercitat de Ministerul Afacerilor Interne, procuratură, alte autorități ale administrației publice. Mai jos este reprezentat în mod grafic organigrama Inspectoratului General de Poliție.

⁹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34 din 22 iunie 1995.

⁹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13 din 2 martie 1995.

¹⁰⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 267-273 din 2 octombrie 2015.

¹⁰¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 183-185 din 10 octombrie 2008.

Poliția este constituită din Poliția pentru combaterea criminalității și Poliția ordine publică, care au următoarele sarcini:

- Poliția pentru combaterea criminalității – asigurarea, prin măsuri speciale de investigație și prin acțiuni procesual-penale, exercitate în condiții legale, a prevenirii și combaterii criminalității, constatării și investigării infracțiunilor, identificării persoanelor care le-au comis și, după caz, a căutării acestora;
- Poliția ordine publică – menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, asigurarea siguranței persoanei, prevenirea infracțiunilor și contravențiilor, constatarea contravențiilor și aplicarea sancțiunilor contravenționale, potrivit legislației.

Polițistul își exercită atribuțiile, dispune de drepturile și îndeplinește obligațiile care îi revin potrivit legii, în limitele competenței și conform funcției deținute.

IMPORTANT!

Cerințele polițistului și acțiunile întreprinse de el în exercițiul funcției se prezumă a fi legitime atât timp cât, în condițiile și în ordinea prevăzute de lege, nu se stabilește contrariul. Neîndeplinirea cerințelor legale ale polițistului, precum și alte acțiuni sau inacțiuni ce împiedică exercitarea atribuțiilor sale atrag după sine răspunderea stabilită de legislație (de ex., împiedicarea în orice formă a activității legitime a Poliției, în exercițiul funcției (neadmiterea controlului, neprezentarea documentelor, neexecutarea prescripțiilor și altor cerințe legitime), se poate sancționa cu amendă de până la 60 de unități convenționale aplicată persoanei fizice (art. 349 CCA)).

În realizarea atribuțiilor de serviciu, polițistul are următoarele împuterniciri:

- să solicite persoanelor, inclusiv persoanelor cu funcție de răspundere și persoanelor publice, respectarea ordinii publice și încetarea acțiunilor ilegale, iar, în caz de necesitate, să intervină prin aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale sau a armei de foc din dotare;
- să stabilească identitatea persoanelor care încalcă dispozițiile legale ori sunt indicii că acestea pregătesc sau au comis o faptă ilegală;
- să ceară legitimarea persoanelor care solicită intrarea într-un perimetru restricționat;
- să efectueze controlul corporal preventiv asupra persoanei participante la întruniri publice sau în alte locuri în care este interzis accesul cu arme, produse ori cu substanțe periculoase, precum și al bagajului acesteia;
- să efectueze imprimări audio și video, să fotografieze persoanele care încalcă ordinea publică sau a persoanelor reținute penal sau contravențional;
- să rețină persoanele în condițiile stabilite de legislație, cu explicarea drepturilor acestora;
- să invite în sediul Poliției persoanele a căror prezență este necesară pentru îndeplinirea atribuțiilor Poliției, cu aducerea la cunoștință, în formă scrisă, a scopului și motivului invitației;
- să intre sau să pătrundă, în modul stabilit de lege, utilizând la necesitate mijloace speciale, în orice încăpere sau proprietate în scop de curmare a infracțiunilor, urmărire a persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor, a persoanelor care se ascund de organele de urmărire penală, se sustrag de la executarea pedepsei penale, de la arestul contravențional sau dacă, în baza unor date suficiente, se știe că în aceste localuri a fost comisă sau se comite o infracțiune, precum și în caz de calamități naturale și în alte împrejurări excepționale care pun în pericol securitatea publică și siguranța persoanelor;
- să elibereze, în cazul violenței în familie, ordinul de restricție de urgență în privința agresorului în condițiile legii;

IMPORTANT!

Poliția poate să oprească în trafic și să efectueze controlul permiselor de conducere ale conducătorilor de vehicule sau al certificatelor de înmatriculare (înregistrare) a vehiculelor în următoarele cazuri:

- dacă sunt încălcate regulile de circulație;
- dacă există probe de încălcare a legislației;
- în caz de desfășurare a unei operațiuni speciale; sau pentru:
- verificarea legalității transporturilor de mărfuri și persoane;
- identificarea persoanelor și a vehiculelor aflate în căutare;
- interzicerea exploatării vehiculelor a căror stare tehnică prezintă pericol pentru siguranța traficului.

- să poarte asupra sa arma din dotare și muniția necesară, indiferent dacă este în uniformă sau în ținută civilă, precum și să aplice forța fizică, mijloacele tehnice și speciale, arma din dotare în modul și în cazurile prevăzute de lege;
- să verifice persoana care conduce mijlocul de transport atunci când se bănuiește că persoana respectivă este sub influența alcoolului, substanțelor narcotice, psihotrope, toxice sau este afectată de medicamente, pentru a nu admite la conducerea mijlocului de transport această persoană, precum și persoana care nu are dreptul de a conduce vehicule sau care, din cauza stării sale de sănătate, creează pericol pentru siguranța traficului ș.a.

IMPORTANT!

Pentru exercitarea atribuțiilor care îi revin, Poliția are dreptul să constituie și să administreze informații (sub formă de registre, sisteme informaționale și baze de date) cu privire la:

- persoanele condamnate pe teritoriul Republicii Moldova și pe teritoriile altor state;

- persoanele puse sub învinuire;
- persoanele eliberate de răspundere penală (ca urmare a unui act de amnistie, grațierii sau în legătură cu expirarea termenului de prescripție);
- persoanele anunțate în căutare de către organele de urmărire penală ale Republicii Moldova sau ale altor state;
- persoanele reținute și arestate ca fiind bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni;
- minorii cărora li s-au aplicat măsuri de constrângere cu caracter educativ;
- părinții sau alți reprezentanți legali ai minorilor, care nu își îndeplinesc obligațiile de educare, instruire și/sau de întreținere a acestora;
- persoanele dispărute fără urmă;
- persoanele neidentificate, aflate în incapacitate fizică sau psihică de a comunica date despre sine;
- deținătorii de mijloace de transport;
- titularii permiselor de conducere a mijloacelor de transport;
- deținătorii de arme;
- persoanele care consumă substanțe narcotice sau psihotrope, persoanele predispuse la violență în familie;
- victimele infracțiunii ș.a.

Poliția asigură protejarea informației deținute împotriva accesului ilegal, distrugerii, copierii sau difuzării neautorizate.

Poliția apără viața, integritatea corporală, sănătatea și libertatea persoanei, proprietatea privată și publică, alte drepturi legitime ale persoanei și comunității.

În domeniul prevenirii infracțiunilor și a contravențiilor, Poliția:

- culege informații în scop de cunoaștere, prevenire și combatere a infracțiunilor, precum și a altor fapte ilicite;
- elaborează și întreprinde măsuri de prevenire a infracțiunilor și contravențiilor;
- asigură reacționarea promptă despre infracțiuni și contravenții, aduce la cunoștința autorităților administrației publice evenimentele care i-au devenit cunoscute și care pun în pericol siguranța personală, socială și a statului;
- constată cauzele și condițiile ce pot genera sau contribui la săvârșirea infracțiunilor și contravențiilor care sunt în competența ei;
- asigură supravegherea și organizează controlul asupra deținerii, portului și folosirii armelor și munițiilor;
- întreprinde măsuri pentru asigurarea integrității averii fără stăpân, în posesia căreia a intrat, până la transmiterea acesteia persoanelor îndreptățite de a o poseda ș.a.

În domeniul investigării infracțiunilor și contravențiilor, urmării penale:

- desfășoară activități de constatare a infracțiunilor și efectuează urmărirea penală;
- îndeplinește însărcinările și dispozițiile în formă scrisă ale procurorului, ofițerului de urmărire penală, precum și hotărârile judecătorești;
- constată contravenții și aplică sancțiuni contravenționale potrivit legii;
- caută persoanele care se eschivează de la urmărirea penală și judecată, persoanele dispărute, precum și bunurile care au servit la săvârșirea infracțiunii;
- reține persoane în condițiile stabilite de legislație;
- asigură măsurile de protecție a martorilor și a altor participanți la procesul penal în condițiile legii ș.a.

În domeniul de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, al protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității:

- desfășoară activități de menținere a ordinii și securității publice, a siguranței persoanelor, de identificare și contracarare a acțiunilor ce atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private sau publice, precum și a altor interese legitime ale comunității;

IMPORTANT!

În conformitate cu art. 357 din Codul contravențional, tulburarea liniștii în timpul nopții, de la ora 22:00 până la ora 7:00, inclusiv prin cântare cu voce ridicată, semnalizare acustică, folosire cu intensitate auditivă a aparatului audiovizual în locuințe sau în locuri publice și alte acțiuni similare, este interzisă și se sancționează cu amendă de la 9 la 18 unități convenționale, aplicată persoanei fizice și cu amendă de la 60 la 90 de unități convenționale, aplicată persoanei juridice.

O unitate convențională este echivalentă cu 50 MDL.

- desfășoară acțiuni de asigurare a ordinii publice cu ocazia întrunirilor, manifestațiilor cultural-sportive și a altor activități similare;
- desfășoară activități de căutare a persoanelor care se sustrag de la executarea pedepselor sau a hotărârilor judecătorești;
- escortează persoanele reținute și deținute;
- execută controlul asupra comportamentului persoanelor arestate la domiciliu, eliberate provizoriu sub control judiciar sau pe cauțiune;
- asigură protecția victimelor violenței în familie și supraveghează executarea măsurilor de protecție ș.a.

În domeniul de asigurare a înfăptuirii justiției:

- execută mandatele și deciziile instanțelor de judecată pentru punerea persoanelor în stare de arest preventiv, hotărârile instanțelor de judecată, ale procurorilor și ofițerilor de urmărire penală pentru aducerea silită a persoanelor care, fiind citate, se sustrag de la prezentarea în organele respective;
- asigură securitatea judecătorilor și a participanților la proces în instanțele judecătorești, iar în caz de necesitate, și în afara lor, în condițiile legii;
- îndeplinește indicațiile președintelui ședinței de judecată privind aplicarea față de inculpat și față de alte persoane a măsurilor procesuale de constrângere prevăzute de lege ș.a.

În domeniul de acordare a asistenței populației și autorităților administrației publice locale:

- acordă sprijin, potrivit legii, autorităților administrației publice locale în vederea desfășurării activității acestora; participă la activitățile consiliilor și comisiilor create pe lângă autoritățile administrației publice locale în domeniul ordinii de drept, protecției drepturilor și a libertăților omului;
- acordă primul ajutor, în caz de necesitate, persoanelor care se află în stare de neputință fizică sau psihologică, precum și persoanelor care au avut de suferit în urma acțiunilor criminale sau contravenționale, situațiilor excepționale de diferit caracter și a altor incidente;
- este antrenată în acțiuni de salvare și evacuare a persoanelor și a bunurilor în caz de accidente, catastrofe, incendii, calamități naturale, în condițiile legislației.

IMPORTANT!

- Drepturile și libertățile cetățenilor pot fi limitate strict în temeiul și în modul stabilit de lege. Conform legii și obligațiilor de serviciu indicat în fișa postului, colaboratorul poliției este obligat să explice drepturile și obligațiile persoanei reținute, arestate sau care este amendată.

- Cetățenii sunt în drept să primească de la colaboratorii de poliție explicații privind limitările drepturilor și libertăților lor.
- Poliția asigură dreptul la apărare juridică și alte drepturi ale persoanelor reținute și puse sub stare de arest, comunică locul lor de aflare rudelor, administrației de la locul de lucru sau de învățatură. În caz de necesitate, ia măsuri pentru a le acorda asistență medicală urgentă.
- Este interzis ca Poliția să destăinuie informațiile ce țin de viața personală a oricărei persoane și denigrează onoarea și demnitatea acesteia sau pot prejudicia interesele lui legitime.

Poliția are dreptul:

- să întocmească procese-verbale de constatare a contravențiilor administrative;
- să aducă la Poliție sau în alte localuri de serviciu și să rețină până la trei ore persoanele care au săvârșit contravenții administrative, să le supună controlului corporal, să le controleze obiectele pe care le au cu ele;
- să rețină persoanele bănuite sau învinuite de comiterea infracțiunii, persoanele care se ascund de urmărirea penală și de judecată, precum și persoanele față de care a fost aplicată arestarea preventivă;
- să rețină minorii până la 24 de ore;
- să intre în orice timp al zilei în locuințe și în alte încăperi ale cetățenilor, pe loturile de pământ ce le aparțin, pe teritoriul și în localul întreprinderilor și instituțiilor, să le cerceteze în scopul prevenirii infracțiunilor sau contravențiilor, urmării persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor, persoanelor care se ascund de organele de urmărire penală și de judecată, se sustrag de la executarea pedepsei penale sau contravențiilor, de la arestul administrativ, de la tratamentul obligatoriu de alcoolism cronic, narcomanie sau toxicomanie;
- să ia decizii privind reducerea termenului de ședere și să întocmească dosare de expulzare a cetățenilor străini sau a apatrizilor.

Polițistul își desfășoară activitatea profesională în interesul și în sprijinul persoanei, comunității și al instituțiilor statului, exclusiv pe baza și în executarea legii, fiind obligat:

- să respecte cu strictețe drepturile, libertățile omului și demnitatea umană, să aibă comportament demn și respectuos pentru persoane, o atitudine fermă față de cei care încalcă legile;
- să manifeste, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, inițiativă și perseverență, obiectivitate și imparțialitate;

IMPORTANT!

Dacă ați fost supus torturii sau altor tratamente inumane de către Poliție:

- încercați să rețineți orice ar putea ajuta la identificarea ulterioară a celor care v-au torturat – încăperile sau birourile, îmbrăcămintea, numele etc.;
- imediat depuneți o plângere la procuratură sau sesizați Consiliul pentru prevenirea torturii sau Avocatul Poporului (mai multe detalii vezi în Compartimentul III §3.8.1, 3.8.2 și 3.8.3);
- descrieți cele întâmplate, cine și în ce circumstanțe v-au reținut, arestat, motivele;
- descrieți ce vi s-a întâmplat în local – dacă ați fost amenințat, torturat sau supus relelor tratamente;
- cereți și insistați să fiți supus examinării medico-legale.

- să execute ordinele, dispozițiile și indicațiile superiorilor;
- să protejeze informațiile privind datele cu caracter personal de care ia cunoștință în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

- să declare orice donație, directă sau indirectă, primită în legătură cu exercitarea funcției;
- să informeze pe șeful ierarhic superior și autoritățile competente cu privire la faptele de corupție de care a luat cunoștință, săvârșite de alte persoane, inclusiv de polițiști;
- să se adreseze unei persoane doar după ce s-a prezentat, cu indicarea funcției, gradului special și a numelui, legitimându-se în acest sens cu legitimația de serviciu;
- să informeze persoana căreia i se adresează despre scopul și motivul adresării;
- în cazul aplicării unor măsuri de natură să restrângă drepturile și libertățile persoanei, să aducă la cunoștință acesteia cauza și temeiurile de aplicare a măsurilor de rigoare, precum și drepturile și obligațiile apărute în aceste condiții;
- să aibă o atitudine responsabilă față de legitimația de serviciu, arma, mijloacele speciale din dotare și față de alte bunuri transmise în scopul exercitării atribuțiilor ș.a.

Polițistului îi este interzis:

- să facă parte din partide, formațiuni sau organizații social-politice ori să desfășoare propagandă în favoarea acestora;
- să organizeze mitinguri și alte întruniri cu caracter politic;
- să promoveze opinii sau preferințe politice în timpul sau în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, la locul de muncă sau în timpul orelor de serviciu;
- să utilizeze în interese personale sau în alte scopuri decât cele de serviciu mijloacele financiare, tehnico-materiale, informaționale și alte bunuri ale statului;
- să abuzeze de calitatea oficială și să compromită, prin activitatea sa privată ori publică, prestigiul funcției sau al autorității din care face parte;
- să solicite sau să accepte cadouri, servicii, favoruri, invitații sau orice alt avantaj, destinate personal acestuia sau familiei sale;
- să întreprindă alte acțiuni interzise polițistului prin lege.

Polițistul nu are dreptul să desfășoare personal sau prin intermediul unei terțe persoane activitatea de întreprinzător sau să fie membru al organizației de conducere a unei întreprinderi.

În activitatea sa Poliția mizează pe respectarea personalității cetățenilor, constituind un garant al apărării demnității, drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime.

IMPORTANT!

- Poliția și cetățenii trebuie să se respecte reciproc.
- Poliția îi apără pe cetățeni indiferent de situația lor socială, patrimonială, de apartenența națională, de rasă, de sex și vârstă, de studii și limbă, de atitudinea față de religie, de convingerile politice și de altă natură.
- Cetățenii sunt în drept să primească de la colaboratorii de poliție explicații privind limitările drepturilor și libertăților lor.
- Despre toate cazurile în care colaboratorii poliției sunt impuși de circumstanțe să pătrundă în locuințe și în alte încăperi ce aparțin cetățenilor, judecătorul de instrucție este înștiințat despre aceasta în timp de 24 de ore.

În activitatea sa, Poliția Republicii Moldova poate presta la solicitare servicii pentru persoanele fizice sau juridice:

- testarea psihofiziologică a persoanelor cu folosirea detectorului comportării simulate (poligraf);

- cercetarea încăperilor pentru detectarea mijloacelor tehnice de ascultare;
- efectuarea cercetărilor în domeniul tehnicii de calcul;
- analiza autotehnică a circumstanțelor accidentelor rutiere;
- examinarea portretului;
- analiza tehnică a documentelor;
- prestarea serviciilor de asigurare și menținere a ordinii publice în timpul manifestațiilor artistice, culturale, sportive etc., precum și însoțirea persoanelor pe parcursul deplasării lor;
- coordonarea schemelor de distribuire a inscripției și reclamei pe mijloacele de transport;
- eliberarea permisului de deținere și, după caz, de port al armei (persoană fizică) ș.a.

IMPORTANT!

Pentru mai multe detalii, inclusiv lista serviciilor prestate de Poliție, poate fi consultată pagina oficială www.poliitia.md.

Lista serviciilor prestate de instituțiile publice poate fi consultată pe portalul serviciilor publice www.servicii.gov.md.

Serviciile prestate de instituțiile de stat pot fi achitate, la alegere, cu cardul bancar, prin internet banking sau în numerar de pe pagina oficială mpay.gov.md (de ex., amenzile la poliție, cazierul judiciar, serviciile de stare civilă, impozitul pe bunuri imobiliare, impozitul pe venit, ș.a.) sau apelând la tel. 022 82-00-00.

3.9.2. Aplicarea forței, mijloacelor speciale și a armei de foc

Poliția are dreptul să aplice forța fizică, mijloacele speciale și arma de foc doar în strictă conformitate cu legea și în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea atribuțiilor Poliției, în stare de legitimitate apărare sau în stare de extremă necesitate. Aplicarea forței, mijloacelor speciale sau a armei de foc trebuie să fie precedată de un avertisment. Persoana care a aplicat arma este obligată să acționeze imediat pentru a acorda primul ajutor și asistență medicală răniților.

În toate cazurile când aplicarea forței nu poate fi evitată, colaboratorii poliției sunt datori să aducă o daună cât mai mică sănătății cetățenilor și să asigure acordarea asistenței medicale victimelor.

IMPORTANT!

Arma de foc nu poate fi aplicată contra femeilor și minorilor, persoanelor de vârstă înaintată, precum și contra oamenilor cu evidente deficiențe fizice.

3.9.3. Acte normative și bibliografie utilă

- Constituția Republicii Moldova;
- Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27 decembrie 2012¹⁰²;
- Legea cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală nr. 333 din 10 noiembrie 2006¹⁰³;
- Codul contravențional nr. 218 din 24 octombrie 2008¹⁰⁴;
- Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă nr. 130 din 8 iunie 2012¹⁰⁵;

¹⁰² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-47 din 1 martie 2013.

¹⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 195-198 din 22 decembrie 2006.

¹⁰⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17 martie 2017.

¹⁰⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130 din 8 iunie 2012.

- Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului disciplinar al polițistului nr. 409 din 7 iunie 2017¹⁰⁶.

3.10. NOTARUL

3.10.1. Atribuțiile notarului

Notarul este exponentul puterii de stat, împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri, eliberate de Ministerul Justiției.

Notarul întocmește următoarele acte notariale:

- autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte);
- procedura succesorală notarială și eliberarea certificatului de moștenitor;
- eliberarea certificatelor de proprietate;
- certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege;
- legalizarea semnăturilor de pe documente;
- legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele;
- efectuarea și legalizarea traducerilor documentelor;
- primirea în depozit a sumelor bănești și titlurilor de valoare;
- primirea documentelor la păstrare;
- asigurarea dovezilor;
- eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit ș.a.
- Notarul refuză efectuarea actului notarial în cazul în care:
  - acesta este contrar legii sau nu corespunde cerințelor legale;
  - actul notarial urmează a fi îndeplinit de un alt notar;
  - solicitarea îndeplinirii lui în afara orelor de program, cu excepția cazurilor în care îndeplinirea actului notarial nu suferă amânare din motive obiective;
  - neachitării taxelor și plăților stabilite.

La cererea persoanei căreia i-a fost refuzată îndeplinirea actului notarial, motivul refuzului se expune în scris. Refuzul se aduce la cunoștință persoanei interesate în termen de 10 zile din ziua adresării pentru îndeplinirea actului notarial și poate fi atacat în instanța de judecată.

Dacă documentul prezentat trezește îndoieli, iar îndeplinirea actului notarial nu poate fi refuzată, persoana care îndeplinește actul notarial va atrage atenția părților asupra posibilelor consecințe juridice și va face mențiune expresă în act. Dacă partea nu acceptă mențiunea, persoana abilitată să îndeplinească actul notarial refuză îndeplinirea acestuia.

IMPORTANT!

Pentru mai multe detalii despre procedura semnării documentelor notariale, cerințele față de documentele prezentate și față de actele notariale, procedura succesorală, eliberarea certificatului cu privire la dreptul de proprietate asupra cotei-părți din proprietatea comună în devălmășie ș.a., a se vedea prevederile Legii cu privire la notariat nr. 1453 din 8 noiembrie 2002.

¹⁰⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 190-200 din 16 iunie 2017.

La cererea persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova și persoanelor juridice ale Republicii Moldova, oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova îndeplinesc următoarele acte notariale:

- autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte), cu excepția contractului de înstrăinare a bunurilor imobile și contractului de gaj;
- legalizarea semnăturilor de pe documente;
- legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele;
- efectuarea și legalizarea traducerilor documentelor și a extraselor din ele;
- certificarea unor fapte în cazurile prevăzute de lege;
- primirea documentelor la păstrare;
- eliberarea duplicatelor actelor notariale pe care le-au întocmit ș.a.

Persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale îndeplinesc următoarele acte notariale (a se vedea de asemenea **Compartimentul III §3.4.6**):

- legalizarea semnăturilor de pe documente;
- legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele;
- luarea măsurilor de pază a bunurilor succesoriale;
- autentificarea testamentelor;
- autentificarea procurilor pentru primirea pensiilor, indemnizațiilor, mijloacelor bănești repartizate acționarilor fondurilor de investiții nemutuale în proces de lichidare, fondurilor de investiții pentru privatizare în proces de lichidare, pentru primirea sumelor indexate la depunerile bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, precum și pentru dreptul de înregistrare, transmitere în folosință și înstrăinare a dreptului de proprietate asupra cotelor valorice din bunurile întreprinderilor agricole;
- autentificarea contractelor de înstrăinare (vânzare-cumpărare, donație, schimb) a bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor cu destinație agricolă.

Acele sunt întocmite în limba română, rusă și pot fi traduse în limba solicitată.

Acele notariale, acordarea consultațiilor notariale, redactarea proiectelor de documente și prestarea altor servicii notariale se efectuează contra plată.

Plata achitată notarului este compusă din:

- taxa de stat, se stabilește de lege și nu poate fi modificată. De ex., pentru autentificarea testamentelor – 5 lei; pentru eliberarea certificatelor de succesiune (moștenitorilor de gradul I) – 0,1% din prețul averii moștenite; pentru autentificarea contractelor de înstrăinare a mijloacelor de transport – 1% din prețul contractului; pentru legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele – 0,5 lei pentru o pagină ș.a.;
- plata pentru serviciul notarial este mult mai mare decât taxa de stat și se stabilește de notar. Unele categorii de persoane beneficiază de reduceri la plățile pentru serviciile notariale.

Notarul are următoarele drepturi:

- să obțină toate actele și informațiile necesare pentru îndeplinirea actului notarial sau a acțiunii notariale, indiferent de locul de păstrare a acestora;
- să solicite și să primească informații de la autoritățile administrației publice centrale și locale, instituții, inclusiv financiare, de la alte organizații deținătoare de registre de stat și de informații relevante pentru desfășurarea activității notariale. Informațiile din registre se solicită doar atunci când acestea sunt strict necesare pentru îndeplinirea actului notarial sau a acțiunii notariale;

- să reprezinte solicitanții în fața tuturor autorităților competente în timpul acordării asistenței notariale, inclusiv la înscrierea în registrele publice ș.a.

Notarul este obligat:

- să acorde persoanelor fizice și juridice asistență, să explice persoanelor menționate conținutul actului notarial, drepturile și obligațiile lor, să-i avertizeze despre consecințele actelor notariale îndeplinite;
- să păstreze în taină informațiile care i-au devenit cunoscute în exercițiul funcțiunii ș.a.

Camera Notarială este organul de autoadministrare al notarilor, de promovare și apărare a intereselor colective ale acestora, precum și un garant al independenței notarilor și al calității asistenței notariale. În activitatea sa, Camera Notarială are următoarele competențe:

- implementează standardele profesionale, generalizează practica notarială și contribuie la asigurarea practicii notariale unificate;
- organizează cursuri de instruire a notarilor;
- supraveghează respectarea de către notari a obligațiilor privind combaterea spălării banilor și finanțării terorismului;
- supraveghează respectarea eticii profesionale, organizarea stagiilor și respectarea programului de stagiu;
- verifică dacă biroul notarului corespunde cerințelor, înregistrează și ține evidența birourilor notariale ș.a.

IMPORTANT!

În scopul reparării unor eventuale prejudicii cauzate de notari, se instituie Fondul de credibilitate, care își desfășoară activitatea în baza legii și a unui regulament aprobat de Adunarea Generală a Notarilor.

3.10.2. Răspunderea notarului

- Notarul poartă răspundere pentru încălcarea obligațiilor sale profesionale, pentru refuzul nemotivat de a permite accesul persoanelor împuternicite să efectueze un control în biroul notarului și/sau refuzul nemotivat de a prezenta actele solicitate;
- refuzul nemotivat de a primi notari stagieri pentru efectuarea stagiului profesional;
- neîndeplinirea obligației privind ținerea registrelor actelor notariale sau ținerea neconformă și incompletă a registrelor;
- divulgarea secretului profesional;
- absența sistematică nejustificată de la birou sau încălcarea sistematică a programului de lucru anunțat;
- refuzul neîntemeiat de a îndeplini acte notariale sau acțiuni notariale;
- încălcarea prevederilor Codului deontologic al notarilor ș.a.

În cazul în care se constată încălcările menționate mai sus, notarilor li se aplică următoarele sancțiuni disciplinare:

- a) avertisment scris;
- b) muștrare;
- c) amendă de la 30 la 300 de unități convenționale;
- d) suspendarea activității pe o perioadă de până la 4 luni;
- e) retragerea licenței.

Sanțiunea disciplinară poate fi aplicată în cel mult 3 ani de la constatarea încălcării, dar nu mai târziu de 5 ani de la comiterea abaterii disciplinare. Sanțiunile disciplinare sunt aplicate de Colegiul disciplinar, format prin Ordinul ministrului Justiției. Ședințele Colegiului disciplinar sunt publice.

3.10.3. Acte normative si bibliografie utilă

- Legea cu privire la notariat nr. 1453 din 8 noiembrie 2002¹⁰⁷;
- Legea cu privire la organizarea activității notarilor, nr. 69 din 14 aprilie 2016¹⁰⁸;
- Legea taxei de stat nr. 1216 din 3 decembrie 1992¹⁰⁹;
- Legea cu privire la metodologia calculării plății pentru servicii notariale nr. 271 din 27 iunie 2003¹¹⁰;
- www.norariat-moldova.md.

3.11. CETĂȚENIA ȘI ACTELE DE IDENTITATE

3.11.1. Cetățenia

Dovada cetățeniei Republicii Moldova sau oricărui stat se face prin actele de identitate – buletinul de identitate, pașaportul, certificatul de naștere ș.a. Numai cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a alege și de a fi aleși, de a ocupa funcții ce implică exercitarea autorității publice și de a participa la referendum. Statutul cetățenilor străini și al apatrizilor este reglementat prin legislația specială. Cetățenia Republicii Moldova se dobândește prin:

- naștere;
- recunoaștere;
- înfiere;
- redobândire.

Dobândirea de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat nu atrage pierderea cetățeniei Republicii Moldova. Unele state impun ca la dobândirea cetățeniei acelei țări, persoana să renunțe la alte cetățenii pe care le deține. Faptul permisiunii dublei sau multiplei cetățenii sau, din contra, limitarea deținerii altor cetățenii, este dreptul suveran al acestui stat. Persoana care a avut anterior cetățenia Republicii Moldova o poate redobândi la cerere, păstrându-și, la dorință, cetățenia străină, dacă nu desfășoară activitate care periclitează securitatea statului, ordinea publică, sănătatea și moralitatea populației.

3.11.2. Actele de identitate

Actele de identitate ale persoanei sunt: certificatul de naștere, buletinul de identitate, pașapoartele, permisele de ședere, documentele de călătorie, permisul de conducere ș.a.

Buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se eliberează cetățenilor de la momentul nașterii pentru întrebuințare pe teritoriul republicii sau peste hotarele ei, în conformitate cu acordurile internaționale. Buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se eliberează:

- de la naștere până la 10 ani;
- de la 10 până la 16 ani;
- de la 16 până la 25 ani;

¹⁰⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 154-157 din 21 noiembrie 2002.

¹⁰⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 277-287 din 26 august 2016.

¹⁰⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 53-55 din 2 aprilie 2004.

¹¹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 141-145 din 11 iulie 2003.

- de la 25 până la 45 ani;
- de la 45 ani – pe viață.

Buletinul de identitate provizoriu se eliberează cetățenilor Republicii Moldova pentru întrebuițare pe teritoriul țării, în cazul:

- persoanei care a depus cerere privind eliberarea buletinului de identitate – pe perioada de confecționare a acestuia;
- persoanei care nu posedă toate documentele necesare pentru eliberarea buletinului de identitate;
- persoanei social-vulnerabile – pentru a beneficia de asistență socială, medicală sau juridică;
- persoanei care nu posedă act de identitate pentru efectuarea acțiunilor ce generează schimbarea sau retragerea buletinului de identitate;
- persoanei reținute sau aflate în arest preventiv – la solicitarea organelor competente;
- persoanei care renunță la numărul de identificare de stat și la evidența automatizată în Registrul de stat al populației.

Pentru buletinul de identitate provizoriu, termenul de valabilitate se stabilește de autoritatea emitentă și nu poate depăși 1 an, iar în cazul persoanelor care renunță la numărul de identificare de stat și la evidența automatizată în Registrul de stat al populației, buletinul de identitate provizoriu se eliberează pe un termen de 10 ani.

Actele de identitate se eliberează în temeiul unei cereri. În situații speciale se admite depunerea cererii de către alte persoane, și anume:

- în cazul minorilor, al persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu sau cu capacitatea de exercițiu limitată, în calitate de solicitant acționează reprezentantul legal al acestora, cu condiția prezenței obligatorii a persoanei reprezentate;
- în cazul copiilor separați de părinți, asupra cărora nu a fost instituită tutela ori curatela sau care sunt beneficiari ai serviciilor sociale de plasament (casă de copii de tip familial, casă comunitară, centru de plasament temporar, alte tipuri de instituții rezidențiale), cererea se depune de administrația instituției;
- în cazul persoanelor imobilizate, al persoanelor aflate la tratament prin constrângere, al persoanelor aflate în arest preventiv sau în detenție, cererea poate fi depusă prin reprezentant;
- în situațiile în care persoana este internată într-o instituție medicală și se află în stare gravă (inconștientă, în comă), actul de identitate se eliberează la cererea persoanei care acționează în interesul acesteia: membru de familie, rudă, iar în lipsa acestora, în urma demersului autorității administrației publice locale sau al instituției medicale în cauză;
- în cazul persoanelor cu tulburări psihice, aflate la întreținere în instituții psihoneurologice, actul de identitate se eliberează în urma demersului instituției respective.

Buletinul de identitate se eliberează în următoarele cazuri:

- prima adresare (în cazul în care persoana nu a deținut act de identitate de uz intern);
- preschimbarea pașaportului de tip sovietic (modelul anului 1974), buletinului de identitate provizoriu sau a actului de identitate provizoriu (formularul nr. 9);
- schimbarea, modificarea, rectificarea sau completarea datelor cu caracter personal;
- constatarea inexactităților, erorilor, falsurilor în înscrisurile din documente;
- schimbarea domiciliului;

- schimbarea denumirii sau a rangului localităților, străzilor, de renumerotare a imobilelor sau de rearendare a acestora, de înființare a localităților, a străzilor; în caz de modificare, rectificare sau de completare a datelor adresei de domiciliu;
- pierdere, furt sau deteriorare;
- expirarea termenului de valabilitate;
- dobândirea sau redobândirea cetățeniei Republicii Moldova;
- repatriere;
- la solicitarea titularului.

Cererea pentru eliberarea buletinului de identitate se depune de către solicitant, în țară, la serviciile de eliberare a actelor de identitate din raza de domiciliu sau reședință a solicitantului. În străinătate, cererea se depune la misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova, iar în lipsa acestora, în statele de reședință ale solicitanților, la orice altă misiune diplomatică sau oficiu consular de peste hotare.

Pentru eliberarea buletinului de identitate al cetățeanului Republicii Moldova, solicitantul prezintă următoarele documente, după caz:

- actul de identitate de uz intern aflat în posesie ce urmează a fi schimbat;
- actul de identitate al reprezentantului legal (pentru minori și persoanele plasate sub tutelă sau curatelă);
  - o certificatele de stare civilă, după caz:
  - o certificatul de naștere;
  - o certificatul de căsătorie;
  - o certificatul de divorț;
  - o certificatul de schimbare a numelui și/sau a prenumelui;
  - o certificatele de naștere ale minorilor;
  - o certificatul de deces al soțului/soției;
- extrasul de pe actul de căsătorie în cazul persoanelor care au desfăcut căsătoria în străinătate și în statul respectiv nu este prevăzută eliberarea certificatelor de divorț;
- avizul cu privire la anularea, modificarea, rectificarea și/sau completarea actului de stare civilă;
- avizul de stabilire a identității, eliberat de instanța de judecată sau în cazul persoanelor aflate la tratament prin constrângere, arest preventiv, în detenție sau reținute de instituțiile respective;
- documentul ce confirmă împuternicirile de reprezentare și certificatul medical care atestă imobilitatea persoanei sau demersul instituției specializate;
- declarația de pierdere sau furt a actului de identitate de uz intern;
- documentul ce atestă grupa sangvină (dacă solicitantul nu a deținut acte de identitate mecanolizibile);
- documente necesare pentru înregistrarea la domiciliu sau la reședință sau, după caz, pentru modificarea, rectificarea sau completarea adresei de domiciliu;
- dovada achitării taxelor și a tarifelor stabilite pentru eliberarea buletinului de identitate.

Prezentarea documentelor de stare civilă și a celui ce atestă grupa sangvină nu este obligatorie dacă nu au intervenit schimbări în starea civilă și în datele cu caracter personal ale solicitantului din momentul eliberării

ultimului act de identitate. În situațiile respective, suplimentar la cerere, persoana depune în scris o declarație pe propria răspundere în acest sens.

Buletinul de identitate se eliberează gratuit în următoarele circumstanțe:

- la prima eliberare, inclusiv la preschimbarea, declararea pierderii sau furtului pașaportului de tip sovietic (modelul anului 1974);
- la prima eliberare a buletinului de identitate cetățeanului Republicii Moldova domiciliat în localitatea din stânga Nistrului și în municipiul Bender;
- la prima eliberare a buletinului de identitate cetățeanului Republicii Moldova;
- persoanei cu dizabilitate severă, accentuată sau medie (invalid de gradul I, II sau III), la schimbarea buletinului de identitate;
- persoanei care are statut de veteran de război, la schimbarea buletinului de identitate o singură dată;
- participantului la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobîl, la schimbarea buletinului de identitate o singură dată;
- victimei traficului de ființe umane, care nu deține buletin de identitate;
- persoanei care se află la întreținerea statului într-o instituție socială rezidențială, la schimbarea buletinului de identitate, inclusiv a celui provizoriu, în cazul deteriorării, precum și la declararea pierderii sau furtului acestuia;
- donatorului voluntar-permanent de sânge și/sau componente sanguine, o singură dată ș.a.

Pașaportul poate fi eliberat de la naștere. Pașaportul cetățeanului Republicii Moldova se eliberează cetățenilor pentru ieșire și intrare în Republica Moldova. Minorilor și persoanelor declarate de către instanța de judecată incapabile li se eliberează pașaport numai în temeiul cererii unuia dintre reprezentanții legali. Cetățenii Republicii Moldova au dreptul să dețină concomitent două pașapoarte valabile, cu condiția ca datele personale ale titularului, conținute în acestea, să fie identice.

- Pașaportul se eliberează pe un termen de 7 ani, iar pentru copiii cu vârsta de până la 7 ani – pe un termen de 4 ani.
- **Începând cu 1 ianuarie 2011**, în Republica Moldova se eliberează în exclusivitate pașapoarte cu date biometrice (ampretele digitale, grupa sanguină, fotografia digitală) și în pașapoartele părinților nu se includ datele despre copii. **Pașapoartele, eliberate până la 1 ianuarie 2011**, vor fi valabile până la expirarea termenului de valabilitate. Pentru eliberarea pașaportului pentru persoanele care au atins vârsta de 18 ani, se depun următoarele acte:
  - actul de identitate de uz intern valabil – buletin de identitate, buletin de identitate provizoriu;
  - pașaportul anterior (dacă există) sau declarația de pierdere/furt a pașaportului;
  - cerere pentru deținere a două pașapoarte valabile, după caz;
  - documentul care atestă grupa sanguină, la prima documentare;
  - dovada achitării taxelor și a tarifelor stabilite pentru eliberarea pașaportului;
  - documentele ce atestă dreptul la înlesniri, după caz (pentru beneficiarii de înlesniri la eliberarea pașaportului, în condițiile prevederilor legale).

Notă: buletinul de identitate provizoriu trebuie să fie însoțit de certificatele de stare civilă, după caz: certificatul de naștere; certificatul de schimbare a numelui și/sau prenumelui; certificatul de căsătorie/divorț; certificatul de deces a soțului/soției.

- Pentru eliberarea pașaportului pentru persoanele minore sau cele plasate sub tutelă sau curatelă, se depun următoarele acte:
  - actul de identitate de uz intern al reprezentantului legal;
  - actul de identitate de uz intern valabil al minorului, în cazul în care acesta a împlinit vârsta de 16 ani;
  - decizia autorității tutelare (în cazul persoanelor plasate sub tutelă, curatelă);
  - în cazul mamei solitare, documentul ce atestă acest statut eliberat de organele de stare civilă;
  - documentele de stare civilă (certificatul de naștere; certificatul de schimbare a numelui și/sau prenumelui minorului sau avizul cu privire la anularea, rectificarea și/sau completarea actului de stare civilă; certificatul de căsătorie al părinților, de divorț sau de deces al părinților);
  - certificatul ce atestă grupa sangvină a minorului, la prima documentare;
  - dovada achitării taxelor și a tarifelor stabilite pentru eliberarea pașaportului;
  - documentele ce atestă dreptul la înlesniri, după caz (pentru beneficiarii de înlesniri la eliberarea pașaportului, în condițiile prevederilor legale);
  - declarația unuia dintre reprezentanții legali, depusă în scris sau autentificată notarial, din care să rezulte acordul pentru eliberarea pașaportului persoanei reprezentate, în cazul părinților aflați în căsătorie, în afara căsătoriei sau aflați în divorț, dacă în hotărârea instanței de judecată nu este stabilit părintele căruia i-a fost încredințată întreținerea minorului;
  - hotărârea instanței de judecată cu privire la divorț, definitivă și irevocabilă, la depunerea cererii pentru minorul ai căror părinți se află în divorț. Dacă instanța de judecată a încredințat minorul unuia din părinți, pentru eliberarea pașaportului minorului se va prezenta declarația acestui părinte. Prezentarea hotărârii menționate nu este obligatorie în cazul în care se prezintă acordul ambilor părinți privind eliberarea pașaportului.
- În cazul copiilor rămași fără ocrotirea părintească sau aflați la întreținerea statului, reprezentantul acestora prezintă suplimentar:
  - îndreptarea autorității de resort privind plasarea copilului în instituția specializată sau decizia autorității tutelare privind recunoașterea statutului de copil fără supraveghere părintească;
  - certificatul de înmatriculare a copilului în instituția specializată;
  - documentul ce confirmă funcția ocupată de conducătorul instituției și statutul său de reprezentant legal al copilului, eliberat de organul ierarhic superior sau documentul ce confirmă împuternicirile de a reprezenta minorul, eliberat de autoritatea tutelară.

Cetățenii Republicii Moldova aflați temporar și în condiții legale peste hotare se adresează la misiunile diplomatice și oficiile consulare în țara de ședere pentru eliberarea pașaportului.

IMPORTANT!

Referitor la eliberarea actelor de identitate, la termenele și tarifele de eliberare, înlesnirile pentru obținerea actelor, cetățenie și modalitatea de obținere a actelor, contactați Agenția Servicii Publice (anterior Centrul Resurselor Informaționale de Stat „Registru”) la tel.: (+373 22) 25-70-70, 1490, adresa de internet www.registru.md sau pe e-mail la registru@registru.md.

Referitor la eliberarea documentelor de stare civilă, contactați Agenția Servicii Publice (anterior Serviciul Stare Civilă), la (+373) 022 26-72-42 sau pe adresa de internet <http://www.stare-civila.gov.md>, la rubrica „Contacte”.

3.11.3. Ieșirea și intrarea în țară

Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a ieși și intra în Republica Moldova numai prin punctele de trecere în baza pașaportului, iar refugiații și beneficiarii de protecție umanitară – în baza documentului de călătorie.

Minorii au dreptul de a ieși și de a intra în Republica Moldova numai însoțiți de unul dintre reprezentanții lor legali sau de un însoțitor, desemnat prin declarație de către reprezentantul legal a cărui semnătură se legalizează notarial. În declarație se indică scopul călătoriei, durata acesteia și țara de destinație.

În cazul în care minorul pleacă să se domicilieze în străinătate, este necesar consimțământul, exprimat prin declarație, al ambilor părinți ale căror semnături se legalizează notarial, iar în cazul altor reprezentanți legali – consimțământul acestora, exprimat prin decizie a autorității tutelare.

Minorii (elevii și studenții) care au împlinit vârsta de 14 ani și sunt înmatriculați la studii în instituții de învățământ din alte state, la ieșirea și intrarea în Republica Moldova prezintă actul de înmatriculare la instituția de învățământ respectivă și declarația eliberată de unul dintre părinți, autenticată notarial, care conține consimțământul acestuia pentru ieșirea și intrarea minorului în Republica Moldova, cu indicarea țării de destinație, scopului călătoriei, perioadei de aflare a minorului în țara de destinație, iar în cazul altor reprezentanți legali – consimțământul acestora, exprimat prin decizia autorității tutelare. Declarația este valabilă pe perioada unui an de studii.

În cazul pierderii documentelor în străinătate, cetățenii Republicii Moldova sunt obligați în termene restrânse să se adreseze în oficiile consulare sau în ambasadele Republicii Moldova din apropiere, pentru obținerea titlului de călătorie, iar în cazul lipsei acestora – la organele de poliție ale statului respectiv.

IMPORTANT!

Dacă aveți întrebări sau dificultăți referitor la trecerea frontierei de stat, contactați Poliția de frontieră la tel. (+373) 022-25-96-75 (regim non-stop, 24/7) sau consultați pagina web <http://www.border.gov.md>, la rubrica „Întrebări frecvente”.

3.11.4. Aflarea cetățenilor străini pe teritoriul Republicii Moldova

Evidența cetățenilor străini și a apatrizilor care intră în Republica Moldova se efectuează la momentul trecerii frontierei de stat a Republicii Moldova, prin introducerea informației din actele de identitate în Registrul de stat al populației.

Drept temei pentru șederea legală a cetățenilor străini și a apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova, pe un termen de 90 de zile pe parcursul a 6 luni, servește prezența în actele de identitate naționale a mențiunilor aplicate de Poliția de frontieră cu privire la trecerea frontierei de stat.

Cetățenii străini și apatrizii care sosesc în Republica Moldova prin sectorul frontierei de stat moldo-ucrainean, necontrolat de autoritățile moldovenești, timp de 72 ore din momentul trecerii frontierei de stat a Republicii Moldova sunt obligați să declare despre faptul intrării la orice punct de trecere al frontierei de stat, la orice subdiviziune de evidență și documentare a populației a Agenția Servicii Publice (anterior Î.S. CRIS „Registru”) sau la subdiviziunile Biroului migrație și azil, cu prezentarea documentului național de identitate, care permite intrarea pe teritoriul Republicii Moldova în scopul luării în evidență. Cetățenii străini și apatrizii care au intrat în Republica Moldova pe un termen de peste 90 de zile se pot stabili cu traiul, temporar sau permanent, numai după obținerea adeverințelor de imigrant sau a confirmărilor de repatriere, în baza cărora se perfectează permisele de ședere sau buletinele de identitate pentru apatrizi.

IMPORTANT!

Dacă aveți întrebări referitoare la regulile de traversare a frontierei de stat, contactați Poliția de frontieră la tel. (+373) 022 25-97-17 (regim non-stop, 24/7), fax: (+373) 022 25-96-51, e-mail: politia.frontiera@border.gov.md

3.11.5. Acte normative si bibliografie utilă

- Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 2 iunie 2000¹¹¹;
- Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 9 noiembrie 1994¹¹²;
- Legea cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova nr. 269 din 9 decembrie 1994¹¹³;
- Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova nr. 125 din 18 februarie 2013¹¹⁴;
- Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16 iulie 2010¹¹⁵;
- www.registru.md
- www.stare-civila.gov.md
- www.border.gov.md

---

¹¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 9 decembrie 2005.

¹¹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 9 din 9 februarie 1995.

¹¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 6 din 26 ianuarie 1995.

¹¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.36-40 din 22 februarie 2013.

¹¹⁵ Monitorul Oficial nr.179-181 din 24 septembrie 2010.

COMPARTIMENTUL IV. DREPTUL LA PROPRIETATE

Cunoașterea celor mai esențiale prevederi ale legilor referitoare la dreptul de proprietate este necesară fiecărui cetățean pentru a putea beneficia de bunurile publice și a folosi cât mai bine bunurile care-i aparțin sau care ar trebui să-i revină după lege lui și familiei sale. Proprietarul trebuie să știe dacă, când și cum bunurile lui pot fi luate forțat și vândute, cum se poate apăra în cazul în care cineva ilegal îi ia bunul sau îl împiedică să folosească liniștit bunurile sale. În același timp, este necesar ca cetățeanul să știe cine și cum răspunde pentru încălcarea dreptului său de proprietate și cum răspunde proprietarul pentru daunele cauzate de bunurile sale altor persoane. Orientarea corectă în legislație îl ajută pe proprietarul unui bun să evite conflictele cu alți proprietari, cum ar fi statul, rudele, vecinii.

Următoarele capitolele includ explicații la prevederile legale de bază referitoare la dreptul de proprietate, precum și exemple de aplicare a normelor comentate:

- în capitolul 4.1 este reflectat subiectul privind dreptul de proprietate al statului și al localităților;
- capitolul 4.2 cuprinde explicații privind dreptul de proprietate privată al cetățeanului asupra casei, terenurilor, bunurilor agricole privatizate;
- în capitolul 4.3 se vorbește despre dobândirea dreptului de proprietate
- prin folosirea îndelungată a bunului și în alte cazuri specifice;
- în capitolul 4.4 sunt comentate prevederile legii cu privire la registrul bunurilor imobile (cadastru);
- capitolul 4.5 include explicarea celor mai esențiale reguli pe care trebuie să le respecte vecinii;
- capitolul 4.6 este dedicat prevederilor legale ce țin de apărarea dreptului de proprietate și răspunderea proprietarului.

4.1. PROPRIETATEA PUBLICĂ

În acest capitol sunt explicate prevederile legislației referitoare la dreptul de proprietate publică – bunurile ce aparțin statului Republica Moldova sau structurilor teritoriale ale statului (sate, raioane, orașe etc.).

Anumite bunuri și resurse naturale, descrise în subcapitolul [4.1.1](#), sunt ale societății și sunt excluse din circuitul civil, adică aceste bunuri nu pot fi privatizate, nu pot trece în proprietatea privată a persoanelor fizice sau juridice. Aceste bunuri sunt denumite bunuri ale domeniului public, iar cetățenii pot avea acces la aceste proprietăți și resurse naturale și le pot folosi, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

Bunurile ce aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale (sat, raion, oraș, municipiu) care nu au o destinație publică strictă nu fac parte din categoria celor din domeniul public. În privința acestor bunuri, descrise în subcapitolul [4.1.2](#), legea permite privatizarea, adică cetățeanul poate beneficia personal de dreptul de a cumpăra aceste bunuri. În legislație aceste bunuri sunt denumite bunurile domeniului privat ale statului sau ale unităților administrativ-teritoriale.

În privința unor bunuri publice, descrise în subcapitolul [4.1.2](#), legea permite transmiterea lor în folosință în baza contractelor de arendă/închiriere.

Drepturile și obligațiile organelor publice și ale cetățenilor cu privire la bunurile publice sunt reglementate printr-un șir de legi, principalele fiind următoarele:

- ❖ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994¹¹⁶ consfințește dreptul de proprietate asupra bunurilor publice;
- ❖ Codul civil, Legea nr.1107/06.06.2002¹¹⁷, stabilește modul de dobândire și de realizare a dreptului de proprietate, inclusiv asupra bunurilor publice;

¹¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994, art. 127.

¹¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

- ❖ Legea nr. 121/04.05.2007 privind administrarea și deetatizarea proprietății publice¹¹⁸ prevede atribuțiile organelor publice centrale și locale legate de administrarea bunurilor publice și transmiterea acestor bunuri în proprietatea sau folosința persoanelor fizice și juridice;
- ❖ Legea nr.436/28.12.2006 privind administrația publică locală¹¹⁹ include prevederi referitoare la atribuțiile consiliului local și ale primăriei ce țin de bunurile publice de interes local.

4.1.1. Dreptul cetățenilor de a folosi bunurile cu destinație publică (care nu pot fi privatizate)

Potrivit legii, statul Republica Moldova este unicul proprietar al bunurilor care au o destinație strictă, de interes general pentru toată societatea, numite bunuri ale domeniului public. Din această categorie de bunuri fac parte bogățiile subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile publice, drumurile etc. În aceeași categorie de bunuri intră și clădirile cu terenurile aferente, care sunt destinate pentru activitatea instituțiilor publice, obiectivele necesare pentru apărarea statului și a ordinii publice. De asemenea, sunt bunuri ale domeniului public un șir de întreprinderi și instituții de interes deosebit pentru interesele statului și ale cetățenilor (rețele și centrale electrice, gări și aeroporturi, institute științifice, teatre, poșta etc.). Doar Parlamentul este în drept să includă un obiectiv sau altul în lista bunurilor domeniului public care aparțin statului Republica Moldova sau să excludă un obiectiv din această listă. Bunurile din domeniul public ale statului se află în grija și gestiunea Guvernului și a autorităților administrației publice centrale.

În sate (comune) bunurile cu destinație publică (pentru care este interzisă privatizarea) cuprind terenurile pe care sunt amplasate construcții de interes public local, porțiunile de subsol, drumurile, străzile, piețele, obiectivele acvatice separate, parcurile publice, terenurile de sport, stadioanele, precum și terenurile de joacă pentru copii delimitate și înregistrate conform legislației în vigoare, clădirile, monumentele, muzeele, pădurile, zonele de protecție și zonele sanitare, alte obiective care, conform legii, nu aparțin domeniului public al statului. Aceste bunuri sunt denumite în lege bunuri ale domeniului public de interes local. Bunurile cu destinație publică de interes local se află în grija autorităților administrației publice locale (consiliul local), care trebuie să asigure evidența separată a acestor bunuri. Toate bunurile domeniului public din sate (comune) sunt supuse inventarierii în fiecare an, iar consiliul examinează rapoartele privind situația acestor bunuri. Consiliul local poate decide, potrivit legii, completarea listei bunurilor cu destinație publică de interes local.

Bunurile domeniului public ale statului și cele de interes local trebuie folosite strict conform destinației lor, iar vânzarea/privatizarea lor este interzisă prin lege. Persoanele private, cetățenii și persoanele juridice nu pot obține în proprietatea lor privată prin cumpărare/privatizare bunurile cu destinație publică, nici ale statului și nici ale subdiviziunilor teritoriale (sat (comună), raion etc.). Persoanele private pot doar folosi limitat unele proprietăți publice, în modul stabilit. Legea prevede că orice contract sau alt act juridic este nul de la naștere, adică nu are nicio valoare juridică, dacă prin acest act o persoană privată obține în proprietatea sau în folosința sa gratuită un bun cu destinație publică pentru care este interzisă privatizarea. Astfel, statul sau organul administrației publice locale oricând poate cere înapoi un bun cu destinație publică care se află la o persoană privată, indiferent cât timp a trecut de la întocmirea actului juridic ilegal.

Este important deci ca cetățeanul să cunoască legea și să poată contribui la buna administrare a bunurilor publice în localitățile lor, astfel încât cetățeanul însuși și întreaga comunitate să poată beneficia de proprietatea publică.

4.1.1.1. Clădirile și terenurile cu destinație publică

Clădirile cu destinație publică, cum ar fi clădirile Parlamentului, Președinției și Guvernului, și terenurile aferente acestor edificii nu pot fi vândute/privatizate. La fel, nu pot fi privatizate/vândute obiectivele din fondul cultural național care sunt înscrise în registrul monumentelor ocrotite de stat, precum și terenurile aferente acestor obiective. Nu pot fi privatizate terenurile din domeniul public al statului (terenurile zonelor

¹¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.90-93/401 din 29.06.2007.

¹¹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr..32-35/116 din 09.03.2007.

naturale protejate de stat, terenurile agricole destinate cercetărilor științifice, terenurile pe care se află pădurile și obiectivele acvatice publice ale statului, terenurile ocupate de drumurile naționale, terenurile necesare pentru securitatea statului etc.).

Legea prevede unele excepții când este permisă privatizarea unor încăperi nelocuibile din subsoluri ori parterul clădirilor în care sunt amplasate autorități publice, întreprinderi, organizații și instituții de stat/municipale, în cazul în care au fost prevăzute în documentele de proiectare sau de inventariere tehnică pentru amplasarea bunurilor de menire socială, și a încăperilor din subsoluri, etaje tehnice în care nu sunt amplasate noduri ale rețelelor ingineresti.

În sate (comune) nu pot fi privatizate/vândute clădirile unde se află primăria, școala, grădinița, biblioteca și alte instituții publice locale, precum și terenurile pe care sunt amplasate construcții de interes public local, porțiunile de subsol, drumurile, străzile, piețele, obiectivele acvatice separate, parcurile publice, terenurile de sport, stadioanele, precum și terenurile de joacă pentru copii, delimitate și înregistrate conform legislației în vigoare, clădirile, monumentele, muzeele, pădurile, zonele de protecție și zonele sanitare, alte obiective de interes public local. Consiliul local din sate (comune) decide privind transmiterea clădirilor și terenurilor cu destinație publică în folosința și administrarea întreprinderilor fondate de consiliul local și instituțiile publice din teritoriu (școli, grădinițe etc.).

Exemplu:

Consiliul orașenesc Vatra a adoptat decizia „Cu privire la vânzarea terenului cu codul cadastral nr.0122103072, aferent construcțiilor deținute de SRL „ESF”.

Oficiul Teritorial Chișinău al Cancelariei de Stat a depus cerere de chemare în judecată împotriva Consiliului orașenesc Vatra, intervenient accesoriu SRL „ESF”, și a solicitat anularea actului administrativ, invocând Hotărârea Guvernului nr.737 din 11 iunie 2002 privind reglementarea funcționării zonelor de recreere aferente bazinelor acvatice, prin care Zona de odihnă „Vatra” este inclusă în lista zonelor de recreere aferente bazinelor acvatice de importanță națională. Conform pct. 7 din actul normativ vizat, zonele destinate recreerii se amplasează în preajma bazinelor acvatice cu cele mai avantajoase elemente naturale: relief favorabil, lipsa posibilității alunecărilor de teren și a torentelor mari de apă, un regim hidrologic avantajos. Astfel, terenurile amplasate în zona de recreere aferentă bazinelor acvatice, fiind bunuri din domeniul public, nu pot fi înstrăinate. În conformitate cu art.10 din Legea nr.121 din 04 mai 2007 privind administrarea și deținatizarea proprietății publice, actele juridice privind înstrăinarea sau dobândirea, în folosul persoanelor fizice sau al persoanelor juridice cu capital privat, a bunurilor domeniului public, inclusiv prin privatizare, precum și actele juridice privind darea acestor bunuri în comodat persoanelor sunt lovite de nulitate absolută.

Prin hotărârea Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău acțiunea a fost admisă, fiind anulată decizia Consiliului orașenesc Vatra, mun. Chișinău cu privire la vânzarea terenului cu codul cadastral nr.112103072, aferent construcțiilor deținute de SRL „ESF”. Prin decizia Curții de Apel Chișinău s-a respins apelul declarat de SRL „ESF”, fiind menținută hotărârea Judecătorei Buiucani.

La examinarea cauzei în recurs, Curtea Supremă de Justiție a menținut decizia Curții de Apel Chișinău și a menționat că terenul pe care SRL „ESF” are construcții privatizate se află pe plaja lacului din or. Vatra, iar plaja este un teren de uz public. Mai mult decât atât, acesta a fost introdus în lista zonelor aferente bazinelor acvatice de importanță națională.

Reglementări speciale privind terenurile publice se conțin inclusiv în următoarele legi:

- ❖ Codul funciar, Legea nr.828/25.12.91¹²⁰;
- ❖ Legea nr.91/05.04.2007 privind terenurile proprietate publică și delimitarea lor¹²¹;
- ❖ Legea nr.591/23.09.99 cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale¹²²;

¹²⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107/817 din 04.09.2001.

¹²¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.70-73/316 din 25.05.2007.

- ❖ Legea nr.1538/25.02.98 privind fondul ariilor naturale protejate de stat¹²³.

4.1.1.2. Pășunile și fânețele publice

Potrivit legii (Codul funciar, art. 12), în procesul de privatizare a terenurilor agricole, până la atribuirea cotelor de teren echivalent, comisiile funciare urmau să stabilească suprafețele de terenuri care rămân în proprietatea publică a satului (comunei) pentru a fi folosite ca pășuni obștești. Aceste terenuri se află în folosința cetățenilor pentru pășunat și fânețe. Cetățenii trebuie să cunoască regulile de folosire a pășunilor, astfel încât aceste terenuri să fie folosite cât mai rațional.

Sectoarele de teren rezervate pentru pășunat și termenele în care este permis pășunatul sunt stabilite de organele administrației publice locale (consiliul local), care trebuie să informeze cetățenii cu 10 zile înainte despre data și locul unde este permis pășunatul vitelor. Nu este voie să fie scoase animalele la pășunat imediat după topirea zăpezilor. Pășunatul poate începe doar după 20 aprilie sau la începutul lunii mai, când solul s-a zvântat și temperatura aerului noaptea este de +5°C și mai mult. Plantele de pe sectoarele destinate pășunatului trebuie să aibă înălțimea minimă de aproximativ 10 cm pentru plantele joase și de aproximativ 15 cm pentru plantele înalte. În alte locuri (pante, terenuri cu pericol de eroziune etc.), pășunatul trebuie să înceapă după 20 mai sau până la 10 iunie.

Perioada de pășunat trebuie să se încheie până la 10 noiembrie sau cu o lună înainte de coborârea temperaturii medii sub 0°C. Pentru pășunatul vacilor și al altor bovine, trebuie să fie repartizate terenurile cu anumite ierburi, în luncile râurilor și în partea de jos a dealurilor. Pentru viței până la vârsta de cinci luni, trebuie să se repartizeze terenuri cu plante mustoase. Pentru oi și caprine trebuie să fie rezervate terenuri cu plante joase de pe vârfurile dealurilor. Sectoarele de pășuni trebuie să fie folosite pentru pășunat și fânețe prin rotație, pe parcele. Organele administrației publice locale trebuie să elaboreze Planul lucrărilor de întreținere, ameliorare și exploatare rațională a pășunilor publice, conform cerințelor legislației cu privire la pășunat și cosit.

Parcelele pentru pășunat trebuie să fie îngrădite, să fie amenajate ocoale și terenuri pentru adăpatul vitelor. Amenajarea ocoalelor pentru vite se permite la o distanță de cel puțin 300-500 m de la bazinele de apă. La Prut, Nistru și Dunăre, distanța trebuie să fie mai mare de un kilometru.

Nu este voie să fie scoase animalele la pășunat imediat după ploaie. Se interzice pășunatul în primul an de înființare a pășunilor. Nu se permite pășunatul comun al diferitor specii de animale, pășunatul animalelor bolnave.

Cositul fânețelor se permite la o înălțime nu mai mică de 5 cm de la suprafața solului. Durata cositului nu trebuie să depășească 10 zile. O dată la 2-3 ani se cosește mai târziu, pentru a da posibilitate plantelor să formeze semințe. Ultimul cosit se efectuează între 20 septembrie și 10 octombrie, cu cel puțin trei săptămâni înainte de perioada înghețurilor. Agențiile și inspecțiile ecologice, serviciile sanitar-veterinare de stat și autoritățile administrației publice locale (consiliul local, primăria) efectuează controlul asupra îndeplinirii cerințelor cu privire la pășunat și cosit.

În afară de Codul funciar, drepturile și obligațiile cetățenilor privind folosirea terenurilor publice pentru pășunatul vitelor și cositul ierbii este reglementat prin:

- ❖ Legea zootehniei nr.412/27.05.1999¹²⁴;
- ❖ Legea regnului vegetal nr.239/08.11.2007¹²⁵;

¹²² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.133-134/649 din 02.12.1999.

¹²³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-68/442 din 16.07.1998.

¹²⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 73-77 din 15.07.1999.

¹²⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.40-41 din 26.02.2008.

- ❖ Hotărârea Guvernului nr.667 din 23.07.2010 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la pășunat și cosit¹²⁶.

4.1.1.3. Sursele publice de apă

Apa este un patrimoniu natural care face parte din domeniul public al statului, o resursă naturală regenerabilă, vulnerabilă și limitată, un element vital pentru societate, o materie primă pentru activități productive, o sursă de energie și o cale de transport. Este important să reținem că la folosirea unui corp de apă natural sau artificial, cum ar fi lac, lac de acumulare, iaz, râu sau canal, ape subterane etc., se aplică un complex de diverse norme juridice referitoare la apa propriu-zisă, la pescuit, la zonele de odihnă din preajma apelor, la terenurile de sub ape și din jurul apelor, precum și la construcțiile hidrotehnice (dig, deversor etc.).

În multe sate există iazuri care au fost construite pe timpuri din contul fostelor gospodării agricole colective (colhozuri). După privatizarea și lichidarea acestor întreprinderi au apărut situații de conflict legate de folosirea apei din iaz, a terenurilor de sub iaz și din jurul iazului.

Exemplu:

Conform procesului-verbal al comisiei de privatizare al fostului colhoz din satul R., barajul de protecție a iazului a fost transmis la cotă valorică grupului de cotași în număr de 442 de persoane, din care face parte și cetățeanul D.S., care a încheiat cu primăria un contract privind arendarea bazinului acvatic pe un termen de 3 ani. Ulterior, Consiliul sătesc R., prin licitație, a încheiat un alt contract cu SRL „CM” privind arendarea terenului de sub iaz (17,55 ha) pe un termen de 3 ani.

Cetățeanul D.S. a sesizat instanța de judecată și a cerut anularea deciziei Consiliului sătesc R. și a contractului de arendă încheiat cu SRL „CM”. Prin hotărârea Judecătorei C., cererea a fost admisă integral și au fost anulate decizia Consiliului sătesc R. și contractul de arendă a terenurilor încheiat cu SRL „CM”. Hotărârea a fost menținută prin Decizia Curții Supreme de Justiție.

Judecata a constatat că pe terenul de sub iaz se află un dig de protecție. La privatizare digul a fost transmis grupului de 442 de persoane. Art. 28 alin. (7) din Legea nr.149/08.06.2006 privind fondul piscicol prevede că dreptul de folosință a terenurilor de sub iazuri (fondul apelor) aparține anume coproprietarilor care au în proprietate construcția hidrotehnică – digul iazului. Iazul este un obiectiv unic și nu poate fi dat în arendă terenul de sub iaz unui agent economic atunci când digul iazului aparține altor persoane.

După cum vedem din exemplul de mai sus, cel care are în proprietate construcția hidrotehnică a iazului are prioritate la folosirea terenului de sub iaz, dar terenul va rămâne proprietate publică și apa din iaz tot este proprietate publică a întregului sat. Dacă prin decizia Consiliului va fi dat în arendă un iaz (mai bine zis, terenul de sub iaz), pentru a crește pește, aceasta nu înseamnă că arendașul ar avea dreptul să interzică folosirea apei din iaz. Apa din iazurile care aparțin satului este un bun public și trebuie să fie la dispoziția tuturor cetățenilor din sat.

Pescuitul în bazinele acvatice naturale, cum ar fi fluviile Nistru și Prut, este strict reglementat și pe anumite sectoare este interzis pe tot parcursul anului. Pescuitul este de asemenea interzis prin lege în majoritatea obiectivelor acvatice timp de trei luni (de regulă, de la 1 aprilie până la 30 iunie). Legea interzice pescuitul unor specii de pește și permite doar pescuirea peștilor care au atins o anumită dimensiune. De asemenea, este interzisă confecționarea și folosirea unor tipuri de unelte și metode periculoase de pescuit.

Pescuitul de amator în bazinele acvatice naturale (râuri) se efectuează în baza permiselor speciale eliberate cetățenilor de către Serviciul Piscicol din cadrul Ministerului Mediului, contra unei taxe (300 de lei pentru un an și 30 de lei pentru o zi; pentru pensionari - 150 de lei pentru un an și 15 lei pentru o zi; pentru pensionarii care au o pensie mai mică decât coșul minim de consum - 30 de lei pentru un an și 2 lei pentru o zi).

¹²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.131-134 din 30.07.2010.

Agenția „Apele Moldovei”, subordonată Ministerului Mediului, este autoritatea administrativă responsabilă de implementarea politicii de stat în domeniul gospodăririi resurselor de apă (<http://www.apelemoldovei.gov.md>).

Drepturile și obligațiile organelor publice și ale persoanelor fizice și juridice legate de folosirea apelor sunt reglementate prin legislația specială, inclusiv:

- ❖ Legea nr.149/08.06.2006 privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura¹²⁷;
- ❖ Legea nr.272/10.02.1999 cu privire la apa potabilă¹²⁸;
- ❖ Legea nr.171/09.07.2010 cu privire la asociațiile utilizatorilor de apă pentru irigație¹²⁹;
- ❖ Legea nr.440/27.04.1995 cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă¹³⁰;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 888 din 06.08.2007 privind autorizarea pescuitului în obiectivele acvatice piscicole naturale¹³¹;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.977 din 16.08.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului-tip de exploatare a lacurilor de acumulare/iazurilor¹³²;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 934 din 15.08.2007 cu privire la instituirea Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al apelor minerale naturale, potabile și băuturilor nealcoolice îmbuteliate”¹³³;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 894 din 12.11.2013 cu privire la organizarea și funcționarea ghișeului unic în domeniul autorizării de mediu pentru folosința specială a apei;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 931 din 20.11.2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la cerințele de calitate a apelor subterane¹³⁴;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 932 din 20.11.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind monitorizarea și evidența sistematică a stării apelor de suprafață și a apelor subterane¹³⁵;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 949 din 25.11.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind zonele de protecție sanitară a prizelor de apă¹³⁶.

4.1.1.4. Pădurile (fondul silvic)

Pădurile au o importanță deosebită pentru mediul înconjurător, viața și sănătatea oamenilor, iar statul deține dreptul prioritar de a stabili și de a administra modul de folosire a pădurilor, a terenurilor împădurite, a vânatului și a altor produse pe care le dă pădurea.

¹²⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.126-130/597 din 11.08.2006.

¹²⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.39-41/167 din 22.04.1999.

¹²⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162/588 din 07.09.2010.

¹³⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.43/482 din 03.08.1995.

¹³¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.127-130/933 din 17.08.2007.

¹³² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.265-276/1060 din 19.08.2016.

¹³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.131-135 din 24.08.2007.

¹³⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 262-267 din 22.11.2013.

¹³⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 276-280 din 29.11.2013.

¹³⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 284-289 din 06.12.2013.

Cetățenii au dreptul de acces liber și gratuit în păduri pentru a se odihni, pentru a recolta fructe și pomușoare sălbatice, nuci, ciuperci și alte produse ale pădurii pentru consum personal. Populația are dreptul la recoltarea cioturilor, cojilor, a altor produse lemnoase auxiliare. Recoltarea fructelor și pomușoarelor sălbatice pentru producție sau vânzare poate fi permisă doar în baza autorizațiilor (permiselor) speciale. Circulația mijloacelor de transport pe teritoriul fondului forestier se permite numai pe drumuri publice, iar parcarea lor este permisă numai în locuri special repartizate. În unele situații, accesul cetățenilor în păduri și recoltarea produselor pot fi limitate sau interzise (pericol de incendii, stabilirea unui regim special în rezervații și alte păduri etc.).

În păduri nu se permite amenajarea stânelor și a adăposturilor pentru animale domestice. Pășunatul caprelor și al oilor în păduri este interzis. Pășunatul vitelor este permis doar pe unele terenuri din fondul silvic (pădurile degradate, unde se prevăd tăieri masive, printre salcâmi bătrâni de peste 15 ani ș.a.). Însă, pășunatul vitelor este permis numai în prezența păstorilor. Perioada pășunatului vitelor în păduri se stabilește de la 1 mai până la 1 octombrie.

Cetățenii interesați să obțină acces pentru pășunatul vitelor sau recoltarea ierbii în pădure trebuie să se adreseze întreprinderilor (ocoalelor) silvice sau primăriilor pentru a se informa care sunt terenurile de pădure în care pășunatul vitelor este interzis, unde se permite pășunatul și recoltarea ierbii pentru fân, cum pot obține acces în pădure în aceste scopuri. Cetățenii care participă la lucrările de reînnoire și la alte lucrări silvice beneficiază de prioritate la atribuirea terenurilor pentru recoltarea ierbii și pășunatul vitelor.

Întreprinderile silvice eliberează permise de exploatare a pădurii aflate în gestiunea statului (autorizații, bilete și bonurile silvice). Bonul pentru lemn (până la 5 m³) este acordat persoanelor fizice de către ocolul silvic. Biletul silvic se eliberează persoanelor fizice la recoltarea produselor auxiliare, folosirea pădurilor în scopuri culturale, sportive și turistice.

Guvernul reglementează modul de folosire a pădurilor pentru vânat, stabilește termenele de vânatoare după specii de animale, interzice vânatul la unele specii de animale și aprobă limitele la vânat. Dreptul la vânatoare îl are doar persoana fizică, membru al unei societăți de vânători care deține carnet de vânător și permisul sau autorizația de vânatoare.

Cetățenii sunt obligați să respecte în păduri regulile de apărare împotriva incendiilor, să nu comită tăierea și vătămarea arborilor și arbuștilor, distrugerea și deteriorarea mușuroaielor de furnici și a cuiburilor de păsări, să recolteze produsele pădurii așa ca să nu împiedice reînnoirea. Legea prevede peste 20 de tipuri de încălcări (contravenții) legate de folosirea pădurilor, inclusiv:

- tăierea ilicită sau vătămarea arborilor;
- cauzarea incendiilor;
- colectarea sau nimicirea plantelor;
- capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea roșie a Republicii Moldova și în convențiile internaționale;
- aruncarea deșeurilor de construcție, a gunoaielor ș.a.

În afară de amenzi administrative pentru contravenții la folosirea pădurilor, cei vinovați compensează pagubele (a se vedea [compartimentul 17](#)).

Agenția „Moldsilva” este autoritatea administrativă în domeniul silviculturii și cinegeticii din subordinea Ministerului Mediului, care își exercită funcțiile de implementare și promovare a politicii de stat în domeniu. În teritoriu activează întreprinderi teritoriale și ocoale silvice subordonate Agenției „Moldsilva”¹³⁷.

---

¹³⁷ Mai multe informații despre fondul silvic pot fi găsite pe pagina web a Agenției „Moldsilva”:
<http://www.moldsilva.gov.md/>

Drepturile și obligațiile organelor publice și ale cetățenilor legate de folosirea pădurilor sunt reglementate prin legislație specială, inclusiv:

- ❖ Codul silvic, Legea nr.887/21.06.1996¹³⁸;
- ❖ Legea regnului animal nr.439/27.04.1995¹³⁹;
- ❖ Legea regnului vegetal nr.239/08.11.2007¹⁴⁰;
- ❖ Legea nr.325/15.12.2005 cu privire la Cartea roșie a Republicii Moldova¹⁴¹;
- ❖ Legea nr.1041/15.06.2000 pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate¹⁴²;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.27 din 19.01.2004 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la autorizarea tăierilor în fondul forestier și vegetația forestieră din afara fondului forestier¹⁴³;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.740/17.06.2003 pentru aprobarea actelor normative vizând gestionarea gospodăriei silvice¹⁴⁴;
- ❖ Regulile de eliberare a lemnului pe picior în păduri;
- ❖ Regulamentul securității antiincendiară în păduri;
- ❖ Regulamentul privind recoltarea ierbii și pășunatul vitelor pe terenurile fondului forestier;
- ❖ Regulamentul privind folosințele silvice în scopuri de recreere și cercetare științifică;
- ❖ Regulamentul privind protecția pădurilor împotriva bolilor și dăunătorilor;
- ❖ Regulamentul cu privire la modul de determinare și recuperare a pagubelor și pierderilor gospodăriei silvice.

4.1.1.5. Subsolul și resursele naturale

Bogățiile minerale de orice natură care se găsesc în subsolul Republicii Moldova, precum și spațiile subterane se află în proprietatea exclusivă a statului. Adică, dreptul de proprietate al unei persoane asupra terenului este limitat asupra stratului de sol și nu se răsfrânge asupra bogățiilor din subsol de sub porțiunea de teren respectivă. Sectoarele de subsol nu pot fi vândute, ele pot fi date numai în folosință pentru cercetări geologice, extragerea substanțelor minerale utile, inclusiv a apelor subterane, construirea și exploatarea construcțiilor subterane etc.

Resursele naturale care pot fi extrase din subsol pentru a fi folosite ca materie primă și materiale, care au importanță pentru întreaga populație, sunt resurse naturale naționale și aparțin statului (gazele naturale, substanțele minerale solide). Aceste resurse naturale se dau numai în folosință, contra unei plăți, agenților economici.

Resursele naturale care au importanță pentru populația unui teritoriu limitat sunt resurse naturale locale. Aceste resurse includ apele freatice (pânza de apă care se află pe primul strat de la suprafața Pământului), substanțele minerale utile solide larg răspândite, cum ar fi lutul, argila, nisipul, prundișul și piatra calcaroasă.

¹³⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.4-5/36 din 16.01.1997.

¹³⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62-63/688 din 09.11.1995.

¹⁴⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.40-41/114 din 26.02.2008.

¹⁴¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.21-24/95 din 03.02.2006.

¹⁴² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.141-143/1015 din 09.11.2000.

¹⁴³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.19-21/155 din 30.01.2004.

¹⁴⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.126-131/778 din 27.06.2003.

Guvernul, Ministerul Mediului și Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale din cadrul acestui Minister au atribuții de reglementare în domeniul folosirii resurselor naturale¹⁴⁵.

Drepturile și obligațiile ce țin de folosirea resurselor naturale din pământ sunt reglementate prin legislație specială, inclusiv:

- ❖ Codul subsolului, aprobat prin Legea nr. 3/02.02.2009¹⁴⁶;
- ❖ Legea nr. 1102/06.02.97 cu privire la resursele naturale¹⁴⁷;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 570 din 11.09.2009 cu privire la aprobarea unor acte normative în vederea implementării prevederilor Codului subsolului¹⁴⁸.

4.1.2. Dreptul cetățenilor de a privatiza și a primi în folosință (locațiune) bunurile publice

După cum am menționat mai sus, pot participa la circuitul civil (pot fi privatizate) doar bunurile din domeniul privat ale statului sau ale satului (comunei), adică acele bunuri care nu au o destinație publică strictă, nu fac parte din categoria celor din domeniul public. Organele administrației publice centrale și consiliile locale pot decide în privința acestor bunuri publice tot așa cum un cetățean decide cum să folosească mai bine bunul său, cum să-l vândă, să-l dea cu chirie etc. Totodată, organul sau instituția publică ce decide să vândă, să dea cu chirie un bun public altor persoane trebuie să asigure respectarea unor condiții și proceduri obligatorii. În caz contrar, atât decizia organului respectiv, cât și contractul semnat cu o persoană privată privind privatizarea sau închirierea unui teren sau a unei clădiri nu vor fi legale, ar putea fi anulate prin judecată.

Doar în unele cazuri cetățeanul poate obține gratuit în proprietatea sa un bun din domeniul privat al statului sau al satului (comunei):

- persoana fizică primește gratuit de la stat bunuri pentru lichidarea consecințelor calamităților naturale;
- persoana fizică primește gratuit un teren pentru construcția unei case individuale.

Bunurile publice pot trece în proprietatea cetățenilor doar prin cumpărarea lor contra unui preț, cu respectarea unor proceduri stabilite prin lege. Privatizarea bunurilor statului este administrată de Guvern și Agenția Proprietății Publice subordonată Ministerului Economiei (fosta Agenție Privatizare). În sate (comune) consiliul local îndeplinește împuternicirile de proprietar și administrează procedura de privatizare. Privatizarea bunurilor statului și ale satului (comunei) trebuie să fie efectuată în conformitate cu procedura prevăzută de legile adoptate de Parlament și actele normative emise de Guvern în domeniul privatizării.

Procesul de privatizare este organizat de către o comisie de privatizare.

Bunurile publice scoase la privatizare trebuie să fie incluse într-o listă specială. Pentru bunurile statului această listă este aprobată de Guvern, iar pentru bunurile satului (comunei) lista este aprobată de consiliul local. Lista bunurilor supuse privatizării se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și, după caz, în presa locală. În același mod urmează să fie publicat comunicatul informativ privind condițiile scoaterii bunului la privatizare.

De regulă, privatizarea are loc prin organizarea unor licitații publice sau concursuri publice, ceea ce permite mai multor doritori să participe la privatizare. Câștigă licitația acel cumpărător care a oferit cele mai convenabile condiții și cel mai bun preț (a se vedea, spre exemplu, Hotărârea Guvernului nr.136 din 10 februarie 2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind licitațiile cu strigare și cu reducere).

¹⁴⁵ Informații utile pot fi găsite pe pagina web: <http://agrm.gov.md>

¹⁴⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.75-77/197 din 17.04.2009.

¹⁴⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.40/337 din 19.06.1997.

¹⁴⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.144-147 din 18.09.2009.

Consiliul local are obligația să informeze comunitatea locală despre inițierea privatizării bunurilor proprietate a satului (comunei) și despre rezultatele privatizării.

Procedura de privatizare finalizează cu întocmirea unui contract de vânzare-cumpărare.

Informații utile privind administrarea bunurilor publice pot fi găsite pe pagina web a Agenției Proprietății Publice subordonată Ministerului Economiei: <http://www.app.gov.md/>

Drepturile și obligațiile organelor publice și ale cetățenilor cu privire la privatizarea bunurilor publice sunt reglementate printr-un șir de legi și hotărâri ale Guvernului, principalele fiind următoarele:

- ❖ Legea nr.121/04.05.2007 privind administrarea și deetizarea proprietății publice¹⁴⁹;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.932 din 14 august 2007 cu privire la privatizarea terenurilor proprietate publică a statului¹⁵⁰;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.468 din 25 martie 2008 cu privire la privatizarea încăperilor nelocuibile date în locațiune¹⁵¹;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.919 din 30 iulie 2008 cu privire la organizarea și desfășurarea concursurilor comerciale și investiționale de privatizare a proprietății publice¹⁵²;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.945 din 20 august 2007 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.121-XVI din 4 mai 2007 privind administrarea și deetizarea proprietății publice¹⁵³;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.136 din 10 februarie 2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind licitațiile cu strigare și cu reducere.

4.1.2.1. Privatizarea terenurilor aferente

Cetățenii sunt în drept să procure de la stat sau de la autoritatea publică locală terenuri care sunt scoase la privatizare prin concurs sau la licitație.

De asemenea, cetățenii au dreptul să privatizeze terenurile aferente bunurilor imobile privatizate la cota-parte valorică (a se vedea subcapitolul [4.2.3](#)). Terenuri aferente se consideră terenurile pe care sunt amplasate stații și garaje (brigăzi) de mașini și tractoare, arii de păstrare și prelucrare a cerealelor, încăperi frigorifice pentru păstrarea fructelor și legumelor, sere, stații de purificare a reziduurilor animaliere, depozite, ateliere de reparații, de prelucrare a materiei prime, ferme zootehnice etc. Privatizarea acestor terenuri nu are loc prin licitații, deoarece legea garantează procurarea terenurilor în cauză anume persoanelor care sunt proprietarii clădirilor amplasate pe aceste terenuri.

Deoarece zeci și chiar sute de persoane sunt coproprietari pe cote-părți ai construcției, terenul aferent de asemenea va fi dobândit în proprietate comună pe cote-părți. Dacă între timp cineva a cumpărat cotele-părți valorice în clădire, cumpărătorul (noul proprietar al clădirii) va fi cel care va privatiza terenul aferent clădirii cumpărate. Astfel, în exemplul de la subcapitolul [4.2.3](#), secțiunea [4.2.3.2](#), cetățeanca B. a procurat toate cotele-părți din casa mecanizatorilor, deci tot ea va fi în drept să privatizeze terenul aferent acestei clădiri.

Privatizarea (vânzarea-cumpărarea) terenurilor aferente clădirilor privatizate se efectuează astfel.

Cumpărătorul depune pe numele primarului din localitatea în care este amplasat terenul o cerere. La cerere se anexează:

¹⁴⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.90-93 din 29.06.2007.

¹⁵⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.127-130 din 17.08.2007.

¹⁵¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-68 din 01.04.2008.

¹⁵² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.143-144 din 05.08.2008.

¹⁵³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.131-135 din 24.08.2007.

- 1) schema terenului aferent, elaborată de serviciile specializate ale autorităților administrației publice locale sau de întreprinderile licențiate în domeniul urbanismului și planul geometric elaborat în modul stabilit;
- 2) copia certificatului înregistrării de stat – pentru persoanele juridice și întreprinderile individuale, iar copia buletinului de identitate sau a pașaportului – pentru persoanele fizice;
- 3) extrasul din registrul bunurilor imobile, capitolele A și B, în original, sau copia autentificată și copia documentelor în baza cărora a fost înscris în registru dreptul de proprietate asupra bunului, amplasat pe terenul solicitat spre cumpărare;
- 4) autorizația de construcție și actul de inspectare a construcției în cazul construcțiilor nefinalizate;
- 5) contractul de arendă asupra terenului aferent, după caz.

Primarul este obligat să înregistreze cererea și documentele, și, în termen de 30 de zile din data depunerii cererii, să efectueze acțiuni de pregătire a materialelor pentru decizia consiliului local:

să examineze posibilitatea vânzării terenului aferent solicitat, cu suprafața indicată în planul geometric;

să completeze borderoul de calcul al prețului de vânzare-cumpărare a terenului aferent în conformitate cu prevederile Legii privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului;

să prezinte consiliului local documentele necesare pentru adoptarea deciziei privind vânzarea terenului.

După adoptarea deciziei de către consiliul local, este semnat contractul de vânzare-cumpărare a terenului aferent în trei exemplare, care sunt prezentate cumpărătorului. Contractul de vânzare-cumpărare se autentifică notarial.

În cazul în care primarul sau consiliul local a stabilit că terenul solicitat pentru cumpărare nu poate fi privatizat, în termen de 10 zile solicitantului i se prezintă un aviz în care indică temeiurile ce nu permit privatizarea terenului respectiv. Refuzul poate fi atacat în instanța de judecată.

Exemplu:

Conform procesului-verbal al Comisiei de privatizare al fostului colhoz din satul X., un grup de cotași în număr de 400 de persoane au primit drept cotă valorică câteva sere pentru creșterea legumelor și a răsadului, care erau într-o stare proastă. În primii ani de după privatizare acești coproprietari nu au avut posibilitate să restabilească serele.

Câțiva coproprietari, cetățenii A., B. și C., au hotărât să repare serele și au mers la primărie să vadă ce fac cu terenul pe care erau serele și cum ar putea cotașii să cumpere acest teren aferent. La primărie au fost informați că terenul de sub sere a fost vândut unui agent economic, SRL „D”.

Cetățenii A., B. și C. au sesizat instanța de judecată și au cerut anularea deciziei Consiliului sătesc X. și a contractului de vânzare-cumpărare a terenului aferent încheiat cu SRL „D”.

Astfel, în cazul în care primăria (consiliul local) va refuza vânzarea terenului aferent clădirilor și construcțiilor atribuite la cota valorică, precum și în cazul în care aceste terenuri vor fi vândute altor persoane, care nu sunt coproprietari ai construcției privatizate, cetățenii sunt în drept să se adreseze instanței de judecată (a se vedea compartimentul 15). La fel, prin judecată vor trebui soluționate litigiile în cazul în care terenurile vor fi vândute doar unor persoane din grupul de cotași.

Pe lângă actele normative cu caracter general care reglementează privatizarea bunurilor publice, există legi și acte normative destinate special privatizării terenurilor aferente, inclusiv:

- ❖ Legea nr.1308/25.07.97 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului¹⁵⁴;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 1428 din 16.12.2008 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la vânzarea-cumpărarea terenurilor aferente¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.147-149 din 06.12.2001.

4.1.2.2. *Transmiterea bunurilor publice în folosință prin locațiune*

În afară de privatizare, bunurile publice pot fi transmise altor persoane în folosință temporară. „Locațiune” este termenul juridic folosit în legislație pentru situațiile când o persoană, de regulă proprietarul, transmite bunurile sale în folosință altor persoane contra unei plăți, numite chirie. În limbajul uzual pentru locațiune se folosește și noțiunea de „chirie”. Pot fi date în locațiune bunurile publice neutilizate (încăperile care nu pot fi folosite pentru locuit, utilajele, mijloacele de transport etc.) Astfel, cetățenii sau persoanele juridice pot beneficia de dreptul de a încheia contract de locațiune și de a folosi bunurile publice.

Contractul de locațiune a bunurilor publice neutilizate ale satului (comunei) este legal numai dacă până la semnarea contractului a fost obținut acordul prealabil al consiliului local care este în drept să decidă soarta bunurilor publice. Darea în locațiune a bunurilor proprietate a satului (comunei) are loc, de regulă, prin licitație publică. Mărimea chiriei care se plătește pentru bunurile publice neutilizate nu poate fi mai mică decât cuantumul minim al chiriei calculat conform legii. Plata chiriei pentru activele neutilizate se efectuează exclusiv în mijloace bănești.

Pe lângă actele normative cu caracter general privind administrarea și privatizarea bunurilor publice, locațiunea bunurilor publice este reglementată prin:

- Hotărârea Guvernului nr.483 din 29.03.2008 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de dare în locațiune a activelor neutilizate¹⁵⁶.

4.2. PROPRIETATEA PRIVATĂ

Acest capitol cuprinde comentarii la prevederile legale privind dreptul de proprietate privată a cetățenilor cu referință la casa de locuit, lotul de pe lângă casă, terenurile agricole, bunurile atribuite la cota-parte valorică. Este important ca proprietarul casei să știe care sunt drepturile sale privitoare la aceste bunuri importante, care sunt cerințele legislației privind construcția/ reconstrucția casei și a anexelor gospodărești, care sunt documentele ce confirmă dreptul de proprietate asupra casei atunci când cetățeanul cumpără o casă sau o moștenește. La fel, este bine ca cetățeanul să știe cum ar putea folosi legea pentru a dobândi dreptul de proprietate în urma posesiunii și folosirii îndelungate a unor bunuri. Aceste subiecte sunt abordate în continuare la subcapitolele [4.2.1](#)- [4.2.4](#).

4.2.1. Casa de locuit cu teren aferent în localitățile rurale

Legea reglementează în mod diferit drepturile cetățenilor privind terenurile ocupate de case și anexe gospodărești, în funcție de faptul dacă aceste terenuri au fost atribuite până la sau după 1 ianuarie 1992, atunci când a intrat în vigoare noul Cod funciar din 25.12.1991. Despre terenurile care au fost în folosința cetățenilor de la sate până la 1 ianuarie 1992 se vorbește în secțiunea [4.2.1.1](#). În secțiunea [4.2.1.2](#), sunt date explicații privind atribuirea terenurilor noi pentru construcția caselor potrivit noului Cod funciar. Normele legale privitoare la construcția/reconstrucția caselor de locuit sunt comentate în secțiunea [4.2.1.3](#).

4.2.1.1. *Obținerea în proprietate a terenurilor ocupate de case, anexe gospodărești și grădini*

Reforma funciară a început în Republica Moldova odată cu atribuirea terenurilor ocupate de case și anexe gospodărești în proprietatea locuitorilor de la sate. Astfel, înainte de adoptarea actualului Cod funciar din 25.12.1991 a fost adoptată Concepția reformei agrare și a fost modificat articolul 82 din Codul funciar vechi din 1970, prin care a fost legiferată transmiterea fără plată a loturilor de pe lângă case în proprietatea cetățenilor de la sate. Ulterior, art. 82 din Codul funciar vechi, din 1970, a fost abrogat, dar loturile în cauză continuă să fie identificate drept terenuri atribuite conform articolului 82.

Legile menționate mai sus au prevăzut că lotul de lângă casă se repartizează în următoarele mărimi:

¹⁵⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.226-229 din 19.12.2008.

¹⁵⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69-71 din 04.04.2008.

- 30 de ari pentru o familie de 1-3 persoane și suplimentar câte 10 ari pentru fiecare membru al familiei cu un număr mai mare de 3 persoane (familii care trăiesc și lucrează permanent în localități sătești, care lucrează permanent în agricultură sau în silvicultură și locuiesc în orașe și orașele, pe ale căror teritorii sunt situate sovhozuri sau alte întreprinderi agricole);

- 15 ari pentru o familie formată dintr-un singur pensionar sau invalid și 30 de ari pentru familia pensionarilor și invalizilor din 2 și mai multe persoane care locuiesc în localități rurale, dar nu lucrează. Totodată, legea a prevăzut că organele locale sunt în drept să stabilească altă mărime a lotului atribuit, în cazurile în care condițiile concrete nu permit să se repartizeze un sector de mărimea indicată în lege. Codul funciar, care a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 1992, art. 11 alineat 1) prevede că consiliile (primăriile) sunt obligate să elibereze cetățenilor documentele de proprietate pentru aceste terenuri. În anii 1991-1992 prevederile legale referitoare la terenul ocupat de case, anexe gospodărești și grădini au fost puse în aplicare practic în fiecare localitate rurală, precum și în orașele unde au activat colhozuri și alte întreprinderi agricole. Începând cu 1992, în Republica Moldova circa 983 de mii de familii au primit în proprietate 316 mii ha de terenuri-loturi pe lângă casă.

Consiliile locale și primăriile au fost responsabile de atribuirea loturilor de lângă casă în proprietatea cetățenilor:

– Consiliile locale (fostele soviete sătești) au adoptat decizii prin care, ținând seama de posibilitățile fiecărei localități, a fost stabilită mărimea concretă a terenurilor atribuite ca lot de pe lângă casă. În multe sate aceste terenuri au fost atribuite cu suprafața de 30 de ari;

– fiecărei familii i-a fost eliberat un singur document, titlu provizoriu ce confirmă dreptul de proprietate, posesiune și beneficiere funciară sau certificat provizoriu, în care a fost indicată doar suprafața totală concretă atribuită familiei, fără planul (configurația) terenului. De regulă, în titlu este menționată decizia consiliului (sovietului sătesc) prin care au fost atribuite loturile de lângă casă;

– în cazul în care lotul pe care se afla casa și anexele gospodărești era mai mic decât suprafața indicată în titlul provizoriu, erau atribuite loturi lângă sat, pentru grădini;

– informația privind titlul eliberat și mărimea lotului atribuit fiecărei familii urma să fie indicată în Registrul cadastral al deținătorilor de teren și în Registrul gospodăriilor. Aceste registre pot fi găsite la primării sau la arhivă.

Prin anul 2000, în cadrul primăriilor au început să fie elaborate și aprobate planurile fiecărui teren de lângă casă care a fost atribuit conform art. 82 Cod funciar vechi. În multe sate, în loc de titlul provizoriu, fiecare familie a primit titluri de formă nouă – titlu de autentificare a dreptului deținătorului de teren (de culoare albastră). Aceste titluri au fost eliberate pentru fiecare parcelă de teren – pentru terenul de lângă casă și pentru terenul de grădină. De regulă, aceste titluri au fost eliberate pe numele soțului (capul familiei) și au fost înregistrate în registrul bunurilor imobile (cadastru). Dacă proprietarul lotului de pe lângă casă a decedat până la eliberarea titlurilor de formă nouă și moștenitorii au prezentat la primărie certificatul de moștenitor, atunci moștenitorilor trebuia să le fie eliberate titluri noi și pentru terenurile moștenite.

La acest subiect este important să reținem următoarele:

– loturile atribuite pentru case, anexe gospodărești și grădini au fost atribuite fără plată întregii familii. Respectiv, toți membrii familiei, inclusiv copiii, sunt în drept să folosească aceste terenuri;

– noile titluri pentru **lotul** de lângă casă și grădini trebuie să fie eliberate de primărie, de regulă, fără plată. Tot primăria urmează să explice de ce încă nu a eliberat titlurile, când și cum pot fi obținute aceste documente care confirmă dreptul de proprietate asupra terenurilor de pe lângă casă;

– titlurile eliberate pentru lotul de lângă casă și titlurile nou-eliberate pentru terenurile agricole arată la fel. Pentru a identifica anume titlurile emise pentru lotul de lângă casă, trebuie să acordăm atenție p. 3 din titluri, unde este descris scopul repartizării terenurilor. Pentru lotul de lângă casă acest punct din titlu ar putea indica următoarele scopuri: „pentru construcții”; „lot pentru construcție locativă”, „grădini”; „grădini (lot de lângă

casă)” etc. Dacă identificarea titlurilor este dificilă, persoana interesată ar putea apela la ajutorul inginerului cadastral din localitate pentru a clarifica situația;

– pierderea titlului provizoriu nu poate cauza pierderea dreptului asupra lotului atribuit pentru că atribuirea acestor terenuri poate fi confirmată prin alte documente. Pentru a verifica dacă familia a primit de la primărie titlurile pentru toată suprafața lotului de pe lângă casă, este necesar de a confrunța informația din decizia sovietului sătesc, care a stabilit mărimea concretă a lotului atribuit locuitorilor din localitatea respectivă, cu informația din titlul provizoriu și din titlurile noi, cu înscrierile din Registrul cadastral al deținătorilor de terenuri (Registrul titularilor funciari), Registrele de evidență a gospodăriilor. Aceste registre pot fi găsite la primărie sau la arhivă. În cazul în care informația din documentele verificate nu coincide, persoana interesată urmează să se adreseze la primărie pentru a obține explicațiile necesare. De asemenea, situația ar putea fi clarificată cu ajutorul informației din cadastru (a se vedea capitolul [4.4](#)).

Exemplu:

Cetățeanul A. și cetățeanul B. sunt locuitori ai comunei C., r-nul D., și sunt vecini. La 12 martie 1992, în localitate au fost atribuite loturi de pe lângă case în mărime de 30 de ari pentru familia cetățeanului A. și 30 de ari pentru familia cetățeanului B. Fiecare familie a primit câte un titlu provizoriu, în care era indicată suprafața loturilor. Suprafața reală a terenului ocupat de casă și anexele gospodărești a cetățeanului A. este de 21 de ari, iar a terenului învecinat folosit de cetățeanul B. este de 6 ari. Gardul dintre aceste două terenuri învecinate este instalat în conformitate cu aceste date.

Însă, la întocmirea în anul 2006 a noilor titluri de autentificare a dreptului deținătorului de teren, pe numele cetățeanului A. au fost emise două titluri, un titlu pentru suprafața de 11 ari (teren ocupat de casă și anexe gospodărești) și un titlu pentru suprafața de 19 ari (teren pentru grădini). Adică, terenul ocupat de casă confirmat pentru cetățeanul A. era cu 10 ari mai mic decât suprafața reală a terenului folosit de acest proprietar. Drepturile cetățeanului A. au fost înregistrate la cadastru în conformitate cu aceste titluri.

În același timp, pe numele cetățeanului B. au fost emise două titluri, un titlu pentru suprafața de 16 ari (teren ocupat de casă și anexe gospodărești) și un titlu pentru suprafața de 14 ari (teren pentru grădini). Adică, terenul ocupat de casă, confirmat pentru cetățeanul B., era cu 10 ari mai mare decât suprafața reală a terenului folosit de acest proprietar. Drepturile cetățeanului B. au fost înregistrate la cadastru în conformitate cu aceste titluri.

Vecinul A. s-a consultat cu un avocat și s-a adresat la primăria din localitate, care a efectuat controlul, a constatat greșeala comisă la perfectarea titlurilor, iar consiliul sătesc a emis o decizie prin care a fost dispusă emiterea unor alte titluri în conformitate cu suprafețele corectate ale terenurilor cu pricina. Vecinul B. și-a dat acordul în scris pentru corectarea acestei greșeli. În cazul în care vecinul B. și/sau primăria (consiliul) ar fi refuzat să corecteze greșeala comisă, cetățeanul A. urma să sesizeze instanța de judecată pentru a-și restabili dreptul încălcat.

Cele mai importante acte legale care conțin dispoziții privitoare la loturile de pe lângă casă sunt:

- ❖ Concepția reformei agrare și a dezvoltării social-economice a satului¹⁵⁷ (Hotărârea Parlamentului nr.510 a /19.02.1991);
- ❖ Legea nr.514-XII din 20.02.1991 cu privire la modificarea articolului 82 din Codul funciar al R.S.S. Moldova din 22 decembrie 1970 (abrogată)¹⁵⁸;
- ❖ Legea nr.369/10.02.95 pentru modificarea și completarea Codului funciar care a abrogat art. 82 Cod funciar din 22.12.1970 în redacția Legii nr.514-XII din 20.02.1991, art. III¹⁵⁹;

¹⁵⁷ Monitor nr.5, 1991

¹⁵⁸ Monitorul nr.3-4-5-6/28 din 30.06.1991.

¹⁵⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13/133 din 02.03.1995.

- ❖ Codul funciar, Legea nr.828/25.12.1991¹⁶⁰;
- ❖ Legea nr.1308/25.07.97 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului¹⁶¹.

4.2.1.2. Atribuirea terenurilor noi pentru construcția caselor de locuit

Codul funciar (Legea nr.828/25.12.91), art. 11 alineat 1), subalineat 2 prevede dreptul locuitorilor de la sate de a primi în proprietate sectoare de teren pentru construcția caselor de locuit, a anexelor gospodărești și grădini. Din conținutul acestei norme desprindem următoarele condiții principale pentru aplicarea acestui drept al cetățenilor de la sate:

- terenul pentru construcția caselor de locuit poate fi atribuit doar prin decizia consiliului local și nu prin dispoziția primăriei;
- terenul pentru construcția caselor de locuit este atribuit în proprietatea cetățenilor, fără plată;
- terenul pentru construcția caselor de locuit poate fi atribuit doar familiilor nou-formate. Tradițional, aceste sectoare sunt atribuite tinerilor căsătoriți. Deși orice persoană care atinge vârsta majoratului ar fi în drept să plece de la părinți și să locuiască separat, acest fapt ar putea să nu fie suficient pentru ca consiliul local să atribuie persoanei singure un teren pentru construcția casei;
- terenul pentru construcția caselor de locuit poate fi atribuit doar din rezerva intravilanului, numită uneori și rezerva primăriei, atât timp cât această rezervă mai este. Intravilan este noțiunea folosită în legislație pentru teritoriul propriu-zis al satului (comunei) unde este amplasat fondul de locuințe, loturile de pe lângă case. Acest teritoriu este marcat pe planul (harta) localității, iar consiliul local are dreptul să atribuie terenuri pentru construcția caselor de locuit numai în limita acestui teritoriu. În cazul în care toate terenurile din intravilanul localității au fost deja repartizate, consiliul va refuza atribuirea terenurilor, dată fiind lipsa rezervelor care pot fi folosite în acest scop;
- terenul pentru construcția casei de locuit poate fi atribuit doar în mărimea stabilită de lege: până la 12 ari în localități rurale, iar în orașe – de la 4 până la 7 ari. Dimensiunile concrete ale sectoarelor de teren se stabilesc de către consiliul local.

Art. 11 alin. 2) și alin. 3) Cod funciar prevede unele restricții pentru atribuirea terenurilor pentru construcții:

- doar primul teren pentru construcția casei de locuit este atribuit unei familii fără plată;
- se admite atribuirea repetată, fără plată, a terenurilor pentru construcția caselor de locuit doar cetățenilor ale căror pământuri au fost distruse în urma calamităților naturale;
- în alte cazuri, atribuirea repetată în proprietate privată a terenurilor pentru construcția caselor de locuit se efectuează contra plată, prin vânzare la licitație, iar prețul inițial de vânzare a terenului nu poate fi mai mic decât prețul normativ al pământului.

Persoanele interesate să primească fără plată un teren pentru construcția casei de locuit urmează să depună o cerere adresată consiliului local. În cazul în care în termen de 30 de zile de la înregistrarea cererii la secretarul consiliului local solicitantul nu va primi niciun răspuns sau dacă va fi informat că cererea a fost respinsă, cetățeanul va fi în drept să se adreseze instanței de judecată (a se vedea [compartimentul 15](#)).

Exemplu:

În 1992 cetățeanul A. din comuna B., r-nul C., a primit pentru familia sa, compusă din 4 persoane (soțul, soția și 2 copii minori), 40 de ari cu destinația lot de pe lângă casă și grădini, dintre care 30 de ari de teren se află în sat și pe acest teren se află casa și anexele gospodărești. Unul din copiii cetățeanului A. a plecat la oraș, iar al doilea, cetățeanul B., s-a căsătorit și a rămas să locuiască în sat. În anul 2010 soția cetățeanului A. (mama

¹⁶⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107/817 din 04.09.2001, art. 11.

¹⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.147-149/1161 din 06.12.2001.

cetățeanului B.) a decedat, iar cetățeanul B. a moștenit prin testament 1/2 din casa părintească și 1/2 din lotul de pe lângă casă (20 de ari).

În anul 2015 cetățeanul B. a depus cerere la primărie și a solicitat să i se atribuiască teren pentru construcția unei case pentru familia sa. Prin decizia consiliului local cererea a fost respinsă din următoarele motive:

- rezervele primăriei practic s-au epuizat, din care cauză, încă în anul 2006, consiliul local a decis că rezervele rămase vor fi folosite doar pentru construcția obiectivelor de menire publică și pentru atribuirea loturilor pentru construcție familiilor tinere care nu au unde locui;
- cetățeanul B. a primit prin moștenire 1/2 din casă și din teren și deci are unde locui;
- lotul atribuit cetățeanului A. include 10 ari care au fost atribuiți pentru copii și deci cetățeanul B. este în drept să-și construiască o casă pe același teren unde se află casa părintească, dacă dorește să aibă o casă separată.

La prima vedere, în cazul dat motivele de refuz nu corespund întocmai cu interdicțiile prevăzute de lege menționate în comentariile de mai sus. În cazul în care cetățeanul B. nu este de acord cu motivele refuzului, el este în drept să conteste decizia consiliului în judecată.

4.2.1.3. Construcția/reconstrucția casei de locuit

Potrivit legii, dreptul de proprietate asupra unui bun nou aparține celui care a creat bunul. Astfel, cel care construiește o casă dobândește dreptul de proprietate asupra casei construite. Însă, legea obligă proprietarii de terenuri și construcții să țină cont de interesele localității, stabilite prin documentația de urbanism și amenajare a teritoriului atunci când realizează un proiect de construcții. La construirea unui bun imobil trebuie să se țină cont de planurile administrației publice locale privitoare la amenajarea și dezvoltarea teritoriului sătesc (comunal). Pentru ca o casă construită să fie recunoscută drept proprietate a cetățeanului, acesta din urmă este obligat să respecte anumite reguli pentru ca obiectivul să fie construit calitativ, să se încadreze mai reușit în structura localității, să aibă un aspect estetic și să nu afecteze drepturile vecinilor.

Ținând seama de interesele comunității, în procesul de construcție a unei case sau a unei anexe gospodărești legislația din domeniul construcțiilor prevede anumite cerințe esențiale, de principiu, fără respectarea cărora persoana nu poate obține toate drepturile asupra obiectivului construit. Pentru construcția sau reconstrucția unei case sau a unei anexe gospodărești, persoana interesată este obligată să obțină un șir de documente, cele mai importante fiind următoarele:

- certificatul de urbanism pentru proiectare este un act (document) eliberat de primărie care conține informații despre datele juridice, economice, tehnice și arhitecturale ale casei și/sau ale terenului, unde urmează să fie efectuate lucrări de construcție;
- autorizația de construire este un act (document) eliberat de primărie, prin care se autorizează (se permite) efectuarea lucrărilor de construcție în conformitate cu certificatul de urbanism pentru proiectare, proiectul construcției și alte documente;
- autorizația de desființare (dărâmare) este un act (document) eliberat de primărie, prin care se autorizează (se permite) executarea lucrărilor de demolare (dărâmare), totală sau parțială, a unei construcții, dacă construcția este înregistrată în registrul bunurilor imobile.

Anumite lucrări de construcții pot fi efectuate fără certificat de urbanism pentru proiectare și fără autorizație de construire:

- construcții auxiliare, anexe cu suprafața construită de până la 15 m²;
- reparații pentru împrejmuiri, acoperișuri, învelitori sau terase, dacă nu se modifică forma;
- înlocuiri și reparații la uși, ferestre, dacă se păstrează forma și dimensiunile;
- lucrări de finisări interioare;

- lucrări de finisări exterioare, dacă nu se modifică elementele de fațadă;
- înlocuiri sau reparații ale sobelor, instalațiilor, sistemelor, echipamentului și utilajului tehnico-sanitar din interiorul clădirilor;
- amenajarea terenului aferent construcției ș.a.

Pentru a primi certificatul de urbanism pentru proiectare, persoana interesată depune la primărie o cerere-tip, conform unui model stabilit de Guvern, cu anexarea documentelor prevăzute de lege:

- buletinul de identitate (pentru persoană fizică) sau certificatul de înregistrare (pentru persoană juridică);
- raportul de expertiză tehnică, în caz de reconstruire, restaurare, modificare sau consolidare a imobilului existent, elaborat de către experți tehnici atestați;
- acordul autentificat notarial al coproprietarilor de imobil/teren ale căror interese pot fi afectate nemijlocit în procesul executării lucrărilor de construcție și în perioada exploatării obiectului construit;
- schița de proiect avizată de arhitectul-șef, în cazul amplasării construcției în zonă cu regim special stabilit prin documentația de urbanism și de amenajare a teritoriului;
- schița de proiect avizată de Consiliul Național al Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii, în cazul intervențiilor la monumentele de istorie, artă și arhitectură sau în zonele construite înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

Cererea privind eliberarea certificatului de urbanism pentru proiectare trebuie să fie examinată în termen de cel mult 20 de zile lucrătoare de la data înregistrării cererii. În cazul în care primăria nu deține documentație de urbanism și de amenajare a teritoriului, certificatul trebuie să fie elaborat în termen de cel mult 30 de zile lucrătoare. În acest termen primăria conlucrează cu structurile statului în domeniul arhitecturii și construcțiilor.

Certificatul de urbanism pentru proiectare se elaborează în 2 exemplare – un exemplar se eliberează solicitantului (beneficiarului), iar altul se păstrează în arhiva primăriei. Pentru a primi certificatul, solicitantul (beneficiarul) trebuie să prezinte dovada privind achitarea plății. Mărimea plății pentru emiterea certificatului de urbanism pentru proiectare este stabilită prin decizia consiliului local, dar nu poate fi mai mare de 50 de lei.

Certificatul de urbanism pentru proiectare este valabil timp de 24 de luni. Acest termen poate fi prelungit o singură dată cu cel mult 12 luni. În cadrul acestui termen solicitantul (beneficiarul) elaborează documentația de proiect pentru construcția planificată. Trebuie să avem în vedere că elaborarea proiectului nu este obligatorie pentru clădirile de locuit din localitățile rurale care au un singur nivel (etaj) și o suprafață mai mică de 150 de metri pătrați.

Înainte de a începe lucrările propriu-zise de construcție sau reconstrucție a casei, persoana interesată este obligată să obțină autorizație de construire. În acest scop, solicitantul (beneficiarul) depune la primărie o cerere conform unui model stabilit de Guvern, cu anexarea documentelor prevăzute de lege:

- certificatul de urbanism pentru proiectare;
- extrasul din documentația de proiect în volum de: memoriu explicativ, plan general (plan de situație, plan trasare), fațade, soluții cromatice, proiect de organizare a executării lucrărilor de construcție;
- avizele de verificare a documentației de proiect (compartimentele: plan general, arhitectură, rezistență) sau raportul unic de verificare a documentației de proiect;
- buletinul de identitate (pentru persoană fizică) sau certificatul de înregistrare (pentru persoană juridică);
- contractul privind supravegherea de autor, semnat de către solicitant (beneficiar) și proiectant;
- extrasul din procesul-verbal al ședinței Consiliului Național al Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii privind avizarea pozitivă a proiectului de execuție, în cazul proiectării intervențiilor la

monumentele de istorie, artă și arhitectură sau în zonele construite înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat;

- certificatul de descărcare de sarcină arheologică, în cazurile prevăzute de art.6 alin.(2) și alin.(3) din Legea nr.218 din 17 septembrie 2010 privind protejarea patrimoniului arheologic.

Cererea privind eliberarea autorizației de construire trebuie să fie examinată în termen de cel mult 10 zile lucrătoare de la data înregistrării. Autorizația de construire se elaborează în 2 exemplare – un exemplar se eliberează solicitantului (beneficiarului), iar altul se păstrează în arhiva primăriei. Pentru a primi autorizația de construire, solicitantul (beneficiarul) trebuie să prezinte dovada privind achitarea plății în mărimea stabilită prin decizia consiliului local, dar care nu poate fi mai mare de 100 de lei.

În cazul în care primăria nu a respectat termenul de 10 zile și nu a informat în scris solicitantul (beneficiarul) despre refuzul de a elibera autorizația de construire, solicitantul (beneficiarul) este în drept să înceapă executarea lucrărilor, dar trebuie să informeze în scris primăria și Inspekția de Stat în Construcții.

Autorizația de desființare (dărâmare) trebuie să fie solicitată de la primărie pentru dărâmarea unei construcții care este înregistrată în registrul bunurilor imobile sau a unei părți din construcție. La cererea pentru eliberarea acestui act se anexează următoarele documente:

- proiectul de organizare a executării lucrărilor de desființare;
- buletinul de identitate (pentru persoană fizică) sau certificatul de înregistrare (pentru persoană juridică);
- expertiza tehnică, în cazul desființării parțiale a imobilului;
- acordul autentificat notarial al coproprietarilor de imobil/teren, ale căror interese pot fi afectate nemijlocit în procesul executării lucrărilor de desființare totală sau parțială a imobilului;
- avizul pozitiv al Ministerului Culturii, în cazul monumentelor de istorie, artă și arhitectură sau al obiectelor situate în zone construite înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

Autorizația de desființare (dărâmare) trebuie să fie eliberată în termen de 10 zile de la înregistrarea cererii. Pentru a primi acest permis, solicitantul (beneficiarul) trebuie să prezinte dovada privind achitarea plății. Mărimea plății este stabilită prin decizia consiliului local, dar nu poate fi mai mare de 100 de lei. În cazul în care primăria nu a respectat termenul de 10 zile și nu a informat în scris solicitantul (beneficiarul) despre refuzul de a elibera autorizația de desființare (dărâmare), solicitantul (beneficiarul) este în drept să înceapă dărâmarea, dar trebuie să informeze în scris primăria și Inspekția de Stat în Construcții.

În cazul în care primăria respinge cererea de eliberare a certificatului de urbanism pentru proiectare sau a autorizației de construire, sau a autorizației de desființare (dărâmare), după înlăturarea neajunsurilor care au cauzat refuzul, persoana interesată poate depune o nouă cerere. În cazul în care nu este de acord cu refuzul, cetățeanul este în drept să se adreseze instanței de judecată.

Lucrările de construcție trebuie să fie executate calitativ, deoarece orice construcție prezintă un potențial pericol pentru cei din jur. La finalizarea lucrărilor urmează să fie întocmite actele de recepție finală a lucrărilor de construcție. Pentru locuințele cu un nivel și anexele gospodărești, precum și pentru construcțiile provizorii cu suprafețe mai mici de 150 de metri pătrați, recepția finală se efectuează de către o comisie alcătuită din proprietar și reprezentantul primăriei. Recepția finală se fixează într-un act, numit proces-verbal de recepție, conform unui model aprobat de Guvern. În baza actelor de recepție, noua construcție urmează a fi înregistrată în registrul bunurilor imobile (cadastru).

În unele cazuri, proprietarul ar putea avea nevoie să înregistreze la cadastru o construcție nefinalizată. Legea permite o astfel de înregistrare. Pentru aceasta persoana interesată va depune o cerere la organul cadastral teritorial la care va anexa titlul ce confirmă dreptul asupra terenului, autorizația pentru construire și actul de constatare pe teren privind gradul de finalizare a construcției.

Trebuie să avem în vedere că legislația prevede răspundere administrativă pentru încălcarea legislației și a normelor în vigoare privind autorizarea și executarea construcțiilor. În afară de plata unor amenzi,

nerespectarea cerințelor actelor normative în domeniul construcțiilor poate cauza alte dificultăți serioase nu numai proprietarului, dar și moștenitorilor lui.

Exemplu:

În 2004 a fost înregistrată în registrul bunurilor imobile casa cetățeanului A. cu suprafața de 60 m², casă bătrânească cu un nivel, precum și anexele gospodărești. În 2012, alături de casa bătrânească cetățeanul A. a construit o casă nouă, cu un nivel, cu suprafața de 120 m². Peste doi ani cetățeanul A. a hotărât să dăruiască feciorului său, proaspăt căsătorit, casa nouă și o porțiune de teren pe lângă casă, iar el cu soția să se stabilească în casa bătrânească. Însă, când a mers la notar să se consulte referitor la acest plan, cetățeanul A. a aflat că încheierea actului de donație nu este posibilă pentru că imobilul nu este înregistrat la cadastru, iar la cadastru i s-a explicat că înregistrarea nu este posibilă fără actul de recepție a casei.

Astfel, cetățeanul A. s-a pomenit în fața unei probleme pe care nu știe cum să o soluționeze mai bine. Unul din vecini i-a spus să aibă mare grijă ca nu cumva autoritățile să-l oblige pe cetățeanul A. să demoleze casa construită ilegal. Alt vecin îl sfătui să lase lucrurile așa cum sunt, căci nimeni nu are dreptul să-l scoată pe fecior din casa dăruită. La urma urmei, cetățeanul A. poate merge la secretarul consiliului local și să facă un testament pentru casa nouă pe numele feciorului. Soția insistă ca cetățeanul A. să facă actele pe casa nouă cum se cuvine, pentru că ea nu ar vrea ca în viitor nora să pretindă că are parte în casă. Cetățeanul A. s-a adresat la primărie, unde i s-a explicat că dânsul a încălcat legea privind construcția caselor de locuit și că ar putea fi amendat.

Cetățeanul A. a mers la un avocat, care i-a explicat că există mai multe argumente de ce documentația privind casa construită ar trebui pusă la punct, chiar dacă există riscul de a plăti o amendă pentru construcție neautorizată. Dacă casa nu va fi înregistrată mult timp, această problemă ar rămâne ca moștenire după decesul cetățeanului A. Chiar dacă cetățeanul A. ar face testament pe casă, feciorul său nu va putea obține certificat de moștenitor și, probabil, va trebui să meargă în judecată pentru a confirma care casă a fost scrisă în testament și că anume cetățeanul A. a fost stăpânul acestei case. Însă, dacă duce la bun sfârșit legalizarea casei, cetățeanul A. ar putea despărți casa nouă și o bucată de teren de casa veche, astfel ca în cadastru fiecare casă să fie înregistrată ca bun aparte (a se vedea capitolul 4.4). După aceasta poate fi întocmit contractul de donație și feciorul va deveni gospodar independent după toate regulile, iar cetățeanul A. va fi liniștit că a așezat lucrurile la locul lor.

După multe frământări, cetățeanul A., susținut de fecior, a mers la primărie și a început procesul de legalizare a construcției.

Trebuie să reținem deci că edificarea unor construcții neautorizate nu împiedică folosirea lor de către proprietar și membrii familiei sale, atâta timp cât nu sunt încălcate drepturile altor persoane. Dar aceste construcții neautorizate nu vor putea fi înregistrate în registrul bunurilor imobile (cadastru), ceea ce face imposibilă încheierea actelor de donație, vânzare, precum și eliberarea certificatului de moștenitor asupra construcțiilor nelegalizate.

Respectarea regulilor legate de construcția caselor și anexelor gospodărești este, evident, o necesitate pentru toți cetățenii interesați. Dacă autorizațiile necesare nu au fost obținute înainte de începerea lucrărilor, se recomandă ca proprietarul să inițieze cât mai curând posibil procedurile de obținere a autorizațiilor, chiar dacă construcția este de fapt finalizată. În practică, astfel de cazuri sunt foarte frecvente. De regulă, asemenea situații proprietarul va plăti o amendă și, dacă construcția corespunde cerințelor, primăria va aproba întocmirea actelor necesare așa încât construcția să poată fi legalizată și înregistrată în registrul bunurilor imobile.

Informații utile privind Inspecția de Stat în Construcții sunt pe pagina web <http://mdrc.gov.md/?pag=subdiviziuni&opa=view&id=49&start=>.

Cele mai importante legi și acte normative din domeniul construcțiilor sunt:

- ❖ Legea nr.163/09.07.2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție¹⁶²;
- ❖ Legea nr.721/02.02.96 privind calitatea în construcții¹⁶³;
- ❖ Legea nr.835/17.05.96 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului¹⁶⁴;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.361 din 25.06.96 cu privire la asigurarea calității construcțiilor¹⁶⁵;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.285 din 23.05.96 cu privire la aprobarea Regulamentului de recepție a construcțiilor și instalațiilor aferente¹⁶⁶;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.499 din 30.05.2000 despre aprobarea Regulamentului-cadru privind activitatea organelor locale de arhitectură și urbanism¹⁶⁷.

4.2.2. Terenul agricol (cota de teren echivalent)

Privatizarea terenurilor agricole a provocat multe discuții controversate despre cum anume ar trebui realizată aceasta, cine anume ar trebui să beneficieze de dreptul de a primi în proprietate aceste terenuri. În perioada 1998-2000 au fost eliberate peste un milion de titluri de autentificare a drepturilor deținătorului de teren, dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole a fost înregistrat în registrul bunurilor imobile și acest proces practic este finalizat. În instanțele de judecată au fost soluționate multe litigii legate de dreptul la cota de teren echivalent, dar în momentul actual mai apar litigii legate de identificarea terenurilor atribuite, stabilirea pe loc a hotarelor etc. Acest subiect este discutat în secțiunea [4.2.2.1](#) a prezentului subcapitol.

Legislația privind realizarea dreptului de proprietate asupra terenurilor destinate pentru agricultură are anumite particularități, dat fiind faptul că aceste bunuri servesc nu numai interesul proprietarului. Terenurile agricole constituie baza economică pentru securitatea alimentară a țării și din aceste considerente legea prevede anumite restricții și reguli speciale privind vânzarea-cumpărarea terenurilor agricole, folosirea lor rațională și conform destinației, protejarea solului etc. Aceste aspecte sunt reflectate în secțiunea [4.2.2.2](#) a prezentului subcapitol.

În secțiunea [4.2.2.3](#) sunt explicate prevederile legii privind reamplasarea/consolidarea terenurilor agricole și drepturile proprietarilor în acest proces.

4.2.2.1. Dreptul de proprietate asupra terenului agricol (cota de teren echivalent)

Categoriile de cetățeni care au beneficiat de dreptul de a primi în proprietatea lor terenuri agricole (cota de teren echivalent) sunt enumerate în art. 12 din Codul funciar. Drepturile fiecărui pretendent la cota de teren echivalent au fost stabilite conform situației de la 1 ianuarie 1992, adică au primit terenuri cei care erau în viață la această dată și cei care au decedat după această dată. De asemenea, unele categorii de persoane au obținut dreptul de a primi terenuri agricole în baza Legii nr. 173/22.10.98 pentru modificarea și completarea Codului funciar.

Comisiile funciare, consiliile locale și primăriile au fost responsabile de atribuirea terenurilor agricole în proprietatea cetățenilor, de întocmirea planurilor (proiectelor) de organizare a câmpurilor, de eliberarea titlurilor, de înregistrarea terenurilor și a drepturilor deținătorilor de teren în registrul bunurilor imobile (cadastru).

¹⁶² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 155-158 din 03.09.2010.

¹⁶³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 25 din 25.04.1996.

¹⁶⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-2 din 02.01.1997.

¹⁶⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 52-53 din 08.08.1996.

¹⁶⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42 din 28.06.1996.

¹⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 65-67 din 08.06.2000.

În prezent procesul de atribuire a terenurilor agricole (cota de teren echivalent) în proprietatea cetățenilor este finalizat. Legea nr.173/22.10.98 pentru modificarea și completarea Codului funciar, art. II (3), a stabilit că toate pretențiile persoanelor referitoare la atribuirea terenurilor agricole cu titlu de cotă de teren echivalent urmau să fie soluționate până la 1 ianuarie 1999 și că după expirarea acestui termen pretențiile nu vor mai fi examinate. Respectiv, cetățenii care din anumite motive nu au fost incluși în lista persoanelor care au obținut în proprietate terenuri agricole (cota de teren echivalent) nu mai pot pretinde la realizarea acestui drept. După cum arată practica, în cazul înregistrării unor astfel de pretenții, primăriile refuză examinarea cererilor pe motiv că a fost omis termenul. În cazul primirii unui astfel de refuz, persoana interesată nu este lipsită de dreptul de a se adresa instanței de judecată, însă șansele de a obține pe această cale un teren agricol (cota de teren echivalent) sunt foarte mici.

Exemplu:

În 2012 cetățeanca A. a înaintat Consiliului comunal B. cereri de atribuire a terenului agricol, deoarece, potrivit art. 12 din Codul funciar, ea ar fi avut dreptul să primească teren în proprietate. Însă, toate aceste cereri au fost respinse prin decizia Consiliului comunal și cetățeanca A. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Consiliului comunal B. cu privire la atribuirea în proprietate privată a cotei de teren echivalent. Prin hotărârea Judecătorei C., acțiunea a fost respinsă. Cetățeanca A. a depus apel, dar Curtea de Apel C. a respins apelul și cetățeanca A. a declarat recurs la Curtea Supremă de Justiție. Recursul însă nu a fost admis spre examinare pe motiv că cetățeanca A. a făcut sesizarea prea târziu. Or, potrivit articolului II al Legii pentru modificarea și completarea Codului funciar nr. 173 din 22 octombrie 1998, pretențiile înaintate după anul 1999 privind atribuirea cotei de teren echivalent nu se mai examinează. Curtea Supremă de Justiție a subliniat că cetățeanca A. nu a prezentat niciun fel de probe ce ar dovedi că ea a fost împiedicată să depună cererile în termen.

Persoanele care au primit terenuri agricole atribuite drept cotă de teren echivalent ar trebui să știe cum să verifice dacă actele lor sunt în regulă. În acest scop, ar putea fi utilă informația de mai jos, care redă sumar istoricul și procesul (etapele) de privatizare a terenurilor agricole.

Terenurile agricole (cota de teren echivalent) au fost atribuite fără plată, nominal pentru fiecare deținător de teren. Inițial (prin anii 1994-1995) fiecărui proprietar i-a fost eliberat un singur document, titlu provizoriu, ce confirmă dreptul de proprietate, posesiune și beneficiere funciară (certificat provizoriu), în care a fost indicată doar suprafața totală atribuită drept cotă de teren echivalent, fără planul (configurația) terenului.

De regulă, cota de teren echivalent a fost divizată în câteva parcele, în funcție de calitatea (bonitatea) solului, amplasare, plantații (vii, livezi) etc. Deși art. 13 din Codul funciar a stabilit clar că terenurile urmau să fie atribuite în cel mult 3 parcele (teren arabil, vie și livadă), în foarte multe localități, din anumite considerente, proprietarii au primit cota de teren echivalent amplasată în 4 și mai multe parcele.

În anii 1998-2000 au fost elaborate și aprobate proiectele de organizare a teritoriului ocupat cu terenuri agricole și planurile fiecărui sector de teren agricol repartizat cetățenilor. În conformitate cu aceste proiecte, fiecare proprietar a primit titluri de formă nouă – titlu de autentificare a dreptului deținătorului de teren (de culoare albastră), iar titlurile provizorii, de regulă, au fost retrase de la titulari. Terenurile agricole și dreptul de proprietate asupra acestor terenuri au fost înregistrate în registrul bunurilor imobile (la cadastru). În cazurile în care deținătorul titlului provizoriu a decedat până la eliberarea titlurilor de formă nouă și moștenitorii au prezentat la primărie certificatul de moștenitor, atunci, de regulă, terenurile personale ale beneficiarului și terenurile moștenite au fost comasate (unite).

În unele cazuri, suprafața de teren indicată în titlurile provizorii ar putea să fie mai mică decât cea pentru care au fost eliberate titlurile definitive, de formă nouă. Astfel, situația ar putea fi clarificată cu ajutorul datelor din cadastru (a se vedea capitolul [4.4](#)).

În mare parte, parcelele de terenuri agricole nu au fost atribuite proprietarilor în natură, prin stabilirea hotarelor fixe pe loc, dat fiind faptul că de la bun început mulți proprietari, mai ales cei în vârstă, au dat terenurile în arendă. În prezent, cele mai multe litigii apar anume la stabilirea hotarelor terenurilor în natură (pe loc) în legătură cu rezilierea unor contracte de arendă și încheierea altor contracte, în cazul în care

moștenitorii doresc să lucreze individual terenurile, precum și din alte motive. Aceste situații de conflict continuă să apară și se pot isca și în viitor. Sunt și cazuri în care proiectarea terenurilor a fost efectuată necalitativ, cu greșeli, ceea ce a cauzat prejudicii proprietarilor, dar și primăriilor.

Exemplu:

Cetățeanca A. a fost împroprietărită cu cotă de teren echivalent, inclusiv un teren de livadă cu suprafața de 30 de ari, care timp de 10 ani a fost dat în arendă. În anul 2009 cetățeanca A. a decedat, iar fiica ei, cetățeanca B., a moștenit terenul de livadă și a hotărât să nu mai dea terenul în arendă, încercând să îngrijească terenul. Moștenitoarea B. a depus cerere la primărie și a solicitat stabilirea hotarelor pe loc.

Însă, la măsurarea terenului s-a constatat că sectorul de livadă este mai mic decât suprafața totală conform titlurilor eliberate. Din această cauză, terenurile moștenitoarei B. și al unui alt proprietar de la margine nu se încadrau în sectorul de livadă unde au fost proiectate. Primăria a recunoscut că greșeala urmează a fi reparată și a trebuit să găsească un alt sector de livadă unde au fost repartizate parcelele celor doi proprietari. De asemenea, primăria a trebuit să aprobe un alt proiect pentru sectorul de livadă cu pricina. Deci, în cazul dat problema a fost soluționată fără intervenția instanțelor de judecată.

Atribuirea cotei de teren echivalent este reglementată în principal de următoarele legi și acte normative:

- ❖ Codul funciar, Legea nr.828/25.12.1991¹⁶⁸;
- ❖ Legea nr.173/22.10.98 pentru modificarea și completarea Codului funciar¹⁶⁹;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 449 din 29.06.1992 despre aprobarea modelelor unice ale documentelor, ce confirmă dreptul de proprietate, posesiune și beneficiere funciară¹⁷⁰;
- ❖ Ordinul nr.110 din 05.09.2016 pentru aprobarea Instrucțiunii privind modul de completare, eliberare și păstrare a Titlului de autentificare a dreptului deținătorului de teren, emis de Agenția Relații Funciare și Cadastru¹⁷¹.

4.2.2.2. Drepturile și obligațiile proprietarului de teren agricol

Proprietarul terenului agricol este în drept să lucreze de sine stătător terenul și să dispună cu toate drepturile asupra producției obținute, respectând proiectul de organizare a teritoriului și drepturile altor proprietari, păstrând bornele de hotar.

Proprietarul terenului agricol este în drept să dea terenul în arendă, să-l vândă, să-l doneze, să-l lase moștenire. Însă, legea interzice vânzarea-cumpărarea terenurilor cu destinație agricolă cetățenilor străini, apatrizilor (persoanelor care nu dețin cetățenia vreunui stat), precum și persoanelor juridice al căror capital social conține investiții străine.

Proprietarul terenului agricol este obligat să folosească terenul conform destinației – pentru obținerea producției agricole și agroindustriale, să respecte normele agrotehnice la exploatarea terenurilor, să-și organizeze asolamentul culturilor, să nu folosească abuziv îngrășămintele chimice și preparatele fitosanitare. În grija proprietarului este luarea măsurilor de protecție a solului, de sporire a fertilității, de prevenire și combatere a eroziunilor, a alunecărilor de teren. Se interzice scoaterea stratului fertil cu scopul de a-l vinde.

În cazul în care deținătorul nu-și îndeplinește obligațiile stabilite prin lege, organele din domeniul protecției mediului sunt în drept să constate faptul comiterii contravenției administrative prevăzute în art. 115-118 din Codul contravențional și să aplice sancțiuni administrative (a se vedea [compartimentul 17](#)).

¹⁶⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107/817 din 04.09.2001, art. 12, art. 13, art. 20.

¹⁶⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.108 din 03.12.1998.

¹⁷⁰ Monitorul Parlamentului nr. 630 din 06.1992.

¹⁷¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.355-359/1676 din 14.10.2016.

Proprietarul poate solicita schimbarea destinației terenului agricol pentru a-l folosi pentru construcții și alte activități neagricole, cu excepția terenurilor de calitate superioară. Potrivit art. 71 Cod funciar, schimbarea destinației terenurilor agricole se aprobă:

- prin hotărâre a Guvernului – pentru terenul agricol proprietate a statului, cu avizul consiliului unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi pe al cărei teritoriu se află terenul;
- prin decizie a consiliului unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau al doilea și, respectiv, prin hotărârea Adunării Populare a Găgăuziei în a căror proprietate se află terenul agricol;
- prin decizie a consiliului unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi pe al cărei teritoriu se află terenul proprietate a persoanei fizice sau juridice, în temeiul cererii proprietarului.

Schimbarea destinației terenurilor agricole se realizează conform procedurii prevăzute în Hotărârea Guvernului nr.1170/25.10.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de transmitere, schimbare a destinației și schimb de terenuri.

De asemenea, potrivit art. 73 Cod funciar, proprietarul poate solicita schimbarea modului de folosință a terenurilor agricole specificate de art.36 alin.2 lit.a) Cod funciar – terenuri arabile, inclusiv serele, solarile și răsadnițele, pârlouagele, livezile, viile, plantațiile de nuci, plantațiile de dud, arbuștii fructiferi, fânețele, pășunile, grădinile, loturile pomicole și altele asemenea. Schimbarea modului de folosință a acestor terenuri agricole se face de către proprietar sau de către deținătorul de teren cu acordul proprietarului. Proprietarul de teren, în termen de 30 de zile după schimbarea modului de folosință a terenurilor agricole specificate în art.36 alin.2 lit.a) este obligat să informeze în scris autoritatea administrației publice locale. În același mod are loc schimbarea modului de folosință a terenurilor ocupate de culturi de plante energetice lemnoase (plop, salcie, salcâm) care au gradul de evaluare a fertilității naturale mai mic de 40 sau care se află în luncile râurilor ori în alte zone cu risc de inundații.

Prin decizia consiliului local și în temeiul cererii proprietarului are loc schimbarea modului de folosință a terenurilor agricole în scopurile specificate de art.36 alin.2 lit.b) Cod funciar - terenurile ocupate de depozite, de frigidere destinate păstrării produselor agricole, de fățări, de ateliere de reparație și de păstrare a mecanismelor (agregatelor) agricole, de ferme zootehnice, inclusiv amenajările piscicole, precum și fâșiile forestiere, iazurile antierozionale, drumurile care servesc activitățile agricole, instalațiile de desecare, de irigare, dacă nu au fost atribuite la altă categorie de destinație. Se interzice folosirea terenurilor agricole în alte scopuri decât pentru amplasarea obiectivelor de infrastructură a agriculturii, prevăzute de art.36 alin.2 lit.b) Cod funciar. În caz contrar, aceste obiective se consideră construcții neautorizate, fapt ce atrage aplicarea sancțiunilor prevăzute de Codul contravențional.

Casarea (scoaterea, defrișarea) viilor și livezilor se face cu autorizarea autorităților administrației publice locale în modul stabilit prin Hotărârea Guvernului nr. 705 din 20 octombrie 1995 „Privind modul de înregistrare la venituri, punere pe rod, casare și defrișare a plantațiilor perene” în redacția Hotărârii Guvernului nr.747 din 26.10.2015.

Legea (art. 74 Cod funciar) prevede retragerea (luarea) temporară a unor terenuri agricole pentru executarea unor lucrări geologice, pentru instalarea unor linii de telecomunicații, de transport electric sau conducte de gaz, apeducte și alte instalații similare, dar numai cu acordul deținătorilor de terenuri. În cazul unor avarii și lucrări de urgență pentru întreținerea instalațiilor de telecomunicații, transport electric, gaz etc., terenurile pot fi ocupate fără permisiunea proprietarilor, care în astfel de cazuri trebuie să primească despăgubiri.

Legea nr.124/23.12.2009 cu privire la energia electrică conține prevederi mai detaliate privind folosirea terenurilor din apropierea liniilor de transport electric. Astfel, art. 22 prevede obligația întreprinderilor care administrează astfel de rețele de a notifica (informa) în scris proprietarul terenurilor despre efectuarea lucrărilor la rețelele electrice. La finisarea lucrărilor, întreprinderile respective sunt obligate să degajeze (elibereze) terenul, să-l repună (aducă) în situația inițială și să plătească proprietarului de teren despăgubirea cuvenită pentru pagubele pricinuite. În unele cazuri, dacă proprietarul împiedică efectuarea lucrărilor legate

de construcția și exploatarea rețelelor electrice, terenurile pot fi expropriate (luate de la proprietar cu plata contravalorii terenului).

Regulamentul cu privire la protecția rețelelor electrice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.514 din 23 aprilie 2002, stabilește anumite reguli care trebuie respectate de către proprietarii terenurilor în zona de protecție a liniilor electrice aeriene. Aceste zone sunt stabilite la o anumită distanță de la 2 la 40 de metri, în funcție de tensiune. Proprietarii terenurilor aflate în aceste zone sunt obligați să întreprindă măsurile necesare pentru a nu afecta liniile electrice și să permită accesul în aceste zone personalului tehnic și mijloacelor de transport pentru efectuarea lucrărilor la liniile electrice.

Legislația prevede anumite reguli care trebuie respectate privind terenurile din apropierea perdelelor (fâșiilor) forestiere. Potrivit art. 5 din Codul silvic nr. 887/21.06.1996, plantarea, îngrijirea, folosirea și paza acestor plantații forestiere este de competența autorităților administrației publice locale. Hotărârea Guvernului 1157/13.10.2008 cu privire la aprobarea Reglementării tehnice „Măsurile de protecție a solului în cadrul practicilor agricole” prevede că distanța dintre perdeaua de protecție și câmpurile protejate este maximum de 20 de ori mai mare decât înălțimea perdelei de protecție. În cazul în care proprietarul terenului consideră că perdeaua forestieră împiedică folosirea terenului, el este în drept să solicite compensarea pagubelor de la APL.

Drepturile și obligațiile proprietarilor de terenuri agricole sunt reglementate în următoarele acte de bază:

- Codul funciar, Legea nr.828/25.12.1991, art. 24-art. 33, art. 96;
- Codul contravențional, Legea nr.218/24.10.2008;
- Legea nr.1515/16.06.93 privind protecția mediului înconjurător.

4.2.2.3. Reamplasarea/consolidarea terenurilor agricole

Privatizarea terenurilor agricole a dus la fragmentarea terenurilor deoarece persoanele care au avut dreptul de a primi terenuri agricole în proprietate au dorit să primească și terenuri arabile, și terenuri plantate cu vii și livezi. După finalizarea privatizării terenurilor agricole, multe terenuri au fost vândute, moștenite, iar noii proprietari s-au pomenit că au terenuri în diferite câmpuri. Astfel, proprietarii care au procurat mai multe terenuri au interes să le vadă la un loc, așa ca să poată folosi mai eficient tehnologiile agricole și tehnica. De asemenea, agenții economici care doresc să investească în agricultură, să planteze noi vii și livezi, au interesul de a avea terenuri amplasate compact.

Exemplu:

În satul A. cota de teren echivalent a fost atribuită în trei parcele, un teren arabil de 1 hectar, un teren cu vie de 20 de ari și un teren de livadă de 30 de ari. 100 de proprietari au primit câte 30 de ari în livada de meri de vară, care are suprafața totală de 30 de hectare. Alți 150 de proprietari au primit câte 30 de ari în livada de meri de toamnă. În 2008, 80 de proprietari ai terenurilor din livada de meri de vară au vândut terenurile lor unui agent economic privat, care intenționează să planteze o livadă nouă pe același loc. Însă, ceilalți 20 de proprietari din livada de meri de vară nu doresc să vândă terenurile lor, ceea ce face imposibilă realizarea acestui proiect. Totodată, mai mulți proprietari ce-și au terenurile în livada de meri de toamnă doreau să-și vândă terenurile.

Agentul economic a început negocierile cu cei 20 de proprietari care nu doresc să vândă terenurile lor din livada de meri de vară și le-a propus să schimbe terenurile lor cu terenurile din livada de meri de toamnă. După ce le-a fost explicată metodologia de consolidare a terenurilor, cei 20 de proprietari au schimbat terenurile lor din livada de meri de vară cu terenuri din livada de meri de toamnă. După aceasta, agentul economic a cumpărat celelalte 20 de terenuri din livada de meri de vară și a început realizarea planului său de a sădi o livadă nouă pe masivul de 30 de hectare, care datorită consolidării nu mai era fragmentat în 100 de sectoare mici, ci a devenit un sector unic.

Soluționarea situațiilor de genul celor descrise în acest caz este posibilă mai eficient datorită unor norme legale speciale privind consolidarea terenurilor, care este un proces îndreptat spre optimizarea suprafețelor, a

dimensiunii, amplasamentului terenurilor și organizării teritoriului. Consolidarea reprezintă una din metodele care permit combaterea mai eficientă a eroziunii solului și sporirea fertilității lui, creează condiții favorabile pentru activitatea economică a gospodăriilor țărănești (de fermier) și a altor întreprinderi agricole de producție. Statul susține inițiativele de consolidare a terenurilor agricole pentru că acest proces este în folosul economiei naționale și în folosul proprietarilor de terenuri.

Potrivit legii, consolidarea poate cuprinde terenuri agricole situate în limitele unei singure localități. Consolidarea terenurilor agricole poate fi efectuată prin mai multe modalități. Spre exemplu,

– în baza contractului de activitate în comun mai mulți proprietari se pot înțelege pentru a folosi compact terenurile. Dacă într-un câmp sunt 100 de hectare, proprietarii se înțeleg ca să semene aceeași cultură într-un an, o altă cultură în alt an. Prin cooperare, proprietarii se pot organiza pentru a ara împreună, a semăna și a lucra împreună, împărțind cheltuielile și recolta. Acest fapt le permite să utilizeze metode agrotehnice moderne și să sporească productivitatea;

– prin unirea (comasarea) terenurilor mici se formează sectoare mari. Astfel, dacă un proprietar are mai multe terenuri alăturate, el poate forma și înregistra la cadastru un singur teren, care va include toate terenurile mici;

– prin încheierea contractelor de vânzare-cumpărare. Spre exemplu, într-o livadă sunt 150 de parcele a câte 5 ari. Unul din proprietari a cumpărat 100 de parcele, una lângă alta, și astfel s-a format un teren mare de 5 hectare;

– prin schimbul benevol al sectoarelor de teren. De exemplu, într-un câmp sunt 50 de parcele. Inițial, în acel câmp au fost 50 de proprietari, dar treptat au rămas 5, pentru că aceștia au cumpărat celelalte terenuri. Însă, terenurile acestor 5 proprietari sunt amplasate haotic, adică niciunul nu-și are terenurile unul lângă altul. În acest caz, prin schimbarea terenurilor între ele se poate obține ca fiecare proprietar să aibă terenurile amplasate laolaltă. Proprietarii care participă la schimb trebuie să se înțeleagă referitor la recoltarea producției de pe terenurile schimbate;

– prin combinarea metodelor. Așa cum vedem din cazul descris în această secțiune, consolidarea a avut loc prin combinarea schimbului de terenuri cu vânzarea-cumpărarea terenurilor.

Este important să menționăm că, potrivit legii, consolidarea terenurilor agricole are loc benevol și orice proprietar de teren poate decide să participe la acest proces și este în drept să renunțe în orice moment, dacă proiectul de consolidare nu a fost încă finisat. Metoda de consolidare a sectoarelor de teren agricol o aleg proprietarii de terenuri. Totodată, trebuie să avem în vedere că odată ce a depus cerere de a participa la un proiect de consolidare, în registrul bunurilor imobile (la cadastru) se va face o mențiune specială privind consolidarea începută și, deci, participanții la procesul de consolidare nu vor putea să vândă, să doneze, să pună în gaj terenul propus spre consolidare până la finalizarea procesului dat. Proprietarul care decide să se retragă din procesul de consolidare a terenului trebuie să anunțe în scris primarul.

Atunci când un proiect de consolidare a terenului agricol a fost inițiat cu sprijinul și participarea primăriei, o mare parte din cheltuieli sunt achitate de la bugetul de stat sau de la bugetul local. Legea permite consiliilor locale să cumpere terenuri și să le consolideze, apoi să le vândă la un preț bun.

Drepturile și obligațiile proprietarilor de terenuri agricole în procesul de consolidare sunt reglementate în următoarele acte de bază:

- ❖ Codul funciar, Legea nr. 828/25.12.1991, art. 70/1 – 70/5;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.1075 din 1 octombrie 2007 privind aprobarea Regulamentului privind consolidarea terenurilor agricole¹⁷².

¹⁷² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 161-164 din 12.10.2007.

4.2.3. Bunuri agricole privatizate (cota-parte valorică)

Privatizarea bunurilor agricole ale fostelor întreprinderi agricole colective a fost efectuată masiv în anii 1998-2001. În prezent practic nu mai există gospodării agricole colective, iar bunurile acestora (tehnica agricolă, clădirile și alte bunuri) se află în proprietatea privată a cetățenilor. Procesul și principiile divizării și atribuirii bunurilor întreprinderilor agricole la cota-parte valorică sunt descrise succint în secțiunea [4.2.3.1](#), iar în secțiunea următoare, [4.2.4](#), sunt comentate prevederile legale privind drepturile și obligațiile coproprietarilor legate de folosirea, administrarea și înstrăinarea bunurilor agricole privatizate.

În secțiunile [4.2.3.1](#) și [4.2.3.2](#) vor fi explicate prevederile esențiale ale următoarelor legi și acte normative privind bunurile agricole privatizate ale fostelor întreprinderi agricole:

- ❖ Codul civil, Legea nr.1107/06.06.2002, art. 344-365, 1355-1370¹⁷³;
- ❖ Legea nr.1217/25.06.1997 cu privire la Programul de privatizare pentru anii 1997-1998. Această lege a acționat până la 31 decembrie 2006. Deși actualmente această lege nu funcționează, ea se aplică pentru toate actele întocmite și acțiunile care au fost efectuate în perioada când legea era în vigoare¹⁷⁴;
- ❖ Legea restructurării întreprinderilor agricole în procesul de privatizare nr. 392/13.05.99. Această lege a acționat până la 1 iunie 2002. Deși actualmente această lege nu funcționează, ea se aplică pentru toate actele întocmite și acțiunile care au fost efectuate când legea era în vigoare¹⁷⁵;
- ❖ Legea nr. 387/25.11.2004 privind transmiterea valorilor mobiliare și a cotelor de participare nesolicitate în condițiile Legii nr.392-XIV din 13 mai 1999¹⁷⁶;
- ❖ Legea cadastrului bunurilor imobile nr. 1543/25.02.1998, art. 59¹⁷⁷;
- ❖ Legea nr. 436/28.12.2006 privind administrația publică locală, art. 39¹⁷⁸;
- ❖ Ordinul Ministerului Economiei nr.29 din 19.04.2006 cu privire la aprobarea modelului Certificatului de proprietate privată asupra cotelor-părți valorice¹⁷⁹.

4.2.3.1. Obținerea și confirmarea dreptului de proprietate asupra cotei-părți valorice

Potrivit Legii nr.1217/25.06.97 cu privire la Programul de privatizare pentru anii 1997-1998, bunurile fostelor întreprinderi agricole au fost atribuite participanților la privatizare – lucrătorilor și pensionarilor întreprinderii. O parte nesemnificativă din aceste bunuri au fost atribuite și lucrătorilor din învățământ, cultură și celor din sfera socială care locuiesc pe teritoriul localității unde a activat gospodăria.

Bunurile întreprinderilor agricole au fost divizate numai în baza cotei-părți valorice, care a fost calculată individual pentru fiecare participant la privatizare, conform unor recomandări metodologice ale fostului Departament al Privatizării. Metodologia concretă de calculare a cotei-părți valorice în fiecare întreprindere agricolă a fost aprobată la adunarea generală a lucrătorilor și pensionarilor.

Comisiile de privatizare a bunurilor întreprinderii agricole au organizat inventarierea și evaluarea bunurilor care au fost privatizate și au calculat cota-parte valorică pentru fiecare lucrător și pensionar, fiind întocmit un proces-verbal special. De asemenea, comisiile de privatizare au completat pentru fiecare participant la

¹⁷³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002.

¹⁷⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-60 din 11.09.1997.

¹⁷⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 73-77 din 15.07.1999.

¹⁷⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 5-12 din 14.01.2005.

¹⁷⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 44-46 din 21.05.1998.

¹⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 09.03.2007.

¹⁷⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-69 din 28.04.2006.

privatizare câte un certificate de proprietate privată conform unui model special, în care urma să fie indicată cota-parte valorică atribuită.

De regulă, repartizarea și atribuirea bunurilor agricole a fost efectuată în două etape. În prima etapă (primul concurs) au fost atribuite tehnica agricolă, fondul semincer și alte active necesare pentru lucrarea terenurilor agricole privatizate. După aceasta, a avut loc procesul de stingere (achitare) a datoriilor întreprinderii agricole față de stat, bănci și alți creditori în conformitate cu Legea restructurării întreprinderilor agricole în procesul de privatizare nr.392/13.05.1999. O parte din bunurile întreprinderii au fost transmise contra datoriilor, iar bunurile care au rămas după achitarea datoriilor au fost iarăși transmise la cota-parte valorică (concursul doi).

Deoarece bunurile privatizate erau foarte diferite după costul lor și după starea calitativă, nu a fost posibil de a împărți în natură fiecărui proprietar câte un bun sau câteva bunuri, adică nu a fost posibil ca un proprietar să primească o combină întregă, altul să primească un tractor, altul o clădire etc. Din aceste motive obiective, proprietarii au format grupuri, au împuternicit o persoană (lider) ca să le reprezinte interesele la privatizare și această persoană a primit bunuri pentru întregul grup. În unele sate, aceste grupuri au fost mai mici, iar în altele au ajuns la câteva sute de persoane (cotași).

Certificatul de proprietate privată asupra cotei-părți valorice este documentul care confirmă suma totală în bani a cotei-părți valorice atribuite fiecărei persoane, precum și repartizarea acestei sume pe grupuri de bunuri (tehnică agricolă, clădiri, plantații etc.). Certificatul se eliberează în baza anexelor la procesele-verbale ale comisiei de privatizare a bunurilor întreprinderii agricole. În cazul în care persoana nu a primit acest certificat sau l-a pierdut, documentul poate fi solicitat de la secretarul consiliului local. Potrivit Legii nr. 436/28.12.2006 privind administrația publică locală, art. 39, secretarul consiliului local are funcția de a întocmi acest certificat după modelul aprobat de Ministerul Economiei, Ordinul nr.29 din 19.04.2006 cu privire la aprobarea modelului Certificatului de proprietate privată asupra cotelor-părții valorice. Certificatul este absolut necesar pentru ca proprietarul să poată vinde cota sa, să o dăruiască, să o schimbe, să o dea în arendă. În baza acestui certificat, moștenitorul va putea obține certificat de moștenire pentru cota-parte valorică.

Exemplu:

În anul 2000, un grup de 500 de persoane l-a împuternicit pe cetățeanul A. să participe la privatizarea bunurilor agricole ale gospodăriei agricole „X”. În etapa a doua de privatizare (concursul II) acest grup a primit mai multe bunuri, inclusiv clădirea casei mecanizatorilor, care a fost evaluată conform actului de inventariere la prețul de 150 000 de lei.

Pentru a verifica dacă o persoană deține cotă-parte în casa mecanizatorilor și pentru a determina care este mărimea acestei cote, urmează a fi consultat procesul-verbal al comisiei de privatizare (concursul II) prin care a fost aprobată atribuirea bunurilor pe grupuri de participanți la privatizare, inclusiv pentru grupul condus de cetățeanul A. (lider). La acest proces-verbal trebuie să fie anexate un șir de documente, inclusiv:

Lista de 500 de persoane care au participat la privatizare în grupul condus de cetățeanul A. (lider). Această listă conține date despre cota-parte valorică a fiecărei persoane și repartizarea acestei cote în bunurile atribuite grupului respectiv, inclusiv în casa mecanizatorilor; actul de transmitere a bunurilor atribuite la concursul II grupului condus de cetățeanul A., în care trebuie să fie indicată casa mecanizatorilor și valoarea acestui bun (150 000 de lei).

Aceste documente (procesele-verbale ale comisiei de privatizare cu anexe) se găsesc la persoana care a condus grupul în procesul de privatizare, cetățeanul A. (lider). De asemenea, aceste documente urmau să fie transmise spre păstrare la primărie sau la arhiva raională.

Trebuie să avem în vedere că odată cu lichidarea fostelor gospodării colective, toate bunurile acestor gospodării au fost împărțite participanților la privatizare (cotașilor), astfel încât persoanele care nu se regăsesc în listele persoanelor care au beneficiat de cota-parte valorică nu mai pot obține acest drept. De asemenea, ar fi foarte dificilă corectarea unor greșeli legate de mărimea cotei-părți valorice reflectată în documentele

întocmite de comisiile de privatizare. Astfel de schimbări ar fi posibile doar cu acordul tuturor cotașilor din grup sau prin judecată.

4.2.3.2. Folosirea bunurilor agricole comune atribuite la cota-parte valorică

Potrivit modelului aprobat, cota-parte valorică urmează a fi indicată în Certificatul de proprietate privată atât în lei, cât și în procente (%). Acest procent (%) este numit în lege cotă ideală, pentru că partea cotașului în bunurile comune nu are formă fizică, adică clădirea sau alt bun nu sunt împărțite pe bucățele în natură. Deoarece fiecare bun atribuit la cota-valorică aparține mai multor persoane, acestea sunt coproprietari ai bunului comun, iar folosirea acestui bun are loc prin înțelegerea și cu participarea tuturor coproprietarilor, fie că e vorba de paza sau reparația bunului, de darea lui în locație sau de vânzarea bunului.

Exemplu:

În anul 2000, un grup de 500 de persoane l-a împuternicit pe cetățeanul A. să participe la privatizarea bunurilor agricole ale gospodăriei agricole „X”. În etapa a doua de privatizare (concurusul II) acest grup a primit mai multe bunuri, inclusiv clădirea casei mecanizatorilor, care a fost evaluată conform actului de inventariere la prețul de 150 000 de lei.

Conform actelor aprobate de comisia de privatizare, toți cei 500 de cotași au cotele egale și le revine în clădirea dată câte 300 de lei (150 000 de lei : 500), iar în procente fiecărui cotaș îi revine câte 0,2%, ceea ce constituie cota-parte ideală a fiecărui cotaș (100% : 500). În cazul dat, toți cei 500 de cotași sunt coproprietari ai clădirii respective.

Cetățeanca B. este membră a grupului de 500 de persoane și a înregistrat o gospodărie țărănească, semnând contracte de arendă a terenurilor agricole cu o mare parte din cotași. De asemenea, după privatizare, din anul 2000 și până în 2005, cu acordul celorlalți coproprietari, cetățeanca B. a folosit casa mecanizatorilor, a asigurat paza bunului, a reparat-o substanțial.

Cetățeanca B. a hotărât să cumpere casa mecanizatorilor. La o adunare a grupului ea a propus să cumpere acest bun la prețul de privatizare – 150 000 de lei. Fiecare coproprietar a obținut de la secretarul consiliului local certificate noi privind cota-parte valorică ce-i aparține. Cetățeanca B. a semnat contracte cu persoanele care au dorit să vândă cotele lor, contractele fiind autentificate de secretarul consiliului local. În decursul unui an cetățeanca B. a cumpărat cotele de la 400 de cotași, fiecare persoană primind suma de bani proporțional cotei sale, câte 300 de lei (150 000 de lei x 0,2%). În total, cetățeanca B. a achitat suma de 120 000 de lei (300 de lei x 400 de cotași).

Cetățeanca B. a prezentat la organul cadastral teritorial contractele de vânzare-cumpărare, certificatele de privatizare, documentele întocmite de comisia de privatizare și a înregistrat în registrul bunurilor imobile clădirea casei mecanizatorilor și dreptul său pentru 80% din acest imobil.

Alți 100 de coproprietari mai întâi au fost de acord să vândă cotele lor cetățencei B., dar apoi s-au răzgândit. Aceste 100 de persoane au vândut cotele altei persoane, cetățeanului C., care nu este membru al grupului de 500 de persoane și nu are cotă în casa mecanizatorilor. Cetățeanul C. a obținut prin cumpărare în proprietatea sa 20% din casa mecanizatorilor și a înregistrat în cadastru acest drept al său. Cele 100 de persoane care au vândut cotele lor cetățeanului C. nu au anunțat-o pe cetățeanca B. despre faptul că își vând cotele lor.

Astfel, cetățeanca B. a obținut prin cumpărare 80% din casa mecanizatorilor, iar cetățeanul C. a obținut 20%. Din motivul că împărțirea imobilului în natură este imposibilă, fiecare din ei dorește să fie proprietar unic al clădirii. Pentru că nu au putut să se împace între ei, în 2008 au mers în judecată. Cetățeanca B. a cerut să i se dea ei toată clădirea, iar cetățeanul C. a cerut ca întreaga clădire să-i fie dată lui.

Cetățeanca B. și cetățeanul C. au ajuns cu judecata până la Curtea Supremă de Justiție. Hotărârea finală în acest caz a dat dreptate cetățencei B. deoarece era membră a grupului de coproprietari, adică are cotă-parte în casa mecanizatorilor, iar cetățeanul C. nu are cotă-parte în acest bun. Potrivit legii, cetățeanca B. are dreptul

preferențial de a cumpăra cotele care se vând. Cetățeanul C. ar avea dreptul să cumpere și el cotele vândute, dar numai dacă cetățeanca B. ar fi refuzat să le cumpere.

În baza exemplului descris mai sus vom reține câteva reguli principale prescise de lege privind drepturile și obligațiile coproprietarilor unui bun comun pe cote-părți.

Coproprietarii, proporțional cotelor-părți, vor împărți între ei cheltuielile necesare pentru paza, reparația și întreținerea bunului, de asemenea vor împărți veniturile pe care le dă bunul (plata de arendă, fructele pomilor etc.). În cazul în care un coproprietar suportă cheltuieli pentru a menține bunul în stare satisfăcătoare, el este în drept să ceară de la ceilalți coproprietari compensarea părții lor de cheltuieli.

Fiecare coproprietar are dreptul de a folosi bunul conform acordului comun dintre coproprietari. În caz de neînțelegere, modul de folosință este stabilit prin hotărâre judecătorească. Atunci când un coproprietar nu poate folosi real bunul comun, el este în drept să ceară plata unei compensații de la coproprietarii care posedă și folosesc de fapt bunul comun. Această plată poate fi cerută inclusiv în cazul în care unul sau mai mulți coproprietari folosesc bunul fără acordul celorlalți coproprietari. Dacă bunul este transmis în arendă, plata de arendă este repartizată între cotași.

Un coproprietar poate fi exclus din rândul coproprietarilor unui bun comun prin decizia instanței de judecată atunci când acest proprietar încalcă în mod grav drepturile celorlalți coproprietari. În acest caz, excluderea are loc prin vânzarea cotei, benevol sau prin decizia judecătorească, adică coproprietarul exclus are dreptul să primească costul cotei sale.

Coproprietarul poate să doneze cota sa parte, să o lase moștenire prin testament. Coproprietarul poate vinde cota sa parte în baza unui contract semnat personal de el și cumpărător. Însă, la vânzarea cotei vânzătorul are obligația să informeze ceilalți coproprietari despre vânzare. Ceilalți coproprietari au dreptul preferențial să cumpere cotele ce se vând. Dacă timp de o lună niciunul din coproprietari nu va cumpăra cota propusă spre vânzare, vânzătorul este în drept să înstrăineze cota oricărei persoane. În cazul în care nu este respectat acest drept de preempțiune, coproprietarul care a aflat despre vânzare este în drept să sesizeze instanța de judecată pentru a lua locul cumpărătorului. Așa s-a întâmplat în exemplul descris mai sus.

În cazul în care toți coproprietarii, până la unul, doresc să vândă cotele lor, atunci poate fi încheiat un contract privind vânzarea bunului în întregime și în acest caz poate fi încheiat un singur contract, care va fi semnat de toți coproprietarii, iar prețul obținut va fi împărțit între cotași proporțional cotelor. În caz contrar, acest contract poate fi anulat prin judecată.

În cazul în care toți coproprietarii, până la unul, doresc să împartă între ei în natură bunurile comune, poate fi încheiat un acord de împărțire care trebuie semnat de toți coproprietarii. În caz contrar, acest acord poate fi anulat prin judecată. Dacă bunul proprietate comună nu poate fi partajat în natură, atunci, cu acordul coproprietarilor, bunul poate fi atribuit unui sau mai multor coproprietari, care vor trebui să plătească o compensație bănească, numită sultă, acelor coproprietari care se dezic de cotele lor în bunul comun. De asemenea, împărțirea poate avea loc prin vânzarea bunului (prin înțelegerea dintre coproprietari sau la licitație), iar prețul obținut se distribuie între coproprietari proporțional cotelor lor .

Niciun coproprietar nu poate cere altor coproprietari sau liderului, sau primăriei, ca în locul cotei-părți valorice să-i fie achitată o sumă în bani. Obținerea unei sume de bani pentru cota-parte valorică este posibilă numai prin vânzarea cotei-părți valorice sau prin vânzarea întregului bun.

Este foarte important să reținem că Legea cadastrului bunurilor imobile nr.1543/25.02.98¹⁸⁰, art. 59, conține prevederi speciale privind înregistrarea la cadastru a contractelor privind înstrăinarea bunurilor imobile privatizate ale întreprinderilor agricole, precum și vânzarea cotelor-părți în aceste bunuri. Aceste prevederi specifice au fost necesare pentru că, spre deosebire de terenurile agricole, dreptul de proprietate al cetățenilor asupra clădirilor și construcțiilor nu a fost înregistrat în registrul bunurilor imobile în mod organizat. Respectiv, spre deosebire de alte bunuri imobile, încheierea primelor contracte de înstrăinare a acestor bunuri

¹⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 44-46 din 21.05.1998.

(donație, vânzare-cumpărare, schimb) este posibilă fără înregistrarea bunului imobil în registrul bunurilor imobile și fără extrasul din registrul bunurilor imobile. Totodată, după încheierea contractelor, persoana care a obținut în proprietate bunul sau cotele-părți din bunul imobil privatizat are obligația să efectueze înregistrarea.

Coproprietarii unui bun imobil privatizat sunt în drept să procure în condiții mai favorabile terenul aferent conform procedurilor explicate în capitolul [4.1](#), subcapitolul [4.1.2](#), secțiunea [4.1.2.1](#).

În afară de proprietatea comună pe cote-părți există și proprietatea comună în devălmășie (fără stabilirea cotelor-părți ideale), cum ar fi bunurile comune dobândite de soți în timpul căsătoriei. Acest subiect este reflectat în [compartimentul 8](#).

4.2.4. Animalele domestice

Legea obligă deținătorul de animale domestice, precum sunt bovinele, ovinele, caprinele, porcinele, cabalinele, asinii, să respecte anumite reguli privind identificarea (însemnarea) și înregistrarea acestor animale.

Potrivit Legii nr.231-XVI din 20 iulie 2006 privind identificarea și înregistrarea animalelor¹⁸¹, orice deținător de animale are obligația de a prezenta informația privind animalele pe care le are pentru a fi incluse în Registrul de stat al animalelor. Animalele sunt identificate și înregistrate în termen de 20 de zile de la naștere. Identificarea (însemnarea) animalelor se face prin aplicarea unor mijloace de identificare (semne) speciale.

Regulile de ținere a Registrului de stat al animalelor sunt stabilite prin Hotărârea Guvernului nr. 507 din 18.07.2012 pentru aprobarea unor norme privind identificarea și trasabilitatea animalelor¹⁸².

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare este posesorul Registrului de stat al animalelor. Î.S. „Centrul Informațional Agricol”, prin oficiile sale teritoriale, deține Registrul de stat al animalelor și furnizează date din acest Registru. Informații despre Sistemul de Identificare și Trasabilitate a Animalelor (SITA) sunt plasate pe pagina web a Î.S.„Centrul Informațional Agricol”: <https://www.cia.md/ro/sia/identificarea-animalelor/sia-sita>

Legea (Codul civil, art. 341) prevede situații aparte când unui proprietar i se pot lua animalele. În particular, în cazul în care proprietarul unor animale domestice dă dovadă de cruzime deosebită sau încalcă grav regulile de comportare cu animalele stabilite prin lege, orice persoană are dreptul să ceară predarea animalelor prin răscumpărarea lor. Prețul de răscumpărare se stabilește prin acordul părților sau prin hotărâre judecătorească.

4.3. DOBÂNDIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE PRIN POSESIUNE ÎNDELUNGATĂ ȘI ÎN ALTE CAZURI SPECIFICE

Legea, în particular Codul civil, art. 320, stabilește modul sau calea pe care o persoană poate obține în proprietate sa un bun. Una din aceste modalități este crearea unui bun nou, cum ar fi construcția unei case, despre care s-a spus mai sus în subcapitolul [4.2.1](#), secțiunea [4.2.1.3](#). Moștenirea și încheierea contractelor civile, despre care se va discuta în alte compartimente ale prezentului Îndrumar, este o modalitate foarte des folosită pentru obținerea bunurilor în proprietate. De asemenea, privatizarea gratuită a terenurilor și a altor bunuri reprezintă o altă cale legală pentru dobândirea bunurilor. În unele cazuri, dreptul de proprietate poate fi obținut prin hotărâre judecătorească.

În afară de aceste modalități care sunt întâlnite foarte frecvent, dreptul de proprietate poate fi dobândit și pe alte căi legale, care sunt mai noi în legislație sau mai puțin cunoscute de cetățeni. Una din aceste modalități este deținerea sau posesiunea îndelungată a unui bun, denumită în lege uzucapiune, care a fost introdusă doar odată cu adoptarea noului Cod civil. Despre acest subiect se vorbește în subcapitolul [4.3.1](#). În subcapitolul [4.3.2](#) este reflectat subiectul privind dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului mobil fără stăpân,

¹⁸¹ Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-130 din 18.11.2016..

¹⁸² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-159 din 27.07.2012.

denumită în lege ocupațiune, și privind soarta bunului pierdut de un proprietar și găsit de un alt proprietar. Aceste două subcapitole conțin comentarii la următoarele norme legale de bază:

- Codul civil, Legea nr.1107/06.06.2002, art. 296, art.320-336;
- Legea cadastrului bunurilor imobile nr.1543/25.02.1998¹⁸³.

4.3.1. Dobândirea dreptului de proprietate prin deținerea (posesiunea) îndelungată a unui bun

Potrivit legii (Codul civil, art. 332-336), o persoană poate deveni proprietar al unui bun dacă l-a posedat (deținut) pe parcursul unei perioade îndelungate ca un adevărat proprietar. Această cale de dobândire a dreptului de proprietate este identificată în lege prin noțiunea de uzucapiune. Prima condiție este ca posesiunea să dureze neîntrerupt pe parcursul unei perioade de timp stabilite prin lege, și anume:

– termenul de minimum 15 ani este necesar pentru ca o persoană să poată obține prin uzucapiune în proprietatea sa o casă, un teren și alt bun imobil;

– termenul de minimum 5 ani este necesar pentru ca o persoană să poată obține prin uzucapiune în proprietatea sa un bun mobil, cum ar fi o mașină și alte bunuri care pot fi mișcate ușor din loc. Totodată, legea prevede anumite condiții pentru ca posesiunea îndelungată să servească drept temei pentru recunoașterea dreptului de proprietate dobândit prin uzucapiune. Regulile și condițiile esențiale pentru uzucapiunea clădirilor și a altor bunuri imobile sunt aceleași și pentru uzucapiunea bunurilor mobile. Astfel, posesiunea trebuie să fie de bună-credință, adică cel care deține un bun nu știe și nici nu poate ști că bunul pe care îl posedă aparține altei persoane sau că posesiunea sa este ilegală. De asemenea, legea permite uzucapiunea doar dacă pretendentul la dreptul de proprietate asupra unui bun a deținut bunul în mod deschis și netulburat. Din moment ce adevăratul proprietar înaintează pretenții și cere bunul său de la posesor, cel care posedă (deține) bunul nu mai este posesor de bună-credință și devine posesor de rea-credință.

Din exemplul descris în continuare vom deduce cum se calculează termenul posesiunii care dă dreptul unei persoane să pretindă la dreptul de proprietate asupra unei case, unui teren și altui bun.

Exemplu:

Cetățeanul A. și cetățeanul B. locuiau în casele lor individuale învecinate (peste gard). Cetățeanul A. a decedat. În legătură cu faptul că cetățeanul A. nu a avut moștenitori și nimeni nu a venit să se instaleze în casă, din anul 1982 cetățeanul B. s-a mutat cu familia în casa care a aparținut cetățeanului A., unde a locuit fără întrerupere timp de 10 ani, reparând casa de două ori și achitând impozitele.

În anul 1992 a decedat cetățeanul B., iar peste 3 ani a decedat și soția lui. În casa care a aparținut cetățeanului A. a rămas să locuiască cetățeanul C., feciorul cetățeanului B., cu familia sa.

Cetățeanul C. a depus cerere în judecată pentru a i se recunoaște dreptul de proprietate asupra casei, dobândit prin uzucapiune. Cererea a fost admisă. Astfel, cetățeanul A. a dobândit dreptul asupra unei case care a aparținut altei persoane datorită faptului că timp de 23 de ani el și părinții lui au locuit în acest imobil, l-au folosit și l-au deținut ca niște proprietari.

În cazul descris casa a fost posedată neîntrerupt pe parcursul a 23 de ani. Tatăl lui C. a locuit 10 ani în casa cu pricina și însuși C. a locuit în aceeași casă timp de 13 ani, în total 23 de ani. Astfel, legea permite ca aceste două perioade să fie unite.

Pentru a obține dreptul asupra unui bun imobil prin uzucapiune, persoana interesată trebuie să depună cerere în judecată pentru constatarea faptului uzucapiunii. În temeiul hotărârii judecătorești, dreptul dobândit prin uzucapiune se înregistrează în registrul bunurilor imobile.

Este de menționat că legea interzice în mod expres obținerea dreptului de proprietate prin uzucapiunea bunurilor din domeniul public despre care s-a vorbit în subcapitolul [4.1.1](#).

¹⁸³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 44-46 din 21.05.1998, art. 40¹.

Exemplu:

Cetățeanul A. deține în proprietate o casă cu teren aferent în satul X. De la casa cetățeanului A. până la drumul central este o hudiță (un drum îngust) cu lungimea de vreo 6 metri. În 1991, cetățeanul A. a pus poartă între hudiță și drumul central. Prin 2014, cetățeanul A. a depus cerere în judecată să i se recunoască dreptul de proprietate dobândit prin uzucapiune asupra porțiunii de teren care a servit cândva drept cale de acces (drum) de la gospodăria cetățeanului A. spre drumul central. Însă, deși termenul posesiunii a fost de peste 15 ani, cererea a fost respinsă de judecată pe motiv că porțiunea de drum este teren public de interes local și, potrivit art. 296 Cod civil, nu poate fi dobândită în proprietate prin uzucapiune.

4.3.2. Dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului fără stăpân (ocupațiune) și asupra bunului găsit

Un bun mobil fără stăpân devine proprietatea persoanei care îl deține și îl posedă, această modalitate având în lege denumirea de ocupațiune. Astfel,

- pot fi dobândite prin ocupațiune doar bunurile mobile, afară de clădiri, terenuri și alte bunuri fixate solid de pământ;

- pot fi dobândite prin ocupațiune doar bunurile fără stăpân, adică acele bunuri mobile care au fost părăsite, al căror proprietar a renunțat expres la dreptul de proprietate.

Exemplu:

Cetățeanul A. din satul X. a hotărât să înnoiască mobilierul din casă și a scos în stradă, lângă poartă mai multe piese din mobilierul vechi. La întrebările vecinilor și ale trecătorilor, cetățeanul A. spunea că el nu mai are nevoie de aceste lucruri. Deci, este evident că cetățeanul A. nu mai pretinde că este proprietarul mobilierului scos la poartă. În aceste condiții, oricine, în principiu, ar putea lua aceste lucruri, iar proprietarul nou va fi acea persoană care va lua prima aceste obiecte în posesie (le va duce acasă sau în alt loc pentru păstrare).

Trebuie să facem deosebire între bunul părăsit (abandonat) și bunul pierdut de cineva și găsit de altcineva. În privința acestor lucruri, legea (Codul civil, art. 324) stabilește un șir de reguli pentru cel care a pierdut bunul său, pentru cel care l-a găsit și pentru alte persoane/organizații.

Potrivit legii (Codul civil, art. 324-326), bunul mobil pierdut continuă să aparțină proprietarului său. Cel care a găsit bunul este obligat să-l întoarcă proprietarului/posesorului. Dacă proprietarul/posesorul nu poate fi identificat, persoana care a găsit bunul trebuie să-l predea autorităților administrației publice locale sau organului de poliție din localitatea în care a fost găsit bunul. Bunul găsit într-o încăpere publică sau în transportul public se predă organizației de stat sau proprietarului mijlocului de transport.

Organizațiile care au primit bunul găsit trebuie să afișeze la sediul lor un anunț despre bunul găsit și au obligația de a păstra acest bun timp de 6 luni. Dacă păstrarea bunului va duce la deteriorarea lui sau dacă păstrarea este prea scumpă, bunul găsit este vândut înainte de expirarea termenului de 6 luni.

În cazul în care, timp de 6 luni, proprietarul nu a cerut bunul mobil pierdut, acest bun devine proprietatea persoanei care l-a găsit. Dacă cel care a găsit bunul refuză să-l ia, bunul trece în proprietatea statului. Dacă bunul găsit este un animal, atunci fostul proprietar poate să-l ceară înapoi dacă animalul ține în mod deosebit la fostul stăpân sau dacă noul stăpân are un comportament crud față de animalul găsit.

Proprietarul bunului găsit este obligat să compenseze cheltuielile legate de păstrarea bunului său. În afară de aceasta, proprietarul bunului găsit este obligat să plătească celui care l-a găsit o recompensă în proporție de cel mult 10% din prețul bunului. Dacă mărimea recompensei nu a putut fi stabilită pe cale amiabilă, cel care l-a găsit are dreptul la o sumă stabilită de instanța de judecată.

Exemplu:

Cetățeanul A. din satul X. a pierdut un vițel de vreo 4 luni, pe care l-a găsit cetățeanul B. Cetățeanul B. a dus vițelul la el acasă și a mers la primărie să anunțe despre găsirea animalului. Secretarul consiliului a afișat un

anunț despre vițelul găsit, însă cetățeanul A. nu a dat de știre că el ar fi proprietarul animalului, pentru că era plecat din sat și a revenit doar peste 8 luni după dispariția vițelului. Când a revenit în sat, cetățeanul A. a aflat că animalul lui este la cetățeanul B. și a mers la acesta să ceară vițelul. Însă, cetățeanul B. a refuzat să-i dea vițelul, care era deja de câteva ori mai mare, spunând că el a cheltuit mult pentru hrană, îngrijire și medicamente scumpe. Acum vițelul găsit este animalul iubit al întregii familii și el nu ar dori să întoarcă animalul fostului stăpân.

Cetățeanul A. a mers la primărie, iar de acolo l-au trimis la parajurist să clarifice care sunt drepturile lui asupra animalului pierdut. Parajuristul i-a explicat prevederile legii expuse mai sus, după care cetățeanul A. a calculat că ar ieși cam scump să se judece cu cetățeanul B. și să-i achite cheltuielile pentru că a ținut și a crescut vițelul timp de 8 luni. În final, cetățeanul A. a renunțat la vițel după ce cetățeanul B. i-a plătit suma cât ar fi costat animalul la momentul când l-a pierdut.

Printre bunurile găsite, legea (Codul civil, art. 327) reglementează într-un mod aparte situațiile de noroc, cum ar fi găsirea unei comori – orice bun mobil ascuns sau îngropat al cărui proprietar nu este. Cel care a găsit o comoară are dreptul la o parte din ea.

În cazul în care într-un bun imobil (casă, teren) se descoperă o comoară, ea aparține pe jumătate proprietarului bunului imobil și pe jumătate celui care a descoperit comoara.

În cazul în care comoara are valoare istorico-culturală, ea este transmisă în proprietatea statului, dar 50% din prețul comorii trebuie plătite în mod egal celui care a descoperit comoara și proprietarului bunului imobil în care a fost găsită comoara.

4.4. ÎNREGISTRAREA BUNURILOR IMOBILE

Potrivit legii (Codul civil, art. 321), dreptul de proprietate al unei persoane asupra bunurilor imobile (case și alte construcții, terenuri etc.) nu este recunoscut dacă nu este înscris (înregistrat) în registrul bunurilor imobile. Respectiv, înregistrarea corectă în registrul bunurilor imobile (cadastru) a dreptului de proprietate asupra acestor bunuri importante pentru fiecare familie este absolut necesară, pentru ca cetățeanul să fie sigur că are actele în regulă și că nu vor apărea probleme atunci când bunurile imobile vor fi transmise prin moștenire, sau donate, sau vândute. În subcapitolul [4.4.1](#) sunt incluse informații succinte privind registrul bunurilor imobile și relațiile cetățenilor cu organele cadastrale. Subcapitolul [4.4.2](#) conține comentarii la procedurile de înregistrare a bunurilor imobile.

Informațiile din subcapitolele 4.4.1. și 4.4.2. sunt bazate pe prevederile legilor și actelor normative de bază cu privire la înregistrarea bunurilor imobile:

- ❖ Codul civil, Legea nr.1107/2002, art. 496-511;
- ❖ Legea cadastrului bunurilor imobile nr.1543/25.02.1998¹⁸⁴;
- ❖ Legea nr.393/2006 pentru aprobarea Metodologiei de calculare a tarifelor la serviciile prestate de Agenția Servicii Publice și structurile teritoriale ale acesteia¹⁸⁵;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr.1030/1998 despre unele măsuri privind crearea cadastrului bunurilor imobile¹⁸⁶;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 314/2017 privind constituirea Agenției Servicii Publice¹⁸⁷;

¹⁸⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 44-46 din 21.05.1998.

¹⁸⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 18-20 din 09.02.2007.

¹⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 96 din 22.10.1998.

¹⁸⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.162-170/396 din 26.05.2017.

- ❖ Agenția Relații Funciare și Cadastru, Instrucțiune din 22.06.2005 cu privire la înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor asupra lor¹⁸⁸;
- ❖ Agenția Relații Funciare și Cadastru, Ordinul nr.140 din 06.08.2012 despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la modul de elaborare și actualizare a planurilor cadastrale și geometrice¹⁸⁹.

4.4.1. Registrul bunurilor imobile și sistemul organelor cadastrale

La acest subcapitol, în secțiunea 4.4.1.1. sunt explicate prevederile legale privind registrul bunurilor imobile în partea ce ține de bunurile imobile înregistrate ale cetățenilor și informațiile din registru de care poate avea nevoie cetățeanul. În secțiunea 4.4.1.2. se descrie succint sistemul organelor cadastrale și al persoanelor care acordă servicii cetățenilor.

4.4.1.1. Registrul bunurilor imobile

Cadastrul bunurilor imobile este un sistem unic complex, care are rolul de a lua în evidență, prin înregistrarea de stat, toate bunurile imobile și drepturile asupra bunurilor imobile care aparțin cetățenilor, persoanelor juridice, statului.

Registrul bunurilor imobile este un sistem de înscriere a datelor, efectuată conform legii, cu privire la bunurile imobile, la primii deținători (proprietari) ai acestor bunuri, precum și la transmiterea ulterioară a drepturilor legale asupra bunurilor imobile prin vânzare, donație, moștenire etc. Registrul conține date cu privire la fiecare bun imobil separat. Spre exemplu, dacă una și aceeași persoană deține 3 terenuri agricole, un teren de grădină și o casă cu teren pe lângă casă, în registrul bunurilor imobile va fi înregistrat separat fiecare dintre aceste 5 obiecte. Registrul se păstrează permanent și se ține pe hârtie și în formă electronică (bază de date).

Extrasul din registrul bunurilor imobile este un document ce confirmă înregistrarea în registru a drepturilor cetățenilor asupra bunurilor imobile ce le aparțin. Extrasul reflectă informația din registru cu privire la un bun concret și va fi deci eliberat pentru fiecare bun imobil înregistrat. Modelul extrasului este aprobat de Agenția Relații Funciare și Cadastru. Acest document este împărțit în capitole identificate cu litere (A, B, C) și conține informații divizate în trei subcapitole principale.

În *subcapitolul I* se înscriu datele despre bunul imobil:

- despre teren (numărul cadastral, adresa, destinația de folosință (pentru construcții, agricol etc.), suprafața, tipul hotarelor (generale sau fixe);
- despre fiecare construcție aflată pe teren (numărul cadastral, adresa, destinația de folosință (casă de locuit, construcție accesorie etc.), suprafața.

În *subcapitolul II* se înscriu datele referitoare la dreptul de proprietate:

- despre teren (numărul cadastral, mărimea cotei-părți (1.0, 1/2, 1/3 etc.), numele proprietarului, data nașterii, codul personal, domiciliul, temeiul înscrierii dreptului de proprietate (titlul de autentificare a dreptului deținătorului de teren, numărul și data; certificatul de moștenitor, numărul și data; contractul de vânzare-cumpărare, numărul și data etc.), data înregistrării;
- despre fiecare construcție aflată pe teren (numărul cadastral, mărimea cotei-părți (1.0, 1/2, 1/3 etc.), numele proprietarului, data nașterii, codul personal, domiciliul, temeiul înscrierii dreptului de proprietate (actul de recepție a construcției, certificatul de moștenitor, numărul și data; contractul de vânzare-cumpărare, numărul și data etc.), data înregistrării.

¹⁸⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 142 din 28.10.2005.

¹⁸⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 205-207 din 28.09.2012.

În *subcapitolul III* se înscriu datele referitoare la grevarea dreptului de proprietate, adică referitor la gaj și la interdicțiile aplicate față de bunul ce aparține proprietarului.

– De regulă, în acest capitol găsim o mențiune că nu sunt înscrieri, ceea ce înseamnă că bunul nu a fost pus în gaj și nu există alte drepturi ale altor persoane asupra bunului. Referitor la interdicții, găsim aceeași mențiune despre lipsa înscrierilor, ceea ce înseamnă că asupra bunului nu a fost aplicat sechestrul sau o altă interdicție.

– În cazul în care la acest capitol sunt menționați privind gajul, sechestrul etc., extrasul va face referință la documentul care a stat la baza înscrierii (contractul de gaj, încheierea instanței de judecată etc.). Prezența acestor înscrieri îl împiedică pe proprietar să încheie acte juridice în privința bunului imobil. Extrasul este semnat de registrator și conține ștampila organului cadastral teritorial. Extrasul trebuie să fie eliberat de organul cadastral teritorial din locul de aflare a bunului imobil înregistrat, în termen de 3 zile lucrătoare, la cererea scrisă a persoanei interesate.

În afară de datele confirmate prin extrasul din registrul bunurilor imobile, registrul respectiv mai conține informații privind valoarea bunului imobil, care are importanță, în particular, la calcularea impozitului pentru bunul imobil (teren și casă). Aceste date sunt confirmate prin eliberarea, după achitarea unei plăți stabilite, a unui certificat privind valoarea bunului imobil. Acest certificat este necesar și în cazul întocmirii certificatului de moștenitor asupra bunurilor înregistrate.

Este important să reținem că, în principiu, cetățeanul are nevoie de extrasul din registrul bunurilor imobile numai dacă acest document este necesar pentru vânzarea bunului, întocmirea certificatului de moștenitor, adică atunci când are loc schimbarea proprietarului. Extrasul eliberat în aceste scopuri este valabil doar timp de două luni de la data eliberării. În alte cazuri, dacă cetățeanul dorește să se informeze referitor la bunurile și drepturile sale înregistrate în cadastru, el poate veni la registratorul organului cadastral, unde poate lua cunoștință de informația din registru cu privire la bunul său, precum și privind alt bun imobil care-l interesează. De asemenea, cetățeanul poate solicita eliberarea unui certificat informativ despre înscrierile existente referitor la oricare bun imobil și drepturile asupra bunului.

Refuzul neîntemeiat de a elibera informații din cadastru poate fi atacat la Agenția Servicii Publice, iar decizia acesteia – în instanța de judecată.

4.4.1.2. Agenția Relații Funciare și Cadastru

Agenția Relații Funciare și Cadastru este un organ administrativ central, subordonat Guvernului, care conduce activitățile de creare și administrare a cadastrului bunurilor imobile. Aceste funcții ale Agenției sunt îndeplinite prin intermediul Agenției Servicii Publice și a organelor cadastrale teritoriale.

De regulă, cetățenii nu au nevoie să se adreseze direct Agenției Relații Funciare și Cadastru în problemele ce țin de înregistrarea bunurilor imobile, deoarece procedurile de înregistrare sunt efectuate direct de organul cadastral la locul de aflare a acestor bunuri. Agenția Relații Funciare și Cadastru nu intervine direct în aceste proceduri. În cazul în care cetățeanul consideră că în cadrul procedurilor de înregistrare i-au fost încălcate drepturile, el este în drept să se adreseze direct la Agenția Servicii Publice.

Totodată, cetățenii nu sunt lipsiți de dreptul de a se adresa la Agenția Relații Funciare și Cadastru cu cereri și petiții legate de activitatea organelor cadastrale.

Informații utile despre Agenția Relații Funciare și Cadastru sunt plasate pe pagina web: <http://www.arfc.gov.md>.

4.4.1.3. Agenția Servicii Publice

Agenția Servicii Publice este o instituție publică, fondată de Guvern, pentru prestarea serviciilor publice în diverse domenii, inclusiv a serviciilor ce țin de crearea și ținerea cadastrului bunurilor imobile. Lucrările cadastrale sunt efectuate prin structurile teritoriale ale Agenției Servicii Publice – organele cadastrale teritoriale amplasate în centrele raionale, în municipii și în orașele Ceadâr-Lunga și Vulcănești.

În cadrul Agenției Servicii Publice și în cadrul organelor cadastrale teritoriale activează registratori atestați care efectuează operațiunile de ținere a registrului bunurilor imobile.

Registratorul din cadrul Agenției Servicii Publice deține prin lege dreptul de a controla activitatea registratorilor din cadrul organelor cadastrale teritoriale. Astfel, nu este necesar ca cetățenii să se adreseze registratorului din cadrul Agenției Servicii Publice pentru a înregistra un drept. Cetățenii sunt în drept de a se adresa registratorului din cadrul Agenției Servicii Publice doar atunci când nu sunt de acord cu modul în care cererea lor a fost soluționată de registratorul organului cadastral teritorial.

Registratorul din cadrul Agenției Servicii Publice are atribuții de supraveghere a acțiunilor registratorilor din cadrul organelor cadastrale teritoriale:

- examinează cazurile de respingere a cererii de înregistrare și primește cererea de înregistrare a dreptului în cazul în care consideră neîntemeiată decizia de respingere a cererii emise de registratorul organului cadastral teritorial;
- examinează deciziile de refuz al efectuării înscrierilor în registrul bunurilor imobile și efectuează înscrierea în cazul în care consideră neîntemeiată decizia de refuz a registratorului de la organul cadastral teritorial;
- eliberează extrase din registrul bunurilor imobile referitoare la înscrierile efectuate;
- în cazul depistării unor înscrieri greșite în registrul bunurilor imobile, pentru a căror corectare este necesară o hotărâre judecătorească irevocabilă, solicită Agenției Servicii Publice înaintarea cererii în instanța de judecată pentru radierea sau corectarea acestora.

Informații despre activitatea organelor cadastrale sunt plasate pe pagina web <http://www.cadastre.md/>.

4.4.1.4. Registratorul din cadrul organului cadastral teritorial

Organele cadastrale teritoriale efectuează nemijlocit lucrările cadastrale, întocmesc dosarul cadastral al fiecărui bun imobil și documentele necesare pentru ținerea cadastrului, efectuează înregistrarea drepturilor cetățenilor asupra bunurilor imobile, prezintă informații din cadastru privind bunurile imobile și drepturile înregistrate asupra acestor bunuri. Toate cererile ce țin de înregistrarea bunurilor imobile sunt adresate direct registratorului din cadrul organului cadastral teritorial.

Registratorul este o persoană cu funcții de răspundere care este în drept să examineze documentele și să decidă privitor la înregistrările (înscrierile) necesare prevăzute de lege. În procesul înregistrării, registratorul din cadrul organului cadastral teritorial:

- solicită de la cetățean documentele necesare pentru a include în cadastru datele despre bunul imobil și drepturile cetățenilor asupra bunurilor;
- adoptă decizii privind efectuarea sau modificarea înscrierilor în registrul bunurilor imobile;
- este în drept să refuze efectuarea sau modificarea înscrierilor;
- eliberează extrase din registrul bunurilor imobile etc.

În cazul în care nu este de acord cu acțiunile registratorului din cadrul organului cadastral teritorial, cetățeanul poate contesta decizia acestui registrator. Mai detaliat, acest aspect este reflectat în continuare în secțiunea [4.4.2.2.](#)

Informații despre sistemul organelor cadastrale sunt plasate pe pagina web: <http://www.cadastre.md/contacte>.

4.4.2. Înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor asupra bunurilor imobile

Până nu demult, casele și gospodăriile cetățenilor de la sate erau luate în evidență de primărie într-un registru special: registrele de evidență a gospodăriilor (foste gospodării colhoznice, gospodării țărănești (de fermier)). Aceste registre au continuat evidența bunurilor în gospodăriile individuale din localitățile rurale existente și în perioada de până la anii '90 (în perioada sovietică). În prezent însă legea recunoaște doar

Înregistrarea bunurilor și drepturilor cetățenilor care este efectuată la organele cadastrale teritoriale. Este obligatorie înregistrarea la organele cadastrale teritoriale a caselor și a terenurilor, precum și a drepturilor cetățenilor asupra acestor bunuri. Doar în unele cazuri legea permite amânarea înregistrării. Din punct de vedere legal, fără înregistrarea în cadastru, drepturile cetățenilor asupra bunurilor imobile pe care le dețin nu există.

Legea prevede că trecerea înregistrării caselor și a anexelor gospodărești din sate în sistemul organelor cadastrale are loc prin înregistrarea primară (inițială). Informația actuală din Registrul de evidență a gospodăriilor stă la baza înregistrării primare (inițiale) a caselor în registrul cadastral al bunurilor imobile. Cunoașterea procedurilor esențiale ale acestui proces le va ajuta cetățenilor să își protejeze mai bine proprietățile în cazul unor eventuale greșeli sau inexactități. Aceste aspecte sunt reflectate în secțiunea [4.4.2.1.](#)

După înregistrarea primară, cetățeanul intră în relații cu organele cadastrale teritoriale în legătură cu înregistrările curente, adică atunci când datele din Registrul bunurilor imobile trebuie să fie modificate în legătură cu vânzarea, moștenirea bunurilor etc. Relațiile cetățeanului cu organele cadastrale teritoriale în procesul înregistrărilor curente privind casele de locuit, terenurile de lângă casă, terenurile agricole și alte bunuri imobile sunt explicate în secțiunea [4.4.2.2.](#)

4.4.2.1. Înregistrarea primară a caselor de locuit și a terenurilor în localitățile rurale

Înregistrarea primară presupune efectuarea primului înscris în Registrul bunurilor imobile privitor la case, terenuri și la drepturile cetățenilor asupra acestor bunuri, cu reflectarea datelor și a informației care este prevăzută de lege. Înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor asupra lor se efectuează de către organele cadastrale teritoriale unde se află bunurile imobile:

- terenurile agricole;
- terenurile de lângă casele de locuit;
- clădirile și construcțiile solid legate de pământ (orice construcție ridicată pe pământ sau în pământ, care este legată de pământ prin fundament, stâlpi etc.), adică construcția care nu poate fi mutată din loc în loc.

Înregistrarea primară a terenurilor agricole a fost efectuată odată cu atribuirea în natură a cotelor de teren echivalent și este confirmată prin titlurile pe care le dețin proprietarii. Acest subiect a fost discutat în subcapitolul 4.2.2., secțiunea [4.2.2.1.](#) În această secțiune vor fi explicate doar prevederile legii privind înregistrarea primară a terenurilor de lângă casă, a caselor și construcțiilor amplasate pe aceste terenuri.

În multe sate din republică s-a efectuat înregistrarea primară masivă pentru cetățeni, în mod organizat, gratuit, conform unui Program de stat special de creare a cadastrului bunurilor imobile. Dat fiind faptul că în acest proces a fost efectuat un volum mare de lucru, în unele cazuri datele înregistrate privind bunurile imobile nu corespund întocmai situației reale și corecte, în opinia proprietarilor. Anume așa s-a întâmplat în cazul descris în subcapitolul 4.2.1., secțiunea [4.2.1.1.](#) când cetățeanul s-a pomenit că după înregistrarea primară masivă, lotul lui de lângă casă s-a micșorat cu 10 ari, iar lotul vecinului s-a mărit cu 10 ari. O altă situație este descrisă în următorul exemplu.

Exemplu:

Familia A. din s. C., raionul N. deține un teren aferent casei de circa 12 ari pe care îl posedă și îl folosește în hotarele moștenite de la bunica unuia din soții A. Terenul lor se mărginește dintr-o parte cu un drum public central, iar în capăt a fost întotdeauna învecinat cu terenul cetățeanului B. Din altă parte, terenul are hotar cu terenul vecinului C., cu suprafața de peste 30 de ari. Vecinul C. avea poarta principală la un alt drum lateral.

Prin anul 1982 soții A. au permis nuntașilor să treacă prin grădina lor la nunta fiicei vecinului C. După nuntă, cu permisiunea vecinilor A., vecinul C. folosea ocazional grădina pentru a ieși la drumul principal.

În 1997 vecinul C. a decedat, casa acestuia revenind unei nepoate, care nu a venit să locuiască în casa bunelului. Soții A. au făcut înapoi gardul dintre grădina lor și grădina vecinului C. și au scos poarta instalată cu ocazia nunții din anul 1982.

În anul 2003 în localitate au început lucrările cadastrale pentru înregistrarea primară masivă. Moștenitoarea vecinului C. a intrat în conflict cu soții A. insistând la dreptul ei asupra porțiunii din grădina soților A. pentru a avea o cale suplimentară de ieșire la drumul principal. Primăria cunoștea că între vecinii A. și C. există un conflict cu privire la hotar.

Conflictul dintre vecini s-a agravat și soții A. au hotărât să se adreseze în judecată. În procesul judecătii soții A. au luat cunoștință de titlul de autentificare din august 2003 eliberat de primărie pentru terenul lor de lângă casă. De asemenea, soții A. au luat cunoștință de planul terenului vecinului C. și au constatat că după planul aprobat de consiliul local și care era înregistrat la cadastru terenul lor nu mai are hotar cu terenul vecinului B. Între aceste două terenuri a fost proiectat un mic sector care făcea parte din grădina terenului vecin moștenit de nepoata lui C. Acest teren formează un drum suplimentar de la grădina vecinului C. spre șosea.

Exemplul de mai sus ar putea fi util pentru evitarea greșelilor și încălcărilor în procesul de înregistrare primară masivă a bunurilor imobile. În acest scop, ne vom referi în continuare la specificul acestor lucrări cadastrale.

O particularitate importantă a înregistrării primare masive este faptul că bunurile au fost înregistrate în registrul bunurilor imobile fără cererea și fără participarea activă a proprietarilor, în principal în baza documentelor pe care le dețin primăriile, inclusiv: datele din Registrele de evidență a gospodăriilor; deciziile privind atribuirea loturilor de lângă casă; actele privind recepția construcțiilor noi etc.

Totodată, primăriile urmau să informeze populația despre începerea înregistrării primare masive, astfel încât cetățenii să poată lua cunoștință de documentația elaborată pentru înregistrare și să propună modificarea și precizarea acestor documente. Informarea cetățenilor despre mersul înregistrării primare masive contribuie la reflectarea corectă a informației în cadastru, la evitarea greșelilor din documentația cadastrală care stă la baza înregistrării terenurilor și caselor. Însă, în unele localități, autoritățile locale nu au avut grijă și nici interes să colaboreze cu populația pentru a evita încălcarea drepturilor cetățenilor. Din cazul descris mai sus rezultă că primăria a lucrat insuficient cu populația (titlurile cu indicarea planului terenului au fost aprobate în 2003, dar au fost eliberate cetățenilor abia în 2005).

Proiectul de organizare a teritoriului din intravilan (harta teritoriului) este un document cadastral de bază în care sunt arătate străzile (drumurile) satului, hotarele fiecărui teren separat și construcțiile amplasate pe terenuri (case și anexe gospodărești). Din acest proiect se vede care sunt terenurile învecinate. Elaborarea acestei hărți necesită efectuarea măsurărilor pe teren. Deținătorii de terenuri sunt obligați să permită examinarea bunului imobil persoanelor împuternicite de a efectua lucrările cadastrale. De regulă, inginerii cadastrali din cadrul primăriilor au participat la aceste lucrări. Proiectul de organizare a teritoriului poate fi elaborat doar de către întreprinderile ce dețin licențe în domeniul executării lucrărilor cadastrale. Acest document trebuie să fie aprobat prin decizia consiliului local și, în corespundere cu acest plan, sunt întocmite titlurile de autentificare a drepturilor deținătorului de teren cu indicarea planului (configurației) terenului.

Dosarul cadastral pentru fiecare bun imobil conține: fragmentul planului cadastral al terenului (o parte din planul general); extrasul din registrul de evidență a gospodăriilor sau certificatul eliberat de primărie privind datele tuturor membrilor gospodăriei; exemplarul doi al titlurilor de autentificare a drepturilor deținătorului de teren; copiile deciziilor de atribuire a terenului adoptate de consiliul local; actul de dare în exploatare a construcției; alte documente, după caz. Dosarul cadastral este întocmit de organul cadastral teritorial și are un număr cadastral – o combinație de cifre ce reprezintă elemente specifice ale cadastrului (raion, zonă, masiv, sector cadastral etc.). Numărul cadastral este identic cu numărul din titlul de autentificare a drepturilor deținătorului de teren.

În baza dosarului cadastral, registratorul înregistrează terenurile și construcțiile de pe terenuri, precum și dreptul de proprietate al cetățenilor asupra bunurilor imobile. Faptul înregistrării se confirmă prin aplicarea unei ștampile speciale, numită parafa de înregistrare a drepturilor. Parafa de înregistrare se aplică pe toate exemplarele de documente, inclusiv pe titlul de autentificare a drepturilor deținătorului de teren care este înmănat proprietarului. Înregistrările se fac atât în fișierele pe suport de hârtie, cât și în varianta computerizată a registrului.

O altă dispoziție legală specifică înregistrării primare masive prevede că terenurile ocupate de case și anexe gospodărești au fost înregistrate în registrul bunurilor imobile în baza hotarelor generale ale terenului. Astfel, înregistrarea primară masivă a avut loc fără stabilirea (fixarea) hotarelor la fața locului.

Din cazul descris rezultă că reprezentanții primăriei (consiliului) aveau cunoștință de conflictul de hotar dintre vecinii A. și C. Deci, autoritățile locale au putut refuza sau amâna aprobarea planului cadastral și a hotarelor generale dintre aceste terenuri până la împăcarea părților sau până la soluționarea cazului în judecată. Vecinii puteau fi ajutați să ajungă la o înțelegere care să împace ambele părți. Spre exemplu, vecinul A. putea să cedeze partea din grădina lor vecinei C. pentru ieșire la drumul principal, iar vecina C. putea să cedeze o fâșie din grădina sa pentru ca vecinii A. să nu fie așa de strâmtorați, având în vedere că terenul vecinilor A. este de aproape 3 ori mai mic decât terenul vecinei C.

Apariția litigiilor de genul celui existent dintre vecinii A. și C. este posibilă atâta timp cât hotarele nu sunt fixate pe loc. La solicitarea persoanei interesate și din contul acesteia poate fi efectuată fixarea hotarelor la fața locului și întocmirea actelor privind stabilirea hotarelor. Acest proces trebuie să aibă loc cu participarea proprietarului terenului pentru care are loc fixarea hotarelor și a proprietarilor terenurilor alăturate. Vecinii trebuie înștiințați prin aviz special, înmănat prin recipisă, despre ziua când va avea loc fixarea hotarelor. În cazul de mai sus, fixarea hotarelor putea fi făcută doar în prezența vecinilor A., B. și C.

Stabilirea hotarelor terenului se efectuează la fața locului de către reprezentantul autorității publice locale (inginerul pentru reglementarea relațiilor funciare). Reprezentantul autorității publice locale în comun cu titularul de drepturi și executantul lucrărilor cadastrale, în baza documentelor ce confirmă dreptul de proprietate, stabilesc amplasarea bunului imobil în vederea determinării hotarelor și materializării acestora cu țărushi de lemn, de metal, prin marcarea cu vopsea etc. Bornele de hotar se instalează doar la solicitarea proprietarului și din contul acestuia.

Rezultatele stabilirii și coordonării hotarelor se stipulează în actul de stabilire a hotarelor, care se semnează de titularul de drept asupra terenului, reprezentantul autorității publice locale și executantul lucrărilor cadastrale, iar în cazul coordonării hotarelor – și de titularii de drepturi asupra terenurilor adiacente sau de reprezentanții acestora.

Actul de stabilire a hotarelor poate fi atacat în instanța de contencios administrativ.

În cazul în care unul din vecini refuză să semneze actul de stabilire a hotarelor pe teren sau dacă acesta nu s-a prezentat la lucrările de stabilire a hotarelor, segmentul de hotar dat se consideră stabilit ca hotar general.

Este important să reținem că, în cadrul efectuării înregistrării primare masive, de regulă cetățenii nu au primit extrasele din registrul bunurilor imobile la care ne-am referit mai amănunțit în secțiunea [4.4.1.1](#) a prezentului capitol. După cum am menționat mai sus, cetățenilor trebuie să le fie eliberat titlul de autentificare a drepturilor deținătorului de teren pentru sectorul pe care sunt amplasate casa și anexele gospodărești, care să aibă aplicată parafa de înregistrare. Totodată, orice proprietar este în drept să meargă la organul cadastral teritorial și să solicite extrasul (informația) privind bunurile sale înregistrate.

Greșelile din cadastru, comise în cadrul înregistrării primare masive, pot fi corectate. Cetățeanul care consideră că la înregistrarea primară au fost admise greșeli trebuie să meargă la organul cadastral teritorial și să se adreseze registratorului. Registratorul va studia cazul și va decide care este modalitatea în care este posibilă corectarea greșelii comunicate. Greșelile din cadastru se corectează numai în temeiul deciziei registratorului. Corectarea greșelilor tehnice (litere, cuvinte, cifre, calcule aritmetice etc.) are loc prin decizia registratorului.

Alte greșeli din registrul bunurilor imobile (indicarea greșită a proprietarului, a suprafeței terenului, a cotelor-părți din proprietatea comună, a hotarelor etc.) pot fi corectate doar cu acordul în scris al fiecărei persoane interesate. În cazul în care persoanele interesate nu dau acordul lor pentru schimbarea datelor din registru, greșeala va putea fi corectată doar prin hotărârea instanței judecătorești. În studiul de caz de mai sus, vecinii A. au considerat că înregistrarea terenurilor lor este greșită, dar, deoarece vecina nu avea aceeași părere, corectarea hotarelor nu este posibilă prin decizia registratorului. Este important să reținem că în astfel

de situații, fără acordul vecinilor interesați, primăria (consiliul) nu poate schimba nimic, nu poate anula sau modifica titlurile eliberate sau planul terenurilor.

În concluzie, cetățenii care nu au primit încă titluri pe care este arătat planul terenului de lângă casă și casa de locuit sunt în drept să meargă la primărie și să precizeze:

– dacă în localitatea lor înregistrarea primară masivă a avut loc, este în curs de desfășurare sau urmează să înceapă;

– unde sunt titlurile lor pentru terenurile de lângă casă și când ar putea să le primească.

În cazul în care înregistrarea primară masivă gratuită nu a fost efectuată în localitate din anumite motive, cetățenii sunt în drept să meargă la organul cadastral teritorial și să depună cerere pentru efectuarea înregistrării primare din contul lor.

4.4.2.2. Înregistrarea modificărilor în registrul bunurilor imobile

După înregistrarea primară ar putea apărea situații când cetățenii vor trebui să apeleze la organele cadastrale teritoriale pentru a modifica înscrierile referitoare la bunul imobil ce le aparține. Astfel, este obligatorie modificarea datelor din registru în cazul în care proprietarul și-a extins casa, prin construcția unor anexe, ori și-a micșorat construcțiile prin demolarea unor părți etc. În aceste cazuri, proprietarul va trebui să prezinte documentele de construire (autorizația de construire, procesul-verbal de recepție a lucrărilor etc., despre care s-a menționat în subcapitolul 4.2.1, secțiunea [4.2.1.3](#)).

Fără modificarea datelor din registru, nu va fi recunoscută drept legală schimbarea suprafeței terenurilor și/sau modificarea hotarelor dintre terenuri, chiar dacă schimbarea a avut loc cu acordul proprietarilor. Spre exemplu, până la urmă, vecinii A. și C. din cazul descris mai sus ar putea ajunge la o înțelegere cum să instaleze între ei gardurile astfel ca să le fie convenabil. Însă aceste schimbări trebuie confirmate prin documente și înregistrate în registrul bunurilor imobile.

De asemenea, modificarea înscrierilor din registrul bunurilor imobile este necesară atunci când proprietarii terenurilor învecinate cedează unul altuia porțiuni de teren. Spre exemplu, vecinii A. și C. din cazul anterior ar putea conveni ca vecina C. să cedeze o parte din terenul său pentru a mări grădina vecinilor A. În acest caz, vecinii A. și C. vor trebui să încheie un contract prin care vecina C. va înstrăina vecinilor A. o parte din terenul ei (prin vânzare sau donație) și această porțiune de teren va fi alipită la terenul vecinilor A., fiind modificate ulterior planurile ambelor terenuri. În lege această procedură se numește formarea bunului imobil prin combinare.

Modificarea înscrierilor din registrul bunurilor imobile este necesară atunci când proprietarul a format bunuri noi prin divizarea, separarea sau unirea (comasarea) bunurilor imobile existente. Spre exemplu, în legătură cu divorțul, foștii soț și soție au hotărât să împartă în natură gospodăria și terenul astfel încât fiecare să aibă intrare separată și spațiu separat. În acest caz, dacă foștii soți vor găsi limbă comună, ei pot apela la organul cadastral teritorial să le facă planul și alte documente aferente partajării, după care vor încheia un contract autentificat notarial și vor înregistra în registrul bunurilor imobile două obiecte noi în locul celui înregistrat până la împărțire. Astfel, bunul va fi împărțit atât în natură (fizic), cât și din punct de vedere juridic.

În cazul în care după înregistrarea primară dreptul de proprietate trece de la primul proprietar la altă persoană în legătură cu vânzarea, schimbul, donația bunului imobil, precum și în cazul moștenirii bunului imobil, noul proprietar este obligat să înregistreze dreptul său în registrul bunurilor imobile (a se vedea [Compartimentul 5](#) și [Compartimentul 7](#)).

Înregistrarea modificărilor în registru sau a drepturilor noilor proprietari are loc în baza cererii care se depune în două exemplare. Cererea urmează a fi înregistrată într-o condică specială. Un exemplar al cererii cu documentele anexate se transmite registratorului, iar al doilea exemplar de cerere se restituie solicitantului, cu indicarea pe cerere a datei de primire a cererii. Termenul de examinare a cererii nu trebuie să depășească 7 zile lucrătoare din data înregistrării ei. Acest termen poate fi prelungit, la decizia registratorului, cu cel mult 40 de zile în cazul în care este necesară înlocuirea documentelor sau primirea unora suplimentare.

După examinarea cererii de înregistrare a modificărilor în registru sau a drepturilor noilor proprietari, registratorul emite decizia de înregistrare a dreptului sau refuză satisfacerea cererii de înregistrare. Decizia privind refuzul înregistrării drepturilor se aduce la cunoștință solicitantului în scris. Decizia de refuz poate fi atacată în instanța de judecată sau la registratorul din cadrul Agenției Servicii Publice. Decizia registratorului Agenției Servicii Publice poate fi atacată în instanța de judecată.

Trebuie să ținem seama că depunerea cererii direct în judecată ar putea să nu fie cea mai bună soluție, deoarece registratorul din organul cadastral teritorial ar putea într-adevăr avea motive pentru a nu satisface cererea de înregistrare. În plus, cererea în judecată trebuie formulată competent, deci persoana interesată va avea nevoie de bani pentru a apela la un avocat. Din aceste considerente, ar fi mai rațional ca solicitantul înregistrării să apeleze mai întâi la registratorul din cadrul Agenției Servicii Publice, care va examina cazul și va propune soluții pentru depășirea situației de conflict. În ultimă instanță, această cale ar putea fi și mai ieftină (adresarea la Agenția Servicii Publice este fără plată).

4.4.2.3. Taxele/tarifele pentru serviciile prestate de organele cadastrale teritoriale

Legea prevede încasarea plăților pentru serviciile prestate de Agenția Servicii Publice la înregistrarea bunurilor imobile și a drepturilor cetățenilor asupra bunurilor imobile, la modificarea înscrierilor din registrul bunurilor imobile, pentru obținerea informației din registru etc. Tarifele pentru aceste servicii, în marea lor parte, se aprobă de Guvern.

Unele tarife sunt stabilite în sumă fixă, altele se calculează pornind de la valoarea bunului imobil.

La cererea cetățeanului care a achitat tariful, plata achitată pentru serviciile solicitate se restituie, integral sau parțial, în cazul în care:

- a fost achitată o plată mai mare decât tariful stabilit;
- a fost respinsă cererea de înregistrare;
- a fost adoptată decizia registratorului privind refuzul înregistrării dreptului;
- cetățeanul și-a retras cererea de prestare a serviciului;
- nu a fost respectat termenul prevăzut de legislație pentru prestarea serviciilor;
- în alte cazuri prevăzute de legislație.

4.5. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE VECINILOR

Dreptul de proprietate presupune nu numai dreptul proprietarului de a stăpâni liber și nestingherit bunurile sale. Stăpânul unor bunuri are și anumite obligații, pe care și le asumă de bună voie sau care sunt prevăzute direct de lege, având menirea de a apăra drepturile altor persoane (terțe), de a nu încălca drepturile altor persoane. Legea (Cod civil, art. 377) spune că proprietarii terenurilor vecine sau ai altor bunuri imobile învecinate trebuie să respecte drepturile și obligațiile prevăzute de lege și să se respecte reciproc.

Codul civil (art. 377-394) este principala lege care stabilește drepturile și obligațiile vecinilor.

În localitățile rurale este foarte important ca proprietarii să cunoască și să respecte drepturile și obligațiile specifice relațiilor dintre vecini, despre care se vorbește în acest capitol:

- stabilirea și respectarea hotarului dintre vecini (subcapitolul [4.5.1](#));
- drepturile privind construcțiile ridicate pe terenurile învecinate (subcapitolul [4.5.2](#));
- plantarea arborilor pe terenurile învecinate (subcapitolul [4.5.3](#));
- folosirea apelor de pe terenurile învecinate (subcapitolul [4.5.4](#));
- obligația de a suporta mirosul, zgomotul etc. (subcapitolul [4.5.5](#));
- dreptul de trecere prin terenul vecin (subcapitolul [4.5.6](#));

- încălcarea hotarului la ridicarea construcțiilor pe două terenuri învecinate (subcapitolul [4.5.7](#)).

4.5.1. Respectarea hotarului între terenurile învecinate

Studiu de caz

Ion și Maria M. din satul X. sunt gospodari vrednici, au o casă buna, ogradă și grădină mare, animale și păsări. Alături au locuit nănașii lor, pe care i-au respectat și care i-au susținut. Împreună au construit o baie în ograda nănașilor, un perete fiind chiar pe hat și servind drept gard între gospodării. Dar, mai în fundul grădinii, gard nu aveau, căci au făcut o fântână în grădină la Ion și Maria M., de unde ambii gospodari luau apă. Toamna găinile ambilor gospodari ciuguleau împreună ce mai rămânea prin grădini.

Toate au mers bine până când nănașii au trebuit să se mute în alt sat și au vândut gospodăria unei familii tinere, Ileana și Grigore L. Aceștia, de cum s-au instalat, au început să gospodărească pe placul lor. În primul rând, vecinul Grigore a început să aducă vorba de gard, la care Ion a zis că nănașul a stricat gardul, deci Grigore ar trebui să-l facă înapoi. Și pe urmă, așa le era mai bine, fără gard, căci Ion și Maria M. mergeau să strângă nucile căzute în grădina nănașilor, iar nănașii luau apă din fântâna lor.

Vecinul Grigore ar vrea un gard ca lumea și crede că vecinii ar trebui să împartă cheltuielile, lucru care nu prea i-a plăcut lui Ion, care i-a zis vecinului că poate să-și facă singur gard de care-i place. Peste o vreme, vecinul Grigore a adus niște stâlpi și l-a chemat pe vecinul Ion să-l ajute să-i îngroape. Însă, când au vrut să vadă unde anume va fi gardul, vecinii nu au putut ajunge la o înțelegere pentru că vecinul Ion crede că hotarul este cu o jumătate de metru mai înspre vecinul Grigore.

În cazul vecinilor Ion și Grigore există o neînțelegere privind linia corectă a hotarului dintre grădinile lor, pentru că nu există semne clare după care ar trebui să se conducă. În acest caz, legea (Cod civil, art. 394) prevede că se ține seama de posesiunea de fapt a vecinilor. Adică, hotarul se pune după cum fiecare vecin folosește terenul. Dacă posesiunea de fapt nu poate fi determinată cu precizie, atunci porțiunea de teren cu pricina se împarte în jumătate (în cazul vecinilor Ion și Grigore este vorba de vreo jumătate de metru de teren care ar trebui împărțit în două). Dacă prin stabilirea hotarului se schimbă mărimea determinată a terenului, hotarul definitiv se stabilește, la cererea unuia dintre vecini, de către instanța de judecată.

În studiul de caz de mai sus am văzut că vecinii Ion și Grigore nu puteau conveni cu privire la instalarea gardului. Pentru astfel de situații, legea (Cod civil, art. 393) prevede că vecinii sunt obligați să participe la instalarea unui hotar stabil între terenurile ce le aparțin. Cheltuielile legate de punerea hotarului, de regulă, se împart între vecini în mod egal. Despre procedura de stabilire (fixare) a hotarelor s-a spus mai sus în capitolul 4.4., subcapitolul 4.4.2., secțiunea 4.4.2.1. Cât privește înălțimea și tipul gardului instalat, vecinii trebuie să ajungă la un numitor comun.

4.5.2. Drepturi legate de construcțiile ridicate pe terenurile învecinate

Studiu de caz

După ce au vorbit cu parajuristul din sat, vecinii Ion și Grigore au convenit unde instalează stâlpii pentru gard. Acum Grigore a adus vorba că ar fi bine ca gardul să fie din plasă mai înaltă, ca să nu sară păsările. Ion, la rândul lui, a spus că nu vede de ce ar trebui irosiți bani în plus. Grigore ar face mai bine dacă ar vedea ce-i cu anexa pentru păsări care-i lipită de baie, căci peretele care dă în ograda lui Ion a făcut burtă și este gata să cadă drept peste trandafirii Mariei, și atunci... Vecinul Grigore a zis că vede el ce face și cu plasa, și cu anexa.

Într-o vineri, vecinul Grigore l-a anunțat pe Ion că sâmbătă are de gând să facă o mică clacă pentru a construi o anexă nouă pentru păsări tot acolo, lângă baie. A doua zi, vecinul Ion a sărit și el să dea o mână de ajutor la acoperiș.

Și vecina Ileana nu s-a lăsat. I-a spus vecinei Maria că are de gând să vină în ograda lor ca să muruiască și să văruiască frumos peretele băii și al anexei pentru păsări, că degrabă este Duminica Mare și așteaptă musafiri. Vecina Maria nu s-a arătat tare încântată de planurile Ilenei și i-a răspuns că nu știe când va fi acasă ca să o primească pe vecină în ograda ei pentru mai mult timp. Ea a sădit deja flori sub peretele băii și Ileana o să-i

strice grădinița. În plus, Maria crede că vecinii ar trebui să facă ceva, că apa de ploaie curge de pe streășina băii drept în flori și se face șanț.

Potrivit legii, vecinii sunt obligați să respecte o distanță minimă de la hotar pentru ridicarea construcțiilor. Această distanță minimă pentru localitățile rurale nu este stabilită prin lege, dar trebuie respectată conform obiceiului locului, astfel încât să nu aibă de suferit drepturile proprietarului vecin. În cazul vecinilor din studiul de caz de mai sus vedem că baia și anexa pentru păsări a vecinilor Grigore și Ileana au fost ridicate chiar pe hotarul dintre gospodării, lucru care se întâmplă des în sate. În acest caz, potrivit legii (Cod civil, art. 391), Ion și Maria au obligația să permită vecinei Ileana să vină pe terenul lor pentru îngrijirea pereților construcțiilor. În același timp, vecina Ileana ar avea obligația să aducă în ordine locul unde ar fi lucrat (să sădească florile distruse).

În același mod, un vecin ar trebui să permită altui vecin să intre pe terenul său pentru a-și lua un bun al său care a nimerit la vecin (un animal, o pasăre).

La fel, vecinul poate cere altor vecini să-i permită utilizarea terenurilor lor pentru instalarea conductelor de apă, a firelor de energie electrică, a conductelor de gaze ș.a. Vecinul care permite folosirea terenului său are dreptul la o despăgubire în bani.

Din studiul de caz de mai sus am văzut că vecinul Ion i-a cerut lui Grigore să ia măsuri ca să nu se prăbușească peretele anexei pentru păsări. Acest drept al vecinului este prevăzut și în lege (Cod civil, art. 380).

Pretenția vecinei Maria cu privire la apa din streășină are, de asemenea, soluție legală. Legea (Cod civil, art. 386) prevede că acoperișul de pe construcțiile vecinilor trebuie ridicat astfel încât apa, zăpada sau gheața să cadă numai pe teritoriul proprietarului construcției.

4.5.3. Arborii și plantațiile de pe terenurile învecinate

Studiu de caz

Vecinul Grigore a cumpărat plasa și l-a rugat pe vecinul Ion să-l ajute să o pună. Când au ajuns la sfârșitul gardului, Ion a zis că ar fi bine să lase o porțiță că în toamnă va avea nevoie să vină să-și strângă nucile. Grigore, la rândul lui, a zis că nucul este prea mare și bătrân și ar trebui scos, căci o jumătate din ramuri vin peste grădina lui Grigore, iar rădăcinile ajung deja la gardul celui alt vecin. Vorba vecinului l-a cam supărat pe Ion. Iar Grigore îi tot da zor cu gospodăria. A chitit un loc unde nu ajungea nucul vecinului și a sădit o mică livadă de caiși la mai puțin de un metru de la hotarul cu grădina vecinilor săi Ion și Maria.

Legea (Cod civil, art. 388) îi dă dreptate vecinului Grigore, pe care îl deranjează rădăcinile și crengile bătrânului nuc de pe terenul vecin al lui Ion și Maria. El ar putea să taie și să-și ia lui rădăcinile și ramurile copacului care sunt în terenul și de-asupra terenului lui.

Nici Grigore însă nu a procedat după lege când a plantat caișii la mai puțin de un metru de hotar, pentru că legea (Cod civil, art. 389) spune că arborii mai mari de doi metri trebuie sădiți la o distanță de cel puțin 2 metri de la linia de hotar. În cazul în care caișii vor crește peste 2 metri, vecinii Ion și Maria ar putea cere scoaterea ori tăierea arborilor la înălțimea convenită.

Potrivit legii (Cod civil, art. 387), nucile căzute din pomul vecinilor Ion și Maria pe terenul vecin se consideră fructe de pe terenul vecinilor Ileana și Grigore, deci numai cu acordul vecinilor, Ion și Maria ar putea trece în grădina acestora ca să-și strângă roada de nuci.

4.5.4. Folosirea apelor

Studiu de caz

Din explicațiile primite de la parajurist, vecinul Ion a înțeles că vecinul Grigore ar avea dreptate în privința nukului, dar nu avea de gând să-l taie, că era încă bun de rod. La urma urmei, Grigore poate strânge el nucile care-i cad în grădină, dacă tot sunt ale lui după lege. Și vecinul Grigore a înțeles că a dat greș cu puietii de caiși, dar s-a gândit că pomii sunt încă mici, până una-alta, s-or așeza ele lucrurile între vecini. Și poarta o să-i prindă

bine, se duce mâine la vecinul Ion să vorbească să pună un motoraș în fântână ca să poată uda puietii și ceva legume pe care le-a sădit Ileana.

A doua zi, vecinul Grigore l-a văzut pe vecinul Ion la fântână și l-a întrebat ce crede dacă ar pune el un motoraș să ia apă din fântână pentru udat. Vecinul Ion i-a spus că el nu ar avea nimic împotriva, dar apa a scăzut tare. În ultimii trei ani, ei și nănașii luau apă mai mult pentru gătit și pentru spălat, că e moale apa. Nănașii mai luau apă și de la altă fântână ce se află la trei case de casa care acum este a lui Grigore. Pentru udat, nănașul lua apă din pârâul ce curge prin râpa de sub celălalt gard. Drept că acum și acolo nu-i apă, pentru că Vasile, vecinul de mai în deal, a făcut un iaz și se ocupă cu grădinăritul.

Grigore s-a dus la vecinul Vasile, care s-a arătat bucuros că noul vecin a ajuns și la el. l-a arătat iazul și rândurile frumoase de zarzavat. Anul acesta a pus multă țelină și pătrunjel și udă mereu. Dar mă rog, Grigore poate lua apă chiar din iazul făcut de el. De la una la alta, au ajuns cu vorba la Ion și Maria, despre care Vasile crede că sunt niște mahalagii de treabă, numai că-s cam morocănoși acum, pentru că tânjesc după nănașii lor, tot satul știe cât de bine se împăcau pe când erau vecini.

Legea (Cod civil, art.381-385) stabilește drepturile și obligațiile proprietarilor terenurilor învecinate referitor la folosirea apei. Astfel, apa care trece prin mai multe terenuri învecinate nu poate fi împiedicată să curgă spre alte terenuri și nu poate fi folosită doar de un vecin în dezavantajul altui vecin. Contrar acestor prevederi legale, vecinul Vasile din studiul de caz de mai sus a oprit apa pârâului în iazul lui și i-a lipsit de apă curgătoare pe ceilalți vecini, inclusiv pe vecinii Ileana și Grigore. Probabil, vecinul Vasile știa că nu a procedat după lege, astfel încât i-a dat voie fără vorbă lui Grigore să ia apă chiar din iazul făcut de el. Însă, dacă ar fi și alți vecini interesați să ia apă din același pârâu, Vasile ar putea fi obligat să strice iazul sau să facă o scurgere ca apa să meargă mai departe.

Referitor la refuzul vecinului Ion de a-i permite lui Grigore să pună o pompă în fântână pentru a lua apă ca să-și irige terenul, menționăm că legea nu-l obligă în mod cert să facă acest lucru. Legea obligă proprietarul care are mai multă apă decât i-ar trebui pentru necesitățile sale curente să ofere apa care-i rămâne proprietarului vecin, dar ar putea cere pentru aceasta o despăgubire, adică o plată.

4.5.5. Influența de la miros, funingine, fum, zgomot etc.

Studiu de caz

Grigore i-a spus soției că apa din fântâna vecinilor este tare bună la spălat și că ar fi bine să fie mai atenți cu Ion și Maria, pentru că aceștia nu sunt prea bucușoși că li s-au schimbat vecinii. Chiar a doua zi, Ileana a mers la fântână unde a găsit-o pe vecina Maria, care avea deja căldările pline și s-a arătat bucuroasă de întâlnire. Vecina Ileana a spus că a lăsat muritul pe la toamnă, când s-or mai trece florile. Acum, vrea să încerce apa la spălat rufe albe. l-a zis vecinei că și-a mutat sfoara pentru întins rufele mai în fundul ogrăzii și o roagă pe Maria să aibă grijă ca funinginea de la cuptorașul de vară al acesteia să nu-i strice albiturile. Maria, la rândul ei, a menționat că ea și nănașa spălau rufele în aceeași zi și atunci se înțelegeau să nu facă fum și funingine. Nănașul folosea „șișcornița” dimineața, când toată lumea se trezește la treabă, nu noaptea, cum face Grigore, când lumea se duce la odihnă după o zi de lucru. Iar Ileana a zis delicat că vecinii ar trebui să rânească mai des la porc, că miroase rău când e caldura. Astea fiind spuse, vecinele s-au despărțit. Maria s-a gândit să-i amintească lui Ion că e timpul să taie porcul, că le vin nănașii de Duminica Mare, la hram, iar Ileana era necăjită că nu i-a reușit discuția cu vecina.

Legea (Cod civil, art. 378) stabilește că vecinii trebuie să suporte reciproc deranjul care provine de la abur, miros, funingine, fum, zgomot, căldură, vibrație sau o altă influență de acest fel care vine de pe terenul vecin. Acest deranj este considerat drept un lucru obișnuit dacă nu împiedică proprietarul în folosirea bunului și dacă deranjul este nesemnificativ. Dacă însă deranjul trece limitele obișnuite pentru localitatea respectivă, vecinul care suferă acest deranj poate cere ca proprietarul terenului vecin să-i plătească o compensație în formă bănească.

Din cazul descris vedem că între vecini nu există conflicte serioase legate de miros, funingine, fum, zgomot etc. și că deranjul de la aceste lucruri este în limitele obișnuite ale unei localități rurale. Deci, am putea

presupune că, de Duminica Mare, când au venit nănașii, toți vecinii s-au întâlnit bucuroși la masă. Ion și Maria ar putea să-i laude pe Grigore și Ileana că au făcut multe la gospodărie, iar Grigore și Ileana ar putea spune că au noroc de vecini buni.

4.5.6. Dreptul de trecere prin terenul vecin

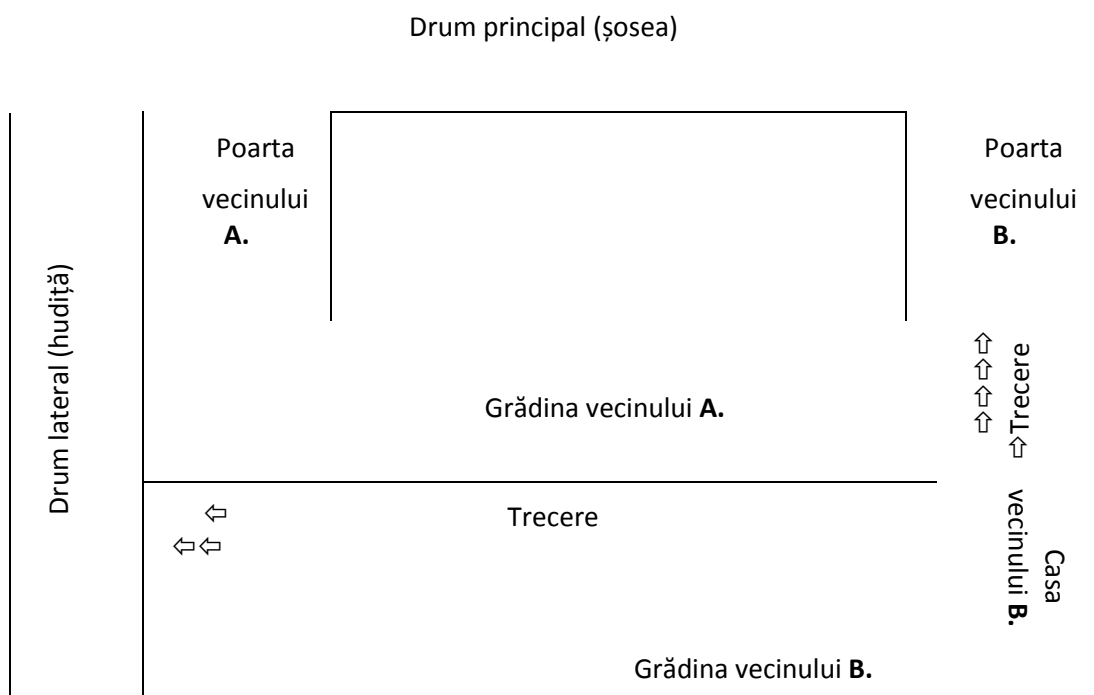
În acest capitol sunt explicate principalele prevederi ale legii referitor la cazurile specifice când proprietarul unui teren nu poate folosi terenul său fără a avea acces la un alt teren. Primul teren este numit teren dominant, adică principal, deoarece proprietarul acestui teren are nevoie de acces la un alt teren, iar fără acest acces el nu poate folosi terenul său după destinație și necesități. Cel de al doilea teren este numit teren aservit, deoarece proprietarul acestui teren are obligația de a permite folosirea terenului său de către proprietarul terenului dominant sau de a se abține de la anumite acțiuni care ar pune piedici proprietarului terenului dominant. Servitutea este termenul juridic folosit în lege referitor la drepturile și obligațiile proprietarilor acestor două terenuri, care sunt stabilite în Codul civil, art. 428-442. În studiul de caz de mai jos este descrisă o situație caracteristică raporturilor de servitute.

Studiu de caz

Familia **A.** din s. X. raionul X. deține un teren pe lângă casă de circa 30 ari care dinspre deal se mărginește cu un drum public central, iar de la vale are hotar cu terenul vecinului **B.**, cu suprafața de circa 12 ari. Terenul vecinului **B.** este înfundat, pentru că are ieșire doar la un drum lateral (hudiță) și acest drum, din toamnă și până în primăvară, nu poate fi folosit pentru că se adună apă și este mereu noroi.

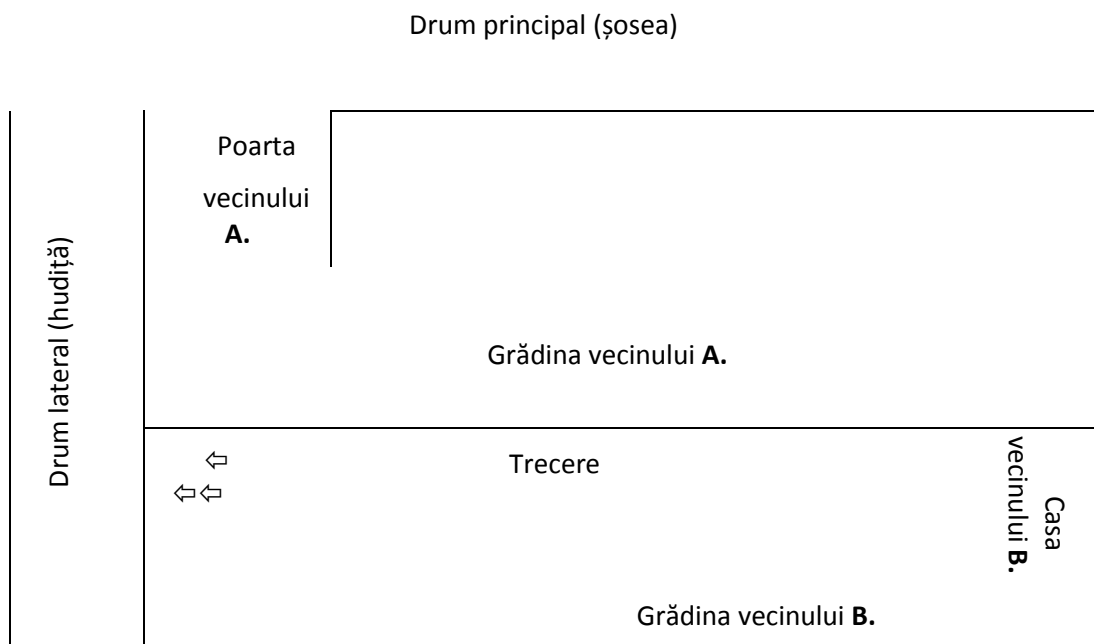
Din timpurile cele mai vechi vecinul **B.** folosea când ieșirea spre hudiță, când ieșirea la drumul principal, trecând prin grădina și ograda vecinului **A.** Începând cu anii 1980, când s-a făcut șosea, vecinul **B.**, cu voia vecinului **A.**, folosea mai mult trecerea prin terenul vecinului **A.** (*a se vedea Schema nr.1*). În 1997 vecinul **B.** a decedat, casa acestuia revenind unei nepoate, care a venit să locuiască în casa bunelului cu familia sa, dar în anul 2004 vecinii de pe terenul **B.** au plecat peste hotare, iar părinții lor veneau doar din când în când să vadă ce se mai face pe lângă casa copiilor plecați.

Schema nr.1. Hotarele dintre vecinii A. și B. până în anul 2004

În anul **2005** în localitate au început lucrările cadastrale pentru înregistrarea primară masivă. Cineva le-a spus vecinilor **A.** că o parte din terenul lor ar putea fi dat vecinilor **B.** Atunci vecinii **A.** au hotărât să închidă ieșirea prin terenul lor și au pus gard pe porțiunea de hotar dintre terenurile **A.** și **B.** și de la șosea, acolo unde a fost o poartă veche instalată cu mulți ani în urmă. Astfel, vecinii de pe terenul **B.** au rămas doar cu ieșirea spre drumul lateral (hudiță). În anul **2006** au fost eliberate titlurile pentru terenurile de lângă casă care au arătat hotarele dintre vecinii **A.** și **B.** anume așa cum vecinii **A.** au pus gardurile (*a se vedea Schema nr.2*).

Schema nr.2 Hotarele dintre vecinii A. și B. după anul 2005

În anul **2012** vecinii de pe terenul **B.** au venit acasă pentru vreo câteva luni și au vrut să reconstruiască casa, dar s-au trezit că le era foarte greu să se folosească numai de ieșirea spre drumul lateral, nu puteau aduce materiale, căci transportul trecea cu greu prin noroi. Vecinii de pe terenul **B.** ar vrea să tragă gaz și apă de la rețelele care vin pe șosea, dar este prea departe și i-ar costa prea scump. Ei au mers la primărie să se plângă că vecinii de pe terenul **A.** nu le mai dau voie să treacă prin terenul lor. Primarul le-a spus să se împace cu vecinii, iar dacă nu vor ajunge la o înțelegere, vor trebui să meargă în judecată. Vecinii **A.** și **B.** au mers la parajurist să le spună ce prevede legea pentru cazul lor.

În cazul descris, există mai multe semne care vorbesc despre faptul că terenul B. este teren dominant, adică principal, deoarece proprietarul acestui teren are nevoie să folosească un alt teren, terenul A. Lipsa accesului prin terenul A. nu-i dă voie vecinului de pe terenul B. să folosească normal terenul său pentru casă. Terenul A. este teren aservit, deoarece proprietarul acestuia trebuie să permită folosirea terenului său de către proprietarul terenului B. Pentru astfel de cazuri, legea a introdus norme despre servitute care prevăd că proprietarul terenului A. este obligat să permită proprietarului terenului B. folosirea terenului său. Astfel,

– proprietarul terenului B. are nevoie să treacă prin terenul A. deoarece drumul lateral (hudița) nu poate fi folosit;

– proprietarul terenului B. are nevoie să folosească terenul A. pentru a trece pe deasupra terenului țevile pentru gaz, deoarece, conform proiectului, așa ar fi cel mai rațional;

– proprietarul terenului B. are nevoie să folosească terenul A. pentru a trece pe sub pământ țevile pentru apă, deoarece aceasta ar fi calea cea mai scurtă.

Proprietarul terenului A. este obligat să nu-i împiedice pe vecinii B. în folosirea dreptului de a trece prin terenul lui și nu va putea schimba locul de trecere în altă parte. În același timp, legea îi permite proprietarului terenului A. să ceară periodic plăți de la proprietarul terenului B.

La rândul său, proprietarul terenului B. trebuie să respecte interesele proprietarului terenului A. Legea îl obligă să creeze cât mai puține piedici și incomodități proprietarului terenului A. În cazul în care pe porțiunea

de teren care servește drept trecere sunt anumite construcții și plantații ale vecinilor A., proprietarul terenului B. nu are niciun drept asupra acestor bunuri și este obligat să repare pagubele aduse proprietarului terenului A.

În unele cazuri, servitutea poate să apară prin uzucapiune dacă durează timp de 15 ani și mai mult, în același mod cum apare dreptul de proprietate prin uzucapiune (despre care s-a vorbit în capitolul 4.3.). În cazul de mai sus se spune că proprietarii terenului B. s-au folosit de dreptul de trecere prin terenul A. din cele mai vechi timpuri, adică mai mult de 15 ani. Ei s-au folosit de acest drept în mod deschis, aveau și o poartă făcută de bunici în gardul vecinului, iar vecinii A. niciodată nu s-au opus acestui mod de folosință. Faptul că în 1997 a decedat bunicul actualei stăpâne a terenului B. nu are nicio importanță, pentru că, potrivit legii, schimbarea proprietarului terenurilor sau împărțirea terenurilor nu atinge dreptul de servitute. În afară de aceasta, după lege, dacă timp de cel puțin 3 ani vecinii A. au respectat benevol și fără obiecții dreptul de trecere al vecinilor B., atunci, în cazul apariției unor litigii între vecini, această modalitate de folosință poate fi o dovadă importantă la soluționarea litigiului.

Servitutea poate să apară și în baza unui contract între vecinii A. și B., cu condiția ca acest document să fie autentificat la notar și să fie înscris în registrul bunurilor imobile.

Să admitem că vecinii au revenit în sat nu în anul 2012, ci în anul 2018, adică tocmai peste 14 ani (ei au plecat în anul 2004). În acest caz, vecinii ar putea să nu mai recunoască dreptul vecinilor B. de a trece prin terenul lor, pentru că, potrivit legii, dreptul de servitute se stinge (nu mai este valabil) dacă nu este folosit timp de 10 ani.

În cazul în care vecinii A. vor refuza să restabilească benevol dreptul vecinilor B. de a trece prin terenul lor, litigiul ar putea ajunge în judecată și ambii vecini vor avea nevoie de avocați pentru a beneficia de asistență calificată în acest caz.

4.5.7. Încălcarea hotarului la ridicarea construcțiilor pe două terenuri învecinate

De cele mai multe ori, atunci când vorbim despre o casă sau despre o altă construcție, presupunem că proprietarul casei și proprietarul terenului pe care este ridicată clădirea este una și aceeași persoană. Însă, legea nu interzice ca proprietarul unei clădiri să fie o persoană, iar proprietarul terenului pe care se află clădirea – o altă persoană. În fapt, astfel de situații se întâlnesc destul de des. De asemenea, sunt cazuri în care proprietarul unui teren construiește pe terenul său o construcție și, din greșeală sau din neatenție, ar putea trece hotarul, ocupând o parte din terenul ce aparține altui proprietar.

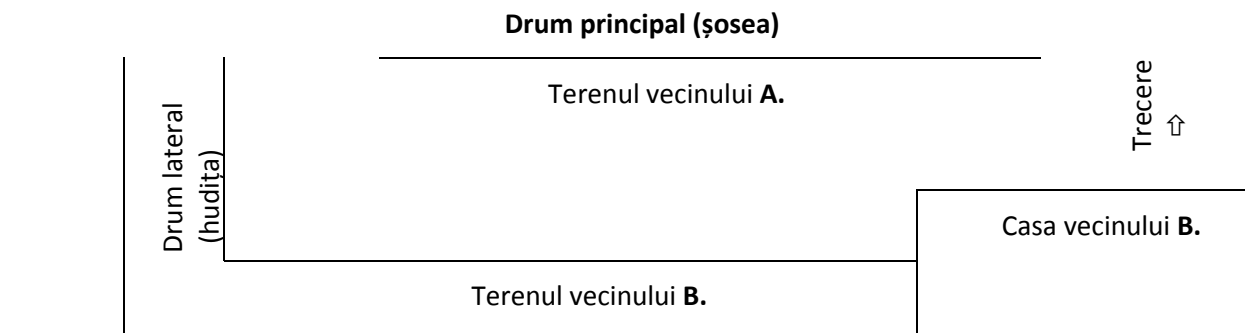
Pentru astfel de situații, legea a stabilit anumite reguli, astfel încât fiecare proprietar să-și poate realiza dreptul asupra bunului său cât mai cu folos, fără ca unul din acești doi proprietari să facă abuz de drepturile sale. Drepturile și obligațiile proprietarilor în astfel de cazuri sunt stabilite în Codul civil, art. 329, 390, 443-453.

În continuare, vom urmări evoluția evenimentelor dintre vecinii A. și B. din studiul de caz de mai sus, în legătură cu planurile familiei B. de a reconstrui casa.

Studiu de caz:

Vecinii de pe terenul **A.** au scos gardurile astfel încât vecinii de pe terenul **B.** au obținut iar trecere prin terenul **A.**, plătind vecinilor o sumă de bani.

Timp de vreo 6 luni vecinii de pe terenul **B.** au lucrat ca să renoveze casa bătrânească. Au făcut-o practic din nou, au lărgit-o până la **120 de metri pătrați**, i-au pus acoperiș nou, uși și ferestre noi. Când au luat sfârșit lucrările și s-a luminat în jurul casei nou-nouțe, vecinilor de pe terenul **A.** li s-a părut că vecinul, mai bine zis casa vecinului, a trecut hotarul dintre cele două terenuri, fiind cu vreo 2 metri mai spre șosea, pe porțiunea de teren care servea drept trecere. Când au chemat inginerul de la organul cadastral să facă măsurările, acela a confirmat bănuiala vecinilor. O parte din casa vecinilor **B.** (vreo **20 de metri pătrați**) se afla pe terenul vecinilor **A.**

Vecinii de pe terenul **A.** au mers la primărie să se plângă că vecinii de pe terenul **B.** au ocupat o parte din terenul lor. Primarul le-a spus să se împace cumva, că doar nu vor dărâma casa omului, iar dacă nu vor ajunge la o înțelegere, vor trebui să meargă în judecată. Vecinii **A.** și **B.** au mers la parajurist să le spună ce prevede legea în cazul lor.

Din cazul descris rezultă că vecinii A. nu au prea avut grijă să urmărească dacă nu cumva construcția vecinilor B. le trece hotarul. Pentru astfel de situații, legea (Codul civil, art. 390) spune că vecinul care vede că alt vecin ridică o construcție și a trecut hotarul ar trebui să și spună imediat acestuia dacă nu este de acord cu construcția. În cazul în care vecinul vede și nu spune nimic, el va trebui să rabde situația în continuare. Totodată, vecinii A. ar putea cere o plată în bani de la vecinii B. pentru folosirea terenului lor sau pot cere ca vecinii B. să cumpere porțiunea de teren ocupată de construcție.

În cazul descris, doar o parte mică din casa vecinilor B. se află pe terenul vecinilor A. Dacă mai mult de jumătate din casa vecinilor B. ar trece hotarul și s-ar afla pe terenul vecinilor A., atunci drepturile și obligațiile vecinilor ar trebui clarificate conform altor reguli stabilite de lege (Codul civil, art. 329). Astfel, proprietarul terenului pe care se află mai mult de jumătate din casa vecinului ar putea pretinde toată casa, plătind vecinului care a construit casa o despăgubire. La rândul său, cel care a construit casa va avea dreptul să primească o plată pentru partea din terenul său ce se află sub casa care a trecut în proprietatea vecinului.

4.6. ÎNCETAREA (PIERDEREA) DREPTULUI DE PROPRIETATE. APĂRAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE. RĂSPUNDEREA PROPRIETARULUI

Dreptul cetățeanului asupra bunurilor sale este protejat de Constituție (art. 46), care prevede:

„Articolul 46.

Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

(1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.

(3) Avera dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă...”.

Statul Republica Moldova are obligații internaționale privind apărarea dreptului de proprietate al cetățeanului. Aceste angajamente sunt prevăzute și în Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, Articolul 1 din Protocolul Adițional prevede:

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.”.

Principiile fundamentale privind respectarea dreptului de proprietate al cetățeanului sunt aplicate în practică cu ajutorul multor norme din legi și din alte acte normative. Cele mai importante prevederi legale la acest subiect vor fi explicate în continuare în acest capitol:

– în subcapitolul 4.6.1. vor fi explicate prevederile legii privind încetarea (pierderea) dreptului de proprietate din voința proprietarului și fără voia proprietarului, încetarea dreptului de proprietate prin rechiziție, confiscare și expropriere, precum și referitor la urmărirea (vânzarea) bunurilor pentru datoriile proprietarului;

– în subcapitolul 4.6.2. vor fi expuse prevederile legii privind apărarea dreptului de proprietate: întoarcerea (revendicarea) bunului; înlăturarea piedicilor în folosirea bunului; dreptul victimelor represiunilor politice la restituirea bunurilor confiscate; dreptul proprietarului de a cere compensarea daunelor cauzate bunurilor sale; răspunderea proprietarului/posesorului pentru daunele cauzate de bunurile sale.

4.6.1. Încetarea (pierderea) dreptului de proprietate

Potrivit legii (Codul civil, art. 337), proprietarul unui bun poate pierde drepturile sale doar în cazurile prevăzute de lege și în conformitate cu procedurile stabilite de lege. Astfel, de cele mai dese ori, anume proprietarul este acela care decide cum și când va înceta dreptul său asupra bunurilor pe care le are. La acest subiect ne vom referi în secțiunea [4.6.1.1.](#) În unele cazuri însă proprietarul poate pierde bunurile fără voia sa, așa cum se întâmplă când bunurile sunt distruse de forțele naturii sau împotriva voinței sale, cum se întâmplă când bunurile sunt luate în mod forțat de la proprietar pentru a fi transmise altor persoane. Aceste aspecte vor fi explicate în secțiunea [4.6.1.2.](#)

4.6.1.1. Încetarea dreptului de proprietate din voința proprietarului

De regulă, numai proprietarul poate decide soarta bunurilor sale, adică proprietarul își exprimă voința dacă să obțină un bun în proprietate sau dacă să înceteze de a mai fi proprietarul unui bun. Astfel, proprietarul poate încheia acte juridice (contracte) prin care bunul va trece la alte persoane, contra unor sume de bani sau gratuit. În acest caz încetează dreptul de proprietate al persoanei care vinde sau donează bunul și apare dreptul de proprietate al altei persoane asupra aceluiași bun. Despre încheierea contractelor se vorbește detaliat în Compartimentul 5.

Proprietarul este în drept să renunțe la dreptul de proprietate asupra unui bun fără a indica cui anume îi revine bunul. Însă, pentru ca renunțarea să fie legală, să aibă rezultat, legea (Codul civil, art. 338) prevede anumite reguli pe care trebuie să le respecte cel care nu mai dorește să fie proprietarul unui bun.

Exemplu:

Cetățeanul A. a primit cotă de teren echivalent, inclusiv un teren de livadă bătrână, cu suprafața de 5 ari, care în prezent nu mai aduce rod. Cetățeanul A. nu mai folosește sectorul de livadă de vreo 3 ani și nici nu poate vinde acest teren, pentru că este prea costisitor să scoți pomii și să aduci terenul în ordine. În același timp, s-au adunat restanțe la impozite și cetățeanul A. ar dori să scape de această povară. Cineva i-a spus că ar trebui să meargă la primărie și să depună cerere că renunță să mai răspundă pentru acest sector.

Este adevărat că cel care renunță la dreptul său de proprietate trebuie să depună o declarație (nu cerere). Însă, declarația nu se depune la primărie. În cazul terenurilor, declarația se întocmește la notar și se înregistrează în registrul bunurilor imobile (la organul cadastral teritorial). Trebuie să ținem seama că cetățeanul A. va fi eliberat de obligațiile sale legate de terenul cu pricina, inclusiv de impozite, doar după ce terenul va obține un alt proprietar (statul, spre exemplu). Până la urmă, s-ar putea întâmpla că cetățeanul A. ar câștiga mai mult dacă ar transmite terenul drept cadou unei persoane care ar găsi ce să facă cu acest bun.

4.6.1.2. Încetarea dreptului de proprietate fără voia proprietarului

În unele situații, bunurile, pur și simplu, dispar, nu mai există din punct de vedere fizic, pentru că sunt consumate de proprietar sau pentru că sunt distruse în urma unor calamități naturale (îngheț, inundații, cutremure, furtuni etc.). În astfel de cazuri, dispariția fizică a bunului duce la pierderea (încetarea) dreptului de proprietate și din punct de vedere juridic, adică un bun care nu există nu poate fi vândut, donat etc.

În cazul în care un bun imobil (casă, teren) este distrus (demolat), acest fapt (încetarea existenței bunului) trebuie înregistrat în registrul bunurilor imobile. Proprietarul poate însă construi o altă casă, dar o va înregistra din nou, ca un bun nou (despre construcția/reconstrucția caselor s-a menționat în subcapitolul 4.2.1., secțiunea 4.2.1.3).

4.6.1.3. Încetarea dreptului de proprietate prin rechiziție, confiscare, expropriere

În unele situații de urgență, excepționale, bunurile pot fi luate de la proprietar în interes public. În corespundere cu Codul civil, art. 341, și cu Legea nr.1384/ 11.10.2002 cu privire la rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public¹⁹⁰, bunurile pot fi luate prin rechiziție. Acest drept aparține organelor statului:

- Parlamentul sau Președintele Republicii Moldova, în caz de război;
- Parlamentul, în caz de stare de asediu sau de urgență;
- Guvernul, în caz de concentrări militare, exerciții de mobilizare, în caz de calamități naturale, avarii și catastrofe.

În caz de rechiziție, bunurile sunt luate doar vremelnic. După ce lucrurile revin la normal, bunurile trebuie restituite, iar proprietarii trebuie să primească o despăgubire pentru bunurile rechiziționate care nu mai sunt.

Legea (Codul civil, art. 343) prevede de asemenea confiscarea bunurilor, adică luarea lor pentru totdeauna de la cetățean și transmiterea în proprietatea statului. Aceste măsuri sunt luate în special dacă bunurile au fost utilizate la comiterea crimelor sau au fost dobândite prin crime. Confiscarea are loc, de regulă, prin hotărâre judecătorească, fără a compensa proprietarului costul bunului confiscat.

Bunurile proprietate privată a cetățenilor pot fi luate în folosul statului prin expropriere, cu respectarea cerințelor unei legi speciale – Legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică nr. 488/1999¹⁹¹. Exproprierea poate avea loc în interes național sau în interes local, dar numai după ce proprietarul primește o despăgubire dreaptă pentru bunurile luate.

¹⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 178-181 din 27.12.2002.

¹⁹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 042 din 20.04.2000.

În primul rând, trebuie să existe o necesitate (utilitate) publică, fapt care este confirmat în urma studierii prealabile a problemei de către o comisie specială. Acest studiu se efectuează în corespundere cu Hotărârea Guvernului nr.660/2006 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare prealabilă pentru declararea utilității publice a obiectului exproprierii¹⁹².

În baza cercetării prealabile, un organ de stat competent trebuie să adopte o hotărâre/decizie:

- Parlamentul decide declararea necesității publice de interes național;
- Guvernul decide declararea necesității publice în interesul mai multor raioane, dacă consiliile acestor unități administrative au divergențe între ele legate de expropriere;
- Consiliul local al satului (comunei) decide declararea necesității publice în interes local.

Hotărârea/decizia privind declararea utilității publice se aduce la cunoștință populației prin afișare la sediul consiliului local unde este situat obiectul exproprierii și prin publicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Proprietarii bunurilor expropriate trebuie să fie informați în scris despre condițiile care li se propun pentru compensarea bunurilor supuse exproprierii. Proprietarul interesat este în drept să accepte propunerea făcută sau poate înainta propria sa propunere, numită întâmpinare, referitor la condițiile transmiterii bunului său, în termen de 45 de zile de la primirea propunerii organului de stat competent. Comisia specială care se ocupă de expropriere trebuie să soluționeze propunerea (întâmpinarea) proprietarului în termen de 30 de zile și să adopte o decizie motivată.

În cazul în care proprietarul este de acord cu decizia comisiei, condițiile convenite vor fi stabilite într-un acord autentificat notarial.

Exemplu:

20 de cetățeni din satul X., raionul X. au aflat că o parte din terenurile lor vor fi luate de primărie (consiliul local) pentru a face un drum nou prin centrul satului. După respectarea procedurilor stabilite prin lege, 15 proprietari au fost de acord să primească în loc sectoare de teren lângă sat și au semnat documentele necesare. Ceilalți 5 proprietari de terenuri nu au fost de acord cu condițiile propuse, deoarece, în opinia lor, sectoarele propuse lor sunt prea departe și de o calitate mai joasă decât terenurile oferite în schimb celor 15 cetățeni. În afară de aceasta, pe terenurile acestor 5 proprietari sunt pomi fructiferi care acum dau cele mai multe fructe. Deci, acești 5 proprietari doresc să li se dea terenuri într-un loc bun și să li dea și câte o sumă de bani. Însă, comisia specială care se ocupă de această problemă nu a fost de acord cu propunerea celor 5 proprietari.

În cazul descris, dacă părțile nu ajung la o înțelegere, procedura de expropriere poate fi terminată numai prin hotărâre judecătorească, care va numi o comisie de experți, cu participarea reprezentanților consiliului local și a proprietarilor. Experții vor determina despăgubirile ce se cuvin proprietarului, care trebuie plătite proprietarului în cel mult 30 de zile de la data când hotărârea judecătorească a devenit definitivă. În orice caz, luarea de fapt a terenurilor poate avea loc numai după ce a fost strânsă recolta (dacă despăgubirea nu a inclus și costul producției de pe terenurile expropriate).

4.6.1.4. Gajul bunurilor

În prezent, sunt frecvente cazurile când cetățenii iau bani cu împrumut de la bănci și de la alte persoane pentru diferite necesități, cum ar fi procurarea unor bunuri importante, construcția/reconstrucția caselor etc. Cel care ia bani cu împrumut este numit în legi debitor sau împrumutat. De regulă, cel care dă banii, numit creditor sau împrumutător, vrea să fie sigur că banii vor fi întorși, pentru că viața este viață și multe se pot întâmpla. În acest scop, creditorul îi poate cere debitorului să pună drept gaj un bun și, în acest mod, cel care a dat banii va avea dreptul să obțină banii dați din valoarea bunului gajat și va avea prioritate față de oricare alt creditor care ar pretinde o altă datorie de la același debitor.

¹⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 95-97 din 23.06.2006.

Așadar, gajul este un drept special asupra unui bun care îi dă creditorului o garanție, un drept de a urmări (a vinde) bunul gajat pentru a obține plata unei datorii. Drepturile și obligațiile proprietarului bunului pus în gaj și ale persoanei care deține dreptul de gaj sunt reglementate prin Codul civil, art. 454-495, Legea nr.449/2001 cu privire la gaj¹⁹³, Legea cu privire la ipotecă nr.142/2008¹⁹⁴ și alte legi.

Studiu de caz

Cetățeanul A. a avut nevoie de bani ca să plece peste hotare și a împrumutat 5000 euro de la cetățeanul B. pentru un termen de 1 an. Contractul de împrumut a fost încheiat și autentificat la notar. Conform contractului, cetățeanul A. trebuia să-i întoarcă cetățeanului B. în total suma de 14 000 euro (adică suma împrumutată de 5000 euro și 9000 euro ca dobândă). Cetățeanul B. i-a cerut cetățeanului A. să ofere un gaj. Însă, cetățeanul A. avea doar un apartament mic într-un centru raional, care ar costa mai puțin decât 14 000 euro, și atunci cetățeanul A. a rugat-o pe mama sa, cetățeanca C., să pună în gaj casa sa, cu terenul aferent, care era bună și ar fi costat cam 15 000 euro. Cetățeanca C. a mers și ea la notar, împreună cu fiul său și cu cetățeanul B., și a semnat contractul de împrumut care prevedea punerea în gaj a casei sale. Contractul a fost înregistrat la organul cadastral teritorial.

După cum vedem din cazul de mai sus, cel care ia bani cu împrumut poate pune în gaj chiar și un bun care nu-i al lui. În cazul dat, mama cetățeanului A. a garantat pentru fiu cu bunul său. Astfel, cetățeanul B. are dreptul să obțină înapoi banii dați cu împrumut din contul casei ce aparține cetățencei C. În gaj pot fi puse mai multe bunuri și de mai multe persoane. Potrivit legii, cetățeanul B., care deține dreptul de gaj, este numit creditor gajist, iar persoana care a dat bunul său în gaj, în cazul dat cetățeanca C., este debitor gajist.

În cazul descris mai sus a fost încheiat un singur contract cu privire la împrumut și cu privire la gaj, ceea ce este corect, deși, potrivit legii, puteau fi semnate două contracte, unul de împrumut (între cetățenii A. și B.) și altul de gaj (dintre cetățenii A., B. și C.). Este important să reținem că, în cazul dat, contractul de gaj a fost semnat numai de cetățeanca C., deoarece ea este unica proprietară a casei. Dacă soțul ei sau altă persoană era coproprietar al casei, atunci contractul urma să fie semnat și de alți coproprietari sau cu acordul lor în scris. Un alt moment esențial prevăzut de lege este că, dacă contractul de împrumut nu este legal, atunci nu este legal nici contractul de gaj.

De cele mai multe ori, se pun în gaj case și terenuri, și acest fel de gaj se numește ipotecă. Contractul dintre cetățenii A., B. și C. privind împrumutul cu gaj (ipotecă) a fost încheiat la notar (în formă autentică), altfel nu ar fi fost valabil, adică ar fi fost nul de la început. Contractul dintre cetățenii A., B. și C. a fost înregistrat la organul cadastral teritorial așa cum prevede legea și astfel se consideră că faptul punerii în gaj este cunoscut tuturor.

De regulă, cel care a pus în gaj o casă sau un teren continuă să folosească bunul său, dar nu este în drept să-l vândă, să-l doneze, să-l dea cu chirie fără acordul creditorului gajist. Deci, cetățeanca C. ar putea încheia contracte privitor la casa pusă în gaj numai dacă în prealabil cetățeanul B. va da acordul său. În fapt, cetățeanca C. nici nu va putea încheia astfel de contracte pentru că extrasul din registrul bunurilor imobile va conține înscrieri privind gajul. În orice caz, dacă cineva ar procura casa pusă în gaj, dreptul de gaj al cetățeanului B. ar rămâne valabil. Totodată, cetățenii B. și C. se pot înțelege să schimbe bunul gajat, adică, în loc de casă, să fie pus în gaj un alt bun. De asemenea, legea permite ca un bun care este deja gajat să fie iarăși pus în gaj pentru garantarea unei alte sume de bani. Însă, cel de-al doilea creditor gajist va putea obține bani din vânzarea bunului gajat numai după ce primul creditor gajist va primi toată datoria.

Trebuie să ținem seama că punerea bunurilor în gaj este un drept, nu o obligație, deci nimeni nu este în drept să oblige o persoană să dea în gaj bunurile sale. Dacă însă proprietarul a hotărât să pună bunul său drept gaj, el trebuie să înțeleagă, să fie conștient de faptul că ar putea pierde bunurile sale transmise în gaj, pentru că orice gaj înseamnă că bunul gajat poate fi luat dacă nu se plătește datoria garantată cu acest bun.

¹⁹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.120 din 02.10.2001.

¹⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 165-166 din 26.06.2008.

Cel mai fericit sfârșit în acest caz este atunci când creditorul gajist primește datoria sa și confirmă că nu are pretenții față de cel ce a luat bani cu împrumut, după care se prezintă la organul cadastral teritorial și solicită radierea (ștergerea) înscrierii din registru privind gajul, prezentând documentul ce confirmă că datoria a fost plătită. În cazul cetățenilor A., B. și C. situația a fost altfel.

Studiu de caz

După ce a trecut un an și a venit vremea să întoarcă datoria, cetățeanul A. nu a putut aduna toată suma de 14 000 euro, pentru că și-a găsit cu greu de lucru peste hotare. El i-a propus cetățeanului B. să-i întoarcă mai întâi datoria de bază de 5000 euro, suma care a fost primită de fapt, și apoi să-i plătească dobânda. Cetățeanul B. nu a fost de acord și a venit la cetățeanca C., spunând că o va da în judecată și-i va lua casa dacă nu primește toți banii după cum s-au înțeles, lucru pe care l-a și făcut.

Între timp, cetățeanca C. a început să caute bani să-i plătească cetățeanului B. în locul fiului său. Fiica ei, sora cetățeanului A., a hotărât să-și ajute mama ca să nu i se ia casa părintească. A găsit bani și a încheiat contract cu un avocat. Cetățeanului B. i s-a propus datoria de 5000 euro și dobândă în sumă de 2500 euro. Însă, cetățeanul B. a refuzat și a mers mai departe cu judecata.

La judecată s-a hotărât mai întâi că datoria cetățeanului A. față de cetățeanul B. este de 14 000 euro, plus taxa de stat, în sumă de 420 euro, și plus 1000 euro pentru serviciile avocatului care i-a acordat servicii cetățeanului B. În total, suma datoriei a ajuns la 15 420 euro. Aceasta ar fi fost suma pe care urma să o primească cetățeanul B., având dreptul să vândă casa cetățencei C. Dar au urmat judecata la Curtea de Apel Chișinău și judecata la Curtea Supremă de Justiție, care au hotărât că datoria cetățeanului A. față de cetățeanul B. este de numai 5000 euro, pentru că în contractul de împrumut nu era clar pentru ce trebuie să fie plătită suma de 9000 euro (despre dobândă puteți afla mai mult în [compartimentul 5](#)). Cetățeanca C., cu ajutorul fiicei, a achitat banii după cum a hotărât judecata. Gajul asupra casei a fost stins și a fost radiat (șters) din registrul bunurilor imobile.

În cazul de mai sus, cetățeanca C. a început să caute bani pentru a plăti datoria luată nu de ea, ci de fiul ei, cetățeanul B., ca să salveze casa. Acest drept este prevăzut de lege și poate fi realizat oricând, dar numai până la vânzarea bunului gajat.

În cazul în care nu primește banii, creditorul gajist, în cazul de mai sus cetățeanul B., are dreptul să se folosească de dreptul său asupra bunului gajat, respectând procedurile prevăzute de lege. Potrivit legii, cetățeanul B., care nu a primit la timp datoria, are dreptul de a urmări, adică de a vinde bunul gajat. Vânzarea poate fi benevolă, atunci când debitorul gajist, în cazul de mai sus cetățeanca C., semnează la notar un acord prin care transmite bunul gajat creditorului gajist, în cazul dat cetățeanului B., pentru ca bunul să fie vândut. În cazul în care nu este de acord cu suma datoriei sau cu alte momente legate de contractul de gaj, debitorul gajist nu va semna acordul, și atunci urmărirea, adică vinderea bunului gajat, poate avea loc numai prin judecată. În cazul de mai sus, creditorul gajist, cetățeanul B., a mers direct la judecată, pentru că el cerea 14 000 euro, iar cetățeanca C. nu era de acord cu suma datoriei și nu dorea să rămână fără casă.

Apare întrebarea cum ar fi mers lucrurile dacă cetățeanca C. și fiica sa nu plăteau banii conform hotărârii judecătorești. În acest caz, bunul gajat, casa cetățencei C., urma să fie vândut. Legea spune că vânzarea trebuie să aibă loc la cel mai bun preț posibil. Astfel, după vânzarea casei, cetățeanul B. urma să primească exact suma pentru care a garantat cetățeanca C. cu bunul său, sumă stabilită de instanța de judecată, precum și cheltuielile legate de vânzare și de judecată. Dacă din vânzarea bunului gajat mai rămâneau ceva bani, suma rămasă se transmitea debitorului gajist, în cazul dat cetățencei C.

O altă întrebare este cum ar fi procedat cetățeanul B. dacă banii obținuți din vânzarea casei nu ar fi ajuns pentru a acoperi toată datoria contractată de cetățeanul A. În acest caz, cetățeanul B. ar fi putut pretinde încasarea sumei rămase anume de la cetățeanul A., inclusiv prin urmărirea (vânzarea) bunurilor acestui proprietar. Despre aceasta vom discuta în secțiunea următoare.

4.6.1.5. Sechestrul și vânzarea (înstrăinarea) bunurilor în legătură cu datoriile proprietarului

Orice creditor, indiferent de faptul dacă are sau nu drept de gaj asupra unui oarecare bun care aparține unui debitor (persoana care este datoare cu bani), are dreptul să urmărească bunurile proprietarului datornic, adică să ceară vânzarea bunurilor. Procedura de urmărire (vânzare) depinde de faptul cine este creditorul, cine este persoana care are dreptul de a cere plata datoriilor. Spre exemplu, în cazul în care statul este creditor, pentru că proprietarul nu achită impozitele și s-a acumulat o datorie, urmărirea (vânzarea) bunurilor va avea loc conform unor proceduri speciale, despre care se vorbește în capitolul 13.4., secțiunea [13.4.2.3](#). În alte cazuri, creditorul va trebui să apeleze la instanța judecătorească.

În cazul descris în secțiunea precedentă, cetățeanul B., care pretindea de la cetățeanul A. o datorie, a depus cerere în judecată pentru încasarea sumei de 14 000 euro. Atunci când a depus cererea sau mai târziu, când mergea judecata, cetățeanul B. avea dreptul de a solicita ca instanța de judecată să aplice sechestrul pe bunurile care aparțin cetățeanului A. Acest sechestrul este aplicat de judecată pentru ca, între timp, bunurile cetățeanului A. să nu fie vândute sau transmise altcuiva. Spre exemplu, sechestrul poate fi aplicat asupra apartamentului ce aparține cetățeanului A.

Sechestrul este înscris în registrul bunurilor imobile, ceea ce va împiedica efectuarea oricăror schimbări privind apartamentul sechestrat. Astfel, va putea fi executată hotărârea judecătorească prin care se va stabili dacă cetățeanul A. trebuie să plătească cetățeanului B. o datorie și care este suma concretă pe care trebuie să o plătească. Dacă judecata va stabili că cetățeanul A. nu are de plătit cetățeanului B. nicio datorie, atunci sechestrul este ridicat (omis) din registru și bunul devine iar liber, astfel încât proprietarul poate face ce dorește cu bunul său.

În cazul analizat, judecata a stabilit definitiv că datoria cetățeanului A. față de cetățeanul B. este de 5000 euro. Dacă această sumă nu ar fi fost plătită de mama și de sora cetățeanului A., precum și în cazul în care vânzarea casei gajate nu ar fi acoperit toată datoria, atunci cetățeanul B. ar fi fost în drept să obțină de la judecător un document special, numit titlu executoriu, în care să fie indicată datoria pe care trebuia să o plătească cetățeanul A. Îndeplinirea acțiunilor legate de încasarea datoriei intră în atribuțiile executorilor judecătorești, care activează în baza unei legi speciale – Legea nr.113/2010 privind executorii judecătorești¹⁹⁵. Executorii judecătorești au dreptul să urmărească (să vândă) bunurile proprietarului conform procedurilor speciale stabilite de Codul de executare al Re-publicii Moldova, aprobat prin Legea nr.443/2004¹⁹⁶.

Urmărirea bunurilor debitorului are loc prin sechestrare, ridicare și vânzare. Potrivit legii, poate fi vândut aproape orice bun al debitorului și atâtea bunuri câte ar fi de ajuns ca să fie acoperită toată datoria. Anumite bunuri ale proprietarului nu pot fi vândute (unele bunuri personale din haine, mobilă, bunuri ale copiilor, semințe etc.). Casele și terenurile pot fi urmărite (vândute) dacă, pentru achitarea datoriei, nu sunt de ajuns alte bunuri pe care le are debitorul (bani și alte bunuri mobile). În cazul în care proprietarul decedează, urmărirea (vânzarea) bunurilor continuă.

De regulă, vânzarea bunurilor sechestrate are loc prin licitație. Dacă din vânzarea unei părți din bunuri a fost obținută suma necesară pentru achitarea datoriei și a cheltuielilor de executare, vânzarea bunurilor încetează și se ridică sechestrul aplicat.

În concluzie, ținem să menționăm că proprietarul poate evita vânzarea bunurilor sale numai plătind datoria, personal sau prin alte persoane, așa cum a fost în cazul cetățeanului A.

4.6.2. Apărarea dreptului de proprietate

Din subcapitolul precedent am aflat când și cum legea permite statului și altor persoane de a lua bunurile de la un proprietar. În acest subcapitol vom urmări cum proprietarul poate folosi legea atunci când alte persoane încalcă drepturile proprietarului. În secțiunea [4.6.2.1](#) vom vorbi despre dreptul proprietarului de a cere întoarcerea bunului său de la o persoană care îl deține nelegitim, iar în secțiunea [4.6.2.2](#) vor fi comentate

¹⁹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2-8 din 06.01.2017.

¹⁹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 214-220 din 05.11.2010.

prevederile legale privind apărarea dreptului de proprietate atunci când cineva îl împiedică pe proprietar să folosească liniștit bunul său. În continuare, în secțiunea [4.6.2.3](#) vor fi explicate drepturile speciale ale persoanelor care au suferit în urma represiunilor politice. Despre răspunderea pentru prejudiciile aduse bunurilor proprietarului prin acțiunile altor persoane se vorbește în secțiunea [4.6.2.4](#), iar la final, în secțiunea [4.6.2.5](#) ne vom opri la răspunderea proprietarului pentru pagubele pricinuite de bunurile sale, subiect care încheie și întreg compartimentul cu privire la dreptul de proprietate.

4.6.2.1. Dreptul proprietarului de a cere întoarcerea bunului său (revendicarea)

Cel mai grav lucru care i se poate întâmpla unui proprietar este deposedarea lui, adică luarea bunului său de către o persoană care nu are niciun temei legal, niciun drept asupra bunului. În astfel de cazuri, legea prevede că proprietarul care nu mai are la el bunul pe care l-a avut este în drept să meargă la persoana care nu este proprietar, dar care deține (posedă) de fapt bunul, și să ceară restituirea bunului său. Acest drept al proprietarului este numit în lege dreptul de a revendica bunul din posesia nelegitimă a altuia. Pentru a aduce un exemplu, ne vom aminti de vițelul pierdut despre care am vorbit în capitolul 4.3., subcapitolul [4.3.2](#), dar vom admite că istorioara a avut o altă întorsătură.

Studiu de caz

Cetățeanul A. din satul X. a pierdut un vițel de vreo 4 luni, pe care l-a găsit cetățeanul B. Cetățeanul B. a dus vițelul la el acasă și a început să-l crească, fără a spune cuiva că a găsit animalul. Vecinii l-au întrebat de unde are vițelul și cetățeanul B. a trebuit să spună adevărul, și anume că a găsit vițelul, dar nu știe al cui este și îl ține la el. Cetățeanul A. nu a găsit animalul în primele zile și a trebuit să plece din sat pentru puțin timp. La întoarcere, cineva i-a spus că vițelul lui ar putea fi la cetățeanul B.

Cetățeanul A. a venit la cetățeanul B. și a cerut vițelul, dar cetățeanul B. a refuzat să dea animalul, spunând că nu știe dacă vițelul este al acestui cetățean. Cetățeanul A. a mers la primărie, iar de acolo a fost trimis la parajurist să clarifice care sunt drepturile lui asupra animalului. Parajuristul i-a explicat prevederile legii privind revendicarea bunului, după care cetățeanul A. a venit din nou la cetățeanul B. și i-a spus că îl dă în judecată dacă nu-i înapoiază vițelul de bună voie. El are martori, inclusiv medicul veterinar și o întregă mahala, care pot confirma că acest vițel este al lui. Cetățeanul B. a cedat vițelul cetățeanului A, care, la rândul lui, i-a mulțumit pentru că a avut grijă de animal.

După cum s-a menționat în capitolul 4.3., subcapitolul [4.3.2](#), când a găsit vițelul, cetățeanul B. urma să declare acest lucru la primărie. În caz contrar, se consideră că cetățeanul B. și-a însușit bunul găsit, deci a acționat cu rea-credință. Potrivit legii, în astfel de situații, proprietarul poate cere oricând bunul său înapoi. Situația se complică însă în cazul în care vițelul s-ar afla nu la cetățeanul B., ci la o altă persoană, cetățeanul C, care a primit bunul de la cetățeanul B. și care habar nu avea că vițelul nu este al cetățeanului B. În astfel de cazuri, legea oferă diferite soluții, în funcție de situația concretă. Spre exemplu, dacă vițelul ar fi fost dăruit de cetățeanul B. cetățeanului C., cetățeanul A. ar avea dreptul de a revendica bunul său în orice caz; dacă vițelul ar fi fost vândut de cetățeanul B. cetățeanului C., cetățeanul A. ar avea oricum dreptul de a revendica bunul său pentru că el l-a pierdut; dacă vițelul ar fi fost furat de la cetățeanul A. de cetățeanul B. și apoi vândut cetățeanului C., cetățeanul A. ar avea dreptul de a revendica bunul său pentru că i-a fost furat.

Revendicarea bunului imobil este mai complicată, pentru că, de regulă, o altă persoană poate obține dreptul asupra casei, asupra unui teren prin act juridic scris, care, de cele mai multe ori, este autentificat la notar și care, mai devreme sau mai târziu, este înregistrat în registrul bunurilor imobile. În astfel de cazuri, nu poți veni la noul proprietar ca să ceri bunul, pentru că noul proprietar va prezenta titlul său de proprietate, un contract sau alt act juridic, și atunci fostul proprietar trebuie să demonstreze că documentul pe care îl deține noul proprietar este unul ilegal, nul. Altfel, el nu poate obține bunul care i-a aparținut.

Studiu de caz

În anul 2000, un grup de 50 de persoane au participat la privatizarea bunurilor agricole ale gospodăriei agricole „X”. În etapa a doua de privatizare (concurusul II), acest grup a primit mai multe bunuri, inclusiv o clădire amplasată în livada de meri de pe malul unui iaz, numită în documente „căsuță de livadă”, care a fost

evaluată la prețul de 100 000 lei. În cazul dat, „căsuța de livadă” are 100 de coproprietari, fiecare având o cotă-parte. Toți cei 50 de coproprietari s-au înțeles că unul dintre coproprietari, cetățeanul V., va avea grijă de „căsuța de livadă” și va avea și dreptul să o folosească. Alți coproprietari au primit în grija lor alte bunuri.

În anul 2012, cetățeanul V. a încheiat un contract de vânzare-cumpărare cu SRL „X”, prin care a vândut „căsuța de livadă” la prețul de 45 000 lei. Acest lucru a ieșit la iveală numai în anul 2015, când noul stăpân al SRL „X” a început să renoveze clădirea. Majoritatea coproprietarilor nu au fost de acord cu ceea ce a făcut cetățeanul V. și au mers la judecată împotriva cetățeanului V. și împotriva SRL „X” cerând anularea contractului de vânzare-cumpărare încheiat în 2012 ca fiind ilegal.

Instanța de judecată a constatat că, la încheierea contractului de vânzare-cumpărare, a fost încălcată grav legea, pentru că bunul „căsuță de livadă” este proprietate comună a tuturor celor 50 de coproprietari, dar a fost înstrăinat fără consimțământul tuturor proprietarilor și contractul de vânzare-cumpărare este ilegal. Judecata a constatat că contractul este lovit de nulitate, adică nu are niciun efect, nicio valoare juridică, din care cauză părțile care au încheiat acest contract trebuie să revină la poziția inițială. Adică, deoarece contractul este ilegal, bunul a fost restituit celor 50 de coproprietari, iar SRL „X” a primit înapoi banii plătiți cetățeanului V.

Ținem să menționăm că anularea prin judecată a contractelor, a certificatelor de moștenitor și a altor acte juridice necesită o pregătire calificată în jurisprudență. Astfel, persoanele interesate vor trebui să apeleze la un avocat pentru a primi consultații și asistență juridică calificată.

4.6.2.2. Dreptul proprietarului de a cere încetarea acțiunilor ce împiedică folosirea bunului

În multe alte cazuri, proprietarul nu este lipsit de bunul său, dar, prin acțiunile nelegitime ale altor persoane, este împiedicat să-l folosească liniștit.

Studiu de caz:

Cetățeanul O. este proprietarul unui teren agricol de 1,7 ha, amplasat în extravilanul comunei C., raionul C. În iarna anului 2015, el a observat că pe terenul lui o altă persoană, cetățeanul P., efectuează lucrări tehnice de montare a unor piloni de alimentare cu energie electrică. Cetățeanul O. i-a cerut cetățeanului P. să înceteze lucrările, însă acesta a refuzat, spunând că el lucrează după un proiect coordonat cu primăria pentru construcția unei linii electrice. După ce a fost la primărie, cetățeanul O. a aflat că cetățeanul P. lucra pentru un agent economic, SRL „N”, care avea documentele eliberate în modul stabilit pentru construcția unei linii electrice necesare pentru activitatea întreprinderii. Însă SRL „N” nu a cerut acordul cetățeanului O. pentru a efectua astfel de lucrări pe terenul lui. Cetățeanul O. a depus cerere în judecată împotriva SRL „N”.

Judecata a stabilit că agentul economic SRL „N” este responsabil pentru încălcarea dreptului de proprietate al cetățeanului O., pentru că a început construcția unei instalații electrice pe un teren proprietate privată și, fără acordul proprietarului, a ocupat o parte din teren (0,41 ha), cauzându-i inconveniențe (incomodități) și împiedicând folosirea terenului ce-i aparține după destinație. Judecata a admis cererea cetățeanului O. și a hotărât:

– SRL „N” a fost obligată să înceteze încălcările admise pe terenul agricol care aparține cu drept de proprietate cetățeanului O.;

– SRL „N” a fost obligată, pe cheltuielile proprii, să ridice și să scoată în afara hotarului pilonii de beton montați pe terenul ce-i aparține cetățeanului O.;

– SRL „N” a fost obligată să scoată în afara hotarului pilonii de beton, în termen de 20 zile de la data când hotărârea judecătorească va deveni definitivă;

– a fost încasat de la SRL „N” în folosul cetățeanului O. prejudiciul material cauzat pentru că proprietarul nu a putut cultiva nimic pe porțiunea de teren ocupată.

În acest caz, cetățeanul O. a depus cerere pentru apărarea dreptului său de proprietate printr-o cerere (acțiune), în scopul ca judecata să interzică efectuarea unor acțiuni nelegitime în privința bunului său. Astfel de

cereri pot fi depuse și în cazul în care încălcarea încă nu s-a produs, dar există un pericol real că ar putea să se întâmple. Spre exemplu, în cazul din capitolul 4.5., subcapitolul 4.5.2., dacă vecinul Grigore nu ar fi luat măsuri cu privire la peretele gata să se prăbușească, atunci vecinul Ion ar fi avut dreptul să depună cerere în judecată pentru a-l obliga să prevină prăbușirea (să consolideze peretele sau să reconstruiască anexa).

4.6.2.3. Dreptul victimelor represiunilor politice la restituirea bunurilor confiscate

Potrivit legii, victimele represiunilor politice care și-au pierdut bunurile în urma confiscării lor au dreptul de a primi înapoi bunurile în natură sau de a primi o compensație în bani. În cazul în care victimele represiunilor politice nu mai sunt în viață, acest drept îl au moștenitorii lor.

Studiu de caz

Cetățeanca M. este fiica unor persoane supuse represiunilor politice. În anul 1944, tatăl ei a fost condamnat la 10 ani de închisoare, cu interdicția drepturilor pe 5 ani și confiscarea averii, ulterior decedat în 1945 în locul de detenție. În august 1949, mama cetățencei M. a fost arestată și condamnată la 10 de ani de închisoare, cu interdicția drepturilor pe 5 ani și cu confiscarea averii. După condamnarea mamei sale, cetățeanca M. a rămas orfană, fiind confiscată toată averea. După eliberare, mama cetățencei M. a decedat în 1976. Prin hotărârea Prezidiului Judecătoriai Supreme a RM din 26 decembrie 1994, părinții cetățencei M. au fost reabilitați post-mortem.

Cetățeanca M. a depus cerere la Consiliul raional S. pentru compensarea prejudiciului material cauzat în urma represiunilor politice, în sumă de 1 200 000 (un milion două sute de mii) lei, dar cererea a fost respinsă.

Cetățeanca M. a depus cerere la judecătoria din raion, care a încasat de la Consiliul raional S. în beneficiul cetățencei M. prejudiciul material cauzat în urma confiscării averii, în sumă de 150 000 lei: casa – 52 000 lei; 4 cai – câte 5000 lei fiecare; 6 vaci – câte 6 mii lei fiecare; 2 boi a câte 6 mii lei fiecare; 60 oi a câte 300 lei fiecare; 10 porci a câte 1200 lei fiecare. Judecata a respins cererea cetățencei M. privind încasarea valorii terenurilor, 23 hectare de pământ, în sumă de 850 000 (opt sute cincizeci mii) lei, deoarece, conform legii, cetățenilor supuși represiunilor politice și reabilitați nu li se restituie terenurile, pădurile, plantațiile multianuale etc. Cetățeanca M. nu a fost de acord și s-a adresat la Curtea de Apel care a lăsat în vigoare hotărârea judecătoriai raionale.

Astfel, pentru a primi compensarea bunurilor confiscate, persoana interesată trebuie să depună cerere la comisiile speciale create de autoritățile raionale unde persoanele reabilitate își aveau locul de trai în momentul confiscării averii. La cererea de restituire a bunurilor se anexează documentele necesare:

- buletinul de identitate, care confirmă cetățenia Republicii Moldova;
- decizia de reabilitare;
- actele privind confiscarea, naționalizarea bunurilor;
- certificatul de moștenitor și actele ce confirmă relația de rudenie cu persoana supusă represiunii politice, dacă cererea este depusă de moștenitorii persoanei supuse represiunii politice;
- actele de evaluare a bunurilor, conform prețurilor de piață în vigoare la data examinării cererii.

Valoarea bunurilor confiscate se determină în felul următor:

- casele și alte bunuri imobiliare se evaluează în baza calculelor efectuate de organul cadastral teritorial, conform prețurilor de piață;
- costul animalelor domestice, al păsărilor și al altor bunuri se stabilește la preț de piață (de regulă, conform certificatelor eliberate de piața locală). Cererea de restituire a bunurilor confiscate se examinează în termen de cel mult 6 luni de la depunerea documentelor necesare. Comisia specială va emite o decizie privind restituirea bunurilor în natură sau privind compensarea valorii bunurilor. În cazul în care comisia refuză

restituirea bunurilor sau dacă solicitantul nu este de acord cu decizia comisiei speciale, această decizie poate fi contestată în instanța judecătorească.

Dacă valoarea bunurilor nu depășește 200 mii lei, plata compensației poate fi eșalonată pe o perioadă de până la 3 ani. Compensația se plătește persoanelor supuse represiunilor politice în rate anuale proporționale, pe parcursul a 3 ani, a câte 33,3 la sută anual.

Dacă valoarea bunurilor depășește suma de 200 mii lei, plata compensației poate fi eșalonată pe o perioadă de până la 5 ani. Compensația se plătește persoanelor supuse represiunilor politice în rate anuale proporționale, pe parcursul a 5 ani, a câte 20 la sută anual.

Achitarea compensației persoanelor supuse represiunilor politice și ulterior reabilitate care au atins vârsta de 75 ani se efectuează printr-o plată unică.

Drepturile persoanelor îndreptățite să primească compensarea bunurilor confiscate în urma represiunilor politice sunt reglementate în următoarele acte legale de bază:

- ❖ Legea nr.1225/1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice¹⁹⁷;
- ❖ Hotărârea Guvernului nr. 627/2007 pentru aprobarea Regulamentului privind restituirea valorii bunurilor prin achitarea de compensații persoanelor supuse represiunilor politice, precum și achitarea compensației în cazul decesului ca urmare a represiunilor politice¹⁹⁸;
- ❖ Agenția Relații Funciare și Cadastru, Ordinul nr.136/2008 despre aprobarea Metodologiei de evaluare a bunurilor imobile confiscate, naționalizate sau scoase în orice alt mod din posesia persoanelor supuse represiunilor politice¹⁹⁹.

Este important să reținem că în Republica Moldova există Asociația victimelor represiunilor staliniste, unde persoanele interesate ar putea primi susținere în ce privește apărarea drepturilor lor garantate prin lege.

4.6.2.4. Dreptul proprietarului de a cere compensarea daunelor cauzate bunurilor sale

Potrivit legii, Codul civil, art. 1398-1424, proprietarul care a suferit prejudiciu (daune) prin faptul că bunurile lui au fost distruse sau stricate prin acțiunile ilegale ale unei persoane are dreptul la despăgubiri. Cel care l-a păgubit pe proprietar poate fi obligat, prin judecată:

- să-i dea proprietarului un alt bun, de același fel și de aceeași calitate;
- să repare bunul pe care l-a stricat;
- să compenseze paguba în echivalent bănesc.

Studiu de caz

Soții A. și consătenii B. și C. din satul X. au vite mari cornute, care sunt păscute pe rând de fiecare proprietar. La 23 august 2014 a fost rândul consătenilor B. și C., iar în locul consăteanului B. a fost trimis fiul lui minor de 13 ani. Dimineața, la 23 august 2014, soții A. au transmis consătenilor B. și C. bovina sănătoasă, însă seara au găsit-o bolnavă. A fost chemat medicul veterinar. Consătenii B. și C. nu au spus adevărul, și anume că bovina a fost alimentată cu porumb. A doua zi animalul a pierit.

Conform procesului-verbal privind autopsia animalului din 25 august 2014, bovina a pierit din cauza intoxicației furajere, mâncând porumb.

Soții A. i-au dat în judecată pe consătenii B. și C. și au cerut:

7000 lei - costul bovinei, vârsta de 4 ani, nr.000000156167, rasa „Roșie de stepă”;

¹⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2-8/1 din 06.01.2017.

¹⁹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-81 din 08.06.2007.

¹⁹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 197 din 04.11.2008.

9700 lei - venitul pe care nu o să-l primească pentru lapte (vaca era bună de lapte și dădea zilnic câte 18 litri de lapte, prețul unui litru fiind de 6 lei).

Prin hotărârea judecătorească X. a fost admisă cererea soților A. Judecata a încasat în beneficiul soților A. total suma de 16 700 de lei, pe care consătenii B. și C. sunt obligați să o plătească în mod solidar (ei vor trebui să plătească împreună; dacă unul din ei nu are bani, va plăti cel care are). Consătenii B. și C. au apelat la Curtea de Apel, care a hotărât că consătenii B. și C. vor plăti doar costul unei vaci de aceeași rasă, în sumă de 7000 lei.

Cazul a ajuns la Curtea Supremă de Justiție, care a recunoscut dreptul soților A. de a primi costul bovinei în sumă de 7000 lei, deoarece consătenii B. și C. nu și-au îndeplinit obligațiile cu bună credință, în conformitate cu legea și în corespundere cu înțelegerea pe care au avut-o cu soții A., precum și în concordanță cu normele morale din societate. Însă, venitul pierdut din vânzarea laptelui a fost micșorat de la 9700 lei la 2000 lei. Judecata a menționat că trebuie să se ia în calcul că, după cum au confirmat specialiștii, de la pășunat se obține mai puțin lapte (vreo 10 litri pe zi). În afara de aceasta, trebuie să fie scăzute și cheltuielile pe care le-ar fi avut gospodarii pentru a obține laptele (hrana, plata la impozite, vaccinurile etc.).

Astfel, în afară de cheltuielile de judecată, consătenii B. și C. urmează să achite soților A. în total suma de 9000 lei, iar dacă nu vor achita această datorie în termen de 90 de zile, vor plăti și penalități.

În cazul de mai sus vedem că proprietarii bovinei pierite au obținut costul bunului și alte pagube. Prejudiciul cauzat bunurilor trebuie să fie reparat de făptaș, adică de persoana care a cauzat paguba, în cazul de mai sus consătenii B. și C. În anumite cazuri însă răspunderea o poartă alte persoane.

În cazul în care făptașul este o persoană adultă (are vârsta de 18 ani) care nu este capabilă să răspundă pentru acțiunile sale (este lipsită de capacitate de exercițiu), răspunderea față de proprietar o poartă tutorele sau instituția care sunt de vină că nu au avut suficientă grijă de persoana incapabilă. În unele cazuri, dacă făptașul are bani și bunuri suficiente pentru acoperirea pagubei, judecata poate hotărî ca paguba să fie compensată din bunurile făptașului incapabil. Despre tutela asupra persoanelor adulte a se vedea Compartimentul 8, capitolul 8.4., subcapitolul [8.4.3.](#)

În unele cazuri, judecata poate elibera de răspundere făptașul care a cauzat prejudiciul fiind într-o stare în care, temporar, nu putea dirija acțiunile sale. Însă, această eliberare nu se referă la făptașii care au ajuns în astfel de state din propria lor vină, din cauza consumului de alcool, de droguri și de alte substanțe.

De asemenea, legea stabilește reguli speciale referitor la compensarea pagubelor cauzate de către copiii minori. În cazul de mai sus, la pășcut vacile a fost trimis copilul consăteanului B., de numai 13 ani și care nu răspunde pentru paguba adusă. Legea prevede că, în cazul copiilor mai mici de 14 ani, paguba este plătită de părinți (adoptatori) sau de tutori, dacă au fost găsiți vinovați. Despre tutela asupra copiilor a se vedea Compartimentul 8, capitolul 8.4., subcapitolul [8.4.3.](#)

În cazul copiilor care au împlinit 14 ani, legea prevede altfel.

Studiu de caz

În mai 2014, elevul A. din satul X., care are 16 ani, a stricat un geam mare și scump de la veranda casei cetățeanului B. Paguba este de circa 3000 lei. Cetățeanul B. a mers la părinții elevului A. și a cerut repararea pagubei în bani, la care părinții băiatului au spus că ei nu au bani. Cetățeanul B. a mers la organul cadastral teritorial să vadă ce bunuri au părinții făptașului și a stabilit că, în ianuarie 2014, elevul A. a primit prin moștenire de la bunici casă și terenuri agricole.

Cetățeanul B. s-a adresat parajuristului, care i-a explicat prevederile legii în cazul dat și privind revendicarea bunului, după care cetățeanul B. a venit din nou la părinții elevului A. După ceva vorbă, părinții elevului A. au fost de acord să plătească cetățeanului B. 2000 de lei pentru reparația geamului.

Astfel, în cazul de mai sus, făptașul, elevul A., a împlinit 14 ani și, după lege, răspunde personal pentru prejudiciul cauzat dacă are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea pagubei. În cazul dat, minorul are bunuri și, în principiu, cetățeanul B. putea cere ca anume elevul A. să repare paguba. În cazul în care un minor de 14 ani nu are bunuri sau are bunuri puține, care nu sunt de ajuns pentru acoperirea pagubelor cauzate,

părinții sau curatorul vor răspunde în fața proprietarului. Ei pot fi eliberați de răspundere numai dacă vor demonstra că nu au nicio vină pentru cauzarea prejudiciului.

4.6.2.5. Răspunderea proprietarului/posesorului pentru daunele cauzate de bunurile sale

Dreptul de proprietate presupune că proprietarul trebuie să folosească bunurile sale astfel încât să nu facă rău altor persoane sau bunurilor lor. În cazul în care, din cauza bunurilor unui proprietar, suferă alte persoane, potrivit legii, Codul civil, art. 1398-1424, proprietarul este obligat să repare pagubele pricinuite.

În localitățile rurale deseori se întâmplă ca animalele unui proprietar să aducă prejudicii semănăturilor și plantațiilor unui alt proprietar. În acest caz, de regulă, răspunde proprietarul, pentru că el este obligat să asigure paza animalului său. Dacă, în baza unei înțelegeri, o altă persoană are obligația de a supraveghea animalul, această persoană răspunde pentru prejudiciul cauzat dacă nu va dovedi că nu este vinovată.

Studiu de caz

În martie 2013, gospodăria țărănească GȚ „CAV” a sădit pe un teren agricol cu suprafața de 0,80 ha din satul M. semințe de ceapă pentru a cultiva arpagic. Prin octombrie 2013, cireada satului, în care erau vreo 150 de vaci, păștea în apropiere și câteva vaci au rămas fără supraveghere, au intrat pe terenul GȚ „CAV” și au distrus semănăturile. La 10 octombrie, GȚ „CAV” a descoperit paguba și a informat Primăria, care a întocmit un act despre cele întâmplate.

GȚ „CAV” a încercat să clarifice cine era cu rândul în acea zi și a stabilit că cetățenii F. și O. se fac vinovați de pagubele aduse semănăturilor. În octombrie 2014, GȚ „CAV” i-a dat în judecată pe cetățenii F. și O. și a cerut:

4910 lei - cheltuieli pentru prelucrarea terenului;

4300 dolari SUA - costul a 150 kg semințe de ceapă „Halcedon”;

1500 lei - cheltuieli de judecată (asistența avocatului).

Prin hotărârea judecătorei X. a fost admisă parțial cererea GȚ „CAV”, fiind încasată în beneficiul GȚ „CAV” suma de 4910 lei, pe care cetățenii F. și O. au fost obligați să o plătească. Curtea de Apel a hotărât că cetățenii F. și O. nu trebuie să plătească nimic. Cazul a ajuns la Curtea Supremă de Justiție, care a trimis cauza pentru o nouă judecare la Curtea de Apel, iar Curtea de Apel a trimis cauza pentru o nouă judecare la judecătoria X.

În 2015, judecătoria X. a emis o nouă hotărâre, în care a decis că cetățenii F. și O. nu trebuie să plătească nimic. GȚ „CAV” a apelat la Curtea de Apel, care a mai trimis o dată dosarul la judecătoria X. În 2016, judecata a hotărât din nou că cetățenii F. și O. nu trebuie să plătească nimic. GȚ „CAV” a apelat iarăși la Curtea de Apel, care a lăsat în vigoare hotărârea judecătorei X.

Cazul a ajuns iarăși la Curtea Supremă de Justiție, care a pus capăt judecăților, spunând că cetățenii F. și O. nu trebuie să plătească nimic, pentru că GȚ „CAV” nu a dovedit că întâmplarea a avut loc anume la 10 octombrie 2013, că anume acești cetățeni se fac vinovați de paguba pretinsă și nu a dovedit că pagubele lor ar fi anume de 4910 lei și 4300 dolari SUA.

La examinarea cauzei au fost chemați o mulțime de martori pentru a ajuta la clarificarea situației. Vreo 4 martori au depus mărturie în favoarea GȚ „CAV”. Trei martori au spus că treceau cu mașina și au văzut animalele în câmpul de ceapă, au sărit și le-au alungat de acolo. Ei nu țin minte exact în ce zi din octombrie 2013 ar fi avut loc întâmplarea, dar țin bine minte că nu i-au văzut pe cetățenii F. și O. cu cireada. Alți 5 martori au declarat că cetățenii F. și O. ar fi fost cu rândul tocmai în noiembrie 2013.

În cazul descris, proprietarul terenului GȚ „CAV” este îndreptățit prin lege să obțină despăgubiri pentru prejudiciul avut, dar aceste pagube trebuie să fie compensate anume de persoana vinovată, adică nu poți da în judecată toți proprietarii vitelor din cireadă. GȚ „CAV” a avut obligația de a dovedi când anume au avut loc faptele și cine anume era atunci cu cireada. În cazul dat, judecata a considerat că GȚ „CAV” nu a adus probe destule ca să răspundă anume cetățenii F. și O.

Accidentele rutiere sunt deseori cauza deceselor, a daunelor cauzate sănătății unor cetățeni, precum și a distrugerii bunurilor ce aparțin cetățenilor. Pentru aceste daune răspunde proprietarul sau posesorul automobilului (mijlocului de transport), care în lege este numit izvor de pericol spirit.

Studiu de caz

Cetățeanul **C.V.** conducea **camionul GAZ** care aparținea cetățeanului **G.L.** pe traseul B – Ch. Pe același traseu se mișca automobilul de model Opel care aparținea cetățeanului **V.S.**, dar era condus la acel moment de cetățeanul **O.V.** Cetățeanul **C.V.** a încălcat Regulamentul circulației rutiere și a comis tamponarea camionului cu **automobilul Opel**. Cetățeanul **C.V.** a fost recunoscut vinovat în baza Codului penal de comiterea accidentului rutier.

În urma accidentului rutier, **automobilul Opel** a fost avariat, iar conform raportului de constatare tehnică paguba materială în urma accidentului a constituit 32882 lei. Cetățeanul **V.S.**, proprietarul **automobilului Opel**, s-a adresat în judecată și a cerut încasarea prejudiciului. Judecata a încasat prejudiciul material în sumă de 32882 lei de la cetățeanul **C.V.** care a condus camionul, și nu de la **Cetățeanul G.L.** care este proprietarul **camionului GAZ**, pentru că dauna cauzată se repară nu de proprietarul care are un automobil, dar de cel vinovat de cauzarea prejudiciului care s-a produs în procesul de exploatare (folosire) a mijlocului de transport.

Un alt temei de răspundere a proprietarului pentru pagubele pricinuite de bunurile sale sunt situațiile în care construcțiile proprietarului sunt în stare avariata și se prăbușesc, parțial sau în întregime. Să ne amintim iar de cazul vecinilor Grigore și Ion din subcapitolul [4.5.2](#). Dacă se întâmplă că peretele cade peste trandafirii vecinei, atunci consecințele vor fi unele, dar dacă se întâmplă ceva mai grav, atunci și răspunderea va fi pe măsură. Proprietarul construcției răspunde de asemenea în cazul în care din construcție a căzut un obiect, o piatră etc. ori a curs ceva, provocând daune unor trecători sau unor bunuri.

La acest subiect este important să reținem că orice proprietar trebuie să ia în serios situațiile în care pretinde despăgubiri pentru daunele aduse sie sau bunurilor sale, precum și situațiile în care este răspunzător pentru pagubele aduse altor persoane. Cea mai bună soluție este, fără îndoială, cea de a avea grijă și de a preveni situațiile de genul acesta. Atunci însă când lucrurile s-au întâmplat, cea mai bună soluție este ca părțile implicate să dea dovadă de înțelepciune și să se împace. Or, după cum vedem din cazurile descrise, judecarea pretențiilor costă timp și bani, iar finalul judecăților nu este întotdeauna cel așteptat.

COMPARTIMENTUL V. CONTRACTE

GLOSAR

Act juridic – manifestarea de **voință** a **persoanei fizice** sau **juridice** în vederea nașterii, modificării sau stingerii drepturilor și obligațiilor.

Contract – acordul de **voință** între **două sau mai multe persoane** în vederea nașterii, modificării sau stingerii unui raport juridic civil.

Dol – acțiune făcută cu rea-credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract;

- acțiune frauduloasă întreprinsă cu scopul de a determina pe cineva să săvârșească un act juridic dubios;
- mijloc viclean folosit de o persoană pentru a determina pe altă persoană să încheie un contract/ să includă o prevedere, în defavoarea sa;
- orice mijloc viclean întrebuițat pentru a înșela pe cineva pentru a sili să încheie un act juridic.

Terț – care vine în rândul al treilea;

- persoană care nu figurează ca parte într-un act juridic, litigii, convenții, nici direct, nici prin reprezentare și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte juridice;
- persoană care nu este parte a unui contract, dar care poate avea drepturi și obligații ce rezultă din acel contract sau angajament;
- orice persoană fizică sau juridică, alta decât părțile contractante;
- persoana care, în cadrul răspunderii civile delictuale, fără a fi însuși făptuitorul și fără a face parte dintre cei pentru care acesta este chemat să răspundă (copii, ucenici, prepuși etc.), a contribuit totuși printr-o intervenție la producerea prejudiciului, astfel încât poate fi obligată la repararea lui.

Viciu – defect grav care face ca un lucru să nu corespundă modelului său ideal sau destinației sale;

- (ca formă a actului juridic) neglijarea unor cerințe și formalități obligatorii la întocmirea unui act juridic;
- neîndeplinirea unor condiții legale de formă sau de conținut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora.

Ingratitudine – atitudine de nerecunoștință; lipsă de recunoștință;

- însușire a unei persoane care nu-și manifestă recunoștința pentru serviciile și avantajele primite;
- purtarea, atitudinea omului nerecunoscător.

Litigiu – conflict între persoane care poate constitui obiectul unui proces judiciar. Litigiul ia naștere ca urmare a încălcării sau pretensei încălcări a unui drept ocrotit de lege.

Drepturi litigioase – drepturile asupra unor bunuri care se află în litigu într-un proces, de exemplu: *dreptul de proprietate asupra unui autoturism este contestat*.

Drept viager – drept de care se bucură persoana toată viața, dar care nu poate fi transmis urmașilor, *de exemplu, dreptul la pensie*.

Preț rezidual – diferența dintre prețul plătit de investitor și sumele restituite periodic de beneficiar (contractul de leasing);

valoare reziduală – suma pe care întreprinderea așteaptă să o obțină prin revânzarea bunului la sfârșitul perioadei sale de utilizare, suma diminuată cu valoarea cheltuielilor de cesiune.

Amortizare a bunului – modalitate de recuperare treptată a uzurii fizice a bunului prin introducerea la cheltuieli a unei sume pentru folosirea bunului;

- reducerea valorii bunului prin folosirea acestuia pe o perioadă de timp.

Cont curent – cont deschis în cadrul unei bănci de o instituție, persoană fizică sau juridică, care permite efectuarea unui număr de operațiuni: păstrarea banilor la retragerea acestora, încasări, plăți sau transferuri. Majoritatea conturilor curente sunt purtătoare de dobânzi pentru sumele disponibile.

Termen rezonabil – (acțiuni, fapte) care se mențin în limite normale obișnuite, care nu au nimic ieșit din comun, fără exagerări;

- perioadă de timp care nu este stabilită de părți concret și nici de lege, dar care reiese din circumstanțele concrete ale cauzei, caracteristice pentru tipul dat de raporturi juridice;
- termenul rezonabil trebuie să fie suficient pentru efectuarea acțiunilor juridice (realizarea obligației civile) și, în plus, nu prea îndelungate, pentru ca să nu creeze condiții pentru întârzierea apariției, modificării și încetării drepturilor și obligațiilor civile;
- termenul rezonabil, în caz de litigiu judiciar, se determină de instanța de judecătă în cazul conflictului de nexecutare în termen a obligațiilor.

Reprezentare convențională – îndeplinirea unor acte juridice de către o persoană, reprezentant, mandatar, în numele și în interesul unei alte persoane, reprezentat, mandant. Instrumentul juridic prin care se realizează acordul de voință privind reprezentarea convențională îl constituie contractul de mandat, iar înscrisul care consemnează înțelegerea părților se numește procură, aceasta putând fi generală, dacă privește totalitatea actelor juridice, ori specială, când se referă la anumite acte juridice. Reprezentarea convențională nu este admisă în acte cu caracter strict personal, căsătorie, divorț, testament, contract de muncă etc.

5.1. NOȚIUNI DESPRE ACTE JURIDICE ȘI CONTRACTE

În paragraful ce urmează ne vom axa pe o serie de probleme de ordin general în ce privește contractele și actele juridice. Considerăm necesar să definim mai întâi de toate aceste noțiuni pentru a putea face o diferență clară între termenii *act juridic* și *contract* care au o serie de elemente comune, dar și unele caracteristici ce le diferențiază.

Actul juridic reprezintă manifestarea de **voință** a **persoanei fizice** sau **juridice** în vederea nașterii, modificării sau stingerii drepturilor și obligațiilor.

Contractul reprezintă acordul de **voință** între **două sau mai multe persoane** în vederea nașterii, modificării sau stingerii unui raport juridic civil.

N.B. *Orice contract este un act juridic, nu orice act juridic este și contract.*

Nu în ultimul rând, vom pune accentul pe **condițiile de valabilitate** care presupun o serie de reguli (cerințe) stabilite de lege sau de părți pentru a considera valabil actul juridic (contractul) încheiat. Acestea sunt:

- capacitatea persoanei de a încheia actul juridic (vezi art.18-22, art. 60-61 din Codul civil al Republicii Moldova²⁰⁰ (în continuare – CC RM));
- consimțământul (voința) (art. 199-205 CC RM);
- obiectul (art. 206 CC RM);
- cauza (art. 207 CC RM);
- forma (art. 208-213 (art. 214 și art. 215 – înregistrarea actelor juridice) CC RM).

²⁰⁰ Codul Civil nr. 1107-XV din 06.06.2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

Astfel, ne vom referi la situații concrete legate de persoanele care au dreptul să încheie un contract și de când pot face acest lucru, mai bine zis, cine poate fi considerat subiect al unui contract. De asemenea, vom descrie regulile care urmează a fi respectate pentru a considera un contract încheiat conform legii sau, altfel spus, să fie legal încheiat.

La fel, ne vom referi la două acte juridice foarte des întâlnite în perioada actuală, și anume *procura* și *reprezentarea*. Pentru aceasta, vom găsi răspunsuri la următoarele întrebări: cum trebuie să fie întocmite aceste acte, ce trebuie să conțină și unde pot fi utilizate acestea.

5.1.1. Cine și când este în drept să încheie un contract

În funcție de necesitățile avute, *persoana fizică* sau *subiectul de drept* poate participa în diverse relații sociale prevăzute de legislație (acestea fiind denumite raporturi juridice). Luând parte în aceste relații, persoanele obțin o serie de drepturi, dar și obligații.

De asemenea, *persoana juridică* este un subiect de drept participant la raporturile juridice, prin acest lucru statul a permis colectivelor de indivizi să se manifeste în raporturile juridice ca și o persoană fizică. Cu alte cuvinte, părți ale raportului juridic sunt persoana fizică și persoana juridică (un colectiv de oameni care sunt organizați într-o anumită formă stabilită de lege și acționează ca o persoană fizică).

Pentru a putea încheia diferite acte juridice, atât persoana fizică, cât și persoana juridică trebuie să îndeplinească anumite condiții prevăzute de actualul Cod civil al Republicii Moldova.

Dacă vorbim de persoana fizică, trebuie să accentuăm vârsta la care aceasta poate încheia acte juridice. Prin urmare, este necesar să definim două noțiuni importante:

- **capacitatea de folosință (CF)** – aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile (apare la naștere și dispare odată cu decesul);
- **capacitatea de exercițiu (CE)** – aptitudinea persoanei de a dobândi și exercita drepturi și de a-și asuma și executa obligații prin încheierea de acte juridice civile (maturitate psihică).

Altfel spus, persoana poate încheia anumite contracte sau acte juridice doar dacă are vârsta convenită sau, după cum menționează art. 20 din CC RM – „capacitatea deplină de exercițiu”. Numai persoana fizică ajunsă la o anumită maturitate psihică poate încheia în mod valabil, conștient și sigur acte juridice.

Maturitatea psihică se dobândește odată cu atingerea anumitei vârste. Până la împlinirea vârstei de 18 ani, persoana fizică, conform legii, este considerată minor, prin urmare, fie că este limitată în încheierea anumitor acte juridice, fie că i se interzice să încheie anumite acte juridice. Deci, putem concluziona că, odată cu atingerea vârstei de 18 ani, persoana fizică poate să încheie orice acte juridice fără anumite obstacole.

De la această regulă există două abateri permise de lege, și anume:

- cazul în care minorii se căsătoresc, odată cu căsătoria ei dobândesc și dreptul de a încheia diferite acte juridice asemenea persoanelor majore;
- cazul când minorul este emancipat, cu alte cuvinte, minorul care a atins vârsta de 16 ani și este angajat în câmpul muncii sau practică activitate de întreprinzător cu acordul părinților, curatorului, adoptatorului dobândește dreptul de a încheia acte juridice asemenea persoanelor majore. Această permisiune (emanciparea) se efectuează printr-o hotărâre a autorității tutelare cu acordul părinților, curatorului, adoptatorului sau dacă o asemenea hotărâre lipsește – prin intermediul instanței de judecată care emite o hotărâre în acest sens.

Totodată, mai există și o altă categorie de persoane, cum ar fi minorii care nu au atins vârsta de 18 ani. Legea prevede că și minorii pot participa la încheierea actelor juridice și contractelor, dar doar în anumite situații și doar anumite tipuri de acte și contracte care sunt prevăzute concret în lege.

Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani, cu acordul părinților, adoptatorului, curatorului, în unele cazuri a autorității tutelare, poate încheia orice acte juridice. Conform legii sunt însă și cazuri când minorul în mod individual, fără consimțământul cuiva, poate încheia anumite acte juridice concrete care sunt enumerate în CC RM (art. 21 alin. (2)), și anume:

- să dispună de bursă, salariu și alte venituri obținute din activitate proprie (indiferent de suma pe care o obține). Minorul este în drept să dispună liber și de bunurile pe care le procură cu banii din bursă, salariu etc., deoarece aceste obiecte de asemenea fac parte din categoria „alte venituri obținute din activitatea proprie”;

- poate exercita dreptul de autor asupra unei lucrări științifice, literare, invenții executate de el și să folosească banii primiți ca rezultat al acestora;

- este în drept să depună bani într-o instituție financiară (bancă) și să dispună liber de acești bani;

- să încheie acte juridice de mică valoare ce se execută la momentul încheierii (de exemplu, să cumpere o pâine, un bilet de transport comun, o carte);

- să încheie acte juridice cu scopul de a obține gratuit anumite profituri pentru care nu este nevoie de acțiuni suplimentare, cum ar fi să meargă la notar pentru a autentifica notarial acest act sau sau la Oficiul Cadastral Teritorial în scopul înregistrării acestui act (de exemplu, să primească ca donație o bicicletă);

- să încheie acte de conservare (de exemplu, să execute o reparație).

Minorul cu vârsta de la 7 la 14 ani poate încheia de sine stătător următoarele acte juridice:

- acte juridice de mică valoare ce se execută odată cu momentul încheierii acestora (de exemplu, să cumpere o pâine, un bilet de transport comun, o carte);

- să încheie acte juridice cu scopul de a obține gratuit anumite beneficii care nu necesită autentificare notarială sau înregistrare de stat (să primească o donație);

- să încheie acte de conservare, adică ce conduc la menținerea unui bun (executarea unei reparații).

Orice alte acte juridice sunt încheiate în numele minorului cu vârsta între 7 și 14 ani de către părinți, adoptatori, tutori (persoanele stabilite de autoritatea tutelară să aibă grijă de acești copii).

Minorilor cu vârsta între 14 și 18 ani, cât și persoanelor majore după caz le este interzis de lege să încheie acte juridice care au ca efect încălcarea legii, ordinii publice și bunelor moravuri (bunele deprinderi, regululii în societate).

Dacă vorbim despre persoana juridică, atunci aceasta încheie acte juridice prin intermediul administratorului organului executiv. Administratorul poate fi una sau mai multe persoane fizice care a împlinit vârsta de 18 ani, aleasă în această calitate conform legii pentru exercitarea funcției și dreptului de a încheia acte juridice în numele persoanei juridice. Legea privind societățile pe acțiuni prevede că, calitatea de administrator o poate avea și o persoană juridică.

5.1.2. Condițiile de legalitate/valabilitate

Pentru a putea produce efectele dorite și a fi valabil, actul juridic trebuie să mai îndeplinească anumite condiții stabilite de lege, iar uneori și o serie de condiții asupra cărora părțile s-au înțeles.

Condițiile prevăzute în lege, care trebuie în mod obligatoriu respectate, sunt următoarele.

Consimțământul, adică la încheierea actului juridic trebuie să existe acordul (dorința) persoanei de a încheia actul juridic. Acest acord, conform art. 199 alin. (1) CC RM, trebuie în mod obligatoriu să fie exteriorizat. Ce înseamnă aceasta? Înainte de a încheia un act juridic sau un contract, persoana trebuie să dorească de a face acest lucru și anume această dorință a sa trebuie să fie adusă la cunoștință altor oameni care o înconjoară. Acest lucru poate fi efectuat prin diferite căi: verbal, în formă scrisă sau prin acțiuni ce demonstrează dorința de a încheia actul juridic. Trebuie avut în vedere că pentru unele acte juridice CC RM

prevede obligatoriu forma scrisă sau forma autentică (autentificarea notarială) (de exemplu, emiterea unei procuri de vânzare a unui apartament).

Un alt aspect foarte important legat de consimțământ este că acordul de voință trebuie să provină de la o persoană ce conștientizează acțiunile sale, își dă seama de urmările lor și le dorește, cunoscând efectele ce se vor produce (art.199 alin. (2) CC RM al RM).

Acordul de voință trebuie să fie exprimat în așa mod încât să prezinte o intenție reală, clară precum că actul juridic care va fi încheiat va avea anumite urmări prevăzute de lege (efecte juridice).

De asemenea, trebuie să accentuăm că la încheierea actului juridic acordul de voință nu trebuie să fie influențat de anumite situații din exterior, ca:

- **(greșeala) eroarea** în încheierea actului juridic (persoana crede că încheie un anumit act juridic (de ex., un contract de vânzare-cumpărare) când de fapt încheie altul (de ex., un contract de donație) sau când o persoană crede că încheie un act juridic (de ex., un contract de schimb), iar cealaltă parte crede că încheie alt act juridic (de ex., un contract de donație);

- **dolul** – persoana a fost indusă în eroare în mod intenționat pentru a încheia un act juridic care în alte condiții nu era să-l încheie;

- **violența** – când persoana este silită fizic (cu aplicarea forței fizice) să încheie actul juridic, fie psihic – este amenințată atât ea, cât și rudele acesteia cu scopul de a încheia un act juridic care nu este în folosul acesteia.

Obiectul actului juridic, adică acele acțiuni sau inacțiuni la care se obligă persoana la încheierea actului juridic. Obligația poate consta în: a da (o sumă de bani), a face (a transporta ceva) ori a nu face (să nu donezi un bun o anumită perioadă de timp).

Obiectul material al actului juridic poate fi orice bun:

- ce se află în circuitul civil (să fie permis de lege pentru a fi obiect la încheierea unor asemenea acte juridice). Prin urmare, menționăm că bunurile scoase din circuitul civil nu pot servi ca obiect al unui act civil, iar art. 286 din CC al RM stabilește că bunurile pot circula liber cu excepția cazurilor când circulația acestora este fie limitată, fie chiar interzisă prin lege (de ex., armele de foc a căror circulație este limitată și în anumite cazuri interzisă sau substanțele narcotice etc.);
- care există la momentul încheierii actului juridic, adică să existe în natură, deși nu este exclus ca obiect al unui act juridic să fie un bun care urmează să apară în viitor (cum ar fi încheierea unui contract care ar avea ca obiect o anumită cantitate de cereale ce urmează a fi recoltată);
- care este legal (să fie permis de lege);
- care este determinat sau cel puțin determinabil, cu alte cuvinte trebuie să se cunoască caracteristicile bunului: culoare, cantitate, număr ș.a. pentru a fi clar despre care bun concret este vorba la momentul încheierii actului juridic.

Cauza actului juridic, adică scopul pe care îl are persoana la încheierea actului juridic, interesul pe care dorește să-l satisfacă în urma încheierii acestui act juridic sau contract. Pentru a putea fi valabilă, cauza trebuie:

- să existe la încheierea actului juridic (în caz contrar, actul juridic încheiat nu va produce niciun efect (rezultat));
- să fie una reală (să exprime dorința reală a persoanei și să nu fie falsă);
- să fie permisă de lege și bunele moravuri.

Forma actului juridic, adică modul în care se exprimă acordul de voință la încheierea actului juridic. Cu alte cuvinte, forma reprezintă haina pe care o îmbracă actul juridic ca rezultat al încheierii sale. Prin urmare, CC RM permite următoarele forme de încheiere a actelor juridice:

forma verbală (atunci când părțile se înțeleg vorbind) (art.209 CC RM). Astfel, pot fi încheiate în formă verbală următoarele acte juridice:

- actele juridice pentru care legea sau înțelegerea dintre părți nu prevede forma scrisă sau autentică;

- actele juridice care se execută chiar la încheierea lor, indiferent de valoarea obiectului; important este ca actul juridic respectiv să fie încheiat și executat în același moment, cu alte cuvinte, momentul încheierii și momentul executării să coincidă. Astfel, în caz că are loc încheierea unui contract de vânzare-cumpărare care are valoarea obiectului de 30 000 lei, acesta poate fi încheiat în formă verbală cu condiția că bunul și banii urmează a fi transmise în același moment;

- actele juridice în care valoarea obiectului este mai mică de 1000 de lei, iar momentul încheierii și momentul executării acestuia nu coincid (ca exemplu ar servi situația când este înstrăinată o carte în valoare de 800 lei, dar cumpărătorul nu are banii cu el, urmând să-i transmită ulterior. Astfel, în asemenea situații nu este necesar de a întocmi un contract în vederea documentării acestei situații, deși legea nu interzice acest lucru, lăsând la alegerea părților să decidă ce formă urmează să îmbrace actul juridic respectiv).

De asemenea, tot din cadrul formelor verbale face parte și situația când un act juridic este considerat încheiat ca rezultat al unor acțiuni concludente care demonstrează intenția clară de a încheia actul juridic (primirea banilor din bancomat sau introducerea monedei într-un automat, ceea ce exprimă voința clară în vederea procurării unui bun).

În anumite cazuri și tăcerea este considerată ca un accept de a încheia un act juridic. În asemenea situație este nevoie ca legea să prevadă acest lucru în mod expres. Totuși, există situații când între comercianți, care practică activitatea comercială o durată îndelungată de timp, se instituie anumite reguli, care sunt respectate cu strictețe, una din acestea ar fi că prin tăcere (ceea ce presupune că părțile nu exprimă nici acceptul, nici refuzul de a încheia contractul) se subînțelege că persoanele au acceptat să încheie un anumit contract în mod tacit.

Forma scrisă presupune situația când în urma încheierii unui act juridic se întocmește un document în scris (art. 210 CC RM). La rândul său, forma scrisă este de mai multe feluri, și anume: forma scrisă simplă și forma autentică. În formă scrisă simplă urmează a fi încheiate următoarele acte juridice:

- actele juridice încheiate între persoanele juridice, cu excepția acelor în care momentul executării coincide cu momentul încheierii;

- actele juridice încheiate între persoanele juridice și persoanele fizice, cu excepția acelor în care momentul executării coincide cu momentul încheierii;

- actele juridice încheiate între persoanele fizice care au un obiect a cărui valoare depășește 1000 de lei, dacă momentul încheierii nu coincide cu momentul executării. Însă, această regulă nu este obligatorie și reprezintă mai mult o condiție necesară pentru actele juridice pentru care legea prevede în mod direct încheierea acestora în formă scrisă.

N.B. *Nerespectarea formei scrise face ca actul juridic încheiat să fie considerat nevalabil doar în cazurile în care legea indică direct acest lucru.* În cazul în care nu sunt respectate condițiile enumerate mai sus, survin două situații:

- când între părți apare un conflict în fața unei instanțe de judecată, și anume când actul juridic sau contractul nu a fost încheiat în formă scrisă, părțile nu vor putea să aducă martori în favoarea lor în fața instanței de judecată în apărarea poziției lor sau în scopul de a dovedi existența unui asemenea act juridic. Deci, aceasta constituie mai mult o condiție de probare (ad probatione), decât de valabilitate (ad validatem), ceea ce presupune cu certitudine că chiar dacă părțile nu au încheiat contractul în forma scrisă, iar în CC al RM nu este indicat direct că contractul trebuie să fie încheiat în formă scrisă, aceasta nu va genera nulitatea (nevalabilitatea) acestui contract, însă în caz de un eventual litigiu în instanța de judecată părțile nu vor putea utiliza proba cu martori pentru a demonstra că un oarecare contract a fost încheiat (ad probatione, din latină – a proba). Dacă legea indică concret că un contract în anumite situații trebuie să fie încheiat în formă scrisă, de

exemplu, art. 876 alin. (1); art. 912 CC al RM, atunci aceste prevederi urmează a fi respectate, în caz contrar contractele vor fi nevalabil încheiate și în această situație forma scrisă joacă rol ad validatem (din latină – a valida). Prin urmare, de forma în care este încheiat contractul depinde valabilitatea acestuia;

- nerespectarea formei scrise face ca actul juridic încheiat să fie considerat nevalabil doar în cazurile în care legea indică direct acest lucru.

La încheierea unui act juridic în formă scrisă, urmează să fie întocmit un document fie într-un singur exemplar, fie în două exemplare. Pentru ca actul să fie considerat valabil, acest document trebuie să fie semnat de ambele părți. În cazul persoanelor fizice, în anumite situații părțile nu au posibilitatea să semneze personal documentul din anumite considerente (boală, deplasare). În atare caz, poate semna o persoană împuternicită, însă semnătura persoanei respective trebuie în mod obligatoriu certificată de notar sau de o altă persoană împuternicită (secretarul primăriei).

Forma autentică presupune autentificarea unui document, care dovedește încheierea unui act juridic de către notar. Respectarea formei autentice este obligatorie doar în două situații:

- când legea prevede acest lucru;
- când părțile au stabilit acest lucru.

Forma autentică se utilizează cel mai des pentru actele juridice de o importanță deosebită. Diferența dintre forma autentică și forma scrisă simplă este doar în faptul că semnăturile părților se autentifică notarial. Astfel putem spune că acest document prezintă o valoare mai mare ca probă în cadrul unei judecăți, precum și conferă o siguranță mai mare pentru părți în vederea faptului că actul juridic încheiat este legal.

N.B. Spre deosebire de forma scrisă simplă, nerespectarea formei autentice determină nulitatea actului juridic.

Un alt aspect destul de important legat de forma actului juridic vizează situațiile când este necesar de a înregistra anumite acte juridice pentru ca acestea să dea posibilitate părților să se bucure de scopurile urmărite ca rezultat al încheierii lor și nimeni să nu poată îngădi exercitarea normală a drepturilor dobândite prin încheierea actului juridic respectiv (să fie opozabil terților). Astfel, CC RM în art.214 menționează că toate actele juridice care au ca obiect bunuri imobile (terenuri, case) urmează a fi înregistrate în registrul bunurilor imobile. De asemenea, se menționează că prin lege pot fi stabilite anumite condiții de înregistrare a acestor acte. Totodată, menționăm că nerespectarea acestei condiții nu atrage după sine nulitatea actului juridic, ci doar în anumite situații poate crea impedimente unei părți în utilizarea pe larg a dreptului său. Astfel, prin opozabilitatea față de terț se înțelege o serie de acțiuni, formalități care trebuie îndeplinite pentru a ocroti interesele unor persoane, altele decât părțile contractului. După cum am observat, de regulă legiuitorul impune aceste formalități în cazul unor drepturi mai importante pentru titulari, cum ar fi dreptul de proprietate asupra unui imobil, fapt despre care menționează art. 214 și art. 290 ale CC al RM: „Dreptul de proprietate și alte drepturi reale asupra bunurilor imobile, grevările acestor drepturi, apariția, modificarea și încetarea lor sunt supuse înregistrării de stat”. Aceste formalități urmează a fi respectate (pe lângă faptul că se încheie un contract în scris, care se autentifică notarial), pentru ca actul juridic respectiv să fie cunoscut și terților, astfel că de fiecare dată când cineva urmează să încheie un contract care are ca obiect un bun imobil el poate verifica care este soarta acestui bun în Registrul bunurilor imobile, ceea ce exclude la minim posibilitatea ca persoana să fie indusă în eroare în mod intenționat.

5.1.3. Procura și reprezentarea

În acest subparagraf ne vom axa cu prioritate pe două instituții ale dreptului civil pe larg întâlnite și utilizate. Importanța acestora este enormă pentru viața cotidiană. Urmează să ne expunem asupra avantajelor și dezavantajelor acestor instituții, precum și asupra elementelor și condițiilor principale ce urmează a fi respectate în vederea utilizării acestor instituții civile.

5.1.3.1. Reprezentarea

Înainte de toate urmează să menționăm care sunt motivele care generează utilizarea pe larg a instituției reprezentării, acestea având la bază o serie de factori sau situații. Astfel, motivele reprezentării pot fi:

de drept

- lipsa capacității de exercițiu;
- incapacitatea de exercițiu restrânsă;
- declararea persoanei incapabile;
- limitarea capacității de exercițiu (vezi 5.1.1.);

de fapt

- boală;
- lipsa persoanei;
- nedorința de a încheia personal actul juridic;
- lipsa de cunoștințe necesare etc.

De regulă, actul juridic se încheie personal de persoana care dorește să încheie acel act. Prin urmare, aceasta dorește să survină urmările actului juridic. Sunt însă cazuri când persoana, din anumite motive (se află în străinătate etc.), nu poate participa la încheierea acestuia. În asemenea situații apare necesitatea înlocuirii persoanei ce dorește încheierea actului juridic cu o altă persoană (reprezentant) care ar putea încheia respectivul act. Prin această operație, actul juridic produce efectele asupra reprezentatului, ca și cum acesta ar fi participat la încheierea actului respectiv, deoarece actul juridic se încheie în numele și pe seama lui.

Cât privește reprezentantul (cel care reprezintă), acesta acționează ca un intermediar (persoană care face legătura) între părțile care încheie actul juridic și în asemenea situație asupra reprezentantului actul juridic încheiat nu se răsfrânge nici într-un fel. Prin urmare, putem defini noțiunile de reprezentant și reprezentat, după cum urmează:

- **reprezentat** – persoana care încredințează unei alte persoane dreptul de a săvârși în numele său anumite acte juridice, precum și persoana care are necesitatea de a fi reprezentată;
- **reprezentant** – persoana împuternicită să facă în numele și pe contul reprezentatului anumite acte juridice (aceasta acționează ca un intermediar între părțile care încheie actul juridic și în asemenea situație asupra reprezentantului actul juridic încheiat nu acționează nici într-un fel).

Reprezentarea îndeplinește un rol important și are o deosebită utilitate în raporturile juridice. Astfel, dacă n-ar exista reprezentare, persoanele care nu pot încheia personal un act juridic valabil nu s-ar putea bucura de niciun avantaj al vieții juridice. Prin acest procedeu juridic CC RM ocrotește persoanele incapabile, dându-le un reprezentant legal care cu voința lui înlocuiește voința neconștientă a celor lipsiți de maturitatea psihică necesară (vârsta) pentru încheierea actelor juridice, încheind acte juridice în numele și pe socoteala acestora din urmă, care astfel vor dobândi drepturi și asuma obligațiile spre folosul lor, ca titulari de drepturi și obligații.

Însă, utilitatea reprezentării se prezintă și în cazul persoanelor cărora li se permite să încheie acte juridice (fără a lua parte, în persoană, la formarea lor), prin reprezentant ușurând astfel relațiile economice între persoanele aflate la mare distanță unele de altele, dând posibilitate de a economisi timp și efort și asigurând totodată folosirea de către cei interesați a persoanelor cu pregătire de specialitate într-un anumit domeniu etc. Tot prin procedeu reprezentării persoanele juridice pot încheia acte prin împuterniciții (organele) lor.

Reprezentarea poate fi:

- convențională (care se face la voința părților);

- legală (care este impusă de lege);
- specială (care se referă la o anumită situație);
- generală (care se referă la toate situațiile posibile).

Reprezentarea este convențională când împuternicirea se acordă de către reprezentat (cel care dorește să încheie actul juridic) reprezentantului (cel care reprezintă) printr-un contract.

Reprezentarea este legală atunci când legea împuternicește o persoană să săvârșească anumite acte juridice în numele și pe seama altei persoane. În această situație, cazurile și întinderea împuternicirilor reprezentantului (cel care reprezintă) sunt stabilite prin lege.

Reprezentarea generală este atunci când reprezentantul (cel care reprezintă) va reprezenta persoana ce dorește să încheie acte juridice în toate cazurile și situațiile, pe când reprezentarea specială se referă doar la un anumit act juridic pe care reprezentantul îl va încheia pentru persoana ce dorește să încheie actul juridic respectiv.

Dacă față de persoana care dorește să încheie actul juridic, actul juridic încheiat își produce toate consecințele juridice, atunci față de reprezentant (cel care reprezintă) actul juridic încheiat nu are nicio consecință.

Nu toate actele juridice pot fi încheiate prin reprezentant datorită faptului că anumite acte juridice, ca: căsătoria, testamentul, adopția și alte acte juridice, au o natură personală, au o mare importanță atât pentru cel care îl încheie, cât și pentru întreaga societate. Aceste acte țin de persoana ce dorește să încheie asemenea act juridic. Acest caracter personal este stabilit în art. 242 alin. (5) din CC RM, unde se prevede expres că actul juridic ce urmează a fi încheiat se încheie personal de persoana ce dorește acest lucru. Un exemplu ar fi faptul că testamentul nu poate fi încheiat prin intermediul unui reprezentant.

Persoanele juridice vor putea fi reprezentante cu condiția că activitatea de reprezentare să nu contravină actelor de formare și scopului în vederea căruia au fost create.

Pentru ca actul juridic încheiat de reprezentant să-și producă efectele direct în persoana reprezentatului (cel care dorește să încheie respectivul act juridic), este necesar:

- ca reprezentantul să aibă o împuternicire în acest sens, fie din partea reprezentatului însuși (reprezentare convențională), fie numai de lege (reprezentare legală);

- ca cel care reprezintă să aducă la cunoștința persoanei cu care încheie actul, calitatea sa de reprezentant, pentru ca acea persoană să știe că acel act juridic nu se formează între ea și reprezentant, ci între ea și persoana reprezentată. Dacă persoana care reprezintă nu aduce faptul la cunoștința celeilalte părți sau dacă ea ignoră calitatea sa de reprezentant, riscă ca actul juridic ce îl încheie să-și producă efectele asupra sa, asumându-și obligațiile care vor apărea. Sunt însă cazuri când persoana reprezentată creează condiții pentru ca cealaltă parte ce încheie actul juridic să creadă că persoana care reprezintă este împuternicită de persoana reprezentată să încheie acel act juridic. Cu alte cuvinte, dacă persoana reprezentată a împuternicit persoana ce reprezintă să împrumute o anumită sumă de bani, uitând să specifice în procură că ea este valabilă numai pentru un singur împrumut, el va fi obligat să suporte consecințele și ale altor împrumuturi făcute de persoana care reprezintă chiar dacă nu a împuternicit-o pentru aceste împrumuturi.

- un alt moment important ce ține de reprezentarea persoanei este faptul că, pentru a putea fi reprezentant (să încheie acte juridice pentru cineva), este necesar ca reprezentantul (persoana fizică) să aibă maturitatea psihică necesară pentru a încheia respectivul act juridic, adică 18 ani. De asemenea, și cei cu vârsta între 14 și 18 ani pot reprezenta când acest lucru este permis de lege pentru actul juridic ce urmează a fi încheiat.

În conformitate cu CC RM art. 244, persoana care reprezintă poate transmite împuternicirile sale de a reprezenta unei alte persoane, cu condiția să-i aducă la cunoștință persoanei reprezentate despre transmiterea împuternicirilor (dreptul de substituție).

De exemplu, persoana reprezentată (A) poate să-i permită persoanei care reprezintă (B) transmiterea (dacă dorește) împuternicirilor de reprezentare unei a treia persoane (C). În această situație, persoana care reprezintă (B) va purta răspundere în fața persoanei reprezentate (A) pentru toate acțiunile pe care le va efectua persoana (C) căreia i-au fost transmise împuternicirile sale, doar în cazul când persoana (C) a fost aleasă de către (B), și nu va purta răspundere dacă persoana (C) căreia i-au fost transmise împuternicirile a fost aleasă de însuși persoana reprezentată (A).

Împuternicirile se pot acorda fie prin exprimarea voinței față de persoana care se împuternicește sau față de persoana în a cărei privință va avea loc reprezentarea. Exprimarea voinței poate fi sub forma unui act juridic fie autentificat notarial, fie sub semnătură privată, a unei scrisori etc. ori poate fi făcută chiar și în mod verbal.

Art.247 din CC RM prevede durata împuternicirilor de reprezentare, care se stabilește în momentul în care persoana reprezentată își exprimă voința de a fi reprezentată la încheierea actelor juridice. De asemenea, este posibil ca persoana reprezentată să manifeste dorința de a retrage împuternicirile sau să le modifice, în acest caz ea trebuie să anunțe persoanele cu care dorește să încheie acte juridice despre modificările apărute (art. 248 CC RM).

Legea totodată interzice persoanei care reprezintă să încheie acte juridice în numele persoanei reprezentate cu sine însuși, atât în nume propriu, cât și în calitate de reprezentant al altei persoane, fără acordul persoanei reprezentate, pentru a se evita conflictele ce pot apărea datorită interesului la încheierea actului juridic sau pentru a nu favoriza pe una din persoanele pe care le reprezintă (art.251 CC RM).

5.1.3.2. Procura

Procura (art. 252-257 CC RM) este un înscris ce confirmă împuternicirile pe care le acordă persoana reprezentată unei sau mai multor persoane care reprezintă, de a încheia acte juridice pentru persoana reprezentată. Cu alte cuvinte, procura este un document în formă scrisă care conține voința persoanei reprezentate de a fi reprezentată și limitele împuternicirilor acordate persoanei care reprezintă. În procură se poate înscrie tot ceea ce dorește să se realizeze la încheierea actelor juridice de către persoana care reprezintă. Persoana reprezentată poate împuternici mai multe persoane să o reprezinte; în acest caz este necesar ca numele persoanelor care o vor reprezenta să fie incluse în procură, de asemenea și modul în care vor acționa persoanele care o vor reprezenta.

Procura este un document în formă scrisă, care în anumite cazuri necesită a fi autentificat notarial. În conformitate cu art.252 alin.(2) CC RM, procura trebuie autentificată notarial când împuternicirile cuprinse de ea se referă la încheierea unor acte juridice ce trebuie să fie autentificate notarial. De exemplu, procura de vânzare a unui teren. Dacă procura nu va fi autentificată notarial, atunci ea nu are nicio valoare juridică, este nulă.

Pe lângă notari, dreptul de a autentifica procuri îl au consilierii și secretarii de primărie. Ca și procurile autentificate notarial, au aceeași putere juridică și procurile eliberate de:

- șefii instituțiilor medicale, sanatoriilor, medicul-șef, medicul de gardă, în cazul în care persoana reprezentată se află în aceste instituții;
- comandantul unității militare, pentru militari și familiile acestora în punctele în care se află unitățile militare;
- șeful instituțiilor de detenție, când persoana reprezentată se află în închisoare;
- conducătorul organului de protecție socială, când persoana reprezentată se află în instituția de protecție socială;
- procurile eliberate pentru primirea salariilor sau pentru alte acte ce se referă la locul de muncă, pensii, burse, indemnizații, colete, corespondențe pot fi autentificate de administrația de la locul de muncă, de instituția medicală în care se află persoana care eliberează procura.

Procura poate fi de două feluri: generală și specială.

Prin **procură generală** persoana care o eliberează împuternicește persoana care va reprezenta să încheie orice fel de acte juridice.

Prin **procură specială** persoana care o eliberează împuternicește persoana care va reprezenta să încheie doar acte concrete, de exemplu, de a vinde/a dona un bun.

Dacă persoana care a eliberat procura dorește să o anuleze, ea este obligată să aducă la cunoștință acest lucru persoanei împuternicite, precum și persoanelor cu care urma să încheie acte juridice.

Procura este valabilă pentru perioada indicată în ea, dar nu mai mult de trei ani. Dacă în procură nu este indicat un termen de valabilitate, atunci acea procură va fi valabilă timp de un an.

De asemenea, conform art.255 CC RM, valabilitatea procurii va înceta:

- când expiră termenul ei;
- când persoana care a eliberat procura o anulează, adică o declară nevalabilă;
- persoana care reprezintă pe cineva în baza unei procuri renunță de a executa împuternicirile cu care a fost însărcinată;
- odată cu moartea, dispariția persoanei care eliberează procura sau a persoanei împuternicite prin procură;
- dizolvării persoanei juridice care a eliberat procura sau care este împuternicită prin procură de a reprezenta.

La încetarea valabilității procurii, persoana care reprezintă sau urmașii acesteia sunt obligați să înapoieze procura. Efecte ale încetării procurii sunt:

- dispar împuternicirile;
- toate actele efectuate de către reprezentant până la momentul când a aflat sau trebuia să afle despre încetarea valabilității procurii sunt valabile.

Model de procură: **PROCURĂ**

Republica Moldova, mun. Chișinău

_____ 20 _____

Subsemnat(ul,a), Maria Albu, născută la 00.00.0000., codul personal 0000000000, domiciliat(ă) în str. Zorilor nr.23/2, ap. 22, mun. Chișinău, Republica Moldova, prin prezenta împuternicesc cet. Ion Vreme, născut la 00.00.0000, codul personal 1111111111, domiciliat în str. Grădinilor 5/3, ap.32, mun. Chișinău, Republica Moldova, să-mi reprezinte interesele în organele de resort ale Republicii Moldova: Ministerul Educației, Tineretului și Sportului, Ministerul Justiției, Direcția Înregistrării Actelor de Stare Civilă, Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Consulară,

Arhiva Republicană, Oficiul Stării Civile, privind depunerea, legalizarea și ridicarea actelor de stare civilă și altor acte necesare.

În acest scop, mandatarului îi ofer dreptul să depună cereri, să semneze pentru mine, să îndeplinească toate acțiunile și formalitățile legate de această împuternicire.

Procura este valabilă pe un termen de trei ani.

Semnătura mandantului _____

5.2. CONTRACTUL DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

Contractul de vânzare-cumpărare este contractul în care o parte (vânzător) se obligă să transmită un bun în proprietatea celeilalte părți (cumpărător), iar aceasta se obligă să preia bunul și să plătească prețul convenit (art. 753 CC al RM).

Contractul de vânzare-cumpărare este unul din cele mai utilizate contracte din viața de zi cu zi a oamenilor. Datorită acestui tip de contract, oamenii își pot satisface practic toate necesitățile materiale și spirituale, de exemplu, de a cumpăra produse alimentare, îmbrăcăminte, case de locuit și altele. De asemenea, persoanele își pot vinde bunurile de care nu mai au nevoie, prin urmare contractul de vânzare-cumpărare este un contract necesar în viața cotidiană.

Considerăm obligatoriu de a descrie în primul rând contractul de vânzare-cumpărare, deoarece conține o serie de elemente asemănătoare și specifice altor contracte, care se aplică în anumite cazuri. În capitolul ce urmează se vor descrie elementele cele mai importante legate de conținutul contractului de vânzare-cumpărare, cum ar fi: părțile contractului, obiectul contractului (ce poate fi vândut sau cumpărat), prețul și modul de achitare a prețului, precum și formele în care poate fi încheiat un contract de vânzare-cumpărare. De asemenea, vom menționa și despre importanța unor situații la încheierea contractului de vânzare-cumpărare, și anume cele legate de predarea-primirea și totodată și verificarea bunului, când se dobândește dreptul de proprietate a bunului cumpărat, care sunt condițiile ce trebuie respectate referitor la calitate, ambalaj sau calitate.

5.2.1. Ce este important să se cunoască despre contractul de vânzare-cumpărare (elementele contractului de vânzare-cumpărare)

Secțiunile prezentului subparagraf conțin o serie de întrebări importante, cum ar fi: cine poate încheia un contract de vânzare-cumpărare și ce condiții trebuie să întrunească persoanele respective, ce categorii de bunuri pot fi vândute și, respectiv, cumpărate. La fel, se vor stabili elementele principale ale prețului și cum urmează a fi achitat acesta. În final vor fi expuse formele în care urmează a fi încheiat un contract de vânzare-cumpărare în funcție de anumite situații.

5.2.1.1. Părțile contractului de vânzare-cumpărare

Contractul de vânzare-cumpărare se încheie între vânzător, pe de o parte, și cumpărător, de cealaltă parte. În calitate de părți ale contractului pot fi atât persoanele fizice, cât și cele juridice. În cadrul acestui contract, vânzătorul are obligația de a vinde ceva, un bun ce îl are în proprietate, pe care îl va transmite în proprietatea cumpărătorului, primind pentru acest bun o sumă de bani (prețul). Odată ce bunul a fost pus la dispoziția cumpărătorului, vânzătorul are dreptul de a primi suma de bani (prețul) cu care se cumpără bunul. Cumpărătorul este persoana ce cumpără bunul ce se vinde, pentru care achită o sumă de bani (prețul). Odată ce are la dispoziție bunul ce dorește să-l cumpere, este obligat să plătească vânzătorului prețul bunului.

Indiferent de faptul dacă în calitate de subiecți ai contractului de vânzare-cumpărare apar persoane fizice sau persoane juridice, acestea trebuie să întrunească unele cerințe legale, și anume:

- să aibă capacitate de a contracta;
- să fie proprietar al bunului ce se vinde.

Important atât pentru vânzător, cât și pentru cumpărător este faptul ca părțile să aibă maturitatea psihică (vârsta), să fie capabile pentru încheierea contractului de vânzare-cumpărare, iar persoanele juridice să fie legal constituite (a se vedea subcapitolul [5.1.1](#)).

O altă condiție pentru vânzător ar fi că el trebuie să fie proprietarul bunului, însă legea prevede și cazuri când în calitate de vânzător pot apărea și alte persoane decât cele care au dreptul de proprietate asupra bunurilor care urmează a fi vândute. Aceste persoane sunt împuternicite să vândă în baza legii, a contractului sau a unui alt act legal care le permite să vândă bunuri ce nu le aparțin. Asemenea situații avem și în cazul cumpărătorului, care nu devine proprietar al bunului, dacă cumpără bunul pentru o altă persoană. De exemplu, în cazul vânzării unui bun în temeiul executării contractului de comision, parte în contractul de vânzare-cumpărare este comisionarul care acționează în nume propriu (adică el personal), dar pe contul comitentului (în folosul celui care l-a împuternicit) (art.1061 alin. (1) CC RM). Tot astfel, administratorul fiduciar (persoana care fie în baza unui contract, fie în baza unei hotărâri judecătorești este împuternicită să administreze anumite bunuri sau, altfel spus, să poarte de grijă unor bunuri) poate încheia în nume propriu contracte de vânzare-cumpărare în privința patrimoniului pe care l-a primit în administrare fiduciară.

De regulă, vânzătorul trebuie să prezinte documentele care confirmă că are în proprietate acel bun. În unele cazuri, însăși legea stabilește documentele necesare de a fi prezentate. De exemplu, în cazul în care prin contract de vânzare-cumpărare se vinde un teren de pământ, vânzătorul trebuie să prezinte documentul ce confirmă dreptul de proprietate asupra terenului de pământ, precum și extrasul din registrul bunurilor imobile. De asemenea, la vânzarea bunului se vor prezenta și documente care ar certifica că bunul ce se vinde este de calitate prevăzută în contract.

În cazul în care obiect al contractului de vânzare-cumpărare este un bun ce aparține mai multor persoane (proprietate comună pe cote-părți), atunci la vânzarea acestui bun este necesar acordul de voință al tuturor persoanelor care sunt proprietari ai bunului. Dacă vânzătorul care este proprietar asupra unei părți dintr-un bun dorește să-și vândă partea, el este obligat să înștiințeze ceilalți proprietari ai părților bunului despre oferta de vânzare, cu excepția cazului când partea din bun se vinde la licitație. Conform art.351 CC RM, în privința bunurilor proprietate comună pe cote-părți nu se pot încheia acte de dispoziție (vânzare-cumpărare, donație, schimb etc.) decât cu acordul tuturor coproprietarilor (această situație poartă denumirea de respectarea dreptului de preemțiune (drept preferențial de a cumpăra primul cota (partea) de proprietate în caz că unul din coproprietari dorește să o vândă)). Dacă ceilalți coproprietari renunță să-și exercite dreptul de preemțiune sau nu îl exercită în decursul unei luni din ziua când coproprietarii au fost informați (notificați) despre intenția vânzării unei cote din proprietate în cazul bunului imobil și în decursul a 10 zile în cazul bunului mobil, vânzătorul are dreptul să vândă oricărei alte persoane cota sa parte. Dacă mai mulți coproprietari își manifestă intenția de a dobândi (cumpăra) cota-parte, vânzătorul are dreptul să aleagă dintre aceștia acel cumpărător pe care dorește el. Dacă cota-parte se vinde fără respectarea dreptului de preemțiune, oricare coproprietar poate intenta, în decursul a 3 luni, acțiune în instanța de judecată pentru a declara contractul dat nevalabil, cu scopul să-i fie atribuite drepturi și obligații de cumpărător (art.352 CC RM).

În cazul vânzării unui bun de către o persoană care nu este proprietar al acestui bun și nu are dreptul să-l vândă, de regulă, dreptul de proprietate asupra acestui bun nu trece la cumpărător. În anumite condiții însă, cumpărătorul vrednic (de bună-credință), care nu cunoștea despre această situație (că cel care vinde bunul nu este proprietar), poate deveni proprietar al bunului cumpărat de la persoana care nu a avut dreptul de a-l înstrăina (vinde). Astfel, potrivit art.375 CC RM, dacă un bun a fost dobândit cu titlu oneros (cu bani) de la o persoană care nu a avut dreptul să-l vândă (înstrăineze), proprietarul adevărat al bunului poate să-l revendice (să-l ia înapoi) de la cumpărătorul/dobânditorul de bună-credință numai în cazul în care:

- bunul a fost pierdut de proprietar ori de persoana căreia bunul i-a fost transmis de proprietar în posesiune;
- dacă i-a fost furat unuia sau altuia;

- a ieșit în alt mod din posesiunea acestuia, fără voia lor.

Trebuie să menționăm că legea mai prevede anumite situații când unele persoane nu au dreptul să fie părți ale contractului de vânzare-cumpărare, și anume: potrivit art.801 CC RM, judecătorii, avocații, notarii, procurorii și executorii judecătorești nu pot dobândi drepturi litigioase sub sancțiunea nulității absolute, adică nu pot încheia contracte de vânzare-cumpărare dacă aceasta este legat nemijlocit de activitatea (serviciul) lor sau rezultă din aceasta. Tot astfel, tutorele și curatorul, soțul și rudele acestora de până la gradul al patrulea inclusiv nu au dreptul să încheie contracte cu persoana pusă sub tutelă sau curatelă (art.43 alin. (3) CC RM). Reprezentantul nu are dreptul, cu excepția cazurilor în care nu îi este permis în mod expres, să încheie acte juridice în numele reprezentantului cu sine însuși, nici în nume propriu, nici în calitate de reprezentant al unui terț (art.251 CC RM). În ordinea celor menționate, putem **concluziona** următoarele:

Vânzător este persoana:

- care deține în proprietate un bun;
- ce are obligația de a vinde acel bun;
- care este obligată să transmită bunul vândut;
- ce are dreptul de a solicita prețul (bani) pentru bunul vândut;
- care este obligat să prezinte documentele care confirmă că deține în proprietate acel bun.

Cumpărător este persoana:

- care dorește să cumpere un bun;
- care este obligată să achite prețul (bani) pentru bunul cumpărat;
- care este în drept să ceară bunul cumpărat;
- care dobândește dreptul de proprietate asupra bunului cumpărat.

N.B. Părțile contractului de vânzare-cumpărare au obligații reciproce: **Vânzătorul** este obligat să transmită bunul și este în drept să ceară banii, iar **Cumpărătorul** este obligat să achite banii și este în drept să ceară bunul.

5.2.1.2. Obiectul contractului de vânzare-cumpărare (ce putem vinde și ce cumpăra)

Obiectul contractului de vânzare-cumpărare este bunul transmis de vânzător cumpărătorului. Obiect al contractului de vânzare-cumpărare poate fi orice bun mobil și imobil. Pentru valabilitatea contractului, bunul care se vinde trebuie să întrunească anumite condiții legale. Astfel, bunul trebuie să fie licit (adică legal/permis de lege), să se afle în circuitul civil (să fie permis prin lege vânzarea-cumpărarea acestor bunuri), să existe în momentul încheierii contractului, să fie determinat sau determinabil cel puțin în specia sa (să fie clar care bunuri urmează a fi vândute) și să reprezinte o prestație posibilă (a se vedea subcapitolul [5.1.2](#)).

Bunul vândut este ilicit dacă el nu este permis de lege, spre exemplu, substanțele narcotice nu pot servi obiect al unui contract de vânzare-cumpărare din simplul motiv că sunt interzise prin lege, prin urmare substanțele narcotice reprezintă un bun ilicit.

Prin condiția că bunul trebuie să fie determinat înțelegem următoarele: se vinde apartamentul 53 din strada Ion Creangă, or. Ungheni, adică este clar despre care bun se vorbește. Prin condiția că bunul este determinat generic, noi înțelegem situația când se vinde 100 kg de grâu, adică cunoaștem că se vând cereale și mai concret, grâu în cantitate de 100 kg. În orice contract de vânzare-cumpărare este necesar de stabilit denumirea și cantitatea bunului, în caz contrar contractul este nul, adică nu are putere juridică.

De asemenea, pentru ca bunul să poată fi vândut, este necesar ca legea să permită acest lucru. Astfel, nu toate bunurile pot fi obiect al contractului de vânzare-cumpărare, și anume, bunurile care aparțin statului (de exemplu, spațiul aerian, apele, pădurile, a se vedea capitolul [4.1](#)).

Potrivit art.127 din Constituția Republicii Moldova, sunt excluse din circuitul civil bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicații, precum și alte bunuri stabilite de lege care sunt în proprietatea exclusivă a statului.

Pot face obiectul contractului de vânzare-cumpărare numai bunurile aflate în circuitul civil. În funcție de criteriul admisibilității în circuitul civil, bunurile pot fi împărțite în trei categorii, după cum urmează: bunuri excluse din circuitul civil; bunuri admise condițional în circuitul civil (bunuri pentru a căror participare la circuitul civil este necesară îndeplinirea unor condiții legale); bunuri admise fără restricții în circuitul civil. După cum a fost menționat, obiecte ale contractului de vânzare-cumpărare pot fi și bunurile pentru a căror participare la circuitul civil este necesară îndeplinirea unor condiții legale. În unele cazuri, pentru vânzarea anumitor bunuri, ca: armele, unele substanțe chimice, este necesară o autorizație specială eliberată de organul competent. Aceste cerințe se instituie de către legiuitor din motive de respectare a ordinii publice. La categoria acestora se atribuie, de exemplu, armamentul, munițiile, substanțele explozive etc. În această ordine de idei, menționăm că comercializarea tuturor tipurilor de armament și muniții aferente constituie monopolul statului și se exercită de magazinele de stat specializate, în baza licențelor și autorizațiilor Ministerului Afacerilor Interne.

Bunul obiect material al contractului de vânzare-cumpărare trebuie să existe la momentul încheierii contractului. Contractul se consideră valabil încheiat și în cazul în care obiectul contractului, adică bunul, nu este la momentul încheierii acestuia, dar poate exista pe viitor (de exemplu, utilajul ce urmează a fi executat, opera literară comandată, fructele viitoare etc.) (art.206 alin. (3) CC RM). Însă, nu toate bunurile viitoare pot constitui obiectul unui contract. Excepție sunt bunurile ce formează o moștenire nedeschisă. Astfel, potrivit prevederilor art.675 alin. (1) din CC RM, contractul asupra moștenirii unui terț încă în viață este nul. Nul este și contractul asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață.

Toate condițiile referitoare la obiectul contractului analizate mai sus, precum și interesul părților față de acesta sunt condiționate de posibilitatea existenței lui. Menționăm că obiectul contractului trebuie să fie posibil. Un obiect imposibil atrage nevalabilitatea contractului, dar numai în cazul în care acest obiect este imposibil pentru ambele părți (de ex., cineva vinde, iar cineva cumpără bilete de zbor pe planeta Marte). De altfel, obiectul trebuie să fie imposibil pentru oricine în mod absolut. În cazurile în care obiectul este imposibil pentru o singură parte contractantă, contractul este valabil. La fel, imposibilitatea obiectului trebuie să existe chiar în momentul încheierii contractului. Imposibilitatea ulterioară încheierii contractului nu constituie temei pentru invocarea nulității acestuia.

5.2.1.3. Prețul contractului de vânzare-cumpărare (arvuna, plata înainte, plata după) și cine achită cheltuielile de vânzare a unui bun

Un alt element important al contractului de vânzare-cumpărare este prețul pe care îl achită cumpărătorul vânzătorului pentru bunul cumpărat. Pentru ca contractul de vânzare-cumpărare să fie considerat valabil, prețul acestuia trebuie să întrunească două condiții:

- prețul trebuie să fie în formă bănească, deoarece orice alt mod de plată ar face din acel contract, după caz, un contract de vânzare-cumpărare, dacă în locul prețului este un alt bun sau un contract de înstrăinare a bunului, cu condiția întreținerii pe viață în cazul în care în locul prețului se promite prestarea unei întrețineri;
- prețul trebuie să fie stabilit sau cel puțin determinabil la încheierea contractului, deoarece cumpărătorul trebuie să cunoască la ce se obligă el când încheie contractul.

În art. 756 din CC RM este menționat clar că părțile trebuie să stabilească în contract care este prețul bunului; în caz că prețul nu este indicat direct în contract, aceasta nu este o problemă, deoarece părțile pot stabili modul de determinare a prețului (spre exemplu, prețul mediu pe piață a unui asemenea bun în perioada când va trebui să fie achitați banii sau în funcție de cursul valutar al unei valute concrete într-o anumită perioadă).

De regulă, în contractul de vânzare-cumpărare prețul bunului se achită vânzătorului odată cu primirea bunului, însă la dorința părților, printr-o dispoziție inclusă în contract, prețul poate fi achitat vânzătorului atât înainte, cât și după primirea bunului în proprietate.

De multe ori întâlnim în practică situații când pentru a cumpăra bunul, cumpărătorul achită o **arvună** vânzătorului pentru a-i arăta intenția de a cumpăra bunul. În conformitate cu art. 631 din CC RM, arvuna ar constitui o sumă de bani care ar demonstra încheierea unui contract și ar garanta executarea unei obligații. Arvuna poate să constea atât din sume de bani, cât și din alte bunuri. Este important să ținem cont de următoarele reguli legate de arvună, în vederea excluderii unor conflicte ce pot apărea în legătură cu instituția respectivă:

Arvuna poate servi ca dovadă în instanța de judecată referitor la faptul că încheierea contractului a avut loc, în caz că una din părți nu recunoaște că a încheiat contractul de vânzare-cumpărare, atunci când nu există înscrisuri sau alte dovezi în acest sens. Astfel, în caz că apare un conflict în fața unei instanțe de judecată și una din părți nu recunoaște că a încheiat un contract de vânzare-cumpărare, cealaltă parte care susține că un asemenea contract a fost încheiat poate dovedi acest lucru dacă are la sine un înscris, o recipisă în care este indicat faptul că ea a achitat în calitate de arvună o anumită sumă de bani în vederea procurării unui bun. Prin urmare, concluzionăm că înțelegerea cu privire la arvună trebuie să fie certificată în formă scrisă, astfel că, în caz de neînțelegeri, să poată constitui un mijloc de probă.

O altă funcție a arvunei este stimularea părților să execute obligațiile, deoarece dacă cel care primește arvuna nu-și execută obligația, el va fi obligat să înapoieze suma arvunei dublu; iar dacă cel care plătește arvuna nu-și execută obligația, pierde suma arvunei achitate celeilalte părți.

Studiu de caz:

Malai I. a vândut un televizor în sumă de 1500 lei lui Cotruc G. La momentul vânzării, Malai I. a cerut o arvună în sumă de 300 lei pe care Cotruc a achitat-o, iar restul sumei de 1200 lei urma să o achite peste trei zile, după cum a fost înțelegerea. Peste două zile Cotruc G. s-a răzgândit să mai procure televizorul de la Malai I. și a cerut acestuia să-i întoarcă suma de 300 lei, la ce Malai I. i-a refuzat. Prin urmare, în această situație Malai I. era în drept să facă acest lucru și să rețină suma de 300 lei achitată ca arvună pe motiv că legea era de partea lui. Alta ar fi fost situația dacă Malai I. ar fi refuzat să-i dea lui Cotruc G. televizorul, atunci Cotruc G. ar fi fost în drept să solicite de la Malai I. suma de 600 lei, ceea ce reprezintă dublul arvunei achitate la momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare.

Suma arvunei va fi inclusă în suma prețului pe care cumpărătorul îl va achita vânzătorului. (Astfel, dacă prețul constituie 2000 lei, iar arvuna achitată a fost de 500 lei, atunci cumpărătorul va trebui să mai achite 1500 lei pentru a procura bunul).

Nu trebuie de confundat arvuna cu plata în avans, deoarece plata în avans are următoarele caracteristici specifice:

- plata în avans poate fi restituită la cerere;
- plata în avans nu confirmă încheierea unui contract;
- plata în avans nu garantează executarea obligațiilor ce rezultă din contract;
- dacă există dubii cu privire la arvună, atunci suma de bani achitată se consideră ca fiind un avans la prețul bunului cumpărat.

Dacă vorbim despre vânzarea-cumpărarea comercială, atunci în cazul în care în contract nu este stipulat prețul, se consideră că părțile contractului în mod tacit au convenit asupra prețului, adică se ia prețul bunului, existent pe piață la acel moment.

În partea ce ține de **cheltuielile de vânzare** a unui bun trebuie să diferențiem două situații. Cheltuielile de vânzare a unui **bun mobil**, și anume:

- cheltuielile de predare a unui bun mobil, de măsurare, cântărire, ambalare sunt suportate de către vânzător;
- cheltuielile de primire și transportare a bunului mobil sau încheierea contractului de vânzare-cumpărare în alt loc decât cel care a fost stabilit de vânzător sunt achitate de către cumpărător.

NB. Dacă în contract nu este prevăzut altfel.

Cheltuielile de vânzare a unui **bun imobil** prevăd altă regulă, și anume: în sarcina persoanei ce cumpără un teren sau un alt bun imobil sunt puse cheltuielile ce țin de:

- întocmirea contractului de vânzare-cumpărare;
- autentificarea notarială a contractului de vânzare-cumpărare;
- înregistrarea contractului de vânzare-cumpărare în Registrul bunurilor imobile;
- preluarea documentelor necesare.

5.2.1.4. În ce formă putem încheia un contract de vânzare-cumpărare (recipisa, forma verbală, forma scrisă, forma autentică etc.)

Deoarece legislația nu prevede o anumită formă pentru contractul de vânzare-cumpărare, forma contractului va fi dirijată de bunul ce este obiectul contractului. Astfel, contractul de vânzare-cumpărare poate fi încheiat în formă verbală, dacă obiectul contractului nu necesită forma scrisă, autentificare notarială, înregistrare (de cele mai multe ori sunt bunuri cu o valoare mai mică de 1000 lei). Contractul de vânzare-cumpărare poate fi încheiat în formă scrisă, dacă legea prevede expres acest lucru, sau la voința părților. Contractul de vânzare-cumpărare va fi autentificat notarial în toate cazurile când legea stipulează expres acest lucru și atunci când părțile vor dori autentificarea notarială a contractului; autentificarea notarială ține mai mult de specificul bunului ce este obiect al contractului. De exemplu, contractul de vânzare-cumpărare ce are ca obiect un bun imobil urmează a fi autentificat notarial, iar pentru ca cumpărătorul să obțină dreptul de proprietate asupra acestui imobil și să poată să se folosească de el în mod liber, acest contract trebuie înregistrat în Registrul bunurilor imobile (a se vedea subparagraful 5.1.2. referitor la forma actului juridic).

O altă formă a contractului de vânzare-cumpărare este recipisa, care este un înscris ce cuprinde o anumită informație care ar putea demonstra că a avut loc o vânzare-cumpărare a unui bun, de exemplu, prețul care a fost achitat vânzătorului pentru procurarea unui anumit bun. Recipisa cuprinde minimum de informație, anume acest lucru și o deosebește de contract, care, de regulă, conține o serie de clauze ce ar expune detaliat esența aceluși contract. Vorbind despre forma scrisă ținem să menționăm că pentru ca înscrisul dat (recipisa), ce confirmă încheierea unui contract, să fie valabilă, ea trebuie să conțină următoarea informație:

- data întocmirii recipisei (data, luna, anul, locul);
- de cine este întocmită, după caz, numele/prenumele, datele din buletinul de identitate;
- suma care este transmisă în calitate de arună;
- bunul care urmează a fi procurat;
- după caz, când urmează a fi achitată suma rămasă și care este suma rămasă.

23.04.2017	Exemplu: mun. Chișinău
------------	----------------------------------

Subsemnatul, Andrei P., a.n. 12.05.1978, dom. _____, IDNP _____, confirm prin prezenta că, la data de 23.04.20017, am transmis lui Craiu A., a.n.13.09.1977, dom. _____, IDNP _____, suma de 150 000 lei, ca rezultat al procurării automobilului de marca Dacia Logan cu numărul de înmatriculare C KX 110.

Andrei P.	am transmis 150 000 lei.	semnătura _____
Craiu A.	am primit 150 000 lei.	semnătura _____

5.2.2. Ce este important să se cunoască la încheierea unui contract de vânzare-cumpărare

În cele ce urmează ne vom referi la o serie de situații de ordin practic legate de contractul de vânzare-cumpărare. Așadar, urmează să ne expunem asupra modului de primire-predare și verificare a bunului ce urmează a fi vândut. Totodată, vom lua în dezbatere condițiile privind calitatea, cantitatea, ambalajul și sortimentul obiectului contractului. Desigur, ne vom expune poziția referitor la momentul când are loc dobândirea dreptului de proprietate a bunului procurat.

5.2.2.1. Cum are loc predarea-primirea bunului și verificarea acestuia

Una din obligațiile vânzătorului este predarea bunului, care se află în legătură cu dreptul cumpărătorului de a primi bunul cumpărat.

Predarea bunului poate avea loc fie la data stipulată în contract, fie într-un termen apropiat de data încheierii contractului de vânzare-cumpărare.

Astfel, vânzătorul se obligă să transmită bunul cumpărătorului la data prevăzută în contractul de vânzare-cumpărare, iar în cazul în care părțile nu au stabilit data în contract, transmiterea bunului trebuie să se facă la data care poate fi dedusă din contract sau într-un termen rezonabil, calculat de la data încheierii contractului, în celelalte cazuri. Mai mult decât atât, odată cu transmiterea bunului, vânzătorul este obligat să transmită și documentele referitoare la bun (de exemplu, documentația tehnică, polița de asigurare), după cum este menționat în art. 753 alin. (2) din CC RM. Documentele respective sunt incluse în clauzele contractului, iar chiar dacă în contract nu sunt prevederi referitoare la documente, aceasta nu înseamnă că ele nu trebuie prezentate (se vor prezenta documentele prevăzute de lege ca obligatorii). Lista documentelor referitoare la bunurile supuse vânzării-cumpărării de cele mai multe ori se specifică în contract. La acestea se referă atât documentele de caracterizare a bunurilor (pașapoartele tehnice, instrucțiunile de utilizare, certificatele de calitate etc.), cât și, după caz, documentele de însoțire (polițele de asigurare, scrisorile de trăsură, conosamentele etc.).

Există și cazuri în care contractul necesită a fi executat strict la o anumită dată, iar neexecutarea ar dezinteresa cumpărătorul în cumpărarea aceluși bun. În asemenea situații, este recomandabil vânzătorului care are ca scop vinderea bunurilor sale să respecte cu strictețe această condiție, în caz contrar, aceasta poate influența negativ asupra prețului contractului și, în general, poate pune în pericol încheierea contractului.

Există o serie de reguli care necesită a fi respectate ca rezultat al predării bunului vândut, și anume momentul executării obligației de transmitere a bunului de la vânzător la cumpărător poate fi stabilit în mai multe moduri:

- dacă prin contract vânzătorul se obligă să transporte bunul către cumpărător, atunci predarea-primirea bunului va fi executată când bunul este primit de cumpărător sau de persoana împuternicită de el;
- dacă bunul urmează să fie predat la locul aflării acestuia, atunci obligația se va considera executată în momentul **punerii la dispoziția** cumpărătorului sau a reprezentantului lui. În această ordine de idei, trebuie de concretizat faptul că se consideră **pus la dispoziție** bunul care întrunește următoarele condiții:
  - bunul este individualizat prin marcarea sau în alt mod (adică este distinct de alte bunuri, dându-i posibilitate cumpărătorului în mod clar să stabilească care este bunul ce urmează a fi preluat și atribuit în proprietatea sa);

- bunul trebuie să fie pregătit de predare în termenul stabilit (adică cumpărătorul, care trebuie să preia bunul, să nu mai urmeze să înfăptuiască acțiuni suplimentare sau să mai aștepte, ci să-l preia deodată);
- cumpărătorul să fie informat despre faptul punerii la dispoziție a bunului, potrivit prevederilor din contract (adică odată ce vânzătorul pune bunul la dispoziție și a executat toate condițiile necesare predării, urmează în mod obligatoriu să înștiințeze despre acest lucru cumpărătorul ce urmează să preia bunul, deoarece faptul respectiv este important în cazul preluării riscului pieririi fortuite a bunului);

- **riscul pieririi sau deteriorării fortuite** (reprezintă cazurile în care nimeni nu poartă nicio vină pentru faptul că un bun s-a stricat; aceasta are loc în urma unei calamități naturale sau situații care nu depinde de voința omului) este transferat cumpărătorului din momentul în care vânzătorul și-a executat obligația privind punerea bunului la dispoziția cumpărătorului, aceasta fiind regula generală. Există însă și situația când bunul este vândut pe parcursul transportării, în această situație riscurile sunt transferate cumpărătorului din momentul când a fost încheiat contractul. Dacă contractul se încheie după predarea bunurilor, răspunderea pentru deteriorarea fortuită a bunurilor rămâne pe seama vânzătorului.

De asemenea, dacă vânzătorul nu este obligat să transporte bunul cumpărătorului, atunci obligația vânzătorului de a preda bunul se consideră executată la data predării bunului oficiului poștal spre transportare către cumpărător. De regulă, cheltuielile de măsurare, cântărire, ambalare vor fi suportate de vânzător, iar cheltuielile ce țin de primirea, transportarea bunului dintr-un loc în altul vor fi suportate de cumpărător (art. 760 CC RM).

Cumpărătorul este obligat să ia în primire bunul cumpărat în termenul în care vânzătorul este obligat să-l predea. Astfel, cumpărătorul este obligat să îndeplinească o serie de operațiuni care ar asigura și ușura predarea bunului de către vânzător (să indice adresa unde bunul va fi preluat, să pună la dispoziție mijlocul de transport necesar etc.). Dacă cumpărătorul nu recepționează sau refuză să recepționeze bunul, vânzătorul este în drept să refuze executarea contractului, conform normei prevăzute de art.761 CC RM. „Referitor la obligația cumpărătorului de a verifica bunul, menționăm că acesta trebuie să verifice calitatea și cantitatea bunului în conformitate cu datele indicate în marcaj; actele de transport și de însoțire a mărfii care confirmă calitatea și cantitatea etc.”²⁰¹.

Dacă cumpărătorul nu l-a informat pe vânzător într-un termen rezonabil din momentul în care a constatat sau trebuia să constate viciul (defectul), el va pierde dreptul de a cere să fie reparat bunul sau să i se întoarcă o sumă de bani ori chiar să desfacă contractul, cu excepția cazului când vânzătorul în mod intenționat nu a spus că bunul are defecte. De asemenea, dacă se constată că cumpărătorul cunoștea la momentul încheierii contractului despre defecte, atunci acesta nu mai poate avea pretenții față de vânzător. În caz că este depistat un defect, cumpărătorul este în drept să ceară fie repararea defectului, solicitând înlăturarea defectului, sau să ceară un bun fără defecte, fie desfacerea contractului.

5.2.2.2. Respectarea condițiilor cu privire la cantitatea și calitatea bunurilor, termenul de garanție și termenul de valabilitate

În cadrul contractului de vânzare-cumpărare, vânzătorul este obligat să transmită bunul în **cantitatea și calitatea** prevăzută în contract, această obligație rezultând din prevederile art. 744 CC RM. Prin urmare, părțile au obligația de a stipula în contract **cantitatea** bunului sau modul de determinare a acesteia. Nerespectarea acestei prevederi din CC RM va atrage după sine nevalabilitatea contractului. Astfel, din cele menționate putem deduce faptul că condiția cu privire la cantitate este una obligatorie. Obligatorietatea acesteia se stabilește prin faptul că dacă părțile nu se expun asupra acesteia în contractul de vânzare-cumpărare, acesta din urmă nu este valabil. De aici rezultă două situații legate de condițiile cu privire la cantitate.

²⁰¹ În acest sens, a se vedea Regulamentul cu privire la recepționarea mărfurilor conform cantității și calității în Republica Moldova, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.1068 din 20.10.2000, Monitorul Oficial, nr.137-138, 2000.

Dacă vânzătorul i-a transmis cumpărătorului bunuri într-o cantitate mai mică, cumpărătorul poate refuza să primească bunul.

Dacă vânzătorul transmite o cantitate de bunuri mai mare, cumpărătorul este în drept să aleagă: fie primește doar cantitatea de bunuri prevăzută în contract, fie primește toate bunurile și achită prețul respectiv.

Studiu de caz:

Pagu I. s-a înțeles să-i vândă lui Ilașcu A. 2 tone de grâu la prețul de 1000 lei/tona. La momentul transmiterii grâului s-a stabilit că Pagu I. a transmis 2,5 tone de grâu cerând o sumă de 2500 de lei. La rândul său, Ilașcu A. a preluat doar 2 tone de grâu, așa cum le-a fost înțelegerea, și a achitat 2000 lei. Deși era în drept să preia toate 2,5 tone, Ilașcu A. ar fi fost obligat să achite suma respectivă de 2500 lei. Dacă Pagu I. transmitea 1,5 tone de grâu, în asemenea caz Ilașcu A. era în drept să refuze cumpărarea grâului pe motiv că în contract era stipulat 2 tone.

În ceea ce ține de **calitatea** bunurilor vândute, există următoarele reguli principale de care trebuie să se țină cont:

- dacă părțile nu au stabilit în contract care trebuie să fie calitatea bunului, atunci se consideră că ei s-au referit la calitățile de utilizare obișnuită ale acelui bun;

- dacă vânzătorul vinde bunul după un model sau o descriere, atunci el este obligat să transmită cumpărătorului bunul care corespunde modelului sau descrierii. Pentru anumite bunuri, în special cele alimentare, legea prevede anumite calități obligatorii pe care trebuie să le aibă bunul de la care vânzătorul nu se poate abate, de exemplu, termenul de valabilitate al produselor alimentare. O altă problemă legată de calitatea bunului predat ar fi predarea acestuia fără vicii de ordin material. Astfel, în art. 763 alin. (2) CC RM este prevăzută obligația vânzătorului de a transmite bunul fără defecte (vicii) materiale. Putem vorbi despre defecte de ordin material în cazul:

- când vânzătorul sau persoana împuternicită de către acesta a efectuat asamblarea unui bun în baza celor indicate în contract cu defecte;

- în cazul când vânzătorul predă numai o parte a bunului sau un alt bun, sau bunul într-o cantitate mai mică decât cea convenită;

- când este cu defect numai o parte a bunului, cu excepția cazurilor când defectul nu influențează tare folosirea bunului (art.763 alin. (4) CC RM).

Dacă a fost procurat un bun și el este defectat sau puțin după ce bunul a fost cumpărat el nu mai funcționează la fel de bine ca la momentul cumpărării, cumpărătorul poate să înainteze pretenții vânzătorului, dacă nu a știut despre aceste defecte, în timp de 6 luni pentru bunul mobil (televizor, automobil, canapea etc.) și 1 an – pentru bunul imobil (casă, apartament etc.) din momentul în care a fost încheiat contractul de vânzare-cumpărare.

N.B.

- dacă cumpărătorul nu l-a informat pe vânzător într-un termen rezonabil din momentul în care a constatat sau trebuia să constate viciul (defectul), el va pierde dreptul de a cere să fie reparat bunul sau să i se întoarcă o sumă de bani ori chiar să desfacă contractul, cu excepția cazului în care vânzătorul în mod intenționat nu a spus că bunul are defecte;
- dacă se constată că cumpărătorul cunoștea la momentul încheierii contractului despre defecte, atunci acesta nu mai poate avea pretenții față de vânzător.

Pretențiile urmează a fi înaintate în formă scrisă cu acordarea unui termen vânzătorului în vederea soluționării problemei apărute. Cumpărătorul este în drept, după caz, să solicite:

- fie repararea bunului vechi;

- fie înclocuirea bunului defectat cu unul nou;
- fie desfacerea contractului solicitând returnarea banilor ce constituie valoarea bunului procurat, iar, după caz, și a unei compensații pentru incomoditățile create sau cheltuielile suplimentare efectuate de către cumpărător ca rezultat al defecțiunilor bunului procurat. Totodată, în asemenea situații cumpărătorul este obligat să returneze bunul cumpărat.

Cumpărătorul este în drept să întoarcă vânzătorului bunul cumpărat în următoarele situații:

- când bunul procurat este defectat;
- când bunul procurat nu este de calitatea invocată de vânzător;
- când bunul procurat s-a deteriorat în interiorul termenului de garanție și nu mai poate fi reparat sau ca rezultat al reparației bunul nu mai poate fi utilizat la maxim conform destinației sale;
- când cumpărătorul a cumpărat un bun (mobil, neconsumptibil), dar ulterior a constatat că are nevoie de un alt bun de același tip doar că de o altă mărime sau culoare etc. (de exemplu., cumpărătorul a procurat un maiou, dar ajungând acasă a constatat că are nevoie de o altă mărime (culoare, model). În așa situații, cumpărătorul, în termen de 14 zile, cu bunul de casă care i-a fost dat la cumpărare și cu maioul neutilizat, poate să schimbe la vânzător (în același magazin) maioul pe un alt maiou sau un alt model, achitând, după caz, diferența de preț. Vânzătorul este obligat să-i dea cumpărătorului maioul pe care îl solicită. Această situație poartă denumirea de **preschimbare (a se vedea subcap.5.3.1)**. Prin urmare, pentru a preschimba un bun, sunt necesare următoarele condiții:
  1. bunul să fie mobil, neconsumptibil (îmbrăcăminte, obiecte de uz casnic etc., cu excepția imobilelor, produselor alimentare);
  2. să fie păstrat bunul de casă;
  3. bunul să nu fie utilizat;
  4. cumpărătorul trebuie să se adreseze la același vânzător.

Există situații când vânzătorul poate returna bunul vândut, și anume:

- când cumpărătorul nu a achitat prețul bunului;
- când cumpărătorul nu a achitat integral prețul bunului la termenul stabilit, ci doar o parte din preț.

De asemenea, vânzătorul poate refuza transmiterea bunului către cumpărător în cazul când achitarea prețului a avut loc înainte de transmiterea în natură a bunului, pe motiv că s-a răzgândit, însă în asemenea cazuri el va fi obligat să returneze banii primiți și, după caz, să repare prejudiciile create cumpărătorului ca efect al acțiunilor sale.

N.B. Odată ce bunul a fost transmis, iar prețul bunului achitat, vânzătorul nu poate returna bunul vândut.

În unele cazuri, odată cu vânzarea bunului se transmite și o garanție cu privire la caracteristicile bunului. În perioada de garanție, cumpărătorul beneficiază de toate drepturile stipulate în garanție, astfel, dacă cumpărătorul în perioada de garanție descoperă unele neajunsuri ale bunului, el poate pretinde vânzătorului să i se schimbe bunul, să fie reparat. **Termenul de garanție** începe să curgă din momentul predării bunului de către vânzător, dacă în contract nu este prevăzut altfel. De asemenea, trebuie să menționăm că garanția se aplică atât pentru bunurile principale, cât și pentru bunurile accesorii, dacă contractul nu prevede altfel. Prin urmare, dacă în decursul termenului de garanție cumpărătorul a descoperit defecte la bunul sau accesoriul transmis, vânzătorul, la cererea primului, va fi obligat să înlocuiască bunul vândut sau accesoriul, stabilind pentru bunul respectiv un termen de garanție egal cu termenul pentru produsul vândut inițial, dacă contractul nu prevede altfel. De asemenea, trebuie să fim foarte atenți când procurăm un bun, pentru a stabili clar pentru ce este stabilit termenul de garanție pentru bunul principal sau pentru accesorii. Astfel, dacă termenul de garanție se referă la bunul principal, acesta acționează și asupra accesoriilor.

Dacă termenul de garanție pentru accesorii este mai mic decât pentru bunul principal, atunci cumpărătorul poate să înainteze pretenții referitor la defectele accesoriilor în interiorul garanției bunului principal. Dacă termenul de garanție pentru accesorii este mai mare decât pentru bunul principal, atunci cumpărătorul poate să înainteze pretenții referitor la defectele accesoriilor în interiorul garanției prevăzute pentru bunurile accesorii (art.784 CC RM).

Termenul de valabilitate a calității bunurilor este stabilit prin lege, standarde sau alte dispoziții obligatorii. După expirarea termenului de valabilitate, bunul este considerat nesusceptibil de utilizare. Legiuitorul, în art.773 alin. (2) CC RM, prevede obligația vânzătorului de a transmite bunul în privința căruia este stabilit un termen de valabilitate, astfel încât cumpărătorul să-l poată utiliza la destinație până la expirarea acestui termen.

5.2.2.3. Condițiile cu privire la ambalaj, asortiment

În conformitate cu art.776 din CC RM, vânzătorul trebuie să transmită bunul în asortimentul prevăzut în contract, iar în cazul în care clauza cu privire la asortiment nu este inclusă în contract, vânzătorul este obligat să transmită bunuri în asortimentul ce corespunde necesităților cumpărătorului.

Dacă vânzătorul transmite bunuri în alt asortiment decât cel prevăzut în contract, cumpărătorul are dreptul să refuze achitarea prețului, să refuze să primească bunul, să ceară reducerea prețului, însă trebuie să anunțe despre aceasta vânzătorul în termenul stipulat în contract sau în cel mult 6 luni din ziua predării bunului mobil și de 1 an pentru bunul imobil (de exemplu, terenurile, casele). De asemenea, dacă bunul este transmis cu garanție, atunci cumpărătorul trebuie să anunțe vânzătorul despre neajunsurile depistate în perioada de garanție.

De regulă, vânzătorul trebuie să predea bunurile împachetate corespunzător pentru a putea fi utilizate conform destinației. Drept excepție sunt cazurile când, după caracterul lor, anumite bunuri nu necesită ambalare. În funcție de tipul bunurilor, există diferite cerințe referitoare la ambalare, care pot fi stabilite în contract, sau sunt stabilite de uzanțe (*norme obișnuite*). Reguli referitoare la ambalaj mai pot fi stabilite și de standarde (cum ar fi că produsele de panificație urmează a fi comercializate doar ambalate fie în pachete de hârtie, fie de polietilenă). Însă, în contractul de vânzare-cumpărare părțile pot stipula ca ambalajul să fie de oricare fel. În cazul în care vânzătorul transmite bunul neambalat sau ambalat necorespunzător, cumpărătorul poate cere ambalarea bunului, reambalarea bunului sau reducerea prețului.

5.2.2.4. Dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului cumpărat

Dacă vânzătorul nu are dreptul de proprietate și vinde bunul, iar cumpărătorul cunoaște acest lucru, atunci dreptul de proprietate nu trece la cumpărător, însă dacă cumpărătorul nu cunoaște acest fapt, cumpărătorul se consideră de bună-credință, adică a acționat considerând că încheie un contract valabil din punct de vedere juridic.

Studiu de caz:

Lurie G. a scos la vânzare un dormitor care nu-i aparține cu drept de proprietate, ci i-a fost transmis la păstrare de un vecin. Anunțul a fost citit de către Andrieș V., care nu cunoștea despre acest fapt, și a procurat de la Lurie G. dormitorul la preț de 1000 lei. La rândul său, vecinul lui Lurie G. a aflat despre faptul că dormitorul său a fost vândut și i-a cerut lui Andrieș V. să-i întoarcă dormitorul, la care Andrieș V. a refuzat, spunând că el nu a știut că acesta este dormitorul lui și că credea că-i aparține lui Lurie G., adăugând că dacă știa acest lucru nu era să-l procure. Prin urmare, în asemenea situații, chiar dacă adevăratul proprietar va cere înapoierea dormitorului, acesta totuși va rămâne la cumpărător. La rândul său, vecinul, adevăratul proprietar, va fi în drept să se adreseze către Lurie G. în vederea reparării pagubei care i-a fost creată, și anume lipsirea de dormitor. El va putea solicita fie un dormitor asemănător, fie costul real al bunului.

Din moment ce cumpărătorul a cumpărat bunul, el devine proprietar al acestuia și tot ceea ce se va întâmpla cu bunul, din moment ce este proprietar, rămâne pe răspunderea lui. De regulă, dreptul de

proprietate trece la cumpărător odată cu bunul, însă părțile în contract pot prevedea o dată anumită când se va transmite dreptul de proprietate. Astfel, chiar dacă bunul se va afla la cumpărător, iar în contractual de vânzare-cumpărare este prevăzută o dată ulterioară, vânzătorul va răspunde pentru riscul deteriorării bunului sau pierderii bunului fără vinovăție. (a se vedea secțiunea 5.2.2.1. referitor la Riscul pieririi fortuite).

5.2.3. Tipurile contractului de vânzare-cumpărare

Datorită faptului că prin contract de vânzare-cumpărare se pot vinde majoritatea bunurilor existente, pentru unele bunuri ce au anumite caracteristici specifice, contractul de vânzare-cumpărare se prezintă ca un model de contract aparte. Astfel, există:

- contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor pentru consum, care se referă la bunurile pe care le procură persoanele pentru necesitățile zilnice de consum, de exemplu, produse alimentare, cărți, caiete;

- contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile. Prin bun imobil se înțelege acel bun care nu poate fi mișcat dintr-un loc în altul fără a putea fi deteriorat, de exemplu, casele, terenurile, prin urmare considerăm oportună prezentarea listei de documente, care nu este exhaustivă, pe care trebuie să le prezinte vânzătorul în cazul contractului de vânzare-cumpărare a unui imobil (casă de locuit/apartament/teren agricol/teren cu altă destinație etc.):

- documentul ce atestă dreptul de proprietate, care poate fi: fie contract de înstrăinare, titlul deținătorului de teren, hotărârea judecătorească, contractul de donație, testamentul etc.);
- extrasul din Registrul bunurilor imobile de la Oficiul Teritorial Cadastral;
- certificatul de evaluare a bunului imobil de la Oficiul Teritorial Cadastral;
- certificatul de la Inspectoratul Fiscal Teritorial (de pe sectorul în care se află bunul) privind lipsa sau existența datoriilor la bugetul de stat privind bunul imobil înstrăinat;
- în cazul în care vânzătorul este minor, este necesar acordul de la Organul de Tutelă și Curatelă prin care își exprimă acordul la înstrăinarea bunului imobil;
- în cazul în care bunul este ipotecat, creditorul (banca, persoana fizică, persoana juridică, statul) își exprimă acordul la înstrăinarea bunului;
- dacă bunul imobil este dobândit în timpul căsătoriei, este nevoie de prezența soțului sau acordul acestuia la înstrăinarea bunului imobil exprimat prin declarația autentificată/legalizată notarial;
- în cazul în care bunul imobil este privatizat, la înstrăinare participă toți participanții la privatizare;
- buletinul de identitate valabil al vânzătorului, dacă este reprezentant – procura cu împuternicirea de a semna contractul de înstrăinare și buletinul de identitate valabil;
- dacă proprietar al bunului imobil este o persoană juridică, este necesar să prezinte actele de constituire, procesul-verbal sau decizia, și persoana care semnează contractul cu împuternicirea de a semna (dacă semnează administratorul persoanei juridice, acesta prezintă procesul-verbal prin care este împuternicit să semneze contractul de înstrăinare, iar dacă este o persoană fizică, este nevoie de o procură autentificată notarial cu dreptul de a înstrăina).

N.B. Documentele respective sunt solicitate de către notari în cazul în care contractul de vânzare-cumpărare urmează a fi autentificat notarial. De asemenea, aceste acte se solicită la toate contractele ce presupun înstrăinarea unui bun. De exemplu, donația, schimbul, înstrăinarea unui bun cu condiția întreținerii pe viață;

- contractul de vânzare a unei întreprinderi; prin acest contract se vând atât drepturile și obligațiile pe care le are întreprinderea – activitatea acesteia, tranzacțiile încheiate, cât și clădirile, terenurile aferente.

5.2.4. Conflictele legate de contractul de vânzare-cumpărare

De cele mai multe ori, conflictele care apar în urma încheierii unui contract de vânzare-cumpărare sunt cele referitoare la calitatea bunului, deoarece deseori se întâmplă că, la puțin timp după ce bunul a fost cumpărat, acesta nu mai funcționează la fel de bine ca la momentul cumpărării. Vânzătorul intenționat poate ascunde anumite nereguli ale bunului (defecte). Totuși, chiar dacă bunul a fost cumpărat, cumpărătorul poate să înainteze pretenții vânzătorului, dacă nu a știut despre aceste neajunsuri (defecte), în timp de 6 luni pentru bunul mobil (televizor, automobil, canapea etc.) și de 1 an pentru bunul imobil (casă, apartament etc.) din momentul în care a fost încheiat contractul de vânzare-cumpărare (a se vedea secțiunea [5.2.2.2](#)).

De asemenea, conflicte pot apărea și la transmiterea bunului, deoarece se întâmplă cazuri când vânzătorul întârzie cu transmiterea bunului, iar datorită acestei întârzieri cumpărătorul pierde interesul în cumpărarea bunului.

Exemplu:

Cumpărătorul dorește să cumpere brazi înainte de Anul Nou, iar vânzătorul transmite brazii după Anul Nou, astfel cumpărătorul nu mai are ce face cu acei brazi, și nu mai dorește să-i cumpere. În așa caz, trebuie de stipulat cât mai clar în contract momentul când are loc predarea-primirea bunului.

Contract de vânzare-cumpărare a lotului de pământ

_____20____

_____
(localitatea)

Subsemnații,

_____ ,
numiți în continuare „Vânzător”, activând în baza _____ ,
pe de o parte,
și _____ ,
numit în continuare „Cumpărător”, pe de altă parte, au încheiat prezentul contract despre următoarele:

1. Obiectul contractului

1.1. Vânzătorul a vândut, iar Cumpărătorul a procurat lotul de pământ cu nr. cadastral _____ ,

_____ (cu bunurile imobiliare situate sau fără dânsese)
în limitele planului (desenului tehnic), anexat la prezentul contract, cu suprafața de _____ m.p., situat pe terenurile _____ aflate în administrarea _____ (destinația de bază) _____ (denumirea administrației publice locale) propus pentru _____ (folosirea lotului de pământ).

2. Plata conform contractului

2.1. Prețul lotului de pământ propus spre vânzare _____ , este (la acord, în urma concursului, licitației etc.) de _____ (suma în lei) inclusiv costul estimativ al bunurilor imobiliare de pe lotul de pământ _____ (suma în lei).

2.2. Cumpărătorul transferat:

2.2.1. Vânzătorului, pe contul nr. _____ în banca _____ (rechizitele bancare) _____ (suma în lei) conform documentului de plată _____ (denumirea documentului de plată, numărul lui și data plății).

2.2.2. Creditorului gajist (în cazul în care obiectul contractului este grevat prin gaj) _____ (denumirea creditorului gajist) pe contul nr. _____ în banca _____ (rechizitele bancare) _____ (suma în lei)

conform cerinței anexate la prezentul contract, a creditorului gajist în privința datoriei, pentru efectuarea stingerii obligației ipotecare în privința obiectului contractului, confirmat de către Vânzător.

2.3. Cumpărătorul a transmis Vânzătorului o sumă în cuantum de _____

(suma în litere)

în numerar (în cazul achitării depline sau parțiale a prețului).

2.4. Alte forme de achitări:

a) s-au transferat _____ în calitate de gaj, pentru
(suma în lei)

participarea la licitație (concurs) conform documentului de
plată _____
(denumirea, numărul lui și data plății)

b) _____

3. Grevările lotului de pământ

3.1. O parte din lotul de pământ, aflat în proprietatea Vânzătorului și procurat de către Cumpărător, este grevată de drepturile altor persoane pe suprafața de _____ (m.p., ha) și pe suprafața de _____ (m.p., ha) se dispune de folosință limitată. Granițele pământurilor, grevate de drepturile altor persoane și conținutul acestor drepturi, precum și posesia folosinței limitate sunt indicate în planul (desenul tehnic) al lotului de pământ anexat la prezentul contract.

4. Obligațiile părților

4.1. Vânzătorul a vândut, iar Cumpărătorul a procurat, conform prezentului contract, un lot de pământ liber de orice (în afară de cele indicate în capitolul 2, p.2.2.2. și capitolul 3 ale prezentului contract) drepturi patrimoniale și pretenții ale persoanelor terțe, despre care la momentul încheierii contractului Vânzătorul sau Cumpărătorul nu au putut să nu știe.

4.2. Responsabilitățile și drepturile părților, neindicate în prezentul contract, se stabilesc în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova.

5. Clauzele finale

5.1. Contractul intră în vigoare din data înregistrării de către organul cadastral și funciar raional (orășănesc) a contractului autentificat notarial.

5.2. Prezentul contract este întocmit în _____ (cantitatea) exemplare. Primul este transmis Cumpărătorului, cel de-al doilea – Vânzătorului.

5.3. La prezentul contract se anexează:

- planul lotului de pământ sau desenul granițelor lotului de pământ (se anexează în toate cazurile);
- lista generală a estimării construcțiilor, clădirilor și încăperilor, situate pe lotul de pământ (se anexează în cazul includerii construcțiilor, clădirilor și încăperilor în obiectul contractului);
- condițiile de cumpărare a lotului de pământ prin concurs (se anexează în cazul vânzării lotului de pământ prin concurs);

- cerința (creanța) în privința datoriei creditorului gajist (se anexează în cazul în care obiectul contractului este grevat prin gaj);
- procura persoanei împuternicite de către Vânzător să-l reprezinte la încheierea contractului (se anexează în cazul semnării contractului de către persoana împuternicită de Vânzător);
- procura persoanei împuternicite de către Cumpărător să-l prezinte din numele lui la încheierea contractului (se anexează în cazul semnării contractului de către persoana împuternicită de Cumpărător).

6. Data și semnăturile Părților: Înscrișul autenticat al biroului notarial _____.

Înregistrarea de către organul teritorial funciar și cadastral _____.

Contract prealabil de vânzare a unui bun imobil

CONTRACT PREALABIL DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

A UNUI OBIECT IMOBIL nr. ____

..... 20.....

mun. Chișinău

Prezentul precontract este încheiat între ....., numită în continuare „cumpărător”, în persoana Directorului General ....., activând în baza Statutului, pe de o parte, și ....., IDNP ....., cu domiciliul în mun. Chișinău, str. ...., nr. .... ap. ...., numit în continuare „Vânzător”, pe de altă parte, cu privire la următoarele:

1.1. Vânzătorul se obligă în viitor să vândă, iar cumpărătorul se obligă în viitor să cumpere ½ din imobilul, nr. cadastral ....., care este compus din teren, suprafața ..... ha și construcții amplasate pe acest teren: 1- construcție cu suprafața de ..... m², 2 - construcție cu suprafața de ..... m² și 3 - construcție cu suprafața de ..... m².

1.2. Imobilul aparține vânzătorului cu drept de proprietate în baza Certificatului de moștenire testamentară nr. .... din ..... și contractului de împărțire a imobilului, nr. .... din .....

1.3 Prețul vânzării este în suma de ..... lei pentru un ar. Prețul include și prețul construcțiilor amplasate pe acest teren.

1.4. La data semnării prezentului contract, cumpărătorul a primit echivalentul sumei de ..... lei drept avans (arvună) din prețul vânzării, urmând ca restul să fie achitat la data când se va efectua autentificarea actului de vânzare-cumpărare de către Notar.

1.5. Vânzătorul garantează Cumpărătorului că el are dreptul prioritar de cumpărare a imobilului și că imobilul nu a fost înstrăinat unei persoane terțe, nu se află sub arest, gaj și nu constituie obiectul vreunui litigiu.

1.6. Prezentul contract este prealabil. În cazul eschivării Cumpărătorului de la încheierea contractului de bază, avansul (arvună) achitat nu se restituie. În cazul în care una dintre părți se va eschiva de la încheierea contractului de cumpărare-vânzare, cealaltă parte este în drept să oblige partea care se eschivează să încheie contractul prin adresare în instanța de judecată.

1.7. Părțile se obligă să încheie contractul de bază în termen de 1 lună din data semnării prezentului precontract.

1.8. Toate cheltuielile în privința încheierii, întocmirii și înregistrării contractului de bază le suportă Cumpărătorul.

1.9. Litigiile părților referitoare la prezentul contract se soluționează de comun acord, iar în cazul lipsei lui se soluționează de către instanța de judecată competentă.

2.0. Prezentul contract este întocmit în două exemplare, fiecare având aceeași putere juridică pentru fiecare dintre părți.

Adresele juridice, rechizitele de plată, semnăturile și ștampilele Părților.

Vânzător

Cumpărător

.....

.....

Contract prealabil de vânzare-cumpărare

CONTRACT PRELABIL DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

..... 20__ Nr. _____

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. ...., cu sediul în or. ...., codul fiscal ....., având contul nr....., deschis la BC „.....” S.A., filiala ....., cod bancar ....., reprezentată de ....., cu funcția de Director, în calitate de **Vânzător**, pe de o parte, și

1.2. ...., domiciliat(ă) în ....., str. .... nr....., ap....., posesor al buletinului de identitate A ....., eliberat de of. .... la data de ....., cod numeric personal ....., în calitate de **Cumpărător**, pe de altă parte,

au convenit să încheie prezentul contract, cu respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. Vânzătorul se obligă să vândă, iar Cumpărătorul se obligă să cumpere imobilul situat în Republica Moldova, mun....., str.....

2.2. Imobilul ce se înstrăinează aparține Vânzătorului cu drept de proprietate în baza: Contractului de vânzare-cumpărare nr....., autentificat de notar la data de ..... înregistrat la OCT mun.Chișinău în Registrul bunurilor imobile cu numărul cadastral .....

2.3. Părțile se obligă să încheie contractul de vânzare-cumpărare de bază, până la data de....., cu prețul de vânzare de _____ Euro (suma în litere _____ Euro) în lei moldovenești la cursul Băncii Naționale la ziua tranzacției.

2.4. Cumpărătorul se obligă să suporte cheltuielile de autentificare notarială a contractului de vânzare-cumpărare de bază.

III. CLAUZE ESENȚIALE

3.1. Părțile au convenit ca contractul de bază să includă următoarele clauze esențiale:

3.1.1. Vânzătorul vinde imobilul situat în Republica Moldova, mun..... Cumpărătorului ....., domiciliat(ă) în or. ...., titular al buletinului de identitate A ....., eliberat de către of. .... la data de ....., cod numeric personal .....

3.1.2. Cumpărătorul achită prețul de _____ Euro (suma în litere _____ Euro) în lei moldovenești la cursul Băncii Naționale la ziua tranzacției.

3.1.3. Cumpărătorul va înregistra contractul de vânzare-cumpărare de bază, în ordinea stabilită de legislație.

IV. DECONTĂRILE PĂRȚILOR

4.1. Cumpărătorul se obligă să-i plătească Vânzătorului în condițiile contractului de bază costul deplin al imobilului, indicat în p.2.3. al prezentului contract, din care _____ lei moldovenești (suma în litere lei moldovenești) se achită în calitate de avans (arvună) odată cu încheierea prezentului contract.

V. DREPTUL DE PROPRIETATE

5.1. Dreptul de proprietate al Cumpărătorului asupra imobilului menționat apare din momentul înregistrării actului juridic de vânzare-cumpărare a imobilului, conform contractului de bază, în ordinea stabilită de legislația în vigoare.

VI. ACȚIUNEA CONTRACTULUI

6.1. Prezentul contract este prealabil.

6.2. În cazul eschivării Cumpărătorului de la încheierea contractului de bază, avansul (arvună) achitat nu se restituie.

6.3. În cazul în care nu se încheie contractul de vânzare-cumpărare de bază, la prețul și în termenul stabilit în p.2.3. din prezentul contract din cauza Cumpărătorului, avansul (arvună) achitat nu se restituie.

6.4. În cazul eschivării Vânzătorului de la încheierea contractului de bază, el va trebui să achite Cumpărătorului suma dublă a avansului (arvunei) primit.

6.5. Prezentul contract intră în vigoare la data semnării lui de către părți și este valabil până la executarea condițiilor lui de către părți.

6.6. Relațiile dintre părți încetează doar după efectuarea deplină a decontărilor.

VII. CLAUZE FINALE

7.1. Vânzătorul garantează Cumpărătorului că el, într-adevăr, are drept prioritar de cumpărare al imobilului.

7.2. Introducerea modificărilor, completărilor și rezilierea prezentului contract se efectuează în baza acordului în scris al părților.

7.3. Litigiile părților referitoare la prezentul contract se soluționează de comun acord, iar în cazul lipsei lui se soluționează de către instanța de judecată competentă.

7.4. Prezentul contract este întocmit în 2 exemplare identice, fiecare având aceeași putere juridică pentru fiecare dintre părți.

VÂNZĂTOR

CUMPĂRĂTOR

Contract de vânzare-cumpărare a bunurilor mobile

CONTRACT DE VÂNZARE-CUMPĂRARE Nr.

mun. Chișinău

_____ 20__

Firma „___”, numită în continuare „Vânzător”, în persoana directorului, care activează în baza Statutului, pe de o parte, și _____, numită în continuare „Cumpărător”, în persoana directorului, pe de altă parte, au încheiat prezentul contract cu următoarele condiții:

1. OBIECTUL CONTRACTULUI

1.1. Vânzătorul se obligă să transmită în proprietate Cumpărătorului mărfurile, a căror cantitate și sortiment se indică în specificațiile și/sau în facturile fiscale, iar Cumpărătorul se obligă să preia mărfurile și să plătească prețul convenit.

1.2. Livrarea se efectuează în loturi. Cantitatea și sortimentul fiecărui lot, precum și prețul mărfurilor se fixează în specificațiile și/sau facturile fiscale.

2. PREȚUL ȘI MODUL ACHITĂRII

2.1. Prețul mărfurilor include costul lor, precum și TVA.

2.2. Cumpărătorului i se oferă un discount mediu de ___ față de prețurile existente în Magazinul-salon „___”, la ziua efectuării comenzii.

2.3. Achitarea se efectuează prin virament sau în numerar.

2.4. În cazul în care prețul mărfurilor se indică în valută străină, achitarea se efectuează în lei moldovenești conform cursului oficial al BNM la data achitării.

2.5. Pentru neachitarea la timp a mărfurilor, Cumpărătorul este obligat să plătească Vânzătorului penalitate în sumă de 0,3 % din sumă neachitată la timp, pentru fiecare zi de întârziere.

2.6. Pentru nepunerea la dispoziție la timp a mărfurilor, Vânzătorul este obligat să plătească Cumpărătorului penalitate în sumă de 0,3 % din suma mărfii neprezentate la timp, pentru fiecare zi de întârziere.

2.7. Prețul nu include costul ambalajului returnabil (palete) și se indică aparte. Cumpărătorul este obligat să restituie Vânzătorului ambalajul returnabil (palete) sau să plătească prețul acestuia.

3. MODUL DE PREDARE-PRIMIRE A MĂRFURILOR

3.1. Mărfurile se pun la dispoziția Cumpărătorului în termen de 2 zile lucrătoare de la data comenzii și transferarea avansului de 50 % în contul Vânzătorului, a doua tranșă a avansului de 50 % - în decursul a 10 zile lucrătoare de la data semnării Actului de primire-predare a mărfurilor.

3.2. Predarea-primirea mărfurilor se efectuează la locul aflării Vânzătorului sau la alte locuri indicate de către Vânzător de pe teritoriul mun. Chișinău.

3.3. Vânzătorul va anexa documentele necesare la marfa pusă la dispoziție.

3.4. La primirea mărfurilor, Cumpărătorul trebuie să verifice cantitatea, sortimentul și calitatea mărfurilor, iar în cazul constatării viciilor sau abaterilor, să-l informeze în termen de 5 zile lucrătoare pe Vânzător. În cazul neîndeplinirii obligației menționate, Cumpărătorul pierde dreptul de a invoca viciul.

3.5. Vânzătorul este obligat în termen de 10 zile lucrătoare de la reclamație să înlăture viciile sau abaterile reclamate de Cumpărător și să schimbe marfa care nu corespunde documentelor tehnice.

3.6. Toate cheltuelile de transportare a mărfurilor le suportă Cumpărătorul, dar unele livrări pot fi îndeplinite la dorința sa și de Vânzător din contul său.

4. FORȚA MAJORĂ

4.1. Niciuna dintre părțile contractante nu răspunde de neexecutarea în termen sau/și de executarea în mod necorespunzător, total sau parțial, a oricărei obligații care îi revine în baza prezentului contract, dacă neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației respective a fost cauzată de forța majoră, așa cum este definită de lege.

4.2. Partea care invocă forța majoră este obligată să notifice celeilalte părți, în termen de 5 zile, producerea evenimentului și să ia toate măsurile posibile în vederea limitării consecințelor lui.

4.3. Dacă în termen de 5 zile de la producere, evenimentul respectiv nu încetează, părțile au dreptul să-și notifice încetarea prezentului contract fără ca vreuna dintre ele să pretindă daune sau interese.

5. ALTE CONDIȚII

5.1. Presentul contract este încheiat pe un termen nelimitat și poate fi reziliat de fiecare parte contractantă cu avizarea celeilalte părți cu cel puțin cinci zile înainte.

5.2. Toate litigiile apărute în baza prezentului contract vor fi soluționate în ordinea stabilită de legislația în vigoare. Înainte de adresarea în instanțele judecătorești, reclamantul este obligat să depună reclamație către cealaltă parte contractuală.

5.3. Presentul contract este perfectat în două exemplare originale, câte unul pentru fiecare parte.

5.4. Toate modificările și completările prezentului contract au putere juridică numai după confirmarea în scris a acestora în fiecare caz aparte.

6. ADRESELE ȘI RECHIZITELE AMBELOR PĂRȚI

Vânzătorul:

Cumpărătorul:

CONTRACT Nr. _____

_____ 20__

mun. Chișinău

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

Firma _____, numită în continuare **CUMPĂRĂTOR**, care activează conform Statutului Societății și Legislației RM, reprezentată legal prin dl _____

Și

Firma _____, numită în continuare **VÂNZĂTOR**, care activează conform legislației statului român, reprezentată legal prin dl _____,

au încheiat prezentul contract despre următoarele:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

Art.1.VÂNZĂTORUL livrează, iar CUMPĂRĂTORUL cumpără contra plată mărfuri – materiale și consumabile poligrafice (carton, hârtie, peliculă, vopsea etc.).

III. VALOAREA CONTRACTULUI

Art.2. Cantitatea, calitatea, prețul materialelor sunt stabilite conform specificației la contract, care se acordă de părțile contractante și devine parte integrantă a contractului și se indică în dolari SUA.

Art.3. Suma totală a contractului este de 125000 (una sută douăzeci și cinci mii) dolari SUA.

Art.4. Cheltuielile legate de exportul mărfurilor, inclusiv cele de transport se achită de către Vânzător în țara Vânzătorului.

IV. DATA TRANSPORTULUI

Art.5. VÂNZĂTORUL va începe transportarea mărfurilor în termen de maximum 5 zile din data plății mărfii ce se exportă.

Art.6. Data transportului este considerată cea de pe scrisoarea de transport la încărcarea mărfii.

V. CALITATEA ȘI MARCAREA MĂRFII

Art.7. Calitatea mărfii este înscrisă în declarația de conformitate (act care certifică îndeplinirea condițiilor de calitate, potrivit STAS), se anexează la prezentul contract și devine parte integrantă a contractului.

Art. 8. Declarația de conformitate va trebui să cuprindă:

- descrierea mărfii;
- condițiile tehnice;
- data fabricării mărfii.

Art. 9. Actul care atestă calitatea mărfii va fi completat de organul competent al Vânzătorului pentru fiecare lot de marfă.

Art. 10. În cadrul fiecărui transport se va specifica (în scrisoarea de trăsură) conținutul încărcăturii.

Art.11. Toate documentele indicate mai sus se vor completa în limba română.

Art.12. Ambalarea mărfii se va efectua de către Vânzător în modul acordat cu Cumpărătorul.

VI. PREDAREA ȘI PRELUAREA MĂRFII

Art.13. Predarea și, respectiv, preluarea calitativă și cantitativă a mărfii se va face în condițiile exworks (poarta CUMPĂRĂTORULUI).

Art. 14. VÂNZĂTORUL asigură CUMPĂRĂTORULUI dreptul de a controla marfa din toate punctele de vedere la producător, înainte sau în timpul încărcării, precum și descărcării.

Art.15. Marfa care nu corespunde cerințelor se restituie VÂNZĂTORULUI.

VII. MODALITATEA DE PLATĂ

Art.16. Plata mărfii conform prezentului contract se efectuează în valută convertibilă prin ordin de plată în avans confirmat, în contul VÂNZĂTORULUI.

VIII. RĂSPUNDEREA CONTRACTUALĂ

Art.17. Rezilierea unilaterală a prezentului contract este interzisă sub sancțiunea de daune, cu excepția cazurilor expres prevăzute în prezentul contract.

Art.18. Pentru nerespectarea totală sau parțială, sau pentru executarea defectuoasă a vreuneia din clauzele contractuale, partea vinovată se obligă să plătească daunele cauzate conform calculelor acordate.

Pentru reținerea transportării mărfurilor conform art.5 al prezentului contract, VÂNZĂTORUL plătește amendă CUMPĂRĂTORULUI în valoare de 0,05% din sumă pentru fiecare zi de întârziere, dar nu mai mult de 100%.

IX. FORȚA MAJORĂ

Art.19. Forța majoră apără de răspundere partea care o invocă. Prin caz de forță majoră se înțeleg împrejurările care au intervenit după încheierea contractului, ca urmare a unor evenimente extraordinare, neprevăzute și inevitabile pentru una din părți.

XI. LITIGII

Art.20. Eventualele neînțelegeri apărute între părțile contractante în timpul derulării prezentului contract se vor rezolva pe cale amiabilă.

Dacă partenerii nu ajung la o înțelegere amiabilă atunci litigiile vor fi înaintate spre soluționare instanței de drept din țara reclamatului. Deciziile instanței vor fi definitive și obligatorii pentru părți.

XII. ALTE CAUZE ASUPRA CĂRORA PĂRȚILE AU CONVENIT

Art.21. Toate cheltuielile ocazionale de preluare a mărfii cad în sarcina CUMPĂRĂTORULUI.

Art.22. Odată cu preluarea mărfii, CUMPĂRĂTORUL sau împuternicitul acestuia preia întreaga răspundere privind marfa în cauză.

XIII. DISPOZIȚII FINALE

Art.23. Completările și modificările aduse în prezentul contract nu sunt valabile sau opozabile, decât dacă rezultă expres din actele semnate de ambele părți contractante.

Art. 24. Prezentul contract a fost încheiat în _____ în limba română în _____ exemplare cu aceeași putere valabilă, câte un exemplar pentru fiecare parte contractantă.

XIV. RECHIZITELE ȘI SEMNĂTURILE PĂRȚILOR

5.3. SCHIMBUL

Contractul de schimb reprezintă unul din cele mai vechi contracte. În practică însă, chiar și după apariția monezii, schimbul a fost folosit într-o importantă măsură. La moment, utilizarea acestui contract este mai rară din motiv că tot mai des sunt utilizați banii ca mijloc de plată. În cele ce urmează ne-am propus să facem o mică descriere a relațiilor ce apar în urma încheierii unui asemenea contract și în special vom discuta despre asemănările schimbului cu contractul de vânzare-cumpărare și care sunt diferențele dintre aceste două contracte; unde putem utiliza schimbul cel mai des și când este mai convenabil să utilizăm schimbul. De asemenea, ne vom axa și pe cele mai des întâlnite conflicte legate de contractul de schimb.

5.3.1. Diferențierea contractului de schimb de instituția preschimbării și de operațiunea de schimb valutar; coraportul contractului de schimb cu contractul de barter; legătura contractului de schimb cu contractul de vânzare-cumpărare

Prin contract de schimb, părțile își transmit reciproc dreptul de proprietate asupra unui bun. Cu alte cuvinte, fiecare parte devine proprietar al bunului primit în schimbul bunului pe care l-au dat. Părțile contractului de schimb se numesc *copermutanți*. Deseori, denumirea de schimb se confundă cu denumirea de barter, creându-se o impresie că aceste două denumiri au același sens. Însă, barterul semnifică schimbul de mărfuri pe mărfuri, de servicii pe servicii, pe când contractul de schimb se referă la orice se poate schimba, astfel poate fi schimbată o marfă atât pe o marfă, cât și pe un serviciu. De asemenea, dacă în contractul de schimb poate fi transmisă și o sumă mică de bani care ar egala valoarea bunurilor ce se schimbă, în contractul de barter nu se poate transmite nicio sumă de bani.

Contractele de barter se întâlnesc cel mai des în comerțul internațional, ele trebuie să fie întocmite în formă scrisă și să conțină data și numărul contractului.

Astfel, contractul de schimb se deosebește de barter prin următoarele: în primul rând, barterul presupune un cerc mai larg de obiecte, în legătură cu care se efectuează schimbul (mărfuri, lucrări, servicii, rezultate ale activității intelectuale), pe când schimbul prevede ca obiect doar bunul ce aparține cu drept de proprietate părților schimbului. În al doilea rând, în cadrul contractului de schimb este posibil schimbul bunurilor de valoare diferită, pe când barterul prevede doar un schimb egal, el excluzând plăți în bani sau alte mijloace. Și încă una din condițiile principale ce le întrunește contractul de barter este că acesta se întocmește în forma unui singur document, pe când contractul de schimb se îndeplinește în două exemplare, câte unul pentru fiecare parte.

Este foarte important să nu confundăm schimbul cu *preschimbarea*, deoarece chiar dacă au unele caracteristici în comun, totuși ele se deosebesc prin următoarele:

- preschimbarea ține de contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor pentru consum. Atunci când cumpărătorul, cumpărând un bun de care fie că nu este mulțumit, fie și-a schimbat brusc părerea despre faptul dacă are nevoie anume de un asemenea bun, fie că vrea un bun cu aceeași destinație, dar cu alte proprietăți (o persoană cumpără o bicicletă, dar ajungând acasă constată că nu îi este pe plac culoarea roșie a bicicletei, astfel persoana este în drept să solicite de la vânzător înlocuirea bicicletei de culoare roșie pe o bicicletă de o altă culoare) îl poate schimba la vânzătorul care i l-a vândut. Preschimbarea bunului poate avea loc în termen de 14 zile din momentul primirii bunului de către cumpărător. O altă diferență constă în faptul că în contractul de schimb se schimbă orice bunuri, pe când la preschimbare – doar bunul care a fost cumpărat de la vânzătorul respectiv, cu proba care dovedește acest fapt (cecul), iar bunul trebuie să nu fi fost utilizat și să nu-și fi pierdut calitățile de consum.

Nu toate bunurile procurate pentru consum pot face obiectul preschimbării sau restituirii. Lista bunurilor nealimentare de calitate adecvată ce nu pot fi preschimbate cu o marfă similară (de exemplu, metale prețioase) sunt specificate în anexa la Regulile de preschimbare a mărfurilor nealimentare, procurate în rețeaua de comerț cu amănuntul, adoptate prin Hotărârea Guvernului nr.1467/2003.

Așadar, spre deosebire de vânzare, care implică în mod necesar darea unui lucru contra unei sume de bani, schimbul presupune în mod necesar darea unui lucru pentru alt lucru. Combinațiile de schimb pot fi din cele mai diverse: un apartament pentru un autoturism, o cantitate de fructe pentru o cantitate de cereale.

Dacă ceea ce urmează a se schimba constă în sume de bani (de exemplu, se schimbă o bancnotă de 1000 lei contra 10 bancnote de 100 lei), operațiunea este considerată tot un schimb. Însă, acest fapt nu trebuie confundat cu schimbul valutar, care este o operațiune de tip bancar și se realizează de anumiți subiecți de drept: Banca care deține licența Băncii Naționale a Moldovei de desfășurare a activității financiare, care printre altele permite și activitatea de cumpărare/vânzare a valutei străine; casa de schimb valutar constituită conform legii. Astfel, schimbul valutar nu este un schimb, ci un act de vânzare-cumpărare ce are ca obiect instrumente de plată străine (valută străină).

Din punct de vedere juridic, schimbul nu poate fi analizat ca o varietate de vânzare și nici ca o dublă vânzare însoțită de compensarea prețurilor, deoarece înstrăinarea se face nu pentru preț, ci pentru un alt lucru. Astfel, contractul de schimb se deosebește de contractul de vânzare-cumpărare datorită faptului că schimbul are loc între bunuri și nu un bun contra unei sume de bani (prețul).

La acest capitol este important de menționat că asupra contractului de schimb se aplică cu prioritate toate regulile de la contractul de vânzare-cumpărare, art.824 CC RM. Prin urmare, menționăm că în conținutul prezentei lucrări informația inclusă în capitolul 5.2. se referă și la capitolul 5.3., cu unele excepții care vor fi descrise.

5.3.2. Ce este sulta

În cazurile în care bunurile schimbate nu au aceeași valoare, diferența de valoare poate fi compensată printr-o sumă de bani numită **sultă**. Cu alte cuvinte, **sulta** este acea sumă de bani pe care o achită persoana al cărei bun are o valoare mai mică. Sulta nu poate depăși valoarea bunului, deoarece atunci când sulta depășește valoarea bunului are loc un contract de vânzare-cumpărare și nu un contract de schimb. Ca rezultat, părțile urmează să stabilească condițiile cu privire la sulta direct în contract, în caz contrar se presupune că bunurile au aceeași valoare. Dacă are loc schimbul bunurilor cu valoare diferită și în contract este prevăzută sulta, față de aceasta se aplică regulile de la contractul de vânzare-cumpărare cu privire la preț (art. 756 CC RM).

Exemplu:

Aurel B. s-a înțeles să schimbe căruța sa în valoare de 3500 lei pe motocicleta lui Leahu C. care valorează 4500 lei. Leahu C. a acceptat această înțelegere cu condiția ca Aurel B. să mai achite diferența de valoare dintre bunurile schimbate (o sultă) în sumă de 1000 lei pentru a putea face schimbul dat. Prin urmare, conform art.825 CC RM, Leahu C. este în drept să solicite această plată suplimentară, iar Aurel B. este obligat să o achite dacă dorește să aibă loc schimbul.

5.3.3. Cine suportă cheltuielile contractuale în cazul schimbului

Părțile în contractul de schimb sunt în același timp vânzători ai bunului pe care îl dau și cumpărători ai bunului pe care îl primesc, astfel contractului de schimb îi pot fi aplicate și regulile ce se aplică contractului de vânzare-cumpărare. Datorită acestui fapt, în contractul de schimb cheltuielile ce țin de schimbarea obiectelor se suportă în mod egal de ambele părți, deoarece acestea au atât calitatea de vânzător, cât și calitatea de cumpărător, chiar și în cazul schimbului de imobile, aceasta constituind o diferență față de contractul de vânzare-cumpărare. Totodată, părțile pot conveni și asupra unei alte modalități de repartizare a cheltuielilor contractuale.

5.3.4. Momentul trecerii dreptului de proprietate a bunurilor schimbate (condiții specifice)

După cum am menționat anterior, regulile de la contractul de vânzare-cumpărare se aplică cu prioritate față de schimb, la fel este și în cazul trecerii dreptului de proprietate a bunurilor care se schimbă ca rezultat al

încheierii contractului de schimb. Contractul de schimb se consideră încheiat din moment ce părțile și-au exprimat acordul de voință asupra condițiilor principale ale contractului. Însă, momentul încheierii contractului poate să nu coincidă cu momentul când are loc predarea bunurilor. Dreptul de proprietate asupra bunului se transmite odată cu primirea bunului, astfel dreptul este transmis celeilalte părți în momentul transmiterii bunului.

Dacă legea sau contractul de schimb nu prevede momentul trecerii dreptului de proprietate asupra bunului schimbat, atunci dreptul de proprietate se transferă la ambele părți în același moment după executarea obligației de predare a bunurilor de către ambele părți.

Părțile pot însă stipula în contract un alt moment la care se va produce trecerea dreptului de proprietate. Pentru unele bunuri, ca terenurile, legea stabilește expres că dreptul de proprietate trece la cealaltă parte din momentul înregistrării acestui drept în Registrul bunurilor imobile. Importanța trecerii dreptului de proprietate se prezintă prin faptul că din acel moment proprietarul va purta răspundere pentru ceea ce se întâmplă cu bunul său.

5.3.5. Tipurile contractului de schimb

Prin intermediul contractului de schimb se pot schimba orice bunuri, astfel în funcție de aceasta pot exista contracte de schimb de locuințe, de terenuri, de bunuri mobile, care presupun aceleași reguli ca și la contractul de vânzare-cumpărare de acest tip ș.a. (a se vedea subcapitolul [5.2.3](#)).

5.3.6. Conflictele ce decurg din relațiile contractuale de schimb

Una din situațiile de conflict este momentul transmiterii dreptului de proprietate asupra bunului schimbat, deoarece schimbul de bunuri poate să nu aibă loc în același moment și, prin urmare, cel care are bunul său și primește și celălalt bun va fi proprietarul celor două bunuri. Pentru a se evita astfel de situații, este bine ca schimbul de bunuri să se realizeze simultan.

O altă confuzie creează aplicarea asupra contractului de schimb a regulilor contractului de vânzare-cumpărare, deoarece totuși aceste contracte au caractere diferite. În primul rând, la schimb are loc schimbul unei proprietăți pe alta, nepermițând plata în bani. Față de schimb nu se aplică regulile cu privire la prețul de la vânzare-cumpărare (deși referitor la sultă sunt unele analogii).

În al doilea rând, la contractul de schimb nu pot fi aplicate regulile referitoare la vânzarea în credit a bunurilor.

În al treilea rând, la contractul de schimb se aplică norme speciale referitor la momentul transmiterii dreptului de proprietate.

De asemenea, este necesar de menționat că în practică apar o serie de litigii în legătură cu calitatea bunurilor ce urmează a fi schimbate și, mai concret, referitor la defectele acestor bunuri. Astfel, propunem următorul

Studiu de caz:

M.R., proprietara unui apartament, a încheiat un contract de schimb cu N.B., proprietara unei case de locuit, contractul fiind înregistrat la organul cadastral conform prevederilor legislației. Ulterior, M.R. a înaintat o acțiune în judecată împotriva lui N.B. pe motiv că a fost indusă în eroare de către părât la încheierea contractului, deoarece casa, unde ea a trecut cu traiul, are multe vicii, cum ar fi umiditate sporită, necesitate de schimb a ferestrelor și ușilor și altele. Instanța de fond a admis acțiunea, pe când instanța de apel a admis apelul declarat de N.B., casând hotărârea primei instanțe și emițând o hotărâre nouă prin care acțiunea a fost respinsă. La rândul său, Colegiul civil și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a decis respingerea recursului declarat de M.R., cu menținerea deciziei instanței de apel. Ca temei pentru instanța de recurs a servit faptul că până la încheierea contractului de schimb, M.R. a luat cunoștință de starea casei de locuit, a cunoscut starea ușilor, ferestrelor, pereții casei și alte circumstanțe care au

interesat-o. În plus, imediat după încheierea contractului de schimb, M.R. s-a instalat cu traiul în acea casă și chiar a și demolat una din construcțiile auxiliare, în locul căreia a dorit să-și edifice o altă construcție. Prin urmare, instanța a recurs din faptul că reclamanta a știut din start toate condițiile contractului (adică defectele casei) și le-a acceptat fără pretenții, iar conform art. 756 alin. (1) CC RM, instanța a dispus întemeiat respingerea acțiunii. Deci, la acest capitol putem concluziona următoarele: drepturile cumpărătorului în privința viciilor imobilului în contractul de schimb sunt excluse, dacă în momentul încheierii contractului el cunoștea aceste vicii (art. 756 alin. (1) CC RM).

Model de contract de schimb

CONTRACT DE SCHIMB

Încheiat astăzi .....

la .....

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. Dl ....., domiciliat în ..... str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ..... raion / sector ....., născut la data de ..... (ziua, luna, anul) în ..... (localitatea) sector / raion ....., fiul lui ..... și al ....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat de....., cod numeric personal ....., în calitate de *copermutant prim*, pe de o parte, și

1.2. Dl ....., domiciliat în ..... str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ..... raion / sector ....., născut la data de ..... (ziua, luna, anul) în ..... (localitatea) sector / raion ....., fiul lui ..... și al ....., titular al buletinului de identitate, seria ..... nr. ...., eliberat de....., cod numeric personal ....., în calitate de *copermutant secund*, pe de altă parte, au convenit să încheie prezentul contract de schimb, cu respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. Obiectul contractului îl constituie schimbul următoarelor bunuri proprietatea copermutanților (coschimbașilor)

.....

2.2. Copermutantul prim și copermutantul secund procedează la schimbul bunurilor prevăzute în pct. 2.71. Astfel,

copermutantul prim predă în proprietate deplină copermutantului secund următoarele bunuri:
..... a căror valoare este de ..... lei.

Copermutantul secund predă în proprietate deplină copermutantului prim următoarele bunuri:
..... a căror valoare este de ..... lei.

2.3. Starea tehnică a bunurilor a fost constatată prin procese-verbale, semnate de către părți.

Față de valorile bunurilor, care fac obiectul prezentului contract de schimb, nu rezultă nicio diferență și, ca atare, nu se datorează sultă; sau

Diferența rezultată este minoră și copermutantul creditor nu are nicio pretenție față de copermutantul debitor; sau

Rezultă o diferență de ..... (în cifre și în litere) lei, reprezentând sulta pe care trebuie să o plătească copermutantul (prim/secund) copermutantului (secund/prim) în termenul prevăzut de prezentul contract.

III. DURATA CONTRACTULUI

3.1. Transmiterea proprietății asupra ..... are loc de azi, data autentificării prezentului contract.

3.2. Bunurile ..... se predau liber, în posesia și spre folosința fiecărui copermutant, la data plății restului de sultă, respectiv, până la data de .....

IV. OBLIGATIILE PARTILOR

Copermutanții au obligația să predea reciproc bunurile care fac obiectul prezentului contract, astfel: copermutantul prim la ..... (locul unde se efectuează predarea bunurilor) în următoarele condiții ..... și pe baza documentelor de mai jos ..... copermutantul secund la ..... (locul unde se efectuează predarea bunurilor) în următoarele condiții ..... și pe baza documentelor de mai jos .....

4.2. Copermutanții ..... și ..... au deplina proprietate asupra bunurilor după predarea-primirea lor și după plata sultei.

4.3. Ambele părți au obligația de a garanta pentru evicțiune și vicii ascunse ale bunurilor care fac obiectul prezentului contract.

V. CLAUZA PENALĂ

5.1. Partea care întârzie predarea/primirea bunurilor, în condițiile și la termenele prevăzute în prezentul contract, este obligată la plata unei penalități de ..... % pe zi din valoarea bunurilor nepredate/nepripute, dar nu mai mult de ..... % din această valoare.

5.2. Pentru orice întârziere de plată a sulteii, copermutantul debitor trebuie să plătească o penalitate de ..... % din suma datorată, dar nu mai mult decât valoarea creanței.

VI. LITIGII

6.1. În cazul în care nu este posibilă rezolvarea litigiilor pe cale amiabilă, părțile se vor adresa instanțelor judecătorești competente.

VII. CLAUZE FINALE

7.1. Copermutanții pot preda bunurile care fac obiectul prezentului contract înainte de data prevăzută în contract numai dacă partea interesată obține acordul scris al celeilalte părți.

7.2. Acceptarea bunurilor se consideră efectuată, iar acestea trec, reciproc, în proprietatea părților, la data constatării stării lor tehnice, prin procesele-verbale semnate de ambele părți.

7.3. Cheltuielile de predare-primire a bunurilor (de expediere, de încărcare-descărcare, manipulare, transport, precum și alte cheltuieli) se suportă astfel:
.....

7.4. Denunțarea unilaterală a contractului atrage după sine daune/interese, astfel:
.....

7.5. În cazul nerespectării, totale sau parțiale, ori a executării necorespunzătoare a clauzelor contractuale, partea vinovată este obligată la plata următoarelor daune/interese:
.....

7.6. Prezentul contract, împreună cu anexele sale, reprezintă voința ambelor părți și înlătură orice altă înțelegere verbală anterioară sau ulterioară încheierii acestuia.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul contract de schimb, într-un număr de ..... exemplare, din care ..... (destinația exemplarelor) astăzi, data semnării lui.

COPERMUTANT PRIM

COPERMUTANT SECUND

5.4. DONAȚIA

Capitolul dat este dedicat contractului de donație, care este cel mai des utilizat de cetățenii statului nostru după contractul de vânzare-cumpărare. În special, este folosit în cazul donării bunurilor imobile, deoarece este mai puțin costisitor decât contractul de vânzare-cumpărare. Astfel că urmează să descriem în primul rând ce reprezintă acest contract, care sunt tipurile lui. De asemenea, ne vom referi și la cazurile când o donație poate fi cu condiție, precum și la categoriile de persoane care prin lege nu pot primi anumite daruri în anumite situații concrete. Nu în ultimul rând, vom descrie și cazurile când o donație poate fi anulată și de către cine și în ce situații poate fi efectuat acest lucru.

5.4.1. Ce este donația (forma contractului, tipurile de donație)

Donația are loc atunci când persoana dăruiește ceva (bunuri, bani, acțiuni, drepturi) celeilalte persoane, fără a cere beneficii pentru aceasta, adică transmite gratuit un bun altei persoane. Anume faptul că obiectul contractului este transmis gratuit ține de esența acestui contract. Pentru ca donația să-și poată produce efectele, este necesar să existe și acordul celui care urmează să primească darul. Părțile contractului de donație se numesc:

- **donator** – persoana care transmite bunul gratis;
- **donatar** – persoana care obține un bun pe gratis (cu titlu gratuit).

Uneori, cel care dăruiește stabilește un anumit termen, în care cel care urmează să primească darul poate accepta sau refuza să primească donația. Persoana care dăruiește trebuie să specifice concret ce dăruiește, altfel contractul de donație nu este valabil.

Dacă prin contract de donație se dăruiește un bun imobil (de exemplu, un teren, o casă), atunci acel contract de donație trebuie să fie autentificat notarial și înregistrat în Registrul bunurilor imobile (a se vedea subcapitolul [5.1.2](#)). Neautentificarea notarială face ca contractul de donație să nu fie valabil. Astfel, forma contractului se află în legătură cu obiectul ce se dăruiește.

În practică deseori ne întâlnim cu situații când persoana face promisiune că va dăruia în viitor un bun, astfel pentru astfel de contracte această promisiune impune și autentificarea notarială. Prin urmare, dacă cel care promite nu-și execută promisiunea, iar aceasta nu este autentificată notarial, atunci cel căruia i-a fost promis bunul nu va putea pretinde la bun.

N.B. Neautentificarea notarială a promisiunii de a dona face ca contractul de donație să nu fie valabil doar în cazul în care donatorul nu-și execută obligația (art.830 CC RM).

Donația este un contract prin care o persoană transmite un dar cu titlu gratuit altei persoane. Însă, tot printr-un contract de donație se poate transmite un dar unei persoane în schimb ca acesta din urmă să îndeplinească anumite acțiuni (donația sub condiție). În acest caz, tot ceea ce depășește valoarea acelor acțiuni pe care trebuie să le îndeplinească persoana ce primește darul, va fi considerată donație.

De exemplu,

primești în dar 1000 de lei cu condiția ca 200 de lei să-i achiți pentru o *carte*, prin urmare donația va constitui suma de 800 lei, și nu 1000 lei.

5.4.2. Cine nu este în drept să primească o donație

Pentru a proteja de diferite abuzuri și a asigura o protecție maximă a drepturilor și intereselor persoanelor, legea nu permite tuturor persoanelor să fie părți ale contractului de donație. Astfel,

- este interzisă donarea în numele persoanelor incapabile (care nu au maturitatea psihică necesară) sau care sunt declarate incapabile de instanța de judecată, cu excepția unei donații neînsemnate, realizate pentru unele obligații morale ale incapabilului. Însă, persoanele incapabile pot primi donații atât de sine stătător, cât și prin reprezentantul lor legal;

- o altă interdicție este chemată să lupte cu abuzurile angajaților din sfera socială. Ea interzice proprietarilor, administratorilor și lucrătorilor din instituțiile medicale (clinici, laboratoare, spitale, profilatorii și altele care oferă servicii medicale), educative (instituții de învățământ preșcolar, liceal, universitar, postuniversitar etc.), de asistență socială (case de copii, case de bătrâni etc.) și altor instituții similare (sanatorii, case de odihnă, centre de reabilitare) să accepte donații din partea persoanelor fizice care se află în ele, care beneficiază de serviciile medicale, educative, sociale sau altele, oferite de instituțiile menționate; soțului sau rudelor persoanelor beneficiare de serviciile oferite de instituțiile menționate. Această regulă nu se va aplica asupra donațiilor neînsemnate, efectuate pentru realizarea obligațiilor morale (de ex., donarea unui buchet de flori). Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public (nr. 158-XVI din 04.07.2008, Monitorul Oficial nr.230-232/840 din 23.12.2008) interzice funcționarilor publici să primească daruri pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, cu excepția normelor de politețe și ospitalitate recunoscută;

- nu se admit donațiile între persoanele juridice care au fost create pentru a realiza beneficii (scop lucrativ). Această interdicție are menirea să evite abuzurile și să protejeze interesele persoanelor față de care întreprinderea trebuie să-și execute obligațiile;

- de către persoanele juridice cu scop lucrativ, în cazul în care obiect al donației sunt valorile mobiliare.

5.4.3. Donația cu condiție

Donația este considerată cu condiție dacă persoana care donează, dăruiește în schimbul unui beneficiu.

De exemplu, donatorul dăruiește o mașină, însă cu condiția ca persoana care va primi darul să-l ajute să-și strângă roada în acel an. Astfel, dacă cel care va primi automobilul va ajuta la strângerea roadei, va însemna că el își îndeplinește sarcina; însă dacă el nu va ajuta la strângerea roadei, cel care dăruiește este în drept să anuleze donația.

Condițiile pentru sarcina impusă de donator:

- nu poate fi imposibilă (să poată fi realizată de cel care primește darul);
- să fie legală (acea acțiune să nu fie interzisă de lege);
- să nu fie amorală (să corespundă moralei existente în societate).

Sarcinile pot fi de mai multe feluri și pot fi stipulate:

- în folosul persoanei care donează (achitarea unei datorii a donatorului etc.);
- în folosul persoanei ce primește darul (să utilizeze donația pentru procurarea unei locuințe, să-și achite studiile etc.);
- în folosul unei a treia persoane (de exemplu, să primească pe cineva la gazdă).

În cazul donației condiționate, legea recunoaște donația doar acea parte a bunurilor care au depășit cheltuielile necesare pentru îndeplinirea condiției de către cel care primește donația.

Astfel, dacă cineva primește o donație în valoare de 10 000 lei, iar ca condiție servește achitarea unei datorii în valoare de 5000 lei pe care o are persoana care donează față de un terț, în această situație donația constituie doar 5000 de lei.

Dacă sarcina nu este îndeplinită, cel care donează este în drept să anuleze donația, însă pentru aceasta este necesar ca cel care dăruiește să anuleze donația în scris față de cel care a primit darul, iar darul, la rândul său, să fie întors celui care l-a donat.

Dacă persoana care donează a decedat, atunci moștenitorii acesteia pot cere persoanei care primește darul să execute sarcina.

5.4.4. Anularea donației și efectele acesteia

Legea prevede mai multe posibilități de desfacere a unei donații pentru cel care face donația, deoarece el este cel care transmite un bun către cineva fără să primească vreun profit. Iată de ce donatorul este mai favorizat în această situație.

Donația poate fi anulată în următoarele cazuri.

5.4.4.1. Anularea (revocarea) donației pentru cazuri de comportament neadecvat cu donatorul și rudele acestuia

Donația este un contract prin care se dăruiește cu titlu gratuit, însă totuși persoana care dăruiește așteaptă de la persoana care primește darul respect față de sine, recunoștință, un comportament adecvat. Pentru a menține aceste relații, legea protejează persoana care donează, pentru ca în cazul în care persoana care primește darul se comportă fără recunoștință, persoana care donează să poată anula donația și să primească darul înapoi.

CC RM în art. 835 stabilește cazurile în care, din cauza comportamentului persoanei care primește darul, persoana care dăruiește poate anula contractual de donație. Astfel,

- se va anula donația când persoana care primește darul atentează la viața persoanei care dăruiește sau a rudelor acesteia (de exemplu, le lovește, le amenință dorind să le omoare). Faptul că persoana care a primit darul a comis un atentat la viața persoanelor sus-numite reprezintă o abatere gravă de la datoria de recunoștință pe care o are și este natural ca donatorul în acest caz să fie în drept să anuleze donația;

- un alt temei de anulare a donației pentru nerecunoștință reprezintă comiterea de către persoana ce primește darul a altor fapte ilegale față de persoana care donează sau rudele apropiate ale acesteia, fapt ce atestă o nerecunoștință gravă. Aici vorbim despre oricare faptă ilegală, în formă de agresiuni la sănătatea sau integritatea corporală, injurii, insulte, jigniri făcute în adresa persoanei ce dăruiește sau a rudelor sale menționate și care dă dovadă de o ingratitudine gravă;

- un alt motiv pentru anularea donației este refuzul nemotivat al persoanei care primește darul de a oferi persoanei care dăruiește întreținerea datorată. Se consideră că ține de obligația de recunoștință a persoanei care primește darul de a oferi persoanei care dăruiește întreținere (alimente, haine, grijă etc.) în limita valorii bunurilor donate, atunci când persoana care dăruiește este lipsită de mijloace pentru propria întreținere. Refuzul de a oferi întreținere se va considera ca o nerecunoștință, atunci când persoana care dăruiește a avut nevoie de întreținere și a cerut-o de la persoana care a primit darul, însă ultima, deși a avut posibilitatea, a refuzat să o ofere fără vreun motiv serios. Însă, dacă persoana care donează are rude sau persoane care trebuie să o întrețină, ea nu va putea anula donația pentru acest temei de nerecunoștință.

Termenul în care cel care donează poate anula donația este de un an din moment ce a cunoscut faptele de nerecunoștință pe care le-a efectuat persoana care primește darul. Doar cel care dăruiește poate ierta faptele persoanei care primește darul, însă dacă persoana care dăruiește a înaintat acțiunea de anulare a donației și a decedat, atunci moștenitorii acesteia pot cere mai departe anularea donației.

N.B. Analizând prevederile enumerate, observăm că donatorul este mai favorizat în această situație.

5.4.4.2. Anularea (rezoluția) donației în caz de înrăutățire a situației financiare a donatorului ca rezultat al efectuării donației

În cazul în care persoana donează, iar după ce dăruiește, nu se mai poate întreține corespunzător sau nu mai poate întreține persoanele pe care este obligată să le întrețină, donatorul poate cere de la persoana care a primit darul să-i înapoieze ceea ce i-a mai rămas din dar. Important în această situație este ca starea de nevoie în care a ajuns persoana care donează (după ce a executat contractul de donație) trebuie să nu fie cauzată de comportamentul intenționat al său. Dacă persoana care dăruiește și-a provocat intenționat sau prin indiferență starea de nevoie, desfacerea contractului de donație, pentru faptul că și-a înrăutățit starea sa financiară, nu va fi posibilă.

N.B. Donatorul poate pretinde doar asupra bunurilor care i-au mai rămas donatorului, din respectiva donație.

5.4.4.3. Anularea (revocarea) donației în caz că nu a fost îndeplinită condiția pusă de donator

Dacă cel care primește darul nu execută sarcina impusă, atunci persoana care dăruiește poate anula donația. Desfacerea donației trebuie să fie făcută printr-o declarație scrisă din partea persoanei care donează către persoana care primește darul. În cazul în care părțile nu se pot înțelege, desfacerea donației se va efectua în instanța de judecată.

Pe lângă persoana care donează, dreptul de a anula donația pentru neexecutarea sarcinii o au și persoanele față de care donatorul trebuie să-și execute anumite obligații, și moștenitorii săi legali care beneficiază de efectele anulării.

Art. 833 CC RM mai prevede încă o situație de anulare a donației, și anume în cazul maladiilor prezumate a fi letale, urmată de însănătoșirea donatorului. În asemenea cazuri, donația poate fi declarată nulă doar la cererea donatorului.

Model de contract de donație:

CONTRACT DE DONAȚIE

Incheiat astăzi .....

la .....

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. Dl ....., domiciliat în .....,
 str. .... nr. ...., apartament ....., localitatea ....., nascut la
 data de (ziua, luna, anul) ....., În (localitatea)
 ....., fiul lui ..... și al ....., titular al
 buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat de ....., IDNP
 ....., În calitate de **donator**, pe de o parte, și

1.2. Dl ....., domiciliat în .....,
 str. .... nr. ...., apartament ....., nascut la data de (ziua, luna, anul)
 ..... în (localitatea) ....., fiul lui ..... și
 al ....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat de
 ....., IDNP ....., în calitate de **donator**, pe de altă parte,

au convenit să încheie prezentul contract de donație, cu respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. a) eu, donatorul, donez donatarului apartamentul nr. .... din blocul ....., scara .....,
 etajul ....., situat în localitatea ....., compus din .....
 camere;

b) o dată cu apartamentul, se transmite donatarului și dreptul de folosință asupra terenului aferent locuinței în suprafață de ..... mp, pentru toată durata existenței construcției;

c) acest apartament a intrat în proprietatea mea astfel:

.....
.....
.....

e) apartamentul care se donează este liber de orice sarcini și urmări de orice natură, nu a fost scos din circuitul civil prin trecere în proprietate publică, fiind în mod legal și continuu în proprietatea și posesia mea, de la data dobândirii și până în prezent;

f) impozitele și taxele aferente apartamentului, care face obiectul prezentului contract, sunt achitate la zi de către donator, așa cum rezultă din certificatul nr. .... din ..... eliberat de ....., urmând ca de astăzi, data autentificării, să treacă în sarcina donatarului, care suportă plata taxelor și onorariul notarului public, pentru autentificarea prezentului contract;

g) transmiterea proprietății asupra apartamentului se face astăzi, data autentificării contractului, fără îndeplinirea altei formalități, donatorul urmând a dobândi și posesia apartamentului la data decesului donatorului.

2.2. Evaluăm prezenta donație la ..... lei, exclusiv cu scopul stabilirii taxei de stat.

2.3. a) eu, donatorul, primesc cu recunoștință donația făcută de ....., având ca obiect apartamentul descris mai sus, proprietatea sa, și sunt întru totul de acord cu prezentul înscris;

b) cunosc situația juridică și de fapt a apartamentului, ca fiind cea descrisă mai sus de către donator.

III. CLAUZE FINALE

3.2. Prezentul contract a fost redactat într-un număr de ..... exemplare, la Biroul Notarului Public .....

3.3. S-au eliberat părților ..... exemplare, un exemplar păstrându-se în arhiva biroului notarial.

DONATOR

_____

DONATAR

_____

5.5. ÎNSTRĂINAREA UNUI BUN CU CONDIȚIA ÎNȚREȚINERII PE VIAȚĂ

Acest tip de relații este tot mai des întâlnit în viața de zi cu zi, deoarece bătrânii care au rămas singuri sunt tot mai mulți, iar tinerii care nu au o locuință la fel sunt mulți, acesta fiind doar un specific al contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață. Spunem așa, deoarece nu numai o locuință poate fi obiect al acestui contract, ci oricăre alt imobil și chiar și un bun mobil, astfel că legea nu stabilește anumite interdicții în acest sens. În cele ce urmează, ne propunem să punctăm care sunt elementele de bază ale contractului de înstrăinare a unui bun, cu condiția întreținerii pe viață și de ce trebuie să ținem cont în cazul în care suntem parte a unui asemenea contract, care la prima vedere pare a fi unul simplu și destul de profitabil, dar, totodată, poate impune o serie de surprize neplăcute pentru ambele părți.

5.5.1. Ce reprezintă contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață (forma contractului)

Prin contract de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață se înțelege faptul că o parte (beneficiarul întreținerii) transmite un bun mobil sau imobil în proprietate celeilalte părți (dobânditorul bunului), cu condiția ca acesta (dobânditorul bunului) să-i ofere întreținerea necesară, pe viață. Ce trebuie să înțelegem prin întreținerea necesară pe viață: aceasta presupune că dobânditorul bunului se obligă să asigure beneficiarului întreținerea în natură, și anume locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântarea.

Clarificarea acestor condiții este foarte importantă, deoarece anume în legătură cu aceste condiții apar cele mai multe probleme, întrucât dobânditorul bunului nu tot timpul satisface aceste cerințe în interesul beneficiarului de întreținere, iar ultimul, la rândul său, este în drept în asemenea situații să desfacă contractul încheiat pe motiv că nu sunt satisfăcute condițiile negociate la început.

Subiecții:

- în acest contract sunt două părți: prima care transmite bunul și primește întreținerea pe viață necesară, și a doua parte – care primește bunul și oferă întreținerea pe viață primei părți.

Important este de menționat că în calitate de beneficiar al întreținerii poate fi doar o persoană fizică.

De asemenea, beneficiarul trebuie să dispună de capacitate de a încheia un asemenea contract.

De cele mai dese ori, persoanele care necesită întreținere sunt persoanele în vârstă, care nu-și mai pot realiza singure necesitățile.

Forma:

În scopul protecției drepturilor persoanelor care necesită întreținere, legea prescrie încheierea contractului în formă scrisă (art.840 CC RM).

Doar astfel este posibil de a dovedi relațiile dintre persoana care necesită întreținere și persoana care primește bunul și oferă întreținerea necesară. Totuși, în funcție de bunul care se transmite, contractul trebuie sau nu să fie autentificat notarial, nerespectarea formei autentice atunci când aceasta este obligatorie duce la nulitatea contractului de donație,

Termenul:

Specific pentru acest contract este faptul că termenul acestuia se referă la viața persoanei care necesită întreținere (art. 839 CC al RM stabilește: „pe timpul cât va trăi și înmormântarea”, adică pe tot parcursul vieții beneficiarului de întreținere).

Studiu de caz:

Anatol P. a încheiat un contract de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață cu Mihai E., care

are vârsta de 65 de ani. Astfel, Anatol P. a stabilit că el va avea grijă de Mihai E. pe o durată de 10 ani, iar Mihai E., la expirarea acestui termen, va transmite apartamentul său în proprietate lui Anatol P.

Prin urmare, constatăm că în contract a fost inclus incorect termenul de 10 ani de către Mihai P., deoarece din însăși denumirea contractului rezultă clar că durata acestuia este până la moartea beneficiarului de întreținere.

5.5.2. Relațiile dintre părțile contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață

Relațiile dintre părțile acestui contract trebuie să se bazeze pe înțelegere și respect, deoarece acest contract va dura pe toată viața persoanei care necesită întreținere, iar cel care acordă întreținerea primește pentru aceste servicii un bun cu drept de proprietate.

Astfel, persoana care primește întreținerea este obligată să transmită cu drept de proprietate bunul persoanei care va acorda întreținerea pe viață. La rândul său, persoana care acordă întreținerea pe viață, executându-și această obligație, primește gratis un bun în proprietate.

În practică, persoanele în vârstă transmit des apartamente, case celeilalte părți pentru a primi în schimb întreținerea necesară pe viață.

Important este de menționat că, la libera voință, părțile pot stipula în contract în ce va consta întreținerea, adică ele sunt în drept să menționeze concret ce urmează să facă persoana care datorează întreținerea, și anume: îmbrăcămintea pe care urmează să o procure, medicamentele și alte necesități pe care le are persoana care primește întreținerea sau poate fi o anumită plată efectuată periodic de către persoana ce efectuează întreținerea. Pentru a garanta respectarea intereselor persoanei ce primește întreținerea, legea interzice persoanei care dobândește bunul să înstrăineze (să vândă, doneze, schimbe) acest bun pe toată durata contractului. De asemenea, pentru a proteja beneficiarul de întreținere, legea îi dă posibilitatea să desfacă contractul în orice moment, cu condiția că acesta poate dovedi că întreținerea sa nu corespunde înțelegerii părților sau nu este caracteristică unui trai decent.

Un alt aspect important este faptul că, în cazul în care bunul ce urmează a fi transmis în urma întreținerii este distrus, acest lucru nu eliberează persoana ce întreține de obligația sa de întreținere (art.843 CC RM).

5.5.3. Când poate înceta contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață și care sunt rezultatele încetării acestui contract

De regulă, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață încetează odată cu decesul persoanei care primește întreținerea, aceasta fiind regula de bază.

În cazul în care sunt mai multe persoane care primesc întreținere, atunci contractul încetează odată cu decesul ultimei persoane care beneficiază de întreținere. De asemenea, acest contract poate înceta prin acordul ambelor părți.

Dacă persoana care oferă întreținerea decedează, atunci obligațiile acesteia trec la moștenitorii ei care au acceptat moștenirea, respectiv, și obligația dată.

Dacă persoana care acordă întreținerea nu-și execută obligația corespunzător, adică nu oferă întreținerea de care partea care transmite bunul are nevoie, atunci partea care transmite bunul poate desface contractul. În această situație, persoana care primește bunul va fi obligată să înapoieze bunul persoanei care primea întreținerea.

Se consideră că persoana care primește bunul nu-și execută corespunzător obligația dacă, de exemplu, întârzie să ofere întreținerea, acordă întreținerea în volum mai mic sau nu o acordă deloc, insultă persoana ce necesită întreținere. Felul în care a fost acordată întreținerea va fi apreciat de instanța de judecată

competentă.

Chiar dacă, la anularea contractului, persoana care primește bunul este obligată să-l restituie, ea nu poate cere de la persoana care a primit întreținerea returnarea acestei întrețineri sau a cheltuielilor pe care s-au făcut pentru oferirea acelei întrețineri. Această regulă vine în scopul de a proteja beneficiarii de întreținere.

Un alt mod în care acest contract poate fi anulat, este atunci când persoanei care a primit bunul i s-a înrăutățit situația materială, astfel fiind în imposibilitate de a mai acorda întreținerea la care s-a obligat. Aceasta este unica situație când cel ce este obligat să întrețină este în drept să desfacă contractul din inițiativa sa proprie.

Efectele anulării contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață sunt:

- dobânditorul este obligat să returneze bunul primit;
- dobânditorul nu poate cere returnarea cheltuielilor efectuate pentru întreținerea beneficiarului de întreținere, indiferent din ce motiv și a cui inițiativă s-a reziliat contractul.

N.B. În cazul anulării urmează de dovedit că întreținerea nu a fost corespunzătoare, astfel că instanța de judecată urmează să decidă acest lucru, iar beneficiarul de întreținere trebuie să aducă probe.

Model de contract de înstrăinare a unui bun cu întreținere pe viață

CONTRACT DE ÎNȚEȚINERE

Încheiat astăzi .....

la .....

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. Dl ....., domiciliat în ....., str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ....., născut la data de (ziua, luna, anul) ..... în (localitatea) ....., fiul lui ..... și al ....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat de ....., cod numeric personal ....., în calitate de întreținut și creditor al obligației de întreținere, pe de o parte, și

1.2. Dl ....., domiciliat în ....., str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ....., născut la data de (ziua, luna, anul) ..... în (localitatea) ....., fiul lui ..... și al ....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat de ....., cod numeric personal ..... în calitate de întreținător/dobânditor și debitor al obligației de întreținere, pe de altă parte, au convenit să încheie prezentul contract de întreținere cu respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. Întreținutul transmite întreținătorului nuda proprietate asupra apartamentului nr. ...., situat în str. .... nr. ...., blocul ....., scara ....., etajul ....., din ....., compus în întregime din ..... camere de locuit și dependințe, împreună cu dreptul de coproprietate în cotă indiviză de .....%, asupra părților și dependințelor comune ale imobilului, care prin natura și destinația lor sunt în folosința tuturor proprietarilor.

2.2. Întreținutul transmite întreținătorului și dreptul de folosință asupra terenului aferent acestuia, în suprafață de ..... mp, adică cota indiviză de ..... %, atribuit pe durata existenței construcției.

2.3. Întreținutul își rezervă dreptul de uzufruct viager asupra apartamentului mai sus menționat.

III. OBLIGAȚIILE PĂRȚILOR

3.1. Întreținutul declară că:

- a) apartamentul mai sus menționat este în întregime proprietatea sa, conform contractului ...../certificatului de moștenitor ..... nr. .... din ....., nefiind înstrăinat sub nicio formă vreunei alte persoane, până la data încheierii acestui contract;
- b) apartamentul nu a fost scos din circuitul civil prin trecere în proprietate publică;
- c) apartamentul nu face obiectul vreunui litigiu, nu este sechestrat și nici nu este grevat de sarcini, fiind în mod legal și continuu în proprietatea și posesia sa de la data dobândirii și până în prezent.

3.2. Întreținătorul:

- a) își asumă obligația de întreținere a întreținutului pe tot timpul vieții, obligație ce constă din: .....; .....
- b) declară că a primit nuda proprietate de la întreținut asupra apartamentului descris mai sus și este de acord cu prevederile prezentului contract;
- c) se obligă să presteze pentru întreținut întreținere și cele necesare traiului, la domiciliul său, pe tot timpul vieții sale, iar în caz de neexecutare a acestei obligații, este conștient de aplicarea dispozițiilor Codului Civil al RM.

IV. PREȚUL CONTRACTULUI

4.1. Prețul contractului îl constituie întreținerea acordată de întreținător pentru întreținut pe tot restul vieții, după care va suporta cheltuielile de înmormântare, potrivit obiceiului locului.

4.2. Întreținerea se va acorda în natură prin: asigurarea hranei zilnice, a combustibilului necesar încălzirii locuinței în sezonul rece, obiecte necesare, îmbrăcăminte, încălțăminte, la domiciliul întreținutului .....

V. CLAUZE FINALE

5.1. Transmiterea nudei proprietăți asupra apartamentului se face de astăzi, data autentificării prezentului contract, fără îndeplinirea altei formalități, dobânditorul intrând în posesia și folosința apartamentului la data decesului întreținutului.

5.2. Impozitele și taxele către stat, aferente apartamentului, ce face obiectul prezentului contract de întreținere, sunt achitate la zi de către întreținut, astfel cum rezultă din certificatul fiscal nr. .... / ....., eliberat de ....., urmând ca de astăzi, data autentificării, să treacă în sarcina dobânditorului obligației de întreținere.

5.3. Părțile au evaluat obligația de întreținere la suma de ..... lei pe lună, numai în scopul stabilirii taxei de timbru.

5.4. Prezentul contract a fost încheiat într-un număr de ..... exemplare, din care ..... astăzi ....., data semnării lui.

ÎNȚREȚINUT/CREDITOR

ÎNȚREȚINĂTOR/DEBITOR

5.6. ARENDA, LOCAȚIUNEA, LEASINGUL

În capitolul respectiv urmează să descriem trei tipuri de contracte care prezintă o serie de asemănări. Prin aceasta și se explică faptul că cele trei contracte: arenda, locațiunea și leasingul sunt tratate într-un capitol unic. De asemenea, ținem să menționăm și faptul că aceste contracte sunt foarte des folosite de către locuitorii satelor, în special contractul de arendă, dar și contractul de leasing, care a apărut ca o posibilitate reală pentru cei ce se ocupă cu prelucrarea terenurilor agricole să poată procura tehnica agricolă și alte utilaje, chiar dacă nu dispun de toată suma la momentul procurării, dar au nevoie de această tehnică. Totodată, contractul de locațiune este foarte des întâlnit în orașele mari, și anume la închirierea spațiului locativ (una din problemele cele mai importante la moment care macină o mulțime de oameni). Informații despre aceste trei contracte urmează să fie prezentate în capitolul dat.

5.6.1. Noțiuni generale. Diferența dintre locațiune, arendă și leasing

Contractul de arendă se încheie între persoana care deține în proprietate, folosește sau deține în alt mod legal terenuri și bunuri agricole și cealaltă persoană (arendașul), care dorește să folosească aceste terenuri sau bunuri agricole pe o perioadă de timp determinată și la un preț la care părțile s-au înțeles. Specific pentru acest tip de contract este faptul că se referă doar asupra **bunurilor și terenurilor agricole**. Părțile acestui contract sunt arendatorul (cel care deține terenurile și bunurile agricole și care ca rezultat al încheierii contractului de arendă urmează să le transmită în folosință pe o anumită perioadă de timp unei alte persoane) și arendașul (cel care ia pe o anumită perioadă de timp bunurile și terenurile agricole în schimbul plății unei sume de bani către cel care i-a dat bunurile și terenurile agricole). Astfel, odată ce am stabilit cine este, în baza legii, arendaș și arendator, trebuie să mai menționăm că părți ale contractului de arendă pot fi atât persoane fizice, cât și juridice.

Dreptul de arendă a terenului se extinde și asupra construcțiilor, instalațiilor, amenajărilor, inclusiv asupra plantațiilor multianuale de pe terenul respectiv, dacă contractul nu prevede altfel. În cazul în care o persoană ia în arendă un teren pe care se află o casă și o mică livadă de caiși, această persoană în mod liber poate să se folosească nu numai de teren, dar și de casă, cât și să culeagă roada din livada respectivă, cu condiția că arendatorul nu i-a interzis acest lucru. Cu alte cuvinte, dacă la momentul încheierii contractului de arendă părțile nu au discutat decât despre terenul care dat în arendă, atunci arendașul liber poate să se folosească și de construcția care se află pe teren, și de livada plantată pe acest teren.

Prin **contract de locațiune** o persoană (locator) se obligă să dea celeilalte persoane (locatar) un bun pentru a-l folosi, a-l deține (poseda), pe o perioadă de timp, pentru care primește o plată numită chirie.

Contractul de locațiune se aseamănă foarte mult cu contractul de arendă, această asemănare venind din trecut. La etapa actuală avem practic aceleași consecințe, și anume: cetățenii nu fac deosebire între arendă și locațiune și, cel mai des, vedem că în cazul când este vorba despre un contract de locațiune oamenii de multe ori folosesc cuvântul arendă (deseori vedem afișe în care se menționează că *se dau în arendă* spații de locuit sau pentru oficii, ceea ce din punct de vedere legal nu este corect, deoarece este vorba de *relații de locațiune*).

Diferența dintre aceste două contracte ar fi că în cazul contractului de arendă **se arendează bunuri și terenuri agricole**, iar în cazul contractului de locațiune **se închiriază alte bunuri** (cu excepția celor agricole).

Prin **contract de leasing** o parte (locator) va transmite un bun cumpărat sau produs de el în posesie și folosință pentru un anumit timp unei alte persoane (locatar) contra unei plăți care se va achita la anumite perioade de timp (rate de leasing). Cu alte cuvinte, o parte care cumpără sau produce un bun, va putea transmite acel bun unei alte persoane pentru a-l posedea (deține) și folosi pentru un anumit timp, contra unei plăți ce se va achita de către persoana care primește bunul la anumite intervale de timp.

Important aici este de menționat că la sfârșitul contractului, când persoana a achitat periodic suma de bani stabilită pentru deținerea și folosirea bunului respectiv, ea poate să dobândească dreptul de proprietate

asupra acestui bun (cu condiția că a respectat toate prevederile contractului și a achitat toate plățile stabilite).

Atât contractul de arendă, contractul de locațiune, cât și contractul de leasing au în comun următoarea acțiune: **transmiterea unui bun pentru folosință și posesie pe o perioadă determinată de timp în schimbul unei plăți**. Totuși, aceste contracte au anumite caracteristici proprii, și anume: - contractul de arendă are ca obiect terenuri și bunuri agricole;

- contractul de locațiune are ca obiect orice bun în afara terenurilor și bunurilor agricole;

- contractul de leasing are ca obiect un bun cumpărat sau produs de locator, cu excepția: bunurilor pentru consum, bunurilor agricole, bunurilor scoase din circuitul civil și lucrărilor de creație.

De asemenea, dacă în contractul de arendă și contractul de locațiune la încetarea contractului bunul se restituie, atunci în cazul contractului de leasing persoana care se folosește de bun (locatarul) poate să dobândească dreptul de proprietate asupra bunului. Față de contractul de locațiune și contractul de arendă, unde se pot transmite în chirie și bunuri imobile, în contractul de leasing se pot transmite în chirie doar bunurile mobile, care nu se consumă (spre exemplu, un automobil, și în niciun caz produse alimentare: pâine, carne etc.).

5.6.2. Contractul de locațiune

Contract de locațiune – contractul prin care o persoană (**locator**) se obligă să dea celeilalte persoane (**locatar**) un **bun** pentru a-l **folosi**, a-l deține (**poseda**), **pe o perioadă de timp**, pentru care primește o plată numită **chirie** (art.875-910 CC al RM).

Elementele contractului de locațiune:

- **părțile** - locator, locatar;
- **obiectul** - bunul care se transmite în posesie și folosință;
- **termenul** - pe o perioadă concretă de timp;
- **chirie** - plata pentru bunul închiriat.

Obiectul (bunul care se transmite în posesie și folosință) acestui contract trebuie să fie determinat, adică stabilit concret; de exemplu, un apartament, o mașină.

Forma

Regula generală: contractul de locațiune a unui bun imobil trebuie să fie întocmit în formă scrisă (obligatoriu).

N.B. Forma contractului de locațiune a bunurilor mobile se decide la discreția părților (vezi 5.1.2. Forma actului juridic).

Contractul de locațiune care are ca obiect un bun imobil ce se dă în chirie pe un termen mai mare de 3 ani trebuie să fie înregistrat în Registrul bunurilor imobile (art.876 CC al RM)(*nerespectarea acestei condiții va avea ca efect: a se vedea subcapitolul 5.1.2*) (art.876 alin. (2) CC al RM).

De ce este important ca contractul de locațiune a unui bun imobil cu o durată mai mare de trei ani să fie înregistrat la Oficiul Cadastral Teritorial o putem deduce din următorul exemplu:

Un apartament/casă de locuit se dă în chirie pe o durată de 4 ani, contractul de locațiune nu a fost înregistrat la Oficiul Cadastral Teritorial, iar peste 2 ani locatorul vinde apartamentul. Prin urmare, cumpărătorul este în drept să ceară locatarului să părăsească apartamentul. Dacă contractul de locațiune era înregistrat la Oficiul Cadastral Teritorial, cumpărătorul ar fi fost obligat să aștepte expirarea contractului de locațiune (încă 2 ani) și apoi să poată să se folosească de bunul cumpărat, care era grevat cu locațiune de care el urma să afle la momentul când cumpărase apartamentul, urmând să decidă dacă dorește să-l cumpere și să

aștepte până va expira contractul de locațiune, pentru ca ulterior să se folosească deplin de imobil, fie refuza procurarea lui.

Termenul

În conformitate cu CC RM, art. 877, termenul unui contract de locațiune nu poate depăși 99 ani, cu alte cuvinte, părțile contractului de locațiune pot să se înțeleagă și să indice în contract orice termen, dar să nu depășească 99 de ani. Transmiterea bunului se realizează **pe o perioadă concretă de timp**. Dacă această perioadă de timp a expirat, iar părțile nu mai doresc să continue relațiile, bunul trebuie returnat.

Chiria

Locatarul (persoana care posedă și folosește acel bun) este obligat să achite Locatorului (persoanei care transmite bunul, de cele mai multe ori această persoană este proprietar al acestui bun) o plată care se numește **chirie**. Ea se stabilește de părți la momentul încheierii contractului de locațiune. Chiria poate să constea dintr-o sumă de bani fixă și care se achită integral, sau dintr-o sumă de bani care se achită periodic la anumite intervale de timp stabilite de părțile contractului de locațiune.

Chiria la care au convenit părțile la încheierea contractului poate fi modificată:

- dacă părțile hotărăsc schimbarea mărimii chiriei de comun acord;
- persoana care dă bunul în chirie poate cere mărirea plății **nu mai des decât o dată pe an** și numai în cazul în care condițiile economice fac ca suma chiriei să fie neînsemnată pentru locator, astfel că el pierde interesul să mai dea în locațiune bunul său, deoarece poate să aibă mai multe cheltuieli pentru a întreține acest bun decât venituri din urma locațiunii bunului;
- persoana care închiriază bunul poate cere reducerea chiriei, dacă starea bunului închiriat s-a înrăutățit foarte mult.

Modificările la contract cu privire la mărirea chiriei se fac de comun acord al părților ca rezultat al negocierilor. Prevederile noi cu privire la mărirea chirie se stabilesc printr-un act adițional (anexă la contract), care este întocmit după caz de către ambele părți ale contractului, fie în prezența notarului dacă contractul a fost autentificat notarial. Care sunt relațiile dintre părți în cadrul unui contract de locațiune?

Locatorul este obligat:

- să transmită bunul în posesie și folosință;
- să transmită bunul în starea care permite folosirea acestuia conform destinației;
- să aibă grijă ca bunul să poată fi folosit pe tot termenul contractului;
- să transmită toate actele necesare pentru folosirea bunului și, după caz, cele care dovedesc dreptul de proprietate a bunului respectiv;
- să repare bunul când acesta s-a stricat sau să repare bunul periodic pentru ca să poată fi folosit (reparația capitală);
- să asigure locatarul că nimeni nu va cere de la el acest bun.

Locatarul este obligat:

- să achite chiria;
- să utilizeze bunul conform destinației;
- să păstreze și să protejeze bunul;
- să efectueze reparațiile curente ce țin de uzura normală a bunului;
- să înapoieze bunul la expirarea termenului contractului în aceeași stare în care l-a primit;
- să nu schimbe forma sau destinația bunului și să-l folosească altfel;

- să efectueze reparația bunului dacă acesta a suferit defecte din vina locatarului.

Ce se întâmplă dacă bunul închiriat are defecte (vicii)?

- în momentul recepționării locatarul trebuie să verifice starea în care se află bunul; în cazul în care se depistează defecte, să anunțe locatorul;
- în cazul în care persoana care închiriază bunul a văzut anumite nereguli (defecte, stricăciuni), ea poate cere să-i fie micșorat prețul pentru chirie și repararea pagubei care s-a produs din cauza bunului (după caz);
- este important ca aceste defecte să nu apară din vina celui ce închiriază bunul (locatar);
- persoana care închiriază bunul poate să repare ea însăși bunul, în acest caz ea poate să ceară banii cheltuiți pentru reparație de la persoana care a dat bunul în chirie sau, după caz, să folosească bunul din contul acestor cheltuieli pentru reparație;
- dacă persoana care închiriază bunul când a încheiat contractul știa despre faptul că bunul are defecte, ea nu va putea cere reducerea prețului și nici repararea pagubei care s-a produs din cauza bunului.

N.B. Referitor la procedura de înștiințare și soluționare a conflictelor legate de defectele bunului închiriat, a se vedea subcap. [5.2.2.2](#).

N.B. Pe tot parcursul contractului de locațiune, nici persoana care dă în chirie, nici persoana care închiriază nu poate schimba forma sau destinația bunului și să-l folosească altfel. La încetarea contractului de locațiune, persoana care închiriază bunul trebuie să-l restituie în aceeași stare în care l-a luat.

Același bun poate fi dat în chirie mai multor persoane, de exemplu o vioară poate fi dată în chirie pentru diferite ore mai multor persoane. În acest caz, fiecare persoană care închiriază vioara are dreptul de a o folosi fără a fi deranjat de celelalte persoane care de asemenea închiriază această vioară. De faptul ca locatarul să poată folosi vioara fără ca cineva să-i încurce (adică folosința viorii să nu fie tulburată), trebuie să aibă grijă persoana care dă vioara în chirie (locatorul).

Persoana care închiriază bunul poate da acest bun în chirie unei alte persoane (**sublocațiunea, art.894-896 CC al RM**), însă pentru aceasta trebuie să aibă acordul locatorului/ persoanei care i-a dat bunul în chirie.

Acordul-permisiunea se stabilește:

- prin contractul de locațiune (la momentul semnării se include o clauză concretă care fie permite locatarului, fie interzice să dea bunul în sublocațiune);
- prin acord (un act) întocmit ulterior (dacă în contract nu era prevăzut asemenea drept pentru locatar, se întomește un act ulterior prin care locatorul poate să-i permită locatarului sublocațiunea). Acordul ulterior se face fie printr-un înscris simplu semnat de ambele părți, fie printr-un înscris care se autentifică la notar (părțile decid).

N.B. Dacă în contract nu este prevăzut dreptul la sublocațiune, atunci locatarul anunță locatorul despre intenția sa de a transmite în sublocațiune bunul cerându-i acordul, în cazul în care în termen de 15 zile persoana care dă bunul în chirie nu i-a dat un răspuns cu privire la darea în sublocațiune, atunci se consideră că prin tăcerea sa locatorul și-a dat acordul la sublocațiune. Dacă însă în termen de 15 zile locatorul nu-i dă permisiunea de a transmite în sublocațiune bunul, atunci locatarul nu este în drept să facă acest lucru.

N.B. Locatarul răspunde pentru toate acțiunile sublocatarului față de locator (în cazul sublocațiunii **locatarul devine locator pentru sublocatar**).

N.B. Termenul sublocațiunii nu poate depăși termenul locațiunii principale.

Contractul de locațiune încetează în următoarele cazuri:

- când a expirat termenul contractului;
- în cazul în care bunul dat în chirie s-a deteriorat și nu mai poate fi folosit;
- în cazul decesului persoanei care închiriază bunul (locatar), dacă bunul a fost dat în chirie pentru măiestria care o posedă, spre exemplu, în pictură (de exemplu, un atelier dat în locațiune; prin urmare, odată cu decesul pictorului urmașii săi, nefiind pictori, nu mai au nevoie de acest atelier, prin urmare, și relațiile contractuale urmează să înceteze de drept).

N.B. În restul cazurilor, locațiunea nu încetează ca rezultat al decesului uneia dintre părți.

În cadrul contractului de locațiune, atât locatorul, cât și locatarul sunt în drept să solicite desfacerea contractului de locațiune în următoarele situații:

la inițiativa locatorului, dacă locatarul:

- nu folosește bunul conform destinației;
- intenționat deteriorează bunul;
- nu plătește chiria mai mult de 3 luni;
- a dat bunul în sublocațiune fără acordul locatorului;

la inițiativa locatarului:

- este privat de libertate;
- a pierdut capacitatea de muncă;
- locatorul nu efectuează reparațiile necesare pentru ca bunul să poată fi utilizat conform destinației;
- Locatorul nu protejează locatarul în vederea folosirii fără impedimente a bunului din partea altor persoane.

N.B. Solicitarea de desfacere a contractului de locațiune se face fie în formă verbală, fie în formă scrisă (se recomandă pentru a putea demonstra că a existat o asemenea solicitare) în funcție de forma în care a fost încheiat contractul de locațiune.

5.6.3. Contractul de închiriere a spațiului locativ

În baza contractului de închiriere a spațiului locativ, persoana care dă în chirie se obligă să transmită în folosință **chiriașului și membrilor familiei acestuia** încăperea de locuit amenajată, iar chiriașul se obligă să folosească încăperea pentru locuit și să achite persoanei care dă în chirie plata pentru chirie.

Pentru închirierea spațiului locativ din fondul de locuințe de stat și obștesc, până la încheierea contractului, persoana care dorește să închirieze trebuie mai întâi să fie inclusă în listele persoanelor ce necesită îmbunătățirea condițiilor de trai, care se face la organele de administrare locală. Aceste persoane însă trebuie să aibă nevoie de spațiu locativ, să aibă viza de domiciliu și să domicilieze permanent în acea localitate. CC RM și Legea cu privire la locuințe în vigoare (a se vedea subcapitolul [5.6.6](#)) prevăd care sunt persoanele ce necesită îmbunătățirea condițiilor de trai, modul în care se examinează cererile, care sunt avantajele și ce persoane beneficiază de acele avantaje, pentru a înainta pe listele persoanelor ce necesită îmbunătățirea condițiilor de trai.

Dacă persoanei i s-a oferit spre închiriere spațiu locativ, atunci i se eliberează și un bon de repartitie în baza căruia se va încheia contractul de închiriere a spațiului locativ. Contractul constă dintr-un formular pe care părțile îl îndeplinesc. În bonul de repartitie se includ toți membrii familiei care vor locui în acel spațiu locativ.

Obiect al spațiului locativ sunt doar încăperile care pot fi folosite pentru a locui în ele.

Aceste locuințe nu trebuie să fie în case dărmate, avariate.

De asemenea, nu se poate da în chirie doar o parte din cameră sau o cameră ce are o intrare comună cu

altă cameră.

Cât privește plata pentru chirie în fondul de locuințe de stat sau obștesc, aceasta se stabilește de Guvern. În prezent aceste tarife sunt stabilite în Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării/reconectării acestora de la sistememele de încălzire și alimentare cu apă (a se vedea subcapitolul 5.6.6).

În cazul în care persoanele private doresc să dea în chirie anumite camere din spațiul lor locativ, părțile urmează să-și exprime acordul asupra acestuia.

Modele de contracte de locațiune

Model de Contract de locațiune a spațiilor comerciale

C O N T R A C T Nr. _____

de locațiune a spațiilor comerciale

_____20__

or.Chîșinău

_____, denumit în continuare „**ÎNȚREPRINDERE**”, în persoana _____, care acționează în baza Statutului, pe de o parte, și _____, denumit în continuare „**LOCATAR**”, în persoana _____, care acționează în baza Statutului, au încheiat prezentul contract privind următoarele:

I. OBIECTUL CONTRACTULUI

1.1. **ÎNȚREPRINDEREA** transmite spații comerciale situate în strada _____, cu suprafața totală de _____m², iar **LOCATARUL** primește contra plată în posesie și folosință aceste încăperi pentru activitatea comercială.

1.2. Primirea-predarea încăperilor se execută prin întocmirea unui Act de transmitere, care devine o parte indisolubilă a prezentului contract (Anexa nr.1).

1.3. Termenul de locațiune a încăperilor se stabilește de la _____20_ până la _____20__.

II. OBLIGAȚIILE ȘI DREPTURILE PĂRȚILOR

2.1. LOCATARUL își asumă obligațiile:

2.1.1. Să achite lunar plata de locațiune conform calculelor anexate (Anexa nr.2), care se efectuează nu mai târziu de data de 10 pentru luna curentă, prin transferarea sumei pe contul indicat de **ÎNȚREPRINDERE**.

2.1.2. Să efectueze reparația curentă din cont propriu.

2.1.3. Să întrețină încăperile aflate în locațiune în starea corespunzătoare cerințelor sanitare, tehnice și antiincendiare, înaintate de organele competente.

2.1.4. Să nu efectueze reconstrucția, replanificarea, reutilarea încăperilor și să transmită încăperea sau o parte a ei în sublocațiune unor terțe persoane fără acordul în scris al **LOCATORULUI**.

2.1.5. Să înștiințeze cu o lună înainte de încetarea valabilității contractului și să restituie **ÎNTRINDERII** încăperile conform actului (Anexa nr.1).

2.1.6. În caz de înrăutățire a stării încăperilor aflate în locațiune din vina **LOCATARULUI**, să achite **ÎNTRINDERII** despăgubirile respective.

2.2. ÎNTRINDEREA își asumă obligațiunile:

2.2.1. Să transmită încăperile date în locațiune în folosința **LOCATARULUI** în decurs de cinci zile de la semnarea contractului (Anexa nr.1).

2.3. LOCATARUL este în drept:

2.3.1. Să efectueze reconstrucția, replanificarea, reutilarea încăperilor conform sarcinilor statutare numai cu acordul în scris al **ÎNTRINDERII**.

2.3.2. Să rezilieze contractul înainte de termenul valabilității cu preîntâmpinarea **ÎNTRINDERII** cu o lună înainte de reziliere.

2.4. ÎNTRINDEREA este în drept:

2.4.1. Să inspecteze starea încăperilor aflate în locațiune.

2.4.2. Să rezilieze contractul înainte de termenul valabilității cu preîntâmpinarea **LOCATARULUI** cu o lună înainte de reziliere.

III. PLATA ȘI ACHITĂRILE

3.1. În afară de plata chiriei conform p.2.1.1., **LOCATARUL** achită de sine statator, conform cotelor și tarifelor prevăzute: convorbirile telefonice, energia electrică, căldura, alimentația cu apă, alte servicii, corespunzător volumului și normelor de consum.

IV. RASPUNDEREA PĂRȚILOR

4.1. Pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale, inclusiv pentru modificarea sau rezilierea unilaterală a contractului, partea culpabilă poartă răspunderea prevăzută de prezentul contract și de legislația în vigoare, recuperând celelalte părți toate pierderile suferite, confirmate de ea prin documentele de rigoare.

4.2. În caz de neachitare de către **LOCATAR** a plății de chirie în decurs de două luni după expirarea termenului de plată, contractul se socoate reziliat. În afară de aceasta, **LOCATARUL** plătește o amendă în mărime de 0,5% din suma plății de chirie neachitată pentru fiecare zi de întârziere. Achitarea amenzii nu eliberează **LOCATARUL** de îndeplinirea obligațiilor contractuale.

V. REZILIEREA, MODIFICAREA CONTRACTULUI

5.1. Modificarea contractului poate avea loc numai de comun acord.

5.2. La cererea unei părți, contractul poate fi reziliat în baza deciziei Judecatoriei în caz de încălcare de către altă parte a condițiilor contractului și în cazurile prevăzute de Codul Civil al Republicii Moldova.

Adresele juridice și semnăturile părților:

ÎNTRERINDEREA

_____
_____
_____.

LOCATARUL

_____
_____
_____.

CONTRACT DE LOCAȚIUNE nr. _____ /20__

Mun. Chișinău

_____ 20__

_____
reprezentată prin Directorul _____, în calitate de „Locatar”, și
_____, în calitate de „Locatar”,

în continuare fiind numite împreună Părți, au convenit asupra fiecărui termen, cât și asupra conținutului în ansamblu al prezentului contract de locațiune.

1. OBIECTUL CONTRACTULUI

- 1.1. Locatorul se obligă să transmită Locatarului în folosință temporară bunurile, indicate în pct. 1.2. al prezentului contract, iar Locatarul se obligă să achite în favoarea Locatorului chiria și alte plăți prevăzute de prezentul contract, în condițiile și termenele stabilite de prezentul contract.
- 1.2. Locatorul transmite următoarele bunuri: oficiul nr. ____, amplasat la etajul ____ al clădirii din _____, ____ (planul-schemă al oficiului nr. ____ se anexează la prezentul contract ca Anexa nr. 1), numite în continuare „Bunul închiriat”, utilizate în conformitate cu actul de predare-primire a Bunului închiriat (Anexa nr. 2 la prezentul contract).
- 1.3. Locatarul va utiliza Bunul închiriat exclusiv pentru oficiu. Modificarea destinației Bunului închiriat poate avea loc doar prin acordul scris al Părților.
- 1.4. Prezentul contract intră în vigoare în ziua semnării lui. Locațiunea începe la _____ și încetează la _____.

2. CHIRIA ȘI MODUL DE ACHITARE

- 2.1. Chiria pentru Bunul închiriat se plătește lunar.
- 2.2. Chiria lunară pentru Bunul închiriat constituie echivalentul în lei MDL a _____ Euro, inclusiv TVA.

- 2.3. Chiria lunară se plătește lunar prin virament până la data de 20 (douăzeci) a lunii premergătoare lunii pentru care se efectuează plata.
- 2.4. Chiria lunară se plătește de către Locatar Locatorului la contul de decontare indicat în prezentul contract sau la altul, comunicat în prealabil de către Locator.
- 2.5. Chiria lunară se plătește în lei MDL conform cursului oficial al BNM la momentul efectuării plății.
- 2.6. Chiria lunară poate fi modificată de către Locator în cazul schimbării prețurilor, tarifelor, plăților sau normelor de amortizare (uzură) reglementate de stat, impozitelor și taxelor generale de stat și locale, precum și în alte cazuri, prevăzute de legislație, iar Locatarul este obligat să accepte și să plătească chiria lunară modificată.

3. PLATA DE GARANȚIE

- 3.1. Locatarul plătește în favoarea Locatorului plata de garanție în cuantum de ____ Euro în termen de cinci zile din ziua semnării prezentului contract.
- 3.2. Plata de garanție se plătește prin virament în lei MDL conform cursului oficial al BNM la data efectuării plății.
- 3.3. La încetarea locațiunii sau la rezilierea prezentului contract de către Locator, dacă Locatorul nu are reclamații (pretenții) către Locatar, plata de garanție se restituie în termen de cinci zile bancare din ziua încetării locațiunii sau rezilierii prezentului contract. Plata de garanție se restituie prin virament în lei MDL conform cursului oficial al BNM la data efectuării plății.
- 3.4. În cazul în care Locatorul are anumite reclamații (pretenții) față de Locatar, prejudiciul cauzat de către Locatar Locatorului va fi reparat din contul plății de garanție. În cazul în care plata de garanție nu va acoperi prejudiciul cauzat, repararea totală a acestuia se efectuează de Locatar în termen de 5 zile din ziua înaintării reclamației de către Locator.
- 3.5. Pentru repararea prejudiciului cauzat Locatorului din contul plății de garanție nu sunt necesare acorduri, aprobări etc. din partea Locatarului.
- 3.6. În cazul în care plata de garanție a fost utilizată în totalitate sau în parte pentru repararea prejudiciului cauzat, valoarea utilizată se va plăti de Locatar Locatorului în termen de cinci zile din data utilizării sumei respective, dar nu mai târziu de ziua încetării locațiunii sau rezilierii prezentului contract.
- 3.7. Părțile pot stabili printr-un acord suplimentar la prezentul contract utilizarea plății de garanție achitate ca chirie pentru ultima lună a locațiunii.**

4. CONDIȚII SPECIALE PRIVIND FOLOSIREA

BUNULUI ÎNCHIRIAT

- 4.1. Locatarul acceptă Bunul închiriat în starea lui actuală.
- 4.2. Locatarul va amenaja interiorul Bunului închiriat doar după obținerea unei autorizări scrise de la Locator.
- 4.3. Locatorul este în drept să viziteze Bunul închiriat în limite rezonabile cu scopul de a lua cunoștință de starea acestuia și utilizarea lui.
- 4.4. Locatarul nu este în drept să intervină în rețelele ingineresti, care sunt amplasate în interiorul sau exteriorul Bunului închiriat, fără coordonarea în scris a Locatorului.

- 4.5. Locatarul va utiliza ___ numere de telefon ale rețelei telefonice orășenești (numerele de telefon se vor indica în actul de predare-primire al rețelelor telefonice (Anexa nr. 3 la prezentul contract)). Convorbirile telefonice, abonamentul etc., se plătesc de către Locatar prin virament la contul de decontare al Locatorului în termen de 5 (cinci) zile din data înaintării de către Locator a facturii întocmite în temeiul contului de plată al organizației ce prestează serviciile respective. În cazul în care Locatarul nu plătește în termenul stabilit plățile indicate în factura înaintată, numerele de telefon ale rețelei telefonice orășenești se vor deconecta.
- 4.6. Locatorul va asigura posibilitatea staționării a ___ mijloace de transport auto și acordării serviciilor comunale (energia electrică, încălzirea și răcirea aerului, apeductul și canalizarea spațiilor comune) în funcție de posibilitățile tehnice ale Locatorului și de parametrii normativi, condițiile tehnice și posibilitățile organizațiilor ce furnizează serviciul respectiv.

5. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIUNILE LOCATORULUI

- 5.1. Locatorul transmite Locatarului Bunul închiriat în conformitate cu actul de predare-primire al Bunului închiriat (Anexa nr. 2 la prezentul contract).
- 5.2. Locatorul nu este obligat să efectueze reparația capitală a Bunului închiriat.
- 5.3. Locatorul este în drept să limiteze accesul Locatarului, precum și persoanelor cărora Locatarul le-a permis folosința Bunului închiriat sau accesul la el (angajaților, clienților, vizitatorilor etc.), să stopeze livrarea serviciilor expuse în pct. 4.5., 4.6. ale prezentului contract, precum și să ia alte măsuri, în cazul neexecutării sau executării necorespunzătoare de către Locatar a unora din obligațiile asumate prin prezentul contract.
- 5.4. Locatorul nu este în drept să intervină în activitatea economică a Locatarului.

6. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE LOCATARULUI

- 6.1. Locatarul se obligă să folosească Bunul închiriat exclusiv conform destinației stabilite în pct. 1.3. al prezentului contract, să-l întrețină în condiții funcționale bune și să-l restituie Locatorului în aceleași condiții în care l-a primit, luând în considerare uzura normală pe parcursul locațiunii, conform actului de predare-primire, în ziua încetării locațiunii sau rezilierii prezentului contract.
- 6.2. Locatarul se obligă să repare prejudiciul cauzat Bunului închiriat în termen de cinci zile din ziua survenirii acestuia.
- 6.3. Locatarul este obligat să repare prejudiciul cauzat bunurilor Locatorului, altor decât Bunul închiriat, de către persoanele cărora le-a permis folosința Bunului închiriat sau accesul la el (angajații, clienții, vizitatorii etc.) în termen de cinci zile din ziua survenirii acestuia.
- 6.4. Locatarul este obligat să respecte și să asigure respectarea de către persoanele cărora le-a permis folosința Bunului închiriat sau accesul la el (angajații, clienții, vizitatorii etc.) a normelor tehnice, sanitare, antiincendiar etc., regulamentelor interne stabilite de Locator pentru uz general.
- 6.5. Locatarul este obligat să plătească chiria lunară și alte plăți prevăzute de prezentul contract în termenele și condițiile stabilite de prezentul contract.

- 6.6. Locatarul este obligat în cazurile de forță majoră să ia măsuri urgente pentru lichidarea urmărilor acestora, cu informarea în termen cât mai restrâns a organelor de resort și a Locatorului despre survenirea acestora.
- 6.7. Locatarul nu este în drept să ceară compensarea valorii îmbunătățirilor Bunului închiriat făcute de acesta sau restituirea a cheltuielilor făcute în scopul reparației curente sau întreținerii Bunului închiriat.
- 6.8. Locatarul nu este în drept să ceară restituirea cheltuielilor făcute în scopul reparației capitale.

7. DECLARAȚII ȘI GARANȚII

- 7.1. Locatarul declară și garantează că:
  - persoana care semnează prezentul contract este împuternicită să reprezinte Locatarul în relațiile cu Locatorul;
  - nu sunt necesare acorduri, aprobări sau acceptări din partea organelor colegiale, unipersonale sau persoanelor terțe pentru validarea prezentului contract;
  - clauzele prezentului contract nu vor fi în contradicție cu actele sale de constituire, cu oricare convenție, act normativ sau administrativ;
  - prezentul contract nu este afectat de vicii juridice.

8. REZILIEREA CONTRACTULUI ȘI ÎNCETAREA LOCAȚIUNII

- 8.1. Prezentul contract poate fi reziliat prin acordul ambelor Părți, în conformitate cu legea sau prevederile stabilite în prezentul contract.
- 8.2. Locatorul este în drept să rezilieze prezentul contract, în cazul în care Locatarul nu plătește chiria lunară sau alte plăți prevăzute de prezentul contract în quantum de 100% pe parcursul a 10 zile calendaristice după expirarea termenului de plată.
- 8.3. **Locatorul este în drept să rezilieze prezentul contract, în cazul în care Locatarul sau persoanele cărora Locatarul le-a permis folosința Bunului închiriat sau accesul la el (angajații, clienții, vizitatorii etc.) încalcă o singură dată normele tehnice, sanitare, antiincendiare etc. sau regulile stabilite în regulamentele interne de uz general ale Locatorului.**
- 8.4. **Locatorul este în drept să rezilieze prezentul contract în cazul în care Locatarul nu folosește Bunul închiriat conform destinației stabilite în pct. 1.3. al prezentului contract.**
- 8.5. În cazurile expuse în pct. 8.2., 8.3., 8.4. și 11.2. ale prezentului contract, Locatorul va înștiința Locatarul cu cinci zile înainte privind rezilierea prezentului contract. În lipsa situațiilor expuse în pct. 8.2., 8.3., 8.4. și 11.2. ale prezentului contract, Locatorul este în drept să rezilieze prezentul contract cu condiția înștiințării Locatarului cu 30 (treizeci) de zile înainte privind rezilierea prezentului contract.
- 8.6. Prezentul contract va fi reziliat după expirarea termenului de înștiințare.
- 8.7. Locațiunea încetează:
  - la expirarea termenului indicat în pct. 1.4. al prezentului contract;
  - în cazul în care Locatorul încetează să presteze servicii de locațiune;
  - în cazul în care Locatarul nu acceptă majorarea chiriei lunare dacă condițiile economice fac ca neajustarea să fie inechitabilă;
  - în alte cazuri prevăzute de lege.

9. RESPONSABILITATEA PĂRȚILOR

- 9.1. Pentru încălcarea termenului de plată a chiriei lunare sau a altor plăți prevăzute de prezentul contract, Locatarul este obligat să plătească în favoarea Locatorului penalitate în mărime de 2 (două) % din suma neplătită pentru fiecare zi de întârziere.
- 9.2. Pentru încălcarea termenului de restituire a Bunului închiriat stabilit în pct. 6.1. al prezentului contract, Locatarul este obligat să plătească în favoarea Locatorului penalitate în mărime de 5 (cinci) % din chiria lunară pentru fiecare zi de întârziere.
- 9.3. Pentru încălcarea termenului de reparare a prejudiciului cauzat stabilit în pct. 6.2. și pct. 6.3. ale prezentului contract, Locatarul este obligat să plătească în favoarea Locatorului penalitate în mărime de 5 (cinci) % din chiria lunară pentru fiecare zi de întârziere.
- 9.4. În cazul în care prezentul contract este reziliat de către Locator în temeiul pct. 8.2., 8.3., 8.4. și 11.2. ale prezentului contract, Locatarul va plăti în favoarea Locatorului penalitate în cuantum de trei chirii lunare. Penalitatea se va plăti cel târziu în ziua rezilierii prezentului contract.
- 9.5. În cazul în care prezentul contract este reziliat de către Locatar, Locatarul va plăti în favoarea Locatorului penalitate în cuantum de trei chirii lunare. Penalitatea se va plăti cel târziu în ziua rezilierii prezentului contract.
- 9.6. În cazul în care prezentul contract este reziliat de către Locatar sau în cazul în care prezentul contract este reziliat de către Locator în conformitate cu pct. 8.2., 8.3., 8.4. și 11.2. ale prezentului contract, plata de garanție nu se restituie și rămâne în proprietatea Locatorului.
- 9.7. Locatarul poartă responsabilitate totală și este obligat să repare Locatorului prejudiciul cauzat în cazul în care declarațiile și garanțiile nominalizate în pct. 7.1. al prezentului contract sunt false.
- 9.8. Penalitățile stabilite în prezentul contract pot fi încasate de către Locator din contul plății de garanție, Locatorul fiind abilitat pentru aceasta fără alte acorduri suplimentare din partea Locatarului.
- 9.9. Pe lângă sancțiunile prevăzute de prezentul contract, Locatarul este obligat să repare Locatorului prejudiciul cauzat în partea neacoperită de penalitate, inclusiv venitul ratat.

10. FORȚA MAJORĂ

- 10.1. Niciuna dintre părți nu răspunde de neexecutarea în termen sau/și de executarea în mod necorespunzător – total sau parțial – a oricărei obligații care îi revine în baza prezentului contract, dacă neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației respective a fost cauzată de forța majoră, și anume: calamități naturale, incendiu, inundații, stare de război, actele puterii publice, neexecutarea sau executarea necorespunzătoare de către persoanele terțe a obligațiilor sale față de Locator, avarii, accidente etc. ale utilajului Locatorului etc., oricare alt eveniment sau împrejurări care fac imposibilă executarea obligațiilor conform prezentului contract.
- 10.2. Partea care invocă forța majoră este obligată să notifice celeilalte părți, în termen de trei zile bancare, producerea evenimentului și să ia toate măsurile posibile în vederea limitării consecințelor lui.

10.3. Dacă în termen de 10 zile de la producere, evenimentul respectiv nu încetează, părțile au dreptul să-și notifice rezilierea prezentului contract fără ca vreuna dintre ele să pretindă daune-interese.

11. DISPOZIȚII FINALE

11.1. Prin derogare de la pct. 2.3. al prezentului contract, chiria lunară se plătește în termen de cinci zile bancare din ziua semnării prezentului contract.

11.2. În cazul în care plata de garanție nu se plătește în termenul stabilit de pct. 3.1. al prezentului contract sau nu se plătește chiria lunară în termenul stabilit de pct. 11.1. al prezentului contract, termenul de începere a locațiunii se va stabili de părți printr-un acord suplimentar. Totodată, în cazul numit Locatorul este în drept să rezilieze prezentul contract.

11.3. Chiria lunară și alte plăți prevăzute de prezentul contract se consideră achitate în momentul înregistrării sumei corespunzătoare în contul de decontare al Locatorului.

11.4. Locatarul este în drept să dea Bunul închiriat în sublocațiune sau să cesioneze locațiunea numai cu consimțământul prealabil în scris al Locatorului.

11.5. Prezentul contract poate fi modificat doar prin acordul scris semnat de reprezentanții împuterniciți ai părților.

11.6. Prezentul contract conține toate condițiile asupra cărora au convenit părțile.

11.7. În cazul în care vreo prevedere a prezentului contract este considerată invalidă sau ilegală, sau nu poate fi executată în conformitate cu orice reglementare legală sau de ordine publică, toate celelalte prevederi ale prezentului contract vor rămâne totuși în deplină vigoare și efect. În momentul stabilirii faptului că una din prevederi este invalidă, ilegală sau nu poate fi executată, părțile vor negocia, cu bună credință, modificarea într-o cât mai mică măsură a prezentului contract, astfel încât respectiva prevedere să devină legală, valabilă și executorie și să reflecte cât mai fidel posibil intenția inițială a Părților, într-un mod reciproc acceptabil.

11.8. Toate anexele la prezentul contract constituie parte integrantă ale acestuia.

11.9. Litigiile aferente prezentului contract se soluționează în instanțele judecătorești ale Republicii Moldova în conformitate cu legislația în vigoare.

11.10. Prezentul contract este întocmit în două exemplare originale, câte unul pentru fiecare parte.

Pentru Locator:

Pentru Locatar:

Model de Contract de locațiune a bunurilor mobile

CONTRACT DE LOCAȚIUNE Nr. ____

_____ 20____

mun. Chișinău

Compania ....., numită în continuare „Locator”, în persoana Directorului dl....., care acționează în baza Statutului, pe deoparte, și

_____, numită în continuare „Locatar”, în persoana Directorului dl. _____, care acționează în baza _____, pe de altă parte, au încheiat prezentul contract despre următoarele.

I. Obiectul contractului

Locatorul transmite, iar Locatarul primește în posesie și folosință temporară următorul utilaj (în continuare – „Bunuri”):

1.1. Denumirea: conform anexei nr. 1.

1.2. Starea (calitatea) Bunurilor la momentul transmiterii lor în locațiune corespunde standardelor.

II. Scopul transmiterii Bunurilor în locațiune

Folosirea în construcții.

III. Ordinea transmiterii Bunurilor în locațiune

3.1. Bunurile trebuie să fie transmise de către Locator și primite de către Locatar la prima cerere a Locatarului.

3.2. Transmiterea Bunurilor se întocmește de către specialiștii corespunzători prin actul de predare.

IV. Termenele de locațiune

4.1. Bunurile se consideră transmise în locațiune din ziua semnării actului de predare-primire.

4.2. Termenul locațiunii constituie _____ ani din data semnării actului de predare-primire.

4.3. Termenul locațiunii poate fi modificat numai cu acordul părților.

V. Plata pentru locațiune și ordinea achitării

5.1. Mărimea plății pentru locațiune constituie _____ lei, inclusiv TVA.

5.2. Plata pentru locațiune se achită anticipat prin virament pe contul de decontare a locatorului nu mai târziu de _____.

5.3. Mărimea plății pentru locațiune poate fi recalculată o dată în an.

VI. Drepturile și obligațiile Locatorului

6.1. Locatorul are dreptul să efectueze controlul ordinii de folosire și al stării Bunurilor, în conformitate cu prezentul contract.

6.2. Locatorul este obligat:

- să aducă la cunoștința Locatarului regulile de exploatare a Bunurilor și, în caz de necesitate, să trimită specialistul său pentru efectuarea instructajului corespunzător la locul exploatarii;

- să-i acorde ajutor informațional și consultativ Locatarului cu privire la ordinea de exploatare corectă a Bunurilor.

VII. Drepturile și obligațiile Locatarului

7.1. Locatarul se obligă:

- să folosească Bunurile primite în locațiune doar în scopurile prevăzute în p. 2 al prezentului contract;
- să efectueze la timp achitățile plăților pentru chirie;
- să respecte regimul corespunzător de exploatare și păstrare a Bunurilor în conformitate cu documentația tehnică;
- să excludă accesul la Bunuri a persoanelor necompetente;
- să întrețină Bunurile în stare bună, funcțională.

VIII. Ordinea de restituire a Bunurilor Locatarului

8.1. La expirarea termenului de locațiune, Locatarul este obligat în termen de zece zile să transmită Locatarului Bunurile împreună cu tara, ambalajul și documentația tehnică, conform actului de predare.

8.2. Restituirea Bunurilor se efectuează de către specialiștii respectivi ai părților.

8.3. Bunurile trebuie să fie transmise Locatarului în stare bună, funcțională, luându-se în vedere uzura lor normală.

8.4. Bunurile pot fi răscumpărate de către Locatar (deplin sau parțial) în ordinea și condițiile prevăzute printr-un acord suplimentar al părților.

IX. Responsabilitatea Părților

9.1. Locatarul poartă următoarea răspundere contractuală:

- în cazul întârzierii primirii Bunurilor în locațiune, achită o penalitate în mărime de 0,1% din costul Bunurilor pentru fiecare zi de întârziere;
- în cazul întârzierii achitării plății Locațiunii, achită o penalitate în mărime de 1% din suma datorată pentru fiecare zi de întârziere;
- în cazul folosirii contrar destinației a Bunurilor, achită o amendă în mărime de 10% din suma plății chiriei anuale;
- în cazul transmiterii în sublocațiune a Bunurilor sau a unei părți fără acordul Locatarului, achită o amendă în mărime de _____ lei.

9.2. Locatarul poartă următoarea răspundere contractuală:

- în cazul întârzierii transmiterii Bunurilor în locațiune Locatarului, achită penalitate în mărime de 0,1% din suma chiriei anuale pentru fiecare zi de întârziere.

X. Temeiurile de reziliere anticipată a prezentului contract

10.1. Prezentul contract nu se supune rezilierii unilaterale, cu excepția cazurilor în care una dintre părți încalcă sistematic condițiile contractului și obligațiile sale.

10.2. Alte temeuri prevăzute de lege.

XI. Alte condiții

11.1. Prezentul contract este întocmit în 2 exemplare originale, câte o copie pentru fiecare din părți.

11.2. În cazurile neprevăzute de prezentul contract, părțile se conduc de legislația în vigoare.

11.3. După semnarea prezentului contract, toate negocierile prealabile, scrisorile, acordurile prealabile cu privire la intențiile referitoare, mai mult sau mai puțin, la prezentul contract, își pierd puterea juridică.

11.4. Toate modificările în textul prezentului contract au putere juridică numai în cazul autentificării reciproce a lor de către reprezentanții părților, în fiecare caz aparte.

XII. Anexele la prezentul contract

14.1. La prezentul contract se anexează lista utilajului ce se transmite în posesie și folosință temporară.

14.2. Anexa la prezentul contract constituie parte integră a lui.

XIII. Rechizitele Părților

Model de Contract de locațiune a autovehicolului

CONTRACT DE LOCAȚIUNE DE AUTOVEHICULE

Or. Chișinău

_____20_____

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. Dl ..... domiciliat în r-nul ....., născut la data de ....., titular al buletinului de identitate seria A ..... eliberat de ....., cod numeric personal ....., în calitate de **locatar**, pe de o parte, și

1.2. ...., cu sediul în or. ...., codul fiscal nr....., având contul nr....., deschis la BC „.....”, codul băncii ....., reprezentată de ....., cu funcția de Director, în calitate de **locatar**, pe de alta parte,

au convenit să încheie prezentul contract de locațiune de autovehicule, cu respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. Obiectul prezentului contract îl constituie închirierea de către locatar locatarului a unui autovehicul:

modelul: anul de fabricație:
motorul: caroseria:
culoarea: numărul de înmatriculare:

2.2. Locatorul, pe toată durata contractului, își păstrează dreptul de proprietate deplină asupra autovehiculului închiriat, care face obiectul prezentului contract de locațiune, chiar dacă efectuează, din inițiativa și pe cheltuiala sa, eventuale modificări, cu condiția ca acestea să nu afecteze realizarea clauzelor sale.

2.3. Locatarul, pe întreaga durată a executării prezentului contract:

- a) nu poate fi obligat să restituie contravaloarea eventualelor îmbunătățiri aduse sau eventualelor reparații efectuate din inițiativa locatarului și cu acceptul locatorului autovehiculului închiriat;
- b) nu va putea vinde, subînchiria sau dispune de autovehiculul pus la dispoziția sa decât în condițiile prevăzute de prezentul contract.

III. DURATA CONTRACTULUI

3.1. Prezentul contract intră în vigoare din ziua semnării și este valabil până la 31 decembrie 20__.

IV. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE PĂRȚILOR

4.1. Locatorul are următoarele obligații:

- a) să pună la dispoziția locatarului, pentru efectuarea transporturilor în scopul prevăzut în Capitolul II, pe întreaga durată a contractului, autovehiculul stabilit în punctul 2.1., care să satisfacă cerințele standard pentru transporturile interne și internaționale;
- b) să înlocuiască în cel mai scurt timp posibil, autovehiculul avariat grav, indiferent de locul unde se află acesta;
- c) să ia măsuri ca să determine efectuarea reparației eventualelor defecțiuni apărute la autovehicul care face obiectul prezentului contract, din contul său.

4.2. Locatarul are următoarele obligații:

- a) să achite chiria autovehiculului folosit în termenele stabilite.

V. PREȚUL CONTRACTULUI

5.1. Locatarul are obligația ca pentru autovehiculul care îi va fi pus la dispoziție de către locator să plătească, în numerar, o chirie de _____ lei MDL (inclusiv 10% taxa de arendă) lunar.

5.3. Locatarul nu are niciun fel de răspundere pentru uzura (fizică și morală) a autovehiculului și nici pentru deprecierea valorii lor.

VI. CLAUZA PENALĂ

6.1. Locatorul răspunde de neîndeplinirea obligațiilor asumate prin prezentul contract, caz în care poate rezilia contractul după o prealabilă notificare scrisă și, ca urmare, locatorul:

- a) nu mai are dreptul la chiria la care este obligat locatarul, din momentul neîndeplinirii obligațiilor de către locator;
- b) va plăti eventuale daune-interese provocate locatarului din culpa sa.

6.2. Locatarul răspunde de neîndeplinirea obligațiilor ce-i revin din prezentul contract, după o prealabilă notificare scrisă, caz în care locatarul nu va putea beneficia de serviciile la care s-a obligat locatorul prin prezentul contract.

VII. CESIUNEA ȘI DIVIZAREA CONTRACTULUI

7.1. Niciuna dintre părțile prezentului contract nu va putea cesiona drepturile și obligațiile sale ce rezultă din acesta unei terțe persoane, fără acordul prealabil, dat în scris, de către cealaltă parte.

7.2. Acordul scris se comunică cedentului în termen de 15 zile de la data când acesta a cerut cesionarului consimțământul.

7.3. În cazul în care cesionarul nu răspunde în termenul menționat, se consideră că acesta nu a consimțit cesiunea contractului.

7.4. În cazul în care o clauză sau o parte a prezentului contract va fi declarată nulă sau va fi anulată, clauzele rămase valide își vor produce, în continuare, efectele cu excepția cazurilor în care clauza sau partea declarată nulă ori este anulată, conține o condiție esențială pentru prezentul contract.

VIII. ÎNCETAREA CONTRACTULUI

8.1. Prezentul contract încetează de plin drept, fără a fi necesară intervenția vreunei instanțe judecătorești, în cazul în care oricare dintre părți:

a) nu-și execută o obligație considerată esențială pentru acest contract. Prin „obligație esențială”, părțile înțeleg:

1. punerea la dispoziție a autovehiculelor;
2. plata chiriei pentru folosirea lor;

b) cesionează drepturile și obligațiile sale, prevăzute în prezentul contract, fără a avea acordul celeilalte părți;

c) își încalcă oricare dintre obligațiile sale după ce a fost avertizată de către cealaltă parte că o nouă încălcare a lor va atrage rezilierea contractului.

8.2. Partea care invocă încetarea prezentului contract are obligația să notifice celeilalte părți cauza de încetare a lui cu maximum 15 zile înainte de data la care aceasta urmează să-și producă efectele.

8.3. Rezilierea contractului nu are niciun efect asupra obligațiilor deja scadente între părți.

8.4. Prevederile prezentului capitol nu înlătură răspunderea părții care, în mod culpabil, a cauzat încetarea contractului.

IX. FORȚA MAJORĂ

9.1. Niciuna dintre părțile contractante nu răspunde de neexecutarea în termen sau/și de executarea în mod necorespunzător, total sau parțial, a oricărei obligații care îi revine în baza prezentului contract, dacă neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației respective a fost cauzată de forța majoră, așa cum este definită de lege.

9.2. Partea care invocă forța majoră este obligată să notifice celeilalte părți, în termen de 7 zile, producerea evenimentului și să ia toate măsurile posibile în vederea limitării consecințelor lui.

9.3. Dacă în termen de 20 zile de la producere, evenimentul respectiv nu încetează, părțile au dreptul să-și notifice încetarea deplin drept a prezentului contract, fără ca vreuna dintre ele să pretindă daune-interese.

X. LITIGII

10.1. Părțile au convenit ca toate neînțelegerile privind validitatea prezentului contract sau rezultate din interpretarea, executarea ori încetarea acestuia să fie rezolvate pe cale amiabilă de reprezentanții lor.

10.2. În cazul în care nu este posibilă rezolvarea litigiilor pe cale amiabilă, părțile se vor adresa instanțelor judecătorești competente.

XI. CLAUZE FINALE

11.1. Modificarea prezentului contract se face numai prin act adițional încheiat între părțile contractante.

11.2. Prezentul contract, împreună cu anexele sale, care fac parte integrantă din cuprinsul său, reprezintă voința părților și înlătură orice altă înțelegere verbală dintre acestea, anterioară sau ulterioară încheierii lui.

11.3. În cazul în care părțile își încalcă obligațiile lor, neexercitarea de partea care suferă vreun prejudiciu a dreptului de a cere executarea întocmai sau prin echivalent bănesc a obligației respective, nu înseamnă că ea a renunțat la acest drept al său.

11.4. Prezentul contract a fost încheiat într-un număr de 2 exemplare, astăzi _____ 20__, data semnării lui.

LOCATOR

LOCATAR

5.6.4. Contractul de arendă a bunurilor și terenurilor agricole

Odată ce s-a menționat deja care sunt diferențele dintre locațiune, arendă și leasing, urmează să descriem și care sunt problemele cele mai principale legate de contractul de arendă, și anume cum trebuie încheiat un contract de arendă, la ce trebuie să atragem atenția când încheiem un asemenea contract și care sunt principalele relații ce apar în cadrul acestui contract. Până a recurge la descrierea în particular a celor mai principale caracteristici ale contractului de arendă, considerăm necesar de a accentua încă o dată asupra conținutului art. 911 alin.(3) din CC RM: „Contractul de arendă se aplică în modul corespunzător dispozițiilor cu privire la locațiune în măsura în care prezentul capitol (Capitolul IX CC RM) nu prevede altfel”, astfel că regulile care au fost descrise în subcapitolul despre locațiune se referă și la contractul de arendă, cu unele excepții care sunt expuse clar în art. 911-921 CC RM și în Legea nr. 198-XV din 15.05.2003 cu privire la arenda în agricultură.

5.6.4.1. Ce putem transmite sau prelua în arendă

Arenda este contractul încheiat între o parte – proprietar, uzufructuar sau un alt posesor legal de terenuri și de alte bunuri agricole (arendator) – și altă parte (arendaș) cu privire la exploatarea acestora pe o durată determinată și la un preț stabilit de părți (art. 911 alin. (1) CC RM). Contractul de arendă presupune transmiterea în posesie și folosință temporară doar a **bunurilor și terenurilor agricole**. Terenurile agricole care pot fi obiectul arendeii pot fi de orice categorie și destinație, inclusiv dreptul asupra cotei de teren echivalent (astfel poți lua în arendă terenuri de la vecini sau chiar terenuri de la primărie, cum ar fi pășuni, teren arabil etc.). Odată ce ai luat în arendă un teren, dreptul de arendă asupra acestuia se extinde și asupra construcțiilor, instalațiilor, amenajărilor, inclusiv asupra plantațiilor multianuale de pe terenul respectiv, dacă contractul nu prevede altfel. Dacă vorbim despre bunurile agricole, atunci acestea pot fi: mașini, utilaje și instalații destinate lucrărilor agricole. Terenurile agricole proprietate publică se dau în arendă de către Guvern sau de către autoritățile administrației publice locale, în limitele competenței și în condițiile legislației în vigoare (a se vedea capitolul 4.1). Arendarea terenurilor agricole proprietate publică se face prin licitație publică sau în alt mod prevăzut de lege. Plata anuală pentru arenda terenurilor agricole proprietate publică constituie cel puțin 2%, dar nu mai mult de 10% din prețul normativ al terenului dat în arendă.

5.6.4.2. Relațiile în cadrul contractului de arendă

Bunul arendat poate fi folosit din data semnării contractului și a actului de predare-preluare a bunurilor (care obligatoriu trebuie să fie anexat la contract) de către arendator și arendaș. Pe parcursul contractului de arendă, persoana care dă în arendă bunul sau terenul are dreptul să verifice modul în care persoana care arendează folosește bunul sau terenul arendat.

Plata pentru arenda terenurilor agricole poate fi: 1) în bani; 2) în natură; 3) în natură și în bani; 4) într-o altă formă, după cum au stabilit părțile. Plata în natură pentru arenda terenurilor agricole se stabilește într-o cantitate determinată de produse agricole sau într-un procent determinat din volumul producției.

- Persoana care arendează bunul este obligată să achite arenda în mărimea și termenele stabilite în contract.
- Pentru a-și asigura primirea plății pentru bunul sau terenul transmis în arendă, persoana care transmite în arendă are dreptul de a reține bunurile și ceea ce a produs pe terenul arendat, de la persoana care arendează bunul sau terenul agricol. Prin urmare, în caz că nu se achită arenda, arendașul poate să obțină prețul arendeii din contul bunurilor reținute.

Exemplu:

Cociu I. a dat în arendă 10 ha de teren arabil lui Vasilachi E. Plata pentru arendă a fost stabilită în sumă de 3500 lei pe an și urma să fie achitată la sfârșitul fiecărui an, dar nu mai târziu de 25 ianuarie. Pentru a se asigura că Vasilachi E. va achita suma de 3500 lei, Cociu I., în fiecare an după ce avea loc recoltarea roadei, depozita în hambarul său tot grâul recoltat de pe acest lot de pământ.

- De asemenea, în caz că arendatorul nu achită arenda, arendașul este în drept să desfacă contractul,

solicitând (mai întâi pe cale amiabilă, iar în caz de refuz se poate adresa în instanța de judecată) și plata suplimentară pentru prejudiciile cauzate, după caz, dacă sunt demonstrate.

Termenul arendei nu poate fi mai mic de un an și mai mare de 30 de ani.

La darea în arendă a terenurilor agricole în scopul sădirii unor plantații multianuale, termenul contractului de arendă va fi stabilit pentru cel puțin 25 de ani, în cazul în care contractul nu prevede alt termen.

În cazul în care termenul stabilit pentru contractul de arendă s-a terminat, urmează a lua în calcul câteva reguli:

- la expirarea termenului de arendă, persoana care a luat bunul în arendă este obligată să restituie bunul;
- dacă arendatorul, la expirarea termenului arendei, nu cere restituirea bunului, adică nu cere desfacerea contractului de arendă și dorește în continuare să dea în arendă bunul, atunci contractul se mai prelungește încă pe un an în mod tacit (automat);
- cu 6 luni până la expirarea termenului de arendă, arendatorul este obligat să înștiințeze arendașul, recomandabil în scris (pentru a putea demonstra că l-a anunțat), despre faptul că nu va mai prelungi contractul de arendă;
- dacă termenul stabilit pentru contractul de arendă a expirat, persoana care arendează bunul sau terenul agricol are dreptul să pretindă de a fi prima în cazul în care se încheie un nou contract de arendă asupra aceluși bun sau teren agricol. În asemenea situație, arendatorul poate refuza transmiterea în arendă a bunului acesluiși arendaș doar având motive serioase pentru acest refuz.

Odată cu expirarea termenelor contractului de arendă, părțile sunt în drept să prelungească contractul, după cum urmează:

- contractul de arendă a bunurilor agricole poate fi prelungit cu acordul comun al părților;
- partea care intenționează să prelungească contractul de arendă, este obligată să ceară, printr-o scrisoare, acordul în scris al celeilalte părți cu cel puțin 30 de zile înainte de expirarea termenului contractului;
- în cazul prelungirii contractului de arendă, părțile semnează un acord adițional (act, anexă la contract), care este parte integrantă a contractului de bază. Acordul adițional trebuie să conțină informația obligatorie: la ce contract se referă; pe ce perioadă se prelungește contractul de arendă; alte condiții noi care nu erau stabilite în contractul de bază, dar care au fost negociate ulterior de arendator și arendaș și au fost acceptate de ambele părți. Acordul adițional se întocmește, după caz, în scris și se autentifică notarial dacă contractul de bază a fost autentificat notarial;
- în cazul când termenul arendei expiră, iar arendatorul nu cere să i se predea bunurile arendate și arendașul continuă exploatarea acestora, contractul de arendă se consideră prelungit pentru un an agricol.

Contractului de arendă îi este specifică, grație obiectului acestui contract (terenurile și bunurile agricole), relațiile de subarendă, ceea ce deseori se practică între agricultori. Capitolul IX din CC al RM nu conține nicio prevedere referitor la acest tip de relații. Prin urmare, menționăm că relațiile de subarendă urmează a fi reglementate de prevederile referitoare la contractul de locațiune sau de cele referitoare la sublocațiune: art. 894-896 CC al RM (a se vedea subcapitolul [5.6.2](#)).

5.6.4.3. Forma contractului, consecințele nerespectării formei

Există câteva reguli de bază referitor la forma contractului de arendă:

- contractul de arendă se încheie în scris, nerespectarea formei scrise a contractului atrage nulitatea acestuia (nerespectarea formei scrise a contractului nu va putea proba existența contractului în caz de neînțelegeri);

- contractul de arendă a unui teren, încheiat pe un termen ce depășește 3 ani, trebuie să fie înregistrat la Oficiul Cadastral Teritorial în **Registrul bunurilor imobile**. Prin urmare, arendașul este obligat să înregistreze contractul în termen de 3 luni de la data încheierii acestuia. Înregistrarea benevolă la Oficiul Cadastral Teritorial a contractului de arendă încheiat pe un termen de până la 3 ani îl scutește pe arendaș de obligația de a-l înregistra la primărie;
- contractul de arendă a terenului pe un termen mai mic de 3 ani se înregistrează de către primăria satului (comunei), orașului, municipiului, în al cărei teritoriu este situat terenul și care va ține registrul unor asemenea contracte de arendă;
- pentru înregistrarea contractului de arendă la primărie, arendașul (reprezentantul acestuia) prezintă:
  - a) 3 exemplare ale contractului, dintre care unul este originalul sau o copie autenticată în condițiile legii;
  - b) certificatul de înregistrare de stat al întreprinderii arendaș sau buletinul de identitate al arendașului persoană fizică;
  - c) documentul ce confirmă împuternicirile reprezentantului arendașului, după caz;
  - d) bonul de achitare a plății pentru înregistrare;
- înregistrarea contractului de arendă se confirmă prin aplicarea ștampilei primăriei, prin înscrierea în el a datei înregistrării și prin semnătura persoanei împuternicite cu efectuarea înregistrării;
- arendașului i se remit două exemplare ale contractului de arendă înregistrat;
- părțile dacă doresc pot să autentifice la notar contractul de arendă, dar aceasta nu este obligatoriu.

Contractul de arendă a bunurilor agricole va conține, în mod obligatoriu, date privind:

1. părțile contractante, domiciliul ori sediul acestora;
2. obiectul contractului;
3. actul care autentifică dreptul de proprietate sau alt drept al arendatorului de a da bunul agricol în arendă;
4. înregistrarea contractului în modul stabilit;
5. termenul arendeii;
6. componența, forma și cuantumul plății pentru arendă;
7. modalitatea, termenul și locul achitării plății pentru arendă;
8. drepturile și obligațiile părților;
9. răspunderea părților;
10. condițiile de modificare și de reziliere a contractului;
11. condițiile de folosire a obiectelor situate pe terenul arendat, inclusiv a utilajului și a tehnicii agricole;
12. condițiile de recultivare, după caz;
13. obligativitatea respectării normelor ecologice.

5.6.4.4. Modificarea, încetarea arendeii și efectele acesteia

Părțile unui contract de arendă pot oricând modifica sau înceta un contract de arendă, dacă au ajuns la aceasta de comun acord. Însă, în cazul în care o parte dorește să modifice contractul, ea trebuie să înștiințeze cealaltă parte și să primească un răspuns în termen de 30 de zile referitor la modificarea contractului. În caz că părțile sunt de acord să modifice contractul, ele trebuie să încheie un acord adițional (un act în scris în care să menționeze ce doresc să modifice din contract) și să-l anexeze la contract.

Contractul de arendă poate înceta:

- dacă a expirat termenul arendeii;
- dacă acest contract a fost declarat nul;
- dacă bunurile care au fost arendate s-au distrus, deci nu mai pot fi folosite;
- dacă contractul a fost desfăcut de părți;
- în alte cazuri despre care s-au înțeles părțile.

Contractul de arendă poate fi desfăcut înainte de termen în următoarele situații.

Arendatorul este în drept să ceară rezilierea contractului de arendă în cazul când arendașul:

- nu a înregistrat contractul în termenele prevăzute de lege la Oficiul Cadastral Teritorial;
- refuză să ia în arendă bunurile agricole stipulate în contract;
- a schimbat modul de folosință a bunurilor arendate fără consimțământul arendatorului (de ex., o persoană a luat în arendă un tractor cu scopul de a prelucra terenul agricol, dar în realitate utilizează tractorul pentru transportarea deșeurilor);
- a înrăutățit starea bunurilor astfel încât aceasta nu poate fi restabilită până la expirarea termenului contractului;
- nu a achitat plata pentru arendă în decursul a 3 luni de la data expirării termenului prevăzut în contract;
- a încheiat un contract de subarendă fără consimțământul arendatorului.

Arendașul este în drept să ceară rezilierea contractului de arendă în cazul în care:

- arendatorul refuză să dea în arendă bunurile stipulate în contract, nu le-a transmis la timp ori face imposibilă exploatarea bunurilor arendate;
- bunurile arendate, din motive ce nu depind de voința sa, au ajuns într-o stare imposibilă de utilizat (de ex., arendașul a luat în arendă un teren agricol, însă din cauza ploilor torențiale au avut loc alunecări de teren, fapt ce pune în imposibilitate prelucrarea terenului);
- se află în incapacitate de muncă, este privat de libertate ori au survenit alte circumstanțe care fac imposibilă executarea de mai departe a contractului.

N.B. Partea care intenționează să desfacă contractul de arendă înștiințează în scris partea cealaltă cu cel puțin 3 luni înainte de recoltare.

Efectele încetării contractului de arendă

În cazul în care contractul de arendă a încetat, persoana care a arendat bunul sau terenurile agricole trebuie să înapoieze bunul arendat.

În cazul în care persoana care dă bunul sau terenul în arendă dorește să desfacă contractul de arendă înainte de încetarea anului agricol, ea trebuie să achite persoanei care arendează pământurile sau bunurile agricole, valoarea roadelor care, deși nu sunt separate de teren sau bun, vor putea fi separate înainte de sfârșitul anului agricol în condițiile unei gospodării normale.

Model de contract de arendă a terenurilor agricole

**CONTRACT Nr. _____
DE ARENĂ A TERENURILOR AGRICOLE**

_____20____ s. _____, r-nul _____

Proprietarul terenurilor, _____, în temeiul titlului de autentificare a
(numele, prenumele) dreptului deținătorului de teren (denumit Arendator),
pe de o parte, și _____ (denumit Arendaș), care acționează în baza Statutului, pe de altă
parte, au încheiat prezentul contract privind următoarele:

I. OBIECTUL CONTRACTULUI

1. Arendatorul dă, iar Arendașul ia în posesie și exploatare temporară terenurile cu destinație agricolă, după cum urmează:

Terenul (după modul de folosință) _____

Suprafața _____ ha _____.

II. TERMENUL CONTRACTULUI

2.1. Termenul prezentului contract este de ____ ani și este valabil până la strângerea recoltei în anul de expirare a termenului contractului.

2.2. Partea contractantă care nu dorește să prelungească prezentul contract înștiințează în scris despre aceasta cealaltă parte cu trei luni înainte de expirarea termenului contractului.

III. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE ARENDATORULUI

3.1. Arendatorul este obligat:

a) să-l înștiințeze în scris pe Arendaș în cazul în care va înstrăina terenurile arendate prin vânzare, donație, schimb până la expirarea termenului prezentului contract, iar Arendașul are drept de preempțiune la procurarea terenurilor arendate.

IV. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE ARENDAȘULUI

4.1. Arendașul este obligat:

a) să înregistreze din cont propriu prezentul contract în conformitate cu dispozițiile legislației;
b) să exploateze terenurile în conformitate cu modul de folosință și recomandările agrotehnice;
c) să achite Arendatorului la timp plata de arendă și alte plăți periodice;
d) să restituie terenurile arendate în 30 de zile după strângerea recoltei de pe terenurile arendate.

4.2. Arendașul are dreptul la reducerea proporțională a cuantumului plății de arendă în caz de pierdere fortuită a producției agricole (grindină, ploi torențiale, secetă, uragan, catastrofă, înghețuri ș.a.).

V. PLATA ARENDEI

5.1. Pentru exploatarea terenurilor arendate, Arendașul achită Arendatorului o plată anuală a arende, în formă naturală, după cum urmează:

- Denumirea produsului _____ Cantitatea _____ (kg). Termenul limită de achitare (în fiecare an) _____.
- 5.2. Pe tot termenul de acțiune al prezentului contract, impozitul funciar aferent terenurilor arendate este achitat de către Arendaș.
- 5.3. Contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii sunt achitate de către Arendaș, dacă legislația asigurărilor sociale nu prevede altfel.

VI. ÎNCETAREA CONTRACTULUI

- 6.1. Arendatorul are dreptul de a cere rezilierea prezentului contract înainte de termen în cazul în care Arendașul:
- a) nu a achitat plata de arendă în decurs de trei luni din ziua expirării termenului limită de achitare;
  - b) nu exploatează terenurile în decurs de un an sau exploatează aceste terenuri în contradicție cu normele agrotehnice și ecologice.
- 6.2. Dacă Arendatorul inițiază procedura rezilierii prezentului contract înainte de termen, în lipsa condițiilor specificate în subpunctele (a) și (b) ale punctului 6.1 al prezentului contract, va fi obligat să restituie Arendașului cheltuielile efectuate.
- 6.3. Schimbarea proprietarului terenurilor arendate, precum și reorganizarea întreprinderii – Arendaș nu servește drept temei pentru rezilierea prezentului contract, dar pentru modificarea acestuia.

VII. CONDIȚII FINALE

- 7.1. În cazul imposibilității rezolvării divergențelor pe cale de negocieri, orice litigiu decurgând din/sau în legătură cu acest contract, inclusiv referitor la executarea și încetarea lui, se va soluționa prin Curtea de Arbitraj și Mediere de pe lângă Uniunea Republicană a Asociațiilor Producătorilor Agricoli „UNIAGROPROTECT”, în conformitate cu regulile de procedură arbitrară ale acestei Curți. Hotărârea arbitrară adoptată este definitivă și obligatorie pentru părțile contractante.
- 7.2. Alte condiții ce nu au fost prevăzute de prezentul contract vor fi reglementate de către părți în conformitate cu Legea cu privire la arenda în agricultură nr.198-XV din 15.05.2003, precum și cu alte legi ale Republicii Moldova.

DATELE PĂRȚILOR

Arendatorul _____

Arendașul _____

Adresa _____

Adresa _____

_____

Datele din buletinul de identitate:

_____

Datele din buletinul de identitate:

Seria nr. _____ din _____

Seria nr. _____ din _____

Eliberat de of. _____

Eliberat de of. _____

Cod personal _____

Cod personal _____

La data de _____ 20__

La data de _____ 20__

Tel./fax: _____

Tel./fax: _____

Semnătura _____ L.Ș.

Semnătura _____ L.Ș.

CONTRACT

de utilizare a transportului individual în scopuri de producție

_____ 20

mun.Chișinău

Întreprinderea _____, în persoana _____, care acționează în baza Statutului, numit în continuare BENFICIAR, pe de o parte,

și lucrătorul întreprinderii (nume, prenume) _____, pașaport _____, domiciliat pe adresa _____, proprietar al automobilului cu nr. de înmatriculare _____, înregistrat la _____ din _____, numit în continuare LUCRĂTOR, au încheiat prezentul contract cu privire la următoarele.

1. LUCRĂTORUL utilizează automobilul său personal de marca _____ cu nr. de înmatriculare _____ pentru deplasarea proprie și a lucrătorilor BENEFICIARULUI în scopuri de producție.

2. Automobilul se utilizează în scopuri de producție de la 08.00 până la 20.00, cinci zile pe săptămână. LUCRĂTORUL suportă de sine stătător cheltuielile de exploatare a automobilului în timpul său liber de la serviciu.

3. De comun acord, automobilul poate fi utilizat în scopuri de producție mai mult timp decât este indicat în p.2 al prezentului contract, inclusiv pentru deplasări interurbane etc.

4. Utilizarea automobilului în scopuri de producție se admite doar în condițiile stării tehnice suficiente, și numai în scopurile ce corespund destinației automobilului din punct de vedere tehnic.

5. În conformitate cu prezentul contract, LUCRĂTORUL se obligă:

5.1. să întrețină automobilul în stare tehnică adecvată pentru exploatarea lui fiabilă;

5.2. să asigure parcare, să efectueze revizia tehnică conform documentației tehnice, deservirea curentă etc.

5.3. să efectueze reparațiile curente ale automobilului.

6. În conformitate cu prezentul contract, BENEFICIARUL se obligă:

6.1. să restituie LUCRĂTORULUI consumabilele urmare a utilizării automobilului conform normelor de consum și uzură, în limitele acordate conform normelor:

- a) 10 litri benzină pentru 100 km;
- b) schimbul lubrifianților la fiecare 5000 km;

6.2. să plătească uzura normală a automobilului reieșind din normele stabilite;

6.3. să achite costul reparației capitale a motorului, părții carosabile la fiecare 50 mii km, în baza documentelor confirmative, sau să efectueze această reparație cu forțe proprii;

6.4. condiții suplimentare _____

7. Termenul de valabilitate a contractului: din data semnării până la _____ 20 __.

8. Contractul poate fi reziliat unilateral din inițiativa lucrătorului sau întreprinderii cu preîntâmpinarea altei părți nu mai târziu de 15 zile.

9. Contractul se consideră prelungit pe următorul termen de un an, dacă niciuna din părți nu a informat despre încetarea contractului.

BENEFICIAR

LUCRĂTOR

5.6.5. Contractul de leasing

Prin contractul de leasing, o parte (locator) va transmite un bun (cumpărat sau produs de el) în posesie și folosință pentru un anumit timp unei alte persoane (locatar), contra unei plăți care se va achita la anumite perioade de timp (rate de leasing). Cu alte cuvinte, o parte care cumpără sau produce un bun va putea transmite acel bun unei alte persoane pentru a-l poseda și folosi pentru un anumit timp, contra unei plăți ce se va achita de către persoana care primește bunul, la anumite intervale de timp (pe etape).

Contractul de leasing se încheie, de obicei, pe un termen anumit. Acest termen trebuie să includă deplina amortizare a bunului (răscumpărarea totală a bunului), care corespunde cu termenul efectiv de exploatare a obiectului contractului. După expirarea termenului contractului, dreptul de proprietate asupra bunului se transmite locatarului, fără achitarea prețului rezidual al bunului (prețul real-inițial).

În cazurile în care contractul nu încetează prin deplina amortizare a bunului, locatarul poate fi obligat prin contract să cumpere bunul la un preț rezidual sau să continue întreținerea raporturilor contractuale până la achitarea definitivă a bunului.

Cerința de bază, înaintată de lege, față de forma contractului de leasing este respectarea formei scrise drept condiție de a putea dovedi existența contractului de leasing.

Obiectul contractului de leasing este un bun mobil determinat, de exemplu, o mașină.

Persoana care dă în chirie (locatorul) în întreaga perioadă de acțiune a contractului de leasing rămâne proprietarul bunurilor transmise în leasing și doar după achitarea tuturor sumelor de bani (ratelor) stabilite în contract cel ce procură bunul în leasing devine proprietarul bunului. De ce în anumite situații este mai convenabil să procuri un bun în leasing? Specificul acestui contract se explică prin aceea că, în caz că o persoană dorește să procure un bun, dar nu are toată suma de bani la moment, ea poate să achite prețul pentru acest bun pe părți în decursul unei perioade de timp stabilite (în rate) Însă, procurând un bun în leasing, persoana achită un preț mai mare decât dacă ar procura acest bun în baza unui simplu contract de vânzare-cumpărare, achitând toată suma la momentul procurării bunului.

5.6.6. Acte normative de referință

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994²⁰²;
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002²⁰³;
3. Legea nr.198-XV din 15.05.2003 cu privire la arenda în agricultură²⁰⁴;
4. Legea nr.75 din 30.04.2015 cu privire la locuințe²⁰⁵;
5. Hotărârea Gvernului nr. 1224 din 21.12.1998 „Privind aprobarea Regulilor provizorii de exploatare a locuințelor, întreținere a blocurilor locative și teritoriilor aferente în Republica Moldova”²⁰⁶;
6. Legea nr. 59-XVI din 28.04.2005 cu privire la leasing²⁰⁷;
7. Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19.02.2002 „Despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă”²⁰⁸.

5.7. ÎMPRUMUTUL

Contractul de împrumut este unul necesar în viața contemporană. Însă, de cele mai multe ori oamenii dau cu împrumut fără a înțelege că în acel moment ei încheie un contract, fie chiar în formă verbală, deși legea prevede anumite cerințe pentru astfel de înțelegeri, care au scopul de a ajuta părțile contractului de împrumut să evite o serie de probleme ce pot apărea ulterior. O altă situație este că cel mai des oamenii când vorbesc de împrumut se referă doar la anumite sume de bani, ceea ce nu este corect, deoarece poți să dai și, respectiv, să iei cu împrumut și alte bunuri.

5.7.1. Forma contractului, tipurile de împrumut (împrumut fără bani, împrumutul cu bani)

Prin contract de împrumut, partea care dă cu împrumut transmite în proprietate celeilalte părți (care împrumută) bani sau alte bunuri fungibile (care în executarea obligației de împrumut pot fi înlocuite cu altele), iar persoana care împrumută se obligă ca la încetarea contractului să restituie banii sau bunurile de același tip, calitate și cantitate.

Părți ale contractului de împrumut pot fi atât persoane fizice, cât și persoane juridice. Lombardurile și asociațiile de economii și împrumut sunt persoane juridice cu o formă organizatorică și activitate în corespundere cu legea.

Împrumutul acordat de lombard sau de asociațiile de economii și împrumut ale cetățenilor este întotdeauna oneros (adică presupune un venit suplimentar pentru cei ce dau cu împrumut), adică pe lângă faptul că persoana care împrumută trebuie să restituie împrumutul, ea trebuie să mai achite și un anumit procent la care s-a înțeles la încheierea contractului.

Pentru încheierea unui contract de împrumut, legea nu prevede o formă obligatorie. Astfel, dacă părțile s-au înțeles asupra condițiilor principale din contract, contractul se consideră încheiat. O simplă recipisă ar fi

²⁰² Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994.

²⁰³ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

²⁰⁴ **Monitorul Oficial al R.Moldova nr.163-166/650 din 01.08.2003.**

²⁰⁵ Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 131-138 din 29.05.2015.

²⁰⁶ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.3-4/28 din 14.01.1999.

²⁰⁷ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.92-94/429 din 08.07.2005.

²⁰⁸ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.29-31/263 din 28.02.2002.

suficient în anumite cazuri pentru a confirma existența înțelegerii sau, mai bine zis, a unui contract de împrumut între 2 părți. După caz, contractul de împrumut poate fi autentificat și notarial, pentru a impune o siguranță mai mare pentru părți, doar că aceasta ar presupune cheltuieli suplimentare.

O recipisă ar trebui să conțină:

- data întocmirii recipisei (data, luna, anul, locul);
- de cine este întocmită, după caz, numele/prenumele, datele din buletinul de identitate;
- suma care este transmisă în calitate de împrumut sau, după caz, bunul cu descrierea detaliată a acestuia;
- care este dobânda stabilită de părți și cum urmează a fi achitată;
- dacă nu este stabilită dobânda, atunci în mod obligatoriu să fie stipulate că contractul de împrumut este gratuit;
- dacă este preluat ca garanție a executării obligației contractului de împrumut un anumit bun, acesta trebuie să fie descris detaliat;
- care este termenul contractului de împrumut.

N.B. Întocmirea unei recipise ar demonstra existența unui contract de împrumut în cazul în care una din părți neagă acest lucru sau invocă alte prevederi contractuale decât cele care au fost stabilite la momentul încheierii contractului.

De asemenea, la dorința părților, contractul de împrumut poate fi încheiat cu titlu gratuit (fără un anumit procent la care s-au înțeles părțile la încheierea contractului), sau cum mai putem să-l numim – **împrumut fără bani**. Cu alte cuvinte, la expirarea termenului contractului, persoana care a împrumutat restituie ceea ce a împrumutat, cu asta încheindu-se relațiile de împrumut. Însă, în cazurile când părțile încheie un contract de împrumut oneros – **împrumutul cu bani**, persoana care a împrumutat, pe lângă restituirea împrumutului, mai trebuie să achite și o sumă de bani, numită dobândă (procent). Asupra mărimii dobânzii părțile se înțeleg la încheierea contractului.

5.7.2. Obligațiile părților și efectele nerespectării acestora

Încheind contractul de împrumut, persoana care împrumută se obligă:

- să transmită suma de bani sau bunurile pe care le împrumută, cu o singură excepție:

În cazul în care situația materială a persoanei care se împrumută se înrăutățește astfel încât este riscul ca să nu poată restitui împrumutul, persoana care acordă împrumutul poate refuza să transmită banii sau bunuri spre împrumut.

- în momentul în care persoanei care acordă împrumutul i s-a restituit împrumutul sau i s-a achitat și dobânda, atunci cel care a acordat împrumutul trebuie să elibereze chitanța și titlul original al contractului de împrumut persoanei care a solicitat împrumutul.

Principalele obligații ale persoanei care împrumută de care trebuie să țină cont în mod obligatoriu sunt:

- dacă persoana care se împrumută nu a mai primit împrumutul, ea poate cere de la persoana care trebuia să transmită împrumutul repararea pagubei care a fost creată ca urmare a neacordării împrumutului;
- persoana care a împrumutat trebuie să restituie ceea ce a împrumutat la expirarea termenului pentru care a fost acordat împrumutul, însă dacă ea întârzie să restituie atunci va fi obligată să achite persoanei care acordă împrumutul o dobândă de întârziere care nu poate depăși cu mult rata de refinanțare a BNM (această rată de refinanțare este o plată de întârziere prevăzută de lege, pe care o stabilește Banca Națională a Republicii Moldova).

Pentru a spori încrederea persoanei care acordă împrumutul, ambele părți pot conveni ca contractul de împrumut să fie garantat cu un bun. Astfel, persoana care acordă împrumutul poate pretinde asupra bunului garantat (să dobândească dreptul de proprietate asupra bunului respectiv), în cazul în care persoana care a împrumutat întârzie să restituie împrumutul.

Model de contract de împrumut

Contract de împrumut

_____ 20__ mun. Chișinău

_____, numită în continuare „Împrumutător”, în persoana _____ activând în baza (statutului, procurii etc.), pe de o parte, și _____, numită în continuare „Împrumutat”, în persoana _____, activând în baza (statutului, procurii etc.), pe de altă parte,

numite în continuare „Părți”, au încheiat prezentul acord despre următoarele.

1. Obiectul contractului

1.1. Împrumutătorul transmite în condițiile prezentului contract în proprietate Împrumutatului mijloace bănești în sumă de _____ lei (în cifre și litere), pentru _____, iar Împrumutatul se obligă să restituie împrumutătorului aceeași sumă de bani (suma împrumutată).

1.2. Suma împrumutului indicată în p.1.1. se oferă împrumutatului pe un termen de _____.

2. Drepturile și obligațiile Părților

2.1. Împrumutătorul se obligă să-i transmită împrumutatului mijloacele bănești indicate în p.1.1. al prezentului contract în termen de _____ zile din momentul semnării prezentului contract, prin virament pe contul împrumutatului (sau în numerar).

2.2 În termen de _____ zile din momentul parvenirii mijloacelor bănești pe contul împrumutatului (sau din momentul recepționării banilor), Părțile întocmesc și semnează actul de primire a mijloacelor bănești.

2.2. Data de acordare a împrumutului se consideră data parvenirii mijloacelor bănești pe contul împrumutatului (data recepționării banilor).

2.3 Împrumutătorul este în drept să verifice modul de folosire de către împrumutat a mijloacelor bănești primite în conformitate cu scopurile indicate în p.1.1. al prezentului contract.

2.4 În vederea verificării folosirii conform destinației a mijloacelor bănești, împrumutatul este obligat:

2.4.1 să-l înștiințeze pe împrumutător despre fiecare act juridic efectuat în vederea _____;

2.4.2 să prezinte documente (contracte, acte de primire-predare, facturi etc.) ce confirmă executarea actelor juridice în vederea _____;

2.4.3 să prezinte împrumutătorului spre informare documentația financiară și contabilă.

2.5 În cazul neîndeplinirii de către împrumutat a condițiilor prezentului contract în vederea folosirii conform destinației a sumei împrumutului, inclusiv cazurile de încălcare a obligațiilor prevăzute în p.2.3. al prezentului contract, împrumutătorul este în drept să ceară de la împrumutat restituirea anticipată a sumei împrumutului și plata dobânzii cuvenite.

2.6 La expirarea termenului indicat în p.1.2., împrumutatul se obligă să restituie împrumutătorului suma primită conform prezentului contract, în ordinea și în condițiile indicate în p.2.6. al prezentului contract, precum și să achite împrumutătorului dobânda ce-i revine.

3. Restituirea sumei împrumutului

3.1 Nu mai târziu de ziua următoare după expirarea termenului de împrumut, indicat în p.1.2. al prezentului contract, împrumutatul trebuie să transfere pe contul împrumutătorului 100% din suma împrumutului.

3.2 Odată cu transferarea sumei împrumutului, împrumutatul transferă și suma dobânzii din calculul _____% anuale din suma împrumutului pentru termenul integral de folosință a mijloacelor bănești.

3.3 Data de executare de către împrumutat a obligației de restituire a sumei împrumutului împrumutătorului se consideră data încasării mijloacelor bănești pe contul împrumutătorului.

3.4 Împrumutatul este în drept cu acordul împrumutătorului să restituie suma împrumutului până la expirarea termenului de restituire (anticipat) stabilit în contract. În acest caz, odată cu suma împrumutului, împrumutatul achită împrumutătorului și dobânda la suma împrumutului, reieșind din termenul de folosință a mijloacelor bănești.

4. Alte condiții

4.1 Prezentul contract este întocmit în două exemplare, câte unul pentru fiecare Parte.

4.2 Contractul poate fi modificat și completat cu acordul Părților. Toate modificările și completările în contract urmează să fie întocmite în scris și semnate de către Părți.

4.3 Litigiile care pot apărea cu privire la prezentul contract și din prezentul contract, Părțile le vor soluționa pe calea negocierilor. În cazul imposibilității de soluționare a litigiilor pe calea negocierilor, ele vor fi soluționate în judecătoria economică.

Adresele juridice, rechizitele de plată, semnăturile și ștampilele Părților.

Model de recipisă despre recepționarea sumei împrumutate

Recipisă

Despre recepționarea sumei împrumutate

locul și data emiterii recipisei, în litere

Subsemnatul (a) (împrumutatul), _____, conform contractului de împrumut nr. ____ din _____ 20____, am primit de la (împrumutător) _____ lei (cu cifre și litere) (sau USD/EURO, echivalentul a _____ lei (cu cifre și litere).

Mă oblig să restitui suma în termenele prevăzute în contract.

Împrumutatul _____ data și semnătura

Model de recipisă despre recepționarea sumei datorate de la împrumutat

Recipisă

(recepționarea sumei datorate de la împrumutat)

locul și data emiterii recipisei, cu litere

Subsemnatul(a), (împrumutătorul) _____, conform contractului de împrumut nr. ____ din _____ 20____, am primit de la (împrumutat) _____ lei (cu cifre și litere) (sau USD/EURO, echivalentul a _____ lei (cu cifre și litere).

Pretenții în legătură cu executarea contractului de împrumut nr. ____ din _____ nu am.

Împrumutătorul _____ data și semnătura

5.8. CONTRACTELE BANCARE

În activitatea de zi cu zi foarte des întâlnim și o altă categorie de contracte, și anume contractele bancare. Subcapitolul este dedicat acestui tip de contract, în special descrierii elementelor sale principale. De asemenea, ne vom axa cu prioritate și asupra situațiilor principale care trebuie să fie luate în considerare la momentul când încheiem asemenea contracte.

5.8.1. Creditul bancar

Prin contract de credit bancar, o parte – banca, acordă un împrumut – credit, unei persoane (debitor), iar această persoană care ia credit se obligă să restituie suma creditului și să plătească dobânda și alte cheltuieli referitoare la contract. Reieșind din această definiție, deducem clar că creditul bancar se aseamănă foarte mult cu contractul de împrumut, astfel că și în CC RM (art.1236 alin. (3)) se menționează că față de contractul de credit bancar se aplică regulile de la împrumut cu unele excepții. Totuși, există câteva diferențe, și anume: în cazul creditului bancar, una din părți în mod obligatoriu este o bancă, iar obiect al împrumutului pot fi doar bani, pe când la împrumut subiecți ai contractului pot fi orice persoane atât fizice, cât și juridice, iar obiect al împrumutului pot fi banii și alte bunuri fungibile (a se vedea subcapitolul 5.6.7.).

Părțile

După cum a fost menționat anterior, părțile acestui contract sunt, pe de o parte, **obligatoriu o bancă**, și pe de altă parte, atât o persoană fizică, cât și o persoană juridică.

Obiectul

Obiectul acestui contract este **suma de bani** pe care banca o împrumută unei persoane. La acordarea împrumutului, banca transferă suma de bani în contul curent al persoanei care solicită împrumutul în banca dată sau într-un alt cont în oricare altă bancă indicată de persoana care solicită împrumutul; prin deschiderea liniei de credit în cazul creditului în cont curent; prin eliberarea sumei respective în numerar.

Termenul

Creditul se acordă pentru un anumit termen, la expirarea căruia persoana care a solicitat creditul trebuie să-l restituie, plus dobânda și alte cheltuieli în legătură cu contractul.

Dacă în contract nu este stabilit termenul de achitare a creditului, atunci persoana care solicită creditul va fi obligată să-l restituie la prima cerere a băncii.

Dobânda

Remunerația pentru creditul acordat se exprimă sub formă de dobândă și alte plăți aferente, care se compun din comisionul pentru serviciile prestate în legătură cu utilizarea creditului, comisionul de neutilizare, alte sume convenite de părți. În practică dobânda se calculează pentru fiecare zi de utilizare a creditului, împărțindu-se suma dobânzii anuale la numărul de zile ale anului. Părțile pot conveni asupra modalității de plată a dobânzii. În cazul în care părțile omit să stabilească în contract prevederi referitor la dobândă (situație puțin probabilă în practică), banca poate pretinde plata dobânzii legale, adică a unei dobânzi egale cu rata de refinanțare a Băncii Naționale. Băncile tind să insereze în formularele tipizate propuse clienților o condiție privind dreptul băncii de a modifica în mod unilateral rata dobânzii, adică la decizia băncii, fără a cere părerea debitorului să modifice mărimea dobânzii stabilite la momentul încheierii contractului. CC RM în art. 1237 alin. (2) stabilește că în cazul în care contractul prevede acest drept al băncii, modificarea se va face în funcție de anumiți factori exteriori, independenți de voința băncii: modificarea ratei de refinanțare a Băncii Naționale, ratei inflației, evoluția pieței, ținându-se cont de regulile echității.

În asemenea situație, **este important de știut** că în cazul în care banca are dreptul să modifice unilateral mărimea dobânzii, ea este obligată să anunțe în scris persoana care solicită creditul despre aceasta cu cel puțin 10 zile înainte de modificare. Dacă persoana care a solicitat credit nu este de acord cu noua mărime a dobânzii, ea poate cere încetarea contractului anunțând despre aceasta banca în termen de 7 zile.

Forma

Contractul de credit bancar se va încheia în formă scrisă, de obicei prin semnarea unor formulare tipizate. Legea instituțiilor financiare nr. 550/1995 din 21.07.95²⁰⁹, în art.3 prevede că în acordul încheiat de o instituție financiară (bancă) cu o altă persoană se indică: suma și destinația creditului, rata dobânzii, termenele de întoarcere și alte condiții.

De regulă, la încheierea contractului de credit bancar vor fi necesare actele ce confirmă situația financiară a persoanei care solicită credit; o descriere a modului în care se va garanta creditul (adică cum asigură debitorul banca că el va putea să înapoieze banii împrumutați), ș.a.

Există situații când banca este în drept să refuze unui client acordarea unui credit, și anume:

- în caz că după încheierea contractului, persoana care solicită credit nu a prezentat actele cu privire la situația financiară sau cu ce se va garanta rambursarea creditului (spre exemplu, informația despre un bun care urmează a fi găjat pentru a obține un credit), atunci banca poate refuza să acorde suma creditului persoanei care solicită credit;

- în cazul în care după încheierea contractului de credit bancar situația materială a persoanei care solicită credit se înrăutățește, banca are dreptul să refuze în acordarea creditului solicitat.

²⁰⁹ Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.110-113/334 din 02.07.2010.

Gajul

Un element important al contractului de credit bancar este **gajul**. Pentru a spori încrederea băncii că va putea recupera creditul, persoana care solicită credit va garanta acest credit cu un bun (**gaj**). Astfel, în cazul în care persoana care a solicitat credit nu a restituit creditul, banca va putea să devină proprietar al acestui bun și să-i hotărască soarta: fie să-l vândă sau să-l dea în chirie ori arendă pentru a putea să-și obțină banii care i-a dat în baza contractului de credit. În această situație, debitorul pierde dreptul de proprietate asupra bunului care l-a pus în gaj în schimbul creditului obținut.

În funcție de bunul depus ca garanție, forma actului prin care se depune garanția poate fi în scris și autenticată notarial (un imobil: casă, apartament, lot de pământ etc.) sau numai în scris (automobil, utilaj).

Garanția personală (garantul)

De asemenea, ca garanție a creditului poate servi și promisiunea, angajamentul altei persoane care ar garanta cu bunurile sale că creditul va fi rambursat băncii de persoana care a solicitat credit (altfel spus, garanția personală). În cazul în care creditul nu a fost rambursat de persoana care a solicitat credit, atunci banca se va adresa persoanei care a garantat pentru întoarcerea creditului, deci important este când o persoană se oferă ca garant pentru cineva că acesta din urmă va restitui creditul în întregime și la timp, garantul trebuie să fie ferm convins că această persoană se va ține de cuvânt, altfel pot apărea o serie de probleme. Pe parcursul executării contractului de credit, persoana care solicită credit este obligată să mențină garanțiile și să utilizeze suma creditului în conformitate cu condițiile incluse în contractul de credit bancar.

5.8.2. Depozitul bancar

Prin contract de depozit bancar, banca sau o altă instituție financiară înființată conform legii, va primi o sumă de bani de la persoana care va face depunerea (deponent, depuneri se pot face din numele unei persoane pentru altă persoană), obligându-se ca după un anumit termen sau la cerere să înapoieze suma de bani deponentului. Actul juridic prin care o persoană efectuează depuneri bănești la bancă în favoarea altei persoane poate fi săvârșit, de exemplu, în baza unui contract de donație.

Cu alte cuvinte, persoana va transmite o sumă de bani băncii, pe care îi va primi înapoi în funcție de înțelegerea avută: fie oricând va cere persoana care a depus banii, fie după un anumit termen concret stabilit în contract (în funcție de tipul de depozit ales).

Obiectul depozitului sunt banii. De regulă, pentru suma de bani primită ca depozit, banca va achita o dobândă persoanei care a depozitat banii. Părțile sunt libere să stabilească prin acordul lor mărimea dobânzii. Dacă în contract nu va fi nicio înțelegere cu privire la dobândă, în acest caz mărimea dobânzii va reprezenta 5% peste rata de refinanțare a Băncii Naționale în contractele cu participarea consumatorului și de 9% – în contractele la care nu participă consumatorul (prin consumator se înțelege persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător).

Există cazuri când banca nu va achita dobândă persoanei care a făcut depunerea, și anume: atunci când în contract va fi inclusă condiția prin care banca se eliberează de achitarea dobânzii. Dobânda pentru banii depuși ca depozit se calculează începând cu următoarea zi, din ziua efectuării depunerii și până în ziua restituirii depozitului.

Persoana care a făcut depunerea bănească poate solicita oricând suma dobânzii sau în cazul în care nu o cere, suma dobânzii va fi adunată la suma de bani depusă ca depozit.

Părțile sunt libere să stabilească de comun acord modul și termenele de plată a dobânzii. De exemplu, părțile pot conveni ca dobânda să se plătească lunar, trimestrial sau anual. Astfel, la restituirea sumei de bani, banca va achita și suma dobânzii calculată până la acel moment.

Contractul de depozit bancar se încheie în formă scrisă, **iar la depunerea banilor se eliberează un certificat de depozit sau orice document care demonstrează că a avut loc depunerea banilor**. La primirea banilor, banca va deschide persoanei care depune banii un cont de depozit.

Există 2 tipuri de depozite:

- depozit în termen – în cadrul contractului de depozit bancar, depunerea banilor poate fi pe un anumit termen. În acest caz, banca va fi obligată să restituie banii la expirarea aceluia termen la care părțile s-au înțeles în contract;
- depozit la vedere – în cazul depozitului la vedere, banca va fi obligată să ramburseze banii la cererea persoanei care a făcut depunerea.

Un aspect important ce ține de contractele bancare este faptul că banca nu are voie să divulge informații care i-au devenit cunoscute în cadrul relațiilor de afaceri cu clientul său, referitor la client, conturile deschise de el la bancă, operațiunile efectuate în aceste conturi. Această interdicție nu acționează în cazul în care informația este necesară în vederea combaterii criminalității economice. Dacă informațiile au fost divulgate, atunci persoana care face depunerea bănească poate cere băncii repararea pagubei care i-a fost cauzată ca urmare a divulgării respectivei informații.

5.8.3. Acte normative de referință

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994²¹⁰;
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002²¹¹;
3. Legea nr. 548-XIII din 21.07.1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei²¹²;
4. Regulamentul BNM cu privire la acordarea de către băncile comerciale a creditelor în consorțiu din 03.02.1995²¹³;
5. Legea instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21.07.1995, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.110-113/334 din 02.07.2010²¹⁴;
6. Legea nr. 190-XVI din 26.07.2007 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului²¹⁵.

5.9. ASIGURĂRILE

După cum cunoaștem, în viața cotidiană există o serie de situații pe care nu poți să le prevezi din timp. Anume în aceste situații oamenilor le pot fi aduse o serie de daune fie vieții, sănătății personale, fie proprietății lor. Pentru a putea cât de puțin compensa pierderile suportate, a fost creată instituția asigurării, care dă posibilitate persoanei să se asigure din timp în caz că are unele temeri că se poate ceva întâmpla sau pur și simplu se asigură pentru o eventuală situație care poate să-i provoace daune ei, familiei ori bunurilor sale. După cum vom vedea în subcapitolul ce urmează, în unele cazuri statul este cel care poate să oblige persoana să se asigure (asigurarea obligatorie), ceea ce ține deja de politica protecționistă a tuturor cetățenilor săi, iar în alte cazuri persoana singură decide dacă dorește sau nu să-și asigure viața, sănătatea, rudele sau chiar bunurile proprii (asigurarea facultativă). Totodată, nu vom lăsa fără abordare și relațiile principale și acele elemente de bază care necesită a fi luate în calcul în cazul implicării unei persoane în instituția respectivă – contractul de asigurare.

²¹⁰ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994,

²¹¹ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

²¹² Monitorul Oficial al R.Moldova nr.56-57/624 din 12.10.1995.

²¹³ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.38-39/11 din 14.07.1995.

²¹⁴ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1/2 din 01.01.1996.

²¹⁵ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.141-145/597 din 07.09.2007.

Contractul de asigurare – persoana (**asiguratul**) care se asigură plătește **prima de asigurare** (o sumă de bani) persoanei care o va asigura (**asigurătorul**), pentru ca, în cazul în care va apărea **riscul** pentru care s-a **asigurat**, asigurătorul să-i achite suma asigurării sau **despăgubirea asigurată**.

Asigurat - persoana care plătește prima de asigurare (care se asigură);

1. **Asigurător** - persoana juridică (societate pe acțiuni, conform ultimelor modificări în legislație) care asigură, și este obligată să achite despăgubiri de asigurare în caz că survine riscul asigurat;
  1. **Prima de asigurare** – suma de bani care urmează a fi plătită de asigurat către asigurător (*mărimea primei de asigurare depinde de tipul asigurării (obligatorie sau facultativă) și de alți indici*);
2. **Riscul asigurat** - situație viitoare care se poate întâmpla și care poate cauza daune fie materiale, fie fizice sau psihice ori o eventuală situație care poate să-i provoace daune asiguratului sau familiei sale ori bunurilor sale;
3. **Cazul asigurat** – situația care o dată survenită îl obligă pe asigurător să plătească despăgubirea de asigurare (art. 1307 alin. (3) CC RM) (evenimentul pentru înlăturarea consecințelor căruia s-a făcut asigurarea);
4. **Despăgubirea de asigurare** – suma de bani care urmează să fie achitată de asigurător în caz că a survenit situația pentru care s-a asigurat asiguratul (riscul asigurat – cazul asigurat).

5.9.1. Asigurările obligatorii

Acest tip de asigurare este anume acea situație când statul este cel care dictează în anumite sfere regulile cu privire la asigurări. Acest lucru îl face prin intermediul pârgurilor sale legislative (legi, hotărâri de guvern), iar nerespectarea acestor reguli impuse atrage după sine o serie de sancțiuni (de ex., lipsa asigurării la automobil RCA – asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto, se pedepsește cu plata unei amenzi).

5.9.1.1. Tipurile asigurărilor obligatorii

Prin contractul de asigurare, persoana care se asigură plătește prima de asigurare (o sumă de bani) persoanei care o va asigura (asigurătorul), pentru ca, în cazul în care va apărea riscul pentru care s-a asigurat, asigurătorul să-i achite suma asigurată sau despăgubirea asigurată.

Suma asigurată sau despăgubirea poate fi achitată, în funcție de situație, persoanei care a avut de suferit ca urmare a apariției riscului, adică victimei.

În conformitate cu Legea cu privire la asigurări (a se vedea subcapitolul 5.9.3.), contractele de asigurare pot fi încheiate atât la libera voință a părților, cât și impuse de lege.

În cazul asigurărilor obligatorii, părțile contractului, drepturile și obligațiile acestora, mărimea plăților de asigurare, termenul de achitare a acestora sunt stabilite de lege și nu la voința părților.

Asigurarea obligatorie poate fi de persoane, de bunuri și de răspundere civilă.

Asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători:

- acest tip de asigurare este obligatoriu în efectuarea transportului aerian, auto, feroviar și fluvial;
- **contractul** de asigurare obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători se încheie anual între transportator și asigurător;
- **prima de asigurare** pe care transportatorul o va achita asigurătorului va fi stabilită în mărime de până la un procent din suma volumului anual de transportare a călătorilor;
- **suma despăgubirilor**, conform Legii cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători, nu trebuie să fie mai mare decât echivalentul a 10 mii de dolari SUA, în cazul în care victima decedează sau a suferit vătămări corporale, iar în cazul deteriorării

bunurilor – echivalentul a 20 de dolari SUA pentru 1 kg de greutate, dar nu mai mult de 1000 de dolari SUA.

Asigurarea obligatorie de asistență medicală

Asistența medicală este un sistem creat de stat pentru a apăra interesele populației în domeniul ocrotirii sănătății.

Asigurătorul în contractul de asigurare obligatorie de asistență medicală este **Compania Națională de Asigurări în Medicină**.

Asiguratul încheie acest contract prin instituția/organizația la care s-a angajat în câmpul muncii. Asistența medicală și volumul acordării acesteia este prevăzut în Programul Unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

N.B. În cazul **copiilor** cu vârsta preșcolară, elevilor din învățământul primar, gimnazial, liceal și mediu de cultură generală, elevilor din învățământul secundar profesional, **studentilor** din învățământul superior universitar cu frecvența la zi, **invalidilor**, **pensionarilor** și **șomerilor înregistrați oficial**, calitatea de asigurător o deține Guvernul RM.

Prin intermediul Guvernului, urmează să se asigure gratuit sănătatea persoanelor enumerate mai sus.

În cazul în care sănătatea lor este în pericol, toate serviciile medicale urmează să fie acordate din contul bugetului de stat, ceea ce presupune acordarea unor servicii medicale gratuite.

Pentru celelalte categorii de persoane (salariați), mărimea **primei de asigurare** în cadrul acestui tip de asigurare obligatorie se achită în formă de contribuție procentuală la salariu, iar modul și termenele de achitare se stabilesc anual prin lege.

Un alt tip de asigurare obligatorie foarte des întâlnit în viața noastră cotidiană este asigurarea obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor de autovehicole și a transportului urban electric (cu alte cuvinte, RCA).

Scopul acestei asigurări este protejarea persoanei păgubite în urma accidentelor de circulație, prin repararea daunelor suferite de către acesta.

Exemplu:

Culai N. a asigurat automobilul său la compania de asigurări X. Ulterior, din vina lui Culai N. s-a produs un accident rutier în urma căruia a fost deteriorat grav un alt automobil care aparținea lui Nicolae V. Nicolae V. a cerut de la Culai N. să-i repare automobilul, deoarece se face vinovat de comiterea accidentului. La rândul său, Culai N. s-a adresat către compania de asigurări X la care s-a asigurat de răspunderea civilă auto (adică s-a asigurat de comiterea unui accident, compania respectivă obligându-se să repare aceste daune din contul său). Drept rezultat, automobilul lui Nicolae V. a fost reparat de către compania X din surse proprii.

Calitatea de asigurați o au:

- persoanele care dețin autovehicule supuse înmatriculării de către organele poliției de patrulare a RM;
- *persoanele străine* care tranzitează teritoriul statului nostru cu autovehicule înregistrate în străinătate, având ca destinație un alt stat.

N.B. Dacă acestea nu dețin asigurare internațională acceptată pe teritoriul RM, atunci vor fi obligate să se asigure de răspundere civilă pe teritoriul RM. De regulă, aceste contracte se încheie pe o durată de la 15 zile până la 12 luni.

Elementele-cheie ale contractului de asigurare obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor de autovehicole și a transportului urban electric sunt:

- **contractul de asigurare**, care atestă existența asigurării obligatorii de răspundere civilă auto;

- încheierea contractului de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto internă se dovedește cu **polița de asigurare RCA**;
- încheierea contractului de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto externă se dovedește cu **polița de asigurare „Carte Verde”**;
- după achitarea primei de asigurare, compania care asigură va elibera persoanei care se asigură **polița și certificatul de asigurare**. Primele de asigurare variază în funcție de caracteristicile tehnice ale automobilului (de exemplu, capacitatea motorului la automobilele simple, nr. de locuri la automobilele destinate pentru transportarea pasagerilor, tonajul la automobilele destinate pentru transportul mărfurilor etc.);
- **riscul asigurat** în cadrul acestui tip de asigurare obligatorie este survenirea **accidentului rutier**.

5.9.1.2. Accidentele rutiere și asigurarea

De ce trebuie să ținem cont în caz că avem o asigurare RCA și suntem implicați într-un accident rutier:

Asiguratul:

- dacă s-a produs un accident rutier, atunci asiguratul, mai întâi de toate, trebuie **să anunțe organele de poliție**;
- **în termen de 48 de ore din momentul producerii accidentului, asiguratul trebuie să anunțe asiguratorul** care a emis polița de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto
- asiguratul este obligat **să nu întreprindă de sine stătător măsuri de reparare a pagubelor**. În caz că această regulă nu este respectată, nu înseamnă că asiguratorul nu va trebui să achite despăgubirea cuvenită, ci poate influența la mărirea acesteia
- asiguratul trebuie să comunice persoanei cu care s-a produs accidentul la ce companie de asigurări este asigurat
- asiguratul trebuie să ia toate măsurile necesare pentru **a micșora cât mai mult paguba pricinuită**
- după ce au venit organele de poliție, urmează ca în mod obligatoriu să se întocmească un **proces-verbal de constatare a accidentului** și o schemă care va da o apreciere celor întâmplate
- important este ca asiguratul și persoana păgubită să asiste la momentul când se **întocmește procesul-verbal de constatare a pagubelor de către asigurator**, deoarece aici persoana păgubită sau asiguratul pot fi induși în eroare de către asigurator, prin micșorarea sau mărirea sumei pentru despăgubire.

N.B. De aceea, în anumite situații când pare ceva straniu în paguba cauzată și mărirea despăgubirii calculate de către asigurator, ar fi bine ca persoana păgubită să apeleze la serviciile experților independenți sau ale unităților de specialitate pentru constatarea pagubelor:

- în caz că se întocmește procesul-verbal de constatare a pagubelor, iar persoana păgubită sau asiguratul nu este de acord cu cele indicate, ele au dreptul la obiecții care urmează a fi indicate în acest document;
- dacă în timpul demontării sau reparației bunului avariat se descoperă și alte pagube produse de accident, care nu au putut fi constatate inițial, se întocmește un proces-verbal suplimentar de constatare a pagubelor, cu participarea persoanelor antrenate la constatarea inițială.

Asiguratorul:

- este obligat să se prezinte la locul unde s-a produs accidentul pentru a lua cunoștință cu actele întocmite, să examineze bunurile avariate și să încheie, în termen de 5 zile lucrătoare din data primirii informației, despre producerea accidentului de autovehicul, un proces-verbal de constatare a pagubelor;
- să solicite informația necesară pentru cercetarea cazului de la poliție, pompieri;

- este obligat să soluționeze cererea și să achite despăgubirea de asigurare în cel mult 3 luni din data informării despre cazul asigurat și după ce este închis dosarul de daune.

Cum are loc plata despăgubirilor?

Suma pentru despăgubiri poate fi stabilită fie prin înțelegerea părților, fie printr-o hotărâre a instanței de judecată.

Despăgubirile se compun din următoarele cheltuieli:

- legate de acțiunile de limitare a pagubelor;
- de transport al bunurilor la locul de reparație, parcare sau depozitare, suportate în cadrul procesului de judecată de către asigurat sau păgubit în urma adresării în instanța de judecată (cheltuieli de judecată);
- de efectuarea expertizei în vederea stabilirii încă o dată care este valoarea prejudiciului cauzat;
- valoarea pagubei propriu-zise.

Valoarea pagubei reprezintă **costul reparației** părților componente sau a pieselor stricate ori **costul de înlocuire** a acestora, inclusiv **cheltuielile pentru materiale, pentru lucrările de demontare și montare** aferente reparațiilor și înlocuirilor necesare, stabilite la prețurile practicate de unitățile de specialitate.

N.B. La stabilirea valorii pagubei se ia în considerare o serie de **condiții**, de exemplu, **marca automobilului, vârsta** (pentru a stabili procentul de **uzură** care ulterior se scoate din valoarea pagubei etc.).

Un factor destul de important de care va ține cont asiguratul la momentul producerii unui accident sunt situațiile în care pagubele pricinuite nu se repară de asigurător. Asigurătorul nu acordă despăgubiri pentru:

- partea din prejudiciul care depășește limitele despăgubirilor de asigurare stabilite de lege la data producerii accidentului, indiferent de numărul persoanelor păgubite și de cel al persoanelor răspunzătoare de producerea pagubei;
- pagubele produse la locul de muncă de dispozitivele sau instalațiile montate pe autovehicul, utilizate ca utilaje sau instalații de lucru;
- pagubele produse prin accidente survenite în timpul operațiunilor de încărcare-descărcare, aceste accidente constituind riscuri ale activității profesionale;
- pagubele produse ca urmare a transportului de produse periculoase (radioactive, inflamabile, explozive), acestea din urmă determinând sau agravând producerea de pagube, dacă riscul transportării unor astfel de produse este supus asigurării obligatorii;
- prejudiciul legat de poluarea mediului din cauza unui accident;
- reducerea valorii bunurilor după reparație;
- pagubele produse prin exploatarea autovehiculelor în cadrul întrecerilor și antrenamentelor sportive, organizate în locuri special prevăzute pentru acestea;
- pagubele produse în situațiile în care răspunderea asigurătorului nu începuse ori încetase;
- prejudiciile produse bunurilor aparținând persoanelor fizice sau persoanelor juridice asigurate de răspundere civilă auto dacă au fost provocate de un autovehicul aflat în posesia lor.

În caz că asigurătorul nu este obligat să repare prejudiciul cauzat, persoana păgubită este în drept să se adreseze în instanța de judecată cu o acțiune civilă împotriva persoanei răspunzătoare de producerea accidentului (care a cauzat prejudiciul), în vederea recuperării daunelor cauzate.

Tot la capitolul dat menționăm și prevederile legate de limitele răspunderii asigurătorului, și anume:

- de 500000 lei – la avariarea sau distrugerea de bunuri, indiferent de numărul persoanelor păgubite într-un accident;

- de 350000 lei – pentru fiecare persoană păgubită, în caz de vătămări corporale sau deces, dar nu mai mult de 700000 lei, indiferent de numărul persoanelor păgubite într-un accident.

N.B. În legislația veche o asemenea prevedere nu era, astfel că asigurând un automobil în sumă de 400 de lei era posibil ca asigurătorul să fie obligat la despăgubiri de sute de mii de lei.

Despăgubirile prevăzute de contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto se plătesc indiferent de numărul cazurilor de accidente care au avut loc în termenul de asigurare.

Dacă întinderea pagubelor cauzate în unul și același accident mai multor persoane, inclusiv cheltuielile suportate de ele în proces civil, depășește limita stabilită, despăgubirile se acordă în limita stabilită, pentru fiecare persoană păgubită, proporțional raportului dintre limita maximă și totalul prejudiciilor.

În cazul în care mărimea prejudiciului depășește limitele răspunderii stabilite, păgubitul are dreptul, în conformitate cu legislația civilă în vigoare, să intenteze persoanei răspunzătoare de producerea accidentului o acțiune de recuperare a sumei care depășește aceste limite.

Posesorul de autovehicul are dreptul să încheie contract de asigurare benevolă de răspundere civilă pentru acoperirea pagubelor ce depășesc limitele examinate mai sus, doar că în cazul dat prima de asigurare, care urmează să fie achitată de către asigurat, va fi mai mare.

5.9.2. Asigurarea la dorință (facultativă)

În cadrul asigurării facultative, condițiile și modul încheierii contractului se realizează la libera voință a părților.

Asigurarea facultativă poate fi de persoane, de bunuri și de răspundere civilă.

În cazul asigurării de persoane, asigurarea se referă la viața, sănătatea, capacitatea de muncă, atingerea unei anumite vârste a persoanei care se asigură. În caz de deces al persoanei care se asigură, asigurătorul va achita despăgubirea de asigurare persoanelor indicate de persoana ce se asigură în contract sau moștenitorilor acesteia. Despăgubirea de asigurare, în acest caz, are mai mult forma unor acumulări de mijloace bănești, deoarece viața unui om nu poate fi calculată în bani.

Asigurarea de persoane poate fi temporară pentru deces și asigurarea viageră pentru deces.

În cazul asigurării temporare pentru deces, asigurătorul va achita despăgubirea de asigurare numai în cazul în care persoana care se asigură a decedat înainte de expirarea termenului contractului.

În cazul asigurării viagere pentru deces, asigurătorul va achita despăgubirea de asigurare la decesul persoanei care s-a asigurat, indiferent de termenul contractului.

De asemenea, există și asigurarea persoanei în caz de accident, când asigurătorul va achita despăgubirea de asigurare, dacă accidentul s-a produs, iar persoana asigurată a decedat sau a rămas invalidă. Suma de asigurare va depinde de gradul de invaliditate al persoanei asigurate.

Totuși, nu toate riscurile pot fi asigurate prin contract de asigurare de persoane, și anume: cazurile de îmbolnăvire, intoxicații prin utilizarea substanțelor toxice, accidentele ce țin de acțiunile militare, instituirea stării de război, dezordini la care participă mulți oameni, acțiunea energiei nucleare. De asemenea, asigurătorul nu va achita suma de asigurare dacă persoana care s-a asigurat s-a sinucis, în termen de 2 ani de la încheierea contractului de asigurare.

În cazul contractului de asigurare de bunuri, asigurătorul va achita persoanei care se asigură despăgubirea de asigurare pentru daunele produse bunurilor în urma calamităților naturale, accidente ș.a.

Prin acest contract se pot asigura atât bunuri prezente la data încheierii contractului, cât și bunuri care vor apărea în viitor; bunuri care se consumă, cât și bunuri care nu se consumă. Însă, în cadrul acestui tip de asigurare, persoana care se asigură este obligată să păstreze în bune condiții bunul pentru a evita apariția riscului pentru care s-a asigurat. Iar asigurătorul, cu voia persoanei care se asigură, poate verifica modul în care bunul asigurat se întreține.

Dacă a avut loc riscul pentru care s-a asigurat (de exemplu, o ploaie torențială), persoana care se asigură trebuie să întreprindă toate măsurile pentru a micșora mărimea pagubei și să informeze asigurătorul conform clauzelor din contractul de asigurare încheiat. Mărimea despăgubirii de asigurare se va calcula în funcție de starea bunurilor asigurate în momentul producerii riscului asigurat.

Dacă bunului persoanei care s-a asigurat i-a fost pricinuită vreo pagubă de către o altă persoană, atunci persoana care s-a asigurat poate cere repararea pagubei produse fie persoanei care a pricinuit-o, fie asigurătorului, însă nu de la ambii. Dacă persoana care se asigură se adresează asigurătorului, atunci asigurătorul se poate adresa ulterior persoanei care a cauzat paguba pentru cheltuielile suportate ca urmare a achitării despăgubirii de asigurare.

5.9.3. Acte normative de referință

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994;
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002²¹⁶;
3. Legea nr.407-XVI din 21.12.2006 cu privire la asigurări²¹⁷;
4. Legea nr. 414-XVI din 22.12.2006 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule²¹⁸;
5. Legea nr.1553-XIII din 25.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători²¹⁹.

5.10. COMODATUL

Deseori avem nevoie de anumite bunuri doar pentru o perioadă scurtă de timp, iar procurarea lor nu este cea mai bună soluție. Astfel, prin contract de comodat putem primi acest bun de la o altă persoană pentru a-l folosi în scopul satisfacerii necesităților noastre, după care îi restituim acest bun. Deci, important este să cunoaștem care sunt prioritățile acestui contract pentru a cunoaște când și unde putem să-l folosim. Iată de ce ne-am propus să dedicăm un capitol și contractului de comodat, în care ne vom axa în special pe sensul și condițiile acestui contract.

5.10.1. Ce este comodatul

Comodatul – o persoană (comodant) dă gratis un bun în folosință persoanei care are nevoie de acest bun (comodatar), iar persoana care a avut nevoie de bun se obligă să-l restituie la expirarea termenului la care s-au înțeles (**art. 859 CC RM**).

Părțile:

Comodant – persoana care dă bunul pentru a fi folosit gratuit;

²¹⁶ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

²¹⁷ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.47-49 din 06.04.2007.

²¹⁸ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.32-35/112 din 09.03.2007.

²¹⁹ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.38-39/270 din 30.04.1998.

Comodatar – persoana care primește bunul și se obligă să-l întoarcă la expirarea termenului pentru care i-a fost dat.

N.B. Chiar dacă bunul se transmite spre folosință **gratis**, totuși persoana care îl transmite poate cere o plată în bani pentru faptul folosirii bunului. Asupra acestei plăți părțile trebuie să se înțeleagă în momentul încheierii contractului.

Obiectul – de regulă, prin contract de comodat se pot transmite **bunurile care nu se consumă** (adică nu fructe, legume, cereale, ci căruțe, tractoare etc.), deoarece persoana care primește bunul în folosință trebuie să-l restituie la expirarea termenului contractului. Însă, părțile pot stabili ca obiect al contractului să fie și bunurile care se consumă.

Termenul – dacă în contractul de comodat nu este indicat **termenul** de înapoiere a bunului, atunci persoana care primește bunul spre folosință este obligată să-l restituie **în termen de 7 zile din momentul în care l-a cerut persoana care l-a transmis**;

Forma - contractul de comodat poate fi încheiat în **orice formă**, forma scrisă fiind obligatorie doar în cazurile când acesta se încheie între persoanele juridice și persoanele fizice, și dacă valoarea bunului depășește suma de 1000 lei, pentru a se putea dovedi încheierea contractului în caz de neînțelegeri (**proba cu martori**).

5.10.2. Care sunt drepturile și obligațiile părților contractului de comodat

În cadrul contractului de comodat, persoana care primește bunul în folosință este obligată:

- să îngrijească acest bun ca și cum ar fi bunul său propriu sau chiar mai bine decât bunurile sale, deoarece bunul a fost transmis în interesul său (gratuit);
- să folosească bunul numai în scopul stabilit de la început (spre exemplu, cu căruța primită persoana trebuie să ducă doar paie, nu și alte obiecte grele, cum ar fi pietre, lut care pot deteriora căruța);
- persoana care a primit bunul în folosință nu poate transmite acest bun în folosință unei alte persoane fără acordul celui care i-a transmis bunul. Astfel, dacă persoana care a primit bunul în folosință l-a transmis unei alte persoane, ea va răspunde în fața persoanei care i-a dat bunul în folosință pentru tot ceea ce se va întâmpla cu bunul (adică pentru toate acțiunile celeilalte persoane);
- să suporte toate cheltuielile legate de folosirea și întreținerea bunului;
  - să restituie la terminarea contractului bunul primit în folosință gratuită;
- să înapoieze bunul odată ce a fost atins scopul pentru care a fost luat bunul, în caz că contractul nu prevedea un termen concret.

Reieșind din obligațiile comodatarului, trebuie să menționăm o situație care des apare ca rezultat al neînțelegerii părților, și anume: dacă persoana care primește bunul nu va îngriji acel bun și îl va folosi în alte scopuri, atunci persoana care a transmis bunul poate cere restituirea bunului și o plată în bani pentru pagubele pricinuite în urma neîngrijirii bunului.

N.B. De asemenea, în cazul în care bunul transmis în folosință necesită anumite reparații fără de care bunul nu poate fi utilizat, iar cheltuielile sunt suportate de persoana care primește bunul în folosință, atunci aceasta poate cere persoanei care i-a dat bunul restituirea cheltuielilor suportate. În cazul în care persoana care a transmis bunul în folosință nu restituie cheltuielile, persoana care a primit bunul poate să țină acest bun la el și să se folosească de el în continuare până i se vor restitui cheltuielile suportate.

5.10.3. Când poate înceta un contract de comodat

Contractul de comodat poate înceta:

- în cazul în care, în anumite circumstanțe neprevăzute, persoana care a transmis bunul însuși are nevoie de acel bun;

- persoana care primește bunul în folosință nu folosește acest bun după cum a fost înțelegerea;
- persoana care primește bunul în folosință transmite bunul unei alte persoane fără acordul celui care i l-a dat;
- persoana care folosește bunul a decedat;
- când persoana care folosește bunul este o persoană juridică și își încetează activitatea.

De cele mai multe ori, încetarea contractului o cere persoana care transmite bunul, însă părțile de comun acord pot să înceteze contractul încheiat.

Model de contract de comodat

CONTRACT DE IMPRUMUT DE FOLOSINȚĂ/COMODAT

Încheiat astăzi ..... la .....

I. PĂRȚILE CONTRACTANTE

1.1. Dl ....., domiciliat în .....
str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ..... raion/sector
....., născut la data de ..... (ziua, luna, anul) în
..... (localitatea) sector/raion ....., fiul lui ..... și al
....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. ...., eliberat
de....., cod numeric personal ....., în calitate de **comodant**, pe
de o parte, și

sau

1.2. Dl ....., domiciliat în .....
str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ..... raion/sector
....., născut la data de ..... (ziua, luna, anul) în
..... (localitatea) sector/raion ....., fiul lui ..... și al
....., titular al buletinului de identitate seria ..... nr. .... eliberat
de....., cod numeric personal ....., în calitate de **comodatar**, pe
de altă parte, și

1.2. S.C. .... S.N.C./S.C.S./S.A./S.R.L. cu sediul social în
..... (localitatea), str. .... nr. .... bloc ....., scara ....., etaj
....., apartament ..... raion/sector ....., înregistrată la
....., sub nr. .... din ....., cod fiscal
nr. .... din ....., având contul nr. ...., deschis la
....., reprezentată de ....., cu funcția de ....., în
calitate de **comodatar**, pe de o parte, au convenit să încheie prezentul contract de comodat, cu
respectarea următoarelor clauze:

II. OBIECTUL CONTRACTULUI

2.1. Comodantul acordă comodatarului, sub formă de împrumut, următoarele bunuri:

.....

2.2. Bunurile prevăzute în punctul 2.1. se acordă de către comodant comodatarului pe termen de ..... ani/luni/zile, adică pe o perioadă de la ..... până la ..... în mod gratuit.

III. OBLIGAȚIILE PĂRȚILOR

3.1. Obligațiile comodatarului sunt următoarele:

a) să conserve bunurile, adică să se îngrijească de ele ca un bun proprietar;

- b) să folosească bunurile conform destinației lor;
- c) să restituie bunurile în termenul stabilit prin prezentul contract comodantului, reprezentantului său ori moștenitorilor săi.

3.2. Obligațiile comodantului sunt următoarele:

- a) să nu-l împiedice pe comodatari să folosească bunurile până la termenul stabilit;
- b) să restituie comodatarului eventualele cheltuieli efectuate pentru conservarea bunurilor;
- c) să plătească despăgubiri civile comodatarului pentru viciile pe care le cunoaște, dar nu le-a adus la cunoștință comodatarului.

IV. DURATA CONTRACTULUI

4.1. Părțile au convenit să încheie prezentul contract de comodat pe un termen de ..... ani.

4.2. Predarea bunurilor va avea loc la data de ....., dată la care începe executarea contractului a cărui durată se încheie la data de .....

4.3. Prin acordul părților, prezentul contract poate să înceteze și înainte de termen.

V. PREȚUL CONTRACTULUI

5.1. Prezentul contract încetează de plin drept, fără a mai fi necesară intervenția unui tribunal arbitrar/unei instanțe judecătorești, în cazul în care una dintre părți:

- nu își execută una dintre obligațiile esențiale enumerate în pct. .... din prezentul contract;
- este declarată în stare de incapacitate de plăți sau a fost declanșată procedura de lichidare (faliment) înainte de începerea executării prezentului contract;
- cesează drepturile și obligațiile sale prevăzute de prezentul contract fără acordul celeilalte părți;
- își încalcă vreuna dintre obligațiile sale, după ce a fost avertizată, printr-o notificare scrisă, de către cealaltă parte, că o nouă nerespectare a acestora va duce la rezoluțiunea/rezilierea prezentului contract sau

în termen de ..... zile de la data primirii notificării prin care i s-a adus la cunoștință că nu și-a executat ori își execută în mod necorespunzător oricare dintre obligațiile care îi revin.

5.2. Partea care invocă o cauză de încetare a prevederilor prezentului contract o va notifica celeilalte părți, cu cel puțin ..... zile înainte de data la care încetarea urmează să-și producă efectele.

5.3. Rezilierea prezentului contract nu va avea niciun efect asupra obligațiilor deja scadente între părțile contractante.

5.4. Prevederile prezentului ..... (capitol, articol, alineat) nu înlătură răspunderea părții care în mod culpabil a cauzat încetarea contractului.

VI. CAZUL FORTUIT SAU DE FORȚĂ MAJORĂ

6.1. Niciuna dintre părțile contractante nu răspunde de neexecutarea la termen sau/și de executarea în mod necorespunzător, total sau parțial, a oricărei obligații care îi revine în baza prezentului contract, dacă neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației respective a fost cauzată de forța majoră, așa cum este definită de lege.

6.2. Partea care invocă forța majoră este obligată să notifice celeilalte părți, în termen de ..... (zile, ore), producerea evenimentului și să ia toate măsurile posibile în vederea limitării consecințelor lui.

6.3. Dacă în termen de ..... (zile, ore) de la producere, evenimentul respectiv nu încetează, părțile au dreptul să-și notifice încetarea de plin drept a prezentului contract, fără ca vreuna dintre ele să pretindă daune - interese.

6.4. Cazul fortuit sau de forță majoră exclude răspunderea comodatarului dacă acesta nu a putut prevedea pericolul, dacă nu a folosit bunurile contrar destinației și dacă nu le-a restituit comodantului în termenul prevăzut de prezentul contract.

VII. NOTIFICĂRILE ÎNTRE PĂRȚI

7.1. În accepțiunea părților contractante, orice notificare adresată de una dintre acestea celeilalte este valabil îndeplinită dacă va fi transmisă la adresa/sediul prevăzut în partea introductivă a prezentului contract.

7.2. În cazul în care notificarea se face pe cale poștală, ea va fi transmisă, prin scrisoare recomandată, cu confirmare de primire și se consideră primită de destinatar la data menționată de oficiul poștal primitor pe această confirmare.

7.3. Dacă confirmarea se trimite prin telex sau telefax, ea se consideră primită în prima zi lucrătoare după ce a fost expediată.

7.4. Notificările verbale nu se iau în considerare de niciuna dintre părți, dacă nu sunt confirmate prin intermediul uneia dintre modalitățile prevăzute la alineatele precedente.

VIII. LITIGII

8.1. Părțile au convenit că toate neînțelegerile privind validitatea prezentului contract sau rezultate din interpretarea, executarea ori încetarea acestuia să fie rezolvate pe cale amiabilă de reprezentanții lor.

8.2. În cazul în care nu este posibilă rezolvarea litigiilor pe cale amiabilă, părțile se vor adresa instanțelor judecătorești competente.

IX. CLAUZE FINALE

9.1. Prezentul contract a fost încheiat într-un singur exemplar, care rămâne la comodant.

COMODANT

COMODATAR

5.11. CONTRACTUL DE MANDAT

Prin contractul de mandat, o parte (mandant) împuternicește cealaltă parte (mandatar) de a o reprezenta la încheierea de acte juridice, iar aceasta, prin acceptarea mandatului, se obligă să acționeze în numele și pe contul mandantului.

N.B. Contractul de mandat presupune reprezentarea (a se vedea secțiunea [5.1.3.1](#)) care poate îmbrăca forma unei procuri (act juridic) sau a unui contract de mandat. Prin urmare, regulile stabilite pentru reprezentare și procură se referă și la contractul de mandat, însă cu unele excepții.

5.11.1. Ce reprezintă contractul de mandat

Contractul de mandat presupune o reprezentare profesională, de aceea și se încheie un contract, pe când în cazul procurii, reprezentarea o face de cele mai dese ori o persoană simplă. Contractul de mandat se utilizează cel mai des în situațiile când urmează a fi încheiate acte juridice de o importanță mare și acest lucru trebuie să fie efectuat de un profesionist (există și anumite excepții, spre exemplu, mandatul ce conferă dreptul de a utiliza un mijloc de transport în lipsa proprietarului, astfel în asemenea situații nu este obligativ ca mandatarul să manifeste calități de profesionist în domeniu).

Mandatul poate fi **special** pentru o operație juridică sau pentru anumite operații determinate (pentru o afacere sau pentru anumite afaceri) ori **general** (pentru toate afacerile mandantului).

Mandatul poate fi **gratuit** sau **oneros**. În cazul mandatului oneros, mandantul este obligat să plătească mandatarului retribuția stabilită prin contract, în baza legii, prin uzanțe sau în funcție de valoarea serviciilor acordate.

5.11.2. Relațiile principale în cadrul contractului de mandat

Mandatarul

- Împuternicirile mandatarului nu se limitează la prevederile exprese ale mandatului, ci se extind asupra a tot ce poate fi dedus din cuprinsul și esența sarcinii care îi este încredințată.
- Mandatarul poate încheia toate actele care pot fi deduse din împuternicirile lui și care sunt necesare pentru îndeplinirea mandatului.
- Împuternicirile date unei persoane pentru a încheia acte ce țin de profesia sau funcția pe care o exercită și care rezultă din natura lor nu trebuie să fie stipulate expres.

Mandatarul este obligat să execute mandatul personal dacă nu i se permite prin contract transmiterea mandatului către un terț. Se permite atragerea de ajutoare pentru a-l asista pe mandatar în exercitarea mandatului.

Dacă este acordul mandantului, mandatarul poate transmite împuternicirile sale unui terț. Pentru actele persoanei căreia i-a transmis mandatul fără a fi autorizat, mandatarul răspunde ca pentru actele proprii.

Dacă transmiterea mandatului către un terț este permisă, mandatarul răspunde doar pentru vina ce-i revine în privința alegerii terțului și pentru modul în care i-a transmis instrucțiunile (a se vedea secțiunea [5.1.3.1](#). Dreptul de substituie).

Indicațiile mandantului

- Mandatarul este obligat să îndeplinească indicațiile mandantului.
- Mandatarul este în drept să se abată de la indicațiile mandantului dacă, în funcție de circumstanțe, poate presupune că mandantul, având cunoștință de situația creată, ar fi aprobat o asemenea abatere. Până la abaterea de la indicațiile mandantului, mandatarul este obligat să-l notifice despre noile circumstanțe și să aștepte decizia lui, cu excepția cazurilor când amânarea prezintă un pericol pentru executare.

- Dacă executarea de către mandatar a indicațiilor date de mandant conduce, în mod vizibil, la dezavantajarea acestuia din urmă, mandatarul trebuie să execute indicațiile doar după ce a comunicat mandantului dezavantajele posibile, iar acesta insistă asupra indicațiilor.

5.11.3. Încetarea contractului de mandat

Contractul de mandat încetează:

- de fiecare data când părțile convin asupra desfacerii contractului;
- când este atins scopul pentru care a fost instituit mandatul;
- odată cu decesul mandatarului, dacă părțile nu au stabilit altfel ori din obligațiile contractuale nu rezultă altfel.

N.B. În caz că decedează, mandatul contractual nu încetează de drept până nu vor fi indentificați moștenitorii acestuia, care urmează să se expună referitor la acceptarea sau refuzul la moștenire.

Model de contract de mandat

CONTRACT DE MANDAT

SC „SOCIETATE” SRL, cu sediul social în _____, înregistrata la _____
_____ cu nr. _____ din _____ cod fiscal nr.
_____ din _____, cont bancar
nr. _____ deschis la _____, reprezentată prin
_____, în calitate de _____

sau

_____, persoana fizică, identificată prin _____, în calitate de **MANDANT, și**

SC „SOCIETATE” SRL (datele de indentificare ale societății)/DI _____ domiciliat în
_____, identificat prin _____ eliberat de _____, în calitate de **MANDATAR**

OBIECTUL

Mandantul împuternicește mandatarul să:

- 1) obiect mandat a)
- 2) obiect mandat b)

.....

DURATA

a) Eu, mandantul, dau această împuternicire fără nicio limitare în timp, prezentele obligații ale contractului de mandat, care se vor stinge numai prin decesul meu sau al mandatarului ori prin revocare unilaterală expresă din partea mandantului;

b) Finalitatea prezentului mandat va apărea în momentul în care mandatarul

_____.

VALOAREA

Remunerația datorată mandatarului acestui contract este de _____, platibilă astfel:

- în sumă fixă, la data de _____
- în rate, eșalonate astfel: _____
- în suma de _____, în funcție de _____
- în procent de _____, procentul fiind din suma _____, aferentă _____ .

ALTE CLAUZE ale contractului de mandat:

- Litigii;
- forța majoră (așa cum este ea definită de lege);
- obligațiile părților;
- încetarea mandatului;
- clauze finale.

Redactat de notar public/avocat _____ în _____
exemplare, din care _____ s-au înmânat părților.

MANDANT (prin reprezentant) _____

MANDATAR _____

COMPARTIMENTUL VI. CONSUMATORII. DREPTURI ȘI OBLIGAȚII

Informarea și educarea cetățenilor nu este deplină dacă nu cuprinde și minime informații cu privire la drepturile pe care le au în calitate de consumatori de bunuri și servicii. Consumăm alimente, folosim frigidere și televizoare, plătim bilete de odihnă sau de transport ori alte servicii. Tot ce se produce are ca scop consumul. Dar, deseori, problemele noastre, în calitate de consumatori, apar abia după ce am cumpărat. Toate aceste probleme necesită a fi rezolvate. Trebuie să obținem un produs sau un serviciu corespunzător prețului plătit.

Mulți dintre noi nu-și exprimă nemulțumirea pentru că nu știm dacă avem dreptul la despăgubire; nu credem că se poate rezolva ceva; nu știm cui să ne adresăm; credem că „la omul sărac nici boii nu trag”; „poate nici nu merită câteva sute de lei pentru atâta alergătură”...

Acest compartiment are drept scop să răspundă la cele mai frecvente întrebări din domeniul protecției consumatorilor. Ce drepturi avem în calitate de consumatori? Care sunt particularitățile unor contracte cu participarea consumatorului? Cum procedăm în caz că se încalcă drepturile de consumator? Care sunt organele împuternicite să apere drepturile consumatorilor? Cum are loc înaintarea reclamațiilor (pretențiilor) și soluționarea disputelor apărute?

6.1. NOȚIUNI PRINCIPALE

În acest capitol vom prezenta termenii de bază folosiți de legiuitor la tratarea acestui subiect. Fiind un domeniu mai puțin cunoscut, dar foarte util fiecăruia, cunoașterea noțiunilor va facilita înțelegerea textului.

Agent economic – orice persoană juridică sau fizică autorizată pentru activitate de întreprinzător, care fabrică, transportă, comercializează produse ori părți din produse, prestează servicii (execută lucrări) și se clasifică în trei largi categorii: producător, vânzător, prestator/executor.

Clauză abuzivă – clauză contractuală care, nefiind negociată în mod individual cu consumatorul, creează, contrar cerințelor bunei-credințe, prin ea însăși sau împreună cu alte prevederi din contract, în detrimentul consumatorului, un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților ce apar din contract; reprezintă acel tip de clauză contractuală întâlnită în mod preponderent în contractele-tip, prin care comerciantul unor servicii (de telefonie, bancare etc.) impune consumatorului asumarea unor obligații vădit dăunătoare față de interesul său.

Consumator – orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională.

Durată de funcționare – perioadă de timp, stabilită de către producător în documentele normative pentru produsele de folosință îndelungată, în cadrul căreia produsele trebuie să-și mențină caracteristicile funcționale cu condiția respectării regulilor de transport, manipulare, depozitare, păstrare, exploatare și consum.

Atenție! În cazul în care durata de funcționare nu este prevăzută în documentele tehnice de vânzare, aceasta se va calcula **în decurs de 10 ani de la data vânzării**. Dacă data vânzării nu poate fi determinată, durata de funcționare se calculează de la data fabricării.

Garanție – orice angajament asumat de vânzător, prestator sau producător față de consumator, fără solicitarea unor costuri suplimentare, de a restitui prețul plătit, de a repara sau de a înlocui produsul cumpărat, serviciul prestat ori de a se ocupa de produse, servicii în orice mod, dacă acestea nu corespund condițiilor enunțate în declarațiile referitoare la garanție sau în publicitatea aferentă.

Prejudiciu – dauna materială și/sau morală adusă consumatorului prin distrugerea, deteriorarea sau diminuarea averii, precum și dauna cauzată vieții, sănătății și eredității lui în urma consumului și/sau utilizării produselor, serviciilor necorespunzătoare ori în urma refuzului sau amânării neîntemeiate a încheierii contractului de prestare a serviciului.

Prestator – orice persoană fizică sau juridică autorizată pentru activitate de întreprinzător, care prestează servicii.

Produce – bun destinat consumului sau utilizării individuale; sunt, de asemenea, considerate produse energia electrică, energia termică, gazele și apa livrate pentru consum individual. În cadrul practicilor comerciale se consideră produs orice bun sau serviciu, inclusiv bunurile imobile, drepturile și obligațiile aferente.

Serviciu – activitate, alta decât cea din care rezultă produse, desfășurată în scopul satisfacerii unor necesități ale consumatorilor, de exploatare și consum.

Termen de garanție – perioada de timp, prescrisă sau declarată, care curge de la data cumpărării produsului (serviciului) și în cadrul căreia produsul (serviciul) trebuie să-și păstreze caracteristicile prescrise sau declarate, iar producătorul, vânzătorul, prestatorul își asumă responsabilitatea remedierii sau înlocuirii pe cheltuiala sa a produsului, serviciului necorespunzător dacă deficiențele (viciile ascunse) nu sunt din cauza consumatorului.

Atenție! Răspunderea vânzătorului este angajată dacă neconformitatea apare într-un termen de 2 ani, calculat de la livrarea produsului. În cazul în care producătorul a stabilit un termen de garanție comercială mai mare decât cel de garanție legală de 2 ani, răspunderea vânzătorului este angajată dacă neconformitatea apare în cadrul termenului de garanție comercială oferit.

Pentru produsele a căror durată de funcționare este mai mică de 2 ani, termenul se reduce la această durată.

Termen de valabilitate – limita de timp, stabilită de către producător, în care produsul poate fi consumat și în care acesta trebuie să-și mențină caracteristicile calitative prescrise (stipulate în documentul normativ respectiv în baza căruia a fost fabricat acest produs), dacă au fost respectate condițiile de transport, manipulare, depozitare și consum. Pentru produsele alimentare și medicamente, termenul de valabilitate este data-limită de consum.

Vânzător – orice persoană juridică sau fizică autorizată pentru activitate de întreprinzător, care desfășoară activitate comercială în relațiile cu consumatorii.

6.2. CE DREPTURI AVEM ÎN CALITATE DE CONSUMATORI?

Scopul de bază este promovarea intereselor economice și legale ale consumatorilor, creșterea gradului de protejare a consumatorului prin informare și educare, ridicarea capacității consumatorului de a se autoproteja împotriva riscului de a achiziționa produse sau servicii care ar putea să-i prejudicieze sănătatea, securitatea, viața sau să-i afecteze drepturile și interesele legitime.

În sensul Legii privind protecția consumatorilor, elementele constitutive ale noțiunii de consumator sunt:

- **orice persoană fizică** (omul considerat în mod individual ca membru al societății, având calitatea de subiect de drept) – persoana juridică nu poate beneficia de protecția specială a Legii privind protecția consumatorilor;
- **inclusiv persoana ce intenționează să comande sau să procure** – noțiunea de „consumator” nu este identică celei de „cumpărător”, prima fiind mai largă datorită elementului de „intenție” (dorința de a cumpăra);
- **pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională** – produsele trebuie să corespundă unor necesități individuale sau familiale, astfel încât cele pentru interes profesional fiind exceptate de la protecția respectivă.

Satisfacerea cerințelor esențiale de viață cuprinde dreptul la bunuri și servicii care garantează supraviețuirea:

- **dreptul la siguranță** – dreptul de a fi protejat împotriva produselor sau serviciilor care pun în pericol sănătatea sau viața oamenilor;

- **dreptul de a fi informat** – dreptul de a avea elemente necesare pentru a lua o decizie, de a ști a face o alegere;

- **dreptul de a fi protejat** împotriva informației, publicității sau altor practici frauduloase (bazate pe recredință), înșelătoare sau false;

- **dreptul de a alege** – dreptul de a avea acces la o varietate de produse și servicii, la prețuri stabilite pe baza concurenței (trăsătură esențială a economiei de piață, care reflectă rivalitatea dintre agenții economici);

- **dreptul de a fi ascultat** – se rezumă la posibilitatea consumatorilor de a-și exprima nemulțumirile legitime referitoare la bunuri și servicii și la condițiile de cumpărare a acestora;

- **dreptul la despăgubire** – cuprinde dreptul rezolvării echitabile a solicitărilor justificate;

- **dreptul la educare** – dreptul de a obține cunoștințele și abilitățile prime care formează un consumator informat;

- **dreptul la un mediu ambiant sănătos** – dreptul la un mediu natural care să îmbunătățească ceea ce se definește drept „calitatea vieții”.

Pentru a concretiza încălcările frecvente ale drepturilor consumatorilor, vom prezenta câteva exemple:

- pentru comercializarea de produse, care prezintă abateri de la caracteristicile calitative sau care pot pune în pericol viața:

Exemplu:

a) o cană din sticlă - mânerul este spart;

b) conserva cu pește – are termenul de garanție expirat.

- sănătatea sau securitatea consumatorilor:

Exemplu:

a) jucării din tablă care pot provoca rănirea consumatorilor (copiilor);

b) vinuri – ambalarea necorespunzătoare (în sticle nepotrivite).

- comercializarea de produse falsificate sau contrafăcute:

Exemplu:

a) votca, rom;

b) ceasurile ROLEX (cele chinezești și cele originale).

- păstrarea și depozitarea produselor destinate comercializării în condiții care nu asigură menținerea caracteristicilor de calitate ale acestora:

Exemplu:

a) carnea pentru mici – nu este depozitată în vitrina frigorifică la temperatura corespunzătoare;

b) bicicleta depozitată în loc cu umiditate ridicată.

- comercializarea produselor cu elementele de recunoaștere incomplete:

Exemplu:

a) mirodenii – fără ingredientele trecute pe ambalaj;

b) cuptor cu microunde – fără instrucțiuni de folosire.

- prezentarea prin publicitate a altor caracteristici ale produselor și serviciilor decât cele reale:

Exemplu:

a) șampon contra căderii părului;

b) uleiul alimentară „Ulei de la bunica”: în mass-media se face publicitate că nu conține colesterol (compus organic care se găsește în structura celulelor animale, mai ales în sânge, și care, la dereglarea metabolismului, se depune pe pereții vaselor sangvine), dar de fapt procentajul de colesterol este mult peste limită.

6.2.1. Drepturile consumatorului în cazul neconformității produsului

Potrivit Legii privind protecția consumatorilor, drepturile consumatorului în cazul produselor necorespunzătoare sunt²²⁰:

1. **remedierea gratuită (corectarea, îmbunătățirea) sau repararea;**
2. **înlocuirea produsului;**
3. **restituirea contravalorii (prețului) totale;**
4. **reducerea prețului;**
5. **rezilierea (desființarea) contractului,**

cu respectarea următoarelor condiții:

- deficiențele nu sunt din vina consumatorului;
- reclamația este depusă în termenul de garanție/termenul de valabilitate;
- se demonstrează existența legăturii între vânzător/prestator și consumator: bonul de plată, talonul de garanție, cartea tehnică, ambalajul, chitanța, tichetul, factura, biletul, recipisa etc.

Procedura:

- se face necondiționat de către vânzător, prestator într-un termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării reclamației sau în termenul indicat în contractul semnat de părți;
- în caz de refuz, agentul economic urmează să efectueze o expertiză neutră din contul său pentru a demonstra calitatea produsului;
- în cazul produselor DE TRAS RÂNDUL
- electrice de uz casnic, vânzătorul este obligat să pună la dispoziția consumatorului, în termen de 3 zile, pe perioada remedierii, un produs similar, suportând cheltuielile de transport.

Atenție! Fiecare din aceste drepturi sunt la alegerea consumatorului, dar nicidecum la indicația agentului economic.

Potrivit dispozițiilor Legii privind protecția consumatorilor, drepturile consumatorului în cazul înlocuirii produsului de calitate corespunzătoare sunt²²¹:

1. **înlocuirea produsului;**
2. **restituirea contravalorii (prețului) totale,**

cu respectarea următoarelor condiții:

²²⁰ A se vedea art. 18 din Legea privind protecția consumatorilor.

²²¹ A se vedea art. 19 din Legea privind protecția consumatorilor.

- dacă un produs nu-i convine ca formă, gabarite, model, mărime, culoare sau dacă nu-l poate utiliza conform destinației din alte cauze;
- produsul nu este utilizat, nu și-a pierdut calitățile de consum;
- existența probelor (talonul de garanție, cartea tehnică, ambalajul, chitanța, tichetul, factura, biletul, recipisa etc.) că produsul a fost cumpărat de la vânzător pentru înlocuire, iar în cazul restituirii contravalorii – prezentarea obligatorie a bonului de casă.

Procedura:

- consumatorul se adresează într-un termen de până la 14 zile din momentul cumpărării;
- se face necondiționat de către vânzător la cererea consumatorului, cu respectarea condițiilor de mai sus.

Atenție! Lista produselor nealimentare de calitate corespunzătoare ce nu pot fi înlocuite cu un produs similar este prezentată în Anexa nr.1.

Consumatorul trebuie să informeze vânzătorul despre neconformitate în termen de până la 2 luni de la data la care a constatat-o.

Până la proba contrară, orice neconformitate depistată în termen de 6 luni de la livrarea produsului se prezumă că a existat la momentul livrării acestuia, cu excepția cazurilor în care prezumția în cauză este incompatibilă cu natura produsului sau natura neconformității.

6.2.1.1. Produsele alimentare

La produsele cu un grad ridicat de perisabilitate (alterare) din punct de vedere microbiologic, termenul de valabilitate se înscrie astfel: „expiră la ... cu menționarea zilei, lunii, anului și orei (după caz)”.

Produsele trebuie să se păstreze conform indicațiilor înscrise de producător pe ambalajul produsului (temperatura de păstrare, umiditatea etc.), deoarece numai în aceste condiții producătorul garantează calitatea produsului și păstrarea caracteristicilor lui. Nu procurați produse alimentare ușor alterabile (carne, pește, unt, lapte etc.) de la oricine și oriunde, expuse în vânzare în locuri neautorizate și condiții neadecvate. Produsele alimentare pot conține aditivi alimentari, prezența cărora trebuie să fie înscrisă pe ambalaj sau pe etichetă.

Consumatorul, înainte de a procura un produs, trebuie să se informeze personal asupra calității și autenticității produselor respective, criteriilor de identificare și recunoaștere a falsurilor.

Atenție! Este important să stabiliți denumirea produsului, numele și adresa producătorului, compoziția, modul de întrebuințare, condițiile de păstrare, termenul de valabilitate, aditivii alimentari utilizați și alte informații prezentate care vă vor ajuta să faceți alegerea potrivită în conformitate cu necesitățile dumneavoastră.

Verificați integritatea ambalajelor produselor alimentare: aceasta reprezintă una din garanțiile păstrării adecvate a produselor.

Verificați organoleptic (apreciere a calității produselor alimentare cu ajutorul văzului, mirosului, gustului și, uneori, al pipăitului) produsele alimentare pe care intenționați să le cumpărați (culoare, miros, aspect,

Exemplu

Produse alimentare expirate și lipsa marcării în limba de stat

La un magazin alimentar din localitate, o bătrână a procurat mai multe produse alimentare destinate

pentru consum individual. Unele produse erau autohtone, pe care se indica data limită de consum, însă un produs, și anume, o conservă de pește (producător Ucraina) nu conținea o informație clară pentru femeie, deoarece aceasta era în limba ucraineană și scrisă cu litere minuscule. Cu toate acestea, bătrâna a consumat peștele, după care a suferit o intoxicație.

Calificați statutul victimei și încălcările admise de administrația magazinului alimentar.

Răspuns: statutul victimei – consumator, persoană fizică²²²; încălcările – lipsa informației în limba de stat, lipsa informației privind termenul limită de consum²²³.

6.2.1.2. Produsele nealimentare

Atenție! Citiți atent informațiile cu privire la produsele care sunt oferite de către agenții economici (denumirea produsului, cantitatea, prețul, termenul de garanție sau de valabilitate, riscuri previzibile, contraindicații, modul de utilizare etc.).

Cereți de la vânzător documentul care să confirme faptul efectuării cumpărării cu indicarea datei cumpărării, denumirii agentului economic, denumirii produsului și costul lui (bonul de casă sau alt document care confirmă faptul efectuării cumpărării).

Pentru produsele de folosință îndelungată cereți de la vânzător instrucțiuni de utilizare și certificat de garanție (în limba de stat, chiar dacă sunt de import) și solicitați vânzătorului să vă demonstreze modul de funcționare și utilizare a produsului respectiv.

Nu vă lăsați impresionați de anunțul „marfa vândută nu se schimbă!” întrucât aveți dreptul legal la schimbarea produsului necorespunzător sau restituirea contravalorii acestuia (și după caz, la despăgubire), cu excepția produselor care nu se supun înlocuirii (a se vedea Anexa 1).

Exemplu

În apartament au fost instalate geamuri PVC. În bază de contract termenul de garanție este de 12 ani. Un geam a crăpat. D. s-a adresat de mai multe ori la oficiul firmei respective. Prima adresare a avut loc la telefon acum o lună, dar deficiența nu a fost înlăturată. Ce pași urmează să întreprindă?

1. Vă adresați în formă scrisă către directorul firmei de unde ați comandat producerea și instalarea ferestrelor din termopan, pentru înlocuire, reducere a prețului și/sau restituirea contravalorii (prețului) ferestrelor, la care, conform legislației în vigoare, în termen de 14 zile, firma este obligată și trebuie să vă satisfacă cerințele (sau să demonstreze vina Dvs. în cele întâmplute, prin efectuarea unei expertize).

2. În caz contrar, aveți dreptul la penalități (despăgubire): vânzătorul, prestatorul achită consumatorului pentru fiecare zi (oră, dacă termenul a fost stabilit în ore) depășită o penalitate în mărime de 5% din prețul produsului, serviciului în vigoare la data examinării reclamației consumatorului²²⁴.

3. Puteți înainta o acțiune de chemare în judecată, în care veți cere repararea prejudiciului material adus de către administrația firmei în urma nerespectării legislației.

6.2.2. Drepturile consumatorului în cazul neconformității produsului/serviciului prestat

Exemplu

²²² Art. 1 din Legea privind protecția consumatorilor.

²²³ Art. 25 alin. (2) și alin.(3) din Legea privind protecția consumatorilor.

²²⁴ Art.32 din Legea privind protecția consumatorilor.

Ce e de făcut dacă serviciul a fost prestat necalitativ sau nu la timpul indicat în contract?

Dacă prestatorul (executantul) nu a început la timp prestarea serviciului (executarea lucrării) sau dacă în timpul prestării serviciului (executarea lucrării), a devenit clar că serviciul (lucrarea) nu va fi îndeplinită în termenul stabilit ori dacă termenul de prestare a serviciului (executare a lucrării) a expirat, consumatorul este în drept, opțional (la alegere):

- să fixeze prestatorului (executantului) un nou termen, în cadrul căruia el trebuie să înceapă și să finalizeze prestarea serviciului (executarea lucrării) și să ceară reducerea prețului pentru serviciu (lucrare);
- să anuleze contractul de prestare a serviciului (executare a lucrării) și să ceară repararea daunei cauzate prin încălcarea termenelor de începere sau finalizare a prestării serviciului (executării lucrării).

În cazul serviciilor, remedierea gratuită a deficiențelor apărute care nu sunt imputabile consumatorului, înlocuirea gratuită, reducerea corespunzătoare a prețului sau restituirea contravalorii se aplică la constatarea deficiențelor în timpul prestării sau recepționării serviciului ori în cadrul termenului de garanție și se face necondiționat de către prestator, într-un termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării reclamației de către consumator sau în termenul stabilit în contract.

Prestatorul asigură toate operațiunile și suportă toate cheltuielile necesare pentru remedierea deficiențelor constatate la serviciile prestate, înlocuirea produselor utilizate în cadrul serviciilor respective, inclusiv transportul, manipularea, diagnosticarea, expertizarea, demontarea, montarea și ambalarea acestora, sau pentru restituirea contravalorii serviciilor necorespunzătoare în cadrul termenului de garanție.

Consumatorul are dreptul să rezilieze contractul de prestare a serviciului de calitate corespunzătoare în orice moment, cu condiția că achită prestatorului o parte din preț, proporțională cu partea din serviciul prestat până la primirea de către prestator a avizului de reziliere a contractului, dacă contractul nu prevede altfel²²⁵.

De asemenea, normele Codului civil al RM prevăd că:

- dacă, pentru neexecutarea contractului răspunde partea care a dat arvuna, aceasta rămâne celeilalte părți;
- dacă pentru neexecutarea contractului, răspunde partea care a primit arvuna, ea este obligată să plătească celeilalte părți dublul arvunei²²⁶.

²²⁵ Art.18¹ din Legea privind protecția consumatorilor.

²²⁶ Art. 633 din Codul civil al RM.

Exemplu

Prestări servicii – confecționarea unei sere pentru cultivarea castraveților cu încălcarea termenului prescris în contract

Cetățeanul P. la data de 01.03.2017 a comandat de la SRL „A” un set de echipament pentru confecționarea unei sere în mărime de 12 m² în valoare de 15.000 lei. În contract a fost stabilit de părți termenul de executare de 30 de zile. La data de 01.04.2017 comanda nu a fost executată, cu toate că sezonul oportun de cultivare începuse deja. Respectiv, consumatorul s-a adresat către agentul economic cu o reclamație scrisă, fiind înmănată la data de 03.04.2017. Timp de 14 zile, consumatorul nu a primit niciun răspuns din partea companiei, respectiv, nefiind executată comanda.

Cum credeți, care va fi responsabilitatea prestatorului pentru încălcarea termenelor de executare și mărimea prejudiciului material?

Răspuns: Prestatorul va răspunde cu amendă în baza Codului contravențional pentru lipsa unui răspuns în scris către consumator. Prejudiciul material se va aprecia în conformitate cu dispozițiile Legii privind protecția consumatorului²²⁷.

6.2.3. Depistarea unor deficiențe la marfa procurată

În cazul în care au fost găsite deficiențe ale produselor, despre care consumatorul nu a fost informat și care nu s-au produs din vina lui, consumatorul, în cadrul termenului de garanție, termenului de valabilitate sau pe durata de funcționare, prin depunerea reclamației către vânzător poate cere:

- înlăturarea gratuită a deficiențelor produsului, în termen de 14 zile, din contul vânzătorului;
- înlocuirea gratuită a produsului necorespunzător cu un produs similar de aceeași calitate;
- înlocuirea cu un produs similar de alt model, cu recalcularea prețului de cumpărare;
- reducerea prețului produsului, care se face cu acordul vânzătorului și cumpărătorului;
- restituirea prețului produsului;
- recuperarea prejudiciului, inclusiv moral, în instanța de judecată.

În cazul în care este necesară expertiza produsului, vânzătorul o va efectua din contul său.

Consumatorul poate participa la expertiză personal sau prin reprezentant.

Exemplu

F. a procurat un aspirator cu termen de garanție 1 an. După 8 luni de funcționare au apărut deficiențe. S-a adresat vânzătorului și a fost în scris redirectionat către firma de servicii post garanție pentru a fi reparat obiectul. Peste o lună a primit concluzia firmei precum că prin expertiză s-a constatat că au fost încălcate normele de folosire a aspiratorului, deficiențele apărând din vina proprie și aspiratorul a fost scos din garanție.

Ce pași urmează să întreprindă F.?

1. Vânzătorul prezintă consumatorului refuzul de a satisface pretențiile (de a repara aspiratorul) acestuia, în formă scrisă, anexând copia rezultatelor expertizei. Expertiza se efectuează la solicitarea vânzătorului. Produsele reclamate nu pot fi expertizate de laboratorul care a efectuat încercările produsului sau serviciului respectiv, în scopul evaluării conformității. Deci, în urma celor relatate de către F., reiese că dacă expertiza a fost efectuată de service-centrul menționat, atunci ea nu produce efecte juridice.

²²⁷ Art.32 din Legea privind protecția consumatorilor.

2. Cumpărătorul solicită efectuarea unei noi expertize, iar dacă a fost efectuată la un laborator licențiat, cum prevede legislația, în absența lui F., atunci iarăși poate cere efectuarea unei noi expertize. Indiferent de situația creată, nimeni nu este în drept să scoată bunul de pe garanție, respectiv, garanția curge în continuare.

La înlăturarea deficiențelor prin înlocuirea unei piese de schimb sau a unei părți componente a produsului, pentru care sunt stabilite termene de garanție, termenul de garanție pentru noile piese de schimb sau părți componente se calculează din ziua eliberării produsului reparat către consumator.

6.3. PARTICULARITĂȚILE UNOR CONTRACTE CU PARTICIPAREA CONSUMATORULUI

Consumatorii încheie contracte. Orice contract încheiat între un antreprenor (vânzător sau prestator de servicii) și **consumator** (persoana fizică), ce are ca obiect un produs pentru **consum individual** sau prestare de serviciu (executare de lucrări) constituie **contract de consum**.

Contractele pot fi **negociate** sau de **adeziune**²²⁸.

Contractele negociate cu consumatorii sunt mai puțin răspândite în domeniul de consum și sunt mai frecvent întâlnite în domeniul executorilor lucrărilor individuale.

Prin *lucrare* înțelegem ansamblul de acțiuni prin care se obține un produs sau se modifică caracteristicile acestuia, de exemplu: producerea și confecționarea ferestrelor din PVC, mobilei, ușilor din diferite materiale, executarea lucrărilor foto și video la comanda individuală etc.

Contractele de adeziune sunt acele contracte al căror conținut, ale căror clauze sunt stabilite dinainte, în întregime de către una dintre părți. Cealaltă parte nu are posibilitatea să le discute. Astfel, aceste clauze se întâlnesc atunci când o persoană (antreprenorul), prin activitatea sa, impune clauze identice tuturor contractanților (consumatorilor) în domeniul său de competență.

Prin *serviciu* înțelegem activitatea, alta decât cea din care rezultă produse, desfășurată în scopul satisfacerii unor necesități ale consumatorilor, de exemplu, raporturile între client și bancă, între client, bancă și compania de leasing (în cazul contractului de leasing).

Cerințe față de forma contractului de consum:

- **părțile contractului** – datele juridice de identificare ale agentului economic (denumirea, adresa juridică, codul fiscal, elementele bancare);
- **obiectul contractului** – ceea ce ni se propune pentru utilizare sau consum individual (apă, gaz, energie electrică sau prestări servicii de construcție, turism și odihnă, de creditare sau depozit);
- **termenul de executare** – cu indicarea obligatorie a datei, lunii și anului;
- **răspunderea** în caz de neexecutare – penalitatea pentru întârziere (10% minim).

Posibile clauze abuzive (prevederi în defavoarea consumatorului) în contractele de consum pot fi atunci când:

- agentul economic își rezervă dreptul de a modifica, în mod unilateral, anumite clauze contractuale, fără a avea scrisă în contract o motivație clar exprimată și acceptată de consumator, prin semnătură;
- consumatorul este impus să se supună unor condiții de care nu a avut posibilitatea reală să ia cunoștință la data semnării contractului;
- consumatorul este impus să îndeplinească obligațiile contractuale chiar în situațiile în care agentul economic nu și le îndeplinește pe ale sale;
- se limitează sau se anulează dreptul consumatorului de a pretinde despăgubiri în caz de prejudiciu.

²²⁸ Art. 666 din Codul civil al RM.

6.3.1. Contractul de antrepriză

Contractul de antrepriză face parte din grupul de contracte civile de executare a lucrărilor și prestare a serviciilor. În principiu, contractul se încheie personal.

6.3.1.1. Antrepriza în construcții

În calitate de antreprenor poate apărea orice persoană fizică sau juridică care efectuează lucrări de construcții. Pentru a activa, antreprenorul are nevoie de licență și de un set de documente care permite efectuarea lucrărilor de construcții. Urmează trei etape: întocmirea documentelor de proiectare și devizul de cheltuieli, antecontractul (înțelegerea prealabilă) sau proiectul contractului, semnarea contractului. În contract se va include termenul de executare (orarul de executare), tipul construcției, calitatea construcției, volumul, costul obiectului, termenele de garanție etc.

6.3.1.2. Contractul de deservire curentă a cetățenilor

Cetățenii încheie contractul pe baza ofertelor prezentate, prin afișarea de către prestator a principalelor tipuri de lucrări și prestări servicii, și a tarifelor (costul).

În calitate de client apare numai persoana fizică. În calitate de prestator activează agenții economici. Este nevoie de un document – contract, chitanță, recipisă sau sunt admise și alte semne ce confirmă încheierea contractului – jetoane, etichete personalizate sau numere. Plata se efectuează în baza acordului părților, după prestarea serviciilor sau de comun acord, în avans. Este importantă perioada de executare. În contractul de deservire curentă termenul poate fi general, intermediar și de finisare. Comanda poate fi executată în regim de urgență, în prezența clientului. De exemplu, repararea fermoarului la încălțăminte.

6.3.2. Contractul de transport de călători și bagaje

De fiecare dată când se procură un bilet de călătorie (titlul de călătorie) se încheie, în formă verbală, un contract de transport de călători și bagaje, prin achitarea plății taxei de transport. Preluarea bagajelor pentru transport este confirmată prin chitanță sau tichet de bagaj, jeton cu număr. Bagajele sunt bunurile și obiectele pe care le ia o persoană cu sine în călătorie, care pot fi înregistrate și neînregistrate. Biletul poate fi individual sau de grup. Obligațiile transportatorului depind de tipul de transport²²⁹.

Călătorul este obligat să respecte regulile de transport a călătorilor și bagajelor, ordinea publică, să păstreze biletul până la punctul de destinație, să-l prezinte organelor de control.

6.3.2.1. Condițiile de prezentare a pretențiilor

Dacă locul călătorului conform biletului este ocupat, transportatorul este obligat să acorde alt loc, chiar și unul de clasă superioară. În cazul neefectuării rutei, întârzierii, poate interveni repararea prejudiciului (recompensa) atât material, cât și moral.

Transportatorul poartă răspundere patrimonială pentru:

- pierderea sau lipsa bagajelor – în mărimea valorii totale sau parțiale a bagajelor;
- deteriorarea (alterarea) bagajelor – în mărimea valorii totale sau parțiale a bagajelor;
- pierderea bagajelor predate pentru transport – în mărimea valorii declarate.

---

²²⁹ A se vedea: Codul transportului feroviar (Legea nr.309-XV/2003) pentru transportul pe cale ferată. Pentru transportul auto, Codul transportului rutier (Legea nr.150/2014). Pentru transportul maritim, Codul navigației maritime comerciale (Legea nr.599-XIV/1999). Pentru transportul aerian, Legea aviației civile nr.1237-XIII/1997.

6.3.3. Contractul de prestări servicii

Prin contractul de prestări servicii, o parte (prestator) se obligă să presteze celeilalte părți (beneficiar) anumite servicii, iar aceasta se obligă să plătească prețul convenit. Obiectul contractului de prestări servicii îl constituie serviciile de orice natură.

Obligația prestatorului este de a întreprinde acțiunile sau activitatea la care s-a obligat cu bună-credință, în locul și în momentul stabilit. Obligația beneficiarului constă în achitarea serviciilor prestate.

Termenul în contractul de prestări servicii reprezintă perioada în decursul căreia prestatorul este dator să întreprindă acțiunile sau să desfășoare activitatea la care s-a obligat. Durata se stabilește de comun acord de către părți.

Plata pentru servicii se efectuează după prestarea serviciilor. Dacă plata pentru servicii se calculează pe anumite perioade, sumele vor fi acordate după încheierea fiecărei perioade în parte.

Asigurarea condițiilor de prestare a serviciilor:

Beneficiarul, în cazul în care este răspunzător, trebuie să amenajeze și să întrețină astfel spațiile, echipamentele sau aparatele pe care trebuie să le procure pentru prestarea serviciilor și să reglementeze astfel prestarea serviciilor care trebuie efectuate sub conducerea și în conformitate cu dispozițiile sale, încât prestatorul să fie protejat contra riscurilor pentru viață și sănătate în măsura în care natura serviciului prestat o permite.

Încetarea raporturilor din contractul de prestări servicii:

- raporturile din contractul de prestări servicii încetează la expirarea perioadei pentru care au fost stabilite;
- în cazul în care nu s-a convenit asupra duratei raporturilor contractuale sau din natura ori scopul serviciilor nu rezultă un termen, fiecare parte poate să rezilieze contractul.

Raporturile din contractul de prestări servicii pot fi anulate:

- zilnic, începând cu sfârșitul zilei următoare, dacă plata se face pe zi;
- cel mai târziu în prima zi lucrătoare din cursul unei săptămâni, începând cu sfârșitul următoarei zile de sâmbătă, dacă plata se calculează pe săptămână;
- cel mai târziu pe data de 15 a lunii, începând cu sfârșitul lunii calendaristice, dacă plata se calculează pe lună;
- cu respectarea termenului de preaviz de 6 săptămâni, începând cu sfârșitul unui trimestru calendaristic, dacă plata se calculează pe trimestre sau pe perioade mai mari;
- oricând, dacă plata nu se face în funcție de intervale de timp. În cazul în care relațiile privind prestarea de servicii ocupă tot timpul de lucru al prestatorului, termenul pentru preaviz trebuie să fie de 2 săptămâni;
- în cazul în care contractul de prestări servicii este încheiat pentru perioade mai lungi de 5 ani, prestatorul poate rezilia contractul după 5 ani. Termenul pentru preaviz este de 6 luni.

Anularea contractului de prestări servicii din motive întemeiate:

- în cazul în care, după începerea relațiilor contractuale, contractul de prestări servicii se anulează din motive întemeiate²³⁰, prestatorul este îndreptățit să ceară o parte din plată pentru serviciile prestate până în momentul anulării;
- dacă prestatorul anulează contractul de prestări servicii din motive care nu țin de nerespectarea condițiilor contractului de către beneficiar sau dacă beneficiarul anulează contractul din cauza că prestatorul

²³⁰ Conform art.748 din Codul civil al RM.

nu respectă prevederile contractului, prestatorul nu are dreptul la onorariu în măsura în care serviciile sale de până atunci nu prezintă interes pentru cealaltă parte. Dacă s-a efectuat plata serviciilor în avans, prestatorul este obligat să restituie sumele;

- dacă anularea are loc din cauza încălcării condițiilor contractului de către beneficiar, acesta este obligat să suporte costurile pentru paguba cauzată prin anularea contractului.

Exemplu

Doamna B. a transmis la o curățătorie (SRL „S”) o geacă pentru vopsire. Termenul executării lucrării a fost stabilit de 7 zile din momentul întocmirii facturii de recepție. Între timp, în incinta sălii chimice a curățătoriei a avut loc un incendiu, astfel fiind deteriorată parțial geaca dnei B. Cum credeți, pentru ce va purta răspundere SRL „S” față de consumator; pentru încălcarea termenelor de prestare a serviciilor, inclusiv obligațiile prestatorului față de consumator sau pentru deteriorarea parțială a bunului transmis de consumator?

Răspuns: În cazul serviciilor, repararea gratuită a deficiențelor apărute care nu sunt imputabile consumatorului, înlocuirea gratuită, reducerea corespunzătoare a prețului sau restituirea prețului se aplică la constatarea deficiențelor în timpul prestării sau recepționării serviciului ori în cadrul termenului de garanție și se face necondiționat de către prestator într-un termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării reclamației de către consumator sau în termenul stabilit în contract²³¹.

6.3.4. Contractul de servicii turistice

Fiind unul din contractele la care participă consumatorul, contractul de servicii turistice are clauze care sunt redactate de agentul turistic și, de regulă, nu pot fi negociate, dar condițiile incluse în anunțul publicitar, în ofertă sau în altă informație prezentată clientului sunt obligatorii pentru agentul turistic.

Turist poate fi doar o persoană fizică, ce consumă produsul turistic în scopuri personale. Contractul va conține: itinerarul, locul de destinație și termenele de aflare cu indicarea datelor; data plecării și data sosirii, vehiculele cu care se va efectua deplasarea, caracteristicile și clasele lor; clauzele cu privire la locul cazării, nivelul de confort și condițiile alimentare; serviciile suplimentare incluse în costul călătoriei; denumirea și adresa organizatorului și a asiguratorului; prețul călătoriei, costul serviciilor suplimentare neincluse în preț, posibilitatea de modificare a prețului, modul și termenele de achitare a prețului și a celorlalte costuri.

Părțile pot negocia și asupra altor prevederi ale contractului de servicii turistice.

Agenții economici care desfășoară activitate de turism sunt obligați:

- să repare prejudiciile cauzate turiștilor în cazuri de încălcare a prevederilor contractului turistic;
- să organizeze astfel călătoria încât să aibă calitățile promise și să nu fie afectată de lipsuri care i-ar diminua valoarea sau utilitatea dedusă din contract sau din practica obișnuită;
- să pună la dispoziția turiștilor informații complete despre programul turistic propus, drepturile și obligațiile lor, regulile de conduită, condițiile de asigurare, modul de reparare a prejudiciilor, condițiile de renunțare la servicii, precum și regulile de trecere la frontieră;
- să informeze turiștii, corect și adecvat, asupra serviciilor turistice pe care le prestează;
- până la momentul încheierii contractului, organizatorul este obligat să pună la dispoziția clientului, în scris sau în orice altă formă, o informație despre regimul de vize și pașapoarte, precum și despre cerințele de asigurare a sănătății pe durata călătoriei.

De asemenea, până la începerea călătoriei, organizatorul este obligat să prezinte clientului, în scris sau în orice altă formă, o informație despre:

²³¹ În baza art. 18¹ și art. 21 din Legea privind protecția consumatorilor.

- timpul și locul staționărilor intermediare și al schimbării mijloacelor de transport, precum și detaliile amplasării clientului în interiorul vehiculului (cabină pe navă, compartiment în tren etc.);
- numele, adresa și numărul de telefon al reprezentanților locali ai organizatorului sau, în absența acestora, datele de identificare ale agenției locale căreia i se va adresa clientul la necesitate. În cazul absenței unor astfel de reprezentanți sau agenții, clientul urmează să fie informat despre datele de contact cu organizatorul;
- în cazul călătoriei unor minori – datele de contact direct cu minorul sau cu persoana responsabilă de el la locul de destinație;
- posibilitatea procurării poliței de asigurare care să acopere, în caz de accident sau boală, responsabilitatea clientului pentru faptul că a renunțat la călătorie, precum și alte cheltuieli.

Exemplu

Un cuplu cazat la hotel sunt victimele unui furt din cameră, suferind prejudicii materiale. Prejudiciul material suportat are ca izvor „acțiunea” serviciului hotelier necorespunzător, prestat de același agent hotelier, și anume hotelierul este ținut de o obligație de securitate (supraveghere) în privința bunurilor depozitate de clienții săi în camere. Dacă agentul economic la momentul încheierii contractului de prestări servicii (de cazare) a exclus obligația sa de a purta răspundere pentru lucrurile depozitate de clienții săi în hotel și a pus această obligație în seama consumatorilor, se va considera respectiva prevedere ca fiind abuzivă sub consecința nulității contractului.

6.4. CUM PROCEDĂM ÎN CAZ CĂ NI SE ÎNCALCĂ DREPTURILE DE CONSUMATOR

Ce facem atunci când ne sunt încălcate drepturile? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să știm cui ne adresăm și cum ne apărăm drepturile:

- de sine stătător, prin depunerea de reclamații către vânzător sau prestator de servicii;
- prin intermediul organizațiilor obștești pentru protecția consumatorilor, care sunt în drept să înainteze în instanțele judecătorești acțiuni pentru protecția drepturilor consumatorilor, să organizeze efectuarea expertizei produselor, serviciilor;
- apelând la Agenția pentru Protecția Consumatorilor, care la rândul ei efectuează controlul asupra corespunderii produselor și serviciilor, aplică sancțiuni;
- în instanța de judecată, posibil și cu ajutorul oficiilor de consultanță juridică, unde va fi stabilită mărimea prejudiciului cauzat.

Exemplu

Condițiile în care pasagerii transportului aerian își pot exercita drepturile minime atunci când:

- a) li se refuză îmbarcarea împotriva voinței lor;
- b) zborul este anulat;
- c) zborul este întârziat.

Astfel, în funcție de situație, **pasagerii transportului aerian au dreptul:**

- a) de a primi o compensație;
- b) la rambursarea întregului cost al biletului sau redirectionare spre destinația finală, în condiții de transport comparabile;
- c) la deservire (mese și băuturi răcoritoare, cazare hotelieră, transportul dintre aeroport și locul cazării, apeluri telefonice gratuite).

Recomandăm pasagerilor care nu sunt satisfăcuți de prestarea serviciilor de transport aerian:

1. Adresați-vă cu o reclamație către agentul economic;
2. În cazul în care nu sunteți de acord cu rezultatele examinării reclamației de către agentul economic, sunteți în drept să scrieți o petiție la Agenția pentru Protecția Consumatorilor sau să vă adresați în instanța de judecată²³².

6.4.1. Modul de depunere și soluționare a reclamațiilor

În perioada termenului de garanție, consumatorii depun reclamațiile referitoare la produsele necorespunzătoare inițial vânzătorului sau prestatorului.

Dacă termenul de garanție este stabilit de producător, vânzătorul nu poate stabili un termen mai mic. În cazul în care producătorul nu a stabilit un termen de garanție pentru produsele de folosință îndelungată, termenul de garanție va constitui 2 ani de la data procurării lui.

Pentru producția alcoolică, termen de garanție constituie perioada de timp, stabilită de producător în documentele normative, care curge de la data îmbutelierii și în cadrul căreia produsul trebuie să-și păstreze caracteristicile prescrise sau declarate.

Lista produselor, serviciilor pentru care este obligatorie stabilirea termenului de garanție se aprobă de Guvern.

Odată cu depunerea reclamației, consumatorul prezintă o copie de pe bonul de casă sau o copie de pe alt document care confirmă efectuarea cumpărăturii (inclusiv certificatul de garanție).

Vânzătorul, prestatorul are la dispoziție 14 zile calendaristice de la data depunerii reclamației de către consumator pentru a satisface reclamația consumatorului.

În cazul refuzului de a satisface reclamația consumatorului prin repararea sau înlocuirea gratuită, reducerea corespunzătoare a prețului sau restituirea contravalorii pentru produsul neconform sau serviciul prestat neconform, vânzătorul, prestatorul prezintă acestuia refuzul în scris.

În cazul în care consumatorul nu este de acord cu rezultatele examinării reclamației sau în cazul refuzului de a satisface reclamația, consumatorul are dreptul să se adreseze organelor abilitate cu funcții de protecție a

²³² A se vedea: Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor și Regulamentul privind compensarea și asistența pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 836 din 08.11.2012.

consumatorilor sau, conform procedurii civile, în instanța de judecată, anexând la petiție copia de pe răspunsul vânzătorului sau, în cazul refuzului tacit, documentele care confirmă depunerea reclamației în adresa vânzătorului.

6.4.2. Repararea prejudiciului (daunei) cauzat

Consumatorul este în drept să pretindă repararea prejudiciului cauzat de produsele, serviciile necorespunzătoare, indiferent de faptul dacă s-a aflat sau nu în relații contractuale cu vânzătorul, prestatorul.

Consumatorul poate suporta mai multe tipuri de prejudicii, și anume:

- produsul achiziționat este defectuos, adică este el însuși prejudiciat, de exemplu, mașina de spălat rufe nu spală conform indicației de la programarea manuală;

- produsul defectuos cauzează prejudicii proprietății consumatorului, de exemplu, mașina de spălat rufe determină un scurt circuit la instalația electrică din locuința consumatorului, drept rezultat producându-se un incendiu;

- este prejudiciată sănătatea, integritatea corporală sau chiar viața consumatorului, de exemplu, în urma incendiului cauzat de mașina de spălat rufe, consumatorul suferă arsuri de gradul II și III.

Prejudiciul se repară de către vânzător, prestator și în cazul în care livrarea produsului, prestarea serviciului se fac în mod gratuit sau la preț redus ori dacă produsul a fost comercializat ca piese de schimb sau distribuit sub altă formă.

Prejudiciul (inclusiv moral) se repară de către vânzător, prestator dacă a fost cauzat pe parcursul:

- termenului de 2 ani, calculat de la livrarea produsului;
- termenului de valabilitate – la produsele pentru care se stabilește acest termen;
- termenului de garanție, dacă este mai mare de 2 ani;
- duratei de funcționare – la produsele de folosință îndelungată;
- unui an – la produsele second-hand, de la data livrării produsului.

Pentru produsele de sezon (încălțăminte, articole vestimentare, produse din blană etc.) procurate până la începerea sezonului respectiv, termenul de garanție se calculează de la începutul sezonului: pentru perioada de iarnă – de la 1 octombrie, pentru perioada de vară – de la 1 aprilie.

În cazul serviciilor de reparație a produselor de folosință îndelungată în perioada postgaranție, termenul minim de garanție constituie 6 luni.

Prejudiciul moral cauzat consumatorului de către producător (vânzător, prestator) prin încălcarea drepturilor lui se repară în mărimea stabilită de instanța judecătorească. Prejudiciul moral se repară indiferent de repararea prejudiciului material cauzat consumatorului. Pentru repararea prejudiciului cauzat consumatorului, acesta trebuie să prezinte probe în instanța de judecată.

Soluționarea cerințelor consumatorului se face de către cel ce produce sau de către cel ce vinde sau prestează?

Responsabilitatea agentului economic față de consumator pentru produsul necorespunzător este evaluată conform prejudiciului solicitat:

1. în cazul recuperării prejudiciului material (costul produsului sau serviciului) – consumatorul se va adresa nemijlocit vânzătorului sau prestatorului, datorită **legăturii directe** (conform bonului de casă sau contractului încheiat);

2. în cazul încasării prejudiciului moral (suferințele psihice și fizice: maladii, lipsa îndelungată de la serviciu, incomodități de trai prin absența energiei electrice sau termice, a apei, gazului) – consumatorul se poate

adresa atât către producător, datorită **legăturii indirecte**, cât și către vânzător, prestator (furnizor), datorită legăturii directe.

Exemplu

Cu ocazia sărbătorilor de iarna, un agent economic a comandat pentru salariații săi un banchet la un restaurant. Drept rezultat, o mare parte din persoanele ce au consumat produsele oferite pentru consum au suferit intoxicații, fiind internați în spital. Cum credeți, aceste persoane au statut special de consumator?

Răspuns: Având în vedere că banchetul organizat de prestatorul de servicii (restaurant) a fost comandat de angajator ca persoană juridică, victimele nu se bucură de calitatea de consumator, deoarece nu au achitat nemijlocit consumația, având de fapt o legătură indirectă cu restaurantul, litigiul urmând a fi soluționat în ordine civilă.

6.4.3. Cum depunem/expedim reclamațiile

La depistarea deficiențelor la produsele procurate sau serviciile comandate, consumatorul, pentru a beneficia de drepturile sale, trebuie să acționeze corect, și anume: inițial, reclamațiile referitor la produsele sau serviciile necorespunzătoare se depun vânzătorului sau prestatorului (în formă scrisă) pentru remedierea, înlocuirea gratuită sau obținerea contravalorii lor în perioada lor de garanție sau a termenului de valabilitate.

Odată cu depunerea reclamației, consumatorul prezintă copia bonului de casă sau oricare alt document care confirmă efectuarea cumpărăturii cu indicarea cerinței respective (repararea sau înlocuirea gratuită, restituirea contravalorii sau reducerea prețului, anularea contractului de vânzare-cumpărare sau de prestare a serviciilor).

Unitățile de comerț și prestări servicii trebuie să înregistreze reclamațiile consumatorilor în Registrul de reclamații (numerotat, cusut și sigilat), iar autoritățile publice locale să exercite controlul asupra respectării corectitudinii ținerii acestuia în unitățile din teritoriu.

În unitățile de comerț, de prestări servicii, Registrul de reclamații urmează a fi ținut la fiecare etaj și în locurile unde se achită plata pentru cumpărături. De asemenea, în pavilioane și gherete acest Registru urmează să fie ținut la loc vizibil și accesibil.

Administratorul unității este obligat ca, în termen de două zile, să examineze reclamațiile și să întreprindă măsurile necesare pentru lichidarea lor. De asemenea, va scrie pe verso-ul reclamației o notă despre măsurile luate și, în termen de cinci zile, va informa reclamantul despre acest lucru. În cazul depunerii de către consumator a reclamației cu privire la neconformitățile produselor, termenul și modul de soluționare este de 14 zile calendaristice de la data depunerii reclamației.

În cazul în care pentru întreprinderea măsurilor de lichidare a neajunsurilor sunt necesare mai mult de 5 zile, conducătorul unității stabilește termenul necesar, dar nu mai mare de 14 zile și va face în Registru nota respectivă.

În cazul în care consumatorul nu este de acord cu rezultatul examinării reclamației de către vânzător sau i s-a refuzat satisfacerea ei, sau nu a primit niciun răspuns în scris în decurs de 14 zile calendaristice, el este în drept să se adreseze conform procedurii civile în instanța de judecată, anexând copia răspunsului vânzătorului.

Consumatorul trebuie să depună odată cu reclamația mijloacele de probă pe care se bazează, ca: facturi, bonuri, tichete, contracte și chiar produsul defectuos sau lucrarea necalitativă (dacă este posibil), din care să rezulte data, locul și obiectul achiziției.

Pentru transportul feroviar, reclamațiile se examinează în termen de 30 de zile, pentru transportul maritim – de la 3 la 6 luni.

6.4.4. Soluționarea amiabilă

Prima modalitate pentru soluționarea disputelor este pe cale amiabilă. Astfel, la cererea individuală a consumatorului litigiile pot fi soluționate pe cale amiabilă, agentul economic fiind interesat să-și păstreze clientela și o imagine nepătată pe piața produselor pe care le comercializează.

Dacă totuși agentul economic refuză să dea satisfacție consumatorului, acesta se va adresa organului administrației publice, care primește și soluționează sau, după caz, transmite spre soluționare celor competenți, sesizările asociațiilor pentru protecția consumatorilor sau ale consumatorilor individuali.

Pentru detalii, a se vedea: Capitolul [14.2](#). Metodele alternative de soluționare a conflictelor.

6.4.5. Soluționarea litigiului în instanța de judecată (prin proces judiciar)

Dacă reclamația nu a fost soluționată în termenul stabilit, a fost soluționată parțial ori respinsă, reclamantul (consumatorul) este în drept să se adreseze în instanța de judecată.

Acțiunile privind protecția drepturilor consumatorilor pot fi depuse la instanța judecătorească de către consumatorii înșiși sau de reprezentanții acestora, de către autoritățile administrației publice abilitate sau de către asociațiile obștești de consumatori.

Consumatorii sunt scutiți de taxa de stat în acțiunile privind protecția drepturilor sale.

Pentru soluționarea litigiilor ce țin de protecția drepturilor consumatorilor, consumatorii și agenții economici pot iniția benevol procedura de mediere ca o modalitate alternativă de soluționare.

Pentru detalii, se vedea: capitolul [15.3](#) Cu privire la cererea de chemare în judecată și alte acte procesuale întocmite în legătură cu desfășurarea unui proces civil.

6.5. ORGANELE ÎMPUTERNICITE SĂ APERE DREPTURILE CONSUMATORILOR

Ministerul Economiei și Infrastructurii, ca organ public central specializat, are rolul de a coordona și realiza strategia și politica Guvernului în domeniul protecției consumatorilor, acționând pentru prevenirea și combaterea practicilor care dăunează vieții, sănătății, securității sau intereselor economice ale consumatorilor și evaluează efectele pe piață ale sistemelor de supraveghere a produselor și serviciilor destinate acestora.

Organe ale administrației publice abilitate cu funcții de protecție a consumatorilor, de asemenea, sunt:

- a) în domeniul protecției vieții și sănătății consumatorilor – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- b) în domeniul transportului interurban și internațional – Ministerul Economiei și Infrastructurii;
- c) în domeniul construcțiilor – Ministerul Economiei și Infrastructurii, Inspekția de Stat în Construcții;
- d) în domeniul turismului – Agenția Turismului;
- e) în domeniul energetic – Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică;
- f) în domeniul telecomunicațiilor – Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației;
- g) în domeniul asigurărilor – Casa Națională de Asigurări Sociale;
- h) în domeniul serviciilor bancare – Banca Națională a Moldovei;
- i) în domeniul produselor alimentare, la toate etapele lanțului alimentar – Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor.

N.B. Deoarece în anul 2017 suntem în procesul de reformă a administrației publice centrale, se va modifica structura, numărul și denumirea instituțiilor subordonate. De exemplu, Agenția de Supraveghere

aPietei și a Produselor Nealimentare va absorbi: Agenția pentru protecția consumatorilor, Institutul Național de Metrologie, Institutul Național de Standardizare.

În partea ce ține de calitatea serviciilor comunale și cele de transport, la nivelul autorității publice locale competența revine primăriilor raionale. Astfel, în cadrul Primăriei mun. Chișinău există Direcția generală „Comerț, alimentație publică și prestări servicii”, care exercită și anumite funcții care vizează protecția consumatorului.

Atribuțiile autorităților administrației publice locale:

- să informeze consumatorii și să le acorde consultații, să examineze, în limita competenței lor, reclamațiile acestora referitor la:
  - **transportul local;**
  - **serviciile comunale;**
  - **activitățile pentru care, conform legislației, se acordă autorizații și licențe;**
- să readreseze reclamațiile către organul abilitat cu funcții de protecție a consumatorilor în domeniul respectiv;
- să informeze neîntârziat autoritățile competente despre cazurile de constatare a produselor, serviciilor falsificate (contrafăcute) sau periculoase;
- să retragă, în mod obligatoriu, la sesizarea organelor indicate în art.27 și art.28, autorizația sau licența eliberată de către autoritățile administrației publice locale agentului economic;
- să contribuie prin mijloace posibile la înființarea și funcționarea asociațiilor obștești de consumatori.

În partea ce ține de calitatea serviciilor comunale și cele de transport, la nivelul autorității publice locale competența revine primăriilor locale.

Exemplu

Prestări servicii de alimentare și aprovizionare cu apă potabilă și menajeră

De 2 ani în satul Pelivan (r-nul Orhei) a fost trasă conducta de apă. Toți doritorii de a avea apă potabilă și menajeră au încheiat contracte cu furnizorul de apă SA „Apă-Canal Orhei”. Respectiv, conform contractului toți locuitorii achită lunar pentru serviciile SA „Apă-Canal Orhei” în baza indicilor contorului de apă. Însă, de exemplu, pe lângă 10 m³ de apă ce le consumă lunar o familie, de două luni consecutiv i se transmit spre plată sub indicele „cota-parte” plăți suplimentare variabile (pentru iulie – 57 lei, pentru august – 23 lei).

Ținând cont că HG nr.191 din 19.02.2010 prevede clar că consumatorii achită pentru apa potabilă doar în baza indicilor de contor, cum credeți în adresa cărui organ public urmează să depună plângere consumatorul lezat?

Răspuns: Plângerea urmează a fi depusă în adresa organului public local, adică în adresa Primăriei.

6.6. LISTA ACTELOR NORMATIVE RECOMANDATE

În Republica Moldova raporturile în domeniul protecției consumatorilor se reglementează prin:

Codul civil al RM (art.712-720) nr. 1107-XV/2002;

Legea nr.105-XV/2003 privind protecția consumatorilor;

Lege nr.78-XV/2004 privind produsele alimentare;

Legea nr.284-XV/2004 privind comerțul electronic;

Legea nr.422-XVI/ 2006 privind securitatea generală a produselor;

Legea nr.257-XVI/2006 privind organizarea și funcționarea piețelor produselor agricole și agroalimentare;

Legea nr.124-XVIII/2009 cu privire la energia electrică;

Legea nr.190-XIII/1994 cu privire la petiționare;

Legea nr.1525-XIII/1998 cu privire la energetică;

Legea nr.272-XIV/1999 cu privire la apa potabilă;

Legea vânzării de mărfuri nr.134-XIII/1994; [Legea nr.131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător](#);

Legea metrologiei nr.19/2016.

6.7. INFORMAȚII UTILE

În scopul informării consumatorilor despre drepturile lor legitime și acțiunile pe care urmează să le întreprindă în cazul în care se confruntă cu unele situații dificile, în cadrul Agenției pentru Protecția Consumatorilor a fostă creată **Direcția Relații cu Consumatorii**, care oferă posibilitate consumatorilor de a beneficia de consultații, inclusiv juridice, și anume: mun.Chișinău la tel. **0-22-74-14-64**, sau să adresați interpelarea ori plângerea în formă scrisă la adresa:

- mun.Chișinău, str.V.Alecsandri nr.78, et.1, 5;
- e-mail: consumator@apc.gov.md
- fax: 022 218-522
- site: www.consumator.gov.md

Notă: Din 28.04.2017, odată cu modificarea și completarea Legii nr.131 privind controlul de stat al activității de întreprinzător, Agenția pentru Protecția Consumatorilor se va reorganiza în Agenția pentru Supravegherea Pieței și a Produselor Nealimentare.

6.8. ANEXE

6.8.1. Anexa nr.1

Lista produselor nealimentare de calitate corespunzătoare ce nu pot fi înlocuite cu un produs similar

1. Articole de bijuterie (articole din metale prețioase, cu pietre scumpe, din metale prețioase și montate cu pietre semiprețioase și sintetice, pietre prețioase șlefuite)
2. Confecții și articole din tricot (articole de lenjerie de corp, lenjerie de pat, articole de ciorăpărie)
3. Articole de igienă individuală (periuțe de dinți, piepteni, agrafe, bigudiuri, pensete, aparate de ras manuale sau electrice și alte articole destinate îngrijirii corpului)
4. Articole de parfumerie și cosmetică
5. Mărfuri textile (țesături din bumbac și tip bumbac, in și tip in, lână și tip lână, mătase și tip mătase, panglici, bandă de bordură etc.)
6. Cabluri (conducente electrice, cabluri, șnururi)
7. Materiale de construcție și de finisare, alte mărfuri comercializate la metraj (linoleum, peliculă, mocheta etc.)
8. Produse și materiale din mase polimerice ce au contact cu produsele alimentare, inclusiv cele jetabile (veselă și accesorii pentru servitul mesei și bucătărie), ambalaje, articole pentru păstrarea și transportarea alimentelor (canistre, bidoane, butelii, butoaie)
9. Produse chimice de uz casnic, pesticide și preparate agrochimice
10. Mobilă de menire socială (garnituri și seturi)
11. Autoturisme și articole moto-velo, remorci și agregate, mijloace mobile pentru mica mecanizare a lucrărilor agricole, nave pentru plimbări și alte mijloace de transport naval de menire socială
12. Mărfuri tehnice complexe de uz casnic pentru care sunt stabilite termene de garanție (aparate electrocasnice, aparate radioelectronice, aparate de calcul și multiplicare, articole foto-chino, aparate de telefon (fixe și mobile) și de faximil, instrumente muzicale electrice, echipamente și utilaje ce funcționează cu gaze și dispozitivele acestora)
13. Articole pentru profilaxia și tratamentul unor boli în condiții de domiciliu (articole pentru ocrotirea sănătății publice și pentru igienă din metal, cauciuc, textile și alte materiale, instrumente, dispozitive și aparate medicale, remedii pentru igiena cavității bucale, lentile pentru ochelari, articole pentru îngrijirea copiilor, preparate farmaceutice)
14. Jucării

6.8.2. Anexa Nr.2

RECLAMAȚIE

privind calitatea produsului (serviciului)

(Рекламация о качестве продукции (услуги))

nr. _____

din _____ 2017

1. Numele și prenumele consumatorului

_____ (Фамилия, имя, отчество потребителя)

Adresa _____

_____ (Домашний адрес)

Telefon _____

_____ (Телефон)

2. Denumirea și adresa agentului economic ce a comercializat produsul (a prestat serviciul)

_____ (наименование и адрес предприятия, магазина, продавшего продукцию (оказавшего услугу))

3. Produsul (serviciul) reclamat (producător, data fabricării, termenul de valabilitate, ambalajul, masa)

_____ (отрекламированная продукция (услуга))

4. Data achiziționării produsului (prestării serviciului)

_____ (дата приобретения продукции (оказания услуги))

Bonul de plată (de garanție), chitanța _____

_____ (кассовый чек, гарантийный талон, квитанция)

5. Detalii privind deficiențele produsului (serviciului) reclamat

_____ (Сведения о рекламированной продукции (услуге))

6 Revendicările consumatorului

_____ (требования потребителя)

7. Anexe _____

_____ (приложения)

8. Semnătura consumatorului

*Semnătura reprezentantului
(подпись потребителя, дата)*

Secției relații cu consumatorii

Data _____ 2017

подпись представителя бюро)

(
по связям с потребителями)

9. Decizia cu privire la examinarea reclamației

---

10. Concluzia cercetării și măsurii aplicate

---

11. Nr. și data documentului ce concluzionează examinarea (act de control, informație)

---

12. Date referitoare la informarea consumatorului, soluționarea reclamației

---

Șef Secția relații cu consumatorii

(Semnătura)

data _____

COMPARTIMENTUL VII. MOȘTENIREA

GLOSAR

Acceptarea succesiunii – modalitatea de exercitare a dreptului de opțiune succesorală (acceptarea sau renunțarea la succesiune) ce constă în actul juridic unilateral prin care un moștenitor cu vocație universală sau cu titlu universal își exprimă voința de a primi moștenirea care i se cuvine.

Activ succesoral – totalitatea bunurilor din patrimoniul unei persoane la data decesului ei.

Bunuri succesoriale – bunuri care intră în componența masei succesoriale.

Capacitatea succesorală – aptitudinea unei persoane de a fi subiect al drepturilor și obligațiilor ce le implică calitatea sa de moștenitor. Capacitatea succesorală a persoanei fizice începe de la nașterea acesteia și încetează la data morții sau la data stabilită printr-o hotărâre de declarare a morții, precum și dacă se ivesc cazuri de nedemnități succesorală (atentatul la viața celui ce lasă moștenirea, nedenunțarea omorului a cărui victimă a fost defunctul etc.).

Custode – cel care are în grijă paza unor bunuri.

Defunct - om mort, decedat, răposat.

Devoluțiunea succesorală – transmiterea a unei averi la moștenitori.

Legatul - o dispoziție testamentară prin care testatorul desemnează una sau mai multe persoane care, la decesul său, urmează să dobândească, cu titlu gratuit, întregul său patrimoniu sau o fracțiune din acesta ori anumite bunuri determinate. Desemnarea legatarului trebuie să fie făcută prin testament, în sensul că elementele necesare pentru identificarea legatarului să se regăsească în cuprinsul testamentului.

Masă succesorală – ansamblul elementelor (bunuri și alte valori) care, făcând parte din patrimoniul defunctului, pot constitui obiectul împărțelii moștenirii.

Moștenirea legală are loc atunci când defunctul în timpul vieții nu a întocmit testament cu privire la împărțirea patrimoniului său după moartea sa.

Moștenirea presupune transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane fizice, persoane juridice ori stat.

Moștenirea testamentară se întemeiază pe testament ca act de ultimă voință a defunctului.

Pasiv succesoral – parte a patrimoniului succesoral constituită din datoriile și sarcinile moștenirii.

Reprezentarea succesorală este un beneficiu al legii în virtutea căruia un moștenitor legal sau mai mulți, de un grad mai îndepărtat numit reprezentant urcă în gradul, locul și drepturile ascendentului său numit reprezentat care este decedat la deschiderea moștenirii, pentru a culege partea care i s-ar fi cuvenit acestuia din moștenire, dacă s-ar mai fi aflat în viață.

Succesor cu titlu universal este persoana care dobândește o fracțiune dintr-un patrimoniu (moștenitorii legali, legatarul sau legatarii care au dobândit o cotă-parte din moștenire).

Succesor rezervatar – moștenitor căruia legea îi recunoaște un drept asupra unei cote determinate din moștenire, împotriva voinței defunctului care a vrut să-l dezmoștenească.

Succesor universal este acea persoană care dobândește un patrimoniu (unicul moștenitor legal, legatarul universal, etc).

Sultă – sumă de bani ce reprezintă diferența de valoare dintre două lucruri care se schimbă între ele ori între valoarea părții ce i se cuvine unei persoane dintre o moștenire și valoarea lucrurilor ce i se atribuie cu ocazia împărțelii.

Testator - persoana care a făcut un testament, care a dat dispoziții prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale.

Vocație succesorală legală (chemare la moștenire) – îndreptățire a unei persoane de a veni la o succesiune în temeiul calității sale de rudă.

Subiectele selectate sunt date în scopul de a familiariza cititorul cu cele mai importante prevederi ale legislației în vigoare ce reglementează ordinea de acceptare și primire a moștenirii, modalitatea de întocmire, anulare sau modificare a testamentelor etc.

Procedura succesorală, prin esență, devine complicată atunci când moștenitorii, din diferite motive nu-și înregistrează drepturile asupra bunurilor moștenite. În consecință, apar probleme în raporturile dintre moștenitori, dintre moștenitorii moștenitorilor, dintre moștenitori și autoritățile publice, etc.

Para-juristul care cunoaște legislația succesorală poate interveni cu recomandări practice utile pentru membrii comunității, facilitând legalizarea drepturilor asupra bunurilor moștenite.

7.1. CE ESTE MOȘTENIREA ȘI CINE POATE FI MOȘTENITOR

Moștenirea constituie una din modalitățile de dobândire a dreptului de proprietate, care include transmiterea patrimoniului (drepturile patrimoniale (activul succesoral) și obligațiile succesoriale (pasivul succesoral) unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane fizice sau juridice, sau stat.

Transmiterea moștenirii constituie o transmitere de drepturi pentru cauză de moarte. Moștenirea după izvorul ei, poate fi de două feluri: testamentară (succesiune testamentară) și legală (succesiune legală). Persoanele care au vocație succesorală (pot fi moștenitori) se numesc succesori.

Prin moștenirea testamentară se recunoaște dreptul oricărei persoane de a dispune liber pentru cauză de moarte, prin manifestarea ultimei voințe, de totalitatea bunurilor sale sau o parte din ele. Moștenirea testamentară are prioritate față de moștenirea legală, normele ei fiind aplicabile în cazul în care persoana nu a dispus prin testament cu privire la bunurile sale.

7.1.1. Noțiuni generale

Moștenirea se deschide în urma decesului persoanei fizice sau declarării morții ei de către instanța de judecată. Deschiderea moștenirii coincide cu momentul morții celui care lasă moștenirea, iar momentul morții se stabilește după ziua calendaristică și chiar ora sau minutul survenirii ei.

Dovada decesului se face, după caz, prin certificatul de deces sau prin hotărâre judecătorească declarativă de moarte rămasă definitivă, care cuprinde și data stabilită de judecată ca fiind cea a morții. Stabilirea momentului deschiderii moștenirii are o importanță deosebită, deoarece în dependență de momentul deschiderii moștenirii se stabilește cercul de moștenitori, se determină patrimoniul succesoral și se calculează termenul de acceptare sau renunțare la moștenire.

În ce privește locul deschiderii succesiunii, este ultimul domiciliu al celui care a lăsat moștenirea.²³³ În cazul în care domiciliul defunctului nu este cunoscut, se aplică competența notarului din locul aflării bunului, iar în cazul bunurilor moștenite aflate în diferite locuri se va aplica competența notarului din locul unde se află partea principală ca valoare a bunurilor (mobile sau imobile).

²³³ Conform art.1443 din Codul civil.

Exemplu

Un cetățean al Republicii Moldova decedează, având ultimul său domiciliu în România. Masa succesorală include bunuri mobile situate în România, precum și două imobile, unul situat la Iași, iar altul la Bălți. Defunctul a lăsat o soție supraviețuitoare și doi fii. Aceștia deschid procedura succesorală adresându-se unui notar public din circumscripția judecătorei Iași.

România a încheiat cu Republica Moldova, la 6 iulie 1996, un tratat privind asistența juridică în materie civilă și penală. Capitolul III, secțiunea a II-a cuprinde dispoziții referitoare la succesiuni. În *privința competenței*, art. 43, pct. 1 atribuie competența în privința deschiderii succesiunii, procedurii succesore și litigiilor succesore având ca obiect bunuri mobile *“autorităților părții contractante al cărei cetățean a fost defunctul la data decesului”*, exceptând situația în care toate bunurile mobile rămase de pe urma defunctului, cetățean al uneia dintre părțile contractante, sunt situate pe teritoriul celeilalte părți contractante, iar toți succesorii sunt de acord cu competența autorităților părții contractante pe al cărui teritoriu sunt situate mobilele succesore (art. 43, pct. 3). În privința imobilelor, competența revine *“părții contractante pe teritoriul căreia se află aceste bunuri”* (art. 43, pct. 2).

Prin urmare, având în vedere faptul că toate bunurile mobile în cazul din speță sunt situate în România, precum și faptul că toți moștenitorii au sesizat în vederea dezbaterii succesore un notar public din România (rezultând, deci, acordul lor), competența va reveni notarului public român sesizat, în privința devoluțiunii și transmisiunii succesore a universalității mobiliare, precum și în privința imobilului situat la Iași.

Transmisiunea succesorală a imobilului situat în localitatea Bălți (R. Moldova) va intra în competența autorităților Republicii Moldova (în speță a notarului public din această țară, având în vedere înțelegerea moștenitorilor).

Procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul unde defunctul a avut ultimul domiciliu.²³⁴ În cazul moștenirilor în lanț, moștenitorii pot alege pe oricare din notarii care desfășoară activitate pe teritoriul unde defunctul a avut ultimul domiciliu.

Persoanele recunoscute ca moștenitori pot cere notarului de la locul deschiderii succesiunii eliberarea certificatului de moștenitor.²³⁵

Competența notarială în procedura succesorală este strict delimitată prin lege:

Persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale îndeplinesc următoarele acte notariale:

- a) legalizarea semnăturilor de pe documente;
- b) legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele;
- c) luarea măsurilor de pază a bunurilor succesore;
- d) autentificarea testamentelor.

Notarul îndeplinește următoarele acte notariale:

- a) autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte);
- b) procedura succesorală notarială și eliberarea certificatului de moștenitor;
- c) eliberarea certificatelor de proprietate;
- d) legalizarea semnăturilor de pe documente

²³⁴ Potrivit art.35 alin.(3) din Legea nr.1453-XV/2002 cu privire la notariat.

²³⁵ Potrivit art.1556 din Codul civil.

Atenție! În scopul păstrării averii celui ce a lăsat moștenirea, secretarul consiliului local înregistrează averea și o transmite în grijă moștenitorului sau unui custode numit de el.

În cazul în care averea trebuie administrată sau creditorii moștenitorului înaintează o acțiune, notarul numește un custode al averii succesorală. Nu se numește custode dacă cel puțin unul dintre moștenitori a intrat în posesiunea averii sau este numit executor testamentar.

7.1.2. Moștenitorii testamentari

În cazul succesiunii testamentare, pot fi moștenitori, persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și cele care au fost concepute în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea și s-au născut vii după decesul acestuia, indiferent de faptul dacă sunt copiii lui, precum și persoanele juridice care au capacitate juridică la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea.²³⁶

Persoanele care au capacitate succesorală:

1. Persoanele fizice în viață la data deschiderii succesiunii.

Dovada existenței fizice a persoanei se face cu actele de stare civilă, iar în caz de deces al moștenitorului care a fost în viață la data deschiderii moștenirii cu certificatul (actul) de deces sau hotărârea judecătorească definitivă declarativă de moarte, din care rezultă moartea moștenitorului, după deschiderea succesiunii.

Decesul se înregistrează în temeiul:

- certificatului medical constatator al decesului, eliberat de o unitate sanitară;
- actului, eliberat de către organele competente, prin care se constată decesul persoanei supuse represiunilor și ulterior reabilitate conform legislației respective;
- hotărârii instanței judecătorești privind constatarea decesului sau privind declararea persoanei ca fiind decedată.²³⁷

2. Persoanele dispărute au, de asemenea, capacitate succesorală dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă.

Dacă moștenitorul a decedat după deschiderea succesiunii și până la acceptarea moștenirii, dreptul de a primi cota succesorală trece la moștenitorii săi.²³⁸ Succesorii moștenitorului decedat trebuie să accepte moștenirea în partea rămasă din termenul stabilit pentru acceptare. Dacă acest termen este mai mic de 3 luni, el se prelungește până la 3 luni.

În situația în care o persoană declarată absentă fără de veste întrunește termenul pentru declararea acesteia ca fiind moartă, moștenitorii fiind în raportul de întârziere și imposibilitatea de a înainta în instanța de judecată o cerere de declarare a morții, au posibilitate de a fi recunoscuți de instanța de judecată că au acceptat succesiunea dacă instanța va considera cauzele omiterii termenului întemeiate.²³⁹

Însă dacă data celor două cazuri este anterioară datei morții celui care lasă moștenirea, tot ce s-a primit în moștenire în numele dispărutului va trebui restituit moștenitorilor care au fost înlăturați de la moștenire sau ale căror cote-părți din moștenire au fost astfel micșorate.

²³⁶ Potrivit art.1433 din Codul civil.

²³⁷ Conform art.54 din Legea nr.100-XV/2001 privind actele de stare civilă.

²³⁸ Potrivit art.1523 alin.(1) din Codul civil.

²³⁹ Art.1523 alin.(2) din Codul civil.

3. Persoanele concepute, dar nenăscute la data deschiderii succesiunii. Cu toate că existența persoanei fizice începe din ziua nașterii, Codul civil RM recunoaște existența copilului din ziua concepției cu singura condiție de a se naște viu.²⁴⁰

În acest sens, pentru ca să fie recunoscută capacitatea succesorală a unui copil nenăscut la momentul deschiderii succesiunii, este important de stabilit cu precizie data concepției. Termenul general este de 300 zile prin care se poate stabili prezumtiv conceperea copilului, cu toate că termenul în cauză servește pentru stabilirea provenienței copilului. De asemenea, el prezintă interes în vederea stabilirii paternității tatălui decedat până la nașterea copilului, este vorba despre nașterea copilului cel mult la 300 zile după decesul soțului mamei. Copilul este proprietar al bunurilor moștenite.²⁴¹

4. Persoanele juridice de a dobândi corespunzător testamentului întocmit de defunct ce coincide cu:

- momentul înregistrării de stat – este vorba despre persoanele juridice de drept privat;
- momentul intrării în vigoare a actului normativ prin care se aprobă regulamentul ori statutul ei sau în momentul indicat în act.

Persoanele care nu au capacitate succesorală:

Persoanele fizice decedate înaintea defunctului și persoanele juridice care au încetat să aibă ființă.

Comorienții – persoanele cu vocație succesorală reciprocă sau unilaterală care au murit fără a se putea stabili dacă una a supraviețuit²⁴².

Dacă două sau mai multe persoane cu vocație succesorală reciprocă sau unilaterală au decedat în circumstanțe datorită cărora nu se poate stabili dacă una a supraviețuit alteia, se prezumă că ele au decedat concomitent, astfel, moștenirea va fi culeasă de proprii moștenitori ai fiecăreia.

Exemplu

În accident rutier au decedat mama și fiica ei, nefiind posibil de a stabili cine a supraviețuit pe cealaltă. Mama mai avea doi feciori, iar fiica avea doar soț. În acest caz, moștenirea mamei va fi culeasă de feciori, iar moștenirea fiicei va fi culeasă de soțul supraviețuitor.

Codecedații – moartea survine în aceeași zi și oră, dar nu survine „în aceleași împrejurări”, ci din cauza bolilor de care sufereau persoanele în cauză, iar minutul morții nu poate fi stabilit.

În ce privește moștenirea lăsată de comorienți, ea va fi culeasă de proprii moștenitori.

Vorbind despre vocația reciprocă ca o condiție a conceptului de comorienți existentă între soți și având moștenitori legali – decedează în aceleași împrejurări fără a se stabili care dintre ei a supraviețuit celuilalt, în lumina prezumției morții concomitente nici unul nu va putea moșteni în urma celuilalt, fiindcă nu se poate dovedi „existența”, deci capacitatea succesorală a unuia dintre ei în momentul morții celuilalt soț.

Exemplu

Dacă se constată decesul numai al unuia dintre soți, atunci el va moșteni în concurs cu părinții soției, jumătate din moștenirea ei, bunuri care s-ar transmite, în cadrul moștenirii lăsate de el, părinților lui.

Drepturile succesoriale nu pot fi recunoscute și corespunzător lipsește capacitatea succesorală din cauza imposibilității de a dovedi supraviețuirea comorienților sau codecedaților²⁴³.

²⁴⁰ Art.18 alin.(3) din Codul civil.

²⁴¹ Potrivit art.57 alin.(1) din Codul familiei.

²⁴² Art.1441 din Codul civil.

²⁴³ Potrivit art.1441 alin.(2) din Codul civil.

7.1.2.1. Tipurile de testament

Testamentul este un act juridic solemn, unilateral, irevocabil și personal prin care testatorul dispune cu titlu gratuit, pentru momentul încetării sale din viață, de toate bunurile sale sau de o parte din ele.²⁴⁴ Testamentul este un act pentru cauză de moarte și își produce efectele juridice din momentul decesului testatorului. Deci, la momentul întocmirii testamentului, testatorul este în viață și are dreptul de a hotărî asupra bunurilor de care dispune prin testament. Însă momentul decesului pune capăt acestui drept și produce efecte juridice în favoarea celui care moștenește.

Libertatea testamentară este principiul conform căruia orice persoană fizică capabilă poate hotărî asupra patrimoniului său pentru cauză de moarte. Astfel, testatorul este liber de a dispune prin testament de întreg patrimoniul său sau de o parte din acesta, de a testa bunurile sale unei sau mai multor persoane, de a stabili cota-parte a fiecărui moștenitor sau de a determina bunul care va trece în proprietatea moștenitorului. Reieșind din faptul că uneori dispozițiile testamentare nu sunt destul de clare și precise, posibil a fi interpretate fără a stabili adevărata intenție a testatorului, Codul civil a reglementat anumite reguli de interpretare a unor clauze testamentare²⁴⁵.

Libertatea testamentară poate fi limitată:

1. În cazul în care testatorul a desemnat câțiva moștenitori, fără a indica cota-parte a fiecăruia, se consideră că toți moștenitorii desemnați dispun de cote-părți egale. Uneori cotele-părți și sumele acestora desemnate de testator pot depăși valoarea patrimoniului succesoral, în aceste cazuri cotele-părți se diminuează proporțional cotelor care le revin moștenitorilor. Dacă cotele-părți sunt mai mici decât patrimoniul succesoral, reieșind din intenția testatorului de a testa întregul patrimoniu, cotele-părți ale moștenitorilor desemnați pot fi proporțional majorate.
2. Dacă din câțiva moștenitori numai unuia îi este determinată cota, ceilalți moștenitori vor primi partea testată rămasă în cote părți egale. În cazul în care toată moștenirea a fost împărțită în cote-părți, însă unui moștenitor nu i-a fost determinată cota, aceste cote-părți trebuie diminuate, astfel încât moștenitorul desemnat fără atribuirea cotei-părți să primească atât cât a primit moștenitorul căruia i-a fost atribuită cea mai mică cotă-parte.

Testamentul poate fi întocmit doar în una din următoarele forme:

- olograf – scris în întregime personal, datat și semnat de testator. Limba utilizată va fi una din limbile pe care le posedă testatorul, indiferent de felul caracterelor folosite: de mână sau de tipar, indiferent de alfabet: latin, chirilic sau alfabetul pentru orbi etc. Suportul material poate fi: hârtie, pânză, lemn, piatră, sticlă etc. și cu orice instrument utilizat: creion, cerneală, pastă, vopsea, cărbune, cretă etc. Testamentul poate fi scris pe mai multe foi separate, cu condiția ca filele ce urmează să alcătuiască un singur testament, să nu provoace unele îndoieli în privința integrității acestuia. Nu este admisă dactilografierea testamentului.

Testamentul olograf cuprinde: anul, luna și ziua întocmirii lui. Din punctul de vedere al calității semnăturii, aceasta poate fi executată în diferite modalități, important fiind să permită identificarea autorului. Testamentul olograf poate fi păstrat de către testator sau transmis spre păstrare notarului;

- autentic – autentificat notarial, precum și asimilat cu cel autentificat notarial. Testamentul autentic este tradițional în Republica Moldova²⁴⁶.

Sunt asimilate celor autentificate notarial testamentele autentificate de:

a) medicul-șef, șeful, adjuncții lor în probleme medicale, medicul de serviciu al spitalului, al unei alte instituții medicale, al sanatoriului, directorul sau medicul-șef al azilului pentru persoane cu dizabilități și

²⁴⁴ Conform art.1449 din Codul civil.

²⁴⁵ Art.1450 din Codul civil.

²⁴⁶ Potrivit art.1458 din Codul civil.

bătrâni dacă testatorul se tratează sau este plasat într-o astfel de instituție; șeful expedițiilor de explorări, expedițiilor geografice și al altor expediții similare, dacă testatorul se află într-o astfel de expediție;

b) căpitanul navei sau aeronavei, dacă testatorul se află pe navă sau în aeronavă;

c) comandantul (șeful) unității, mării unități, institutului și colegiului militar dacă la locul aflării lor nu există notar și dacă testatorul este militar sau îndeplinește serviciul în unitatea militară ori este persoană civilă sau membru al familiei acestuia;

d) șeful instituției de privațiune de libertate dacă testatorul se află în locuri de privațiune de libertate.

Testamentul astfel autentificat se expediază cel târziu a doua zi după autentificare unuia dintre notarii de la locul instituției date;

- mistic – scris în întregime, datat și semnat de testator, strâns, sigilat și apoi prezentat notarului, care aplică inscripția de autentificare pe plic și îl semnează împreună cu testatorul. Testatorul poate întocmi testamentul mistic (secret), fără a permite altor persoane, inclusiv notarului, de a lua cunoștință cu conținutul acestuia.

Strângerea și sigilarea testamentului are drept scop asigurarea secretului testamentar și face imposibilă deschiderea plicului și substituirea testamentului cu alte testamente sau hârtii. Prin sigilare se înțelege lipirea plicului, astfel încât să nu poată fi deschis, decât prin distrugerea lui.

Atenție! Avantajele testamentului – moștenitorii vor obține certificate de moștenitor direct pentru terenurile întregi și proprietăți, astfel putând fi evitate mai ușor conflictele dintre moștenitori și cheltuielile suplimentare.

7.1.2.2. *Întocmirea unui testament*

Pentru a avea calitatea de testator, persoana trebuie să dispună de capacitate de exercițiu deplină. Minorul care a atins vârsta de 16 ani poate avea calitatea de testator doar dacă a dobândit capacitate deplină de exercițiu prin căsătorie. Persoana care nu poate aprecia efectele juridice ale manifestării sale de voință din cauza dereglărilor psihice, alienației sau debilității mintale, stării vremelnice de inconștiență, hipnozei, beției alcoolice, folosirii de stupefiante etc., nu poate dispune prin testament.

Nu se permite semnarea și autentificarea testamentului pentru o altă persoană în baza unei procuri²⁴⁷.

Nu se permite întocmirea testamentului în numele a două sau mai multe persoane (testatori), testamentul este un act personal²⁴⁸.

Nu se permite întocmirea testamentului în numele persoanei fără capacitate de exercițiu²⁴⁹.

Pot fi indicați ca moștenitori una sau mai multe persoane care sunt în viață și copiii care au fost concepuți, însă nu s-au născut. Trebuie să fie indicat corect numele de familie și prenumele moștenitorului, domiciliul (sediul) persoanei.

Dacă testatorul, din cauza unor defecte fizice, a unei boli sau din alte motive, nu poate semna cu propria mână testamentul, atunci, la rugămintea lui, îl poate semna, în prezența notarului sau a unei persoane cu funcții de răspundere, care are dreptul de a autentifica testamentul și cel puțin a doi martori, un alt cetățean cu capacitate de exercițiu, nefiind moștenitor testamentar, cu indicarea cauzelor în virtutea cărora testatorul nu a putut să semneze²⁵⁰.

²⁴⁷ Art. 242 alin. (5) și art. 1449 alin. (3) din Codul civil.

²⁴⁸ Art. 1449 din Codul civil.

²⁴⁹ Art. 1449 alin. (2) din Codul civil.

²⁵⁰ Potrivit art.1459 și art.1462 din Codul civil.

Moștenitorul indicat în testament nu este în drept să semneze în locul testatorului²⁵¹. În acest caz, testamentul se autentifică în prezența a cel puțin doi martori, care vor semna de asemenea testamentul²⁵². Dacă testatorul este analfabet, testamentul se întocmește în prezența a doi martori, care vor semna de asemenea testamentul²⁵³.

Nu pot fi martori testamentari: persoanele minore; moștenitorii testamentari (persoanele indicate în testament); rudele moștenitorilor testamentari, inclusiv soțul (soția); legatarul (persoana în favoarea căreia este prevăzut un drept în testament)²⁵⁴.

Notarul este obligat să respecte condițiile necesare pentru autentificarea actelor notariale, să verifice identitatea și capacitatea de exercițiu a persoanei și să aplice pe plic inscripția de autentificare, care va conține numele, prenumele, domiciliul, declarația, data și semnăturile testatorului și ale notarului respectiv. Prezența martorilor la aplicarea inscripției de autentificare nu este necesară. După aplicarea inscripției de autentificare, testamentul se restituie testatorului, iar ultimul poate să transmită testamentul spre păstrare notarului. Autentificarea testamentelor prin reprezentant este interzisă. La autentificarea testamentelor nu se cere testatorului să prezinte dovezi pentru confirmarea dreptului lui de proprietate asupra bunurilor testate.

Pe teritoriul Republicii Moldova testamentele pot fi autentificate de către notari și de către secretarii consiliilor locale ale satelor, comunelor, orașelor și municipiilor. Testamentele cetățenilor Republicii Moldova aflați în străinătate pot fi autentificate de către consulii misiunilor diplomatice. Oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova îndeplinesc următoarele acte notariale: autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte), cu excepția contractului de înstrăinare a bunurilor imobile și contractului de gaj; luarea măsurilor de pază a bunurilor succesoriale; legalizarea semnăturilor de pe documente; legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele etc.

7.1.2.3. Cum anulăm sau modificăm un testament întocmit deja

Testamentele întocmite în una din formele legale au valoare juridică egală. Prin urmare, anularea sau modificarea unui testament poate fi făcută prin orice formă testamentară. Testamentul poate fi anulat sau modificat prin depunere de cerere de către testator sau prin întocmire a unui testament nou. Semnătura de pe cererea de anulare sau modificare a testamentului va fi autentificată notarial. Modificările ulterioare, de asemenea, trebuie să fie scrise, semnate și datate de către testator. Mențiunile sau modificările operate în conținutul testamentului de către terțe persoane sunt lovite de nulitate.

Testatorul poate întocmi câteva testamente, toate fiind valabile²⁵⁵. Testamentul vechi își păstrează puterea legală, în măsura în care nu a fost modificat prin testamentul mai nou.

Anularea testamentului autentificat poate fi efectuată prin depunerea unei cereri la secretarul consiliului local. Semnătura de pe cerere trebuie legalizată de secretar. Cererea, împreună cu testamentul anulat, se anexează la arhiva notarială.

²⁵¹ Art. 44 alin. (3) din Legea nr.1453-XV/2002 cu privire la notariat.

²⁵² Art. 1460 din Codul civil.

²⁵³ Art. 1461 din Codul civil.

²⁵⁴ Art. 1462 din Codul civil.

²⁵⁵ Art.1467 din Codul civil.

7.1.3. Moștenitorii legali

Pot fi moștenitori²⁵⁶:

În cazul succesiunii legale – persoanele care se aflau în viață la momentul decesului celui ce a lăsat moștenirea, precum și copiii celui ce a lăsat moștenirea concepuți în timpul vieții lui și născuți vii după decesul acestuia.

Potrivit legislației civile, au dreptul la vocație succesorală persoanele care se află într-un anumit raport cu defunctul, și anume în raport de familie, sau rudele lui – din căsătorie, din afara căsătoriei, din adopție și, corespunzător, soțul supraviețuitor.

7.1.3.1. Clasele

Pot avea vocație succesorală legală rudele în limitele claselor legale. Moștenitorii legali sunt chemați la moștenire în ordinea stabilită de Codul civil.

Moștenitorii legali se împart în 3 clase. Astfel, din clasa întâi fac parte: descendenții (fiii și fiicele celui ce a lăsat moștenirea, la fel și cei născuți vii după decesul lui, precum și cei înfiați), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moștenirea. Moștenitori de clasa a doua sunt colateralii privilegiați (frații și surorile) și ascendenții ordinari (bunicii, atât din partea tatălui, cât și din partea mamei) ai celui ce a lăsat moștenirea. Ei sunt chemați la moștenire dacă nu sunt moștenitori de clasa întâi sau dacă nu au acceptat moștenirea, sau au fost decăzuți din dreptul de a moșteni prin dispoziție testamentară ori prin hotărâre judecătorească au fost recunoscuți succesori nedemni.

Ascendenții ordinari culeg moștenirea în ordinea proximității (apropierii gradului de rudenie cu cel ce a lăsat moștenirea), respectiv, bunicii îi înlătură pe străbunici etc.

Din clasa a treia de moștenitori fac parte colateralii ordinari, adică unchii și mătușile celui ce a lăsat moștenirea.

Moștenirea legală a terenurilor agricole are unele dezavantaje atunci când mai mulți moștenitori primesc cote ideale în câteva parcele de teren.

Exemplu

Decedatul a avut în proprietate 5 parcele de teren agricol pe care le moștenesc 5 moștenitori legali. În acest caz, fiecare moștenitor va primi câte 1/5 din fiecare sector.

7.1.4. Reprezentarea succesorală

În cadrul reprezentării succesorală, partea din moștenire care s-ar fi cuvenit persoanei predecedate cu condiția că ar fi fost în viață la data deschiderii moștenirii, va putea fi culeasă – în cadrul moștenirii legale – de descendenții săi²⁵⁷.

Instituția reprezentării în materie succesorală are ca scop înlăturarea unor consecințe injuste ale principiului proximității gradului de [rudenie](#) și ale principiului egalității între rudele de același [grad](#).

Exemplu

Dacă defunctul avea doi copii, dintre care unul a decedat înainte de deschiderea succesiunii, lăsând și el moștenitori, conform celor două principii mai sus menționate, ar trebui să moștenească numai copilul rămas în viață, deoarece copilul decedat este considerat a nu exista. Rezultatul negativ al aplicării principiilor este că moștenitorii copilului decedat sunt înlăturați de la moștenire, fără să existe un temei pentru aceasta.

²⁵⁶ Potrivit art.1433 din Codul civil.

²⁵⁷ Potrivit art.1504 din Codul civil.

În acest sens, reprezentarea succesorală este ca un [beneficiu](#) acordat unui moștenitor legal, în virtutea căruia acesta urcă în locul, gradul și drepturile care i s-ar fi cuvenit autorului său dacă ar fi fost în viață.

Într-un alt caz, dacă autorul ar avea doi descendenți precedeați, iar aceștia ar lăsa un copil, respectiv, doi copii, dacă s-ar aplica regulile proximității, fiecare nepot ar trebui să moștenească în cotă egală. Fiind însă admisă reprezentarea, nepoții, primul, respectiv, cei doi împreună, vor moșteni ceea ce s-ar fi cuvenit fiecăruia dintre autorii lor. Unicul copil va moșteni jumătate, iar cei doi copii vor moșteni cealaltă jumătate din masa succesorală.

Legea admite reprezentarea succesorală numai pentru două categorii de moștenitori: descendenții copiilor defunctului și descendenții din [frați](#) și surori (adică nepoții din copii și nepoții de frate/soră). Din [cauza](#) naturii speciale a reprezentării, prevederea cu privire la clasele pentru care se admite reprezentarea este de strictă interpretare, nicio altă categorie de moștenitori neavând acest drept.

7.1.5. Moștenirea vacantă

Statul dispune de capacitate succesorală testamentară, precum și de capacitate succesorală asupra unui patrimoniu succesoral vacant²⁵⁸.

Sucesiunea (moștenirea) este vacantă, adică trece la stat, dacă:

- nu există nici moștenitori testamentari, nici moștenitori legali sau
- niciunul din succesori nu a acceptat succesiunea, sau
- toți succesorii sunt privați de dreptul la succesiune.

Terenurile proprietate privată, care au trecut în posesia statului în baza dreptului succesoral, sunt predate de către Inspectoratul Fiscal de Stat cu titlu gratuit autorității administrației publice locale în administrarea căreia se află aceste terenuri.

Atenție! Neacceptarea succesiunii, în modul prevăzut de lege, poate constitui temei pentru ca terenurile agricole să treacă la stat.

7.1.6. Moștenitorii nedemni

Pentru a dispune de posibilitatea de a veni la moștenire, persoana, pe lângă condiția dispunerii de vocație succesorală generală, trebuie să întrunească și o condiție negativă, și anume, să nu fie nedemnă de a moșteni. Nedemnitățile, ca și condiție, este specifică moștenirii legale ce constă în decăderea moștenitorului cu vocație succesorală din dreptul de a moșteni un patrimoniu succesoral determinat, la fel și la rezerva la care ar avea dreptul din acest patrimoniu, purtând vina de o faptă gravă față de cel care lasă moștenirea:

- a comis intenționat o infracțiune sau o faptă amorală împotriva ultimei voințe, exprimate în testament, a celui ce a lăsat moștenirea, dacă aceste circumstanțe sunt constatate de instanța de judecată;
- a pus intenționat piedici în calea realizării ultimei voințe a celui ce a lăsat moștenirea și a contribuit astfel la chemarea sa la succesiune ori a persoanelor apropiate sau la majorarea cotei succesorală ale tuturor acestora.

Nu pot fi succesori ai copiilor lor, părinții decăzuți din drepturile părintești care, la data deschiderii succesiunii, nu sunt restabiliți în aceste drepturi și nici părinții (adoptatori) și copiii maturi (inclusiv cei adoptați) care s-au eschivat cu rea-credință de la executarea obligației de întreținere a celui ce a lăsat moștenirea dacă această circumstanță este constatată de instanța de judecată.

Atât moștenitorii legali, cât și cei testamentari pot fi recunoscuți nedemni și înlăturați de la moștenire pentru fapte săvârșite împotriva celui ce lasă moștenirea, confirmate prin hotărâre judecătorească. Totuși, succesorul nedemn poate fi chemat la moștenire, în cazul în care, după săvârșirea faptelor prevăzute de lege, a

²⁵⁸ Art.1433 alin. (3) din Codul civil.

fost iertat de către cel ce lasă moștenirea. Iertarea trebuie făcută expres de către cel ce lasă moștenirea, adică prin dispoziție testamentară.

7.2. TRANSMISIA SUCCESORALĂ

Dacă moștenitorul a decedat după deschiderea succesiunii și până la acceptarea moștenirii, dreptul de a primi cota succesorală trece la moștenitorii săi (transmisia succesorală). Succesorii moștenitorului decedat trebuie să accepte moștenirea în partea rămasă din termenul stabilit pentru acceptare. Dacă acest termen este mai mic de 3 luni, el se prelungește până la 3 luni²⁵⁹.

Neacceptarea moștenirii prin transmisie succesorală nu privează moștenitorul de posibilitatea de a accepta moștenirea care era destinată nemijlocit moștenitorului decedat. La refuzul de a accepta moștenirea prin transmisie succesorală, averea trece la persoanele chemate să accepte moștenirea în același rând cu moștenitorul decedat.

7.2.1. Opțiunea succesorală (dreptul moștenitorilor de a alege acceptarea sau renunțarea la moștenire)

O regulă generală de dobândire a succesiunii constă în faptul că, pentru a o dobândi, moștenitorul, fie legal sau testamentar, trebuie să o accepte.

Sucesiunea se consideră acceptată când moștenitorul depune la notarul de la locul deschiderii succesiunii o declarație de acceptare a succesiunii sau intră în posesia patrimoniului succesoral.

Notarul refuză să deschidă procedura succesorală în cazul în care declarația de acceptare a succesiunii a fost depusă după expirarea termenului stabilit de legislație.

Atenție! Termenul de acceptare a succesiunii este de 6 luni de la data deschiderii ei. Termenul de 6 luni poate fi prelungit de către instanța de judecată cu cel mult 6 luni.

Cum de procedat în cazul în care toți moștenitorii chemați la succesiune pe parcursul a 6 luni de la deschiderea moștenirii nu și-au exprimat propria voință cu privire la acceptarea succesiunii?

În practică pot exista diferite motive care au avut ca efect neglijarea termenului de acceptare a succesiunii, de exemplu: starea de invaliditate a succesorului, îngrijirea unui membru bolnav al familiei, aflarea în străinătate sau în forțele armate, tăinuirea faptului deschiderii succesiunii de către ceilalți moștenitori etc.

În funcție de obiectul acțiunii (cererii), moștenitorul este în drept:

- să înainteze acțiune de prelungire a termenului de acceptare a succesiunii în procedura contencioasă;
- să depună cerere de constatare a faptului unei succesiuni și a locului ei de deschidere în procedură specială.

Nu constituie motive temeinice de admitere a acțiunii: necunoașterea dispozițiilor legale, lipsa de timp pentru depunerea cererii, necunoașterea bunurilor ce fac parte din patrimoniul succesoral etc.

În cazul în care o parte din succesorii chemați la succesiune au acceptat-o în termen, acțiunea de prelungire a termenului de acceptare a moștenirii se înaintează împotriva acestora.

Primăria poate elibera certificate moștenitorilor de acceptare a moștenirii. Mai mulți moștenitori interesați pot întocmi la notar procură pentru a împuternici o singură persoană să efectueze toate acțiunile necesare pentru legalizarea drepturilor de moștenitori, inclusiv înregistrarea la Oficiul cadastral teritorial și, după caz, obținerea extraselor din Registru.

²⁵⁹ Art. 1523 din Codul civil.

Acceptarea moștenirii este condiția principală pentru obținerea drepturilor asupra bunurilor moștenite. Pentru a accepta succesiunea, moștenitorul poate intra de fapt în posesia terenurilor și a altor bunuri moștenite și/sau moștenitorul poate depune la notar o declarație scrisă de acceptare.

Acceptarea moștenirii prin intrare în posesie poate fi dovedită prin probe scrise sau prin orice alt mijloc de probă, inclusiv prin proba cu martori. Drept dovadă a acceptării moștenirii prin intrare în posesiunea patrimoniului succesoral pot fi prezentate: certificate de la autoritățile publice locale ce confirmă că moștenitorul după decesul celui ce a lăsat moștenirea s-a instalat în imobil sau a administrat bunurile ori a luat măsuri de pază a bunurilor succesoriale, certificatul de la organele financiare despre plata impozitelor, contracte de dare în chirie a bunurilor, achitarea cheltuielilor de întreținere etc. Acceptarea moștenirii prin intrarea în posesiune poate include acțiunile prin care moștenitorul prelucrează terenul sau administrează contractul de arendă a terenului, achită impozitele și plățile convenite pentru terenurile și alte bunuri imobile moștenite etc.

În cazul în care moștenitorul nu poate prezenta probe scrise sau notarul i-a refuzat eliberarea certificatului de moștenitor din insuficiență de probe, el poate înainta în judecată, în ordinea procedurii speciale, o cerere cu privire la stabilirea faptului acceptării moștenirii.

Nu se admite renunțarea parțială la moștenire, sub condiție sau pe un anumit termen, iar în cazul în care persoana are vocație succesorală în baza ambelor temeuri (testamentară și legală), el poate renunța la moștenire în baza unui temei și accepta moștenirea în baza altui temei. De asemenea, nu se admite renunțarea la moștenire în beneficiul persoanei private de dreptul la moștenire, declarate moștenitor nedemn sau private de dreptul la moștenire expres, printr-o dispoziție testamentară. Moștenitorul care a renunțat la moștenire, prin depunerea unei asemenea cereri la notarul de la locul deschiderii moștenirii, nu poate ulterior să accepte moștenirea. Acceptarea sau renunțarea la moștenire poate fi contestată în instanța de judecată.

Exemplu

Familia Rusu a plecat în anul 2000 la Moscova, Federația Rusă, la muncă. În anul 2002 soțul a decedat. Copii din căsnicie nu au avut. Masa succesorală a decedatului soț constituia un apartament, dobândit înainte de căsătorie de către defunct. În termenul legal, soția, Rusu Natalia, nu a acceptat succesiunea pe teritoriul Republicii Moldova, fapt care a dus la acceptarea acesteia de către un nepot, fiul surorii soțului. În cererea de chemare în judecată, reclamanta solicită prelungirea termenului de acceptare a succesiunii. La rândul său, pârâtul consideră că termenul de acceptare a expirat, deoarece încă din 2004 pârâtul este considerat moștenitor legal al averii defunctului.

Dosarul de succesiune a fost deschis în anul 2004 de către pârât, nu în 2002 de către reclamantă, ultima neacționând timp de 14 ani. Potrivit legislației în vigoare, acceptarea sau renunțarea la moștenire poate fi contestată în termen de 3 luni din ziua când s-a aflat despre faptul că pentru aceasta există un motiv întemeiat, iar în anul 2004 acest termen deja expirase. Reclamanta nu a intrat în posesia bunurilor, ele au fost îngrijite de pârât. Drept urmare, cererea de chemare în judecată cu privire la prelungirea termenului de acceptare a succesiunii urmează a fi respinsă, ca neîntemeiată.

Dacă moștenitorul chemat la succesiunea legală sau testamentară a decedat după deschiderea ei, fără a reuși s-o accepte în cursul termenului stabilit, dreptul de a accepta partea ce i se cuvine de succesiune se transmite moștenitorului lui. Dacă termenul prevăzut a fost depășit, i se acordă recunoașterea în calitatea de succesori al moștenitorului decedat prin instanța de judecată²⁶⁰.

²⁶⁰ Art.1523 din Codul civil.

7.2.2. Locul unde putem accepta sau renunța la moștenire

Locul deschiderii succesiunii, de regulă, este ultimul domiciliu al celui care a lăsat moștenirea. Persoana al cărei domiciliu nu va putea fi stabilit cu certitudine, se va considera domiciliată la locul reședinței sale, care cuprinde locul unde își are locuința temporară sau secundară.

Domiciliul persoanei minore sau al persoanei lipsite de capacitatea de exercițiu se va determina în conformitate cu normele Codului civil²⁶¹.

Stabilirea locului deschiderii moștenirii are importanță, deoarece cererea de acceptare sau renunțare la moștenire se depune la notarul de la locul deschiderii moștenirii, care este obligat să elibereze și certificatul de moștenitor. Notarul de la locul deschiderii moștenirii, de asemenea, este obligat să asigure paza patrimoniului succesoral.

7.2.3. Obținerea certificatului de moștenitor

Certificatul de moștenitor se eliberează, de regulă, după 6 luni din ziua deschiderii moștenirii. Însă, în cazul în care notarul dispune de dovezi suficiente că alți moștenitori nu există, el poate elibera certificatul de moștenitor până la expirarea acestui termen.

Certificatul de moștenitor se eliberează moștenitorilor care au acceptat succesiunea pe numele tuturor moștenitorilor sau, la dorința lor, fiecăruia în parte. Moștenitorii care au omis termenul de acceptare a succesiunii pot fi incluși în certificatul de moștenitor cu consimțământul tuturor celorlalți moștenitori care au acceptat succesiunea în termen.

7.2.3.1. Acte necesare pentru obținerea certificatului de moștenitor

Dreptul la moștenire se confirmă prin certificatul de moștenitor eliberat moștenitorilor sau statului, în baza cererii scrise, de către notarul de la locul deschiderii moștenirii.

Conform Legii cu privire la notariat, moștenitorii sunt obligați să prezinte toate documentele justificative, care sunt:

- certificatul de deces eliberat de către Oficiul Stării Civile;
- actele care confirmă dreptul de proprietate asupra terenului și asupra construcției (certificatul de moștenitor, autorizația de construcție sau actul de predare primire etc.);
- extrasul din Registrul bunurilor imobile deținut de Oficiul Cadastral Teritorial în a cărui rază se află bunul imobil;
- actul eliberat de către Oficiul Cadastral Teritorial prin care este evaluată valoarea bunurilor imobile;
- certificatul de la Inspectoratul Fiscal de Stat prin care se confirmă lipsa restanțelor la bugetul de stat;
- actele de identitate și certificatul de naștere care confirmă relațiile de rudenie;
- certificatul de căsătorie și buletinul de identitate al soției;
- dovada de la Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor cu privire la ultimul domiciliu al defunctului;
- alte documente, după caz.

Dacă notarul refuză eliberarea certificatului, moștenitorii pot obține refuzul în scris și pot să se adreseze în instanța de judecată.

Certificatul de succesiune confirmă dreptul moștenitorului asupra bunului imobil și asupra terenurilor. Indiferent de data decesului, succesorii pot solicita eliberarea certificatului, deoarece legea nu stabilește un

---

²⁶¹ Art.31 din Codul civil.

termen limită pentru eliberarea acestui act. Certificatul de succesiune trebuie să fie prezentat pentru înregistrare la Oficiul Cadastral Teritorial²⁶².

Notarii eliberează certificatele de moștenitor atunci când nu există îndoieli referitoare la cercul de moștenitori și la faptul acceptării moștenirii. Sunt foarte dese cazurile de moștenire în lanț, când primul moștenitor sau moștenitorii ulteriori nu obțin certificatul de moștenitor. În astfel de cazuri, notarul poate să-i ceară moștenitorului să confirme faptul acceptării moștenirii, iar moștenitorii, deseori, se adresează la primărie pentru a solicita un certificat care ar confirma faptul acceptării moștenirii. Legea nu prevede, dar nici nu interzice, eliberarea unui astfel de certificat.

7.2.3.2. Taxa de stat și plata pentru asistența notarială

Pentru actele și acțiunile îndeplinite de notar se achită: taxa de stat, plata notarială și plata pentru îndeplinirea actelor notariale și spezele procedurilor notariale.

Persoanele fizice nu plătesc taxă de stat pentru eliberarea certificatului ce confirmă dreptul de moștenire a terenului agricol inclus în proiectul de consolidare²⁶³. Sunt scutite de plata taxei de stat persoanele în vârstă de până la 18 ani – pentru eliberarea certificatelor de succesiune; persoanele fizice – pentru autentificarea testamentelor și contractelor de transmitere a averii în folosul statului sau în scop de caritate; persoanele fizice – pentru eliberarea certificatelor de succesiune a casei de locuit, a apartamentului sau a cotei de contribuție la construcția casei de locuit sau a apartamentului, dacă moștenitorii au trăit cu cel care a lăsat moștenire în aceeași casă sau apartament până la decesul acestuia.

7.3. CUM SE ÎMPARTE MOȘTENIREA ȘI OBLIGAȚIILE MOȘTENITORILOR

Opțiunea succesorală constă în posibilitatea celui care primește moștenirea de a alege trei posibilități²⁶⁴:

- acceptarea pură și simplă a moștenirii (răspunde și cu activul din moștenire pentru datoriile defunctului);
- renunțarea la moștenire (succesibilul renunță cu efect retroactiv (anterior) la vocația sa succesorală);
- acceptarea sub beneficiul de inventar (va răspunde de pasiv în limita activului moștenit).

Deci, prin moștenire se transmite nu numai activul, dar și pasivul succesoral.

În ipoteza în care la moștenirea unei persoane vine un singur moștenitor, acesta va stăpâni în continuare bunurile succesoriale. Dacă însă la moștenire vin mai multe persoane cu vocație succesorală, patrimoniul succesoral se va transmite în indiviziune (drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane îl au, pe cote-părți, asupra unor bunuri privite ca o totalitate nedivizată). Dacă prin înțelegerea tuturor moștenitorilor care acceptă moștenirea nu se stabilește altfel, averea al cărei partaj în natură va avea drept consecință pierderea sau diminuarea destinației sale economice nu se supune partajului și devine proprietate comună pe cote-părți ideale respective²⁶⁵. Împărțirea sau partajul moștenirii este o operațiune juridică prin care se pune capăt stării de indiviziune (coproprietate) succesorală prin împărțirea în natură sau prin echivalent al bunurilor.

Împărțirea bunurilor succesoriale se face prin actul moștenitorilor după primirea certificatului de moștenitor, corespunzător cotelor-părți ce li se cuvin succesorilor²⁶⁶. Dacă nu se ajunge la o înțelegere, partajul se face pe cale judecătorească²⁶⁷.

²⁶² Art. 28 alin. (1) lit. (c) din Legea cadastrului bunurilor imobile nr.1543-XII din 1998.

²⁶³ A se vedea, Legea taxei de stat nr.1216-XII din 1992.

²⁶⁴ Potrivit legislației civile, art.1516, art. 1526 și 1art. 540 din Codul civil.

²⁶⁵ Potrivit art.1564 din Codul civil.

²⁶⁶ Art.1560 din Codul civil.

Împărțirea moștenirii poate interveni numai în cazul în care defunctul a lăsat mai mulți succesori universali sau cu titlu universal.

7.3.1. Împărțirea moștenirii

Libertatea persoanei de a dispune prin testament este limitată doar în partea în care se încalcă interesele categoriei de moștenitori, prevăzută în Codul civil²⁶⁸, sub formă de rezervă succesorală ce face parte din instituția succesiunii.

Împărțirea și înstrăinarea terenurilor (cotelor ideale) moștenite este posibilă numai după primirea certificatului de moștenitor și înregistrarea dreptului de proprietate la Oficiul cadastral.

Terenul agricol poate fi împărțit în natură în cazul în care partea de teren repartizată fiecărui moștenitor asigură existența unei gospodării viabile²⁶⁹. Moștenitorii ar trebui îndrumați să folosească în comun terenul moștenit până se vor determina care moștenitor dorește să se ocupe de agricultură sau până vor hotărî să înstrăineze terenul unei alte persoane.

7.3.1.1. Rezerva succesorală

Rezerva succesorală prevede că succesorii de clasa I inapți pentru muncă au dreptul de a moșteni, independent de conținutul testamentului, cel puțin o doime cotă-parte din cota ce s-ar fi convenit fiecăruia în caz de succesiune legală²⁷⁰. Mărimea rezervei succesorale se determină în funcție de întregul patrimoniu succesoral, inclusiv de averea atribuită pentru îndeplinirea legatului.

Au dreptul la rezerva succesorală:

- fiii și fiicele inapte de muncă ale persoanei decedate;
- soțul/soția, inapți pentru muncă, al(a) persoanei decedate, inclusiv pensionarii;
- părinții (înfietorii), inapți pentru muncă, ai persoanei decedate, inclusiv pensionarii.

Sunt *inapte de muncă* persoanele care au atins vârsta de pensionare pentru limita de vârstă, invalizii de gradul 1, 2 și 3, inclusiv invalizii din copilărie, indiferent de faptul dacă le este stabilită pensia pentru limită de vârstă sau invaliditate, precum și copiii până la împlinirea vârstei de 18 ani.

Condiția „inapt de muncă”, obligatorie pentru succesorii rezervatari, poate fi confirmată prin:

- carnetul de pensie;
- certificatul de invaliditate;
- hotărârea instanței de judecată prin care o persoană se declară incapabilă;
- certificatul de naștere al minorului etc.

Privarea de dreptul la cotă din rezerva succesorală poate fi efectuată de testator încă în timpul vieții lui prin adresare în instanță de judecată. Hotărârea pronunțată de instanța de judecată despre privarea de dreptul la cotă din rezerva succesorală se aplică din momentul deschiderii moștenirii. Aceeași regulă acționează și în cazul în care testatorul s-a adresat în instanță de judecată, iar hotărârea a fost pronunțată după decesul lui. Cota din rezerva succesorală a moștenitorului privat de dreptul la ea trece la moștenitorii testamentari.

La judecarea litigiului apărut în legătură cu determinarea cotei rezervei succesorale se vor lua în considerare următoarele aspecte:

---

²⁶⁷ Art.1571 din Codul civil.

²⁶⁸ Art.1505 din Codul civil.

²⁶⁹ Art. 1565 din Codul civil.

²⁷⁰ Art. 1505 din Codul civil.

- dreptul la cota din rezerva succesorală nu depinde de consimțământul altor moștenitori;
- cota se va determina în funcție de întregul patrimoniu succesoral, inclusiv de bunurile dispuse pentru îndeplinirea legatului;
- dacă există mai mulți moștenitori, se vor lua în considerare toți moștenitorii legali chemați la moștenire, dacă nu ar fi existat testamentul, iar moștenitorii testamentari nu se vor lua în considerare dacă nu sunt în același timp și moștenitori legali;
- cotitatea disponibilă se ajustează în măsura în care încalcă rezerva succesorală și în mod proporțional pentru toți destinatarii;
- dreptul la cotă din rezerva succesorală nu este condiționat de traiul în comun anterior cu defunctul și de administrarea gospodăriei comune cu a lui.

În cazul în care succesoriului rezervatar i-au fost testate bunuri în mărime mai mică decât jumătate din averea pe care ar fi primit-o în caz de moștenire legală, iar acesta se adresează cu cerere despre ajustarea averii moștenite la mărimea acestei cote, instanța va stabili diferența de valoare dintre bunurile testate și o jumătate din bunurile care ar fi fost succedate în caz de moștenire legală și va atribui acest quantum moștenitorului rezervatar sub forma unei sulțe valorice naturale sau bănești²⁷¹.

Exemplu

Testatorul a testat toate bunurile sale unei terțe persoane, însă la data deschiderii moștenirii aveau vocație succesorală 4 copii, dintre care unul este minor. Astfel, în cazul în care nu ar fi existat testamentul, la moștenire ar fi fost chemați cei 4 copii. Cota fiecăruia, în acest caz, ar fi constituit câte $\frac{1}{4}$ din patrimoniul succesoral, însă, dat fiind faptul că patrimoniul succesoral este testat, fiul minor va putea pretinde la o $\frac{1}{2}$ parte din cota sa parte, ($\frac{1}{4}$ din $\frac{1}{2}$) ceea ce constituie $\frac{1}{8}$. Prin urmare, fiul minor va culege $\frac{1}{8}$ din întreg patrimoniul, iar moștenitorul testamentar $\frac{7}{8}$.

7.3.1.2. Răspunderea pentru datoriile (obligațiile) decedatului (defunctului)

Moștenitorul care a acceptat succesiunea răspunde pentru datoriile celui ce a lăsat moștenirea, în limitele valorii reale a bunurilor succesoriale care au trecut la el²⁷². După aceeași regulă răspunde și statul, în cazul când au fost transmise bunuri²⁷³. Dacă există mai mulți moștenitori, ei răspund pentru datoriile celui ce a lăsat moștenirea, fiecare proporțional cotei succesoriale primite.

De exemplu, numai succesorii universali și cei cu titlu universal sunt ținute de datoriile și sarcinile succesiunii. Legatarii cu titlu particular nu au această îndatorire²⁷⁴.

7.4. ASPECTE ALE INSTITUȚIEI MOȘTENIRII CU ELEMENTE DE EXTRANEITATE

Cetățenii străini și apatrizii, precum și persoanele juridice străine au dreptul, ca și cetățenii și persoanele juridice din Republica Moldova, să se adreseze notarilor, oficiilor consulare și misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, pentru îndeplinirea de acte notariale.

Documentele întocmite în alte state cu participarea autorităților competente din aceste state sau cele emise de ele se acceptă de notarii din Republica Moldova cu condiția legalizării lor de organele Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene. Fără legalizare astfel de documente se acceptă de notarii din

²⁷¹ Art. 1511 din Codul civil.

²⁷² Art. 1540 din Codul civil.

²⁷³ Art.1515 din Codul civil.

²⁷⁴ Art. 1490 din Codul civil.

Republica Moldova în condițiile prevăzute de acordurile bilaterale și internaționale la care Republica Moldova este parte.

Notarii din Republica Moldova se pot adresa, prin intermediul Ministerului Justiției, în organele de justiție ale altor state cu misiuni privind îndeplinirea unor anumite acte notariale.

7.5. LISTA ACTELOR NORMATIVE RECOMANDATE

- Codul civil al RM nr.1107 din 06.06.2002;
- Codul familiei al RM nr. 1316 din 26.10.2000;
- Legea nr.1453-XV/2002 cu privire la notariat;
- Legea nr.100-XV/2001 privind actele de stare civilă;
- Legea cadastrului bunurilor imobile nr.1216-XII din 1992;
- Legea taxei de stat nr.1216-XII din 1992.

7.6. MODELE DE ACTE

Testament

Subsemnatul, ..., domiciliat în ....., str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ....., titular al ..... seria ..... număr ....., eliberat la data de ..... de către ....., de bună voie și nesilit de nimeni, aflându-mă în deplinătatea facultăților mintale, pentru cazul morții mele, dispun următoarele:

Las întreaga avere mobilă și imobilă ce se va găsi în patrimoniul meu la data decesului, lui ....., domiciliat în ....., str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ....., titular al ..... seria ..... număr ....., eliberat la data de ..... de către .....

Declar că nu am moștenitori rezervari.

Numesc executor testamentar pe ....., domiciliat în....., str. .... nr. ...., bloc ....., scara ....., etaj ....., apartament ....., titular al ....., seria ..... număr ....., eliberat la data de ..... de către ....., cod numeric personal .....

Redactat și dactilografiat în ..... exemplare, la Biroul notarului ..... astăzi, ... data ..... autentificării.

S-au eliberat părții ..... exemplare.

TESTATOR

COMPARTIMENTUL VIII. DREPTUL FAMILIEI

GLOSAR

Autoritate tutelară – organ de stat căruia îi revin, conform legii, atribuții privitoare la stabilirea și organizarea tutelei, la supravegherea, controlul și îndrumarea activității de ocrotire a minorului și a altor incapabili.

Bunuri comune (comunitate de bunuri) – regim stabilit de lege sau prin învoiala părților cu privire la bunurile lor. În conformitate cu Codul familiei, bunurile dobândite în timpul căsătoriei de oricare dintre soți sunt, la data dobândirii lor, bunuri comune ale soților. Pot deveni bunuri comune toate bunurile, fără a distinge dacă sunt mobile sau imobile, corporale sau incorporale, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege. Soții sunt egal îndreptățiți să administreze și să dispună de bunurile comune care nu pot fi urmărite de creditorii personali ai unuia dintre soți. Niciunul dintre soți nu poate înstrăina și nici nu poate greva un teren sau construcție (pământ, casă etc.), ce face parte din bunurile comune, dacă nu are consimțământul expres al celuilalt soț. La desfacerea căsătoriei, bunurile comune fac obiectul partajului (buna învoială sau partaj judecătoresc).

Curatelă – instituție reglementată de Codul familiei care are ca scop ocrotirea juridică a unor persoane fizice aflate în situații speciale; mod de organizare a vieții în comun a oamenilor, bazat pe legăturile stabilite prin căsătorie și pe legăturile de rudenie, care îndeplinește multiple funcții prevăzute de lege. Curatela este organizată de autoritatea tutelară.

Decăderea părintelui din drepturile părintești – pierderea drepturilor părintești cu titlu de sancțiune pronunțată prin hotărâre judecătorească. Redarea exercițiului drepturilor părintești este tot de competența instanțelor judecătorești și se dispune atunci când au încetat împrejurările care au dus la sancțiunea decăderii.

Divorț – desfacerea căsătoriei prin hotărâre judecătorească, la cererea unuia sau ambilor soți, atunci când, din cauza unor motive temeinice, raporturile dintre ei sunt atât de grav și iremediabil vătămate încât continuarea căsătoriei este vădit imposibilă pentru cel care cere desfacerea ei.

Familie – mod de organizare a vieții în comun a oamenilor, bazat pe legăturile stabilite prin căsătorie și pe legăturile de rudenie, care îndeplinește multiple funcții: biologice, economice, educative, spirituale, și care, datorită importanței sale, are un statut juridic propriu.

Impedimente la căsătorie – împrejurări prevăzute de lege, care fac imposibilă încheierea căsătoriei.

Obligația de întreținere – mijloc procesual prin care persoana îndreptățită poate cere instanței să impună persoanei obligate de lege să plătească întreținerea.

Opunere la căsătorie – posibilitatea oricărei persoane de a se adresa în scris, cu arătarea motivelor, ofițerului de stare civilă, cerând să nu se încheie o căsătorie dacă există o piedică legală.

Paternitate – legătura juridică între copil și tată izvorând din descendența naturală sau din adopție.

aporturile patrimoniale între soți – raporturi juridice cu caracter patrimonial ce se stabilesc între soți ca urmare a căsătoriei cu privire la: a) contribuția soților la suportarea sarcinilor casnice; b) bunurile soților; c) obligația reciprocă de întreținere.

Raporturile personale între soți – relații care iau naștere între soți ca urmare a căsătoriei și care, în esența lor, privesc obligația de sprijin reciproc moral, obligația de fidelitate, obligația de a locui împreună, îndatoririle conjugale, obligația de a purta, în timpul căsătoriei, numele declarat la încheierea ei.

Stare civilă – totalitatea atributelor și calităților unor persoane, izvorâte din apartenența acestora la o familie, cum sunt calitatea de copil, de soț, de divorțat etc., care se dobândesc fie ca urmare a unui fapt juridic, nașterea, decesul, fie prin încheierea de acte juridice, căsătoria, adopția etc.

Tutelă – instituție de ocrotire a minorului care este lipsit de îngrijire părintească și a persoanelor care în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice nu se pot apăra singure. Tutorele exercită drepturile și îndeplinește obligațiile ce-i revin în scopul ocrotirii intereselor acestor persoane.

Violența în familie – orice formă de violență fizică, psihologică sau sexuală, care pune în pericol siguranța și bunăstarea unui membru al familiei și/sau recurgerea la forța fizică ori emoțională, inclusiv violența sexuală, în cadrul familiei sau gospodăriei. Această noțiune include abuzul asupra copilului, incestul, maltratarea soției și orice abuz sexual sau de altă natură față de oricare membru al gospodăriei.

Dreptul familiei este reprezentat de totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii și consolidării familiei.

Acest compartiment va trata cele mai importante momente din viața de zi cu zi a fiecărui om, formulând răspunsuri la cele mai frecvente întrebări și dând sfaturi utile.

Vom vorbi despre cum se încheie o căsătorie și când încetează aceasta, ce drepturi și obligații personale au soții, care este regimul legal al bunurilor soților. Vom aborda teme de interes general, bazate pe schimbul de valori și generații: contractul matrimonial, concubinajul, raporturile familiale cu elemente de extraneitate; raporturile juridice dintre părinți și copii; aspecte ce țin de obligația de întreținere dintre membrii familiei; formele de protecție a copiilor rămași fără ocrotire părintească. Un capitol aparte va fi dedicat violenței domestice.

8.1. CĂSĂTORIA

Familia are la bază uniunea liber consimțită între soți. Căsătoria este actul juridic încheiat de către un bărbat și o femeie, potrivit dispozițiilor legale, în fața ofițerului de stare civilă.

În acest capitol veți găsi informații despre căsătorie și concubinaj, cum se încheie o căsătorie și ce condiții trebuie respectate de viitorii soți, avantajele și dezavantajele acestei forme de conviețuire prin prisma regimului legal al bunurilor soților și concubinilor. Vom diviza bunurile mobile și imobile, bunurile personale și comune ale soților.

Dar să nu uităm că obligațiile personale ale soților (egalitatea soților în relațiile familiale, alegerea numelui de familie de către soți, obligația reciprocă de sprijin moral și de fidelitate conjugală) nu sunt mai puțin importante decât cele patrimoniale.

8.1.1. Ce este căsătoria

8.1.1.1. Caracterul civil

Încheierea căsătoriei are loc la organele de stare civilă, precum și la alte organe abilitate prin lege. Înregistrarea căsătoriei se realizează în registrul de stare civilă.

8.1.1.2. Caracterul religios

Soții pot să încheie o căsătorie religioasă, dar numai după cea civilă. Ea nu produce niciun efect juridic, având semnificația binecuvântării spirituale a căsătoriei de către biserică.

8.1.1.3. Concubinajul

Legea nu recunoaște concubinajul ca formă de conviețuire. Potrivit prevederilor Codului familiei, statul ocrotește căsătoria și familia, apără interesele mamei și ale copilului și recunoaște căsătoria încheiată în fața ofițerului de stare civilă.

Relația de concubinaj ridică întrebări dintre cele mai diverse în practică. De cele mai multe ori, concubinii sunt induși în eroare de prevederi legale care par să li se aplice, fără să știe că, de fapt, legea nu conferă recunoaștere legală acestei relații. Ce se întâmplă cu bunurile concubinilor, cum poate fi obligat concubinul-

tată să se achite de obligațiile sale de părinte, cine moștenește pe cine sau cum se pot recupera anumite cheltuieli făcute de concubini – sunt câteva dintre subiectele pe care am decis să le tratăm în cele ce urmează.

Între concubini, practic, nu există drepturi și obligații reciproce în sensul prevederilor Codului familiei, nu trebuie să dea socoteală de cheltuielile financiare proprii, pot să ascundă valoarea reală a salariilor câștigate, iar bunurile aparțin fiecăruia după cum le-a cumpărat fiecare. Dacă unul dintre concubini, în calitate de unic proprietar, dorește să-și ipotecheze casa în care locuiesc cei doi de 7 ani, nu va trebui să ceară acordul concubinului său.

Deși în relația de concubinaj nu există drepturi și obligații de genul celor reglementate prin lege pentru căsătorie, adesea traiul în comun îi pune pe cei doi parteneri în fața unor situații ce fac parte din viață.

Din punct de vedere juridic, pe planul relațiilor personale nu există probleme. Fiecare își poate părăsi partenerul de viață atunci când consideră necesar. Dar se pune problema care este regimul bunurilor dobândite în comun. Singura situație în care putem vorbi despre bunuri comune (în sensul că există un drept de proprietate comună al celor doi) este atunci când ambii concubini au participat la dobândirea unui anumit bun, într-o mică/mare măsură. Dacă cei doi cumpără, spre exemplu, un apartament împreună, fiecare va fi proprietar asupra aceluia apartament proporțional contribuției acestuia la prețul de cumpărare.

Nu este exclus, așa cum ne demonstrează practica, faptul ca doi concubini să contracteze împreună un credit ipotecar, situație în care drepturile și obligațiile fiecăruia sunt destul de clare în raportul cu banca. Dar în situația în care creditul ipotecar este făcut doar de unul dintre concubini și, din când în când, celălalt contribuie cu plata ratei la bancă, se întâmplă oare ca acesta din urmă să înceapă să devină un mic proprietar al bunului? Răspunsul este foarte simplu: nu.

Singurul mod în care un concubin poate spera să-l moștenească pe celălalt este dacă acesta din urmă i-a lăsat ceva prin testament.

Dintr-o astfel de relație pot rezulta și copii. În legătură cu situația copiilor născuți în afara căsătoriei, aceștia se bucură de același regim de ocrotire ca și orice copil din căsătorie. Legea prevede asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Copilul născut în afara căsătoriei beneficiază de relațiile de rudenie și față de rudele părinților săi, are dreptul să vină la moștenirea ambilor părinți sau la moștenirea altor rude.

Dacă copilul este din afara căsniciei, el va dobândi numele de familie al aceluia dintre părinți față de care filiația a fost mai întâi stabilită, ulterior numele poate fi schimbat.

8.1.2. Cum se încheie o căsătorie

8.1.2.1. Condiții de fond

Condiții de încheiere a căsătoriei (condiții pozitive): trebuie dovedite de viitorii soți la încheierea căsătoriei.

- Aptitudinea fizică: diferența de sex dovedită cu certificatul de naștere, vârsta matrimonială - minim 18 ani, care poate fi micșorată cu 2 ani, cu încuviințarea autorității administrației publice locale în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească și acordul părinților minorului.

- Consimțământul este răspunsul afirmativ – „DA”, în formă autentică și solemnă în fața ofițerului de stare civilă. Consimțământul poate fi afectat de vicii ca: eroarea, dolul sau viclenia, violența fizică sau morală. Consimțământul trebuie să fie actual, personal și simultan.

- Atitudinea morală. Comunicarea reciprocă, la solicitare, a stării sănătății prin certificate medicale înainte de încheierea căsătoriei. Scopul urmărit este ca viitorii soți să conștientizeze existența unor boli care ar prezenta riscuri pentru viitoarea familie și copil.

Pentru încheierea căsătoriei, în mod valabil este necesară lipsa impedimentelor (condiții negative) ce pot fi invocate de către soț pe calea opunerii la căsătorie.

Nu se admite încheierea căsătoriei între:

a) persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită;

- b) rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun;
- c) adoptator și adoptat;
- d) adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv;
- e) curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei;
- f) persoane dintre care cel puțin una a fost lipsită de capacitatea de exercițiu;
- g) persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa;
- h) persoane de același sex.

8.1.2.2. Condiții de formă

Condiții de formă – formalitățile prealabile care au ca scop împiedicarea încheierii căsătoriei în cazul unor impedimente. Încheierea căsătoriei se face în prezența persoanelor care se căsătoresc, după expirarea unui termen de cel puțin o lună din momentul depunerii de către ele a declarației de căsătorie. În cazuri excepționale (pericol pentru viață, graviditate, nașterea copilului etc.), căsătoria poate fi încheiată chiar în ziua depunerii declarației. Termenul maxim ce se stabilește pentru încheierea căsătoriei nu va depăși două luni de la data depunerii declarației de căsătorie.

Momentul încheierii căsătoriei are loc în timpul exprimării consimțământului.

Pentru detalii cu privire la: temeiul înregistrării actului de căsătorie, modalitatea de încheiere a căsătoriei, specimenul declarației de căsătorie, formularul actului și certificatului de căsătorie, a se vedea Compartimentul 18, capitolul [18.2](#) Înregistrarea actului de căsătorie.

8.1.3. Drepturile și obligațiile personale ale soților

Relațiile personale sunt la fel de importante ca și cele patrimoniale reprezentând un element de armonie și progres în familie. Obligațiile morale constau în prietenie și afecțiune, dublate de drepturi și îndatoriri cuprinse în normele de drept ce protejează totodată și drepturile soților față de terți.

Drepturile și obligațiile personale ale soților sunt: egalitatea soților în relațiile familiale; alegerea numelui de familie de către soți, sprijinul moral reciproc și fidelitatea conjugală.

8.1.4. Regimul legal al bunurilor soților

Principiul de bază al regimului legal al bunurilor soților este că bunurile obținute de către oricare dintre soți în timpul căsătoriei sunt bunuri comune. Fac excepție bunurile prevăzute expres de lege, cum ar fi bunurile dobândite printr-o moștenire sau donație. Neînțelegerile dintre soți în privința relațiilor patrimoniale se soluționează de comun acord sau se apelează la instanțele de judecată.

Bunul poate fi imobil sau mobil. La categoria de bunuri imobile se raportează terenurile, porțiunile de subsol, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ. Bunurile care nu sunt raportate la categoria de bunuri imobile, inclusiv banii, sunt considerate bunuri mobile.

Dreptul de proprietate este supus înregistrării de stat. Înregistrarea de stat a drepturilor asupra bunurilor imobile este publică. Organul Cadastral Teritorial care efectuează înregistrarea de stat este obligat să elibereze oricărei persoane informații despre toate drepturile și grevările înregistrate asupra oricărui imobil și un document ce ar confirma înregistrarea.

Dreptul de proprietate este transmis dobânditorului în momentul predării bunului mobil dacă legea sau contractul nu prevede altfel.

În cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândește la data înscrierii în registrul bunurilor imobile.

În țara noastră soții au două categorii fundamentale de bunuri:

- bunurile proprii ale fiecăruia dintre soți;

- bunurile comune ale ambilor soți.

8.1.4.1. Bunurile personale

Bunurile proprii ale soților sunt prevăzute, limitativ, în Codul familiei. Acestea reprezintă excepția de la regula comunității de bunuri. Determinarea bunurilor ca fiind proprii se face și în funcție de data dobândirii lor (care este anterioară căsătoriei), având în vedere legătura acestor bunuri cu persoana soțului dobânditor.

Bunurile dobândite în timpul căsătoriei prin moștenire sau donație, afară de cazul în care dispunătorul a prevăzut că ele vor fi comune. Bunurile dobândite prin moștenire sau donație în timpul căsătoriei devin bunuri proprii datorită caracterului personal al dobândirii lor. Astfel, bunurile dobândite prin donație sunt bunuri proprii întrucât se ține cont de voința dispunătorului.

Dacă dispunătorul precizează, în mod expres, că bunul este comun sau este destinat obținerii unui alt bun comun (de exemplu, când se donează o sumă de bani în vederea achiziționării unui apartament pe care dispunătorul îl dorește comun), atunci bunul donat este comun. Dacă dispunătorul nu face o asemenea precizare, atunci bunul donat este bun propriu.

Darurile de nuntă sunt considerate bunuri comune ale soților deoarece sunt dobândite în timpul căsătoriei. Această situație este întâlnită în cazul în care darurile de nuntă sunt obișnuite. Dacă darurile de nuntă constau în sume mari de bani sau în bunuri de valoare (de exemplu, o casă) donate de către părinți, fără să se precizeze că ele se fac ambilor soți, atunci bunurile sunt proprii.

Lucrurile de uz personal devin proprii având în vedere destinația lor. Pentru a fi bunuri proprii, bunurile de uz personal trebuie să întrunească anumite condiții:

- bunul să aparțină unuia dintre soți, să fie destinat, în mod efectiv, uzului exclusiv și personal al unuia dintre soți (de exemplu, îmbrăcămintea);
- bunul devine propriu soțului care-l folosește, fără să se facă distincție între modurile de dobândire (de exemplu, bunul dobândit de soțul care-l folosește pentru uzul său personal devine propriu chiar dacă a fost procurat ca bunuri comune);
- bunurile de lux (de exemplu, bijuteriile), fiind lucruri de valoare, sunt bunuri comune, chiar dacă sunt folosite de către un singur soț.

8.1.4.2. Bunurile comune

Bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei sunt proprietatea lor comună dacă, în conformitate cu legea sau contractul încheiat între ei, nu este stabilit altfel. Orice bun dobândit de soți în timpul căsătoriei se prezumă proprietate comună în devălmășie până la proba contrară.

Împărțirea bunurilor comune, în timpul căsătoriei, se poate face la cererea oricăruia dintre soți sau la cererea creditorilor personali ai oricăruia dintre soți. Condițiile sunt apreciate de instanța judecătorească (de exemplu, abandonarea forțată a domiciliului comun din cauza relelor tratamente, vârsta avansată și starea de boală a unuia dintre soți).

Împărțirea bunurilor comune se face în timpul căsătoriei, adică în intervalul cuprins între momentul încheierii căsătoriei și momentul în care oricare din soți a introdus o acțiune de divorț. Dacă unul dintre soți a intentat acțiunea de divorț, partajul are loc în cadrul acestei acțiuni. Împărțirea bunurilor comune se poate face, pentru motive temeinice, numai prin hotărâre judecătorească, este de competența instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul comun al soților, unde sunt și bunurile supuse partajului. Dreptul de acțiune al soților pentru împărțirea bunurilor comune are caracter personal, ceea ce înseamnă că poate fi exercitat numai de către aceștia. Acțiunea pornită de către un soț nu poate fi continuată, după decesul acestuia, de către moștenitori. Împărțirea bunurilor comune, în timpul căsătoriei, are caracter definitiv. Bunurile, astfel împărțite, devin bunuri proprii, iar bunurile rămase neîmpărțite, ca și cele care se dobândesc ulterior, sunt bunuri comune.

Soții pot avea două categorii de datorii: personale și comune. În consecință, există două categorii de creditori: personali și comuni.

Creditorii personali nu pot urmări bunurile comune, ci numai bunurile proprii ale soțului. Dacă bunurile proprii ale soțului debitor nu sunt suficiente pentru acoperirea creanțelor (datoriilor) creditorilor personali, aceștia pot cere împărțirea bunurilor comune, prin hotărâre judecătorească, însă numai în măsura necesară acoperirii creanței. Acțiunea creditorilor personali pentru împărțirea bunurilor comune are caracter subsidiar. Acțiunea în justiție se introduce împotriva ambilor soți, astfel încât hotărârea sa le fie opozabilă, să producă efecte.

Împărțirea privește numai bunurile comune prezente ale soților și nu cele viitoare.

8.1.4.3. Determinarea părților din proprietatea comună a soților în caz de împărțire a bunurilor

În cazul împărțirii bunurilor proprietate comună a soților, părțile lor se consideră egale. Bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei sunt supuse regimului proprietății în devălmășie, adică sunt considerate bunuri comune, chiar dacă sunt înregistrate pe numele doar al unuia dintre soți.

Dreptul la proprietate în devălmășie se extinde și asupra soțului care nu a avut un venit propriu, fiind ocupat cu gospodăria casnică, cu educația copiilor sau din alte motive temeinice.

Instanța judecătorească este în drept, în baza cererii soțului interesat care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei, să declare bunurile dobândite de către el în perioada cât soții au dus gospodării separate, proprietate a acestuia.

Împărțirea proprietății în devălmășie a soților poate fi făcută atât în timpul căsătoriei, cât și după desfacerea ei, la cererea oricăruia dintre soți. Proprietatea în devălmășie poate fi împărțită în baza acordului dintre soți, printr-un contract autentificat la notar. În caz de neînțelegere, determinarea cotei-părți a fiecărui soț în proprietatea în devălmășie, precum și împărțirea acesteia în natură, se face pe cale judecătorească.

La împărțirea proprietății în devălmășie, instanța judecătorească, la cererea soților, stabilește bunurile ce urmează să fie transmise fiecăruia dintre ei. Dacă unuia dintre soți îi sunt transmise bunuri care depășesc cota ce-i revine, celuilalt soț i se poate stabili o compensație bănească sau de altă natură.

Bunurile procurate pentru copiii minori (îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite școlare, instrumente muzicale, jucării etc.) se transmit gratuit soțului împreună cu care locuiesc copiii.

Pentru împărțirea bunurilor proprietate în devălmășie a soților a căror căsătorie a fost desfăcută, se stabilește un termen de prescripție de 3 ani. Prin urmare, oricare dintre soți poate cere partajarea bunurilor și după divorț, dar într-un termen de 3 ani de la rămânerea definitivă a hotărârii de divorț.

Instanța judecătorească este în drept să diferențieze cotele-părți în proprietatea în devălmășie a soților, ținând cont de interesele unuia dintre soți și/sau de interesele copiilor minori.

Exemplu

În timpul căsătoriei s-a născut un copil, în prezent minor. Soții au divorțat și doresc să facă partajul. Este vorba despre un singur bun comun: un apartament cu două camere. În urma divorțului, copilul a fost încredințat unuia dintre părinți spre creștere și educare. Poate obține în acest caz, acest părinte, mai mult de jumătate din bunurile comune în urma procesului de partaj?

Bunul este comun, prin urmare fiecare dintre cei doi soți au o cotă de 1/2 din acest bun. Nu are nicio relevanță asupra modului de împărțire a acestor cote că unul dintre părinți are în îngrijire și educare copilul minor rezultat din căsătorie. Acest din urmă soț poate solicita atribuirea în natură a casei, dar nu obține decât cota de 1/2 sau, dacă a avut o contribuție mai mare la dobândirea aceluși bun, va avea o cotă majorată.

În cazul partajului locuinței comune sau numai parțial comune, dreptului de folosință i se va aplica aceeași soluție ca și dreptului asupra locuinței.

Exemplu

O persoană a cumpărat înainte de încheierea unei căsătorii un apartament. Dorește să divorțeze după ce au trecut mai mult de 5 ani de la încheierea căsătoriei. Are soțul acestei persoane dreptul la jumătate din acest apartament?

Faptul că au trecut 2, 5 sau 7 ani de la încheierea căsătoriei nu afectează în niciun fel calitatea de bun propriu a acestui apartament. Apartamentul cumpărat de unul dintre soți înainte de căsătorie este bun propriu al acestuia.

8.1.4.4. Actele de posedare, folosință și dispunere asupra bunurilor comune

Potrivit principiului egalității dintre soți, ei hotărăsc de comun acord și în deplină egalitate cu privire la administrarea, folosința și dispunerea asupra bunurilor comune. Fiecare dintre soți este în drept să dispună (să vândă) de bunurile comune, acordul celuilalt soț fiind presupus că există, cu excepția bunurilor imobile pentru vânzarea cărora este necesar acordul expres al celuilalt soț.

Unul dintre soți nu poate, fără consimțământul expres al celuilalt, să rezilieze contractul de închiriere a spațiului de locuit, să înstrăineze casa sau apartamentul ori să limiteze prin acte juridice dreptul la locuință al celuilalt soț.

8.1.4.5. Sumele economisite și depuse la bancă

Deși în raporturile dintre bancă și soți, titular al sumelor depuse este soțul indicat ca posesor de cont, depunerea unor sume de bani la bancă nu schimbă caracterul comun sau propriu al acestora. Astfel, sumele de bani – bunuri comune, își păstrează acest caracter prin depunerea la bancă, chiar dacă apare ca titular un singur soț.

8.1.4.6. Locuința construită ori cumpărată cu credit

Se identifică următoarele situații:

- când numai o parte din rate au fost achitate în timpul căsătoriei, locuința este bun comun numai în măsura achitării acestor rate;
- dacă toate ratele au fost achitate în timpul căsătoriei, locuința este bun comun;
- dacă soții s-au înțeles ca o locuință construită pe numele unuia dintre ei, dar cu contribuția ambilor (predarea locuinței făcându-se anterior încheierii căsătoriei) să devină bun comun, atunci locuința respectivă dobândește acest caracter în momentul celebrării căsătoriei.

8.1.4.7. Construcții efectuate de unul din soți pe terenul proprietate comună

Dacă mijloacele sunt bunuri proprii și există consimțământul celuilalt soț, construcția va fi bun propriu, iar constructorul devine și superficiar.

Dacă mijloacele folosite la construcție sunt doar în parte bunuri proprii, construcția va fi bun propriu în măsura în care încorporează bunuri proprii și bun comun în rest, numai dacă există consimțământul celuilalt soț.

8.1.4.8. Construcțiile efectuate de soți pe terenul unuia dintre ei

În situația în care unul dintre soți construiește cu mijloace comune pe terenul proprietatea celuilalt soț, cu acordul acestuia:

soțul proprietar al terenului nu va deveni și proprietar al construcției, aceasta fiind bun comun în devălmășie al ambilor soți.

Exercitarea dreptului de proprietate comună în devălmășie prezintă unele particularități, determinate de natura relațiilor dintre titularii acestui drept, relații întemeiate pe deplina egalitate a celor doi soți care hotărăsc de comun acord în tot ceea ce privește căsătoria.

Așadar, soțul constructor având un drept de superficie (constă în dreptul de proprietate al unei persoane, numită superficial, privitor la construcțiile, plantațiile sau alte lucrări ce se află pe un teren proprietatea altuia, teren asupra căruia superficialul are un drept de folosință, accesoriu dreptului de proprietate asupra construcțiilor, plantațiilor etc.), soțul proprietar al terenului rămâne mai departe proprietar al acestuia, dar dreptul său de proprietate este grevat de dreptul de folosință al celuilalt soț.

Aceeași soluție este valabilă și în cazul construcțiilor alăturate, învecinate sau suprapuse unei construcții vechi, aparținând numai unuia dintre soți. Noile construcții devin proprietate comună a ambilor soți, iar cele vechi, la fel ca și terenul, rămân în proprietatea exclusivă a soțului titular al dreptului de proprietate, dreptul său de proprietate fiind grevat de dreptul de folosință al celuilalt soț.

În cazul în care construcția este edificată de soți împreună, cu mijloace comune, pe terenul proprietatea unuia dintre ei

În mod evident, construcția este bun comun al celor doi soți, soțul neproprietar asupra terenului având un drept de superficie, respectiv, drept de proprietate comună în devălmășie asupra construcției și un drept de folosință asupra porțiunii din teren aferentă construcției.

În cazul în care construcția este edificată de un soț, cu mijloace care sunt bunuri proprii, pe terenul proprietatea celuilalt soț, cu consimțământul acestuia

În acest caz, soțul constructor dobândește un drept de superficie, celălalt soț rămânând proprietarul terenului, care continuă a fi bun propriu, dar va fi grevat de dreptul de folosință cuprins în dreptul de superficie al soțului constructor.

În cazul în care construcția este edificată de unul dintre soți cu mijloace proprii pe terenul proprietate comună a ambilor soți, dacă a existat și consimțământul celuilalt soț

În cazul de față, construcția rămâne bun propriu al soțului constructor. Dacă nu a avut consimțământul celuilalt soț sau a construit împotriva acestui consimțământ, proprietarul pământului are dreptul de a cere ridicarea construcției și plata daunelor.

8.1.4.9. Construcții efectuate de soți pe terenul proprietate a unui terț

Se identifică următoarele situații:

- dacă soții-constructori au fost de bună-credință (au permisiunea proprietarului terenului, chiar obținută ulterior), ei devin proprietari ai construcției și superficiali asupra terenului;
- dacă nu au permisiunea proprietarului terenului, acesta din urmă poate invoca accesiunea imobiliară artificială și poate deveni proprietar asupra construcției cu obligația de a plăti constructorilor valoarea manoperei și a materialelor sau sporul de valoare al fondului. De asemenea, poate cere dărâmarea construcției și plata daunelor;
- în cazul în care terenul a fost atribuit de stat în folosința soților pentru ridicarea locuinței, construcția este bun propriu, iar dreptul de folosință asupra terenului este accesoriu față de construcție, existând pe durata acesteia. În ceea ce privește dreptul de folosință asupra unui asemenea teren, este bun comun sau bun parțial comun și parțial propriu.

8.1.5. Regimul bunurilor dobândite de concubini

Spre deosebire de regimul comunității, în cazul bunurilor dobândite de concubini se va avea în vedere fiecare bun în parte. Astfel, dacă la cumpărarea unui obiect de mobilier cei doi au contribuit în proporție egală, atunci, tot în această proporție, vor avea dreptul să ia în cazul partajului.

Tipul de proprietate se numește pe cote-părți, deoarece proporția fiecăruia de contribuție este exact stabilită. Dacă un anumit bun dobândit nu poate fi împărțit în natură și foștii concubini nu se înțeleg, atunci obiectul respectiv poate fi vândut și suma de bani obținută va fi împărțită conform cotei ce-i revine fiecăruia.

Să mai precizăm că, spre deosebire de soți, oricare dintre concubini în calitate de proprietar comun poate face acte de folosință asupra bunurilor comune numai în măsura în care nu aduce atingere folosinței concomitente a celuilalt proprietar și nu schimbă destinația bunurilor respective, ceea ce înseamnă, în fapt, că actele de folosință nu pot fi făcute decât cu consimțământul celuilalt coproprietar. Cu atât mai mult, actele de dispoziție nu pot fi făcute decât cu consimțământul celuilalt coproprietar.

O altă situație întâlnită în practică este aceea în care un bun este dobândit de cei doi parteneri de viață, dar în actul de achiziție figurează numai unul dintre ei. Contribuția și a celuilalt partener poate fi dovedită prin orice mijloc de probă, inclusiv cu martori.

Concubinii, spre deosebire de soți, nu au vocație reciprocă la moștenirea celuilalt. Este vorba de moștenirea legală, deoarece nimic nu îi împiedică să lase un testament prin care să-l instituie moștenitor pe partenerul său.

În cazul în care concubinii se înțeleg ca o construcție ridicată prin contribuția ambilor să devină comună, atunci edificiul va dobânde caracterul de bun comun, în sensul dreptului familiei.

Pentru detalii cu privire la succesiune, a se vedea [Compartimentul 7](#).

8.1.6. Contractul matrimonial

Contractul matrimonial este convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia.

Soții sunt în drept să determine în contractul matrimonial drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă și modul de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei și la cheltuielile comune, bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de partaj, precum și să stabilească alte clauze patrimoniale, inclusiv sancțiuni patrimoniale pentru soțul vinovat de desfacerea căsătoriei. Acordul privind întocmirea, modificarea și rezilierea contractului matrimonial se întocmește în scris și se autentifică notarial. Soții pot include în contractul matrimonial clauza de mediere.

Contractul matrimonial:

- poate fi încheiat până la înregistrarea căsătoriei sau în orice moment în timpul căsătoriei, fiind încheiat până la înregistrarea căsătoriei și intră în vigoare la data înregistrării acesteia. Contractul matrimonial se încheie în formă scrisă și se autentifică notarial. Nerespectarea acestor condiții face ca contractul să fie nul;

- poate stabili că toate bunurile dobândite de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei sunt proprietate personală a soțului care le-a dobândit;

- poate conține drepturi și obligații de întreținere reciprocă, felul în care fiecare dintre soți participă la veniturile obținute de fiecare dintre ei și la cheltuielile comune, bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de împărțire a acestora;

- poate conține sancțiuni patrimoniale pentru soțul vinovat de desfacerea căsătoriei;

- poate fi modificat sau anulat în orice moment, în baza acordului dintre soți. Acordul privind modificarea sau anularea contractului matrimonial se întocmește în scris și se autentifică la notar.

La autentificarea contractului matrimonial, părțile vor prezenta:

- actele de identitate ale soților;
- certificatul de căsătorie a soților;

- în cazul încheierii contractului înainte de căsătorie, dovada că soții au depus declarația de căsătorie la Oficiul de Stare Civilă. Un astfel de contract va avea efect numai în cazul încheierii căsătoriei.

Contractul matrimonial încheiat în timpul căsătoriei nu are acțiune orientată spre trecut²⁷⁵. Bunurile dobândite până la încheierea contractului aparțin soțului care le-a dobândit. Astfel, în cazul desfacerii căsătoriei, bunul imobil dobândit până la încheierea contractului matrimonial va fi supus divizării în condițiile legii și nu conform prevederilor contractului.

Prin contractul matrimonial soții pot modifica regimul legal al proprietății în devălmășie. Contractul matrimonial poate stabili că toate bunurile dobândite de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei sunt proprietate personală a soțului care le-a dobândit.

Astfel, efectul esențial al contractului matrimonial va fi schimbarea regimului juridic al bunurilor dobândite în timpul căsătoriei, dacă în lipsa contractului bunurile se împart în mod egal între soți atunci când există un contract matrimonial, partajul se va face în modul stabilit de acesta.

La cererea unuia dintre soți sau a autorității tutelare, instanța judecătorească este în drept să declare nulitatea, totală sau parțială, a contractului matrimonial dacă acesta conține clauze care lezează drepturile și interesele unuia dintre soți, ale copiilor minori ori ale altor persoane ocrotite prin lege.

8.2. ÎNCETAREA CĂSĂTORIEI

În conformitate cu Codul familiei, conform regulii generale, căsătoria încetează în urma decesului (morții) sau declarării pe cale judiciară a decesului unuia dintre soți. Căsătoria poate înceta, de asemenea, prin divorț (desfacere), în baza cererii unuia sau a ambilor soți ori a tutorelui soțului declarat incapabil.

Atenție! În lipsa acordului soției, soțul nu poate cere desfacerea căsătoriei, în timpul gravidității acesteia, precum și timp de un an după nașterea copilului, dacă acesta s-a născut viu și trăiește.

Încetarea căsătoriei intervine în următoarele situații: în cazul în care soții nu se mai înțeleg din diverse motive și doresc ca fiecare să-și continue viața în mod separat; legea sancționează căsătoria pentru nerespectarea cerințelor legale (recăsătoria soțului celui ce fusese declarat mort); declararea judecătorească a morții celui dispărut; decesul unuia dintre soți. Efectele se produc pentru viitor.

8.2.1. Desfacerea căsătoriei la oficiul de stare civilă

Căsătoria poate fi desfăcută de către Oficiul de Stare Civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soți sau la acel Oficiu de Stare Civilă unde a fost înregistrată căsătoria, în următoarele cazuri și cu participarea obligatorie a ambilor soți:

- în baza acordului comun al soților care nu au copii minori comuni (inclusiv înfiați de ambii soți);
- când între soți nu există litigii referitoare la împărțirea bunurilor comune sau la întreținerea soțului inapt de muncă.

La cererea unuia dintre soți, căsătoria poate fi desfăcută de Oficiul de Stare Civilă, dacă alt soț: a fost declarat incapabil; a fost declarat dispărut; a fost condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de 3 ani.

În cazul apariției litigiilor între soți, desfacerea căsătoriei se face pe cale judecătorească. Dacă asemenea litigii apar după desfacerea căsătoriei de către Oficiul de Stare Civilă, acestea de asemenea se soluționează pe cale judecătorească.

8.2.2. Desfacerea căsătoriei în instanța de judecată

Conform Codului familiei, căsătoria poate fi desfăcută pe cale judecătorească în următoarele cazuri:

²⁷⁵ Art. 29 alin. (3) din *Codul familiei al Republicii Moldova*.

- dacă soții au copii minori comuni (inclusiv înfiați de ambii soți), cu excepția cazurilor când unul dintre soți a fost declarat incapabil, a fost declarat dispărut ori a fost condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de 3 ani sau nu-și dă acordul la divorț, precum și
- în lipsa acordului la divorț al unuia dintre soți;
- există acordul la divorț al ambilor soți, însă unul dintre ei refuză să se prezinte la Oficiul de Stare Civilă.

Instanța judecătorească va desface căsătoria dacă va constata că traiul în comun al soților și păstrarea familiei în continuare este imposibilă.

Dacă, în procesul examinării cererii de desfacere a căsătoriei, unul dintre soți nu-și dă acordul la divorț sau împrejurările denotă că păstrarea familiei este posibilă, instanța judecătorească va amâna examinarea, stabilind un termen de împăcare de la o lună până la șase luni, cu excepția cauzelor de divorț pornite pe motivul violenței în familie confirmate prin probe.

La desfacerea căsătoriei, soții pot prezenta instanței judecătorești:

- un acord privind împărțirea bunurilor lor proprietate în devălmășie (comună);
- un acord privind plata pensiei de întreținere a copiilor sau a soțului inapt de muncă ce necesită sprijin material, indicând mărimea acesteia;
- un acord privind determinarea părintelui împreună cu care vor locui copiii minori comuni.

În cazul lipsei acordului indicat sau dacă se va dovedi că acest acord știrbește drepturile și interesele copiilor minori sau ale unuia dintre soți, instanța judecătorească este obligată:

- să împartă, la cererea soților (sau a unuia dintre ei), bunurile lor proprietate în devălmășie;
- să determine care dintre părinți va plăti pensia de întreținere a copiilor minori și mărimea acesteia;
- să stabilească, la cererea soțului inapt de muncă, care are dreptul la pensia de întreținere de la celălalt soț, mărimea și modul de plată a acestei pensii;
- să stabilească cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț.

Litigiile, altele decât cele expuse mai sus, nu pot fi soluționate în procesul de desfacere a căsătoriei, cu excepția acțiunii de contestare a paternității la cererea soțului.

Dacă, la împărțirea bunurilor proprietate în devălmășie a soților, vor fi atinse interesele persoanelor terțe, instanța judecătorească este în drept să dispună examinarea cererii respective într-un proces aparte.

8.2.2.1. Procedura divorțului

Divorțul se va pronunța numai în cazuri justificate, deoarece temeinicia motivelor de divorț implică o anumită gravitate și durată a neînțelegerilor dintre soți, în care sens instanța de judecată este îndreptățită și datoare să depună străduințele și diligențele necesare pentru cunoașterea adevăratelor motive de divorț.

Divorțul se poate pronunța pe baza acordului ambilor soți, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții cumulative:

- până la data cererii de divorț a trecut cel puțin 1 an de la încheierea căsătoriei;
- nu există copii minori rezultați din căsătorie.

În practică au fost calificate ca motive de divorț următoarele împrejurări:

- părăsirea nejustificată a domiciliului conjugal din vina pârâtului;
- adulterul (constă în fapta unei persoane căsătorite de a avea relații sexuale în afara căsătoriei);
- nepotrivire fiziologică;
- lipsa acordului la raportul sexual;

- atitudinea necorespunzătoare a unuia din soți manifestată prin violență fizică sau de altă natură;
- boala incurabilă gravă de care suferă unul dintre soți, necunoscută celuilalt soț la încheierea căsătoriei, făcând imposibilă conviețuirea acestora;
- pedeapsa privativă de libertate a unuia dintre soți;
- destrămarea vieții de familie dovedită de manifestări imorale;
- separația în fapt imputabilă părâtului.

Cererea de chemare în judecată pentru divorț poate să cuprindă, pe lângă cererea de a desface căsătoria, și cererea de a stabili domiciliul copilului minor, obligarea la plata pensiei de întreținere, revenirea la numele anterior, dar și cererea de a partaja bunurile comune.

Atenție! Recomandabil însă este ca cererea de divorț să fie depusă separat de cererea de partajare a bunurilor, dat fiind faptul că cererea de divorț, de regulă, se soluționează mai repede decât cea de partaj, soluționarea căreia poate dura mult mai mult. De aceea, aceste două cereri pot fi depuse în instanța de judecată simultan sau cererea de partaj ulterior celei de divorț.

Divorțul se pronunță prin hotărâre judecătorească, din culpa soțului părât sau din vina ambilor soți, iar în cazul divorțului prin acord, precum și în situațiile în care divorțul este cerut pentru motiv de boală survenită înainte sau în timpul căsătoriei (alienație mintală ori debilitate mintală cronică sau pentru o altă maladie gravă și incurabilă), instanța urmează să constate desfacerea căsătoriei fără a mai pronunța divorțul din vina soțului părât.

Acțiunea se poate stinge în orice fază prin împăcarea soților.

Data la care se consideră desfăcută căsătoria este data când hotărârea prin care s-a pronunțat divorțul a rămas irevocabilă.

Competența în materie de divorț aparține judecătoriei în a cărei rază teritorială se află ultimul domiciliu comun al soților. Dacă soții nu au avut domiciliu comun sau dacă niciunul dintre soți nu mai locuiește în raza teritorială a judecătoriei în care se află cel din urmă domiciliu comun, judecătoria competentă este cea de la domiciliul părâtului. În cazul în care părâtul nu are domiciliul în țară, competența aparține judecătoriei de la domiciliul reclamantului.

Pentru detalii cu privire la: temeiul înregistrării actului de desfacere a căsătoriei, modalitatea de înregistrare a actului de divorț și specimenul cererii privind desfacerea căsătoriei în temeiul declarației comune a soților, formularului actului și certificatului de desfacere a căsătoriei (divorț), a se vedea compartimentul 18, capitolul 18.3. Înregistrarea actului de desfacere a căsătoriei (divorț).

8.2.2.2. Persoanele care pot introduce acțiunea de divorț

Acțiunea de divorț are un caracter strict personal, motiv pentru care ea nu poate fi introdusă decât de către soți sau mandatar, care într-un proces de divorț trebuie să fie avocat sau rudă până în gradul IV cu una din părți și licențiat în drept.

Soția minoră poate introduce singură acțiunea de divorț deoarece ea dobândește prin căsătorie capacitatea deplină de exercițiu, pe care nu o pierde în cazul în care divorțul se pronunță înainte de împlinirea vârstei majoratului.

Soțul alienat sau debil mintal, atâta timp cât nu se face dovada că nu a avut discernământul necesar pentru a avea reprezentarea actelor pe care le îndeplinește, poate introduce singur acțiunea de divorț și poate figura și ca părât.

8.2.2.3. Cererea de divorț. Cereri accesorii

Cererea de divorț întemeiată pe acordul părților trebuie să fie semnată de ambii soți.

În cererea de chemare în judecată se indică:

a) instanța căreia îi este adresată;

b) numele și domiciliul, numărul de identificare personal (IDNP) reclamantului, domiciliul, în cazul în care cererea se depune de reprezentant dacă reclamantul locuiește în străinătate, adresa din Republica Moldova unde urmează a i se face comunicările despre proces; numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reclamantului;

c) numele sau denumirea pârâtului, domiciliul ori sediul lui; numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale pârâtului, în cazul în care reclamantul dispune de aceste date;

d) numele, prenumele, adresa, numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reprezentantului reclamantului; e) pretențiile reclamantului către pârât;

f) circumstanțele de fapt și de drept pe care reclamantul își întemeiază pretențiile și probele de care acesta dispune în momentul depunerii cererii;

g) valoarea acțiunii, dacă aceasta poate fi evaluată;

h) datele despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților;

i) documentele anexate la cerere.

Cererea de divorț trebuie să conțină numele copiilor minori născuți din căsătorie sau al acelora care au aceeași situație legală, iar dacă nu există copii, se va face o mențiune în acest sens.

La cererea de divorț se vor anexa copii legalizate de pe certificatul de căsătorie și de pe certificatul de naștere al copiilor minori, copia buletinului de identitate și, în caz de partaj, documentele ce atestă dreptul de proprietate.

În acțiunea de desfacere a căsătoriei pot fi cuprinse și alte cereri, unele cu caracter suplimentar și care sunt privitoare la numele pe care soții îl vor purta după divorț, la pensia de întreținere plătită de un soț celuilalt și la atribuirea locuinței (a beneficiului contractului de închiriere sau a folosinței provizorii până la partaj), acțiunea de contestare a paternității la cererea soțului.

Au caracter accesoriu și cererile de încredințare a copiilor minori, precum și stabilirea pensiei de întreținere pentru aceștia, la soluționarea cărora instanța va ține cont de interesele copiilor minori, dispunând citarea autorității tutelare, precum și ascultarea minorului care a împlinit vârsta de 10 ani.

8.2.2.4. Efectele divorțului

Soții nu au dreptul să încheie o nouă căsătorie până la obținerea certificatului de divorț de la Oficiul Stare Civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul acestora.

Hotărârea de divorț care se pronunță pe baza acordului ambilor soți este definitivă și irevocabilă, astfel încât nu sunt posibile nici apelul, nici recursul, dar pot fi atacate cu apel sau recurs numai în ceea ce privește cererile accesorii divorțului.

În cazul în care părțile nu convin ca, după divorț, soția să-și păstreze numele dobândit prin căsătorie, ea urmează să-și reia numele avut anterior. Dacă în timpul căsătoriei a intervenit adopția, urmată de schimbarea numelui unuia dintre soți și de eliberarea unui nou act de naștere, soțul respectiv va purta după divorț numele din noul său act de naștere.

Împărțirea bunurilor comune la desfacerea căsătoriei poate avea loc fie prin învoiala soților, fie pe cale judecătorească, atunci când soții nu se învoiesc asupra împărțirii.

Înțelegerea părților poate avea loc, potrivit legii, în următoarele moduri:

- concomitent cu intervenția hotărârii de divorț;
- în cursul procesului de divorț, fie că învoiala se face în fața instanței, fie printr-un act întocmit în fața notarului public.

8.2.2.5. Cui este încredințat copilul în urma divorțului?

În cazul în care din căsătoria ce se desface au rezultat copii minori, hotărârea de divorț trebuie să arate, chiar în lipsa unei cereri exprese a soților, cui se vor încredința copiii spre creștere și educare și care este contribuția fiecărui părinte la cheltuielile de creștere și educare a minorilor.

Dacă soții au copii minori, instanța va dispune citarea și ascultarea autorității tutelare, iar dacă minorii au împlinit vârsta de 10 ani, instanța îi va asculta obligatoriu, în vederea încredințării lor. În cazul când părinții locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților.

Copilul minor poate fi încredințat și soțului din a cărui vină s-a desfăcut căsătoria, dacă interesele acestuia sunt în acest sens, deoarece „un soț rău nu este neapărat și un părinte rău”. Printre factorii care se vor lua în considerare pentru a decide în ceea ce privește încredințarea copilului minor, va fi culpa soțului, chiar dacă aceasta nu prezintă importanță prin sine însăși sub acest aspect.

Obligația părinților de a întreține copiii lor minori nu este stinsă prin desfacerea căsătoriei, ci persistă independent de legătura de căsătorie a părinților și indiferent cui au fost încredințați copiii spre creștere, unuia dintre părinți, unei alte persoane ori unei instituții de ocrotire. Întreținerea copiilor însă nu va putea suplini eficiența educativă a unei familii unite, care să ofere acestora stabilitatea și dragostea de care au nevoie. Copiii trebuie să fie încredințați spre creștere și educare unuia dintre părinți, deoarece este în interesul copiilor să continue a se bucura de îngrijirea părinților, chiar și în această situație în care părinții trăiesc despărțiți.

Dreptul de avea legături personale cu copilul este necesar câtă vreme părintele căruia nu i s-a încredințat copilul nu a fost decăzut din drepturile părintești, iar măsura luată este efectul divorțului dintre soți și nu rezultatul relațiilor dintre părinți și copiii lor minori. Aceste drepturi părintești se exercită exclusiv în interesul copiilor minori.

Încredințarea copilului depinde de mai mulți factori:

- vârsta acestuia;
- situația materială a părinților;
- comportamentul moral al părinților;
- mediul în care fiecare părinte ar urma să crească copilul;
- atitudinea fiecărui părinte față de copil în perioada anterioară introducerii acțiunii de divorț;
- opțiunea copilului.

Rolul judecătorului este de a încredința copiii părintelui care le poate asigura cele mai bune condiții de creștere și educare.

8.2.2.6. Cine datorează pensie de întreținere și cum se stabilește aceasta?

Pensia de întreținere se datorează copiilor minori rezultați din căsătorie sau celuilalt soț în condițiile prevăzute de lege. Această întreținere, împreună cu întreținerea datorată copiilor, nu va putea depăși jumătate din venitul net din muncă al soțului obligat la plată. După încredințarea copilului unuia dintre părinți, la solicitarea acestuia, celălalt va fi obligat de către instanță la plata unei „pensii alimentare”, obligație care va dura până la majoratul copilului, iar dacă acesta își continuă studiile, până la terminarea acestora, însă cel târziu până la împlinirea vârstei de 26 ani. Quantumul acesteia se stabilește procentual din salariul părintelui care datorează pensia, iar procentul depinde de numărul de copii, astfel: pentru un copil – cel mult un sfert din venitul net al părintelui obligat la plata pensiei; pentru doi copii – cel mult o treime din venitul net al părintelui respectiv, iar în cazul în care este vorba de mai mulți copii – cel mult jumătate din venitul net. În toate cazurile, dreptul la întreținere încetează prin recăsătorirea soțului îndreptățit să o primească. La stabilirea pensiei de întreținere, se ține cont de situația materială și familială a soților (foștilor soți), de alte circumstanțe importante.

Instanța judecătorească este în drept să-l elibereze pe unul dintre soți (fostul soț) de obligația de întreținere sau să limiteze această obligație la un anumit termen dacă:

- incapacitatea de muncă a soțului (fostului soț) inapt de muncă, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante ori al unei infracțiuni premeditate;
- soțul (fostul soț) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie;
- soții (foștii soți) s-au aflat în relații de căsătorie cel mult 5 ani;
- s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din vina fostului soț care necesită sprijin material.

Cu referire la competența în materie de divorț și procedura de divorț, consultați Capitolul [15.1.4. Cum se determină corect instanța competentă să judece cauza?](#) și [15.4. Ce trebuie să știți despre judecata în fața primei instanțe?](#)

8.2.3. Momentul încetării căsătoriei

În cazul desfacerii căsătoriei la Oficiul de Stare Civilă, aceasta încetează din ziua înregistrării divorțului, iar în cazul desfacerii căsătoriei pe cale judecătorească – din ziua când hotărârea instanței judecătorești a devenit definitivă.

Căsătoria încetează în urma decesului unuia dintre soți sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți. În cazul apariției soțului declarat decedat sau dispărut și anulării hotărârii respective a instanței judecătorești, Oficiul de Stare Civilă poate restabili căsătoria, la cererea comună a soților, dacă celălalt soț nu a încheiat o nouă căsătorie. Bunurile dobândite în perioada de absență a unuia dintre soți aparțin soțului care le-a dobândit.

8.2.4. Declararea nulității căsătoriei

Nulitatea căsătoriei este o sancțiune a nerespectării unor cerințe legale. Există două tipuri de nulități:

- nulități absolute;
- nulități relative.

Nulitatea absolută: prin aceasta se încalcă condițiile de fond ale căsătoriei²⁷⁶; poate fi cerută sau invocată de orice persoană; este valabilă întotdeauna.

Cauze de nulități absolute:

- vârsta matrimonială;
- căsătoria cu o persoană care este deja căsătorită;
- căsătoria între rude;
- căsătoria între adoptator și adoptat;
- căsătoria încheiată cu un alienat sau debil mintal;
- lipsa consimțământului;
- incompetența ofițerului de stare civilă;
- căsătoria fictivă;
- căsătoria între persoane de același sex.

Nulitățile relative pot fi confirmate sau acceptate ulterior.

Vicii de consimțământ: eroarea (ceea ce e greșit), dolul (viclenia), ascunderea unei boli grave, violența. Nulitatea poate fi pronunțată numai de instanța de judecată. Nulitatea căsătoriei produce efecte pentru trecut, ceea ce înseamnă că drepturile și obligațiile personale și patrimoniale dintre soți nu au existat niciodată.

²⁷⁶ Art. 11-14 din *Codul familiei al Republicii Moldova*.

8.2.4.1. Persoanele care au dreptul să ceară declararea nulității căsătoriei

Dreptul de a cere declararea nulității căsătoriei îl au următoarele persoane:

a) soțul minor, părinții lui (tutorii) sau autoritatea tutelară, dacă căsătoria a fost încheiată de o persoană care nu a atins vârsta matrimonială și această vârstă nu a fost redusă în modul stabilit. După atingerea de către soțul minor a vârstei de 18 ani, dreptul de a cere declararea nulității căsătoriei îi aparține numai lui;

b) soțul ale cărui drepturi au fost încălcate prin încheierea căsătoriei;

c) soțul care nu a știut despre existența impedimentelor la căsătorie, tutorele soțului în privința căruia s-a instituit măsura de ocrotire judiciară sub forma tutelei, soțul din căsătoria precedentă nedesfăcută, alte persoane ale căror drepturi și interese au fost lezate în urma căsătoriei încheiate cu încălcarea prevederilor art.15²⁷⁷, precum și autoritatea tutelară, în cazurile menționate mai sus;

d) soțul de bună-credință, în cazul în care a fost încheiată o căsătorie fictivă.

8.3. RAPORTURILE JURIDICE DINTRE PĂRINȚI ȘI COPII

8.3.1. Atestarea provenienței copilului

În legătură cu situația copiilor născuți în afara căsătoriei, aceștia se bucură de același regim de ocrotire ca și orice copil din căsătorie. Legea prevede asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Ambii părinți au obligația de a se îngriji de buna creștere și dezvoltare a copilului lor minor, iar soțul căruia nu îi este încredințat spre creștere și educare trebuie să plătească pensie de întreținere în raport cu veniturile sale în cotele prevăzute de Codul familiei.

Copilul născut în afara căsătoriei beneficiază de relațiile de rudenie și față de rudele părinților săi, are dreptul să vină la moștenirea ambilor părinți sau la moștenirea altor rude.

8.3.1.1. Stabilirea maternității și paternității

Proveniența copilului de la mamă (maternitatea) se stabilește în baza documentelor care confirmă nașterea copilului de la mamă într-o instituție medicală. În cazul când copilul nu este născut într-o instituție medicală, maternitatea se stabilește pe baza documentelor medicale, a depozițiilor martorilor sau pe baza altor probe.

---

²⁷⁷ Art. 15 alin. (1) *Codul familiei*.

Nu se admite încheierea căsătoriei între:

- a) persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită;
- b) rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun;
- c) adoptator și adoptat;
- d) adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv;
- e) curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei;
- f) persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei;
- g) persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa;
- h) persoane de același sex.

Atenție! Dacă sunteți căsătorit, se prezumă că orice copil născut de soția Dvs., este și copilul Dvs. La fel și pentru doamne, orice copil născut de o femeie căsătorită se prezumă a fi copilul soțului ei, dacă a fost conceput în timpul căsătoriei sau dacă, fiind conceput înainte de căsătorie, copilul s-a născut în timpul acesteia.

Ați putea răsturna această prezumție, prin intermediul unui proces judiciar, dar numai într-un termen limitat, calculat de la nașterea copilului, respectiv, de la data când soțul mamei a cunoscut nașterea acestuia.

Dacă nu sunteți căsătorit, puteți recunoaște de bună voie copilul, printr-o declarație la Oficiul de Stare Civilă competent.

Dacă aveți dubii privind paternitatea unui copil (fie că sunteți mama acestuia, fie că sunteți presupusul tată), puteți rezolva această situație prin efectuarea testelor de paternitate.

Paternitatea (maternitatea) poate fi contestată numai pe cale judecătorească de către persoanele înscrise drept tată sau mamă sau de către persoanele care sunt mama sau tatăl firesc al copilului, de către copil la atingerea majoratului, de către tutorele (curatorul) copilului sau tutorele părintelui declarat incapabil.

Cererea privind contestarea paternității (maternității) poate fi depusă timp de un an din momentul când persoana a aflat sau trebuia să fi aflat despre înscrierea privind paternitatea (maternitatea) sau din momentul atingerii majoratului, în cazul unui minor.

Nu au dreptul să conteste paternitatea:

- soțul care și-a dat acordul scris la însămânțare artificială;
- persoana care a fost înscrisă drept tată al copilului în baza declarației comune a acesteia și a mamei copilului sau în baza declarației proprii, dacă în momentul depunerii acesteia știa că nu este tatăl firesc al copilului.

Dacă copilul este din afara căsniciei, el va dobândi numele de familie al aceluia dintre părinți față de care filiația a fost mai întâi stabilită. În cazul în care filiația a fost ulterior stabilită și față de celălalt părinte, instanța judecătorească va putea da încuviințare copilului să poarte numele acestuia din urmă.

În cazul în care copilul a fost recunoscut în același timp de ambii părinți, copilul va purta numele de familie al unuia dintre părinți ori numele lor reunite, dacă părinții se înțeleg cu privire la acest aspect. În lipsa unei asemenea învoielii, autoritatea tutelară de la domiciliul copilului va hotărî, după ce i-a ascultat și pe părinți.

Atenție! Aveți nevoie de un avocat care să vă sprijine în demersuri și să vă asiste/reprezinte în fața instanței de judecată atunci când fie doriți ca un copil ce presupuneți că este al Dvs. să facă parte din viața Dvs., fie doriți stabilirea paternității copilului, când tatăl refuză această recunoaștere copilului său.

Pentru admiterea acțiunii în stabilirea paternității trebuie să se dovedească: nașterea copilului, relațiile intime în timpul concepției dintre pretinsul tată și mamă, precum și faptul că din aceste relații a rezultat copilul.

Dovada paternității se face prin orice mijloc de probă: martori, înscrisuri, mărturii, prezumții.

Prezumția de paternitate se întemeiază pe faptul nașterii copilului în timpul căsătoriei și are în vedere două situații: aceea obișnuită în care copilul a fost conceput și născut în timpul căsătoriei și aceea, mai rar întâlnită, în care copilul născut în timpul căsătoriei a fost conceput anterior. Prezumția legală stabilește că tatăl copilului este soțul mamei.

În prima situație, prezumția legală se justifică atât prin prezumția de fapt că soțul și soția au avut relații sexuale în timpul căsătoriei, corespunzătoare îndatoririi lor conjugale, cât și prin prezumția de fapt că soția și-a respectat obligația de fidelitate și a avut relații sexuale numai cu soțul ei.

În cea de-a doua situație, prezumția legală se justifică prin recunoașterea tacită pe care o face bărbatul care se căsătorește cu femeia însărcinată, în sensul că el este autorul sarcinii, căci este de presupus că, dacă n-ar fi așa, el nu s-ar căsători cu femeia respectivă.

Un rol deosebit îl reprezintă expertiza medico-judiciară, care, deși ca probă pozitivă are caracter relativ, ca probă negativă are caracter absolut – dând în acest fel un răspuns categoric, în sensul că cel adus în fața justiției nu este tatăl copilului.

Pentru detalii cu privire la înregistrarea actului de naștere, a se vedea Subcapitolul [18.1.2. Înscrierea numelui de familie și prenumelui și a datelor despre părinții copilului în actul de naștere.](#)

8.3.1.2. Ce avantaje aduce stabilirea paternității

- copilul va avea trecut numele tatălui pe actele de stare civilă, în locul unei liniuțe;
- copilul poate beneficia de pensie de întreținere de la părintele față de care s-a stabilit paternitatea, dacă se solicită acest lucru în instanță;
- tatăl poate beneficia de prezența copilului, de program de vizitare în cazul în care mama îi refuză contactul cu acest copil;
- în anumite situații, tatăl față de care s-a stabilit paternitatea poate solicita și obține încredințarea copilului.

Stabilirea paternității aduce astfel nu numai obligații, dar și drepturi ale tatălui, drepturi de care nu s-ar bucura în lipsa stabilirii acesteia.

Pe de o parte, pentru ca o mamă care dă naștere unui copil nerecunoscut de către tată sau față de care nu s-a stabilit recunoașterea este considerată a avea „în exclusivitate” drepturile și responsabilitățile părintești, tatăl apare ca un străin față de acest copil.

Pe de altă parte, din momentul stabilirii paternității copilului din afara căsătoriei, drepturile și responsabilitățile revin în mod egal atât tatălui, cât și mamei.

Exemplu

S. este căsătorit de aproximativ 10 ani și despărțit în fapt de 2 ani. Soția are un copil cu un alt bărbat. Din punct de vedere al legii, al cui este acest copil?

Copilul născut în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei. Pentru a se răsturna această prezumție, trebuie introdusă o acțiune în contestarea paternității și în urma procesului se poate stabili situația acestui copil: ca fiind copil din afara căsătoriei. Paternitatea poate fi contestată dacă este cu neputință ca soțul mamei să fie tatăl copilului.

Exemplu

Reclamanta D.D. a chemat în judecată pe pârâțul V.P. contestând recunoașterea paternității acestuia față de minorul V.A., arătând că minorul a rezultat din relația de concubinaj avută cu numitul D.V. (actualul soț) în timpul căsătoriei cu pârâțul V.P., care a recunoscut copilul ca fiind al său. Mai arată reclamanta că pârâțul V.P. a arătat în declarația autenticată depusă la dosar că nu recunoaște ca minorul să fie al său și este de acord ca acesta să poarte numele de „D.”

8.3.2. Drepturile copiilor minori

O persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani.

Drepturi familiale

Fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să locuiască cu aceștia, cu excepția cazurilor în care despărțirea de un părinte sau de ambii părinți este necesară în interesul copilului.

Dacă ambii părinți sau unul din ei, precum și persoanele subrogatorii legale (prin „persoane subrogatorii legale” trebuie de înțeles persoanele care, în virtutea legii, îi înlocuiesc pe părinți în exercitarea unor drepturi sau obligații (de exemplu, adoptatorii, tutorele, curatorul), nu-și îndeplinesc obligațiunile față de copil sau abuzează de drepturile lor paterne, copilul are dreptul de a sesiza organele de tutelă și curatelă, precum și de drept, pentru a-și apăra drepturile și interesele.

Copiii, membri ai familiei locatarului, au aceleași drepturi ca și ceilalți membri ai familiei la folosirea spațiului locativ, iar copiii, membri ai familiei proprietarului locuinței, au aceleași drepturi la folosirea și moștenirea acesteia.

Drepturile copilului la educație

Educația stă la baza societății din ziua de azi, iar copiii la începutul vieții lor au dreptul la o educație bună din partea părinților, fiindcă prin acest lucru ei o să învețe cum să se comporte pe mai departe. Această educație din partea părinților este cea care formează caracterul și definește personalitatea așa că nu trebuie să aplice metode violente, deoarece copilul o să înțeleagă că violența este un mod de viață și va crede că e ceva normal, pentru că el de asta a avut parte.

Dezvoltarea capacităților intelectuale

Dezvoltarea intelectuală este determinată, în mare parte, de capacitățile părinților sau ale persoanelor ce se ocupă de educarea [copilului](#). Datorită unei educații adecvate se poate asigura că copilul dvs. își va demonstra aptitudinile intelectuale la un nivel foarte înalt.

Este necesară deprinderea [copilului](#) de a-și forma și expune părerea proprie referitor la viziunea asupra lumii și evenimentele ce se petrec în ea, în acest mod el va fi capabil să-și apere pozițiile stabilite.

De asemenea, un aspect important pentru dezvoltarea capacităților intelectuale ale copilului este abilitatea de a conștientiza propriile greșeli și formarea concluziilor corespunzătoare, care vor ajuta să-și planifice acțiunile în viitor.

Dreptul la muncă al copilului

Cu acordul părinților sau tutorilor legali copiii sunt admiși la muncă în măsura puterilor, îmbinând munca cu învățătura de la vârsta de 14 ani. Organele de stat creează rezerve de locuri de muncă pentru copii, servicii speciale pentru angajarea lor.

Dreptul copilului de a fi protejat

Copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau persoanele care îi înlocuiesc, iar în cazurile prevăzute de lege – de autoritatea tutelară sau de alte organe abilitate.

Minorul care a căpătat capacitatea deplină de exercițiu până la atingerea majoratului își apără drepturile și interesele legitime de sine stătător.

Copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor, inclusiv contra pedepsei corporale (suferință fizică, bătaie) din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc.

În cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani – instanței judecătorești.

Atenție! Persoanele cu funcții de răspundere și alte persoane care știu despre existența unui pericol pentru viața sau sănătatea copilului, despre încălcarea drepturilor și intereselor lui legitime sunt obligate să comunice acest fapt autorității tutelare, făcând tot posibilul pentru a proteja drepturile și interesele legitime ale

copilului.

Ocrotirea drepturilor copilului în cazul tragerii la răspundere a acestuia

Statul apără dreptul copilului la libertatea personală. Reținerea sau arestarea copilului sunt aplicate doar ca măsuri excepționale și numai în cazurile prevăzute de legislație. În cazul reținerii sau arestării copilului, părinții sau persoanele subrogatorii legale ale acestuia sunt informați de îndată.

La audierea minorului în vârstă de până la 14 ani ori când instanța judecătorească găsește de cuviință, la audierea minorului în vârstă de la 14 până la 16 ani va fi citat să asiste un pedagog de la o instituție de educare a copiilor de vârsta minorului. Sunt citați, după caz, și părinții, înfietorii, tutorele sau curatorul minorului. Pedagogul care participă la audiere are rolul de a stabili un contact psihologic cu copilul și de a asigura o audiere corectă a acestuia.

La examinarea de către instanța de judecată a litigiului privind educația copilului este obligatorie participarea autorității tutelare.

8.3.3. Drepturile și obligațiile părinților

Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat. Părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, doar dacă comportamentul părintelui nu este în interesul copilului sau prezintă pericol pentru starea lui fizică și psihică.

Litigiile dintre părinți privind educația și instruirea copiilor se soluționează de către autoritatea tutelară, iar decizia acesteia poate fi atacată pe cale judecătorească. Autoritatea tutelară recomandă părinților să se adreseze unui mediator pentru soluționarea litigiului.

Părinții poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și au prioritate la educația lor față de oricare alte persoane. Metodele de educație a copilului, alese de părinți, vor exclude comportamentul abuziv, insultele și maltratarile de orice fel, discriminarea, violența psihică și fizică, aplicarea pedepselor corporale, implicarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea substanțelor stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșitul și alte acte ilicite.

Părinții sunt obligați să asigure frecventarea de către copil a școlii până la sfârșitul anului de învățământ în care acesta atinge vârsta de 16 ani. Instituția de învățământ și forma de instruire sunt alese de către părinți, cu luarea în considerare a opiniei copilului.

Părinții poartă răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părintești în detrimentul intereselor copilului.

Bunicii, frații și surorile copilului au dreptul să comunice cu acesta. Dacă părinții copilului (unul dintre ei) le refuză acest drept, autoritatea tutelară îi poate obliga să-l respecte.

Atenție! Părinții au dreptul să încheie un acord privind exercitarea drepturilor părintești de către părintele care locuiește separat de copil. Litigiile apărute se soluționează de către autoritatea tutelară, iar decizia acesteia poate fi atacată în instanța judecătorească, care va emite hotărârea respectivă. Părinții pot, din inițiativă proprie sau la recomandarea autorității tutelare, să se adreseze unui mediator pentru soluționarea litigiului.

8.3.3.1. Decăderea din drepturile părintești

În conformitate cu dispozițiile Codului familiei, drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor. Părinții nu pot prejudicia sănătatea fizică și psihică a copilului.

Părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă:

- nu-și exercită obligațiile lor părintești, nu achită plata pensiei de întreținere;
- refuză să ia copilul din maternitate sau dintr-o altă instituție curativă, educativă (de exemplu, de la grădiniță, de la școală), dintr-o instituție de asistență socială;
- fac abuz de drepturile părintești;
- se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului;
- prin comportare imorală, influențează negativ asupra copilului;
- suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie;
- au săvârșit infracțiuni contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului;
- în alte cazuri când aceasta, o cer interesele copilului.

Atenție! Acțiunea privind decăderea din drepturile părintești poate fi pornită de celălalt părinte, tutorele copilului, autoritatea tutelară.

În cazuri excepționale, dacă există un pericol iminent pentru viața, sănătatea sau securitatea copilului, autoritatea tutelară poate decide luarea copilului de la părinți, comunicând acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore. În aceste cazuri, autoritatea tutelară, în termen de 3 zile lucrătoare, va porni o acțiune în instanța judecătorească privind decăderea din drepturile părintești sau luarea copilului de la părinți fără decăderea lor din aceste drepturi. Dacă această cerință nu este îndeplinită, copilul va fi înapoiat părinților.

Copilul ai cărui părinți (unul dintre ei) sunt decăzuți din drepturile părintești are dreptul să locuiască în locuința părinților săi și să-i moștenească pe aceștia.

Părinții decăzuți din drepturile părintești pot avea întâlniri cu copilul lor numai cu permisiunea autorității tutelare. Aceste întâlniri nu se permit dacă ele pot cauza daune dezvoltării lui fizice sau intelectuale, este evident că părinții nu sunt capabili de aceste întâlniri, contravin intereselor copilului sau dacă copilul, în timpul sedințelor de judecată, a avut obiecții serioase privind contactul cu părinții decăzuți din drepturi.

Atenție! Părinții pot recăpăta drepturile asupra copilului dacă au dispărut împrejurările care au condus la decăderea lor din aceste drepturi și dacă acest lucru este în interesul copilului.

Persoana care dorește restabilirea drepturilor sale părintești trebuie să depună o cerere în instanța judecătorească. La acest proces participă obligatoriu autoritatea tutelară. Restabilirea în drepturile părintești față de copilul care a atins vârsta de 10 ani se acceptă ținându-se cont de părerea copilului.

8.3.4. Obligația de întreținere dintre membrii familiei

În cadrul raporturilor de rudenie deosebim mai multe modalități de întreținere dintre membrii familiei, cum ar fi: obligația părinților de a-și întreține copiii, obligația copiilor majori de a-și întreține părinții, obligația soților de a se întreține reciproc, obligația de întreținere dintre frați și surori, obligația bunicii de a-și întreține nepoții, obligația nepoților de a-și întreține bunicii, obligația copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi etc.

Obligația părinților de a-și întreține copiii

Părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material.

Modul de plată a pensiei de întreținere se determină în baza unui contract încheiat între părinți sau între părinți și copilul major inapt de muncă. Dacă lipsește un atare contract și părinții nu participă la întreținerea copiilor, pensia de întreținere se încasează pe cale judecătorească, la cererea unuia dintre părinți, a tutorelui copilului sau a autorității tutelare.

Pensia de întreținere pentru copilul minor se încasează din salariul și/sau din alte venituri ale părinților în mărime de 1/4 – pentru un copil, de 1/3 – pentru 2 copii, și de 1/2 – pentru 3 și mai mulți copii.

Cuquantumul acestor cote poate fi micșorat sau majorat de instanța judecătorească, ținându-se cont de starea materială și familială a părinților, de alte circumstanțe importante.

În cazul în care unii copii rămân cu un părinte, iar alții – cu celălalt, pensia de întreținere plătită în favoarea părintelui mai puțin asigurat se stabilește într-o sumă bănească fixă. Încasarea pensiei de întreținere pentru copilul minor într-o sumă bănească fixă are loc în cazurile când părintele care datorează întreținere copilului său are un salariu și/sau alte venituri neregulate sau fluctuabile ori primește salariu și/sau alte venituri, total sau parțial, în natură, ori nu are un salariu și/sau alte venituri, precum și în alte cazuri când, din anumite motive, încasarea pensiei de întreținere, sub forma unei cote din salariu și/sau alte venituri, este imposibilă, dificilă sau lezează substanțial interesele uneia dintre părți, instanța judecătorească poate să stabilească cuquantumul pensiei de întreținere într-o sumă bănească fixă plătită lunar sau, concomitent, într-o sumă bănească fixă și sub forma unei cote din salariu și/sau alte venituri.

Cuquantumul sumei bănești fixe încasate se determină de instanța judecătorească, ținându-se cont de starea materială și familială a părților, de alte circumstanțe importante și păstrându-se, dacă este posibil, nivelul anterior de asigurare materială a copilului.

Pensia de întreținere a copilului minor care a rămas fără ocrotire părintească se plătește tutorelui (curatorului) acestuia.

Dacă copilul se află într-o instituție educativă, curativă, de asistență socială sau altă instituție similară, 50 la sută din pensia de întreținere încasată de la părinți se transferă pe contul instituției respective și se ține evidența pentru fiecare copil în parte, depunerile folosindu-se pentru întreținerea copilului. Restul de 50 la sută se transferă într-un cont deschis pe numele copilului la o instituție financiară.

Dreptul copiilor majori inapți de muncă la pensie de întreținere

Părinții sunt obligați să-și întrețină copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. În caz de litigii privind achitarea pensiei de întreținere, instanța judecătorească stabilește cuquantumul acesteia pentru copiii majori inapți de muncă într-o sumă bănească fixă plătită lunar, ținându-se cont de starea materială și familială, de alte circumstanțe importante.

Obligația copiilor majori de a-și întreține părinții

Copiii majori apți de muncă sunt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă care necesită sprijin material. Dacă nu există un contract privind întreținerea părinților inapți de muncă care necesită sprijin material, problema achitării pensiei de întreținere de către copiii majori se soluționează pe cale judecătorească.

Cuquantumul pensiei de întreținere se stabilește de instanța judecătorească într-o sumă bănească fixă plătită lunar, ținându-se cont de starea materială și familială a părinților și a copiilor, de alte circumstanțe importante. La stabilirea cuquantumului pensiei, instanța judecătorească este în drept să țină cont de toți copiii majori ai părintelui respectiv, indiferent de faptul dacă acțiunea a fost pornită față de unul, câțiva sau toți copiii.

Atenție! În circumstanțe excepționale (boală gravă, dizabilitate severă sau accentuată, mutilare sau alt viciu al părintelui etc.), copiii majori pot fi obligați de către instanța judecătorească să participe la cheltuielile suplimentare generate de aceste circumstanțe dacă lipsește un contract între părți sau dacă copiii refuză să participe benevol la aceste cheltuieli.

Copilul poate fi eliberat de obligația de a-și întreține părinții inapți de muncă care necesită sprijin material dacă instanța judecătorească va stabili că aceștia s-au eschivat de la îndeplinirea obligațiilor părintești față de acest copil.

Copiii ai căror părinți sunt decăzuți din drepturile părintești se scutesc de obligația de întreținere a acestora.

Obligația soților de a se întreține reciproc

Soții își datorează întreținerea materială reciprocă. În cazul refuzului de a acorda întreținere și dacă între soți nu există un contract privind plata pensiei de întreținere, dreptul de a porni o acțiune în instanța judecătorească privind încasarea acesteia de la celălalt soț îl au:

- soțul inapt de muncă (care a atins vârsta de pensionare sau este persoană cu dizabilitate severă, accentuată sau medie) și care necesită sprijin material;
- soția în timpul gravidității;
- soțul care îngrijește copilul comun timp de 3 ani după nașterea acestuia;
- soțul care îngrijește până la vârsta de 18 ani un copil comun cu dizabilități sau care îngrijește un copil comun cu dizabilități severe din copilărie, dacă acest soț nu lucrează și copilul necesită îngrijire.

Pensia de întreținere se plătește numai în cazul când persoanele enumerate mai sus nu au un venit propriu suficient, iar soțul care datorează întreținere are posibilitatea de a o plăti.

Dreptul fostului soț la întreținere după divorț

Dreptul de a pretinde întreținere de la fostul soț pe cale judecătorească îl are:

- fosta soție în timpul gravidității;
- fostul soț, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun timp de 3 ani după nașterea acestuia;
- fostul soț, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun cu dizabilități până la vârsta de 18 ani sau a copilului comun cu dizabilități severe din copilărie;
- fostul soț, care necesită sprijin material, devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia;
- fostul soț care necesită sprijin material și a atins vârsta de pensionare, în termen de cel mult 5 ani din momentul desfacerii căsătoriei, dacă soții au fost căsătoriți cel puțin 15 ani.

Suma pensiei de întreținere încasate de la un soț (fost soț) în favoarea celuilalt soț se stabilește de către instanța judecătorească într-o sumă bănească fixă plătită lunar. La stabilirea sumei pensiei de întreținere se ține cont de situația materială și familială a soților (foștilor soți), de alte circumstanțe importante.

Instanța judecătorească este în drept să-l elibereze pe unul dintre soți (fostul soț) de obligația de întreținere sau să limiteze această obligație la un anumit termen dacă:

- incapacitatea de muncă a soțului (fostului soț) inapt de muncă, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe narcotice ori al unei infracțiuni gândite din timp;
- soțul (fostul soț) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie;
- soții (foștii soți) s-au aflat în relații de căsătorie cel mult 5 ani;
- s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din vina fostului soț care necesită sprijin material.

Obligația de întreținere dintre frați și surori

Frații și surorile minore, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul la întreținere de la surorile și frații majori apti de muncă care dispun de mijloace suficiente.

Același drept îl au surorile și frații majori inapți de muncă, care necesită sprijin material, dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii acestora de către copiii lor majori apti de muncă, de către soți (foștii soți) sau de către părinți.

Obligația bunicilor de a-și întreține nepoții

Nepoții minori, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul la întreținere de la bunicii care dispun de mijloace suficiente.

Același drept îl au și nepoții majori inapți de muncă, care necesită sprijin material, dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii lor de către soți (foștii soți), copiii majori apți de muncă sau de către părinți.

Obligația nepoților de a-și întreține bunicii

Bunicii inapți de muncă, care necesită sprijin material, în cazul neîntreținerii lor de către copiii majori apți de muncă sau de către soți (foștii soți), au dreptul la întreținere de la nepoții majori apți de muncă care dispun de mijloace suficiente.

Obligația copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi

Părinții vitregi inapți de muncă, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către copiii lor firești majori apți de muncă sau de către soț (fostul soț), au dreptul la întreținere de la copiii vitregi majori apți de muncă care dispun de mijloace suficiente.

Instanța judecătorească este în drept să scutească copiii vitregi de obligația de a-și întreține părinții vitregi dacă aceștia i-au întreținut și educat mai puțin de 5 ani sau nu și-au onorat obligațiile.

Obligația copiilor de a-și întreține educatorii

Persoanele inapte de muncă, care necesită sprijin material, și care au întreținut și educat copii minori (denumiți în continuare – educatori) au dreptul la întreținere de la aceștia dacă ultimii au atins vârsta majoratului, sunt apți de muncă și dispun de mijloace suficiente și dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii educatorilor de către propriii lor copii majori apți de muncă sau de către soț (fostul soț).

Instanța judecătorească este în drept să scutească copiii de obligația de a-și întreține educatorii dacă aceștia i-au întreținut și educat mai puțin de 5 ani sau nu și-au onorat obligațiile.

Persoanele care s-au aflat sub tutelă (curatelă) sau în casele de copii de tip familial sunt scutite de aceste obligații de întreținere.

Cuantumul și modul de încasare a pensiei de întreținere pentru categoriile de persoane menționate mai sus pot fi stabilite printr-un contract între părți. Dacă nu există un contract între părți, pensia de întreținere se stabilește de către instanța judecătorească în sumă bănească fixă achitată lunar, ținându-se cont de starea materială și familială a persoanei care datorează întreținere și a persoanei care are dreptul la întreținere.

Dacă unul dintre membrii familiei are dreptul la pensie de întreținere concomitent de la mai multe persoane, instanța judecătorească determină cuantumul acesteia pentru fiecare dintre cei ce o datorează, ținând cont de starea lor materială și familială. Instanța judecătorească este în drept să ia în considerare toate persoanele care datorează întreținere, indiferent de faptul dacă acțiunea a fost pornită față de una, câteva sau toate persoanele în cauză.

8.3.4.1. Contractul privind plata pensiei de întreținere

Contractul privind mărimea, condițiile și modul de plată a pensiei de întreținere poate fi încheiat între persoana care datorează întreținere (debitorul întreținerii) și persoana care are dreptul la întreținere (creditorul întreținerii). În cazul când debitorul întreținerii și/sau creditorul întreținerii sunt declarați incapabili, contractul este încheiat de către reprezentanții legali ai acestora.

Persoanele cu capacitatea limitată de exercițiu încheie contractul cu acordul curatorului.

Contractul privind plata pensiei de întreținere se întocmește în scris și se autentifică notarial. Nerespectarea acestor prevederi atrage nulitatea contractului.

Dacă contractul privind plata pensiei de întreținere contravine intereselor copilului minor sau major incapabil, acesta poate fi anulat de către instanța judecătorească la cererea reprezentanților legali ai copilului sau a autorității tutelare.

8.3.4.2. Modul de încasare și de plată a pensiei de întreținere

În lipsa unui acord referitor la întreținere, membrii familiei menționați mai sus pot porni în instanța judecătorească o acțiune privind încasarea pensiei respective, chiar și în cazul când aceasta se plătește benevol.

Persoana care are dreptul la întreținere poate porni o acțiune privind încasarea pensiei de întreținere, indiferent de termenul care a trecut de la momentul apariției dreptului respectiv.

Pensia de întreținere se încasează de la data adresării în instanța judecătorească. Pensia de întreținere poate fi încasată pentru perioada anterioară adresării în instanța judecătorească dacă se va stabili că în perioada respectivă s-au întreprins măsuri de acordare a întreținerii, dar debitorul întreținerii s-a eschivat de la plata pensiei.

Angajatorul celui obligat la plata pensiei de întreținere este obligat să rețină lunar, în baza contractului privind plata pensiei de întreținere, autentificat notarial, sau a titlului executoriu, sau a cererii debitorului întreținerii, pensia de întreținere din salariul și/sau din alte venituri ale debitorului întreținerii și să o transmită sau să o transfere, din contul acestuia, creditorului întreținerii într-un termen de cel mult 3 zile de la data fixată pentru plata salariului și/sau a altor venituri. Reținerea pensiei de întreținere din salariu și/sau din alte venituri în baza contractului privind plata pensiei de întreținere, autentificat notarial, se admite și în cazul când suma reținerilor, în baza contractului și a altor titluri executorii, depășește 50 la sută din salariul și/sau din alte venituri ale debitorului întreținerii.

Dacă debitorul întreținerii nu are salariu sau alte venituri, fie că acestea sunt insuficiente pentru a-și onora obligația, pensia de întreținere se va încasa din mijloacele bănești depuse de către debitor în instituțiile financiare sau transmise organizațiilor comerciale și necomerciale, cu excepția cazurilor când aceste mijloace le-au fost transmise în proprietate și din contul tuturor bunurilor mobile și imobile ale debitorului care pot fi urmărite.

8.3.4.3. Determinarea restanței la pensia de întreținere

Pensia de întreținere se încasează pentru perioada anterioară în baza contractului privind plata pensiei de întreținere sau a titlului executoriu, în limitele a cel mult 3 ani din momentul prezentării contractului sau a titlului executoriu respectiv.

Suma restanței se determină pornindu-se de la cuantumul pensiei de întreținere stabilit de instanța judecătorească sau de contractul corespunzător. Suma restanței la pensia de întreținere pentru copiii minori se determină pornindu-se de la salariul și/sau alte venituri ale debitorului.

Dacă debitorul nu a lucrat în perioada în care s-a format restanța sau nu a prezentat actele ce confirmă salariul și/sau alte venituri ale sale, cuantumul restanței la pensia de întreținere se determină de către executorul judecătoresc, pornindu-se de la salariul mediu pe țară la data determinării restanței.

Dacă părțile nu sunt de acord cu suma restanței calculate sau situația financiar-materială a debitorului nu permite achitarea în forma stabilită anterior, ele sunt în drept să se adreseze cu o cerere în judecată pentru a se stabili suma concretă a restanței.

Dacă restanța la pensia de întreținere a rezultat din vina persoanei obligate s-o achite în baza contractului privind plata pensiei de întreținere, persoana în cauză va purta răspunderea în modul prevăzut de acest contract.

Dacă restanța la pensia de întreținere a rezultat din culpa persoanei obligate s-o achite în baza hotărârii instanței judecătorești, persoana în cauză va plăti creditorului întreținerii o penalitate în mărime de 0,1 la sută din suma restanței pentru fiecare zi de întârziere.

Creditorul întreținerii este în drept să ceară repararea daunei, cauzate prin întârzierea executării obligației de întreținere din culpa debitorului, dacă aceasta nu a fost acoperită prin plata de penalități.

Debitorul întreținerii care își stabilește domiciliul în străinătate este în drept să încheie cu creditorul întreținerii un contract privind plata pensiei de întreținere. În cazul în care nu se ajunge la un acord, persoana interesată poate porni în instanța judecătorească o acțiune privind stabilirea sumei pensiei de întreținere într-o sumă fixă și achitarea acesteia printr-o plată unică sau privind transmiterea anumitelor bunuri în contul pensiei sau privind determinarea unui alt mod de plată a acesteia.

Exemplu

Ce trebuie de făcut pentru pornirea procedurii de recuperare a pensiei de întreținere neplătite, în special a sumei integrale până la vârsta de 18 ani pentru doi copii minori, deoarece tatăl se află peste hotare, are altă familie, nu are venit declarat.

Cum pot fi urmărite bunurile mobile, imobile, financiare conform legii. Cine are acest drept?

Răspuns: În cazul în care pensia de întreținere a fost stabilită prin decizie judecătorească care nu se execută, trebuie să vă adresați la executorul judecătoresc. Dacă nu este o decizie judecătorească cu privire la plata pensiei de întreținere, trebuie să vă adresați cu o astfel de cerere în instanța de judecată. Faptul că fostul soț are o altă familie în prezent, nu îl scutește de obligațiile pe care le are față de cei 2 copii minori pe care îi are cu Dvs. Acest fapt poate doar să micșoreze suma pensiei de întreținere pe care trebuie să o plătească. Urmărirea bunurilor se face prin instanța de judecată, care trebuie întâi să recunoască dreptul copiilor de a primi pensia de întreținere, să stabilească suma ei și apoi, prin intermediul executorului, să asigure executarea deciziei.

Atenție! Vă recomandăm să vă adresați la un avocat care să studieze bine toate circumstanțele cauzei și să vă apere interesele Dvs. în fața instanței de judecată și a executorului judecătoresc.

8.3.5. Răspunderea pentru cauzarea de daune de către un minor

Prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani se repară de către părinți (adoptatori) sau de către tutorii lui dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului.

Minorul între 14 și 18 ani răspunde personal pentru prejudiciul cauzat, în cazul în care acesta nu are bunuri suficiente sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat integral sau în partea nereparată de către părinți (adoptatori) sau curator dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor.

Pentru o persoană lipsită de capacitate de exercițiu răspunde tutorele sau instituția obligată să o supravegheze dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor.

8.4. PROTECȚIA ȘI EDUCAȚIA COPILOR RĂMAȘI FĂRĂ OCROTIRE PĂRINTEASCĂ

Copilul rămas fără ocrotire părintească se bucură de protecție și de asistență în realizarea deplină și în exercitarea corespunzătoare a drepturilor sale.

Orice copil lipsit temporar sau definitiv de mediul său familial sau care, în interesul său, nu poate fi lăsat în acest mediu, are dreptul la protecție și la ajutor special din partea comunității locale.

Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor se pune pe seama autorității tutelare în cazurile de:

- deces al părinților;
- decădere a lor din drepturile părintești;
- abandon;
- declararea părinților ca fiind incapabili;
- boală sau absență îndelungată a părinților;
- eschivare a părinților de la educația copiilor, de la apărarea drepturilor și intereselor lor legitime;
- refuz al părinților de a-și lua copiii din instituțiile educative, curative sau din alte instituții în care se află.

8.4.1. Copiii aflați în situație de risc și copiii separați de părinți

Identificarea, evaluarea, asistența, referirea, monitorizarea și evidența copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți este stabilită prin lege²⁷⁸, care indică autoritățile și structurile responsabile.

Legea prevede:

- reglementarea atribuțiilor și responsabilităților autorităților tutelare locale și a structurilor teritoriale de asistență socială cu privire la procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor în situație de risc;
- stabilirea procedurii de autosesizare și înregistrare a sesizărilor despre copiii aflați în situație de risc;
- uniformizarea la nivel național a procedurilor de evaluare și evidență a copiilor în situație de risc.

Autoritățile tutelare locale și cele teritoriale din diferite unități administrativ-teritoriale sunt obligate să coopereze în domeniul protecției copilului prin obținerea și transmiterea informațiilor, și a documentelor necesare pentru identificarea, evaluarea, acordarea asistenței și stabilirea statutului copiilor.

Angajații autorităților publice centrale și locale, ai structurilor, instituțiilor și serviciilor din cadrul sau subordonate acestora, care activează în domeniul asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, organelor de drept, sunt obligați: să transmită autorităților tutelare competente sesizările privind copiii aflați în situație de risc, precum și cele privind cazurile de abuz, neglijare sau exploatare a copiilor în cadrul serviciilor sociale, al instituțiilor medicale, educaționale, culturale; să participe la activitatea echipelor multidisciplinare în procesul de evaluare inițială și completă a situației copilului la solicitarea autorității tutelare locale, precum și la elaborarea și implementarea planului individualizat de asistență; să realizeze măsuri de prevenire a situațiilor de risc pentru copii.

8.4.1.1. Sistemul de prevenire a separării copilului de familie

Sistemul de prevenire a separării copilului de familie este format din mai multe verigi care conlucrează între ele.

1. Direcția de asistență socială și protecție a familiei (în mun. Chișinău – Direcția municipală pentru protecția copiilor).

Direcția de asistență socială și protecție a familiei (în continuare – DASPF) este o structură constituită în cadrul autorității publice locale de nivelul al doilea, care asigură aplicarea legislației privind protecția socială a copilului și familiei. Această responsabilitate se realizează prin exercitarea funcției de autoritate tutelară. Legea prevede că autoritățile tutelare trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor și a familiilor acestora, în scopul prevenirii separării copilului de mediul familial sau, după caz, în scopul (re)integrării acestuia în familie. Plasamentul copilului poate fi dispus de autoritățile tutelare numai în cazul în care, în urma evaluărilor, se constată că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă sau

²⁷⁸ Legea nr. 140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți (în vigoare de la 1 ianuarie 2014).

contravine interesului superior al acestuia. În cazul separării copilului de familie, autoritatea tutelară teritorială va dispune plasamentul copilului, ținând cont de prioritatea plasamentului sub tutelă în familia extinsă față de celelalte tipuri de plasament, iar în cazul în care acest lucru este imposibil, de prioritatea plasamentului în serviciile de tip familial (asistent parental profesionist și casele de copii de tip familial) față de serviciile de tip rezidențial (școlile-internat și centrele de plasament).

O parte din angajații DASPF au atribuții de serviciu legate direct de protecția socială a copilului. Aceste atribuții sunt repartizate între angajații DASPF în felul următor:

la nivelul serviciilor sociale primare:

- asistentul social comunitar (din sate, comune, sectoare ale municipiului) este responsabil de identificarea copiilor aflați în dificultate în raza localității pe care o deservește, efectuarea evaluării inițiale și susținerea familiei prin prestarea serviciului de asistență socială comunitară. Dacă situația copilului indică motive de îngrijorare, asistentul social comunitar referă cazul spre servicii sociale specializate. Pentru a realiza aceste responsabilități, asistentul social comunitar trebuie să aibă formate competențe profesionale de identificare a copiilor aflați în dificultate și de evaluare a riscurilor pentru copil pentru a nu-i scăpa din vizorul asistenței sociale. După ce forma de protecție a copilului aflat în dificultate este stabilită, asistentul social comunitar susține specialistul în protecția drepturilor copilului și specialistul în problemele familiilor cu copii în situație de risc în monitorizarea cazurilor copiilor plasați în serviciul de asistență parental profesionist, serviciul casei de tip familie, tutelă/curatelă din raza comunității pe care o deservește. În afară de aceasta, asistentul social comunitar realizează monitorizarea postintervenție a copiilor reintegrați în comunitate din instituțiile de tip rezidențial;

- asistentul social supervisor este responsabil de susținerea asistentului social comunitar în prestarea serviciului necesar copiilor aflați în dificultate. În colaborare cu asistentul social comunitar, el decide referirea cazurilor complexe spre serviciile sociale specializate;

- șeful secției serviciului de asistență socială comunitară este responsabil de referirea cazului copilului aflat în dificultate spre serviciile sociale specializate și evidența lor. El asigură suportul necesar asistentului social comunitar și asistentului social supervisor pentru exercitarea atribuțiilor funcționale;

la nivelul serviciilor specializate:

- specialistul în problemele familiilor cu copii în situație de risc se implică în soluționarea cazurilor referite de la nivel de comunitate, care necesită intervenție complexă, dar nu prevede separarea copilului de familie și comunitate. El poartă responsabilitatea pentru realizarea evaluării complexe, elaborării și implementării planului individualizat de asistență a copilului. Aceste acțiuni se realizează cu contribuția asistentului social comunitar. Planul individualizat de asistență poate prevedea prestarea serviciilor sociale specializate de susținere a familiilor cu copii aflați în dificultate: servicii de zi, consiliere și informare;

- specialistul în protecția drepturilor copilului se implică în soluționarea cazurilor copiilor referiți de la comunitate, care sunt susceptibili de a fi separați de familia lor biologică. El este responsabil de efectuarea evaluării complexe, elaborării și implementării planului individualizat de asistență. Aceste acțiuni pot fi realizate cu participarea asistentului social comunitar. Planul individualizat de asistență poate prevedea separarea copilului de familie. În asemenea situații, cazul va fi referit spre examinare Comisei pentru protecția drepturilor copilului aflat în dificultate, pentru avizarea propunerii de separare a copilului de familie;

- șeful DASPF, ca reprezentant superior al autorității tutelare în unitatea administrativ-teritorială de nivelul al doilea, poartă responsabilitatea finală pentru „alegerea formei adecvate de protecție a copiilor, asigurând condițiile necesare” pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Așadar, rolul DASPF, ca element al sistemului de prevenire a separării copilului de familie, constă în identificarea copiilor aflați în dificultate, evaluarea situației lor, determinarea formei optime de îngrijire și monitorizarea situației lor.

8.4.1.2. Serviciile sociale adresate familiilor și copiilor aflați în dificultate

Serviciile sociale adresate familiilor și copiilor aflați în dificultate sunt prestate de DASPF, precum și de organizațiile ne-guvernamentale și cele private. Serviciile sociale care se încadrează în sistemul de prevenire a separării copilului de părinți sunt serviciile de susținere a integrității familiei și serviciile alternative la formele instituționale de îngrijire a copilului. Printre aceste servicii se înscriu:

- serviciile sociale primare prestate la nivel de comunitate: serviciul de asistență socială comunitară, care prevede identificarea copiilor aflați în dificultate, evaluarea situației copiilor și a familiei lor, informarea, consultarea, consolidarea capacităților familiei, suport în accesarea prestațiilor sociale, serviciilor medicale, educaționale și serviciul de alimentare în cadrul cantinelor de ajutor social;

- serviciile sociale specializate prestate de specialiștii la nivel de raion: serviciile de asistență parentală profesionistă, serviciile casei de copii de tip familie, forma de protecție tutela/curatela, serviciile centrelor de zi (reabilitare, consiliere, kinetoterapie, logopedie, dezvoltarea abilităților de auto-deservire și de viață independentă, ergoterapie etc.). Rolul serviciilor sociale, care se încadrează în sistemul de prevenire a separării copilului de familie, constă în asigurarea copilului aflat în dificultate cu un mediu familial adecvat pentru buna creștere și dezvoltare.

Exemplu

În s. Trușeni, mun. Chișinău locuiește o familie din 4 membri, doi maturi și doi copii minori de 4 și 6 ani. Mama copilului, mamă solitară, locuiește în concubinaj cu o persoană de sex masculin. La locul de trai ei consumă băuturi alcoolice, neglijează copiii, aceștia mereu sunt flămânzi, neîngrijiiți, locuiesc în frig și mizerie lucidă, nu frecventează școala și grădinița. Asistentul social din cadrul primăriei (autoritatea tutelară de nivelul I) cunoaște acest caz, a întreprins mai multe măsuri pentru a soluționa situația creată, dar până la sfârșit situația în familie rămâne neschimbată. S-a decis la comisia locală din cadrul primăriei, după o evaluare complexă cu examinarea condițiilor de trai, a sesizărilor de la poliție și a avizului medicului de familie, că copiii trebuie separați de părinți și plasați într-un serviciu de plasament. Pentru aceasta, au fost colectate toate actele necesare și dosarul a fost depus pentru examinare la Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate, unde s-a decis plasamentul planificat.

Plasamentul planificat este în cazul în care copiii aflați în situație de risc sunt cunoscuți autorității tutelare locale; plasamentul de urgență este în cazul în care există un pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului (de exemplu, copil abandonat la gunoiște, cazuri confirmate de abuz sexual, violență).

După decizia Comisiei, copiii sunt internați în spital pentru examinare, ulterior fiind plasați în serviciile disponibile: servicii de plasament de tip familial (APP, CCTF), casă comunitară pentru copiii în situație de risc, centrul de plasament temporar etc. Odată cu acest plasament se eliberează decizia de copil rămas temporar fără ocrotire părintească și în termen de 6 luni, în baza unui plan individualizat de intervenție (instrument al asistenților sociali, unde sunt exact numerotați pașii pentru reintegrarea copiilor (ajutor psihologic, documentar, integrarea în societate, ajutor medical etc.)). Pentru reintegrarea copiilor sunt implicați toți actorii sociali pentru adaptarea copiilor, reintegrarea lor în familie sau determinarea statutului lor. Dacă după 6 luni de lucru cu familia nu apar rezultatele scontate mama copiilor având un mod de viață neadecvat și reintegrarea copiilor nefiind posibilă, este înaintată cererea de chemare în judecată privind decăderea din drepturile părintești. Totodată, se caută familia extinsă: bunici, unchi, mătuși care ar putea și ar dori să fie responsabili de întreținerea și educația copiilor. În cazul în care sunt găsiți cu ajutorul autorității tutelare de la locul de trai (viza de domiciliu) al copiilor, se instituie tutela și copiii pot locui în continuare cu tutorele. În cazul în care rudele nu sunt găsite sau refuză în scris (în prezența a 3 specialiști ai autorității tutelare și/sau a primarului) luarea la îngrijire a copiilor nominalizați, acestea trebuie să-și exprime acordul pentru adopție. Dacă instanța de judecată a decis pozitiv la cererea înaintată și mama copiilor a fost decăzută din drepturi părintești, autoritatea tutelară de nivelul II le stabilește copiilor statut de copii rămași fără îngrijire părintească. În cazul în care sunt refuzurile de la toate rudele, se întocmește un raport medical și unul psihologic, care se transmite autorității tutelare centrale pentru stabilirea statutului de copil adoptabil.

În linii generale, așa procedură este practic pentru toți copiii identificați, la care se cunosc părinții sau în acte sunt date despre părinți.

Primul lucru după identificare și depistare, în caz dacă: se depistează violență, copilul este luat forțat din familie, copilul este abandonat în spital sau în pădure, copilul este identificat ca cerșetor sau practică vagabondajul, se iau măsuri urgente de plasare a lui într-o formă de protecție, pe urmă se întocmesc toate actele și se lucrează cu familia biologică, extinsă cu implicarea tuturor actorilor sociali: autoritatea tutelară de nivelul I – asistentul social împreună cu primarul satului, comunei, direcțiile de sector din mun. Chișinău;

autoritatea tutelară de nivelul II – DASPF, direcțiile de sector pentru comunele din raza mun. Chișinău, Direcția Municipală pentru protecția drepturilor copilului;

autoritatea tutelară centrală – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (oferă suport metodologic, deține bazele de date, în unele cazuri examinează plângerile).

Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate (în continuare – Comisia) este un organ instituit în cadrul autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea abilitat cu analiza situației copilului și eliberarea avizului de recomandare pentru aprobarea măsurilor de protecție a copilului aflat în dificultate și monitorizarea acestora. Comisia are un caracter independent deoarece nu întrunește în componența sa reprezentanți ai DASPF și ai Direcției generale învățământ, tineret și sport. În acest fel se asigură imparțialitatea în luarea deciziilor. Comisia examinează evaluarea complexă a copilului aflat în dificultate, în baza căreia face recomandări privind forma optimă de îngrijire a acestuia. În cadrul Comisiei sunt propuse pentru audiență doar cazurile pentru care se recomandă plasarea copilului în afara mediului familial, cazurile pentru care un asemenea plasament este necesar pentru a proteja copilul de daune considerabile care aduc prejudiciu vieții și sănătății lui. În situațiile în care Comisia este ferm convinsă că nu are o altă opțiune disponibilă pentru copil, ea eliberează avizul de recomandare a plasării copilului în servicii de tip rezidențial. În situațiile în care este posibilă plasarea copilului în serviciile de tip familial, Comisia va respinge opțiunea de plasare a copilului în serviciul de tip rezidențial și va recomanda plasarea lui în unul din aceste servicii: tutela/curatela, serviciul asistență parentală profesionistă, casa de copii de tip familie. Astfel Comisia, ca element al sistemului de prevenire a separării copilului de familie, realizează un rol de susținere a autorității tutelare în procesul de luare a deciziei referitor la forma optimă de protecție a copilului aflat în dificultate.

Sistemul informațional (baza de date, documentația, rapoartele etc.) reprezintă un element de legătură și coordonare între elementele sistemului de prevenire a separării copilului de familie. Acesta asigură procesul de evidență și monitorizare a situației copilului plasat în serviciile sociale. În baza datelor din sistemul informațional se formulează concluziile privind problemele sociale existente la nivel de raion, ponderea copiilor aflați în îngrijire rezidențială, capacitatea serviciilor sociale existente de a face față problemelor copiilor aflați în dificultate, necesitatea consolidării serviciilor existente și dezvoltarea serviciilor noi. Ca element al sistemului de prevenire a separării copilului de familie, sistemul informațional contribuie la evidența și monitorizarea situației copilului aflat în dificultate. Pentru asigurarea eficienței sistemului de prevenire a separării copilului de familie este importantă crearea și buna funcționare a tuturor elementelor sistemului și respectarea principiilor pe care se bazează protecția socială a copilului și familiei.

8.4.1.3. Principiile de funcționare a sistemului de prevenire a separării copilului de familie

- principiul abordării multidisciplinare: fiecare caz este examinat comprehensiv din toate punctele de vedere legate de viața și dezvoltarea copilului aflat în dificultate cu implicarea tuturor specialiștilor relevanți;
- principiul participativ: în fiecare caz decizia privind forma de protecție pentru copilul aflat în dificultate este luată de comun acord cu copilul, familia, reprezentantul legal al copilului și comunitatea;
- principiul confidențialității: informația privind copilul aflat în dificultate se păstrează în confidențialitate și se comunică altor persoane doar cu acordul prealabil al copilului, al reprezentantului legal al acestuia sau familiei.

Atenție! În cazul în care situația copilului prezintă pericol pentru viața și sănătatea acestuia, asistentul social este obligat să informeze organele de resort despre situația copilului.

8.4.1.4. Procedura de lucru în cadrul sistemului de prevenire a separării copilului de familie

Procedura de lucru în cadrul sistemului de prevenire a separării copilului de familie comportă un caracter complex. Ea prevede interacțiunea dintre diferite elemente ale sistemului și constă din câteva etape majore de lucru:

- I. etapa de susținere a copilului și familiei aflate în dificultate;
- II. etapa de luare a deciziei privind separarea copilului de familie;
- III. etapa de monitorizare a situației copilului după separarea lui de familie.

Identificarea cazurilor copiilor aflați în dificultate este o activitate realizată de către asistentul social comunitar prin interacțiune activă cu membrii comunității și cu instituțiile din comunitate: primăria, școala, grădinița, poliția, medicul de familie, ONG-le active în domeniul asistenței sociale, etc. Identificarea este urmată de evaluarea inițială a copilului.

Evaluarea inițială a copilului aflat în dificultate și a situației lui este realizată de către asistentul social comunitar. Evaluarea inițială este o investigație de o singură dată, realizată în urma vizitei la domiciliul copilului. În baza informațiilor culese asistentul social comunitar întocmește raportul de evaluare inițială (ancheta socială). Dacă în urma evaluării se depistează că este pusă în pericol viața sau sănătatea copilului, deschiderea cazului poate începe imediat cu asistența de urgență oferită în comunitate sau la nivel de raion. Asistența de urgență poate să prevadă găzduirea și alimentarea copilului sau acordarea serviciilor medicale de urgență, intervenții în stoparea traficului, abuzului, neglijării copilului. După prestarea serviciilor de urgență cazul este supus evaluării inițiale. În acest context, asistentul social comunitar trebuie să dispună de bune competențe de evaluare, în special în cazurile de abuz familial, când părintele ascunde acest fapt, precum și în cazurile când părintele este acuzat pe nedrept de rele tratamente.

La această etapă asistentul social comunitar în colaborare cu asistentul social supervisor trebuie să decidă modalitatea de susținere a copilului aflat în dificultate. El poate iniția evaluarea complexă a copilului și familiei lui. În baza evaluării se elaborează planul individualizat de asistență. Planul individualizat de asistență poate prevedea acțiuni de susținere în cadrul serviciului de asistență socială comunitară, serviciilor de zi, alimentarea în cadrul cantinei de ajutor social, servicii de consiliere și suport reciproc pentru părinții copiilor aflați în dificultate. În asemenea situații manager de caz este asistentul social comunitar. În procesul de implementare a planului individualizat de asistență, unele servicii pot fi prestate de specialiștii din cadrul DASPF sau din cadrul instituțiilor/organizațiilor prestatoare de servicii sociale. Cazurile mai complexe, care reprezintă motiv de îngrijorare, când este prejudiciată viața și sănătatea copilului și nu există resurse disponibile la nivel de comunitate, sunt înaintate pentru referire spre serviciile sociale specializate de nivel raional. Referirea cazului spre serviciile sociale specializate se face prin intermediul asistentului social supervisor și șefului serviciului de asistență socială comunitară. Șeful serviciului de asistență socială comunitară înregistrează cazul în registrul de referire. Cazul care nu este susceptibil de separare a copilului de familie, dar necesită intervenție specializată, este înaintat specialistului în problemele familiilor cu copii în situație de risc. Cazul care este susceptibil de separare a copilului de familie este înaintat specialistului în protecția drepturilor copilului. În ambele situații specialiștii devin manageri de caz.

Evaluarea complexă a copilului aflat în dificultate și a situației lui este o investigație și o analiză amănunțită, pe care o realizează managerul de caz cu implicarea specialiștilor relevanți. În procesul de evaluare complexă poate fi implicat asistentul social comunitar. Evaluarea complexă se realizează prin interacțiunea cu copilul, familia lui, rețeaua lui socială și instituțiile relevante.

Planul individualizat de asistență a copilului se întocmește în baza evaluării complexe a copilului. Obiectivele planului individualizat de asistență a copilului se stabilesc numai după consultarea obligatorie a copilului, părinților și a membrilor familiei extinse care pot fi identificați.

La întocmirea planului individualizat de asistență se acordă prioritate posibilităților de soluționare a situației copilului în ordinea în care urmează:

1. acordarea sprijinului necesar familiei pentru menținerea copilului în familia biologică și prestarea, după caz, a următoarelor servicii: serviciul de asistență socială comunitară; serviciile centrului de zi; serviciul de alimentare în cantinele de ajutor social;
2. plasarea copilului în familia extinsă sau la prietenii de familie: forma de protecție tutela/curatela;
3. plasarea copilului într-un serviciu de tip familial: serviciul de asistență parentală profesionistă; serviciul casei de copii de tip familie;
4. plasarea copilului în unul din serviciile de tip rezidențial: centre de plasament temporar (pentru copiii străzii, pentru copiii rămași fără îngrijire părintească, pentru copiii cu dizabilități, pentru copiii în situație de risc); gimnaziile de tip internat, case de copii, școli internat auxiliare (pentru copiii rămași fără îngrijire părintească, pentru copiii cu dizabilități mintale severe, pentru copiii cu deficiențe fizice și senzoriale).

În cazul în care S/DASPF ajunge la concluzia că copilul trebuie plasat în serviciul de tip rezidențial, atunci faptul se certifică în scris, inclusiv motivele propunerii plasamentului. Concluzia poate fi legată de imposibilitatea menținerii copilului în familia biologică sau imposibilitatea plasării în familia extinsă sau a prietenilor; incapacitatea sau inexistența serviciilor de tip familial.

8.4.1.5. Aspectele ce țin de graficul de întreveneri cu copilul stabilit de autoritatea tutelară

Litigiile dintre părinți privind educația și instruirea copiilor se soluționează de către autoritatea tutelară, iar decizia acesteia poate fi atacată pe cale judecătorească. Autoritatea tutelară recomandă părinților să se adreseze unui mediator pentru soluționarea litigiului²⁷⁹.

Situația legislativă cu graficul de întreveneri este destul de complicată, cu toate schimbările legislative.

Graficul de întreveneri dă posibilitatea celuilalt părinte, bunicilor etc. de a se vedea cu copilul și de a petrece timpul împreună (de a exercita dreptul și obligația părintelui de a participa la educația și instruirea copilului său).

În caz dacă după divorț, domiciliul copilului a fost stabilit cu celălalt părinte, care nu permite fostului soț a participa la educația și îngrijirea copilului, el are dreptul de a se adresa la autoritatea tutelară de nivelul I (Direcțiile de sector din mun. Chișinău, pentru raioane se adresează la DASPF). În cadrul comisiei copilului aflat în dificultate i se va examina dosarul cu invitația oficială a ambilor soți. Dosarul va fi întocmit cu examinarea condițiilor de trai ale copilului, ca urmare a discuției cu psihologul de sector al copilului, confirmării și discuției cu martorii, angajații grădiniței, medicul de familie, discuției private cu fiecare dintre părinți.

După acumularea informației necesare, dosarul întocmit se pune pe ordinea de zi în cadrul Comisiei unde se va discuta, în prezența părinților sau a bunicilor (dacă ei au cerut un grafic de întreveneri), copilului dacă are vârsta mai mare de 10 ani, un grafic de întreveneri (în grafic se includ: 2 weekenduri pe lună și 2 zile pe săptămână). Acest grafic se întocmește individual, după posibilitățile și necesitățile părinților și vârsta copilului.

Neexecutarea graficului de întreveneri de către una din părți se contestă în instanța de judecată în contencios administrativ. Ulterior, deciziile instanței judecătorești se contestă după procedura contenciosului administrativ.

În cazul nerespectării hotărârii instanței judecătorești, față de părintele culpabil se aplică măsurile stabilite de legislația procesuală civilă. În cazul încălcării repetate a hotărârii judecătorești, la cererea părintelui care locuiește separat de copil, instanța judecătorească, ținând cont de interesele și părerea copilului, poate

²⁷⁹ Art. 64 alin. (2) din *Codul familiei*.

soluționa problema transmitându-i copilul²⁸⁰. Bunicii, frații și surorile copilului au dreptul de a comunica cu acesta.

8.4.2. Adopția

Răspunsul la întrebarea în cauză este diferit: pentru omul de rând copiii adoptivi li se oferă un climat familial, ca și celor naturali; pentru un specialist și practician în drept – un concept și un raport juridic familial în urma căruia apar anumite drepturi și obligații; pentru un sociolog – un fenomen, de obicei, complex și mișcător etc.

Adopția se face numai pentru protejarea intereselor superioare ale adoptatului. Adoptatorul își asumă, prin încheierea adopției, răspunderile ce revin părintelui.

8.4.2.1. Copiii care pot fi adoptați

Persoana poate fi adoptată doar până la împlinirea vârstei de 18 ani. Persoana care a dobândit capacitate deplină de exercițiu până la vârsta de 18 ani poate fi adoptată numai în cazul în care adoptator este persoana sau familia care a crescut-o, dacă a conviețuit cu acestea nu mai puțin de 3 ani până la depunerea cererii de adopție.

Separarea fraților prin adopție, precum și adopția acestora de către persoane sau familii diferite sunt interzise, cu excepția cazurilor când această cerință contravine interesului superior al copilului.

După epuizarea tuturor măsurilor de (re)integrare în familia biologică sau extinsă a copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească, autoritatea teritorială de la domiciliul copilului emite decizia privind stabilirea statutului de copil adoptabil.

Măsurile de (re)integrare a copilului în familia biologică sau în familia extinsă se efectuează potrivit unui plan individual de asistență, care se realizează în termen de 6 luni de la data în care a fost luat în evidență în condițiile prevederilor din Codul familiei ca fiind copil orfan sau copil rămas fără ocrotire părintească.

Copilului găsit ai cărui părinți nu sunt cunoscuți i se stabilește statut de copil adoptabil la epuizarea tuturor investigațiilor în vederea identificării părinților, care se efectuează în termen de 6 luni.

Adopția între frați este interzisă. Adopția unui copil de către mai mulți adoptatori este interzisă, cu excepția cazului în care aceasta se face de către ambii soți simultan.

8.4.2.2. Persoanele care au dreptul la adopție

Adopția este permisă numai persoanelor care au capacitate deplină de exercițiu, au atins vârsta de 25 de ani și sunt cu cel puțin 18 ani mai în vârstă decât cel pe care doresc să-l adopte, dar nu cu mai mult de 48 de ani. Prin derogare de la cele expuse, instanța de judecată poate încuviința adopția chiar dacă diferența de vârstă între copil și adoptator este mai mică de 18 ani, dar în niciun caz mai puțin de 16 ani, în cazul adopției este suficient ca doar unul dintre soți să aibă împlinită vârsta de 25 de ani.

Nu pot adopta copii persoanele: decăzute din drepturile părintești; a căror stare de sănătate nu le permite îndeplinirea corespunzătoare a obligațiilor și responsabilităților privind creșterea și educarea copiilor; care se eschivează de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere a copiilor biologici; care au adoptat anterior copii, însă nu și-au exercitat corespunzător obligațiile părintești și sunt decăzuți din exercițiul acestor drepturi sau copilul este luat din grija lor în temeiul unei hotărâri judecătorești, fără decădere din drepturi; eliberați de obligațiile de tutore sau de curator din cauza îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor; care au prezentat documente sau informații false la adopție; care au fost condamnate pentru săvârșirea unor infracțiuni premeditate: contra vieții și sănătății persoanei; contra libertății, cinstei și demnității persoanei; referitoare la viața sexuală; contra familiei și copiilor.

²⁸⁰ Art. 64 alin. (3) din Codul familiei.

Adoptatorii trebuie să îndeplinească garanțiile morale și condițiile materiale necesare dezvoltării multilaterale și armonioase a personalității copilului. Adopția copilului de către soți este permisă numai în cazul în care căsătoria lor durează de cel puțin 3 ani până la momentul depunerii cererii de adopție.

Tutorele sau curatorul, părintele educator din casa de copii de tip familial, asistentul parental profesionist au dreptul prioritar de a adopta copilul pe care îl au în îngrijire sau în plasament, cu excepția cazurilor în care el este adoptat de rudele sale de până la gradul IV inclusiv.

8.4.2.3. Procedura adopției

În Republica Moldova, autoritățile competente în domeniul protecției copilului prin adopție sunt:

a) Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;

b) secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei și Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului Chișinău.

Pe lângă autoritatea centrală activează Consiliul Consultativ pentru Adopții, a cărui componență și al cărui regulament de activitate sunt aprobate de Guvern.

Evidența adoptatorilor naționali se realizează de către autoritatea teritorială prin emiterea unei decizii, copia căreia se transmite autorității centrale pentru includerea în Registrul de stat al adopțiilor.

Evidența copiilor adoptabili o ține autoritatea teritorială de la domiciliul copilului, precum și autoritatea centrală.

Autoritatea teritorială de la domiciliul adoptatorului evaluează corespunderea garanțiilor morale și a condițiilor materiale ale adoptatorului necesităților de dezvoltare ale copilului.

În baza rezultatelor evaluării, autoritatea teritorială emite o decizie prin care eliberează sau refuză eliberarea atestatului de adoptator.

După stabilirea statutului de copil adoptabil, autoritatea teritorială de la domiciliul copilului întreprinde măsuri de selectare a adoptatorului potrivit pentru copilul adoptabil, ținând cont de interesul superior al copilului și de cererea adoptatorilor.

În cazul în care copilul adoptabil se află într-o instituție socială sau într-un serviciu de tip familial, potrivirea lui cu adoptatorul se face de către autoritatea teritorială de la domiciliul copilului în comun cu managerul de caz.

Autoritatea teritorială de la domiciliul copilului verifică și constată compatibilitatea copilului cu adoptatorul, în acest sens luându-se în considerare necesitățile copilului, dorințele și opiniile exprimate de acesta.

În termen de 5 zile de la potrivire autoritatea teritorială de la domiciliul copilului încredințează copilul în vederea adopției în grija adoptatorului pe o perioadă de 90 de zile, pentru adaptarea copilului cu adoptatorul și pentru stabilirea compatibilității acestora.

Încredințarea se face printr-o decizie motivată emisă de către autoritatea teritorială în baza rezultatelor procesului de potrivire.

Capacitatea de adaptare fizică și psihică a copilului la mediul familial va fi analizată de către autoritatea teritorială de la domiciliul adoptatorilor, în raport cu condițiile de natură socioprofesională, economică, culturală, de limbă, religie și cu orice alte elemente caracteristice locului în care trăiește copilul în perioada încredințării și care ar putea avea relevanță în aprecierea evoluției ulterioare a acestuia în cazul încuviințării adopției.

Cererea de adopție depusă la autoritatea teritorială trebuie să conțină:

- numele, anul, luna și ziua nașterii adoptatorilor, adresa de la domiciliu și de reședință;
- motivele pentru care adoptatorul dorește să adopte;

- eventuala disponibilitate de a adopta mai mulți copii, inclusiv frați sau surori.

La cererea de adopție se anexează:

- copia de pe actul de identitate al adoptatorului;
- copia certificatului de căsătorie al adoptatorilor, în cazul adopției de către un cuplu căsătorit;
- certificatul de la locul de muncă al adoptatorului despre funcția deținută și despre suma salariului sau copia de pe declarația veniturilor, sau un alt act similar, pentru perioada ultimelor 12 luni;
- copia autenticată de pe actul ce confirmă dreptul de folosință sau dreptul de proprietate al adoptatorului asupra unui spațiu locativ;
- cazierul judiciar al adoptatorului;
- certificatul medical privind starea de sănătate a adoptatorului, eliberat în modul stabilit de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în care se indică aptitudinea de a adopta din punct de vedere medical;
- copia certificatului de naștere al adoptatorului și, după caz, copia certificatului de divorț, în cazul adopției de către o persoană necăsătorită;
- datele biografice ale adoptatorului și alte acte admise de lege.

Adoptatorul depune cerere de încuviințare a adopției în instanța de judecată competentă de la domiciliul copilului adoptabil pentru care a fost declarat potrivit în vederea examinării în fond a cauzei.

În cazul adopției copilului de către celălalt soț, adoptatorul depune cererea de încuviințare a adopției în instanța de judecată competentă din raza domiciliului copilului adoptabil.

Cererea de încuviințare a adopției depusă în instanța de judecată trebuie să conțină:

- numele, anul, luna și ziua nașterii adoptatorului, adresa de la domiciliu;
- numele, anul, luna și ziua nașterii copilului adoptabil, locul unde acesta se găsește;
- solicitarea schimbării numelui și/sau a prenumelui copilului, numele pe care îl va purta copilul dacă adoptatorii poartă nume diferite, solicitarea schimbării locului de naștere;
- numărul, data emiterii și autoritatea care a emis atestatul de adoptator, cu anexarea acestuia;
- alte date și informații la solicitarea instanței de judecată.

8.4.3. Tutela și curatela

În privința persoanei fizice care, în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința, poate fi instituită, prin hotărâre judecătorească, măsura de ocrotire judiciară sub forma curatelei, a ocrotirii provizorii sau a tutelei.

Tutorii și curatorii apără drepturile și interesele persoanelor tutelate de ei în relațiile cu persoane fizice și juridice, inclusiv în instanța de judecată, fără mandat.

Tutela sau curatela asupra minorului se instituie în cazul în care el nu are părinți ori înfietori sau când instanța de judecată a stabilit decăderea părinților lui din drepturile părintești, sau când a rămas fără ocrotire părintească din alte motive.

Tutela se instituie asupra copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La atingerea vârstei de 14 ani, tutela se transformă în curatelă, fără adoptarea de către autoritatea tutelară a unei hotărâri suplimentare.

Curatela se instituie asupra copiilor în vârstă de la 14 la 18 ani.

Tutorele este reprezentantul legal al persoanei care se află sub tutelă și încheie în numele și în interesul ei actele juridice necesare.

Curatorul își dă acordul la încheierea actelor juridice pe care persoana fizică ce se află sub curatelă nu are dreptul să le încheie de sine stătător.

Tutela și curatela se instituie de către autoritățile administrației publice locale, în termen de cel mult o lună din momentul primirii cererii respective, în baza avizului scris al autorității tutelare.

Autoritatea tutelară de la domiciliul persoanei care se află sub tutelă supraveghează activitatea tutorelui sau a curatorului ei. Autoritatea tutelară este obligată să hotărască asupra instituirii tutelei sau curatelei în termen de o lună de la data primirii informației despre necesitatea instituirii. Până la numirea tutorelui sau curatorului, atribuțiile lor sunt exercitate de autoritatea tutelară.

8.4.3.1. Persoanele care pot fi numite tutori sau curatori

Poate fi tutore sau curator o singură persoană fizică sau soțul și soția împreună dacă nu se află în vreunul din cazurile de incompatibilitate prevăzute mai jos și au consimțit expres.

Atribuțiile de tutore și curator asupra persoanei internate într-o instituție de asistență socială publică, de educație, de învățământ, de tratament sau într-o altă instituție similară sunt exercitate de aceste instituții, cu excepția cazului în care persoana are tutore sau curator.

Nu poate fi tutore sau curator:

- minorul;
- persoana care, în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința;
- cel decăzut din drepturile părintești;
- cel declarat incapabil de a fi tutore sau curator din cauza stării de sănătate;
- cel căruia, din cauza exercitării necorespunzătoare a obligațiilor de adoptator, i s-a anulat adopția;
- cel căruia i s-a restrâns exercițiul unor drepturi politice sau civile, fie în temeiul legii, fie prin hotărâre judecătorească, precum și cel cu purtări nedemne;
- cel ale cărui interese vin în conflict cu interesele persoanei puse sub tutelă sau curatelă;
- cel înlăturat prin act autentic sau prin testament de către părintele care exercita singur, în momentul morții, ocrotirea părintească;
- cel care, exercitând o tutelă sau curatelă, a fost îndepărtat de la ele;
- cel care se află în relații de muncă cu instituția în care este internată persoana asupra căreia se instituie tutela sau curatela;
- cel care nu are domiciliul pe teritoriul Republicii Moldova.

Tutorele și curatorul au dreptul să ceară compensarea tuturor cheltuielilor aferente îndeplinirii obligațiilor de tutelă și curatelă.

Obligațiile tutorelui și ale curatorului:

- să locuiască împreună cu cel pus sub tutelă și să comunice autorității tutelare schimbarea domiciliului. Curatorul și persoana aflată sub curatelă care a atins vârsta de 14 ani pot locui separat doar cu acordul autorității tutelare;
- să aibă grijă de întreținerea persoanei puse sub tutelă sau curatelă;
- să apere drepturile și interesele persoanei puse sub tutelă sau curatelă.

Tutorelui și curatorului le revin drepturile și obligațiile de părinte în educarea minorului.

Tutorele nu are dreptul să încheie acte juridice cu titlu gratuit, iar curatorul nu are dreptul să-și dea acordul la încheierea actelor juridice cu titlu gratuit prin care cel pus sub tutelă sau curatelă se obligă sau renunță la drepturi.

Curatela încetează odată cu dobândirea sau restabilirea capacității depline de exercițiu.

Atenție! Obligațiile de tutelă și curatelă se îndeplinesc gratuit!

8.4.3.2. Plata indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă

Pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, părinților adoptatori, tutorilor/curatorilor li se plătesc lunar indemnizații pentru alimentație, procurarea îmbrăcăminte/încălțăminte, obiectelor de igienă personală etc.

La stabilirea și plata indemnizațiilor pentru întreținerea copiilor adoptați și a celor puși sub tutelă/curatelă nu se ia în considerare cuantumul altor pensii și indemnizații de care beneficiază copilul (pensie alimentară, pensie de urmaș, alte prestații).

Indemnizațiile se stabilesc și se plătesc în temeiul cererii depuse de către solicitant (părinte adoptator, tutore/curator) la primăria orașului (municipiului), satului (comunei) de la domiciliul copilului și la Comitetul executiv al unității teritoriale autonome Găgăuzia (Gagauz-Yeri),- în cazul în care copilul domiciliază pe teritoriul acesteia.

Indemnizațiile pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă se stabilesc și se achită de către autoritatea administrației publice locale până la atingerea de către copil a vârstei majoratului.

Plata indemnizației părintelui adoptator încetează în cazurile anulării sau recunoașterii nule a adopției.

Plata indemnizației încetează și în cazurile:

- îndeplinirii tutorelui/curatorului de la îndeplinirea obligațiilor, pe baza cererii acestuia;
- eliberării tutorelui/curatorului de la îndeplinirea obligațiilor;
- întoarcerii copilului la părinți;
- adopției copilului;
- plasării copilului într-o instituție de plasament (de educație, de învățământ, de tratament, de asistență socială publică sau într-o instituție similară);
- înregistrării căsătoriei copilului adoptat sau pus sub tutelă;
- schimbării locului de trai al copilului adoptat sau pus sub tutelă;
- declarării pe cale judiciară a copilului adoptat sau pus sub tutelă/curatelă ca dispărut fără veste sau decedat;
- declarării pe cale judiciară a părintelui adoptator sau a tutorelui/curatorului ca dispărut fără veste sau decedat;
- decesului copilului adoptat sau pus sub tutelă/curatelă;
- decesului părintelui adoptator sau a tutorelui/curatorului.

Conform prevederilor, de indemnizație lunară pentru întreținerea copiilor aflați sub tutelă/curatelă vor beneficia și copiii rămași temporar fără ocrotire părintească, care se achită până copilul împlinește vârsta de 18 ani, iar în cazul continuării studiilor în liceu, până la finisarea studiilor liceale²⁸¹.

²⁸¹ Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 581 din 25.05.2006.

8.5. VIOLENȚA ÎN FAMILIE

Violență în familie – acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

Violență fizică – vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, spânzurare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar.

Violență sexuală – orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar.

Violență psihologică – impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.

Violență spirituală – subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, bătaie de joc, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personale inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare.

Violență economică – privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar.

Prejudiciu moral – cauzare a suferințelor fizice și/sau psihice, care conduce la umilire, frică, înjosire, incapacitate de apărare împotriva violenței, la sentimente de frustrare și la alte consecințe cu caracter similar.

Prejudiciu material – daune materiale, susceptibile de evaluare sau estimare financiară/pecuniară, rezultând din orice act de violență în familie, în concubinaj, precum și costurile pentru instrumentarea cazurilor de violență în familie.

8.5.1. Subiecții violenței în familie

Subiecți ai violenței în familie sunt: agresorul și victima cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini și apatrizii care locuiesc pe teritoriul ei.

Subiecți ai violenței în familie pot fi:

a) în condiția conlocuirii - persoanele aflate în relații de căsătorie, de divorț, de concubinaj, de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, alte persoane întreținute de acestea;

b) în condiția locuirii separate – persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub tutelă sau curatelă, alte persoane aflate la întreținerea acestora.

8.5.2. Apărarea drepturilor victimei

Victima are dreptul la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale. Acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimei de a face declarații și a participa la procese de urmărire în justiție a agresorului. Dreptul la viața privată și confidențialitatea informației privind victima sunt garantate.

Autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele despre drepturile lor, despre autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie; despre tipul serviciilor și organizațiile la care se pot adresa după ajutor; despre asistența disponibilă pentru ele; unde și cum pot depune o plângere; despre procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor după asemenea proceduri; cum pot obține protecție; în ce măsură și în ce condiții au acces la consultanță sau asistență juridică; dacă există un pericol pentru viața sau sănătatea lor în cazul eliberării unei persoane reținute sau condamnate; dacă a fost anulată ordonanța de protecție.

Cazurile de violență în familie pot fi supuse medierii, la cererea părților. Mediarea se efectuează de către mediatori atestați, iar în lipsa acestora, de către comisiile pentru probleme sociale, cu participarea, după caz, a asistentului social.

Victima are dreptul la asistență juridică primară și calificată gratuită conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat.

Victimei i se acordă asistență medicală de instituțiile medico-sanitare²⁸².

Înregistrarea, păstrarea și utilizarea datelor cu caracter personal privind victima se efectuează în conformitate cu prevederile legii²⁸³.

Atenție! Victima violenței în familie are dreptul să ceară agresorului repararea, în condițiile legii, a prejudiciului material și moral cauzat prin actele de violență, iar statului – repararea prejudiciului material și moral ca urmare a neasigurării asistenței și protecției adecvate.

Victima violenței în familie căreia i s-a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății beneficiază de o compensație financiară din partea statului pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune, în condițiile stabilite de legislație.

8.5.2.1. Autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie

Autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie sunt:

a) organele centrale de specialitate ale statului (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției);

b) autoritățile de specialitate ale administrației publice locale de nivelul al doilea și structurile descentralizate:

- secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei;
- direcțiile generale de învățământ, tineret și sport;
- organele ocrotirii sănătății;

²⁸² Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998.

²⁸³ Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011.

- subdiviziunile teritoriale ale poliției;

c) administrația publică locală de nivelul întâi;

d) centrele/serviciile de asistență și protecție a victimelor violenței în familie și a copiilor lor și centrele/serviciile de asistență și consiliere pentru agresorii familiari;

e) alte organizații cu activități specializate în domeniu.

Persoanele care pot depune cerere despre comiterea actelor de violență în familie sunt:

- victima;

- în situație de criză, membrii de familie;

- persoanele cu funcție de răspundere și profesioniștii care vin în contact cu familia;

- autoritatea tutelară;

- alte persoane care dețin informații despre pericolul inevitabil de săvârșire a unor acte de violență sau despre săvârșirea lor.

Cererea despre comiterea actelor de violență în familie se depune:

- la organele de poliție;

- în instanța de judecată;

- la organul de asistență socială și de protecție a familiei și copilului;

- la autoritatea administrației publice locale.

Cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție se depune de către victimă personal sau prin reprezentant. În caz de imposibilitate a depunerii cererii de către victimă din cauză de sănătate, vârstă, alte motive întemeiate, la solicitarea ei, cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție poate fi depusă, în interesele victimei, de către organul de poliție, organul de asistență socială sau de procuror. Cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție în interesele copilului sau ale persoanei incapabile poate fi depusă de autoritatea tutelară locală sau de procuror și în lipsa solicitării din partea victimei sau a reprezentantului ei legal.

Pentru depunerea în instanța de judecată a cererii de eliberare a ordonanței de protecție nu se plătește taxă de stat.

Cererea se depune la locul:

- de domiciliere al victimei;

- temporar de reședință al victimei dacă aceasta a părăsit domiciliul pentru a evita continuarea violenței directe;

- de reședință al agresorului;

- în care victima a căutat asistență;

- în care a avut loc actul de violență.

Atenție! Poliția este obligată să răspundă imediat la comunicările despre cazurile de violență în familie și să nu diminueze importanța acțiunilor de anihilare a oricăror forme de violență în familie.

Pași practici! Dacă sunteți victimă a violenței sau sunteți amenințat/ă cu o asemenea violență, sau fie că a fost săvârșită orice infracțiune împotriva Dvs. și vreți să trageți agresorul la răspundere penală/administrativ-contravențională.

1. Scrieți o plângere la organul de poliție de la locul unde a fost săvârșită fapta de violență în familie. Plângerea trebuie să fie în două exemplare.

Atenție! Cereți colaboratorului de poliție căruia îi prezentați plângerea să o înregistreze.

Un exemplar al plângerii îl depuneți la comisariatul de poliție, iar celălalt rămâne la Dvs. Cereți ca și pe exemplarul care rămâne la Dvs. să fie aplicat numărul și data de înregistrare a plângerii.

Acest lucru dovedește că ați depus această plângere la poliție.

Puteți scrie și depune plângerea personal sau prin reprezentant împuternicit de Dvs., prin procură întocmită la notar. Plângerea făcută oral se consemnează într-un proces-verbal semnat de către persoana care declară plângerea și de organul de urmărire penală. Plângerea poate fi făcută și de către unul dintre soți pentru celălalt soț sau de către copilul major pentru părinți.

2. Relatați colaboratorilor de poliție sau procurorului despre cele întâmplate. De asemenea, numiți martorii actelor de violență, instituția medicală la care v-ați adresat pentru a constata leziunile corporale pricinuite prin săvârșirea actelor de violență.

Citiți cu atenție toate explicațiile și procesele-verbale scrise de colaboratorii de poliție. Dacă credeți că în aceste acte informația nu corespunde celor menționate de Dvs., spuneți acest lucru poliției sau procurorului. Doar după ce această informație a fost corectată, semnați.

3. Cereți colaboratorilor de poliție să vă dea îndreptare pentru efectuarea expertizei medico-legale.

Puteți să mergeți însă și fără îndreptare la Centrul de Medicină Legală (str. V. Korolenko nr.8, mun. Chișinău), deoarece experții medico-legali determină și argumentează în scris gradul vătămarilor cauzate victimelor, care ulterior vor fi utilizate în proces în calitate de dovezi.

Toate celelalte certificate medicale sunt considerate drept dovezi ale agresiunii doar dacă sunt prezentate împreună cu raportul de expertiză medico-legală, care este unica probă admisă de judecător care dovedește că loviturile ar fi putut cauza leziunile corporale constatate în circumstanțele descrise de victimă, precum și gravitatea leziunilor corporale.

Atenție! Dacă din cauza leziunilor corporale cauzate în urma actelor de violență ați fost nevoit(-ă) să urmați tratament medical sau să lipsiți de la lucru, precum și în cazul în care agresorul v-a distrus bunuri în timpul urmăririi penale sau judecării cauzei de către instanța judecătorească, aveți dreptul să începeți **o acțiune civilă pentru repararea prejudiciului material și moral cauzat prin actele de violență sănătății, proprietății și demnității Dvs.** Acțiunea civilă poate fi intentată și separat după finalizarea procesului penal în cauză.

4. Prezentați colaboratorului de poliție certificatul medical care demonstrează prezența vătămarilor corporale. Aduceți-le la cunoștință numele și adresele martorilor.

8.5.2.2. Ordonanța de protecție – măsură de protecție stabilită de lege

Ordonanța de protecție pe de o parte este o măsură de protecție pentru victimă împotriva agresorului, pe de altă parte este o măsură de interdicere pentru agresor.

Instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi asistență victimei și copiilor ei, aplicând agresorului următoarele măsuri:

a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor;

b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, excluzând și orice contact vizual cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane ocrotite de ea;

c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea;

d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate folosite de persoana protejată;

e) obligarea, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima;

g) limitarea puterii de decizie asupra bunurilor comune;

h) obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei;

i) stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori;

j) interzicerea de a păstra și purta armă.

Ordonanța de protecție se comunică imediat subdiviziunii teritoriale ale poliției din raza unității administrativ-teritoriale în care își are domiciliul agresorul, care asigură informarea neîntârziată a agresorului despre măsurile aplicate. În cazul eliberării ordonanței de protecție în privința copilului, este informată și autoritatea tutelară teritorială.

În cazurile în care ordonanța de protecție a fost eliberată în perioada de acțiune a ordinului de restricție de urgență, limitările stabilite prin ordinul de restricție încetează odată cu aplicarea măsurilor de protecție dispuse prin ordonanța de protecție.

Măsurile de protecție se aplică pe un termen de până la 3 luni, pot fi revocate și pot fi prelungite în cazul unei cereri repetate sau al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție.

Aplicarea măsurilor de protecție nu împiedică inițierea procedurii de divorț, partajării averii comune, decăderii din drepturile părintești, luării copilului fără decădere din drepturile părintești și altor acțiuni prevăzute de legislația în vigoare.

Pe perioada acțiunii ordonanței de protecție, exercitarea drepturilor părintești rămâne pe seama părintelui-victimă. La solicitarea părintelui-agresor, vizitarea copilului poate avea loc în temeiul unui program aprobat de către autoritatea tutelară teritorială.

8.6. RAPORTURILE FAMILIALE CU ELEMENT STRĂIN

Creșterea fără precedent a raporturilor familiale cu element străin ridică un șir de întrebări de natură juridică. Aria țărilor este foarte variată și cuprinde țări cu diverse culturi, religii și legislații.

8.6.1. Încheierea căsătoriei cu cetățenii străini în Republica Moldova. Încheierea căsătoriei în afara hotarelor Republicii Moldova

Cetățenii străini, cu domiciliul în afara teritoriului Republicii Moldova, încheie căsătoria pe teritoriul Republicii Moldova conform legislației noastre, dacă au dreptul la încheierea căsătoriei în conformitate cu legislația statului ai cărui cetățeni sunt.

Căsătoriile încheiate la misiunile diplomatice și oficiile consulare străine sau oficiile consulare ale Republicii Moldova sunt recunoscute pe teritoriul Republicii Moldova.

Căsătoriile dintre cetățenii Republicii Moldova și căsătoriile dintre cetățenii Republicii Moldova și cetățenii străini sau persoane fără cetățenie încheiate în afara Republicii Moldova în conformitate cu legislația țării în care a fost încheiată căsătoria sunt recunoscute în Republica Moldova doar în cazul dacă au fost respectate condițiile de fond și nu sunt impedimente.

Încheierea căsătoriei are loc la organele de stare civilă, în baza declarației comune a viitorilor soți. Pentru încheierea căsătoriei unui cetățean străin cu un cetățean al Republicii Moldova urmează a fi depuse următoarele acte:

- declarația de căsătorie depusă de ambii soți;

- actele de identitate ale viitorilor soți și fotocopiile acestora;
- certificatele de naștere ale viitorilor soți (sau duplicatele certificatelor de naștere) și copiile xerox ale acestora;
- certificatul medical prenuptial;
- actele ce confirmă încetarea căsătoriei anterioare (certificatele sau duplicatele certificatelor de divorț sau de deces a soțului din căsătoria precedentă, hotărârile judecătorești privind divorțul emise în străinătate) și copiile după acestea (după caz);
- dovada eliberată de autoritățile statului străin din care să rezulte că cetățeanul străin îndeplinește condițiile cerute de statul său și poate încheia o căsătorie cu un cetățean al Republicii Moldova.

Actele de identitate ale cetățenilor străini și ale apatrizilor cu domiciliu în străinătate trebuie să conțină ștampila privind intrarea în Republica Moldova și viza, după caz, precum și o anexă privind domiciliul stabilit în Republica Moldova.

Toate actele eliberate de autoritățile statului străin urmează a fi legalizate, exceptând țările cu care Republica Moldova are semnate tratate internaționale ce anulează procedura de legalizare.

Atenție! Ca modalitate de încheiere a căsătoriei, contractul matrimonial este cel mai recomandat. Este o practică răspândită în multe țări.

8.6.2. Desfacerea căsătoriei cu cetățenii străini. Desfacerea căsătoriei în afara hotarelor Republicii Moldova

Cetățenii Republicii Moldova care locuiesc în afara țării au dreptul la desfacerea căsătoriei în instanțele judecătorești ale Republicii Moldova, indiferent de cetățenia și domiciliul celuilalt soț.

Dacă, conform legislației Republicii Moldova, căsătoria poate fi desfăcută de oficiul de stare civilă, această problemă poate fi soluționată de misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova.

Este recunoscută valabilă desfacerea căsătoriei în afara Republicii Moldova dacă, la soluționarea acestei probleme, au fost respectate cerințele legislației statului corespunzător privind competența organelor care au adoptat hotărârea și privind desfacerea căsătoriei.

Competența exclusivă a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procese cu element de extraneitate este dacă la data depunerii cererii de desfacere, anulare sau declarare a nulității căsătoriei, precum și în alte litigii dintre soți, cu excepția celor cu privire la imobile din străinătate, ambii soți domiciliază în Republica Moldova, iar unul dintre ei este cetățean al Republicii Moldova sau apatrid, în toate celelalte cazuri poate fi competentă și o instanță dintr-un stat străin.

Obligațiile de întreținere a copiilor și a altor membri ai familiei se determină în conformitate cu legislația statului unde își are domiciliul persoana care are dreptul la întreținere, dacă contractul privind plata pensiei de întreținere nu prevede altfel.

8.6.3. Transcrierea actelor de stare civilă

Actele de stare civilă eliberate cetățenilor străini și apatrizilor de către organele competente ale țărilor străine, în conformitate cu legile țărilor respective, sunt recunoscute valabile în Republica Moldova după supralegalizarea lor (autentificarea semnăturii notarului), dacă tratatele internaționale nu prevăd altfel.

Actele de stare civilă ale cetățenilor Republicii Moldova, întocmite de către organele competente ale țărilor străine, au putere doveditoare în Republica Moldova numai dacă sunt transcrise în registrele de stare civilă ale Republicii Moldova. Transcrierea actelor de stare civilă și înscrierea mențiunilor primite din străinătate se efectuează de către oficiile stare civilă, cu aprobarea prealabilă a Serviciului Stare Civilă. Cetățeanul Republicii

Moldova este obligat să declare transcrierea, în termen de 6 luni de la întoarcerea în țară sau de la primirea din străinătate a certificatului de stare civilă ori a copieii sau extrasului de pe actul de stare civilă²⁸⁴.

Înregistrarea și transcrierea actelor de stare civilă ale cetățenilor Republicii Moldova, care locuiesc în afara teritoriului țării, se efectuează de către organele de stare civilă din Republica Moldova sau de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova.

Cetățenii Republicii Moldova ale căror acte de stare civilă au fost înregistrate de către organele competente ale țărilor străine, inclusiv ale fostei U.R.S.S., pot solicita transcrierea lor la oficiul stare civilă de la domiciliul acestor cetățeni sau, după caz, la misiunea diplomatică sau la oficiul consular al Republicii Moldova.

Transcrierea actelor de stare civilă și înscrierea mențiunilor primite din străinătate se fac pe baza copieii extrasului de pe actul de stare civilă sau certificatului de stare civilă al țării respective, cu aprobarea Serviciului Stare Civilă.

Cererea de transcriere urmează a fi soluționată în termen de 2 luni din ziua depunerii, iar pentru motive temeinice, termenul poate fi prelungit până la 3 luni.

Exemplu

Reclamanta X s-a adresat în instanța de judecată cu cerere de chemare în judecată privind desfacerea căsătoriei prin divorț, stabilirea domiciliului copilului minor și încasarea pensiei alimentare. Reclamanta, fiind cetățean al Republicii Moldova, s-a căsătorit cu un cetățean român. Căsătoria a fost încheiată și înregistrată de către autoritățile din România. Respectiv, certificatul de căsătorie este românesc. Pentru depunerea cererii de chemare în judecată în Republica Moldova, este necesară transcrierea certificatului de căsătorie românesc. Procedura a fost respectată, a fost transcris certificatul de căsătorie românesc. În cadrul ședințelor de judecată s-a stabilit că soții nu mai locuiesc împreună, au un copil minor din care motiv a fost posibilă desfacerea căsătoriei prin divorț în Republica Moldova.

Atenție! Nu necesită supralegalizare/apostilare și traducere pe teritoriul Republicii Moldova următoarele documente de stare civilă eliberate de țările: membre ale Comunității Statelor Independente, Letonia, Lituania, România, Republica Cehă, Republica Slovacă, Republica Ungară și extrasele multilingve de pe actele de naștere, căsătorie și deces emise de organele competente din următoarele state: Germania, Belgia, Spania, Franța, Italia, Polonia, Bulgaria, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Elveția, Turcia, Muntenegru, Lituania, Slovenia, Croația, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, Serbia, România.

*Pentru detalii privind temeiul transcrierii actelor de stare civilă și modalitatea de transcriere a actelor de stare civilă, a se vedea subcapitolul [18.7](#). **Transcrierea actelor de stare civilă eliberate pe numele cetățenilor Republicii Moldova de către autoritățile competente străine***

8.7. ACTE NORMATIVE DE REFERINȚĂ

- Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul RM la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994;
- Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1316-XIV din 26.10.2000, în vigoare din 26.04.2001;

²⁸⁴ Legea nr.100-XV/2001 privind actele de stare civilă.

- Codul de procedură civilă, adoptat la 30.05.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.111-115/451 din 12.06.2003;

- Legea nr.338-XIII/1994 privind drepturile copilului;
- Legea nr.45-XVI/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie;
- Legea nr.1453-XV/2002 cu privire la notariat;
- Legea nr.100-XV/2001 privind actele de stare civilă;
- Legea nr.99/2010 privind regimul juridic al adopției;
- Legea nr.133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

8.8. INFORMAȚII UTILE

Instituții competente în caz de violență în familie:

1. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, mun. Chișinău, str. Vasile Alecsandri nr.1

Tel.: (22) 26 93 01;

2. Ministerul Afacerilor Interne, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 75;

Telefonul de încredere: Unitatea de gardă a MAI: (22) 25-53-46, 25-57-78;

3. Procuratura Generală a Republicii Moldova, mun. Chișinău, str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni nr.26, tel.: (22) 22-50-75;

4. Centrul de Medicină Legală:

- Chișinău, str. V.Korolenko nr.8, tel.: 73-82-96, 72-79-33;

- Bălți, str. Decebal nr.101/V, tel.: (231) 7-04-25;

- Comrat: str. Odesa nr.2, tel.: (298) 3-11-40;

5. Dispensarul de Narcologie, mun. Chișinău, str. I. Pruncul, tel.: 29-36-85, 72-78-56;

6. Direcția Municipală Chișinău pentru Protecția Drepturilor Copilului, str. Al.Vlahuță nr.3, tel.: 24-27-02.

Centre prestatoare de servicii pentru victimele violenței în familie

Asociația obștească „Refugiul Casa Mărioarei”	mun. Chișinău, șos. Hâncești nr.4 tel./fax: (+ 373 22) 72 58 61 e-mail: caps@mail.md
Asociația Familiilor MonoParentale (AFMP) Centrul de informare și consiliere pentru victimele violenței	or. Cahul, str. Republicii nr.35, bir.6 tel.: (+373 299) 2 09 84/ 079191203 e-mail: ao_afmp@yahoo.com
Centrul de Asistență și Protecție a Victimelor Violenței Domestice	mun. Bălți, str. 31 August 1989 nr.63 tel.: (+ 373 231) 2 63 57
Asociația Psihologilor „Tighina” Centrul Maternal „Pro Familia”	or. Căușeni, str. Ana și Alexandru nr.18 tel.: (+373 243) 2 68 35, 2 24 50; 079436300 e-mail: ap_tighina@yahoo.com

Asociația „Încredere” Centrul Maternal „Încredere”	Obștească	or. Cahul tel.: (+373 299) 2 29 18, 06924370 tel.: Centru (+373 299) 2 34 87
Asociația „Artemida” Centrul Maternal „Ariadna”	Obștească	or. Drochia tel.: Centru (+373 252) 2 10 32, 2 10 33, 079824900

MODELE DE CERERI DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ

Cerere de desfacere a căsătoriei, stabilire a domiciliului copilului, partaj, stabilire a pensiei de întreținere pentru copilul minor, revenire la numele avut anterior căsătoriei

Președintelui Judecătorei _____
 Reclamant _____
 Domiciliu _____
 Telefon _____
 Pârât _____
 Domiciliu _____

Cerere de chemare în judecată

Prin prezenta, subsemnata, _____, chem în judecată pe soțul meu, _____, pentru divorț, urmând ca

în baza probelor ce vor fi administrate, instanța să hotărască:

1. În baza art.37 Codul familiei, desfacerea căsătoriei înregistrată cu numărul _____ din _____ la OSC _____ din vina pârâtului.
2. În baza art. 63 Codul familiei, să-mi fie încredințat spre creștere și educare copilul minor, _____, născut la data de _____, conform certificatului de naștere nr. _____, înregistrat la OSC _____.
3. În baza art. 75 Codul familiei, obligarea pârâtului să contribuie la cheltuielile de creștere, educare, învățătură și pregătire profesională a copiilor.
4. În baza art. 25 Codul familiei, împărțirea bunurilor comune dobândite în timpul căsătoriei.
5. În baza art. 25 alin. (3) Codul familiei, să-mi fie recunoscut mie și copilului minor dreptul de abitație în casa din s. _____, unde am eu și copilul domiciliul.
6. În baza art. 17 alin. (4) Codul familiei, să reiau numele avut înainte de căsătorie.
7. În baza art. 85 Cod de procedură civilă, să fiu scutită de plata taxei de stat (în cazul în care sunteți invalid sau șomer).
8. Rog ca pârâtul să fie obligat la plata cheltuielilor de judecată pe care le voi face în proces.

Motivele acțiunii:

În fapt, ne-am căsătorit la data de _____, iar din căsătorie a rezultat un copil. De trei ani sunt agresată fizic și psihologic de către soțul meu, dar am considerat că în timp el se va schimba, eu dorind să păstrez familia și depunând orice efort pentru a avea o familie normală. În prezent conviețuirea cu soțul meu a devenit imposibilă, atât pentru mine, cât și pentru copil. Soțul meu este

foarte agresiv. Starea lui de agresivitate se agravează și mai mult, în special când consumă băuturi alcoolice, iar el le consumă foarte des.

Soțul meu nu participă la întreținerea și educarea copilului minor, de creșterea și îngrijirea acestuia mă ocup doar eu.

Prin urmare, raporturile dintre noi doi sunt grav și iremediabil vătămate, încât continuarea căsătoriei este vădit imposibilă.

În drept, îmi întemeiez acțiunea pe dispozițiile art.37, 63, 75, 25, 17 Codul familiei.

Pentru dovedirea acțiunii voi face uz de proba cu acte și proba cu următorii martori (aici se vor scrie numele și adresele martorilor):

-....

Anexez la prezenta acțiune, pe care o depun în două exemplare, unul pentru instanță și unul pentru pârât, următoarele acte:

- Certificatul de căsătorie;
- Copia certificatului de naștere al copilului minor;
- Copia titlului de proprietate (contract de vânzare-cumpărare, certificat de privatizare);
- Copia contractului de închiriere;
- Copia buletinului de identitate;
- Copia raportului de expertiză medico-legală;
- Copia certificatului de salariu;
- Lista bunurilor pentru partaj;
- Copia raportului de examinare psihologică;
- Copia chitanței cu privire la plata taxei de stat.

Data depunerii _____

Semnătura _____

Cerere de chemare în judecată pentru stabilirea pensiei de întreținere pentru copilul minor

Președintelui Judecătoriei _____

Reclamant _____

Domiciliu _____

Telefon _____

Pârât _____

Domiciliu _____

Cerere de chemare în judecată pentru obligarea la plata pensiei de întreținere pentru copilul minor

Prin prezenta, subsemnata, _____, rog instanța de judecată ca în baza probelor ce vor fi administrate:

1. Să-mi fie încredințat spre creștere și educare copilul nostru minor, _____.
2. Să-l oblighe pe pârât la plata pensiei de întreținere pentru copilul minor în proporție de _____ din salariul pârâtului (sau suma fixă de _____ lei pe lună, atunci când nu are venituri stabile).
3. Să-l oblighe pe pârât la plata tuturor cheltuielilor de judecată pe care le voi face în proces.

Motivele acțiunii:

În fapt, eu și pârâtul, _____, nu suntem căsătoriți (sau am divorțat la data de _____), dar am locuit împreună _____ ani, din relația noastră de concubinaj a rezultat un copil, _____, născut la data de _____.

Pârâtul mă agresează psihologic în mod continuu, mă umilește și mă jignește, și nu participă la întreținerea copilului nostru minor. În prezent locuim separat, dar starea mea financiară este precară, eu fiind angajată în calitate de _____, cu un salariu doar de _____ lei pe lună. Așadar, rog instanța să-l oblige pe pârât la plata pensiei de întreținere pentru copilul minor, în valoare de _____ din salariul lui (sau suma fixă de _____ lei).

În drept, îmi întemeiez acțiunea pe dispozițiile art. 74, art. 75 Codul familiei.

Anexez la prezenta acțiune, pe care o depun în două exemplare, unul pentru instanță și unul pentru pârât, următoarele acte:

- Copia certificatului de naștere al copilului;
- Copia buletinului meu de identitate;
- Copia certificatului de salariu (sau certificat de șomer).

Data depunerii _____

Semnătura _____

Cerere de chemare în judecată pentru decăderea din drepturile părintești

Președintelui Judecătoriei _____
 Reclamant _____
 Domiciliu _____
 Telefon _____

Intervenient: Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului

Pârât _____
 Domiciliu _____
 Telefon _____

Cerere de chemare în judecată pentru decăderea din drepturile părintești

Prin prezenta, subsemnata, _____, rog instanța de judecată:

1. Să îl decadă pe pârât din drepturile părintești vizavi de copilul nostru comun minor, _____, născut la _____.
2. Rog să introducă ca intervenient Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului din or. _____.
3. Să-l oblige pe pârât la plata tuturor cheltuielilor de judecată pe care le voi avea în proces.

În fapt, eu și pârâtul _____ am divorțat la data de _____, din această relație a rezultat copilul nostru comun _____.

Pârâtul nu participă la întreținerea și educarea copilului nostru minor, neaducând niciun aport financiar sau educativ pentru copilul nostru. În cadrul procesului de divorț fostul meu soț a declarat că va participa la întreținerea copilului nostru benevol fără a fi necesară stabilirea unei pensii de întreținere pentru copil, însă nu a făcut-o niciodată (sau pensia de întreținere a fost stabilită prin hotărâre judecătorească, însă acesta nu o plătește). Ba mai mult, el ne vizitează, fiind în stare de ebrietate, agresându-ne verbal, având o influență negativă asupra mea și a copilului. Atât eu, cât și copilul meu suntem într-o permanentă stare de frică față de el.

Luând în considerare faptele expuse mai sus, rog instanța de judecată să-l decadă pe pârât din drepturile părintești, dat fiind faptul că nu își îndeplinește obligațiile de părinte, ba chiar mai mult, este un factor continuu de stres și pericol grav pentru mine și copil, și influențează negativ dezvoltarea acestuia.

În drept, îmi întemeiez pretențiile pe art. 51, art.53 alin.(4), art.60, 62, 63, 67 lit. b), e), f), h), art. 68 Codul familiei.

Prezenta cerere o depun în trei exemplare, unul pentru instanță, unul pentru pârât și unul pentru intervenient, precum și copii de pe următoarele acte care susțin această acțiune:

- Copia certificatului de naștere al copilului;
- Copia certificatului de divorț;
- Copia hotărârii judecătorești de divorț;
- Copia buletinului meu de identitate.

Prezenta acțiune o voi susține și cu proba cu martori, chemând în judecată următorii martori:

1. _____, domiciliat/ă _____
2. _____, domiciliat/ă _____

Data depunerii _____
Semnătura _____

Cerere de chemare în judecată pentru partajarea averii comune

Președintelui Judecătoriei _____
Reclamant _____
Domiciliu _____
Telefon _____
Pârât _____
Domiciliu _____

Cerere de chemare în judecată pentru partajul averii comune

Prin prezenta, subsemnata, _____, chem în judecată pe soțul meu, _____, pentru partajul averii comune dobândite în timpul căsătoriei, urmând ca pe baza probelor ce vor fi administrate instanța să hotărască:

1. În baza art.25, art.26 Codul familiei, partajarea bunurilor mobile și imobile dobândite în timpul căsătoriei:

- a) casa din _____ și terenul aferent;
- b) bunurile mobile prevăzute în lista cu bunuri mobile anexată la această cerere.

2. Rog ca pârâtul să fie obligat la plata cheltuielilor de judecată pe care le voi face în proces.

Motivele acțiunii:

În fapt, ne-am căsătorit la data de _____, iar din căsătorie au rezultat doi copii _____, care deja sunt majori. În prezent sunt în proces de divorț cu pârâtul.

Prin urmare, prin prezenta cerere rog instanța de judecată să-mi atribuie cotă-parte din imobilul pe care l-am procurat în timpul căsătoriei (teren și o casă), precum și divizarea în natură a acestui imobil, pentru a-mi putea face curte și intrare separată (anexez la această cerere copia de pe planul-schiță elaborat de către un specialist autorizat cu privire la împărțirea în natură a imobilului în cauză).

La fel, rog instanța să-mi atribuie în natură bunurile mobile prevăzute în lista cu bunuri mobile anexată la prezenta cerere.

În drept, îmi întemeiez acțiunea pe dispozițiile art.25, art.26 Codul familiei, art.371, art.373 Codul civil.

Pentru dovedirea acțiunii voi face uz de proba cu actele următoare pe care le anexez:

- Copia certificatului de divorț;
- Copia de pe buletinul de identitate;
- Copia contractului de vânzare-cumpărare sau a certificatului de privatizare;
- Copia de pe planul-schiță de partajare a bunului imobil în natură;
- Lista bunurilor mobile;
- Copia de pe chitanța de plată a taxei de stat.

Data depunerii _____

Semnătura _____

Cerere de eliberare a Ordonanței de protecție

Judecătorului în Judecătoria _____

Victime _____,

în nume propriu și

în numele copiilor minori _____

domiciliați în _____

Bănuț/Învinuit _____

domiciliat în _____

Cerere de eliberare a Ordonanței de protecție pentru victimele violenței în familie în baza art. 215¹ CPP RM

Onorată instanță,

Subsemnata, _____, solicit eliberarea Ordonanței de protecție pe numele meu și a copiilor mei minori, _____, în baza Legii nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din 01.03.2007, publicată la 18.03.2008, MO nr.55-56, în vigoare din 18.09.2008, și în baza art. 215¹ alin. (1) CPP RM, introdus prin LP nr.167 din 09.07.10, MO nr.155-158/03.09.2010, art.551.

(I) Victimele solicită respectuos instanței de judecată să se pronunțe asupra respectivei cereri în termen de 24 de ore și să aplice măsuri de protecție

Pentru _____, a.n. _____, și _____, a.n. _____, domiciliati în _____.

În conformitate cu art. 215¹ alin. (3) Cod procedură penală, instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi protecție victimei, aplicând bănuțului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe măsuri.

Victimele solicită instanței de judecată aplicarea următoarelor măsuri de protecție, conform art. 15 din Legea nr. 45 și conform art. 215¹ alin. (3) Cod procedură penală:

- a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună situată în _____, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor;
- b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei;
- c) obligarea de a nu contacta victima, copiii acesteia, alte persoane dependente de ea;
- d) interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei;
- e) limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune;

f) obligarea de a face un examen medical privind starea psihică și dependența de droguri/alcool și, dacă există avizul medical care confirmă dependența de droguri/alcool, de a face un tratament medical forțat de alcoolism/narcomanie;

g) obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei;

h) interzicerea de a păstra și purta armă.

(II) Durata Ordonanței de protecție – 90 zile.

Conform art. 215¹ alin. (4) Cod procedură penală, măsurile de protecție se aplică pe un termen de până la 3 luni.

Totodată, rog instanța, după eliberarea Ordonanței de protecție, să o expedieze imediat poliției de sector, pentru punerea ei în aplicare, și Secției de Asistență Socială și Protecția Familiei, care, împreună cu colaboratorul de poliție, să asigure inclusiv supravegherea executării Ordonanței.

Conform art. 215¹ alin. (5) Cod procedură penală, Ordonanța de protecție este expediată imediat organului afacerilor interne și organului de asistență socială de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului și a victimei

(III) Motivele solicitării Ordonanței de protecție În fapt, în privința lui _____ a fost pornită urmărirea penală în baza art. 201/1 alin. (1) CP RM pentru acte de violență în familie săvârșite asupra mea.

Solicit eliberarea Ordonanței de protecție pentru a preîntâmpina pericolul asupra securității, sănătății și bunăstării personale a subsemnatei și a copiilor minori. Solicit eliberarea Ordonanței de protecție în favoarea subsemnatei și a copiilor minori _____ și _____, ținând cont și de faptul că agresorul locuiește împreună cu mine și cu copiii, de aceea îmi este frică de noi acte de violență la care putem fi expuși eu și copiii.

(IV) Relația de familie cu Agresorul

Subsemnata, sunt în relație de căsătorie/divorț/ concubinaj cu agresorul din _____. Locuim în același imobil/ separat situat în _____, astfel suntem subiecți ai violenței în familie, fiind membri de familie în condiția conlocuirii/locuirii separate.

(V) Date suplimentare despre Victime _____, a.n. _____, cetățean al Republicii Moldova, originară din _____, căsătorită cu _____, a.n. _____. Din căsătorie avem doi copii minori: _____, a.n. _____, și _____, a.n. _____. Subsemnata sunt angajată în câmpul muncii în calitate de _____ la _____ din _____.

(VI) Date suplimentare despre Agresor

_____, a.n. _____, cetățean al Republicii Moldova, originar din _____, căsătorit cu _____. Din căsătorie are doi copii minori: _____, a.n. _____, și _____, a.n. _____. Este angajat în câmpul muncii, în calitate de _____ la _____ din _____. Este foarte agresiv față de familie.

(VII) Fapte și circumstanțele cauzei

În baza Raportului de expertiză medico-legală nr. _____ din _____, întocmit de medicul legist _____, este stabilit diagnosticul:

În concluzie, la examinarea medico-legală a cet. _____, a.n. _____, s-au depistat: _____, posibil la

timpul și în circumstanțele indicate, care în ansamblu condiționează _____ și conform acestui criteriu se califică ca _____.

(VIII) Situațiile anterioare

_____

_____

_____

În drept, bazez cererea pe prevederile art. 215¹ Cod procedură penală RM și art.15 din Legea nr. 45 privind combaterea și prevenirea violenței în familie.

Probe: copia buletinului de identitate al subsemnatei, copia certificatelor de naștere ale copiilor minori, copia certificatului de căsătorie, copia Raportului de expertiză medico-legală nr. _____ din _____, copia Ordonanței de recunoaștere în calitate de parte vătămată/copia rechizitoriului.

Data _____

Victima,
în nume propriu și
în interesul copiilor minori

_____

Nume, renume

_____

Semnătura

COMPARTIMENTUL IX. DREPTUL MUNCII

Viața omului este de neconceput fără muncă. Dreptul muncii este o ramură de drept care reglementează relațiile sociale de muncă, apărute în legătură cu realizarea dreptului la muncă, condițiile de muncă, salarizarea, angajarea, concedierea, organizarea și protecția muncii etc.

Compartimentul dedicat dreptului muncii conține o vastă informație cu privire la principalele instituții ale acestei ramuri de drept, făcându-se referință la subiectele raportului de muncă: salariatul și angajatorul, contractul individual și colectiv de muncă, timpul de muncă și cel de odihnă, salarizarea, disciplina muncii, răspunderea pe care o poartă salariatul și angajatorul și procedura de soluționare a litigiilor de muncă.

9.1. CE TREBUIE SĂ ȘTIȚI DESPRE DREPTUL LA MUNCĂ ȘI DREPTUL MUNCII ÎN GENERAL?

9.1.1. În ce constă dreptul la muncă?

Dreptul la muncă este unul din drepturile fundamentale ale omului, garantat de multiple acte internaționale și de Constituția Republicii Moldova. Astfel, orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condițiile echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului (art. 43 din Constituția Republicii Moldova). Această normă constituțională se conține și în art. 6 al *Codului muncii*. Sub noțiunea de orice persoană se au în vedere cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini sau apatrizi care se află legal pe teritoriul Republicii Moldova, au permis de muncă de la organele abilitate și pot pretinde la funcțiile neinterzise de legislație și întrunesc condițiile stipulate în art. 46 al *Codului muncii*.

În conținutul dreptului la muncă, ca elemente definitorii, se includ:

- **neîngrădirea dreptului la muncă și libertatea muncii.** Astfel, libertatea muncii este garantată prin Constituția Republicii Moldova. Orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă, a profesiei, meseriei sau activității sale. Nimeni, pe toată durata vieții sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea;

- **interzicerea muncii forțate (obligatorii).** Constituția Republicii Moldova și multiple acte internaționale interzic folosirea sub orice formă a muncii forțate (obligatorii). Prin urmare, munca nu poate fi folosită ca mijloc de influență politică sau educațională, în calitate de pedeapsă sau ca mijloc de menținere a disciplinei ori ca mijloc de discriminare pe criterii de apartenență socială, națională, religioasă sau rasială;

- **interzicerea discriminării în sfera muncii și egalitatea în drepturi și în posibilități a salariaților.** În cadrul raporturilor de muncă acționează principiul egalității în drepturi a tuturor salariaților. Orice discriminare, directă sau indirectă, a salariatului pe criterii de sex, vârstă, rasă, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, domiciliu, handicap, infectare cu HIV/SIDA, apartenență sau activitate sindicală, precum și pe alte criterii nelegate de calitățile sale profesionale este interzisă. Legea garantează asigurarea dreptului fiecărui salariat la condiții echitabile de muncă, inclusiv la condiții de muncă care corespund cerințelor protecției și igienei muncii, și a dreptului la odihnă, asigură egalitatea salariaților, fără nicio discriminare, la avansare în serviciu, luându-se în considerare doar productivitatea muncii, calificarea și vechimea în muncă în specialitate, precum și la formare profesională, recalificare și perfecționare. Nu constituie discriminare stabilirea unor diferențieri, excepții, preferințe sau drepturi ale salariaților, care sunt determinate de cerințele specifice ale unei munci, stabilite de legislația în vigoare, sau de grija deosebită a statului față de persoanele care necesită o protecție socială și juridică sporită (salariații care nu au atins vârsta de 18 ani, femeile gravide, invalizii ș.a.); - **dreptul la salarizare sau dreptul de a fi plătit pentru munca prestată.** Garantarea dreptului fiecărui salariat la achitarea la timp, integrală și echitabilă a salariului care ar asigura o existență decentă salariatului și familiei lui constituie un element indispensabil al dreptului la muncă; - **protecția împotriva șomajului și asistență a statului la plasarea în câmpul muncii.** Statul urmărește realizarea pe piața muncii a următoarelor obiective: prevenirea șomajului și combaterea efectelor sale sociale; achitarea ajutorului de șomaj; încadrarea sau reîncadrarea în muncă a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă; sprijinirea ocupării persoanelor defavorizate; asigurarea egalității șanselor.

9.1.2. Care este legislația care reglementează relațiile de muncă?

Raporturile de muncă și alte raporturi legate nemijlocit de acestea sunt reglementate de Constituția Republicii Moldova, de *Codul muncii*, adoptat prin Legea nr. 154 din 28.03.2003, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162 din 29.07.2003, de alte legi, acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, și anume: hotărârile Parlamentului, decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile și dispozițiile Guvernului, actele referitoare la muncă emise de ministere, de alte autorități centrale de specialitate, în limita împuternicirilor delegate de Guvern, actele autorităților publice locale, actele normative la nivel de unitate, contractele colective de muncă și convențiile colective, precum și de tratatele, acordurile, convențiile și alte acte internaționale la care Republica Moldova este parte.

9.2. CE TREBUIE SĂ CUNOAȘTEȚI DESPRE SUBIECTELE RELAȚIILOR DE MUNCĂ?

9.2.1. Cine este salariatul?

Salariatul este persoană fizică (bărbat sau femeie) care prestează o muncă conform unei anumite specialități, calificări sau într-o anumită funcție, în schimbul unui salariu, în baza contractului individual de muncă.

Persoana poate avea calitatea de salariat doar dacă are **capacitatea de muncă**, adică posibilitatea oferită de lege pentru încheierea unui contract individual de muncă. Potrivit art. 46 din *Codul muncii*, persoana dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de **16 ani**. Cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă în urma activității în muncă nu va fi pusă sub pericol sănătatea, dezvoltarea fizică și psihică, instruirea și pregătirea profesională, parte a contractului individual de muncă poate fi și persoana fizică, care a împlinit vârsta de **15 ani**.

Pentru a dobândi calitatea de salariat, nu este suficient să dispui de capacitate de muncă, dar mai este necesar să semnezi un contract individual de muncă cu angajatorul tău.

De reținut: se interzice angajarea la muncă a persoanelor în vârstă de până la 15 ani, precum și angajarea persoanelor private de instanța de judecată printr-o hotărâre de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în funcțiile și activitățile respective!

9.2.2. Ce este specific pentru salariații care nu au împlinit vârsta de 18 ani?

Trebuie să știți că persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani sunt angajate numai după ce au fost supuse unui examen medical preventiv, dar ulterior vor fi supuse examenului medical obligatoriu în fiecare an până la împlinirea vârstei de 18 ani. Cheltuielile pentru examenele medicale vor fi suportate de angajator (art. 256 al *Codului muncii*). De asemenea, angajatorul va fi obligat:

- să respecte normele timpului de muncă prevăzute pentru această categorie de salariați **și anume, 24 de ore** pe săptămână pentru salariații în vârstă de la **15-16 ani** și de **35 de ore** pentru salariații în vârstă de la **16 până la 18 ani**;
- să nu admită persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani la munci grele, vătămătoare și/sau periculoase, la lucrări subterane, precum și la lucrări care pot să aducă prejudicii sănătății sau integrității morale a minorilor (jocurile de noroc, lucrul în localurile de noapte, producerea, transportarea și comercializarea băuturilor alcoolice, a articolelor din tutun, a preparatelor narcotice și toxice);
- să nu admită ridicarea și transportarea manuală de către minori a greutăților care depășesc normele maxime stabilite pentru ei (art. 255 din *Codul muncii*);
- concedierea salariaților în vârstă de până la 18 ani, cu excepția cazului de lichidare a unității, se permite numai cu acordul scris al Agenției teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, respectându-se condițiile generale de concediere prevăzute de *Codul muncii* (art. 257).

9.2.3. Care sunt drepturile și obligațiile de bază ale salariatului?

Salariatul are dreptul:

- la **informare** deplină și veridică despre condițiile de muncă și cerințele față de protecția și igiena muncii la locul de muncă;
- la un loc **sigur** de muncă, conform standardelor de stat privind organizarea, protecția și igiena muncii, contractului colectiv de muncă și convențiilor colective;
- la achitarea la timp și integrală a **salariului**, în corespundere cu calificarea sa, cu complexitatea, cantitatea și calitatea lucrului efectuat;
- la **odihnă**, asigurată prin stabilirea duratei normale a timpului de muncă, prin reducerea timpului de muncă pentru unele profesii și categorii de salariați, prin acordarea zilelor de repaus și de sărbătoare nelucrătoare, a concediilor anuale plătite;
- la modificarea, suspendarea și desfacerea contractului individual de muncă, în modul stabilit de lege;
- la adresare către angajator, patronate, sindicate, organele administrației publice centrale și locale, organele de jurisdicție a muncii;
- la formare profesională, recalificare și perfecționare, în conformitate cu *Codul muncii* și cu alte acte normative;
- la libera asociere în sindicate, inclusiv la constituirea de organizații sindicale și aderarea la acestea pentru apărarea drepturilor sale de muncă, a libertăților și intereselor sale legitime;
- la purtare de negocieri colective și încheiere a contractului colectiv de muncă și a convențiilor colective, prin reprezentanții săi, la informare privind executarea contractelor și convențiilor respective;
- la apărare, prin metode neinterzise de lege, a drepturilor sale de muncă, a libertăților și intereselor sale legitime;
- la soluționarea litigiilor individuale de muncă și a conflictelor colective de muncă, inclusiv dreptul la grevă, în modul stabilit de *Codul muncii* și de alte acte normative;
- la repararea prejudiciului material și a celui moral cauzat în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de muncă, în modul stabilit de *Codul muncii* și de alte acte normative;
- la asigurarea socială și medicală obligatorie, în modul prevăzut de legislația în vigoare.

Totodată, salariatul este obligat:

- să-și îndeplinească conștiincios obligațiile de muncă prevăzute de contractul individual de muncă;
- să îndeplinească normele de muncă stabilite;
- să respecte regulamentul intern al unității;
- să respecte disciplina muncii;
- să respecte cerințele de protecție și igienă a muncii;
- să manifeste un comportament nediscriminatoriu în raport cu ceilalți salariați și cu angajatorul;
- să respecte dreptul la demnitate în muncă al celorlalți salariați;
- să manifeste o atitudine gospodărească față de bunurile angajatorului și ale altor salariați;
- să informeze de îndată angajatorul sau conducătorul nemijlocit despre orice situație care prezintă pericol pentru viața și sănătatea oamenilor sau pentru integritatea patrimoniului angajatorului;

- să achite contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii și primele de asigurare obligatorie de asistență medicală în modul stabilit;
- să îndeplinească alte obligații prevăzute de legislația în vigoare, de contractul colectiv de muncă și de convențiile colective.

9.2.4. Cine este angajatorul?

Angajatorul este persoana care angajează salariați în baza unui contract individual de muncă. În calitate de angajator poate fi orice persoană fizică sau juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, care utilizează munca salariată.

Angajatorul persoană juridică poate încheia contracte individuale de muncă din momentul dobândirii personalității juridice, adică din momentul înregistrării acesteia la organele de stat competente.

Angajatorul persoană fizică poate încheia contracte individuale de muncă din momentul dobândirii capacității depline de exercițiu.

La încheierea contractului individual de muncă cu angajatorul persoană fizică, salariatul se obligă să îndeplinească o muncă neinterzisă de legislația în vigoare, prevăzută expres în contract. Contractul individual de muncă, încheiat în formă scrisă cu angajatorul persoană fizică, va include, în mod obligatoriu, toate clauzele prevăzute de art. 49 din Codul muncii.

Angajatorul persoană fizică este obligat:

- a) să întocmească, în formă scrisă, contractul individual de muncă cu salariatul și să-l înregistreze la autoritatea administrației publice locale, care remite o copie a acestuia Inspecției teritoriale de muncă;
- b) să achite primele de asigurări sociale de stat și alte plăți obligatorii în modul și mărimile prevăzute de legislația în vigoare;
- c) să perfecteze documentele necesare înregistrării, în modul stabilit, în calitate de contribuabil în sistemul public de asigurări sociale, a salariatului angajat pentru prima dată (art. 283 din Codul muncii).

9.2.5. Care sunt drepturile și obligațiile de bază ale angajatorului?

Angajatorul are dreptul:

- să încheie, să modifice, să suspende și să desfacă contractele individuale de muncă cu salariații în modul și în condițiile stabilite de *Codul muncii* și de alte acte normative;
- să ceară salariaților îndeplinirea obligațiilor de muncă și manifestarea unei atitudini gospodărești față de bunurile angajatorului;
- să stimuleze salariații pentru munca eficientă și conștiincioasă;
- să tragă salariații la răspundere disciplinară și materială în modul stabilit de *Codul muncii* și de alte acte normative;
- să emită acte normative la nivel de unitate (regulamente, instrucțiuni ș.a.);
- să creeze patronate pentru reprezentarea și apărarea intereselor sale și să adere la ele.

Totodată, angajatorul are următoarele obligații:

- să respecte legile și alte acte normative, clauzele contractului individual și colectiv de muncă;
- să aprobe anual statele de personal ale unității;
- să acorde salariaților munca prevăzută de contractul individual de muncă;
- să asigure salariaților condițiile de muncă corespunzătoare cerințelor de protecție și igienă a muncii;

- să asigure salariații cu utilaj, instrumente, documentație tehnică și alte mijloace necesare pentru îndeplinirea obligațiilor lor de muncă;
- să asigure egalitatea de șanse și de tratament tuturor persoanelor la angajare potrivit profesiei, la orientare și formare profesională, la promovare în serviciu, fără niciun fel de discriminare;
- să aplice aceleași criterii de evaluare a calității muncii, de sancționare și de concediere;
- să întreprindă măsuri de prevenire a hărțuirii sexuale la locul de muncă, precum și măsuri de prevenire a persecutării pentru depunere în organul competent a plângerilor privind discriminarea;
- să asigure condiții egale, pentru femei și bărbați, de îmbinare a obligațiilor de serviciu cu cele familiale;
- să introducă în regulamentul intern al unității dispoziții privind interzicerea discriminărilor după oricare criteriu și a hărțuirii sexuale;
- să asigure respectarea demnității salariaților în relațiile de muncă;
- să asigure o plată egală pentru o muncă de valoare egală;
- să plătească integral salariul în termenele stabilite de lege, de contractul colectiv de muncă și de contractele individuale de muncă;
- să poarte negocieri colective și să încheie contractul colectiv de muncă în modul stabilit de *Codul muncii*;
- să examineze sesizările salariaților și ale reprezentanților lor privind încălcările actelor legislative și ale altor acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, să ia măsuri pentru înlăturarea lor, informând despre aceasta persoanele menționate în termenele stabilite de lege;
- să asigure salariaților condițiile social-sanitare necesare pentru îndeplinirea obligațiilor lor de muncă;
- să efectueze asigurarea socială și medicală obligatorie a salariaților în modul prevăzut de legislația în vigoare;
- să repare prejudiciul material și cel moral cauzat salariaților în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de muncă, în modul stabilit de lege;
- să îndeplinească alte obligații stabilite de *Codul muncii*, de alte acte normative, de convențiile colective, de contractul colectiv și de cel individual de muncă.

9.2.6. Ce reprezintă sindicatele?

Sindicatele sunt niște organizații obștești constituite pe principii benevole, în scopul apărării drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor lor.

Membru de sindicat poate fi orice persoană: salariat, șomer, pensionar, student etc. Cetățenii Republicii Moldova, precum și cetățenii străini și apatrizii care se află legal pe teritoriul ei sunt în drept, la propria alegere, de a întemeia și de a se înscrie în sindicate, în conformitate cu statutele acestora, fără autorizația prealabilă a autorităților publice. Persoanele care nu sunt angajate sau care și-au pierdut locul de muncă, precum și cele care exercită legal o activitate de muncă în mod individual, se pot organiza în sindicat sau înscrie, la propria alegere, într-un sindicat în conformitate cu statutul acestuia, sau își pot păstra apartenența la sindicatul întreprinderii, instituției, organizației în care au lucrat.

Principala funcție a sindicatelor este de a reprezenta și apăra drepturile și interesele profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor săi în fața autorităților publice de toate nivelurile, instanțelor judecătorești, asociațiilor obștești, în fața patronilor și asociațiilor acestora.

Activitatea sindicatelor este reglementată de Legea sindicatelor nr. 1129 din 07.07.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 130-132 din 19.10.2000 și de alte acte normative.

9.2.7. Ce reprezintă patronatele?

Patronatele sunt niște organizații necomerciale, neguvernamentale, independente și apolitice, constituite în baza liberei asocieri și egalității în drepturi a patronilor (angajatorilor) din diverse domenii de activitate. Patronul este persoana juridică sau persoana fizică, înregistrată în modul stabilit, care administrează și utilizează capital, indiferent de forma acestuia, și folosește munca salariată în scopul obținerii de profit în condiții de concurență.

Scopul creării patronatelor constă în asistarea membrilor acestora în capacitatea lor de angajatori (patroni) prin acordarea de servicii și consultații, protecția drepturilor și reprezentarea intereselor membrilor lor în relațiile cu autoritățile publice, cu sindicatele, precum și cu oricare alte organizații neguvernamentale pe plan național și internațional. Astfel, patronatele:

- reprezintă, promovează, susțin și apără interesele comune economice, tehnice și juridice, precum și acțiunile de cooperare ale membrilor lor;
- susțin, conform legislației, deplina libertate de acțiune în promovarea de către patroni a programelor de dezvoltare ale unităților economice, asigurând o maximă eficiență a activității economice;
- promovează o concurență loială în activitatea economică și în relațiile dintre membrii lor, care să asigure condiții egale fiecăruia;
- acordă consultanță în problemele vizând rezilierea contractelor de management;
- participă la inițierea, elaborarea și promovarea programelor de dezvoltare, restructurare, privatizare și lichidare a întreprinderilor, precum și de cooperare economică a acestora;
- participă, în colaborare cu partenerii de dialog social, la elaborarea proiectelor de acte legislative și alte acte normative, contribuie la elaborarea și implementarea strategiilor de dezvoltare a economiei naționale și a activităților economice, precum și a strategiilor în domeniile salarizării și protecției muncii, învățământului profesional și sănătății;
- asigură membrilor lor informații utile, facilitează relațiile dintre aceștia, precum și relațiile cu alte organizații, promovează interesul managerial, prestează servicii de consultanță și asistență de specialitate, inclusiv în domeniul pregătirii și folosirii forței de muncă, în scopul sporirii productivității muncii;
- exercită alte atribuții conform prevederilor statutelor proprii și legislației în vigoare.

Activitatea patronatelor este reglementată de Legea patronatelor nr. 976 din 11.05.2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 141-143 din 09.11.2000 și de alte acte normative.

9.3. CE TREBUIE SĂ CUNOȘTI DESPRE OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ ȘI PROTECȚIA SOCIALĂ A PERSOANELOR AFLATE ÎN CĂUTAREA UNUI LOC DE MUNCĂ?

9.3.1. În ce constă ocuparea forței de muncă?

Pentru a preveni șomajul și asigura un nivel cât mai înalt al ocupării forței de muncă, statul întreprinde următoarele măsuri:

- ajută la încadrarea sau reîncadrarea în muncă a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă;
- sprijină ocuparea persoanelor din categoriile defavorizate ale populației;
- asigură egalitatea de șanse pe piața forței de muncă;
- stimulează angajatorii pentru încadrarea persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă;
- susține material șomerii și îi stimulează pentru a ocupa un loc de muncă;

- informează populația despre cererea și oferta forței de muncă, ținând evidența persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă și a locurilor de muncă disponibile;
- acordă asistență persoanelor neangajate în procesul de selectare și plasare a forței de muncă în țară și/sau peste hotare în procesul de mediere între potențialul salariat și angajator.

Principalul act normativ care reglementează acest domeniu este *Legea nr. 102-XV din 13.03.2003 privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă*²⁸⁵.

9.3.2. Care sunt subiectele care se ocupă cu procesul de organizare a activității de ocupare a forței de muncă?

Principalul organ care administrează procesul de organizare și coordonare a activității de ocupare a forței de muncă și de protecție socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă este Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă de pe lângă Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (în continuare – Agenția Națională). La nivel teritorial, în subordinea Agenției Naționale sunt instituite agenții teritoriale pentru ocuparea forței de muncă cu statut de persoană juridică.

Totodată, legea prevede posibilitatea activității agențiilor private de ocupare a forței de muncă. Agenția privată desfășoară activitatea de selectare și plasare a forței de muncă în țară și/sau peste hotare prin prestarea serviciilor de intermediere a muncii. Agenția privată acordă servicii de intermediere a muncii persoanelor în mod gratuit.

Agenția privată își poate desfășura activitatea dacă întrunește cumulativ

următoarele condiții:

- dispune de licență pentru desfășurarea activității de selectare și plasare a forței de muncă în țară și/sau peste hotare;
- dispune de spațiu și de dotările tehnice și tehnologice necesare pentru buna desfășurare a activității;
- a creat o bancă de date veridice referitoare la ofertele și solicitările de locuri de muncă din țară și/sau de peste hotare, la condițiile de ocupare a acestor locuri, la calificările și aptitudinile solicitanților aflați în evidență la agenția privată;
- a încheiat cu angajatorii persoane juridice și fizice din țară și/sau de peste hotare contracte ce conțin oferte veridice de locuri de muncă.

De reținut: atunci când apelezi la o agenție privată, interesează-te dacă ea întrunește toate aceste condiții pentru a evita în viitor situații neplăcute, mai ales când este vorba de o angajare în străinătate!

9.3.3. Cine este șomerul?

Șomer, potrivit legii, este persoana care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

- are vârsta cuprinsă între 16 ani și vârsta stabilită pentru obținerea dreptului la pensie pentru limită de vârstă sau la o altă pensie, cu excepția pensiei de urmaș și a pensiei de dizabilitate a persoanelor cu dizabilități cărora, în baza concluziei Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau structurilor sale teritoriale, li se recomandă încadrarea în câmpul muncii;
- nu are loc de muncă și nu desfășoară activitate în scopul obținerii de venituri;
- caută activ un loc de muncă și este disponibilă să înceapă lucrul;
- nu studiază la secția cu frecvență la zi la o instituție de învățământ;

²⁸⁵Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.70-72/312 din 15.04.2003.

- este înregistrată la Agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă în a cărei rază teritorială își are domiciliul. *Ș are domiciliul. rit* este considerată persoana care nu și-a găsit loc de muncă în primele **12 luni** de la data înregistrării ca șomer.

De reținut: înregistrarea la Agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă este o condiție esențială pentru a dobândi oficial statutul de șomer!

9.3.4. Care sunt condițiile pentru a beneficia de ajutorul de șomaj?

Șomerii beneficiază de ajutor de șomaj dacă întrunesc cumulativ următoarele condiții:

1. au încetat activitatea de muncă în următoarele circumstanțe:

1.1 deces al angajatorului persoană fizică, declarare a acestuia decedat sau dispărut fără urmă prin hotărâre a instanței judecătorești;

1.2 retragere, de către autoritățile competente, a autorizației (licenței) de activitate a unității;

1.3 expirare a termenului contractului individual de muncă încheiat pe o durată determinată – de la data prevăzută în contract, cu excepția cazurilor când raporturile de muncă continuă și niciuna dintre părți nu a cerut încetarea lor;

1.4 finalizare a lucrării prevăzute de contractul individual de muncă încheiat pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări;

1.5 încheiere a sezonului, în cazul contractului individual de muncă pentru îndeplinirea lucrărilor sezoniere;

1.6 forță majoră, confirmată în modul stabilit, care exclude continuarea raporturilor de muncă;

1.7 lichidare a unității sau încetare a activității angajatorului persoană fizică;

1.8 reducere a numărului sau a statelor de personal din unitate;

1.9 constatare a faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate din cauza stării de sănătate, în baza certificatului medical;

1.10 constatare a faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate ca urmare a calificării insuficiente, confirmate prin hotărâre a comisiei de atestare;

1.11 schimbare a proprietarului unității – în privința conducătorului de unitate, a adjuncților săi, a contabilului-șef;

1.12 restabilire la locul de muncă, conform hotărârii instanței judecătorești, a persoanei care a îndeplinit anterior munca respectivă, în cazul când permutarea sau transferul salariatului la o altă muncă nu sunt posibile;

1.13 refuz al salariatului de a fi transferat la o altă muncă din motive de sănătate, în baza certificatului medical;

1.14 refuz al salariatului de a fi transferat în altă localitate în legătură cu mutarea unității în această localitate;

1.15 salariatul a demisionat, a căutat activ de lucru, s-a aflat în evidență la agenție ca șomer cel puțin 3 luni calendaristice și, din lipsa locurilor de muncă corespunzătoare, nu s-a putut angaja în câmpul muncii;

1.16 renunțare la autorizația (licența) pentru desfășurarea unei activități de întreprinzător sau pe bază de patentă;

1.17 încetare a activității de muncă peste hotare – în condițiile încheierii anticipate a unui contract individual de asigurări sociale de stat;

2. sunt înregistrați la agenția în a cărei rază teritorială își au domiciliul;

3. au lucrat și au un stagiul de cotizare în sistemul asigurărilor sociale de stat de cel puțin 9 luni din ultimele 24 de luni calendaristice premergătoare datei înregistrării;

4. nu obțin venituri impozabile conform legii.

9.3.5. Ce este ajutorul de șomaj, cât și cum se acordă?

Ajutorul de șomaj reprezintă o sumă care nu se impozitează, stabilită în mod diferențiat în funcție de circumstanțele în care a încetat activitatea de muncă a persoanei, achitată din bugetul asigurărilor sociale de stat.

Pentru a beneficia de acest ajutor, persoana înregistrată în calitate de șomer trebuie să depună în acest sens o cerere la Agenția teritorială de ocupare a forței de muncă

Ajutorul de șomaj se acordă, de regulă, începând cu a **opta zi** de la data înregistrării cererii la Agenție. Pentru anumite cazuri prevăzute de lege, acordarea ajutorului de șomaj poate avea loc după expirarea a **3 luni** de la data concedierii sau de la data înregistrării cererii la Agenție.

Mărimea ajutorului de șomaj diferă în funcție de circumstanțele în care a încetat activitatea de muncă a persoanei și poate constitui 30, 40 sau 50 % din salariul mediu al persoanei calculat în modul stabilit de Guvern. Cuantumul ajutorului de șomaj nu poate fi mai mic decât cuantumul salariului minim stabilit pe țară și nu va depăși cuantumul salariului mediu pe economie din anul precedent.

Ajutorul de șomaj și alocațiile de integrare sau de reintegrare profesională se acordă șomerilor lunar prin intermediul băncilor. Perioada de primire a ajutorului de șomaj și a alocației de integrare sau de reintegrare profesională constituie stagiul de cotizare și se fixează în carnetul de muncă de către agenții.

9.3.6. Care este perioada de acordare a ajutorului de șomaj?

Persoanele îndreptățite beneficiază de ajutor de șomaj o perioadă care se stabilește diferențiat, în funcție de stagiul de cotizare, după cum urmează:

- **6 luni** calendaristice, în cazul unui stagiul de cotizare de până la 5 ani, dar nu mai puțin de 9 luni;
- **9 luni** calendaristice, în cazul unui stagiul de cotizare cuprins între 5 și 10 ani;
- **12 luni** calendaristice, în cazul unui stagiul de cotizare de peste 10 ani.

Nu beneficiază de ajutor de șomaj persoanele care refuză neîntemeiat un loc de muncă corespunzător sau participarea la servicii de stimulare a ocupării forței de muncă oferite de agenții.

În tot acest răstimp, beneficiarii de ajutor de șomaj au obligația să întreprindă de sine stătător măsuri în vederea angajării la lucru; să participe activ la serviciile de stimulare a ocupării forței de muncă, oferite de agenție; să comunice, în termen de 3 zile, Agenției la care sunt înregistrați orice modificare a condițiilor care au condus la acordarea ajutorului.

9.3.7. Ce este alocația de integrare sau de reintegrare profesională?

Alocația de integrare sau de reintegrare profesională este o sumă lunară fixă neimpozabilă, de 15 la sută din salariul mediu pe economie din anul precedent, alocată de la bugetul de stat și acordată pe o perioadă de cel mult **9 luni** calendaristice șomerilor care se află în una din următoarele circumstanțe:

- a) le-a expirat perioada de încadrare în grad de dizabilitate severă sau accentuată;
- b) le-a încetat perioada de îngrijire a copilului în intervalul de vârstă a copilului de la 1,5 ani până la 6 ani, la momentul nașterii copilului nefiind încadrați în muncă;
- c) le-a încetat perioada de îngrijire a unui membru de familie persoană cu dizabilități severe sau a unui copil cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani, sau a unei persoane de vârstă înaintată (75 de ani și mai mult);
- d) nu s-au putut angaja în câmpul muncii la trecerea în rezervă după satisfacerea serviciului militar în termen, serviciului militar cu termen redus sau serviciului de alternativă;

e) nu s-au putut angaja în câmpul muncii după eliberare din locuri de detenție sau din instituții de reabilitare socială;

f) sunt victime ale traficului de ființe umane cu statut confirmat de autoritățile competente și nu s-au putut angaja în câmpul muncii.

Alocația de integrare sau de reintegrare profesională se acordă persoanelor specificate, începând cu a opta zi de la data înregistrării cererii la Agenție. Alocația de integrare sau de reintegrare profesională **se acordă o singură dată**.

9.4. CE TREBUIE SĂ CUNOAȘTEȚI DESPRE CONTRACTUL INDIVIDUAL DE MUNCĂ ȘI ANGAJARE?

Din acest capitol se poate afla ce este contractul individual de muncă, cum se încheie și ce conține acesta. De asemenea, este prezentată informația cu privire la modificarea, suspendarea și încetarea contractului individual de muncă. Posedarea acestei informații îi poate oferi persoanei posibilitatea de a cunoaște cum trebuie să se comporte la faza încheierii unui contract de muncă, modificării, suspendării sau desfacerii acestuia, fiind atrasă atenția la unele momente importante care s-ar putea produce sau urmează neapărat a fi clarificate de către salariat la timpul potrivit.

9.4.1. Ce este un contract individual de muncă?

Contractul individual de muncă este înțelegerea dintre salariat și angajator, prin care salariatul se obligă să presteze o muncă într-o anumită specialitate, calificare sau funcție, să respecte regulamentul intern al unității, iar angajatorul se obligă să-i asigure condițiile de muncă prevăzute de *Codul muncii*, de alte acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, de contractul colectiv de muncă, precum și să achite la timp și integral salariul.

Este interzisă încheierea unui contract individual de muncă în scopul prestării unei munci sau a unei activități ilicite ori imorale.

9.4.2. Cum se încheie un contract individual de muncă?

Munca nedeclarată este interzisă. Prin muncă nedeclarată se înțelege orice muncă prestată de o persoană fizică pentru și sub autoritatea unui angajator fără a fi respectate prevederile Codului muncii referitoare la încheierea contractului individual de muncă.

Contractul individual de muncă se încheie obligatoriu în baza negocierilor dintre salariat și angajator. Încheierea contractului individual de muncă poate fi precedată de susținerea unui concurs, alegerea în funcție și alte circumstanțe specifice.

Contractul individual de muncă se încheie în **formă scrisă**. Propunerea angajatorului privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, **prin ordinul** angajatorului. Propunerea salariatului privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se aduce la cunoștința angajatorului **prin depunerea și înregistrarea cererii lui scrise**.

Contractul individual de muncă se întocmește în două exemplare, se semnează de către părți și i se atribuie un număr din registrul unității, aplicându-i-se ștampila unității. Un exemplar al contractului individual de muncă se înmânează salariatului, iar celălalt se păstrează la angajator. Contractul individual de muncă își produce efectele din ziua semnării, dacă contractul nu prevede un alt termen.

Refuzul motivat al uneia dintre părți privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se comunică celeilalte părți prin răspunsul său scris în decurs de **5 zile lucrătoare**.

În cazul în care contractul individual de muncă nu a fost perfectat în formă scrisă, acesta este considerat a fi încheiat pe o durată nedeterminată și își produce efectele din ziua în care salariatul a fost admis la muncă de facto de către angajator sau de către o altă persoană cu funcție de răspundere din unitate, abilitată cu dreptul de angajare a personalului. Dacă salariatul dovedește faptul admiterii la muncă, perfectarea contractului individual de muncă în forma scrisă va fi efectuată de angajator ulterior, în mod obligatoriu.

În cazul angajării fără respectarea formei scrise corespunzătoare, angajatorul poate fi obligat, și în baza procesului-verbal de control al inspectorului de muncă, să perfecteze contractul individual de muncă cu salariatul respectiv.

9.4.3. Care sunt actele necesare pentru angajarea în câmpul muncii?

La încheierea contractului individual de muncă, persoana care se angajează prezintă angajatorului următoarele documente:

- buletinul de identitate sau un alt act de identitate;
- carnetul de muncă, cu excepția cazurilor când persoana se încadrează în câmpul muncii pentru prima dată sau se angajează la o muncă prin cumul;
- documentele de evidență militară – pentru recruți și rezerviști;
- diploma de studii, certificatul de calificare ce confirmă pregătirea specială – pentru profesiile care cer cunoștințe sau calități speciale;
- certificatul medical, în cazurile prevăzute de legislația în vigoare;
- declarația pe propria răspundere cu privire la faptul că, pe durata activității la locurile de muncă precedente, nu a încălcat prevederile art. 6 alin. (2) din Legea nr.325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale, cu excepția cazurilor în care persoana se încadrează în câmpul muncii pentru prima dată.

De reținut: se interzice angajatorilor să ceară de la persoanele care se angajează alte documente decât cele enumerate mai sus!

9.4.4. Ce este carnetul de muncă și ce conține acesta?

Carnetele de muncă se țin pentru toți salariații care lucrează în unitate mai mult de **5 zile lucrătoare**.

În carnetele de muncă se înscriu datele cu privire la salariat, la activitatea lui de muncă și la stimulările pentru succesele realizate în unitate. Nu se înscriu în carnetul de muncă doar sancțiunile disciplinare. Înscrierile cu privire la motivele încetării contractului individual de muncă se efectuează în strictă conformitate cu prevederile legislației în vigoare, indicându-se articolul, alineatul, punctul și litera corespunzătoare din lege.

În cazul încetării contractului individual de muncă din inițiativa salariatului, pentru motive de care legislația leagă posibilitatea acordării unor înlesniri și avantaje, înscrierea cu privire la încetarea contractului individual de muncă se efectuează cu indicarea acestor motive.

Modul de completare, păstrare și evidentă a carnetelor de muncă este stabilit de Guvern (vezi Hotărârea Guvernului nr. 1449 din 24.12.2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 5-7 din 11.01.2008).

De reținut: la încetarea contractului individual de muncă, carnetul de muncă se restituie salariatului în ziua eliberării din serviciu. În cazul în care angajatorul nu va restitui în termen carnetul de muncă și din această cauză salariatul nu se va putea angaja la un alt loc de muncă, legea prevede dreptul salariatului de a cere în instanța de judecată obligarea fostului angajator în eliberarea carnetului de muncă și repararea prejudiciului cauzat prin imposibilitatea de angajare, inclusiv prin achitarea unei compensații bănești pentru perioada în care salariatul nu s-a putut angaja.

9.4.5. Cum se perfectează angajarea în câmpul muncii a unui salariat?

Anterior angajării, angajatorul are obligația de a informa persoana care urmează a fi angajată despre condițiile de activitate în funcția propusă, oferindu-i informația privind conținutul contractului individual de muncă, precum și informația privind perioadele de preaviz ce urmează a fi respectate de angajator și salariat în cazul încetării activității. Informația în cauză va face obiectul unui proiect de contract individual de muncă sau al unei scrisori oficiale, ambele semnate de angajator.

De asemenea, la angajare, salariatului îi vor fi puse la dispoziție, suplimentar, convențiile colective care-i sunt aplicabile, contractul colectiv de muncă, regulamentul intern al unității, precum și informația privind cerințele de securitate și sănătate în muncă aferente activității sale.

În cazul în care salariatul urmează să-și desfășoare activitatea în străinătate, angajatorul are obligația de a-i furniza, în timp util, suplimentar, informații referitoare la:

- a) durata muncii în străinătate;
- b) moneda în care va fi retribuită munca, precum și modalitatea de plată;
- c) compensațiile și avantajele în numerar și/sau în natură aferente plecării în străinătate;
- d) condițiile specifice de asigurare;
- e) condițiile de cazare;
- f) aranjamentele de călătorie tur-retur.

La angajarea în Republica Moldova a cetățenilor străini se vor lua în considerare, de asemenea, prevederile legislației în domeniul migrației de muncă, precum și dispozițiile relevante ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Angajarea se legalizează printr-un ordin (dispoziție, decizie, hotărâre) emis de angajator în baza contractului individual de muncă negociat și semnat de părți. Ordinul de angajare trebuie adus obligatoriu la cunoștința salariatului, contra semnătură, în termen de **3 zile lucrătoare** de la data semnării de către părți a contractului individual de muncă. La cererea scrisă a salariatului, angajatorul este obligat să-i elibereze acestuia o copie a ordinului, legalizată în modul stabilit, în termen de **3 zile lucrătoare**.

9.4.6. Care este termenul pentru care se încheie contractul individual de muncă?

De regulă, contractul individual de muncă se încheie pe durată nedeterminată, fapt care servește o garanție pentru salariat că nu își va pierde locul de muncă, dacă își va onora obligațiile sale de serviciu în modul convenit. Încheierea contractului individual de muncă pe o durată determinată reprezintă o excepție și poate avea loc numai în cazurile expres prevăzute de lege.

9.4.7. În ce cazuri contractul individual de muncă poate fi încheiat pe o perioadă determinată?

Contractul individual de muncă poate fi încheiat pe o durată determinată, **dar nu mai mare de 5 ani**, în unul din cazurile enumerate în art. 55 din Codul muncii. În particular, contractul poate fi încheiat pe o durată determinată:

- pentru perioada îndeplinirii obligațiilor de muncă ale salariatului al cărui contract individual de muncă este **suspendat** (cu excepția cazurilor de aflare a acestuia în grevă) sau pentru perioada în care el se află în unul din **concediile** prevăzute de art.112, 120, 123, 124, 126, 178, 299 și 300 din Codul muncii;
- pentru perioada îndeplinirii unor **lucrări temporare** cu o durată de până la 2 luni, precum și în cazul unor **lucrări sezoniere** care, în virtutea condițiilor climaterice, se pot desfășura numai într-o perioadă anumită a anului;
- cu persoanele detașate la lucru peste hotarele Republicii Moldova;
- pentru perioada stagiilor și instruirii profesionale a salariatului la o altă unitate;
- cu persoane care își fac studiile la instituțiile de învățământ la cursurile de zi;
- cu persoanele pensionate pentru limită de vârstă ori vechime în muncă (sau care au obținut dreptul la pensie pentru limită de vârstă ori vechime în muncă) și nu sunt încadrate în câmpul muncii – pe o perioadă de până la **2 ani**, care, la expirare, poate fi prelungită de părți în condițiile stabilite de Codul muncii;

- cu colaboratorii științifici din instituțiile de cercetare-dezvoltare, cu cadrele didactice și rectorii instituțiilor de învățământ superior, precum și cu conducătorii instituțiilor de învățământ preșcolar, primar, secundar general, special complementar, artistic, sportiv, secundar profesional, mediu de specialitate, în baza rezultatelor concursului desfășurat în conformitate cu legislația în vigoare;
- la alegerea, pe o perioadă determinată a salariaților, în funcții electivă în autoritățile publice centrale și locale, precum și în organele sindicale, patronale, ale altor organizații necomerciale și ale societăților comerciale;
- cu conducătorii unităților, adjuncții lor și contabilii-șefi ai unităților;
- pentru perioada îndeplinirii de către șomerii a lucrărilor publice remunerate;
- pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări;
- pentru perioada implementării unui proiect investițional sau a unui program de asistență tehnică și financiară;
- pentru efectuarea unor lucrări legate de majorarea volumului de producție sau de servicii prestate, al căror caracter temporar (până la un an) poate fi argumentat de angajator;
- cu persoanele care se angajează la unitățile create pentru o perioadă determinată;
- cu lucrătorii de creație din artă și cultură;
- cu salariații asociațiilor religioase;
- în alte cazuri prevăzute expres în lege.

Se interzice încheierea contractelor individuale de muncă pe durată determinată în scopul eschivării de la acordarea drepturilor și garanțiilor prevăzute pentru salariații angajați pe durată nedeterminată. Contractul individual de muncă încheiat pe durată determinată în lipsa unor temeiuri legale, fapt constatat de Inspectoratul de Stat al Muncii, se consideră încheiat pe durată nedeterminată.

De reținut: dacă în contractul individual de muncă nu este stipulată durata acestuia, contractul se consideră încheiat pe o durată nedeterminată, iar dacă la expirarea termenului contractului individual de muncă pe durată determinată, niciuna dintre părți nu a cerut încetarea lui și raporturile de muncă continuă de fapt, contractul se consideră prelungit pe durată nedeterminată!

9.4.8. Garanții pentru salariații angajați pe o durată determinată

Nu se admite tratamentul mai puțin favorabil al salariaților angajați pe o durată determinată în raport cu salariații permanenți care prestează o muncă echivalentă la aceeași unitate, dacă un asemenea tratament se bazează exclusiv pe durata raportului de muncă și nu are o justificare obiectivă. Această interdicție se va aplica cel puțin:

- a) vechimii în muncă necesare pentru ocuparea anumitor funcții;
- b) oportunităților de instruire;
- c) posibilității de a ocupa o funcție permanentă în cadrul unității.

În vederea asigurării accesului egal la locurile de muncă, vechimea în muncă stabilită pentru ocuparea unei funcții va fi aceeași pentru salariații angajați pe durată nedeterminată și cei angajați pe o durată determinată.

Pentru a îmbunătăți competențele profesionale, dezvoltarea carierei și mobilitatea profesională a salariaților angajați pe durată determinată, angajatorul va facilita accesul acestora la oportunități adecvate de formare profesională.

De asemenea, angajatorul va informa salariații angajați pe o durată determinată despre funcțiile vacante apărute în cadrul unității, în termen de 5 zile lucrătoare de la data apariției lor, astfel ca salariații respectivi să poată accede la funcții permanente în condiții egale cu ceilalți salariați. Informația privind funcțiile vacante va

fi adusă la cunoștința salariaților, precum și a reprezentanților acestora la nivel de unitate, printr-un anunț public plasat pe un panou informativ cu acces general la sediul unității (inclusiv la fiecare din filialele sau reprezentanțele unității), precum și pe pagina web a acesteia, după caz.

9.4.9. Cum trebuie să procedeze persoana în cazul în care a fost refuzată nemotivat în angajare?

Trebuie să se cunoască faptul că refuzul neîntemeiat de angajare este unul din cazurile privării ilegale a persoanei de posibilitatea de a munci. Potrivit art. 47 din *Codul muncii*, este interzis refuzul neîntemeiat de angajare la serviciu, iar persoana căreia i s-a refuzat angajarea dispune de dreptul de a contesta în judecată acest refuz. Nu se admite refuzul de angajare pe motive discriminatorii (în funcție de sex, rasă, etnie, religie, domiciliu, opțiune politică sau origine socială), precum și pentru motive de graviditate sau de existență a copiilor în vârstă de până la 6 ani, a persoanelor plasate în câmpul muncii de agențiile pentru ocuparea forței de muncă conform cotei stabilite de Guvern.

Refuzul angajatorului în angajare se întocmește obligatoriu în formă scrisă! În cazul nerespectării obligației de întocmire în formă scrisă a actului de refuz, acesta va putea fi dovedit prin orice mijloc de probă.

Dacă se va constata netemeinicia refuzului, instanța va dispune obligarea angajatorului de a încheia cu reclamantul un contract individual de muncă. Acesta urmează a fi încheiat din ziua adresării către administrația unității cu **cerere de angajare**, iar perioada dintre ziua adresării și încheierea efectivă a contractului se va considera absență forțată de la serviciu cu toate efectele juridice produse în această situație juridică, inclusiv compensarea salariului pentru perioada neangajării. Dacă instanța de judecată va stabili că angajatorul a refuzat angajarea la serviciu pe motiv că candidatul nu corespunde calităților profesionale (de exemplu, nu are specialitatea sau calificarea cuvenită) și personale (de exemplu, starea sănătății, experiență în domeniu), un astfel de refuz se va considera întemeiat.

9.4.10. Ce este perioada de probă?

Pentru verificarea aptitudinilor profesionale ale salariatului, la încheierea contractului individual de muncă, acestuia i se poate stabili o perioadă de probă.

De reținut: clauza privind perioada de probă trebuie să fie prevăzută în contractul individual de muncă. În lipsa unei astfel de clauze, se consideră că salariatul a fost angajat fără perioadă de probă!

În cazul în care rezultatul perioadei de probă este nesatisfăcător, acest lucru se constată în ordinul cu privire la concedierea salariatului, ce se emite de către angajator până la expirarea perioadei de probă, fără plata indemnizației de eliberare din serviciu. Salariatul are dreptul să atace concedierea în instanța de judecată.

Dacă, pe durata perioadei de probă, contractul individual de muncă nu a încetat, acțiunea contractului continuă și încetarea lui ulterioară va avea loc în baze generale.

9.4.11. Care este termenul de probă?

Termenul general al perioadei de probă este de **cel mult 3 luni** și, respectiv, de cel mult 6 luni – în cazul conducătorului unității, adjunctilor lui, contabilului-șef și altor persoane cu funcție de răspundere lista cărora se aprobă de către angajator cu consultarea reprezentanților salariaților. În cazul angajării muncitorilor necalificați, perioada de probă se stabilește ca excepție și nu poate depăși **30 de zile** calendaristice.

Salariații angajați în baza contractului individual de muncă pe durată determinată pot fi supuși unei perioade de probă, care nu va depăși:

- **15 zile** calendaristice pentru o durată a contractului individual de muncă cuprinsă între 3 și 6 luni;
- **30 de zile** calendaristice pentru o durată a contractului individual de muncă mai mare de 6 luni.

În perioada de probă nu se include perioada aflării salariatului în concediu medical și alte perioade în care el a absentat de la lucru din motive întemeiate, confirmate documentar. Pe parcursul perioadei de probă,

salariatul beneficiază de toate drepturile și îndeplinește obligațiile prevăzute de legislația muncii, de regulamentul intern al unității, de contractul colectiv și de cel individual de muncă.

De reținut: pe durata contractului individual de muncă nu poate fi stabilită decât o singură perioadă de probă!

9.4.12. În ce cazuri se interzice aplicarea perioadei de probă?

Codul muncii interzice aplicarea perioadei de probă în cazul încheierii contractului individual de muncă cu:

- tinerii specialiști;
- persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani;
- persoanele angajate prin concurs;
- persoanele care au fost transferate de la o unitate la alta;
- femeile gravide;
- persoanele cu dizabilități;
- persoanele alese în funcții electiv;
- persoanele angajate în baza unui contract individual de muncă cu o durată de până la **3 luni**.

9.4.13. Care este conținutul contractului individual de muncă?

Conținutul contractului individual de muncă este determinat prin acordul părților, ca urmare a negocierilor, ținându-se cont de prevederile legislației în vigoare, și include obligatoriu:

- numele și prenumele salariatului;
- datele de identificare ale angajatorului;
- durata contractului (nedeterminată sau pe un anumit termen);
- data de la care contractul urmează să-și producă efectele;
- specialitatea, profesia, calificarea, funcția și atribuțiile funcției; denumirea lucrării ce urmează a fi îndeplinită (în cazul contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări);
  - riscurile specifice funcției;
- drepturile și obligațiile salariatului;
- drepturile și obligațiile angajatorului;
- condițiile de retribuire a muncii, inclusiv salariul funcției sau cel tarifar și suplimentele, premiile și ajutoarele materiale (se recomandă indicarea salariului real);
- compensațiile și alocațiile, inclusiv pentru munca prestată în condiții grele, vătămătoare și/sau periculoase;
- locul de muncă;
- regimul (timpul) de muncă și de odihnă.

Contractul individual de muncă poate conține și alte prevederi ce nu contravin legislației în vigoare. Totodată, este interzisă stabilirea pentru salariat, în contractul de muncă, a unor condiții sub nivelul celor prevăzute de actele normative în vigoare, de convențiile colective și de contractul colectiv de muncă.

În afara clauzelor generale, părțile pot negocia și include în contractul individual de muncă clauze specifice, cum ar fi: clauza de mobilitate (art. 52 din Codul muncii); clauza de confidențialitate (art. 53 din Codul muncii); clauze referitoare la compensarea cheltuielilor de transport, la compensarea serviciilor comunale, la acordarea spațiului locativ; alte clauze care nu contravin legislației în vigoare.

9.4.14. Ce trebuie să știi despre modificarea contractului individual de muncă?

Modificare a contractului individual de muncă se consideră orice schimbare sau completare a conținutului contractului de muncă deja semnat de părți, mai ales în ceea ce privește:

- specialitatea, profesia, calificarea, funcția salariatului (de exemplu, în cazul transferului la un alt loc de muncă);
- specificul muncii (de exemplu, condiții grele, vătămătoare și/sau periculoase);
- durata contractului;
- salariul;
- timpul de muncă și de odihnă;
- înlesniri și modul lor de acordare dacă acestea sunt prevăzute în contract.

De reținut: ținând cont de faptul că modificările vizează condițiile esențiale ale contractului și soarta salariatului poate fi schimbată simțitor, se cere obligatoriu acordul salariatului, iar contractul individual de muncă nu poate fi modificat decât printr-un acord suplimentar semnat de părți, care se anexează la contract și este parte integrantă a acestuia!

Cu titlu de excepție, modificarea unilaterală de către angajator a altor clauze ale contractului individual de muncă, decât cele specificate mai sus, este posibilă numai în cazurile și în condițiile prevăzute de *Codul muncii*.

9.4.15. În ce cazuri poate avea loc transferul la un alt loc de muncă?

Prin **transferul la un alt loc de muncă** are loc modificarea locului de muncă ori a funcției (specialității, calificării, postului), salariatului fiindu-i încredințată executarea unei noi munci cu posibile modificări ale salariului, regimului de muncă, înlesnirilor ș.a. Astfel, în unele cazuri situația salariatului poate fi îmbunătățită, iar în altele dimpotrivă. Din aceste considerente, **transferul la un alt loc de muncă poate avea loc numai cu acordul scris al salariatului!**

Transferul se poate realiza prin câteva modalități:

- transferul salariatului la o altă muncă permanentă în cadrul aceleiași unități;
- angajarea la o muncă permanentă la o altă unitate;
- transferarea într-o altă localitate împreună cu unitatea.

Salariatul care, conform certificatului medical, necesită acordarea unei munci mai ușoare urmează a fi transferat, cu consimțământul scris al acestuia, la o altă muncă care nu-i este contraindicată. Dacă salariatul refuză acest transfer sau în cazul în care un loc de muncă corespunzător lipsește, contractul individual de muncă va fi desfăcut.

În caz de transfer, părțile vor opera modificările necesare în contractul individual de muncă, în temeiul ordinului emis de angajator, care se aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, în termen de **3 zile lucrătoare**.

9.4.16. Ce nu se consideră transfer la un alt loc de muncă?

Nu se consideră transfer și **nu necesită consimțământul** salariatului:

– **permutarea** lui în cadrul aceleiași unități la un alt loc de muncă, în altă subdiviziune a unității situată în aceeași localitate. În caz de permutare, angajatorul emite un ordin care se aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, în termen de 3 zile lucrătoare;

- îndeplinirea de a îndeplini lucrul la un alt mecanism ori agregat în limitele specialității, calificării sau funcției specificate în contractul individual de muncă.

În cazul necesității de efectuare a lucrărilor necesare pentru apărarea țării, pentru preîntâmpinarea unei avarii de producție ori pentru înlăturarea consecințelor unei avarii de producție sau a unei calamități naturale, sau pentru efectuarea lucrărilor necesare înlăturării unor situații care ar putea strica buna funcționare a serviciilor de aprovizionare cu apă și energie electrică, de canalizare, poștale, de telecomunicații și informatică, a căilor de comunicație și a mijloacelor de transport în comun, a instalațiilor de distribuire a combustibilului, a unităților medico-sanitare, angajatorul poate schimba temporar, pe o perioadă de **cel mult o lună**, locul și specificul muncii salariatului fără consimțământul acestuia și fără operarea modificărilor respective în contractul individual de muncă.

9.4.17. Ce trebuie să se cunoască despre detașare și deplasare în interes de serviciu?

Locul de muncă mai poate fi schimbat temporar de către angajator prin deplasarea în interes de serviciu sau detașarea salariatului la alt loc de muncă.

Prin **deplasare** în interes de serviciu se înțelege delegarea salariatului, conform ordinului angajatorului, pe un anumit termen, pentru executarea obligațiilor de muncă în afara locului de muncă permanent. Trimiterea salariatului în deplasare în interes de serviciu poate fi dispusă pentru o perioadă de cel mult **60 de zile** calendaristice. Această perioadă poate fi prelungită pentru o perioadă de până la **1 an** calendaristic numai cu acordul scris al salariatului! Călătoriile de serviciu ale salariaților a căror activitate permanentă are caracter mobil sau ambulant nu sunt considerate deplasări în interes de serviciu dacă angajatorul acordă transportul de serviciu necesar. Salariaților deplasați în interes de serviciu li se garantează menținerea locului de muncă (a funcției) și a salariului mediu, precum și compensarea cheltuielilor legate de deplasarea în interes de serviciu.

Detașarea este actul prin care se dispune schimbarea temporară a locului de muncă, din dispoziția angajatorului, la un alt angajator, în scopul executării unor lucrări în interesul acestuia. Detașarea poate fi dispusă numai cu acordul scris al salariatului pentru o perioadă de **cel mult 1 an** și se efectuează în temeiul unui contract individual de muncă distinct, pe durată determinată. În caz de necesitate, perioada detașării poate fi prelungită, prin acordul părților, cu încă cel mult 1 an. Salariatul detașat are dreptul la compensarea cheltuielilor de transport și a celor de cazare, precum și la o indemnizație specială în conformitate cu legislația în vigoare (vezi Hotărârea Guvernului nr. 10 din 05.01.2012²⁸⁶).

Prin detașare se poate modifica și specificul muncii, dar numai cu acordul scris al salariatului. Salarizarea, în caz de detașare, va fi efectuată de unitatea la care va lucra salariatul. În cazul în care aceasta se află în imposibilitate de plată, obligația de retribuire a muncii prestate revine unității care a dispus detașarea, cu dreptul la acțiune de regres împotriva unității în care a fost detașat salariatul. Dacă, la noul loc de muncă, condițiile de salarizare sau timpul de odihnă diferă de cele de care beneficia salariatul la unitatea care a dispus detașarea, salariatului i se vor aplica condițiile mai favorabile.

De reținut: pe durata deplasării în interes de serviciu sau a detașării la alt loc de muncă, salariatul își menține funcția, salariul mediu și alte drepturi prevăzute de contractul colectiv și de cel individual de muncă!

9.4.18. În ce constă suspendarea contractului individual de muncă?

Suspendarea contractului individual de muncă presupune suspendarea prestării muncii de către salariat și a plății salariului de către angajator. Suspendarea contractului individual de muncă se face prin ordinul angajatorului, care se aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, cel târziu la data suspendării.

Suspendarea contractului individual de muncă poate interveni:

1. în circumstanțe ce nu depind de voința părților (cazurile sunt enumerate în art. 76 din *Codul muncii*);
2. prin acordul părților (cazurile sunt enumerate în art. 77 din *Codul muncii*);
3. la inițiativa uneia dintre părți (cazurile sunt enumerate în art. 78 din *Codul muncii*).

²⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-12 din 13.01.2012.

9.4.19. În ce constă încetarea contractului individual de muncă?

Încetând, contractul individual de muncă nu mai produce efecte juridice, părțile fiind eliberate de drepturile și obligațiile sale de muncă, astfel având loc și încetarea relațiilor de muncă dintre salariat și angajator. De aceea, ziua încetării contractului individual de muncă se consideră ultima zi de muncă.

Contractul individual de muncă încetează în temeiul ordinului emis de angajator, care se aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, cel târziu la data eliberării din serviciu.

Contractul individual de muncă poate înceta:

1. în circumstanțe ce nu depind de voința părților (vezi art. 82, art. 305 și art. 310 din Codul muncii);
2. la inițiativa uneia dintre părți (vezi art. 85 și art. 86 din Codul muncii);
3. prin acordul scris al părților (art.82¹ din Codul muncii).

9.4.20. În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința angajatorului și salariatului?

Contractul individual de muncă încetează în circumstanțe ce nu depind de voința părților în caz de:

1. expirare a termenului contractului individual de muncă încheiat pe durată determinată (de la data prevăzută în contract), cu excepția cazurilor când raporturile de muncă continuă de fapt și niciuna dintre părți nu a cerut încetarea lor (într-un asemenea caz contractul se va considera ca a fost prelungit pe o perioadă nedeterminată);

2. finalizare a lucrării prevăzute de contractul individual de muncă încheiat doar pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări;

3. încheiere a sezonului, în cazul contractului individual de muncă semnat pentru îndeplinirea lucrărilor sezoniere;

4. deces al salariatului, declarare a acestuia decedat sau dispărut fără urmă în baza unei hotărâri a instanței de judecată;

5. deces al angajatorului persoană fizică, declarare a acestuia decedat sau dispărut fără urmă prin hotărârea instanței de judecată;

6. constatare a nulității contractului prin hotărârea instanței de judecată – de la data rămânerii definitive a hotărârii respective;

7. retragere, de către autoritățile competente, a autorizației (licenței) de activitate a unității (angajatorului) – de la data retragerii acesteia;

8. aplicare a pedepsei penale salariatului, prin hotărârea instanței de judecată, care exclude posibilitatea de a continua munca la unitatea sau în funcția respectivă – de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești;

9. atingerea vârstei de 65 de ani de către conducătorul unității de stat, inclusiv municipale, sau al unității cu capital majoritar de stat;

10. forță majoră, confirmată în modul stabilit, care exclude posibilitatea continuării raporturilor de muncă;

11. în caz de restabilire la locul de muncă, conform hotărârii instanței de judecată, a persoanei care a îndeplinit anterior munca respectivă, dacă transferul salariatului la o altă muncă nu este posibil.

Pentru anumite categorii de profesii legea poate prevedea și alte temeuri specifice de încetarea a contractului de muncă.

9.4.21. În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă la inițiativa salariatului (demisia)?

Salariatul are dreptul la **demisie**, adică desfacere a contractului individual de muncă pe durată nedeterminată sau determinată din proprie inițiativă, anunțând despre aceasta angajatorul, prin cerere scrisă, **cu 14 zile calendaristice înainte**. Curgerea termenului menționat începe în ziua imediat următoare zilei în care a fost înregistrată cererea.

Conducătorul unității, adjuncții lui și contabilul-șef sunt în drept să demisioneze, anunțând despre aceasta angajatorul, prin cerere scrisă, cu **o lună** înainte.

Angajatorul este obligat să accepte demisia în termen redus sau în termenul indicat în cererea depusă de către salariat, în caz de demisie a salariatului în legătură cu:

- pensionarea;
- stabilirea gradului de dizabilitate;
- concediul pentru îngrijirea copilului;
- înmatricularea într-o instituție de învățământ;
- trecerea cu traiul în altă localitate;
- îngrijirea copilului până la vârsta de 14 ani (a copilului cu dizabilitate până la vârsta de 16 ani);
- alegerea într-o funcție electivă;
- angajarea prin concurs la o altă unitate;
- încălcarea de către angajator a contractului individual și/sau colectiv de muncă, a legislației muncii în vigoare.

După expirarea termenului, salariatul are dreptul să înceteze lucrul, iar angajatorul este obligat să efectueze achitarea deplină a drepturilor salariale ce i se cuvin salariatului și să-i elibereze carnetul de muncă și alte documente legate de activitatea acestuia în unitate.

De reținut: până la expirarea termenelor indicate, timp de 7 zile calendaristice de la data depunerii cererii de demisie, salariatul are dreptul oricând să-și retragă cererea sau să depună o nouă cerere, prin care să o anuleze pe prima. În acest caz, angajatorul este în drept să-l elibereze pe salariat numai dacă, până la retragerea (anularea) cererii depuse, a fost încheiat un contract individual de muncă cu un alt salariat!

Dacă, după expirarea termenelor indicate, salariatul nu a fost de fapt eliberat din funcție și el își continuă activitatea de muncă fără să-și reafirme în scris dorința de a desface contractul individual de muncă, eliberarea acestuia nu se admite.

Contractul individual de muncă poate înceta, în orice moment, prin acordul scris al părților.

9.4.22. În ce cazuri are loc încetarea contractului individual de muncă la inițiativa angajatorului (concedierea)?

Concedierea este desfacerea din inițiativa angajatorului a contractului individual de muncă pe durată nedeterminată, precum și a celui pe durată determinată. Concedierea se admite de lege numai pentru următoarele motive:

1. rezultatul nesatisfăcător al perioadei de probă (art. 63 alin.(2) din Codul muncii);
2. lichidarea unității (art. 88, art. 183, art. 184 și art. 186 din Codul muncii) sau încetarea activității angajatorului persoană fizică;
3. schimbarea proprietarului unității - doar în privința conducătorului unității, a adjuncților săi, a contabilului-șef (art. 185 din Codul muncii);

4. reducerea numărului sau a statelor de personal din unitate (art. 88, art. 183, art. 184 și art. 186 din Codul muncii);
5. constatarea faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate din cauza stării de sănătate, în conformitate cu certificatul medical;
6. constatarea faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate ca urmare a calificării insuficiente, confirmate prin hotărâre a comisiei de atestare;
7. încălcării repetate de către salariat, pe parcursul unui an, a obligațiilor de muncă, dacă anterior au fost aplicate sancțiuni disciplinare;
8. absența fără motive întemeiate de la lucru a salariatului mai mult de 4 ore consecutive în timpul zilei de muncă;
9. prezentarea la lucru în stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică, stabilită în modul prevăzut de art. 76 lit. (k) din *Codul muncii*;
10. săvârșirea de către salariat la locul de muncă a unei sustrageri (inclusiv în proporții mici) din patrimoniul unității, stabilite prin hotărâre a instanței de judecată sau a organului de competență căruia ține aplicarea sancțiunilor administrative;
11. comiterea de către salariatul care mănuieste nemijlocit valori bănești sau materiale a unor acțiuni culpabile dacă aceste acțiuni pot servi temei pentru pierderea încrederii angajatorului față de salariatul respectiv;
12. încălcarea gravă repetată, pe parcursul unui an, a statutului instituției de învățământ de către un cadru didactic (art. 301 din *Codul muncii*);
13. comiterea de către salariatul care îndeplinește funcții educative a unei fapte imorale incompatibile cu funcția deținută;
14. aplicarea, chiar și o singură dată, de către un cadru didactic a violenței fizice sau psihice față de discipoli;
15. semnarea de către conducătorul unității (filialei, subdiviziunii), de către adjuncții săi sau de către contabilul-șef a unui act juridic nefondat care a cauzat prejudicii materiale unității;
16. încălcarea gravă, chiar și o singură dată, a obligațiilor de muncă de către conducătorul unității, de către adjuncții săi sau de către contabilul-șef;
17. prezentarea de către salariat angajatorului, la încheierea contractului individual de muncă, a unor documente false, fapt confirmat în modul stabilit;
18. încheierea, vizând salariații ce prestează munca prin cumul, a unui contract individual de muncă cu o altă persoană care va exercita profesia, specialitatea sau funcția respectivă ca profesie, specialitate sau funcție de bază (art. 273 din *Codul muncii*);
19. transferarea salariatului la o altă unitate cu acordul celui transferat și al ambilor angajatori (art. 88¹ din *Codul muncii*);
20. refuzul salariatului de a continua munca în legătură cu schimbarea proprietarului unității sau reorganizarea acesteia, precum și a transferării unității în subordinea unui alt organ;
21. refuzul salariatului de a fi transferat la o altă muncă pentru motive de sănătate, conform certificatului medical;
22. refuzului salariatului de a fi transferat în altă localitate în legătură cu mutarea unității în această localitate;
23. încălcarea obligației prevăzute la art. 6 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale;

24. pentru alte motive prevăzute lege.

Rețineți: nu se admite concedierea salariatului în perioada aflării lui în concediu medical, în concediu de odihnă anual, în concediu de studii, în concediu de maternitate, în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, în concediu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani, în perioada îndeplinirii obligațiilor de stat sau obștești, precum și în perioada detașării, cu excepția cazurilor de lichidare a unității!

9.4.23. Răspunderea angajatorului pentru transferul sau eliberarea nelegitimă din serviciu

Salariatul transferat nelegitim la o altă muncă sau eliberat nelegitim din serviciu poate fi restabilit la locul de muncă prin negocieri directe cu angajatorul, iar în caz de litigiu – prin hotărârea instanței de judecată.

La examinarea litigiului individual de muncă de către instanța de judecată, **angajatorul este obligat să dovedească** legalitatea și să indice temeiurile transferării sau eliberării din serviciu a salariatului. În cazul contestării de către salariatul membru de sindicat a ordinului de concediere, instanța de judecată va solicita acordul (opinia consultativă) al organului (organizatorului) sindical privind concedierea salariatului respectiv.

Imediat după pronunțarea hotărârii instanței de judecată privind restabilirea salariatului la locul de muncă, angajatorul este obligat să emită un ordin de restabilire, pe care îl aduce la cunoștința salariatului, contra semnătură, în termen de 3 zile lucrătoare de la data emiterii.

În cazul restabilirii la locul de muncă a salariatului transferat sau eliberat nelegitim din serviciu, angajatorul este obligat să repare prejudiciul cauzat acestuia.

Repararea de către angajator a prejudiciului cauzat salariatului constă în:

- a) plata obligatorie a unei despăgubiri pentru întreaga perioadă de absență forțată de la muncă într-o mărime nu mai mică decât salariul mediu al salariatului pentru această perioadă;
- b) compensarea cheltuielilor suplimentare legate de contestarea transferului sau a eliberării din serviciu (consultarea specialiștilor, cheltuielile de judecată etc.);
- c) compensarea prejudiciului moral cauzat salariatului.

Mărimea reparării prejudiciului moral se determină de către instanța de judecată, ținându-se cont de aprecierea dată acțiunilor angajatorului, dar nu poate fi mai mică decât un salariu mediu lunar al salariatului.

În locul restabilirii la locul de muncă, părțile pot încheia o tranzacție de împăcare, iar în caz de litigiu – instanța de judecată poate încasa de la angajator, cu acordul salariatului, în beneficiul acestuia, o compensație suplimentară la sumele menționate mai sus în mărime de cel puțin 3 salarii medii lunare ale salariatului.

9.5. CE TREBUIE SĂ CUNOȘTI DESPRE CONTRACTUL COLECTIV DE MUNCĂ?

În acest capitol este prezentată, pe scurt, informația cu privire la contractul colectiv de muncă, procedura de încheiere și conținutul acestuia. Orice salariat trebuie să cunoască, iar în caz de necesitate să insiste, despre posibilitatea de a încheia un asemenea document cu angajatorul, dat fiind faptul că, prin contractul colectiv de muncă pot fi îmbunătățite simțitor condițiile de muncă și de salarizare.

9.5.1. Ce reprezintă contractul colectiv de muncă?

Contractul colectiv de muncă este actul juridic care reglementează relațiile de muncă și alte tipuri de relații în cadrul întreprinderii, organizației, instituției, încheiat în formă scrisă între salariați și angajator de către reprezentanții acestora. Contractul colectiv de muncă poate fi încheiat atât pe unitate în ansamblu, cât și în filialele și reprezentanțele acesteia.

În contractul colectiv de muncă pot fi prevăzute, în funcție de situația economico-financiară a angajatorului, înlesniri și avantaje pentru salariați, precum și condiții de muncă mai favorabile în raport cu cele prevăzute de legislația în vigoare și de convențiile colective. Sub incidența contractului colectiv de muncă încheiat pe unitate în ansamblu cad toți salariații unității, ai filialelor și ai reprezentanțelor acesteia.

9.5.2. Ce poate conține un contract colectiv de muncă?

Conținutul și structura contractului colectiv de muncă sunt determinate de părțile acestuia, în urma negocierilor. În contractul colectiv de muncă pot fi prevăzute angajamente reciproce ale salariaților și angajatorului privind:

- formele, sistemele și mărimea salariului, plata indemnizațiilor și compensațiilor;
- timpul de muncă și cel de odihnă, precum și chestiunile ce țin de modul acordării și de durata concediilor;
- îmbunătățirea condițiilor de muncă și a protecției muncii salariaților, inclusiv a femeilor și tineretului;
- securitatea ecologică și ocrotirea sănătății salariaților în procesul de producție;
- garanțiile și înlesnirile pentru salariații care îmbină activitatea de muncă cu studiile;
- recuperarea sănătății, odihna salariaților și a membrilor familiilor lor;
- controlul executării clauzelor contractului colectiv de muncă, procedura de modificare și completare a acestuia;
- asigurarea unor condiții normale de activitate pentru reprezentanții salariaților;
- răspunderea angajatorului și salariaților pentru prejudiciul cauzat unul altuia;
- renunțarea la grevă în cazul îndeplinirii clauzelor contractului colectiv de muncă;
- alte angajamente determinate de părți.

9.5.3. Pe ce termen se încheie contractul colectiv de muncă?

Durata contractului colectiv de muncă se stabilește de către părți și nu poate fi mai mică de **un an**. La expirarea termenului contractului colectiv de muncă, acesta continuă să-și producă efectele până la momentul încheierii unui nou contract sau până când părțile nu vor decide asupra prelungirii acestuia.

Contractul colectiv de muncă intră în vigoare din momentul semnării de către părți sau de la data stabilită în contract. Contractele colective de muncă se depun de una dintre părțile semnatare, în termen de 7 zile calendaristice de la data încheierii, pentru înregistrare la inspectoratul teritorial de muncă.

Orice modificare sau completare a contractului colectiv de muncă urmează a fi adusă la cunoștința salariaților unității de către angajator în termen de 5 zile lucrătoare de la data operării, printr-un anunț public plasat pe un panou informativ cu acces general la sediul unității (inclusiv la fiecare din filialele sau reprezentanțele unității), precum și pe pagina web a acesteia, după caz.

9.6. CE TREBUIE SĂ SE CUNOASCĂ DESPRE TIMPUL DE MUNCĂ ȘI (TIMPUL) DE ODIHNĂ?

Capitolul respectiv conține informații cu privire la timpul de muncă și durata normală a acestuia, cazurile în care se poate stabili timpul redus de muncă și condițiile de atragere a salariatului la munca suplimentară. De asemenea, este redată informația cu privire la timpul de odihnă, fiind precizate regulile cu privire la acordarea concediilor.

9.6.1. Ce este timpul de muncă?

Timpul de muncă reprezintă timpul pe care salariatul, în conformitate cu regulamentul intern al unității, cu contractul individual și cu cel colectiv de muncă, îl folosește pentru îndeplinirea obligațiilor de muncă.

9.6.2. Care este durata timpului de muncă?

Privit Codului muncii, durata normală a timpului de muncă al salariaților din unități nu poate depăși **40 de ore pe săptămână**. Repartizarea timpului de muncă în cadrul săptămânii este, de regulă, uniformă și constituie **8 ore pe zi**, timp de **5 zile**, cu **2 zile** de repaus. Totodată, legea, ca excepție, permite stabilirea săptămânii de

lucru de 6 zile, cu o zi de repaus. Durata zilnică maximă a timpului de muncă nu poate depăși 10 ore în limitele duratei normale a timpului de muncă de 40 de ore pe săptămână.

Pentru anumite genuri de activitate, unități sau profesii se poate stabili, prin convenție colectivă, o durată zilnică a timpului de muncă de 12 ore, urmată de o perioadă de repaus de cel puțin 24 de ore.

Tipul săptămânii de lucru, regimul de muncă – durata programului de muncă (al schimbului), timpul începerii și terminării lucrului, întreruperile, alternarea zilelor lucrătoare și nelucrătoare – se stabilesc prin regulamentul intern al unității și prin contractul colectiv și/sau prin contractele individuale de muncă. Angajatorul poate stabili, cu acordul scris al salariatului, programe individualizate de muncă, cu un regim flexibil al timpului de muncă, dacă această posibilitate este prevăzută de regulamentul intern al unității sau de contractul colectiv ori de cel individual de muncă.

9.6.3. În ce cazuri legea stabilește timpul redus de muncă?

Deci, durata zilnică normală a timpului de muncă constituie **8 ore**. Pentru anumite categorii de salariați, în funcție de vârstă, de starea sănătății, de condițiile de muncă și de alte circumstanțe, legea stabilește durata redusă a timpului de muncă, și anume:

- pentru salariații în vârstă de până la 16 ani, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși **5 ore**, iar cea săptămânală de **24 de ore**;
- pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani și salariații care lucrează în condiții de muncă vătămătoare, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși **7 ore**, respectiv, cea săptămânală de **35 de ore**;
- pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate (dacă aceștia nu beneficiază de înlesniri mai mari) se stabilește o durată redusă a timpului de muncă de **30 de ore** pe săptămână, fără diminuarea drepturilor salariale și a altor drepturi prevăzute de lege.

9.6.4. Ce este timpul parțial de muncă?

Spre deosebire de timpul redus de muncă, care constituie o condiție obligatorie stabilită de lege, atât pentru angajator, cât și pentru salariat, timpul parțial de muncă este o parte redusă a duratei timpului de muncă stabilite prin acordul părților. Astfel, atât la momentul angajării la lucru, cât și mai târziu, prin acordul dintre salariat și angajator se poate stabili ziua de muncă parțială sau săptămâna de muncă parțială. Totodată, la rugămintea femeii gravide, a salariatului care are copii în vârstă de până la 14 ani sau copii cu dizabilități în vârstă de până la 16 ani (inclusiv aflați sub tutela sa) ori a salariatului care îngrijește de un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical, angajatorul **este obligat** să le stabilească ziua sau săptămâna de muncă parțială. De asemenea, timpul parțial de muncă poate fi acordat și salariaților care lucrează prin cumul la unitatea dată.

Spre deosebire de timpul redus de muncă, în asemenea cazuri, retribuirea muncii se efectuează **proporțional timpului lucrat** sau în funcție de volumul lucrului făcut. Totodată, activitatea în condițiile timpului de muncă parțial nu implică limitarea drepturilor salariatului privind calcularea vechimii în muncă, inclusiv a stagiului de cotizare, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, durata concediului de odihnă anual sau a altor drepturi de muncă.

9.6.5. Cum are loc munca în schimburi?

Munca în schimburi, adică lucrul în 2, 3 sau 4 schimburi, se aplică în cazurile când durata procesului de producție depășește durata admisă a zilei de muncă în scopul utilizării mai eficiente a utilajului, sporirii volumului de producție sau de servicii. În condițiile muncii în schimburi, fiecare grup de salariați prestează munca în limitele programului stabilit. Durata întreruperii în muncă între schimburi nu poate fi mai mică decât durata dublă a timpului de muncă din schimbul precedent (inclusiv pauza pentru masă).

Programul muncii în schimburi se aprobă de angajator de comun acord cu reprezentanții salariaților, ținându-se cont de specificul muncii. Programul muncii în schimburi se aduce la cunoștința salariaților cu cel puțin o lună înainte de punerea lui în aplicare.

De reținut: munca în decursul a două schimburi succesive este interzisă!

9.6.6. Care sunt regulile pentru munca în timp de noapte?

Se consideră muncă de noapte munca prestată între orele 22.00 și 6.00. Durata muncii (schimbului) de noapte se reduce cu o oră, cu excepția salariaților pentru care este stabilită durata redusă a timpului de muncă, precum și salariaților angajați special pentru munca de noapte, dacă contractul colectiv de muncă nu prevede altfel.

Nu se admite atragerea la munca de noapte a salariaților în vârstă de până la 18 ani, a femeilor gravide, a femeilor aflate în concediul postnatal, a femeilor care au copii în vârstă de până la 3 ani, precum și a persoanelor cărora munca de noapte le este contraindicată conform certificatului medical.

Persoanele cu dizabilități severe și accentuate, femeile care au copii în vârstă de la 3 la 6 ani (copii invalizi în vârstă de până la 16 ani), persoanele care îmbină concediile prevăzute pentru îngrijirea copilului cu activitatea de muncă și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav în baza certificatului medical pot presta muncă de noapte **numai cu acordul lor scris**. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca de noapte.

Orice salariat care, într-o perioadă de 6 luni, prestează cel puțin 120 de ore de muncă de noapte va fi supus unui examen medical din contul angajatorului.

9.6.7. Ce este munca suplimentară și în ce cazuri poate avea loc?

Se consideră muncă suplimentară munca prestată în afara duratei normale a timpului de muncă prevăzut de contractul de muncă. Din acest considerent, atragerea la muncă suplimentară se admite doar **cu acordul scris al salariatului**.

Atragerea la muncă suplimentară se efectuează de angajator cu acordul scris al salariatului:

1. pentru finalizarea lucrului început care, din cauza unei rețineri neprevăzute legate de condițiile tehnice ale procesului de producție, nu a putut fi dus până la capăt în decursul duratei normale a timpului de muncă, iar întreruperea lui poate provoca deteriorarea sau distrugerea bunurilor angajatorului sau ale proprietarului, a patrimoniului municipal sau de stat;

2. pentru efectuarea lucrărilor temporare de reparare și restabilire a dispozitivelor și instalațiilor, dacă deficiențele acestora ar putea provoca încetarea lucrului pentru un timp nedeterminat și pentru mai multe persoane;

3. pentru efectuarea lucrărilor impuse de apariția unor circumstanțe care ar putea provoca deteriorarea sau distrugerea bunurilor unității, inclusiv a materiei prime, materialelor sau produselor;

4. pentru continuarea muncii în caz de neprezentare a lucrătorului de schimb, dacă munca nu admite întrerupere. În aceste cazuri, angajatorul este obligat să ia măsuri urgente de înlocuire a salariatului respectiv.

Totodată, potrivit art. 104 din *Codul muncii*, angajatorul este în drept să atragă salariatul la muncă suplimentară **fără acordul salariatului** în următoarele cazuri:

1. pentru efectuarea lucrărilor necesare pentru apărarea țării, pentru preîntâmpinarea unei avarii de producție ori pentru înlăturarea consecințelor unei avarii de producție sau a unei calamități naturale;

2. pentru efectuarea lucrărilor necesare înlăturării unor situații care ar putea periclita buna funcționare a serviciilor de aprovizionare cu apă și energie electrică, de canalizare, poștale, de telecomunicații și informatică, a căilor de comunicație și a mijloacelor de transport în comun, a instalațiilor de distribuire a combustibilului, a unităților medico-sanitare.

Atragerea la muncă suplimentară se efectuează în baza ordinului motivat al angajatorului, care se aduce la cunoștința salariaților respectivi contra semnătură. În cazul în care solicită prestarea muncii suplimentare, angajatorul este obligat să asigure salariaților condiții normale de muncă, inclusiv cele privind protecția și igiena muncii.

La solicitarea angajatorului, salariații pot presta munca în afara orelor de program în limita a **120 de ore într-un an calendaristic**. În cazuri excepționale, această limită, cu acordul reprezentanților salariaților, poate fi extinsă până la 240 de ore. Totodată, efectuarea muncii suplimentare nu poate avea ca efect majorarea duratei zilnice a timpului de muncă peste 12 ore!

9.6.8. În ce cazuri angajatorul nu poate atrage salariatul la munca suplimentară?

Nu se admite atragerea la muncă suplimentară:

- a salariaților în vârstă de până la 18 ani;
- a femeilor gravide;
- a femeilor aflate în concediul postnatal;
- a femeilor care au copii în vârstă de până la 3 ani;
- a persoanelor cărora munca suplimentară le este contraindicată conform certificatului medical.

Persoanele cu dizabilități severe și accentuate, femeile care au copii în vârstă de la 3 la 6 ani (copii cu dizabilități în vârstă de până la 16 ani), persoanele care îmbină concediile prevăzute pentru îngrijirea copilului cu activitatea de muncă și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav, în baza certificatului medical, pot presta muncă suplimentară numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca suplimentară.

9.6.9. Ce este timpul de odihnă?

Timpul de odihnă este timpul în decursul căruia salariatul poate să fie liber de îndeplinirea obligațiilor de serviciu. Acest timp este folosit de către salariat pentru repaos, restabilirea forțelor sau pentru alte ocupații la dorința acestuia.

Dreptul la odihnă este consfințit în art. 43 din Constituție și reglementat de *Codul muncii* în articolele 107 – 127.

Timpul de odihnă cuprinde în sine mai multe tipuri de odihnă:

1. pauză de masă și repaosul zilnic;
2. repaosul săptămânal;
3. zilele de sărbătoare nelucrătoare;
4. concediile anuale și cele sociale.

9.6.10. Ce trebuie să știi despre dreptul tău la pauză de masă și repaosul zilnic?

În cadrul programului zilnic de muncă, salariatului trebuie să i se acorde o pauză de masă de cel puțin **30 de minute**. Durata concretă a pauzei de masă și timpul acordării acesteia se stabilesc în contractul colectiv de muncă sau în regulamentul intern al unității. Pauzele de masă, de regulă, nu se includ în timpul de muncă. La unitățile cu flux continuu, angajatorul este obligat să asigure salariaților condiții pentru luarea mesei în timpul serviciului la locul de muncă.

Femeilor care au copii în vârstă de până la 3 ani li se acordă, pe lângă pauza de masă, pauze suplimentare pentru alimentarea copilului. Pauzele suplimentare vor avea o frecvență de cel puțin o dată la fiecare 3 ore, fiecare pauză având o durată de minimum 30 de minute. Pentru unul dintre părinții (tutorele) care au 2 sau mai mulți copii în vârstă de până la 3 ani, durata pauzei nu poate fi mai mică de o oră. Pauzele pentru alimentarea copilului se includ în timpul de muncă și se plătesc reieșind din salariul mediu.

Durata repaosului zilnic, cuprinsă între sfârșitul programului de muncă într-o zi și începutul programului de muncă în ziua imediat următoare, nu poate fi mai mică decât durata dublă a timpului de muncă zilnic, adică din cele 24 de ore trebuie să muncești 8 ore, iar 16 ore trebuie să te odihnești.

9.6.11. Cât durează repaosul suplimentar?

Repaosul săptămânal se acordă timp de 2 zile consecutive, de regulă, sâmbăta și duminica. În cazul în care un repaos simultan pentru întregul personal al unității în zilele de sâmbătă și duminică ar prejudicia interesul public sau ar compromite funcționarea normală a unității, repaosul săptămânal poate fi acordat și în alte zile, stabilite prin contractul colectiv de muncă sau prin regulamentul intern al unității, cu condiția ca una din zilele libere să fie duminica.

În unitățile în care, datorită specificului muncii, nu se poate acorda repaosul săptămânal în ziua de duminică, salariații vor beneficia de două zile libere în cursul săptămânii și de un spor la salariu stabilit prin contractul colectiv de muncă sau contractul individual de muncă. Durata repaosului săptămânal neîntrerupt, în orice caz, nu trebuie să fie mai mică de 42 de ore, cu excepția cazurilor când săptămâna de muncă este de 6 zile.

În mod normal, munca în zilele de repaos este interzisă. Prin excepție, angajatorul poate dispune atragerea salariaților la muncă în zilele de repaos. Acest lucru se admite în modul și în cazurile prevăzute de art. 104 alin.(2) și alin. (3) din *Codul muncii*.

Nu se admite atragerea la muncă în zilele de repaos a salariaților în vârstă de până la 18 ani, a femeilor gravide, a femeilor aflate în concediul postnatal (după naștere) și a femeilor care au copii în vârstă de până la 3 ani. Persoanele cu dizabilități severe și accentuate, femeile care au copii în vârstă de la 3 la 6 ani (copii cu dizabilități în vârstă de până la 16 ani), persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului prevăzute de art. 126 și art. 127 alin.(2) cu activitatea de muncă și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav, în baza certificatului medical, pot presta munca în zilele de repaos numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca în zilele de repaos.

9.6.12. Care sunt zilele de sărbătoare nelucrătoare?

În Republica Moldova, zile de sărbătoare nelucrătoare, cu menținerea salariului mediu, sunt:

- 1 ianuarie – Anul Nou;
- 7 și 8 ianuarie – Nașterea lui Isus Hristos (Crăciunul pe stil vechi);
- 8 martie – Ziua internațională a femeii;
- prima și a doua zi de Paște, conform calendarului bisericesc;
- ziua de luni la o săptămână după Paște (Paștele Blajinilor);
- 1 mai – Ziua internațională a solidarității oamenilor muncii;
- 9 mai – Ziua Victoriei și a comemorării eroilor căzuți pentru independența Patriei;
- 27 august – Ziua Independenței;
- 31 august – sărbătoarea „Limba noastră”;
- 25 decembrie – Nașterea lui Iisus Hristos (Crăciunul pe stil nou);
- ziua Hramului bisericii din localitatea respectivă, declarată în modul stabilit de consiliul local al municipiului, orașului, comunei, satului.

În scopul utilizării optime de către salariați a zilelor de repaos și de sărbătoare nelucrătoare, Guvernul este în drept să transfere zilele de repaos (de lucru) în alte zile.

În zilele de sărbătoare nelucrătoare se admit lucrările în unitățile a căror oprire nu este posibilă în legătură cu condițiile tehnice și de producție (unitățile cu flux continuu), lucrările determinate de necesitatea deservirii populației, precum și lucrările urgente de reparație și de încărcare-descărcare. În cazul în care zilele de sărbătoare nelucrătoare coincid cu zilele de repaos săptămânal, salariul mediu pentru aceste zile nu se menține.

9.6.13. Care este durata concediului de odihnă anual?

Trebuie să cunoști că orice salariat care lucrează în baza unui contract individual de muncă beneficiază de dreptul la concediu de odihnă anual. Dreptul la concediu de odihnă anual plătit este garantat pentru toți salariații. Orice înțelegere prin care se renunță, total sau parțial, la acest drept este nulă.

Tuturor salariaților li se acordă anual un concediu de odihnă plătit, cu o durată minimă de 28 de zile calendaristice, cu excepția zilelor de sărbătoare nelucrătoare.

Salariații care lucrează în condiții vătămătoare, persoanele cu dizabilități de vedere severe și tinerii în vârstă de până la 18 ani beneficiază de un concediu de odihnă anual suplimentar plătit, cu durata de cel puțin 4 zile calendaristice.

Unuia dintre părinții care au 2 și mai mulți copii în vârstă de până la 14 ani (sau un copil cu dizabilități) li se acordă un concediu de odihnă anual suplimentar plătit cu durata de 4 zile calendaristice.

Pentru salariații din unele ramuri ale economiei naționale (învățământ, ocrotirea sănătății, serviciul public etc.), prin lege se poate stabili o altă durată a concediului de odihnă anual (calculată în zile calendaristice).

9.6.14. Care este modul de acordare a concediului de odihnă anual?

Concediul de odihnă pentru primul an de muncă se acordă salariaților după expirarea a 6 luni de muncă la unitatea respectivă. Înainte de expirarea a 6 luni de muncă la unitate, concediul de odihnă pentru primul an de muncă se acordă, în baza unei cereri scrise, următoarelor categorii de salariați:

- femeilor – înainte de concediul de maternitate sau imediat după el;
- salariaților în vârstă de până la 18 ani;
- salariaților transferați dintr-o unitate în alta;
- altor salariați, conform legislației în vigoare.

Concediul de odihnă pentru primul an de muncă poate fi acordat salariatului și înainte de expirarea a 6 luni de muncă la unitate. Salariaților transferați dintr-o unitate în alta concediul de odihnă anual li se poate acorda și înainte de expirarea a 6 luni de muncă după transfer.

Concediul de odihnă anual pentru următorii ani de muncă poate fi acordat salariatului, în baza unei cereri scrise, în orice timp al anului, conform programării stabilite. Concediul poate fi acordat integral sau, în baza unei cereri scrise a salariatului, poate fi divizat în părți, una dintre care va avea o durată de cel puțin 14 zile calendaristice.

Concediul de odihnă anual se acordă salariatului în temeiul ordinului emis de angajator.

9.6.15. Cum are loc programarea concediului de odihnă anual?

Programarea concediilor de odihnă anuale este obligatorie atât pentru angajator, cât și pentru salariat. Programarea concediilor pentru anul următor se face de angajator, de comun acord cu reprezentanții salariaților, cu cel puțin 2 săptămâni înainte de sfârșitul fiecărui an calendaristic. La programarea concediilor de odihnă anuale se ține cont atât de dorința salariaților, cât și de necesitatea asigurării bunei funcționări a unității.

Salariaților ale căror soții se află în concediu de maternitate li se acordă, în baza unei cereri scrise, concediul de odihnă anual concomitent cu concediul soțiilor.

Salariaților în vârstă de până la 18 ani, femeilor care au 2 și mai mulți copii în vârstă de până la 16 ani sau un copil cu dizabilități și părinților singuri care au un copil în vârstă de până la 16 ani concediile de odihnă anuale li se acordă în perioada de vară sau, în baza unei cereri scrise, în orice altă perioadă a anului.

Salariatul trebuie să fie prevenit, în formă scrisă, despre data începerii concediului cu cel puțin 2 săptămâni înainte.

9.6.16. Rechemarea din concediu

Salariatul poate fi rechemat din concediul de odihnă anual prin ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) angajatorului, numai **cu acordul scris** al salariatului și numai pentru situații de serviciu neprevăzute, care fac necesară prezența acestuia în unitate. În acest caz, salariatul nu restituie indemnizația pentru zilele de concediu nefolosite. Retribuirea muncii salariatului rechemat din concediul de odihnă anual se efectuează în baze generale.

În caz de rechemare, salariatul trebuie să folosească restul zilelor din concediul de odihnă după ce a încetat situația respectivă sau la o altă dată stabilită prin acordul părților în cadrul aceluiași an calendaristic. Dacă restul zilelor din concediul de odihnă nu au fost folosite din oricare motive în cadrul aceluiași an calendaristic, salariatul este în drept să le folosească pe parcursul următorului an calendaristic. Folosirea de către salariat a părții rămase a concediului de odihnă anual se efectuează în temeiul ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) angajatorului. Salariatul nu poate refuza folosirea părții rămase a concediului de odihnă anual.

9.6.17. Ce este indemnizația de concediu?

În timpul concediului, salariatul nu muncește, respectiv, nu este nici remunerat. Totuși, legea garantează salariaților dreptul la indemnizația de concediu. Astfel, pentru perioada concediului de odihnă anual, salariatul beneficiază de o indemnizație de concediu care nu poate fi mai mică decât valoarea salariului, sporurilor și, după caz, a indemnizației de eliberare din serviciu pentru perioada respectivă. Modul de calculare a indemnizației de concediu este stabilit de Guvern.

Indemnizația de concediu se plătește de către angajator cu cel puțin 3 zile calendaristice înainte de plecarea salariatului în concediu. În caz de deces al salariatului, indemnizația ce i se cuvine, inclusiv pentru concediile nefolosite, se plătește integral soțului (soției), copiilor majori sau părinților defunctului, iar în lipsa acestora – altor moștenitori, în conformitate cu legislația în vigoare.

9.6.18. Ce este concediul neplătit?

Din motive familiale și din alte motive întemeiate, în baza unei cereri scrise, salariatului i se poate acorda, cu consimțământul angajatorului, un concediu neplătit cu o durată de până la 120 de zile calendaristice, în care scop se emite un ordin.

Unuia dintre părinții care au 2 și mai mulți copii în vârstă de până la 14 ani (sau un copil cu dizabilități în vârstă de până la 16 ani), părinților singuri necăsătoriți care au un copil de aceeași vârstă li se acordă anual, în baza unei cereri scrise, un concediu neplătit cu o durată de cel puțin 14 zile calendaristice. Acest concediu poate fi alipit la concediul de odihnă anual sau poate fi folosit aparte (în întregime sau divizat) în perioadele stabilite de comun acord cu angajatorul.

9.6.19. Care sunt concediile sociale?

Codul muncii reglementează următoarele concedii sociale de care pot beneficia salariații:

1. concediul medical plătit, care se acordă tuturor salariaților în baza certificatului medical eliberat potrivit legislației în vigoare (art. 123 din *Codul muncii*);

2. concediul de maternitate, care se acordă femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plăindu-li-se pentru această perioadă indemnizații. În baza unei cereri scrise, după expirarea concediului de maternitate, se poate acorda un concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani. Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului poate fi folosit și de tatăl copilului, bunică, bunel sau altă rudă care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului (art. 124 din *Codul muncii*);

3. concediul paternal, care se acordă pentru a asigura participarea efectivă a tatălui la îngrijirea copilului nou-născut. Astfel, tatăl copilului nou-născut beneficiază de dreptul la un concediu paternal de 14 zile

calendaristice. Concediul paternal se acordă în baza unei cereri în formă scrisă, în primele 56 de zile de la nașterea copilului. La cerere se anexează o copie a certificatului de naștere al copilului. Pe perioada concediului paternal, salariatul beneficiază de o indemnizație paternală care nu poate fi mai mică decât mărimea salariului mediu convenit pentru perioada respectivă și care este achitată din fondul de asigurări sociale. Angajatorul este obligat să încurajeze salariații în vederea beneficiii de concediu paternal. Cazurile în care angajatorul creează situații cu efect de dezavantajare a angajaților care iau concediu paternal sunt considerate cazuri de discriminare din partea angajatorilor și se sancționează conform legii (art. 124¹ din *Codul muncii*);

4. concediul suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani (art. 126 din *Codul muncii*);

5. concediile pentru salariații care au adoptat copii nou-născuți sau i-au luat sub tutelă (art. 127 din *Codul muncii*).

9.7. CE TREBUIE SĂ SE ȘTIE DESPRE SALARIZARE?

Dreptul de a fi remunerat pentru munca prestată este unul din drepturile fundamentale ale salariatului, căci prin remunerarea muncii acesta se deosebește de un sclav. De aceea, este foarte important ca orice salariat să cunoască din ce se compune salariul lui, care sunt regulile stabilite de lege cu privire la achitarea acestuia și ce rețineri din salariu pot avea loc. O asemenea informație se conține în prezentul capitol.

9.7.1. Ce este salariul și din ce se compune?

Salariul reprezintă orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator în temeiul contractului individual de muncă pentru munca prestată sau care urmează a fi prestată. Salariul este confidențial și garantat.

Retribuirea muncii salariatului depinde de cererea și oferta forței de muncă pe piața muncii, de cantitatea, calitatea și complexitatea muncii, de condițiile de muncă, de calitățile profesionale ale salariatului, de rezultatele muncii lui și/sau de rezultatele activității economice a unității. La stabilirea și achitarea salariului nu se admite nicio discriminare pe criterii de sex, vârstă, handicap, origine socială, situație familială, apartenență la o etnie, rasă sau naționalitate, opțiuni politice sau convingeri religioase, apartenență sau activitate sindicală.

Salariul include:

1. salariul de bază (salariul tarifar, salariul funcției);
2. salariul suplimentar (adaosurile și sporurile la salariul de bază);
3. alte plăți de stimulare și compensare.

Angajatorul este obligat să îi comunice salariatului despre mărimea salariului, forma retribuției, modul de calculare a salariului, periodicitatea și locul de plată, reținerile, alte condiții referitor la salariu și modificările acestora.

Legislația în domeniul salarizării se bazează pe Constituția Republicii Moldova și include *Codul muncii* (art. 135-165), *Legea salarizării nr. 847 din 14.02.2002*²⁸⁷ și alte acte normative.

9.7.2. Ce este salariul minim garantat?

Salariul minim reprezintă mărimea minimă a retribuției, stabilită de către stat pentru o muncă simplă, necalificată, sub nivelul căreia angajatorul nu este în drept să plătească pentru norma de muncă pe lună sau pe oră îndeplinită de salariat. Orice salariat are dreptul la un salariu minim garantat.

²⁸⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 50-52 din 11.04.2002.

În salariul minim nu se includ adaosurile, sporurile, plățile de stimulare și compensare. Cuantumul salariului minim se garantează salariaților numai cu condiția executării de către ei a obligațiilor (normelor) de muncă în orele de program stabilite de legislația în vigoare.

Salariul minim se stabilește prin hotărâre de Guvern, după consultarea patronatelor și sindicatelor, în funcție de condițiile economice concrete, de nivelul salariului mediu pe economia națională, de nivelul prognozat al ratei inflației, precum și de alți factori social-economici.

De reținut: cuantumul salariului minim este obligatoriu pentru toți angajatorii care utilizează munca salariată. Acest cuantum nu poate fi micșorat nici prin contractul colectiv de muncă, nici prin contractul individual de muncă!

9.7.3. Care este modul de plată a salariului?

Salariul se plătește în monedă națională. Cu acordul scris al salariatului, se permite plata salariului prin instituțiile bancare sau oficiile poștale, cu achitarea serviciilor respective din contul angajatorului. Plata salariului în natură este interzisă.

Salariul se plătește periodic, nemijlocit salariatului sau persoanei împuternicite de acesta, în baza unei procuri autentificate, la locul de muncă al salariatului, în zilele de lucru stabilite în contractul colectiv sau individual de muncă, dar:

- nu mai rar decât de două ori pe lună pentru salariații remunerați pe unitate de timp sau în acord;

- nu mai rar decât o dată pe lună pentru salariații remunerați în baza salariilor lunare ale funcției;

- plata salariului pentru o lucrare ocazională, care durează mai puțin de 2 săptămâni, se efectuează imediat după executarea acesteia.

De reținut: la achitarea salariului, angajatorul este obligat să informeze în scris fiecare salariat despre părțile componente ale salariului ce i se cuvine pentru perioada respectivă, despre mărimea și temeiurile reținerilor efectuate, despre suma totală pe care urmează să o primească, precum și să asigure efectuarea înscrisurilor respective în registrele contabile!

În caz de deces al salariatului, salariul și alte plăți ce i se cuvin se plătesc integral soțului (soției), copiilor majori sau părinților defunctului, iar în lipsa acestora – altor moștenitori, în conformitate cu legislația în vigoare.

9.7.4. În ce cazuri angajatorul poate efectua rețineri din salariul angajatului?

Reținerile din salariu se pot face numai în cazurile prevăzute de lege. Reținerile din salariu pentru achitarea datoriilor salariaților față de angajator se pot face în baza ordinului acestuia doar în următoarele cazuri:

- pentru restituirea avansului eliberat în contul salariului;
- pentru restituirea sumelor plătite în plus în urma unor greșeli de calcul;
- pentru acoperirea avansului necheltuit și nerestituit la timp, eliberat pentru deplasare în interes de serviciu sau transferare într-o altă localitate ori pentru necesități gospodărești, dacă salariatul nu contestă temeiul și cuantumul reținerilor;
- pentru repararea prejudiciului material cauzat unității din vina salariatului.

Salariul plătit în plus salariatului de către angajator (inclusiv în cazul aplicării greșite a legislației în vigoare) nu poate fi urmărit, cu excepția cazurilor unei greșeli de calcul.

Angajatorul are dreptul să emită ordinul de reținere în termen de cel mult **o lună** din ziua expirării termenului stabilit pentru restituirea avansului sau achitarea datoriei, din ziua efectuării plății greșit calculate

ori a constatării prejudiciului material. Dacă acest termen a fost omis ori salariatul contestă temeiul sau cuantumul reținerii, litigiul se va examina de către instanța de judecată la cererea angajatorului sau salariatului. La fiecare plată a salariului, suma totală a reținerilor nu poate să depășească 20 la sută. În caz de reținere din salariu în baza câtorva acte executorii, salariatului i se păstrează, în orice caz, 50 la sută din salariu. Limitările menționate nu se aplică reținerii din salariu în caz de urmărire a pensiei alimentare pentru copiii minori. În acest caz, suma reținută nu poate fi mai mare de 70 la sută din salariul care se cuvine să fie plătit salariatului.

9.8. CE TREBUIE SĂ SE CUNOASCĂ DESPRE DISCIPLINA MUNCII?

Din acest capitol se poate afla în ce constă disciplina muncii, ce drepturi și obligații au salariatul și angajatorul în acest sens, ce fel de stimulări pot fi aplicate de către angajator pentru succesele în muncă ale salariatului și căror sancțiuni disciplinare poate fi supus salariatul pentru încălcarea disciplinei.

9.8.1. Ce este disciplina muncii?

Disciplina muncii reprezintă obligația tuturor salariaților de a se subordona unor reguli de comportare stabilite în conformitate cu *Codul muncii*, cu alte acte normative, cu contractele colective și cu cele individuale de muncă, precum și cu regulamentul intern al unității.

Disciplina de muncă se asigură în unitate prin crearea de către angajator a condițiilor necesare prestării unei munci calitative, prin formarea unei atitudini conștiente față de muncă, prin aplicarea de stimulări și recompense pentru muncă conștiincioasă, precum și de sancțiuni în caz de comitere a unor abateri disciplinare.

9.8.2. Ce fel de stimulări poate aplica angajatorul pentru succesele în muncă ale salariatului?

Pentru succese în muncă, angajatorul poate aplica stimulări sub formă de:

1. mulțumiri;
2. premii;
3. cadouri de preț;
4. diplome de onoare;
5. alte modalități de stimulare a salariaților.

Pentru succese deosebite în muncă, merite față de societate și față de stat, salariații pot fi înaintați la distincții de stat (ordine, medalii, titluri onorifice), lor li se pot decerna premii de stat. De asemenea, salariaților care își îndeplinesc conștiincios și eficient obligațiile de muncă li se acordă, în mod prioritar, avantaje și înlesniri în domeniul deservirii social-culturale, locative și de trai (bilete în instituții balneo-sanatoriale, case de odihnă etc.). Acești salariați beneficiază, de asemenea, de dreptul prioritar la avansare în serviciu.

Stimulările se consemnează într-un ordin, se aduc la cunoștința colectivului de muncă și se înscriu în carnetul de muncă al salariatului.

9.8.3. Ce sancțiuni disciplinare poate aplica angajatorul față de salariat?

Pentru încălcarea disciplinei de muncă, angajatorul are dreptul să aplice față de salariat următoarele sancțiuni disciplinare:

1. avertismentul;
2. mustrarea;

3. muștrarea aspră;
4. concedierea (în temeiurile prevăzute de art. 86 alin.(1) lit. g)-r) din *Codul muncii*).

Legea poate prevedea pentru unele categorii de salariați și alte sancțiuni disciplinare, însă este interzisă aplicarea amenzilor și altor sancțiuni bănești pentru încălcarea disciplinei de muncă.

La aplicarea sancțiunii disciplinare, angajatorul trebuie să țină cont de gravitatea abaterii disciplinare comise și de alte circumstanțe obiective. Este de reținut că, pentru aceeași abatere disciplinară nu se poate aplica decât o singură sancțiune!

9.8.4. Care este modul de aplicare a sancțiunilor disciplinare?

Până la aplicarea sancțiunii disciplinare, angajatorul este obligat să ceară salariatului o explicație scrisă privind fapta comisă. Explicația privind fapta comisă poate fi prezentată de către salariat în termen de 5 zile lucrătoare de la data solicitării. Refuzul de a prezenta explicația cerută se consemnează într-un proces-verbal semnat de un reprezentant al angajatorului și un reprezentant al salariaților. În funcție de gravitatea faptei comise de salariat, angajatorul este în drept să organizeze și o anchetă de serviciu. În cadrul anchetei, salariatul are dreptul să-și explice atitudinea și să prezinte persoanei abilitate cu efectuarea anchetei toate probele și justificările pe care le consideră necesare.

Sancțiunea disciplinară se aplică, de regulă, imediat după constatarea abaterii disciplinare, dar nu mai târziu de **o lună din ziua constatării** ei, fără a lua în calcul timpul aflării salariatului în concediul anual de odihnă, în concediul de studii sau în concediul medical.

De reținut: sancțiunea disciplinară nu poate fi aplicată după expirarea a 6 luni din ziua comiterii abaterii disciplinare, iar în urma reviziei sau a controlului activității economico-financiare – după expirarea a 2 ani de la data comiterii. În termenele indicate nu se include durata desfășurării procedurii penale!

Sancțiunea disciplinară se aplică prin ordin, în care se indică în mod obligatoriu: temeiurile de fapt și de drept ale aplicării sancțiunii, termenul în care sancțiunea poate fi contestată și organul în care sancțiunea poate fi contestată.

Ordinul de sancționare se comunică salariatului, contra semnătură, în termen de cel mult 5 zile lucrătoare de la data emiterii, iar în cazul în care acesta activează într-o subdiviziune interioară a unității (filială, reprezentanță, serviciu desconcentrat etc.) aflată în altă localitate – în termen de cel mult 15 zile lucrătoare și produce efecte de la data comunicării. Refuzul salariatului de a confirma prin semnătură comunicarea ordinului se fixează într-un proces-verbal semnat de un reprezentant al angajatorului și un reprezentant al salariaților.

De reținut: ordinul de sancționare poate fi contestat de salariat în instanța de judecată!

9.8.5. Care este termenul de validitate și care sunt efectele sancțiunilor disciplinare aplicate?

Termenul de validitate a sancțiunii disciplinare nu poate depăși **1 an** din ziua aplicării. Dacă pe parcursul acestui termen salariatul nu va fi supus unei noi sancțiuni disciplinare, se consideră că sancțiunea disciplinară nu i-a fost aplicată.

Totodată, angajatorul care a aplicat sancțiunea disciplinară este în drept să o anuleze în decursul unui an din proprie inițiativă, la rugămintea salariatului, la demersul reprezentanților salariaților sau al șefului nemijlocit al salariatului.

În interiorul termenului de validitate a sancțiunii disciplinare, salariatului sancționat nu i se pot aplica stimulări.

9.8.6. Ce este regulamentul intern al unității?

Regulamentul intern al unității este un document care se întocmește în fiecare unitate, cu consultarea reprezentanților salariaților, și se aprobă prin ordinul angajatorului. Regulamentul intern al unității trebuie să conțină următoarele prevederi:

- protecția și igiena muncii în cadrul unității;
- respectarea principiului nediscriminării și eliminarea oricărei forme de încălcare a demnității în muncă;
- drepturile, obligațiile și răspunderea angajatorului și ale salariaților;
- disciplina muncii în unitate;
- abaterile disciplinare și sancțiunile aplicabile potrivit legislației în vigoare;
- procedura disciplinară;
- regimul de muncă și de odihnă;
- alte reglementări privind raporturile de muncă în unitate.

Regulamentul intern al unității se aduce la cunoștința salariaților, contra semnătură, de către angajator și produce efecte juridice pentru aceștia de la data luării de cunoștință. Obligația familiarizării salariaților, contra semnătură, cu conținutul regulamentului intern al unității trebuie îndeplinită de angajator în termen de 5 zile lucrătoare de la data aprobării regulamentului. Regulamentul intern se afișează în toate subdiviziunile structurale ale unității.

9.9. CE TREBUIE SĂ ȘTII DESPRE RĂSPUNDEREA MATERIALĂ ÎN DREPTUL MUNCII?

9.9.1. În ce constă răspunderea materială în dreptul muncii?

Codul muncii impune obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă (angajator sau salariat) de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți. Astfel, angajatorul sau salariatul care a cauzat, în legătură cu exercitarea obligațiilor sale de muncă, un prejudiciu material și/sau moral celeilalte părți, repară acest prejudiciu conform prevederilor *Codului muncii* și altor acte normative.

Răspunderea materială a angajatorului față de salariat nu poate fi mai mică, iar a salariatului față de angajator – mai mare decât cea prevăzută lege. Încetarea raporturilor de muncă după cauzarea prejudiciului material și/sau a celui moral nu presupune eliberarea părții contractului individual de muncă de repararea prejudiciului prevăzută de lege.

9.9.2. În ce cazuri angajatorul repară prejudiciul cauzat salariatului?

Angajatorul este obligat să repare integral prejudiciul material și cel moral cauzat salariatului în legătură cu îndeplinirea de către acesta a obligațiilor de muncă, în cazul discriminării salariatului la locul de muncă sau ca rezultat al privării ilegale de posibilitatea de a munci.

Angajatorul este obligat să compenseze angajatului salariul pe care acesta nu l-a primit, în toate cazurile privării ilegale de posibilitatea de a munci. Această obligație survine, în particular, în caz de:

- refuz neîntemeiat de angajare la muncă;
- eliberare ilegală din serviciu sau transfer ilegal la o altă muncă;
- staționare a unității din vina angajatorului, cu excepția perioadei șomajului tehnic;
- reținere a eliberării carnetului de muncă;
- reținere a plății salariului;
- reținere a tuturor plăților sau a unora din ele în caz de eliberare din serviciu;

– răspândire, prin orice mijloace (de informare în masă, referințe scrise etc.) a informațiilor calomnioase despre salariat;

– neîndeplinire în termen a hotărârii organului competent de jurisdicție a muncii care a soluționat un litigiu (conflict), având ca obiect privarea de posibilitatea de a munci (de exemplu, hotărârea instanței de judecată de a restabili salariatul în muncă).

În caz de reținere, din vina angajatorului, a salariului, a indemnizației de concediu, a plăților în caz de eliberare sau a altor plăți prevăzute de *Codul muncii*, convenite salariatului, acestuia i se plătesc suplimentar, pentru fiecare zi de întârziere, 0,1 la sută din suma neplătită în termen.

9.9.3. Ce trebuie să facă salariatul în cazul în care i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral de către angajatorul său?

Angajatorul care, în urma îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor sale prevăzute de contractul individual de muncă, a cauzat un prejudiciu material salariatului repară acest prejudiciu integral. Mărimea prejudiciului material se calculează conform prețurilor de piață existente în localitatea respectivă la data reparării prejudiciului, conform datelor statistice. Prin acordul părților, prejudiciul material poate fi reparat în natură.

Pentru a-i fi reparat prejudiciul, salariatul va trebui să depună o cerere scrisă privind repararea prejudiciului material și celui moral angajatorului. Angajatorul este obligat să înregistreze cererea respectivă, s-o examineze și să emită ordinul corespunzător în termen de **10 zile** calendaristice din ziua înregistrării acesteia, aducându-l la cunoștință salariatului contra semnătură.

Dacă nu va fi de acord cu ordinul angajatorului sau dacă ordinul respectiv nu va fi emis în termen, salariatul este în drept să se adreseze cu o cerere în instanța de judecată pentru soluționarea litigiului individual de muncă apărut.

9.9.4. Ce răspundere poartă salariatul pentru prejudiciul cauzat angajatorului?

Salariatul este obligat să repare prejudiciul material cauzat angajatorului, legea nu îl scutește de această obligație. La stabilirea răspunderii materiale, în prejudiciul ce urmează a fi reparat nu se include venitul ratat de angajator ca urmare a faptei săvârșite de salariat. Dacă prejudiciul material a fost cauzat angajatorului printr-o faptă ce constituie o infracțiune, răspunderea se stabilește potrivit *Codului penal*.

9.9.5. În ce cazuri salariatul nu va purta răspundere pentru prejudiciul cauzat?

Salariatul este eliberat de răspundere materială dacă prejudiciul a fost cauzat:

1. în caz de forță majoră, confirmată în modul stabilit de lege;
2. în caz de extremă necesitate;
3. în caz de legitimă apărare;
4. în caz de executare a unei obligații legale sau contractuale, precum și în limitele riscului normal de producție.

Important este să știți că salariații nu răspund pentru pierderile legate de procesul de producție, care se încadrează în limitele prevăzute de normele tehnologice sau de legislația în vigoare, pentru prejudiciile materiale provocate în circumstanțe neprevăzute care nu puteau fi înlăturate, precum și în alte cazuri similare. Totodată, ținând cont de circumstanțele concrete în care a fost cauzat prejudiciul material, legea îi acordă dreptul angajatorului să renunțe, integral sau parțial, la repararea acestuia de către salariatul vinovat.

9.9.6. În ce limite răspunde salariatul pentru prejudiciul cauzat angajatorului?

Legea impune ca regulă generală răspunderea limitată a salariatului pentru prejudiciul cauzat angajatorului. Potrivit art. 336 din *Codul muncii*, pentru prejudiciul cauzat angajatorului, salariatul poartă răspundere materială **în limitele salariului mediu lunar**, dacă legea nu prevede altfel.

Prin excepție, salariatul poate purta și răspundere materială deplină. Răspunderea materială deplină a salariatului constă în obligația lui de a repara integral prejudiciul material cauzat. Salariatul poate fi tras la răspundere materială deplină pentru prejudiciul material cauzat doar în cazurile prevăzute de art. 338 din *Codul muncii*.

Salariații în vârstă de până la 18 ani poartă răspundere materială deplină doar pentru cauzarea intenționată a prejudiciului material, precum și pentru prejudiciul cauzat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică ori toxică sau în urma comiterii unei infracțiuni.

Salariatul poartă răspundere materială în mărimea deplină a prejudiciului material cauzat din vina lui angajatorului doar în cazurile când:

1. între salariat și angajator a fost încheiat un contract de răspundere materială deplină pentru neasigurarea integrității bunurilor și altor valori care i-au fost transmise pentru păstrare sau în alte scopuri (art. 339 din *Codul muncii*);

2. salariatul a primit bunurile și alte valori spre decontare în baza unei procuri unice sau în baza altor documente unice;

3. prejudiciul a fost cauzat în urma acțiunilor sale culpabile intenționate, stabilite prin hotărâre judecătorească;

4. prejudiciul a fost cauzat de un salariat aflat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică, stabilită în modul prevăzut de lege;

5. prejudiciul a fost cauzat prin lipsă, distrugere sau deteriorare intenționată a materialelor, semifabricatelor, produselor (producției), inclusiv în timpul fabricării lor, precum și a instrumentelor, aparatelor de măsurat, tehnicii de calcul, echipamentului de protecție și a altor obiecte pe care unitatea le-a eliberat salariatului în folosință;

6. în conformitate cu legislația în vigoare, salariatului îi revine răspunderea materială deplină pentru prejudiciul cauzat angajatorului în timpul îndeplinirii obligațiilor de muncă;

7. prejudiciul a fost cauzat în afara exercițiului funcțiunii.

Conducătorii unităților și adjuncții lor, șefii serviciilor contabile, contabilii-șefi, șefii de subdiviziuni și adjuncții lor poartă răspundere materială în mărimea prejudiciului cauzat din vina lor dacă acesta este rezultatul:

1. consumului ilicit de valori materiale și mijloace bănești;

2. irosirii (folosirii nejustificate) a investițiilor, creditelor, granturilor, împrumuturilor acordate unității;

3. ținerii incorecte a evidenței contabile sau a păstrării incorecte a valorilor materiale și a mijloacelor bănești;

4. altor circumstanțe, în cazurile prevăzute de legislația în vigoare.

De reținut: contractul scris cu privire la răspunderea materială deplină poate fi încheiat de angajator cu salariatul care a atins vârsta de 18 ani și care deține o funcție sau execută lucrări legate nemijlocit de păstrarea, prelucrarea, vânzarea (livrarea), transportarea sau folosirea în procesul muncii a valorilor ce i-au fost transmise. Lista funcțiilor și lucrărilor menționate, precum și contractul-tip cu privire la răspunderea materială individuală deplină sunt aprobate de Guvern (vezi Hotărârea nr. 449 din 29.04.2004)²⁸⁸!

9.9.7. Cum se determină mărimea prejudiciului material cauzat de salariat?

Mărimea prejudiciului material cauzat angajatorului se determină conform pierderilor reale, calculate în baza datelor de evidență contabilă. În cazul sustragerii, pierderii, distrugerii sau deteriorării bunurilor

²⁸⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 73-76 din 07.05.2004.

angajatorului atribuite la mijloacele fixe, mărimea prejudiciului material se calculează pornindu-se de la costul de inventar (prețul de cost) al valorilor materiale, minus uzura, conform normelor stabilite, iar în cazul altor valori materiale prejudiciul se stabilește pornindu-se de la prețurile din localitatea respectivă la data cauzării prejudiciului, conform datelor statistice.

Este important să cunoști că, până la emiterea ordinului privind repararea prejudiciului material de către salariatul în cauză, angajatorul este obligat de lege să efectueze o anchetă de serviciu pentru stabilirea mărimii prejudiciului material pricinuit și a cauzelor apariției lui. Pentru efectuarea anchetei de serviciu, angajatorul este în drept să creeze, prin ordin, o comisie cu participarea specialiștilor în materie. Pentru stabilirea cauzei de apariție a prejudiciului material este obligatorie solicitarea unei explicații în scris de la salariat. Refuzul de a o prezenta se consemnează într-un proces-verbal semnat de către un reprezentant al angajatorului și, respectiv, al salariaților. Salariatul are dreptul să ia cunoștință de toate materialele acumulate în procesul anchetei de serviciu.

9.9.8. Cum se repară prejudiciul material cauzat de salariat?

9.9.8.1. Repararea benevolă a prejudiciului material cauzat de salariat

Salariatul vinovat de cauzare angajatorului a unui prejudiciu material îl poate repara de bună voie, integral sau parțial. Dacă salariatul și angajatorul au ajuns la un acord, se permite repararea prejudiciului material cu achitarea în rate. În acest caz, salariatul prezintă angajatorului un angajament scris privind repararea benevolă a prejudiciului, cu indicarea termenelor concrete de achitare. Dacă salariatul care și-a asumat acest angajament a încetat raporturile de muncă cu angajatorul, datoria neachitată se restituie în modul stabilit de legislația în vigoare. Cu acordul scris al angajatorului, salariatul poate repara prejudiciul material cauzat substituindu-l printr-un echivalent sau reparând ceea ce a deteriorat.

9.9.8.2. Repararea silită a prejudiciului material cauzat de salariat

În cazul în care salariatul nu a reparat benevol prejudiciul cauzat, atunci angajatorul este în drept să dispună prin ordin reținerea din salariu în vederea stingerii datoriei. Reținerea de la salariatul vinovat a sumei prejudiciului material care nu depășește salariul mediu lunar se efectuează prin ordinul angajatorului, care trebuie să fie emis în termen de cel mult o lună din ziua stabilirii mărimii prejudiciului. Dacă suma prejudiciului material ce urmează a fi reținută de la salariat depășește salariul mediu lunar sau dacă a fost scăpat termenul menționat, reținerea se efectuează conform hotărârii instanței de judecată.

La fiecare plată a salariului, cuantumul total al reținerilor nu poate să depășească 20 la sută, iar în cazurile prevăzute de legislația în vigoare – 50 la sută din salariul ce i se cuvine salariatului.

De reținut: în cazul în care angajatorul nu respectă modul stabilit pentru repararea prejudiciului material, salariatul este în drept să se adreseze în instanța de judecată. Iar în caz de apariție a divergențelor privind modul de reparare a prejudiciului material, părțile sunt în drept să se adreseze în instanța de judecată în termen de un an din ziua constatării mărimii prejudiciului!

9.10. CE TREBUIE SĂ ȘTII DESPRE SOLUȚIONAREA LITIGIILOR DE MUNCĂ?

9.10.1. Ce este un litigiu individual de muncă?

Litigiile de muncă sunt acele divergențe apărute între salariat și angajator în legătură cu încheierea, executarea sau desfacerea contractului individual de muncă. Deosebim litigii individuale de muncă și litigii colective de muncă.

Se consideră **litigii individuale de muncă** divergențele dintre salariat și angajator privind:

1. încheierea contractului individual de muncă (*de exemplu, refuzul nemotivat de angajare în muncă*);
2. executarea contractului individual de muncă (*de exemplu, refuzul angajatorului de a crea condiții normale de muncă sau încălcarea normelor de protecție a muncii*);

3. modificarea contractului individual de muncă (*de exemplu, în caz de transfer nelegitim al salariatului la o altă muncă*);
4. suspendarea contractului individual de muncă (*de exemplu, în caz de refuz nemotivat al angajatorului de a acorda concediul de odihnă anual*);
5. încetarea și nulitatea, parțială sau totală, a contractului individual de muncă (*de exemplu, în caz de concediere ilegală a salariatului*);
6. plata despăgubirilor în cazul neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de către una din părțile contractului individual de muncă;
7. neeliberarea în termen a carnetului de muncă sau înscrierile incorecte efectuate în acesta;
8. alte probleme ce decurg din raporturile individuale de muncă.

9.10.2. Care este procedura de soluționare a litigiilor individuale de muncă?

Cererea privind soluționarea litigiului individual de muncă se depune în instanța de judecată:

- în termen de un an de la data când salariatul a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său;
- în termen de 3 ani de la data apariției dreptului respectiv al salariatului, în situația în care obiectul litigiului constă în plata unor drepturi salariale sau de altă natură, ce i se cuvin salariatului.

Cererile depuse cu încălcarea, din motive întemeiate, a termenelor menționați pot fi repuse în termen de instanța de judecată.

Instanța de judecată va chema părțile litigiului în timp de 10 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii, va examina cererea de soluționare a litigiului individual de muncă în termen de cel mult 30 de zile lucrătoare de la data înregistrării acesteia și va emite o hotărâre cu drept de atac conform *Codului de procedură civilă*. Instanța de judecată va remite hotărârea sa părților în termen de 3 zile lucrătoare de la data emiterii.

Angajatorul este obligat să execute imediat, conform *Codului de procedură civilă*, hotărârea (decizia) instanței de judecată despre restabilirea drepturilor salariatului ce decurg din raporturile de muncă și din alte raporturi legate nemijlocit de acestea. Neexecutarea actelor atrage efectele prevăzute de *Codul de executare*.

De reținut: salariații sau reprezentanții acestora care se adresează în instanțele de judecată cu cereri de soluționare a litigiilor și conflictelor ce decurg din raporturile de muncă (inclusiv pentru a ataca hotărârile și deciziile judecătorești privind litigiile și conflictele vizate) sunt scutiți de plata cheltuielilor judiciare (a taxei de stat și a cheltuielilor legate de judecarea pricinii)!

9.10.3. Ce este un litigiu colectiv de muncă?

Prin **conflicte colective de muncă** se înțeleg conflictele nesoluționate dintre salariați (reprezentanții lor) și angajatori (reprezentanții lor) privind:

1. stabilirea și modificarea condițiilor de muncă (inclusiv a salariului);
2. purtarea negocierilor colective, încheierea, modificarea și executarea contractelor colective de muncă și a convențiilor colective;
3. refuzul angajatorului de a lua în considerare poziția reprezentanților salariaților în procesul adoptării, în cadrul unității, a actelor juridice ce conțin norme ale dreptului muncii;
4. divergențele referitoare la interesele economice, sociale, profesionale și culturale ale salariaților, apărute la diferite niveluri între partenerii sociali.

9.10.4. Ce poate duce la apariția unui conflict colectiv de muncă?

În toate cazurile în care într-o unitate există pericolul apariției unui conflict colectiv de muncă, reprezentanții salariaților au dreptul să înainteze angajatorului cerințele lor privind stabilirea unor noi condiții de muncă sau modificarea celor existente, purtarea negocierilor colective, încheierea, modificarea și

executarea contractului colectiv de muncă. Aceste revendicări ale salariaților se înaintează angajatorului (reprezentanților acestuia) în formă scrisă și trebuie să fie motivate și să conțină referiri concrete la normele încălcate ale legislației în vigoare.

Angajatorul este obligat să primească revendicările înaintate, să le înregistreze în modul stabilit și să răspundă în scris reprezentanților salariaților în termen de 5 zile lucrătoare de la data înregistrării revendicărilor.

Momentul declanșării conflictului colectiv de muncă reprezintă data la care a fost comunicată hotărârea angajatorului (reprezentanților săi la diferite niveluri) privind refuzul, total sau parțial, de a îndeplini revendicările salariaților (reprezentanților lor) ori data la care angajatorul (reprezentanții săi) sau autoritatea publică respectivă urma să răspundă la aceste revendicări, ori data întocmirii procesului-verbal privind divergențele în cadrul negocierilor colective.

9.10.5. În ce constă procedura de conciliere?

Prin procedură de conciliere se înțelege examinarea conflictului colectiv de muncă, în scopul soluționării lui, în cadrul unei comisii de conciliere.

Comisia de conciliere se constituie dintr-un număr egal de reprezentanți de la fiecare parte, la inițiativa uneia din ele, în termen de 3 zile calendaristice din momentul declanșării conflictului colectiv de muncă. Comisia de conciliere se constituie „ad hoc”, ori de câte ori apare un conflict colectiv de muncă. Drept temei pentru constituirea comisiei de conciliere servesc ordinul angajatorului (reprezentanților acestuia) și hotărârea (decizia) respectivă a reprezentanților salariaților. Președintele comisiei de conciliere este ales cu majoritatea voturilor membrilor comisiei.

Dezbaterile comisiei de conciliere sunt consemnate într-un proces-verbal întocmit în 2 sau mai multe exemplare, după caz, în care se vor indica măsurile generale sau parțiale de soluționare a conflictului, asupra cărora au convenit părțile. În cazul în care membrii comisiei de conciliere au ajuns la o înțelegere asupra cerințelor înaintate de reprezentanții salariaților, comisia va adopta, în termen de 5 zile lucrătoare, o decizie obligatorie pentru părțile conflictului, pe care o va remite acestora în termen de 24 de ore din momentul adoptării. Dacă membrii comisiei de conciliere nu au ajuns la o înțelegere, președintele comisiei va informa în scris despre acest lucru părțile conflictului în termen de 24 de ore.

9.10.6. În ce cazuri litigiile colective de muncă se examinează de către instanța de judecată?

În situația în care părțile conflictului nu au ajuns la o înțelegere sau nu sunt de acord cu decizia comisiei de conciliere, fiecare din ele este în drept să depună, în termen de 10 zile lucrătoare de la data adoptării deciziei sau primirii informației, o cerere de soluționare a conflictului în instanța de judecată.

Instanța de judecată va convoca părțile conflictului în timp de 10 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii și o va examina în termen de cel mult 30 de zile lucrătoare de la data înregistrării acesteia, emițând o hotărâre cu drept de atac conform **Codului de procedură civilă**. Instanța de judecată va remite hotărârea sa părților în termen de 3 zile lucrătoare de la data emiterii.

Cererile privind soluționarea conflictelor colective de muncă referitoare la constatarea nulității contractului colectiv de muncă, a convenției colective sau a unor clauze ale acestora pot fi depuse de părți la instanțele de judecată începând cu data semnării contractului colectiv de muncă sau a convenției colective.

Cererile privind soluționarea conflictelor colective de muncă referitoare la constatarea legalității grevei pot fi depuse de părți la instanțele de judecată începând cu data declarării grevei.

9.10.7. Ce este greva și cum poți recurge la ea?

Greva reprezintă refuzul benevol al salariaților de a-și îndeplini, total sau parțial, obligațiile de muncă, în scopul soluționării conflictului colectiv de muncă declanșat. Greva poate fi declarată în doar în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic și social ale salariaților și nu poate urmări scopuri politice. Participarea la grevă este liberă, nimeni nu poate fi constrâns să participe la grevă.

Greva poate fi declarată dacă în prealabil au fost epuizate toate căile de soluționare a conflictului colectiv de muncă în cadrul procedurii de conciliere. Hotărârea privind declararea grevei se ia de către reprezentanții salariaților și se aduce la cunoștința angajatorului cu 48 de ore înainte de declanșare. Copiile hotărârii privind declararea grevei pot fi remise, după caz, și organelor ierarhic superioare ale unității, patronatelor, sindicatelor, autorităților publice centrale și locale.

De reținut: participarea la grevă sau organizarea ei cu respectarea prevederilor legii nu constituie o încălcare a obligațiilor de muncă și nu poate avea consecințe negative pentru salariații aflați în grevă!

Pe durata grevei salariații își mențin toate drepturile ce decurg din contractul individual și cel colectiv de muncă, cu excepția drepturilor salariale.

9.11. ANEXE

9.11.1. Anexa nr. 1. Modele de cereri de angajare în câmpul muncii

Domnului Mihai Rotaru,
Primarul comunei Codreanca,
raionul Strășeni

Cerere de angajare în câmpul muncii

Subsemnatul, Ion Negură, rog să fiu angajat în funcția de inginer cadastral cu începere din 28 martie 2007.

La cerere anexez următoarele acte:

1. Fișa personală de evidență a cadrelor;
2. Curriculum vitae (CV);
3. Copia diplomei;
4. Carnetul de muncă.

_____ 20__
(semnătura)

Domnului Director
al Liceului Teoretic
„Vasile Alecsandri”,
Dumitru Movileanu

Cerere

de angajare în câmpul muncii

Subsemnata, Olga Ungureanu, domiciliată în or. Ialoveni, str. Luceafărul nr. 3, rog să fiu angajată în funcția de profesoară de chimie. La cerere anexez următoarele acte:

1. Fișa personală de evidență a cadrelor;
2. Curriculum vitae (CV);
3. Copia diplomei;
4. Carnetul de muncă.

_____ 20__
(semnătura)

**9.11.2. Anexa nr. 2. Model de contract expus în anexa la Convenția colectivă (nivel național)
nr. 4 din 25 iulie 2005 cu privire la modelul Contractului individual de muncă**

CONTRACT INDIVIDUAL DE MUNCĂ nr. _____

(model)

_____ 20_____
(localitatea)

_____
(denumirea unității sau numele, prenumele angajatorului–persoană fizică)
denumit(ă) în continuare „Angajator”, în persoana _____

_____
(numele, prenumele, funcția)

pe de o parte, și dl (dna) _____ ,

(numele, prenumele) _____ denumit(ă) în continuare „Salariat”, pe de altă parte,

conducându-se de prevederile articolelor 45-94 din Codul muncii, aprobat prin Legea nr.154-XV din 28 martie 2003, au încheiat prezentul Contract individual de muncă, convenind asupra următoarelor:

1. Salariatul este angajat în calitate de _____

_____
(funcția, profesia, meseria, specialitatea, calificarea)

2. Locul de muncă _____

(denumirea subdiviziunii unității)

3. Munca este:

a) de bază;

b) prin cumul.

4. Durata Contractului este:

a) nedeterminată;

b) determinată _____

(termenul concret)

5. Perioada de probă (dacă părțile au convenit) _____

(termenul concret)

6. Prezentul Contract individual de muncă își produce efectele din:

a) ziua semnării;

b) _____

(data negociată de părți)

7. Riscurile specifice funcției _____

(muncă în condiții grele, vătămătoare și/sau periculoase etc.)

8. Salariatul are următoarele drepturi:

a) drepturi prevăzute în alin. (1) al art. 9 din *Codul muncii*;

b) alte drepturi _____

(se specifică drepturile suplimentare negociate de părți)

9. Salariatul este obligat:

a) să îndeplinească obligațiile prevăzute în alin. (2) al art. 9 din *Codul muncii*;

b) să îndeplinească alte obligații _____

(se specifică obligațiile suplimentare negociate de părți)

---

10. Angajatorul are următoarele drepturi:

- a) drepturi prevăzute în alin. (1) al art. 10 din *Codul muncii*;
- b) alte drepturi _____

(se specifică drepturile suplimentare negociate de părți)

11. Angajatorul este obligat:

- a) să îndeplinească obligațiile prevăzute în alin. (2) al art. 10 din *Codul muncii*;
- b) să îndeplinească alte obligații stabilite de *Codul muncii*, de alte acte normative, de convențiile colective, de contractul colectiv de muncă și prezentul Contract individual de muncă, printre care

_____ (se specifică obligațiile suplimentare)

12. Condițiile de retribuire a muncii salariatului _____

_____ (salariul funcției sau cel tarifar, suplimentele, sporurile, adaosurile, premiile, ajutoarele materiale, compensațiile

_____ și alocațiile, inclusiv pentru munca prestată în condiții grele,

_____ vătămătoare și/sau periculoase, intensitatea muncii etc.)

13. Regimul de muncă _____

_____ (durata normală sau redusă a timpului de muncă, tipul săptămânii

_____ de muncă, durata zilnică a timpului de muncă, timpul de muncă

_____ parțial, munca în schimburi, munca pe timp de noapte etc.)

14. Regimul de odihnă _____

_____ (repaosul zilnic, repaosul săptămânal etc.)

15. Concediile anuale:

- a) concediul de odihnă anual _____ (durata)

- b) concediul de odihnă anual suplimentar _____ (durata)

16. Asigurarea socială a salariatului se efectuează în modul și mărimea prevăzute de legislația în vigoare.

17. Asigurarea medicală a salariatului se efectuează în modul și mărimea prevăzute de legislația în vigoare.

18. Clauze specifice (dacă părțile au convenit) _____

_____ (mobilitatea, confidențialitatea, alte clauze care nu contravin

_____ legislației în vigoare)

19. Înlesniri, avantaje, indemnizații și/sau alte drepturi de care va beneficia Salariatul în schimbul respectării clauzelor specifice prevăzute de

pct.18 _____

20. Prezentul Contract individual de muncă nu poate fi modificat (completat) decât printr-un acord suplimentar semnat de părți, care se anexează la contract și este parte integrantă a acestuia.

21. Va fi considerată drept modificare (completare) a prezentului Contract individual de muncă orice schimbare ce se referă la:

- a) durata contractului;
- b) locul de muncă;
- c) specificul muncii (condiții grele, vătămătoare și/sau periculoase, introducerea clauzelor specifice conform art. 51 din *Codul muncii* etc.);
- d) cuantumul retribuirii muncii;
- e) regimul de muncă și de odihnă;
- f) specialitatea, profesia, calificarea, funcția;
- g) caracterul înlesnirilor și modul de acordare a acestora.

22. Cu titlu de excepție, modificarea unilaterală de către angajator a prezentului Contract individual de muncă este posibilă numai în cazurile și în condițiile prevăzute de *Codul muncii*. În aceste cazuri, salariatul va fi prevenit despre necesitatea modificării Contractului individual de muncă cu 2 luni înainte.

23. Locul de muncă al salariatului poate fi schimbat temporar de către angajator prin deplasarea în interes de serviciu sau detașarea la alt loc de muncă în conformitate cu art. 70 și art. 71 din *Codul muncii*.

24. În cazul apariției unei situații prevăzute de art. 104 alin. (2) lit. a) și lit. b) din *Codul muncii*, angajatorul poate schimba temporar, pe o perioadă de cel mult o lună, locul și specificul muncii salariatului fără consimțământul acestuia și fără operarea modificărilor respective în prezentul Contract individual de muncă.

25. Transferul salariatului la o altă muncă și permutarea lui pot avea loc în strictă corespundere cu prevederile articolelor 68 și 74 din *Codul muncii* și punctelor 20 – 21 din prezentul Contract individual de muncă.

26. Suspendarea prezentului Contract individual de muncă poate surveni:

- a) în circumstanțe ce nu depind de voința părților (art. 76 din *Codul muncii*);
- b) prin acordul părților (art. 77 din *Codul muncii*);
- c) la inițiativa uneia dintre părți (art. 78 din *Codul muncii*).

27. Prezentul Contract individual de muncă poate înceta:

- a) în circumstanțe ce nu depind de voința părților (art. 82, art. 305 și art. 310 din *Codul muncii*);
- b) la inițiativa uneia dintre părți (art. 85 și art. 86 din *Codul muncii*).

28. Litigiile individuale de muncă care vor apărea pe durata acțiunii prezentului Contract individual de muncă vor fi soluționate în modul stabilit de *Codul muncii* și de alte acte normative.

29. Prezentul Contract individual de muncă este întocmit în două exemplare având aceeași putere juridică, unul dintre care se păstrează la Angajator, iar cel de-al doilea – la Salariat.

Datele de identificare a părților Contractului:

Angajatorul

Salariatul

Adresa _____

Adresa _____

Cod fiscal _____ Buletin de identitate _____
eliberat _____

Semnătura _____ cod personal _____
Cod personal de asigurări sociale _____
Semnătura _____

Locul pentru ștampilă

9.11.3. Anexa nr. 3. Model de contract expus în anexa nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 449 din 29 aprilie 2004

CONTRACT-TIP

cu privire la răspunderea materială individuală deplină

Nr. _____ 20__

În scopul asigurării integrității _____

_____ (denumirea valorilor transmise)

și conform art. 339 din *Codul muncii* (Legea nr.154-XV din 28 martie 2003),

_____ (denumirea unității)

denumit în continuare **Angajator**, în persoana _____

_____ (numele, prenumele, funcția)

acționând în numele unității, pe de o parte, și salariatul _____

_____ (numele, prenumele, funcția)

denumit în continuare **Salariat**, pe de altă parte, au încheiat prezentul Contract cu privire la următoarele:

1. **Salariatul** își asumă răspunderea materială individuală deplină pentru neasigurarea integrității valorilor transmise lui de către **Angajator** și se obligă:

a) să aibă o atitudine gospodărească față de valorile transmise și să ia măsuri de prevenire a prejudiciului;

b) să informeze la timp **Angajatorul** despre toate circumstanțele care amenință integritatea valorilor ce i-au fost transmise;

c) să țină în evidență, să întocmească și să prezinte, în modul stabilit, dările de seamă financiar-materiale și alte dări de seamă cu privire la circulația și soldurile valorilor ce i-au fost transmise;

d) să participe la efectuarea inventarierii, reviziei, altor controale asupra integrității valorilor ce i-au fost transmise.

2. Pentru asigurarea de către **Salariat** a integrității valorilor ce i-au fost transmise, **Angajatorul** se obligă:

a) să creeze **Salariatului** condiții normale pentru muncă și pentru asigurarea integrității valorilor transmise acestuia;

b) să aducă la cunoștință **Salariatului** legislația în vigoare cu privire la răspunderea materială a salariaților pentru prejudiciul cauzat **Angajatorului**, precum și regulamentele de ordine interioară

referitor la modul de păstrare, recepționare, prelucrare, vânzare (livrare), transportare, folosire în procesul muncii și efectuare a altor operațiuni cu valorile ce i-au fost transmise **Salariatului**;

c) să efectueze, în modul stabilit, inventarierea, revizia, alte controale asupra integrității și stării valorilor ce i-au fost transmise **Salariatului**.

3. Stabilirea mărimii și repararea prejudiciului cauzat **Angajatorului** de către **Salariat** se efectuează în modul prevăzut de legislația în vigoare.

4. **Salariatul** nu poartă răspundere materială dacă prejudiciul nu s-a produs din vina lui, precum și în cazul existenței circumstanțelor prevăzute de art. 334 din *Codul muncii*.

5. Prezentul Contract își începe acțiunea din data semnării lui.

6. Acțiunea prezentului Contract se extinde asupra întregii perioade în care **Salariatul** lucrează cu valorile transmise lui de **Angajator**.

7. Prezentul Contract este întocmit în două exemplare, având aceeași putere juridică, unul dintre care se păstrează la **Angajator**, iar cel de-al doilea – la **Salariat**.

8. Modificarea condițiilor prezentului Contract, completarea sau rezilierea lui se efectuează printr-un acord suplimentar semnat de părți, care se anexează la Contract și este parte integrantă a acestuia.

9. Angajator:

Adresa _____

Semnătura _____

LȘ.

10. Salariat:

Adresa _____

Semnătura _____

9.11.4. Anexa nr. 4. Model de contract expus în anexa nr. 4 la Hotărârea Guvernului nr.449 din 29 aprilie 2004

CONTRACT-TIP

cu privire la răspunderea materială colectivă (de brigadă) deplină

Nr. _____ 20__

În scopul asigurării integrității _____ și conform
(denumirea valorilor transmise)

art. 340 din Codul muncii (Legea nr.154-XV din 28 martie 2003),

_____,
(denumirea unității)

denumit în continuare **Angajator**, în persoana _____,
(numele, prenumele, funcția)

acționând în numele unității, pe de o parte, și membrii colectivului (brigăzii)

_____,
(denumirea secției, direcției, departamentului, altei subdiviziuni)

denumiți în continuare **Colectiv** (brigadă), în persoana _____,

(numele, prenumele, funcția)

pe de altă parte, au încheiat prezentul Contract cu privire la următoarele:

I. Obiectul contractului

Colectivul (brigada) își asumă răspunderea materială colectivă (de brigadă) deplină pentru neasigurarea integrității valorilor transmise lui de către **Angajator**, iar **Angajatorul** se obligă să creeze **Colectivului** (brigăzii) condiții normale pentru muncă și pentru asigurarea integrității valorilor ce i-au fost transmise.

II. Dispoziții generale

1. Hotărârea **Angajatorului** privind instituirea răspunderii materiale colective (de brigadă) depline se perfectează prin ordin (dispoziție, decizie, hotărâre) și se aduce la cunoștință **Colectivului** (brigăzii). Ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) **Angajatorului** privind instituirea răspunderii materiale colective (de brigadă) se anexează la prezentul Contract.

2. **Colectivul** (brigada) se completează în baza principiului liberului consimțământ. La includerea în componența **Colectivului** (brigăzii) a salariaților nou-angajați, se ia în considerare părerea **Colectivului** (brigăzii).

3. Conducerea **Colectivului** (brigăzii) este exercitată de către conducătorul **Colectivului** (brigadierul).

Conducătorul **Colectivului** (brigadierul) se desemnează prin ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) **Angajatorului**, după consultarea prealabilă cu **Colectivul** (brigada).

În cazul când conducătorul **Colectivului** (brigadierul) lipsește temporar, îndeplinirea obligațiilor lui se pune de către **Angajator** în sarcina unuia dintre membrii **Colectivului** (brigăzii).

4. În cazul schimbării conducătorului **Colectivului** (brigadierului) sau a ieșirii din **Colectiv** (brigadă) a mai mult de 50% din membrii lui, prezentul Contract urmează a fi reîncheiat.

5. Prezentul Contract nu se reîncheie în cazul ieșirii din componența **Colectivului** (brigăzii) a unor salariați aparte sau al primirii în **Colectiv** (brigadă) a unor noi salariați. În aceste cazuri, în dreptul semnăturii membrului **Colectivului** (brigăzii) care a ieșit se indică data ieșirii lui, iar salariatul care a fost primit semnează Contractul și indică data intrării în **Colectiv** (brigadă).

III. Drepturile și obligațiile Colectivului (brigăzii) și ale Angajatorului

6. **Colectivul** (brigada) are dreptul:

a) să participe la recepționarea valorilor transmise și să efectueze controlul reciproc asupra păstrării, prelucrării, vânzării (livrării), transportării sau folosirii în procesul muncii a valorilor ce i-au fost transmise;

b) să participe la inventarierea, revizia, la alte controale asupra integrității și stării valorilor ce i-au fost transmise;

c) să ia cunoștință de dările de seamă cu privire la circulația și soldurile valorilor transmise;

d) să ceară de la **Angajator**, în caz de necesitate, efectuarea inventarierii valorilor transmise;

e) să înainteze **Angajatorului** propuneri de recuzare a conducătorului **Colectivului** (brigadierului), precum și a unor membri ai **Colectivului** (brigăzii), care, după părerea lui, nu pot asigura integritatea valorilor transmise.

7. **Colectivul** (brigada) este obligat:

a) să aibă o atitudine gospodărească față de valorile ce i-au fost transmise și să ia măsuri de prevenire a prejudiciului;

b) să țină în evidență, să întocmească și să prezinte, în modul stabilit, dările de seamă cu privire la circulația și soldurile valorilor ce i-au fost transmise;

c) să informeze la timp **Angajatorul** despre toate circumstanțele care amenință integritatea valorilor transmise.

8. **Angajatorul** este obligat:

a) să creeze **Colectivului** (brigăzii) condițiile necesare pentru asigurarea integrității valorilor transmise;

b) să ia la timp măsuri de depistare și înlăturare a cauzelor care împiedică asigurarea de către **Colectiv** (brigadă) a integrității valorilor ce i-au fost transmise, să identifice persoanele vinovate de cauzarea prejudiciului și să le tragă la răspundere, conform legislației în vigoare;

c) să aducă la cunoștință **Colectivului** (brigăzii) actele legislative în vigoare cu privire la răspunderea materială a salariaților pentru prejudiciul cauzat Angajatorului, precum și regulamentele de ordine interioară referitoare la modul de păstrare, prelucrare, vânzare (livrare), transportare, folosire în procesul muncii și efectuare a altor operațiuni cu valorile ce i-au fost transmise;

d) să creeze **Colectivului** (brigăzii) condițiile necesare pentru ținerea evidenței și prezentarea la timp a dărilor de seamă cu privire la circulația și soldurile valorilor transmise;

e) să examineze chestiunea privind temeinicia cererii **Colectivului** (brigăzii) de a efectua inventarierea valorilor ce i-au fost transmise;

f) să examineze, în prezența salariatului, recuzarea înaintată acestuia și, dacă ea este motivată, să excludă salariatul respectiv din componența **Colectivului** (brigăzii) și să decidă, în conformitate cu legislația în vigoare, asupra activității lui ulterioare;

g) să examineze comunicările **Colectivului** (brigăzii) cu privire la circumstanțele care amenință integritatea valorilor ce i-au fost transmise și să ia măsuri pentru înlăturarea lor.

IV. Modul de ținere a evidenței și de prezentare a dărilor de seamă

9. Recepționarea valorilor transmise, ținerea evidenței și prezentarea dărilor de seamă cu privire la circulația acestor valori se efectuează, în modul stabilit, de conducătorul **Colectivului** (brigadier).

10. Inventarierea planificată a valorilor transmise **Colectivului** (brigăzii) se efectuează în termenele prevăzute de legislația în vigoare. Inventarierea neplanificată se efectuează în cazul schimbării conducătorului **Colectivului** (brigadierului), în cazul ieșirii din **Colectiv** (brigadă) a mai mult de 50% din membrii lui, precum și la cererea a cel puțin 1/3 din membrii **Colectivului** (brigăzii).

11. Dările de seamă cu privire la circulația și soldurile valorilor transmise **Colectivului** (brigăzii) sunt semnate de conducătorul **Colectivului** (brigadierul) și, în ordinea de succesiune, de un membru al **Colectivului** (brigăzii). Conținutul dării de seamă se aduce la cunoștință tuturor membrilor **Colectivului** (brigăzii).

V. Repararea prejudiciului

12. Motiv pentru tragerea la răspunderea materială a membrilor **Colectivului** (brigăzii) servește prejudiciul cauzat Angajatorului nemijlocit de către **Colectiv** (brigadă).

13. **Colectivul** (brigada) și/sau un membru al **Colectivului** (brigăzii) se eliberează de răspunderea materială dacă se stabilește că prejudiciul nu s-a produs din vina membrilor (membrului) **Colectivului** (brigăzii), precum și în cazul existenței circumstanțelor prevăzute de art. 334 din *Codul muncii*.

14. Stabilitatea mării prejudiciului cauzat **Angajatorului** de către **Colectiv** (brigadă) și repararea acestuia se efectuează în modul stabilit de legislația în vigoare.

15. Prezentul Contract își produce efectele din data semnării și acțiunea lui se extinde asupra întregii perioade în care **Colectivul** (brigada) lucrează cu valorile transmise lui de către **Angajator**.

16. Prezentul Contract este întocmit în două exemplare, având aceeași putere juridică, unul dintre care se păstrează la **Angajator**, iar cel de-al doilea – la conducătorul **Colectivului** (brigadier).

17. Modificarea condițiilor prezentului Contract, completarea sau rezilierea lui se efectuează printr-un acord scris semnat de părți, care este parte integrantă a prezentului Contract.

18. Angajator:

Adresa _____

Semnătura _____

LȘ. _____

19. Colectiv (brigadă)

Adresa conducătorului **Colectivului** (brigadierului) _____

Semnătura _____

Adresele membrilor **Colectivului** (brigăzii) _____

Semnăturile _____

9.11.5. Anexa nr. 5. Model de cerere de acordare a concediului neplătit

Directorului
SRL „BUTOIAȘ”,
dl Ion CIOBANU

Cerere

de acordare a concediului de odihnă neplătit

Subsemnatul, Mihai PERJU, salariat al SRL „BUTOIAȘ”, având funcția de paznic, în temeiul art. 120 din Codul muncii, rog sa-mi aprobați acordarea concediului neplătit pentru perioada 1 iulie 2017 – 8 iulie 2017.

Data _____

Semnătura

Anexa nr. 6. Model de cerere de demisie

Directorului
SRL „BUTOIAȘ”,
dl Ion CIOBANU

Cerere de demisie

Subsemnatul, Mihai PERJU, salariat al SRL „BUTOIAȘ”, având funcția de paznic, în temeiul art. 85 din Codul muncii, rog sa-mi aprobați demisia, începând cu data de 1 septembrie 2017.

Data _____

Semnătura

COMPARTIMENTUL X. PROTECȚIA SOCIALĂ

10.1. CE ESTE PROTECȚIA SOCIALĂ?

Protecția socială reprezintă totalitatea acțiunilor, întreprinse de sistemul instituțiilor statale și nestatale competente în domeniu, cu scopul de a crea condiții normale de viață pentru toți membrii unei societăți, în special pentru cei cu venituri mici și cu capacități reduse de muncă. Pentru a asigura un nivel de trai decent membrilor societății, protecția socială este realizată prin două sisteme:

sistemul de asigurare socială și sistemul de asistență socială.

Prin *sistemul de asigurări sociale* sunt acordate prestații în formă de pensii, indemnizații sau de altă natură, cu finanțare de la bugetul asigurărilor sociale de stat. Beneficiari de prestații din sistemul de asigurări sociale sunt persoanele asigurate. Prin *sistemul de asistență socială* sunt acordate prestații bănești în formă de alocații, indemnizații, compensații, ajutoare, facilități sau scutiri de anumite plăți, sau sunt prestate anumite servicii sociale conform necesităților solicitantului, cu finanțare de la bugetul de stat, bugetul local și din alte surse de finanțare benevolă (donatori). Beneficiari de servicii sociale și prestații bănești din sistemul de asistență socială sunt persoanele nevoiașe, cu venituri foarte mici, cu cheltuieli sporite din cauza situației de dificultate în care se află și nu sunt în stare să înfrunte situația creată cu forțele proprii.

Persoana poate fi concomitent beneficiar de prestații bănești și servicii sociale atât din sistemul de asistență socială, cât și din sistemul de asigurări sociale.

10.1.1. Sistemul asigurării sociale

Sistemul asigurării sociale este un sistem bazat pe transferuri bănești pentru formarea bugetului asigurărilor sociale. În temeiul art. 4 al *Legii privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489 – XIV din 08.07.1999*²⁸⁹, persoanele obligate la transferuri bănești sunt angajatorii și salariații, membrii societăților economice, familiale, persoanele care activează independent în bază de licență sau patentă, persoanele care activează în funcții electivă ori sunt numite în autoritățile executive, legislative sau judecătorești pe perioada mandatului, militarii care îndeplinesc serviciul prin contract, persoanele din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și sistemului penitenciar, ofițerii de protecție și colaboratorii organelor securității statului și Centrului Național Anticorupție. Din bugetul de stat se vor transfera, în bugetul asigurărilor sociale, sumele prevăzute conform *Legii bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul corespunzător*, în partea ce ține de prestațiile de asigurări sociale finanțate de la bugetul de stat. Bugetul asigurărilor sociale de stat este gestionat de Casa Națională de Asigurări Sociale, iar controlul administrării bugetului conform destinației este asigurat de Guvern.

Beneficiari de prestații din sistemul asigurărilor sociale sunt persoanele aflate în situație de risc asigurat, care posedă statutul de persoană asigurată.

10.1.1.1. Sistemul organelor de asigurări sociale

Asigurarea socială este înfăptuită de un sistem de instituții, existente la nivel central și local, care își exercită atribuțiile în colaborare și în conformitate cu legea. Aceste instituții sunt: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), care activează la nivel central, și Casele Teritoriale de Asigurări Sociale (CTAS), care activează la nivel local, existente în centrele raionale. Conform regulamentului de activitate, CTAS este subdiviziune teritorială instituită de CNAS, care funcționează sub conducerea și controlul său. În orele de primire organizate, CTAS acordă consultații, înregistrează cererile și verifică documentele prezentate de persoanele din teritoriu privind stabilirea pensiilor, indemnizațiilor, alocațiilor și a altor prestații de protecție socială. CTAS stabilește și întocmește dosarul pentru plata pensiei, indemnizației sau a altei prestații și îl expediază la CNAS, pentru control și înfăptuirea plății. De asemenea, CTAS colectează informația de la angajatori privind plata contribuțiilor de asigurări sociale.

²⁸⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/2 din 06.01.2000.

Notă:

- Adresele și telefoanele Casei Naționale de Asigurări Sociale și ale Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale pot fi găsite la sfârșitul acestui compartiment.

10.1.1.2. Cine este persoana asigurată?

Conform art. 1 al *Legii privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489-XIV din 08.07.1999*²⁹⁰, **asigurat** este persoana fizică aptă pentru muncă, cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova, obligată să achite contribuții de asigurări sociale pentru ca ulterior la apariția riscurilor sociale să beneficieze de pensie, indemnizații sau alte prestații prevăzute de lege.

Îi este recunoscut statutul de asigurat persoanei care confirmă că a achitat contribuții de asigurări sociale. Perioada de achitare a contribuțiilor de asigurări sociale, necesară pentru ca persoana fizică să fie încadrată în statutul de persoană asigurată, este diferită pentru fiecare situație de risc.

10.1.1.3. Ce este contribuția de asigurări sociale de stat?

Contribuția de asigurări sociale de stat este suma bănească transferată în bugetul asigurărilor Sociale (fostul fond social) de către persoanele obligate prin lege.

*Cotele de contribuții pentru anul 2017 sunt prevăzute în Legea bugetului asigurărilor sociale pe anul 2017*²⁹¹.

Mărimea contribuției și baza de calcul pentru anul 2017

Pentru angajatori:

- **23%** lunar, la fondul de salarizare și la alte recompense;

Pentru angajatorii ai căror salariați desfășoară activitate în condiții speciale (grele) de muncă:

- **33%** lunar, la fondul de salarizare și la alte recompense;

Pentru angajatorii din agricultură:

- **22%** lunar, la fondul de salarizare și la alte recompense,
dintre care
- **6%** se vor achita din mijloacele bugetului de stat.

Pentru persoanele care activează în baza licenței sau a patentei de întreprinzător, cu excepția pensionarilor sau a persoanelor cu dizabilități:

- **7512 lei** – pentru un an.

Pentru persoanele care nu lucrează, dar au încheiat contract individual cu CNAS:

- **7512 lei** – pentru un an.

Pentru proprietarii sau arendașii de terenuri agricole, persoane fizice care lucrează terenurile individual:

- **1920 lei** pentru un an.

Pentru salariați:

²⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/2 din 06.01.2000.

²⁹¹ Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2017, nr, 286 din 16.12.2016, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/957 din 27.12.2016.

- **6%** - lunar, din salariul angajatului (leafă).

Notă:

- În fiecare an, prin lege, cota contribuției de asigurări sociale de stat se poate modifica.
- Benevol, prin contract individual încheiat cu CNAS, pot fi asigurate pentru perioada anterioară: *persoanele fizice*, începând din anul 1999, plătind pentru fiecare an contribuția de **7512 lei**, iar *persoanele fizice proprietari sau arendași de terenuri agricole care prelucrează terenul în mod individual* – începând din anul 2009, plătind pentru fiecare an contribuția de **1920 lei**.
- În cazul rezilierii contractului, contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate nu se restituie.
- Perioada de asigurare, conform contractului individual încheiat cu CNAS, se include în stagiul de cotizare **doar la stabilirea pensiei pentru limită de vârstă și la stabilirea ajutorului de deces**.

10.1.1.4. Ce este riscul social și riscul asigurat ?

Temeiurile principale care îndreptățesc persoana să beneficieze de protecție socială sunt apariția *riscurilor sociale* prevăzute de lege.

Riscul social reprezintă situațiile sau împrejurările care pot determina pierderea sursei de venit (de exemplu, decesul părintelui, pierderea locului de muncă, îmbolnăvirea persoanei) sau creșterea cheltuielilor pentru îngrijirea membrilor de familie (de exemplu, nașterea și îngrijirea copilului).

Legislația specială în domeniu enumeră următoarele riscuri sociale: nașterea și îngrijirea copilului, incapacitatea temporară de muncă (aflarea persoanei în concediu medical), pierderea întreținătorului (decesul părintelui), pierderea locului de muncă, pierderea totală sau parțială a capacității de muncă (constatarea dizabilității), accidentul de muncă sau boala profesională, atingerea vârstei de pensionare, situația de nevoie (persoană nevoiașă, săracă), decesul.

Risc asigurat – eveniment sau fenomen la a cărui producere structurile teritoriale ale Casei Naționale sunt obligate să facă prestațiile respective de asigurări sociale.

Conform art. 7 (3) al *Legii privind sistemul public de asigurări sociale*²⁹², **riscuri asigurate** sunt: pierderea totală sau parțială a veniturilor ca urmare a vârstei, dizabilității, accidentelor, bolilor, maternității, pierderii locului de muncă sau decesului.

10.1.1.5. Prestațiile de asigurare socială

Prestațiile de asigurare socială sunt achitate numai în sume bănești, fiind acordate persoanelor în formă de pensii și indemnizații. Fac excepție prestațiile acordate în temeiul *Legii asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756-XIV din 24.12.1999*²⁹³, pentru persoanele accidentate în câmpul muncii, prestațiile acordate în temeiul *Legii cu privire la veterani nr.190-XV din 08.05.2003*²⁹⁴ și în temeiul *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*²⁹⁵, acordate sub formă de bilete de tratament balneosanatorial, ajutoare sau alte servicii de reabilitare.

²⁹² Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr.489-XIV din 08.07.1999, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/2 din 06.01.2000.

²⁹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.31-33/192 din 23.03.2000.

²⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.84-86/392 din 16.05.2003.

²⁹⁵ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

10.1.2. Sistemul de asistență socială

Sistemul de asistență socială este un sistem de ajutoare și servicii, finanțat de la bugetul de stat și bugetele locale, pentru persoanele care nu sunt apte de muncă și nu dispun de mijloacele necesare traiului. Prin sistemul de asistență socială statul își onorează obligația potrivit *art. 47 al Constituției Republicii Moldova*, de a-i asigura fiecărui cetățean un nivel de trai decent în ce privește sănătatea, bunăstarea lui și a membrilor familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală și serviciile sociale necesare, astfel acordând persoanelor nevoiașe, aflate în dificultate, ajutoare bănești sau diferite servicii gratuite sau parțial plătite, în scopul prevenirii sau minimizării efectelor negative asupra persoanei, cauzate de riscul social. Sprijinul material în sistemul de asistență socială poate proveni și din contribuțiile (donațiile, sponsorizările) voluntare ale persoanelor fizice și juridice. Scopul principal al sistemului de asistență socială este de a proteja persoanele care, din motive de natură economică, fizică, psihică sau socială, nu pot să-și asigure nevoile sociale și să-și dezvolte capacitățile pentru integrare în societate.

Beneficiari de prestații din sistemul asistenței sociale sunt persoanele aflate în situație de risc, indiferent dacă au sau nu statutul de persoană asigurată.

Acele normative principale care reglementează acest domeniu sunt:

- *Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499-XIV din 14.07.1999*²⁹⁶;
- *Legea asistenței sociale nr. 547-XV din 25.12.2000*²⁹⁷;
- *Legea cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.06.2008*²⁹⁸;
- *Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010*²⁹⁹, precum și hotărârile Guvernului și deciziile autorităților publice locale care pun în aplicare aceste legi.

10.1.2.1. Sistemul organelor în domeniul asistenței sociale

Instituțiile de asistență socială asigură protecție, îngrijire, activități de recuperare și reintegrare socială pentru copii, persoane cu handicap, persoane vârstnice și alte categorii de persoane, în funcție de nevoile speciale.

Asistența socială este înfăptuită de un ansamblu de instituții statale, în limitele competenței de care dispun. Aceste instituții sunt: Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care activează la nivel central, și Direcțiile Teritoriale de Asistență Socială și Protecție a Familiei, care activează la nivel teritorial. Legiuitorul investește cu atribuții în domeniul asistenței sociale și alte instituții publice, cum ar fi Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, organul public local (Primăria). Direcțiile Teritoriale de Asistență Socială și Protecție a Familiei lucrează nemijlocit cu familiile și persoanele aflate în dificultate. Ele evaluează situația persoanelor și, în funcție de gradul de necesitate, acordă prestații de asistență socială.

Notă:

- Direcțiile de asistență socială își au sediul în Primăriile din localități.

10.1.2.2. Formele asistenței sociale

Prestațiile de asistență socială sunt acordate sub diferite forme recunoscute de lege. **Prestațiile pecuniare (bănești)** sunt acordate sub formă de indemnizații, compensații, alocații și ajutoare bănești. **Prestațiile nepecuniare (nebănești)** sunt acordate sub formă de bunuri materiale (ajutorul umanitar), prestare de servicii

²⁹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

²⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/249 din 12.03.2004.

²⁹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.179/625 din 30.09.2008.

²⁹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-158/541 din 03.09.2010.

gratuite sau parțial plătite, sau alte prestații de deservire socială (asistența socială la domiciliu, deservirea cu prânz gratuit, plasamentul la întreținerea integrală a statului, tratamentul balneosanatorial ș.a).

10.2. CE AR FI BINE SĂ SE CUNOASCĂ DESPRE STAGIUL DE COTIZARE (SC) (VECHIMEA ÎN MUNCĂ)?

După reforma în domeniul protecției sociale, care a început în 1999, cunoaștem un nou termen „stagiul de cotizare” și tot mai rar folosim în vocabularul nostru termenul „vechime în muncă”.

Vechime în muncă se consideră perioada în care o persoană a muncit. Importanța acestui termen este evidențiată mai mult în Dreptul muncii și se utilizează la determinarea sporului la salariu pentru vechime în muncă, la determinarea dreptului și acordarea concediului anual și suplimentar sau în alte situații de ordin administrativ, de exemplu, de confirmare a experienței într-o profesie/specialitate, care determină posibilitatea realizării unui drept.

Noțiunea „**stagiul de cotizare**” are o semnificație mai mult financiară, sugerând o perioadă de timp în care s-a plătit ceva în scopul obținerii a altceva, iar importanța majoră a stagiului de cotizare își găsește reflectare în Dreptul protecției sociale.

Stagiul de cotizare reprezintă perioadele de timp în care o persoană a cotizat (a plătit o sumă de bani) pentru a putea beneficia de anumite prestații de asigurări sociale (pensii, indemnizații etc.).

10.2.1. Ce este stagiul de cotizare?

Stagiul de cotizare (vechime în muncă) este perioada de activitate a persoanei, precum și perioada în care persoana nu a lucrat, dar în baza Contractului³⁰⁰ a transferat individual contribuția anuală prevăzută de lege - **perioade contributive**, sau a îndeplinit anumite activități pentru care este eliberată de plata contribuției, dar în temeiul legii se includ în stagiul de cotizare – **perioade necontributive**.

În stagiul de cotizare se includ perioadele de activitate:

- perioadele de activitate pe bază de contract individual de muncă;
- activitatea de muncă individuală;
- perioada activității în propriile gospodării țărănești (de fermier) și a membrilor acestor gospodării;
- perioada de activitate în baza contractului de prestare a serviciilor,

indiferent de caracterul și durata lucrului, cu condiția achitării contribuțiilor de asigurări sociale pentru aceste perioade, numite **perioade contributive**.

În stagiul de cotizare se includ următoarele perioade necontributive:

- *perioada de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus;*
- *perioada de îndeplinire a serviciului militar prin contract sau a altui serviciu asimilat acestuia³⁰¹;*
- *perioada de îngrijire a unui copil până la vârsta de 3 ani, de către unul din părinți sau de tutore, în caz de deces al ambilor părinți;*

³⁰⁰ Contractul se încheie individual, la dorința persoanei, cu CNAS în temeiul art. 6 al Legii privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489-XIV din 08.07.1999, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/2 din 06.01.2000.

³⁰¹ dacă nu este posibilă stabilirea pensiei în condițiile Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr.1544-XII din 23 iunie 1993.

- *perioada în care asiguratul a beneficiat de ajutor de șomaj, de alocație pentru integrare sau reintegrare profesională, de indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă;*
- *perioada de îngrijire a unui copil cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani de către unul dintre părinți, tutore, curator, până la angajarea în funcția de asistent personal, inclusiv;*
  - de la 1 ianuarie 1999 până la 1 ianuarie 2008 – perioada de îngrijire a unui copil invalid cu gradul de severitate I (întâi) până la vârsta de 16 ani;
  - de la 1 ianuarie 2008 până la 1 ianuarie 2013 – perioada de îngrijire a unui copil invalid cu gradul de severitate I (întâi) până la vârsta de 18 ani;
  - de la 1 ianuarie 2013 – perioada de îngrijire a unui copil cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani;
- *perioada de rezidențiat în învățământul postuniversitar obligatoriu;*
- *perioadele de activitate necontributivă în funcția de judecător și procuror de până la 31 decembrie 2005;*
- **perioadele în care activitatea a fost realizată până la 01.01.1999:**
  - îngrijirea unui invalid de gradul I, a unui copil invalid sub vârsta de 16 ani sau a unei persoane care a depășit vârsta de 75 de ani;
  - studiul în instituțiile de învățământ superior de zi.

Stagiul de cotizare general este însumarea tuturor perioadelor contributive (*perioada pentru care s-au achitat contribuții*), perioadelor de activitate (*indiferent de condițiile de muncă, funcția deținută, durata muncii și temeiul de concediere*) și a perioadelor necontributive prevăzute de lege.

Stagiul de cotizare special este perioada de activitate îndeplinită în anumite condiții speciale, grele de muncă (cu factori nocivi) sau perioada de activitate în care persoana a deținut o anumită funcție în autoritățile publice statale.

Lista activităților speciale cu condiții grele de muncă este specificată în:

- *Legea bugetului de asigurări sociale pentru anul 2017 nr. 286 din 16.12.2016 (anexa 6)³⁰²;*
- *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea funcțiilor care asigură personalului navigant și tehnic aeronautic dreptul la pensie pentru vechime în muncă și a Modulului de calculare a vechimii în muncă pentru stabilirea pensiei personalului navigant nr. 527 din 06.08.1992³⁰³;*
- *Hotărârea Guvernului cu privire la modul de calculare a vechimii în muncă, stabilire și plată a pensiilor și indemnizațiilor militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, colaboratorilor Centrului Național Anticorupție și sistemului penitenciar, nr. 78 din 21.09.1994³⁰⁴.*

La funcțiile speciale deținute în autoritățile publice se referă activitatea: Președintelui statului, membrilor de Guvern și a deputaților în Parlament, funcționarilor publici, a aleșilor locali, a judecătorilor, procurorilor și militarilor.

Important!

Dacă persoana a îndeplinit următoarele activități **până la 01.01.1999:**

- activitatea de creație a membrilor uniunii de creație;

³⁰² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/957 din 27.12.2016.

³⁰³ Monitor nr.8/240 din 30.08.1992.

³⁰⁴ Monitor nr.2/50 din 1994.

- activitatea în calitate de membru de colhoz, indiferent de caracterul și de durata programului de muncă;
- activitatea în calitate de slujitor și lucrător al cultelor începând cu 01.04.1992;
- perioada îngrijirii unui invalid de gradul unu;
- perioada îngrijirii unui copil invalid sub vârsta de 16 ani
- perioada îngrijirii unei persoane care a depășit vârsta de 75 de ani;
- perioada de studii în instituțiile de învățământ universitar (institute, universități, academii) cu frecvența la zi,

acestea se vor include în stagiul de cotizare numai până la 01.01.1999.

Vezi art. 50 din Legea 156 din 14.10.1998³⁰⁵.

10.2.2. Confirmarea și calcularea stagiului de cotizare

Confirmarea stagiului de cotizare înseamnă a dovedi cu documente perioada de activitate, de achitare a contribuțiilor de asigurări sociale sau alte perioade, care, conform legii, se includ în stagiul de cotizare. Documentele de bază care confirmă stagiul de cotizare sunt:

- **Carnetul de muncă;**
- **Contul personal de asigurări sociale.**

Carnetul de muncă este principalul document care confirmă stagiul de cotizare realizat până la 01.01.1999. În cazul în care carnetul de muncă se pierde, stagiul de muncă (*de cotizare*) poate fi dovedit cu extrasele din ordinele de angajare și de eliberare din serviciu, cu contractul de muncă în formă scrisă sau cu adeverințele de salariu, eliberate de angajatorul (întreprinderea) la care a fost angajată persoana³⁰⁶.

Perioada de desfășurare a muncii individuale realizată până la 1 ianuarie 1999 se include în stagiul de cotizare în baza documentelor privind plata contribuțiilor de asigurări sociale.

Important!

Dacă întreprinderea nu mai există, este desființată, documentele care confirmă stagiul de muncă pot fi primite din arhivă.

Pentru a afla în care arhivă au fost transmise documentele, informația poate fi obținută de la Oficiile Teritoriale ale Camerii Înregistrării de Stat din regiunea în care s-a aflat întreprinderea.

Contul personal de asigurări sociale este contul atribuit fiecărui asigurat, prin care se ține evidența veniturilor și contribuțiilor de asigurări sociale în sistemul public de asigurări sociale, în baza căruia se confirmă stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999.

³⁰⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁰⁶ Mai multe detalii despre carnetul de muncă puteți găsi în pct. 9.4.4. din prezentul Îndrumar.

După 01.01.1999 stagiul de cotizare poate fi realizat fără a fi angajat în muncă sau fără a desfășura alte activități autorizate. Persoana fizică poate încheia cu CNAS contract individual de achitare a contribuției anuale stabilită pentru anul corespunzător prin Legea bugetului de asigurări sociale³⁰⁷

Extrasul de pe contul personal de asigurări sociale se eliberează de către Casa Teritorială de Asigurări Sociale din teritoriul unde persoana care solicită certificatul are domiciliul stabil.

Notă::

- Extrasul de pe contul personal se eliberează gratuit o singură dată în termen de 12 luni, la solicitarea persoanei asigurate. Extrasul de pe cont se eliberează și la cererea repetată a asiguratului, contra plată, oricând în timpul anului.

Perioadele care se includ în stagiul de cotizare pot fi confirmate și prin alte documente corespunzătoare ce conțin informații referitoare la stagiul de cotizare, și anume:

Perioada de satisfacere a serviciului militar: livretul militar sau adeverințele de recrutare, documentele eliberate de centrele militare, instituțiile de arhivă sau notițele despre serviciul militar introduse în carnetul de muncă.

Perioada de îngrijire a unei persoane cu dizabilități severe, a unei persoane cu vârsta peste 75 de ani, a unui copil cu dizabilități: se confirmă de CTAS la domiciliul persoanei îngrijite în baza următoarelor documente:

- **pentru persoanele ce locuiesc împreună cu persoana ce necesită îngrijire:**
  - cererea și buletinul de identitate al persoanei care a efectuat îngrijirea;
- **pentru persoanele ce locuiesc separat de persoana ce necesită îngrijire:**
  - cererea și buletinul de identitate al persoanei care a efectuat îngrijirea;
  - confirmarea depusă de persoana îngrijită sau, în caz de imposibilitate (deces, sănătate șubredă) – de către membrii ei de familie sau prin actul de constatare a faptelor;
  - certificatul medical ce confirmă faptul și durata dizabilității sau legitimația de pensionar;
  - dovada de angajare în calitate de asistent personal, eliberat de DAS – în cazul copiilor cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani.

Perioada studiilor: diploma sau extrasul din ordin care confirmă perioada de studii, eliberate de instituția de învățământ sau de instituția de arhivă.

Activitatea în calitate de slujitor și lucrător al cultelor (preot, dascăl la biserică): certificatul eliberat de Mitropolie.

Activitatea de creație a membrilor Uniunilor de creație: se confirmă prin adeverințele (extrase din hotărâri eliberate de secretariatele comitetelor de direcție ale uniunilor de creație – până la 01.01.1999. După 01.01.1999 – se confirmă prin adeverințele ce confirmă perioada de achitare a contribuțiilor de asigurări sociale.

Perioada de îngrijire a copilului în vârstă până la 3 ani – adeverința de naștere a copilului.

Pentru dovada de împlinire a copilului a vârstei de 3 sau 8 ani – extrasul din buletinul de identitate, adeverințe de căsătorie, adeverințe de deces, adeverina organului fondului locativ.

---

³⁰⁷ Pot încheia astfel de contracte persoanele care lucrează fără acte oficiale peste hotare, plecate pe cont propriu, persoanele care lucrează în țară – la piață, în construcție sau îndeplinesc alte activități fără contract de muncă, fără autorizație, patentă, licență.

Perioada de incapacitate de muncă – certificatul medical sau documente confirmative eliberate de la locul de muncă.

Perioada de rezidențiat în învățământul postuniversitar obligatoriu – diploma de licență.

Notă::

- Stagiul de cotizare realizat până la 01.01.1999 se confirmă prin carnetul de muncă. În lipsa carnetului de muncă sau când în carnetul de muncă înscrierile sunt incorecte, imprecise sau lipsesc înscrierile la anumite perioade de activitate, stagiul de cotizare poate fi confirmat prin:
  - adeverințe;
  - extrase din ordine;
  - conturile personale;
  - statele de salarii ș.a.
- Stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999 se confirmă în baza datelor din contul personal de asigurări sociale al persoanei asigurate.
- Perioada de muncă în propriile gospodării țărănești (de fermier) a membrilor acestor gospodării, precum și munca persoanei angajate prin contract de muncă în aceste gospodării se confirmă prin carnetul de muncă și certificatul care dovedește achitarea contribuțiilor de asigurări sociale.
- Perioada de activitate în baza contractelor civile – se confirmă prin certificatul privind achitarea contribuțiilor de asigurări sociale, eliberat de patron.

Ce trebuie să știți!

Avocații, auditorii, notarii, întreprinzătorii individuali se raportează la categoriile de persoane ce desfășoară activitate independentă și, la solicitarea pensiei, trebuie să confirme activitatea prin certificate privind plata contribuțiilor de asigurări sociale, eliberate de organele teritoriale de asigurări sociale.

Calcularea stagiului de cotizare

Stagiul de cotizare se calculează prin însumarea lunilor pentru care s-au plătit contribuții de asigurări sociale și împărțirea acestora la 12, iar rezultatul obținut se rotunjește până la o unitate după virgulă.

În stagiul de cotizare se includ perioadele de activitate pe bază de contract individual de muncă sau activitate de muncă individuală, perioada activității în propriile gospodării țărănești (de fermier), indiferent de caracterul și durata activității, cu condiția achitării contribuțiilor de asigurări sociale pentru aceste perioade.

În cazul în care suma anuală a contribuțiilor achitate este mai mică decât suma anuală a contribuțiilor calculate din salariul minim lunar pe țară stabilit, stagiul de cotizare se calculează proporțional sumei achitate.

Notă:

- La dorința persoanei care solicită pensia, lunile cu număr incomplet de zile lucrate în legătură cu încadrarea în serviciu sau concediere pot fi considerate luni complete de lucru ori pot fi excluse din calculul pensiei.
- În stagiul de cotizare se includ perioadele de absență forțată de la serviciu pentru care s-a plătit venitul asigurat și au fost achitate contribuțiile de asigurări sociale, indiferent de durata lor.
- Perioadele activității de muncă, conform carnetului de muncă, se calculează de la data angajării până la data concedierii. Ziua concedierii se consideră ultima zi de muncă.

Important!

Munca îndeplinită pe teritoriul fostei URSS până la 01.01.1992 se echivalează cu munca îndeplinită în Republica Moldova și se ia în calcul la stagiul de cotizare.

Munca prestată pe teritoriul fostei URSS după 1 ianuarie 1992 se include în stagiul de cotizare cu condiția că au fost achitate contribuțiile de asigurări sociale.

Până în anul 1965 activitatea în colhoz se includea în calculul stagiului de cotizare în mărime de 12 luni pentru un an, indiferent de zilele lucrate. Începând cu 1965, a fost introdus minimul de trudozile ce urma să fie îndeplinit într-un an calendaristic; dacă acest minim nu a fost îndeplinit din motive neîntemeiate, în calculul stagiului de cotizare se lua perioada efectiv lucrată.

Dacă persoana a lucrat concomitent în două sau mai multe locuri de muncă, în stagiul de cotizare se vor calcula nu mai mult de 12 luni în anul calendaristic.

Indiferent de durata lor, se includ în stagiul de cotizare perioadele de absență forțată de la serviciu, pentru care s-a plătit venitul asigurat și au fost achitate contribuțiile de asigurări sociale.

Pentru persoanele angajate în sectorul agrar în baza CIM, perioada de activitate cu caracter sezonier se include în stagiul de cotizare, considerându-se un an de cotizare, cu condiția ca suma anuală a contribuțiilor să nu fie mai mică decât suma anuală a contribuțiilor calculate din salariul minim pe țară. În cazul în care suma anuală a contribuțiilor achitate este mai mică decât suma anuală a contribuțiilor calculate din salariul minim pe țară, stagiul de cotizare se calculează proporțional sumei achitate.

Pentru persoanele care au desfășurat activități peste hotarele republicii și au fost supuse asigurărilor sociale în aceste state, perioada de lucru peste hotare se include în stagiul de cotizare, dacă aceasta este prevăzută în acordurile încheiate între Republica Moldova și aceste țări sau în convențiile internaționale.

Ce trebuie să știți!

Dacă numele, prenumele sau prenumele tatălui indicate în documentul ce confirmă stagiul de cotizare nu coincid cu numele, prenumele sau prenumele tatălui persoanei indicate în buletinul de identitate sau în adeverința de naștere, apartenența acestui document persoanei în cauză se stabilește de către instanța de judecată.

Confirmarea și calcularea stagiului de cotizare este reglementată de următoarele acte normative:

- *Legea privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992(art.17)³⁰⁸;*
- *Legii privind sistemul public de pensii nr. 156 –XIV din 14.10.1998³⁰⁹;*
- *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de calculare a pensiilor și modalitatea de confirmare a stagiului de cotizare pentru stabilirea pensiilor nr. 165 din 21.03.2017³¹⁰;*
- *Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de calculare a vechimii în muncă, stabilire și plată a pensiilor și indemnizațiilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, colaboratorilor Centrului de Combatere a Crimelor Economice și Corupției și sistemului penitenciar nr. 78 din 21.02.1994³¹¹;*

³⁰⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

³⁰⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³¹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 85-91/235 din 24.03.2017.

³¹¹ Monitor nr.2/50 din 1994.

- *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea funcțiilor care asigură personalului navigant și tehnic aeronautic dreptul la pensie pentru vechime în muncă și a modului de calculare a vechimii în muncă pentru stabilirea pensiei personalului navigant nr. 527 din 06.08.1992³¹².*

10.3. PENSILE

10.3.1. Ce este necesar să se cunoască despre pensie?

Pensia este o sumă bănească acordată lunar persoanelor inapte de muncă, care întrunesc condițiile de pensionare prevăzute de lege, ca urmare a atingerii vârstei de pensionare, a încadrării într-un grad de invaliditate, a pierderii întreținătorului sau a confirmării unui stagiului special într-o anumită funcție sau specialitate.

Legislația în vigoare enumeră următoarele categorii de pensii:

- pensia pentru limita de vârstă
- pensia de dizabilitate
- pensia de urmaș
- pensia specială
- pensia anticipată pentru limita de vârstă

În prezentul compartiment vor fi examinate doar categoriile de pensie care își găsesc aplicare practică în cadrul acestui proiect.

Dacă persoana întrunește condițiile pentru a beneficia de mai multe categorii de pensii, poate alege să primească doar una dintre aceste categorii. Dreptul la altă categorie de pensie poate fi realizat din data depunerii cereri și a documentelor necesare.

Exemplu:

Dna Iulia Boicu primește pensie de invaliditate de gradul II, la 20.07.2017 a împlinit vârsta de pensionare (57ani 6 luni), iar la 30.07.2017 i-a decedat soțul. În această situație, I. Boicu are dreptul la trei categorii de pensii: pensie de invaliditate, pensie de vârstă și pensie de urmaș, însă nu poate să le primească pe toate, ci poate alege doar una dintre ele, la dorința ei. Pentru aceasta v-a depune o cerere în care indică ce pensie alege să primească. Pensia aleasă va fi stabilită și achitată din data depunerii cererii cu documentele necesare anexate.

Important!

Dacă după stabilirea pensiei pensionarul continuă să lucreze, el are dreptul să primească și pensia, și salariul.

Pensia nu este considerată venit și din pensie nu se rețin impozite.

Dacă persoana a întârziat să depună cererea pentru stabilirea pensiei, în termenul stabilit de lege, dreptul la pensie se păstrează și cererea poate fi depusă oricând.

10.3.2. Pensia pentru limita de vârstă

Pensia pentru limita de vârstă este o sumă bănească, plătită lunar, până la finele vieții, persoanelor care au atins vârsta de pensionare și confirmă stagiul de cotizare necesar stabilit de lege.

Pensia pentru limită de vârstă se stabilește în baza condițiilor generale și în baza condițiilor cu înlesniri.

³¹² Monitor nr.8/240 din 30.08.1992.

10.3.2.1. Condițiile pentru acordarea pensiei pentru limita de vârstă pe baze generale

Dreptul la pensie pentru limita de vârstă pe baza condițiilor generale apare din momentul când persoana îndeplinește **condițiile obligatorii**, în temeiul art. 41 și art. 42 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998*³¹³.

<p>Vârsta standard de pensionare este:</p> <p>pentru femei – 63 ani, începând cu 01.07.2028</p> <p>pentru bărbați – 63 ani, începând cu 01.07.2019</p>	<p>condițiile obligatorii</p>	<p>Stagiul de cotizare necesar</p> <p>pentru femei – 34 ani începând cu 01.07.2024</p> <p>pentru bărbați – 34 ani începând cu 01.07.2018</p>
---	--------------------------------------	---

Atingerea acestor vârste se realizează prin creșterea anuală a vârstelor standard de pensionare, conform eșalonării prevăzute în tabel:

De la 1 iulie	Vârsta standard de pensionare	
	Bărbați	Femei
2017	62 ani 4 luni	57 ani 6 luni
2018	62 ani 8 luni	58 ani
2019	63 ani	58 ani 6 luni
2020	63 ani	59 ani
2021	63 ani	59 ani 6 luni
2022	63 ani	60 ani
2023	63 ani	60 ani 6 luni
2024	63 ani	61 ani
2025	63 ani	61 ani 6 luni
2026	63 ani	62 ani
2027	63 ani	62 ani 6 luni
2028	63 ani	63 ani

Atingerea stagiului complet se realizează prin creșterea anuală, conform eșalonării prevăzute în tabel

De la 1 iulie	Stagiul complet de cotizare	
	Bărbați	Femei

³¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

2017	33 ani 6 luni	30 ani 6 luni
2018	34 ani	31 ani
2019	34 ani	31 ani 6 luni
2020	34 ani	32 ani
2021	34 ani	32 ani 6 luni
2022	34 ani	33 ani
2023	34 ani	33 ani 6 luni
2024	34 ani	34 ani

Notă:

- Dacă una din condițiile obligatorii nu este îndeplinită (nu are vârsta necesară sau stagiul de cotizare confirmat este mai mic de 15 ani), dreptul la pensie nu apare.

Dacă la momentul stabilirii pensiei persoana confirmă un stagiul de cotizare mai mic de 15 ani, atunci se va stabili **o alocație socială** în temeiul *Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499-XIV din 14.07.1999*³¹⁴.

Important!

În cazul în care asiguratul, la atingerea vârstei de pensionare, confirmă un stagiul de cotizare **mai mic decât cel necesar, dar nu mai mic de 15 ani, se stabilește o pensie pentru limita de vârstă parțială (incompletă).**

În cazul în care persoana confirmă un stagiul de cotizare mai mare de cel necesar, la pensie se calculează un adaos de 2% din venitul asigurat pentru fiecare an de cotizare peste stagiul de cotizare necesar.

În cazul în care la împlinirea vârstei standard de pensionare, asiguratul nu își exercită dreptul la pensie, la stabilirea pensiei se va lua în considerare stagiul de cotizare realizat la data solicitării.

În cazul în care asiguratul îndeplinește condițiile de pensionare prevăzute de lege, dar nu-și realizează dreptul la pensie, la stabilirea pensiei se calculează un adaos de 2% din venitul asigurat pentru fiecare an de cotizare realizat după împlinirea vârstei standard de pensionare.

Exemplu:

*Ana Edu, la data stabilirii pensiei, confirmă stagiul de cotizare de 40 de ani și 6 luni – cu 10 ani mai mult decât stagiul necesar, atunci înmulțim 10 ani cu 2% și obținem 20%. Deci la calcularea pensiei **din venitul asigurat (salariu)** se vor calcula suplimentar încă 20%.*

În cazul în care quantumul pensiei calculat pentru un stagiul de cotizare necesar este mai mic decât quantumul pensiei minime, se acordă pensia minimă.

În cazul în care pensia calculată în condițiile de confirmare a unui stagiul de cotizare incomplet este mai mic decât quantumul pensiei minime, se acordă pensia minimă diminuată proporțional stagiului de cotizare realizat.

³¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

10.3.2.2. Pensia anticipată pentru limită de vârstă

Asiguratul (bărbați și femei), care a realizat stagiul complet de cotizare **de 34 ani**, poate solicita stabilirea anticipată a pensiei pentru limită de vârstă **cu cel mult trei ani înaintea** împlinirii vârstei standard de pensionare **de 63 de ani** pentru bărbați și femei.

La calcularea stagiului de cotizare necesar acordării pensiei anticipate pentru limită de vârstă nu se iau în calcul perioadele necontributive.

Quantumul pensiei anticipate se stabilește în aceleași condiții în care se stabilește cel al pensiei pentru limită de vârstă.

La împlinirea vârstei de 63 de ani, la cerere, se acordă pensie pentru limită de vârstă prin adăugarea perioadelor necontributive asimilate și a celor contributive, realizate până la momentul depunerii cererii.

10.3.2.3. Condițiile pentru acordarea pensiei pentru limita de vârstă pe baze de înlesniri

Dreptul la pensie pentru limita de vârstă în condiții avantajoase apare în funcție de anumite criterii referitoare la condițiile de muncă, condițiile climaterice, care determină pentru unele categorii de persoane anumite înlesniri (avantaje) în realizarea dreptului la pensie. Aceste înlesniri se referă la reducerea vârstei de stabilire a pensiei și la reducerea stagiului de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei pentru limită de vârstă. *Legea privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³¹⁵, în art.41; 42 și 56, 56¹ și alte legi speciale enumeră următoarele categorii de persoane:

- **femeile care au născut și au educat 5 și mai mulți copii până la vârsta de 8 ani;**
- **participanții la lichidarea consecințelor catastrofei de la Cernobîl;**
- **unele categorii de angajați din aviația civilă;**
- **pensia unor categorii de angajați din domeniul culturii.**

Notă::

- Pensii pentru angajații din aviația civilă și pensia unor categorii de angajați din domeniul culturii nu vor fi descrise în prezentul compartiment.

10.3.2.3.1. Pensia femeilor care au născut și au educat 5 și mai mulți copii până la vârsta de 8 ani

Pentru femeile care au născut și au educat 5 și mai mulți copii până la vârsta de 8 ani dreptul la pensie apare odată cu atingerea vârstei și confirmarea stagiului de cotizare, **prezentate în tabel.**

De la 1 iulie	Vârsta standard de pensionare și stagiul de cotizare	
	Stagiul de cotizare	Vârsta de pensionare
2017	30 ani 6 luni	54 ani 6 luni
2018	31 ani	55 ani
2019	31ani 6 luni	55 ani 6 luni
2020	32 ani	56 ani
2021	32 ani 6 luni	56 ani 6 luni
2022	33 ani	57 ani

³¹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

2023	33 ani 6 luni	57 ani 6 luni
2024	34 ani	58 ani
2025	34 ani	58 ani 6 luni
2026	34 ani	59 ani
2027	34 ani	59 ani 6 luni
2028	34 ani	60 ani

Notă:

- Dacă una din condițiile obligatorii nu este îndeplinită, dreptul la pensie nu apare.

10.3.2.3.2. Pensia participanților la lichidarea consecințelor catastrofei de la Cernobîl

Pentru participanții la lucrările de lichidare a consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl dreptul la pensie apare în temeiul *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*³¹⁶.

- Pentru participanții la lucrările de lichidare a consecințelor catastrofei de la Cernobîl în perioada anilor 1986-1987;
- Pentru participanții care s-au îmbolnăvit de o boală profesională legată de iradierea în timpul participării la lucrările de lichidare - dreptul la pensie apare din momentul îndeplinirii condițiilor obligatorii:

<p>Vârsta de pensionare este:</p> <p>pentru femei – 45 ani</p> <p>pentru bărbați – 50 ani</p>	<p>Stagiul de cotizare necesar:</p> <p>pentru femei – 15 ani</p> <p>pentru bărbați – 20 ani</p>
--	--

- Pentru participanții la lucrările de lichidare a consecințelor catastrofei de la Cernobîl în anul 1988 - dreptul la pensie apare din momentul îndeplinirii condițiilor obligatorii:

<p>Vârsta de pensionare este:</p> <p>pentru femei – 50 ani</p> <p>pentru bărbați – 55 ani</p>	<p>Stagiul de cotizare necesar:</p> <p>pentru femei – 20 ani</p> <p>pentru bărbați – 25 ani</p>
--	--

Notă::

- Dacă una din condițiile obligatorii nu este îndeplinită, dreptul la pensie nu apare.

Important!

Pensia se stabilește cetățenilor care au fost îndreptați temporar sau trimiși în delegație, **indiferent de durata lucrului efectuat în zona de înstrăinare.**

Pensia calculată spre achitare se majorează cu **18 lei lunar** sau cu **20 lei lunar** (după caz) conform art.19 al *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*³¹⁷.

³¹⁶ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

10.3.2.4. În ce termen și unde se depune cererea pentru stabilirea pensiei pentru limita de vârstă?

În conformitate cu art. 30-32 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³¹⁸, cererea pentru stabilirea pensiei se depune la Casa Teritorială de Asigurări Sociale, personal, în raza căreia se află domiciliul solicitantului.

Cererea este un formular-tip, care se eliberează de CTAS și se completează în baza actului de identitate (buletinul de identitate) al solicitantului.

În cerere se indică toate actele care se prezintă la stabilirea pensiei.

La cerere se anexează următoarele documente:

- Carnetul de muncă (în original și copie);
- Livretul militar (în original și copie);
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie);
- Certificate de salariu (din 1984 – până la data stabilirii pensiei, în original);
- Diploma de studii superioare (în original și copie);
- Certificatul de căsătorie sau divorț (în original și copie);
- Alte documente ce confirmă stagiul de cotizare.

Cererea cu documentele necesare se depun în termen de 30 de zile de la data apariției dreptului.

După înregistrarea cererii, solicitantul pensiei va primi o recipisă care conține numărul de înregistrare și data primirii cererii.

Important!

Dacă din cauza sănătății persoana nu poate să se deplaseze personal să depună cererea, setul de documente și cererea de solicitare a pensiei vor fi primite de către persoana competentă angajată în CTAS, la domiciliul solicitantului sau la instituția spitalizată dacă acesta este spitalizat.

Dacă persoana a depășit termenul de 30 de zile, pensia se va stabili nu din momentul apariției dreptului, ci din data depunerii cererii sau din data prezentării ultimului document anexat la cerere.

Exemplu:

Elena Guțu a împlinit vârsta de pensionare la 25 martie 2017. Cererea pentru stabilirea pensiei a depus-o la 22 aprilie 2017, iar la 10 mai a prezentat ultimul document (certificatul de căsătorie). În acest caz pensia se va stabili nu de la data de 25 martie, ci din data prezentării ultimului document, adică de la 10 mai 2017.

Notă:

- Decizia privind acordarea sau respingerea dreptului la pensie este emisă de organul teritorial de asigurări sociale în termen de 30 de zile din data depunerii cererii cu toate actele necesare.
- Decizia de respingere a cererii de pensionare și motivul respingerii se expediază solicitantului în termen de 5 zile din data emiterii.

³¹⁷ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

³¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

- Dacă persoana nu este de acord cu decizia Casei Teritoriale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată la Casa Națională de Asigurări Sociale.
- Dacă persoana nu este de acord nici cu decizia Casei Naționale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.
- Adresele și telefoanele Casei Naționale de Asigurări Sociale și ale Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale pot fi găsite la sfârșitul acestui compartiment.

Calcularea și mărirea pensiei pentru limita de vârstă vor fi reflectate în paragraful [10.3.5](#) din prezentul capitol.

10.3.3. Pensia de dizabilitate

Pensia de dizabilitate este o sumă bănească plătită lunar, din Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat, persoanei care și-a pierdut parțial sau total capacitatea de muncă, încadrată într-un grad de dizabilitate și confirmă un stagiul de cotizare necesar sau îndeplinirea unei activități indiferent de durată.

10.3.3.1. Ce este necesar de cunoscut despre dizabilitate?

Dizabilitatea reprezintă rezultatul unor boli sau traume care duc la reducerea sau pierderea capacității de autodeservire sau a aptitudinii de a desfășura o activitate în condițiile considerate normale pentru o ființă umană. Determinarea dizabilității și capacității în muncă este reglementată de *Hotărârea Guvernului cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă, nr.65 din 23.01.2013*³¹⁹.

În funcție de împrejurările care pot afecta starea de sănătate și posibilitatea de activitate, de autoîngrijire a persoanei, se pot evidenția următoarele cauze ale dizabilității:

- afecțiune generală (boală obișnuită);
- boală profesională;
- accident de muncă;
- afecțiune legată de participarea la lichidarea avariei de la CAE Cernobîl sau la alte accidente atomice; afecțiune legată de serviciul militar sau special;
- afecțiune congenitală sau din copilărie.

Dizabilitatea determinată în funcție de gravitatea deficiențelor individuale este de trei grade: **severă, accentuată și medie.**

10.3.3.1.1. Cine constată dizabilitatea?

Criteriile de determinare a dizabilității

1. **Dizabilitatea la persoanele adulte** se constată de către *Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă (în continuare – CNDDCM)* sau de consiliile specializate și consiliile teritoriale pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă (în continuare – consilii specializate și consilii teritoriale), în temeiul *HG nr. 65 din 23.01.2013* , care enumeră următoarele consilii cu competență teritorială și specială:

Consiliile specializate:

Consiliul specializat pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă nr.1 – profil oncologic;

Consiliul specializat pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă nr.2 – profil ftiziopneumologie și infecții;

Consiliul specializat pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă nr.3 – profil psihiatric;

³¹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.18-21/104 din 25.01.2013.

Consiliile teritoriale pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă:

- 1) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Bălți;
- 2) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Cahul (raioanele Cahul și Cantemir);
- 3) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Călărași (raioanele Călărași și Strășeni);
- 4) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Cimișlia (raioanele Cimișlia și Basarabeasca);
- 5) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Ceadâr-Lunga (raioanele Ceadâr-Lunga și Taraclia);
- 6) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Comrat (raioanele Comrat și Vulcănești);
- 7) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Dondușeni (raioanele Dondușeni și Ocnîța);
- 8) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Drochia (raioanele Drochia și Râșcani);
- 9) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Edineț (raioanele Edineț și Briceni);
- 10) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Fălești (raioanele Fălești și Glodeni);
- 11) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Hâncești (raioanele Hâncești și Leova);
- 12) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Orhei (raioanele Orhei și Criuleni);
- 13) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Șoldănești (raioanele Șoldănești și Rezina);
- 14) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Ungheni (raioanele Ungheni și Nisporeni);
- 15) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Sângerei (raioanele Sângerei și Telenești);
- 16) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Ștefan Vodă (raioanele Ștefan Vodă și Căușeni);
- 17) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă Soroca (raioanele Soroca și Florești);
- 18) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă sect. Botanica, mun. Chișinău;
- 19) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă sect. Buiucani, mun. Chișinău;
- 20) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă sect. Ciocana, mun. Chișinău (sect. Ciocana, mun. Chișinău, și raionul Ialoveni);
- 21) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă sect. Centru, mun. Chișinău (sect. Centru, mun. Chișinău, și raionul Anenii Noi);

22) Consiliul teritorial pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă sect. Râșcani, mun. Chișinău (sect. Râșcani, mun. Chișinău, și raionul Dubăsari).

Notă:

- Determinarea dizabilității și capacității de muncă a cetățenilor Republicii Moldova locuitori ai raioanelor din stânga Nistrului și ai municipiului Bender se efectuează de către:

CT-DDCM Buiucani, mun. Chișinău - a locuitorilor din mun. Bender, Tiraspol și raioanele Dubăsari, Grigoriopol;

CT-DDCM Soroca - a locuitorilor din raionul Camenca;

CT-DDCM Șoldănești - a locuitorilor din raionul Râbnița;

CT-DDCM Ștefan Vodă - a locuitorilor din raionul Slobozia.

- Persoanele aflate în detenție sunt expertizate de către consiliul teritorial în raza căruia se află penitenciarul, la solicitarea în scris a instituției medicale a penitenciarului.

Determinarea gradului de dizabilitate la persoanele adulte este efectuată în baza *Criteriilor de determinare a dizabilității și capacității de muncă la persoanele adulte*, aprobate prin **Ordinul comun al ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei și ministrului Sănătății nr. 12/70 din 28. 01.2013** (http://msmps.gov.md/sites/default/files/legislation/ordin_12_70.pdf).

Dizabilitatea la persoanele adulte (inclusiv cele cu vârste cuprinse între 16 și 18 ani, angajate în câmpul muncii) se determină pornind de la gravitatea deficiențelor funcționale individuale provocate de afecțiuni, defecte, traume, și este de trei grade: **severă, accentuată și medie**, iar acestea indică volumul capacității de muncă păstrate, după cum urmează:

- **dizabilitatea severă** este constatată în prezența deficiențelor funcționale severe provocate de afecțiuni, defecte, traume, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporție de **0-20%**;
- **dizabilitatea accentuată** este constatată în prezența deficiențelor funcționale accentuate provocate de afecțiuni, defecte, traume, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporție de **25-40%**;
- **dizabilitatea medie** este constatată în prezența deficiențelor funcționale medii provocate de afecțiuni, defecte, traume, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporție de **45-60%**.

În cazul persoanelor care au atins vârsta standard de pensionare, gradul de dizabilitate se determină fără stabilirea capacității de muncă în valoare procentuală.

Persoanele cu deficiențe funcționale ușoare provocate de afecțiuni, defecte, traume și având capacitatea de muncă păstrată în proporție de 65 - 100% sunt considerate apte de muncă și **nu sunt încadrate în grad de dizabilitate**.

Notă:

- La stabilirea dizabilității cauzate de o boală profesională, consiliile se conduc de Lista bolilor profesionale³²⁰.
- În cazul deficiențelor funcționale ușoare, provocate de o boală profesională sau de un accident de muncă, persoanelor neîncadrate în grade de dizabilitate li se stabilesc cote procentuale ale capacității de muncă păstrate în mărime de 95, 90, 85, 80, 75, 70 și 65 la sută.

³²⁰ Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind modul de cercetare și stabilire a diagnosticului de boală (intoxicație) profesională, nr. 1282 din 29.11.2016, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.423-429/1383 din 09.12.2016.

- La determinarea dizabilității și capacității de muncă cauzate de un accident de muncă sau de o boală profesională nu se iau în calcul alte boli sau traume, care nu au legătură cu accidentul de muncă sau boala profesională.
- În cazul dizabilității cauzate de un accident de muncă sau de o boală profesională, pe lângă certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă se mai eliberează un certificat în care este indicat procentul păstrării capacității de muncă, ca urmare a accidentului de muncă sau bolii profesionale.

Dizabilitatea la copiii în vârstă de până la 18 ani este constatată de Consiliul specializat pentru determinarea dizabilității nr.4 – profil pediatric.

Dizabilitatea la copiii în vârstă de până la 18 ani se determină pornind de la gravitatea deficiențelor funcționale individuale provocate de afecțiuni, defecte, traume și este de trei grade: **severă, accentuată și medie**. Determinarea gradului de dizabilitate este efectuată în baza *Criteriilor de determinare a dizabilității la copiii în vârstă de până la 18 ani*, aprobate prin **Ordinul comun al ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, ministrului Sănătății și ministrului Educației nr. 13/71/41 din 28. 01.2013**³²¹.

10.3.3.1.2. Modalitatea de adresare pentru determinarea dizabilității

Persoanele, inclusiv copiii în vârstă de până la 18 ani, sunt trimise spre expertizare sau reexpertizare în cadrul consiliilor teritoriale sau consiliilor specializate pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă, de către instituția medico-sanitară, unde a fost supravegheat pacientul, **prin fișa de trimitere (formularul F-088/e)**, în care sunt indicate datele despre starea sănătății persoanei supuse expertizării, precum și rezultatele măsurilor de tratament și reabilitare.

La fișa de trimitere se anexează următoarele documente:

1. Actele de studii, alte documente ce atestă instruiri, calificări, recalificări;
2. Certificatul (formular) completat și eliberat de instituția în care persoana este angajată – în cazul persoanelor angajate în câmpul muncii, conform **formularului 1** de mai jos;
3. Certificatul (formular) completat și eliberat, după caz, de serviciul de intervenție timpurie, de serviciul asistență psihopedagogică, de instituția preșcolară sau de instituția de învățământ – în cazul nou-născuților, al preșcolarilor, al elevilor și al studenților, conform **formularului 2** de mai jos;
4. Certificatul (formular) completat și eliberat de structurile teritoriale de asistență socială, de asigurări sociale, de ocupare a forței de muncă privind prestațiile și serviciile sociale de care persoana beneficiază – în cazul persoanelor aflate în evidența structurilor menționate, care se prezintă la expertiză pentru prima dată sau în mod repetat (reexpertizare), conform **formularului 3** de mai jos;

Suplimentar, după caz, se anexează:

5. Concluzia Consiliului republican de boli profesionale al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale – în cazul dizabilității cauzate de o boală profesională;
6. Actul privind accidentul de muncă, întocmit de către Comisia pentru cercetarea accidentului de muncă - în cazul dizabilității cauzate de un accident de muncă;
7. Documentele care confirmă participarea persoanei la lichidarea avariei de la CAE Cernobâl și a urmărilor ei în zona de înstrăinare sau supunerii radiației pe teritoriile poluate cu substanțe radioactive și Concluzia Consiliului interdepartamental de stabilire a legăturii cauzale a dizabilității cu participarea la lichidarea consecințelor avariei de la CAE Cernobâl - în cazul dizabilității legată de participarea la lichidarea avariei de la CAE Cernobâl sau la alte accidente atomice;
8. Concluzia Expertizei medico-militare în Forțele Armate, Ministerul Afacerilor Interne și Departamentul Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției privind stabilirea legăturii cauzale a schilodirilor

³²¹ http://msmps.gov.md/sites/default/files/legislation/ordin_13_71_41_0.pdf

(rănilor, traumelor, contuziilor) și maladiilor (afecțiunilor) cu îndeplinirea obligațiilor serviciului militar sau special - în cazul dizabilității legate de serviciul militar sau cel special.

Notă:

- Întocmirea și eliberarea formularelor menționate se efectuează în decurs **de 3 zile lucrătoare** de către instituțiile respective, la adresarea în scris a solicitanților.
- Termenul de valabilitate a fișei de trimitere și formularelor anexate la aceasta este **de 45 zile calendaristice**.

Formularul nr.1

1. Date despre persoana angajată în câmpul muncii	
Nume	
Prenume	
Data nașterii	
Adresa, date de contact	
IDNP	
Studii	
Funcția deținută	
Scurtă caracteristică a persoanei	
2. Date despre angajator	
Denumirea	
Adresa juridică	
Date de contact	
3. Descrierea funcției ocupate și a condițiilor de lucru	
4. Descrierea funcțiilor vacante și cerințelor față de ele	

Conducătorul instituției

semnătura

Data

L.Ș.

Notă: Se completează și se eliberează de către angajator, în cazul persoanelor angajate în câmpul muncii.

Formularul nr.2

1. Date despre persoană	
Nume	
Prenume	
Data nașterii	
Adresa, date de contact	
IDNP	
Ocupația	
2. Date despre instituție	
Denumirea	
Adresa juridică	
Date de contact	

3. Caracteristica persoanei	
4. Descrierea serviciilor de care beneficiază persoana, stării de sănătate, condițiilor de studii și a altor circumstanțe ale procesului instructiv-educativ	

Conducătorul instituției

semnătura

Data

L.Ș.

Notă: Se completează și se eliberează, după caz, de serviciul de intervenție timpurie și/sau de serviciul asistență psihopedagogică, și/sau de instituția preșcolară, și/sau de instituția de învățământ, în cazul nou-născuților, al preșcolarilor, al elevilor și al studenților.

Formularul nr.3

1. Date despre persoană	
Nume	
Prenume	
Data nașterii	
Adresa, date de contact	
IDNP	
CPAS	
Ocupația	
2. Date despre instituție	
Denumirea	
Adresa juridică	
Date de contact	
3. Caracteristica persoanei	
4. Descrierea prestațiilor și serviciilor de care beneficiază persoana	

Conducătorul instituției

semnătura

Data

L.Ș.

Notă: Se completează și se eliberează, după caz, de structura teritorială de asistență socială și/sau de asigurări sociale, și/sau de ocupare a forței de muncă.

Determinarea dizabilității și capacității de muncă este efectuată în baza cererii în scris a persoanei sau a reprezentantului ei legal, adresată șefului consiliului teritorial sau consiliului specializat, la care se anexează pachetul de documente (**fișa de trimitere (formularul F-088/e) și formularele** specificate mai sus).

Notă:

- Dacă persoana nu se poate prezenta la ședința consiliilor teritoriale din motive de sănătate (confirmate prin Concluzia medicală a instituției medico-sanitare), expertiza se efectuează la domiciliu, la instituțiile medicale și sociale.
- În cazul persoanelor grave (imobilizate la pat), expertizarea/reexpertizarea poate fi efectuată și în lipsa lor, în baza unei cereri în formă scrisă a persoanei sau a reprezentantului său legal.
- Persoanele fără viză de reședință sunt primite pentru expertizare sau reexpertizare de către Consiliu sau structurile sale în baza **formularului F-088/e** cu documentele anexe și certificatul eliberat de autoritățile publice locale, care confirmă domiciliul persoanelor.

Persoanei expertizate i se eliberează certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă, precum și programul individual de reabilitare și incluziune socială, documente de strictă evidență.

În cazuri excepționale (motive obiective), când certificatul și/sau programul individual au fost pierdute sau deteriorate complet, persoana va plasa anunțul respectiv în presă, eliberându-i-se ulterior duplicat, conform cererii depuse.

Persoanei expertizate, dar neîncadrate în grad de dizabilitate i se eliberează un certificat cu decizia Consiliului, semnată de șef.

Notă:

- În programul individual de reabilitare și incluziune socială elaborat pentru persoana cu dizabilități sunt stabilite recomandări generale privind activitățile și serviciile din domeniile medical, social, educațional și profesional de care persoana are nevoie în procesul de incluziune socială.
- Programul individual și serviciile specifice sunt executorii pentru persoanele cu dizabilități, pentru organele de stat corespunzătoare, precum și pentru întreprinderi, instituții, organizații și agenți economici, indiferent de forma de proprietate.

10.3.3.1.3. Ce faceți în cazul în care nu sunteți de acord cu decizia Consiliului?

Consiliile specializate și cele teritoriale se convoacă în ședințe și, după analiza rezultatelor expertizării/reexpertizării, iau decizia corespunzătoare.

Decizia privind rezultatele expertizării și reexpertizării (examinare repetată) este adoptată de către Consiliile specializate și cele teritoriale în componență deplină.

Dacă persoana supusă expertizării nu este de acord cu decizia adoptată de către Consiliile specializate și cele teritoriale, în termen de o lună poate înainta o cerere în scris privind dezacordul, șefului consiliului respectiv unde a fost examinată, care în termen de 5 zile va expedia cererea persoanei, documentele respective și raportul de determinare a dizabilității și capacității de muncă, Consiliului, pentru a fi examinate în cadrul Consiliului de control și revedere a deciziilor în termen de 30 de zile.

Dacă persoana supusă expertizării nu este de acord cu decizia Consiliului de control și revedere a deciziilor, ea este în drept să depună în termen de o lună, pe numele directorului general al Consiliului național, o cerere de contestare a deciziei, care va fi examinată în cadrul Comisiei de Litigii de pe lângă Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

Deciziile Comisiei de Litigii pot fi contestate în instanța de judecată.

Notă:

- Comisia de Litigii și Regulamentul de organizare și funcționare a Comisiei de Litigii este

aprobat prin Ordinul ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, [nr. 63 din 01.04.2016](#)³²².

10.3.3.1.4. Termenul stabilirii dizabilității și reexaminarea dreptului la dizabilitate

Data stabilirii dizabilității se consideră ziua în care persoana a depus la Consiliu sau structurile sale cererea și întreg pachetul de documente specificat în pct. [10.3.3.1.2](#).

Persoanelor care se adresează prima dată, dizabilitatea li se determină pe un termen de un an sau, după caz, pe un termen de 6 luni, iar în cazuri severe, dizabilitatea se stabilește pe doi ani.

Dizabilitatea și capacitatea de muncă fără termen se determină, după caz, după o perioadă de 5-7 ani.

Dacă dereglările funcționale sunt ireversibile, dizabilitatea este stabilită fără termen de reexaminare din prima dată, conform Listei dizabilităților care afectează ireversibil starea de sănătate a copiilor, starea de sănătate și funcționare și capacitatea de muncă la adulți, care servesc drept temei pentru stabilirea dizabilității pe termen nelimitat, la adulți și la copii aprobată de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerul Sănătății, prin Ordinul nr. 64/317 din 30.04.2015³²³.

La copii, în cazul în care dereglările funcționale sunt ireversibile, termenul pentru care se stabilește dizabilitatea este până la vârsta de 18 ani.

Reexpertizarea periodică a persoanelor cu dizabilități se face în scopul verificării eficienței tratamentului și a măsurilor de reabilitare conform programului individual, precum și pentru a identifica schimbările în semnele dizabilității și capacității de muncă.

Persoana cu dizabilități se prezintă la reexaminare, la primirea avizului în scris din partea Consiliului, în termenul stabilit.

În cazul în care persoana nu se prezintă în termenul stabilit pentru a fi reexpertizată, din motive obiective ce țin de starea sănătății (confirmate de instituția medicală respectivă), consiliile pot restabili termenul de determinare a dizabilității și capacității de muncă din momentul expirării deciziei precedente, cu condiția prezentării de către persoana cu dizabilități a documentelor necesare în termen de trei luni de la data expirării termenului stabilit pentru o nouă reexpertizare.

Reexpertizarea persoanelor cu dizabilități înainte de termenul prevăzut se efectuează la cererea acestora, dacă există motive întemeiate, dar nu mai târziu de 2 luni până la expirarea termenului indicat în certificatul medical.

Dacă starea sănătății persoanelor cu dizabilități se agravează, ele pot cere reexpertizarea, dar nu mai devreme de expirarea termenului de 3 luni de la ultima expertizare.

Notă:

- Determinarea dizabilității și capacității de muncă în urma accidentului de muncă și bolii profesionale se efectuează **din data când a avut loc accidentul de muncă sau a fost stabilită boala profesională în baza documentelor respective.**
- În cazul neprezentării pacientului, conform avizului în scris, la reexpertizare, Consiliul de control și revedere a deciziilor va informa Casa Națională de Asigurări Sociale, care va suspenda temporar plata pensiei până la o nouă expertizare.

Important!

Reluarea în plată a pensiei de dizabilitate se efectuează din ziua constatării dizabilității, dacă reexpertizarea a avut loc în termen de până la trei ani după încetarea plății.

³²² http://msmps.gov.md/sites/default/files/legislation/ordin_63_din_01.04.2016

³²³ http://msmps.gov.md/sites/default/files/document/ordin_mmssf_si_ms_nr_64-317_din_30.04.2015_lista_dizabilitate_fara_termen1.pdf

Exemplu:

Ana Duca a primit pensie de dizabilitate accentuată, dizabilitatea fiind determinată la 12 martie 2015 pentru un an de zile, până la 01 aprilie 2016. Următoarea reexpertizare este stabilită la 25 martie 2016. Ana Duca s-a prezentat la reexpertizare pe data de 4 mai 2017, Comisia medicală confirmându-i dizabilitatea accentuată încă pentru un an, adică până la 1 iunie 2018. Pentru că Ana Duca s-a prezentat la reexpertizare mai târziu, fără motive întemeiate, plata pensiei sale va fi reluată nu de la 1 aprilie 2016, de când a fost încetată, ci de la data de 4 mai 2017, când s-a prezentat la reexpertizare. Deci, din cauza întârzierii, asigurata a pierdut dreptul la plata pensiei pentru un an.

Dacă reexpertizarea a avut loc după expirarea a trei ani de la încetarea plății pensiei, reluarea dreptului la pensia de dizabilitate se efectuează în baza noilor condiții. Prin urmare, persoanei i se va cere să confirme stagiul de cotizare necesar în raport cu vârsta la momentul reexpertizării.

Exemplu:

Pe data de 15 mai 2012 Ninei Melnic i-a fost determinată dizabilitatea accentuată pe termen de un an – până la 1 iunie 2013 (data încetării plății). La momentul stabilirii pensiei, Nina Melnic avea vârsta de 27 de ani și confirma 5 ani de stagiul de cotizare. Următoarea reexpertizare a fost stabilită la 20 mai 2013, însă N. Melnic s-a prezentat la 15 mai 2017 (după 3 ani din data încetării plății pensiei). Consiliul Medical i-a confirmat dizabilitatea accentuată pe termen de un an – de la 15 mai 2017 până la 1 iunie 2018. La momentul reexpertizării, N. Melnic are vârsta de 32 de ani și confirmă 5 ani stagiul de cotizare. La vârsta de 27 de ani, stagiul de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei este de 4 ani. Pentru persoana cu dizabilități în vârstă de 32 de ani stagiul de cotizare necesar este de 7 ani. În cazul dat, N Melnic, în temeiul noilor condiții, trebuie să confirme 7 ani de stagiul de cotizare, însă ea confirmă numai 5. Din acest motiv, ea nu are dreptul la pensie și va primi o alocație socială, care în sumă este mult mai mică.

Dacă N. Melnic ar fi cerut reexpertizarea până la 1 iunie 2016 (până la 3 ani), plata pensiei sale ar fi fost reluată în baza condițiilor inițiale, indiferent de vârstă.

Notă:

- Dacă persoanele cu dizabilități din rândurile militarilor au depășit termenul de reexaminare în cadrul CNDDCM sau în cadrul structurilor sale teritoriale, plata pensiei se suspendă, iar în cazul reconfirmării dizabilității, se reia din ziua suspendării, însă cel mult pentru o lună înainte de data reexaminării.
- În cazul în care persoana cu dizabilități a depășit motivat termenul de reexaminare, plata pensiei se reia din ziua suspendării ei, însă cel mult pentru trei ani înainte de ziua reexaminării, dacă CNDDCM sau structurile sale teritoriale îi confirmă dizabilitatea pentru această perioadă (art. 29 din Legea nr.1544 din 23.06.1993)³²⁴.

10.3.3.2. Pensia de dizabilitate în caz de boală obișnuită și în caz de dizabilitate din copilărie (pentru persoanele cu vârsta mai mare de 18 ani)

Dizabilitatea de boală obișnuită este dizabilitatea cauzată de unele boli sau traume în afara muncii.

Dizabilitatea din copilărie este dizabilitatea survenită în urma unei boli sau a unei traume, mutilări, care a avut loc până la împlinirea vârstei de 18 ani, confirmate prin documente medicale.

Potrivit art.19 și art.20 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998*³²⁵, dreptul la pensie de dizabilitate apare odată cu îndeplinirea condițiilor obligatorii:

³²⁴ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³²⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

<p>Confirmarea dizabilității - și certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă</p>	<p>Confirmarea stagiului de cotizare</p> <p>În funcție de vârsta la care persoana a fost încadrată în grad de dizabilitate, stagiul de cotizare necesar este:</p> <ul style="list-style-type: none"> - până la vârsta de 23 ani – cel puțin 2 ani - de la 23 până la 29 ani – cel puțin 4 ani - de la 29 până la 33 ani – cel puțin 7 ani - de la 33 până la 37 ani – cel puțin 10 ani - de la 37 până la 41 ani – cel puțin 13 ani - peste vârsta de 41 ani – cel puțin 15 ani
--	---

Notă:

- În cazul stabilirii pensiei de dizabilitate cauzată de o afecțiune generală, beneficiarilor de pensie de dizabilitate cauzată de un accident de muncă sau boală profesională, persoanelor a căror dizabilitate a survenit în legătură cu îndeplinirea serviciului militar în termen, precum și persoanelor cu dizabilități din copilărie, stagiul de cotizare necesar se stabilește **în raport cu vârsta, de la data constatării inițiale a dizabilității.**
- În cazul în care persoanele menționate supra nu au realizat stagiul de cotizare necesar până la data constatării inițiale a dizabilității, stagiul de cotizare necesar se stabilește în raport cu vârsta, la data adresării pentru stabilirea pensiei de dizabilitate cauzată de o afecțiune generală.
- Persoanele cu dizabilitate din copilărie cu vârsta până la 18 ani vor beneficia de alocație socială în temeiul *Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499-XIV din 14.07.1999*³²⁶.

10.3.3.3. Pensia de dizabilitate în cazul accidentului de muncă sau a unei boli profesionale

Potrivit pct. 3 al *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, nr.1361 din 22.12.2005*³²⁷, **accident de muncă** este un eveniment care a produs vătămarea (traumarea) violentă a organismului salariatului (leziune (rană), stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere (înăbușire), intoxicație acută (otrăvire), leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), care duce la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului. Accidentul de muncă este cercetat și constatat de Comisia de cercetare a accidentului de muncă sau constatat de instanța de judecată.

Boala profesională³²⁸ reprezintă o maladie care a apărut și s-a dezvoltat sub influența factorilor nocivi (dăunători) din mediul ocupațional (de la locul de muncă), asupra sănătății persoanei, care a provocat pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă în profesie. Boala profesională este constatată de Consiliul republican de boli profesionale al Ministerului Sănătății.

Notă:

³²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

³²⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.9-12/51 din 20.01.2006.

³²⁸ Pct. 2 din Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind modul de cercetare și stabilire a diagnosticului de boală (intoxicație) profesională, nr. 1282 din 29.11.2016, Monitorul Oficial nr.423-429/1383 din 09.12.2016.

- Diagnosticul de boală profesională poate fi modificat sau anulat de Consiliul republican de boli profesionale.

Potrivit art.19 și art.20 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998*³²⁹, dreptul la pensie de dizabilitate apare odată cu îndeplinirea condițiilor obligatorii:

Confirmarea dizabilității - certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă.	Conform art. 20 al <i>Legii privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998</i> , pensia de dizabilitate în cazul accidentului de muncă sau a unei boli profesionale se stabilește indiferent de durata stagiului de cotizare.
---	--

10.3.3.3.1. Ce prestații (drepturi bănești sau servicii) se mai acordă în afara pensiei?

Persoanele care primesc pensie de dizabilitate în caz de accident de muncă sau boală profesională în afară de pensie au dreptul și la alte prestații plătite de **Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS) și de angajator** (întreprinderea la care persoana s-a accidentat). Aceste prestații sunt **plătite concomitent și de CNAS și de angajator**.

Prestațiile acordate de Casa Națională de Asigurări Sociale (art. 9 al *Legii asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale, nr. 756-XIV din 24.12.1999*)³³⁰.

Prestațiile pentru reabilitare medicală includ cheltuielile de tratament ambulatoriu, tratament spitalizat, asistență medicală urgentă, servicii de chirurgie plastică și reparatorie, îngrijire specială, tratament sanatorial, proteze, aparate ortopedice.

Prestațiile pentru recuperarea capacității de muncă se efectuează în baza unui program. În baza programului individual elaborat de CNAS sunt indicate perioada de recuperare, instituția medicală și tratamentul de care persoana va beneficia gratuit.

Prestațiile pentru reabilitarea profesională se acordă la solicitarea persoanei vătămate, care în urma accidentului nu mai poate activa conform specialității. Persoana vătămată va putea frecventa cursuri gratuite privind restabilirea deprinderilor de muncă sau însușirea unei noi specialități.

Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă se va plăti în mărime de **100%** din salariul mediu lunar. Durata de acordare a indemnizației nu va depăși 180 de zile într-un an calendaristic, iar în anumite situații termenul poate fi prelungit cu maximum 30 de zile.

Dacă asiguratul a fost încadrat într-un grad de dizabilitate până la expirarea termenului de 180 de zile, indemnizația se va acorda până la data în care s-a emis decizia cu privire la încadrarea într-un grad de dizabilitate.

Dacă asiguratul este angajat în baza contractului individual de muncă pe o durată determinată, dreptul la indemnizație încetează la data expirării concediului medical și/sau la data în care s-a emis decizia cu privire la încadrarea într-un grad de dizabilitate.

Dacă în perioada concediului medical unitatea economică își încetează activitatea sau falimentează, dreptul la indemnizație se păstrează până la expirarea concediului medical și după încetarea raporturilor de muncă în baza acestor temeiri³³¹.

³²⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³³⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.31-33/192 din 23.03.2000.

³³¹ Indemnizația se plătește în temeiul art.43 din Legea insolvenței nr.149 din 29.06.2012.

Indemnizație pentru transferarea temporară la altă muncă. Dacă după traumatism (accidentul de muncă) persoana nu-și va mai putea îndeplini munca, ea va fi transferată la altă muncă mai ușoară. Mărimea indemnizației va constitui diferența dintre salariul de până la eveniment și cel după eveniment și se va plăti pe o perioadă care nu va depăși termenul de 90 de zile.

Indemnizația de dizabilitate – se plătește asiguratului care și-a pierdut total sau cel puțin 35% din capacitatea de muncă pentru toată perioada cât se plătește pensia de dizabilitate.

Mărimea indemnizației

Pentru asiguratul cu dizabilități severe sau accentuate (invalid de gradul 1 sau 2) - **2/3** din diferența salariului mediu lunar până la producerea evenimentului și pensia de dizabilitate.

Pentru asiguratul cu dizabilități medii (invalid de gradul 3) indemnizația constituie procentul de pierdere a capacității de muncă (indicat în certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă) din **2/3**. Odată cu modificarea gradului de dizabilitate, se modifică și mărimea indemnizației (*Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului cu privire la stabilirea indemnizației de dizabilitate pentru accidente de muncă sau boli profesionale, nr.1101 din 17.10.2001*)³³².

Indemnizația de dizabilitate se indexează anual la 1 aprilie.

Drepturile bănești acordate de angajator (art. 18 al *Legii securității și sănătății în muncă nr. 186-XVI din 10.07.2008*³³³ și art.1418, art.1420, art.1422 ale *Codului civil al R. Moldova*).

Indemnizația unică în mărime de un salariu mediu lunar pe țară (dar nu mai puțin de un salariu anual al accidentatului) pentru fiecare procent de pierdere a capacității de muncă (indicat în certificatul medical). Indemnizația **nu se va plăti** dacă accidentul a avut loc 100% din vina salariatului. **Cheltuielile suportate** în legătură cu vătămarea (distrugerea, pierderea) sănătății reprezintă cheltuielile de tratament, de alimentație suplimentară, de protezare, de îngrijire străină, foaie la sanatoriu, bilete de călătorie, mijloace speciale de transport sau de cumpărare a unui vehicul special, repararea prejudiciului moral. Prejudiciul moral reprezintă o sumă bănească acordată persoanei fizice îndreptățite, drept compensare a suferințelor (fizice, psihice) cauzate de persoane fizice sau juridice. Suma prejudiciului moral se determină de instanța de judecată.

Important!

Angajatorul (persoană fizică) poartă răspundere pentru accidentul de muncă la fel ca și întreprinderea.

Notă:

- Beneficiarul poate primi în același timp toate aceste prestații (sume bănești sau servicii): pensia, sumele plătite de angajator și alte prestații din CNAS.
- Dacă accidentul de muncă s-a produs din vina salariatului, aceste drepturi bănești, în afară de pensie, nu se vor achita, dacă vina este mixtă, din sumele calculate se va plăti doar partea în care angajatorul poartă vină.

10.3.3.4. Pensia de dizabilitate survenită ca urmare a lichidării consecințelor avariei de la Cernobâl

Dizabilitatea survenită ca urmare a lichidării consecințelor avariei de la „Cernobâl” este dizabilitatea stabilită persoanelor care au participat la lichidarea urmărilor catastrofei de la C.A.E. Cernobâl și a urmărilor ei în zona de înstrăinare sau care, ulterior, au fost supuse radiației pe teritoriile poluate cu substanțe radioactive.

În categoriile de cetățeni care au suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl intră

³³² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.129/1163 din 23.10.2001.

³³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.143-144/587 din 05.08.2008.

(vezi art. 6 al *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*)³³⁴:

persoanele care s-au îmbolnăvit și au suferit de o boală actinică cauzată de avaria de la C.A.E. Cernobîl, precum și invalizii a căror invaliditate se află în legătură cauzală cu catastrofa de la Cernobîl și au fost atrași la lucrările de lichidare a consecințelor acesteia;

persoanele care au venit în anul 1986 din zona de înstrăinare (poluată) și au primit cetățenia Republicii Moldova și s-au îmbolnăvit de o boală actinică în legătură cauzală cu catastrofa;

persoanele temporar îndreptate sau trimise în delegație, care au participat în 1986-1987 la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobîl;

persoanele temporar îndreptate sau trimise în delegație, care au participat în 1988-1990 la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobîl.

Potrivit art.3 și art.15 ale *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*, dreptul la pensie de dizabilitate apare odată cu îndeplinirea condițiilor obligatorii:

<p>Confirmarea dizabilității - certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă: confirmarea faptului aflării legale în zona poluată (legitimația de participant, livretul militar, certificatul de la organele afacerilor interne, după caz, hotărârea judecătii)</p>	<p>Conform art. 15 al <i>Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992</i>, pensia aferentă dizabilității survenite ca urmare a lichidării consecințelor avariei de la Cernobîl se stabilește indiferent de durata stagiului de cotizare</p>
---	--

10.3.3.4.1. *Ce prestați (drepturi bănești sau servicii) se mai acordă în afara pensiei?*

În temeiul *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*, în afară de pensia totală sunt prevăzute și **alte drepturi bănești**:

- **unică** - în mărimea unui salariu mediu lunar pe țară, pentru luna premergătoare lunii de adresare, pentru fiecare procent de pierdere a capacității de muncă;
- **ajutor material anual** – în cuantum de **2 salarii** medii lunare pe republică pentru anul precedent;
- **alocația lunară pentru îngrijire (500 de lei)** – se acordă persoanelor cu dizabilități severe imobilizate la pat³³⁵;
- **bilete gratuite la instituțiile balneosanatoriale, anual** sau echivalentul lor bănesc;
- **ajutor material anual pentru însănătoșire** – în mărime de **1 salariu** mediu lunar pe republică pentru anul precedent (participanților din anii 1986-1987);
- **ajutor material anual pentru însănătoșire** – în mărime de **50% din salariul** mediu lunar pe republică pentru anul precedent (participanților din anii 1988-1990);
- **bilete gratuite la instituțiile balneosanatoriale, anual, sau echivalentul lor bănesc** - pentru copiiii cu vârsta de la 3 la 18 ani, născuți după 1986;

³³⁴ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

³³⁵ Alocăția lunară menționată nu se stabilește persoanelor aflate la întreținerea deplină a statului ori beneficiare ale serviciului de asistență personală, ori sunt beneficiare ale serviciului de îngrijire socială la domiciliu.

- compensație bănească lunară în schimbul asigurării cu produse alimentare și suplimente alimentare care contribuie la eliminarea din organism a radionuclizilor – **525 lei lunar.**

Notă:

- Conform art. 21 al *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544 –XII din 23.06.1993*³³⁶, persoanele cu dizabilități, survenite ca urmare a lichidării consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobâl, din rândurile militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne sunt recunoscute în categoria persoanelor cu dizabilități de pe urma războiului. Prin urmare, această categorie de persoane Cernobâl are dreptul de a alege în temeiul cărei legi va solicita stabilirea pensiei.

10.3.3.5. Pensia de dizabilitate a persoanelor cu statut militar

În funcție de cauza dizabilității, persoanele cu dizabilități din rândurile militarilor, ale persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne se clasifică în două categorii (vezi art. 21 al *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544 –XII din 23.06.1993*)³³⁷:

<p>Persoane cu dizabilități de pe urma războiului – în cazul în care invaliditatea este cauzată de rănire, contuzionare sau schilodire în perioada celui de-al doilea război mondial, în cazul lichidării urmărilor catastrofei de la Cernobâl, al îndeplinirii altor îndatoriri de serviciu militar ori de afecțiuni legate de aflarea pe front, în detașamente și formațiuni de partizani, în organizații și grupe ilegale în cel de-al doilea război mondial, precum și de acțiuni de luptă în timp de pace.</p>	<p>Persoane (militari) cu dizabilități - în cazul în care invaliditatea este cauzată de o schilodire în accident nelegat de îndeplinirea îndatoririlor de serviciu militar, dacă invaliditatea a survenit în timpul îndeplinirii serviciului sau cel mult după trei luni de la eliberare din serviciu, sau după expirarea acestui termen, dacă a fost cauzată de o rănire, contuzie, schilodire sau afecțiune contractată în perioada îndeplinirii serviciului.</p>
--	--

Potrivit *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XII din 23.06.1993*, dreptul la pensie de dizabilitate apare odată cu îndeplinirea **condițiilor obligatorii:**

<p>Conform art. 19 al <i>Legii nr. 1544 –XII din 23.06.1993</i>, pensia de dizabilitate <u>se stabilește, indiferent de durata stagiului de cotizare,</u> militarilor, care au devenit persoane cu dizabilități, dacă dizabilitatea a survenit în timpul îndeplinirii serviciului sau cel mult după trei luni de la eliberare din serviciu, sau după expirarea acestui termen, dacă a fost cauzată de o rănire, contuzie, schilodire sau afecțiune contractată în perioada îndeplinirii serviciului.</p>	<p>Confirmarea dizabilității - certificatul medical (în original), confirmarea faptului aflării în operațiunile militare sau în serviciul militar (legitimația de participant, livretul militar, certificate de la Ministerul Apărării sau Organele Afacerilor Interne).</p>
---	--

³³⁶ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³³⁷ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

Ce trebuie să știți!

La schimbarea gradului de dizabilitate, după stabilirea pensiei, se schimbă și mărimea pensiei.

Dacă starea sănătății persoanei cu dizabilități de pe urma războiului se agravează ca urmare a unei afecțiuni generale, unui accident de muncă sau boli profesionale, **pensia se recalculează conform noului grad de dizabilitate, păstrându-se cauzele dizabilității.**

Important!

Dacă persoanele cu dizabilități din rândurile militarilor care au satisfăcut serviciul prin contract, ale persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne au vechimea în muncă necesară stabilirii pensiei pentru vechime în muncă (art.13 lit.a), li se poate stabili pensie de dizabilitate în mărimea pensiei pentru vechime în muncă în conformitate cu art.14 lit.a) din *Legea nr. 1544 –XII din 23.06.1993*.

10.3.3.6. În ce termen și unde se depune cererea pentru stabilirea pensiei de dizabilitate?

În conformitate cu art. 31-32 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³³⁸, cererea pentru stabilirea pensiei se depune, personal, la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (**CTAS**) din teritoriul unde își are domiciliul solicitantul.

În conformitate cu art. 48-49 ale *Legii privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr.1544-XII din 23.06.1993*³³⁹, cererea pentru stabilirea pensiei se depune, personal, la Casa Națională de Asigurări Sociale.

Cererea este un formular tipizat, care se eliberează de CTAS și se completează în baza actului de identitate (buletinul de identitate) al solicitantului.

În cerere se indică toate actele care se prezintă la stabilirea pensiei.

După înregistrarea cererii, solicitantul pensiei va primi o recipisă care conține numărul de înregistrare și data primirii cererii.

La cerere se anexează următoarele documente:

Pentru persoanele cu dizabilități de boală obișnuită și persoanele cu dizabilități din copilărie cu vârsta mai mare de 18 ani:

- Certificatul medical (în original)
- Carnetul de muncă (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie)
- Certificate de salariu (din 1984 până la stabilirea pensiei)
- Diploma de studii superioare (în original și copie)
- Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie)
- Alte documente ce confirmă stagiul de cotizare.

Pentru persoanele cu dizabilități în cazul accidentului de muncă sau a unei boli profesionale:

³³⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³³⁹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

- Certificatul medical (în original)
- Actul de cercetare a accidentului de muncă (în original și copie)
- Concluzia Consiliului republican de boli profesionale al Ministerului Sănătății (în original și copie)
- Certificate de salariu (în original).

Pentru persoanele cu sindromul „Cernobâl”:

- Certificatul medical (în original)
- Legitimația de participant (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificate de la Organele Afacerilor Interne (în original).

Pentru persoanele cu dizabilități, cu statut militar

- Certificatul medical (în original)
- Carnetul de muncă (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificate de salariu (în original)
- Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie)
- Legitimația de participant la operațiuni militare sau de îndeplinire a serviciului militar (în original și copie).

Termenul de depunere a cererii de stabilire a pensiei:

Pentru persoanele cu statut civil:

Cererea cu documentele necesare se depun în termen de **60 de zile de la data apariției dreptului**.

În cazul în care data încadrării în gradul de dizabilitate nu coincide cu data începerii expertizei medicale, pensia de dizabilitate se stabilește de la data începerii expertizei medicale, dacă cererea cu actele necesare a fost depusă în termen de 60 de zile de la data constatării dizabilității.

Dacă persoana a depășit termenul de 60 de zile, pensia se va stabili nu din momentul apariției dreptului, ci din data depunerii cererii sau din data prezentării ultimului document anexat la cerere, art. 32 al *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³⁴⁰.

Exemplu:

La data de **25 ianuarie 2017** dnei Elena Ursu i s-a determinat dizabilitatea accentuată cu boală obișnuită. Cererea și documentele necesare au fost depuse la data de **03 aprilie 2017**. Prin urmare, pensia doamnei Elena Ursu a fost stabilită și remisă spre plată din data de **03 aprilie 2017** (data depunerii cererii).

Pentru persoanele cu statut militar:

Un termen exact pentru depunerea cererii de stabilire a pensiei nu este indicat, însă este determinat termenul în care ia naștere dreptul la pensie. În cazul unei adresări tardive, pensia pentru perioada precedentă se va plăti pentru cel mult 12 luni înainte de data depunerii cererii, dar nu mai devreme de data apariției dreptului la pensie.

Dreptul la pensie pentru militarii încadrați în grad de dizabilitate apare:

³⁴⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

pentru militarii în termen – de la data ieșirii din spital, dar nu mai devreme de la data eliberării din serviciu, dacă stabilirea gradului de dizabilitate și solicitarea pensiei s-au produs nu mai târziu de trei luni de la data ieșirii din spital sau eliberării din serviciu;

pentru militarii care au satisfăcut serviciu prin contract, pentru persoanele din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne încadrați în grad de dizabilitate după expirarea a trei luni de la data eliberării din serviciu sau în urma unui accident, sau a unei afecțiuni survenite după eliberarea din serviciu – **de la data stabilirii gradului de dizabilitate.**

Drept prevăzut în temeiul art. 50 al Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544 –XII din 23.06.1993³⁴¹.

Exemplu:

Ion Dinu a fost încadrat în gradul de dizabilitate la data de **12 mai 2016**. Cererea și documentele necesare pentru stabilirea pensiei au fost depuse la data de **15 aprilie 2017**. Pensia de dizabilitate i-a fost stabilită din data de **12 mai 2017** deoarece din momentul determinării dizabilității și până la data depunerii cererii nu au trecut 12 luni.

Exemplu:

Ilie Corbu a fost încadrat în gradul de dizabilitate la data de **15 martie 2016**. Cererea și documentele necesare pentru stabilirea pensiei au fost depuse la data de **20 mai 2017**. Pensia de dizabilitate i-a fost stabilită din data de **20 mai 2017** deoarece din momentul determinării dizabilității și până la data depunerii cererii au trecut mai mult de 12 luni.

Important!

Dacă persoana cu dizabilități se află sub tutelă, cererea va fi depusă de tutore.

Dacă din cauza sănătății persoana nu poate să se deplaseze personal să depună cererea, setul de documente și cererea de solicitare a pensiei vor fi primite, de către persoana competentă angajată în CTAS, la domiciliul solicitantului sau în instituția spitalicească, dacă persoana este spitalizată.

Notă:

- Decizia privind acordarea sau respingerea dreptului la pensie este emisă de organul teritorial de asigurări sociale în termen de 30 de zile din data depunerii cererii cu toate actele necesare.
- Decizia de respingere a cererii de pensionare și motivul respingerii se expediază solicitantului în termen de 5 zile din data emiterii.
- Dacă persoana nu este de acord cu decizia Casei Teritoriale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată la Casa Națională de Asigurări Sociale.
- Dacă persoana nu este de acord nici cu decizia Casei Naționale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.
- Adresele și telefoanele Casei Naționale de Asigurări Sociale și ale Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale pot fi găsite la sfârșitul acestui compartiment.

Calcularea și mărimea pensiei de dizabilitate vor fi reflectate în paragraful [10.3.5](#) din prezentul capitol.

³⁴¹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

10.3.4. Pensia de urmaș (pentru pierderea întreținătorului)

Pensia de urmaș este o sumă bănească plătită lunar, din Bugetul asigurărilor sociale, persoanelor inapte de muncă, în cazul pierderii întreținătorului, cu condiția că la momentul decesului întreținătorul (decedatul) confirmă un stagiu de cotizare necesar prevăzut de lege.

În funcție de statutul decedatului, legiuitorul stabilește diferențiat condițiile de apariție a dreptului la pensie, cercul beneficiarilor (urmașilor), modul de calcul și mărimea pensiei, precum și achitarea altor plăți suplimentare pensiei. Aceste diferențieri conturează două tipuri de pensie pentru pierderea întreținătorului:

- pensia de urmaș în cazul decedatului civil;
- pensia de urmaș în cazul decedatului militar.

Dreptul la pensie de urmaș este generat de următoarele evenimente:

- **decesul persoanei** (confirmat prin certificatul de deces eliberat de Oficiul Stării Civile);
- **declararea decesului persoanei** (fapt confirmat prin hotărârea instanței de judecată). În temeiul hotărârii instanței de judecată, Oficiul Stării Civile eliberează Certificatul de deces;
- **declararea absenței fără veste** (fapt confirmat prin hotărârea instanței de judecată).

10.3.4.1. Pensia de urmaș în cazul decedatului civil

În conformitate cu art. 25 al *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³⁴², **au dreptul la pensia de urmaș următoarele categorii de persoane:**

- **copiii** - până la vârsta de 18 ani sau de 23 de ani, dacă își continuă studiile cu frecvența la zi³⁴³ (aceleași drepturi au copiii născuți în căsătorie, copiii născuți în afara căsătoriei, copiii din căsătoriile precedente sau copiii înfiați de către decedat);
- **soțul supraviețuitor** - dacă, la momentul decesului întreținătorului sau pe parcursul a 5 ani după decesul acestuia a împlinit vârsta de pensionare sau a fost încadrat în gradul sever sau accentuat de dizabilitate, a avut cel puțin 15 ani de căsătorie cu persoana respectivă și nu s-a recăsătorit după decesul acesteia;
- **soțul supraviețuitor sau tutorele** - care are în îngrijire copii sub vârsta de 3 ani ai întreținătorului decedat, pe perioadele de neîncadrare în muncă și de aflare în concediu de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani. Dacă îngrijitorii se angajează la muncă³⁴⁴ până la împlinirea vârstei de 3 ani a celor îngrijiți, plata pensiei se încetează.

Notă:

- Pensia de urmaș, stabilită copiilor, se păstrează și după înfierea lor. În caz de deces al înfietătorului, copiii înfiați pot opta pentru o singură pensie: sau pentru părintele decedat, sau pentru înfietătorul decedat.
- Plata pensiei încetează din luna următoare celei de absolvire a unei instituții de învățământ cu frecvența la zi. În cazul continuării studiilor într-o altă instituție de învățământ, plata pensiei se reia din luna încetării, cu condiția că beneficiarul este înmatriculat la studii cu frecvența la zi în cel mult 3 luni din data încetării plății.

³⁴² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁴³ învățământul secundar general, secundar profesional, post secundar profesional (colegii), superior, inclusiv în instituțiile teologice din țară sau cele din străinătate – până la absolvire, inclusiv pe perioada vacanțelor, însă care nu depășesc vârsta de 23 de ani.

³⁴⁴ Sau realizează alte venituri din care conform legii se calculează contribuții de asigurări sociale.

- Pensia de urmaș nu ce plătește pentru perioada aflării în concediu academic.

Dreptul la pensie de urmaș apare dacă persoana decedată beneficia de pensie pentru limită de vârstă sau de pensie de dizabilitate ori îndeplinea condițiile prevăzute de lege pentru obținerea unei pensii de dizabilitate.

Condițiile obligatorii:

<p><u>Confirmarea producerii unuia din următoarele evenimente:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - decesul - declararea absenței fără veste - declararea morții. <p>Confirmarea</p> <ul style="list-style-type: none"> - existenței statutului de urmaș. 	<p><u>Confirmarea stagiului de cotizare</u></p> <p>Stagiul de cotizare necesar în cazul în care persoana decedată nu era beneficiară de pensie.</p> <p>Dacă decesul a avut loc</p> <ul style="list-style-type: none"> • până la vârsta de 23 ani – cel puțin 2 ani • de la 23 până la 29 ani – cel puțin 4 ani • de la 29 până la 33 ani – cel puțin 7 ani • de la 33 până la 37 ani – cel puțin 10 ani • de la 37 până la 41 ani – cel puțin 13 ani • peste vârsta de 41 ani – cel puțin 15 ani în temeiul art. 20 al <i>Legii privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998</i>³⁴⁵.
---	--

Notă:

- Dacă la momentul stabilirii pensiei nu va fi confirmat stagiul de cotizare necesar (în cazul persoanei decedate nebeneficiară de pensie), urmașilor li se va stabili o alocație socială în temeiul *Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499-XIV din 14.07.1999*³⁴⁶.
- Dacă decesul întreținătorului a survenit din cauza accidentului de muncă, a unei boli profesionale, a participării la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobîl, **confirmarea stagiului de cotizare nu este necesară**, iar urmașilor li se va stabili pensie și nu alocație socială.

10.3.4.1.1. Ce prestații (drepturi bănești sau servicii) se mai acordă în afara pensiei?

În cazul în care decesul a survenit în urma unui **accident de muncă sau a unei boli profesionale**, în afară de pensie, urmașilor li se mai acordă și alte drepturi bănești achitate atât de Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), cât și de angajator.

Drepturi bănești acordate în afară de pensie:

<p><u>Acordate de CNAS:</u></p> <p>Indemnizație de deces în mărime de:</p> <p>5 salarii de funcție – 1 copil</p> <p>8 salarii de funcție – 2 copii</p> <p>12 salarii de funcție – 3 și mai mulți copii</p> <p>3 salarii de funcție - pentru soțul supraviețuitor, care la momentul</p>	<p><u>Acordate de angajator:</u></p> <p>- Indemnizația unică – un salariu mediu anual al celui decedat, pentru fiecare an complet pe care acesta nu i-a trăit până la vârsta de 62 de ani, dar nu mai puțin de 10 salarii medii anuale (vezi art. 18 al <i>Legii securității și sănătății</i></p>
--	---

³⁴⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁴⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

<p>decesului întreținătorului este încadrat într-un grad de dizabilitate sau a atins vârsta de pensionare;</p> <p>3 salarii de funcție - pentru tutorele care îngrijește de copilul decedatului în vârstă până la 3 ani.</p> <p>Vezi art. 18 al Legii asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756 din 24.12.1999³⁴⁷.</p> <p>Notă: Dacă salariul de funcție al decedatului este mai mic decât salariul mediu pe economie a anului precedent anului în care s-a produs evenimentul, pentru calcularea indemnizației la bază se va lua salariul mediu pe economie (<i>Salariul mediu lunar pe economie se calculează și se publică anual de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova</i>)³⁴⁸.</p> <p>Salariul de funcție este determinat ca medie a salariului lunar asigurat pe ultimele 6 luni premergătoare lunii în care s-a produs evenimentul.</p> <p>Suma totală a indemnizațiilor acordate nu poate depăși echivalentul a 24 de salarii medii lunare pe economie, în caz contrar suma acordată fiecărei persoane se reduce proporțional.</p> <p>Indemnizația acordată copiilor victimei nu se reduce.</p> <p>Notă:</p> <p>Copiii cu statut de beneficiar al indemnizației de deces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • până la vârsta de 18 ani sau de 23 de ani, dacă își continuă studiile cu frecvența la zi³⁴⁹ (aceleași drepturi au copiii născuți în căsătorie, copiii născuți în afara căsătoriei, copiii din căsătoriile precedente sau copiii înfiați de către decedat); • sunt încadrați într-un grad de dizabilitate, indiferent de vârstă. 	<p>în muncă nr. 186 din 10.07.2008³⁵⁰.</p> <p>- Restituie toate cheltuielile de înmormântare (vezi art. 1419, 1420, 1422 din Codul civil al R. Moldova).</p> <p>Angajatorul persoană fizică plătește aceleași sume ca și întreprinderea.</p> <p>Dacă accidentul de muncă s-a produs din vina salariatului, drepturile bănești din partea angajatorului nu se vor achita; dacă vina este mixtă (în producerea accidentului este vinovat și angajatorul, și angajatul), din sumele calculate se va plăti doar partea în care angajatorul poartă vină.</p>
---	---

Notă:

- Urmașii sunt în drept să primească în același timp toate aceste prestații (sume bănești): pensia, sumele plătite de angajator, alte prestații din CNAS.

În cazul în care decesul a survenit **ca urmare a participării la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la C.A.E. Cernobâl**, în afară de pensie, urmașilor li se mai acordă și alte drepturi bănești:

- **compensație unică** – în cuantum de 15 salarii medii lunare pe republică, stabilite pentru anul precedent. Această sumă se plătește indiferent de data și cauza decesului întreținătorului;
- **ajutor material unic anual** - 360 de lei, copiilor care și-au pierdut întreținătorul;

³⁴⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.31-33/192 din 23.03.2000.

³⁴⁸ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>

³⁴⁹ Învățământul secundar general, secundar profesional, post secundar profesional (colegii), superior, inclusiv în instituțiile teologice din țară sau cele din străinătate – până la absolvire, inclusiv pe perioada vacanțelor, însă care nu depășesc vârsta de 23 de ani.

³⁵⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.143-144/587 din 05.08.2008.

- **compensație lunară** pentru pierderea întreținătorului participant la lichidarea avariei de la C.A.E. Cernobîl, pentru fiecare membru de familie incapabil – **în mărime de 35 lei**.

Pentru detalii vezi: art.9 și art.11 ale *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*³⁵¹.

10.3.4.2. Pensia de urmaș în cazul decedatului militar

În temeiul art. 31 al *Legii privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr.1544-XII din 23.06.1993*³⁵², **au dreptul la pensia de urmaș următoarele categorii de persoane:**

- **copiii, frații, surorile și nepoții** - până la vârsta de 18 ani sau care au depășit această vârstă, dar au fost încadrate într-un grad de dizabilitate înainte de a fi împlinit 18 ani, iar cei care își continuă studiile cu frecvența la zi³⁵³ - până la vârsta de 23 de ani;
- **tatăl, mama și soțul (soția)** – la atingerea vârstei de pensionare sau determinarea gradului de dizabilitate;
- **mamele și soțiile în vârstă de 50 ani** – în cazul militarilor care au decedat în urma unei răni, contuzii, schilodiri sau afecțiuni contractate în timpul participării la operațiuni de luptă pe timp de pace;
- **bunicul, bunica** – în cazul în care nu există persoane obligate, conform legii, să-i întrețină;
- **soțul supraviețuitor sau unul dintre părinți**, - indiferent de vârstă sau capacitate, de **bunelul, bunica, fratele sau sora**, care nu lucrează și îngrijește de copiii, surorile sau nepoții întreținătorului decedat, dacă aceștia nu au împlinit vârsta de 8 ani, indiferent dacă au fost sau nu întreținuți de cel decedat și nu lucrează. Dacă îngrijitorii se angajează la muncă până la împlinirea vârstei de 8 ani a celor îngrijiți, plata pensiei se încetează;
- **soția decedatului din cauza războiului** - care îngrijește de copiii întreținătorului decedat, dacă aceștia nu au împlinit vârsta de 8 ani, **indiferent dacă lucrează sau nu**;
- **părinții vitregi** - dacă au educat sau au întreținut cel puțin 5 ani fiul sau fiica vitregă decedată;
- **copiii vitregi**³⁵⁴ - dacă nu au primit pensie alimentară de la părinții firești.

Notă:

- Frații, surorile și nepoții se bucură de dreptul la pensie doar în cazul în care nu au părinți apti de muncă.
- Copiii născuți în căsătorie, copiii născuți în afara căsătoriei, copiii din căsătoriile precedente sau copiii înfiați de către decedat – au aceleași drepturi egale pentru a beneficia de pensie de urmaș.

³⁵¹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

³⁵² Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁵³ Învățământul secundar general, secundar profesional, post secundar profesional (colegii), superior, inclusiv în instituțiile teologice din țară sau cele din străinătate – până la absolvire, inclusiv pe perioada vacanțelor, însă care nu depășesc vârsta de 23 de ani.

³⁵⁴ Până la vârsta de 18 ani sau care au depășit această vârstă, dar au fost încadrate într-un grad de dizabilitate înainte de a fi împlinit 18 ani, iar cei care își continuă studiile cu frecvența la zi în învățământul secundar general, secundar profesional, post secundar profesional (colegii), superior, inclusiv în instituțiile teologice din țară sau cele din străinătate – până la absolvire, inclusiv pe perioada vacanțelor, însă care nu depășesc vârsta de 23 de ani.

- Copiii beneficiari de pensie de urmaș își păstrează dreptul la pensie și în cazul în care sunt înfiați.
- Părinții adoptivi beneficiază de aceleași drepturi și la pensie, ca și părinții firești.
- Soțul supraviețuitor, beneficiar de pensie de urmaș, își păstrează dreptul la pensie și în cazul în care acesta se recăsătorește.

Dreptul la pensie apare din momentul îndeplinirii condițiilor obligatorii:

<p><u>Confirmarea producerii unuia din următoarele evenimente:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> decesului declararea absenței fără veste declararea morții. <p>Confirmarea - existența statutului de urmaș.</p>	<p>Confirmarea stagiului de cotizare <u>nu este necesară.</u></p>
--	--

10.3.4.3. În ce termen și unde se depune cererea pentru stabilirea pensiei de urmaș?

În conformitate cu art. 31-32 ale *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³⁵⁵, cererea pentru stabilirea pensiei se depune, personal, la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (**CTAS**) în raza căreia își are domiciliul solicitantul. În conformitate cu art. 48-50 ale *Legii privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr.1544-XII din 23.06.1993*³⁵⁶, cererea pentru stabilirea pensiei se depune, personal, la Casa Națională de Asigurări Sociale.

Cererea este un formular tipizat, care se eliberează de CTAS și se completează în baza actului de identitate (buletinul de identitate) al solicitantului.

În cerere se indică toate actele care se prezintă la stabilirea pensiei.

După înregistrarea cererii, solicitantul pensiei va primi o recipisă care conține numărul de înregistrare și data primirii cererii.

La cerere se anexează următoarele documente:

În cazul decedatului civil:

- Carnetul de muncă (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie)
- Certificatul de deces (în original și copie)
- Diploma de studii superioare (în original și copie)
- Alte documente ce confirmă stagiul de cotizare
- Certificate de salariu (în original),

³⁵⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁵⁶ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

După caz:

- Certificat de la locul de studii, dacă urmașii sunt studenți (în original)
- Carnetul de muncă al tutorelui care îngrijește de copilul
- decedatului (în original și copie)
- Certificatul de înfiere, dacă urmașul este înfiat (în original și copie)
- Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie).

În cazul decedatului ca urmare a accidentului de muncă sau a unei boli profesionale:

- Carnetul de muncă (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie)
- Certificatul de deces (în original și copie)
- Certificate de salariu (în original)

După caz:

- Certificat de la locul de studii, dacă urmașii sunt studenți (în original)
- Carnetul de muncă al tutorelui care îngrijește de copilul decedatului (în original și copie)
- Certificatul de înfiere, dacă urmașul este înfiat (în original și copie)
- Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie)
  - Actul de cercetare a accidentului de muncă (în original și copie)
  - Concluzia Consiliului republican de boli profesionale

al Ministerului Sănătății (în original și copie)

În cazul decedatului cu sindromul „Cernobâl”:

- Legitimația de participant (în original și copie)
- Livretul militar (în original și copie)
- Certificate de la Organele Afacerilor Interne (în original)
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie)
- Certificatul de deces (în original și copie)
- Certificate de salariu (în original)

După caz:

- Certificat de la locul de studii, dacă urmașii sunt studenți (în original)
- Carnetul de muncă al tutorelui care îngrijește de copilul decedatului (în original și copie)
- Certificatul de înfiere, dacă urmașul este înfiat (în original și copie)
- Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie)
- Certificatul de înfiere sau de paternitate (în original și copie)

În cazul decedatului militar:

- Livretul militar (în original și copie)

- Legitimația de participant sau de serviciu militar (în original și copie)
- Certificatele de naștere ale copiilor (în original și copie)
- Certificatul de deces (în original și copie)
- Certificate de salariu (în original)

După caz:

- Certificat de la locul de studii, dacă urmașii sunt studenți (în original)
  - Carnetul de muncă al tutorei care îngrijește de copilul decedatului (în original și copie)
  - Certificatul de înfiere, dacă urmașul este înfiat (în original și copie)
  - Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie).

Termenele de depunere a cererii de stabilire a pensiei în cazul decedatului civil

Cererea cu documentele necesare se depun în termen de **90 de zile de la data apariției dreptului**.

Dacă persoana a depășit termenul de 90 de zile, pensia se va stabili nu din momentul apariției dreptului, ci din data depunerii cererii sau din data prezentării ultimului document anexat la cerere, conform art. 32 al *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*³⁵⁷.

Exemplu:

La data de **20 mai 2017** Ina Roșca a depus cererea și documentele necesare de stabilire a pensiei de urmaș, ca urmare a decesului soțului său pe data de **15 ianuarie 2017**. Prin urmare, pensia de urmaș a fost stabilită din data de **20 mai 2017** (data depunerii cererii), deoarece cererea a fost depusă după expirarea termenului de 90 de zile din data decesului.

Termenele de depunere a cererii de stabilire a pensiei în cazul decedatului militar:

Un termen exact pentru depunerea cererii de stabilire a pensiei nu este indicat, însă este determinat termenul în care ia naștere dreptul la pensie. În cazul unei depuneri întârziate a cererii, pensia pentru perioada precedentă se va plăti pentru cel mult 12 luni înainte de data depunerii cererii, dar nu mai devreme de data decesului. **Drept prevăzut în temeiul art. 50 al Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XII din 23.06.1993**³⁵⁸.

Exemplu:

Elena Cașu a depus cererea de stabilire a pensiei de urmaș la data de **12 aprilie 2017**, ca urmare a decesului soțului ei la data de **10 mai 2016**. Pensia de urmaș a fost stabilită din data de **10 mai 2016**, deoarece din momentul decesului și până la data depunerii cererii nu au trecut 12 luni.

Exemplu:

Nina Știrbu a depus cerere de stabilire a pensiei de urmaș la data de **10 iunie 2017**, ca urmare a decesului soțului ei la data de **18 ianuarie 2016**. Pensia de urmaș a fost stabilită din data de **10 iunie 2017**, deoarece din momentul decesului și până la data depunerii cererii au trecut 12 luni.

Important!

³⁵⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁵⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

Pentru urmașii minori, cererea se va depune de către părinții supraviețuitori sau de către tutore.

Dacă din cauza sănătății persoana nu poate să se deplaseze personal să depună cererea, setul de documente și cererea de solicitare a pensiei vor fi primite, de către persoana competentă angajată în CTAS, la domiciliul solicitantului sau în instituția spitalicească, dacă persoana este spitalizată.

Notă:

- Decizia privind acordarea sau respingerea dreptului la pensie este emisă de organul teritorial de asigurări sociale în termen de 30 de zile din data depunerii cererii cu toate actele necesare.
- Decizia de respingere a cererii de pensionare și motivul respingerii se expediază solicitantului în termen de 5 zile din data emiterii.
- Dacă persoana nu este de acord cu decizia Casei Teritoriale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată la Casa Națională de Asigurări Sociale.
- Dacă persoana nu este de acord nici cu decizia Casei Naționale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.

Adresele și telefoanele Casei Naționale de Asigurări Sociale și Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale pot fi găsite la sfârșitul acestui compartiment.

Calcularea și mărimea pensiei vor fi reflectate în paragraful [10.3.5](#) din prezentul capitol.

10.3.5. Calcularea pensiei

Pensia fiecărui solicitant va fi calculată conform formulelor sau coraportului procentual, prevăzute de lege pentru categoria de pensie solicitată. Mărimea pensiei solicitantului depinde de venitul realizat și de stagiul de cotizare total realizat, indici care se iau în considerare la calcularea pensiei. Dacă în urma calculului se obține o sumă mai mică decât pensia minimă stabilită prin lege, spre plată va fi stabilită pensia minimă conform categoriei pensiei.

Calcularea mărimii pensiei persoanelor strămutate pe teritoriul Republicii Moldova

- Pentru persoanele strămutate de pe teritoriul unui stat pe teritoriul Republicii Moldova și între aceste două state există încheiat un acord în domeniul asigurării cu pensii, iar după strămutare, persoanele au realizat pe teritoriul Republicii Moldova stagiul minim de cotizare necesar pentru calcularea venitului în scopul stabilirii pensiei, pensia se va calcula din venitul mediu lunar asigurat obținut pe teritoriul Republicii Moldova după strămutare.
- Pentru persoanele strămutate de pe teritoriul unui stat pe teritoriul Republicii Moldova și între aceste două state există încheiat un acord în domeniul asigurării cu pensii, iar după strămutare, persoanele nu au realizat pe teritoriul Republicii Moldova stagiul minim de cotizare necesar pentru calcularea venitului în scopul stabilirii pensiei, pensia se va calcula din salariul mediu lunar calculat unui lucrător de aceeași profesie (funcție) și calificare, angajat într-o activitate similară în Republica Moldova, în baza condițiilor de salarizare reglementate de stat în vigoare la momentul stabilirii pensiei. Confirmarea salariului mediu lunar se efectuează de către organul autorității publice centrale³⁵⁹ responsabil de politica în domeniul salarizării.

Pentru persoanele strămutate pe teritoriul Republicii Moldova de pe teritoriul unui stat care a făcut parte din fosta URSS cu care Republica Moldova nu are încheiat un acord în domeniul asigurării cu pensii, iar după strămutare persoanele nu au realizat pe teritoriul Republicii Moldova stagiul minim de cotizare necesar pentru calcularea venitului în scopul stabilirii pensiei, însă confirmă stagiul de cotizare realizat până la 31 decembrie 1991 pe teritoriul fostei URSS, pensia se stabilește conform formulelor **specificate și explicate prin exemplele din paragraful [10.3.5.1.1](#).**

³⁵⁹ Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

10.3.5.1. Calcularea și mărimea minimă a pensiei pentru limita de vârstă

Calcularea pensiei este reglementată de *Legea privind sistemul public de pensii nr. 156-XIV din 14.10.1998*³⁶⁰ și *Hotărârea Guvernului „Pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de calculare a pensiilor și modalitatea de confirmare a stagiului de cotizare pentru stabilirea pensiilor” nr. 165 din 21.03.2017*³⁶¹.

Astfel, la calcularea pensiei pentru limita de vârstă se ia în considerare stagiul de cotizare (stagiul de muncă) și salariul câștigat atât până la 01.01.1999, cât și stagiul de cotizare (stagiul de muncă) și salariul câștigat după 01.01.1999. Însă, în funcție de anumite situații, legiuitorul prevede câteva formule aplicate la calcularea pensiei pentru limita de vârstă, și anume:

- când asiguratul nu a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare sau stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999 este mai mic de 5 ani;
- când asiguratul a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare de cel puțin 5 ani;
- când asiguratul confirmă un stagiul de cotizare incomplet (un stagiul mai mare de 15 ani, dar mai mic decât cel necesar – art.42 din *Legea nr.156 din 14.10.1998*), iar în urma calculului pensia calculată este mai mică decât pensia minimă.
- când asiguratul solicită pensia anticipată.

10.3.5.1.1. Calcularea pensiei pentru limita de vârstă pentru asiguratul care nu a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare sau stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999 este mai mic de 5 ani

Exemplul

Dna Elena, născută la 30 mai 1960, la data de 15.06.2017 s-a adresat la Casa Teritorială de Asigurări Sociale cu o cerere, solicitând stabilirea pensiei pentru limita de vârstă. La cererea depusă la CTAS a anexat acte ce confirmă 27 ani 07 luni și 15 zile de stagiul de cotizare (vechime în muncă), diploma de studii superioare.

Din conținutul speței constatăm:

Vârsta – 57 de ani, împliniți la 30 mai 2017; **Stagiul total de cotizare** – 27 ani 07 luni și 15 zile, dintre care: stagiul de 4 ani 8 luni 20 de zile a fost realizat după 01.01.1999;

Un stagiul mai mic de 5 ani - realizat după 01.01.1999.

Pensia va fi calculată în baza următoarei formule:

Tt $P = P_{min} \times \frac{Tt}{2T_{min}} \times K_{pr}$	
unde:	
p	Cuantumul pensiei;
Pmin	Pensia minimă pentru limita de vârstă la data adresării pentru stabilirea pensiei; Conform legislației, la momentul adresării pensia minimă pentru limita de vârstă este

³⁶⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.18-21/104 din 25.01.2013.

	<p>echivalentul (în aceeași mărime) cuantumului venitului lunar minim garantat stabilit prin lege, adică 961,0 lei.</p> <p>Ce trebuie să știți!</p> <p>Începând cu 1 aprilie 2017, nivelul venitului lunar minim garantat constituie 961,0 lei (art. 4 al Legii bugetului de stat pentru anul 2017, nr. 279 din 16.12.2016)³⁶².</p> <p>Venitului lunar minim garantat în fiecare an poate fi modificat prin lege.</p>
T_t	<p><i>Stagiul total de cotizare (vechimea în muncă)</i> realizat în întreaga perioadă de activitate, exprimat în ani, cu o precizie de până la o unitate după virgulă.</p> <p>În exemplul nostru, stagiul de cotizare total este de 27 ani, 07 luni și 15 zile. Având în vedere că stagiul de cotizare se calculează în ani, cele 07 luni se împart la 12:</p> <p>$07 : 12 = 0,58 = 0,6$.</p> <p>Zilele nu se iau în considerare la calcularea stagiului de cotizare.</p> <p>Astfel, stagiul de cotizare care va fi luat în calcul în formulă este:</p> <p>T_t = 27 ani + 0,6 ani = 27,6 ani</p>
T_{min}	<p><i>Stagiul minim care acordă dreptul la pensie (15 ani);</i></p>
Kpr.	<p><i>Coeficientul nivelului profesional</i></p> <p>Coeficientul nivelului profesional este indicele corespunzător funcției îndeplinite, stabilit conform Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006 -14)³⁶³, care este egal cu:</p> <p>1,0 – pentru agricultori, muncitori necalificați (categoria 1-2 de calificare) și personalul auxiliar necalificat;</p> <p>1,2 – pentru muncitori cu calificare medie (categoria 3-4 de calificare);</p> <p>1,5 – pentru muncitori cu calificare înaltă (categoria 5-8 de calificare) și specialiști cu studii medii de specialitate;</p> <p>1,8 – pentru specialiști cu studii superioare;</p> <p>2,0 – pentru personalul de conducere la nivel de subdiviziune structurală;</p> <p>3,0 – pentru conducătorii de unități și locțiitorii lor.</p> <p>În exemplul nostru, Coeficientul nivelului profesional va constitui 1,8 – dna Elena confirmă că are studii superioare.</p> <p>Notă:</p> <ul style="list-style-type: none"> În cazul în care persoana a activat în funcții cu nivel profesional diferit, coeficientul nivelului profesional se stabilește corespunzător ocupației raportate la nivelul profesional cel mai înalt dintre ocupațiile prestate în ultimii 15 ani de activitate, dacă activitatea în funcția indicată a durat mai mult de un an. <p>Ce trebuie să știți!</p> <p>Salariul câștigat până la 01.01.1999 nu va fi utilizat în formulă pentru calcularea pensiei, dar pentru această perioadă v-a fi utilizat în formulă Coeficientul nivelului profesional.</p>

³⁶² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/943 din 27.12.2016.

³⁶³ Vezi Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr. 165 din 21.03.2017 „Pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de calculare a pensiilor și modalitatea de confirmare a stagiului de cotizare pentru stabilirea pensiilor”.

<p>În exemplul nostru, pensia dnei Elena constituie: 27,6</p> $P = 961,0 \times \frac{27,6}{2 \times 15} \times 1,8;$ $2 \times 15 = 30$ $27,6 : 30 = 0,92;$ $P = 961,0 \times 0,92 \times 1,8 = 1591,42$ <p style="text-align: center;">P = 1591,42</p>

Ce trebuie să știți!

Dacă, în condițiile confirmării unui stagiul de cotizare necesar, mărimea pensiei obținută în urma calculului este mai mică decât pensia minimă la momentul stabilirii pensiei, atunci veți beneficia de pensia minimă, care constituie **961,0 lei**.

10.3.5.1.2. Calcularea pensiei pentru limita de vârstă pentru asiguratul care a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare de cel puțin 5 ani

Exemplu

Dna Maria, născută la 25 mai 1960, s-a adresat la Casa Teritorială de Asigurări Sociale cu o cerere, solicitând stabilirea pensiei pentru limita de vârstă. La cererea depusă la CTAS a anexat acte ce confirmă 37 ani, 08 luni și 05 de zile de stagiul de cotizare (vechime în muncă).

Din conținutul speței constatăm:

Vârsta – 57 de ani, împliniți la 25 mai 2017

Stagiul total de cotizare – 37 ani 08 luni și 05 zile, dintre care stagiul de 15 ani 04 luni 10 zile a fost realizat după 01.01.1999

Un stagiul mai mare de 5 ani - realizat după 01.01.1999.

Pensia va fi calculată în baza următoarei formule:

P = 1,35% x Tt x Vav	
unde:	
P	<i>Quantumul pensiei;</i>
1,35%	<i>Rata de acumulare pentru anii de cotizare realizați după 1 ianuarie 1999, calculată în procente;</i>
T_t	<p><i>Stagiul total de cotizare (vechimea în muncă) realizat în întreaga perioadă de activitate, exprimat în ani, cu o precizie de până la o unitate după virgulă.</i></p> <p>În exemplul nostru, stagiul de cotizare total este de 37 ani, 08 luni și 05 zile. Având în vedere că stagiul de cotizare se calculează în ani, cele 08 luni se împart la 12:</p> $08 : 12 = 0,66 = 0,7.$ <p>Zilele nu se iau în considerare la calcularea stagiului de cotizare.</p>

	<p>Astfel, stagiul de cotizare care va fi luat în calcul în formulă este:</p> <p>$T_t = 37 \text{ ani} + 0,7 \text{ ani} = 37,7 \text{ ani}$</p>
Vav	<p><i>Venitul mediu lunar asigurat valorizat, determinat conform Anexei nr.1 la Legea privind sistemul public de pensii;</i></p> <p>Ce trebuie să știți!</p> <p>Venitul asigurat realizat după 01.01.1999, necesar pentru calcularea și stabilirea pensiei, nu va fi prezentat de către asigurat, acesta se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.</p> <p>Modalitatea de determinare a venitului asigurat valorizat va fi descrisă și exemplificată imediat la finele prezentului tabel.</p>
<p>În exemplul nostru, pensia dnei Maria constituie:</p> $P = 1635\% \times 3767 \times \mathbf{Vav}$ $P = 1635\% \times 3767 \times 3001643 =$ <p style="text-align: center;">P = 1527658</p>	

Venitul mediu asigurat valorizat se determină în baza următoarei formule:

$$V_{av} = \left[(\text{CON}_i : C_i) * K_{vi} : n \right]$$

unde:

V_{av} – venitul mediu lunar asigurat valorizat;

con_i – suma contribuțiilor individuale plătite pentru o anumită perioadă de luni³⁶⁴;

C_i – cota procentuală, de contribuție individuală stabilită într-o perioadă de timp - luni³⁶⁵ - **vezi în tabelul de mai jos;**

K_{vi} – coeficientul de valorizare a venitului asigurat³⁶⁶ - **vezi în tabelul de mai jos;**

n – numărul lunilor pentru care s-au calculat și s-au achitat contribuțiile.

Cotele de contribuție individuale pentru anii 1999-2016

aplicate la determinarea venitului anual asigurat

³⁶⁴ Aceasta reprezintă suma impozitelor sociale reținute din venitul persoanei asigurate.

³⁶⁵ Cotele de contribuție individuală lunară pentru fiecare an începând din 1999 și până în 2017 sunt reflectate în anexa nr. 2 din Hotărârea Guvernului nr. 165 din 21.03.2017.

³⁶⁶ Coeficientul de valorizare a venitului asigurat pentru fiecare an începând din 1999 și până în 2016 este reflectat în Anexa nr. 3 la Hotărârea Guvernului nr. 165 din 21.03.2017.

Anul	Cota de contribuție, %	Anul	Cota de contribuție, %	Anul	Cota de contribuție, %
1999	1	2005	2	2011	6
2000	1	2006	3	2012	6
2001	1	2007	4	2013	6
2002	1	2008	5	2014	6
2003	1	2009	6	2015	6
2004	2	2010	6	2016	6
				2017	6

Notă: Pentru anii în care contribuțiile de asigurare au fost plătite în taxă fixă, conform legii, la determinarea venitului anual asigurat se va aplica cota de contribuție totală de 29%.

Coeficienții de valorizare a venitului asigurat pentru anii 1999-2016

Anul	Sal. mediu lunar	Creșterea sal. mediu, %	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1999	304,6		1,0	1,3391	1,785	2,2702	2,9245	3,6215	4,3293	5,5716	6,7794	8,305	9,0204
2000	407,9	33,9		1,0	1,3329	1,6953	2,1839	2,7043	3,2329	4,1606	5,0625	6,2018	6,736
2001	543,7	33,3			1,0	1,2718	1,6384	2,0289	2,4254	3,1214	3,798	4,6527	5,0535
2002	691,5	27,2				1,0	1,2882	1,5952	1,907	2,4542	2,9863	3,6583	3,9734
2003	890,8	28,8					1,0	1,2383	1,4804	1,9051	2,3181	2,8398	3,0844
2004	1103,1	23,8						1,0	1,1954	1,5385	1,872	2,2933	2,4908
2005	1318,7	19,5							1,0	1,2869	1,5659	1,9183	2,0836
2006	1697,1	28,7								1,0	1,2168	1,4906	1,619
2007	2065,0	21,7									1,0	1,225	1,3306
2008	2529,7	22,5										1,0	1,0861
2009	2747,6	8,6											1,0

Anul	Salariul mediu lunar	Creșterea salariului mediu,	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016

		%							
1999	304,6		9,756	10,4826	11,4173	12,3608	13,6967	15,138	16,6907
2000	407,9	33,9	7,2854	7,8279	8,5259	9,2304	10,228	11,304	12,4638
2001	543,7	33,3	5,4657	5,8727	6,3964	6,925	7,6733	8,4806	9,3507
2002	691,5	27,2	4,2975	4,6175	5,0292	5,4448	6,0333	6,668	7,3521
2003	890,8	28,8	3,336	3,5844	3,904	4,2267	4,6834	5,1761	5,7072
2004	1103,1	23,8	2,694	2,8946	3,1527	3,4132	3,782	4,18	4,6088
2005	1318,7	19,5	2,2535	2,4213	2,6372	2,8552	3,1637	3,4965	3,8553
2006	1697,1	28,7	1,751	1,8814	2,0492	2,2185	2,4583	2,7169	2,9957
2007	2065,0	21,7	1,439	1,5462	1,6841	1,8233	2,0203	2,2329	2,462
2008	2529,7	22,5	1,1747	1,2622	1,3747	1,4884	1,6492	1,8227	2,010
2009	2747,6	8,6	1,0816	1,1621	1,2657	1,3703	1,5184	1,6782	1,8503
2010	2971,7	8,2	1,0	1,0745	1,1703	1,267	1,4039	1,5516	1,7108
2011	3193,0	7,4		1,0	1,0892	1,1792	1,3066	1,4441	1,5922
2012	3477,7	8,9			1,0	1,0826	1,1996	1,3258	1,4619
2013	3765,1	8,3				1,0	1,108	1,2246	1,3503
2014	4172,0	10,8					1,0	1,1052	1,2186
2015	4610,9	10,5						1,0	1,1026
2016	5084,0	10,3							1,0

Salariul dnei Maria constituie

An lun.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ianuarie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
februarie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
martie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
aprilie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
mai	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
iunie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
iulie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
august	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
septembrie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
octombrie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
noiembrie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000
decembrie	350	350	350	350	350	350	350	2000	5000	5000	6000

Total	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	24000	60000	60000	72000
-------	------	------	------	------	------	------	------	-------	-------	-------	-------

An lun.	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ianuarie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
februarie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
martie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
aprilie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
mai	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
iunie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
iulie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
august	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
septembrie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
octombrie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000
noiembrie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	
decembrie	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	
Total	72000	72000	72000	72000	72000	72000	72000	60000

Pentru o mai bună claritate, determinarea venitului mediu asigurat valorizat se va efectua în câțiva pași:

Pasul 1:

Determinăm suma contribuțiilor individuale plătite pentru anul 1999 de către asigurată:

- **Venitul anual pentru anul 1999 constituie - 4200 lei;**
- **Cota de contribuție individuală stabilită în perioada 1999 de cotizare – 1% lunar, respectiv, 12% anual.**

Deci 4200 lei * 12% = 504 lei, ceea ce înseamnă că dna Maria în anul 1999 din salariul câștigat a achitat contribuții individuale în sumă de 504 lei.

Pasul 2:

Determinăm venitul mediu asigurat valorizat al dnei Maria, pentru anul 1999, conform formulei indicate mai sus:

$$V_{av} = \left[(CON_i : C_i) * K_{vi} : n \right]$$

unde:

V_{av} – venitul mediu lunar asigurat valorizat;

con_i – suma contribuțiilor individuale plătite pentru anul 1999 **constituie 504 lei;**

C_i – cota procentuală de contribuție individuală stabilită în anul 1999 pentru 12 luni **constituie 12%;**

K_{vi} – coeficientul de valorizare a venitului asigurat pentru anul 1999 **constituie 16,6907;**

n – numărul lunilor pentru care s-au calculat și s-au achitat contribuțiile în anul 1999 – **12 luni**.

Prin urmare,

$$V_{av} = \left[(504 : 12\%) * 16,6907 \right] : 12 = \left[4200 * 16,6907 : 12 \right] = 70100,94 : 12 = 5841,75$$

Ca rezultat, venitul mediu asigurat valorizat al dnei Maria, pentru anul 1999, constituie 5841,75 lei.

În continuare, potrivit acțiunilor din pasul 1 și pasul 2, se determină venitul mediu asigurat valorizat pentru următorii ani: 2000; 2001; 2002, respectiv, până în anul stabilirii pensiei, din tabelele de mai sus fiind înlocuite în formulă coeficientul anului corespunzător, cota de contribuție, salariul câștigat pentru anul respectiv și cota de contribuție individuală stabilită pentru anul corespunzător.

Ce trebuie să știți!

Venitul mediu asigurat valorizat practic poate fi determinat printr-o metodă mai simplă și mai accesibilă pentru fiecare asigurat și anume, venitul real câștigat se înmulțește la coeficientul anului corespunzător și se împarte la numărul de luni, adică: Sal. anual * K : n.

Conform acestei metode, vom determina venitul mediu asigurat valorizat al aceluiași an 1999.

- **Salariul câștigat în 1999 constituie 4200 lei;**
- **Coeficientul pentru anul 1999 constituie 16,6907**
- **Numărul lunilor lucrate în 1999 constituie 12 luni,**

prin urmare, $V_{av} = (4200 * 16,6907) : 12 = 70100,94 : 12 = 5841,75$

Dacă comparăm rezultatul obținut pentru determinarea venitului mediu asigurat valorizat, calculate prin două metode observăm că acesta este identic.

Din aceste considerente, pentru determinarea venitului mediu asigurat valorizat poate fi utilizată metoda mai simplă: Sal. anual * K : n.

Pasul 3:

Venitul asigurat valorizat determinat pentru fiecare an lucrat după 1998 până la anul stabilirii pensiei se adună și se împarte la numărul de luni pentru perioada respectivă.

În exemplul nostru vom lua în calcul perioada 1999-2005.

Prin urmare, conform tabelului de mai sus salariul anual câștigat de dna Maria în perioada anilor 1999-2005 constituie 4200 lei pentru fiecare an, iar acesta urmează a fi valorizat, după cum urmează:

$$V_{av} = 4200 * 16,6907 = 70100,94 \text{ – pentru anul 1999;}$$

$$V_{av} = 4200 * 12,4638 = 52347,96 \text{ – pentru anul 2000;}$$

$$V_{av} = 4200 * 9,3507 = 39272,94 \text{ – pentru anul 2001;}$$

$$V_{av} = 4200 * 7,3521 = 30878,82 \text{ – pentru anul 2002;}$$

$$V_{av} = 4200 * 5,7072 = 23970,24 \text{ – pentru anul 2003;}$$

$$V_{av} = 4200 * 4,6088 = 19356,96 \text{ – pentru anul 2004;}$$

$$V_{av} = 4200 * 3,8553 = 16192,26 \text{ – pentru anul 2005;}$$

252120,12 - reprezintă suma venitului valorizat realizat pentru anii 1999 – 2005.

Suma obținută se împarte la numărul de luni din perioada de calcul al venitului asigurat valorizat, adică a anilor 1999 – 2005, ceea ce constituie 84 de luni.

$$252120,12 : 84 = 3001,43$$

Deci, venitul mediu lunar asigurat valorizat al dnei Maria constituie **3001,43 lei**.

Ce trebuie să știți!

Dacă, în condițiile confirmării unui stagiou de cotizare necesar, mărimea pensiei obținută în urma calculului este mai mică decât pensia minimă la momentul stabilirii pensiei, atunci veți beneficia de pensia minimă, care constituie **961,0 lei**.

Cuquantumul pensiei minime în fiecare an poate fi modificat.

Începând cu 1 aprilie 2017, **nivelul veniturii lunar minim garantat** constituie **961,0 de lei** (art. 4 al Legii bugetului de stat pentru anul 2017, nr. 279 din 16.12.2016)³⁶⁷.

Venitul lunar minim garantat în fiecare an poate fi modificat prin lege.

10.3.5.1.3. Calcularea pensiei pentru limita de vârstă pentru asiguratul care confirmă un stagiou de cotizare incomplet (un stagiou mai mare de 15 ani, dar mai mic decât cel necesar³⁶⁸), iar pensia calculată este mai mică decât pensia minimă

Exemplu

Ana Macovei, născută la 27.04.1960, la data de 24.05.2017 s-a adresat la Casa Teritorială de Asigurări Sociale cu cerere solicitând stabilirea pensiei pentru limită de vârstă. La cererea depusă la CTAS a anexat acte ce confirmă 20 ani, 03 luni și 22 de zile de stagiou de cotizare (vechime în muncă).

Din conținutul speței constatăm:

Vârsta – 57 de ani, împliniți la 25 mai 2017

Stagiul total de cotizare – 20 ani, 03 luni și 22 zile, dintre care stagiul de 01 ani 06 luni 18 zile a fost realizat după 01.01.1999.

Pensia va fi calculată în baza următoarei formule:

$P = P_{min} \times \frac{T_t}{T_l}$	
<p>Unde:</p>	
P	Cuquantumul pensiei;
P_{min}	Pensia minimă pentru limita de vârstă la data adresării pentru stabilirea pensiei; Conform legislației, la momentul adresării pensia minimă pentru limita de vârstă este echivalentul cuantumulii veniturii lunar minim garantat stabilit prin lege, adică 961,0 lei . Ce trebuie să știți! Începând cu 1 aprilie 2017, nivelul veniturii lunar minim garantat constituie 961,0 lei (art. 4 al Legii bugetului de stat pentru anul 2017, nr. 279 din 16.12.2016). Venitul lunar minim garantat în fiecare an poate fi modificat prin lege.
T_t	Stagiul total de cotizare (vechimea în muncă) realizat în întreaga perioadă de activitate, dar nu mai puțin de 15 ani , exprimat în ani, cu o precizie de până la o unitate după virgulă.

³⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/943 din 27.12.2016.

³⁶⁸ Art. 42 din Legea nr. 156 din 14.10.1998.

	<p>În exemplul nostru, stagiul de cotizare total este de 20 ani, 03 luni și 22 zile. Având în vedere că stagiul de cotizare se calculează în ani, cele 03 luni se împart la 12:</p> $03 : 12 = 0,25 = 0,3.$ <p>Zilele nu se iau în considerare la calcularea stagiului de cotizare.</p> <p>Astfel, stagiul de cotizare care va fi luat în calcul în formulă este:</p> $T_t = 20 \text{ ani} + 0,3 \text{ ani} = 20,3 \text{ ani}$
T_t	<p><i>Stagiul de cotizare complet necesar la data stabilirii pensiei;</i></p> <p>Conform legii (art. 42 din Legea nr.156 din 14.10.1998), stagiul de cotizare necesar, la data stabilirii pensiei, pentru femei constituie 30 de ani.</p>
<p>În exemplul nostru, pensia minimă diminuată proporțional stagiului de cotizare realizat al dnei Ana Macovei constituie:</p> $P = 961,0 \times \frac{20,3}{30};$ $20,3 : 30 = 0,7;$ $P = 961,0 \times 0,7 = 672,7$ $P = 672,7$	

Ce trebuie să știți!

În cazul în care pensia calculată în condițiile unui stagi de cotizare incomplet este sub nivelul pensiei minime, asiguratul nu va beneficia de o pensie minimă, dar i se acordă o **pensie minimă diminuată proporțional stagiului de cotizare realizat.**

10.3.5.1.4. Calcularea pensiei pentru limita de vârstă pentru asiguratul care solicită pensia anticipată

Exemplu

DI Ion, născut la 26.05.1957, la data de 24.05.2017 s-a adresat la Casa Teritorială de Asigurări Sociale cu cerere solicitând stabilirea anticipată a pensiei pentru limită de vârstă. La cererea depusă la CTAS a anexat acte ce confirmă 35 ani, 03 luni și 20 zile de stagi de cotizare (vechime în muncă).

Din conținutul speței constatăm:

Vârsta – 60 de ani, împliniți la 26 mai 2017, ce confirmă că este solicitată mai devreme cu trei ani decât vârsta standard (63 ani)

Stagiul total de cotizare – 35 ani, 03 luni și 20 zile

Perioadele necontributive³⁶⁹ – nu sunt incluse în stagiul de cotizare.

Pensia va fi calculată în baza următoarei formule:

$P = 1,35\% \times T_{as} \times V_{av},$
unde:

³⁶⁹ Vezi paragraful 10.2 din prezentul capitol.

Pa	<i>Pensia anticipată pentru limită de vârstă;</i>
1,3 5%	<i>Rata de acumulare pentru anii de cotizare realizați după 1 ianuarie 1999, calculată în procente;</i>
Tas	<p><i>Stagiul de cotizare (vechimea în muncă) realizat în întreaga perioadă de activitate, care însumează doar perioadele contributive și care nu poate fi mai mic decât stagiul complet de cotizare, exprimat în ani, cu o precizie de până la o unitate după virgulă.</i></p> <p><i>În exemplul nostru, stagiul de cotizare total este de 35 ani, 03 luni și 20 zile. Având în vedere că stagiul de cotizare se calculează în ani, cele 03 luni se împart la 12:</i></p> <p><i>03 : 12 = 0,25 = 0,3.</i></p> <p><i>Zilele nu se iau în considerare la calcularea stagiului de cotizare.</i></p> <p><i>Astfel, stagiul de cotizare care va fi luat în calcul în formulă este:</i></p> <p>Tas = 35 ani + 0,3 ani = 35,3 ani</p>
Vav	<p><i>Venitul mediu lunar asigurat valorizat, determinat conform Anexei nr.1 la Legea privind sistemul public de pensii; vezi exemplul detaliat de calculare a venitului asigurat valorizat în în paragraful 10.3.5.1.2. În exemplul dat vom utiliza același venit asigurat valorizat calculat în paragraful indicat supra.</i></p> <p>Ce trebuie să știți!</p> <p><i>Venitul asigurat realizat după 01.01.1999, necesar pentru calcularea și stabilirea pensiei, nu va fi prezentat de către asigurat, acesta se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.</i></p>
<p>În exemplul nostru, pensia dlui Ion constituie:</p> $P = 1635\% \times 3563 \times Vav$ $P = 1635\% \times 3563 \times 3001643 =$ <p style="text-align: center;">P = 1430633</p>	

Notă:

- Aceeași modalitate și aceleași formule de calculare a pensiei sunt aplicate și în cazul stabilirii pensiei pentru limita de vârstă pe baze de înlesniri, descrise la paragraful [10.3.2.3](#) al prezentului capitol.

Cuantumul minim al pensiei pentru limita de vârstă

De la 1 aprilie 2017 cuantumul pensiei minime pentru limita de vârstă va fi unul diferențiat pentru pensiile aflate în plată la data de 01.04.2017 și pentru pensiile stabilite de la data de 01.04.2017 și va constitui:

- **1026,35 de lei** - pensia minimă indexată aflată în plată la data de 01.04.2017
- **961,0 lei** – pensia minimă stabilită de la data de 01.04.2017.

Ce trebuie să știți!

De la 1 iulie 2014 se acordă lunar suport financiar de stat beneficiarilor de pensii pentru limita de vârstă, dacă mărimea pensiei nu depășește 1500 lei, în mărime de:

- beneficiarilor de pensii integrale pentru limită de vârstă – 180 de lei;
- beneficiarilor de pensii incomplete pentru limită de vârstă – 100 de lei.

În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii pentru limita de vârstă li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportul financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

10.3.5.2. Calcularea și mărimea minimă a pensiei de dizabilitate, în cazul asiguratului cu statut civil³⁷⁰

Conform prevederilor *Legii nr. 156 –XIV din 14.10.1998³⁷¹ și Hotărârii Guvernului nr. 165 din 21.03.2017³⁷²*, la calcularea pensiei de dizabilitate se ia în considerare stagiul de cotizare (stagiul de muncă) total realizat până la stabilirea pensiei și salariul câștigat după 01.01.1999, însă în funcție de anumite situații, legiuitorul prevede câteva formule aplicate la calcularea pensiei de dizabilitate, și anume:

- când asiguratul, încadrat într-un grad de dizabilitate, a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare de cel puțin 2 ani;
- când asiguratul, încadrat într-un grad de dizabilitate, nu a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare sau stagiul de cotizare realizat după 1 ianuarie 1999 este mai mic de 2 ani;
- calcularea pensiei de dizabilitate stabilite până la 01.04.2017 în cazul încadrării în alt grad de dizabilitate;
- calcularea pensiei de dizabilitate cu sindromul „Cernobâl”.

10.3.5.2.1. Calcularea pensiei de dizabilitate pentru asiguratul care a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare de cel puțin 2 ani

Pensia de dizabilitate se calculează, în raport cu gradul de dizabilitate, în baza următoarelor formule:

Pentru dizabilitate severă	$P = 0,42 \times V_{av} + \frac{T_t \times V_{av} \times 0,1}{T_{max}}$
Pentru dizabilitate accentuată	$P = 0,35 \times V_{av} + \frac{T_t \times V_{av} \times 0,1}{T_{max}}$
Pentru dizabilitate medie	$P = 0,20 \times V_{av} + \frac{T_t \times V_{av} \times 0,1}{T_{max}}$

Exemplu

Dna Maria, născută la 24 martie 1977, a fost expertizată în cadrul CDDCM la 20 mai 2017, iar în urma expertizării i-a fost determinată dizabilitatea severă. La cererea depusă la Casa Teritorială de Asigurări Sociale

³⁷⁰ Legea nr. 156 din 14.10.1998.

³⁷¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁷² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.85-91/235 din 24.03.2017.

a anexat acte ce confirmă 16 ani 05 luni și 18 zile stagiu de cotizare (vechime în muncă). Actele anexate confirmă că după 01.01.1999 asigurata a activitat 3 ani și 4 luni.

Din conținutul speței constatăm:

stagiul total de cotizare realizat – constituie 16 ani 05 luni și 18 zile

stagiul necesar pentru stabilirea pensiei de dizabilitate este de 13 ani - corespunzător vârstei (40 de ani) pe care o confirmă asigurata.

Un stagiul mai mare de 2 ani - realizat după 01.01.1999.

Pensia în exemplul nostru va fi calculată în baza următoarei formule:

$$P = 0,42 \times V_{av} + \frac{T_t}{T_{max}} \times V_{av} \times 0,1;$$

unde:

P	<i>mărimea pensiei de dizabilitate</i>
0,42	<i>indice stabil în formulă, care reprezintă partea pensiei calculate din venitul mediu lunar asigurat valorizat, în funcție de gradul de dizabilitate, care este caracteristic pentru dizabilitatea severă, pentru dizabilitatea accentuată - este 0,35. pentru dizabilitatea medie - este 0,20. Pentru a calcula pensia de dizabilitate accentuată și medie, este necesar de a schimba în formula de mai sus indicile corespunzător, celelalte elemente ale formulei rămânând neschimbate.</i>
Vav	<i>venitul mediu lunar asigurat valorizat, dar care nu poate fi mai mare decât mărimea dublă a salariului mediu pe țară pe anul precedent anului stabilirii pensiei. Vezi exemplul detaliat de calculare a venitului asigurat valorizat în paragraful 10.3.5.1.2. În exemplul dat vom utiliza același venit asigurat valorizat calculat în paragraful indicat supra. Ce trebuie să știți! Venitul asigurat realizat după 01.01.1999, necesar pentru calcularea și stabilirea pensiei, nu va fi prezentat de către asigurat, acesta se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.</i>
Tt	<i>stagiul total de cotizare realizat. În exemplul nostru, stagiul de cotizare real este de 16 ani, 05 luni și 18 zile. Având în vedere că stagiul de cotizare se calculează în ani, cele 05 luni se împart la 12. 05 : 12 = 0,4. Zilele nu se iau în considerare la calcularea stagiului de cotizare. Deci, stagiul de cotizare real este de 16 ani + 0,4 ani = 16,4 ani.</i>
Tmax	<i>Stagiul de cotizare maxim potențial de la vârsta de 18 ani până la vârsta generală de</i>

	<p>pensionare, care în formulă este egal cu 39 de ani, pentru femei, și 40 ani, pentru bărbați. Începând din 01.07.2018, Tmax va constitui 40 ani atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Rezultatul coraportului dintre stagiul total și stagiul maxim se rotunjește cu precizia de trei cifre după virgulă.</p>
0,1	<i>indice stabil în formulă</i>
<p>În exemplul dat, pensia de invaliditate a dnei Maria va fi:</p> $P = 0,42 \times V_{av} + \frac{16,4}{39} \times V_{av} \times 0,1;$ $16,4 : 39 = 0,421$ $P = 0,42 \times 3001,43 + 0,921 \times 3001,43 \times 0,1 = 1260,60 + 276,43 = 1537,03 \text{ lei}$ $P = 1537,03 \text{ lei}$	

Ce trebuie să știți!

Dacă mărirea pensiei obținută în urma calculului este mai mică decât pensia minimă la momentul stabilirii pensiei, atunci veți beneficia de pensia minimă prevăzută de lege la momentul stabilirii.

Quantumul pensiei minime în fiecare an poate fi modificat.

10.3.5.2.2. Calcularea pensiei de dizabilitate pentru asiguratul care nu a realizat după 01.01.1999 un stagiul de cotizare sau stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999 este mai mic de 2 ani

Dacă asiguratul, căruia i-a fost determinată dizabilitatea, confirmă stagiul necesar corespunzător vârstei pentru stabilirea pensiei de dizabilitate, însă acest stagiul este realizat până la 01.01.1999, sau dacă stagiul de cotizare realizat după 01.01.1999 este mai mic de 2 ani, pensia nu se va calcula în baza unor formule și nu va fi luat în considerare venitul câștigat.

Pensia va fi stabilită în mărime minimă, prevăzută de lege la momentul stabilirii, care este exprimată procentual corespunzător gradului de dizabilitate, calculată din venitul lunar minim garantat stabilit prin lege, după cum urmează:

- **în cazul unei dizabilități severe - 75%** din cuantumul venitului lunar minim garantat;
- **în cazul unei dizabilități accentuate - 70%** din cuantumul venitului lunar minim garantat;
- **în cazul unei dizabilități medii - 50%** din cuantumul venitului lunar minim garantat.

Începând cu 1 aprilie 2017, **nivelul venitului lunar minim garantat** constituie **961,0 lei** (art. 4 al Legii bugetului de stat pentru anul 2017, nr. 279 din 16.12.2016)³⁷³.

Venitul lunar minim garantat în fiecare an poate fi modificat prin lege.

Quantumul minim al pensiei de dizabilitate stabilite de la data de 01.04.2017 constituie:

- **720,75 lei** – mărirea pensiei de dizabilitate severă (75% din 961,0 lei);
- **672,70 lei** – mărirea pensiei de dizabilitate accentuată (70% din 961,0 lei);
- **480,50 lei** – mărirea pensiei de dizabilitate medie (50% din 961,0 lei).

³⁷³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/943 din 27.12.2016.

Ce trebuie să știți!

De la 1 aprilie 2017 cuantumul minim al pensiei de dizabilitate va fi unul diferențiat pentru pensiile aflate în plată la data de 01.04.2017 și pentru pensiile stabilite de la data de 01.04.2017.

Cuantumul minim al pensiei indexate de dizabilitate aflate în plată la data de 01.04.2017 constituie:

- **769,76 lei** – mărimea pensiei de **dizabilitate severă**;
- **718,44 lei** – mărimea pensiei de **dizabilitate accentuată**;
- **513,17 lei** – mărimea pensiei de **dizabilitate medie**.

Ce trebuie să știți!

De la 1 iulie 2014 se acordă lunar suport financiar de stat beneficiarilor de pensii de dizabilitate, dacă mărimea pensiei nu depășește 1500 lei, în mărime de:

- beneficiarilor de pensii de dizabilitate severă (gradul 1) – **180 de lei**;
- beneficiarilor de pensii de dizabilitate accentuată (gradul 2) – **120 de lei**;
- beneficiarilor de pensii de dizabilitate medie (gradul 3) – **100 de lei**.

În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

10.3.5.2.3. Calcularea pensiei de dizabilitate stabilite până la 01.04.2017, în cazul încadrării în alt grad de dizabilitate

În cazul în care, până la 1 aprilie 2017, asiguratul a fost încadrat într-un grad de dizabilitate, iar după această dată a fost încadrat în alt grad de dizabilitate, cuantumul pensiei pentru noul grad de dizabilitate se determină **conform modului în vigoare la data stabilirii inițiale a pensiei de dizabilitate**, luându-se în considerare venitul mediu lunar asigurat și stagiul de cotizare incluse în calculul inițial al pensiei de dizabilitate.

Noua mărime a pensiei se determină prin indexarea rezultatului obținut ținând cont de toate indexările (recalculările) efectuate de la anul stabilirii inițiale a pensiei de dizabilitate până la anul stabilirii noului grad de dizabilitate.

Exemplu

Dna Galina, anul nașterii 14.03.1973, este beneficiară de pensie de invaliditate, gradul 3 (**dizabilitate medie**), determinată la data de 10.05.2014. La momentul stabilirii pensiei a confirmat un stagiul de cotizare de 06 ani 08 luni 15 zile realizat până la 01.01.1999. A prezentat certificatul privind salariul câștigat pentru perioada anilor 1992 -1998. După o nouă expertizare repetată, la data de 20.05.2017 dna Galina a fost încadrată în grad de **dizabilitate accentuată (invaliditate de gradul 2)**.

Din conținutul speței constatăm:

Stagiul de cotizare confirmat la momentul stabilirii inițiale a pensiei constituie 06 ani 08 luni 15 zile;

Stagiul de cotizare necesar la momentul stabilirii inițiale a pensiei constituie 5 ani;

Salariul câștigat luat în calcul la stabilirea pensiei constituie 3, 14567³⁷⁴;

Încadrarea într-un alt grad de dizabilitate - 20.05.2017.

Prin urmare, **la momentul determinării primare** a dizabilității (mai 2014) pensia a fost calculată conform formulei în vigoare pentru calcularea pensiei la momentul stabilirii inițiale a pensiei (mai 2014).

Pentru invalizii de gradul III (**dizabilitate medie**) – $P_v = 85 + 0,07 \times S_m \times K$;

Pentru invalizii de gradul I (**dizabilitate severă**) – $P_v = 130 + 0,20 \times S_m \times K$;

Pentru invalizii de gradul II (**dizabilitate accentuată**) – $P_v = 125 + 0,15 \times S_m \times K$.

$$P_v = 85 + 0,07 \times 3765, 10 \times 3, 14567$$

$$P_v = 85 + (0,07 \times 3765, 10 \times 3, 14567) = 85 + 829, 06$$

$$P_v = 85 + 829, 06 = 914,06 \text{ lei.}$$

Ulterior, mărimea pensiei obținute în rezultatul calculului (**914,06 lei**), anual la data de unu aprilie a fost supusă indexării.

La momentul încadrării în alt grad de dizabilitate (20.05.2017), legislația în vigoare prevede o altă modalitate și alte formule pentru calcularea pensiei. Astfel, potrivit modalității actuale de calculare a pensiei, dna Galina ar avea dreptul la o pensie minimă pentru dizabilitate accentuată (vezi paragraful [10.3.5.2.2](#)).

În reglementarea actuală în vigoare de la 01.04.2017 privind calcularea pensiei, legiuitorul prevede expres modalitatea de calcul a pensiei de invaliditate stabilite în baza mecanismului de calcul anterior datei 01.04.2017, în cazul când aceste pensii urmează a fi recalulate ca urmare a modificării gradului de dizabilitate.

Deci, în exemplul nostru pensia dnei Galina va fi calculată, după cum urmează:

$$P_v = 125 + 0,15 \times S_m \times K,$$

Unde:

S_m - *Salariul mediu lunar pe țară*, determinat pentru anul anterior anului de stabilire a pensiei. Salariul mediu lunar pe țară se calculează și se publică anual de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova³⁷⁵.

În exemplul nostru, cererea de stabilire a pensiei de invaliditate a fost depusă în 2014. În acest caz, se va lua în calcul salariul mediu lunar pe țară pentru anul 2013, care a constituit: **3765,10 lei**;

K - *reprezintă salariul mediu al asiguratului exprimat în coeficient individual, care întotdeauna se va utiliza cel existent la momentul stabilirii inițiale a pensiei asiguratului.*

În exemplul nostru, K individual constituie: **3, 14567**.

$$P_v = 125 + 0,15 \times 3765, 10 \times 3, 14567$$

$$P_v = 125 + (0,15 \times 3765, 10 \times 3, 14567) = 125 + 1776,56$$

$$P_v = 125 + 1776, 56 = 1901,56 \text{ lei}$$

Ulterior, mărimea pensiei obținute în rezultatul calculului (**1901,56 lei**) va fi supusă indexării efectuate în fiecare an, începând din 2015 până în anul curent, iar mărimea obținută va constitui pensia calculată corespunzător gradului de dizabilitate accentuată.

³⁷⁴ Conform formulelor de calcul la momentul stabilirii inițiale a pensiei de dizabilitate (mai 2014), salariul realizat până la 01.01.1999, prezentat la stabilirea pensiei, era utilizat în formula de calcul fiind transformat în coeficient individual (K).

³⁷⁵

http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_03%20FM_SAL_010_serii%20lunare/SAL015000.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Ce trebuie să știți!

La pensie se acordă lunar un **suport financiar de stat în sumă de 180 de lei** beneficiarilor de pensii al căror cuantum **nu depășește 1500 de lei**.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

10.3.5.3. Calcularea și mărimea minimă a pensiei de dizabilitate în cazul asiguratului cu statut militar³⁷⁶

Conform art. 22 ale *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XII din 23.06.1993³⁷⁷*, se stabilește următoarea mărime a pensiei de dizabilitate:

<u>Persoane cu dizabilități de pe urma războiului:</u>	<u>Persoane(militari) cu dizabilități</u>
<p>persoanelor cu dizabilități severe și accentuate — 75% din suma câștigului, pensia minimă va constitui;</p> <p>persoanelor cu dizabilități medii – 50% din suma câștigului.</p> <p>Aceste prevederi nu se extind asupra militarilor în termen.</p>	<p>persoanelor cu dizabilități severe – 75% din suma câștigului;</p> <p>persoanelor cu dizabilități accentuate – 55% din suma câștigului;</p> <p>pentru persoanele cu dizabilități medii – 30% din suma câștigului.</p> <p>Aceste prevederi nu se extind asupra militarilor în termen.</p>

Ce trebuie să știți!

Pensia se calculează din următoarele venituri: salariul funcției, salariul pentru gradul militar sau special, sporul procentual pentru vechime în serviciu primite înainte de concediere, precum și din media lunară a altor recompense, plăți, sporuri și suplimente primite în ultimul an de serviciu, **cu excepția plăților** compensatorii și a indemnizației bănești unice în mărimea sumei mijloacelor bănești de întreținere pe un an.

Beneficiarilor de pensie, în afara pensiei, li se mai acordă alocații lunare de stat conform *Legii cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație nr. 121 din 03.05.2001³⁷⁸*. (Despre alocațiile lunare, vezi paragraful [10.8.2.1](#) din prezentul capitol).

Important!

Majorările pensiei de dizabilitate:

135 lei – militarilor care au îndeplinit serviciul prin contract și persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne care au luat parte la acțiuni de luptă în timp de pace;

75 lei – persoanelor supuse pe nedrept represiunilor, reclusiunii sau tratamentului în instituții de psihiatrie;

³⁷⁶ Legea nr. 1544 din 23.06.1993.

³⁷⁷ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51/280 din 08.05.2001.

35 lei – persoanelor supuse represiunilor nedrepte și familiilor acestora, care s-au aflat în locuri de exil (deportare);

300 lei – persoanelor condamnate pentru infracțiuni politice și ulterior reabilitate care s-au aflat în locuri de recluziune (în închisori) și foștilor deținuți în lagăre de concentrare fasciste, în ghetouri și în alte locuri de deținere forțată.

Majorări prevăzute conform art. 26 al *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XII din 23.06.1993*³⁷⁹.

Ce trebuie să știți!

Majorările prevăzute supra nu se acordă concomitent persoanelor care primesc alocație lunară de stat conform *Legii cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație nr. 121 din 03.05.2001*³⁸⁰ (**Despre alocațiile lunare, vezi paragraful 10.8.2.1 din prezentul capitol**).

Mărimea minimă a pensiei de dizabilitate stabilite până la 01.04.2017

Ce trebuie să știți!

Mărimile minime de 504 lei; 336 lei; 252 lei; 168 lei, menționate în art. 23 din *Legea nr. 1544 din 23.06.1993*, sunt stabilite din ianuarie 2006 și ulterior sunt indexate anual la unu aprilie până în anul curent 2017, iar sumele obținute reprezintă cuantumul minim al pensiei de dizabilitate începând cu 01.04.2017.

Pentru persoanele cu dizabilități de pe urma războiului³⁸¹

- **din rândurile soldaților în termen**
  - pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate – **1119, 25 lei, (504, 0 lei supusă indexărilor)**;
  - pentru persoanele cu dizabilități medii – **559,61 lei (252, 0 lei supusă indexărilor)**;
- **din rândurile caporalilor, sergenților și plutonierilor în termen**
  - pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate – **110% din (504,0 lei supusă indexărilor) = 1231,16 lei**;
  - pentru persoanele cu dizabilități medii - **110% din (252,0 lei supusă indexărilor) = 615, 60 lei**.

Pentru persoanele încadrate în grad de dizabilitate în urma participării la acțiunile de luptă din Afganistan și în urma acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței Republicii Moldova din rândul militarilor în termen³⁸²

- în grad de dizabilitate severă – **3500 lei**
- în grad de dizabilitate accentuată – **2500 lei**
- în grad de dizabilitate medie – **1500 lei**.

Pentru persoanele cu dizabilități (militari)³⁸³:

³⁷⁹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51/280 din 08.05.2001.

³⁸¹ Art.21 lit.a), art. 23 din *Legea nr. 1544 din 23.06.1993*.

³⁸² *Legea nr.72 din 13.04.2017 pentru completarea articolului 23 din Legea asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr.1544/1993*, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-161/263, 19.05.2017.

- **din rândurile soldaților în termen**
  - pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate – **746, 17 lei, (336, 0 lei supusă indexărilor);**
  - pentru persoanele cu dizabilități medii – **373,07 lei (168,0 lei supusă indexărilor);**
- **din rândurile caporalilor, sergenților și plutonierilor în termen**
  - pentru persoanele cu dizabilități severe și accentuate - **110% din (336,0 lei supusă indexărilor) = 820, 75 lei;**
  - pentru persoanele cu dizabilități medii - **110% din (168,0 lei supusă indexărilor) = 410,40 lei.**

Beneficiarilor de pensie în afara pensiei li se mai acordă alocații lunare de stat conform Legii cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație nr. 121 din 03.05.2001³⁸⁴. (Despre alocațiile lunare, vezi paragraful [10.8.2.1](#) din prezentul capitol).

Ce trebuie să știți!

La pensie se acordă lunar **suport financiar de stat în sumă de 180 de lei** beneficiarilor de pensii, indiferent de gradul de dizabilitate, al căror cuantum **nu depășește 1500 lei**. În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

10.3.5.4. Calcularea pensiei de dizabilitate cu sindromul „Cernobâl”

Ce trebuie să știți!

1. Participanții la lichidarea consecințelor catastrofei de la Cernobâl, cu excepția participanților din rândurile militarilor, au dreptul de a opta în temeiul cărei legi vor solicita stabilirea și calcularea pensiei de dizabilitate. Opțiunea le oferă posibilitatea de a solicita stabilirea pensiei și, respectiv, calcularea acesteia în temeiul:
  - **Legii privind sistemul public de pensii nr. 156 –XIV din 14.10.1998**
  - **Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909-XII din 30.01.1992.**

În situația în care, participanții la lichidarea consecințelor catastrofei de la Cernobâl, încadrați în grad de dizabilitate, optează pentru stabilirea și calcularea pensiei în temeiul *Legii nr.156 din 14.10.1998*³⁸⁵, atunci pentru calcularea pensiei vor fi aplicate formulele de calculare a pensiei de dizabilitate prevăzute în *HG nr. 165 din 21.03.2017*³⁸⁶. (Descrierea acestui mecanism de calculare, aplicabil diferitor situații, explicat și exemplificat este reflectat în paragrafele [10.3.5.2.1](#) – [10.3.5.2.3](#) din prezentul capitol).

³⁸³ Art.21 lit.b), art. 23 din Legea nr. 1544 din 23.06.1993.

³⁸⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51/280 din 08.05.2001.

³⁸⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

³⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.85-91/235 din 24.03.2017.

2. Participanții la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobâl, din rândurile militarilor, au dreptul de a opta în temeiul cărei legi vor solicita stabilirea și calcularea pensiei de dizabilitate. Opțiunea le oferă posibilitatea de a solicita stabilirea pensiei și, respectiv, calcularea acesteia în temeiul:

- **Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544 –XII din 23.06.1993³⁸⁷**

- **Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909-XII din 30.01.1992³⁸⁸.**

În situația în care participanții la lichidarea avariei catastrofei de la Cernobâl, încadrați în grad de dizabilitate, optează pentru stabilirea și calcularea pensiei **în temeiul Legii nr.1544 din 23.06.1993³⁸⁹**, atunci pentru calcularea pensiei vor fi aplicate prevederile de calculare a pensiei de dizabilitate prevăzute în legea respectivă.

Descrierea acestui mecanism de calculare este reflectat în paragraful [10.3.5.3](#) din prezentul capitol.

Calcularea pensiei de dizabilitate în temeiul Legii nr.909 din 30.01.1992

Pensia va fi calculată în valoarea reală a pierderii capacității de muncă (procentul pierderii capacității de muncă indicat în certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă), din venitul mediu câștigat al solicitantului, iar dacă venitul lipsește sau este mai mic de 606,80 lei, pensia **va fi calculată din suma de 606,80 lei**.

Notă:

- Suma de 606, 80 lei reprezintă două salarii medii lunare pe republică pe anul precedent anului intrării în vigoare a **Legii nr. 457 din 18.06.1999, în vigoare din 01.01.2000³⁹⁰** (salariul mediu pe țară pentru anul 1999 **constituie 303,4 lei**).

Exemplu:

Ion Rusu, participant la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobâl, este persoană cu dizabilitate accentuată, cu **70%** pierdere a capacității de muncă. La stabilirea pensiei, nu a prezentat certificat de salariu.

Mărimea pensiei va constitui: 70% din 606,80 lei = 424, 76 lei (pensia de bază).

Exemplu:

Vasile Rață, participant la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobâl este persoană cu dizabilitate accentuată, cu **65%** pierdere a capacității de muncă. La stabilirea pensiei a prezentat certificat de salariu prin care confirmă salariul mediu lunar în mărime de **500 de lei**.

Mărimea pensiei va constitui: 65 % din 606,80 lei = 394,42 lei (pensia de bază).

Exemplu:

Victor Burlacu, participant la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobâl, este persoană cu dizabilitate severă, cu **90%** pierdere a capacității de muncă. La stabilirea pensiei a prezentat certificat de salariu prin care confirmă salariul mediu lunar în mărime de **1500 de lei**.

Mărimea pensiei va constitui: 90% din 1500 lei = 1350 lei (pensia de bază).

³⁸⁷ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁸⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.

³⁸⁹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-77/351 din 15.07.1999.

Important!

La pensia (de bază) calculată persoanelor cu dizabilități, survenite ca urmare a lichidării consecințelor avariei de la Cernobîl, se plătesc și alte **suplimente** prevăzute de legi speciale.

Exemplu:

Calculăm pensia totală pentru Vasile Rață.

La 394,42 lei – pensia de bază - **se plătesc suplimentele:**

65 de lei - persoanelor cu dizabilități severe;

50 de lei - persoanelor cu dizabilități accentuate;

35 de lei - persoanelor cu dizabilități medii

– supliment în baza art. 20 al *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*³⁹¹

10,80 lei constituie **60% din 18 lei**, achitat în temeiul *Decretului Președintelui nr. 30 din 02.02.1994*³⁹²

7,20 lei constituie **40% din 18 lei**, achitat în temeiul *Hotărârii Guvernului nr.152 din 03.03.1995*³⁹³

88,88 de lei constituie **20%** (din suma pensiei de bază și a suplimentului de **50 de lei**), achitat în temeiul *Hotărârii Guvernului nr.677 din 06.10.1995*³⁹⁴

551,30 lei - pensia totală.

Ca rezultat, pensia totală spre plată a lui Vasile Rață constituie: **551,30 lei.**

Notă: Suplimentele la pensia de dizabilitate prevăzute la art. 20 al *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*³⁹⁵ se achită în mărime diferită, în funcție de gradul de dizabilitate, de durata și anul participării la lucrările de lichidare a consecințelor avariei de la Cernobîl.

Ce trebuie să știți!

La pensie se acordă lunar **suport financiar de stat în sumă de 180 de lei** beneficiarilor de pensii, indiferent de gradul de dizabilitate, al căror cuantum **nu depășește 1500 de lei.**

În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

³⁹¹ *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.*

³⁹² Monitor nr.3/52 din 30.03.1994.

³⁹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.15-16/114 din 17.03.1995.

³⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.68-69/553 din 07.12.1995.

³⁹⁵ *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.*

10.3.5.5. *Calcularea și mărimea minimă a pensiei de urmaș în cazul decedatului civil*³⁹⁶

Mărimea pensiei de urmaș în cazul decedatului civil se calculează procentual din mărimea pensiei întreținătorului decedat în funcție de numărul urmașilor în următoarea proporție:

Dacă întreținătorul era beneficiar de pensie pentru limita de vârstă sau de pensie de dizabilitate severă, mărimea pensiei pentru fiecare urmaș va constitui - **în proporție de 50% din pensia întreținătorului aflată în plată.**

Dacă întreținătorul era beneficiar de pensie de dizabilitate accentuată sau medie, sau nu era beneficiar de pensie, mărimea pensiei pentru fiecare urmaș va constitui - **în proporție de 50% din pensia potențială calculată pentru dizabilitate severă.**

Notă:

- Cuantumul pensiei de urmaș în cazul copiilor rămași fără ocrotire părintească în urma decesului ambilor părinți reprezintă însumarea pensiilor de urmaș calculate după fiecare părinte.

Exemplu:

În urma decesului mamei au rămas 4 copii ai acesteia. Mama a primit pensie de dizabilitate severă în mărime 1000 de lei. Pensia pentru 4 copii ai săi va constitui 2000 de lei, adică 50% din 1000 = 500 lei* 4 urmași = 2000 lei.

Exemplu:

După decesul tatălui, a rămas 1 copil al acestuia. Până la deces tatăl nu a primit pensie. Pentru a calcula pensia de urmaș, mai întâi vom calcula pensia potențială calculată pentru dizabilitate severă a întreținătorului, Admitem că tatăl ar fi avut o pensie potențială de dizabilitate severă în mărime de **1000 de lei**. Pensia de urmaș pentru un copil va constitui **50% din 1000 de lei = 500 de lei.**

Notă: În cazul pensiei de urmaș, legiuitorul nu stabilește un cuantum minim, însă din prevederile legale rezultă că aceasta nu poate fi mai mică decât 50% din pensia decedatului (calculată din venit sau în mărime minimă), calculată pentru fiecare copil.

Ce trebuie să știți!

La pensie se acordă lunar suport financiar de stat în sumă **de 100 de lei** pentru fiecare urmaș, beneficiarilor de pensii al căror mărime **nu depășește 1500 de lei.**

În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Supportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

³⁹⁶ Legea nr. 156 din 14.10.1998.

10.3.5.6. Calcularea și mărimea minimă a pensiei de urmaș în cazul decedatului militar³⁹⁷

Mărimea pensiei de urmaș în cazul decedatului militar se stabilește procentual din salariul câștigat în următoarea proporție:

<p>40% din câștigul decedatului, pentru fiecare urmaș inapt de muncă - în cazul când întreținătorul a decedat în urma unei răniri, contuzionări sau schilodiri în perioada celui de-al doilea război mondial, în cazul lichidării urmărilor catastrofei de la Cernobîl, în cazul altor afecțiuni legate de serviciu sau de aflare pe front, al aflării în detașamente și formațiuni de partizani sau al participării la operațiuni de luptă pe timp de pace.</p>	<p>30% din câștigul decedatului, pentru fiecare urmaș inapt de muncă - în cazul militarului decedat în urma unor schilodiri într-un accident nelegat de îndeplinirea serviciului militar sau în urma unei afecțiuni contractate în timpul îndeplinirii serviciului.</p>
---	--

Mărimea minimă a pensiei de urmaș

Mărimile minime de 336,0 lei; 369,60 lei, menționate la art. 38 din Legea nr. 1544 din 23.06.1993³⁹⁸, sunt stabilite din ianuarie 2006 și ulterior sunt indexate anual la unu aprilie până în anul curent 2017, iar sumele obținute reprezintă cuantumul minim al pensiei de dizabilitate începând cu 01.04.2017.

- **în cazul decedatului de pe urma războiului³⁹⁹**
  - din rândurile soldaților în termen - **746,17 lei (336,0 lei supusă indexărilor);**
  - din rândurile caporalilor, sergenților și plutonierilor în termen – **820,75 (369,60 lei supusă indexărilor);**
- **în cazul decedatului (militar)⁴⁰⁰**
  - din rândurile soldaților în termen – **75% din (336,0 lei supusă indexărilor) = 559,61 lei;**
  - din rândurile caporalilor, sergenților și plutonierilor în termen - **75% din (369,60 lei supusă indexărilor) = 615,60 lei.**

Notă: La pensie se acordă lunar suport financiar de stat în sumă **de 180 de lei** beneficiarilor de pensii a căror mărime **nu depășește 1500 de lei**. În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

³⁹⁷ Legea nr.1544 din 23.06.1993.

³⁹⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

³⁹⁹ Art. 37 lit.a), art. 38 lit.a) din Legea nr. 1544 din 23.06.1993.

⁴⁰⁰ Art. 37 lit.b), art. 38 lit.b) din Legea nr. 1544 din 23.06.1993.

10.3.5.7. Calcularea și mărimea minimă a pensiei de urmaș în cazul decedatului, participant la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobâl.

Ce trebuie să știți!

1. Urmașii participanților la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobâl, cu excepția participanților din rândurile militarilor, au dreptul de a opta în temeiul cărei legi vor solicita stabilirea și calcularea pensiei de urmaș. Opțiunea le oferă posibilitatea de a solicita stabilirea pensiei și, respectiv, calcularea acesteia în temeiul:
  - **Legii privind sistemul public de pensii nr. 156 –XIV din 14.10.1998**⁴⁰¹
  - **Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909-XII din 30.01.1992**⁴⁰².

În situația în care, urmașii participanților la lichidarea avariei de la Cernobâl, optează pentru stabilirea și calcularea pensiei de urmaș **în temeiul Legii nr.156 din 14.10.1998**, atunci pentru calcularea pensiei vor fi aplicate formulele de calculare a pensiei de urmaș prevăzute în *HG nr. 165 din 21.03.2017*⁴⁰³

Descrierea acestui mecanism de calculare, aplicabil diferitor situații, exălicat și exemplificat este reflectat în paragraful 10.3.5.5 din prezentul capitol.

2. Urmașii participanților la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobâl, din rândurile militarilor, au dreptul de a opta în temeiul cărei legi vor solicita stabilirea și calcularea pensiei de urmaș. Opțiunea le oferă posibilitatea de a solicita stabilirea pensiei și, respectiv, calcularea acesteia în temeiul:
  - **Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909-XII din 30.01.1992**
  - **Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XII din 23.06.1993.**

În situația în care, urmașii participanților la lichidarea avariei de la Cernobâl, optează pentru stabilirea și calcularea pensiei de urmaș **în temeiul Legii nr.1544 din 23.06.1993**, atunci pentru calcularea pensiei vor fi aplicate formulele de calculare a pensiei de urmaș prevăzute în legea respectivă. Descrierea acestui mecanism de calculare este reflectată în paragraful precedent 10.3.5.6. din prezentul capitol.

*Calcularea pensiei de urmaș în temeiul Legii nr.909 din 30.01.1992*⁴⁰⁴

Mărimea pensiei de urmaș în cazul decedatului participant la lucrările de lichidare a urmărilor avariei de la Cernobâl Pensia pentru urmaș se calculează din venitul decedatului, care nu poate fi mai mic decât două salarii medii pe republică, iar când salariul lipsește, pensia se va calcula din suma de **606,80 lei**, în mărimea recuperării daunei reale, dar nu poate fi mai mică de **65 de lei** pentru fiecare membru al familiei.

⁴⁰¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

⁴⁰² Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.80-82/413 din 21.05.2004.

⁴⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.85-91/235 din 24.03.2017.

⁴⁰⁴ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.

Notă:

- Suma de **606, 80** lei reprezintă două salarii medii lunare pe republică pe anul precedent anului intrării în vigoare a *Legii nr. 457 din 18.06.1999, în vigoare din 01.01.2000*⁴⁰⁵ (salariul mediu pe țară pentru anul 1999 **constituie 303,4 lei**).

Pensia de urmaș se calculează în funcție de numărul de urmași, după cum urmează:

- În cazul **unui** urmaș, venitul decedatului se împarte la 2;
- În cazul **a doi** urmași, venitul decedatului se împarte la 3.

Astfel, venitul decedatului se va împarte la cifra ce corespunde numărului de urmași plus decedatul.

Exemplu:

În urma decesului tatălui au rămas 3 urmași, pentru calcularea pensiei venitul decedatului se va împărți la 4.

La pensia de bază obținută, în funcție de numărul de urmași, se plătesc și alte suplimente.

Exemplu:

Ana Doni a depus la Casa Teritorială de Asigurări Sociale o cerere de stabilire a pensiei de urmaș, după decesul soțului, fost participant la lichidarea consecințelor avariei de la Cernobîl. La cerere a anexat următoarele acte:

- Certificatele de naștere a trei copii minori;
- Certificatul de deces;
- Actele ce confirmă participarea la lucrările de lichidare a consecințelor avariei de la Cernobîl.

În exemplul nostru, în lista actelor prezentate, lipsește certificatul ce confirmă salariul decedatului, prin urmare, pensia pentru urmaș se va calcula din suma de **606, 80 lei**.

În exemplul dat e vorba de **trei** urmași, plus **decedatul**, obținem cifra **4**.

Prin urmare, **606, 80 lei : 4 = 151,70 lei**.

Suma obținută este suma **pensiei de bază** ce îi revine fiecărui urmaș: **151,70 lei**. Prin urmare, pensia **totală** este formată din pensia **de bază** plus **suplimentele** prevăzute de lege. Mai întâi vom calcula pensia pentru un singur urmaș.

151, 70 lei – pensia de bază

35 de lei – supliment în baza art. 11 al *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl nr. 909-XII din 30.01.1992*⁴⁰⁶

10, 80 lei - constituie **60% din 18 lei**, achitat în temeiul *Decretului Președintelui nr. 30 din 02.02.1994*⁴⁰⁷

7, 20 lei - constituie **40% din 18 lei**, achitat în temeiul *Hotărârii Guvernului nr.152 din*

⁴⁰⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-77/351 din 15.07.1999.

⁴⁰⁶ *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.*

⁴⁰⁷ Monitor nr.3/52 din 30.03.1994.

03.03.1995⁴⁰⁸

30, 34 lei - constituie **20%** din suma pensiei de bază, achitată în temeiul *Hotărârii Guvernului*

*nr.677 din 06.10.1995*⁴⁰⁹

235, 04 lei – pensia totală pentru un copil.

Ca rezultat, pensia totală spre plată pentru un urmaș constituie **235, 04 lei**.

În exemplul nostru însă avem trei urmași, deci înmulțim **235, 04 lei** cu **trei**.

Pensia totală spre plată pentru trei urmași constituie: **705, 12 lei**.

Notă:

- La pensie se acordă lunar suport financiar de stat în sumă **de 180 de lei** beneficiarilor de pensii a căror mărime **nu depășește 1500 de lei**. În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii de dizabilitate li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

Atenție!

Suportul financiar de stat nu se acordă beneficiarilor de pensii stabilite începând cu 01.04.2017, indiferent de mărimea pensiei.

10.3.6. Recalcularea (reexaminarea) pensiei

Pensia poate fi recalculată la dorința pensionarului în cazul când la momentul stabilirii pensiei nu au fost prezentate toate documentele cu privire la salariu și la stagiul de cotizare (vezi art. 33 al *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*)⁴¹⁰.

Recalcularea pensiei se face în următoarele cazuri:

- **La cererea solicitantului beneficiar de pensie stabilită după 01 ianuarie 1999;**

În baza documentelor ce confirmă stagiul de cotizare (vechimea în muncă) sau salariul câștigat până la data stabilirii pensiei și din anumite motive nu au fost anexate la pachetul de documente la momentul depunerii cererii și a actelor necesare pentru solicitarea stabilirii pensiei;

- **La cererea solicitantului care a stabilit pensia până 01 ianuarie 1999;**

Recalcularea pensiei se va efectua doar în baza documentelor ce confirmă stagiul de cotizare realizat până la data stabilirii pensiei.

- **La cererea solicitantului care în același timp are dreptul la mai multe categorii de pensii (cu excepția pensiei de urmaș) și dorește să treacă de la o categorie de pensie la alta.**

În situația în care pensionarul a beneficiat anterior de o altă categorie de pensie și în condițiile legii poate solicita transferul de la o categorie de pensie la alta, astfel la pensia anterior stabilită se vor lua în considerare toate indexările și recalculările efectuate până la data transferului.

⁴⁰⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.15-16/114 din 17.03.1995.

⁴⁰⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.68-69/553 din 07.12.1995.

⁴¹⁰ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.*

- **La cererea solicitantului care a activat sau activează după stabilirea pensiei;**

Pensionarii care activează sau au activat în câmpul muncii după realizarea dreptului la **pensie pentru limită de vârstă**, pot solicita reexaminarea (recalcularea) pensiei nu mai des decât o dată la doi ani, cu condiția că pensia recalculată este mai mare decât pensia aflată în plată.

Reexaminarea pensiei se calculează conform formulei: $P = 1,35\% \times T_t \times V_{av}$,

unde:

P – cuantumul pensiei;

1,35% – rata de acumulare pentru anii de cotizare realizați după 1 ianuarie 1999, calculată în procente - indice stabil în formulă și poate fi modificat doar prin lege;

V_{av} – venitul mediu lunar asigurat valorizat;

T_t – stagiul total de cotizare, determinat în ani, cu o precizie de până la o unitate după virgulă.

Notă;;

- **Explicarea acestei formule și exemplul de calculare a pensiei în temeiul acestei formule sunt reflectate în paragraful [10.3.5.1.2](#) din prezentul capitol.**

Ce trebuie să știți?

- Pensia reexaminată (recalculată) se acordă începând cu luna următoare celei în care a fost depusă cererea și actele necesare la organul de asigurări sociale.
- În cazul transferului de la o categorie de pensie la alta, pensia se acordă de la data depunerii cererii și documentelor necesare.

10.3.7. Indexarea pensiei

Indexarea pensiei are drept scop ajustarea coraportului dintre mărimea pensiilor și consumul necesar vieții. Procentul (coeficientul) de indexare este stabilit în fiecare an prin hotărâre de Guvern și constituie media dintre creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum și creșterea anuală a salariului mediu pe țară pentru anul precedent. Pentru a determina mărimea pensiei indexate, cuantumul anterior al pensiei se înmulțește cu coeficientul de indexare, în temeiul art. 13 al *Legii privind sistemul public de pensii nr.156-XIV din 14.10.1998*⁴¹¹ și în temeiul art. 64 al *Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544 –XII din 23.06.1993*⁴¹².

Pensiile speciale sunt supuse indexării în fiecare an până la 1 aprilie fiind indexate numai pensiile și partea de pensii achitate din mijloacele bugetului asigurărilor sociale de stat.

Coeficientul indexării pensiilor în 2017 este de **6,8 %**, în temeiul *Hotărârii Guvernului cu privire la indexarea prestațiilor de asigurări sociale și a unor prestații sociale de stat nr. 154 din 15.03.2017*⁴¹³.

Ce trebuie să știți!

În cazul în care, după indexarea pensiilor, inclusiv valorizate, conform prevederilor legislației în vigoare, cuantumul pensiei indexate va depăși 1500 de lei, beneficiarilor de pensii

⁴¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

⁴¹² Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

⁴¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-84/218 din 17.03.2017.

stabilite în temeiul Legii nr. 156 din 14.10. 1998⁴¹⁴, Legii nr. 1544 din 23.06.1993⁴¹⁵, Legii nr. 909 din 30.01.92⁴¹⁶ li se va acorda suport financiar de stat în mărimea diferenței dintre cuantumul pensiei valorizate și suportului financiar de stat de până la indexare, și cuantumul pensiei indexate și valorizate.

10.3.8. Plata pensiei

Conform *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de plată a pensiilor stabilite în sistemul public de asigurări sociale de stat și alocațiilor sociale de stat nr. 929 din 15.08.2006*⁴¹⁷, pensia de vârstă, de dizabilitate, de urmaș se plătește lunar, în numerar, pentru luna în curs, prin intermediul:

- **oficiilor poștale** – pensia va fi adusă la domiciliu de poștaş, fără să ceară pentru aceasta plată de la pensionar;
- **instituțiilor financiare:**

în baza contului bancar sau în baza cardului bancar - pensionarul va depune la filialele instituțiilor financiare o cerere de solicitare a plății pensiei, termenul cererii nu poate depăși un an. La expirarea termenului de un an, pensionarul va reconfirma cererea de plată a pensiei, prezentând copia buletinului de identitate, în caz contrar plata pensiei se suspendă. Plata pensiei se reia din luna depunerii cererii și se plătește retroactiv (pentru perioada anterioară) din data suspendării.

Pensia se plătește, personal, pensionarului sau altei persoane împuternicite de pensionar (de beneficiarul de pensie):

- la prezentarea buletinului de identitate
- la prezentarea actului de identitate și a procurii (procura pentru plata pensiilor se eliberează de către notar sau un alt organ împuternicit de lege⁴¹⁸ și este valabilă doar 6 luni).

Notă:

- Dacă pensionarul se află temporar peste hotarele Republicii Moldova, procura pentru primirea pensiei poate fi autentificată de ambasada (consulatul) Republicii Moldova din țara de reședință.

Important!

Pensia poate fi ridicată în baza buletinului de identitate de la oricare oficiu poștal din orice localitate din republică indiferent de domiciliul beneficiarului.

Plata pensiei în caz de transferare în altă localitate, la noul loc de trai, va începe din luna în care aceasta a fost suspendată la locul precedent de trai.

Dacă pensia nu a fost ridicată mai mult de 6 luni consecutiv, plata acesteia se suspendă (încetează temporar).

Procura pentru plata pensiei este autentificată de notar, gratuit.

Pensiile se achită integral, indiferent dacă pensionarii au sau nu câștig sau alt venit.

⁴¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

⁴¹⁵ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

⁴¹⁶ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.

⁴¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.134-137/1008 din 25.08.2006.

⁴¹⁸ Art. 252 alin.(4) Cod civil al Republicii Moldova.

Plata pensiei de urmaș

Pensia de urmaș stabilită copiilor până la vârsta de 18 ani se plătește integral prin intermediul prestatorilor de servicii de plată desemnați părintelui, tutorelui, curatorului sau mandatarului acestora.

Pensia de urmaș nu se plătește copiilor care au atins vârsta de 18 ani în perioada aflării în concediu academic. Plata pensiei de urmaș se suspendă începând cu luna următoare celei în care a fost acordat concediul academic.

Plata pensiei de urmaș încetează din luna următoare celei de absolvire a unei instituții de învățământ de zi.

În cazul continuării studiilor într-o altă instituție de învățământ, plata pensiei de urmaș se reia retroactiv (pentru perioada anterioară) din luna încetării plății, dacă beneficiarul este înmatriculat la studii cu frecvență la zi, în termen de cel mult 3 luni de la data încetării plății.

Neprezentarea documentelor ce confirmă perioada de studii după împlinirea vârstei de 18 ani servește drept temei pentru încetarea plății pensiei începând cu luna următoare. Reluarea plății pensiei de urmaș se efectuează din data încetării plății, la prezentarea documentelor ce confirmă perioada de studii.

Plata pensiei de urmaș stabilite copiilor până la vârsta de 18 ani, aflați în plasament planificat, se efectuează prin intermediul instituțiilor financiare, la contul bancar deschis pe numele copilului, în baza cererii directorului/managerului instituției în care este plasat copilul sau în baza cererii autorității tutelare teritoriale depuse la filiala (agenția) instituției financiare desemnate.

10.3.8.1. Plata pensiei neîncasate (neprimite)

Plata pensiei stabilite dar neprimite va fi reluată din luna în care beneficiarul a depus la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (CTAS) cererea de reluare a plății pensiei. La cerere se va anexa copia actului de identitate.

Pensia se va achita din data suspendării.

Pensia neprimită în legătură cu decesul beneficiarului se plătește pentru o perioadă anterioară din ziua decesului, la cererea moștenitorilor, iar în lipsa acestora se plătește persoanei care dovedește că a suportat cheltuielile ocazionate de deces.

Pensia se plătește inclusiv pentru luna în care a avut loc decesul beneficiarului de pensie.

Notă:

- Pensia neplătită la timp din vina organelor de asigurare socială se plătește integral retroactiv fără nici o limitare în mărime și termen.
- Suma pensiei acumulată pe contul beneficiarului aflat în detenție (închisoare), neprimită din cauza decesului acestuia, se va transfera pe contul Casei Naționale de Asigurări Sociale, iar aceasta va fi achitată la solicitarea urmașilor.

10.3.8.2. Plata pensiei beneficiarilor aflați la întreținerea statului

Pensia **pentru pensionari și persoanele cu dizabilități** aflați în întreținerea statului se plătește în proporție de **25%** din mărimea pensiei stabilite.

Beneficiarilor de pensii, fără familie, **din rândurile militarilor** care trăiesc în azil (case pentru bătrâni sau invalizi) li se plătește diferența dintre pensie și costul întreținerii, dar nu mai puțin de **25%** din mărimea pensiei stabilite.

Dacă militarul din azil are la întreținere persoane inapte (persoane minore, persoane cu dizabilități sau pensionari), beneficiare de pensie pentru urmaș, atunci pensia va fi plătită în felul următor:

25% - beneficiarului militar care trăiește în azil;

50% - membrilor de familie inapți aflați la întreținere, din mărimea pensiei stabilite militarului.

Pensionarilor membri ai familiei militarilor, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne li se plătește, în perioada domicilierei în azil, **10% din pensia stabilită**.

Dacă mărimea pensiei depășește costul întreținerii în azil, se plătește diferența dintre pensie și costul întreținerii, dar **nu mai puțin de 10 % din pensie**.

Notă:

- Plata pensiei **beneficiarilor deținuți în instituțiile penitenciare (în închisoare)** se suspendă la locul de trai și se transferă pe un cont curent în instituția penitenciară unde se află deținutul. La eliberare deținutul (persoana eliberată) va primi suma integrală acumulată în cont.

Plata pensiei de urmaș minorilor aflați la întreținerea statului.

În cazul decedatului militar:

- minorilor orfani de ambii părinți, pensia se plătește **integral**;
- minorilor orfani de un singur părinte, pensia se plătește în mărime de **50% din suma totală**.

În cazul decedatului civil

- minorilor beneficiari de pensie, pensia se plătește **integral**.

10.3.8.3. Reținerile din pensie

Reținerile din pensie se fac în baza art. 50 al *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de plată a pensiilor stabilite în sistemul public de asigurări sociale de stat și alocațiilor sociale de stat nr. 929 din 15.08.2006*⁴¹⁹ și în baza art.58 al *Legii privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne nr. 1544-XIII din 23.06.1993*⁴²⁰ **din următoarele motive:**

- restituirea unor sume primite nejustificat (**falsificarea documentelor, tănuirea unor informații**);
- existența obligației de achitare a amenzii administrative sau a altei obligații bănești,

în temeiul

- **deciziilor instanțelor judecătorești;**
- **deciziilor organelor administrative;**
- **deciziilor organului de asigurări sociale.**

Notă:

- Sume primite nejustificat se vor restitui integral pe contul Casei Naționale de Asigurări Sociale, achitând lunar suma **ce nu depășește 20% din suma pensiei stabilite**.
- **Reținerile pensiilor alimentare** (suma bănească plătită de către unul dintre părinți, minorilor, în cazul desfacerii căsătoriei), din pensia persoanei cu obligații părintești, se efectuează în mărimea specificată în decizia instanței de judecată, ținând cont de prevederile Codului familiei.

Important!

Din pensia de urmaș stabilită părintelui sau tutorelui, pentru copii nu se fac rețineri.

⁴¹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.134-137/1008 din 25.08.2006.

⁴²⁰ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

Nu se rețin din pensie sumele plătite în plus din greșeala organului de asigurări sociale.

Dacă mărimea pensiei nu depășește mărimea cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real⁴²¹, **reținerile din pensii nu se efectuează.**

Reținerile din pensie care nu pot fi efectuate din cauza decesului beneficiarului, se anulează.

10.3.9. Transferul pensiei

Conform *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de plată a pensiilor stabilite în sistemul public de asigurări sociale de stat și alocațiilor sociale de stat nr. 929 din 15.08.2006*, **transferul pensiei se face la solicitarea beneficiarului în următoarele cazuri:**

- **Schimbarea domiciliului în altă localitate din interiorul statului;**

Beneficiarul, după schimbarea domiciliului, va depune o cerere-interpelare (cerere) a dosarului de pensionare la Casa Teritorială de Asigurări Sociale de la noul domiciliu. La cerere se anexează copia actului de identitate.

- **Schimbarea domiciliului în altă localitate peste hotarele Republicii Moldova;**

Beneficiarul va depune o cerere la care va anexa:

- pașaportul cu viza de plecare la locul de trai permanent în străinătate, aplicată de către consulatul sau ambasada statului de destinație (țării unde pleacă);
- certificatul de la oficiul teritorial de documentare și evidență a populației privind radierea (excluderea) din registrul de evidență.

La cererea beneficiarului, pensia **se achită anticipat pentru 6 luni**, începând cu luna următoare lunii în care pensionarului i-a fost retrasă viza de domiciliu, însă poate refuza primirea pensiei anticipat pentru perioada de 6 luni.

Important!

Dacă beneficiarul stabilit cu domiciliul în străinătate nu a reușit să se pună la evidență pentru stabilirea pensiei în țările cu care Republica Moldova are încheiat un acord internațional și revine în Republica Moldova la domiciliul precedent în decursul unei perioade de cel mult trei ani, atunci el va beneficia de plata pensiei pentru perioada trecută, dacă va confirma că în acest răstimp nu a primit pensie.

În caz de transfer al pensiei în Federația Rusă, Ucraina, Belarusia, Azerbaidjan, Uzbekistan, pachetul de documente, inclusiv dosarul de pensionare, pentru efectuarea transferului se eliberează beneficiarului de pensie, care solicită transferul.

În cazul transferului pensiei în România, pensia nu va fi plătită anticipat, dosarul nu va fi eliberat beneficiarului (acesta se expediază prin poșta specializată), iar lista actelor va fi completată cu originalul și copia carnetului de muncă ce va dovedi încetarea activității în Republica Moldova.

Notă:

- La noul loc de trai, plata pensiei va începe din data suspendării (încetării plății) pensiei la domiciliul precedent.

Transferul de la o categorie de pensie la altă categorie de pensie.

⁴²¹ Constituie 2380 lei conform Hotărârii Guvernului cu privire la cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real nr. 165 din 09.03.2010; mărimea în fiecare an se modifică.

Se face în baza cererii depuse la Casa Teritorială de Asigurări Sociale, în care se indică tipul pensiei pentru care se solicită transferul, anexând, după caz, documente suplimentare ce confirmă întrunirea condițiilor pentru pensia solicitată.

Notă:

- În cazul transferului, noua pensie se va stabili din data depunerii cererii cu toate documentele necesare sau din data depunerii ultimului document necesar.
- Transferul de la o pensie la alta fără acordul beneficiarului nu se permite, nici chiar în situația când acest transfer este mult în avantajul pensionarului.

10.4. INDEMNIZAȚIILE ADRESATE COPIILOR ȘI FAMILIILOR CU COPII

Indemnizația este una din principalele prestații de protecție socială ce constă într-o sumă bănească pe care statul o acordă familiilor cu copii în scopul acordării de sprijin și ajutor pentru creșterea/îngrijirea și educarea lor.

Conform art. 5 al *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*⁴²², precum și în temeiul *Legii privind prestațiile sociale pentru copii nr. 315 din 23.12.2016*⁴²³ și *Hotărârii Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr. 1478 din 15.11.2002*⁴²⁴; *Hotărârii Guvernului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizației parentale nr. 1245 din 15.11.2016*⁴²⁵; *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă nr. 581 din 25.05.2006*⁴²⁶, copiii și familia cu copii va beneficia de următoarele tipuri de indemnizații:

- indemnizația de maternitate;
- indemnizația paternală;
- indemnizația unică la nașterea copilului;
- indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului;
- indemnizație lunară de suport pentru creșterea copiilor gemeni sau mai mulți născuți dintr-o singură sarcină;
- indemnizația lunară pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă;
- indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav⁴²⁷.

Notă:

- Conform *Legii privind prestațiile sociale pentru copii nr. 315 din 23.12.2016*, au dreptul la indemnizație pentru continuarea studiilor copiii rămași temporar fără ocrotire părintească și copiii rămași fără ocrotire părintească, precum și pentru tinerii care, până la împlinirea vârstei de 18 ani, dețineau statutul de copil rămas fără ocrotire părintească, care își continuă studiile în instituții de învățământ

⁴²² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.168-170/773 din 10.09.2004.

⁴²³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.19-23/56 din 20.01.2017.

⁴²⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.154-157/1612 din 21.11.2002.

⁴²⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.405-414/1354 din 25.11.2016.

⁴²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 83-86/624 din 02.06.2006.

⁴²⁷ Acest tip de indemnizație va fi examinat în pct. 10.5 din prezentului compartiment.

profesional tehnic și în instituții de învățământ superior - **la moment nu este adoptat un act normativ care să reglementeze mecanismul de stabilire, de plată și cuantumul indemnizației.**

10.4.1. Indemnizația de maternitate (pentru perioada prenatală și postnatală)

Indemnizația de maternitate – o sumă bănească, plătită femeilor care sunt asigurate, care au statutul de somer și soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați.

Stabilirea și plata indemnizației este reglementată de *Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004, și Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale nr.108 din 03.02.2005*⁴²⁸.

Indemnizația se acordă în temeiul certificatului medical eliberat de medicul de familie:

- începând cu a 30-a săptămână de sarcină, pentru perioada de 126 de zile calendaristice, în mărime integrală;
- în cazul nașterii complicate sau nașterii a doi copii, pentru perioada de 140 zile calendaristice;
- începând cu a 24-a săptămână de sarcină pentru pe o perioadă de 182 zile calendaristice, în cazul sarcinilor cu 3 sau mai mulți feți.

Indemnizația se acordă femeilor asigurate și șomerelor cu domiciliul în Republica Moldova, care s-au aflat la evidență în instituțiile medico-sanitare din Republica Moldova, indiferent de stagiul de cotizare.

În situația în care soția se află la întreținerea soțului⁴²⁹, indemnizația de maternitate se acordă pe numele soției și se calculează din venitul mediu lunar asigurat al soțului, cu condiția că, la momentul producerii riscului asigurat, soțul confirmă un stagiul de cotizare necesar prevăzut de lege.

Conform art. 6 al *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*, stagiul de cotizare necesar constituie:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare; **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani.

Salariații care lucrează cu contract de muncă pe termen și salariații care lucrează sezonier vor confirma un stagiul de cotizare de:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare (perioada în care a lucrat); **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (acordării concediului medical), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani; **sau**
- cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație).

Mărimea lunară a indemnizației și baza de calcul:

100% din venitul mediu lunar asigurat din care au fost plătite contribuții de asigurări sociale.

Indemnizația se calculează și se plătesc pentru zile calendaristice.

⁴²⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-25/162 din 11.02.2005.

⁴²⁹ Faptul că persoana în cauză este soția angajatului se confirmă prin buletinul de identitate și certificatul de căsătorie.

Venitul asigurat pentru o zi calendaristică se determină prin împărțirea venitului mediu lunar asigurat, la numărul de zile calendaristice din luna pentru care se plătește indemnizația.

Venitul mediu lunar asigurat se determină: din perioada a **12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

Ce trebuie să știți!

Venitul asigurat pentru lunile incluse în calcul la determinarea bazei de calcul a indemnizațiilor de asigurări sociale prevăzute nu poate depăși suma a 5 salarii medii lunare prognozate pe economie pentru anul respectiv înmulțită la 12 sau la numărul de luni în care persoana a realizat venit asigurat.

În cazul în care în calcul se include anul calendaristic incomplet, venitul asigurat se plafonează reieșind din numărul de luni în care a fost realizat venitul asigurat pentru anul respectiv.

Salariul mediu lunar prognozat pe economie se aprobă de Guvern⁴³⁰.

Dacă asiguratul:

- 1. a activat mai puțin de 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat, lunile de până la angajare se includ în calcul cu venit lunar asigurat în mărime de:
  - **un salariu tarifar pentru categoria I de salarizare în sectorul bugetar**⁴³¹ în vigoare la data producerii riscului asigurat - pentru asigurații din sectorul bugetar;
  - **un salariului minim garantat în sectorul real**⁴³² în vigoare la data producerii riscului asigurat - pentru asigurații din sectorul bugetar;
- 2. nu a realizat venit asigurat nici la o unitate în toate 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat, **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar⁴³³ în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real din motive întemeiate⁴³⁴, baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie:
  - **salariul tarifar pentru categoria I de salarizare în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul minim garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat, ori
  - **aceste luni se substituie cu aceiași număr de luni calendaristice consecutive** în care a fost realizat venit asigurat, luni imediat premergătoare perioadei incluse în calcul cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului indemnizației;
- 3. venitul asigurat lipsește la toate unitățile în unele și aceleași luni din perioada celor 12 luni calendaristice incluse în calcul** premergătoare lunii survenirii riscului asigurat, **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real, din motive întemeiate⁴³⁵ indemnizația de maternitate ce calculează din:

⁴³⁰ Mărimea salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, constituie 5600 lei, aprobat prin Hotărârea Guvernului privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017.

⁴³¹ Constituie 1000 de lei conform anexei nr.1 la Legea cu privire la sistemul de salarizare din sectorul bugetar nr. 355 din 23.12.2005.

⁴³² Constituie 2380 de lei conform Hotărârii Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real nr. 165 din 09.03.2010; mărimea în fiecare an se modifică.

⁴³³ Mărimea salariului de bază al salariatului pe unitate de timp (oră, zi), fără suplimente și alte premii.

⁴³⁴ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁴³⁵ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

- **salariu tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat, ori
- **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive** în care a fost realizat venit asigurat, luni imediat premergătoare perioadei incluse în calcul;
- 4. nu a realizat venit asigurat nici la o unitate în toate 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat, **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real⁴³⁶, baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat, ori
  - **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive** în care a fost realizat venit asigurat, luni imediat premergătoare perioadei incluse în calcul cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului indemnizației, ori
  - **venitul mediu lunar asigurat din care s-a calculat această indemnizație pentru copilul precedent**, cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului indemnizației;
- 5. dacă femeia asigurată nu confirmă stagiul de cotizare necesar pentru acest risc asigurat**, baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul minim garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat la locul de muncă de bază al femeii asigurate.

Notă:

- La determinarea venitului mediu lunar asigurat, situațiile de alternativă, menționate supra **de la pct. 1-4**, se aplică în cazul când asiguratul confirmă stagiul de cotizare necesar conform art. 6 al Legii 289 din 22.07.2004.
- La determinarea venitului lunar asigurat, situația de alternativă, menționată supra **la pct. 5**, se aplică în cazul când asiguratul nu confirmă stagiul de cotizare necesar conform art. 6 al Legii 289 din 22.07.2004.
- Perioada de substituire în cazul stabilirii bazei de calcul a indemnizației de maternitate este de cel puțin 36 luni calendaristice, în cazul lipsei venitului asigurat din motiv de concediu de maternitate și concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani.
- Dacă asiguratele au statut de șomer, la baza calculării indemnizației de maternitate se ia cuantumului lunar al ajutorului de șomaj în vigoare la data producerii riscului asigurat.
- Dacă asiguratul activează la mai multe unități economice și nu are realizat venit în perioada a 12 luni calendaristice premergătoare riscului asigurat, **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** se ia la baza de calcul **numai la unitatea economică unde asiguratul este angajat de bază**⁴³⁷.
- Dacă în intervalul de 12 luni calendaristice premergătoare riscului asigurat, **salariul asigurat lipsește integral** la toate unitățile în unele și aceleași luni calendaristice din cauza altor motive decât⁴³⁸, sau din aceleași motive combinate cu altele, aceste luni nu se exclud din calcul și nu vor fi substituite cu alt salariu.

⁴³⁶ De concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani.

⁴³⁷ Activitatea de bază se consideră unitatea unde se păstrează carnetul de muncă.

⁴³⁸ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

- Când se menționează supra că asiguratul nu a realizat venit sau venitul asigurat lipsește, atunci legiuitorul **condiționează** ca venitul să nu fie realizat sau să lipsească la toate unitățile în unele și aceleași luni calendaristice, **în situația în care asiguratul activează în mai multe unități economice.**

Venitul mediu lunar asigurat se determină prin împărțirea la 12 a venitului asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

Venitul asigurat pentru stabilirea indemnizației de maternitate pentru perioada precedentă trimestrului de gestiune se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.

Venitul asigurat (salariu, indemnizația de concediu de odihnă) se include în calcul la determinarea venitului mediu lunar asigurat în lunile pentru care au fost calculate.

Alte recompense decât salariul și indemnizația de concediu de odihnă, plătite de angajator angajatului său în cadrul raportului de muncă, la care s-au calculat contribuții individuale de asigurări sociale de stat se includ în calcul în lunile în care au fost calculate.

Notă:

- Dacă asigurata sau soțul femeii însărcinate care se află la întreținerea soțului, lucrează în mai multe locuri, indemnizația se va calcula din suma salariilor adunate de la toate locurile de muncă.
- În cazul lipsei venitului asigurat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat, solicitantul poate confirma motivul lipsei venitului asigurat prin următoarele acte: carnetul de muncă, ordinul și/sau extrasul din ordin.

Termenul stabilirii indemnizației

Indemnizația de maternitate se stabilește din data acordării concediului de maternitate (la a 30-a săptămână de sarcină sau, după caz, la a 24-a săptămână de sarcină) până la data expirării concediului de maternitate.

În cazul înregistrării căsătoriei după producerea riscului asigurat (concediul de maternitate), indemnizația se stabilește de la data înregistrării căsătoriei până la data expirării concediului de maternitate.

În cazul înregistrării căsătoriei a avut loc în termen mai mic de 9 luni, până la data acordării concediului de maternitate, soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați, indemnizația de maternitate se stabilește, dacă de la data înregistrării căsătoriei și până la data acordării concediului de maternitate, soția nu a realizat venit asigurat.

Persoanei asigurate care a adoptat copii nou-născuți sau a instituit tutela nemijlocit în maternitate, indemnizația de maternitate se stabilește din ziua adopției (luării sub tutelă):

- **până la expirarea a 56 zile** calendaristice din ziua nașterii copilului – în cazul adopției sau instituirii tutelei asupra a unui copil,

- **până la expirarea a 70 zile** calendaristice din ziua nașterii copiilor - în cazul adopției sau instituirii tutelei asupra a doi sau mai mulți copii.

- **Notă:** În cazul nașterii premature și în cazul în care copilul se naște mort, indemnizația de maternitate se acordă pentru perioada concediului medical confirmat prin certificat de concediu medical.

Important!

În cazul în care concediul de maternitate a început în perioada concediului neplătit, în perioada suspendării contractului individual de muncă și altor contracte de prestări servicii, în perioada în care asiguratul se află în concediul pentru îngrijirea copilului de la 3 la 6 ani sau din alte motive de lipsă de la lucru prevăzute de Codul muncii, **indemnizația se stabilește cu începere de la data când asigurata/soțul femeii aflate la întreținerea acestuia urma să-și reia activitatea.**

În cazul în care în perioada concediului de maternitate expiră termenul contractului individual de muncă pe perioadă determinată sau termenul contractului de prestări servicii - **dreptul la indemnizația de maternitate nu încetează.**

Persoanele care au beneficiat sau beneficiază de indemnizație pe teritoriul altui stat nu pot beneficia de indemnizație pentru același risc asigurat și pentru aceeași perioadă.

10.4.1.1. Solicitarea de stabilire și plata indemnizației de maternitate

Indemnizația se stabilește în baza cererii depuse la **Casa Teritorială de Asigurări Sociale de la domiciliul sau de la locul de muncă de bază a asiguratei** sau a soțului asigurat, în cazul când soția este la întreținerea soțului, la alegere unde ulterior urmează a fi solicitată indemnizația pentru creșterea/îngrijirea copilului.

Cererea se depune personal de solicitantă sau soțul acesteia.

La cerere se anexează următoarele acte:

1. certificatul de concediu medical în original⁴³⁹;
2. buletinul de identitate al femeii asigurate în original și în copie;
3. Declarația Rev-5 în original, pentru lunile trimestrului de gestiune⁴⁴⁰;
4. în cazul soției aflate la întreținerea soțului⁴⁴¹, certificatul de concediu medical se depune în original⁴⁴²;
5. buletinul de identitate al soției și al soțului în original și în copie;
6. certificatul de căsătorie în original și în copie;
7. carnetul de muncă al soției în original și în copie;
8. declarația Rev-5 în original, pentru lunile trimestrului de gestiune⁴⁴³, declarația soției, prezentată pe propria răspundere că nu realizează venit asigurat și nu este persoană asigurată de riscul respective (declarația de formularul-tip anexa 1).

Notă:

- Copiile actelor anexate la cererea de stabilire a indemnizației de maternitate se confirmă gratuit de structurile teritoriale de asigurări sociale.
- Pentru persoanele încadrate în mai multe unități, indemnizația de maternitate se stabilește dacă asiguratea prin declarație pe propria răspundere confirmă în scris pierderea integrală a venitului asigurat în perioada concediului medical la toate unitățile în care desfășoară activități (formularul-tip din anexa nr.2).

⁴³⁹ Certificatul medical mai întâi se prezintă la locul de muncă, de bază, al femeii asigurate pentru a fi completat de către angajator. Angajatorul completează și eliberează certificatul medical în ziua adresării asiguratului.

⁴⁴⁰ Eliberată asiguratei de către angajatorul de la locul de lucru de bază și de la locul de lucru prin cumul al asiguratei.

⁴⁴¹ Dacă, la data acordării concediului de maternitate, nu este angajată în câmpul muncii, fapt confirmat prin carnetul de muncă sau prin declarația scrisă pe proprie răspundere că nu realizează venit asigurat și nu este persoană asigurată de riscul respectiv.

⁴⁴² Certificatul medical mai întâi se prezintă la locul de muncă de bază al soțului, pentru a fi completat de către angajator. Angajatorul completează și eliberează certificatul medical în ziua adresării asiguratului.

⁴⁴³ Eliberată soțului asiguratei de către angajatorul de la locul de lucru de bază și de la locul de lucru prin cumul al soțului.

Anexa nr.1

DECLARAȚIE

Subsemnata/tul _____ confirm pe proprie răspundere că până în prezent nu am activat în câmpul muncii și nu dețin carnet de muncă, precum și faptul că nu am venit asigurat.

În cazul în care se demonstrează că informația declarată mai sus nu este veridică, mă oblig să rambursez suma primită în mod necuvenit.

Data   Semnătura

*****

Anexa nr.2

DECLARAȚIE

Subsemnata/tul _____ confirm pe proprie răspundere pierderea integrală a venitului asigurat pentru perioada _____, la toate unitățile în care desfășoară activități.

În cazul în care se demonstrează că informația declarată mai sus nu este veridică mă oblig să restitui benevol sumele plătite nejustificat din contul angajatorului sau/și din bugetul asigurărilor sociale de stat.

Data   Semnătura

Ce trebuie să știți!

În situația în care asigurata este încadrată în statutul de șomer, indemnizația se stabilește și se acordă de către **Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă**.

Notă:

- În caz de pierdere a certificatului medical, indemnizația se va stabili în baza duplicatului, care se eliberează de instituția medico-sanitară care la eliberat la demersul angajatorului la care lucrează salariatul, sau a cererii persoanei care a pierdut certificatul.

Depunerea cererii

Cererea pentru solicitarea indemnizației poate fi depusă în termen de 12 luni din data expirării concediului de maternitate.

Actele depuse pentru stabilirea indemnizației de maternitate se examinează, în termen de până la 10 zile calendaristice din data depunerii cererii la CTAS, în acest termen pot fi prezentate suplimentar actele necesare pentru stabilirea indemnizației.

Dacă actele lipsă sau perfectate incorect/incomplet nu sunt prezentate în termenul de 10 zile calendaristice din data depunerii cererii, CTAS adoptă decizia de refuz în stabilirea indemnizației. Decizia de motivare a refuzului cu pachetul de acte prezentate se restituie solicitantei în termen de 10 zile calendaristice din data aprobării.

Cererea completată cu documentele necesare poate fi depusă repetat în intervalul termenului de 12 luni din data expirării concediului de maternitate.

Termenul de examinare a cererilor poate fi prelungit până la 30 de zile, în caz de necesitate a verificării legalității actelor prezentate.

Plata indemnizației de maternitate

Indemnizația de maternitate se plătește prin intermediul prestatorului de servicii de plată (instituția financiară (bancă) sau oficiul poștal), solicitantului sau persoanei împuternicite în baza procurii, în luna următoare a lunii în care a fost aprobată decizia de stabilire.

Sumele indemnizației de maternitate, neîncasate la timp de beneficiar în decurs de 3 luni consecutive, sunt restituite de prestatori pe contul CNAS.

Indemnizația stabilită, dar neîncasată la timp de asigurat se plătește, în baza cererii scrise sau la solicitarea verbală a beneficiarului, retroactiv (perioada anterioară), dacă adresarea nu depășește termenul de 3 ani anteriori datei solicitării indemnizației neplătite.

Indemnizația de maternitate stabilită și neplătită persoanei decedate se plătește soțului, după caz, tutorelui, curatorului sau persoanei care confirmă că a suportat cheltuielile ocazionate de deces la prezentarea actelor confirmative.

Indemnizația de maternitate neplătită la timp din vina organului care o stabilește sau o plătește se plătește integral femeii asigurate, iar în cazul decesului acesteia – soțului supraviețuitor, copiilor, părinților sau, în lipsa acestora, persoanei care dovedește că a îngrijit decedata.

Notă:

- Indemnizația de maternitate neplătită la timp din vina organului care le stabilește și/sau le plătește se achită pentru perioada anterioară fără nicio limitare în termen.
- Litigiile ce țin de stabilirea, calcularea și plata indemnizației de maternitate se soluționează de Casa Națională, a cărei decizie poate fi atacată în instanța de judecată, conform legislației în vigoare.

Important!

În cazul când concediul de maternitate coincide cu perioada concediului pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, se vor plăti ambele indemnizații.

Indemnizația de maternitate se plătește o singură dată pentru întreaga perioadă a concediului de maternitate.

Dacă în perioada concediului de maternitate femeia a realizat venituri asigurate, se plătește salariul, dar nu indemnizația. Pentru perioada de activitate asigurată, indemnizația plătită se restituie benevol sau se reține în baza hotărârii instanței judecătorești.

10.4.2. Indemnizația paternală

Indemnizația paternală – o sumă bănească, plătită tatălui asigurat în sistemul public de asigurări sociale, angajat în baza contractului individual de muncă sau aflat în raport de serviciu în baza actului administrativ, pentru îngrijirea copilului nou-născut cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova.

Stabilirea și plata indemnizației este reglementată de *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizației paternale, nr. 1245 din 15.11.2016*⁴⁴⁴.

Indemnizația se acordă tatălui asigurat, cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova, dacă la momentul solicitării confirmă un stagiul de cotizare necesar prevăzut de lege.

Conform pct.4-5 al *Hotărârii Guvernului nr. 1245 din 15.11.2016*, stagiul de cotizare⁴⁴⁵ necesar constituie:

⁴⁴⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.405-414 din 25.11.2016.

⁴⁴⁵ În stagiul de cotizare se includ perioadele contributive de la prima zi de activitate a salariatului și până la data nașterii copilului.

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare, **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani.

Condițiile și procedura de stabilire a indemnizației paternale.

Indemnizația se stabilește dacă tatăl copilului nou-născut (tatăl asigurat) îndeplinește următoarele condiții:

1. a solicitat concediu paternal în primele 56 de zile de la data nașterii copilului și se află în concediu paternal la unitatea de la locul de muncă de bază;
2. a solicitat stabilirea indemnizației paternale în termen de 30 de zile din data acordării concediului paternal;
3. a realizat un venit asigurat la locul de muncă de bază în ultimele 3 luni premergătoare lunii nașterii copilului.

Indemnizația se stabilește în baza cererii depuse la Casa Teritorială de Asigurări Sociale de la domiciliul sau reședința ori la Casa Teritorială în a cărei rază de deservire se află unitatea de la locul de muncă de bază sau în mod electronic prin intermediul portalului guvernamental unic al serviciilor publice (www.servicii.gov.md) ori al paginii web oficiale a Casei Naționale (www.cnas.md).

Cererea se depune personal de tatăl asigurat sau soția acestuia, conform modelului stabilit de Casa Națională.

La cerere se anexează următoarele acte:

1. actul de identitate al tatălui copilului nou-născut, în original și în copie;
2. certificatul de naștere al copilului, înregistrat la oficiul stării civile, în original și în copie;
3. extrasul din ordinul de acordare a concediului paternal⁴⁴⁶, în original, eliberat la locul de muncă de bază.

Ce trebuie să știți!

Copiile actelor anexate la cererea de stabilire a indemnizației paternale se confirmă gratuit de structurile teritoriale de asigurări sociale.

Actele depuse pentru stabilirea indemnizației paternale se examinează, în termen de 30 de zile calendaristice din data depunerii cererii la structurile teritoriale de asigurări sociale, în acest termen pot fi prezentate suplimentar actele necesare pentru stabilirea indemnizației.

Dacă termenul de depunere a actelor este depășit, casa teritorială refuză stabilirea indemnizației. În acest caz, în termen de 10 zile calendaristice de la luarea deciziei de refuz, solicitantului i se comunică motivul refuzului.

Decizia de refuz poate fi contestată la CNAS, iar decizia CNAS poate fi contestată în instanța de judecată.

Notă:

- Indemnizația paternală se acordă pentru o perioadă de 14 zile calendaristice.
- În cazul copiilor gemeni (tripleți, cvadrupeți etc.) se acordă o singură indemnizație paternală.

---

⁴⁴⁶ Concediul paternal se acordă pentru un termen de 14 zile calendaristice, în temeiul art. 124¹ din Codul muncii al Republicii Moldova.

- Dacă în perioada concediului parental tatăl a desfășurat activitate de muncă la locul de bază, se plătește salariul și nu indemnizația, iar în cazul când a beneficiat de indemnizație aceasta va fi restituită la CNAS.

Mărimea lunară a indemnizației și baza de calcul:

- **100%** din salariul mediu asigurat din care au fost plătite contribuții de asigurări sociale;
- **Salariul mediu asigurat se calculează** din perioada a **3 luni calendaristice** premergătoare lunii nașterii copilului;
- Venitul asigurat realizat la locul de muncă de bază pentru stabilirea indemnizației paternale se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.

Notă:

- Indemnizația paternală se calculează pentru zile calendaristice. Venitul asigurat pentru o zi calendaristică se determină prin împărțirea venitului mediu lunar asigurat, calculat în conformitate cu prevederile prezentului Regulament, la numărul de zile calendaristice din luna pentru care se plătește indemnizația.
- Indemnizația paternală se plătește o singură dată pentru întreaga perioadă a concediului paternal.
- Venitul asigurat pentru lunile incluse în calcul la determinarea bazei de calcul a indemnizației paternale nu poate depăși suma a 5 salarii medii lunare prognozate pe economie pentru anul respectiv înmulțită la 3 sau la numărul de luni în care persoana a realizat venit asigurat. În cazul în care în calcul se include anul calendaristic incomplet, venitul asigurat se plafonează reieșind din numărul de luni în care a fost realizat venitul asigurat pentru anul respectiv.
- Salariul mediu lunar prognozat pe economie este aprobat de Guvern⁴⁴⁷.

Plata indemnizației

Indemnizația paternală se plătește pentru zile calendaristice, în numerar prin intermediul prestatorilor de servicii de plată desemnați (instituția financiară).

Plata indemnizațiilor paternale se efectuează în luna următoare celei în care a fost aprobată decizia privind stabilirea indemnizației paternale de către Casa Teritorială de Asigurări Sociale.

Sumele indemnizației paternale neîncasate la timp de beneficiari în decurs de 3 luni consecutive sunt restituite la CNAS.

Plata indemnizației paternale neachitate și restituite pe contul Casei Naționale se reia în baza cererii scrise, dacă adresarea nu depășește termenul de trei ani anteriori datei solicitării indemnizației neplătite.

Indemnizația paternală stabilită și neplătită solicitantului decedat se plătește soției sau, după caz, persoanei care îngrijește copilul.

În cazul decesului copilului nou-născut în perioada aflării tatălui în concediu paternal, indemnizația paternală se acordă și se plătește integral.

Ce trebuie să știți!

În cazul în care au fost prezentate acte sau date false ori s-a tăinuit obținerea venitului asigurat în perioada concediului paternal la locul de muncă de bază, persoana care a beneficiat neîntemeiat de indemnizație paternală restituie benevol sumele primite necuvenit, în baza deciziei conducătorului casei teritoriale, sau acestea se restituie în baza hotărârii instanței judecătorești.

---

⁴⁴⁷ Mărimea salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, constituie 5600 lei, aprobat prin Hotărârea Guvernului privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017.

10.4.3. Indemnizația unică la nașterea copilului

Indemnizația unică la nașterea copilului este o sumă bănească plătită o singură dată pentru fiecare copil născut viu.

Stabilirea, mărimea, condițiile și plata indemnizației este reglementată de *Hotărârea Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002*.

Indemnizația **se acordă** mamei, iar în cazul decesului mamei – tutorelui, cu condiția că copilul a fost înregistrat la oficiul stării civile.

Mărimea indemnizației constituie:

5300 de lei - pentru prima naștere

5300 de lei - pentru ulterioarele nașteri.

Notă:

- Mărimea indemnizației unice se stabilește în quantum egal cu valoarea monetară a coșului minim de bunuri necesare la nașterea copilului, calculată pentru anul precedent nașterii copilului.
- Suma se achită în aceeași mărime pentru fiecare copil dacă s-au născut gemeni, tripleți și mai mulți. Dacă copilul s-a născut, mort indemnizația nu se plătește.
- Indemnizația unică la nașterea copilului se stabilește indiferent de statutul persoanei – asigurată sau neasigurată.
- Indemnizația se achită cu condiția că a fost solicitată în termen de 12 luni de la nașterea copilului.

10.4.4. Indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului

Indemnizația lunară este suma bănească plătită lunar persoanei care se ocupă de îngrijirea/creșterea copilului până la vârsta de **1,5 ani**, pentru copiii născuți până la 31.12.2017 și până la vârsta de **2 ani** – pentru copiii născuți începând cu 01.01.2017 (pentru persoanele **neasigurate**) și **3 ani** (pentru persoanele **asigurate**) și are domiciliul sau reședința în Republica Moldova.

Stabilirea, condițiile, mărimea și plata indemnizației este reglementată de *Hotărârea Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002*⁴⁴⁸.

Indemnizația lunară se acordă: mamei, tatălui, bunicului, bunicii, tutorelui sau altei rude, care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului.

Statutul de persoană asigurată cu dreptul de a beneficia de indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului îi este recunoscut persoanei cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova, cu condiția că confirmă un stagiul de cotizare necesar prevăzut de lege.

Statutul persoanei asigurate sau neasigurate **se determină la data nașterii copilului**.

Conform art. 6 al *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*⁴⁴⁹, stagiul de cotizare⁴⁵⁰ necesar constituie:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare, **sau**

⁴⁴⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.154-157/1612 din 21.11.2002.

⁴⁴⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.168-170/773 din 10.09.2004.

⁴⁵⁰ În stagiul de cotizare se includ perioadele contributive și următoarele perioade necontributive: perioadele de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus, perioada în care asiguratul a beneficiat de indemnizație pentru îngrijirea unui copil până la vârsta de 3 ani de către unul din părinți sau de tutore, în caz de deces al ambilor părinți, perioada de acordare a ajutorului de șomaj sau de alocație pentru integrare sau reintegrare profesională, perioada în care persoana a beneficiat de indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă.

- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani.

Salariații care lucrează cu contract de muncă pe termen și salariații care lucrează sezonier vor confirma un stagiul de cotizare de:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare, **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani, **sau**
- cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație).

Statutul de persoană neasigurată

Persoană neasigurată se consideră **mama/tata, adoptatorul/tutorele** care la data nașterii copilului:

- nu este încadrat în câmpul muncii;
- este încadrat în câmpul muncii, însă nu întrunește stagiul necesar de cotizare pentru acordarea indemnizației lunare pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani;
- întrunește stagiul necesar de cotizare, dar nu are dreptul la concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului (nu este încadrată în câmpul muncii);
- întrunește stagiul necesar de cotizare, se află în concediu pentru îngrijirea copilului și în perioada luată în calcul nu are realizat venit asigurat din alte motive⁴⁵¹;
- desfășoară activitate în calitate de: întreprinzător individual, titular al patentei de întreprinzător, avocat, notar public, executor judecătoresc și de mediator.

Notă:

Dacă persoanele cu activitate în bază de patentă, licență sau autorizație, activează și în alte unități, în care realizează venit asigurat și confirmă stagiul de cotizare necesar, ele au statut de asigurat, au dreptul la indemnizație pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani.

- Pentru persoana care solicită indemnizație pentru creșterea/îngrijirea copilului, statutul persoanei asigurate sau neasigurate se determină la data nașterii copilului;
- Șomerii beneficiază de indemnizație cu condiția suspendării pentru această perioadă a plății ajutorului de șomaj.

10.4.4.1. De când și până când se stabilește indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului

Indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului se stabilește:

Persoanelor asigurate

- **unuia dintre părinți, adoptatorului/tutorelui, bunelului, bunicii, altei rude care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului**, la cerere opțional - cu condiția că se află în concediu pentru îngrijirea copilului la toate unitățile în care își desfășoară activitatea de muncă și confirmă stagiul necesar de cotizare – **până la vârsta de 3 ani ai copilului**;

Pentru persoanele neasigurate

⁴⁵¹ Concediul medical, concediul de maternitate, concediul pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomajul cu drept de ajutor de șomaj.

- **părintelui care de fapt îngrijește copilul**, la solicitare - dacă ambii părinți nu lucrează - **până la vârsta de 1,5 ani ai copilului născut până la 31.12.2016 și până la vârsta de 2 ani pentru copilul născut începând cu 01.01.2017;**

- persoanelor neasigurate încadrate în câmpul muncii și care nu au stagiul de cotizare necesar pentru acordarea indemnizației pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani, cu condiția aflării acestora în concediu pentru îngrijirea copilului la toate unitățile în care activează - **până la vârsta de 1,5 ani ai copilului născut până la 31.12.2016 și până la vârsta de 2 ani pentru copilul născut începând cu 01.01.2017;**

- întreprinzătorului individual, titularului patentei de întreprinzător, avocatului, notarului public, executorului judecătoresc și mediatorului, indiferent dacă desfășoară activitate sau nu - **până la vârsta de 1,5 ani ai copilului născut până la 31.12.2016 și până la vârsta de 2 ani pentru copilul născut începând cu 01.01.2017.**

Notă:

➤ În cazul în care unul dintre părinți nu este încadrat în câmpul muncii, la solicitare, părintelui neîncadrat i se stabilește indemnizație pentru îngrijirea copilului până la vârsta **de 1,5 ani**, născut până la 31.12.2017, și până la vârsta **de 2 ani** pentru copilul născut începând cu 01.01.2017 sau uneia dintre persoanele asigurate i se acordă indemnizație lunară pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani, cu condiția că se află în concediu pentru îngrijirea copilului și confirmă stagiul de cotizare necesar.

De când se stabilește indemnizația?

- **din ziua următoare datei expirării concediului de maternitate⁴⁵²** – în cazul persoanelor care au beneficiat de indemnizație de maternitate și nu întrunesc condițiile pentru stabilirea indemnizației pentru creșterea copilului ca persoană asigurată;

- **de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului⁴⁵³** – în cazul persoanelor asigurate;

- **de la data nașterii copilului⁴⁵⁴** - indemnizația pentru îngrijirea copilului până la vârsta **de 1,5/2 ani**, în cazul în care persoana neasigurată nu beneficiază de dreptul la indemnizație de maternitate;

- **de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului** - în cazul în care concediul pentru îngrijirea copilului se acordă la cerere, opțional, **tatălui, tutorelui, bunelului, bunicii, unei alte rude**, care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, dacă îndeplinește condițiile de realizare a stagiului de cotizare necesar;

din ziua adoptării hotărârii privind adopția sau instituirea tutelei - în cazul adopției copilului sau instituirii tutelei, dacă solicitantul (adoptatorul, tutorele), la data adoptării hotărârii, întrunește condițiile prevăzute de legislație;

- **Notă:** În cazul în care solicitantul lucrează în mai multe unități economice, iar data acordării concediului pentru îngrijirea copilului diferă de la o unitate la alta, indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani se stabilește începând **de la data ultimei acordări a concediului.**

Ce trebuie să știți!

În cazul copiilor gemeni sau în cazul mai multor copii în vârstă de până la 3 ani, de dreptul la indemnizație pentru creșterea copilului beneficiază, la cerere, opțional: concomitent ambii părinți sau concomitent două persoane asigurate⁴⁵⁵.

⁴⁵² cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei.

⁴⁵³ cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei.

⁴⁵⁴ cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei.

⁴⁵⁵ adoptatorului/tutorelui, bunelului, bunicii, altei rude care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului.

Fiecare asigurat beneficiază de dreptul la indemnizație/ indemnizații pentru copilul/copiii de care îngrijește nemijlocit.

Pentru unul și același copil se stabilește o singură indemnizație.

Indemnizația se stabilește pentru fiecare copil născut viu, inclusiv în cazul gemenilor.

În cazul decesului copilului, indemnizația se stabilește în baza certificatului de deces, pe perioada de viață a copilului, cu condiția adresării în termenul de 12 luni calendaristice din data nașterii copilului.

10.4.4.2. Suspendarea indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului

Indemnizația se suspendă:

- Dacă beneficiarul de indemnizație pentru creșterea copilului își reia activitatea în

condițiile timpului de muncă integral, se angajează la o altă unitate sau demisionează, înainte de expirarea concediului pentru îngrijirea copilului sau, indemnizația stabilită **se suspendă**⁴⁵⁶ și se stabilește uneia dintre persoanele prevăzute de lege (art. 18 al *Legii nr. 289-XV din 22.07.2004*);

- Dacă beneficiarul de indemnizație lunară pentru creșterea copilului se angajează **la altă**

unitate decât la cea unde își are locul de muncă de bază, indiferent de programul de muncă (parțial sau deplin) - indemnizația **se suspendă**⁴⁵⁷ și se reia de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului;

- Pe perioada decăderii beneficiarului indemnizației, din drepturile părintești, abandonării sau

plasării copilului într-o instituție socială - indemnizația **se suspendă** și se reia la solicitare, începând cu ziua următoare celei în care a încetat cauza suspendării. Dacă, **alți beneficiari de indemnizație pentru creșterea/îngrijirea copilului**, decât mama

și tata, se angajează la muncă cu timpul de muncă parțial sau își reiau activitatea cu timpul de muncă parțial - indemnizația **se suspendă**.

Indemnizația nu se suspendă:

În cazul în care **mama sau tata** (beneficiari de indemnizație) își reia activitatea în condițiile timpului de muncă parțial, la locul de muncă de bază⁴⁵⁸, indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului **nu se suspendă**.

În cazul în care **mama sau tata** (beneficiar de indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 1,5/2 ani) se angajează cu program parțial de muncă, indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului **nu se suspendă**.

În cazul încetării contractului individual de muncă pe durată determinată în perioada aflării în concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani și cu condiția că persoana asigurată nu se angajează la o altă unitate, indemnizația pentru creșterea copilului **nu se suspendă**.

Pentru perioada aflării persoanei asigurate/neasigurate în concediul anual de odihnă, indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului **nu se suspendă**.

În cazul încetării contractului individual de muncă în legătură cu lichidarea unității în perioada aflării beneficiarului în concediul pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani și cu condiția că beneficiarul nu s-a reangajat în câmpul muncii la o altă unitate, plata indemnizației **nu se suspendă**.

Notă:

⁴⁵⁶ La solicitarea beneficiarului, plata indemnizației poate fi reluată până la împlinirea vârstei de 3 ani sau 1,5/2 ani a copilului, dacă întrunește condițiile legii.

⁴⁵⁷ Plata indemnizației poate fi reluată de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului.

⁴⁵⁸ Locul de muncă de bază se consideră locul de muncă la unitatea economică unde se păstrează carnetul de muncă.

- Beneficiarul de indemnizație lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului în cazul reluării muncii, angajării la muncă, eliberării din serviciu, până la sfârșitul lunii în care sa produs evenimentul va prezenta la CTAS extrasul din ordinul respectiv⁴⁵⁹.
- Indemnizația încetează din data decesului copilului, în cazul decesului acestuia până la vârsta de 3 ani sau, după caz, până la vârsta de 1,5/2 ani.

Important!

În cazul în care copilul s-a născut pe teritoriul altui stat, solicitantul de indemnizații (cu excepția persoanelor angajate în câmpul muncii în Republica Moldova) prezintă Casei Teritoriale o declarație⁴⁶⁰ pe propria răspundere despre faptul că a beneficiat sau nu a beneficiat de indemnizație în statul respectiv; dacă a beneficiat, atunci indică perioada pentru care a beneficiat de indemnizație.

În cazul când a fost acordată indemnizația unică și/sau lunară și indemnizația lunară de suport pentru creșterea până la vârsta de 3 ani a copiilor gemeni sau a mai mulți copii născuți dintr-o singură sarcină pe teritoriul altui stat, aceste indemnizații (pentru perioada respectivă) solicitate în Republica Moldova **nu se stabilesc**.

10.4.4.3. Mărimea indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului

Conform *Hotărârii Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002 (anexa nr.2)*⁴⁶¹, **mărimea indemnizației constituie:**

<u>Pentru persoanele asigurate</u>	<u>Pentru persoanele neasigurate</u>
de la 01.06.2016 - 30% din venitul mediu lunar asigurat al beneficiarului, dar nu mai puțin de 540 de lei lunar pentru fiecare copil.	de la 01.06.2016 - 540 de lei lunar pentru fiecare copil.

Notă:

- Mărimea indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului anual poate fi modificată.

Baza de calcul al indemnizației lunare pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani o constituie venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului.

Determinarea venitului mediu lunar asigurat⁴⁶²

Venitul mediu lunar asigurat se determină prin împărțirea la 12 a venitului asigurat realizat la toate unitățile, în perioada de 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului.

La determinarea venitului mediu lunar asigurat, lunile calendaristice ale concediului prenatal se substituie cu același număr de luni calendaristice imediat premergătoare perioadei incluse în calcul.

Ce trebuie să știți!

⁴⁵⁹ Sumele achitate necuvenit din pricina neprezentării actelor menționate se restituie de către beneficiar la contul respectiv al Casei Naționale.

⁴⁶⁰ Declarații se depune și în cazul depunerii cererii în mod electronic prin portalul guvernamental unic al serviciilor publice (www.servicii.gov.md) și/sau pagina-web a Casei Naționale (www.cnas.md).

⁴⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.154-157/1612 din 21.11.2002.

⁴⁶² Venitul mediu lunar asigurat este suma plăților primite din care au fost calculate contribuțiile individuale de asigurări sociale.

Venitul asigurat pentru lunile incluse în calcul la determinarea bazei de calcul a indemnizației lunare pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani nu poate depăși suma a 5 salarii medii lunare prognozate pe economie pentru anul respectiv înmulțită la 12 sau la numărul de luni în care persoana a realizat venit asigurat. În cazul în care în calcul se include anul calendaristic incomplet, venitul asigurat se plafonează reieșind din numărul de luni în care a fost realizat venitul asigurat pentru anul respectiv.

Salariul mediu lunar prognozat pe economie se aprobă anual de Guvern⁴⁶³.

Dacă asiguratul:

1. **a activat mai puțin de 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat, lunile de până la angajare se includ în calcul cu venit lunar asigurat în mărime de:
  - **un salariu tarifar pentru categoria I de salarizare în sectorul bugetar**⁴⁶⁴, în vigoare la data producerii riscului asigurat - pentru asigurații din sectorul bugetar,
  - **un salariului minim garantat în sectorul real**⁴⁶⁵, în vigoare la data producerii riscului asigurat - pentru asigurații din sectorul bugetar;
2. **venitul asigurat lipsește la toate unitățile în unele și aceleași luni din perioada celor 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real din motive întemeiate⁴⁶⁶, baza de calcul a indemnizației lunare o constituie:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul minim garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat ori
  - **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive**⁴⁶⁷ în care a fost realizat venit asigurat, luni imediat premergătoare, perioadei incluse în calcul cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului indemnizației;
3. **nu a realizat venit nici la o unitate în ultimele 12 luni calendaristice** premergătoare lunii survenirii riscului asigurat **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real din motive întemeiate⁴⁶⁸ indemnizația lunară ce calculează din:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat, ori
  - **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive**⁴⁶⁹ în care a fost realizat venit asigurat, lunii imediat premergătoare, perioadei incluse în calcul;

⁴⁶³ Mărimea salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, constituie 5600 lei, aprobat prin Hotărârea Guvernului privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017.

⁴⁶⁴ Constituie 1000 de lei conform anexei nr.1 la Legea cu privire la sistemul de salarizare din sectorul bugetar nr. 355 din 23.12.2005, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.35-38/148 din 03.03.2006.

⁴⁶⁵ Constituie 2380 de lei conform Hotărârii Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real nr. 165 din 09.03.2010 – mărimea în fiecare an se modifică, Monitorul Oficial nr.35/219 din 12.03.2010.

⁴⁶⁶ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁴⁶⁷ Perioada de substituie este cel mult de 36 de luni calendaristice.

⁴⁶⁸ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁴⁶⁹ Perioada de substituie este cel mult de 36 de luni calendaristice.

4. **nu a realizat venit nici la o unitate, în ultimele 12 luni calendaristice** premergătoare lunii survenirii riscului asigurat, din motive întemeiate⁴⁷⁰ indemnizația lunară ce calculează din:
- **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat, ori
  - **aceste luni se substituie cu aceiași număr de luni calendaristice consecutive**⁴⁷¹ în care a fost realizat venit asigurat, lunii imediat premergătoare, perioadei incluse în calcul, ori
  - **venitul mediu lunar asigurat din care s-a calculat această indemnizație pentru copilul precedent**, cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului indemnizației.

Notă:

➤ La determinarea venitului mediu lunar asigurat, situațiile de alternativă, menționate supra **de la pct. 1- 4**, se aplică în cazul când asiguratul confirmă stagiul de cotizare necesar conform art. 6 al Legii nr. 289 din 22.07.2004.

➤ Când se menționează supra că asiguratul nu a realizat venit sau venitul asigurat lipsește, atunci legiuitorul **condiționează** ca venitul să nu fie realizat sau să lipsească la toate unitățile în unele și aceleași luni calendaristice, **în situația în care asiguratul activează în mai multe unități economice**.

➤ În fiecare an cuantumul minim al indemnizației pentru îngrijirea/ creșterea copilului se poate modifica prin lege.

➤ Venitul asigurat pentru stabilirea indemnizației lunare se confirmă în baza informației din Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale.

➤ Venitul asigurat (salariu, indemnizația de concediu de odihnă) se includ în calcul la determinarea venitului mediu lunar asigurat în lunile pentru care au fost calculate. Alte recompense (decât salariu, indemnizația de concediu de odihnă) se includ în calcul la determinarea venitului mediu lunar asigurat în lunile în care au fost calculate.

➤ În cazul în care indemnizația lunară pentru creșterea copilului a fost stabilită, iar beneficiarul prezintă ulterior certificat despre sumele recalculat ale salariului în baza hotărârii judecătorești sau în conformitate cu legislația privind salarizarea, pentru lunile luate în calcul la stabilirea indemnizației, **indemnizația se recalculează din data stabilirii**.

Important!

Dacă asiguratul activează la mai multe unități economice și nu are realizat venit asigurat sau venitul asigurat lipsește, în perioada a 12 luni calendaristice premergătoare riscului asigurat, din motive întemeiate⁴⁷² **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** se ia la baza de calcul **numai la unitatea economică unde asiguratul își desfășoară activitatea de muncă de bază**⁴⁷³.

Dacă în intervalul de 12 luni calendaristice premergătoare riscului asigurat, **salariul asigurat lipsește integral** la toate unitățile în aceleași luni calendaristice din cauza altor motive decât⁴⁷⁴, sau din aceleași motive combinate cu altele, aceste luni nu se exclud din calcul și nu vor fi substituite cu alte luni nici cu alt salariul.

⁴⁷⁰ S-a aflat în concediu pentru îngrijirea copilului până la vârsta de trei ani.

⁴⁷¹ Perioada de substituire este cel mult de 36 de luni calendaristice.

⁴⁷² Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁴⁷³ Activitatea de bază se consideră unitatea unde se păstrează carnetul de muncă

⁴⁷⁴ Concediul medical, concediul de maternitate, concediul pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomajul cu drept de ajutor de șomaj.

Dacă persoana asigurată, în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului, **nu are realizat venit asigurat** la nicio unitate din alte motive decât⁴⁷⁵, indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la 3 ani **nu se acordă**, la solicitare, se stabilește indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului până la 1,5/2 ani ca persoană neasigurată.

Dacă persoana desfășoară activități în mai multe unități și în fiecare este asigurată, la determinarea venitului mediu lunar asigurat se include venitul de la toate locurile de muncă, inclusiv de la unitățile unde raporturile de muncă sunt încetate, în perioada luată în calcul.

Dacă în perioada substituită persoana asigurată nu a realizat venit sau venitul asigurat lipsește, indiferent de motive sau dacă venitul este mai mic decât salariul tarifar/minim garantat în sectorul bugetar/real, lunile din perioada respectivă **nu se mai substituie** cu alte luni nici cu alt salariu tarifar din sectorul bugetar sau, după caz, minimul garantat din sectorul real.

10.4.5. Indemnizația lunară de suport pentru creșterea copiilor gemeni sau a mai multor născuți dintr-o singură sarcină

Indemnizația lunară de suport pentru creșterea până la vârsta de 3 ani a copiilor gemeni sau a mai multor copii născuți dintr-o singură sarcină se stabilește:

- în cazul în care dintr-o singură sarcină în familie s-au născut cel puțin 2 copii vii;
- în cazul adopției sau instituirii tutelei asupra copiilor gemeni sau mai multor copii născuți dintr-o singură sarcină;
- copiii au fost înregistrați la oficiul stării civile;

Ce trebuie să știți!

Indemnizația se stabilește pentru fiecare copil născut viu.

Indemnizația se stabilește atât persoanelor asigurate, cât și persoanelor neasigurate.

Indemnizația se stabilește indiferent dacă persoana care solicită indemnizația desfășoară activitatea de muncă.

Indemnizația se stabilește unuia dintre părinți.

Indemnizația lunară de suport pentru creșterea până la vârsta de 3 ani a copiilor gemeni sau a mai multor copii născuți dintr-o singură sarcină se stabilește pentru copiii născuți începând cu 1 ianuarie 2017.

Mărimea indemnizației. Indemnizați se acordă la cerere, în cuantum **de 50%** din mărimea indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 2 ani, prevăzută pentru persoanele neasigurate la data nașterii copilului.

Indemnizația se acordă pentru perioada:

de la data nașterii copiilor sau de la data adoptării hotărârii privind încuviințarea adopției, respectiv, de la data emiterii dispoziției privind instituirea tutelei și **până la** împlinirea vârstei de trei ai copiilor, cu condiția că a fost solicitată în termen de 12 luni de la data nașterii copiilor.

În cazul în care indemnizația respectivă a fost solicitată mai târziu de 12 luni de la data nașterii copiilor, aceasta se stabilește retroactiv (pentru perioada anterioară), dar nu mai mult decât pentru 12 luni premergătoare datei adresării.

Notă:

⁴⁷⁵ Concediul medical, concediul de maternitate, concediul pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomajul cu drept de ajutor de șomaj.

- În cazul decesului copilului/copiilor, gemeni sau copilului/copiilor născuți dintr-o singură sarcină, indemnizația se acordă în baza certificatului/certificatelor de deces, pe perioada de viață a copilului/copiilor decedat/decedați, **cu condiția adresării în termenul de 12 luni de la data nașterii copiilor.**
- În cazul decesului copilului/copiilor, dacă în familie rămân cel puțin doi copii dintre copiii născuți dintr-o singură sarcină, pentru copiii rămași vii, indemnizația se acordă cu condiția⁴⁷⁶ respectării condițiilor prevăzute în prezentul subpunct, iar copilului/copiilor decedați – în baza certificatului/certificatelor de deces, pe perioada de viață a copilului/copiilor decedat/decedați, **cu condiția adresării în termenul de 12 luni de la data nașterii copiilor.**

Plata indemnizației încetează:

- în cazul decesului copilului, **pentru copilul decedat;**
- în cazul în care, în urma decesului copilului/copiilor, în familie **rămâne unul** dintre copiii gemeni sau dintre copiii născuți dintr-o singură sarcină, care au beneficiat de dreptul la indemnizația respectivă;
- c) în cazul decesului copilului/copiilor, dacă în familie rămân cel puțin doi copii dintre copiii născuți dintr-o singură sarcină, **pentru copilul/copiii decedați;**

d) în cazul decăderii beneficiarului din drepturile părintești sau al plasamentului copiilor într-un serviciu social, care le asigură întreținerea deplină din partea statului.

10.4.6. În ce termen și unde se depune cererea pentru solicitare a indemnizației unice și a indemnizațiilor lunare adresate familiilor cu copii?

Cererea pentru stabilirea indemnizațiilor familiilor cu copii se depune de către unul dintre părinți, tutore sau un alt beneficiar îndreptățit de lege, fiind utilizată una din următoarele modalități:

- la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (CTAS) în raza cărei își are domiciliul beneficiarul, în cazul în care a fost stabilită indemnizația de maternitate, la Casa Teritorială care a stabilit indemnizația de maternitate;
- în mod electronic prin portalul guvernamental unic al serviciilor publice (www.servicii.gov.md);
- pagina-web a Casei Naționale (www.cnas.md);
- prin intermediul reprezentantului primăriei.

Cererea este un formular-tip, care se eliberează de organele de asigurare socială și se completează în baza actului de identitate al solicitantului.

- În cerere se indică toate actele care se prezintă la stabilirea indemnizației.
- La cerere se anexează următoarele documente:
  - **actul de identitate al solicitantului (în original și copie);**
  - **certificatul de naștere al copilului (în original și copie);**

după caz, și

- **certificatul de naștere al copilului premergător (în original și copie);**
- **extrasul din ordinul privind acordarea concediului pentru îngrijirea copilului eliberat de fiecare unitate unde activează solicitantul (în original)** în cazul persoanelor angajate în câmpul muncii;

⁴⁷⁶ că a fost solicitată în termen de 12 luni de la data nașterii copiilor. În cazul în care indemnizația respectivă a fost solicitată mai târziu de 12 luni de la data nașterii copiilor, aceasta se stabilește retroactiv (pentru perioada anterioară), dar nu mai mult decât pentru 12 luni premergătoare datei adresării.

- **după caz, documentul prin care se confirmă că solicitantul nu este încadrat în câmpul muncii** - carnetul de muncă, certificatul de la instituția de învățământ, certificatul de la Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă;
- **carnetul de muncă sau certificatul ce confirmă încadrarea în câmpul muncii, livretul militar;**
- alte acte confirmative ale stagiului de cotizare.

Alte acte, după caz:

- **Certificat de naștere;**
- **Certificat de căsătorie;**
- **Certificat de deces al copilului sau al beneficiarului;**
- **Hotărârea privind adopția și instituirea tutelei;**
- **Extras din ordinul privind acordarea concediului neplătit;**
- **Extras din ordinul privind reluarea activității/angajarea în condițiile timpului de muncă parțial;**
- **Declarație pe propria răspundere despre faptul că a beneficiat/nu a beneficiat de indemnizații adresate familiilor cu copii pe teritoriul altui stat.**

Notă:

- În cazul când persoana nu poate confirma prin documente angajarea în câmpul muncii, va anexa o declarație scrisă în care confirmă sub responsabilitate personală faptul că nu lucrează. Copiile actelor anexate la cererea de stabilire a indemnizației unice la nașterea copilului și a indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului și indemnizației lunare de suport se confirmă de Casa Teritorială.

Cererea cu documentele necesare se depun în **termen de 12 luni** de la data nașterii copilului.

După înregistrarea cererii solicitantul indemnizației va primi o recipisă care conține numărul de înregistrare și data primirii cererii.

Notă:

- În cazul când cererea este depusă mai târziu de 12 luni de la data nașterii copilului, indemnizația unică la nașterea copilului nu se achită.
- În cazul decesului copilului, în baza certificatului de deces, indemnizația se stabilește pe perioada de viață a copilului, cu condiția adresării în termenul de 12 luni de la data nașterii copilului.
- În cazul când cererea este depusă mai târziu de 12 luni de la data nașterii copilului, indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului și indemnizația lunară de suport se va acorda pentru perioada precedentă, pentru o perioadă de cel mult 12 luni din data depunerii cererii, cu condiția că a fost solicitată în termen de 3 ani în cazul persoanelor asigurate și în decurs de 1,5/2 ani în cazul persoanei neasigurate, din data nașterii copilului. În cazul în care la cerere nu sunt anexate toate actele necesare, solicitantul are dreptul să prezinte (personal sau prin intermediul primăriei) documentele care lipsesc, în termen de o lună din data înregistrării cererii.

Ce trebuie să știți!

Cererea pentru stabilirea indemnizațiilor adresate familiilor cu copii pentru mamele deținute în instituții penitenciare, se depune către administrația penitenciarului.

10.4.6.1. Cum se depune cererea electronică?

Cererea electronică se completează și se transmite accesând serviciul „e-Cerere Indemnizații Familiilor cu Copii”, disponibil pe portalul guvernamental unic al serviciilor publice (www.servicii.gov.md) și/sau pe pagina-web a Casei Naționale (www.cnas.md).

Cererea electronică se acceptă numai în cazul în care:

- solicitantul și copilul sunt înregistrați în Registrul de stat al populației;
- se confirmă relația de rudenie între solicitant și copil în baza informației din Registrul de stat al populației.

Notă:

- În cazul în care cererea electronică este acceptată, aceasta se prelucrează automat în sistemul informațional „Protecția Socială” al Casei Naționale.
- Datele personale ale solicitantului și copilului se confirmă în baza informației din **Registrul de stat al populației**, iar stagiul de cotizare și perioada acordării concediului pentru îngrijirea copilului pentru stabilirea indemnizației se confirmă în baza informației din **Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale**.

În temeiul *Hotărârii Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002⁴⁷⁷*, cererea pentru stabilirea indemnizației și actele necesare se examinează în termen de 30 zile din data înregistrării, după care CTAS adoptă o decizie de acordare sau de refuz în stabilirea indemnizației. În acest caz, în termen de 10 zile calendaristice de la data emiterii deciziei de refuz, solicitantului i se comunică, în scris, motivul refuzului.

Notă:

- Dacă persoana nu este de acord cu decizia Casei Teritoriale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată la Casa Națională de Asigurări Sociale.
- Dacă persoana nu este de acord nici cu decizia Casei Naționale de Asigurări Sociale, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.

10.4.7. Plata indemnizației unice și indemnizațiilor lunare adresate familiilor cu copii

Plata indemnizațiilor pentru copii se efectuează în numerar, pentru luna precedentă, prin intermediul prestatorilor de servicii de plată (instituția financiară sau oficiul poștal), la alegerea solicitantului.

Indemnizația se plătește beneficiarului - la prezentarea buletinului de identitate **sau altei persoane împuternicite de beneficiar** - la prezentarea actului de identitate și a procurii (procura pentru plata indemnizațiilor se eliberează de notar sau un alt organ abilitat de lege, fără plată și este valabilă doar 6 luni).

Notă:

- Dacă beneficiarul indemnizației se află temporar peste hotarele Republicii Moldova, procura pentru primirea indemnizației poate fi autentificată de ambasada (consulatul) Republicii Moldova din țara de reședință.

În cazul decesului beneficiarului, indemnizația stabilită, dar neachitată din cauza decesului se plătește inclusiv până în luna decesului persoanei în grija căreia a rămas copilul.

Sumele plătite în plus din vina organului care stabilește și plătește indemnizația nu se recuperează din contul beneficiarului.

---

⁴⁷⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 301-315/732 din 18.08.2017.

Important!

Plata indemnizației în caz de transferare în altă localitate, la noul loc de trai, va începe din luna în care aceasta a fost suspendată la locul precedent de trai.

Dacă indemnizația nu a fost primită mai mult de 6 luni la rând, plata acesteia se suspendă (încetează temporar), plata se reia la solicitarea beneficiarului.

Pentru perioada în care copilul se află într-o instituție socială, la întreținerea deplină a statului, indemnizația lunară se suspendă (încetează temporar). În cazul în care copilul a fost luat în familie pentru o perioadă de cel puțin o lună, indemnizația se stabilește în baze generale.

La apariția circumstanțelor care ar avea ca urmare anularea sau reluarea dreptului la stabilirea și plata indemnizației (adoapția copilului, decesul copilului, decesul beneficiarului), plata indemnizației încetează sau este reluată din luna următoare celei în care au apărut condițiile respective.

Plata indemnizației neîncasate (neprimate)

Sumele indemnizației stabilite, dar neprimate la timp din vina beneficiarului pot fi solicitate pentru perioada de 3 ani premergători datei adresării.

Exemplu

Violeta Donu (persoană asigurată), beneficiară de indemnizație, stabilită până la împlinirea vârstei de 3 ani ai copilului, din luna **februarie 2014** nu s-a mai prezentat la prestatorul de servicii să-și primească indemnizația. Copilul său a împlinit vârsta de 3 ani pe **20 martie 2017**. La data de **15 iunie 2017**, beneficiara depune o cerere prin care solicită plata indemnizației neprimate. Violeta Donu a primit indemnizația pentru perioada trecută nu din data încetării plății (**februarie 2014**), ci din **iunie 2014** până la **20 martie 2017**.

Explicație

Deoarece Violeta Donu s-a adresat mai târziu de 3 ani din data încetării plății, indemnizația i s-a plătit pentru 3 ani anteriori datei depunerii cererii, adică din **iunie 2014** pentru că cererea de solicitare a plății a fost depusă în **iunie 2017**.

Important!

Sumele indemnizației neplătite la timp din vina organului care stabilește și plătește indemnizația se plătesc pentru toată perioada trecută indiferent de data depunerii cererii.

Dacă beneficiarul, din vina sa, a primit sume în plus în formă de indemnizații, vor fi reținute câte **20%** lunar, din suma indemnizației.

10.4.8. Indemnizația lunară pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă

Indemnizația pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă – este o sumă bănească plătită lunar, părinților adoptivi, tutorilor/curatorilor, pentru alimentație, procurarea îmbrăcăminte/încălțăminte, obiectelor de igienă personală etc., necesare copiilor adoptați/ aflați sub tutelă/curatelă.

La determinarea dreptului privind stabilirea și plata indemnizațiilor pentru întreținerea copiilor adoptați și a celor puși sub tutelă/curatelă nu se ia în considerare cuantumul altor pensii și indemnizații de care beneficiază copilul (pensie alimentară, pensie de urmaș, alte prestații).

Dreptul la indemnizație apare din momentul intrării în vigoare a hotărârii judecătorești cu privire la încuviințarea adopției (în cazul copiilor adoptați) sau din momentul emiterii dispoziției autorității tutelare teritoriale privind plasamentul planificat al copilului în serviciul de tutelă/curatelă.

Mărimea indemnizației constituie 800 de lei lunar pentru fiecare copil adoptat sau aflat sub tutelă/curatelă.

Indemnizația nu se stabilește și nu se plătește în următoarele cazuri:

- părintele adoptiv este soțul/soția părintelui biologic al copilului;
- părinții copilului sunt apti de a-și îndeplini obligațiunile de educație și întreținere a copilului, dar consimt (sunt de acord) la instituirea tutelei/curatei asupra acestora de către alte persoane;
- părinții copilului se află într-o deplasare îndelungată (deplasare de serviciu, plecarea în altă localitate/țară în scopul angajării în câmpul muncii);
- părintele/părinții copilului locuiesc separat de copil și dispun de condițiile necesare pentru educarea și întreținerea acestuia;
- copiii (adoptați sau puși sub tutelă/curatelă) sunt plasați pentru educație și întreținere în instituții de stat (de educație, de învățământ, de tratament, de asistență socială publică sau într-o instituție similară), alte instituții analogice (asemănătoare) și beneficiază de întreținere completă din partea statului.

Notă:

- În cazul în care copilul se află permanent într-o instituție de stat (de educație, de învățământ, de tratament, de asistență socială publică sau într-o altă instituție similară) și în perioada vacanței de vară este luat de către familie pentru cel puțin o lună, **indemnizația se plătește conform principiilor generale.**

10.4.8.1. Stabilirea și plata indemnizației

Indemnizația se stabilește, în cazul copiilor plasați în serviciul tutelă/curatelă,

în baza:

- deciziei autorității tutelare de nivelul întâi cu privire la instituirea tutelei/curatei - **în cazul tutelei/curatei stabilite până la 1 ianuarie 2014,**

în baza:

- dispoziției autorității tutelare teritoriale privind stabilirea statutului de copil rămas fără ocrotire părintească și
- dispoziției autorității tutelare teritoriale privind plasamentul planificat al copilului în serviciul de tutelă/curatelă, stabilind dreptul la indemnizația de tutelă/curatelă - **în cazul tutelei/curatei stabilite după 1 ianuarie 2014.**

Indemnizația se stabilește, în cazul copiilor adoptați

- în temeiul cererii depuse de părintele adoptiv.

La cerere se anexează următoarele acte:

- copia actului de identitate al părintelui adoptiv;
- copia hotărârii judecătorești cu privire la încuviințarea (permisiunea) adopției;
- copia certificatului de naștere al copilului.

Indemnizația se stabilește și se achită, în baza cererii depuse către direcția/secția asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului Chișinău din unitatea administrativ-teritorială în raza căreia domiciliază copilul după încuviințarea (permisiunea) adopției, sau a copilului plasat în serviciul tutelă/curatelă.

Indemnizația se stabilește și se achită din momentul depunerii cererii (în cazul copiilor adoptați) sau din momentul emiterii dispoziției autorității tutelare teritoriale privind plasamentul planificat al copilului în serviciul de tutelă/curatelă.

În termen de două săptămâni din momentul depunerii cererii de către părintele adoptiv, Direcția/secția asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului Chișinău, emite dispoziția cu privire la stabilirea și plata indemnizației sau cu privire la refuzul de a stabili și plăti indemnizația.

Notă:

- Refuzul privind stabilirea și plata indemnizației poate fi contestat în instanța judecătorească.

Plata indemnizației încetează în cazul:

- desfacerii sau declarării nulității adopției în temeiul unei hotărâri judecătorești;
- îndepărtării tutorelui/curatorului de la îndeplinirea obligațiilor, pe baza cererii acestuia;
- eliberării tutorelui/curatorului de la îndeplinirea obligațiilor;
- întoarcerii copilului la părinți;
- adopției copilului aflat în serviciul tutelă/curatelă;
- plasării copilului într-o instituție de plasament (de educație, de învățământ, de tratament, de asistență socială publică sau într-o instituție similară);
- înregistrării căsătoriei copilului adoptat sau pus sub curatelă;
- schimbării locului de trai al copilului adoptat sau pus sub tutelă/curatelă;
- declarării pe cale judiciară a copilului adoptat sau pus sub tutelă/curatelă ca dispărut fără veste sau decedat;
- declarării pe cale judiciară a părintelui adoptiv sau a tutorelui/curatorului ca dispărut fără veste sau decedat;
- decesului copilului adoptat sau pus sub tutelă/curatelă;
- decesului părintelui adoptiv sau a tutorelui/curatorului.

Notă:

- Plata indemnizației încetează începând cu luna următoare celei în care au apărut circumstanțele legale de încetare a plății.
- Reluarea plății indemnizației se face din luna următoare celei în care au apărut condițiile legale de începere a plății.
- În cazul schimbării domiciliului plata indemnizației se efectuează la noul loc de trai începând din data încetării plății la locul vechi de trai.

Pentru detalii, vezi Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă nr. 581 din 25.05.2006.⁴⁷⁸.

10.5. INDEMNIZAȚIILE PENTRU INCAPACITATE TEMPORARĂ DE MUNCĂ (IITM)

Indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă (în continuare – IITM) sunt plățile unice sau periodice (lunare) acordate atât din contul mijloacelor de asigurare socială cât și din contul angajatului, oferite în formă de ajutor bănesc, în scopul compensării parțiale a pierderii sursei de venit, în urma unor riscuri sociale, persoanelor afectate de aceste riscuri.

⁴⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 83-86/624 din 02.06.2006.

Indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă sunt reglementate de *Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*⁴⁷⁹ precum și de *Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale nr. 108 din 03.02.2005*⁴⁸⁰.

10.5.1. Categoriile indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă

Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă reprezintă o sumă bănească plătită persoanei asigurate pentru perioada în care a fost bolnavă sau a îngrijit de un membru de familie bolnav.

În temeiul *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*, indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă se acordă asiguraților, pentru următoarele cazuri:

- **boli obișnuite și accidente nelegate de muncă;**
- **pentru îngrijirea copilului bolnav;**
- **indemnizația de maternitate (pentru perioada de graviditate)**⁴⁸¹;
- **de prevenire a îmbolnăvirilor (carantină);**
- **pentru recuperarea capacității de muncă** - in legătură cu protezarea ortopedică și tratamentul balneo-sanatorial.

Notă:

➤ Șomerii au dreptul la indemnizații doar în cazurile de **boli obișnuite și accidente nelegate de muncă și de maternitate**.

Indemnizația (IITM) survenită în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale nu se va examina în prezentul compartiment, vezi p. [10.3.3.3.1](#).

10.5.2. Confirmarea dreptului la indemnizație și condițiile de acordare a indemnizației

Dreptul la indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă se confirmă prin **certificatul de concediu medical** eliberat de medicul de familie.

Indemnizația se acordă persoanelor asigurate, cu domiciliul în Republica Moldova, dacă la momentul producerii riscului asigurat, solicitantul confirmă un stagiul de cotizare necesar prevăzut de lege.

Conform art. 6 al *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*⁴⁸², stagiul de cotizare⁴⁸³ necesar constituie:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare, **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani;

⁴⁷⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.168-170/773 din 10.09.2004.

⁴⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-25/162 din 11.02.2005.

⁴⁸¹ Examinată în pct. 10.4.1 din prezentul compartiment.

⁴⁸² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.168-170/773 din 10.09.2004.

⁴⁸³ În stagiul de cotizare se includ perioadele contributive și următoarele perioade necontributive: perioadele de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus, perioada în care asiguratul a beneficiat de indemnizație pentru îngrijirea unui copil până la vârsta de 3 ani de către unul din părinți sau de tutore, în caz de deces al ambilor părinți, perioada de acordare a ajutorului de șomaj sau de alocație pentru integrare sau reintegrare profesională.

Salariații care lucrează cu contract de muncă pe termen și salariații care lucrează sezonier vor confirma un stagiul de cotizare de:

- cel puțin 3 ani stagiul de cotizare total indiferent de perioada de acumulare, **sau**
- cel puțin 9 luni stagiul de cotizare realizat în ultimele 24 luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație), dacă stagiul de cotizare total este mai mic de 3 ani, **sau**
- cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni anterioare momentului apariției riscului asigurat (dreptului la indemnizație).

Notă:

➤ În caz de pierdere a certificatului medical, indemnizația se va stabili în baza duplicatului, care se eliberează de instituția medico-sanitară care la eliberat la demersul angajatorului la care lucrează salariatul sau a cererii persoanei care a pierdut certificatul.

10.5.3. Perioada pentru care se acordă indemnizația

Indemnizația se acordă din prima zi până la restabilirea capacității de muncă, încadrării în gradul de dizabilitate, expirării termenului contractului sau lichidarea unității⁴⁸⁴.

Perioada maximă pentru care se acordă (IITM) este de:

- **În cazul de boală obișnuită sau accidente nelegate de muncă**
  - **180 de zile** în anul calendaristic⁴⁸⁵, termenul poate fi prelungit(în baza avizului CNDDCM)⁴⁸⁶ pentru o perioadă de
  - **30 de zile** într-un an calendaristic.
- **Pentru salariații care muncesc cu contract de muncă pe termen până la un an, angajații sezonieri și pentru șomeri**
  - **30 de zile** în perioada de acțiune a contractului de muncă, de acordare a ajutorului de șomaj;
  - **peste 30 de zile, dar nu mai mult decât până la expirarea contractului** - în caz de incapacitate pe motiv de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică.
- **Persoanelor bolnave de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică**
  - **12 luni** pe parcursul a **2 ani calendaristici consecutivi**⁴⁸⁷
- **Pentru recuperarea sănătății salariatului (la tratament balneosanatorial)**
  - pentru toată perioada aflării în sanatoriu ⁴⁸⁸
  - **Pentru recuperarea sănătății a copilului cu dizabilități în vârstă până la 16 ani (tratament balneosanatorial) 30 de zile** calendaristice într-un an calendaristic.

⁴⁸⁴ Temeiurile privind momentul încetării indemnizației nu se referă la indemnizația de maternitate și indemnizația (IITM) survenită în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale.

⁴⁸⁵ Anul calendaristic cuprinde perioada de la 1 ianuarie până la 31 decembrie.

⁴⁸⁶ Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă.

⁴⁸⁷ Perioada de acordare a indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă nu se include în termenul de plată a indemnizației pe motiv de tuberculoză, SIDA și maladie oncologică.

⁴⁸⁸ Dacă asiguratului a fost trimis, în modul stabilit, în instituțiile balneosanatoriale, nemijlocit din secțiile spitalicești ale instituțiilor medico-sanitare.

- Pentru îngrijirea copilului bolnav în vârstă de până la 10 ani și copilului cu dizabilități și a copilului care suferă de boală oncologică în vârstă până la 16 ani

- 14 zile calendaristice (în caz de tratament ambulatoriu);
- 30 zile calendaristice (în caz de tratament staționar);

dar nu mai mult de 60 de zile⁴⁸⁹

- pentru toată perioada tratamentului și îngrijirii (în cazul când copilul este ghipsat, suferă de boli contagioase sau urmează a fi supus unor intervenții chirurgicale).
- Pentru incapacitate temporară de muncă în legătură cu sarcina (graviditatea)
  - pe toată perioada concediului de maternitate inclusiv șomerelor.
- În legătură cu protezarea și/sau intervenția ortopedică (în staționar)
  - pentru toată perioada de aflare în staționar (spital).
- În caz de prevenire a îmbolnăvirilor (carantină)
  - pentru perioada de carantină.

Notă:

- Indemnizația se acordă până la restabilirea capacității de muncă, dar nu mai mult decât pentru perioada prevăzută de lege.
- Indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă se acordă până în ziua încadrării în grad de dizabilitate.
- În cazul neprezentării la CNDDCM⁴⁹⁰ pentru expertizare sau în cazul refuzului de încadrare într-un grad de dizabilitate - până la data adoptării deciziei pentru trimitere la Consiliu pentru expertizare.

Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav sau în caz de tratament balneosanatorial al unui copil cu dizabilități în vârstă de până la 16 ani se acordă, opțional, unuia dintre părinți: mamei sau tatălui. În cazul în care nici mama, nici tata, din motive întemeiate⁴⁹¹, nu pot îngriji copilul bolnav, indemnizația se acordă altor persoane asigurate, opțional: tutorelui, altui membru de familie, bunicului, bunicii care îngrijesc/educă copilul.

- **Ce trebuie să știți!**

Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav **nu se acordă** pentru zilele în care asiguratul s-a aflat:

- în concediu anual (de bază sau suplimentar);
- în concediu neplătit;
- în concediu pentru îngrijirea acestui copil până la împlinirea vârstei de 3 ani;
- pentru perioada suspendării contractului individual de muncă;
- în cazurile când asiguratul nu pierde venitul asigurat la toate unitățile.

⁴⁸⁹ Perioada totală de tratament nu poate depăși mai mult de 60 de zile cumulative (în cazul tratamentului ambulatoriu și a tratamentului staționar) într-un an calendaristic pentru fiecare copil, fără a include în această perioadă îngrijirea în legătură cu boala oncologică, tuberculoză și SIDA, cazul în care copilul suferă de boli contagioase, este imobilizat într-un aparat ghipsat ori este supus unor intervenții chirurgicale.

⁴⁹⁰ Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă.

⁴⁹¹ Tratamente îndelungate al unei boli grave sau al consecințelor traumei, spitalizare, absență temporară de la locul permanent de trai, decădere din drepturile părintești etc. – caz confirmat documentar.

Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav **nu se acordă**, indiferent de faptul cine are grijă de copil, dacă copilul în vârstă de până la 3 ani se îmbolnăvește în perioada când persoana care îl îngrijește (crește) își reia activitatea în condițiile timpului de muncă parțial.

Important!

În caz de tratament balneosanatorial (ambulatoriu, staționar), **indemnizația se stabilește dacă** durata concediului anual (de bază și suplimentar) nu este suficientă pentru efectuarea tratamentului și deplasarea tur-retur la aceste instituții.

În cazul în care concediul anual a fost folosit înainte de plecarea la tratament balneosanatorial, durata concediului (de bază și suplimentar) se exclude din perioada pentru care se acordă indemnizația respectivă, iar salariatului i se poate acorda un concediu neplătit pe o durată echivalentă cu concediul anual.

10.5.4. Calcularea indemnizației

Conform *Hotărârii Guvernului privind aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale nr. 108 din 03.02.2005*⁴⁹²,

mărimea indemnizației se calculează într-un anumit procentaj din salariul mediu asigurat al beneficiarului, și depinde de durata stagiului total de cotizare confirmat de beneficiar la momentul solicitării indemnizației:

60% - în cazul confirmării stagiului de cotizare până la 5 ani;

70% - în cazul confirmării stagiului de cotizare de la 5 la 8 ani;

90% - în cazul confirmării stagiului de cotizare mai mare de 8 ani.

Important!

Mărimea indemnizației pentru bolnavii de tuberculoză, SIDA și maladii oncologice, este **de 100%** din salariul mediu asigurat al beneficiarului.

Mărimea indemnizației pentru incapacitatea de muncă nelegată de sarcină, în cazul femeilor gravide, în dependență de stagiul de cotizare al gravidei, **este de 60%, 70%, 90%** din salariul mediu asigurat.

Indemnizația se calculează și se plătește pentru zile calendaristice.

Venitul asigurat pentru o zi calendaristică se determină prin împărțirea venitului mediu lunar asigurat la numărul de zile calendaristice din luna pentru care se plătește indemnizația.

Baza de calcul al indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă o constituie venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

Determinarea venitului mediu lunar asigurat⁴⁹³:

Venitul mediu lunar asigurat se determină prin împărțirea la 12 a venitului asigurat realizat la toate unitățile în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat.

Ce trebuie să știți!

Venitul asigurat pentru lunile incluse în calcul la determinarea bazei de calcul a indemnizațiilor de asigurări sociale nu poate depăși suma a 5 salarii medii lunare prognozate pe economie pentru anul respectiv înmulțită la 12 sau la numărul de luni în care persoana a realizat venit asigurat.

⁴⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-25/162 din 11.02.2005.

⁴⁹³ Venitul mediu lunar asigurat este suma plăților primite din care au fost calculate contribuțiile individuale de asigurări sociale.

În cazul în care în calcul se include anul calendaristic incomplet, venitul asigurat se plafonează reieșind din numărul de luni în care a fost realizat venitul asigurat pentru anul respectiv.

Salariul mediu lunar prognozat pe economie se aprobă de Guvern⁴⁹⁴.

1. **Dacă asiguratul a activat mai puțin de 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat aceleași luni calendaristice lipsă la toate unitățile de până la angajare se includ în calcul cu venit lunar asigurat în mărime de:
  - **un salariu tarifar pentru categoria I de salarizare în sectorul bugetar**⁴⁹⁵ în vigoare la data producerii riscului asigurat pentru asigurații din sectorul bugetar,
  - **un salariu minim garantat în sectorul real**⁴⁹⁶ în vigoare la data producerii riscului asigurat pentru asigurații din sectorul bugetar.
2. **venitul asigurat lipsește la toate unitățile în unele și aceleași luni din perioada celor 12 luni calendaristice** premergătoare lunii producerii riscului asigurat, **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real din motive întemeiate⁴⁹⁷, baza de calcul a indemnizației o constituie:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real**⁴⁹⁸ în vigoare la data producerii riscului asigurat ori
  - **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive (la rând)**⁴⁹⁹ imediat premergătoare perioadei incluse în calcul cu condiția că aceasta va duce la majorarea cuantumului (mărimii) indemnizației.
3. **nu a realizat venit nici la o unitate, în ultimele 12 luni calendaristice** premergătoare lunii survenirii riscului asigurat, **ori, dacă venitul lunar asigurat** este mai mic decât salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, decât salariul minim garantat în sectorul real din motive întemeiate⁵⁰⁰, indemnizația ce calculează din:
  - **salariul tarifar în sectorul bugetar** sau, după caz, **salariul garantat în sectorul real** în vigoare la data producerii riscului asigurat ori
  - **aceste luni se substituie cu același număr de luni calendaristice consecutive**⁵⁰¹ imediat premergătoare perioadei incluse în calcul.

Notă:

⁴⁹⁴ Mărimea salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, constituie 5600 lei, aprobat prin Hotărârea Guvernului privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017.

⁴⁹⁵ Constituie 1000 lei conform Anexei nr.1 la Legea cu privire la sistemul de salarizare din sectorul bugetar nr. 355 din 23.12.2005, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.35-38/148 din 03.03.2006.

⁴⁹⁶ Constituie 2380 lei conform Hotărârii Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real nr. 165 din 09.03.2010, Monitorul Oficial nr.35/219 din 12.03.2010; mărimea în fiecare an se modifică.

⁴⁹⁷ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁴⁹⁸ În cazul asiguraților angajați în condițiile timpului de muncă parțial, se ia în calcul salariul tarifar sau salariul minim garantat în cuantum proporțional salariului pentru timpul lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut.

⁴⁹⁹ Perioada de substituie este de cel mult 12 luni calendaristice.

⁵⁰⁰ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁵⁰¹ Perioada de substituie este de cel mult 12 luni calendaristice.

➤ Când se menționează supra că asiguratul nu a realizat venit sau venitul asigurat lipsește, atunci legiuitorul **condiționează** ca venitul să nu fie realizat sau să lipsească la toate unitățile în unele și aceleași luni calendaristice, **în situația în care asiguratul activează în mai multe unități economice.**

➤ Venitul asigurat obținut la locul de muncă prin cumul se confirmă prin certificat/certificate eliberate de fiecare unitate în care își desfășoară sau a desfășurat activitatea salariatul⁵⁰² **(conform certificatului de mai jos).**

➤ Venitul asigurat din perioada ultimelor 12 luni calendaristice premergătoare, obținut la unitatea angajării anterioare se confirmă prin certificat/certificate eliberat de angajatorul precedent, iar în cazul imposibilității obținerii certificatului de la locul precedent de lucru, venitul asigurat obținut la unitatea anterioară se confirmă prin extrasul din contul persoanei asigurate, eliberat de Casa Teritorială de Asigurări Sociale.

➤ Venitul asigurat (salariul și indemnizația de concediu de odihnă) se includ în calcul la determinarea venitului mediu lunar asigurat în lunile pentru care au fost calculate. Alte recompense decât salariul și indemnizația de concediu de odihnă se includ în calcul în lunile în care au fost calculate.

➤ În cazul în care indemnizația a fost stabilită, iar beneficiarul prezintă ulterior certificat despre sumele recalculate ale salariului în baza hotărârii judecătorești sau în conformitate cu legislația privind salarizarea, pentru lunile luate în calcul la stabilirea indemnizației, **indemnizația se recalculează din data stabilirii.**

➤ Dacă asiguratul are statut de șomer, la baza calculării indemnizației se ia quantumul lunar al ajutorului de șomaj în vigoare la data producerii riscului asigurat.

Model. Certificatul de confirmare a venitului la locul de muncă prin cumul, eliberat de fiecare unitate în care salariatul își desfășoară sau a desfășurat activitatea prin cumul.

CERTIFICAT privind venitul asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat	
Nr. _____	din _____ 20____
Eliberat de către unitatea _____	
(denumirea)	
_____	
(adresa)	
Cod fiscal _____	
Cod CUIÎO _____	
(codul unic de identificare al întreprinderilor și organizațiilor)	
Asiguratul (angajatul prin cumul) _____	
(numele, prenumele)	
_____	
(adresa)	
Cod personal _____	
Anul	

⁵⁰² În cazul neprezentării certificatului despre venitul asigurat de la unitatea precedentă de lucru, lunile respective se vor include în calcul fără venit asigurat.

Total

Conducătorul unității _____
(numele, prenumele, semnătura)

Contabil-șef _____
(numele, prenumele, semnătura)

L.Ș.

Primit _____
(numele, prenumele, semnătura angajatului)

Recepționat _____
(numele, prenumele, semnătura persoanei responsabile a angajatorului)

Ce trebuie să știți!

Dacă persoana desfășoară activități în mai multe unități și în fiecare este asigurată, la determinarea venitului mediu lunar asigurat se include venitul **de la toate locurile de muncă**.

Dacă asiguratul activează la mai multe unități economice și nu are realizat venit în perioada a 12 luni calendaristice premergătoare riscului asigurat, din motive întemeiate⁵⁰³, **salariul tarifar în sectorul bugetar sau, după caz, salariul garantat în sectorul real se ia la baza de calcul numai la unitatea economică unde asiguratul își desfășoară activitatea de muncă de bază⁵⁰⁴**.

Dacă venitul asigurat din perioada de 12 luni calendaristice premergătoare producerii riscului asigurat lipsește la toate unitățile din alte motive decât⁵⁰⁵, lunile respective **nu se exclud din calcul**.

Dacă în perioada substituită persoana asigurată nu a realizat venit indiferent de motive sau venitul este mai mic decât salariul tarifar/minim garantat în sectorul bugetar/real, lunile din perioada respectivă **nu se mai substituie** cu alt salariu tarifar din sectorul bugetar sau, după caz, minimul garantat din sectorul real.

Notă:

- Dacă asiguratul, în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii producerii riscului asigurat, nu a realizat venit asigurat la nicio unitate din alte motive decât⁵⁰⁶, **indemnizația nu se acordă**.

10.5.5. Stabilirea și plata indemnizației

Indemnizația se stabilește și se achită de către:

- **Angajator** – salariaților angajați cu contract de muncă, la locul de muncă de bază⁵⁰⁷,
- **Agenția Teritorială Pentru Ocuparea Forței de Muncă** - șomerilor.

⁵⁰³ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁵⁰⁴ Activitatea de bază se consideră unitatea unde se păstrează carnetul de muncă.

⁵⁰⁵ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁵⁰⁶ Concediu medical, concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomaj cu drept de ajutor de șomaj.

⁵⁰⁷ Se consideră activitatea cu locul de muncă de bază la unitatea economică în care se păstrează carnetul de muncă al salariatului.

Notă:

- În cazul în care unitatea de la locul de muncă de bază al asiguratului și-a sistat activitatea sau a falimentat, iar asiguratul continuă activitatea de muncă prin cumul la o altă unitate, **stabilirea și plata indemnizației se efectuează** de către unitatea la care asiguratul desfășoară activitate de muncă prin cumul, după confirmarea de către asigurat că unitatea de la locul de muncă de bază și-a sistat activitatea sau a falimentat.

Stabilirea și acordarea indemnizației

Indemnizația se acordă în cazurile când asiguratul angajat în baza contractului individual de muncă sau în baza unui contract de prestări servicii pierde temporar capacitatea de a exercita funcțiile și obligațiunile de serviciu.

Indemnizația se stabilește și se acordă, dacă a fost solicitată în termenul care nu depășește 12 luni de la data restabilirii capacității de muncă, stabilirii gradului de dizabilitate.

Important!

Pentru persoanele încadrate în mai multe unități, indemnizația se stabilește, dacă asiguratul, prin declarație pe propria răspundere, confirmă în scris pierderea integrală a venitului asigurat în perioada concediului medical la toate unitățile în care desfășoară activități.

Declarația se depune odată cu certificatul de concediu medical și certificatul de confirmare a venitului asigurat obținut la alte unități.

DECLARAȚIE

Subsemnata/tul _____ confirm pe proprie răspundere pierderea integrală a venitului asigurat pentru perioada _____, la toate unitățile în care desfășor activități.

În cazul în care se demonstrează că informația declarată mai sus nu este veridică, mă oblig să restituie benevol sumele plătite nejustificat din contul angajatorului sau/și din bugetul asigurărilor sociale de stat.

Data

Semnătura

Dacă incapacitatea de muncă a survenit din motivele de⁵⁰⁸ în timpul concediului de odihnă anual (de bază sau suplimentar), **indemnizația se stabilește** în baze generale, iar **concediul se prelungește**, cu durata incapacității de muncă ce a avut loc în timpul concediului.

Dacă incapacitatea de muncă a survenit înainte de începerea concediului neplătit sau a concediului pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, aceste **concedii se consideră amânate** și **indemnizația se stabilește** în bază generală.

Dacă incapacitatea de muncă a survenit în timpul concentrărilor militare sau concediului suplimentar în legătură cu studiile⁵⁰⁹ și în alte cazuri când asiguratului i se păstrează salariul, **indemnizația se stabilește de la data la care salariatul urma să reînceapă activitatea de muncă.**

⁵⁰⁸ Protezare ortopedică, indemnizație de maternitate, indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă.

⁵⁰⁹ În instituțiile de învățământ superior sau mediu de specialitate, cu frecvență redusă.

Dacă incapacitatea temporară de muncă durează după data expirării concediului neplătit, concediului pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani sau după data reluării activității întreprinderii (secției), indemnizația **se stabilește de la această dată.**

Dacă asiguratul este angajat în baza contractului individual de muncă pe o perioadă nedeterminată, dreptul la indemnizație de concediu medical continuă fără întrerupere, **se acordă și după concediere**, dacă motivul concedierii nu este din vina salariatului (art.86 CM):

- *reducerea numărului sau a statelor de personal din unitate;*

- *constatarea faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate din cauza stării de sănătate, în conformitate cu certificatul medical;*

- *schimbarea proprietarului unității (în privința conducătorului unității, a adjuncților săi, a contabilului-șef);*

- *refuzul salariatului de a fi transferat la o altă muncă pentru motive de sănătate, conform certificatului medical (art.74 alin.(2));*

- *refuzului salariatului de a fi transferat în altă localitate în legătură cu mutarea unității în această localitate (art.74 alin.(1)).*

Dacă asiguratul își pierde capacitatea de muncă în timpul examinării litigiului privind legalitatea eliberării de locul de muncă, **indemnizația se stabilește cu condiția** că salariatul este restabilit la locul de muncă și începe de la data de când salariatul urmează să-și reia activitatea în temeiul hotărârii judecătorești.

Notă:

➤ Indemnizația se acordă și în cazurile în care riscul asigurat (îmbolnăvirea) s-a produs în perioada de probă sau în ziua concedierii.

➤ În cazul persoanelor angajate în baza contractului individual de muncă pe durată determinată sau în baza contractului de prestări servicii, dreptul la indemnizații pentru concediile medicale acordate până la expirarea contractului individual de muncă, încetează la data încetării contractului.

➤ În cazul persoanelor cu statut de șomer, indemnizația se stabilește cu condiția suspendării pentru această perioadă a plății ajutorului de șomaj.

Indemnizația nu se stabilește:

Pentru zilele concediului neplătit, pentru perioada de suspendare a contractului individual de muncă și pentru perioada contractului de prestări servicii.

Dacă incapacitatea de muncă a survenit în perioada de îngrijire a copilului până la vârsta de trei ani.

Dacă asiguratul își cauzează premeditat daune sănătății.

Dacă asiguratul și-a pierdut capacitatea de muncă în urma comiterii unei crime.

Dacă asiguratul a urmat tratament forțat, conform hotărârii judecătorești⁵¹⁰.

Dacă asiguratul se află în detenție sau în proces de expertizare medico-legală.

Dacă asiguratul neglijează serviciile medicale sau de reabilitare care îi stau la dispoziție.

Dacă asiguratul se deplasează peste hotarele țării în perioada aflării în concediu medical⁵¹¹.

Dacă certificatul medical a fost anulat în modul stabilit de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

⁵¹⁰ cu excepția asiguraților cu dizabilități mintale.

⁵¹¹ cu excepția deplasării pentru consultații, investigații sau pentru a urma tratamentul prescris.

Dacă asiguratul prezintă acte false.

Notă:

- În cazul când asiguratul neglijează serviciile medicale sau de reabilitare care îi stau la dispoziție sau certificatul medical a fost anulat, sau asiguratul se deplasează peste hotarele țării în perioada aflării în concediu medical⁵¹², plata indemnizației încetează începând cu ziua în care a fost constatată încălcarea și până la expirarea concediului medical.

Indemnizația se plătește:

beneficiarului sau reprezentantului legal al acestuia, după depunerea certificatului medical, pe o perioadă ce nu depășește retroactiv 12 luni anterioare datei solicitării indemnizației.

- **în cazul asiguraților cu contract individual de muncă** - odată cu achitarea salariului pe luna în care a fost depus certificatul;
- **în cazul șomerilor** - în cel mult 10 zile calendaristice de la data depunerii certificatului medical;
- **în cazul verificării legalității certificatului medical** - după finisarea verificării.

Notă:

➤ În cazul în care asiguratul care îngrijește (crește) copilul în vârstă de până la 3 ani își pierde personal capacitatea de muncă în perioada timpului de muncă parțial, atunci indemnizația se plătește în cuantum proporțional salariului pentru timpul lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut.

➤ În cazul falimentului angajatorului (lichidării întreprinderii), indemnizația pentru incapacitatea temporară de muncă, ce a început să curgă anterior deschiderii procedurii de faliment, se plătește analogic salariului, în temeiul art.43 din Legea insolvenței nr.149 din 29 iunie 2012⁵¹³.

- Dacă în perioada staționării întreprinderii (filialei, secției), timpul de staționare a persoanelor asigurate a fost plătit cu mărirea salariului din care au fost reținute contribuțiile de asigurări sociale, indemnizația pentru perioada staționării calculată în cuantumul de 60%, 70% sau 90% în funcție de stagiul de cotizare confirmat se plătește în cuantum (mărirea) proporțională salariului păstrat pentru perioada staționării, a lucrătorilor de aceeași profesie și calificare pentru această perioadă, **dar nu mai mare decât indemnizația calculată.**

➤ În cazul în care pentru timpul staționării unității (filialei, secției) persoanelor angajate nu li se păstrează salariul ori nu li se plătește indemnizația pentru șomaj tehnic, indemnizația pentru incapacitate temporară de muncă **nu se plătește.**

➤ Pentru perioada concediului medical ce se suprapune cu perioada de desfășurare a activității de muncă, **se plătește salariul și nu indemnizația.**

Important!

Indemnizațiile stabilite, dar neîncasate la timp se plătesc retroactiv (pentru perioada anterioară) pe o perioadă de cel mult 3 ani anteriori datei solicitării.

Indemnizațiile neplătite la timp din vina organului care le stabilește și/sau le plătește se achită integral, fără nicio limitare în termen.

Indemnizația stabilită, dar neprimită în legătură cu decesul beneficiarului, se va plăti retroactiv pe o perioadă de cel mult 3 ani anteriori datei solicitării, soțului (soției) supraviețuitor, copiilor, părinților

⁵¹² cu excepția deplasării pentru consultații, investigații sau pentru a urma tratamentul prescris.

⁵¹³ Monitorul Oficial nr.193-197/663 din 14.09.2012.

sau, în lipsa acestora, altei persoane care dovedește că l-a îngrijit până la data decesului.

Indemnizația stabilită, dar neprimită la timp din vina organului care le stabilește și/sau le plătește, se achită integral soțului (soției) supraviețuitor, copiilor, părinților sau, în lipsa acestora, persoanei care dovedește că a îngrijit asiguratul decedat, fără nicio limitare în termen.

Plata indemnizației încetează la:

1. decesul persoanei;
2. însănătoșirea persoanei;
3. asiguratul a refuzat de a fi expertizat la CNDDCM⁵¹⁴ sau nu s-a adresat pentru expertizare în termenul stabilit;
4. și-a cauzat premeditat daune sănătății;
5. și-a pierdut capacitatea de muncă ori și-a agravat starea sănătății în urma comiterii unei crime; a fost plasat în staționar (spitalizat) pentru tratament forțat, conform hotărârii judecătorești, cu excepția asiguraților cu dizabilități mintale;
6. a fost plasat în detenție sau în proces de expertizare medico-legală;
7. s-a constatat prezentarea de acte sau date false ori s-a depistat tănuirea obținerii venitului asigurat în perioada concediului medical (în perioada concediului medical a lucrat și a primit salariul de la alte locuri de muncă);
8. certificatul medical a fost anulat;
9. s-a constatat că neglijează serviciile medicale sau de reabilitare care îi stau la dispoziție;
10. s-a constatat deplasarea peste hotarele țării în perioada aflării în concediul medical⁵¹⁵;
11. s-a constatat schimbarea locului de trai în altă țară cu care Republica Moldova nu are încheiat un Acord în acest sens.

Notă:

- Indemnizația încetează începând cu ziua următoare celei în care a fost constatat (stabilit, observat, identificat) unul din cele 12 evenimente enumerate supra.
- În cazul în care au fost prezentate acte sau date false ori s-a tănuit obținerea venitului asigurat în perioada concediului medical și ca rezultat asiguratul a beneficiat nejustificat de indemnizație, beneficiarul vinovat restituie benevol sumele primite necuvenit sau acestea se rețin în baza hotărârii instanței judecătorești.
- Sumele nerecuperate de la beneficiarii decedați **nu se urmăresc**.
- Litigiile ce țin de stabilirea, calcularea și plata indemnizațiilor se soluționează de Casa Națională, a cărei decizie poate fi atacată în instanța de judecată, conform legislației în vigoare.

10.6. PROTECȚIA SOCIALĂ A PERSOANELOR AFLATE ÎN CĂUTAREA UNUI LOC DE MUNCĂ

Șomajul reprezintă un fenomen social care constă în lipsa sau pierderea forțată a locului de muncă și imposibilitatea de a găsi de lucru din cauza situației economice în criză.

Protecția socială a șomerilor este reglementată de:

⁵¹⁴ Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă.

⁵¹⁵ cu excepția deplasării pentru consultații, investigații sau pentru a urma tratamentul prescris.

- *Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă nr.102-XV din 13.03.2003⁵¹⁶;*
- *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă nr. 862 din 14.07.2003⁵¹⁷;*
- *Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului privind modul de organizare a formării profesionale a șomerilor nr. 1080 din 05.09.2003⁵¹⁸;*
- *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea procedurii de antrenare a șomerilor la lucrările publice nr.1121 din 14.10.2004⁵¹⁹;*
- *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Procedurii de stimulare a mobilității forței de muncă nr. 243 din 02.03.2005⁵²⁰;*
- *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea unor regulamente; Regulamentul privind acordarea ajutorului de șomaj și alocației de integrare sau reintegrare profesională deținătorilor de terenuri agricole situate după traseul Râbnița-Tiraspol, nr. 639 din 05.06.2006⁵²¹.*

10.6.1. Statutul de șomer și procedura de înregistrare a șomerului

În realizarea obiectivelor de luptă împotriva șomajului, statul adoptă legi prin care stabilește diferite măsuri de susținere materială a șomerilor și protecție socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.

Persoană aflată în căutarea unui loc de muncă – persoana înregistrată la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă sau la o agenție privată de ocupare a forței de muncă, pentru a fi sprijinită în ocuparea unui loc de muncă.

Șomer este persoana aptă după starea de sănătate și a capacității fizice și psihice, de a îndeplini o muncă, care întrunește cumulativ următoarele condiții:

- nu este angajată în muncă și caută activ un loc de muncă, și este disponibilă să înceapă munca;
- nu îndeplinește alte activități aducătoare de venituri;
- cu vârsta între 16 ani și vârsta de pensionare pentru limita de vârstă;
- este înregistrată la Agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă (**Agenzie**)

și nu este student cu frecvență la zi;

Activitatea de ocupare a forței de muncă și de protecție socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă este realizată de:

- Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și structurile sale teritoriale;
- Agenția privată de ocupare a forței de muncă.

Agenția privată de ocupare a forței de muncă acordă sprijin de plasare în muncă atât în țară, cât și peste hotare **prin prestarea serviciilor de intermediere a muncii.**

⁵¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.70-72/312 din 15.04.2003.

⁵¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-158/911 din 25.07.2003.

⁵¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.200-203/1135 din 19.09.2003.

⁵¹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.199-204/1369 din 05.11.2004.

⁵²⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51-54/354 din 01.04.2005.

⁵²¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 95-97/700 din 23.06.2006.

Categoriile de beneficiari

Beneficiar este persoana aflată în căutarea unui loc de muncă:

1. care nu dispune de carnet de muncă și de stagiul de cotizare în sistemul asigurărilor sociale de stat - **a venit pe piața muncii pentru prima dată**;
2. al cărei contract individual de muncă a fost desfăcut din motivul:
  - concedierii;
  - demisionării;
  - unor circumstanțe ce nu depind de voința părților;
  - expirării termenului contractului;
3. care a încetat să muncească renunțând la autorizația (licența) pentru desfășurarea unei activități de întreprinzător sau pe bază de patentă;
4. a încetat să muncească peste hotare;
5. care a revenit pe piața forței de muncă:
  - după expirarea perioadei de îngrijire a copilului;
  - după o perioadă de îngrijire a unui membru de familie persoană cu dizabilități severe, a unui copil cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani sau a unei persoane de vârstă înaintată (75 de ani și mai mult);
  - după trecerea în rezervă la eliberarea din serviciul militar în termen, serviciul militar cu termen redus sau serviciul de alternativă;
  - după expirarea recomandărilor Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau structurilor sale teritoriale ce nu-i ofereau posibilitatea de a ocupa un loc de muncă corespunzător;
  - după eliberare din locul de detenție sau din instituția de reabilitare socială, medicală sau profesională;
  - care este cetățean străin sau apatrid (persoană fără cetățenie), sosit în Republica Moldova în migrație de familie și documentat cu permis de ședere permanent sau provizoriu.

Notă:

- În categoria beneficiarilor se încadrează și persoanele cu dizabilități, cărora, în baza concluziei Consiliului de Expertiză Medicală a Vitalității, li se recomandă încadrarea în câmpul muncii.
- În categoria beneficiarilor se încadrează și persoanele beneficiare de pensie de urmaș.

Înregistrarea șomerului se face la cererea persoanei aflate în căutarea unui loc de muncă și poate solicita loc de muncă și ajutor de șomaj.

Cererile de loc de muncă și de ajutor de șomaj se completează de persoana aflată în căutarea unui loc de muncă sau de funcționarul public al agenției și poartă semnătura olografă (personală) a persoanei aflate în căutarea unui loc de muncă.

La cerere se anexează următoarele acte:

- buletinul de identitate;
- actele de studii și de calificare;
- certificatul de căsătorie, pentru persoanele care și-au schimbat numele de familie, în original și în copie;

- carnetul de muncă (în cazul persoanelor provenite din muncă) sau alte documente care certifică faptul că persoana respectivă nu este angajată;
- certificatul de căsătorie, pentru persoanele care și-au schimbat numele de familie, în original și în copie;
- certificat ce consemnează lipsa activității în scop de obținere a venitului⁵²²:
  - a) lipsa gospodăriei țărănești înregistrate conform legislației și/sau dovada că nu este deținător de teren agricol – se eliberează de către primăriile comunelor (satelor) și orașelor;
  - b) lipsa patentei de întreprinzător - se eliberează de către inspectoratele fiscale teritoriale;
  - c) certificat privind starea de sănătate a persoanei în cauză - se eliberează de către consiliile medicale consultative și consiliile teritoriale de expertiză medicală a vitalității;
  - d) că nu este înregistrată în calitate de asociat sau administrator - se eliberează de către oficiile teritoriale ale Camerei Înregistrării de Stat;
  - e) stagiul de cotizare - se eliberează de către casele teritoriale de asigurări sociale;
  - f) salariul mediu – se eliberează de către angajatori;
- declarația, în formă scrisă, pe propria răspundere, că nu dispune de un loc de muncă, nu învață la secția de zi într-o instituție de învățământ, nu beneficiază de pensie pentru limită de vârstă sau de altă categorie de pensie⁵²³.

Notă:

- Agenția solicită, după caz, certificatul medical, din care să rezulte că persoana respectivă este aptă de muncă atât psihic, cât și fizic.
- Neprezentarea actelor solicitate de agenție constituie temei pentru amânarea înregistrării persoanei în cauză, iar persoana beneficiază de serviciile de informare și de consultare din domeniul de activitate al agenției.
- Cetățenii Republicii Moldova asigurați în sistemul public de asigurări sociale care au domiciliul în localitățile din **partea stângă a Nistrului și în municipiul Bender** pot fi înregistrați cu statut de șomer în cazul adresării la una din agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă controlate efectiv de către Republica Moldova.

În care situații șomerii înregistrați sunt radiați (scoși) din evidență?

- recunoașterea lor, în baza actelor justificative, ca persoane ocupate în conformitate cu legislația în vigoare;
- stabilirea pensiei în corespundere cu legislația în vigoare;
- stabilirea domiciliului permanent în altă localitate;
- condamnarea la privațiune de libertate sau la tratament forțat în conformitate cu hotărârea instanțelor judecătorești;
- obținerea sau încercarea de a obține statutul de șomer și/sau ajutorul de șomaj, alocația de integrare sau de reintegrare profesională prin înșelăciune;

⁵²² Certificatele menționate la lit. (a -f) se eliberează gratuit.

⁵²³ cu excepția pensiei de urmaș și a pensiei de invaliditate a persoanelor cu dizabilități cărora, în baza concluziei Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, li se recomandă încadrarea în câmpul muncii.

- neprezentarea la agenția teritorială de ocupare a forței de muncă, fără motiv, mai mult de 60 de zile calendaristice de la data ultimei vizite la agenție;
- decesul;
- la data începerii concediului de maternitate;
- confirmarea de către persoană a plecării peste hotare la muncă;
- la data refuzului neîntemeiat de încadrare la două locuri de muncă corespunzătoare, oferite de agenție;
- la data refuzului neîntemeiat de participare la un curs de formare profesională sau antrenarea la lucrări publice.

Notă:

- Se consideră motive întemeiate de neprezentare la agenție mai mult de 30 de zile calendaristice următoarele:
  - concediul de boală, conform certificatului de concediu medical;
  - decesul rudelor de gradul I și II;
  - circumstanțele de forță majoră (de exemplu, calamitate naturală).
- În cazul motivelor întemeiate de neprezentare la agenție mai mult de 30 zile calendaristice, persoana scoasă din evidență va fi înregistrată repetat, în baza cererii depuse.

Ce trebuie să știți!

Persoanele radiate din evidență din motivele prevăzute mai sus, au dreptul să depună în decursul anului calendaristic o altă cerere pentru obținerea unui loc de muncă, cu excepția cazurilor de scoatere de la evidență din următoarele motive:

- obținerea sau încercarea de a obține statutul de șomer și/sau ajutorul de șomaj, alocația de integrare sau de reintegrare profesională prin înșelăciune;
- neprezentarea la agenția teritorială de ocupare a forței de muncă, fără motiv, mai mult de 60 de zile calendaristice de la data ultimei vizite la agenție;
- refuzul neîntemeiat de încadrare la două locuri de muncă corespunzătoare, oferite de agenție sau de participare la un curs de formare profesională sau antrenarea la lucrări publice.

Persoanele scoase din evidență din motivele de⁵²⁴ au dreptul să depună o altă cerere pentru obținerea unui loc de muncă doar după expirarea a trei luni de la data scoaterii lor din evidență.

Persoanele scoase din evidență din motivul⁵²⁵, au dreptul să depună o altă cerere pentru obținerea unui loc de muncă după expirarea concediului de maternitate.

10.6.2. Măsurile de protecție socială a șomerilor

Protecția socială a șomerilor constă în ansamblul măsurilor întreprinse de stat în scopul acordării de sprijin, în formă bănească sau în altă formă (servicii, facilități), persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă,

---

⁵²⁴ Obținerea sau încercarea de a obține statutul de șomer și/sau ajutorul de șomaj, alocația de integrare sau de reintegrare profesională prin înșelăciune; neprezentarea la agenția teritorială de ocupare a forței de muncă, fără motiv, mai mult de 60 de zile calendaristice de la data ultimei vizite la agenție; refuzul neîntemeiat de încadrare la două locuri de muncă corespunzătoare, oferite de agenție sau de participare la un curs de formare profesională sau antrenarea la lucrări publice.

⁵²⁵ Începerii concediului de maternitate.

precum și stimulări materiale (sume bănești), și facilități (scutiri) acordate angajatorilor pentru crearea a noi locuri de muncă și pentru încadrarea în muncă a absolvenților.

În temeiul *Legii privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă nr.102-XV din 13.03.2003*⁵²⁶,

protecția socială a șomerilor este realizată în formă de măsuri active și măsuri pasive: măsurile active:

- acordarea serviciilor;
- formarea profesională;
- organizarea lucrărilor publice;

măsurile pasive:

- ajutorul de șomaj;
- alocația pentru integrare sau reintegrare profesională.

10.6.3. Măsurile active de protecție socială a șomerilor

Măsurile active de stimulare a ocupării forței de muncă se realizează prin intermediul serviciilor specializate, prestate (efectuate) de agenții, sau prin alți furnizori de servicii similare din sectorul public sau privat.

Măsurile active de stimulare a ocupării forței de muncă constau în:

- sporirea posibilităților de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă;
- stimularea angajatorilor pentru încadrarea în muncă a șomerilor și crearea a noi locuri de muncă;
- stimularea angajatorilor pentru încadrarea în muncă a studenților și absolvenților instituțiilor de învățământ superior.

10.6.3.1. Acordarea de servicii

Serviciile specializate, prestate de agenții sau prin alți furnizori de servicii (persoane care execută servicii) similare din sectorul public sau privat, reprezintă măsurile active de stimulare a ocupării forței de muncă și constau în creșterea posibilităților de ocupare a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, și se realizează prin:

- intermediere a muncii;
- informare și consiliere profesională;
- consultanță și asistență pentru inițierea unei activități de întreprinzător;
- stimulare a mobilității forței de muncă;
- orientare și formare profesională (formare profesională);
- organizarea lucrărilor publice;
- stagii de practică.

Intermedierea muncii - activitatea prin care se realizează colaborarea dintre angajatori și persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, în scopul stabilirii unor raporturi de muncă.

Serviciile de intermediere pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă constau în informarea populației despre locurile de muncă vacante și condițiile de ocupare a lor. Informarea populației este

---

⁵²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.70-72/312 din 15.04.2003.

înfăptuită prin: publicare sau afișare (a lipi un afiș, anunț public), intermediul tehnicii de calcul, organizarea de târguri ale locurilor de muncă.

Informarea și consilierea profesională - ansamblu de servicii acordate persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.

Serviciile de informare și de consiliere profesională pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă sunt acordate în formă de servicii de consiliere individuală sau de grup și constau în: informarea populației despre cererea și oferta forței de muncă, dezvoltarea abilității și încrederii în sine pentru a decide asupra propriei cariere, instruirea în metode și tehnici în vederea de căutare a unui loc de muncă, precum și de prezentare la interviuri în vederea ocupării unui loc de muncă.

Consultanță și asistență pentru inițierea unei activități de întreprinzător – ansamblu de servicii juridice, de marketing (metode și tehnici de organizare și desfășurare a unei activități economice), financiare, metode și tehnici eficiente de management și alte forme de servicii de consultanță, acordate la cerere persoanelor neîncadrate în muncă.

Notă:

➤ Serviciile de intermediere a muncii, informarea și consilierea profesională, consultanța și asistența pentru inițierea unei activități de întreprinzător se acordă gratuit atât de Agenția națională, cât și de Agenția privată.

➤ De serviciile menționate pot beneficia la cerere atât persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, cât și persoanele încadrate în muncă, care doresc să-și schimbe locul de muncă, precum și deținătorii terenurilor agricole care nu sunt clasificați ca șomeri.

Stimularea mobilității forței de muncă⁵²⁷ – se realizează prin acordarea indemnizației unice persoanelor care se încadrează cu contract individual de muncă la un loc de muncă într-o altă localitate.

Mărirea indemnizației:

- **un salariu mediu pe economie pentru anul precedent** - se încadrează la un loc de muncă într-o altă localitate, la o distanță de peste 30 km față de localitatea în care își au domiciliul; – **indemnizație unică de încadrare;**

- **3 salarii medii pe economie pentru anul precedent** - se încadrează la un loc de muncă într-o altă localitate și, ca urmare, își schimbă domiciliul – **indemnizația unică de instalare.**

Indemnizația se acordă persoanelor aflate la evidență în cadrul Agenției în baza cererii depuse personal de solicitant. La cerere se anexează buletinul de identitate – original și copie, carnetul de muncă - original și copie, și înștiințarea eliberată de angajator privind dovada încadrării în muncă, cu precizarea locului de muncă unde persoana urmează să-și desfășoare activitatea.

Copiile se autentifică gratuit de Agenție.

Notă:

➤ Indemnizația se acordă persoanelor care se încadrează în muncă cu contract individual de muncă pe o perioadă de **cel puțin 6 luni calendaristice.**

Despre decizia privind acordarea indemnizației, șomerul este înștiințat contra semnătură.

Plata indemnizațiilor se va efectua în termen de 10 zile calendaristice de la data confirmării încadrării în muncă. Indemnizația se va achita de Agenție, beneficiarilor, prin intermediul instituțiilor bancare (bănci).

---

⁵²⁷ Procedura de stimulare a mobilității forței de muncă este reglementată de HG nr. 243 din 02.03.2005, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51-54/354 din 01.04.2005.

Ce trebuie să știți!

Dacă raporturile de muncă încetează într-o perioadă mai mică de 6 luni calendaristice de la data încadrării în muncă, din motive de încălcare a disciplinei muncii sau de săvârșire a infracțiunilor, sau din dorința proprie, indemnizația primită **se restituie integral**. Sumele nerestituite de la beneficiarii decedați nu se urmăresc.

Litigiile privind modul de soluționare a cererilor pentru stimularea mobilității forței de muncă se soluționează de către Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, precum și de către instanțele de judecată.

10.6.3.2. Formarea profesională

Formarea profesională constă dintr-un ansamblu de procese organizate de frecventare a cursurilor de calificare, recalificare și perfecționare, îndeplinite la dorința șomerului corespunzător aptitudinilor personale și cererii pieții muncii, în instituția de învățământ cu care **Agentia** are încheiat un contract (Pentru detalii, vezi: *Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului privind modul de organizare a formării profesionale a șomerilor nr. 1080 din 05.09.2003*⁵²⁸).

Serviciile de formare profesională se organizează **gratuit** de către Agenție pe o perioadă de 9 luni calendaristice de frecventare a cursurilor.

Beneficiari de formare profesională sunt persoanele de la vârsta de 16 ani, persoanele înregistrate la agenții, care au sau nu o meserie (profesie) și nu pot fi încadrate în muncă din lipsa locurilor de muncă corespunzătoare.

La cursurile de formare profesională sunt trimise, în mod prioritar:

- absolvenții școlilor-internat;
- copiii orfani;
- copiii rămași fără îngrijirea părintească;
- copiii aflați sub tutelă;
- copiii din familii cu mulți copii;
- copiii din familii monoparentale;
- victimele violenței în familie;
- victimele traficului de ființe umane (exploatarea persoanei prin metoda de înșelăciune sau forțat la executarea unor acțiuni fizice, sexuale, muncă forțată ș.a.);
- persoanele cu dizabilități;
- veteranii de toate categoriile;
- persoanele eliberate din locuri de detenție;
- persoanele eliberate din instituții de reabilitare socială.

De servicii de formare profesională gratuite șomerul beneficiază o singură dată pentru fiecare caz de înregistrare a lui în calitate de șomer.

Notă:

- Șomerii beneficiari de ajutor de șomaj ori alocație de integrare sau reintegrare profesională, care urmează cursuri de formare profesională, beneficiază în același timp și de ajutor de șomaj în mărimea stabilită.

---

⁵²⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.200-203/1135 din 19.09.2003.

- Perioada de plată a ajutorului de șomaj ori a alocației de integrare sau reintegrare profesională, în acest caz, nu va depăși perioadele prevăzute de lege.
- Șomerilor care urmează cursuri de formare profesională și nu beneficiază de ajutor de șomaj ori de alocație de integrare sau reintegrare profesională li se acordă o bursă lunară neimpozabilă, pe perioada instruirii, în cuantum de 10 la sută din salariul mediu pe economie din anul precedent.

Îndreptarea șomerilor la cursurile de formare profesională este efectuată în temeiul buletinului de identitate, actelor de studii, carnetului de muncă (pentru persoanele cu experiență de muncă anterioară), certificatului medical și rezultatelor consultării profesionale individuale.

Șomerului i se eliberează îndreptarea la cursurile de formare profesională în temeiul contractului încheiat cu Agenția.

Termenele de formare profesională a șomerilor pot fi stabilite până la 9 luni calendaristice.

Ce trebuie să știți!

În caz de necesitate, în temeiul cererii depuse, șomerii pot urma un curs intens de perfecționare.

Șomerii care urmează cursurile la locul de trai se prezintă o dată în lună la Agenție.

Important!

Pentru absența la cursuri peste 15% din numărul total de ore și/sau pentru nereușită la învățatură sau încălcarea gravă a regulamentului de ordine internă, șomerul poate fi exmatriculat.

Șomerii exmatriculați de la cursuri restituie agenției cheltuielile pentru perioada respectivă de studii (anterioară exmatriculării).

Victimele traficului de ființe umane și șomerii exmatriculați de la cursuri din motive întemeiate (deces, boală ce nu permite exercitarea profesiei, graviditate, schimbarea locului de trai, plasarea în câmpul muncii, serviciul militar, intrarea în vigoare a hotărârii judecătorești, consecințele calamităților naturale) **nu restituie cheltuielile pentru perioada de studii.**

După finisarea cursurilor de formare profesională, șomerii vor susține examenul de calificare și li se eliberează gratuit certificate de absolvire a cursurilor, în termen de 30 de zile de la absolvire.

Șomerilor care nu s-au prezentat la examenul de calificare din motive întemeiate li se permite să susțină examenul pe parcursul a 3 luni ulterioare.

După absolvirea cursurilor de formare profesională, șomerii sunt obligați să se prezinte (în termen de 5 zile lucrătoare) la agenție pentru a informa despre plasarea în câmpul muncii sau a discuta eventualele posibilități de angajare.

Notă:

- Șomerilor care nu au susținut examenul de calificare li se permite să repete examenul în termen de 10 zile din data primei examinări.
- În cazul pierderii certificatului de absolvire a cursurilor, se eliberează duplicat, contra plată.
- Cheltuielile de transport și cazare a șomerilor îndreptați la cursuri în alte localități **nu se achită de beneficiar.**
- Litigiile care apar în procesul formării profesionale a șomerilor sunt examinate de către structurile Agenției Naționale, comisile tripartite, precum și de către instanțele de judecată.

10.6.3.3. Organizarea lucrărilor publice

Lucrările publice reprezintă lucrări și activități de folos public și de interes pentru comunitățile locale, cu antrenarea șomerilor încadrați în muncă în baza contractului individual de muncă încheiat doar cu acordul lor

(Pentru detalii, vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea procedurii de antrenare a șomerilor la lucrările publice nr.1121 din 14.10.2004*⁵²⁹).

Lucrările publice sunt organizate de autoritățile publice locale (primării), finanțate din contul mijloacelor bugetelor unităților administrativ-teritoriale, și din alte mijloace (granturi, investiții, sponsorizări direcționate spre dezvoltarea comunității), care angajează șomerii la următoarele categorii de servicii:

- serviciile publice de refacere și întreținere a infrastructurii, de ecologizare și de realizare a unor lucrări de folos public;
- serviciile sociale de îngrijire la domiciliu a copiilor, bolnavilor, persoanelor vârstnice și persoanelor invalide.

Dreptul prioritar de a fi antrenați la lucrările publice îl au șomerii:

- pentru care expiră termenul de plată a ajutorului de șomaj;
- care nu au posibilitatea de a absolvi un curs de calificare sau recalificare;
- de vârstă prepensionară.

Pentru executarea lucrărilor publice, între angajator și șomer se încheie un contract individual de muncă pe un termen de până la douăsprezece luni calendaristice.

În contract, într-un punct separat, se specifică condiția că, în cazul în care șomerul își va găsi un loc de muncă corespunzător permanent, angajatorul este obligat să desfacă contractul de muncă, la depunerea cererii respective de către angajat.

Munca persoanelor angajate la lucrările publice este retribuită în conformitate cu condițiile de retribuire a muncii stabilite de angajatori sau în baze contractuale, însă nu mai puțin decât salariul tarifar pentru categoria I de salarizare a instituției bugetare respective.

Notă:

- În contractele încheiate între angajatori și agenții sunt specificate volumele de lucru, durata lor, condițiile de retribuire a muncii, responsabilitatea reciprocă a părților pentru finanțarea, crearea condițiilor adecvate de muncă, asigurarea cu mijloace de muncă, iar, în caz de necesitate, cu îmbrăcăminte specială și mijloace de protecție contra influenței condițiilor nocive ale mediului de producție.

Important!

Șomerii antrenați la lucrările publice au dreptul la o indemnizație lunară în cuantum de **30%** din salariul mediu pe economie pentru anul precedent, la momentul stabilirii, proporțional cu timpul efectiv lucrat.

Indemnizația se acordă în baza cererii șomerului, pe o perioadă ce nu poate depăși **12 luni** calendaristice.

Cererea se depune la Agenție, care o va examina în termen de 5 zile, iar decizia luată va fi adusă la cunoștința șomerului contra semnătură.

Indemnizația lunară se plătește beneficiarilor prin intermediul instituțiilor financiare (instituții bancare) în baza contractului încheiat de agenție.

Notă:

- Șomerii nu vor fi antrenați la lucrările publice ce țin de lichidarea consecințelor calamităților naturale și la alte lucrări similare.

⁵²⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.199-204 din 05.11.2004.

➤ Litigiile apărute în legătură cu organizarea și retribuirea muncii la lucrările publice la care pot fi antrenați șomerii la ele se soluționează de către instanțele de judecată.

Stagiile de practică pentru studenți și absolvenți

Autoritățile publice, instituțiile publice și întreprinderile de stat vor oferi anual locuri pentru stagii de practică în număr de cel puțin 10% din efectivul de personal. În cazul în care pentru un loc de stagiul de practică pretind mai mulți candidați, se va organiza concurs de selectare.

La angajarea în câmpul muncii a unui candidat sau la atestarea și promovarea unui angajat, stagiul de practică va fi considerat de angajator ca experiență de muncă.

10.6.4. Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională

Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională este o sumă bănească calculată în mărime diferită, în funcție de categoria beneficiarului și stagiul de cotizare confirmat, acordată lunar, pentru o perioadă maximă de 12 luni.

Ajutorul de șomaj se acordă persoanelor înregistrate la Agenție, care nu pot fi încadrate în muncă din lipsa locurilor corespunzătoare și confirmă un stagiul de cotizare de:

- **9 luni din ultimele 24 de luni** calendaristice precedente datei de înregistrare, și
- **au încetat activitatea în următoarele împrejurări:**
  - au demisionat (s-au eliberat din dorința proprie), au căutat activ de lucru⁵³⁰, s-au aflat la evidență la agenție ca șomerii cel puțin 3 luni calendaristice și din lipsa locurilor de muncă corespunzătoare⁵³¹ nu s-au putut angaja în câmpul muncii;
  - au încetat activitatea peste hotare;
  - au renunțat la activitatea individuală în bază de licență sau de patentă;
  - ca urmare expirării termenului contractului;
  - au fost îndeplinite lucrările prevăzute în contract;
  - s-a încheiat sezonul de lucru;
  - refuzul salariatului de a fi transferat la o altă muncă sau cu munca în altă localitate;
  - constatarea faptului că salariatul nu corespunde funcției ocupate;
  - constatarea forței majore;
  - în cazul schimbării proprietarului sau retragerii licenței de activitate;
  - reducerea statelor de personal;
  - lichidarea unității economice;
  - schimbarea proprietarului unității – în privința conducătorului de unitate, a adjuncților săi, a contabilului-șef;

⁵³⁰ Se consideră că „au căutat activ de lucru” atunci când pot fi confirmate următoarele fapte: șomerul a vizitat în acest scop cel puțin 2 angajatori pe lună sau s-a prezentat la agenție pentru serviciile de mediere în termenele stabilite.

⁵³¹ Locul de muncă potrivit pregătirii profesionale, vechimii și experienței în profesia respectivă, stării de sănătate a persoanei, situat la o distanță acceptabilă de domiciliul ei, care garantează un salariu lunar egal cu cel puțin un salariu minim stabilit oficial, pentru persoanele fără profesie (meserie), care își caută pentru prima dată un loc de muncă, locul de muncă corespunzător se consideră munca remunerată, care nu cere o pregătire profesională specială și corespunde normelor de securitate a muncii.

- în cazul de deces sau de declarare a morții, sau de absență fără veste a angajatorului persoană fizică.

Notă:

- Dacă până la stabilirea dreptului de a primi ajutor de șomaj, șomerul refuză neîntemeiat un loc de muncă corespunzător sau participarea la serviciile de stimulare a ocupării forței de muncă oferite de agenții, **ajutorul de șomaj nu se acordă.**

Perioada pentru care se acordă ajutorul de șomaj:

6 luni calendaristice – pentru beneficiarii care confirmă un stagiu de cotizare între cel puțin **9 luni și 5 ani;**

9 luni calendaristice – pentru beneficiarii care confirmă un stagiu de cotizare între **5 și 10 ani;**

12 luni calendaristice – pentru beneficiarii care confirmă un stagiu de cotizare **mai mult de 10 ani.**

Mărimea ajutorului de șomaj:

30% din salariul mediu al persoanei pentru persoanele care:

- au demisionat (au solicitat desfacerea contractului din dorință proprie);
- au încetat activitatea peste hotare;
- au renunțat la activitatea individuală în bază de licență sau de patentă;

40% din salariul mediu al persoanei ca urmare a:

- expirării termenului contractului;
- îndeplinirii lucrărilor prevăzute în contract;
- încheierii sezonului de lucru;
- refuzului salariatului de a fi transferat la o altă muncă, din motive de sănătate;
- refuzului salariatului de a fi transferat cu munca în altă localitate în legătură cu mutarea unității în această localitate;
- constatării faptului că salariatul nu corespunde funcției ocupate, din cauza stării de sănătate sau a calificării insuficiente;
- constatării forței majore;
- schimbării proprietarului unității – în privința conducătorului de unitate, a adjunctilor săi, a contabilului-șef;
- retragerii licenței de activitate;

50% din salariul mediu al persoanei:

- în cazul reducerii statelor de personal;
- în cazul lichidării unității economice;
- în cazul de deces sau de declarare a morții sau de absență fără veste a angajatorului persoană fizică⁵³².

⁵³² Vezi art. 49-54 Cod civil al RM, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

Notă:

- Cuantumul ajutorului de șomaj nu poate fi mai mic decât cuantumul salariului minim stabilit pe țară și nu va depăși cuantumul salariului mediu pe economie din anul precedent.
- Persoanele care au primit ajutor de șomaj pentru perioada aflării în concedii de boală vor restitui sumele ajutorului de șomaj primite pe perioada respectivă.

Important!

În cazul când persoana care a beneficiat de ajutor de șomaj se înregistrează repetat la agenție, ea beneficiază de acesta dacă, după expirarea perioadei anterioare de primire a ajutorului de șomaj, s-a aflat în raporturi de muncă (a desfășurat o activitate de întreprinzător) sau a fost asigurată, în baza contractului de asigurare de cel puțin 9 luni calendaristice.

Șomerii care se angajează cu contract individual de muncă într-o localitate la o distanță mai mare de 30 km de localitatea în care își au domiciliul primesc **un salariu mediu** pe economie pentru anul precedent.

Șomerii care se angajează cu contract individual de muncă într-o altă localitate și, ca urmare, își schimbă domiciliul primesc **3 salarii medii pe** economie pentru anul precedent.

Alocația de integrare sau de reintegrare profesională

Alocația de integrare sau de reintegrare profesională se acordă persoanelor care se află în una din următoarele împrejurări:

- le-a expirat perioada de dizabilitate severă sau accentuată;
- le-a încetat perioada de îngrijire a copilului în intervalul de vârstă a copilului de la 1,5 ani până la 6 ani (la momentul nașterii copilului nefiind încadrate în muncă);
- le-a încetat perioada de îngrijire a unui membru de familie persoană cu dizabilități severe sau a unui copil cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani sau a unei persoane în vârstă (75 de ani și mai mult);
- nu s-au putut angaja în câmpul muncii la trecerea în rezervă după satisfacerea serviciului militar în termen, cu termen redus sau de alternativă;
- nu s-au putut angaja în câmpul muncii după eliberare din locuri de detenție (închisoare) sau din instituții de reabilitare socială;
- sunt victime ale traficului de ființe umane cu statut confirmat de autoritățile competente și nu s-au putut angaja în câmpul muncii.

Mărimea și termenul de acordare a alocației

Alocația se acordă în mărime de **15%** din salariul mediu pe economie la data stabilirii plății începând cu a opta zi de la data înregistrării cererii la Agenție, pe o perioadă de cel mult 9 luni calendaristice.

10.6.4.1. Plata ajutorului de șomaj și a alocației de integrare și reintegrare profesională

Ajutorul de șomaj și alocațiile de integrare sau de reintegrare profesională se acordă șomerilor lunar prin intermediul instituțiilor bancare comerciale.

Plata ajutorului de șomaj și a alocației de integrare sau de reintegrare profesională începe **cu a opta zi** de la data înregistrării cererii la Agenție.

Alocația de integrare sau de reintegrare profesională se acordă o singură dată.

Notă:

➤ Ajutorul de șomaj se plătește după termenul de 3 luni:

- **de la data concedierii** pentru persoanele care au pierdut locul de muncă ca urmare a reducerii statelor de personal sau a lichidării unității economice;
- **de la data înregistrării** pentru persoanele care au demisionat la cerere.

Reluarea plății ajutorului de șomaj a alocației de integrare sau de reintegrare profesională suspendată se efectuează la cerere din:

- **ziua înregistrării cererii** - în cazul suspendării pentru perioada de neprezentare la Agenție, dacă solicitarea a avut loc nu mai târziu de 60 de zile calendaristice de la data ultimei vizite la Agenție;
- **din data încetării situației care a condus la suspendare** – în celelalte cazuri de suspendare prevăzute de lege dacă solicitarea a avut loc nu mai târziu de 30 de zile calendaristice de la data încetării situației care a condus la suspendare.

Notă:

- Sumele plătite fără temei legal, cu titlu de ajutor de șomaj, de alocație de integrare sau de reintegrare profesională, se recuperează de la cei care le-au primit în mod necuvenit.
- Sumele nerecuperate de la beneficiarii decedați nu se mai urmăresc.

10.6.4.2. Întreruperea (suspendarea) și încetarea ajutorului de șomaj și a alocației de integrare și reintegrare profesională

Plata ajutorului de șomaj și a alocației de integrare și reintegrare profesională **se întrerupe:** pe perioada concediului de boală, pe perioada arestului, pe perioada serviciului militar, pe perioada antrenării la lucrările publice și în cazul când beneficiarul nu se prezintă la Agenție.

Ce trebuie să știți!

Beneficiarii sunt obligați să se prezinte la Agenție:

de două ori în lună - care au domiciliul de până la 10 km în raza teritorială a Agenției;

o dată în lună - pentru ceilalți.

Perioada de suspendare a plății ajutorului de șomaj, pentru perioada de neprezentare la Agenție și perioada concediului de boală plătit, se include în durata de primire a ajutorului de șomaj, a alocației de integrare sau de reintegrare profesională.

Important!

Decizia privind suspendarea plății ajutorului de șomaj, pentru neprezentarea șomerului la Agenție în termenul stabilit, **se anulează** în cazul în care beneficiarul prezintă acte justificative că nu și-a îndeplinit această obligație din motive întemeiate.

- Se consideră motive întemeiate următoarele situații:
- Nașterea unui copil
- Căsătoria
- Aflarea în arest
- Îmbolnăvirea
- Decesul rudelor până la gradul doi inclusiv
- Circumstanțele de forță majoră.

Actele justificative ale faptului neprezentării la Agenție urmează a fi prezentate de către șomer în termen

de 30 de zile din data ultimei vizite la Agenție.

Plata ajutorului de șomaj și a alocației de integrare și reintegrare profesională se încetează:

- la expirarea perioadei stabilite de lege pentru acordarea lor;
- la data încadrării în muncă;
- la data începerii activității de întreprinzător;
- la data refuzului neîntemeiat de încadrare într-un loc de muncă corespunzător;
- data refuzului neîntemeiat de participare la lucrările publice organizate;
- la data îndeplinirii condițiilor de pensionare;
- la data plecării în străinătate;
- la data intrării în vigoare a hotărârii judecătorești de condamnare;
- în cazul obținerii sau încercării de a obține ajutor de șomaj sau alocație de integrare sau de reintegrare profesională prin înșelăciune;
- la data începerii concediului de maternitate;
- dacă beneficiarul nu a depus cerere de restabilire a plății;
- nu mai întrunește condițiile prevăzute de lege;
- în caz de deces al beneficiarului.

Notă:

- Agenția va anunța în mod obligatoriu șomerul, în termen de 5 zile, despre decizia privind suspendarea sau încetarea plății.
- Litigiile privind modul de soluționare a cererilor pentru un loc de muncă și ajutor de șomaj se soluționează de către Agenția Națională și de către instanțele judiciare.

10.6.5. Ajutorul de șomaj și alocația de integrare și reintegrare profesională a șomerilor cu statut special

Sunt șomeri cu statut special:

- deținătorul de terenuri agricole situate după traseul Râbnița-Tiraspol, în cazul limitării accesului la aceste terenuri, care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:
  - are vârsta cuprinsă între 16 ani și vârsta stabilită de lege pentru pensionare;
  - este apt, după starea de sănătate și capacitățile fizice și psihice, pentru prestarea unei munci;
  - nu are loc de muncă și nu desfășoară activitate în scopul obținerii de venituri, cu excepția gospodăriilor țărănești create în baza terenurilor agricole situate după traseul Râbnița-Tiraspol, în cazul limitării accesului la aceste terenuri;
  - caută activ un loc de muncă și este disponibil să înceapă lucrul;
  - nu studiază cu frecvență la zi la o instituție de învățământ;
  - are acces limitat la cel puțin 50% din terenul agricol deținut.
- angajații agenților economici – deținători de terenuri agricole, situate după traseul Râbnița-Tiraspol, cu condiția că aceștia au acces limitat la cel puțin 50% din terenul agricol deținut.

Înregistrarea șomerului cu statut special se efectuează la prezentarea, suplimentar la actele prevăzute de legislația în vigoare pentru înregistrarea șomerului, a unui certificat ce consemnează statutul lui, eliberat gratuit de către primăriile satelor și comunelor.

Șomerul cu statut special este obligat:

- să se prezinte la Agenție pentru a i se oferi servicii de mediere, cel puțin o dată pe lună;
- să comunice Agenției, în termen de 3 zile, orice modificare a condițiilor care au condus la stabilirea drepturilor de beneficiar;
- să beneficieze de serviciile care stimulează ocuparea forței de muncă, oferite de Agenție;
- să caute activ un loc de muncă corespunzător, vizitând în acest scop angajatorii, inclusiv de sine stătător ori prezentându-se la Agenție, conform programului stabilit;
- să participe la lucrări agricole și în folosul comunității sau, în caz de necesitate, și la alte lucrări de utilitate comună la nivel de alte comunități din raion cel puțin 15 zile lunar, începând cu data de întâi a lunii următoare celei în care a început plata ajutorului de șomaj sau alocație, fapt confirmat de către președintele raionului în temeiul informației parvenite de la organele competente responsabile de organizarea lucrărilor menționate.

În caz de neîndeplinire nemotivată a obligației prezentului punct sau în cazul în care autoritățile publice locale nu dispun la acel moment de lucrări publice plata se suspendă, iar restabilirea are loc în temeiul demersului scris al președintelui raionului.

Mărimea prestației sociale de șomaj constituie:

- Pentru șomerii cu statut special care au lucrat și au o vechime în muncă de cel puțin 9 luni calendaristice, beneficiază de ajutor de șomaj în cuantum de - **700 lei**.
- Pentru șomerii cu statut special, care nu au lucrat sau au o vechime în muncă mai puțin de 9 luni calendaristice, beneficiază de alocație de integrare sau reintegrare profesională în cuantum de - **400 lei**.

Notă:

- Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională șomerilor cu statut special se stabilesc pe perioada de până la înlăturarea consecințelor limitării accesului la terenurile menționate, fapt confirmat de președintele raionului.
- Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională șomerilor cu statut special se stabilesc de către Agenție și se acordă, începând cu a opta zi de la data înregistrării.
- În cazul în care persoana cu statut special a beneficiat anterior de ajutor de șomaj și se înregistrează repetat la Agenție, ea poate beneficia de acesta doar dacă, după încetarea plății ajutorului de șomaj, s-a aflat în raporturi de muncă și a realizat un stagiu de cotizare.
- Ajutorul de șomaj și alocația de integrare sau reintegrare profesională se plătește beneficiarilor, lunar, prin intermediul instituțiilor bancare comerciale.
- Sumele plătite nelegitim se restituie integral Agenției care a efectuat plata.
- Sumele nerecuperate de la beneficiarii decedați nu se urmăresc

Modul de ținere a evidenței șomerilor cu statut special, procedura de acordare, achitare, suspendare, anulare a suspendării, repunere în plată și de încetare a plății ajutorului de șomaj și alocației de integrare sau reintegrare profesională, precum și cea de emiteră și înregistrare a ordinelor corespunzătoare sunt analogice cu cele aprobate pentru șomeri.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea unor regulamente, nr. 639 din 05.06.2006, Regulamentul privind acordarea ajutorului de șomaj și alocației de integrare sau reintegrare profesională deținătorilor de terenuri agricole situate după traseul Râbnița-Tiraspol*⁵³³.

10.7. CE SUME BĂNEȘTI SE CUVIN LA DECESUL PERSOANEI?

10.7.1. Ajutorul de deces

Ajutorul de deces este suma bănească acordată la decesul persoanei, în temeiul *Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr. 289-XV din 22.07.2004*⁵³⁴ și a *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de stabilire și plată a ajutorului de deces nr. 1442 din 19.12.2006*⁵³⁵.

Ajutorul de deces se acordă membrilor de familie (unul dintre membrii familiei, tutorele sau curatorul), iar în lipsa acestora, altor persoane care confirmă că au suportat cheltuielile ocazionate de deces (indiferent de cetățenia acestora).

În categoria de membru de familie se includ:

- soțul (soția);
- părinții;
- copiii în vârstă de până la 18 ani (inclusiv cei care au fost născuți morți) sau, dacă își făceau studiile la secția cu frecvență la zi la o instituție de învățământ - până la absolvire, însă până la atingerea vârstei de 23 de ani, precum și copiii inapți pentru muncă, indiferent de vârstă, dacă și-au pierdut capacitatea de muncă până la atingerea vârstelor menționate.

Ajutorul de deces se acordă în cazul decesului persoanelor cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova:

1. asiguraților în sistemul public de asigurări sociale, indiferent de durata stagiului de cotizare realizat, și șomerilor cu drept la ajutor de șomaj;
2. pensionarilor, beneficiari de pensie stabilită în sistemul public de asigurări sociale;
3. persoanelor care nu au statut de asigurat, dar care au realizat un stagiu de cotizare de cel puțin 3 ani;
4. asiguratul, șomerul și pensionarul beneficiază de dreptul la ajutor de deces în caz de deces al unui membru de familie care nu avea drept de asigurări sociale.

Notă:

➤ Persoanele specificate beneficiază de dreptul la acordarea ajutorului de deces, indiferent de faptul dacă sunt sau nu cetățeni ai Republicii Moldova, precum și de faptul dacă au sau nu au domiciliul în Republica Moldova.

➤ Ajutorul de deces se acordă în cazul decesului persoanei neasigurate cu condiția că nici unul dintre membrii familiei, tutorele sau curatorul acesteia nu are dreptul la ajutor de deces în sistemul public de asigurări sociale pentru persoana decedată.

⁵³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 95-97/700 din 23.06.2006.

⁵³⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.168-170/773 din 10.09.2004.

⁵³⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.199-202/1544 din 29.12.2006.

Important!

Ajutorul de deces se acordă în cazul decesului persoanei neasigurate cu condiția că niciunul dintre membrii familiei acesteia nu are dreptul la ajutor de deces din sistemul public de asigurări sociale pentru persoana decedată.

Persoana neasigurată beneficiază de dreptul la ajutor de deces pentru membrul familiei aflat în întreținerea sa în cazul în care persoana decedată nu are dreptul la ajutor de deces din sistemul public de asigurări sociale, precum și în cazul în care niciunul dintre membrii familiei nu are dreptul la ajutor de deces din sistemul public de asigurări sociale pentru persoana decedată.

Mărimea ajutorului de deces - 1100 lei, atât pentru persoanele asigurate, cât și pentru persoanele neasigurate⁵³⁶.

Notă:

➤ Cuantumul ajutorului de deces, în cazul decesului beneficiarilor de pensii de dizabilitate, stabilite militarilor este echivalent cu cel stabilit anual prin Legea bugetului asigurărilor sociale de stat.

10.7.1.1. Stabilirea și plata ajutorului de deces

Cererea pentru stabilirea ajutorului de deces se depune la Casa Teritorială de Asigurări Sociale, de la domiciliul permanent al decedatului, în termen de 12 luni de zile din data decesului.

La cerere se anexează:

- certificatul de deces (în original și copie)
- actul de identitate al beneficiarului (în original și copie);
- actul ce confirmă cheltuielile ocazionate de deces (în original);
- certificatul ce confirmă nașterea copilului mort, eliberat de instituția medicală – în cazul ajutorului de deces pentru copilul născut mort.

Casa Teritorială de Asigurări Sociale, după adoptarea deciziei pozitive de acordare a ajutorului de deces, va elibera beneficiarilor **dispoziția de plată a ajutorului de deces**.

Ajutorul de deces se plătește beneficiarilor în numerar, în termen de 3 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii cu toate actele necesare.

Ajutorul de deces stabilit, dar neîncasat la timp, se plătește retroactiv pe o perioadă de cel mult 3 ani calendaristici de la data înregistrării cererii.

Suma neachitată la timp din vina organului care stabilește sau plătește ajutorul de deces se achită fără nicio limitare în termen.

Ajutorul de deces se plătește în cuantumul stabilit de legislație la data decesului.

Ajutorul de deces se plătește prin intermediul prestatorilor de servicii de plată (oficii poștale, instituții bancare), în baza **dispoziției de plată a ajutorului de deces**.

Notă:

⁵³⁶ În fiecare an această sumă poate fi modificată prin Legea bugetului asigurărilor sociale de stat, care se adoptă în fiecare an.

- Ajutorul de deces nu se plătește în cazul declarării morții persoanei⁵³⁷, prin hotărâre judecătorească.
- În cazul decesului mai multor persoane din aceeași familie, ajutorul se plătește pentru fiecare persoană decedată.

10.7.2. Ajutorul de deces în cazul decesului persoanei ca urmare a accidentului de muncă sau a unei boli profesionale

În cazul în care persoana a decedat ca urmare a accidentului de muncă sau a unei boli profesionale în afară de ajutorul de deces prevăzut la **pct.10.7.1**, urmașii au dreptul de a beneficia și de indemnizația unică la deces și alte sume bănești examinate în **pct. 10.3.4.1** din prezentul compartiment.

Indemnizația unică la deces se acordă în termen de 45 de zile din data depunerii cererii la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (pentru detalii, vezi: *Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756 din 24.12.1999*⁵³⁸).

Alte drepturi bănești vor fi acordate în baza cererii și a documentelor care confirmă vina angajatorului la decesul persoanei, depuse la angajator (pentru detalii, vezi: art. 18 *al Legii securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008*⁵³⁹; art. 1419 -1422 din *Codul civil al R. Moldova*)⁵⁴⁰.

10.7.3. Ajutorul de deces în cazul decesului persoanei ca urmare a avariei de la Cernobâl

În cazul în care persoana a decedat ca urmare a accidentului de muncă sau a unei boli profesionale, în afară de ajutorul de deces prevăzut la **pct.10.7.1**, urmașii au dreptul de a beneficia și de indemnizația unică la deces și de alte sume bănești examinate în **pct. 10.3.4.1** din prezentul compartiment.

Cererea pentru a beneficia de drepturi bănești ca urmare a decesului se depune la Casa Teritorială de Asigurări Sociale din teritoriu unde își are domiciliul solicitantul.

Pentru detalii, vezi: art.9 și art.11 ale *Legii privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909- XII din 30.01.1992*⁵⁴¹.

10.8. ALOCAȚIILE DE STAT

10.8.1. Ce este alocația socială de stat?

Alocația socială de stat este o sumă bănească plătită lunar cetățenilor Republicii Moldova (cu domiciliul în țară) care se află în una din următoarele situații:

- copii și-au pierdut întreținătorul;
- au atins vârsta de pensionare;
- sunt persoane cu dizabilități severe, accentuate și medii;
- sunt copiii cu dizabilități severe, accentuate și medii în vârstă de până la 18 ani;

⁵³⁷ Vezi art. 49-54 din Codul civil, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

⁵³⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.31-33/192 din 23.03.2000.

⁵³⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.143-144/587 din 05.08.2008.

⁵⁴⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

⁵⁴¹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.1/25 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial nr.80-82/413 din 21.05.2004.

- sunt persoane cu dizabilități severe, accentuate și medii din copilărie;
- persoanele care îngrijesc, însoțesc și supraveghează un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani;
- persoanele cu dizabilități severe din copilărie – pentru îngrijire, însoțire și supraveghere;
- persoanele cu dizabilități severe nevăzătoare – pentru îngrijire, însoțire și supraveghere.

și nu confirmă stagiul de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei.

Dreptul la alocație socială îl au cetățenii RM, precum și cetățenii străini cu domiciliul legal pe teritoriul RM.

Dreptul la alocația este reglementat de *Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499 –XIV din 14.07.1999*⁵⁴².

10.8.1.1. Condițiile de acordare și mărimea alocației sociale de stat

Alocația socială de stat pentru persoanele vârstnice:

Alocația se acordă persoanelor care au atins vârsta de pensionare și nu întrunesc condițiile necesare pentru stabilirea pensiei în sistemul public de asigurări sociale.

Alocația pentru persoane vârstnice se calculează **în cuantum de 15% din mărimea pensiei minime indexate pentru limită de vârstă** stabilită anual.

Alocația socială de stat pentru copii în cazul pierderii întreținătorului:

Alocația pentru copii în cazul pierderii întreținătorului se acordă dacă persoana decedată nu îndeplinea condițiile pentru obținerea dreptului la pensie de asigurări sociale de stat.

Beneficiari de alocație - copiii până la vârsta de 18 ani (elevi și studenți ai instituțiilor de învățământ secundar, mediu de specialitate și superior⁵⁴³ – până la absolvirea instituției de învățământ, însă nu mai mult decât până la împlinirea vârstei de 23 de ani).

Alocația pentru copii în cazul pierderii întreținătorului, se calculează **în cuantum de 30% din mărimea pensiei minime indexate pentru limită de vârstă** stabilită anual.

Notă:

➤ În cazul modificării numărului de beneficiar, alocația se recalculează potrivit noii situații, începând cu luna următoare celei în care au intervenit modificările sau a fost solicitată recalcularea.

➤ Beneficiarul de alocație poate solicita separarea părții de alocație ce i se cuvine, care se va efectua începând cu luna următoare celei în care a fost solicitată.

➤ Partea de alocație pentru fiecare beneficiar, se determină prin împărțirea cuantumului alocației stabilite la numărul de beneficiari ai acesteia.

Alocația socială de stat pentru persoanele cu dizabilități:

Alocația pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități din copilărie, precum și pentru copiii cu dizabilități severe, accentuate și medii, se stabilește în cazurile când persoanele indicate nu beneficiază de dreptul la pensie de asigurări sociale de stat.

Alocația pentru persoanele cu dizabilități se calculează **în cuantum procentual din mărimea pensiei minime indexate pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii**, stabilit anual și va constitui:

⁵⁴² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

⁵⁴³ cu excepția învățământului fără frecvență.

- pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii – **30%**;
- pentru persoanele cu dizabilități severe, accentuate și medii din copilărie – **80%**;
- pentru copiii cu dizabilități severe, accentuate și medii cu vârsta de până la 18 ani – **80%**.

Notă:

➤ **Alocația socială de stat** pentru persoanele cu dizabilități, pentru persoanele vârstnice și pentru copii care și-au pierdut întreținătorul se acordă cu condiția că **aceștia nu se află la întreținerea deplină a statului.**

Alocația socială de stat pentru îngrijire, însoțire și supraveghere:

Alocația pentru îngrijire, însoțire și supraveghere se stabilește:

- persoanelor care îngrijesc, însoțesc și supraveghează la domiciliu un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani;
- persoanelor cu dizabilități severe din copilărie;
- persoanelor cu dizabilități severe nevăzătoare.

Alocația pentru îngrijire, însoțire și supraveghere se calculează **în cuantum de 75% din mărimea pensiei minime indexate pentru limită de vârstă** stabilită anual.

Notă:

- Alocația pentru persoanele care îngrijesc, însoțesc și supraveghează la domiciliu un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani, nu se acordă, în cazul în care aceste persoane sunt beneficiare ale serviciului de asistență personală.
- Alocația pentru persoanele cu dizabilități severe din copilărie și persoanelor cu dizabilități severe nevăzătoare se acordă persoanelor beneficiare de pensii sau alocații, și nu poate fi stabilită concomitent altor persoane.
- Alocația pentru persoanele cu dizabilități severe din copilărie și persoanelor cu dizabilități severe nevăzătoare **nu se acordă** în cazul în care aceste persoane se află la întreținerea deplină a statului, sunt beneficiare ale serviciului de asistență personală ori sunt beneficiare ale serviciului de îngrijire socială la domiciliu.

Important!

Persoanele cu dreptul de a beneficia de locație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, beneficiare ale serviciului de asistență personală ori ale serviciului de îngrijire socială la domiciliu, **pot alege, la cerere, în schimbul serviciilor menționate, dreptul de a beneficia de alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere.**

Persoana care îngrijește, însoțește și supraveghează la domiciliu doi sau mai mulți copii cu dizabilități severe **beneficiază de alocație pentru fiecare copil.**

Mărimea alocației sociale de stat

Ce trebuie să știți!

De la 1 aprilie 2017 cuantumul minim al alocației sociale de stat va fi unul diferențiat pentru alocațiile aflate în plată la data de 01.04.2017 și pentru alocațiile stabilite de la data de 01.04.2017.

Cuantumul minim al alocației sociale aflate în plată la data de 01.04.2017 constituie:

- pentru persoanele cu dizabilități severe - **202, 51 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate - **195, 55 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii - **137,70 lei;**

- pentru persoanele cu dizabilități severe din copilărie – **1251, 65 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate din copilărie - **521, 47 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii din copilărie – **367, 20 lei;**
- copiii cu dizabilități severe - **1251, 65 lei;**
- copiii cu dizabilități accentuate - **521, 47 lei;**
- copiii cu dizabilități medii - **367, 20 lei;**
- pentru fiecare copil în cazul pierderii întreținătorului – **284, 65 lei;**
- pentru fiecare copil în cazul pierderii întreținătorului (pentru orfani de ambii părinți – **569, 30 lei;**
- pentru îngrijire, însoțire și supraveghere – **711, 63 lei;**
- pentru persoanele vârstnice – **142,33 lei;**

Quantumul minim al alocației sociale stabilite după data de 01.04.2017 constituie:

- pentru persoanele cu dizabilități severe - **230, 93 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate - **215, 53 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii - **153, 95 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități severe din copilărie – **1385, 56 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate din copilărie - **574, 75 lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii din copilărie – **410, 54 lei;**
- copiii cu dizabilități severe - **1385, 56 lei;**
- copiii cu dizabilități accentuate - **574, 75 lei;**
- copiii cu dizabilități medii - **410, 54 lei;**
- pentru fiecare copil în cazul pierderii întreținătorului – **307, 90 lei;**
- pentru fiecare copil în cazul pierderii întreținătorului (pentru orfani de ambii părinți – **615, 80 lei;**
- pentru îngrijire, însoțire și supraveghere – **769, 76 lei;**

pentru persoanele vârstnice – **153,95 lei.**

- **Ce trebuie să știți!**

Beneficiarilor de alocații sociale, cu excepția alocației pentru îngrijire, însoțire și supraveghere

la alocație se acordă lunar **suport financiar în sumă de:**

- beneficiarilor de alocații sociale de stat din rândul persoanelor cu dizabilități, persoanelor cu dizabilități din copilărie și copiilor cu dizabilități cu vârsta de până la 18 ani:
  - cu dizabilități severe – **180 de lei;**
  - cu dizabilități accentuate – **120 de lei;**
  - cu dizabilități medii – **100 de lei;**
- beneficiarilor de alocații sociale de stat din rândul persoanelor vârstnice – **100 de lei;**
- beneficiarilor de alocații sociale de stat din rândul copiilor care au pierdut întreținătorul – **100 de lei pentru fiecare copil.** În cazul pierderii ambilor părinți, cuantumul suportului financiar de stat **se dublează.**

10.8.1.2. În ce termen și unde se depune cererea pentru stabilirea alocației sociale de stat?

În conformitate cu art. 4 al *Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499 – XIV din 14.07.1999*,⁵⁴⁴ cererea pentru stabilirea alocației sociale de stat se depune, personal, la Casa Teritorială de Asigurări Sociale (**CTAS**) din teritoriu unde își are domiciliul solicitantul.

Cererea este un formular tip, care se eliberează de CTAS și se completează în baza actului de identitate (buletinul de identitate al solicitantului).

În cerere se indică toate actele care se prezintă la stabilirea alocației.

La cerere se anexează următoarele documente:

- **pentru persoanele cu dizabilități**

Certificatul medical (în original)

Buletinul de identitate (în original și copie)

- **Pentru urmași:**

Certificatul de deces (în original și copie)

CertIFICATELE de naștere ale copiilor (în original și copie)

Certificatul de căsătorie sau de divorț (în original și copie)

- **pentru persoanele vârstnice**

Buletinul de identitate (în original și copie)

Ce trebuie să știți

Dacă din cauza sănătății persoana nu poate să se deplaseze personal să depună cererea, setul de documente și cererea de solicitare a alocației sociale de stat vor fi primite la domiciliul persoanei.

Cererea pentru stabilirea alocației în cazul pierderii întreținătorului se va depune de către părintele supraviețuitor sau de către tutore.

Alocația se stabilește din data:

- **constatării dizabilității**, dacă cererea a fost depusă **în termen de 60 de zile** din data constatării dizabilității - în cazul persoanelor cu dizabilități;

- **decesului întreținătorului**, dacă cererea a fost depusă **în termen de 60 de zile** din data decesului întreținătorului – în cazul copiilor care și-au pierdut întreținătorul;

- **împlinirii vârstei de pensionare** - dacă cererea a fost depusă **în termen de 30 de zile** din data împlinirii vârstei de pensionare – în cazul persoanelor vârstnice;

- **stabilirii alocației pentru persoanele cu dizabilități** - persoanelor care îngrijesc, însoțesc și supraveghează la domiciliu un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani;

- **stabilirii alocației pentru persoanele cu dizabilități sau a pensiei de dizabilitate** – persoanelor cu dizabilități severe din copilărie și persoanelor cu dizabilități severe nevăzătoare.

Notă:

---

⁵⁴⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

➤ În cazul în care data încadrării în grad de dizabilitate nu coincide cu data începerii expertizării, alocația se stabilește de la data începerii expertizării dacă cererea cu actele necesare a fost depusă în termen de 60 de zile de la data constatării dizabilității.

➤ În cazul în care termenele prevăzute au fost depășite, alocațiile respective se stabilesc și se plătesc de la data depunerii cererii cu actele necesare.

La modificarea numărului de beneficiari, noul quantum al alocației pentru copii în cazul pierderii întreținătorului se acordă începând cu luna următoare celei în care au intervenit modificările.

În cazul modificării sau suspendării gradului de dizabilitate, modificarea și suspendarea alocației sociale se efectuează începând cu luna imediat următoare celeia în care s-a emis decizia respectivă.

Important!

Neprezentarea la reexpertizare atrage încetarea plății alocației începând cu luna următoare.

Reluarea plății alocației se efectuează din ziua constatării dizabilității dacă reexpertizarea a avut loc în termen de până la 3 ani după încetarea plății.

Dacă reexpertizarea a avut loc după expirarea a 3 ani de la încetarea plății alocației, reluarea dreptului la alocație se efectuează din data reexpertizării dacă cererea a fost depusă în termen de 60 de zile din data reexpertizării.

Dacă termenul de 60 de zile a fost depășit alocația se stabilește din data depunerii cererii.

10.8.1.3. Plata alocațiilor sociale de stat

Conform art. 6 al *Legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499 –XIV din 14.07.1999*,⁵⁴⁵ alocația se plătește lunar, în numerar, pentru luna în curs, prin intermediul prestatorului de servicii de plată (instituțiile financiare și oficiile poștale):

- **oficiilor poștale după locul de trai** – alocația va fi adusă la domiciliu de poștaş, fără să ceară pentru aceasta plată de la beneficiar;
- **instituțiilor bancare:**
  - **in baza contului bancar** - beneficiarul de alocație va depune la Casa Teritorială de Asigurări Sociale o cerere în care va indica codul instituției bancare și numărul contului bancar (**livretul de economii** pentru plata alocației se eliberează de instituția bancară);
  - **în baza cardului bancar** – cardul bancar poate fi primit de la instituția bancară, în baza buletinului de identitate și este valabil 12 luni, termen după care poate fi prelungit.

Alocația se plătește personal beneficiarului - la prezentarea buletinului de identitate **sau altei persoane împuternicite de beneficiar** - la prezentarea actului de identitate și a procurii (procura pentru plata alocațiilor se eliberează de către notar sau un alt organ împuternicit de lege, fără plată și este valabilă doar 6 luni).

Notă:

- Dacă beneficiarul de alocație se află temporar peste hotarele Republicii Moldova, procura pentru primirea alocației poate fi autentificată de ambasada (consulatul) Republicii Moldova din țara de reședință.

⁵⁴⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

Important!

Beneficiarul, în baza buletinului, poate solicita plata alocației sociale de stat în orice oficiu poștal din țară, indiferent de domiciliul său legal.

Plata alocației în caz de transferare în altă localitate, la noul loc de trai, va începe din luna în care aceasta a fost suspendată la locul precedent de trai.

Dacă alocația nu a fost încasată mai mult de 6 luni la rând, plata acesteia se suspendă (se întrerupe).

Alocația stabilită, dar neîncasată la timp din vina beneficiarului se plătește pentru trecut pe o perioadă de cel mult 3 ani anteriori datei solicitării.

Alocația stabilită, dar neîncasată la timp din vina CTAS se plătește pentru toată perioada trecută indiferent de data solicitării.

Plata alocației în perioada privațiunii de libertate se suspend.

Alocația pentru copilul tutelat care și-a pierdut întreținătorul **se va plăti tutorelui.**

Alocația plătită necuvenit din vina beneficiarului (falsificarea actelor, tăinuirea unor circumstanțe etc.) se recuperează de la acesta, lunar, în baza deciziei CTAS în mărime ce nu depășește 20 la sută din cuantumul alocației. În cazul în care plata alocației încetează, sumele plătite necuvenit se recuperează în baza hotărârii instanței de judecată.

Sumele plătite în plus din vina organului care stabilește sau plătește alocația nu se recuperează din contul beneficiarului.

Dacă persoana nu este de acord cu decizi CTAS, aceasta poate fi contestată la CNAS.

Dacă persoana nu este de acord nici cu decizia CNAS, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.

10.8.2. Ce este alocația lunară de stat?

Alocațiile lunare de stat sunt sumele bănești acordate în scopul protecției sociale suplimentare unor categorii de populație din rândul beneficiarilor de pensii sau alocații sociale de stat.

Alocațiile lunare de stat se acordă în temeiul:

- *Legii cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație nr. 121 – XV din 03.05.2001*⁵⁴⁶;
- *Legii privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație nr. 1591-XV din 26.12.2002*⁵⁴⁷.

10.8.2.1. Alocațiile lunare de stat stabilite în temeiul Legii nr.121 din 03.05.2001

Conform *Legii cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație nr. 121 – XV din 03.05.2001*, se stabilesc alocații lunare următoarelor categorii de persoane:

- **persoanelor cu dizabilități** din rândul militarilor, ofițerilor de informații și securitate, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din sistemul penitenciar, **a căror dizabilitate este cauzată de rănire, contuzionare sau schilodire:**
  - în perioada celui de-al doilea război mondial,

⁵⁴⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.51/280 din 08.05.2001.

⁵⁴⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-2/6 din 15.01.2003.

- în timpul îndeplinirii altor îndatoriri de serviciu militar sau special,

ori este cauzată de afecțiuni legate de:

• aflarea pe front, în detașamente și formațiuni de partizani, în organizații și grupe ilegale în perioada celui de-al doilea război mondial, **alocația constituie:**

- pentru persoanele cu dizabilități severe – **1000 de lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate – **850 de lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii – **775 de lei;**

➤ **persoanelor cu dizabilități** din rândul militarilor, ofițerilor de informații și securitate, persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din sistemul penitenciar, **a căror dizabilitate este cauzată de rănire, contuzionare sau schilodire:**

- la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl,
- în perioada participării la acțiunile de luptă pe teritoriul altor state,
- în timpul acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova;

ori este cauzată de afecțiuni legate de:

- participarea la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl;
- persoanelor care au fost încadrate în grad de dizabilitate în urma participării la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl, fiind trimise în deplasări de serviciu de către ministere, departamente, întreprinderi și organizații;

- participarea la acțiunile de luptă în timp de pace;

- persoanelor încadrate în grad de dizabilitate ori îmbolnăvit de o boală actinică, în urma experiențelor nucleare, avariilor cu radiație ionizată și a consecințelor lor la obiectivele atomice civile sau militare în timpul îndeplinirii serviciului militar sau special,

➤ **persoanelor, inapte de muncă**, care au venit în anul 1986 din zona de înstrăinare și au dobândit cetățenia Republicii Moldova, **alocația constituie:**

- pentru persoanele cu dizabilități severe – **700 de lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități accentuate – **550 de lei;**
- pentru persoanele cu dizabilități medii – **475 de lei;**

participanților la

- cel de-al doilea război mondial din rândul militarilor care și-au satisfăcut serviciul militar în componența armatei de operații, detașamentelor și formațiunilor de partizani, din rândul membrilor organizațiilor și grupelor ilegale;

- foștilor deținuți în lagărele de concentrare fasciste și în ghetouri;

- în alte locuri de detenție forțată, create de Germania fascistă și de aliații acesteia în perioada celui de-al doilea război mondial;

- văduvelor Eroilor Uniunii Sovietice;

- persoanelor care au lucrat ca angajați civili în armata de operații în anii celui de-al doilea război mondial;

- persoanelor care s-au aflat în orașul Leningrad (Sankt Petersburg) în perioada blocadei (8 septembrie 1941 – 27 ianuarie 1944) – 700 de lei;

alocația constituie 700 de lei;

➤ **soților supraviețuitori (nerecăsătoriți), inapți de muncă, ai**

- participanților la cel de-al doilea război mondial sau la acțiuni de luptă în timp de pace din rândurile militarilor și ofițerilor de informații și securitate, căzuți la datorie;
- sau ai participanților la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobâl decedați;
- sau ai persoanelor cu dizabilități de pe urma războiului decedate;

alocația constituie 250 de lei;

➤ **copiilor⁵⁴⁸ participanților**

- la cel de-al doilea război mondial sau la acțiuni de luptă în timp de pace din rândurile militarilor și ofițerilor de informații și securitate, căzuți la datorie;
- la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobâl, decedați;

copiilor⁵⁴⁹

- ai persoanelor cu dizabilități de pe urma războiului, decedate,

alocația constituie 250 de lei pentru fiecare;

➤ **unuia dintre părinții, inapți de muncă, ai**

- participanților (din rândurile militarilor și ofițerilor de informații și securitate) la acțiunile de luptă în timp de pace sau la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova căzuți la datorie,
- militarilor căzuți la datorie sau decedați în timpul îndeplinirii obligațiilor serviciului militar în termen în rândurile Armatei Sovietice sau ale Armatei Naționale,
- participanților la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobâl, decedați

alocația constituie 500 de lei;⁵⁵⁰

➤ **persoanelor decorate cu ordine și medalii:**

- pentru muncă asiduă și serviciu militar impecabil în spatele frontului în anii celui de-al doilea război mondial

alocația constituie 175 de lei;

➤ **persoanelor participante**

- la acțiunile de luptă din Afghanistan, precum și la acțiunile de luptă de pe teritoriile altor state, din rândul militarilor și angajaților civili ai Armatei Sovietice, Flotei Maritime Militare, ai organelor securității de stat, colaboratorilor organelor afacerilor interne ale fostei U.R.S.S.;
- **lucrătorilor din aceste categorii** care au fost trimiși de organele puterii de stat ale fostei U.R.S.S. în alte state și care au participat la acțiuni de luptă pe teritoriul acestora

alocația constituie - 100 de lei⁵⁵¹;

⁵⁴⁸ Până la atingerea vârstei de 18 ani sau după această vârstă, dacă își continuă studiile în instituțiile de învățământ la cursurile de zi până la terminarea studiilor, însă cel mult până la atingerea vârstei de 23 de ani,

⁵⁴⁹ Până la atingerea vârstei de 18 ani sau după această vârstă, dacă își continuă studiile în instituțiile de învățământ la cursurile de zi până la terminarea studiilor, însă cel mult până la atingerea vârstei de 23 de ani,

⁵⁵⁰ În cazul părinților inapți de muncă, aflați în divorț, cuantumul stabilit, la cerere, se împarte între ei în părți egale.

➤ **militarilor**

- aflați în serviciul activ;
- rezerviștilor chemați la concentrare;

voluntarilor și colaboratorilor⁵⁵² ai -

- organelor afacerilor interne;
- organelor securității de stat;
- sistemului penitenciar;

militarilor, colaboratorilor, precum și persoanelor civile delegate în

- organelor afacerilor interne;
- organelor securității de stat;
- sistemului penitenciar;

pentru îndeplinirea unor misiuni speciale în scop de asigurare a eficienței acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței Republicii Moldova (acțiunile de luptă din Transnistria)

alocația constituie 100 de lei⁵⁵³;

➤ **victimelor reabilite ale presiunilor politice din perioada anilor 1917–1990**

alocația constituie - 100 de lei. Notă:

- Persoanelor care se încadrează în două sau mai multe categorii de beneficiari li se stabilește o singură alocație, la alegere.
- Persoanelor care au dreptul la două sau mai multe alocații li se stabilește una singură, la alegere.

În pct. 7 al *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a alocațiilor lunare de stat unor categorii de populație nr. 470 din 02.05.2006*, sunt specificate meritele care confirmă **munca asiduă (sârguincioasă) și serviciu militar impecabil (perfect)**.

10.8.2.1.1. Stabilirea și plata alocației lunare în temeiul Legii nr.121 din 03.05.2001

Alocațiile lunare se stabilesc din luna depunerii cererii cu documentele necesare la organele abilitate cu dreptul de stabilire a pensiilor.

Alocațiile lunare se stabilesc și se plătesc de organele de asigurări sociale în baza cererii depuse la CNAS.

Alocațiile lunare se plătesc pentru luna în curs, beneficiarului sau altei persoane împuternicită de beneficiar, în baza procurii (este valabilă 6 luni), prin intermediul prestatorilor de servicii de plată (oficiile poștale și instituțiile financiare)

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a alocațiilor lunare de stat unor categorii de populație nr. 470 din 02.05. 2006*⁵⁵⁴.

Notă:

⁵⁵¹ Alocația lunară de stat se stabilește indiferent de faptul dacă sunt sau nu beneficiari de pensii ori alocații sociale de stat.

⁵⁵² Incluși în efectivul unităților militare și al structurilor speciale aflate pe pozițiile de luptă.

⁵⁵³ Alocația lunară de stat se stabilește indiferent de faptul dacă sunt sau nu beneficiari de pensii ori alocații sociale de stat.

⁵⁵⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-74/509 din 12.05.2006.

- Alocațiile lunare de stat, neachitate la timp din vina organului care efectuează stabilirea și plata lor, se achită pentru perioada precedentă fără nici un fel de restricții în termen.
- Dacă beneficiarul nu a primit alocația lunară stabilită, sumele neprimite se achită retroactiv, pentru un termen ce nu depășește trei ani din momentul adresării beneficiarului referitor la sumele neprimite.
- Persoanelor care locuiesc în aziluri (cămine) pentru bătrâni alocația lunară se achită în mărime deplină.
- Pe perioada privațiunii de libertate plata alocației lunare de stat se suspendă.

10.8.2.2. Alocațiile lunare de stat stabilite în temeiul Legii nr.1591 din 26.12.2002

Conform *Legii privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație nr. 1591-XV din 26.12.2002*, alocațiile lunare de stat se stabilesc următoarelor categorii de persoane:

- beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, din comunele Cocieri, Coșnița, Doroțcaia, Molovata Nouă și Pârâta;
- beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, din comuna Copanca;
- beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, domiciliați în comunele Fârlădeni, Corjova și în satele Varnița, Hagimus;
- beneficiarilor de alocații sociale de stat stabilite în temeiul Legii nr.499-XIV din 14.07.1999,⁵⁵⁵ domiciliați în comunele Cocieri, Corjova, Coșnița, Molovata Nouă, Fârlădeni și în satele Copanca, Doroțcaia, Pârâta, Varnița, Hagimus;
- beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, care au activat până la atingerea vârstei de pensionare sau activează în continuare în instituțiile de învățământ din partea stângă a Nistrului și orașul Bender, subordonate Ministerului Educației al Republicii Moldova (a căror listă este expusă mai jos), domiciliază în partea stângă a Nistrului și nu beneficiază de pensii stabilite de administrația de la Tiraspol;
- femeilor cu vârstă cuprinsă între 55 și 57 de ani și bărbaților cu vârstă cuprinsă între 60 și 62 de ani care sunt angajați în instituțiile de învățământ din partea stângă a Nistrului și orașul Bender, subordonate Ministerului Educației al Republicii Moldova (a căror listă este expusă mai jos), domiciliază în partea stângă a Nistrului și nu beneficiază de pensii stabilite de administrația de la Tiraspol;
- femeilor cu vârsta cuprinsă între 55 și 57 de ani și bărbaților cu vârsta cuprinsă între 60 și 62 de ani care la 1 ianuarie 2014 au domiciliul în comunele Cocieri, Corjova, Coșnița, Molovata Nouă, Fârlădeni și în satele Copanca, Doroțcaia, Pârâta, Varnița, Hagimus și nu beneficiază de pensii stabilite de administrația de la Tiraspol.

Anexă

- Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, orașul Dubăsari;
- Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare și Sfânt”, orașul Grigoriopol;
- Liceul Teoretic „Evrika”, orașul Râbnița;
- Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun”, municipiul Bender;
- Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, orașul Tiraspol;
- Gimnaziul Roghi, raionul Dubăsari;

⁵⁵⁵ Cu excepția alocației pentru îngrijire, însoțire și supraveghere și a ajutorului de deces.

Gimnaziul Corjova, raionul Dubăsari;

Școala de tip-internat pentru copii orfani și copii rămași fără îngrijirea părinților, municipiul Bender.

Mărimea alocațiilor lunare de stat:

- beneficiarilor de pensii pentru limită de vârstă – **550 de lei**;
- beneficiarilor de pensii de dizabilitate:
  - de dizabilitate severă – **550 de lei**;
  - de dizabilitate accentuată – **375 de lei**;
  - de dizabilitate medie – **275 de lei**;
- beneficiarilor de pensii de urmaș – **550 de lei pentru fiecare urmaș**;
- femeilor cu vârsta cuprinsă între 55 și 57 de ani și bărbaților cu vârsta cuprinsă între 60 și 62 de ani – **550 de lei**;
- beneficiarilor de alocații sociale de stat din rândul persoanelor cu dizabilități, persoanelor cu dizabilități din copilărie și copiilor cu dizabilități cu vârsta de până la 18 ani:
  - cu dizabilități severe – **550 de lei**;
  - cu dizabilități accentuate – **375 de lei**;
  - cu dizabilități medii – **275 de lei**;
  - beneficiarilor de alocații sociale de stat, persoanelor vârstnice – **500 de lei**;
  - beneficiarilor de alocații sociale de stat din rândul copiilor care au pierdut întreținătorul – **550 de lei pentru fiecare copil**.

În cazul pierderii ambilor părinți, cuantumul alocației lunare de stat se dublează.

Notă:

- În cazul în care se încadrează în mai multe categorii de beneficiari care acordă dreptul la alocația lunară de stat prevăzută de lege, persoanei i se va stabili o singură alocație.
- Stabilirea și plata alocațiilor de stat, prevăzute de prezenta lege, se efectuează de către organele de asigurări sociale de stat.

10.8.3. Ce este alocația de stat pentru merite deosebite față de stat?

Alocația de stat pentru merite deosebite față de stat reprezintă o sumă bănească acordată lunar persoanelor cu merite deosebite față de stat în economie, știință, artă, cultură și alte domenii de activitate (vezi: *Legea cu privire la veterani nr. 190- XV din 08.05.2003*)⁵⁵⁶.

Potrivit Legii nr. 190 din 08.03.2003, sunt instituite următoarele alocații pentru merite deosebite față de stat:

- alocație lunară nominală de stat pentru persoanele cu merite deosebite față de stat (în continuare – **alocație nominală**);
- alocație lunară pentru merite deosebite față de stat pentru soția/soțul sau mama/tatăl persoanelor decorate post-mortem cu „Ordinul Republicii” sau cu ordinul „Ștefan cel Mare” (în continuare – **alocație pentru merite deosebite**).

Dreptul la alocație nominală se acordă cetățenilor Republicii Moldova, **beneficiari de pensii**, stabilite conform:

⁵⁵⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.84-86/392 din 16.05.2003.

- Legii nr.909-XII din 30 ianuarie 1992⁵⁵⁷ privind protecția socială a cetățenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl;
- Legii nr.1544-XII din 23 iunie 1993 asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne,⁵⁵⁸
- Legii nr.39-XIII din 7 aprilie 1994⁵⁵⁹ despre statutul deputatului în Parlament; Legii nr. 158-XVI din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public ⁵⁶⁰;
- Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995⁵⁶¹ cu privire la statutul judecătorului;
- Legii nr.156-XIV din 14 octombrie 1998⁵⁶² privind sistemul public de pensii;
- Legii nr.760-XIV din 24 decembrie 1999⁵⁶³ privind garanțiile sociale ale membrilor de Guvern în cazul demisionării, reorganizării Guvernului sau expirării mandatului;
- Legii nr.768-XIV din 2 februarie 2000⁵⁶⁴ privind statutul alesului local;
- Legii serviciului în organele vamale nr.1150-XIV din 20 iulie 2000⁵⁶⁵;
- Legii nr.118-XV din 14 martie 2003⁵⁶⁶ cu privire la Procuratură;

și beneficiarii de alocații sociale de stat, stabilite conform

- Legii nr.499-XIV din 14 iulie 1999⁵⁶⁷ privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni

decorați cu distincții de stat, în temeiul:

- Legii nr.1123-XII din 30 iulie 1992⁵⁶⁸ cu privire la distincțiile de stat ale Republicii Moldova

și/sau decorați cu distincții de stat ale fostei U.R.S.S. echivalente cu distincțiile de stat ale Republicii Moldova, în temeiul

- Hotărârii Parlamentului nr.533-XIII din 13 iulie 1995⁵⁶⁹ cu privire la drepturile cetățenilor Republicii Moldova decorați cu distincții de stat ale fostei U.R.S.S. în mărime de:

⁵⁵⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.84-86/392 din 16.05.2003.

⁵⁵⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

⁵⁵⁹ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.4/78 din 1994, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.59-61/201 din 15.04.2005, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.57-58/373 din 18.05.2000.

⁵⁶⁰ Monitorul Oficial nr.230-232/840 din 23.12.2008.

⁵⁶¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.59-60/664 din 26.10.1995, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.15-17/63 din 22.01.2013, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.117-119/946 din 15.08.2002.

⁵⁶² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.111-113/683 din 17.12.1998, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/247 din 12.03.2004.

⁵⁶³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.8-9/43 din 20.01.2000.

⁵⁶⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34/231 din 24.03.2000.

⁵⁶⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/765 din 24.08.2000.

⁵⁶⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-75/328 din 18.04.2003.

⁵⁶⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-108/512 din 30.09.1999, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.87-91/214 din 11.04.2014.

⁵⁶⁸ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/151 din 1992, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.161/1248 din 03.12.2002.

50 lei – persoanelor decorate cu medalii și titluri onorifice;

100 lei - persoanelor decorate cu ordine⁵⁷⁰;

100 lei - persoanelor decorate cu ordine, medalii și titluri onorifice;

500 lei - persoanelor decorate cu ordinele

- „Ordinul Republicii”;
- „Ștefan cel Mare”;
- „Slava Muncii” de clasele I, II și III,

ori persoanelor care dețin

- titlul de Erou al Muncii Socialiste;

500 lei - soției/soțului sau mamei/tatălui persoanelor decorate post-mortem cu

- „Ordinul Republicii”;
- ordinul „Ștefan cel Mare”.

Dreptul la alocație pentru merite deosebite îl are soția/soțul nrecăsătoriți sau mama/tatăl persoanelor decorate post-mortem cu „Ordinul Republicii” ori cu ordinul „Ștefan cel Mare”, care sunt beneficiari de pensie sau alocații sociale de stat, conform legislației naționale.

Alocație pentru merite deosebite se acordă respectând prioritatea solicitării în categoriile de beneficiari:

1. soției/soțului persoanei decorate post-mortem cu „Ordinul Republicii” sau cu ordinul „Ștefan cel Mare”, care beneficiază de pensie sau alocație socială de stat, conform legislației naționale, și care nu s-a recăsătorit;
2. unuia dintre părinți, inapți de muncă, ai persoanei decorate post-mortem, care beneficiază de pensie sau alocație socială de stat, conform legislației naționale, după cum urmează:
  - în cazul în care lipsesc beneficiarii specificați în punctul 1 sau
  - în cazul în care persoanele specificate în punctul 1 nu și-au realizat acest drept prin depunerea cererii pentru acordarea alocației pentru merite deosebite cu documentele necesare.

Ce trebuie să știți!

În cazul în care soția/soțul persoanelor decorate post-mortem devine beneficiar de pensie/alocație socială de stat, conform legislației naționale, și depune cererea de acordare a alocației pentru merite deosebite cu documentele necesare, stabilirea și plata acestei alocații părintelui/părinților este sistată din luna în care la Casa teritorială de asigurări sociale se înregistrează această cerere din partea soției/soțului persoanei decorate post-mortem.

În cazul părinților inapți de muncă, aflați în divorț, ai persoanelor decorate post-mortem cu „Ordinul Republicii” sau cu ordinul „Ștefan cel Mare”, fiecare dintre părinți depune cererea cu documentele necesare separat pentru a solicita dreptul la alocația pentru merite deosebite. Dacă cererea cu documentele necesare este depusă doar de către unul dintre părinții inapți de muncă, aflați în divorț, cuantumului alocației pentru merite deosebite se stabilește în mărime de 500 lei lunar. Împărțirea în părți egale a cuantumului alocației pentru merite deosebite pentru această categorie de beneficiari se efectuează începând cu data de 1 a lunii următoare înregistrării cererii cu o astfel de solicitare, depuse de către cel de-al doilea părinte.

Notă:

⁵⁶⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.48-49/581 din 31.08.1995.

⁵⁷⁰ Cu excepția persoanelor decorate cu ordinele „Ordinul Republicii”, „Ștefan cel Mare” sau „Slava Muncii” de clasele I, II și III ori persoanelor care dețin titlul de Erou al Muncii Socialiste.

- Persoanelor care se încadrează în două categorii de beneficiari specificate de lege pentru plata alocației nominale li se stabilește o singură alocație, la alegere.
- Persoanele care se încadrează concomitent în una dintre categoriile de beneficiari de alocație nominal și în una dintre categoriile de beneficiari de alocație pentru merite deosebite, specificate, au dreptul de a solicita ambele alocații, prin depunerea cererilor separate cu documentele necesare.
- Pentru persoanele, care au beneficiat anterior de majorări la pensie pentru merite deosebite față de stat, documentele nu se reînnoiesc.

10.8.3.1. Stabilirea și plata alocației de stat pentru merite deosebite față de stat

Alocația se stabilește de CTAS⁵⁷¹ din data depunerii cererii beneficiarului (cu toate documentele anexă), care poate fi înaintată oricând după stabilirea pensiei.

Alocația se stabilește de CNAS – în cazul beneficiarilor de pensie în temeiul Legii nr.1544-XII din 23 iunie 1993 asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne⁵⁷².

La cerere se anexează următoarele acte:

- pașaportul sau buletinul de identitate;
- documentul ce confirmă faptul decorării cu ordin sau medalie, ori conferirea titlului onorific;
- în caz de necesitate, adeverința de căsătorie.

Ce trebuie să știți!

Cererea cu toate documentele necesare se acceptă și se înregistrează într-un registru de către reprezentantul CTAS. Solicitantului i se eliberează o recipisă de primire a cererii, indicându-se data și numărul de înregistrare. În cazul în care nu au fost prezentate toate documentele necesare, cererea nu se acceptă și nu se înregistrează.

Cererea de stabilire a alocației de stat pentru merite deosebite față de stat și documentele anexate se examinează de CTAS în termen de 30 zile de la data înregistrării.

În cazul în care CTAS refuză stabilirea alocației de stat pentru merite deosebite față de stat, în termen de 10 zile de la luarea deciziei, solicitantului i se restituie actele, indicându-se motivele refuzului și modul de contestare a deciziei.

Dacă nu sunteți de acord cu decizia CTAS, aceasta poate fi contestată la CNAS.

Dacă nu sunteți de acord cu decizia CNAS, aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.

Alocația se plătește pentru luna în curs beneficiarului sau altei persoane împuternicită de beneficiar, în baza procurii (este valabilă 6 luni), prin intermediul oficiilor poștale sau a instituțiilor financiare.

Notă:

- Alocația, neachitată la timp din vina organului care efectuează stabilirea și plata lor, se achită pentru perioada precedentă fără nici un fel de restricții în termen.
- Dacă beneficiarul nu a primit alocația stabilită, sumele neprimite se achită retroactiv (pentru perioada anterioară), pentru un termen ce nu depășește trei ani din momentul adresării beneficiarului referitor la sumele neprimite.

⁵⁷¹ Casa Teritorială de Asigurări Sociale.

⁵⁷² Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.7/220 din 1993, Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.247-251/752 din 17.12.2010.

➤ În cazul în care alocația este stabilită, iar beneficiarul nu a reușit s-o primească din cauza decesului, datoria la plata alocației poate fi achitată integral, inclusiv pe luna decesului, rudei sau persoanei care va depune dovezi că a suportat cheltuielile cauzate de deces, Persoanelor care locuiesc în aziluri (cămine) pentru bătrâni alocația se achită în mărime deplină.

- Plata alocației pe perioada privațiunii de libertate se suspendă.
- Din alocațiile nu se efectuează rețineri, cu excepția cazurilor de supraplată.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la alocațiile de stat pentru merite deosebite față de stat nr. 1413 din 27.11.2003*⁵⁷³.

---

⁵⁷³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.239-242/1466 din 05.12.2003.

10.9. PRESTAȚIILE BĂNEȘTI ACORDATE PERSOANELOR NEVOIAȘE

10.9.1. Ajutorul social/ ajutorul pentru perioada rece a anului

Ajutorul social/ajutorul pentru perioada rece a anului este o sumă bănească plătită lunar persoanelor defavorizate, care domiciliază în R. Moldova cu statut de cetățean, apatrid(persoana fără cetățenie), cetățean străin sau refugiat, acordat în temeiul *Legii cu privire la ajutorul social nr. 133- XVI din 13.06.2008*⁵⁷⁴.

Dobândirea statutului de beneficiar de ajutor social/ajutor pentru perioada rece a anului depinde de:

- **statutul ocupațional** al membrilor adulți ai familiei
- **scorul calculat**⁵⁷⁵ pentru indicatori ai bunăstării familiei și caracteristicile familiei
- **venit lunar global al familiei a fi mai mic decât venitul lunar minim garantat de stat**⁵⁷⁶.

Au dreptul la ajutor social familiile defavorizate în cazul în care membrii maturi (adulți) ai familiei se vor afla în cel puțin una dintre următoarele situații (**statutul ocupațional**):

- au atins vârsta necesară de pensionare;
- sunt persoane încadrate în diferite grade de dizabilitate;
- sunt înregistrați ca șomeri;
- se află în concediu de maternitate sau concediu pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani;
- îngrijesc un membru/membri ai familiei care necesită îngrijire din partea unei terțe persoane conform concluziei consiliului medical consultativ al instituției medico-sanitare publice (copii cu dizabilități din copilărie, membri de familie cu dizabilități unu sau trecuți de vârsta de 75 ani);
- realizează venituri provenite din salarizare, cu timp integral sau parțial, din activitatea de antreprenariat sau din activități legate de folosirea terenurilor agricole din extravilanul localităților⁵⁷⁷.

Dreptul la ajutor pentru perioada rece a anului se determină concomitent cu determinarea dreptului la ajutor social.

Au dreptul la ajutor pentru perioada rece a anului familiile defavorizate beneficiare de ajutor social și familiile solicitante de ajutor social care au un venit global mediu lunar mai mare decât venitul lunar minim garantat conform legislației și mai mic decât nivelul venitului lunar minim garantat majorat de 1,6 ori (pentru anul 2017 = 961*1,6 ori, adică **1537.60 lei**).

Ce trebuie să știți!

Perioada rece a anului include lunile: **noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie**.

La determinarea dreptului la ajutor social/ ajutor pentru perioada rece a anului nu se vor lua în calcul membrii de familie care:

- au cetățenia Republicii Moldova dar nu domiciliază în țară;
- sunt deținuți într-o instituție penitenciară;
- își satisfac serviciul militar în termen; se află în întreținerea statului: aziluri, internate, pensionate, alte forme de plasament

⁵⁷⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.179/625 din 30.09.2008.

⁵⁷⁵ Indicator numeric prin care se apreciază bunăstarea familiei, modalitatea de determinare a scorului va fi detaliată mai jos.

⁵⁷⁶ Modalitatea de determinare va fi detaliată mai jos.

⁵⁷⁷ În afara teritoriului în care este amplasată comuna, satul.

temporar sau permanent.

Notă:

➤ Solicitantul ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului sau familia beneficiară, are obligația să comunice în scris reprezentantului direcției/secției asistență socială și protecție a familiei orice modificare intervenită în informația declarată inițial în cererea de acordare a ajutorului social, în termen de 10 zile de la data la care a intervenit modificarea, și vor depune noi cereri pentru modificarea cuantumului acestora.

➤ Beneficiarul are obligația de a permite efectuarea anchetei sociale stabilite de direcția/secția asistență socială și protecție a familiei pentru a verifica condițiile care au stat la baza acordării dreptului la ajutor social/ajutor pentru perioada rece a anului.

➤ Beneficiarul de ajutor social/ajutor pentru perioada rece a anului, semnează un acord de cooperare cu direcția/secția asistență socială și protecție a familiei, prin care își asumă responsabilitatea utilizării ajutorului social conform destinației și necesităților familiei.

➤ Pentru neîndeplinirea de către beneficiar a obligațiilor asumate în acordul de cooperare, beneficiarul este avertizat în scris, în termen de 5 zile lucrătoare de la data întocmirii raportului de utilizare a ajutorului social, despre încetarea dreptului la ajutor social/ajutor pentru perioada rece a anului.

Vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social nr. 1167 din 16. 10. 2008*⁵⁷⁸.

10.9.1.1. Mărimea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului

Mărimea ajutorului social constituie diferența dintre venitul lunar minim garantat pentru familie și venitul global al familiei⁵⁷⁹.

Mărimea ajutorului pentru perioada rece a anului constituie 315 lei – în temeiul pct.1¹ din *al Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social nr. 1167 din 16.10.2008*.

Mărimea ajutorului pentru perioada rece a anului se modifică prin Hotărâre de Guvern.

Venitul lunar minim garantat pentru determinarea dreptului la ajutor social constituie 961,0 lei conform art. 4 al Legii bugetului de stat pentru anul 2017 nr.279 din 16.12.2016⁵⁸⁰.

Venitul lunar minim garantat pentru determinarea dreptului la ajutor pentru perioada rece a anului pentru anul 2017 constituie - = 961,0*1,6 ori, adică 1537.60 lei) conform capitolului V¹ al Hotărârii Guvernului nr. 1167 din 16.10.2008.

Mărimea venitului lunar minim garantat al familiei reprezintă însumarea veniturilor minime garantate pentru fiecare membru al familiei în următoarea mărime:

- **100%** din venitul lunar minim garantat (**961,0 de lei**) pentru solicitant
- **70%** din (**961,0 de lei**) pentru fiecare alt membru adult al familiei
- **50%** din **961,0 de lei** pentru fiecare copil
- plus **30%** din **961,0 de lei** pentru fiecare adult încadrat într-un grad de dizabilitate plus **50%** din **961,0 de lei** pentru fiecare copil încadrat într-un grad de dizabilitate plus **10%** din **961,0 de lei** dacă persoana încadrată într-un grad de dizabilitate este **unicul adult din familie**.

⁵⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.189/1173 din 21.10.2008.

⁵⁷⁹ În cazul în care cuantumul lunar al ajutorului social calculat pentru o familie este mai mic de 25 de lei, ajutorul social se va stabili în cuantum de 25 de lei pe lună.

⁵⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.472-477/943 din 27.12.2016.

(vezi: art. 18 al **Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social nr. 1167 din 16.10.2008**).

Mărimea venitului global mediu lunar al familiei se calculează din toate veniturile totale, curente și nete⁵⁸¹ obținute în luna precedentă lunii de depunere a cererii.

La calcularea venitului global mediu lunar al familiei sunt luate în considerare, următoarele tipuri de venituri:

1. veniturile sezoniere, ocazionale, cele obținute din activitatea agricolă a gospodăriilor țărănești (de fermier) și în gospodăriile casnice auxiliare sau din activități bazate pe folosirea terenurilor agricole;
2. toate tipurile de pensii și prestații sociale care se plătesc mai rar decât o dată în lună, indiferent de organul care a stabilit plata;
3. remitențele de la membrii familiei sau de la alte persoane din țară sau de peste hotare;
4. plățile pentru descoperiri, invenții, mostre industriale și propuneri de raționalizare, precum și din drepturile de autor și drepturile conexe;
5. ajutorul financiar de la persoane fizice și juridice;
6. plățile din prestarea serviciilor în baza unui contract civil;
7. indemnizația unică pentru tinerii specialiști, angajați la lucru, conform repartizării în instituțiile de învățământ, instituțiile ocrotirii sănătății, asistenței sociale, științifice și celor din cultură și artă;
8. orice economii în monedă națională sau străină, indiferent de locul sau modul în care sunt păstrate;
9. veniturile obținute din moștenire sau donație;
10. veniturile obținute din câștiguri la loterie;
11. veniturile obținute din operațiuni comerciale cu bunurile mobile și imobile ce le aparțin cu drept de proprietate membrilor familiei;
12. veniturile obținute din burse, burse de studiu sau alte plăți, indiferent de forma de învățământ;
13. veniturile obținute din drepturile salariale de la locul principal de muncă și din munca prin cumul, inclusiv indemnizațiile unice și veniturile din desfășurarea oricărui tip de activitate de antreprenoriat;
14. veniturile obținute din pensiile de întreținere;
15. veniturile obținute din toate tipurile de pensii și prestații sociale lunare (compensații, indemnizații, alocații etc.), indiferent de organul care a stabilit plata.

Notă:

- Pensia de întreținere plătită de către solicitant sau un membru a familiei este exclusă din veniturile familiei.
- Pentru familiile formate doar din membri inapți de muncă⁵⁸² veniturile obținute din activitatea agricolă a gospodăriilor țărănești (de fermier) și în gospodăriile casnice auxiliare sau din activități bazate pe folosirea terenurilor agricole **sunt excluse la calcularea venitului global al familiei**.
- Veniturile indicate la **pct. 1-7** se iau în considerare pentru luna anterioară celei în care a fost depusă cererea de acordare a ajutorului social, **calculate ca suma medie lunară pentru ultimele 12 luni**.

⁵⁸¹ Veniturile nete sunt veniturile din care au fost achitate impozitul pe venit și alte plăți obligatorii.

⁵⁸² Copii, persoane încadrate în grade de dizabilitate, persoane care au împlinit vârsta de 75 ani (62 ani pentru determinarea dreptului la ajutor pentru perioada rece a anului).

➤ Veniturile indicate la **pct. 8** se iau în considerare pentru luna anterioară celei în care a fost depusă cererea de acordare a ajutorului social, calculate în mărime **de 50 lei pentru fiecare 1000 lei complete**, începând cu cea de a doua mie de lei.

➤ Veniturile indicate **pct. 9-11** se iau în considerare pentru ultimele 12 luni anterioare celei în care a fost depusă cererea de acordare a ajutorului social, calculate în mărime de 50 lei pentru fiecare 1000 lei, începând cu cea de a doua mie de lei.

➤ Veniturile indicate la **pct. 12-15** se iau în considerare în mărime deplină.⁵⁸³ În cazul în care un membru realizează concomitent venituri obținute din drepturi salariale și indemnizația lunară pentru îngrijirea/creșterea copilului, sau beneficiază de indemnizații lunare pentru îngrijirea/creșterea copilului pentru doi sau mai mulți copii concomitent, ignorarea se aplică pentru fiecare din aceste venituri.

➤ Pentru determinarea veniturilor obținute din activitatea agricolă a gospodăriilor țărănești (de fermier), precum și în gospodăriile casnice auxiliare sau din activități bazate pe folosirea terenurilor agricole, indiferent de mărimea terenurilor avute în proprietate sau luate în arendă, se utilizează venitul net al unei gospodării țărănești și auxiliare, calculat în conformitate cu prevederile *Hotărârii Guvernului nr.514 din 10 mai 2007 „Privind aprobarea unor acte normative”*⁵⁸⁴.

Ce trebuie să știți!

În fiecare an Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, prin Ordin, aprobă Normativele veniturilor nete ale gospodăriilor țărănești (de fermier) și gospodăriilor casnice auxiliare, obținute din activitatea agricolă în fitotehnie și în sectorul zootehnic în anul precedent. (*Ordin nr.260 din 13.12.2016 cu privire la aprobarea Normativelor veniturilor nete, în anul 2015.*)⁵⁸⁵

La calcularea venitului global mediu lunar al familiei următoarele **tipuri de venit nu se iau în considerare:**

- indemnizația unică la nașterea copilului;
- ajutorul oferit la deces;
- plățile oferite la lichidarea consecințelor calamităților naturale sau situațiilor excepționale;
- cheltuielile de deplasare (în limitele normelor stabilite de Guvern);
- indemnizația unică de încadrare a șomerilor, în baza contractului individual de muncă, în localitățile situate la o distanță de 30 km de la localitatea în care își au domiciliul, egală cu un salariu mediu pe economie pentru anul precedent;
- indemnizația unică de instalare a șomerilor care se încadrează, în baza contractului individual de muncă, într-o altă localitate, egală cu 3 salarii medii pe economie pentru anul precedent;
- ajutorul social, ajutorul pentru perioada rece a anului, suportul financiar de stat, ajutorul material din bugetele de toate nivelurile, inclusiv din fondurile locale și/sau Fondul republican de susținere socială a populației, care are destinație specială.

Pentru detalii privind modul de determinare a venitului global al familiei vezi *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de determinare a venitului global al unei persoane (familiei), nr. 1084 din 04.10.2004*⁵⁸⁶.

⁵⁸³ Cu excepția veniturilor obținute din drepturile salariale, indemnizația lunară pentru îngrijirea/creșterea copilului care se iau în considerare, pentru luna anterioară celei în care a fost depusă cererea de acordare a ajutorului social, cu ignorarea a 200 lei pentru fiecare membru care realizează astfel de venituri.

⁵⁸⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.70-73/553 din 25.05.2007.

⁵⁸⁵ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=368531>

⁵⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.186-188/1275 din 15.10.2004.

Scorul calculat.

Pentru determinarea dreptului la ajutor social și mărimea acestuia va fi luat în considerare și nivelul bunăstării familiei care este determinat de bunurile aflate în proprietatea familiei, conform punctajului cuprins în anexa 5 al *Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social nr. 1167 din 16.10.2008*⁵⁸⁷.

Notă:

- Prin sumarea punctajului indicatorilor se obține scorul total al familiei. Dacă acest scor este mai mic sau egal **cu 80**, familia este eligibilă pentru stabilirea dreptului la ajutor social și/sau ajutor pentru perioada rece a anului.
- Dacă punctajul este mai mare decât cel stabilit, familia nu este eligibilă pentru acordarea dreptului la ajutor social și/sau la ajutor pentru perioada rece a anului.

10.9.1.2. Stabilirea și plata ajutorului social/ ajutorului pentru perioada rece a anului

Ajutorul social/ajutorul pentru perioada rece a anului se stabilește de către Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei în baza cererii, din luna depunerii cererii pentru o perioadă **de 2 ani**⁵⁸⁸.

La cerere se anexează:

- certificatul privind componența familiei;
- actele de identitate a tuturor membrilor de familie;
- acte ce confirmă statutul legal în cazul cetățenilor străini, apatrizilor și refugiaților;

După caz se vor prezenta:

- acte ce confirmă gradul de dizabilitate;
- salariul de la locul de muncă;
- statutul de student;
- plasamentul în întreținerea statului ș.a.

În caz contrar cererea nu va fi primită.

Notă:

➤ Cererea pentru acordarea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, se depune de către unul dintre membrii familiei cu capacitate deplină de exercițiu, sau, în cazurile prevăzute de lege, de către reprezentantul legal al acesteia.

➤ Membrul desemnat de familie pentru depunerea cererii de ajutor social (**solicitantul**), este ales în mod voluntar dintre membrii cu capacitate deplină de exercițiu, iar alegerea acestuia este dovedită prin semnăturile aplicate pe cererea de solicitare a ajutorului social de către toți membrii adulți ai familiei.

➤ **Titularul** ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului este persoana solicitantă, iar **beneficiarul acesteia - familia.**

⁵⁸⁷ Monitorul Oficial al R Moldova, nr.189/1173 din 21.10.2008.

⁵⁸⁸ și va fi revizuit la intervenirea oricărei schimbări care ar putea influența cuantumul ajutorului social /ajutorului pentru perioada rece a anului stabilit, sau la fiecare 12 luni calendaristice după acordarea dreptului la ajutor pentru perioada rece a anului. În cazul în care toți membrii familiei sunt pensionare sau încadrate în grad de dizabilitate și nu au alte surse de venit, decât cele realizate din prestații sociale, termenul de revizuire la fiecare 12 luni nu se aplică.

- Schimbarea titularului ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului se face la cerere (ales voluntar de către familie), prin ordinul șefului direcției/secției asistență socială și protecție a familiei și se comunică în scris atât noului titular(noul solicitant), cât și celui precedent și membrilor familiei.
- Ajutorul social/ajutorul pentru perioada rece a anului se acordă începând cu luna în care a fost înregistrată cererea de acordare a acestora la direcția/secția asistență socială și protecție a familiei.
- Actele confirmative necesare pentru solicitarea ajutorului social se eliberează de organele abilitate în mod gratuit.

Plata ajutorului social se efectuează pentru luna precedentă, prin intermediul prestatorului de servicii de plată, desemnat de către beneficiar și **se plătește** titularului de drept sau altei persoane împuternicite prin procură (este valabilă 6 luni).

Ce trebuie să știți!

În cazul în care cuantumul lunar calculat al ajutorului social al familiei este mai mic de 25 lei, ajutorul social se achită o dată la șase luni sub formă de plată calculată ca suma ajutorului social pentru lunile respective.

În cazul decesului titularului, sumele neachitate se plătesc integral, inclusiv pentru luna decesului, în baza permisiunii, eliberată de către Direcția/Secția asistență socială și protecție a familiei, unui membru adult al familiei, sau, în cazul lipsei acestuia, persoanei care va depune dovezi că a suportat cheltuieli de deces.

Important!

Sumele ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, nesolicitate de beneficiari în decurs de 6 luni consecutiv, se restituie pe contul Casei Naționale de Asigurări Sociale.

Sumele ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului stabilite și restituite pe contul CNAS din cauza nesolicitării pot fi solicitate de beneficiar **în decurs de 1 an** din luna stabilirii.

Sumele ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului neachitate la timp din vina organului care le stabilește sau le plătește se achită retroactiv fără nici o limitare.

Reluarea plății se efectuează de către direcția/secția asistență socială și protecție a familiei în baza cererii scrise a beneficiarului.

Plata ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului încetează:

- la expirarea termenului, dacă solicitantul nu a depus o altă cerere;
- dacă persoana sau familia nu mai întrunesc condițiile pentru a beneficia de ajutor;
- familia își schimbă locul de trai;
- șomerul înregistrat la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă a refuzat un loc de muncă sau serviciile de stimulare a ocupării forței de muncă ori participarea la lucrările publice oferite de agenții;
- familia a refuzat semnarea acordului de cooperare;
- familia care a semnat acordul de cooperare nu îndeplinește repetat obligațiile asumate;
- a fost înrolată pentru satisfacerea serviciului militar în termen;
- dacă persoana a trecut în întreținerea statului;
- dacă persoana este privată de libertate;
- dacă familia refuză îndeplinirea anchetei sociale sau nu a depus în mod repetat o cerere în termen de 10 zile, dacă prin ancheta socială s-au depistat schimbări în datele indicate în cerere;
- în cazul decesului, al declarării morții sau absenței fără veste a solicitantului.

Notă:

Familia nu are dreptul la depunerea unei cereri de acordare a ajutorului social pe o perioadă de 3 luni consecutive din luna stopării dreptului la ajutor social/ajutor pentru perioada rece a anului, dacă:

- șomerul înregistrat la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă a refuzat un loc de muncă sau serviciile de stimulare a ocupării forței de muncă ori participarea la lucrările publice oferite de agenții;
- familia a refuzat semnarea acordului de cooperare;
- familia care a semnat acordul de cooperare nu îndeplinește repetat obligațiile asumate.
- Beneficiarul va fi înștiințat, în scris despre încetarea plății ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, **în termen de 15 zile de la data emiterii deciziei.**
- Deciziile privind acordarea, neacordarea sau încetarea plății ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, privind modificarea quantumului ajutorului social, precum și cele privind recuperarea sumelor încasate nejustificat, pot fi contestate în instanța de contencios administrativ.

10.9.2. Ajutorul material

Ajutorul material este o formă bănească de asistență socială, acordată familiilor afectate de sărăcie, cu domiciliul în Republica Moldova.

Ajutorul material și se acordă în formă de sprijin material pentru satisfacerea necesităților în produse alimentare și mărfuri industriale de primă necesitate, pentru procurarea medicamentelor și articolelor protetico-ortopedice (încălțăminte ortopedică ș.a alte articole), pentru achitarea serviciilor medicale, pentru compensarea cheltuielilor substanțiale (mari) cauzate de diferite situații excepționale etc.

Dreptul la ajutor material se acordă în baza cererii beneficiarului cu descrierea detaliată a împrejurărilor stării materiale în care se află, înaintată la primăria de la locul de trai - **persoanelor sărace** cu situația materială foarte grea în primul rând a persoanelor cu dizabilități, bătrânilor singuratici în caz de (boală grea, calamități naturale, decesul rudelor peste hotare) și alte situații pe care nu pot să le depășească de sine stătător.

La cerere se anexează:

- buletinul de identitate;
- legitimația de pensionar;
- ancheta socială eliberată de primărie (gratis);
- adeverințele de naștere a copiilor;
- alte documente ce confirmă necesitatea suportării cheltuielilor inevitabile (care nu pot fi înlăturate - certificate medicale etc.);
- documentele oficiale ce confirmă decesul rudei peste hotarele republicii, efectuarea transportării și înmormântării la baștină, precum și documentele ce confirmă suma cheltuielilor suportate în acest scop⁵⁸⁹.

Notă:

- *Ajutorul material* se acordă o singură dată pe parcursul unui an, o solicitare repetată a ajutorului este posibilă numai după expirarea a 11 luni de la acordarea ajutorului precedent.
- Persoanele din rândul persoanelor cu dizabilități, pensionarilor și copiilor, aflate la întreținerea deplină a statului, **nu au dreptul la obținerea ajutorului material.**

⁵⁸⁹ în cazul solicitării ajutorului material pentru compensarea cheltuielilor suportate la transportarea corpurilor neînsuflețite ale cetățenilor republicii decedați peste hotare.

Achitarea ajutorului material se efectuează prin intermediul prestatorului de servicii de plată.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului privind punerea în aplicare a Legii fondului republican și a fondurilor locale de susținere socială a populației nr. 1083 din 26.10.2000.*⁵⁹⁰

10.9.3. Compensațiile pentru transport

Compensația pentru transport este suma bănească plătită **trimestrial** sau lunar persoanele cu dizabilități și persoanelor vârstnice beneficiare de pensii.

Compensația pentru transport prevăzută persoanelor cu dizabilități este reglementată de *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și lată a compensației pentru serviciile de transport nr. 1413 din 27.12.2016.*⁵⁹¹

Compensația lunară pentru transport prevăzută beneficiarilor de pensie pentru limita de vârstă, de pensie de urmaș (cu domiciliul în mun. Chișinău inclusiv localitățile aflate în componența municipiului), este reglementată de *Decizia Consiliului Primăriei mun. Chișinău nr. 5/13 din 22.09.2016 Cu privire la aprobarea, într-o nouă redacție, a Regulamentului privind modul stabilirii și acordării de compensații persoanelor în vârstă pentru călătoria în transportul public urban și suburban din municipiul Chișinău.*

10.9.3.1. Compensația pentru transport persoanelor cu dizabilități

Compensația pentru transport este suma bănească plătită **trimestrial** persoanelor cu dizabilități prevăzute de lege.

Categoriile de beneficiari:

- persoanele cu dizabilități severe;
- persoanele cu dizabilități accentuate;
- copiii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani;
- persoanele care însoțesc o persoană cu dizabilitate severă sau un copil cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani;
- persoanele cu dizabilități locomotorii (inclusiv copiii cu dizabilități locomotorii în vârstă de până la 18 ani), cetățeni ai Republicii Moldova sau cetățeni străini având domiciliul legal în Republica Moldova în condițiile legii și se află în evidența structurilor teritoriale de asistență socială de la locul de trai.

Mărimea compensației:

Mărimea compensației pentru un trimestru, cu excepția mun. Chișinău și mun. Bălți, constituie:

- **138 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități severe și copiii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani;
- **69 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități accentuate.

Mărimea compensației pentru un trimestru în mun. Chișinău constituie:

- **360 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități severe și copiii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani;
- **180 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități accentuate.

Mărimea compensației pentru un trimestru în mun. Bălți constituie:

- **270 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități severe și copiii cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani;
- **135 de lei** - pentru persoanele cu dizabilități accentuate.

⁵⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.139-140/1192 din 02.11.2000.

⁵⁹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.478-490/1502 din 30.12.2016.

Notă:

- Cuantumul compensației include și compensația pentru persoanele care însoțesc persoana cu dizabilități severe sau copilul cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani.
- Suplimentar la mărimile compensației stabilite, persoanele cu dizabilități locomotorii (inclusiv copiii cu dizabilități locomotorii în vârstă de până la 18 ani) beneficiază, trimestrial, de un supliment în mărime de 200 de lei.
- Mărimea compensației pe parcursul trimestrului în curs se determină proporțional numărului lunilor complete din luna în care a apărut dreptul sau a pierdut dreptul și, respectiv, au fost prezentate documentele necesare.

Important!

Persoanele cu dizabilități locomotorii severe pot alege, la cerere, în schimbul compensației, dreptul de a importa, o dată la 7 ani, cu scutire de drepturi la import, un mijloc de transport acordat cu titlu gratuit (donație), destinat transportului persoanelor cu dizabilități ale aparatului locomotor (reutilat în mod corespunzător), clasificat la poziția tarifară 8703, indiferent de termenul de exploatare.

Persoanele cu dizabilități beneficiare de compensații, pot procura abonament social pentru a călători în troleibuze și autobuze în raza mun. Chișinău, care este eliberat de „Regia Transport Electric”, contra costului de **60 de lei**.

10.9.3.1.1. Stabilirea și plata compensațiilor pentru transport persoanelor cu dizabilități

Compensația se stabilește în baza cererii beneficiarului la Direcția de Asistență Socială și Protecție a Familiei din raza unde își are domiciliul.

La cerere se anexează următoarele documente:

- buletinul de identitate (pașaportul) sau certificatul de naștere (în cazul copiilor cu dizabilități în vârstă de până la 18 ani);
- certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă, eliberat de Consiliul Național pentru
  - Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau de structurile acestuia;
- Concluzia privind necesitatea deservirii cu transport a persoanei cu dizabilități locomotorii, eliberată de către Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau structurile acestuia.

Compensația se stabilește din luna apariției dreptului, cu condiția prezentării documentelor necesare în termen de 60 de zile de la data apariției acestui drept. În caz contrar, compensația se stabilește din luna prezentării documentelor necesare.

Compensația se achită trimestrial, pentru trimestrul în curs, în prima lună a trimestrului de gestiune.

Compensația - se plătește de către Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, după locul de trai, în baza cererii beneficiarului, prin intermediul oficiilor poștale. Se plătește beneficiarului sau altei persoane împuternicite de beneficiar, în baza procurii (este valabilă 6 luni).

Notă:

- Sumele compensației pentru transport, neachitate la timp din vina organului care stabilește sau plătește compensația socială, se plătesc retroactiv (pentru perioada anterioară), fără nici o limitare în termen.
- Suma compensației pentru transport stabilite, dar neachitate din cauza decesului beneficiarului, se plătește, soțului (soției), părinților sau copiilor acestuia, iar în cazul lipsei acestora – persoanei care prezintă dovezi că a suportat cheltuielile pentru înmormântare.

- În cazul în care beneficiarii nu pot primi compensația din motive de boală sau din alte cauze și se adresează mai târziu, compensația se plătește pentru perioada neachitării, fără nici un fel de restricții în timp.
- În cazul în care beneficiarii își schimbă locul de trai, plata compensației se suspendă la locul precedent și se reia, prin decizia organului abilitat, la noul loc de trai din momentul suspendării.

Plata compensației încetează în cazul:

- decesului beneficiarului;
- aflare la întreținerea deplină a statului;
- expirare a termenului și/sau neprezentare în termen a certificatului privind gradul de dizabilitate și capacitate de muncă și/sau a concluziei privind necesitatea deservirii cu transport, în cazul în care acestea sunt eliberate cu termen;
- utilizare a facilităților fiscale și vamale la importul unui mijloc de transport, acordat cu titlu gratuit (donație), destinat pentru transportarea persoanelor cu dizabilități ale aparatului locomotor (reutilat în modul corespunzător), conform prevederilor legislației în vigoare.
- stoparea plății compensației are loc, pe baza copiei certificatului de înmatriculare a mijlocului de transport (prezentat obligatoriu de către beneficiar în timp de 3 zile lucrătoare de la data înmatriculării), din trimestrul următor celui care a beneficiat de scutirea de drepturi de import al unui mijloc de transport, până la împlinirea termenului de 7 ani.

Notă:

- În cazul pierderii dreptului la compensație, plata acesteia încetează începând cu trimestrul următor.
- Dacă persoana nu este de acord cu decizi privind acordarea compensației pentru transport aceasta poate fi contestată în instanța de judecată.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport nr. 1413 din 27.12.2016*⁵⁹².

10.9.3.2. Compensația pentru transport persoanelor vârstnice

Compensația lunară se acordă (pensionarilor cu domiciliul în mun. Chișinău inclusiv localitățile aflate în componența municipiului), cetățeni ai Republicii Moldova beneficiari de pensie pentru limita de vârstă, de pensie de urmaș⁵⁹³ prin intermediul CTAS, al căror venit nu depășește **2000 de lei lunar, în mărime de 70 de lei lunar;**

Pensionarii pentru limita de vârstă și de urmaș (pentru sine), al căror venit/pensie depășește suma de **2000 de lei lunar**, vor călători în troleibuze și autobuze în raza mun. Chișinău, în bază de abonament social lunar, care este eliberat de „Regia Transport Electric”, contra costului de **70 de lei**.

Notă:

- La calcularea venitului lunar al solicitantului se va lua în calcul suma mijloacelor obținute sub formă bănească din următoarele tipuri de prestații sociale: pensii, alocații.
- Beneficiarii care se încadrează în două categorii cu drept de compensație, în baza cererii depuse, primesc o singură compensație.

Stabilirea compensației:

Compensația se stabilește în baza cererii depuse de către solicitant sau de către reprezentantul legal al acestuia în cadrul Direcțiilor asistență socială de sector de la locul de trai legal al solicitantului.

⁵⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.478-490/1502 din 30.12.2016.

⁵⁹³ Cu excepția persoanelor angajate și a celor care desfășoară activitate de antreprenoriat de diferite forme.

La cerere se anexează următoarele documente:

- actul de identitate;
- legitimația de pensionar cu indicarea mărimii pensiei curente;
- carnetul de muncă, în cazul lipsei carnetului de muncă declarația pe propria răspundere, a faptului că nu lucrează.

Notă:

- În cazul în care nu fost prezentate toate actele confirmative necesare, cererea nu se acceptă.
- Dreptul la compensație apare din data împlinirii vârstei de pensionare dacă documentele cu actele necesare au fost depuse în termen de 2 luni din data apariției dreptului.
- Dacă cererea cu actele necesare este depusă mai târziu de 2 luni din data apariției dreptului, compensația se acordă din luna depunerii cererii.

Plata compensației:

Plata compensației se efectuează prin intermediul prestatorilor de servicii de plată, la solicitarea beneficiarului sau altei persoane în baza procurii (procura e valabilă 6 luni).

Beneficiarii de compensații, pot solicita, la cerere transferarea compensației la cardul bancar.

Notă:

- Compensația neîncasată în legătură cu decesul beneficiarului se plătește retroactiv (pentru perioada anterioară), pentru o perioadă de un an până la data decesului acestuia, soțului supraviețuitor, părinților, copiilor acestuia sau persoanei care dovedește că a suportat cheltuielile ocazionate de deces.
- Cererea respectivă urmează a fi depusă în termen de trei luni de la data survenirii decesului beneficiarului la Direcția asistență socială de sector.
- Compensația stabilită, dar neîncasată lunar de către beneficiar, se plătește retroactiv (pentru perioada anterioară) pe o perioadă de 12 luni de la data solicitării în baza cererii acestuia.
- Compensația neplătită la timp din vina Direcțiilor asistență socială de sector, responsabile de stabilirea și acordarea compensațiilor, se plătește retroactiv (pentru perioada anterioară) fără nicio limitare în termen.

Plata compensației se suspend/încetează începând cu luna următoare, în cazurile în care:

- beneficiarul, reprezentantul legal solicită în scris stoparea/încetarea plății;
- beneficiarul își schimbă locul de trai în altă localitate;
- beneficiarul a decedat sau a fost declarat ca persoană dispărută;
- beneficiarul nu mai întrunește condițiile prevăzute de lege.

Notă:

- Beneficiarii de compensații se pot refuza de suma compensației în schimbul solicitării abonamentului pentru călătoria gratuită în transportul public urban.

Pentru detalii vezi: *Decizia Consiliului Primăriei mun. Chișinău nr. 5/13 din 22.09.2016 Cu privire la aprobarea, într-o nouă redacție, a Regulamentului privind modul stabilirii și acordării de compensații persoanelor în vârstă pentru călătoria în transportul public urban și suburban din municipiul Chișinău.*

10.9.3.3. Taloane de călătorie în cadrul statelor membre ale C.S.I.

Taloane de călătorie în cadrul statelor membre ale C.S.I. sunt prevăzute pentru veteranii și invalizii și război și sunt reglementate de *Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de distribuire a taloanelor de călătorie în cadrul statelor membre ale C.S.I. pentru veteranii și invalizii de război nr. 451 din 29.04.2004*⁵⁹⁴.

Categoriile de beneficiari sunt:

- veteranii de război, specificați în anexa nr.1 la – *HG nr. 451 din 29.04.2004*;
- persoanele cu dizabilități de pe urma războiului, specificați în anexa nr.2 la – *HG nr. 451 din 29.04.2004*;
- militarii, persoanele din corpul de comandă și soldații din organele afacerilor interne, din sistemul penitenciar și din organele securității naționale care au fost încadrați în grad de dizabilitate în urma rănirii, contuziei, schilodirii sau a unei afecțiuni contractate în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu.

Distribuirea taloanelor de călătorie:

Veteranii de război specificați în anexa nr.1 la *HG nr. 451 din 29.04.2004*, au dreptul la o călătorie (tur-retur) pe an cu transportul feroviar sau auto de pasageri în cadrul statelor membre ale C.S.I. cu o reducere de 50% a costului biletului de călătorie ori o călătorie gratuită la doi ani.

Persoanele cu dizabilități de pe urma războiului specificați în anexa nr.2 la *HG nr. 451 din 29.04.2004*, au dreptul la o călătorie (tur-retur) pe an gratuită cu transportul feroviar sau auto de pasageri în cadrul statelor membre ale C.S.I. De acest drept beneficiază și persoana care însoțește persoana cu dizabilități severe.

Taloanele de călătorie se eliberează nemijlocit beneficiarului, contra semnătură, în baza cererii depuse la Secția asistență socială și protecție a familiei (Direcția asistență socială) la locul de trai, la prezentarea legitimației sau buletinului de identitate (pașaportului).

În cazul în care beneficiarul își schimbă locul de trai, eliberarea talonului se suspendă (la locul precedent de trai) și este reluată prin decizia Secției asistență socială și protecție a familiei (Direcției asistență socială) la locul nou de trai.

În cazul neutilizării, până la expirarea termenului fixat, taloanele de călătorie se restituie secțiilor asistență socială și protecție a familiei (direcțiilor asistență socială), iar beneficiarul **nu are dreptul la o călătorie suplimentară**.

Beneficiarii care nu au necesitatea de a călători în cadrul statelor membre ale C.S.I., au dreptul, la cerere, la o compensație nominativă pentru călătoria în transportul urban, suburban și interurban (cu excepția taximetrelor), care se acordă la locul de reședință de către autoritățile administrației publice locale, din contul bugetului respectiv.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de distribuire a taloanelor de călătorie în cadrul statelor membre ale C.S.I. pentru veteranii și invalizii de război nr. 451 din 29.04.2004*⁵⁹⁵.

10.9.4. Indemnizația de reintegrare

Conform *Legii cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție nr. 297 – XIV din 24.02.19999*, persoanele eliberate din locurile de detenție beneficiază de o indemnizație unică în mărime de **75%** din salariul mediu lunar pe economie pentru anul precedent.

Plata indemnizației este îndeplinită de contabilitatea instituției penitenciare (închisorii) la momentul eliberării deținutului, în baza cererii, depuse de beneficiar la administrația instituției penitenciare cu cel puțin o lună înainte de data eliberării. La cerere se anexează ordinul șefului instituției.

⁵⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-76/587 din 07.05.2004.

⁵⁹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-76/587 din 07.05.2004.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de plată a indemnizației unice pentru persoanele eliberate din locurile de detenție nr. 1353 din 20.12.2005*⁵⁹⁶.

10.10. SERVICIILE SOCIALE (PRESTAȚIILE NEBĂNEȘTI)

Serviciile sociale reprezintă un ansamblu de măsuri și activități menite să satisfacă necesitățile persoanei aflată în situație grea sau să prevină anumite situații nefavorabile pentru persoană și familia ei.

Serviciile sociale se acordă de Direcția de asistență socială de la domiciliul solicitantului în baza cererii, depusă verbal sau în scris, de persoana sau familia aflată în dificultate, abuzată, neglijată, sau o altă persoană din comunitate. (vezi: *Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010*).⁵⁹⁷

Notă:

- Ansamblul serviciilor sociale se acordă în baza unui plan individual corespunzător necesităților persoanei sau familiei în urma examinării inițiale sau complexe a împrejurărilor și a situației la locul de trai sau la locul aflării beneficiarului.
- Cererea va fi examinată în termen de cel mult 10 zile din data înregistrării ei.
- În situația în care persoana nu este de acord cu decizia organului competent, o poate ataca în instanța de contencios administrativ.

10.10.1. Servicii sociale primare

Serviciile sociale primare se acordă tuturor persoanelor din comunitate aflate în situație grea menite să înlăture sau să prevină situația de dificultate sau excluderea socială.

Serviciile sociale primare includ următoarele categorii de servicii:

Serviciul de asistență socială comunitară

Serviciul de asistență socială comunitară este pe lângă structura teritorială de asistență socială de subordinea Consiliului raional(municipal) și are drept scop prestarea asistenței sociale la nivel de comunitate pentru prevenirea și depășirea situațiilor de dificultate la nivel de comunitate.

Beneficiari de Serviciul de asistență socială comunitară sunt:

- comunitatea ca un tot întreg;
- persoanele, familiile și grupurile sociale din comunitate aflate în dificultate;
- Copii și familii: - familii cu copii în situație de risc, familii cu copii cu dizabilități, copii rămași fără îngrijire părintească, copii orfani, copii abuzați și neglijăți, copii cu dizabilități;
- Persoane tinere: - tineri cu dizabilități, mame minore, tineri în conflict cu legea, absolvenți ai instituțiilor rezidențiale ș.a.;
- Persoane vârstnice: - persoane solitare/singurate), persoane cu dizabilități, persoane care suferă de afecțiuni grave (imobilizate), cupluri vârstnice în care unul din familie este grav bolnav ș.a.;
- Grupuri de persoane cu probleme sociale specifice: - persoane adulte cu dizabilități, victime ale violenței în familie, agresorii violenți în familie, potențiale victime și victime ale traficului de ființe umane, persoane eliberate din locuri de detenție(din penitenciar), șomeri, persoane dependente de drog și alcool, persoane infectate de HIV/SIDA, minorități etnice ș.a.;
- Persoane aflate în situație de dificultate.

⁵⁹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.73-76/587 din 07.05.2004.

⁵⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-158/541 din 03.09.2010.

Pentru detalii, vezi: *Regulamentul-cadru de activitate a Serviciului de asistență socială comunitară, aprobat prin Ordinul Ministrului Protecției Sociale, Familiei și Copilului (actualmente Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei) nr. 54 din 10 iunie 2009*⁵⁹⁸.

Serviciul de îngrijire socială la domiciliu

Acest serviciu este prestat atât gratuit, cât și contra plată.

În cadrul Serviciului de îngrijire socială la domiciliu beneficiarului i se vor presta următoarele tipuri de servicii:

- consiliere;
- suport pentru următoarele activități:
- procurarea, din mijloacele financiare ale beneficiarului, a produselor alimentare, a mărfurilor de uz casnic și a medicamentelor;
- prepararea hranei, livrarea prânzurilor calde (după caz);
- plata, din mijloacele financiare ale beneficiarilor, a unor servicii comunale;
- îngrijirea locuinței și a gospodăriei;
- predarea și ridicarea obiectelor de uz casnic și a hainelor la/de la spălătorie, curățătorie chimică, reparație;
- realizarea igienei personale;
- organizarea procesului de adaptare a locuinței la nevoile persoanei;
- antrenarea beneficiarului în activități sociale și culturale;
- întreținerea corespondenței cu rudele și cu prietenii;
- organizarea procesului de procurare și transportare, din mijloacele financiare ale beneficiarului, a combustibilului la domiciliu;
- după caz, încălzirea sobelor.

Beneficiari de serviciile gratuite ale Serviciului sunt:

- persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și persoanele cu dizabilități, lipsite de suport din partea copiilor, a familiei extinse și a altor persoane (prietenii, rude, vecini);
- persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare, lipsite de suport din partea copiilor și a familiei extinse și cad sub incidența Legii nr.274 din 27 decembrie 2011⁵⁹⁹ privind integrarea străinilor în Republica Moldova (art.2 al.1), și anume:
  - străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru reîntregirea familiei;
  - străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie în scop de muncă;
  - străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru studii;
  - străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru activități umanitare sau religioase;
  - străinii titulari ai dreptului de ședere permanentă;
  - persoanele cărora li s-a recunoscut statutul de apatrid în Republica Moldova;
  - străinii care au obținut protecție internațională sau azil politic în Republica Moldova.

⁵⁹⁸ http://old.mmpsf.gov.md/file/documente%20interne/REGULAMENT_pentru_aprobare_05.06.09.pdf

⁵⁹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.48/144 din 13.03.2012.

Beneficiari de serviciile contra plată ale Serviciului sunt:

- persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și persoanele cu dizabilități, ai căror copii sunt obligați, conform legislației, să-i întrețină, dar din motive întemeiate nu-și pot realiza obligațiile;
- persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și cad sub incidența art.2 alin.(1) din Legea nr.274 din 27 decembrie 2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova, ai căror copii sunt obligați, conform legislației, să-i întrețină, dar din motive întemeiate nu-și pot realiza obligațiile;
- persoanele cu vârsta de peste 18 ani care, după spitalizare, necesită îngrijiri temporare în vederea recuperării stării de sănătate și nu au suport pentru îngrijire la domiciliu: persoanele care se externează din spital după intervenții chirurgicale; convalescenții după accidente vasculare cerebrale, paralizii;
- bolnavii în fază terminală (cancer și ciroze);
- persoanele care necesită îngrijiri de lungă durată: bolnavii cronici (cu excepția bolilor infecțioase) care, din cauza bolii, nu sunt capabili să-și desfășoare activitățile cotidiene (alimentare, igienă personală etc.), fiind imobilizați la pat și necesitând ajutor permanent.

Notă:

- Beneficiarii de servicii gratuite semnează un acord de prestări servicii, elaborat în baza planului individualizat de îngrijire.
- Beneficiarii de servicii contra plată semnează un contract de prestări servicii, întocmit în baza planului individualizat de îngrijire.

Admiterea persoanei în Serviciul de îngrijire socială la domiciliu:

Pentru a beneficia de servicii, solicitantul/reprezentantul legal al acestuia depune o cerere scrisă la prestator, sau apelează la unitatea de asistență socială.

Dreptul la servicii de îngrijire la domiciliu se stabilește în baza:

- criteriilor de eligibilitate ale Serviciului, și a
- rezultatelor obținute în urma evaluării necesităților de îngrijire a solicitantului.

Evaluarea necesităților se efectuează în baza fișei de evaluare a necesităților de îngrijire la domiciliu.

Evaluarea se realizează de către prestator în comun cu echipa multidisciplinară din comunitate.

În baza rezultatelor evaluării, prestatorul emite o decizie privind admiterea sau neadmiterea în Serviciu, stabilind și dacă solicitantul va beneficia de servicii gratuit sau contra plată.

Decizia se aduce la cunoștința solicitantului în scris, în termen de 5 zile lucrătoare de la data emiterii acesteia.

Important!

Solicitantul este considerat eligibil pentru Serviciu dacă întrunește următoarele condiții:

- se încadrează în unul dintre grupurile de persoane menționate la categoria de beneficiari;
- nu beneficiază de servicii în cadrul unor instituții rezidențiale (nu este la întreținerea deplină/parțială a statului) sau de servicii de asistență personală, plasament familial;
- în cadrul evaluării complexe, echipa multidisciplinară determină că solicitantul are nevoie temporară sau permanentă de servicii de îngrijire la domiciliu.

Notă:

➤ Beneficiarul va beneficia de servicii în baza unui plan individualizat de îngrijire, care conține informația detaliată despre volumul și serviciile oferite, numărul de ore de îngrijire repartizate pe zi/săptămână, timpul și locul oferirii acestora.

➤ Planul individualizat de îngrijire este revizuit după prima lună, la 3 luni, iar ulterior la necesitate, dar nu mai rar decât o dată la 6 luni, în funcție de nevoile individuale ale beneficiarului, cu antrenarea, după caz, a echipei multidisciplinare.

➤ Nu se admit în Serviciul de îngrijire socială la domiciliu persoanele cu boli psihice aflate în perioada de acutizare, bolnavii de alcoolism, narcomanie, toxicomanie, tuberculoză și cu alte maladii care necesită tratament în instituții specializate.

Suspendarea și sistarea prestării serviciilor de îngrijire la domiciliu

Prestarea serviciilor poate fi suspendată, pentru o perioadă de maximum 4 luni, în unul dintre următoarele cazuri:

- la cererea beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal;
- la plasarea temporară a beneficiarului într-un serviciu rezidențial;
- la plasarea temporară a beneficiarului într-o instituție medicală pentru tratament/reabilitare.

Prestarea serviciilor încetează în următoarele cazuri:

- constatarea neîntrunirii de către beneficiar a criteriilor de eligibilitate pentru Serviciu;
- solicitarea personală a beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal privind sistarea prestării serviciilor;
- expirarea termenului pentru care beneficiarul a fost admis în Serviciu, conform acordului sau contractului;
- nerespectarea prevederilor acordului sau contractului;
- schimbarea reședinței curente a beneficiarului;
- decesul beneficiarului.

Pentru detalii vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu și a Standardelor minime de calitate nr. 1034 din 31.12.2014⁶⁰⁰.*

Serviciul cantinei de ajutor social (deservirea cu prânz gratuit)

Cantinele de ajutor social sunt persoane juridice care prestează gratuit persoanelor socialmente vulnerabile următoarele servicii:

- prepararea și servirea zilnică a unei mese de persoană (de obicei a prânzului);
- aprovizionarea, contra cost, de la sediul cantinei, cu produse agroalimentare de bază la prețurile lor de achiziție;
- transportarea gratuită la domiciliu a hranei;
- prepararea și distribuirea hranei prin centrele mobile de deservire.

Notă:

➤ Persoanelor socialmente vulnerabile care, din motive obiective (constatate în ancheta socială), nu se pot deplasa la sediul cantinei de ajutor social, hrana li se distribuie la domiciliu.

---

⁶⁰⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-10/1 din 16.01.2015.

➤ În localitățile unde nu există cantine de ajutor social sau unde acestea nu acoperă necesitățile existente, autoritățile administrației publice locale, în comun cu organele teritoriale de asistență socială, pot conveni cu întreprinderile de stat, cu societățile comerciale și instituțiile publice care dispun de cantine proprii, precum și cu unitățile de alimentație publică, asupra prestării a acestor servicii.

Beneficiarii serviciilor prestate de cantinele de ajutor social sunt:

persoanele socialmente vulnerabile ale căror venituri lunare pentru anul precedent constituie 1-2 pensii minime pentru limită de vârstă din rândurile:

- persoanelor care au atins vârsta de pensionare (fără domiciliu, fără susținători legali, fără venituri sau cu venituri mici);
- persoanelor cu dizabilități;
- copiilor până la vârsta de 18 ani (din familiile cu mulți copii, din cele monoparentale și din alte familii considerate socialmente vulnerabile în baza anchetei sociale întocmite de organele teritoriale de asistență socială).

Ce trebuie să știți!

Serviciile cantinelor de ajutor social, se acordă beneficiarilor , pe o perioadă de cel **mult 30 de zile în trimestru (120 de zile anual)**.

Stabilirea dreptului la serviciile cantinei de ajutor social:

Solicitantul va depune o cerere adresată primarului satului (comunei), orașului (municipiului), pretorului (în municipiul Chișinău), la care se anexează copiile, după caz, ale:

- buletinului de identitate (pașaport) sau adeverinței de naștere, pentru cei care nu au atins vârsta majoratului;
- adeverințelor de naștere ale tuturor copiilor (pentru familiile cu mulți copii);
- certificatului despre componența familiei, eliberat de primărie, sau extrasului din cartea de imobil;
- certificatului de divorț;
- adeverinței medicale a solicitantului, care să certifice că acesta nu suferă de boli transmisibile;
- alte acte ce atestă starea social-vulnerabilă a familiei solicitantului:
- adeverința de la primărie, confirmând că solicitantul nu are în proprietate pământ - teren agricol, sau, dacă îl posedă, nu obține venit de pe el din cauza calamităților naturale sau din alte motive întemeiate;
- adeverința de salarizare, cu specificarea salariului net, ajutorului de șomaj etc.

Notă:

➤ Dreptul la serviciile cantinelor de ajutor social se acordă prin dispoziția primarului sau a pretorului, emisă în baza anchetei sociale întocmite de organele teritoriale de asistență socială.

➤ Listele persoanelor care beneficiază de serviciile cantinelor de ajutor social sunt întocmite de organele teritoriale de asistență socială, în comun cu reprezentanții organizațiilor de veterani și ai altor organizații obștești, și sunt aprobate de primărie.

➤ Beneficiarii de prânz gratuit sunt obligați să respecte programul de servire a mesei și regulile privind păstrarea integrității bunurilor instituției, a curățeniei și ordinii în localuri.

➤ Nu beneficiază de serviciile cantinelor de ajutor social persoanele încadrate în statutul de șomer.

Pentru detalii vezi: *Legea privind cantinele de ajutor social nr. 81-XV din 28.02.2003⁶⁰¹ și Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului-tip cu privire la funcționarea cantinelor de ajutor social nr. 1246 din 16.10.2003⁶⁰².*

◆ **Serviciile centrelor comunitare de asistență socială:**

Centrul comunitar de asistență socială (multifuncțional) este o instituție publică creată la nivel comunitar/municipiu în cadrul căreia se organizează și se prestează o gamă largă de servicii sociale pentru persoanele/familii aflate în dificultate. Beneficiarii acestui centru pot fi persoanele, familiile și grupurile sociale aflate în situație de dificultate din comunitate.

Centrele comunitare oferă servicii de: a) informare; b) consiliere; c) consultanță; d) reintegrare în familie și în comunitate; e) servicii de dezvoltare a capacităților ocupaționale; f) alimentare.

- ◆ **ajutor umanitar** (vezi: *Legea cu privire la ajutoarele umanitare acordate Republicii Moldova nr. 1491 – XV din 28.11.2002*)⁶⁰³;
- ◆ **alte servicii acordate benevol** de antreprenori în baza acordurilor încheiate cu Direcția de asistență socială (servicii de protezare a danturii, de acordare a încălțămintei ortopedice servicii de frizerie, de reparație a încălțămintei ș.a.).

10.10.2. Servicii sociale specializate

Serviciile sociale specializate sunt serviciile la acordarea cărora este nevoie de atragerea specialiștilor în domeniu corespunzător necesității menite să reabiliteze și să dezvolte capacitățile individuale pentru depășirea situației de dificultate sau serviciile prestate într-o instituție de stat specializată pentru plasament temporar cu supraveghere continuă.

În sistemul serviciilor specializate sunt organizate și prestate următoarele categorii de servicii specializate:

Centrul de asistență socială a copilului și familiei

Vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei și a structurii-tip a acestuia nr. 828 din 20.11.2015*⁶⁰⁴

Centrul de zi pentru copii în situație de risc

Vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru copii în situație de risc și a standardelor minime de calitate nr. 441 din 17.07.2015*⁶⁰⁵

Centrul de zi pentru copii cu dizabilități

Vezi: *Hotărârea Guvernului privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de zi pentru copii cu dizabilități nr. 824 din 04.07.2008*⁶⁰⁶

Centrul de plasament temporar pentru copii separați de părinți

⁶⁰¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.67-69/283 din 11.04.2003.

⁶⁰² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.218-220/1297 din 24.10.2003.

⁶⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.23-24/79 din 18.02.2003.

⁶⁰⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.317-323/930 din 27.11.2015.

⁶⁰⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.190-196/498 din 24.07.2015.

⁶⁰⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.122-124/831 din 11.07.2008.

Vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de plasament pentru copiii separați de părinți și a Standardelor minime de calitate nr.591 din 24.07.2017*⁶⁰⁷

*Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial nr. 432 din 20.04.2007*⁶⁰⁸

Centrul de plasament temporar pentru copii cu dizabilități

Vezi: *Hotărârea Guvernului privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de plasament pentru copii cu dizabilități nr. 823 din 04.07.2008*⁶⁰⁹

Centru de zi pentru persoane în etate

Vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de zi pentru persoane vârstnice și a standardelor minime de calitate nr. 569 din 29.07.2013*⁶¹⁰

Centrul de zi pentru reabilitarea agresorilor

Vezi: *Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali și a standardelor minime de calitate nr. 496 din 30.06.2014*⁶¹¹

Centrul de plasament pentru persoane în etate

Vezi: *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament pentru persoane vârstnice și a Standardelor minime de calitate nr. 323 din 30.05.2013*⁶¹²

Centrul de plasament pentru persoane fără adăpost

Vezi: *Legea asistenței sociale nr. 547-XV din 25.12.2003*⁶¹³

*Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18 iunie 2010*⁶¹⁴

Centrul de reabilitare pentru victimele violenței în familie

Vezi: *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie nr. 1200 din 23.12.2010*⁶¹⁵

*Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a centrelor de reabilitare a victimelor violenței în familie nr. 129 din 22.02.2010*⁶¹⁶

Centrul maternal

---

⁶⁰⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.277-288/708 din 04.08.2017.

⁶⁰⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.60-63/468 din 04.05.2007.

⁶⁰⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.122-124/830 din 11.07.2008.

⁶¹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.167-172/665 din 02.08.2013.

⁶¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.174-177/535 din 04.07.2014.

⁶¹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.125-129/403 din 14.06.2013.

⁶¹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.42-44/249 din 12.03.2004.

⁶¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.155-158/541 din 03.09.2010.

⁶¹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.259-263/1320 din 31.12.2010.

⁶¹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.30-31/176 din 26.02.2010.

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate în cadrul centrelor maternale nr. 1019 din 02.09.2008⁶¹⁷

Asistență parentală profesionistă

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate nr. 760 din 17.09.2014⁶¹⁸

Hotărârea Guvernului cu privire la alocațiile pentru copiii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă nr. 924 din 31.12.2009⁶¹⁹

Casa de copii de tip familial

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului casei de copii de tip familial nr. 937 din 12.07.2002⁶²⁰

Hotărârea Guvernului cu privire la normele de asigurare materială a copiilor orfani și celor rămași fără ocrotire părintească din casele de copii de tip familial nr. 1733 din 31.12.2002⁶²¹

Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Standardelor minime de calitate pentru casele de copii de tip familial nr. 812 din 02.07.2003⁶²²

Casa comunitară pentru copii în situație de risc

Vezi: Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc nr. 52 din 17.01.2013⁶²³

Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea standardelor minime de calitate pentru Serviciul social "Casă comunitară pentru copii în situație de risc" nr. 529 din 03.07.2014⁶²⁴

Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea și plata indemnizației zilnice pentru copiii plasați în Casa comunitară pentru copii în situație de risc nr. 851 din 08.10.2014⁶²⁵

Casa comunitară pentru persoane cu dizabilități

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Casă comunitară” și a standardelor minime de calitate nr. 885 din 28.12.2015⁶²⁶

Azilul pentru persoane vârstnice și cu dizabilități

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului - tip cu privire la funcționarea azilului pentru persoane în vârstă și persoane cu dizabilități nr. 1500 din 31.12.2004⁶²⁷

⁶¹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.171-173/1028 din 12.09.2008.

⁶¹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.282-289/815 din 26.09.2014.

⁶¹⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1/2 din 12.01.2010.

⁶²⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.106-109/1055 din 25.07.2002.

⁶²¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.190-197/1884 din 31.12.2002.

⁶²² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.149-152/863 din 18.07.2003.

⁶²³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.15-17/90 din 22.01.2013.

⁶²⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.178-184/573 din 11.07.2014.

⁶²⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.319-324/915 din 24.10.2014.

⁶²⁶ Monitorul Oficial al RMoldova nr.361-369/987 din 31.12.2015.

⁶²⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13-16/68 din 21.01.2005.

Răgaz/Respiro pentru persoanele cu dizabilități

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Respiro" și a Standardelor minime de calitate nr. 413 din 14.06.2012⁶²⁸

Echipa mobilă pentru asistența persoanelor cu dizabilități

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Echipă mobilă" și a standardelor minime de calitate nr. 722 din 22.09.2011⁶²⁹

Plasament familial pentru persoane adulte cu dizabilități

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Plasament familial pentru adulți" și a Standardelor minime de calitate nr. 75 din 03.02.2014⁶³⁰

Asistență personală

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Asistență personală" și a Standardelor minime de calitate nr. 314 din 23.05.2012⁶³¹

Sprijin familial

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii nr. 889 din 11.11.2013⁶³²

Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Standardelor minime de calitate privind

Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii nr. 780 din 25.09.2014⁶³³

Locuință protejată

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Locuință protejată" și a Standardelor minime de calitate nr. 711 din 09.08.2010⁶³⁴

Tutela/curatela

Vezi: Codul familiei nr. 1316 din 26.10.2001 Codul civil nr. 1107 din 06.06.2002; Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă nr. 581 din 25.05.2006⁶³⁵

Locuința socială asistată

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social "Asistență personală" și a Standardelor minime de calitate nr. 314 din 23.05.2012⁶³⁶

Centru social (pentru persoanele infectate/afectate HIV, HIV/TBC, HIV/UDI)

⁶²⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.126-129/454 din 22.06.2012.

⁶²⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-163/794 din 30.09.2011.

⁶³⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.27-34/89 din 07.02.2014.

⁶³¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.104-108/366 din 01.06.2012.

⁶³² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.262-267/1005 din 22.11.2013.

⁶³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.293-296/826 din 03.10.2014.

⁶³⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.148-149/810 din 17.08.2010.

⁶³⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 83-86/624 din 02.06.2006.

⁶³⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.104-108/366 din 01.06.2012.

Vezi: Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului social regional pentru asistența persoanelor infectate HIV/SIDA și a membrilor familiilor acestora și a standardelor minime de calitate nr. 1010 din 26.08.2016⁶³⁷

10.10.3. Serviciile sociale cu specializare înaltă

Serviciile sociale cu specializare înaltă, sunt serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore).

În sistemul serviciilor specializate sunt organizate și prestate următoarele categorii de servicii cu specializare înaltă:

Internatul psihoneurologic pentru persoane adulte cu dizabilități mintale

Regulament - cadru de funcționare a Internatului psihoneurologic pentru persoane adulte cu dizabilități mintale din subordinea Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului, aprobat prin Ordinul Ministrului Protecției Sociale, Familiei și Copilului (actualmente Ministerul Sănătății, Muncii, și Protecției Sociale) nr. 204 din 01 11 2016⁶³⁸.

Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale

Regulamentul – cadru de funcționare a Casei – internat pentru copii cu deficiențe mintale, aprobat prin ordinul ministrului protecției sociale, familiei și copilului, nr. 45 din 13 iunie 2008.

Centru pentru asistența și protecția victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane

Vezi: Hotărârea Guvernului cu privire la crearea Centrului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane nr. 847 din 11.07.2008⁶³⁹

Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane și a standardelor minime de calitate nr. 898 din 30.12.2015⁶⁴⁰

Centru regional de reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități

Regulamentul privind prestarea serviciilor de reabilitare profesională în cadrul Centrului Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare aprobat prin Ordinul MMPSF, nr. 113 din 12.08.2014⁶⁴¹

Centru Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare

Vezi: Hotărârea Guvernului cu privire la extinderea funcțiilor și eficientizarea activității Centrului Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare nr. 87 din 31.01.2002⁶⁴²

Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de asigurare a unor categorii de cetățeni cu mijloace ajutătoare tehnice nr. 567 din 26.07.2011; ⁶⁴³

Regulamentul privind prestarea serviciilor de reabilitare și asistență medicală în cadrul Centrului Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare aprobat prin Ordinul MMPSF, nr. 38 din 05.03.2013⁶⁴⁴

⁶³⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.288-292/1096 din 02.09.2016.

⁶³⁸ http://msmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/skmbt_22316110709050_0.pdf

⁶³⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.127-130/851 din 18.07.2008.

⁶⁴⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.2-12/5 din 15.01.2016.

⁶⁴¹ <http://old.mmprf.gov.md/file/documente%20interne/Ordinul-133.pdf>

⁶⁴² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.21-22/158 din 05.02.2002.

⁶⁴³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-130/642 din 05.08.2011.

Centru de recuperare/reabilitare a pensionarilor și invalizilor

Regulamentul de activitate al Centrului de recuperare a pensionarilor și invalizilor "Speranța" din or. Vadul lui Vodă, aprobat prin ordinul Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, nr. 31 din 19 august 1999 și Regulamentul de activitate al Centrului de reabilitare a pensionarilor și invalizilor "Victoria" Ucraina, or. Sergheevca, aprobat prin Ordinul Ministrului Protecției Sociale, Familiei și Copilului nr. 209 R din 1 octombrie 2007.

Hotărârea Guvernului Nr. 372 din 06 mai 2010 "Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evidență și distribuire a biletelor de reabilitare/recuperare acordate persoanelor în vârstă și celor cu dizabilități"⁶⁴⁵

Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile, modul de asigurare, evidență și distribuire a biletelor de tratament sanatorial acordate veteranilor nr. 190 din 17.03.2010⁶⁴⁶

Azilul republican pentru pensionari și invalizi/Centru republican de reabilitare a veteranilor muncii și războiului

Regulamentul de funcționare al Azilului republican pentru invalizi și pensionari din mun. Chișinău, aprobat de Ministrul Muncii și protecției Sociale la 05.01.2004 și Regulamentul de funcționare al Centrului republican de reabilitare a veteranilor muncii și războiului din s. Cocieri, r. Dubăsari, aprobat de Ministrul Muncii și protecției Sociale la 05.01.2004.

Adresa Casei Naționale de Asigurări Sociale: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Gheorghe Tudor 3, tel. 25 78 25; 72 57 97)

Adresele Caselor Teritoriale de Asigurări Sociale din raioane:

- **Florești 5000, str. Victoriei, 2 Director** Vasilachi Nina, **Director-adjunct** Malco Igor, **Telefon** 250-2-42-03, 250-2-63-92, 250-2-04-41, 250-2-63-89
- **Șoldănești 2770, str. 31 August, 5, Director** Erhan Elizaveta, **Director-adjunct** - vacant, **Telefon** 272-2-57-12, 272-2-58-39, 272-2-55-36, 272-2-56-71
- **Telenesti 5801, str. Renasterii, 87, Director** Popa Adela, **Director-adjunct** Gisca Ecaterina, **Telefon** 258-2-49-71, 258-2-50-13, 258-2-21-97, 258-2-49-72
- **Ungheni 3600, str. Gh. Meniuc, 8, Director** Curenaia Ludmila, **Director-adjunct** - vacant, **Telefon** 236-2-69-92, 236-2-26-83, 236-2-32-30, 236-2-68-98
- **Călărași 4400, str. M. Eminescu, 19, Director** Cucerenco Ludmila, **Director-adjunct** Chiriac Iulia, **Telefon** 244-2-37-24, 244-2-37-01, 244-2-32-25, 244-2-18-84
- **Orhei 3505, str. Vasile Lupu, 111, Director** Lazari Mihail, **Director-adjunct** Tricolici Svetlana, **Telefon** 235-2-25-48, 235-3-23-60, 235-2-02-76, 235-2-37-57
- **Dubasari/Cocieri 4571, str. Renasterii, 70, Director** Ursul Nicolae, **Director-adjunct** vacant, **Telefon** 248-5-24-84, 248-5-21-91, 248-5-27-36
- **Criuleni 4801, str. Biruinta, 12, Director** Cauia Galina, **Director – adjunct** Prodan Ana, **Telefon** 248-2-17-23, 248-2-27-88, 248-2-09-73, 248-2-09-73
- **Nisporeni 6401, str. Suveranitatii 10, Director** vacant, **Director-adjunct** Bulican Valentina, **Telefon** 264-2-37-98, 264-2-20-51, 264-2-25-38, 264-2-37-79
- **Hâncești 3400, str. M. Hincu, 123, Director** Ionita Tamara, **Director-adjunct** Munteanu Vasile, **Telefon** 269-2-58-01, 269-2-46-45, 269-2-31-06, 269-2-54-80

⁶⁴⁴ http://old.mmppf.gov.md/file/2014/ordine/ordinul_38.pdf

⁶⁴⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/449 din 14.05.2010.

⁶⁴⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.39-40/252 din 23.03.2010.

- **Ialoveni 6800, str. A. cel Bun, 18, Director** Balan Elionora, **Director-adjunct** Cavca Ana, **Telefon** 268-2-15-05, 268-2-41-74, 268-2-25-40, 268-2-25-48
- **Anenii Noi 6500, str. 31 August, 4, Director** Vicol Ion, **Director-adjunct** Rijalo Elena, **Telefon** 265-2-10-76, 265-2-35-43, 265-2-10-78, 265-2-10-78
- **Căușeni 4300, str. A. Mateevici, 9, Director** – Bodeanu Victor, **Director-adjunct** Oxani Dumitru, **Telefon** 243-2-20-71, 243-2-29-62, 243-2-41-40, 243-2-31-76
- **Cimișlia 4100, str. Sfinta Maria, 7, Director** vacant, **Director-adjunct** Sevcenco Ivan **Telefon** 241-2-27-39, 241-2-10-34, 241-2-41-85, 241-2-10-33
- **Leova 6300, str. Unirii, 35, Director** Timofti Mihail, **Director-adjunct** Caimacan Silvia, **Telefon** 263-2-32-73, 263-2-45-81, 263-2-36-09, 263-2-2249
- **Stefan Vodă 4201, str. 31 August, 3, Director** Caraman Sergiu, **Director-adjunct** Godiac Viorica, **Telefon** 242-2-35-02, 242-2-51-19, 242-2-44-96
- **Basarabeasca 6701, str. C. Marx, 57, Director** Bradarschi Piotr, **Director-adjunct** Javgurean Vera, **Telefon** 297-2-05-20, 297-2-05-10,
- **Comrat 3805, str. Tretiacova 42/1, Director** Caraivan Prascovia, **Director-adjunct** Deceva Vera, **Telefon** 298-2-25-48, 298-2-91-32, 298-2-32-58, 298-2-29-75,
297-2-22-61, 297-2- 14-13
- **Cantemir 7301, str. St. Voda, 2, Director** – Rusu Nicolae, **Director-adjunct** Petcu Parascovia, **Telefon** 273-2-25-69, 273-2-32-16, 273-2-22-83, 273-2-32-16
- **Taraclia 7400, str. Sovetscaia, 46, Director** Paslari Olga, **Director-adjunct** Burtovaia Valentina, **Telefon** 294-2-30-28, 294-2-30-54, 294-2-34-65, 294-2-30-25
- **Cahul 3209, Piata Independentei, 6, Director** Burlacu Petru, **Director-adjunct** Coteata Ianos, **Telefon** 299-3-28-58, 299-2-17-35, 299-3-35-74, 299-3-61-72
- **Donușeni 5100, str. Comarov, 12, Director** Racu Valeriu, **Director-adjunct** Casapu Maria, **Telefon** 251-2-11-35, 251-2-44-21, 251-2-54-59, 251-2-44-11
- **Râșcani 5600, str. Ion Neculce, 2, Director** Chiriac Natalia, **Director-adjunct** Cotuc Nicolae, **Telefon** 256-2-25-48, 256-2-40-43, 256-2-34-39, 256-2-28-95
- **Drochia 5202, b-ul Independentei, 15, Director** Spinu Olga, **Director-adjunct** Cecan Valentina, **Telefon** 252-2-69-39, 252-2-69-40, 252-2-48-31, 252-2-67-40
- **Fălești 5902, str. Moldovei, 27, Director** Gutu Adela, **Director-adjunct** Raisa Bordian, **Telefon** 259-2-22-29, 259-2-44-87, 259-2-27-58, 259-2-25-75
- **Soroca 3000, str. Stefan cel Mare, 20, Director** Brinza Ion, **Director-adjunct** Prepelita Diana, **Telefon** 230-3-01-64, 230-2-24-37, 230-2-23-76, 230-2-24-27
- **Sângerei 6200, str. Testemitanu, 11, Director** Ceresu Victor, **Director-adjunct** Ghenita Olga, **Telefon** 262-2-25-48, 262-2-23-48, 262-2-38-93, 262-2-20-44
- **Glodeni 4900, str. Stefan cel Mare, 26, Director** Moraru Maia, **Director-adjunct** Agache Angela, **Telefon** 249-2-25-48, 249-2-56-29, 249-2-50-44, 249-2-57-00
- **Bălți 3100, str. 31 August 47, Director** Rusu Damian, **Director-adjunct** Mihailov Natalia, **Telefon** 231-2-25-48, 231-2-90-52, 231-2-20-78, 231-9-23-11
- **Briceni 4700, str. Independentei, 3, Director** Tcaciuc Ivan, **Director-adjunct** Sersun Iulia **Telefon** 247-2-35-36, 247-2-56-85, 247-2-58-03, 247-2-49-77
- **Ocnîța 7101, str. Independentei, 47, Director** vacant, **Vice-Director** Melnik Aurelia , **Telefon** 271-2-42-33, 271-2-13-89, 271-2-13-89, 271-2-22-05
- **Edineț 4601, str. Independentei, 101, Director** Stadler Valentin, **Director-adjunct** Savca Valentina,

Telefon 246-2-26-86, 246-2-24-84, 246-2-24-79

Strășeni 3701, str. M. Eminescu, 31, Director Vrinceanu Nicolae, **Director-adjunct** Glavan Parascovia,

Telefon 237-2-00-35, 237-2-20-39, 237-2-27-25, 237-2-30-21

COMPARTIMENTUL XI. OCROTIREA SĂNĂTĂȚII ȘI SISTEMUL MEDICO-SANITAR

11.1. DREPTUL LA SĂNĂTATE

Dreptul la sănătate constituie unul din drepturile fundamentale ale omului. Acest drept nu poate fi interpretat doar ca dreptul de a fi sănătos, ci ca dreptul individului de a avea acces și de a utiliza serviciile unui șir de instituții și organizații, mărfuri și condiții necesare pentru **atingerea celui mai înalt nivel al sănătății sale**.

Totodată, dreptul la sănătate presupune un **șir de libertăți și drepturi conexe**, cum ar fi: dreptul de utilizare a apei potabile inofensive și dreptul la servicii igienice corespunzătoare, dreptul la produse alimentare de calitate și la condiții locative, dreptul la condiții bune de muncă și la condiții satisfăcătoare ale mediului înconjurător, precum și dreptul la educație și informație privind sănătatea, inclusiv privind sănătatea reproducerii.

Dreptul la sănătate este asigurat prin următoarele condiții:

a) *disponibilitatea* serviciilor, instituțiilor medicale și mărfurilor necesare asistenței medicale. Statul trebuie să monitorizeze dacă dispune de un număr suficient de bunuri și programe în sistemul de sănătate, care să corespundă necesităților populației;

b) *accesibilitate* – bunurile și serviciile în domeniul sănătății, de care dispune statul, trebuie să fie accesibile fiecărei persoane. Accesibilitatea poate avea 4 aspecte:

- **accesul nediscriminatoriu**, ce presupune că orice persoană are dreptul de a utiliza bunurile și serviciile de sănătate, fără vreo discriminare, din cauza apartenenței la un anumit grup vulnerabil, din motive religioase, economice, rasiale sau etnice, sau oricare alt motiv;
- **accesul fizic**, care presupune ca bunurile și serviciile de sănătate să fie amplasate la o distanță rezonabilă, să fie asigurate condiții de acces pentru persoanele cu dizabilități etc.;
- **accesul economic** la bunurile și serviciile de sănătate urmează a fi posibile pentru întreaga populație;
- **accesul la informație**, avându-se în vedere dreptul fiecărei persoane de a căuta, primi și comunica informații ce țin de sănătate, fără a i se încălca secretul pacientului;

c) *acceptabilitate* – toate bunurile și serviciile de sănătate trebuie să corespundă moralei și specificului cultural al populației, astfel încât să se țină cont de interesele tuturor categoriilor de persoane. De exemplu: dacă se dorește a implementa un program de verificare a sănătății femeilor (efectuarea testului pentru depistarea cancerului de col uterin) într-o comunitate închisă a unui grup etnic, lucrătorii medicali trebuie să explice mai întâi necesitatea acestui test liderului comunității, pentru ca acesta să accepte intrarea medicilor în comunitate;

d) *calitate* – chiar dacă este asigurat accesul la bunurile și serviciile de sănătate, acestea trebuie să fie de înaltă calitate, ca să nu dăuneze pacientului. De exemplu, stațiile de asistență medicală prespitalicească sunt asigurate cu ambulanțe. Însă, este important ca aceste automobile să fie asigurate cu echipamentul necesar stărilor de urgență. Echiparea insuficientă cu utilajul și medicamentele necesare afectează grav calitatea asistenței medicale oferite în stările de urgență și, respectiv, încălcă dreptul pacientului la sănătate.

11.2. DREPTURILE OMULUI ÎN CONTEXTUL SĂNĂTĂȚII

Boxa 1. Cele mai importante acte normativ-juridice privind dreptul la sănătate

- Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995⁶⁴⁷;
- Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului⁶⁴⁸;

⁶⁴⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312823&lang=1>

- Legea nr. 264-XVI din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic⁶⁴⁹;
- Legea nr. 552 din 18.10.2001 cu privire la evaluarea și acreditarea în sănătate⁶⁵⁰;
- Legea nr.10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice⁶⁵¹;
- Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală⁶⁵²;
- Legea nr. 23-XVI din 16.02.2007 cu privire la prevenirea și controlul HIV/SIDA⁶⁵³;
- Legea nr. 1585 din 27.02.1998 cu privire de asigurarea medicală obligatorie⁶⁵⁴;
- Legea nr. 153 din 04.07.2008 privind controlul și prevenirea tuberculozei⁶⁵⁵;
- Legea nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii⁶⁵⁶;
- Legea nr. 93 din 05.04.2007 cu privire la protecția civilă și situații excepționale⁶⁵⁷;
- Legea nr. 42 de 06.03.2008 cu privire la transplantul de organe, țesuturi și celule umane⁶⁵⁸;
- Legea nr. 241 din 20.11.2008 privind donarea și transfuzia de sânge⁶⁵⁹.

11.3. SISTEMUL DE SĂNĂTATE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Sistemul de sănătate din Republica Moldova include atât instituții medicale publice, cât și private, precum și alte agenții, care sunt implicate în administrarea serviciilor de sănătate.

11.3.1. Actorii-cheie ai sistemului de sănătate din Moldova

Parlamentul (www.parlament.md). Parlamentul aprobă anual bugetul pentru sistemul sănătății, prin *Legea bugetului de stat* și *Legea fondurilor asigurării obligatorii în sănătate*. În cadrul Parlamentului este organizată *Comisia Parlamentară pentru protecție socială, sănătate și familie* care analizează problemele și propunerile referitoare la sănătate la nivel de țară.

Guvernul (www.gov.md) coordonează activitatea Ministerului Sănătății și orice alte structuri guvernamentale, aprobă acte normative cu privire la sănătate, conform *Legii cu privire la Guvern nr.64-XII din 31.06.1990*.

Ministerul Sănătății (www.ms.gov.md) – este responsabil pentru politica de sănătate și dezvoltarea legislației cu privire la organizarea serviciilor de sănătate. De asemenea, este responsabil pentru asigurarea

⁶⁴⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=313060>

⁶⁴⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=313062&lang=1>

⁶⁵⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312848&lang=1>

⁶⁵¹ <http://lex.justice.md/md/331169/>

⁶⁵² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312970&lang=1>

⁶⁵³ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=1A87453F:B292311C

⁶⁵⁴ <http://lex.justice.md/md/311622/>

⁶⁵⁵ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=328770&lang=1>

⁶⁵⁶ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=344838>

⁶⁵⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=325146&lang=1>

⁶⁵⁸ <http://lex.justice.md/md/327709/>

⁶⁵⁹ <http://lex.justice.md/md/330306/>

calității asistenței medicale, planificarea resurselor publice, supravegherea sănătății populației, implementarea programelor naționale de sănătate.

Unitățile administrative/autoritățile locale de sănătate (direcțiile municipale și consiliile raionale) – sunt responsabile pentru organizarea procesului la nivel local, însă acestea nu finanțează serviciile de sănătate.

Centrul Național de Sănătate Publică (CNSP, www.cnsp.md) – coordonează activitățile în domeniul sănătății ce țin de protecția și promovarea sănătății, prevenirea și controlul bolilor transmisibile și netransmisibile (*de exemplu*, organizarea unor măsuri de prevenire a epidemiilor, vaccinarea populației etc.).

Agencia Medicamentului și Dispozitivelor Medicale (www.amed.md) – este subordonată Ministerului Sănătății și finanțată din bugetul de stat. Aceasta este responsabilă pentru asigurarea cu medicamente și dispozitive medicale a sistemului sănătății, controlul calității medicamentelor și reglementarea activității farmaceutice din țară.

Agencia de Transplant (www.transplant.gov.md) – este subordonată Ministerului Sănătății și finanțată din bugetul de stat. Agencia este responsabilă de realizarea transplanturilor în țara noastră.

Centrul Național de Asistență Medicală de Urgență Prespitalicească (www.ambulanta.md) – coordonează activitatea Serviciului de Urgență la nivel național.

Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate (www.cneas.ms.md) – este o instituție care verifică calitatea serviciilor prestate în instituțiile medicale și le oferă certificatul de acreditare. Pe baza acestui certificat, instituțiile medicale pot încheia contract cu Compania Națională de Asigurări în Medicină.

Federația Sindicală „Sănătatea” (www.sindsan.md) – este o structură organizată la nivel național și local și are ca scop protejarea drepturilor angajaților din sistemul sănătății.

Organizațiile care reprezintă pacienții/consumatorii – există unele organizații care reprezintă interesele pacienților, în special ale unor persoane cu anumite boli, cum ar fi diabetul, HIV, boli mentale etc.

Sectorul privat – furnizează servicii de diagnostic, de laborator, stomatologice, farmaceutice, inclusiv asistență în cabinete medicale și instituții spitalicești private.

Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) - este agenția de colectare a fondurilor în sănătate⁶⁶⁰.

Finanțarea sectorului sănătății

În anul 2004 a fost realizată o reformă importantă de trecere de la sistemul precedent de finanțare a sănătății prin introducerea asigurărilor obligatorii în asistența medicală (AOAM). Astfel, astăzi toate persoanele asigurate beneficiază de aceleași servicii de asistență medicală, indiferent de suma care este reținută din salariul fiecăruia, frecvența îmbolnăvirilor sau vârstă.

Asigurarea medicală la noi în țară este finanțată reieșind din principiul solidarității și egalității⁶⁶¹, ceea ce înseamnă că cel bogat plătește pentru cel sărac, cel sănătos pentru cel bolnav. Din acest motiv, plata pentru asigurarea medicală este, în mod obligatoriu, reținută din toate veniturile persoanelor și indiferent de sumele plătite. Toate persoanele asigurate prin AOAM beneficiază de același pachet de servicii, fără anumite privilegii.

Fondul AOAM se formează din sumele plătite pentru fiecare persoană asigurată – *rată (prime) de asigurare obligatorie de asistență medicală*, transferuri de la bugetul de stat și alte venituri.

Ratele de asigurare obligatorie de asistență medicală reprezintă o sumă fixă sau o parte procentuală din salariu și alte recompense, distribuită în părți egale între angajat și angajator, și plătite obligatoriu în fondul

⁶⁶⁰ Fondată prin Hotărârea Guvernului nr.950 din 7 septembrie 2001 în scopul implementării Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585-XIII din 27 februarie 1998.

⁶⁶¹ Legea nr.1593 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de AOAM.

AOAM. Mărimea ratei de asigurare se stabilește anual⁶⁶². Aceste sume au evoluat treptat pe parcursul anilor (4% în 2004; 7% în 2012; 9% în 2016). Astfel, la moment, fiecare angajat plătește din venitul său 4,5% în fondul AOAM, iar 4,5% sunt achitate de către angajator.

Guvernul acoperă asigurarea medicală pentru 14 categorii de persoane, inclusiv copii până la 18 ani, pensionari, persoane cu dizabilități, șomeri care beneficiază de ajutor de șomaj, persoane care beneficiază de ajutor social, gravidele etc. Persoanele care desfășoară activități independente (autoangajare) trebuie să cumpere asigurarea pentru un an, la un preț fix⁶⁶³.

Polița medicală este documentul prin care se confirmă că persoana este asigurată și poate beneficia de tot volumul de asistență medicală, care este descris în *Programul Unic al asigurărilor obligatorii de asistență medicală*. Este necesar ca fiecare persoană asigurată să cunoască că acest Program conține lista serviciilor și medicamentelor acoperite de asigurare și stabilește volumul asistenței medicale acordate persoanelor asigurate⁶⁶⁴. Programul este afișat, în mod obligatoriu, în fiecare instituție medicală publică, astfel ca persoana asigurată să poată să se informeze despre pachetul de servicii medicale care este acoperit de AOAM.

Polița de asigurare medicală se completează și se eliberează în conformitate cu legislația în vigoare⁶⁶⁵. CNAM achită tuturor persoanelor, care dețin poliță, serviciile de asistență medicală, medicamentele și echipamentul medical necesar intervențiilor. CNAM își exercită atribuțiile pe întreg teritoriul Republicii Moldova prin intermediul Agențiilor teritoriale.

Boxa 2. Lista Agențiilor Teritoriale ale CNAM

1. Agenția teritorială Centru (cu sediul în mun. Chișinău)
2. Agenția teritorială Nord-Vest (cu sediul în mun. Bălți)
3. Agenția teritorială Nord-Est (cu sediul în or. Soroca)
4. Agenția teritorială Vest (cu sediul în or. Ungheni)
5. Agenția teritorială Est (cu sediul în or. Orhei)
6. Agenția teritorială Sud-Est (cu sediul în or. Căușeni)
7. Agenția teritorială Sud-Vest (cu sediul în or. Cahul), inclusiv reprezentanța UTA Găgăuzia.

Agențiile teritoriale ale CNAM eliberează fiecărei persoane asigurate polița de AOAM.

11.3.2. Asistența medicală primară (AMP)

Asistența medicală primară este asigurată pentru toți cetățenii, indiferent de prezența sau lipsa poliței de asigurare. Serviciile medicale primare cuprind îngrijirile de sănătate oferite de către medicul de familie, în instituțiile medico-sanitare de asistență medicală primară, în localitățile urbane și rurale, care pot fi atât publice, cât și private⁶⁶⁶.

Funcțiile medicului de familie constau în:

- a. să ofere servicii de asistență medicală;

⁶⁶² Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pentru anul respectiv.

⁶⁶³ Legea nr. 1585-XIII din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală

⁶⁶⁴ Art.2 din Legea nr. 1585-XIII din 27.02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.

⁶⁶⁵ [Regulamentului privind modul de completare, eliberare și evidență a polițelor de asigurare obligatorie de asistență medicală](http://cnam.md/editorDir/file/Hotariri/Hotarire%20modul%20de%20completare%20a%20politelor.pdf), aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1015 din 05.09.2006 „Cu privire la aprobarea unor acte normative”: <http://cnam.md/editorDir/file/Hotariri/Hotarire%20modul%20de%20completare%20a%20politelor.pdf>

⁶⁶⁶ Ordinul ministrului Sănătății nr. 695 din 13.10.2010 „Cu privire la Asistența Medicală Primară din Republica Moldova”, http://www.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_no_695_din_13.10.2010.pdf

- b. activitate de educare, informare a populației despre riscurile pentru îmbolnăvire;
- c. vaccinarea populației;
- d. supravegherea gravidelor și copiilor;
- e. asigurarea îngrijirii bolnavilor în stadiile terminale de boală (pacienții cu boli netratabile, muribunzi);
- f. îndreptarea pacienților pentru tratament în instituții spitalicești .
  - a. Asistența medicală primară se acordă în:
    - a) Centre ale Medicilor de Familie;
    - b) Centre de Sănătate;
    - c) Oficii ale Medicului de Familie;
    - d) Oficii de Sănătate.

11.3.3. Asistența medicală de urgență prespitalicească (AMUP)

Serviciul AMUP este finanțat din bugetul AOAM, asistența medicală urgentă prespitalicească fiind inclusă în minimul asigurării medicale gratuite garantate prin Constituție cetățenilor Republicii Moldova⁶⁶⁷.

Acest serviciu lucrează în regim non-stop și are misiunea de bază de a asigura accesul populației la serviciile de asistență medicală urgentă și de a reacționa operativ în urgențele medico-chirurgicale. CNAMUP reunește cinci Stații Zonale de Asistență Medicală Urgentă⁶⁶⁸. Astfel, serviciul de urgență oferă asistență pe întreg teritoriul țării în cazul urgențelor chirurgicale, calamităților, dezastrelor și altor stări ce pun în pericol viața, prin acordarea primului ajutor medical, asigurarea transportării și supravegherii pacienților grav bolnavi, accidentaților, gravidelor etc. către instituțiile medicale.

Conform standardelor internaționale ce țin de asigurarea cuprinderii geografice a populației cu servicii de urgență, distanța amplasării punctelor AMUP trebuie să fie de până la 25 km în localitățile rurale și de 15 km în localitățile urbane. Reglementările în domeniu indică că intervenția de urgență trebuie să fie începută sub 90 secunde de la primirea solicitării), timpul de ajungere la caz (de la preluarea solicitării la sosirea la caz) trebuie să fie sub 10 minute în centre municipale, orașe, comune, sate, loc de reședință a subdiviziunilor Stației AMUP și sub 15 minute în restul solicitărilor din alte teritorii. Timpul de la oprirea autosanitarei până la primul contact cu medicul de gardă din departamentul de medicină de urgență trebuie să fie sub 90 secunde și sub 5 minute –

transmiterea bolnavului serviciului spitalicesc⁶⁶⁹.

11.3.4. Asistența medicală spitalicească

La moment, sistemul spitalicesc din Republica Moldova este în proces de reformă, deoarece include prea multe spitale, care sunt învechite și posedă echipamente uzate. Se propune a reduce numărul de spitale, durata medie de spitalizare, implementarea metodelor chirurgicale mai puțin invazive (de ex., laparoscopia) în spitalele regionale și reprofilarea unor spitale actuale mici, de nivel raional, cu dezvoltarea serviciilor de asistență a pacienților cronici, paturi sociale etc.

⁶⁶⁷ Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995, art.20 (2).

⁶⁶⁸ Stațiile „Nord”, „Centru”, „Sud”, „UTA Găgăuzia”, Stația Municipală Chișinău care, la rândul lor, includ 42 substații și 88 puncte de AMU.

⁶⁶⁹ Regulamentul de activitate a echipei asistență medicală urgentă, profil general (pentru deservirea populației adulte), Anexa nr.34 la **Ordinul ministrului Sănătății nr. 85** din 30.03.2009 „Cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de Asistență Medicală Urgentă din Republica Moldova”:

http://www.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_no_695_din_13.10.2010.pdf

Persoanele care posedă poliță au dreptul la spitalizare gratuită, conform necesităților de sănătate. Lista intervențiilor acoperite de asigurarea medicală obligatorie (poliță) este descrisă în Programul Unic, menționat anterior.

Persoanele care nu posedă poliță sunt obligate să achite contra plată serviciile primite în instituțiile medicale spitalicești. Costurile pentru serviciile medicale oferite persoanelor fără poliță sunt propuse de Ministerul Sănătății și aprobate de Guvern.

11.3.5. Ocrotirea sănătății mamei și copilului

Toate cheltuielile legate de asistența medicală acordată mamei și copilului sunt acoperite de Guvern prin fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

Sistemul ocrotirii sănătății mamei și copilului include două compartimente principale: asistența mamei și asistența copiilor, care se împarte în câteva etape:

etapa I-a – planificarea familiei și pregătirea femeii către maternitate. Aceasta include educația sexuală a tinerelor, profilaxia bolilor care se transmit pe cale sexuală, pregătirea familiilor tinere cu privire la viața conjugală, profilaxia avorturilor etc.

Din anul 2011, au fost create Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor (CSPT) în toate raioanele țării, care sunt finanțate de CNAM. Aceste Centre realizează activități de instruire și educare, atât pentru tineri, cât și pentru profesorii din școli, părinți, autoritățile publice locale etc., referitor la problemele prioritare de sănătate, în special ce ține de sănătatea sexual-reproductivă;

etapa a II-a – consultarea, evidența și monitorizarea femeilor gravide de către instituțiile de asistență medicală primară (medicii de familie locali) și Cabinetele de planificare a familiei;

etapa a III-a – asistența acordată la naștere. Asistența medicală este acordată în Centrele de Perinatologie (maternități) de nivelurile I, II și III (nivel local, regional și republican);

etapa a IV-a – ocrotirea sănătății nou-născutului efectuată de instituțiile AMP (medicii de familie, pediatrii). Aceasta include îngrijirea nou-născutului, supravegherea dezvoltării fizice a copilului, alimentația corectă etc.;

etapa a V-a și a VI-a – ocrotirea sănătății copiilor în perioada preșcolară și școlară. Aceasta este în responsabilitatea medicilor de familie și include controlul dezvoltării mentale și fizice, vaccinarea copilului, depistarea cât mai devreme a problemelor de sănătate a copiilor și corectarea lor.

11.3.6. Asistența sănătății mentale

În urma unei reforme realizate în ultimii ani, serviciile oferite persoanelor cu probleme de sănătate mentală sunt transferate de la internări în spital spre serviciile oferite în comunitate, adică transferul de la tratament spitalicesc spre acțiuni de prevenire a problemelor de sănătate mentală.

Serviciul spitalicesc actual de asistență psihiatrică în Republica Moldova consta din: Spitalul Clinic Republican de Psihiatrie; Spitalul de Psihiatrie din Bălți și Spitalul de Psihiatrie din Orhei.

Serviciul comunitar de sănătate mentală este realizat prin Centrele Comunitare de Sănătate Mentală contractate de către CNAM⁶⁷⁰. Aceste centre își desfășoară activitatea de comun cu medicina primară, cu implicarea mai multor profesioniști și asigurarea unui tratament fără spitalizare⁶⁷¹. Astfel, începând cu anul 2014, au fost instituite 37 Centre Comunitare de Sănătate Mentală, inclusiv 5 centre municipale și 32 centre raionale.

⁶⁷⁰ Ordinul ministrului Sănătății nr. 407 din 16 mai 2014 „Cu privire la Centrele Comunitare de Sănătate Mentală”.

⁶⁷¹ Ordinul Ministerului Sănătății nr. 446 „Despre unele măsuri de eficientizare a serviciilor comunitare de sănătate mentală”.

11.4. DREPTURILE PACIENTULUI

Prin drepturile pacientului se înțeleg toate posibilitățile de care dispune individul pentru a-și apăra interesele în calitate sa de pacient. Aceste drepturi au ca scop promovarea demnității și libertății pacientului, susținute de dreptul natural la viață, integritate corporală și sănătate.

Orice drept al pacientului presupune o obligație a cuiva (a medicului, a instituției medicale, a autorității publice sau a statului) de a asigura realizarea corectă a acestui drept.

Este considerat ca pacient nu doar persoana bolnavă, dar și cea sănătoasă care are nevoie sau utilizează serviciile de sănătate (de exemplu, cei care primesc vaccinurile sau merg la control profilactic, fiind sănătoși). Totodată, pe lângă drepturile sale, pacienții au și anumite responsabilități stipulate prin lege⁶⁷². Astfel, pacientul are următoarele responsabilități:

a) să aibă grijă de propria sănătate și să ducă un mod de viață sănătos, fără acțiuni care intenționează dăuna sănătății lui și a altor persoane;

b) să respecte măsurile de protecție în contactele cu alte persoane, inclusiv cu lucrătorii medicali, în cazul în care știe că el suferă de o boală ce prezintă pericol social (de exemplu, o infecție cu grad periculos de infectare);

c) să întreprindă măsuri profilactice obligatorii, inclusiv prin vaccinări, a căror neîndeplinire amenință propria sănătate și creează pericol pentru alți membrii ai societății;

d) să comunice lucrătorului medical informații despre bolile suportate și cele curențe, despre bolile sale ce prezintă pericol social, inclusiv în caz de donare benevolă a sângelui, a organelor și țesuturilor;

e) să respecte regulile de comportament stabilite pentru pacienți în instituția medico-sanitară, precum și recomandările medicului în perioada tratamentului atât în spital, cât și la domiciliu;

f) să excludă utilizarea produselor farmaceutice și a substanțelor medicamentoase fără prescrierea și acceptul medicului curant, inclusiv a drogurilor, a altor substanțe psihotrope și a alcoolului în perioada tratamentului în instituția medico-sanitară;

g) să respecte drepturile altor pacienți, precum și ale personalului medico-sanitar.

În cazul încălcării de către pacient a regulilor de tratament și de comportament în instituția medico-sanitară, atunci când sunt aduse daune materiale și morale, acesta poartă răspundere în conformitate cu legislația.

La nivel internațional, drepturile pacientului sunt stipulate în *Declarația privind promovarea drepturilor pacienților din Europa*, autorizată în 1994 de către Comisia Europeană a Organizației Mondiale a Sănătății asupra Drepturilor Pacienților. Declarația include următoarele drepturi fundamentale ale pacientului: **dreptul la informare, dreptul de a consimți, dreptul la confidențialitate, dreptul la îngrijiri și tratament.**

Mai târziu, în anul 2002, „Rețeaua spiritului cetățenesc activ” a propus *Carta Europeană a Drepturilor Pacienților*, aprobată la Roma, iar în anul 2005, Comitetul Economic și Social European a elaborat un aviz cu privire la Drepturile Pacienților în care recunoaște toate drepturile incluse în Cartă. Carta Europeană a Drepturilor Pacientului stipulează **14 drepturi ale pacientului**, după cum urmează:

1. dreptul la măsuri preventive;
2. dreptul la acces la sănătate;
3. dreptul la informare corectă;
4. dreptul de a oferi acordul (consimțământul informat);
5. dreptul la alegere liberă;

⁶⁷² Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

6. dreptul de a fi respectată viața privată și confidențialitatea;
7. dreptul pacientului pentru respectarea timpului;
8. dreptul de a fi respectate standardele de calitate;
9. dreptul la siguranță;
10. dreptul la inovație;
11. dreptul de a fi evitată suferința și durerea care nu sunt justificate medical;
12. dreptul la tratament personalizat (adaptat specificului individual al fiecărui pacient);
13. dreptul de a manifesta nemulțumirea față de serviciile medicale și farmaceutice primite;
14. dreptul de a fi compensate daunele în contextul asistenței medicale.

În continuare vom descrie legislația Republicii Moldova cu referire la protecția drepturilor pacientului în conformitate cu drepturile recunoscute la nivel internațional prin care se reflectă drepturile fundamentale ale omului în contextul sănătății.

11.4.1. Dreptul la măsuri preventive

Fiecare persoană are dreptul la servicii adecvate pentru a preîntâmpina apariția îmbolnăvirilor.

Legislația Republicii Moldova nu menționează, în mod specific, „dreptul la măsuri preventive”. Cu toate acestea, mai multe articole din legi ar putea fi interpretate ca fiind în susținerea dreptului la prevenirea bolilor. În primul rând, toate măsurile care sunt importante pentru a atinge și menține un „mediu sănătos”, ar trebui să fie considerate ca măsuri preventive, iar în al doilea rând, „serviciile medicale”, în general, includ diferite tipuri de măsuri de prevenire a bolilor. Explicațiile de mai jos se bazează pe această interpretare.

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos este un drept constituțional. Statul trebuie să garanteze dreptul la accesul liber la informațiile despre starea mediului natural, condițiile de viață și de muncă, calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic, precum și altor factorii care pot să dăuneze sănătății⁶⁷³.

Legislația în vigoare prevede dreptul persoanelor la un mediu de viață favorabil și la siguranța produselor și serviciilor⁶⁷⁴. Pacienții au dreptul să cunoască despre factorii periculoși ai mediului. Informarea pacienților despre riscurile și pericolele posibile pentru dezvoltarea unor boli este o parte componentă a măsurilor preventive⁶⁷⁵.

Autoritățile administrației publice, unitățile economice sunt obligate să ia măsuri sociale și medicale orientate spre prevenirea bolilor, în special spre curățarea mediului înconjurător spre menținerea unor condiții igienice bune de viață și de muncă, spre ocrotirea sănătății populației, spre alimentarea corectă și educația sanitară a populației. Măsurile profilactice antiepidemice sunt garantate de stat din minimul asigurării medicale gratuite⁶⁷⁶.

Populația Republicii Moldova are dreptul la acordarea gratuită a vaccinărilor contra unui șir de boli infecțioase. Totodată, asistența medicală primară acordată populației de către medicul de familie include realizarea unor măsuri preventive, de educație pentru sănătate și de verificare și control a unor maladii⁶⁷⁷.

Un rol important în realizarea măsurilor de prevenire îl are informarea largă și detaliată a populației. Orice persoană are dreptul la educație sexuală corectă, la utilizarea metodelor de prevenire a sarcinii (contracepție),

⁶⁷³ Art. 37 din Constituția Republicii Moldova.

⁶⁷⁴ Art. 27 din Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice.

⁶⁷⁵ Art.5 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁶⁷⁶ Art. 3, art. 20 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁶⁷⁷ Art. 4 lit. a), lit. g) din **Legea nr. 267 din 03.02.1999 privind minimul de asistență medicală gratuită garantat de stat.**

la diagnosticul și tratamentul infecției cu transmitere sexuală și al infecției HIV/SIDA, la întreruperea cursului sarcinii în condiții de siguranță, la asistență calificată în timpul sarcinii, diagnosticul timpuriu și tratamentul cancerului genital și mamar etc. Statul trebuie să asigure informarea permanentă a populației prin mesaje de prevenire a problemelor sănătății reproducerii⁶⁷⁸.

Deoarece în Republica Moldova este o rată înaltă de îmbolnăvire cu tuberculoză, legislația în vigoare prevede măsuri speciale de control și profilaxie a tuberculozei, care se realizează, în mod prioritar, la copii, imigranți, solicitanții de azil, refugiați, deținuți și în alte categorii defavorizate. Persoanele care au fost sau care se află în contact cu bolnavii de tuberculoză vor fi, în mod obligatoriu, examinate medical gratuit și vor fi supuse tratamentului antituberculos. Vaccinarea contra tuberculozei este obligatorie pentru toate persoanele și se efectuează conform calendarului național de vaccinare⁶⁷⁹.

În scopul prevenirii răspândirii în rândurile populației a bolilor infecțioase, este aprobat *Programul Național de Imunizări* (PNI). Scopul Programului este asigurarea acoperirii vaccinale a peste 95% din populație la nivel național. În Moldova toți copiii au dreptul la vaccinare gratuită cu vaccinurile incluse în PNI. Vaccinarea populației Republicii Moldova cu vaccinările incluse în PNI este obligatorie.

Exemple de respectare a acestui drept

1. Conform Programului Național de Imunizări, care este finanțat adecvat, statul asigură vaccinarea populației cu un șir larg de vaccinuri, începând cu primele zile de viață și pe parcursul întregii vieți. Astfel, acoperirea vaccinală a populației din vârstele țintă, la nivel național, ajunge să fie de peste 95%. Accesul la vaccinare îl au toate persoanele care nu au contraindicații medicale, iar vaccinurile corespund cerințelor internaționale de calitate, sunt păstrate și administrate în condiții corespunzătoare.
2. Problema lipsei de iod este o problemă de sănătate publică în Republica Moldova. Dezvoltarea unor programe naționale de îmbogățire a sării alimentare, făinii și apei potabile cu iod sunt măsuri de prevenire a maladiilor care rezultă din lipsa iodului în organism.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Parotidita epidemica (oreionul) este o boală infecțioasă acută, produsă de un virus care conduce la inflamarea [glandelor salivare](#). Cea mai frecventă localizare este la nivelul glandelor salivare parotide. Această boală este specifică vârstei copiilor și afectează, pe lângă glandele salivare (cel mai frecvent parotide), și [pancreasul](#), [sistemul nervos](#) și organele genitale. În cazul în care se îmbolnăvesc persoanele mature, există un risc mare de a face complicații. La nivel mondial este recomandată vaccinarea contra acestei infecții, care se efectuează în două etape: la vârsta de un an și de 6-7 ani.

În perioada anilor 90 sistemul sănătății din Republica Moldova s-a confruntat cu probleme financiare serioase, inclusiv nu ajungeau resurse suficiente pentru procurarea vaccinurilor. Copiii născuți în anii 90-91 urmau să fie revaccinați în 1996-1997. Însă, în această perioadă, din lipsă de fonduri, nu au fost procurate dozele necesare. Ulterior, situația financiară a sistemului s-a ameliorat, a început să fie implementat Programul Național de Imunizări, cu acoperirea adecvată a tuturor grupurilor de populație. Însă, pentru copiii nevaccinați contra oreionului în anii 96-97 nu s-a făcut revaccinarea. Ca urmare, în perioada 2007-2008 s-a declanșat o epidemie de oreion pe teritoriul întregii țări, fiind sensibilă mai ales generația tânără (de 16-18 ani) care nu a fost revaccinată conform schemei. Au urmat spitalizări masive în toată țara. Menționăm că printre complicațiile oreionului la maturi se înscrie și sterilitatea parțială (cca 13% din complicații), care se va putea observa doar în timp.

Astfel, din cauza unui management defectuos privind imunizarea populației, sute de copii au fost lipsiți de posibilitatea de a fi vaccinați, astfel fiindu-le încălcat dreptul de acces la măsurile preventive.

⁶⁷⁸ Art. 4-5 din Legea nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

⁶⁷⁹ Art.8, art.13 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

11.4.2. Dreptul la acces la servicii de sănătate

Fiecare persoană are dreptul la acces la servicii de sănătate conform necesităților. Serviciile de sănătate trebuie să garanteze accesul egal al fiecărei persoane, fără discriminare din motive financiare, domiciliu, tip de boală sau timpul adresării.

A fost menționat deja că dreptul la acces are mai multe părți componente: accesul nediscriminatoriu, accesul fizic; accesul economic și accesul la informație cu privire la sănătate.

Tuturor persoanelor le este asigurat accesul egal la serviciile de sănătate, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială⁶⁸⁰.

Principiul nediscriminării în acordarea asistenței medicale se regăsește în mai multe legi în vigoare⁶⁸¹. Este prevăzut dreptul pacientului la atitudine respectuoasă și umană din partea lucrătorilor medicali, indiferent de vârstă, sex, etnie, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase. Fiecărui pacient îi este asigurat accesul nelimitat și înscrierea la serviciile medicului de familie⁶⁸².

Persoanele sunt asigurate cu asistență medicală urgentă în caz de pericol pentru viață (accidente, îmbolnăviri acute grave etc.). Este garantată asistența medicală în situații extreme (calamități, catastrofe, avarii, intoxicații de masă etc.)⁶⁸³.

Persoanelor care se căsătoresc le este acordată gratuit asistența medicală înainte de căsătorie, inclusiv servicii de consultare cu privire la planificarea familiei. Femeile în cursul sarcinii, la naștere și după naștere au dreptul la asistență medicală gratuită acordată mamei și nou-născutului, indiferent de achitarea sau neachitarea primei de asigurare obligatorie de asistență medicală⁶⁸⁴.

Bolnavii de tuberculoză și persoanele cu HIV, bolnavii de SIDA sunt asigurați cu medicamente și tratați în mod gratuit⁶⁸⁵. În Republica Moldova se asigură accesul la examen medical gratuit în scopul diagnosticării virusului HIV și a maladiei SIDA. Toate femeile însărcinate au acces la testare gratuită la marcherii HIV. Nu se admite refuzul internării, accesului la servicii medicale din partea persoanelor HIV pozitiv sau solicitarea unor taxe sporite pentru prestarea serviciilor respective. Femeilor HIV pozitive însărcinate și nou-născuților lor li se garantează tratament antiretroviral (ARV) gratuit. Persoanele aflate în detenție au dreptul la tratament ARV și la cel contra maladiilor suplimentare⁶⁸⁶.

Bărbații și femeile au acces egal la servicii de ocrotire a sănătății reproductive. Adolescenții au dreptul la informare și la acces la servicii de ocrotire a sănătății reproductive⁶⁸⁷.

Persoanele cu dizabilități au dreptul la o atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorilor de servicii din domeniul sănătății, fără nicio discriminare pe criterii de dizabilitate. Acelor persoane le vor fi asigurate

⁶⁸⁰ Art. 16 din Constituția Republicii Moldova.

⁶⁸¹ Art. 1 din Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității; art.17 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁶⁸² Art. 5 din Legea nr.263-XVI din 27.10.20 privind drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁶⁸³ Art. 24 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁶⁸⁴ Art. 46 și art. 49 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995; art. 5 din **Legea nr.138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii**.

⁶⁸⁵ Art. 41, art. 44 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995; art. 17 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

⁶⁸⁶ Art.9, art.11, art.19, art.21, art.25 din Legea nr.23-XVI din 16.02.200 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA.

⁶⁸⁷ Art. 6 din **Legea nr.138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii**.

tratamentul și îngrijirea medicală individuală; servicii medicale în volumul și de calitate prevăzute de Programul Unic⁶⁸⁸.

Persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul la toate tipurile de tratament conform indicațiilor terapeutice. Minorii suferinzi de tulburări psihice beneficiază de toate drepturile și libertățile cetățenilor prevăzute de legislație⁶⁸⁹.

Exemplu de respectare a acestui drept

Centrul medicilor de familie din localitatea D. este asigurat cu medici conform normelor în vigoare. Centrul este dotat cu echipament de diagnostic, are un laborator echipat modern, pacienții sunt înscrisi preventiv la medici pentru consultații. În Centru sunt oferite servicii de diagnostic, tratament în condiții de spitalizare de zi (ambulator), se realizează programe de informare și educare în domeniul sănătății, vaccinarea și măsuri de profilaxie. În caz de necesitate, mai ales când sunt cazuri de maladii complicate, sunt invitați pentru consultație medici specialiști din centre specializate. Accesul la serviciile de asistență medicală primară este asigurat tuturor persoanelor din localitate, indiferent de vârstă, statut social sau situație economică.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Pacientul R., de etnie rromă, s-a adresat pentru asistență medicală de urgență în instituția medicală de circumscripție. Pacientul avea piciorul fracturat în urma unui conflict cu vecinii. Medicii de gardă acordau asistență altor persoane care se adresau și nu atrăgeau atenția cuvenită pacientului R., care a așteptat fără a fi consultat timp de 3 ore pe coridorul instituției. La adresarea pacientului de a fi consultat, unul dintre lucrătorii medicali i-a răspuns: „Voi, țiganilor, mai întâi nu fiți agresivi și nu vă bateți... ca să nu ajungeți la noi. Acum așteptați, că așa vă trebuie, ca să vă mai liniștiți”.

Astfel, a fost limitat accesul bolnavului la servicii de urgență, fiind discriminat pe bază de etnie.

2. Doamna D. a făcut o intoxicație alimentară gravă. A solicitat asistența medicală de urgență. Medicul sosit la domiciliu a inițiat procedura de spălătură gastrică. Doamna D. a informat medicul că este purtătoare de virusul HIV. La aflarea acestei informații, medicul și-a strâns lucrurile și a plecat, refuzând să continue acordarea ajutorului medical. El a argumentat că pacienților cu HIV trebuie să li se acorde ajutor medical în instituții speciale. La rugămintea pacientei de a fi transportată la una din aceste instituții, unde ar putea fi ajutată, medicul i-a răspuns brutal că nu este serviciu de taxi și a plecat, lăsând-o pe bolnavă în stare gravă.

Pacientei i-a fost încălcat dreptul la acces la servicii medicale, fiind discriminată pe bază de statut HIV pozitiv.

11.4.3. Dreptul la informare

Fiecare persoană are dreptul să obțină toate informațiile referitoare la starea de sănătate, la serviciile de sănătate și modalitatea cum poate să le folosească, precum și la tot ce-i poate oferi cercetarea științifică și inovația tehnologică.

Articolul 34 al *Constituției Republicii Moldova* se referă expres la dreptul persoanei la informare și acces la informația care poartă atât caracter public, cât și personal sau privat. Informarea cetățenilor trebuie să fie corectă.

Oricare persoană are dreptul la acces la informațiile cu caracter personal despre sine, să afle cine și în ce scop le-a utilizat, utilizează sau intenționează să utilizeze aceste informații; să facă copii de pe documentele, informațiile despre sine sau de pe unele părți ale acestora⁶⁹⁰.

⁶⁸⁸ Art. 42 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

⁶⁸⁹ Art. 5, art. 5¹ din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 cu privire la sănătatea mentală.

Pacientul are dreptul de a cere informații privind starea sănătății, să cunoască situația reală despre starea sa, despre procedurile medicale ce i se fac, despre riscul lor și efectul terapeutic, despre alte metode posibile de tratament⁶⁹¹. Pacientul are dreptul să consulte datele înscrise în fișa de observație medicală sau în alte documente care îl privesc. Pacientul are dreptul să solicite în scris informații de la medici sau de la instituțiile medicale.

Astfel, dacă un pacient dorește să cunoască datele din fișa sa medicală deschisă în spital, el are dreptul să solicite administrației instituției copia acestui document, iar instituția este obligată să-i ofere copia deplină. În cazul în care informația solicitată necesită timp pentru pregătire (de ex., dosarul medical se află în arhiva instituției etc.), aceasta va fi pusă la dispoziția solicitantului, în baza cererii scrise, nu mai târziu de 15 zile de la înregistrarea cererii⁶⁹².

În cazul în care pacienții sunt copii /adolescenți, părinții, tutorele sau curatorul au dreptul, conform legii, la obținerea informațiilor despre starea sănătății și toate procedurile medicale aplicate⁶⁹³.

Pacientul are dreptul să primească informația într-un limbaj cât mai accesibil nivelului lui de înțelegere, iar când pacientul nu cunoaște limba oficială, instituția medicală trebuie să-i asigure traducerea informațiilor solicitate⁶⁹⁴.

În cazul acordării asistenței psihiatrice, persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul la informații privind drepturile sale, starea sănătății psihice, caracterul tulburărilor psihice, asistența psihiatrică acordată și metodele de tratament, explicate într-o formă clară, pe înțelesul pacientului, ținându-se cont de starea lui psihică⁶⁹⁵.

Acest drept este asigurat și persoanelor cu dizabilități, care pot să solicite informații despre procedurile medicale ce li se aplică, despre riscul potențial pe care îl comportă acestea și eficacitatea lor terapeutică, despre metodele posibile, de asemenea despre diagnosticul, pronosticul și evoluția tratamentului și despre recomandările profilactice, într-o formă accesibilă gradului lor de înțelegere⁶⁹⁶.

Orice persoană are dreptul la informații detaliate referitoare la sănătatea reproducerii, inclusiv referitoare la rezultatele investigațiilor, metodele de tratament, riscurile legate de acestea, variantele posibile de intervenții medicale, rezultatele posibile ale tratamentului efectuat. Adolescenții au dreptul la informare și la acces la servicii de ocrotire a sănătății reproducerii, expuse pe înțelesul lor și conform nevoilor⁶⁹⁷.

Persoanele aflate la evidență în legătură cu tuberculoza și bolnavii de tuberculoză au dreptul la obținerea informației, în mod accesibil, despre caracterul bolii de care suferă, despre metodele de investigare și de tratament aplicate⁶⁹⁸.

Orice persoană care solicită testarea la HIV are dreptul la informare amplă despre această infecție (consiliere) atât înainte, cât și după testare⁶⁹⁹.

⁶⁹⁰ Art. 8 din Legea nr.982-XV din 11.05.2000 privind accesul la informație.

⁶⁹¹ Art. 27 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995; art. 5 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁶⁹² Ordinul nr. 303 din 06.05.2010 cu privire la asigurarea accesului la informația privind propriile date medicale și lista intervențiilor medicale care necesită perfectarea acordului informat
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335046>

⁶⁹³ Art. 50 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁶⁹⁴ Art. 11 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁶⁹⁵ Art. 5 și art. 9 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

⁶⁹⁶ Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, art.42.

⁶⁹⁷ Art. 4 și art. 6 din Legea nr.138 din 15.06.2012 cu privire la sănătatea reproducerii.

⁶⁹⁸ Art. 17 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

În cazul în care persoanele sunt incluse în cercetări clinice, acestea trebuie să fie informate detaliat despre conținutul testărilor, proprietățile medicamentului nou testat, efectul așteptat, posibilele complicații și riscul la care vor fi supuse⁷⁰⁰.

Dacă pacientul acceptă o procedură de donare sau transplant de organ ori țesuturi, acesta trebuie să fie informat pe deplin despre scopul și natura procedurilor, despre posibilele riscuri și urmări. Colectarea de țesuturi sau celule de la minori se poate face numai cu consimțământul autorității tutelare sau al fiecăruia dintre reprezentanții legali ai minorului. Refuzul scris, verbal sau în orice alt mod al minorului împiedică orice prelevare⁷⁰¹.

Exemple de respectare a acestui drept

1. Pacientul X. s-a adresat la medic cu o problemă de sănătate. Medicul l-a informat despre necesitatea unor investigații pe care trebuie să le efectueze pentru a fi stabilit un diagnostic corect. Când a primit rezultatele de la laborator, medicul a explicat pe înțelesul pacientului care este problema de sănătate și diagnosticul stabilit. Medicul a menționat că această boală poate fi tratată chirurgical, însă există rezultate bune și în cazurile în care se încearcă tratamentul terapeutic. Medicul explică riscurile și părțile pozitive pentru fiecare din aceste două posibilități de tratament. Pacientului i se oferă timp să se gândească pentru a lua o decizie. În timpul discuției cu medicul, pacientul adresează întrebări pentru clarificare, la care primește răspunsuri pe înțelesul său.
2. În instituția medicală, în locurile de acces public, sunt afișate informații cu referire la factorii de risc pentru sănătate, necesitatea măsurilor de profilaxie, sunt descrise căile de protecție față de unele infecții. Informația este oferită în toate limbile vorbite în localitatea respectivă, în termeni accesibili populației. Sunt puse la dispoziție diverse surse de informare suplimentară, care pot fi luate cu sine (broșuri, pliante). În instituție activează un birou pentru consultare, unde persoanele se pot adresa în caz dacă au întrebări suplimentare cu referire la riscurile pentru sănătatea lor și căile de prevenire. Informațiile despre acest birou (telefon, amplasare) sunt afișate în locurile vizibile pentru public. Instituția are o pagină web unde plasează toată informația de interes public.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Un pacient s-a adresat la medic pentru a i se explica diagnosticul și tratamentul aplicat. Medicul îi refuză solicitarea din motive că pacientul nu are cunoștințe suficiente în domeniul medical pentru a înțelege cauza bolii de care suferă și precum că este mai bine pentru pacient să nu cunoască situația reală despre boală, deoarece aceasta îi poate provoca stres.

2. Pacientul este un bărbat de 56 de ani, care are o tumoră pe intestin. Medicul oncolog a discutat despre operația care urmează a fi făcută doar cu feciorul acestuia. După intervenție, pacientul este surprins și indignat de faptul că i s-a făcut stomă (orificiul intestinului este scos prin peretele abdominal) fără a fi discutată problema cu el. El s-a revoltat că nu a fost informat despre rezultatele tratamentului pe care medicii au decis să i-l aplice.

11.4.4. Dreptul de a consimți (de a da acordul, a accepta)

Fiecare persoană are dreptul de acces la toate informațiile care i-ar putea permite să participe în mod activ la deciziile cu referire la propria sănătate; această informare este o condiție obligatorie înainte de orice procedură medicală sau tratament, inclusiv participarea în cercetarea științifică.

⁶⁹⁹ Legea nr. 23-XVI din 16.02.2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA.

⁷⁰⁰ Art. 12 din Legea nr.1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente.

⁷⁰¹ Art. 19 și art. 24 din Legea nr. 42 din 06.03.2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane.

Dreptul de a accepta sau de a da acordul pornește de la principiul respectului demnității persoanei, a integrității ei fizice și psihice. Nimeni nu poate fi supus unui tratament sau proceduri medicale în mod forțat, fără acordul său, doar decât în cazurile prevăzute de lege⁷⁰².

Consimțământul/acordul pacientului este necesar pentru orice procedură medicală propusă (profilactică, diagnostică, terapeutică, recuperare). Exprimarea consimțământului pacientului căruia îi este afectat discernământul, fie temporar sau permanent, are loc prin intermediul reprezentantului legal sau rudei apropiate a pacientului⁷⁰³.

Pentru intervențiile medicale cu risc sporit (intervenții chirurgicale), consimțământul/acordul pacientului se colectează obligatoriu în formă scrisă, prin completarea unui formular special din documentația medicală, denumit *acord informat*⁷⁰⁴.

Astfel de acord se semnează de către pacient pentru efectuarea oricăror intervenții sau proceduri medicale, chiar și atunci când i se iau anumite probe, adică se colectează sânge sau părți din țesuturi.

Pacientul nu poate fi fotografiat, filmat sau demonstrat ca obiect de studiu (pentru instruirea studenților) într-o instituție medicală, fără consimțământul scris al acestuia sau al reprezentantului său legal⁷⁰⁵.

În cazul în care pacientul sau reprezentantul său legal refuză procedura medicală propusă de medici, acest refuz trebuie să fie exprimat în scris. Totodată, pe formularul de refuz trebuie să fie și semnătura medicului curant, a reprezentantului administrației instituției, în cazuri excepționale – semnătura membrilor unui consiliu medical al instituției medicale respective.

Testarea la marcherii HIV se face doar în baza consimțământului scris, benevol și informat al persoanei. Testarea minorilor la marcherii HIV se face atât în baza acordului scris al minorului, cât și al reprezentantului legal, iar în cazul în care este imposibil de a obține acordul reprezentantului, este suficient acordul benevol, în scris, doar al minorului⁷⁰⁶.

Lucrătorii medicali trebuie să asigure implicarea persoanelor cu dizabilități în procesul de luare a deciziilor cu privire la starea sănătății lor în toate cazurile, cu excepția cazurilor în care există o amenințare gravă pentru sănătatea sau viața lor. Persoanele cu dizabilități își oferă acordul privind intervenția medicală în mod personal, semnând acordul informat sau refuzul benevol⁷⁰⁷.

Tratamentul, examenul psihiatric, spitalizarea pentru persoanele care suferă de tulburări psihice sunt aplicate doar cu acordul acestora. Persoanelor în vârstă de până la 18 ani, precum și persoanelor declarate incapabile, în modul stabilit de lege, li se acordă asistență psihiatrică la cererea sau cu consimțământul reprezentanților lor legali⁷⁰⁸.

Colectarea de organe de la cadavre (donare de organe) este posibilă dacă există consimțământul persoanei respective exprimat înainte de deces. În cazul în care consimțământul lipsește, donarea este posibilă dacă nu a fost exprimat refuz în scris pentru donare din partea a cel puțin unui membru major al familiei, al altor rude de gradul I sau al reprezentantului legal al decedatului⁷⁰⁹.

⁷⁰² Art. 51 din Constituția Republicii Moldova.

⁷⁰³ Art. 23 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁰⁴ Art. 13 din Legea nr.263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁰⁵ Art. 14 din Legea nr.263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁰⁶ Art. 13 din Legea nr. 23-XVI din 16.02.2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA.

⁷⁰⁷ Art. 42 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

⁷⁰⁸ Art. 4 și art. 5 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

⁷⁰⁹ Art. 13 din Legea nr. 42 din 06.03.2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane.

Orice femeie și orice bărbat au libertatea de a decide asupra numărului de copii proprii și asupra momentului nașterii acestora, precum și asupra problemelor ce țin de sănătatea reproducerii, fără constrângere și fără influență din exterior. Metodele de contracepție voluntară chirurgicală se pot aplica numai la cererea solicitantului și în baza consimțământului informat al acestuia⁷¹⁰.

Este important de menționat că legislația prevede că nimeni nu poate fi supus sterilizării forțate. Sterilizarea chirurgicală se va face doar voluntar, cu acordul benevol al persoanelor, la dorința persoanei sau la indicația medicului⁷¹¹.

Testările clinice și cercetarea pe oameni poate fi făcută doar cu acordul persoanelor. În cazul în care pacientul este un minor sau o persoană incapabilă de a decide, acordul scris se semnează obligatoriu de către reprezentantului lor legal⁷¹².

Tratament coercitiv (impus, forțat)

Legea presupune situații în care tratamentul pacientului poate fi realizat fără acordul acestuia, în mod coercitiv (forțat). În această categorie sunt incluși bolnavii de tuberculoză în formă activă care refuză tratamentul benevol, încalcă regimul prescris ori abuzează de băuturi alcoolice sau folosesc substanțe narcotice; bolnavii psihici lipsiți de discernământ, care pot pune în pericol viața sau integritatea corporală proprie sau a altor persoane; persoanele care au contactat cu bolnavii de boli venerice și se sustrag de la examenul medical și tratament⁷¹³.

Bolnavul cu formă contagioasă a tuberculozei care încalcă regimul prescris sau care refuză examenul medical de diagnosticare a tuberculozei sau de la tratamentul tuberculozei este internat în temeiul unei hotărâri judecătorești în instituție ftiziopneumologică specializată pentru tratament coercitiv/forțat⁷¹⁴.

Examenul psihiatric poate fi efectuat fără consimțământul persoanei sau al reprezentantului ei legal în cazul în care aceasta săvârșește acțiuni ce servesc drept temei pentru presupunerea unor tulburări psihice grave, care condiționează pericolul nemijlocit pentru sine sau pentru cei din jur și/sau dăunează grav sănătății sale dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică⁷¹⁵.

Dreptul copiilor de a consimți

Capacitatea deplină de exercițiu a persoanei începe la data când persoana devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani.

Tutela se instituie asupra persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu și asupra minorilor în vârstă de până la 14 ani, după caz. Tutorele este reprezentantul legal al persoanei care se află sub tutelă și încheie fără mandat în numele și în interesul ei actele juridice necesare.

Curatela se instituie asupra minorilor în vârstă de la 14 la 18 ani, precum și asupra persoanelor fizice limitate în capacitate de exercițiu de către instanța de judecată din cauza consumului abuziv de alcool, consumului de droguri și de alte substanțe psihotrope. Curatorul își dă consimțământul la semnarea actelor juridice pe care persoana fizică ce se află sub curatelă nu are dreptul să le încheie de sine stătător. Curatorul ajută persoana care se află sub curatelă în realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor și o protejează împotriva abuzurilor din partea altor persoane⁷¹⁶.

⁷¹⁰ Art. 4 și art. 5 din Legea nr.138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

⁷¹¹ Art. 31 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷¹² Art. 12 din Legea nr.1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente.

⁷¹³ Art.42, art.44 și art.45 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷¹⁴ Art.13 și art.15 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

⁷¹⁵ Art. 11, art. 22 și art. 27 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

⁷¹⁶ Art. 33 și art. 34 din Codul civil al RM nr.1107 din 06.06.2002.

În calitate de pacient, persoana își poate exprima consimțământul/acordul **din ziua împlinirii vârstei de 16 ani**. Dacă pacientul are mai puțin de 16 ani, consimțământul este dat de reprezentantul său legal. În caz de pericol de moarte sau de amenințare gravă a sănătății pacientului, atunci când este imposibil de avut consimțământul reprezentantului legal, procedura medicală se poate desfășura fără acest acord, la decizia medicului, cu scop de salvare a vieții și în beneficiul pacientului⁷¹⁷.

În cazul unor decizii ce țin de sănătatea reproducerii pentru minorii de vârstă **de până la 16 ani**, este necesar acordul exprimat atât de minor, cât și de reprezentantul legal al acestuia. Dacă este imposibil de a obține consimțământul reprezentantului legal al minorului și când serviciile medicale sunt indicate pentru a păstra viața și sănătatea acestuia, este suficient doar acordul minorului⁷¹⁸.

Exemplu de respectare a acestui drept

Pacientul D. are nevoie de o operație chirurgicală. Medicul M. consideră că pacientul este în stare să înțeleagă toate informațiile relevante, este capabil de a lua o decizie în cunoștință de cauză. El întreabă dacă pacientul dorește să discute despre sănătatea sa în prezența soției sale. Pacientul D. răspunde afirmativ, astfel soția este invitată să se alăture. Apoi, Medicul M. discută cu cuplul despre starea de sănătate a dlui D. și oferă toate informațiile cu privire la diagnostic, tratamentul necesar, riscurile și beneficiile asociate cu operația propusă, precum și aspectele financiare și rezultatele așteptate în caz de neaplicare a tratamentului. După ce răspunde la unele întrebări, explică aspectele legate de anestezie și de îngrijirea de după operație, medicul M. solicită pacientului să semneze acordul informat.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. La medicul ginecolog se adresează o tânără familie, dl. N. și dna A., pentru consultare în domeniul planificării familiei. Cuplul își dorește copii mai târziu și solicită sfatul medicului în alegerea celei mai eficiente și sigure metode de contracepție. Medicul cunoaște că ambele persoane sunt purtătoare de HIV și, în opinia sa, este categoric împotriva ca acest cuplu să aibă copii. Ginecologul recomandă legarea trompelor uterine ca fiind una dintre cele mai eficiente și sigure metode, fără urmări negative asupra organismului femeii, cum o au, de exemplu, pastilele. Ambii parteneri acceptă această metodă și curând pacienta este sterilizată. Medicul a evitat să spună că această formă de sterilizare este ireversibilă și că cuplul nu va mai putea avea copii.

După puțin timp, dl. N. vine supărat la medicul ginecolog cu acuzații că ei nu vor mai putea avea copii. El consideră că medicul „*le-a distrus familia și viitorul*”. Dlui N. i-a fost explicată detaliat, de către un prieten, procedura sterilizării chirurgicale și consecințele ei. El acuză medicul că acesta nu i-a prezentat informația corectă și completă. Dl. N. spune: „*Nici eu și nici soția mea nu am înțeles că această procedură este ireversibilă. Ne-ați spus cu totul altceva. Nu am dat consimțământul pentru aceasta!*”.

1. Pacientul F. are nevoie de o operație chirurgicală. Medicul C. consideră că nu trebuie să deranjeze pacientul și discută situația lui separat, doar cu soția acestuia. El îi oferă toate informațiile cu privire la starea de sănătate a soțului, tratamentul necesar, riscurile asociate și beneficiile, aspectele financiare, precum și rezultatele așteptate în caz de neaplicare a tratamentului. Soția pacientului acceptă intervenția chirurgicală și semnează formularul de consimțământ informat. Astfel, din punct de vedere legal, semnarea acordului de către altă persoană, în cazul în care pacientul era în plin discernământ, este o încălcare gravă a drepturilor pacientului respectiv.
2. Persoana L., de 18 ani, s-a adresat la Serviciul de Urgență cu o fractură a claviculei pe dreapta. După acordarea primului ajutor (efectuarea unui pansament cu ghips), pacientul a fost îndreptat în secția de traumatologie pentru efectuarea unei operații la claviculă. Operația a fost programată planic. În ziua stabilită, la ora 9, pacientul L. s-a prezentat însoțit de părinți. Medicul R., după examinare, a decis să opereze. Medicul nu a informat pacientul, înainte de administrare, despre medicamentul care urma să fie administrat pentru anestezie, nu a solicitat consimțământul pacientului și nici nu a

⁷¹⁷ Art. 28 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷¹⁸ Art. 6 din Legea nr.138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

Întrebat pacientul sau părinții lui dacă acesta are alergie la medicamente. Medicul R. nu a făcut proba de sensibilitate, care este obligatorie, pentru a se convinge că pacientul poate suporta acest medicament. Din cauza reacțiilor alergice grave apărute după administrarea preparatului, pacientul a decedat.

Potrivit concluziei medicilor legiști, decesul a survenit după șocul anafilactic cauzat de reacția alergică a organismului la medicamentul administrat. Cauza penală de învinuire a medicului a fost trimisă în judecată. Medicul R. a fost declarat vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 115¹ CP al RM, a fost amendat cu 200 de salarii minime, cu suspendarea dreptului de a practica activitatea medicală timp de 3 ani.

11.4.5. Dreptul la libera alegere

Fiecare persoană are dreptul de a alege liber din un șir de proceduri de tratament și de furnizori de servicii, în urma unei informări largi și adecvate.

Dreptul la libera alegere ar putea fi interpretat în două moduri:

- dreptul de a alege în mod liber asupra tipului diferit de tratament, care reiese din drepturile de a primi informații și de a oferi acordul informat pentru tratamentele oferite, precum și
- dreptul de a alege sau schimba instituția medicală sau medicul.

Pacientul are libertatea de a alege medicul de familie și instituția medicală primară⁷¹⁹. Pacientul are dreptul să își schimbe medicul de familie, în funcție de disponibilitatea locală a acestor specialiști. Pentru realizarea acestui drept, în cadrul fiecărei instituții medicale trebuie să fie afișate listele cu medicii de familie și modul de alegere a acestora⁷²⁰.

Femeile gravide au dreptul la libera alegere a medicului și a instituției medico-sanitare care acordă asistență medicală la și după naștere, cu excepția cazurilor în care, conform indicațiilor medicale, este necesar ca femeia să fie direcționată de lucrătorii medicali la un nivel mai avansat de servicii medicale⁷²¹.

Pacientul sau reprezentantul lui legal sunt actorii principali în luarea deciziei referitoare la intervenția medicală. Pacientul are dreptul la posibilitatea unei opinii medicale suplimentare (să solicite opinia unui alt specialist)⁷²².

Persoanele suferinde de tulburări psihice au dreptul să invite orice specialist, cu consimțământul acestuia, care să participe la acordarea de asistență psihiatrică sau să conlucreze în comisia medicală⁷²³.

Drepturile la reproducere se realizează conform voinței și intereselor persoanei fără a leza libertățile și interesele legitime ale altor persoane. Statul ne se implică în realizarea dreptului la luarea liberă a deciziilor în privința nașterii copiilor, precum și asupra problemelor ce țin de sănătatea reproducerii, fără constrângere și fără influență din exterior⁷²⁴.

Persoanele au dreptul de a decide participarea sau refuzul participării/continuării în testări/cercetări clinice⁷²⁵.

⁷¹⁹ Art. 2 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷²⁰ Art. 8 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷²¹ Art. 33¹ din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷²² Art. 5 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului; art. 18 din Legea nr. 264 din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic.

⁷²³ Art. 5 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

⁷²⁴ Art. 4 și art. 8 din Legea nr.138 din 15.06.2012 cu privire la sănătatea reproducerii.

⁷²⁵ Art. 12 din Legea nr.1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente.

Exemplu de respectare a acestui drept

Conform legislației în vigoare, în fiecare an, instituțiile de asistență medicală primară colectează cererile de la persoanele asigurate cu referire la înscrierea în listele medicului de familie. Instituția afișează lista medicilor de familie angajați și pacienții au posibilitatea de a depune cererile la administrația instituției pentru alegerea medicului, atunci când aceasta se dorește. Drept urmare, pe parcursul anului ulterior, pacienții au posibilitatea să fie monitorizați și tratați de medicul de familie pe care l-au ales.

Exemple de încălcare a acestui drept

Pacienta X. se adresează la clinica publică pentru investigații cu anumite probleme de sănătate. După ce a analizat rezultatele testelor efectuate, medicul curant informează pacienta despre faptul că are o tumoare la glanda mamară și că este necesară o intervenție chirurgicală amplă cu rezecția glandei mamare, a coastelor și mușchilor adiacenți, ceea ce presupune o mutilare serioasă a corpului. Pacienta cunoaște detaliile unei astfel de intervenții, deoarece a avut o mătușă care a suferit de o maladie similară și a fost operată exact prin aceeași metodă. Doamna X. nu dorește să treacă experiența mătușii decedate, dar cunoaște că există și metoda medicamentoasă de tratament a bolii și că sunt înregistrate multe rezultate pozitive după aceasta. Pacienta își exprimă dorința de a începe tratamentul prin metoda nechirurgicală, însă medicul insistă să fie operată, deoarece este convins că cea mai bună metodă este cea chirurgicală, având mai multe șanse de vindecare. Pacienta refuză intervenția și își asumă tot riscul în cazul în care metoda aleasă (tratament neinvaziv) nu va fi eficientă pentru boala ei. Medicul refuză în general să o trateze prin metoda solicitată și o informează că, în cazul în care ea nu este de acord cu decizia lui profesională, refuză să o trateze și îi cere să își caute alt medic.

Este evident că medicii nu au voie să impună sau să influențeze agresiv pacienții, fără să le respecte dreptul lor la decizie. Pacientul poate să-și asume acest drept doar atunci când este pe deplin informat despre riscuri și urmări, are argumente clare în favoarea unei decizii luate. Medicul trebuie să îi accepte decizia și să îi acorde asistența medicală solicitată.

11.4.6. Dreptul la respectarea intimității și la confidențialitate

Fiecare persoană are dreptul la confidențialitatea informațiilor personale, referitoare la starea lui de sănătate, procedurile terapeutice sau de diagnostic, precum și la protecția datelor personale din cadrul examinărilor de diagnostic, despre vizitarea specialiștilor și, în general, despre tratamentele medicale/chirurgicale aplicate.

Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată a cetățenilor⁷²⁶.

Informația cu caracter personal reprezintă datele ce se referă la o persoană și fac posibilă identificarea acesteia, iar dezvăluirea acestei informații constituie o violare a intimității persoanei. Fiecare persoană are dreptul la oferirea consimțământului atunci când divulgarea informației cu caracter personal poate atinge anumite interese personale⁷²⁷.

Informațiile despre solicitarea asistenței medicale, despre starea sănătății, diagnostic și alte date obținute de medic în examinarea și tratamentul pacientului constituie *informații personale* și nu pot fi divulgate⁷²⁸.

Lucrătorii medicali au obligația de a păstra secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului⁷²⁹.

Toate datele privind identitatea și starea pacientului, rezultatele investigațiilor, diagnosticul, pronosticul, tratamentul, precum și datele cu caracter personal sunt confidențiale și urmează a fi protejate și după moartea

⁷²⁶ Art. 28 din Constituția Republicii Moldova.

⁷²⁷ Art. 8 din Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informații.

⁷²⁸ Art. 3 din Legea nr.133 din 08.07.2011cu privire la protecția datelor cu caracter personal.

⁷²⁹ Art. 14 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 1995.

acestui. Produsele biologice, inclusiv organele și țesuturile, din care pot fi derivate date identificabile despre pacient sunt protejate prin confidențialitate⁷³⁰.

Persoanele care solicită testarea la HIV sau care sunt diagnosticate cu HIV au dreptul la confidențialitatea deplină a datelor⁷³¹.

Persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul la o intimitate adecvată în instituțiile de sănătate mentală. Informațiile despre tulburările psihice, despre solicitarea de asistență psihiatrică și tratament într-o instituție de psihiatrie, precum și alte informații despre starea sănătății psihice a persoanei constituie *secret medical* apărut de lege⁷³².

Datele referitoare la tratamentul infertilității prin aplicarea tehnologiilor de asistare medicală a reproducerii umane sunt confidențiale și constituie un secret medical. Serviciile de consiliere pentru contracepție se acordă de către personalul special pregătit în acest sens și în spații care să asigure confidențialitatea. Orice informație legată de tratamentul infertilității prin aplicarea metodelor de fertilizare in vitro constituie un secret medical și nu va fi transmis altor persoane fără consimțământul cuplului. În cazul donării anonime de celule sexuale, se va garanta păstrarea confidențialității donatorului⁷³³.

Exemple de respectare a acestui drept

1. Ministerul Sănătății a acceptat de a exclude din formularele pentru concediul de boală descrierea diagnosticului bolii, din cauza căreia angajatul s-a aflat în concediu medical. Această decizie vine în susținerea dreptului la confidențialitate. Astfel, angajatorul nu va avea acces la informația despre tipul bolii al angajatului și starea lui de sănătate, ceea ce reprezintă informații confidențiale ale angajatului.

2. Pacienta K., în vârstă de 16 ani, a consultat un medic specialist cu privire la problemele de sănătate a reproducerii, fără a informa părinții despre aceasta. Mama pacientei, aflând despre vizita fiicei la instituția medicală respectivă, a întrebat medicul despre faptul dacă K. nu este însărcinată. Pacienta a cerut confidențialitate deplină și nu a dat acordul pentru ca mama ei să cunoască date despre starea ei de sănătate. Medicul nu a dezvăluit informațiile medicale de care dispunea, reieșind din vârsta pacientei sale și statutul de confidențialitate.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Polițistul de sector adresează Spitalului de Psihiatrie un demers prin care solicită informații privind tratamentul cet. M. și diagnosticul stabilit. Demersul a fost unul nemotivat, deoarece a fost înaintat înafara oricărui dosar penal. Spitalul de Psihiatrie a eliberat polițistului informația solicitată despre pacient. Ulterior, informația personală despre cet. M. ajunge să fie cunoscută de către vecinii lui. M. se adresează în instanță cu o cerere împotriva Spitalului de Psihiatrie și a polițistului, reclamând violarea dreptului la viața privată și divulgarea datelor confidențiale. M. a solicitat recunoașterea violărilor și recuperarea daunelor morale. Instanța recunoaște cazul de încălcare a dreptului pacientului.
2. În una din clinicele de asistență medicală primară din municipiul Chișinău a fost luată decizia ca, în scopul de a ușura lucrul cu documentele, fișele medicale ale pacienților să fie marcate cu anumite simboluri de diferite culori. Astfel, unul din marcaje a fost un cerc galben în colțul de sus din dreapta pentru fișele pacienților cu HIV. Pacienții purtători de HIV au depus o plângere referitor la această decizie deoarece le încalcă dreptul la confidențialitate - fișele cu cerc galben se evidențiau imediat atunci când alte persoane le puteau vedea (spre exemplu, stând în rând la ușa unui medic specialist, cei din jur puteau observa semnul de distincție de pe fișa persoanei de alături). Instanța de judecată a decis în favoarea pacienților și a impus instituția să anuleze marcajele folosite.

⁷³⁰ Art. 12 din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷³¹ Art. 14 din Legea nr. 23 din 16.02.2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA.

⁷³² Art. 9 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

⁷³³ Art. 5, art. 9, art. 11 și art. 12 din Legea nr.138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

11.4.7. Dreptul la respect pentru timpul pacientului

Fiecare persoană are dreptul să primească tratamentul de care are nevoie, într-o anumită perioadă necesară de timp, în funcție de gradul de urgență al bolii.

Acest drept nu este menționat în mod specific în legislația națională. Cu toate acestea, legislația prevede că asistența medicală este inițiată fără întârziere în caz de urgențe clinice, chiar și fără acordul pacientului (de exemplu, atunci când un pacient este fără conștiință) și fără consimțământul reprezentantului lui/ei legal (în cazul în care reprezentantul legal nu a putut fi contactat din cauza constrângerilor de timp).

Toate persoanele din Republica Moldova sunt asigurate cu asistență medicală urgentă și au dreptul la asistență medicală în caz de urgențe medicale cu pericol pentru viață (accidente, îmbolnăviri acute grave etc.) prin intermediul serviciului de asistență medicală urgentă (ambulanță), de asistență medicală primară (medicul de familie), cât și prin instituții medico-sanitare spitalicești, indiferent de prezența sau lipsa poliței de asigurare⁷³⁴.

Asistența psihiatrică de urgență este garantată de stat. În cazul acordării de asistență psihiatrică, persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul să fie spitalizată în staționarul de psihiatrie doar pentru durata examenului medical și a tratamentului⁷³⁵.

Deoarece dezvoltarea tuberculozei ca maladie este foarte periculoasă pentru pacient, este foarte important de organizat accesul pacienților, în regim urgent, la măsuri de profilaxie și tratament. Astfel, bolnavul cu formă activă a tuberculozei este izolat și tratat cât mai timpuriu în condiții de spital specializat pe tot parcursul cât elimină bacteria tuberculozei. Termenul spitalizării este determinat de rezultatele tratamentului și starea bolnavului⁷³⁶.

Notă:

În conformitate cu legislația națională, dreptul la respectarea timpului pacienților este legat de obligația medicului de a asigura tratamentul în timp util și adecvat. În cazul în care se încalcă standardul medical menționat, trebuie să fie obținută o evaluare din partea unui expert medical competent pentru a stabili ce daune sau pierderi au rezultat din întârzierea tratamentului medical și dacă întârzierea a dus la creșterea riscului.

Exemple de respectare a acestui drept

1. Bolnavul locuiește într-un sat îndepărtat de centrul raional și se află într-o stare gravă de sănătate. Familia bolnavului solicită asistența serviciului de urgență. Echipa serviciului de urgență din centrul raional, dispunând de mijloace de transport și echipamentul adecvat, a reușit să ajungă la timp în localitatea bolnavului și să-i acorde asistența necesară, care i-a salvat viața.

2. Cetățeanul A. trăiește sub pragul sărăciei și are dreptul la tratament medical gratuit, datorită programului guvernamental special pentru asigurări de sănătate. În urmă cu trei luni a fost diagnosticat cu o formă severă de boală a sistemului urinar, care îi cauzează suferință și durere și face dificilă urinarea. Din cauza situației în care se află, pacientului A. i-a fost oferită prioritate față de alți pacienți din lista de așteptare a spitalului și a fost operat la câteva zile după internare.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Cetățeanca S. a născut prematur gemeni în maternitatea centrului raional. Starea copiilor este gravă și medicii solicită transferarea copiilor la Chișinău, deoarece instituția raională nu are echipamentul necesar pentru întreținerea vieții nou-născuților prematuri. A fost apelat serviciul Aviasan, rolul căruia

⁷³⁴ Art. 20 din Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28.03.1995; art. 8 din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷³⁵ Art. 5 și art. 16 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 cu privire la sănătatea mentală.

⁷³⁶ Art. 16 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

este să intervină rapid în cazuri de maximă urgență. Serviciul Aviasan a răspuns că la moment tot transportul disponibil este ocupat și că nu dispun de autovehicule libere pentru transportarea copiilor și mamei lor. Din cauza transportării întârziate a copiilor în instituția specializată republicană, unul dintre copii nu a supraviețuit.

2. Pacienta F. a fost internată în seara zilei de sâmbătă într-un spital raional conform îndreptării medicului de familie cu suspjecție la meningită. Femeia a fost ținută fără tratament adecvat până luni după amiază, când a fost consultată de medicul infecționist, care a ignorat plângerile femeii la durere în picioare. Medicul infecționist ar fi trebuit să transfere această pacientă imediat la un spital dotat cu echipamente, deoarece starea ei era prea gravă pentru capacitățile care erau în acel spital raional. Însă, medicul a transferat-o abia peste 2 săptămâni, când femeia avea deja complicații severe, cu paralizia totală a picioarelor. Dacă ar fi fost transferată mai devreme, la un centru medical de alt nivel, ar fi existat probabilitatea de a evita apariția acestor complicații și femeia s-ar fi însănătoșit. A fost pierdut timp important în acordarea asistenței medicale de calitate acestei paciente.
3. Pacientul S. se adresează la policlinică cu acuze de dureri de cap. Medicul a examinat superficial pacientul și fără a face investigații suplimentare i-a prescris pastile analgezice. Peste două săptămâni pacientul se adresează repetat la medic, cu plângeri precum că durerea persistă. Medicul a insistat să continue tratamentul prescris anterior. Peste o perioadă de timp, deoarece durerea nu a încetat, pacientul s-a adresat la un centru de diagnostic. După un șir de investigații, medicii i-au stabilit diagnosticul unei maladii serioase și i-au recomandat internarea urgentă în spital. Pacientul a fost întrebat de ce nu s-a adresat mai devreme după asistență medicală, deoarece se putea evita avansarea atât de gravă a bolii și durerile insuportabile care le suferea.

11.4.8. Dreptul la respectarea standardelor de calitate

Fiecare persoană are dreptul la servicii de calitate înaltă cu respectarea unor standarde fixe.

Instituțiile medico-sanitare sunt responsabile pentru calitatea serviciilor prestate, pregătirea profesională și perfecționarea calificării personalului medico-sanitar și farmaceutic⁷³⁷.

Pacientul are dreptul la informații cu privire la calitatea serviciilor prestate⁷³⁸.

Statul trebuie să asigure aprovizionarea populației cu produse de calitate privind sănătatea reproducerii. Drepturile la reproducere se realizează cu asigurarea calității și accesibilității serviciilor de ocrotire a sănătății reproducerii, respectarea cerințelor profesionale speciale și a standardelor în efectuarea intervențiilor medicale în acest domeniu⁷³⁹.

Pentru stabilirea diagnosticului și tratarea persoanei suferinde de tulburări psihice, se aplică doar mijloacele și metodele medicale aprobate în modul stabilit de legislația ocrotirii sănătății. În cazul acordării de asistență psihiatrică, persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul la asistență psihiatrică în condiții conforme normelor de igienă și sanitare⁷⁴⁰.

Exemplu de respectare a acestui drept

DI T., în vârstă de 55 de ani, a fost diagnosticat cu tensiune arterială mărită în ultimele trei vizite la medicul său de familie, dr. E. Medicul i-a prescris pacientului să efectueze electrocardiografia și analize de laborator, inclusiv o analiză relativ scumpă de sânge – profilul lipidic. Reprezentantul laboratorului îl sfătuie pe pacient de a nu face această analiză, care nu va fi acoperită de compania de asigurări și a cerut ca analiza să fie plătită de către pacient. Medicul E. insistă că această analiză este foarte importantă și necesară în conformitate cu ghidul

⁷³⁷ Art. 2 din Legea ocrotirii sănătăți nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷³⁸ Art. 5 și art. 10 din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷³⁹ Art. 5 și art. 8 din Legea nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

⁷⁴⁰ Art. 5 și art. 10 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 cu privire la sănătatea mentală.

național din domeniu. Medicul aduce dovezi că această analiză este inclusă în lista testelor necesare pacienților cu tensiune crescută. În cele din urmă, laboratorul acceptă de a face analiza, iar cheltuielile sunt acoperite de Compania Națională de Asigurări în Medicină.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Nou-născutul L., după externarea din maternitate, a fost luat în evidență de Centrul Medicilor de Familie, având o maladie congenitală care prezintă risc înalt de îmbolnăvire. Peste o lună, mama copilului s-a adresat la medicul de familie R. cu acuze că copilul tușește și are eliminări mucoase din nas. Medicul a prescris copilului picături nazale și o mixtură pentru tuse, fără a indica analize mai desfășurate, deși copilul era inclus în grupul cu risc major pentru îmbolnăviri. Medicul R. nu a verificat starea copilului, acesta fiind doar sub supravegherea părinților acasă. Peste 7 zile, ca urmare a unor complicații de sănătate, copilul a decedat. Potrivit raportului de expertiză medico-legală, copilul a decedat din cauza unei pneumonii bronhiale care a decurs într-o formă mai atenuată.

Asistența medicală calificată și acordată la timp ar fi putut salva viața copilului. A fost inițiat un dosar penal cu învinuirea medicului de familie R. de săvârșirea infracțiunii de încălcare a regulilor și metodelor de acordare a ajutorului medical.

11.4.9. Dreptul la siguranță

Fiecare pacient are dreptul să fie protejat de prejudiciile cauzate de funcționarea insuficientă a serviciilor de sănătate, malpraxis și erori, cu asigurarea dreptului de acces la servicii și tratamente care respectă standardele de siguranță.

Siguranța pacienților este asigurată prin oferirea calității corespunzătoare a serviciilor, deși acest fapt nu este specificat în legislația sănătății. Evident că acest drept include toate prevederile legislației generale, inclusiv protecția vieții private și a integrității fizice.

Pacientul are dreptul la securitatea vieții personale, integritate fizică, psihică și morală, cu asigurarea secretului medical în timpul acordării serviciilor de sănătate⁷⁴¹.

Medicul nu este în drept să supună pacientul unui risc nejustificat. Pacientul sau reprezentanții lui legali vor fi obligatoriu informați de către medic asupra unor eventuale riscuri ale intervenției medicale, cu respectarea dreptului de a decide și de a refuza intervenția⁷⁴².

Persoanelor suferinde de tulburări psihice li se aplică doar mijloacele și metodele medicale aprobate pentru stabilirea diagnosticului și tratare. Este interzisă tratarea tulburărilor psihice prin metode chirurgicale și de altă natură ce au urmări ireversibile, precum și aplicarea a noi medicamente neadmise încă spre utilizare în masă⁷⁴³.

Persoanelor implicate în cercetări clinice trebuie să le fie asigurată siguranța prin încheierea unui contract de asigurare a vieții și sănătății participanților la cercetare⁷⁴⁴.

Pacientul, prin serviciile de sănătate, are dreptul să aleagă cele mai sigure metode privind asigurarea sănătății reproducerii⁷⁴⁵. Femeilor și bărbaților trebuie să le fie asigurat dreptul de a fi informați și de a avea acces la metode sigure și eficiente de planificare familială, pe care să le poată alege singuri, precum și dreptul de acces la servicii medicale corespunzătoare ce permit femeii să parcurgă în siguranță sarcina și nașterea⁷⁴⁶.

⁷⁴¹ Art. 5 din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁴² Art. 17 și art. 18 din Legea nr. 264-XVI din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic.

⁷⁴³ Art.5, art.10 și art.11 din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 cu privire la sănătatea mentală.

⁷⁴⁴ Art. 12 din Legea nr.1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente.

⁷⁴⁵ Art. 9 din Legea nr. 263-XVI din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁴⁶ Art. 2 și art. 4 din Legea nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

Legislația prevede respectarea obligatorie a standardelor de calitate și siguranță cu privire la transplantul de organe, țesuturi și celule. Toți donatorii selectați pentru prelevare vor trece în mod obligatoriu controlul clinic și de laborator, care să excludă orice boală infecțioasă, o posibilă infectare sau risc pentru persoana care va primi lichidul, țesutul sau organul donat. Cu scop de transplant pot fi folosite doar țesuturile și celulele primite din băncile de țesuturi autorizate⁷⁴⁷.

Exemplu de respectare a acestui drept

Medicul acționează profesionist, face analiza amplă a tratamentului pe care îl prescrie, este prudent în raport cu riscurile potențiale, informează pacientul despre acestea, iar pacientul, la rândul său, își asumă răspunderea pentru deciziile luate.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Copilul B., de 12 ani, a fost internat în spital în stare gravă. Medicul chirurg l-a examinat și a decis necesitatea intervenției chirurgicale.

Anestezilogul nu a analizat particularitățile de sănătate ale pacientului și i-a indicat o doză de anestezic conform vârstei, fără să verifice masa corporală a copilului. Pacientul era cu o masă corporală mai mică decât media obișnuită pentru copii de vârsta lui. Drept rezultat, doza administrată s-a dovedit a fi mult mai mare decât cea necesară copilului. Din cauza supradozării, copilul a decedat subit. A fost inițiat un dosar penal.

2. Cetățeanul P. a acționat în judecată Ministerul Sănătății și spitalul raional C. solicitând repararea prejudiciului material și moral, care i-a fost cauzat prin infectarea cu virusul HIV în urma transfuziei de sânge. Această cauză a fost examinată de mai multe instanțe de judecată, inclusiv de Curtea Supremă de Justiție. Plenul Curții a decis că instituția medicală este obligată să repare daunele aduse persoanei în urma infectării. Spitalul a fost obligat să achite dauna cauzată prin infectarea cu virusul HIV.

11.4.10. Dreptul la inovație

Pacientul are dreptul la proceduri noi de diagnostic și tratament, în conformitate cu standardele internaționale și fără restricții de natură economică sau financiară. Serviciile de sănătate au datoria de a promova și susține cercetarea biomedicală și rezultatele cercetării să fie făcute cunoscute publicului larg.

Dreptul la inovație este respectat și promovat de stat prin garantarea deciziilor bazate pe dovezi științifice și/sau pe recomandările organismelor internaționale competente⁷⁴⁸.

Pacientul are dreptul la asistență medicală bazată pe cele mai noi descoperiri științifice, în conformitate cu cerințele medicinei moderne. Medicul poate aplica noi metode de profilaxie, diagnostic și tratament, precum și noi medicamente, care încă nu sunt admise pentru aplicare, atât cât este prezent acordul scris al pacientului⁷⁴⁹.

Notă!

Reieșind din acest drept, fiecare pacient poate cere medicului său să-i ofere informație despre metodele cele mai noi existente pentru tratarea problemelor de sănătate cu care se confruntă.

Exemplu de respectare a acestui drept

⁷⁴⁷ Art. 3, art. 21 și art. 22 din Legea nr. 42 din 06.03.2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane.

⁷⁴⁸ Art. 3 din Legea nr. 10 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice.

⁷⁴⁹ Art. 17 și art. 28 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

1. Instituțiile medicale sunt dotate cu utilaje medicale moderne de diagnostic și tratament și aceste servicii sunt accesibile pentru populație. Sunt folosite metode noi, dovedite științific și aprobate pentru testare și tratament.

2. Protocoalele clinice pentru tratamentul diferitor maladii sunt ajustate permanent la inovațiile științifice din domeniu și noile recomandări, realizate la nivel internațional.

3. Realizarea studiilor clinice se face transparent, în conformitate cu Regulile Internaționale de Bună Practică.

Exemple de încălcare a acestui drept

1. Metodele de tratament a pacienților oncologici sunt depășite și implică un risc avansat pentru starea lor de sănătate. În țările UE astfel de echipamente sunt înlocuite, deja de mult timp, cu alte dispozitive, mult mai eficiente și sigure pentru pacient. Administrația instituției medicale și persoanele implicate în managementul acestui serviciu nu manifestă interes de a implementa inovațiile existente în domeniu.

2. Pacienta G. necesită o intervenție chirurgicală complexă pe cord. În Republica Moldova nu sunt echipamente și specialiști calificați pentru astfel de intervenții. În cadrul unui parteneriat cu o țară din Uniunea Europeană se realizează intervenții de astfel de complexitate cu implicarea specialiștilor dintr-o instituție medicală europeană. Echipa de chirurghi înalt calificați sosesc în Moldova pentru o săptămână, aducând și echipamentele performante, necesare pentru a face intervenții pe cord. Achitarea costurilor se face totalmente din contul țării europene. Pacientei G. i se refuză înscrierea pentru operație efectuată de specialiștii europeni din motive neargumentate. Astfel, i-a fost îngădit dreptul la inovație.

11.4.11. Evitarea suferinței și durerii nejustificate

Fiecare persoană are dreptul de a fi scutită de durere și suferință în măsură maximă pe cât este posibil, în fiecare fază a maladiei de care suferă.

Evitarea și alinarea suferinței și durerii este scopul principal al îngrijirii paliative. Totodată, acest drept este legat de dreptul la acces, dreptul la respectarea standardelor de calitate, dreptul la securitate, precum și de dreptul la libera alegere.

Constituția Republicii Moldova nu conține o prevedere expresă privind suferința pacientului. Acest principiu se regăsește în articolul 24 al Constituției prin care se garantează dreptul fiecărei persoane de a nu fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Pacientul are dreptul la reducerea suferinței și atenuarea durerii, provocate de o îmbolnăvire și/sau o intervenție medicală, prin toate metodele și mijloacele legale disponibile, determinate de nivelul existent al științei medicale și de posibilitățile reale ale prestatorului de servicii de sănătate⁷⁵⁰.

Pacientul are dreptul să moară în demnitate. Aparatura medicală care menține viața pacientului poate fi deconectată numai după constatarea morții cerebrale. Totuși, rugămintea pacientului de a i se scurta viața prin mijloace medicale (eutanasiu) nu poate fi satisfăcută⁷⁵¹.

Persoanele de vârstă înaintată au dreptul la asistență pentru asigurarea necesităților fizice și psihice, pentru prelungirea perioadei de viață activă, asigurarea capacității de adaptare sociopsihologică la bătrânețe și preîntâmpinarea bolilor cronice și invalidității⁷⁵². Pentru a preveni suferința ca urmare a procesului de îmbătrânire, femeile și bărbații de vârstă a treia au dreptul să beneficieze de servicii de performanță privind ocrotirea sănătății sexuale⁷⁵³.

⁷⁵⁰ Art. 5 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁵¹ Art. 34 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁵² Art. 38 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁵³ Art. 7 din Legea nr.138 din 15.06.2012 cu privire la sănătatea reproducției.

Persoanele cu maladii netratabile, în stadii avansate sau terminale, au dreptul la servicii de îngrijire paliativă, care prevăd satisfacerea nevoilor fizice, psihice, emoționale și spirituale ale bolnavilor și familiilor acestora. Orice persoană cu dizabilități are dreptul la reducerea suferinței și atenuarea durerii prin toate metodele și mijloacele legale disponibile, determinate de nivelul actual al științei medicale și de posibilitățile reale ale sistemului de sănătate. Persoanele cu dizabilități au dreptul să beneficieze, în caz de necesitate, de servicii de îngrijire medicală la domiciliu⁷⁵⁴.

Medicul este obligat să manifeste corectitudine în acordarea asistenței persoanelor care suferă de tulburări psihice. Tratamentul psihiatric nu poate fi aplicat în lipsa bolii psihice⁷⁵⁵.

Statul asigură măsuri de prevenire a violenței sexuale, de asistență și de reabilitare a victimelor violenței⁷⁵⁶.

Minorul care suferă de tulburări psihice nu poate fi supus experimentelor, terapiei electroconvulsive, cercetărilor științifice sau didactice, fotografierii, filmării, videoimprimării și oricărui tratament ireversibil (psihochirurgical) fără consimțământul lui sau al reprezentantului lui legal⁷⁵⁷.

În cazul în care persoana a declarat greva foamei, aceasta fiind o potențială urgență medicală, este obligatoriu de a asigura asistență medicală pe toată durata ei. În momentul în care starea de sănătate și viața celui aflat în greva foamei sunt grav amenințate, medicul este obligat să facă toate eforturile pentru susținerea sănătății și salvarea vieții celui în cauză⁷⁵⁸.

Dacă în realizarea unor cercetări clinice apare un pericol pentru viața ori sănătatea pacientului sau participantului la studiu, conducătorul testărilor este obligat să le oprească imediat⁷⁵⁹.

Exemplu de respectare a acestui drept

Pacienților care suferă de dureri majore, insuportabile, le este asigurat accesul la preparate pentru reducerea durerii și suferinței. Una dintre recomandările internaționale în acest context este disponibilitatea medicamentelor opioide pentru pacienții oncologici. Pacienților în faze terminale li se acordă asistența medicală adecvată.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Pacientul V. a fost adus de către ambulanță la spital cu acuze de durere acută în regiunea lombară. Medicul a stabilit că durerea era provocată de calculii renali (pietre la rinichi), care se elimină prin căile urinare. Chiar dacă pacientul se plângea pe dureri insuportabile, lucrătorii medicali au neglijat pacientul timp de o oră, fără a-i administra analgezice. La solicitarea pacientului de a i se administra ceva pentru a reduce durerea, un medic i-a reproșat precum că sunt ocupați cu alți pacienți, mult mai gravi și „că din cauza eliminării pietrelor din rinichi, încă nimeni nu a murit”. Astfel, pacientul a fost supus unor dureri și suferințe nejustificate.

11.4.12. Dreptul la tratament personalizat (adaptat necesităților individuale)

Fiecare pacient are dreptul la programe de diagnostic și tratament adaptate cerințelor individuale, în care criteriile economice nu trebuie să prevaleze asupra dreptului la îngrijire.

Deși orice sistem de sănătate trebuie să ofere cetățenilor un tratament și asistență personalizate, aceasta este greu de realizat în condițiile unor limitări existente în finanțarea sistemului de sănătate. Legislația națională include acest drept prin respectarea demnității și onoarei pacientului și, ceea ce este mai important,

⁷⁵⁴ Art. 43 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

⁷⁵⁵ Art. 42 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁵⁶ Art. 5 din Legea nr.138 din 15.06.2012 cu privire la sănătatea reproducerii.

⁷⁵⁷ Art. 5¹ din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală

⁷⁵⁸ Art. 40 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁵⁹ Art. 12 din Legea nr.1409 din 17.12.1997 cu privire la medicamente.

pentru respectarea culturii, convingerilor religioase și valorilor personale ale fiecărei persoane. De asemenea, acest drept este legat de dreptul la intimitate.

Abordarea individualizată a tratamentului pacienților se observă prin respectarea dreptului de a alege și a decide⁷⁶⁰.

Pacientul are dreptul de a-i fi respectate valorile morale și culturale, convingerile lui religioase și filozofice în procesul acordării serviciilor de sănătate⁷⁶¹.

Serviciile din domeniul sănătății reproducerii trebuie să fie prestate conform specificului de vârstă, reieșind din pe următoarele domenii: sănătatea sexual-reproductivă a adolescenților; sănătatea sexuală a persoanelor în vârstă; sănătatea sexual-reproductivă a bărbaților. Adolescenții au dreptul la informare și la acces la servicii de ocrotire a sănătății reproducerii adaptate nevoilor lor. În instituțiile unde se găsesc adolescenți sau tineri cu nevoi speciale, educația sexuală obligatorie și pregătirea pentru viața de familie se efectuează după programe special elaborate, ținându-se seama de vârstă, de sex și de particularitățile de dezvoltare psihosexuală⁷⁶².

La acordarea asistenței medicale femeilor cu dizabilități sunt luate în considerare necesitățile speciale ale acestora, inclusiv tratamentul ginecologic și informarea privind planificarea familială și sănătatea reproductivă⁷⁶³.

Persoana suferindă de tulburări psihice are dreptul la toate tipurile de tratament, conform indicațiilor terapeutice. Informațiile privind drepturile sale, caracterul tulburărilor psihice și metodele de tratament, trebuie expuse pacientului într-o formă accesibilă lui, ținându-se cont de starea psihică a acestuia. Minorilor plasați în instituțiile de sănătate mentală trebuie să le fie oferite spații separate de adulți și un mediu asigurat, adaptat vârstei și necesităților de dezvoltare ale acestora⁷⁶⁴.

Exemplu de respectare a acestui drept

1. Pacientul C. suferă de diabet zaharat. Pacientul s-a îmbolnăvit de o maladie respiratorie. Medicul, la prescrierea tratamentului, ia în considerare specificul pacientului și indică toate siropurile antitusive fără zahăr, care, în caz contrar, ar fi putut dăuna.
2. Pacientul F. are nevoie de un transplant de valve ale cordului. De obicei, sunt folosite valve de porc, ca fiind cel mai bine acceptate de corpul uman. Pacientul F. aparține unui grup religios care nu acceptă consumul cărnii de porc, deci nu accepta nici valvele respective ca material pentru transplant. Pacientul refuză transplantul, chiar cu pericolul de a deceda de insuficiență cardiacă. Medicul cardiolog a aflat că au apărut rezultate științifice pozitive în urma transplantării și cu utilizarea valvelor de inimă de la vite. Medicul a făcut legătura cu grupul de cercetători, care au publicat rezultatele despre noul tip de transplant și propune pacientului F. să accepte această variantă. Pacientul acceptă bucuros că a fost găsită o abordare individualizată necesităților și valorilor sale spirituale.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Pacientul L. este internat cu o hemoragie masivă în urma lezării accidentale a unui vas sangvin. Medicul consideră necesară transfuzia de sânge. Pacientul refuză transfuzia din motive religioase și cere să îi fie administrate preparate sintetice de înlocuire a sângelui. Medicul ignoră dorința pacientului, considerând că utilizarea acestor preparate scade șansele pacientului pentru vindecare. Medicul administrează somnifere pacientului și îi face transfuzia, considerând că aceasta este spre binele pacientului. După ce și-a revenit, pacientul a acuzat medicul de faptul că nu i-au fost respectate drepturile.

⁷⁶⁰ Art. 23, art. 25, art. 27 și art. 28 din Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁶¹ Art. 2 din Legea nr.263-XVI din 27.10.2005 privind drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁶² Art. 3 și art. 6 din Legea nr. 138 din 15.06.2012 privind sănătatea reproducerii.

⁷⁶³ Art. 42 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

⁷⁶⁴ Art. 5 și art. 5¹ din Legea nr. 1402 din 16.12.1997 privind sănătatea mentală.

11.4.13. Dreptul de a se plânga

Pacientul are dreptul să se plângă oricând a suferit un prejudiciu sau o leziune în mod nejustificat, precum are și dreptul de a cere explicații.

Dreptul de a se plânga și/sau recursul în judecată este definit de legislația generală. Acest drept se aplică de asemenea și în contextul ocrotirii sănătății.

Orice persoană poate ataca acțiunile și hotărârile nelegitime, ale organelor de stat și ale factorilor de decizie, care i-au dăunat sănătatea⁷⁶⁵.

Atunci când, în urma unei asistențe medicale necorespunzătoare, a apărut o stare nesatisfăcătoare a sănătății pacientului, lucrătorii medicali trebuie să respecte dreptul pacientului de a cere efectuarea unei expertize profesionale, precum și repararea daunelor morale și materiale ce i s-au adus⁷⁶⁶.

Pacientul are dreptul la asistența avocatului sau a unui alt reprezentant în scopul protecției intereselor sale. Pacientul are dreptul la informație privind rezultatele examinării plângerilor și solicitărilor aplicate pe cale extrajudiciară și/sau judiciară, cu referire la acțiunile lucrătorilor medicali, precum și a funcționarilor responsabili de garantarea asistenței medicale⁷⁶⁷.

Notă!

Astfel, se stabilește clar dreptul pacientului de a manifesta nemulțămirea și a ataca acțiunile prestatorilor de servicii de sănătate. Pacientul se poate adresa cu o plângere împotriva acțiunilor lucrătorilor medicali în cazurile în care acțiunile acestora au dus la lezarea drepturilor sale. Plângerile pot fi aplicate pe cale extrajudiciară – la nivel de administrație a instituției medicale, autorități centrale (Ministerul Sănătății, direcții municipale de sănătate, Comisie parlamentară), Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsman); și pe cale judiciară – cu inițierea unui proces de judecată.

Exemplu de respectare a acestui drept

Petițiile adresate Ministerului Sănătății din partea populației cu privire la calitatea și volumul serviciilor medicale acordate în diferite instituții medicale sunt analizate în termenele prevăzute de legislația în vigoare, pentru aceasta sunt create comisii care evaluează fiecare caz în parte și solicită expertiza unor specialiști independenți. Autorii petițiilor primesc răspuns în timp adecvat și aceștia sunt informați despre deciziile și măsurile luate de către administrația publică centrală și locală pentru soluționarea cazurilor.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Cetățeană S. s-a adresat cu plângere administrației spitalului în care a fost internată fiica ei minoră, pe faptul că medicul curant a refuzat să-i prezinte la solicitare fișa medicală a copilului. Cetățeană S. a solicitat administrației cercetarea acestui caz și informarea ei despre rezultatele obținute. Ulterior, ea primește răspuns că administrația nu este competentă să examineze astfel de plângeri. Cetățeană a fost nevoită să se adreseze în instanța de judecată și să solicite copia fișei medicale.

11.4.14. Dreptul de a fi compensat

Pacientul are dreptul de a primi o compensație suficientă, într-o perioadă rezonabilă de timp, întotdeauna când a avut de suferit fizic, moral sau psihologic din partea unui serviciu de sănătate.

Legislația națională prevede dreptul pacienților de a solicita despăgubiri pentru prejudiciul cauzat în cadrul sistemului de sănătate. Cu toate acestea, unica posibilitate (sistem bine stabilit) pentru a fi compensat este prin instanța de judecată.

⁷⁶⁵ Art. 19 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁶⁶ Art. 36 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995.

⁷⁶⁷ Art. 5 și art. 15 din Legea nr.263-XVI din 27.10.2005 privind drepturile și responsabilitățile pacientului.

Orice persoană are dreptul să fie apărată din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care îi violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime⁷⁶⁸.

Asiguratorul răspunde material față de persoana asigurată pentru prejudiciile cauzate vieții și sănătății acesteia, ca rezultat al asistenței medicale acordate necalitativ sau insuficient⁷⁶⁹.

Fiecare persoană are dreptul la compensarea prejudiciului cauzat sănătății sale prin încălcarea regimului antiepidemic, a regulilor și a normelor sanitar-igienice, de protecție a muncii, de circulație rutieră, precum și de acțiunile rău intenționate ale unor alte persoane. Instituțiile medicale sunt obligate să compenseze daunele aduse pacienților prin aplicarea unui tratament medical incorect, prin prescrierea de medicamente contraindicate sau prin aplicarea de tratamente neadecvate, care au înrăutățit starea de sănătate ori au provocat invaliditate permanentă, pun în pericol viața pacientului sau duc chiar la moartea lui⁷⁷⁰.

În cazul când se stabilește că persoana a fost infectată de HIV în cadrul instituției medicale, aceasta este obligată să acopere daunele morale și materiale aduse pacientului⁷⁷¹.

Dacă în timpul acordării asistenței medicale pacientului cu tuberculoză i-a fost cauzate daune ce țin de viața sau sănătatea lui, acestea urmează a fi reparate/acoperite⁷⁷².

Instituția medicală poartă răspundere în cazul când sănătatea persoanei care a donat celule, țesuturi sau organe și a celui care a primit transplant a fost afectată din cauza nerespectării standardelor, condițiilor legale de prelevare și transplant de organe⁷⁷³.

Exemplu de respectare a acestui drept

Pacientul se adresează administrației spitalului X. cu o plângere privind acțiunile medicilor care i-au stabilit un tratament incorect, ceea ce a cauzat multiple consecințe negative pentru sănătatea sa. Pacientul solicită recuperarea tuturor cheltuielilor pentru tratament, precum și pentru paguba morală cauzată. Administrația spitalului examinează plângerea, constată faptele invocate în plângere și compensează pacientul pentru suferințele care i-au fost cauzate și cheltuielile avute pentru tratament.

Exemplu de încălcare a acestui drept

Pacientul V. suferă de o problemă la coloana vertebrală. Este internat în mod planic pentru intervenție chirurgicală. Chirurgul comite o greșeală gravă în timpul operației, ceea ce conduce la paralizia picioarelor. Pacientul, după consultarea suplimentară cu alți medici specialiști în domeniu, solicită administrației spitalului achitarea costurilor necesare pentru o intervenție chirurgicală suplimentară în cadrul căreia ar trebui reparată greșeala comisă de medic, precum și compensarea prejudiciului. Administrația spitalului refuză să achite aceste costuri. Pacientul este nevoit să apeleze la instanța de judecată.

⁷⁶⁸ Art. 20 din Constituția Republicii Moldova.

⁷⁶⁹ Art. 14 din Legea nr.1585-XIII din 27.02.98 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.

⁷⁷⁰ Art. 19 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995; art. 5 din Legea nr.263-XVI din 27.10.2005 privind drepturile și responsabilitățile pacientului.

⁷⁷¹ Art. 33 din Legea nr.23-XVI din 16.02.2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA.

⁷⁷² Art. 22 din Legea nr. 153 din 04.07.2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

⁷⁷³ Art. 31 din Legea nr. 42 din 06.03.2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane.

COMPARTIMENTUL XII. DREPTUL AFACERILOR

Compartimentul 12, numit „Dreptul afacerilor”, încorporează explicații elementare privind modul de desfășurare a afacerilor pe teritoriul Republicii Moldova. În special, compartimentul se axează pe afacerile care pot fi inițiate în localitățile rurale, evidențiindu-se tipul, forma, procedura de înregistrare a afacerii, procedura de licențiere și autorizare a acesteia.

Cei interesați vor putea de asemenea să ia cunoștință și cu principalele acte normative ce reglementează afacerile, precum și să găsească răspuns la diverse întrebări, precum ar fi: ce este o afacere, ce tipuri de afaceri sunt reglementate în Republica Moldova, cum trebuie o persoană să procedeze pentru a-și deschide o mică afacere, care afaceri sunt supuse licențierii, care afaceri pot fi desfășurate în baza patentei, cum urmează a fi înregistrat un întreprinzător individual sau o societate comercială, ce probleme pot să apară după începerea afacerii și cum trebuie să procedeze persoana pentru a nu viola dispozițiile legale la inițierea și desfășurarea afacerii etc.

12.1. ACTIVITATEA DE ÎNTRERINZĂTOR (AFACEREA)

Capitolul 12.1 conține definiția afacerii, corelarea ei cu noțiunile similare; sunt descrise tipurile de afaceri reglementate în legislație; sunt expuse afacerile supuse licențierii, afacerile posibile de a fi desfășurate în baza patentei de întreprinzător, precum și sunt identificate afacerile care, în opinia autorilor, sunt cele mai răspândite în localitățile rurale.

12.1.1. Definiția afacerii. Ce înseamnă o afacere?

Afacerea este considerată orice activitate a persoanelor fizice și juridice care au drept scop obținerea de venit.

Noțiunea „*afacere*” este echivalentă cu noțiunea „activitate de întreprinzător”. Îmbinarea „activitate de întreprinzător” este folosită chiar în denumirea mai multor legi, inclusiv: Legea nr.235/2006 privind principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător⁷⁷⁴, Legea nr.81/2004 cu privire la investiții în activitatea de întreprinzător⁷⁷⁵; Legea nr.451/2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător⁷⁷⁶, Legea nr.160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător⁷⁷⁷ și altele.

În mod uzual, afacerea și/sau activitatea de întreprinzător mai sunt denumite „business”, „antreprenoriat” ori „activitate de antreprenoriat”. În legislația altor state afacerile sunt denumite și „activitate comercială”.

Este definită afacerea (activitatea de întreprinzător) în legile statului?

Definiția afacerii este dată în Codul fiscal și în Legea nr.845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.

⁷⁷⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 126-130,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=316998>

⁷⁷⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 64-66,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312880>

⁷⁷⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005.nr. 26-28,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313293>

⁷⁷⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340497>

Potrivit Codului fiscal⁷⁷⁸, *activitate de întreprinzător, afacere (business)* este orice activitate conform legislației, cu excepția muncii efectuate în baza contractului (acordului) de muncă, desfășurată de către o persoană, având drept scop obținerea venitului sau, în urma desfășurării căreia, indiferent de scopul activității, se obține venit.

Potrivit art.1 din Legea nr.845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi⁷⁷⁹, prin activitate de întreprinzător (antreprenoriat) se subînțelege activitatea de fabricare a producției, de executare a lucrărilor și de prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni și asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele și cu riscul propriu, sub răspunderea lor patrimonială, cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri.

Este o afacere activitatea unei persoane care:

- tunde oamenii din sat?
- confecționează butoaie pentru vin și murături, uși, ferestre sau alte obiecte din lemn?
- construiesc case în sat sau le repară?
- repară încălțăminte?
- fotografiază sau filmează diferite evenimente?
- îngrijește albini, crește pește în lacuri etc.?

Da, activitatea fiecăreia din persoanele indicate reprezintă o afacere, dacă ea se face cu regularitate, rezultatul activității este destinat altor persoane (consumatori sau întreprinzători) și, respectiv, se efectuează contra plată.

12.1.2. Care activități economice nu sunt calificate ca afaceri?

Potrivit legislației naționale, nu sunt afaceri activitatea în baza contractului de muncă, activitatea avocatului, activitatea notarului, activitatea executorului judecătoresc, activitatea administratorului autorizat, activitatea mediatorului. Nu reprezintă afacere nici activitatea persoanei care crește culturi agricole pe terenul din intravilan (amplasat în interiorul localității) adiacent casei de locuit, precum și cel atribuit pentru anexe gospodărești și grădini.

12.1.3. Tipurile (genurile) de afaceri

Afacerile pot fi:

- *de fabricare a mărfurilor, de extragere a zăcămintelor și cultivare a produselor agricole.* Fabricarea mărfurilor constă în activitatea economică de transformare a materiilor prime și materialelor în produse noi, cu o valoare economică mai mare. Extragerea de zăcăminte înseamnă activitatea economică de extragere în modul stabilit din subsol sau de la suprafața solului a resurselor naturale (piatră, nisip, lut etc.) și vânzarea lor în aceeași formă sau după prelucrare.

De exemplu: este afacere confecționarea de uși, ferestre, mobilă; producerea de cărămidă; producerea pâinii; conservarea legumelor și fructelor; prepararea vinului și sucurilor; confecționarea hainelor și multe altele. În această categorie intră și cultivarea tuturor produselor agricole, creșterea peștelui, creșterea bovinelor și porcinelor, apicultura etc.

⁷⁷⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție specială, 08 februarie 2007, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311735>

⁷⁷⁹ Monitorul Parlamentului, 1994, nr. 2, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311735>

- *de executare a lucrărilor.* Executarea de lucrări este un gen de activitate economică prin care un întreprinzător se obligă să îndeplinească pentru beneficiar o anumită lucrare.

De exemplu: este afacere activitatea de zidire a unei case de locuit, a unei încăperi ori construcții cu altă destinație, activitatea de construcție a unui drum, a unui apeduct sau gazoduct, activitatea de croitorie etc.

- *de prestare a serviciilor.* Prestarea de servicii este un gen de activitate economică prin care un întreprinzător se obligă să satisfacă necesitățile beneficiarilor în diverse servicii.

De exemplu: prestarea serviciilor de transport de călători, de mărfuri, activitatea de frizerie, de reparație a automobilelor, a locuințelor, a încălțăminte, de spălătorie etc.

- *comercializarea mărfurilor și a produselor.* Toate mărfurile fabricate, zăcămintele extrase, precum și produsele cultivate sunt destinate consumatorilor. De cele mai multe ori, consumatorii cumpără mărfuri și produse nu de la producător, ci de la magazin. Magazinul este nu altceva decât un întreprinzător – comerciant (negustor), adică un intermediar între producător și consumator. Activitatea comerciantului constă în cumpărarea de la producător a mărfurilor și produselor în scopul revânzării lor fie consumatorilor nemijlocit, fie altor comercianți. Actul de comercializare presupune transferul dreptului de proprietate asupra unui bun de la vânzător la cumpărător.

De exemplu: este o afacere activitatea de vânzare a produselor alimentare, inclusiv a fructelor și legumelor, activitatea de vânzare a produselor industriale, inclusiv a încălțăminte, îmbrăcămintei, mobilei, florilor, materialelor de construcție etc.

12.1.4. Care sunt activitățile ce ar aduce venit, dar sunt interzise?

În categoria activităților interzise tuturor întreprinzătorilor, inclusiv celor privați, se includ activitățile care pot să aducă un venit material autorului, însă pentru aceste activități este prevăzută pedeapsa penală. De exemplu, Codul penal interzice și sancționează:

- activitatea mercenarilor (art.141);
- traficul de ființe umane (art.165);
- traficul de copii (art.206);
- munca forțată (art.168);
- practicarea medicinei și activității farmaceutice fără autorizație (art.214).

De activitățile interzise trebuie să fie distinse activitatea ilegală de întreprinzător și pseudoactivitatea de întreprinzător care, de asemenea, sunt fapte pedepsite penal.

12.1.5. Au dreptul întreprinzătorii privați să desfășoare activitățile monopol de stat ?

Nu, activitățile monopol de stat pot fi practicate doar de întreprinderi de stat sau alte persoane juridice constituite de stat.

- supravegherea și tratamentul bolnavilor care suferă de narcomanie, boli contagioase periculoase și deosebit de periculoase, inclusiv de boli dermato-venerice infecțioase, precum și de boli psihice în forme agresive și eliberarea avizelor corespunzătoare;
- efectuarea expertizei pentru determinarea pierderii temporare sau stabile a capacității de muncă, precum și a examenelor și controalelor medicale periodice și preventive decretate ale cetățenilor;
- tratamentul animalelor ce suferă de boli deosebit de periculoase;

- confecționarea ordinelor și medaliilor;
- producerea emblemelor ce confirmă achitarea impozitelor și taxelor de stat;
- prestarea serviciilor poștale (cu excepția poștei exprese), confecționarea timbrelor poștale;
- producerea și comercializarea tehnicii militare speciale și de luptă, a substanțelor explozive (cu excepția prafului de pușcă), precum și producerea oricăror feluri de arme;
- evidența de stat, înregistrarea de stat și inventarierea tehnică (inclusiv pașaportizarea) a bunurilor imobile, restabilirea documentelor pentru dreptul de proprietate și administrarea acestor bunuri;
- imprimarea bancnotelor și baterea monedelor metalice, imprimarea valorilor mobiliare de stat;
- efectuarea lucrărilor astronomic-geodezice, gravimetrice, a lucrărilor în domeniul hidrometeorologiei;- efectuarea activității particulare de pază la obiectivele de depozitare și păstrare a armelor, munițiilor, materialelor explozibile ce aparțin autorităților publice, la obiectivele de depozitare și păstrare a substanțelor toxice, radioactive și periculoase, precum și a substanțelor narcotice, psihotrope și a precursorilor (cu excepția instituțiilor medicale și a farmaciilor private);
- efectuarea activității particulare de pază la Banca Națională a Moldovei;
- altele.

12.1.6. Au dreptul întreprinzătorii privați să desfășoare afaceri calificate ca monopol natural?

Întreprinzătorilor privați, în principiu, nu li se interzice să desfășoare activități calificate ca monopol natural. Aceste activități însă sunt de proporții mari, implică resurse materiale și financiare de proporții și depășesc cerințele stabilite pentru afacerile în localitățile rurale caracterizate în prezenta lucrare.

De exemplu: activitățile legate de exploatarea rețelelor de gaze, de energie electrică, de aprovizionare cu apă sunt desfășurate de S.A. „Moldovagaz”, S.A. „Union Fenosa”, S.A. „Apă – Canal Chișinău” (este întreprindere municipală) etc. Activitățile legate de exploatarea gărilor feroviare sunt desfășurate de Întreprinderea de Stat „Calea Ferată a Moldovei”.

Lista activităților monopoluri naturale este aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.582/1995 cu privire la reglementarea monopolurilor⁷⁸⁰ și se referă și la:

- activitățile legate de exploatarea rețelelor de gaze și obiectivelor sistemului unic de gazificare, precum și cele legate de transportul gazelor prin conducte;
- activitățile legate de exploatarea rețelelor și comunicațiilor de aprovizionare cu energie termică, conductelor de apă și canalizare;
- activitățile legate de colectarea gunoiului și zăpezii;
- activitățile ce privesc acordarea serviciilor rituale;
- activitățile legate de exploatarea căilor ferate magistrale cu zonele lor de protecție, instalațiile de cale, construcțiile de iarbă și serviciile de exploatare a acestora, de stațiile și punctele de tiraj pentru trecerea garniturilor de tren;
- activitățile legate de exploatarea gărilor feroviare;

⁷⁸⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 59-

⁶⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296512>

- activitățile legate de exploatarea autostrăzilor, construite din contul bugetului republican și local, cu zonele de protecție și serviciile de întreținere;
- activitățile legate de exploatarea căilor navigabile naturale și artificiale;
- activitățile legate de exploatarea rețelelor magistrale de telecomunicații;
- activitățile legate de exploatarea rețelelor de televiziune și radiodifuziune pentru difuzarea radioprogramelor de stat;
- altele.

12.1.7. Care afaceri se desfășoară doar în baza licenței?

Sunt supuse licențierii afacerile care necesită implicarea utilizării resurselor limitate ale statului, precum și cele care necesită stabilirea condițiilor și cerințelor speciale de activitate pentru excluderea prejudicierii drepturilor, intereselor legitime și sănătății cetățenilor, mediului înconjurător și securității statului.

Afacerile supuse licențierii de către Agenția Serviciilor Publice sunt prevăzute expres în art.8 din Legea nr.451/2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător și se referă inclusiv la:

- activitatea de audit;
- activitatea de evaluare a bunurilor imobile;
- activitatea cu metale prețioase și pietre prețioase; funcționarea caselor de amanet; importul și păstrarea alcoolului etilic; importul, păstrarea și comercializarea angro a producției alcoolice și/sau a berii importate;
- fabricarea alcoolului etilic, a berii, a producției alcoolice, cu excepția vinurilor și a băuturilor pe bază de vin, și/sau păstrarea, comercializarea angro a alcoolului etilic, a berii, a producției alcoolice, cu excepția vinurilor și a băuturilor pe bază de vin, produse de producătorii autohtoni; importul articolelor de tutun; importul și/sau prelucrarea industrială a tutunului; fabricarea articolelor din tutun și/sau comercializarea angro a articolelor din tutun și a tutunului fermentat; activitatea farmaceutică veterinară și/sau asistența veterinară (cu excepția activității desfășurate de serviciul veterinar de stat);
- transportul rutier contra cost;
- activitatea de autogară; activitatea de proiectare pentru toate categoriile de construcții, urbanism, instalații și rețele tehnico-edilitare, reconstrucții, restaurări;
- construcțiile de clădiri și/sau construcțiile ingineresti, instalațiile și rețelele tehnico-edilitare, reconstrucțiile, consolidările, restaurările;
- extragerea substanțelor minerale utile și/sau îmbutelierea apelor minerale și naturale potabile; activitatea topogeodezică și/sau cartografică;
- colectarea, păstrarea, prelucrarea, comercializarea, precum și exportul resturilor și deșeurilor de metale feroase și neferoase, de baterii de acumuloare uzate, inclusiv în stare prelucrată;
- importul și/sau fabricarea, depozitarea, comercializarea angro a substanțelor și materialelor chimice toxice, a articolelor și produselor chimice de menaj;
- activitatea particulară de detectiv sau de pază;
- montarea și/sau reglarea, asistența tehnică a sistemelor automate de semnalizare și de stingere a incendiilor, precum și de protecție a clădirilor împotriva fumului și de înștiințare în caz de incendiu;
- producerea, asamblarea, importul și/sau exportul, reexportul, comercializarea armelor și munițiilor cu destinație civilă și repararea armelor cu destinație civilă;
- producerea, importul, exportul, reexportul, comercializarea, depozitarea materialelor explozive și/sau

efectuarea lucrărilor cu explozibil de uz civil;

- producerea, asamblarea, importul, exportul, reexportul, depozitarea, comercializarea articolelor pirotehnice și/sau prestarea serviciului „Spectacole pirotehnice și focuri de artificii” cu articole pirotehnice de divertisment de destinație profesională;
- importul, exportul, proiectarea, producerea și comercializarea mijloacelor criptografice și tehnice de protecție a informației, mijloacelor tehnice speciale pentru obținerea ascunsă a informației; prestarea serviciilor în domeniul protecției criptografice și tehnice a informației (cu excepția activității desfășurate de autoritățile publice investite cu acest drept prin lege);
- activitatea farmaceutică;
- importul, fabricarea, comercializarea, asistența tehnică și/sau reparația dispozitivelor medicale și/sau a opticii;
- acordarea asistenței medicale de către instituțiile medico-sanitare private;
- activitatea legată de plasarea în câmpul muncii a cetățenilor în țară și/sau în străinătate, activitatea de încadrare/înscrisere a studenților în programe de schimb educațional-cultural care prevăd componenta de angajare remunerată în câmpul muncii pe o perioadă determinată de timp, în perioada vacanței de vară;
- activitatea de turism;
- activitatea magazinelor duty-free, inclusiv pentru deservirea corpului diplomatic;
- activitatea de broker vamal;
- activitatea de instruire a personalului din domeniul transportului rutier.

Legea stabilește și licențierea afacerilor de către asemenea organe, cum sunt Banca Națională a Moldovei, Comisia Națională a Pieței Financiare, Agenția Națională de Reglementare în Energetică, Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Ministerul Finanțelor. Aceste afaceri se referă, de regulă, la afaceri mari și nu vor fi analizate în prezentul capitol.

12.1.8. Care sunt afacerile practicate în baza patentei de întreprinzător și care este scopul instituirii patentei de întreprinzător?

Patenta de întreprinzător a fost instituită pentru cele mai mici afaceri care nu necesită resurse materiale și financiare de proporții și nici angajarea de salariați și poate fi desfășurată de o singură persoană fizică. Se permite desfășurarea activității de întreprinzător în baza patentei de întreprinzător cu condiția ca veniturile din vânzări ale titularului de patentă să nu depășească 300000 de lei într-o perioadă de 12 luni consecutive.

Afacerile care pot fi desfășurate în baza patentei de întreprinzător sunt stabilite în Anexa nr.1 la Legea nr.93/1998 privind patenta de întreprinzător⁷⁸¹.

I. Comerțul cu amănuntul. Comerțul pe piețe comerciale⁷⁸² cu amănuntul la tarabe, teșgele, tonete, în chioșcuri (gherețe), pavilioane, din autovehicule și comerțul pe piețe comerciale cu produse alimentare și mărfuri ușor alterabile autohtone, cu condiția respectării cerințelor sanitar-epidemiologice privind

⁷⁸¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 72-73, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312890>

⁷⁸² Comerțul pe piețele comerciale indicate în pct.1.1 și pct.1.2. din anexa nr.1 la Legea nr.93/1998 se permite până în data de 31 decembrie 2018 numai pentru titularii de patentă care, la data de 31 decembrie 2016, vor deține patente pentru activitățile respective.

depozitarea, păstrarea și comercializarea lor.

Comerțul cu amănuntul în chioșcuri și în alte încăperi ce ocupă terenuri separate, a căror suprafață nu depășește 7 m², cu excepția comerțului cu aparate electronice și electrocasnice cu termenul de garanție stabilit, conform legislației în vigoare.

Mărfurile pasibile de comercializare în baza patentei de întreprinzător sunt următoarele:

1. mărfuri industriale: îmbrăcăminte; încălțăminte; țesături de toate tipurile; articole de tricotaj; articole de galanterie; articole din tul și draperii; produse textile, inclusiv de uz personal folosite; rechizite școlare și de birou; inventar și atribute pentru jocurile sportive; articole de parfumerie și cosmetică neaccizate; mărfuri de uz casnic, cu excepția aparatelor și utilajelor cu consum de curent electric alternativ sau cu motoare de ardere internă și utilajelor cu termen de garanție stabilit; cărți și alte tipărituri; ziare și alte publicații periodice; jucării și articole pentru copii, precum și materiale de construcții, cu excepția ușilor și ferestrelor de toate tipurile; parchetului din lemn, laminatului; cimentului și amestecurilor de toate mărcile și tipurile; pietrei și cărămizii de construcție; nisipului, prundișului, argilei și ghipsului; materialelor de toate tipurile pentru acoperit case și podele; teracotei de toate tipurile; țevilor pentru sisteme de aer condiționat, articolelor pentru construcția rețelei de încălzire, de alimentare cu gaze și cu apă, pentru grupul sanitar și de evacuare a reziduurilor; aparataje sau utilaje cu termen de garanție stabilit;

2. produse alimentare fabricate și ambalate de producător: cereale și produse de morărit, crupe de toate felurile; amidon; produse de cofetărie; ceaiuri, cu excepția celor medicinale; mirodenii și aditivi alimentari; ape minerale naturale (cu excepția celor bogate în săruri minerale, medicinale), ape potabile (cu excepția celor ce conțin reziduu sec solubil total peste 1500 mg/l) și băuturi nealcoolice, îmbuteliate; sare alimentară; mărfuri ușor alterabile, comercializate în hale specializate și utilizate conform cerințelor sanitar-epidemiologice de depozitare, păstrare și comercializare; fructe și legume în stare proaspătă (neambalate), cu excepția citricelor și altor fructe exotice; fructe și legume prelucrate în mod industrial; miere de albine și derivatele ei.

II. Producerea de mărfuri, executarea de lucrări și prestarea de servicii, inclusiv: întocmirea dărilor de seamă contabile; servicii logopedice; masaj, servicii de îngrijire a bolnavilor și alte servicii medicale, acordate de către personalul medical inferior; servicii veterinare, zootehnice; servicii dactilografice, inclusiv cu folosirea computerului; servicii de frizerie și servicii cosmetice; croitul, cusutul, tricotarea și reparația îmbrăcăminte și acoperămintele pentru cap și comercializarea lor; confecționarea și reparația încălțăminte și comercializarea ei; servicii de spălătorie; predarea limbilor străine (instruire individuală sau în grupe cu un număr de până la 20 persoane); predarea și meditarea diferitor discipline, cu excepția muzicii, coregrafiei și artelor plastice (instruire individuală sau în grupe cu un număr de până la 20 persoane); predarea muzicii, coregrafiei și artelor plastice (instruire individuală sau în grupe cu un număr de până la 20 persoane); organizarea de diferite secții pe interese, inclusiv de cultură fizică, pentru copii de până la 16 ani (în grupe de până la 20 persoane); organizarea de diferite secții pe interese, inclusiv de cultură fizică, pentru adulți (în grupe de până la 20 persoane); servicii de păstrare a bagajelor; servicii de întreținere și amenajare a locuințelor și a sectoarelor aferente; vulcanizarea camerelor și anvelopelor în ateliere; repararea locuințelor; construirea caselor de locuit și a garajelor în localitățile rurale; ajustarea și reparația mobilei; reparația tehnicii de uz casnic, instrumentelor și mecanismelor, ceasurilor; reparația cuptoarelor cu microunde și a altor aparate electrice de încălzit de uz casnic; reparația aparatelor tele, audio, video de uz casnic; reparația aparatelor fotografice, camerelor de filmat și a altor aparate sau instrumente optice; reparația și acordarea instrumentelor muzicale; fotografierea, confecționarea și vânzarea fotografiilor, executate în mod individual, servicii video; scrierea placardelor, filmelor netirajate, amenajarea vitrinelor, reclamelor, prezentarea artistică; confecționarea articolelor meșteșugărești de artă populară (artizanat) și vânzarea lor, cu excepția vânzării la expoziții și licitații; deservirea muzicală a ceremoniilor, inclusiv regizarea ceremoniilor; aratul și alte lucrări de cultivare a pământului cu mijloace tehnice, protecția plantelor contra bolilor și dăunătorilor; servicii de guvernant(ă); servicii de sudare, de lucrări tehnico-sanitare; organizarea disco-cluburilor; executarea și comercializarea obiectelor de lemn, metal, ghips, argilă, ciment, inclusiv servicii de dulgherie; confecționarea și darea în chirie a recuzitelor pentru diferite ceremonii și comercializarea lor; copierea, multiplicarea și legatul cărților; tăbăcirea și prelucrarea pieilor, confecționarea articolelor din blană și din piele și comercializarea lor;

colectarea și comercializarea ambalajelor din sticlă; păstoritul.

12.1.9. Care sunt cele mai răspândite afaceri în localitățile rurale?

În localitățile rurale poate fi desfășurată orice activitate de întreprinzător fără restricții. Cea mai răspândită activitate în localitățile rurale este cultivarea produselor agricole, inclusiv cultivarea strugurilor, grânelor, fructelor, legumelor, creșterea bovinelor, porcinelor, păsărilor etc. păstrarea, prelucrarea și comercializarea acestora. În legătură cu aceste activități apar și altele conexe de care au nevoie agricultorii: de exemplu, activitatea de prelucrare tehnică a pământului (arat, treierat, stropit etc.).

Aproape în fiecare localitate sunt persoane care practică activitatea de construcție și reparație a caselor de locuit, în lacuri și iazuri cresc pește pentru vânzare, întrețin albini și colectează miere, prepară vin din strugurii cultivați etc.

O activitate care se întâlnește frecvent în localitățile rurale este cea comercială de vânzare-cumpărare a produselor alimentare, industriale etc.

Din anumite raționamente, societățile comerciale care desfășoară activități bancare, de asigurare, de producere și transport a energiei electrice, a gazelor, activități de import și comercializare a produselor petroliere etc. își au sediile centrale în mun. Chișinău, acestea însă își extind activitatea și în alte orașe și localități rurale prin intermediul filialelor, reprezentanțelor sau prin alte procedee legale.

12.2. FORMA JURIDICĂ A AFACERII

Capitolul 12.2 conține explicații privind formele în care o afacere poate fi desfășurată, începând de la cele mai simple (patenta de întreprinzător, gospodăria țărănească, întreprinzătorul individual) până la cele mai complexe (societăți comerciale).

12.2.1. Ce înseamnă forma juridică a afacerii?

Afacerea poate fi desfășurată doar într-o formă juridică permisă de lege. Forma juridică a afacerii poate fi: întreprinzător – persoană fizică, sau întreprinzător – persoană juridică.

Întreprinzătorul – persoană fizică la rândul său poate avea una din cele patru forme:

- titular al patentei de întreprinzător;
- întreprinzător individual;
- gospodărie țărănească (de fermier);
- persoană fizică ce desfășoară activități independente.

Întreprinzătorul – persoană juridică poate avea una din următoarele forme;

- *societate comercială, care are 4 forme: societate în nume colectiv, societate în comandită, societate cu răspundere limitată și societate pe acțiuni;*
- *societatea cooperatistă, care are 2 forme: cooperativă de producție și cooperativă de întreprinzător.*

Afacerile care se desfășoară fără respectarea formelor prevăzute de lege se califică ca afaceri ilegale și se sancționează contravențional sau penal.

12.2.2. Întreprinzătorul persoană fizică

Persoana fizică (cetățeanul) poate desfășura activitate de întreprinzător în nume propriu, purtând denumirea de întreprinzător-persoană fizică, întreprinzător individual sau persoană fizică ce desfășoară activități independente.

De exemplu: Vasile Tăureanu are o afacere de reparație a încălțăminte și își desfășoară activitatea sub denumirea de: **Întreprinzător Individual „Tăureanu”**.

12.2.2.1. Prin ce se deosebește statutul unui cetățean obișnuit de cel care s-a înregistrat ca întreprinzător individual?

Principala deosebire constă în faptul că persoana care are statut de întreprinzător, adică s-a înregistrat sau deține patentă de întreprinzător, activitatea lui este una profesională, legală și, respectiv, el nu va putea fi sancționat pentru activitatea de întreprinzător ilegală. Statutul de întreprinzător devine un statut profesional. Persoana care are acest statut trebuie să garanteze cumpărătorului sau beneficiarului cu toate garanțiile legale prevăzute de lege pentru protecția consumatorului.

De exemplu: Întreprinzător Individual „Tăureanu” care a reparat încălțăminte unui consumator va fi obligat să dea garanție pentru un anumit termen reparației efectuate. În cazul în care reparația va fi necalitativă, întreprinzătorul o va repara gratuit în limita termenului de garanție sau va fi obligat să restituie banii și să despăgubească beneficiarul sau consumatorul.

12.2.2.2. De unde se i-au banii pentru afacerea întreprinzătorilor individuali ?

Afacerile întreprinzătorului individual se finanțează din propriile resurse financiare și materiale.

De exemplu: Vasile Tăureanu poate folosi în activitatea sa economiile proprii realizate anterior începerii afacerii, economiile financiare ale soției sale. De asemenea, Vasile Tăureanu poate folosi în activitatea sa încăperile casei de locuit pentru a desfășura afacerea, pentru a păstra materiile prime sau pentru a se întâlni cu clienții săi. Totodată, el poate folosi automobilul său pentru a aduce materia primă sau pentru a transporta marfa fabricată sau încălțăminte reparată etc.

12.2.2.3. Ce riscuri comportă activitatea întreprinzătorului individual?

Riscurile întreprinzătorului individual nu sunt mai mari decât cele obișnuite ale unui cetățean. Ambii răspund pentru obligațiile ce și le asumă cu tot patrimoniul lor. Deosebirea constă doar în faptul că întreprinzătorul individual încheie tranzacții mult mai frecvent decât persoana fizică. Dacă sunteți un întreprinzător individual, legea nu face nicio distincție dintre lucrurile personale de lucrurile care le folosiți în afacerea dumneavoastră, numite active. Aceasta înseamnă că mașina de cusut, taraba în care vă desfășurați afacerea, instrumentele necesare activității vă aparțin în proprietate ca și televizorul, frigiderul sau mobila din casă.

De asemenea, nu există nicio deosebire între banii care îi datorați pentru serviciile comunale (energia electrică, termică sau gaz, serviciile de întreținere a casei) și banii care îi datorați persoanei de la care ați procurat materiale pentru a repara încălțăminte.

De exemplu: Dacă Tăureanu nu achită furnizorului de piele, acesta se poate adresa în instanță pentru încasarea forțată a datoriei, adică a prețului pielii comercializate. Dacă Tăureanu nu are bani să achite furnizorului, instanța sau executorul judecătoresc poate urmări nu doar activele folosite în activitatea de întreprinzător, ci orice alte bunuri pe care acesta le deține, inclusiv mobila, televizorul etc.

12.2.2.4. Ce trebuie să facă cetățeanul pentru a dobândi calitatea de întreprinzător persoană fizică?

Pentru ca o persoană fizică să dobândească statutul de întreprinzător, ea trebuie:

- să se înregistreze la Camera Înregistrării de Stat în calitate de întreprinzător individual;
- să dobândească patenta de întreprinzător de la Inspectoratul fiscal raional sau de la primăria localității;
- să se înregistreze ca gospodărie țărănească (de fermier) la primăria din localitatea unde are teren în proprietate sau în arendă;
- să se înregistreze la Serviciul Fiscal de Stat ca persoană fizică care desfășoară activități independente (art.69/13 alin.(3) Cod fiscal⁷⁸³).

12.2.2.5. Care este deosebirea dintre statutul întreprinzătorului persoană fizică care s-a înregistrat la Camera Înregistrării de Stat în calitate de întreprinzător individual și titularul patentei de întreprinzător? Dar de persoana fizică care desfășoară activități independente?

În baza patentei de întreprinzător pot fi desfășurate doar activitățile prevăzute expres de lege și indicate în pct.12.2.6. Întreprinzătorul individual înregistrat în *Registrul de stat al întreprinzătorilor individuali* ținut de Agenția Servicii Publice poate desfășura orice activitate, cu excepția celor care sunt rezervate exclusiv persoanelor juridice.

Persoana fizică care desfășoară activități independente activează doar în domeniul comerțului cu amănuntul.

Persoana care a dobândit patenta de întreprinzător nu este obligată să țină evidența contabilă. Taxa pentru patentă include toate impozitele și taxele necesare, cu excepția cotizațiilor de asigurare socială și medicală. Întreprinzătorul individual înregistrat în *Registrul de stat al întreprinzătorilor individuali*, dar și persoana fizică care desfășoară activități independente au obligația să țină evidența contabilă în partidă simplă, iar dacă profitul obținut depășește anumite limite, el are obligația să țină evidența contabilă în partidă dublă.

Titularul patentei de întreprinzător, similar persoanei fizice care desfășoară activități independente, are obligația să activeze de sine stătător și nu este în drept să angajeze salariați. Întreprinzătorul individual este în drept să angajeze salariați având toate obligațiile ce rezultă din calitatea de angajator.

12.2.2.6. Care este deosebirea între întreprinzătorul individual și întreprinderea individuală?

Nu există nicio deosebire. Întreprinderile individuale înregistrate anterior au devenit întreprinzători individuali odată cu intrarea în vigoare a Legii nr.220/2007 cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali⁷⁸⁴, fără a fi obligați să se reînregistreze.

12.2.2.7. Gospodăriile țărănești (de fermier) sunt și ele calificate ca întreprinzători individuali?

Gospodăria țărănească (de fermier) trebuie calificată ca activitatea unui întreprinzător individual care activează în agricultură, iar statutul său este reglementat prin Legea nr.1353/2000 privind gospodăriile țărănești (de fermier)⁷⁸⁵.

⁷⁸³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție specială, 08 februarie 2007, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311735>

⁷⁸⁴ Monitorul Oficial, 2007, nr. 184-187, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=326009>

⁷⁸⁵ Monitorul Oficial, 2001, nr. 14-15. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311579>

Persoana fizică care desfășoară activități independente poate activa doar în domeniul comerțului cu amănuntul, cu excepția mărfurilor supuse accizelor, iar suma obținută ca venituri nu trebuie să depășească 600000 lei într-o perioadă fiscală. Pentru a dobândi acest drept, trebuie să se înregistreze la Serviciul Fiscal de Stat conform art.69/13 alin.(3) Cod fiscal. Statutul de „persoană fizică care desfășoară activități independente” a apărut începând cu 01 ianuarie 2017.

12.2.3. Întreprinzător cu formarea unei persoane juridice (companii, întreprinderi)

12.2.3.1. Poate un cetățean să formeze o persoană juridică?

Da, o persoană de sine stătător sau împreună cu altele poate forma o persoană juridică pentru a desfășura activitate de întreprinzător. Persoana juridică care are principalul scop de a desfășura afaceri și a obține profit se mai numește uzual și „companie” sau „întreprindere” și poate avea forma de societate comercială sau societate cooperatistă.

12.2.3.2. Ce înseamnă societate comercială?

Societatea comercială este cea mai răspândită formă de persoană juridică și, la rândul său, se poate constitui în patru forme: societăți în nume colectiv; societăți în comandită; societăți cu răspundere limitată; societăți pe acțiuni. Aceste societăți pot fi divizate în societăți de persoane, adică bazate pe parteneriat (societatea în nume colectiv și societatea în comandită) și societăți comerciale bazate pe capital (societatea cu răspundere limitată și societatea pe acțiuni).

12.2.3.3. Ce înseamnă societăți comerciale bazate pe parteneriat?

Societățile bazate pe parteneriat implică participarea personală nemijlocită a asociaților (partenerilor) și ei răspund nelimitat pentru obligațiile societății. Formele societăților bazate pe parteneriat sunt:

Societatea în nume colectiv este o persoană juridică formată de două sau mai multe persoane, care convin să pună în comun anumite bunuri pentru a desfășura activitate de întreprinzător, a realiza și împărți beneficii. Asociații societății în nume colectiv răspund pentru obligațiile ei nelimitat și solidar. Prin răspundere nelimitată a asociatului se înțelege că persoana care are statut de asociat al societății în nume colectiv răspunde cu toată averea personală, dacă activele societății în nume colectiv nu sunt suficiente pentru achitarea datoriilor. Răspunderea solidară se înțelege că fiecare asociat al societății în nume colectiv poartă răspundere pentru întreaga datorie pe care o are societatea. Iar asociatul care a achitat datoria se poate întoarce în regres către ceilalți asociați pentru ca fiecare să răspundă pentru datoriile societății proporțional participării la capitalul social. Activitatea în societate, administrarea și reprezentarea ei se face de către asociați.

Societatea în comandită este o persoană juridică de două sau mai multe persoane, care pun în comun anumite bunuri pentru a desfășura activitate de întreprinzător, a realiza și a împărți beneficii. Societatea în comandită are două categorii de asociați, dintre care unii asociați (comanditații) răspund nelimitat și solidar, iar alții (comanditarii) nu răspund pentru obligațiile ei, ci suportă riscul activității acesteia în limitele părții sociale deținute. Activitatea în societate, precum și administrarea și reprezentarea se face de către asociații comanditați.

Societățile bazate pe parteneriat este o afacere comună și are cel puțin 2 și cel mult 20 de asociați (parteneri). În aceste afaceri se asociază persoane care se cunosc foarte bine unul pe altul și au încredere reciprocă. Totul ce face unul pentru societate, bine sau rău, se răsfrânge și asupra celorlalți. De cele mai multe ori aceste afaceri se desfășoară de către membrii unei familii sau de către foarte buni prieteni. În aceste societăți fiecare asociat are dreptul la un singur vot, indiferent de cota care o deține în capitalul social, iar hotărârile cele mai importante se adoptă cu votul unanim al tuturor asociaților.

12.2.3.4. *Ce trebuie să facă inițiatorii pentru a înregistra o societate în nume colectiv sau în comandită?*

Persoanele care vor să constituie o societate în nume colectiv sau în comandită trebuie să semneze un act de constituire în formă scrisă, care ulterior se autentifică. Pentru aceasta ei trebuie să se adreseze la Agenția Servicii Publice sau la un avocat. De sine stătător va fi foarte greu să îndeplinească formalitățile de constituire (Pentru detalii vezi Capitolul [12.4](#)).

12.2.3.5. *Care sunt avantajele și dezavantajele societății comerciale bazate pe parteneriat?*

Avantaje:

- nu au nevoie de un capital inițial minim;
- de regulă, nu angajează salariați ori activitățile sunt desfășurate de asociați (parteneri);
- împart veniturile în funcție de implicarea personală și oricât de frecvent doresc;
- pot ține evidența contabilă în partidă simplă;
- are o credibilitate sporită din partea creditorilor, în special a băncilor și a altor parteneri de afaceri. Se prezumă că răspunderea nelimitată și solidară a asociaților îi face să-și calculeze foarte bine eventualele riscuri și să fie suficient de prudenți în gestionarea afacerii;
- posibilitatea de a atrage în afacere membrii familiei și de a se înlocui și ajuta reciproc unul pe altul.

Dezavantaje:

- răspunderea nelimitată și solidară a asociaților, adică fiecare partener răspunde în caz de pierderi cu toate bunurile pe care le are în proprietate;
- lipsa de profesionalism sau reaua credință a unuia din asociați se răsfrânge negativ asupra întregii afaceri și chiar asupra patrimoniului fiecărui asociat.

12.2.3.6. *Ce înseamnă societăți comerciale bazate pe capital*

Societăți comerciale bazate pe capital, numite și corporații, se consideră acelea în care cel mai important element este suma de bani sau valoarea bunurilor pe care le transmite asociatul societății la fondare și, respectiv, valoarea părții din capitalul social (acțiunilor, părții sociale) pe care o deține. Persoana care deține o cotă de participare mai mare în capitalul social are mai multe voturi în societate, este în drept să pretindă la o cotă mai mare din profitul societății, dar și să adopte deciziile cele mai importante, inclusiv să aleagă administratorul (directorul), să decidă asupra încheierii celor mai importante tranzacții etc. În aceste societăți asociații nu răspund pentru datoriile societății cu propria avere, ci doar riscă să piardă bunurile pe care le transmit societății, precum și acțiunile sau părțile sociale deținute. Formele societăților bazate pe capital sunt:

Societatea cu răspundere limitată (SRL) este o persoană juridică formată de una sau mai multe persoane care convin să pună în comun anumite bunuri pentru a desfășura activitate de întreprinzător, a realiza și a împărți beneficii. Asociații nu răspund pentru obligațiile societății, ci suportă riscul activității acesteia în limitele părții sociale deținute. SRL se constituie de către minim o persoană, iar numărul maxim de asociați nu poate depăși 50 de persoane. Capitalul social al SRL începe cu 1 (unu) leu, iar capitalul maxim nu este limitat.

Societatea pe acțiuni (SA) este o persoană juridică formată de una sau mai multe persoane, care convin să pună în comun anumite bunuri pentru a desfășura activitate de întreprinzător, a realiza și a împărți beneficii. Acționarii nu răspund pentru obligațiile societății pe acțiuni, ci suportă riscul activității acesteia în limitele valorii acțiunilor deținute. Societatea pe acțiuni se constituie cel puțin de o persoană, iar numărul maxim de asociați nu este limitat. Capitalul social al SA începe cu 20 000 lei, iar capitalul maxim nu este limitat. Pentru unele genuri de activitate capitalul social poate fi mai mare (activități

financiare, activități de asigurare, comerț cu produse petroliere, metale prețioase etc.).

Persoanele care vor să constituie o societate cu răspundere limitată sau o societate pe acțiuni trebuie să semneze în formă scrisă un act de constituire. Pentru aceasta, ei trebuie să se adreseze la Oficiul Teritorial al Camerei Înregistrării de Stat sau la un avocat.

12.2.3.7. Societățile cooperatiste au ca scop

principal de a ajuta membrii cooperativei să realizeze economii sau să obțină beneficii. Forme de societăți cooperatiste sunt:

Cooperativa de producție este o întreprindere de drept privat cu statut de persoană juridică lucrativă, înființată de 5 sau mai multe persoane fizice pentru a desfășura în comun activitate de producție și altă activitate economică, bazată preponderent pe munca personală a membrilor ei și pe cooperarea cotelor de participare la capitalul său. În forma cooperativei de producție sunt constituite persoanele juridice care activează în agricultură.

Cooperativa de întreprinzător este o persoană juridică lucrativă, fondată de cel puțin 5 persoane fizice și/sau juridice, care au calitatea de întreprinzător, în scopul de a activa în comun pentru eficientizarea propriei activități, obținerea de profit sau realizarea de economii.

Cooperativele de întreprinzător se vor putea constitui doar de persoanele care au deja statutul de întreprinzător fie cu statut de persoană fizică, fie cu statut de persoană juridică. Din acest motiv vom evita să analizăm cooperativa de întreprinzător.

12.2.3.8. Care companii (întreprinderi) sunt cele mai răspândite?

În Republica Moldova cele mai răspândite companii sunt societățile cu răspundere limitată și societățile pe acțiuni. Societățile pe acțiuni sunt forme de persoane juridice care se inițiază în afacerile de proporții mari. Micile afaceri se practică mai frecvent în forma societăților cu răspundere limitată, mai rar în formă de cooperativă de producție, societate în nume colectiv și societate în comandită.

Forma societăților în nume colectiv⁷⁸⁶ și societăților în comandită⁷⁸⁷ se folosește pentru afacerile mici, de regulă, afaceri familiale. În Republica Moldova nu prea sunt întâlnite, dar legiuitorul reglementează modul de constituire și activitate a acestora.

12.2.3.9. Care întreprinzători (companii, întreprinderi sau întreprinzători individuali) poartă denumirea de întreprinderi micro, mici și mijlocii?

Este **întreprindere micro** persoana juridică sau întreprinzătorul individual ce corespunde următoarelor criterii:

- are un număr anual de salariați de cel mult 9 persoane;
- realizează o cifră anuală de afaceri de până la 9 milioane de lei; sau
- deține active totale de până la 9 milioane de lei.

Este **întreprindere mică** persoana juridică sau întreprinzătorul individual ce corespunde următoarelor criterii:

⁷⁸⁶ La 01 iulie 2017 în Registrul de Stat al persoanelor juridice erau înregistrate 74 de societăți în nume colectiv.

⁷⁸⁷ La 01 iulie 2017 în Registrul de Stat al persoanelor juridice erau înregistrate 12 societăți în comandită.

- are un număr anual de salariați de la 10 la cel mult 49 de persoane;
- realizează o cifră anuală de afaceri de până la 25 milioane de lei; sau
- deține active totale de până la 25 milioane de lei, cu excepția întreprinderilor care se califică ca fiind întreprinderi micro.

Este **întreprindere mijlocie** persoana juridică sau întreprinzătorul individual ce corespunde următoarelor criterii:

- are un număr de salariați de la 50 până la cel mult 249 de persoane;
- realizează o cifră anuală de afaceri de până la 50 milioane de lei; sau
- deține active totale de până la 50 milioane de lei.

Statutul juridic al întreprinderilor micro, mici și mijlocii este reglementat de Legea nr.179/2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii⁷⁸⁸.

12.3. ALEGEREA FORMEI ÎN CARE SE VA DESFĂȘURA AFACEREA

Nu există o regulă universală în alegerea formei juridice pentru genul de activitate care urmează a fi practicat. Determinarea formei de desfășurare a afacerii depinde de mai mulți factori, de care trebuie să țină cont inițiatorul afacerii.

12.3.1. Care formă de activitate este cea mai convenabilă?

Înainte de a începe o afacere, fiecare persoană trebuie să răspundă la câteva întrebări.

- Ce gen de activitate va desfășura?
- Dacă dorește să activeze de sine stătător sau împreună cu alte persoane?
- Dacă va fi în comun cu alte persoane, acelea vor parteneri sau salariați?
- Ce resurse materiale și patrimoniale va implica activitatea?

Potrivit regulii generale, afacerile pot fi desfășurate liber în orice formă de organizare juridică, dacă legea nu stabilește expres o anumită formă.

De exemplu, activitatea bancară, activitatea de asigurare, activitatea profesionistă pe piața valorilor mobiliare etc. poate fi desfășurată doar de societatea pe acțiuni.

Activitatea de import și comercializare a produselor petroliere, activitatea de organizare a jocurilor de noroc, activitatea de organizare a burselor de mărfuri, activitatea de organizare și funcționare a caselor de amanet (lombard) etc. poate fi desfășurată de oricare din societățile comerciale: societăți în nume colectiv, societăți în comandită, societăți cu răspundere limitată și societăți pe acțiuni.

Dacă în lege nu este prevăzută forma de activitate în care se desfășoară afacerea și nici nu există norme prin care se stabilește un anumit capital social atunci activitatea poate fi desfășurată în orice formă prevăzută de lege fie ca întreprinzător persoană fizică, fie ca întreprinzător persoană juridică. Activitatea comercială de vânzare-cumpărare a produselor alimentare poate fi desfășurată în mai multe forme de activitate:

⁷⁸⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 306-313,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366638>

- în forma de întreprinzător persoană fizică – titular al patentei de întreprinzător, întreprinzător individual și chiar de către o gospodărie țărănească, dacă comercializează propria producție agricolă. Începând cu anul 2017, a fost introdusă o nouă formă de activitate a persoanei fizice numită persoana fizică care desfășoară activități independente;
- în forma de întreprinzător – persoane juridice. Toate persoanele juridice analizate anterior sunt în drept să desfășoare activitatea de comercializare a produselor alimentare.

Exemplul nr. 1. Vasile Tăureanu intenționează să deschidă un magazin de vânzare a produselor alimentare la intersecția a două drumuri, cu posibilitatea de a întreține și un mic bar pentru a vinde băuturi răcoritoare, înghețată, bere, băuturi alcoolice și țigări. El consideră că activitatea respectivă nu o va putea desfășura de sine stătător, ori, cineva va trebui să aducă marfa, să vândă, iar pe timp de noapte cineva va trebui să păzească magazinul.

12.3.2. Poate oare să obțină o patentă de întreprinzător pentru această afacere?

Nu, această activitate nu poate fi desfășurată în baza patentei de întreprinzător din două motive:

- titularului patentei de întreprinzător nu i se permite să vândă produse alimentare cu condiția că acestea nu sunt supuse accizelor. Țigările și băuturile alcoolice sunt produse supuse accizelor;
- titularul patentei de întreprinzător nu poate angaja salariați și nici nu poate transmite patenta altei persoane;
- există și un al treilea motiv de care trebuie să țină cont Vasile Tăureanu: în baza patentei de întreprinzător veniturile din vânzări ale titularilor de patente nu vor depăși 300 000 de lei într-o perioadă de 12 luni consecutive.

Poate această activitate să fie desfășurată de către o persoană înregistrată în calitate de întreprinzător individual la Camera Înregistrării de Stat? Da, Vasile Tăureanu se poate înregistra în calitate de întreprinzător individual și apoi va putea să angajeze salariați și chiar să vândă mărfuri supuse accizelor.

Poate această activitate să fie desfășurată de către o persoană fizică care desfășoară activități independente? Da, Vasile Tăureanu poate să devină persoană fizică care desfășoară activitate independentă dacă:

- se înregistrează la serviciul fiscal de stat;
- va desfășura doar activități în domeniul comerțului cu amănuntul, cu excepția mărfurilor supuse accizelor;
- suma obținută ca venituri nu trebuie să depășească 600000 lei într-o perioadă fiscală.

Poate această activitate să fie desfășurată de o persoană juridică? Da, Vasile Tăureanu poate să înregistreze o societate cu răspundere limitată în care el va fi fondator unic și administrator, iar ceilalți vor fi salariați. După înregistrare va putea desfășura afacerea inițiată.

În cazul în care Vasile Tăureanu va dori să acționeze în parteneriat cu alte persoane, el ar putea înregistra fie o societate cu răspundere limitată cu mai mulți asociați, fie o societate în nume colectiv sau chiar o societate în comandită.

12.3.3. Ion Tăureanu are înregistrată o gospodărie țărănească și are și un tractor cu toate mecanismele necesare pentru prelucrarea pământului (plug, semănătoare, cultivator). Are el dreptul ca după ce termină prelucrarea propriului pământ să presteze servicii de prelucrare a pământului și altor consăteni?

Pentru a nu fi calificată ca activitate ilicită de întreprinzător, recomandăm lui Ion Tăureanu să obțină o patentă de întreprinzător care acordă dreptul la „*aratul și alte lucrări de cultivare a pământului cu mijloace tehnice, protecția plantelor contra bolilor și dăunătorilor prelucra pământului*”.

12.3.4. Titularul patentei de întreprinzător ar putea desfășura afaceri împreună cu alte persoane?

Nu. Patenta de întreprinzător este un document personal și în baza ei poate activa doar persoana căreia i s-a eliberat. Patenta nu poate fi transmisă altei persoane, iar titularul patentei nu poate angaja salariați care să-l ajute în activitatea de întreprinzător.

Totuși, doi sau mai mulți titulari ai patentei de întreprinzător pot încheia un acord de activitate în comun (contract de societate civilă). De exemplu, două persoane pot desfășura o activitate comună de reparație a încălțăminte, activitate de vulcanizare sau de frizerie etc., când titularii de patentă ar putea să lucreze în schimburi și, respectiv, ar putea folosi aceleași utilaje, aceleași încăpere majorând eficiența utilizării acestora și realizând unele economii.

12.3.5. Care ar putea fi soluția când inițiatorul afacerii dorește să implice în afacere și alte persoane?

Dacă persoana care inițiază o afacere dorește să fie ajutată și de alte persoane, inclusiv de membrii familiei sale, ea va trebui să decidă dacă aceștia vor fi salariați sau vor fi parteneri.

Dacă vor fi parteneri, apoi această persoană va trebui să fondeze o societate comercială sau o cooperativă de producție. Partenerii vor putea activa împreună la desfășurarea afacerii, dar vor suporta și riscul activității acesteia.

Dacă celelalte persoane vor fi salariați, inițiatorul activității ar putea să se înregistreze în calitate de întreprinzător individual și apoi să angajeze celelalte persoane sau să înregistreze o persoană juridică, inclusiv o societate cu răspundere limitată cu asociat unic și apoi să angajeze celelalte persoane.

12.4. INIȚIEREA ȘI ÎNREGISTRAREA UNEI AFACERI

Capitolul 12.4 include explicații privind obținerea calității de întreprinzător de către persoana fizică, precum și de către persoana juridică. Prin exemple se explică ce trebuie să facă o persoană pentru a se înregistra în una din formele stabilite de lege.

12.4.1. Întreprinzător - persoană fizică

12.4.1.1. La ce dată persoana fizică devine întreprinzător și poate activa?

Statutul de întreprinzător-persoană fizică și, respectiv, dreptul de a desfășura în nume propriu activitatea de întreprinzător se dobândește de la data:

- eliberării patentei de întreprinzător;
- înregistrării persoanei la Agenția de Servicii Publice și eliberarea certificatului respectiv în calitate de întreprinzător;
- înregistrării în calitate de gospodărie țărănească (de fermier) și eliberarea certificatului respectiv;
- înregistrării la Serviciul fiscal de stat în calitate de persoană fizică care desfășoară activități independente.

12.4.1.2. Poate persoana fizică să devină întreprinzător individual până la vârsta de 18 ani?

Persoana fizică poate deveni întreprinzător individual până la vârsta de 18 ani doar dacă până la atingerea acestei vârste s-a căsătorit sau a fost emancipat:

- se poate căsători persoana care a atins vârsta de 16 ani și există încuviințarea autorității administrației publice locale în acest sens;
- poate fi emancipată persoana care a atins vârsta de 16 ani și există în acest sens încuviințarea autorității tutelare sau hotărârea instanței de judecată.

12.4.1.3. Obținerea patentei de întreprinzător.

Cine poate obține patentă de întreprinzător?

Patentă de întreprinzător poate fi obținută doar de persoanele fizice (cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini sau apatrizi) care au capacitate deplină de exercițiu și locuiesc permanent în Republica Moldova.

Care organ eliberează patenta de întreprinzător?

Patenta de întreprinzător se eliberează de către inspectoratul fiscal teritorial în raza căruia solicitantul are domiciliul sau la locul de desfășurare a activității preconizate. Patenta poate fi eliberată și de primăria în a cărei rază de administrare solicitantul intenționează să-și desfășoare activitatea în baza patentei, în cazul în care în localitatea respectivă nu este amplasat inspectoratul (oficiul) fiscal. Patenta eliberată de primărie este valabilă numai pe teritoriul administrat de aceasta.

Ce documente sunt necesare pentru eliberarea patentei de întreprinzător?

Pentru a obține patenta de întreprinzător, persoana prezintă la inspectoratul fiscal (primărie) următoarele documente:

- cererea;
- copia buletinului de identitate;
- 3 fotografii;
- chitanța de plată a taxei pentru patentă;
- documentele care demonstrează profesionalismul solicitantului (doar pentru genurile de activitate prevăzute: inclusiv predarea limbilor străine, servicii de masaj și îngrijire a bolnavilor, predarea muzicii, predarea disciplinelor etc.);
- în cazurile necesare, persoana trebuie să obțină și autorizația necesară de la autoritatea publică locală.

Poate fi eliberată o patentă pentru mai multe activități?

Nu. Potrivit legii, o patentă poate fi eliberată doar pentru un singur gen de activitate de întreprinzător. O persoană poate deține mai multe patente de întreprinzător. Patenta se eliberează doar pentru un singur gen de activitate. O persoană poate dobândi mai multe patente de întreprinzător.

Pentru ce termen se eliberează patenta?

Patenta de întreprinzător se eliberează pentru cel puțin o lună. Pentru unele activități patenta se eliberează pe un termen de minimum 12 luni. Termenul maxim nu este stabilit.

12.4.1.4. Înregistrarea întreprinzătorului individual

Cine poate să se înregistreze ca întreprinzător individual?

Orice persoană fizică care are capacitate deplină de exercițiu poate să se înregistreze în calitate de întreprinzător individual.

Organul care înregistrează întreprinzătorul individual este Agenția Serviciilor Publice.

Care documente sunt necesare pentru înregistrarea în calitate de întreprinzător individual?

- cererea (vezi Anexa nr.1 ([12.10.1](#)) la compartimentul 12);
- bonul de plată a taxei de stat în sumă de 54 lei.

Decizia de înregistrare a întreprinzătorului individual se adoptă în termen de 5 zile de la depunerea documentelor indicate.

Prin ce se demonstrează că persoana fizică a fost înregistrată în calitate de întreprinzător individual?

Persoanei care a depus cererea de înregistrare și a achitat taxa de înregistrare i se eliberează Decizia înregistrării de stat (vezi Anexa nr. 2 ([12.10.2](#)) la compartimentul 12).

Poate fi refuzată înregistrarea persoanei în calitate de întreprinzător individual?

Înregistrarea în calitate de întreprinzător individual poate fi refuzată doar dacă persoana fizică este deja înregistrată în calitate de întreprinzător individual sau dacă este lipsită, prin hotărârea instanței de judecată, de dreptul de a practica activitate de întreprinzător.

12.4.1.5. Înregistrarea gospodăriei țărănești

Unde se înregistrează gospodăria țărănească?

Gospodăria țărănească va fi înregistrată de către fondatorul ei la primăria unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi în a cărei hotare el deține teren.

În cazul în care fondatorul deține terenuri amplasate în hotarele a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale de nivelul întâi, cererea de înregistrare a gospodăriei țărănești se prezintă primăriei alese de fondator.

Care documente trebuie depuse pentru înregistrarea gospodăriei țărănești?

Fondatorul prezintă primăriei:

- declarația de constituire a gospodăriei țărănești (vezi modelul din Anexă ([12.10](#)) la compartimentul 12);
- copiile de pe documentele ce confirmă dreptul de proprietate privată al fondatorului gospodăriei asupra terenurilor sau/și copiile de pe contractele de arendă a terenurilor;
- bonul de plată a taxei de înregistrare a gospodăriei.

12.4.1.6. Înregistrarea în calitate de persoană fizică care desfășoară activități independente

Unde se înregistrează persoana fizică care desfășoară activități independente?

Persoana fizică care desfășoară activități independente se înregistrează la Serviciul Fiscal de Stat sau la subdiviziunea acestuia în raza căruia își are domiciliul, reședința sau locul în care desfășoară activitate.

Această activitate se desfășoară în baza art.69⁷ din Codul fiscal de către persoanele fizice rezidente fără a constitui o formă organizatorico-juridică pentru desfășurarea activității, cu condiția că obțin venituri din activitățile independente în sumă ce nu depășește 600 000 lei într-o perioadă fiscală.

Ce documente sunt necesare?

Pentru a fi înregistrată, persoana fizică prezintă la subdiviziunea Serviciului Fiscal de Stat o cerere de modelul stabilit de Ministerul Finanțelor.

12.4.1.7. *Încetarea activității întreprinzătorului persoană fizică*

Întreprinzătorul individual încetează afacerile, după cum urmează:

Afacerile în baza patentei de întreprinzător și, respectiv, statutul de întreprinzător încetează:

- în cazul decesului titularului patentei;
- în cazul aplicării față de titularul patentei a unor sancțiuni administrative;
- în cazul în care se constată transmiterea patentei către o altă persoană;
- la expirarea termenului ei de valabilitate. Patenta se eliberează pentru un termen minim de o lună de zile, iar pentru unele activități (confeccionarea și reparația încălțămintei și îmbrăcăminte) – pentru minim 12 luni. Termenul maxim nu este stabilit de lege și ar putea să fie și pentru mai mulți ani. Activitatea în baza unei patente expirate se califică ca activitate ilegală;
- în caz de renunțare voluntară la patentă;
- în baza cererii titularului patentei în legătură cu pierderea capacității de muncă, confirmată de concluzia respectivă a comisiei medicale.

Afacerea întreprinzătorului individual și, respectiv, statutul de întreprinzător încetează la data decesului acestuia sau la data radierii lui din Registrul de stat. Radierea din Registrul de stat se face:

- la cererea întreprinzătorului individual;
- prin hotărârea instanței de judecată.

În aceleași temeuri ca și întreprinzătorul individual își pierde statutul de întreprinzător și gospodăria țărăneasă.

Afacerile persoanei fizice care desfășoară activități independente încetează oricând se dorește. Cel care a încetat activitatea este obligat, în termen de 5 zile de la adoptarea unei astfel de decizii, să prezinte o informație la subdiviziunea Serviciului Fiscal de Stat, cu anexarea obligatorie a declarației cu privire la impozitul pe venit din activitățile independente.

12.4.2. *Întreprinzător – persoană juridică*

12.4.2.1. *Formalitățile de constituire a persoanei juridice*

Constituirea persoanei juridice reprezintă un proces complex care include cel puțin 4 operațiuni, inclusiv:

- alegerea formei persoanei juridice;
- negocierea și întocmirea actului de constituire;
- semnarea și autentificarea actului de constituire;
- formarea capitalului social și transmiterea banilor și bunurilor în capitalul social;
- înregistrarea de stat a persoanei juridice.

Dacă persoana decide să desfășoare afacerea în forma de persoană juridică, este necesar să se adreseze la un avocat sau la Agenția Servicii Publice, pentru consultații și asistență juridică. Fără consultațiile juriștilor este dificil de selectat și înregistrat o societate comercială sau o cooperativă de producție.

Înregistrarea persoanei juridice se demonstrează prin Decizia de înregistrare emisă de către registrator și actele de constituire înregistrate pe care administratorul (directorul) persoanei juridice îl primește de la Agenția Servicii Publice. Din data înregistrării de stat persoana juridică poate să desfășoare afaceri. Dovadă a înregistrării de stat a persoanei juridice servește și Extrasul din Registrul de stat al persoanelor juridice.

Modelele de acte de constituire pentru persoanele juridice sunt recomandate de Agenția Servicii Publice și pot fi consultate în Anexă. Pentru înregistrare, documentele pot fi depuse atât pe suport de hârtie, cât și pe suport electronic.

De exemplu, Vasile Tăureanu împreună cu Viorel Luțcanu au decis să deschidă o afacere de reparație a tehnicii agricole.

Alegerea formei: inițiatorii, consultându-se cu avocatul, au ales forma de persoană juridică de societate cu răspundere limitată.

Negocierea și întocmirea actului de constituire: actul de constituire a fost întocmit la oficiul teritorial al Agenției Servicii Publice. La elaborarea lui s-au înțeles că denumirea societății va fi „Societatea Comercială „Tăureanu și Luțcanu” SRL. Sediul societății se va afla la domiciliul lui Vasile Tăureanu.

Capitalul social va constitui 100 000 lei, inclusiv 40 000 lei și 60 000 lei, utilaje și încăperea în care se va desfășura activitatea. Capitalul social va fi vărsat de către asociați, după cum urmează: Vasile Tăureanu – 70 % din capital și, respectiv, Viorel Luțcanu – 30 %. Administrator al societății va fi Vasile Tăureanu. Au fost negociate și alte prevederi ale actului de constituire.

Autentificarea actului de constituire. Actul de constituire a fost autentificat de către registratorul Agenției Servicii Publice.

Formarea capitalului social și transmiterea banilor și bunurilor în capitalul social. Fondatorii au decis ca aporturile bănești și cele nebănești să fie transmise, după cum urmează: suma de 40 000 lei va fi transmisă societății în termen de 5 zile de la data înregistrării, iar bunurile vor transmite în termen de cel mult 6 luni de la data înregistrării de stat a societății.

Actele necesare pentru înregistrare. Pentru înregistrarea de stat a persoanei juridice se depun următoarele documente:

- a) cererea de înregistrare, conform modelului aprobat de organul înregistrării de stat;
- b) hotărârea de constituire și actele de constituire ale persoanei juridice, în funcție de forma juridică de organizare, în două exemplare;
- d) documentul ce confirmă achitarea taxei de înregistrare.

Actele pot fi prezentate organului de înregistrare și în format electronic.

Înregistrarea societății. Înregistrarea societății se efectuează de către Agenția Servicii Publice conform Legii nr.220/2007 cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali. Inițiatorilor înregistrării de stat li se eliberează Decizia Agenției Servicii Publice, documentul care demonstrează înregistrarea de stat și includerea acestei persoane juridice în Registrul de stat al persoanelor juridice. Înregistrarea de stat a persoanelor juridice se efectuează în zi lucrătoare, în termen de 24 de ore, care se calculează din ziua lucrătoare imediat următoare celei în care au fost prezentate documentele necesare înregistrării.

Pentru detalii cu privire la înregistrarea de stat, a se vedea www.cis.gov.md – pagina web a Camerei Înregistrării de Stat, și pagina Agenției Servicii Publice – <http://asp.gov.md/ro>

12.4.2.2. Ce se întâmplă după înregistrarea de stat a persoanei juridice?

După înregistrarea de stat persoana juridică are dreptul să înceapă activitatea pentru care s-a constituit. În special, ea poate deschide conturi bancare, poate primi bunurile de la fondatorii săi, poate solicita licențe

pentru afacerile supuse licențierii, poate solicita autorizații pentru amplasarea unităților comerciale, poate întreprinde orice alte acțiuni de realizare a scopului său.

12.5. AUTORIZAREA DESFĂȘURĂRII AFACERII ȘI LICENȚIEREA AFACERII

Capitolul 12.5 conține explicații cu privire la licențierea și autorizarea afacerii, în cazul în care afacerea necesită licențierea, precum și eliberarea altor tipuri de autorizații, în special.

12.5.1. Licențierea și autorizarea afacerii

12.5.1.1. *Ce înseamnă licențierea și autorizarea afacerii, când și de către care organ se licențiază și/sau se autorizează afacerile?*

Afacerile sunt supuse licențierii și autorizării doar după ce persoana s-a înregistrat în calitate de întreprinzător, cu excepția titularilor patentei de întreprinzător și a persoanei fizice ce desfășoară activități autorizate.

Titularul patentei de întreprinzător poate începe imediat activitatea de întreprinzător, dacă în patentă este indicat locul în care va fi desfășurată activitatea ori un asemenea loc nu este necesar. Dacă este necesar, atunci el va trebui să obțină autorizările necesare.

12.5.1.2. *Ce înseamnă licențierea afacerii?*

Licențierea înseamnă un ansamblu de proceduri ce implică eliberarea unui act administrativ cu caracter permisiv, eliberat de autoritatea de licențiere, ce atestă dreptul titularului de licență de a desfășura, pentru o perioadă stabilită, genul de activitate indicat în aceasta, integral sau parțial, cu respectarea obligatorie a condițiilor de licențiere.

*Licențierea afacerii se efectuează în baza Legii nr.451/2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător*⁷⁸⁹. Legea prevede licențierea doar a acelor afaceri care implică utilizarea resurselor limitate ale statului sau necesită stabilirea condițiilor și cerințelor speciale de activitate, precum și verificarea respectării acestora pe parcursul activității, pentru excluderea prejudicierii drepturilor, intereselor legitime și sănătății cetățenilor, mediului înconjurător și securității statului. Licențiate pot fi activitățile stabilit expres de lege, majoritatea din care au fost indicate în subcapitolul [12.1](#).

12.5.1.3. *Cine eliberează licența?*

Organul principal care eliberează licențe este Agenția Servicii Publice. Eliberează licențe și Banca Națională a Moldovei, Comisia Națională a Pieței Financiare, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică, Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, Consiliul Coordonator al Audiovizualului.

12.5.1.4. *Ce documente sunt necesare pentru obținerea licenței?*

În funcție de tipul activității, pot fi solicitate unele sau alte documente.

De exemplu, pentru desfășurarea activității de transport rutier în regim de taxi, la Agenția Servicii Publice se prezintă următoarele documente:

- a) copia de pe certificatul sau de pe decizia de înregistrare a întreprinderii sau organizației, eliberat de Agenția Servicii Publice;
- b) actele persoanei desemnate în calitate de manager de transport rutier, și anume: copia carnetului de muncă din care să rezulte că este angajată în funcția de manager de transport rutier; copia certificatului de competență profesională valabil, eliberat de centrele de

⁷⁸⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.26-28,
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313293>

instruire, perfecționare și atestare profesională autorizate de ANTA; declarația pe proprie răspundere privind îndeplinirea condiției de bună reputație; copia contractului individual de muncă;

- c) extrasul din Registrul bunurilor imobile sau copia contractului de locațiune a imobilului care servește drept sediu real și efectiv;
- d) copiile certificatelor de înmatriculare a vehiculelor rutiere (autoturismelor) deținute în proprietate, locațiune sau în leasing financiar și utilizate de întreprindere, pentru care se solicită copii conforme ale licenței de transport rutier.

Documentele se depun în original sau în copii, inclusiv pe suport electronic, cu prezentarea originalelor pentru verificare. Documentele, care se verifică în baza ghișeului unic. Documentele pot fi prezentate și în formă electronică dacă se utilizează serviciul e-licențiere.

(Pentru alte tipuri de activitate, a se vedea pagina Camerei de licențiere – www.licentiere.gov.md și pagina Agenției Servicii Publice – <http://asp.gov.md/ro>).

12.5.1.5. În ce termen se eliberează licența?

Potrivit legii, decizia de eliberare a licenței se adoptă în cel mult 5 zile lucrătoare de la data înregistrării declarației de solicitare a licenței și se perfectează în termen de 3 zile lucrătoare începând cu ziua primirii documentului care confirmă achitarea taxei pentru eliberarea licenței.

12.5.1.6. Se percepe taxă pentru licență?

Da, licențierea este o procedură cu plată. Suma necesară a fi plătită este prevăzută de lege. Taxa pentru licențiere este prevăzută în art.18 din Legea nr.451/2001 și, la moment, eliberarea licenței pentru cele mai multe genuri de activitate este de 3250 lei. Dar, pentru siguranță, legea trebuie consultată la momentul solicitării.

12.5.2. Reglementarea activității de întreprinzător prin autorizare

12.5.2.1. Care act legislativ reglementează procedura de autorizare?

Potrivit Legii nr.160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător⁷⁹⁰, sub incidența sa cade orice activitate a autorităților publice care emit acte permissive, altele decât licențele, întreprinzătorilor persoanele fizice și persoane juridice, pentru practicarea afacerilor sau a unor activități conexe afacerilor. Deci, procedura de licențiere nu este dublată prin Legea nr.160/2011.

12.5.2.2. Ce înseamnă act permisiv?

Prin expresia „act permisiv” se înțelege orice document sau înscris constatator prin care autoritatea emitentă constată unele fapte juridice și întrunirea condițiilor stabilite de lege, confirmând investirea solicitantului cu o serie de drepturi și de obligații pentru inițierea, desfășurarea și/sau încetarea activității de întreprinzător sau a unor acțiuni aferente acestei activități. Actul permisiv poate avea formă de autorizație, permis, certificat, aviz, aprobare, coordonare, brevet, de atestat de calificare.

12.5.2.3. Unde găsim lista autorităților competente în materie de eliberare a actelor permissive?

Lista autorităților competente, dar și a actelor permissive eliberate de acestea, este redată în Nomenclatorul actelor permissive care este publicat în calitate de anexă la Legea nr.160/2011. Trebuie de ținut cont că autoritățile publice indicate în Nomenclator, precum și altele care nu au procedură reglementată prin lege specială, la eliberarea actelor permissive se vor ghida de dispozițiile Legii nr.160/2011.

⁷⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340497>

De exemplu,

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare		
Autorizație sanitar-veterinară de funcționare	150 lei	Fără termen
Aviz sanitar-veterinar de export	150 lei	20 zile
Aviz sanitar-veterinar de import	150 lei	20 zile
Certificat de conformitate pentru lotul de produse de origine animală	124 lei	Fără termen
Certificat de conformitate pentru produsele de serie a produselor de origine animală	1100 lei	Fără termen
Certificat privind examinarea și evaluarea fluxului tehnologic de fabricare a produsului de uz veterinar și întocmirea raportului corespunzător	2000 lei per produs	5 ani
Certificat de înregistrare a produsului farmaceutic de uz veterinar pentru produse autohtone (expertizarea, recenzarea și examinarea dosarelor farmacologice preclinice, toxicologice, farmacologice clinice și farmaceutice, a prescripțiilor tehnice, a documentației de aplicare și a programelor de testări)	2000 lei per produs	5 ani
Certificat de înregistrare a produsului farmaceutic de uz veterinar pentru produse de import (expertizarea, recenzarea și examinarea dosarelor farmacologice preclinice, toxicologice, farmacologice clinice și farmaceutice, a prescripțiilor tehnice, a documentației de aplicare și a programelor de testări)	4500 lei per produs	5 ani
Certificat sanitar-veterinar	Conform Nomenclatorului serviciilor prestate contra plată de instituțiile sanitar-veterinare de stat, aprobat prin Legea nr. 221-XVI din 19 octombrie 2007	Pe termenul fixat în certificatul sanitar-veterinar
Certificat de înregistrare a utilajului tehnologic pentru producerea alcoolului etilic, distilatelor	Gratuit	5 ani
Notificare despre deținerea capacităților minime de producție	Gratuit	Pe termenul de valabilitate a licenței
Aviz pentru introducerea în teritoriul țării a mostrelor de produse de uz fitosanitar și de fertilizanți	Gratuit	Fără termen
Certificat de calitate a cerealelor	2 lei/tonă	Valabil pe termenul transportării până la locul

		de destinație a mărfii
Certificat de calitate la exportul semințelor	De la 12,4 la 150 lei	10-20 de zile
Certificat de calitate la importul semințelor	De la 12,4 la 150 lei	10-20 de zile
Certificat de calitate/Buletin de analiză a semințelor pentru uz intern	De la 12,4 la 150 lei	10-20 de zile
Certificat de valoare biologică	20-85 lei	Până la 31 mai a anului următor recoltării
Certificat fitosanitar pentru exportul și reexportul producției, al materialelor și al obiectelor supuse carantinei	6-185 lei	14 zile
Certificat pentru materialul de înmulțire și săditor viticol, pomicol și bacifer	20-85 lei	Până la 31 mai a anului următor recoltării
Autorizație de import (sau de producție, după caz) al produselor de uz fitosanitar și al fertilizanților	Gratuit	Valabil pentru importul (producerea) fiecărui lot de produs de uz fitosanitar și de fertilizant
Autorizație de funcționare a depozitului pentru păstrarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților	Gratuit	5 ani
Certificat de înregistrare	Gratuit	Fără termen, cu introducerea modificărilor în cazul apariției acestora în activitatea operatorului
Certificat de inofensivitate	15 lei	Pe termenul de comercializare a lotului plasat pe piață
Autorizație sanitar-veterinară pentru mijloacele de transport	150 lei	1 an
Pașaport fitosanitar	Gratuit	1 an
Certificat de omologare a produsului de uz fitosanitar sau a fertilizantului	Gratuit	7 ani Certificat provizoriu – 2 ani
Ordin privind recunoașterea organismelor de evaluare a conformității	Gratuit	În funcție de termenul de valabilitate a acreditării

12.5.2.4. Autoritățile publice locale competente de a elibera acte permise se conduc de dispozițiile Legii privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător?

Nu, procedura de eliberare a actelor permise de către autoritățile administrației publice locale nu cade sub incidența acestei legi. Autoritățile publice locale eliberează acte permise în limitele strict stabilite de alte legi. Exemple de acte permise eliberate de autoritățile publice locale competente pot servi certificatul de

urbanism, autorizația de construcție eliberate în baza Legii nr.163/2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție, de Legea cu privire la comerțul interior etc.

Autorizația de funcționare a unităților comerciale și de prestare a serviciilor

Această autorizație este eliberată de primărie. Consiliile locale adoptă regulamente speciale de eliberare a autorizațiilor de funcționare a unităților comerciale și de prestare a serviciilor, care se eliberează tuturor întreprinzătorilor privați. De exemplu, în mun. Chișinău, prin Decizia Consiliului municipal Chișinău nr.13/4 din 27.12.2007 a fost aprobat Regulamentul privind eliberarea autorizațiilor de funcționare a unităților comerciale și de prestare a serviciilor sociale pe teritoriul mun. Chișinău. (Pentru detalii, a se vedea pagina web a Consiliului municipal Chișinău – www.chisinau.md).

Potrivit Regulamentului privind eliberarea autorizațiilor de funcționare a unităților comerciale și de prestare a serviciilor sociale pe teritoriul mun. Chișinău, pentru eliberarea autorizațiilor de funcționare a unei unități comerciale trebuie prezentate următoarele acte:

- cererea-tip completată cu următoarele: denumirea completă a obiectivului pentru care se solicită autorizația; adresa obiectivului; principalele grupuri de mărfuri care vor fi comercializate în unitatea respectivă; serviciile prestate; programul de lucru; numele persoanei responsabile pentru funcționarea întreprinderii, la care se anexează copiile următoarelor acte:

- a) certificatul de înregistrare a întreprinderii, eliberat de Agenția Servicii Publice;
- b) certificatul de proprietate asupra imobilului cu destinație nelocativă, eliberat de Oficiul cadastral teritorial Chișinău. Pentru unitățile amplasate în încăperi închiriate urmează să fie prezentat și contractul de locațiune;
- c) contractul privind transportarea deșeurilor menajere solide;
- d) pentru unitățile amplasate în localuri noi, recent date în exploatare în modul stabilit, cererea poate fi înlocuită cu procesul-verbal de recepție finală a obiectivului;
- e) acordul din partea vecinilor privind amplasarea unității (doar pentru unitățile amplasate în blocuri locative).

Cererea va fi înregistrată și datată doar după ce solicitantul va prezenta pentru verificare originalul actelor depuse în copie.

După caz, unitățile comerciale sau de prestare a serviciilor care solicită acte permise sunt impuse să prezinte, suplimentar la actele indicate supra, și alte acte, inclusiv:

- a) **autorizația sanitară** (pentru toate unitățile de comerț, alimentație publică și de deservire socială);
- b) **autorizația sanitară veterinară** de funcționare (pentru piețele agroalimentare, gheretele de comercializare a ouălor, farmaciile veterinare, unitățile în care se comercializează carne tranșată și pește, produse de origine animală);
- c) **schema terenului**, aprobată și eliberată de Direcția generală arhitectură, urbanism și relații funciare (pentru autorizarea unei gherete);
- d) **contractul de arendare funciară sau titlul de autentificare a dreptului deținătorului de teren** (pentru autorizarea obiectivelor ce depășesc suprafața de 12 mp, amplasate pe terenuri ce aparțin Primăriei municipiului Chișinău, cu excepția celor încorporate în clădiri, și pentru amenajarea teraselor de vară).

Regulamente similare trebuie să fie aprobate și în celelalte unități administrativ-teritoriale de nivelul doi (raioane și municipii).

12.6. ALTE PROBLEME LEGATE DE ÎNIIEREA LEGALĂ A DESFĂȘURĂRII AFACERII

12.6.1. Deschiderea unui cont bancar

Fiecare întreprinzător, de regulă, va deschide unul sau mai multe conturi bancare pentru a păstra mijloacele bănești și pentru a opera cu partenerii de afaceri. Consultațiile necesare cu privire la deschiderea conturilor bancare poate fi obținute la oricare din filialele celor 11 bănci comerciale din Republica Moldova.

12.6.2. Înregistrarea întreprinzătorului ca plătitor de asigurări sociale

Întreprinzătorul – persoană fizică, dacă nu are salariați, va fi obligat să plătească pentru sine o contribuție de asigurări sociale minimă stabilită de legislație pentru fiecare an financiar.

Întreprinzătorii – persoane fizice care au angajat salariați, cât și întreprinzătorii – persoane juridice sunt obligați să se înregistreze ca plătitori de cote de asigurări sociale la oficiile teritoriale ale Casei Naționale de Asigurări Sociale. Case teritoriale sunt în toate raioanele Republicii Moldova și ele consultă cu privire la modul în care întreprinzătorii trebuie să se înregistreze. Termenul înregistrării este de 10 zile de la data înregistrării de stat.

12.6.3. Înregistrarea întreprinzătorului ca plătitor de asigurări medicale

Întreprinzătorul – persoană fizică, dacă nu are salariați, va fi obligat să plătească pentru sine prima de asigurare medicală în mărimea stabilită de legislație pentru fiecare an financiar.

Întreprinzătorii – persoane fizice care au angajat salariați, cât și întreprinzătorii – persoane juridice sunt obligați să se înregistreze ca plătitori de cote de asigurări medicale la agențiile teritoriale ale Companiei Naționale pentru Asigurări în Medicină. Agențiile teritoriale consultă cu privire la modul în care întreprinzătorii trebuie să se înregistreze.

12.6.4. Încheierea unui contract de muncă

Întreprinzătorul care dorește să aibă angajați trebuie să aibă aptitudini de a negocia și încheia un contract individual de muncă. Mai multe informații despre încheierea contractului de muncă sunt în [Compartimentul 9](#).

12.6.5. Ținerea evidenței contabile

Toate persoanele fizice și juridice care desfășoară activitate de întreprinzător sunt obligate să țină evidența contabilă. Excepție de la această regulă o constituie doar titularul patentei de întreprinzător. Potrivit art. 3 din Legea cu privire la patenta de întreprinzător, „asupra titularului patentei nu se extind cerințele privind prezentarea dărilor de seamă financiare și statistice, ținerea evidenței contabile și financiare, efectuarea operațiilor de casă și decontărilor”.

Persoanele fizice și persoanele juridice care desfășoară activitate de întreprinzător sunt obligate să țină evidența contabilă în partidă simplă sau în partidă dublă.

Răspunderea pentru ținerea contabilității și raportarea financiară revine:

- conducerii (organului executiv) – în entitatea cu răspundere limitată;
- partenerilor – în entitatea ai cărei proprietari au răspundere nelimitată;
- proprietarului – pentru întreprinzătorii individuali.

Evidența contabilă în partidă simplă va fi ținută de către întreprinzătorii care nu depășesc limitele a două din următoarele trei criterii pentru perioada de gestiune precedentă, adică au totalul veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei; au valoarea de bilanț a activelor pe termen lung de cel mult 1 milion de lei și au numărul mediu scriptic al personalului în perioada de gestiune de cel mult 9 persoane. Evidența contabilă în *partidă simplă* se face prin reflectarea unilaterală a operațiunii economice conform metodei „intrare-ieșire”.

În entitățile care aplică sistemul contabil în partidă simplă, contabilitatea poate fi ținută nemijlocit de conducătorul entității.

Pentru ținerea corectă a evidenței contabile, întreprinzătorul trebuie să se adreseze unui profesionist, fie să-l angajeze în calitate de salariat, fie să încheie un contract de prestare a serviciilor de audit.

12.7. RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA ORDINII STABILITE ÎN DESFĂȘURAREA AFACERII

12.7.1. Răspunderea juridică în general

Întreprinzătorii – persoane fizice și persoane juridice poartă răspundere pentru încălcarea legislației, pentru prejudiciile cauzate și pentru obligațiile contractate în modul stabilit de lege.

12.7.2. Răspunderea penală pentru activitatea de întreprinzător ilicită

Prin desfășurare ilegală a activității de întreprinzător, Codul penal înțelege:

- desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate;
- desfășurarea unor genuri de activitate interzise de legislație;
- desfășurarea activității de întreprinzător prin intermediul filialelor, reprezentanțelor, sucursalelor, secțiilor, magazinelor, depozitelor, unităților comerciale și altor unități neînregistrate în modul stabilit de legislație;
- desfășurarea activității de întreprinzător fără utilizarea mărcilor comerciale și de fabrică și fără indicarea în documente a codurilor fiscale, în cazul când folosirea sau indicarea lor este prevăzută de legislație, ori desfășurarea acestei activități cu utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate.

Practicarea ilegală a activității de întreprinzător, soldată cu obținerea unui profit în proporții mari, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de până la 200 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Practicarea ilegală a activității de întreprinzător, de două sau mai multe persoane, cu folosirea situației de serviciu, precum și cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari DE TRAS RÂNDUL se pedepsește cu amendă în mărime de la 2350 la 3350 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 8000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

Codul penal sancționează și pseudoactivitatea de întreprinzător, prin care se înțelege crearea de întreprinderi fără intenția de a desfășura activitatea de întreprinzător sau bancară, pentru acoperirea genurilor activității de întreprinzător ilicite. Dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

12.7.3. Răspunderea contravențională pentru activitatea de întreprinzător ilicită

Potrivit Codului contravențional, desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrare de stat la autoritatea publică competentă conform legii ori cu act de înregistrare declarat nevalabil se sancționează cu amendă de la 30 la 90 de unități convenționale. Desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrare ca plătitor de cote de asigurare socială de stat obligatorie în modul stabilit de lege se sancționează cu amendă de la 10 la 20 de unități convenționale.

Desfășurarea activității de întreprinzător fără a fi înregistrat ca plătitor de contribuții de asigurări sociale de stat în termen de 10 zile lucrătoare din momentul obținerii dreptului de a desfășura activitatea în modul

stabilit de lege se sancționează cu amendă de la 15 la 30 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 30 la 60 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

Desfășurarea unei activități de întreprinzător fără autorizație, licență sau certificat, eliberate de autoritatea competentă în temeiul legii, se sancționează cu amendă de la 60 la 180 de unități convenționale.

12.7.4. Răspunderea civilă, inclusiv materială, pentru încălcarea normelor juridice de desfășurare a afacerilor

Întreprinzătorii răspund pentru prejudiciile cauzate altor întreprinzători fie dacă prejudiciul se datorează executării necorespunzătoare sau neexecutării contractelor încheiate, precum și pentru prejudiciile cauzate din delictе cu întreg patrimoniul lor.

12.8. ÎNCETAREA DESFĂȘURĂRII AFACERII

12.8.1. Care sunt normele de încetare și lichidare a afacerii?

Afacerile în sensul Legii nr.235/2006 se inițiază, se desfășoară și se lichidează exclusiv în baza legilor adoptate de Parlament, iar autoritățile administrației publice nu sunt în drept să adopte norme primare pentru reglementarea inițierii, desfășurării și lichidării afacerii. Prin termenul de încetare sau lichidare a afacerilor se înțelege nu doar încetarea statutului de întreprinzător individual pentru persoana fizică sau lichidarea și, implicit, radierea întreprinzătorului – persoană juridică.

12.8.2. Care este procedura de încetare a statutului întreprinzătorului – persoană fizică?

Întreprinzătorul – persoană fizică nu mai este în drept să desfășoare activitate de întreprinzător dacă:

- a fost radiat din Registrul de stat al întreprinzătorilor individuali;
- a fost radiat din Registrul gospodăriilor țărănești;
- a expirat termenul de valabilitate a patentei sau nu a fost achitată taxa la timp;
- nu a achitat taxele de către persoana fizică autorizată.

12.8.3. Care este procedura de încetare a activității persoanei juridice?

Persoana juridică încetează a exista la data radierii ei din Registrul de Stat a persoanelor juridice.

Procedura de lichidare a persoanelor juridice este reglementată de art.86-101 din Codul civil și este o procedură complicată. În acest scop, sugerăm consultarea unui avocat pentru acordarea asistenței în lichidarea și radierea unei persoane juridice.

12.8.4. Ce înseamnă suspendarea afacerii?

Potrivit legii, suspendarea (limitarea) activității de întreprinzător semnifică sistarea temporară a valabilității și/sau retragerea licenței/autorizației pentru activitatea de întreprinzător, fapt ce are ca efect imposibilitatea continuării parțiale sau totale a desfășurării afacerii. Activitatea de întreprinzător poate fi suspendată prin hotărâre judecătorească, adoptată în temeiurile expres prevăzute de lege și conform normelor Codului de procedură civilă. Hotărârea instanței de judecată privind suspendarea activității întreprinzătorului se adoptă la cererea autorităților administrației publice și/sau altor instituții abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control. Hotărârea judecătorească privind suspendarea activității de întreprinzător se adoptă în termen de 5 zile lucrătoare și se execută în conformitate cu legislația.

12.9. LISTA ACTELOR NORMATIVE RECOMANDATE

1. Constituția Republicii Moldova;
2. Legea privind principiile de bază ale activității de întreprinzător nr.235/2006;
3. Codul civil nr.1107/2002.

4. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.1992, MO, 1994, nr.2;
5. Legea cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali nr.220/2007;
6. Legea cu privire la societățile pe acțiuni nr. 1134-XIII din 2.04.1997;
7. Legea privind societățile cu răspundere limitată nr.135/2007;
8. Legea cu privire la investiții în activitatea de întreprinzător nr.81/2004;
9. Legea insolvenței nr. 149/2012;
10. Legea nr.451/2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător.
11. Legea cu privire la patenta de întreprinzător nr.93-XIV din 5.07.1998;
12. Legea privind cooperativele de producție nr.1007/2002;
13. Legea privind cooperativele de întreprinzător nr.73/2001;
14. Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) nr.1353/2000;
15. Legea contabilității nr.113/2007, MO, 2007, nr.90-93 (în vigoare de la 01.01.2008);
16. Codul contravențional;
17. Hotărârea Guvernului cu privire la reglementarea monopolurilor nr. 582 din 17.08.95, MO, 1995, nr. 59-60;
18. Hotărârea Guvernului nr. 977 privind înregistrarea gospodăriilor țărănești (de fermier), 14.09.2001.

12.9.1. SURSE DE INFORMARE PRACTICĂ (CĂRȚI, REVISTE, PAGINI WEB ALE INSTITUȚIILOR PUBLICE ETC.)

1. ROȘCA NICOLAE, BAIEȘ SERGIU. *Dreptul afacerilor*. Chișinău, 2011, 576 p.
2. ROȘCA NICOLAE, BAIEȘ SERGIU. *Dreptul afacerilor*. Volumul I, Chișinău, 2004, 453 p.
3. ROȘCA NICOLAE, BAIEȘ SERGIU. *Dreptul afacerilor*. Volumul II, Chișinău, 2006, 431 p.
4. ROȘCA, NICOLAE, BAIEȘ SERGIU. *Dreptul afacerilor (scheme)*. Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2001, 163 p.
5. Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova, volumul I, Chișinău, 2006.
6. CHIRIAC ANDREI. *Aspecte istorico-teoretice ale persoanei juridice în legislația Republicii Moldova*. Ed. Cartdidact, Chișinău, 2001, 175 p.
7. LAZĂR TUDOR. *Societatea comercială persoană juridică în economia de piață*. Chișinău, 2000.
8. MĂMĂLIGĂ SERGIU. *Societatea pe acțiuni. Comentariu la Legea nr.1134-XIII/1997*, Museum, Chișinău, 2001.
9. BURAC VICTOR. *Drept bancar*, Chișinău, 2001.
10. MĂRGINEANU GABRIEL, MĂRGINEANU LILIA. *Dreptul afacerilor*, Chișinău, 2004, 722 p.
11. ROȘCA NICOLAE, BAIEȘ SERGIU, COJOCARU OLGA. *Comentariu științifico-proactiv la Legea nr.135/2007 cu privire la societățile cu răspundere limitată*, Chișinău, 2009, 160 p.
12. КАЛЕНИК А.Б. *Коммерческое право*. Chișinău, 2007, 266 p.
13. <http://asp.gov.md/ro> – pagina web a Agenției Servicii Publice;
14. www.cis.gov.md/ – pagina web a Camerei Înregistrării de Stat;

15. www.licentiere.gov.md – pagina web a Camerei de Licențiere;
16. www.chisinau.md – pagina web a Primăriei mun. Chișinău;
17. www.maia.gov.md – pagina web a Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare;
18. paginile web ale consiliilor raionale și ale primăriilor UAT din Republica Moldova.

12.10. ANEXE

12.10.1. Anexa nr.1

**Camera Înregistrării de Stat
Oficiul Teritorial Ungheni**

17 februarie 2017

CERERE

**de înregistrare a întreprinzătorului individual
„Vasile Tăureanu”**

Subsemnatul, **Vasile Tăureanu**, solicit înregistrarea în calitate de întreprinzător individual, cu înscrierea în Registrul de stat al întreprinzătorilor individuali, pentru care fapt comunic următoarele date:

1. Numele și prenumele: <Vasile Tăureanu>
2. Numărul de identificare personal: 0123456789011
3. Domiciliul: s. Rădeni, r-nul Călărași
4. Telefon, fax, e-mail: tel. 0244 01234; vasiletaureanu@gmail.md
5. Forma juridică de organizare a activității: <Întreprinzător Individual>
6. Obiectul principal de activitate <Comercializarea produselor alimentare>

În susținerea cererii, prezint următoarele documente:

1. Bonul de plată a taxei de stat de 364 lei.

Vasile Tăureanu

12.10.2.

Anexa nr.2

REPUBLICA MOLDOVA

**CERTIFICAT
DE ÎNREGISTRARE**

Întreprinzător Individual TCACI ELENA
ESTE ÎNREGISTRAT LA CAMERA ÎNREGISTRĂRII DE STAT

Numărul de identificare de stat - codul fiscal
1009600015059

Data înregistrării 17.04.2009

Data eliberării 17.04.2009

Ghimp Alina, registrator
Funcția, numele, prenumele persoanei
care a eliberat certificatul

semnătura

MD 0090157

12.10.3. Anexa nr.3

Camera Înregistrării de Stat

10 februarie 2017

CERERE

**de înregistrare a persoanei juridice
Societatea Comercială „Vultureni” Societate cu Răspundere Limitată**

Solicităm înregistrarea persoanei juridice și înscrierea ei în Registrul de stat al persoanelor juridice, pentru care fapt comunicăm următoarele date:

1. Denumirea completă: **„Societatea Comercială „Vultureni” Societate cu Răspundere Limitată**
denumirea prescurtata: **„SC „Vultureni” SRL**
2. Forma juridică de organizare a persoanei juridice: **<Societate cu Răspundere Limitată>**
3. Termenul de activitate a persoanei juridice: **nelimitat**
4. Sediul persoanei juridice: **<r-nul Călărași, sat. Rădeni>**
5. Componența nominală a organului de conducere:
Administratorul: <Administrator Vasile Tăureanu>
6. Componența nominală a organului de supraveghere: **nu are consiliu**
7. Componența nominală a organului de control: **nu are organ de control**
8. Genurile principale de activitate:
  - **prestări servicii de reparație a tehnicii agricole;**
  - **comerț cu produse agricole.**
9. Capitalul social: **<100 000 (una sută mii) lei**
10. Fondator(i):
  - **Vasile Tăureanu;**
  - **Ion Tăureanu.**

În susținerea cererii, prezentăm următoarele acte:

- **actul de constituire;**
- **bonul de plată a taxei de înregistrare;**
- **extrasul de la bancă privind depunerea capitalului social.**

Fondator:

Semnătura:

- 1. Vasile Tăureanu**
- 2. Ion Tăureanu**

12.10.4. Anexa nr.4

Modele de acte de constituire recomandate de Camera Înregistrării de Stat (vezi www.cis.gov.md)

**ACTUL DE CONSTITUIRE
AL SOCIETĂȚII în NUME COLECTIV
Fondatorii societății (în continuare, Membrii):**

au hotărât să încheie prezentul act de constituire a Societății în Nume Colectiv, în continuare – Societate, în următoarele condiții.

Articolul 1.

1.1. Societatea în Nume Colectiv „Nufărul”, în continuare – Societatea, se constituie în conformitate cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova nr. 1107 – XV din 6 iunie 2002, Legii nr.845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, Legii nr.220 din 19.10.2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali.

1.2. Societatea este persoană juridică și în relațiile cu persoane terțe participă ca întreprindere cu statut de persoană juridică.

1.3. Forma organizatorico-juridică: **societate în nume colectiv.**

1.4. Firma (denumirea) completă a societății: **Societatea Comercială „Nufărul” Societate în Nume Colectiv** 1.5. Firma (denumirea) abreviată: **SC „Nufărul” SNC**

1.6. Adresa juridică: bd. Dacia nr.3, mun. Chișinău, Republica Moldova.

Articolul 2.

2.1. Societatea se înființează pentru desfășurarea activităților economice în scopul obținerii unui profit pentru asociații ei.

2.2. Societatea poate institui filiale și reprezentanțe în Republica Moldova și în străinătate.

1. 2.3. În activitatea sa societatea practică următoarele genuri de activitate:

Articolul 3.

3.1. Pentru desfășurarea activității comerciale asociații formează un capital social în mărime de **xxx lei** care se repartizează, după cum urmează:

Numele asociatului	Mărimea aportului, lei	Suma vărsată la înființare, lei	Cota de participare, % din capitalul social

1.			
2.			
3.			

3.2. Depunerile sunt efectuate în mijloace bănești (lei MD). La data înregistrării societății fiecare asociat este obligat să verse în numerar cel puțin 40% din aportul său în capitalul social. Capitalul social va fi vărsat integral în cel mult 6 luni de la data înregistrării societății.

3.3. Veniturile și pierderile societății se repartizează între asociații ei proporțional participațiunilor la capitalul social.

Articolul 4.

Asociații societății:

a) au dreptul:

1. să ia cunoștință, personal sau asistați de un expert, de toată documentația privind administrarea societății;
2. să participe la repartizarea profitului societății, proporțional participațiunii la capitalul social;
3. să primească, în caz de lichidare a societății, o parte din valoarea activelor ei rămase după satisfacerea creanțelor creditorilor, proporțional participațiunii la capitalul social;
4. să se retragă din societate cu condiția informării celorlalți membri cu cel puțin 6 luni până la data retragerii;
5. să participe la conducerea și la activitatea societății în ordinea stabilită de prezentul Act de constituire

b) sunt obligați:

6. să respecte prezentul Act de constituire;
7. să transmită participațiunea la capitalul social în ordinea, mărimea și termenul prevăzut în prezentul Act de constituire;
8. să nu divulge informația confidențială despre activitatea societății;
9. să comunice imediat societății faptul schimbării domiciliului său a sediului, a numelui sau a denumirii, altă informație necesară exercitării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor societății și ale asociatului ei.

Articolul 5.

5.1. Organul suprem de conducere al societății este Adunarea generală a membrilor societății.

De competența Adunării generale a asociațiilor societății ține:

1. determinarea direcțiilor de bază ale activității economice a societății;
2. aprobarea planurilor de activitate și dărilor de seamă privind activitatea societății;
3. alegerea și revocarea administratorului societății;
4. stabilirea mărimii, formelor și termenelor de depunere a cotizațiilor suplimentare în caz de necesitate;

5. primirea și excluderea membrilor societății;
6. numirea comisiei de revizie (cenzori);
7. determinarea condițiilor de plată a angajaților societății;
8. aprobarea modificărilor și completărilor aduse prezentului act de constituire;
9. aprobarea hotărârilor privind reorganizarea și lichidarea societății;
10. aprobarea bilanțului de lichidare.

5.2. Toate chestiunile ce țin de modificarea sau completarea prezentului Act de constituire pot fi luate numai prin votul unanim al tuturor membrilor societății, iar cât privește chestiunile indicate în pct. 3 și 5??? cu o majoritate de voturi de $\frac{3}{4}$ din numărul asociaților. Celelalte hotărâri ale Adunării generale se aprobă cu majoritatea simplă de voturi.

1.5.3. Evidența hotărârilor Adunării generale se efectuează în procesele-verbale care sunt întocmite de președintele adunării. Procesele-verbale se păstrează în Cartea proceselor-verbale. Adunarea se convoacă nu mai rar de o dată pe an.

2.5.4. Administrarea societății este delegată unui singur asociat.

3.5.5. Administratorul societății este ales de Adunarea generală și se supune hotărârilor adoptate de ea.

4.5.6. Administratorul societății va reprezenta societatea în relațiile cu terțe persoane.

5.5.7. Ceilalți asociați, pentru a încheia acte juridice în numele societății, trebuie să aibă procură de la administratorul societății.

6.5.8. Împuternicirile administratorului se limitează la domeniul de activitate al societății. Pentru săvârșirea de acte ce depășesc aceste limite este necesar acordul tuturor membrilor.

7.5.9. Dacă există motive întemeiate, la cererea oricărui asociat, instanța de judecată poate priva persoana de dreptul de a administra și a reprezenta societatea. Motivele întemeiate sunt, printre altele, încălcarea gravă a obligațiilor și imposibilitatea exercitării atribuțiilor delegate.

Articolul 6.

6.1. Asociații societății poartă răspundere subsidiară, solidară, cu tot patrimoniul lor pentru obligațiile societății.

6.2. Asociatul societății care nu este fondatorul ei poartă răspundere în egală măsură cu alți membri pentru obligațiile apărute până la încadrarea lui în societate.

6.3. Asociatul care a ieșit din societate poartă răspundere pentru obligațiile apărute până la ieșirea lui din societate, în egală măsură cu membrii rămași.

Articolul 7.

7.1. Asociatul societății poate fi exclus din societate prin hotărârea instanței de judecată la cererea celorlalți asociați, prin unanimitate de voturi.

7.2. Asociatul societății are dreptul să se retragă din ea cu condiția informării celorlalți asociați cu cel puțin 6 luni până la data retragerii.

7.3. Dacă asociatul societății a ieșit din ea, participațiunile la capitalul social ale asociaților rămași se majorează corespunzător, dacă prin acordul membrilor nu se prevede altfel.

7.4. Asociatul societății poate transmite, cu acordul celorlalți asociați, participațiunea sa la capitalul social sau o parte din ea unui alt asociat sau unei terțe persoane.

7.5. Asociatului care s-a retras din societate i se achită valoarea părții din patrimoniu

proporțional participațiunii lui în capitalul social.

7.6. Succesorul asociatului societății, decedat sau reorganizat, poate deveni asociat cu acordul celorlalți asociați.

7.7. Asociatului care s-a retras din societate i se achită valoarea părții din patrimoniu proporțional participațiunii lui în capitalul social.

7.8. Prin înțelegere dintre asociatul care se retrage din societate și asociații rămași, achitarea valorii patrimoniului poate fi înlocuită cu transmiterea lui în natură.

7.9. Partea din patrimoniul societății sau valoarea acestei părți, ce i se cuvine asociatului care se retrage, se determină conform bilanțului întocmit la momentul retragerii.

Articolul 8.

8.1. Reorganizarea societății se efectuează prin fuziune (contopire și absorbție), dezmembrare (divizare și separare) sau transformare în condițiile prevăzute de Codul civil și Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.

8.2. Hotărârea privind reorganizarea societății se ia de Adunarea generală a asociațiilor societății.

8.3. Societatea poate fi lichidată numai prin hotărârea Adunării generale a asociațiilor societății sau instanței judecătorești.

8.4. Decizia Adunării generale a acționarilor cu privire la lichidarea societății poate fi adoptată în temeiurile prevăzute de lege sau în legătură cu inoportunitatea continuării activității societății.

8.5. Avizul despre lichidarea societății se publică de către lichidator, după înregistrarea desemnării sale, în două ediții consecutive ale Monitorului Oficial al Republicii Moldova.

8.6. Termenul de înaintare a creanțelor este de 6 luni de la data ultimei publicații a avizului în Monitorul Oficial.

8.7. Lichidarea societății se efectuează de lichidator, care are aceleași împuterniciri, obligații și responsabilități ca și administratorul în măsura în care acestea sunt compatibile cu activitatea de lichidare.

8.8. Lichidatorul, împreună cu administratorul, face și semnează inventarul și bilanțul în care constată situația exactă a activului și pasivului.

Articolul 9.

SUSPENDAREA ACTIVITĂȚII SOCIETĂȚII Societatea, la decizia fondatorului/Adunării generale, poate să-și suspende temporar activitatea, pe o perioadă care să nu depășească trei ani, în cazul în care nu are datorii față de bugetul public național, precum și față de alți creditor.

Pe perioada suspendării activității, este interzisă desfășurarea oricăror activități de întreprinzător.

Prezentul Act de constituire este semnat în trei exemplare, toate având aceeași putere juridică.

Fondatorii societății:

Nume, prenume

Nume, prenume

**ACT DE CONSTITUIRE
a Societății în Comandită**

Fondatorii:

_____ (numiți în continuare asociați)

am hotărât să încheiem prezentul Act de constituire a societății în comandită, în următoarele condiții:

I. Forma juridică, denumirea și sediul societății

1.1. Societatea în Comandită se constituie în conformitate cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06 iunie 2002, Legii nr.845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, Legii nr.220 din 19.10.2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali.

1.2. Societatea în Comandită are statut de persoană juridică.

Denumirea completă: **Societatea Comercială „Nufărul” Societate în Comandită**

Denumirea prescurtată: **S.C. „Nufărul” S.C.**

1.3. Sediul societății: bd. Dacia nr. 3, mun. Chișinău, Republica Moldova.

II. Genurile de activitate

2.1. Societatea va practica următoarele genuri de activitate: _____

III. Capitalul social

3.1. Capitalul social total inițial transmis societății de asociați constituie xxxx lei, împărțit în cote, după cum urmează:

Numele asociatului	Mărimea aportului, lei	Se indică suma transmisă la înființare	Cota de participare, % din capitalul social
		lei/%	
1.			
2.			
3.			

3.2. Asociații comanditari sunt obligați să transmită pe contul societății la momentul înregistrării cel puțin 60 la sută din cota bănească de participare.

3.3. Asociații (comanditari, comanditați) sunt obligați să transmită în întregime cotele lor de participare nu mai târziu de 6 luni de la înregistrare.

3.4. Cotele asociaților în capitalul social pot fi depuse atât în bani, cât și în alte bunuri.

3.5. Capitalul social va putea fi majorat în numerar sau în natură pe baza acumulărilor proprii sau primirii de noi membri, cu respectarea prevederilor legislației în vigoare.

IV. Administrarea și reprezentarea societății

4.4.1. Administrarea societății se va face de către asociații comanditați (sau numai de unul dintre aceștia):

- 1) numele și prenumele;
- 2) numele și prenumele;

3) numele și prenumele. 4.2. Asociatul (asociații) împuternicit cu funcții de administrare sunt în drept să semneze orice fel de acte și pot face toate operațiunile nescrise pentru aducerea la îndeplinire a obiectului societății în limitele prevăzute de actele normative în vigoare și de prezentul Act.

4.3. Persoanele împuternicite cu administrarea societății adoptă hotărâri cu majoritatea simplă de voturi. Fiecare administrator are dreptul la un vot.

4.4. Pentru actele urgente, a căror neîndeplinire ar cauza o pagubă mare societății, poate decide un singur administrator în lipsa celorlalți care se găsesc în imposibilitate, chiar momentană, de a lua parte la administrare.

4.5. Dacă un administrator va lua inițiativa unei operații ce depășește limitele operațiilor obișnuite comerțului pe care le exercită societatea, el va înștiința pe ceilalți administratori înainte de a se încheia sub sancțiunea suportării pierderilor ce ar rezulta din aceasta. Asociatul care, fără consimțământul scris al celorlalți asociați, va întrebuința capitalul, bunurile sau creditul societății în folosul său sau în al altei persoane este obligat să restituie societății beneficiile ce au rezultat și să plătească despăgubiri pentru daunele cauzate.

4.6. Asociații comanditați și comanditari adoptă hotărâri comune:

4.7. Comanditarul poate fi împuternicit de către asociați cu cota de participare deplină (comanditați) să efectueze anumite tranzacții în numele societății doar în temeiul și limitele indicate în procura întocmită în modul stabilit.

4.8. Comanditarul de asemenea este în drept să ceară de la comanditații cu funcții de administrare informații cu privire la activitate, bilanțul anual al societății;

- 1) în probleme ce nu se referă la sferile tradiționale de activitate ale societății;
- 2) în cazurile de suspendare a tranzacției planificate de asociatul comanditat împuternicit cu administrarea societății.

V. Drepturile, obligațiile și responsabilitatea asociaților

5.1. Fiecare asociat are dreptul să controleze activitatea de administrare și reprezentare a societății și să primească de la persoanele autorizate cu funcții de administrare și reprezentare a societății informații concrete despre starea economică a societății.

5.2. Asociații comanditați care administrează societatea sunt obligați să țină regulat registrele prevăzute de actele normative în vigoare. Aceștia vor întocmi la sfârșitul fiecărui an bilanțul, contul de profit și pierderi, lista inventarului din dotare.

5.3. Asociatul este în drept să se retragă din societate cu consimțământul tuturor asociaților ori dacă unul din asociați încalcă Actul de constituire sau desfășoară unele activități ce zădărnicesc realizarea scopurilor societății, confirmate prin hotărârea asociaților societății.

5.4. Asociatul poate fi exclus din rândurile societății în caz de neîndeplinire sau îndeplinire la un nivel nesatisfăcător a obligațiilor față de societate în decurs de 6 luni.

5.5. Societatea răspunde pentru obligațiunile sale cu toată averea pe care o are în proprietate. Dacă la lichidarea societății se constată că averea ei nu este suficientă pentru satisfacerea tuturor pretențiilor, comanditarii răspund pentru obligațiile societății numai în limitele cotei transmise societății.

VI. Participarea asociațiilor la beneficii

6.1. După încheierea bilanțului contabil anual, întocmirea contului de profit și pierderi și stabilirea beneficiului net, asociații vor hotărî asupra modului de împărțire pe destinații a acestuia.

6.2. Dreptul la beneficii și pierderi al fiecărui asociat comanditar sau comanditat se va calcula din procentele menționate în funcție de aportul social pe care fiecare l-a adus.

6.3. În cursul anului asociații pot ridica din casa societății pentru nevoi personale anumite sume de bani, care vor fi reținute din dividendele convenite la sfârșitul anului.

6.4. Înainte de repartizarea și distribuirea beneficiilor se va face constituirea de rezerve, reîntregirea capitalului social ori creșterea lui dacă există hotărârea în acest sens luată cu acordul tuturor asociaților.

VII. Încetarea activității societății

7.1. Încetarea activității societății va avea loc în următoarele cazuri:

- 1) la cererea în scris a asociaților;
- 2) imposibilitatea realizării obiectului de activitate;
- 3) în caz de faliment;
- 4) alte cazuri prevăzute de legislația în vigoare.

7.2. Societatea își suspendă activitatea în cazul în care se retrag toți comandanții ori toți comanditarii, când din societate s-au retras toți comanditarii, comandanții sunt în drept să-și continue activitatea în calitate de asociație cu responsabilitate deplină. În acest caz, comandanții trebuie să anunțe despre acest lucru organul de înregistrare în termen de 30 de zile.

7.3. În cazul în care se va hotărî lichidarea societății, organul ce a decis lichidarea va numi o comisie de lichidare care va face inventarierea și evaluarea bunurilor ce va fi reflectată în „Bilanțul contabil”.

7.4. După achitarea pretențiilor tuturor creditorilor, sumele rămase se vor împărți proporțional capitalului social subscris și vărsat între asociați. În primul rând se vor restitui comandatarilor cotele lor de participare.

7.5. Ca rezultat al lichidării, comisia de lichidare, în baza bilanțului contabil de lichidare, va întocmi un înscris care va fi prezentat Camerei Înregistrării de Stat de pe lângă Departamentul Tehnologiei Informaționale al Republicii Moldova.

VIII. Suspendarea activității societății

8.1. Întreprinderea, la decizia fondatorului/Adunării generale, poate să-și suspende temporar activitatea, pe o perioadă care să nu depășească trei ani, în cazul în care nu are datorii față de bugetul public național, precum și față de alți creditori.

8.2. Pe perioada suspendării activității întreprinderii, este interzisă desfășurarea oricăror activități de întreprinzător.

IX. Dispoziții finale

9.1. Prevederile prezentului Act se completează cu dispozițiile actelor normative în vigoare ce reglementează modul de înființare, activitate și încetare a activității societăților în comandită.

9.2. Orice modificare adusă prezentului Act se va face numai prin acordul scris al părților contractante și cu respectarea prevederilor legislației în vigoare.

9.3. Pentru îndeplinirea obligațiilor ce le revin, părțile contractante vor acționa cu buna credință.

Asociații:

- 1) Numele, prenumele
- 2) Numele, prenumele
- 3) Numele, prenumele

CONTRACT DE CONSTITUIRE
a Societății cu Răspundere Limitată

Data cererii

mun. Chișinău

Prezentul Contract este încheiat în conformitate cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06 iunie 2002, Legii nr.135-XVI din 14 iunie 2007 privind Societățile cu răspundere limitată, Legii nr.845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, Deciziei fondatorilor (Proces-verbal nr. __ din __ _____).

Părțile contractante:

– Numele, prenumele _____,

denumiți în continuare Fondatori, au încheiat prezentul Contract cu privire la următoarele.

I. DISPOZITII GENERALE

1.1. Fondatorii creează _____, denumită în continuare Societate.

1.2. Denumirea completă a Societății:

denumirea prescurtată:

1.3. Sediul Societății:

1.4. Societatea are statut de persoană juridică de drept privat, cu scop lucrativ (comercial). Societatea are un patrimoniu distinct și răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobândească și să execute în nume propriu drepturi patrimoniale și personale nepatrimoniale, să-și asume obligații, poate fi reclamant și pârât în instanța de judecată.

1.5. După forma sa organizatorico-juridică, Societatea este Societate cu Răspundere Limitată. Societatea se consideră constituită și dobândește personalitate juridică de la data înregistrării de stat în modul stabilit. Societatea dispune de bilanț autonom și conturi bancare, are ștampilă cu denumirea sa și imaginea emblemei.

1.6. Societatea se constituie pentru o durată nelimitată.

II. SCOPUL ȘI GENURILE DE ACTIVITATE

2.1. Societatea se constituie în scopul exercitării oricărei activități lucrative neinterzise de lege ce prevede fabricarea producției, executarea lucrărilor și prestarea serviciilor, desfășurată în mod independent, din proprie inițiativă, din numele Societății, pe riscul propriu și sub răspunderea sa patrimonială de către organele ei, cu scopul de a asigura o sursă permanentă de venituri.

2.2. Pentru a-și realiza sarcinile asumate, Societatea va desfășura următoarele genuri de activitate:

III. CAPITALUL SOCIAL. PĂRȚILE SOCIALE

- 3.1. Societatea are un capital social în mărime de lei.
- 3.2. La data înregistrării Societății, fiecare asociat este obligat să verse în numerar cel puțin 40% din aportul subscris.
- 3.3. Capitalul social se varsă integral în cel mult 6 luni din data înregistrării Societății.
- 3.4. Capitalul social este divizat în părți sociale, după cum urmează:
- 3.5. Partea socială conferă deținătorului său dreptul la vot în Adunarea generală a acționarilor, dreptul de a primi o parte din beneficiu și o parte din bunurile Societății la lichidarea ei.
- 3.6. În calitate de aport la capitalul social pot fi bunuri, inclusiv drepturi patrimoniale, și bani. Prestațiile în muncă și serviciile depuse la înființarea Societății și pe parcursul existenței ei nu pot constitui aport la formarea sau majorarea capitalului social.

IV. OBLIGAȚIILE ȘI RĂSPUNDEREA FONDATORILOR

- 4.1. Fondatorii sunt obligați:
  - să achite părțile sale sociale în mărimea și condițiile stabilite de prezentul Contract și de Statutul Societății;
  - să respecte Statutul și prevederile prezentului Contract;
  - să contribuie la buna desfășurare a activității Societății.
- 4.2. Fondatorii nu răspund pentru obligațiile Societății după înregistrarea acesteia. Ei suportă riscul pierderilor ce rezultă din activitatea Societății în limitele participațiunii lor la capitalul social.
- 4.3. Fondatorul care nu a vărsat în termenul stabilit aportul subscris răspunde subsidiar pentru obligațiile Societății în limita aportului subscris.

V. DISPOZIȚII FINALE

- 5.1. Prezentul Contract intră în vigoare la data semnării lui.
- 5.2. Toate litigiile ce apar în procesul de executare a Contractului, în cazul în care nu este posibilă soluționarea acestora pe cale amiabilă, pot fi soluționate în instanța de judecată.

Fondatorii:

Semnăturile:

COMPARTIMENTUL XIII. IMPOZITE ȘI PLĂȚI FISCALE

Ca și oricare alt stat, Republica Moldova are nevoie de bani pentru a rezolva problemele țării și ale cetățenilor săi. În legislația fiscală cetățenii sunt numiți contribuabili, adică sunt cei care trebuie să contribuie la acumularea finanțelor publice. Legislația fiscală este una foarte vastă, destul de complicată și dură. Cunoașterea celor mai esențiale prevederi legale din acest domeniu este necesară cetățenilor pentru a putea planifica mai bine bugetul familiei, pentru a participa activ la administrarea banilor publici în cadrul comunității. Cetățenii au nevoie să știe cum să evite conflictele cu organele statului care au funcția de a supraveghea executarea obligațiilor fiscale și de a aplica sancțiuni în cazul abaterilor comise.

În următoarele capitole vor fi explicate normele legislației fiscale și vor fi aduse exemple de aplicare în practică a acestora:

- capitolul [13.1](#) prezintă informații succinte referitoare la bugetul de stat și bugetele locale ale satelor (comunelor);
- capitolul [13.2](#) include explicații privind impozitele generale de stat;
- în capitolul [13.3](#) sunt comentate prevederile legale cu privire la impozitele locale;
- în capitolul [13.4](#) sunt explicate funcțiile organelor fiscale, relațiile contribuabilului cu aceste instituții, precum și modul în care cetățenii răspund pentru nerespectarea obligațiilor legate de plata impozitelor și a taxelor la buget.

Prezentul compartiment se referă numai la impozitele și taxele fiscale care se varsă la bugetul de stat și la bugetul local. În alte compartimente ale Îndrumarului sunt date explicații referitoare la alte plăți obligatorii pentru cetățeni și agenții economici:

- în [compartimentul 10](#) găsiți explicații privitoare la plățile obligatorii în bugetul asigurărilor sociale de stat;
- în [compartimentul 11](#) sunt comentate prevederile legislației privind plățile în fondul asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

13.1. ROLUL IMPOZITELOR ȘI AL ALTOR PLĂȚI FISCALE

Cetățenii și agenții economici sunt contribuabili, adică au obligația de a contribui la formarea bugetului de stat și a bugetului local prin achitarea unor impozite și taxe – plăți fiscale obligatorii în folos public, fără să obțină direct din partea statului servicii concrete în schimbul plăților efectuate. Totodată, contribuabilii beneficiază direct sau indirect de activitățile finanțate de la buget – activitatea parlamentului, a guvernului, a ministerelor, a judecătoriilor, activitatea școlilor, a grădinițelor, a spitalelor etc.

Banii publici acumulați din impozite și taxe fiscale plătite de cetățeni și agenții economici se varsă:

- în bugetul de stat, la care ne vom referi pe scurt în subcapitolul [13.1.1](#) sau
- în bugetele locale ale unităților administrativ-teritoriale, despre care se vorbește în subcapitolul [13.1.2](#).

Principalele legi privind sistemul bugetar, bugetul de stat și bugetele locale, impozitele și taxele pe care le datorează cetățenii și agenții economici sunt următoarele:

- ❖ Codul fiscal, aprobat prin Legea nr. 1163/24.04.1997⁷⁹¹;
- ❖ Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181/25.07.2014⁷⁹²;

⁷⁹¹ Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție specială, 08 februarie 2007.

⁷⁹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 223-230 din 08.08.2014.

- ❖ Legea nr.397/16.10.2003 privind finanțele publice locale⁷⁹³;
- ❖ Legea anuală a bugetului;
- ❖ Legea nr.438/213.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova⁷⁹⁴.

13.1.1. Bugetul de stat

Legea bugetară anuală planifică veniturile din impozite, taxe și alte încasări. O bună parte din aceste încasări revin pe seama cetățenilor, altele provin din plățile efectuate de agenții economici, din împrumuturi și granturi externe (asistență financiară nerambursabilă) etc.

Adoptarea și modificarea bugetului anual trebuie să decurgă în mod deschis (transparent), să fie însoțită de dezbateri (discuții) publice, cu publicarea tuturor actelor privind formarea și utilizarea bugetului. Ministerul Finanțelor este responsabil de elaborarea proiectului bugetului anual și conlucrează în acest scop cu alte ministere și autorități publice. Proiectul legii bugetare anuale este prezentat guvernului, care îl examinează și îl aprobă. Guvernul prezintă proiectul legii bugetare anuale parlamentului, până la data de 15 octombrie a fiecărui an. Până la 1 decembrie a fiecărui an, Parlamentul trebuie să adopte legea bugetară pentru anul viitor.

Anual, legea bugetară prevede alocațiile (sumele) ce permit structurilor de stat să efectueze cheltuieli. Autoritățile publice nu au dreptul să efectueze cheltuieli neprevăzute în legea bugetară anuală. Aceste cheltuieli includ:

- salariile funcționarilor publici și ale altor angajați în structurile statului;
- alte cheltuieli necesare pentru funcționarea instituțiilor statului;
- cheltuieli pentru învățământ, știință, cultură, ocrotirea sănătății, sport, protecția socială, ecologie;
- finanțarea programelor de cercetare științifică;
- transferuri pentru autoritățile administrației publice locale;
- apărarea țării, a ordinii publice și a securității naționale;
- plata datoriilor de stat ș.a.

De regulă, planificarea cheltuielilor pentru anumite direcții nu este legată de obținerea veniturilor din aceleași direcții. Atunci când veniturile planificate sunt egale cu cheltuielile necesare, se spune că există echilibru bugetar. Dacă însă cheltuielile depășesc veniturile, bugetul are minus (deficit) bugetar. Spre exemplu, bugetul prevede la venituri 16 miliarde de lei, dar la cheltuieli – suma de 19 miliarde de lei, adică deficitul planificat este de 3 miliarde de lei.

Legea bugetului prevede formarea fondului de rezervă al Guvernului, care este utilizat pentru a acoperi cheltuielile neprevăzute care intervin pe parcursul anului. În afară de fondul de rezervă al Guvernului, legea prevede formarea fondului de intervenție al Guvernului, pentru finanțarea cheltuielilor urgente legate de înlăturarea consecințelor calamităților naturale, în caz de epidemii, precum și în alte situații excepționale.

De asemenea, în bugetul Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare anual se formează fondul viei și vinului și fondul de subvenționare a producătorilor agricoli, care sunt utilizate pentru dezvoltarea agriculturii ecologice, asigurări, înființarea plantațiilor multianuale, procurarea tehnicii și utilajului agricol ș.a.

Guvernul și structurile guvernului sunt responsabile pentru executarea bugetului de stat, adică pentru colectarea plăților cuvenite în buget și pentru cheltuirea lor. Raportul privind executarea bugetului public național se întocmește și se publică lunar de către Ministerul Finanțelor.

Bugetul de stat are legătură cu bugetele locale. De la bugetul de stat se transferă mijloace bănești la bugetele locale cu destinație generală și destinație specială.

⁷⁹³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 397-399 din 01.12.2014.

⁷⁹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 21-24 din. 16.02.2007.

13.1.2. Bugetele locale ale satelor (comunelor)

Satul (comuna) are propriul buget care este utilizat pentru finanțarea necesităților localității. Primăria formează proiectul bugetului local pe anul următor și îl prezintă consiliului local până la 20 noiembrie a anului. Consiliul local aprobă bugetul local pe anul bugetar următor cel târziu la data de 10 decembrie a anului în curs. Bugetul aprobat se aduce la cunoștința populației din localitate.

Bugetul local al satului (comunei) se formează din:

- venituri proprii;
- impozitul pe bunurile imobiliare, taxele locale (a se vedea capitolul [13.3](#));
- taxa pentru patenta de întreprinzător (a se vedea subcapitolul [12.1.8](#));
- încasări din arenda terenurilor și locațiunea (închirierea) bunurilor proprietate a satului (comunei) ș.a.

Spre deosebire de bugetul anual al statului, bugetul anual al satului (comunei) nu poate fi aprobat cu deficit bugetar, adică cheltuielile nu pot fi mai mari decât veniturile. În cazul în care nu sunt bani suficienți pentru a acoperi cheltuielile necesare, prin decizia consiliului, primăria poate lua împrumuturi mici, pentru cheltuieli curente, de la bugetul raional, precum și de la alți creditorii. Guvernul nu are obligația de a plăti împrumuturile luate de consiliul satului (comunei).

Primarul satului (comunei) este responsabil de executarea bugetului local.

13.2. IMPOZITELE ȘI TAXELE GENERALE DE STAT

Legislația (Codul fiscal) prevede un șir de impozite și taxe în interesul general de stat, dintre care doar unele au legătură directă cu cetățenii-contribuabili, iar altele sunt achitate doar de agenții economici. Contribuabilii sunt obligați să achite doar acele impozite, taxe și încasări care au fost stabilite prin lege și în mărimea stabilită prin lege.

Impozitul pe venit este unul din impozitele de bază pe care sunt obligați să-l achite atât cetățenii, cât și agenții economici. Prevederile legii ce țin de impozitul pe venitul persoanelor fizice sunt explicate în subcapitolul [13.2.1](#). Subiectul privind taxa pe valoarea adăugată (TVA), accizele și alte plăți fiscale este reflectat pe scurt în subcapitolul [13.2.2](#).

13.2.1. Impozitul pe veniturile persoanelor fizice

Persoana fizică care obține un venit (câștig) din salariu și din alte surse este obligată să achite statului o parte din aceste venituri sub formă de impozit pe venit. Plățile pe care le obține persoana fizică pe parcursul unui an în folosul său formează venitul impozabil, adică suma de la care se calculează impozitul pe venit.

Cota sau mărimea impozitului pe venitul persoanelor fizice este stabilită în procente și în prezent constituie:

- 7% din venitul anual impozabil ce nu depășește suma de 31140 lei;
- 18% din venitul anual impozabil ce depășește suma de 31140 lei.

Următorul exemplu arată cum se aplică cota impozitului și cum se calculează suma finală a impozitului pe venitul persoanei fizice.

Exemplul nr.1:

În anul 2017 cetățeanul A. a obținut un venit impozabil total de 33140 de lei. În acest caz, suma anuală a impozitului datorat va fi calculată după cum urmează:

se calculează 7% din venitul de 31140 lei = 2179, 80 lei;

se calculează suma venitului ce depășește suma de 31140 lei (33140-31140) lei = 2 000 lei;

se calculează 18% din venitul de 2 000 lei = 360 lei;

se calculează suma totală a impozitului pe venit (2179, 80 lei + 360 lei) = 2539,80 lei. Suma impozitului pe venit datorat de cetățeanul A. pentru anul 2017 va fi de 2539,80 lei.

Însă, până a efectua aceste calcule, urmează să fie stabilită corect suma venitului impozabil, adică suma de la care se calculează impozitul, deoarece impozitul se calculează, de regulă, nu din fiecare plată aparte efectuată în folosul cetățeanului, ci din suma totală a venitului obținut pe parcursul unui an. Determinarea corectă a acestei sume depinde de mai mulți factori care diferă de la o persoană la alta în funcție de componența familiei, de faptul dacă persoana lucrează la un singur loc de muncă și de alte particularități.

La calcularea venitului impozabil se includ plățile obținute la salarii și alte plăți primite la locul de muncă (prime cu ocazia sărbătorilor, onorarii, ajutoare materiale etc.) și alte venituri. Anumite plăți primite de cetățeni nu se includ în venitul impozabil. Categoriile de plăți care se includ și care nu se includ în suma impozabilă sunt stabilite detaliat în Codul fiscal.

După determinarea venitului obținut pe parcursul unui an, din venitul total se scad anumite sume, care în limbajul fiscal se numesc deduceri sau scutiri fiscale. O astfel de deducere este scutirea personală a contribuabilului – o sumă stabilită de lege care se scade din venitul obținut de persoana fizică. Pentru anul 2017, suma deducerii personale constituie:

– 10620 de lei personal pentru cetățeanul contribuabil;

– 10620 de lei pentru soțul (soția) cetățeanului contribuabil, dacă soțul

(soția) nu poate folosi personal deducerea;

– 15840 lei pentru anumite categorii de contribuabili – cei care au boli provocate de consecințele avariei de la C.A.E. Cernobil; părintele sau soția (soțul) unui participant căzut sau dat dispărut în acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței Republicii Moldova, cât și în acțiunile de luptă din Afghanistan; persoanele cu dezabilități; victimele represiunilor politice, ulterior reabilitate;

– 2340 de lei anual pentru fiecare copil sau altă persoană care se află în întreținerea contribuabilului;

– 10620 de lei anual pentru fiecare persoană întreținută cu dizabilități în urma unei afecțiuni congenitale (de la naștere) sau din copilărie.

Venitul obținut după scăderea scutirilor este venitul impozabil, de la care se calculează suma impozitului pe venit conform cotelor indicate mai sus.

Modalitatea de calculare și de achitare a impozitului pe venit depinde de faptul dacă cetățeanul obține venitul impozabil dintr-un singur loc (sursă) sau din mai multe locuri (surse). Cea mai simplă, pentru cetățean, este situația când el are un singur loc de muncă, primește salariu și nu are alte venituri din alte surse. În acest caz, angajatorul (întreprinderea) are obligația să calculeze venitul, să aplice scutirile personale, să calculeze și să rețină impozitul cuvenit din plățile efectuate în folosul persoanei angajate și să transfere impozitul la buget. Termenul-limită pentru reținerea și transferarea impozitelor este data de 25 martie a anului următor după anul fiscal pentru care a fost efectuată reținerea impozitului pe venit.

În unele cazuri, prevăzute în Codul fiscal, cetățenii sunt obligați să meargă la inspectoratul fiscal teritorial de la locul de trai și să prezinte o declarație specială – „Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit”. Această declarație, conform unui model aprobat de Guvern, trebuie să fie prezentată până la data de 30 aprilie a anului următor după anul pentru care se plătește impozitul. În baza declarației prezentate vor fi efectuate calculele finale ale sumei impozitului care trebuie achitat.

În majoritatea satelor (comunelor) cetățenii care au primit în proprietate terenuri agricole au înființat și au înregistrat gospodării țărănești (de fermier) (a se vedea capitolul [12.2](#)). În privința acestor cetățeni legislația prevede unele particularități privind prezentarea declarației pe venit, mărimea și modul de achitare a impozitului pe venit:

– potrivit art. 15 lit. c) Cod fiscal, cota impozitului pe venit pentru gospodăriile țărănești (de fermier) este în mărime de 7% din venitul impozabil;

– potrivit art. 83 alin. (9) din Codul fiscal, este scutită de obligația privind prezentarea declarației cu privire la impozitul pe venit gospodăria țărănească (de fermier) care pe parcursul perioadei fiscale nu a avut lucrători angajați și nu a obținut venit impozabil.

Pentru a clarifica alte aspecte ce țin de impozitarea gospodăriilor țărănești (de fermier), persoanele interesate urmează să se adreseze inspectoratelor fiscale raionale din teritoriul unde este înregistrată gospodăria.

13.2.1.1. Impozitul pe venit al persoanei care lucrează într-un singur loc și nu are alte venituri

În cazul în care persoana are un singur loc de muncă și nu are venituri din alte surse, ea nu trebuie să prezinte declarație pe venit, deoarece angajatorul (întreprinderea) este responsabil de calcularea și reținerea impozitului. Următorul exemplu explică schematic cum se calculează impozitul la locul de muncă al contribuabilului.

Exemplul nr. 2:

Cetățeanul B. lucrează la întreprinderea X și are un venit de 2600 de lei pe lună din salariu și din alte plăți obținute la locul de muncă. Deci, venitul anual va fi de 31200 de lei (12 luni x 2600 lei).

Soția cetățeanului B. nu are venituri și nu poate folosi scutirea sa personală. Cetățeanul B. are doi copii minori, dintre care unul este invalid din copilărie. Cetățeanul B. a prezentat la contabilitate cererea sa și cererea soției sale, precum și actele copiilor, pentru a beneficia de scutiri.

La calcularea venitulului impozabil pentru anul 2017, cetățeanul B. este în drept să beneficieze de scutiri:

10620 lei scutirea personală a cetățeanului B. + 10620 lei scutirea personală a soției cetățeanului B. + 2340 de lei scutirea pentru primul copil al cetățeanului B. + 10620 lei scutirea pentru cel de-al doilea copil al cetățeanului B., invalid din copilărie.

Total, suma scutirilor este de 34200 de lei.

În acest caz, cetățeanul B nu va avea venit impozabil pentru anul 2017, deoarece suma scutirilor – de 34200 de lei, este mai mare decât venitul total obținut din salariu – 31200 de lei.

13.2.1.2. Impozitul pe venit al persoanei care lucrează în două sau mai multe locuri

Potrivit legii, persoana care obține venituri din salarii la două sau mai multe locuri de muncă trebuie să prezinte declarație pe venit, chiar dacă la fiecare loc de muncă i se reține impozit pe venit.

Exemplul nr. 3:

Cetățeanul C. lucrează la întreprinderea „BAT” SRL și are un salariu de 2500 de lei pe lună. La locul de lucru de bază i se calculează și i se rețin impozitele.

Cetățeanul C. lucrează prin cumul și la întreprinderea „GET” SRL, unde are un salariu de 1500 de lei pe lună. Și la acest loc de muncă i se calculează și i se rețin impozitele.

Cetățeanului C. i s-a spus că el va trebui să prezinte declarație fiscală pe venit pentru anul 2017. În acest scop, la începutul anului viitor, 2018, cetățeanul C. va solicita de la contabilitate, atât la locul de muncă de bază, cât și la locul de muncă prin cumul, certificat (informație) de formă specială în care va fi indicat salariul (venitul) primit și impozitele reținute. Până la data de 30 aprilie a anului 2018 aceste documente sunt prezentate de cetățeanul C. la inspectoratul fiscal de la locul de trai. În cazul în care la locul de muncă

cetățeanul C. nu a beneficiat de toate scutiile la care are dreptul, el va prezenta și actele necesare pentru micșorarea venitului impozabil de la care va fi calculat impozitul pe venit. Cetățeanul C. va primi un formular-tip al declarației fiscale și va completa documentul în baza informației din certificatele contabile. Inspectorul fiscal va calcula suma finală a impozitului pe venit pentru anul 2017, vor fi stabilite modul și termenele de achitare.

13.2.1.3. Impozitul pe venit al persoanei care a vândut o casă sau un teren agricol

Exemplul nr. 4:

Cetățeanul D. lucrează la întreprinderea „SOT” SRL și în anul 2016 va avea un venit anual din salariu în sumă de 30000 de lei. La locul de muncă de bază i se calculează și i se rețin impozitele.

În afară de casa unde locuiește, cetățeanul D. are o casă de locuit cu teren aferent, moștenită de la bunici, pe care a vândut-o în anul 2017. Tot în anul 2017 cetățeanul D. a vândut două terenuri agricole, obținute prin donație de la părinți, la prețul total de 50000 de lei.

Cetățeanului D. i s-a spus că el va trebui să prezinte declarație fiscală pentru anul 2017 și că impozitul datorat va fi calculat reieșind din salariu și din venitul obținut din vânzarea casei și a terenurilor agricole.

Cazul cetățeanului D. este asemănător cu cel al cetățeanului B. din exemplul nr. 2 prin faptul că ambii au un singur loc de muncă, unde se rețin impozitele obținute la salariu. Însă, cetățeanul D. a vândut bunuri imobile și ar putea obține un venit din aceste vânzări, care, în anumite cazuri, și într-o anumită proporție, ar putea fi inclus în suma venitului impozabil.

La prezentarea declarației pe venit în acest caz (până la 30 aprilie 2018) cetățeanul D. va prezenta inspectorului fiscal informația de la „SOT” SRL privind venitul obținut la salariu și impozitele reținute deja pe parcursul anului 2017, precum și actele privind vânzarea imobilelor. Inspectorul fiscal va calcula suma totală finală a impozitului pentru anul 2017.

Dacă cetățeanul D. ar vinde casa în care locuiește, veniturile obținute din vânzarea locuinței sale (locuința de bază) nu se includ în venitul impozabil. Aceste facilități sunt prevăzute în Codul fiscal, art.20 lit.y³), și se aplică dacă locuința de bază aparține cetățeanului cu drept de proprietate în decurs de cel puțin 3 ani și dacă cetățeanul locuiește (are reședință) în această locuință în decursul ultimilor 3 ani până la momentul vânzării.

Pentru a obține un răspuns clar și corect la întrebarea ce ține de venitul obținut din vânzarea unei case sau a unor terenuri, cetățenii trebuie să se adreseze după consultații la inspectoratul fiscal teritorial (din raion) prezentând documentele necesare. Este foarte important ca cetățeanul să apeleze anume la inspectoratul fiscal din teritoriu, care este unicul organ competent să dea consultații și să formuleze concluzii în aceste chestiuni.

13.2.1.4. Impozitul pe venit al persoanei decedate

Potrivit legii, veniturile generate de proprietatea persoanei decedate se consideră venituri ale moștenitorului după acceptarea succesiunii (a se vedea subcapitolul [7.2.1](#))

Exemplul nr. 5:

Cetățeanul E. lucrează la școala din sat. În 7 luni ale anului 2017 a obținut un venit de 24000 de lei. La locul de muncă de bază i se calculează și i se rețin impozitele. Alte surse de venit nu are.

Cetățeanul E. are o singură casă de locuit cu teren aferent, pe care a vândut-o în anul 2017 și s-a mutat la unul din copii.

În iulie 2017 cetățeanul E. a decedat. Cei doi copii au moștenit bunurile rămase de la tatăl lor.

Moștenitorilor cetățeanului E. li s-a spus că ei ar trebui să prezinte declarație pe venitul obținut de tatăl lor în 2017 și să achite restanțele la impozitul pe venituri.

În cazuri reale de felul celor descrise în exemplul de mai sus, moștenitorii ar trebui să apeleze la inspectoratul fiscal pentru a clarifica lucrurile în funcție de situația concretă.

13.2.1.5. Impozitul pe avere

Din anul 2016 a fost introdus un impozit nou – impozitul pe avere, impozit special aplicat asupra averii contribuabilului care deține anumite bunuri imobiliare cu destinație locativă, inclusiv căsuțele de vacanță (cu excepția terenurilor) în cazul în care:

- a) valoarea estimată totală a bunului cu destinație locativă constituie 1,5 milioane lei și mai mult;
- b) suprafața bunului cu destinație locativă totală constituie 120 m² și mai mult.

Impozitul pe avere constituie 0,8% din baza impozabilă. Calcularea acestui impozit se efectuează de către oficiile fiscale teritoriale în termen de până la 10 decembrie reieșind din situația existentă la 1 noiembrie a anului respectiv. Impozitul pe avere se achită la bugetul de stat în termen de până la 25 decembrie a anului de gestiune.

În cazul în care bunul cu destinație locativă se află în proprietate (în folosință) comună în diviziune a mai multor persoane (pe cote-părți), fiecare coproprietar are obligația de a achita impozitul pe avere pentru cota-parte care îi revine.

În cazul în care bunul cu destinație locativă se află în proprietate comună în devălmășie (fără divizare pe cote-părți), toți proprietarii (coproprietarii) poartă o răspundere solidară pentru achitarea acestui impozit.

13.2.2. Alte impozite și taxe

În acest capitol sunt explicate pe scurt prevederile legii referitoare la un șir de impozite și taxe specifice:

- taxă pe valoarea adăugată, sau TVA, achitată de agenții economici pentru operațiuni comerciale (secțiunea [13.2.2.1](#));
- accizele se plătesc statului de agenții economici la comercializarea unor tipuri de mărfuri (secțiunea [13.2.2.2](#));
- taxa vamală este plătită statului pentru mărfurile aduse (importate) în țară de peste hotare sau exportate din țară (secțiunea [13.2.2.3](#));
- taxele rutiere plătite statului pentru folosirea drumurilor (secțiunea [13.2.2.4](#)).

13.2.2.1. Taxa pe valoarea adăugată (TVA)

Taxa pe valoarea adăugată, sau TVA este un impozit general plătit statului pentru operațiunile de vânzare-cumpărare a mărfurilor, inclusiv prin import din altă țară, și operațiunile de prestare a diverselor servicii, cum ar fi executarea lucrărilor în construcții, a lucrărilor de reparație etc. De regulă, obligația de a plăti acest impozit (TVA) revine agenților economici care sunt înregistrați în mod special în acest scop și folosesc facturi fiscale speciale.

Taxa pe valoarea adăugată (TVA) se achită în procente de la valoarea mărfurilor sau a serviciilor și diferă în funcție de categoria (felul) mărfurilor. Astfel,

- cota-standard a TVA este de 20% din valoarea mărfurilor și serviciilor;
- cota redusă a TVA este de 8% la următoarele mărfuri: la pâinea și produsele de panificație; laptele și produsele lactate; anumite medicamente; la gazele naturale și gazele lichefiate; la producția din zootehnie în formă naturală; la zahărul din sfeclă de zahăr ș.a.;
- cota zero – la anumite mărfuri și servicii.

Este important să reținem că persoanele fizice, de regulă, nu au obligații directe să achite statului acest impozit. Doar în unele cazuri cetățenii care aduc de peste hotare (importă) mărfuri de uz sau consum personal ar putea să fie obligați să achite TVA, dacă valoarea mărfurilor importate depășește norma stabilită de legislație (a se vedea în continuare secțiunea [13.2.2.3](#) din acest subcapitol). Totodată, atunci când cetățeanul cumpără de la magazin marfă, prețul include, de regulă, impozitul TVA achitat statului de agentul economic care a produs și a vândut ulterior marfa. Atunci când plătește facturile pentru telefon, gaze ș.a., cetățeanul

achită costul serviciilor plus TVA. Legea prevede scutirea de TVA, sau cota TVA de 0% la un șir de mărfuri și servicii, ceea ce face ca acestea să fie mai accesibile pentru cetățeni (energia electrică, energia termică, apa caldă pentru bunurile imobiliare cu destinație locativă etc.).

13.2.2.2. Accizele

Acciza este un impozit plătit statului pentru unele mărfuri de consum, cum ar fi: icre (caviar), bere și băuturi alcoolice, țigări, parfumuri, blănuri, bijuterii ș.a.. De regulă, obligația de a plăti acest impozit revine agenților economici care fac comerț cu mărfurile pentru care se plătește acciza. Acești agenți economici sunt obligați să se înregistreze și să obțină certificat de acciz.

Mărirea accizei este stabilită în sumă (lei) pentru unitate de măsură sau în procente de la valoarea mărfurilor. Acciza este achitată la buget de către agentul economic care pune în vânzare mărfurile supuse accizelor, iar cetățenii procură aceste mărfuri la un preț care include și acciza. Unele mărfuri, cum ar fi articolele din tutun sunt marcate (au lipite pe ele) cu un semn special, numit „Timbru de acciz”.

Persoanele fizice, de regulă, nu au obligații directe să achite statului accizele. Doar în unele cazuri cetățenii care aduc de peste hotare (importă) mărfuri de uz sau consum personal ar putea să fie obligați să achite accize, dacă valoarea mărfurilor importate depășește norma stabilită de legislație (a se vedea în continuare secțiunea [13.2.2.3](#) din acest subcapitol).

13.2.2.3. Taxele vamale

Taxa vamală este un impozit plătit în bugetul statului pentru mărfuri care sunt aduse (importate) în țară de peste hotare sau sunt exportate din țară. De obicei, taxa vamală este achitată de agenții economici care se ocupă cu importul și exportul mărfurilor.

În unele cazuri, persoanele fizice ar putea fi obligate să achite taxe vamale dacă aduc de peste hotare (importă) mărfuri, inclusiv de uz sau consum personal, în cazul în care cantitatea sau valoarea mărfurilor importate depășesc norma stabilită de legislație. Spre exemplu, Legea nr.1569/20.12.2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice⁷⁹⁵ stabilește că persoanele fizice au dreptul de a declara verbal organului vamal bunurile introduse în țară care au valoarea de cel mult 300 euro și care nu sunt destinate activității comerciale sau de producție. Aceeași lege stabilește cantitatea maximă a mărfurilor care pot fi trecute prin vamă peste hotarele țării fără ca persoana fizică să fie obligată să achite taxe vamale:

- 5 litri de bere;
- 2 litri de vin;
- 200 bucăți de țigări;
- 2 perechi de încălțăminte;
- un calculator;
- 3 ceasuri etc.

13.2.2.4. Taxele rutiere

Legea prevede mai multe taxe pentru folosirea drumurilor și a terenurilor de pe lângă drumuri:

- taxa pentru folosirea drumurilor de către autovehiculele înmatriculate în Republica Moldova;
- taxa pentru folosirea drumurilor Republicii Moldova de către autovehiculele neînmatriculate în Republica Moldova (afară de vinieta);
- taxa pentru folosirea drumurilor Republicii Moldova de către autovehiculele neînmatriculate în Republica Moldova cu titlu de vinieta;

⁷⁹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 185-189 din 31.12.2002.

- taxa pentru folosirea drumurilor de către autovehicule a căror masă totală sau ale căror dimensiuni depășesc limitele admise;
- taxa pentru folosirea zonei drumului public și/sau zonelor de protecție a acestuia din afara perimetrului localităților pentru efectuarea lucrărilor de construcție și montaj;
- taxa pentru folosirea zonei drumului public și/sau zonelor de protecție a acestuia din afara perimetrului localităților pentru amplasarea publicității exterioare;
- taxa pentru folosirea zonei drumului public și/sau zonelor de protecție a acestuia din afara perimetrului localităților pentru amplasarea obiectivelor de prestare a serviciilor rutiere.

Cetățenii care au mijloace de transport achită taxa pentru folosirea drumurilor:

- pentru motociclete, capacitatea cilindrică a motorului până la 500 cm³ inclusiv - 300 de lei;
- pentru motociclete, cu capacitatea cilindrică a motorului de 500 cm³ - 600 de lei;
- pentru automobile, în funcție de volumul motorului, 0.6-1,8 lei pentru cm³ etc.

Nu se plătește taxa rutieră pentru tractoarele și remorcile folosite în activitatea agricolă. Nu plătesc taxa rutieră persoanele cu dizabilități posesoare de autovehicule cu acționare manuală.

Plățile acumulate din taxele rutiere se includ în fondul rutier, care are o destinație specială și este utilizat pentru întreținerea, reparația și reconstrucția drumurilor publice naționale și locale. Cel puțin 50% din mijloacele acumulate se utilizează pentru finanțarea drumurilor naționale.

13.3. SISTEMUL IMPOZITELOR ȘI TAXELOR LOCALE

Legea (Codul fiscal) prevede un șir de impozite și taxe care sunt plătite la bugetul satului (comunei) și se află în gestiunea consiliilor locale și a primăriilor. Cel mai important impozit local, care atinge drepturile fiecărui locuitor de la sate, este impozitul pentru bunurile imobiliare – terenuri, case și alte construcții, despre care se vorbește în subcapitolul 13.3.1. În subcapitolul 13.3.2 se descriu pe scurt un șir de taxe locale, care, de regulă, sunt plătite de agenții economici din localitatea respectivă.

13.3.1. Impozitul pe bunurile imobiliare ale persoanelor fizice

Cetățenii care au în proprietate bunuri imobile – terenuri, case și alte construcții, sunt obligați să achite un impozit special pentru aceste bunuri. În unele cazuri, acest impozit trebuie să fie plătit și de persoanele care folosesc un bun al altui proprietar, prin arendă, spre exemplu.

Impozitul pentru terenuri și impozitul pentru clădiri și construcții se calculează separat, pentru că din punct de vedere juridic terenul și clădirile de pe teren sunt obiecte distincte (separate). După cum se menționează în subcapitolul 4.4.1, secțiunea [4.4.1.1](#), terenurile și clădirile de pe teren sunt înregistrate separat în registrul bunurilor imobile, având numere cadastrale individuale.

Primăriile satelor (comunelor) au în grija lor calcularea și colectarea impozitelor pentru terenuri și construcții. Pe lângă primării funcționează serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale, sau SCITL (a se vedea subcapitolul 13.4.1, secțiunea [13.4.1.1](#)).

Mărimea impozitelor datorate de cetățean pentru terenuri și construcții sunt calculate de serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale al primăriei. Fiecare persoană care are în proprietate bunuri imobile primește un aviz de plată pentru a fi informat care este mărimea impozitului pe bunurile imobile și cum trebuie achitat acest impozit. Avizul de plată trebuie să fie expediat contribuabilului cel târziu cu 60 de zile înainte de expirarea primului termen de plată a impozitului (15 august). În cazul bunurilor imobiliare dobândite după 30 iunie a anului fiscal în curs – cel târziu până la 1 februarie a anului următor.

De regulă, avizul de plată cuprinde date privind toate impozitele calculate pentru bunurile imobiliare pe care le deține contribuabilul (impozitul pentru casă și anexe gospodărești; impozitul pentru terenurile care

intră în lotul de pe lângă casă; impozitul pentru terenurile agricole etc.). În cazul în care cetățeanului nu-i este clară informația din aviz, el este în drept să se adreseze la primărie pentru a primi explicațiile necesare.

Suma anuală a impozitului funciar și a impozitului pe bunurile imobiliare indicată în aviz se achită în două părți egale: prima jumătate a impozitului se achită până la 15 august și a doua jumătate se achită până la data de 15 octombrie a anului fiscal. Pentru bunurile imobiliare dobândite după 30 iunie a anului fiscal în curs, impozitului trebuie să fie se achitat până la 25 martie a anului următor.

În cazul în care cetățenii achită suma integrală a impozitului pentru anul fiscal în curs până la data de 30 iunie, beneficiază de o reducere de 15% din suma impozitului. Avizul trimis cetățeanului trebuie să includă calculul sumei impozitului pentru cazul în care cetățeanul va decide să achite impozitul până la data de 30 iunie și să beneficieze de scutire.

Codul fiscal este legea de bază privind achitarea impozitului pentru terenuri și construcții. Până în anul 2019 unele bunuri imobile din sate (comune) vor continua să fie impozitate după reguli speciale, stabilite prin Legea nr. 1056-XIV din 16 iunie 2000 pentru punerea în aplicare a titlului VI din Codul fiscal⁷⁹⁶.

13.3.1.1. Impozitul pentru case, clădiri și construcții din localitățile rurale

Impozitul pentru case și construcții se calculează de la valoarea estimată a bunurilor imobile. Evaluarea bunurilor imobiliare se efectuează de către organele cadastrale teritoriale în baza unei metodologii speciale, iar valoarea estimată este reflectată, de regulă, în registrul bunurilor imobile.

Legea (Codul fiscal) stabilește cote (mărimi) diferite ale impozitului pe bunurile imobiliare, în funcție de tip, destinație, locul de amplasare (oraș sau sat).

Impozitul pe clădirile și construcțiile cu destinație agricolă, precum și pe alte bunuri imobiliare, neevaluate de către organele cadastrale teritoriale conform valorii estimate, se stabilește potrivit Anexei nr.2 la Legea nr. 1056-XIV din 16 iunie 2000 pentru punerea în aplicare a titlului VI din Codul fiscal:

- pentru clădiri și construcții cu destinație agricolă, persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător achită 0,1 la sută din costul bunurilor mobiliare;
- pentru bunurile imobiliare cu altă destinație decât cea locativă sau agricolă, afară de garaje și terenurile pe care sunt amplasate și loturile întovărășirilor pomicole cu sau fără construcții amplasate pe ele, persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător achită 0,3 la sută din costul bunurilor imobiliare;
- pentru bunurile imobiliare cu destinație locativă (apartamente și case de locuit individuale) din localitățile rurale, persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător achită 0,1 la sută din costul bunurilor imobiliare;
- în cazurile în care suprafața totală a locuințelor și a construcțiilor principale, ale persoanelor fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător depășește 100 m² inclusiv, cotele concrete stabilite ale impozitului pe bunurile imobiliare se majorează în funcție de suprafața totală, după cum urmează:

- de la 100 la 150 m² inclusiv - de 1,5 ori;
- de la 150 la 200 m² inclusiv - de 2 ori;
- de la 200 la 300 m² inclusiv - de 10 ori;
- peste 300 m² - de 15 ori.

Exemplul nr. 6:

⁷⁹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Ediție specială din 25.03.2005.

Familia F. din satul X are o casă de locuit cu anexe gospodărești, înregistrată în registrul bunurilor imobile. Conform informației din cadastru, valoarea estimată a casei este de 100000 de lei.

La 10 iunie 2017 familia F. a primit un aviz de la serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei pentru impozitul pe bunurile imobiliare. În aviz era indicat că impozitul pentru casă și anexe gospodărești este de 100 de lei (0,1 % din valoarea casei – 100000 de lei.) Această sumă urmează a fi achitată în două părți:

50 de lei – până la 15 august 2017 și

50 de lei – până la 15 octombrie 2017. În aviz era de asemenea menționat că impozitul pentru casă și anexe gospodărești poate fi achitat în întregime până la data de 30 iunie 2010. În acest caz, suma impozitului se va micșora cu 15%, adică impozitul va fi egal cu 85 de lei, deci va fi cu 15 lei mai mic.

13.3.1.2. Impozitul funciar

Impozitul funciar pentru terenuri se stabilește potrivit Anexei nr.1 la Legea nr. 1056-XIV din 16 iunie 2000 pentru punerea în aplicare a titlului VI din Codul fiscal:

a) pentru toate terenurile agricole afară de cele destinate fânețelor și pășunilor:

- care au indici cadastrali privind bonitatea solului - 1,5 lei pentru 1 grad-hectar;

- care nu au indici cadastrali privind bonitatea solului - 110 lei pentru 1 hectar;

b) pentru terenurile destinate fânețelor și pășunilor:

- care au indici cadastrali privind bonitatea solului - 0,75 lei pentru 1 grad-hectar;

- care nu au indici cadastrali privind bonitatea solului - 55 lei pentru 1 hectar;

c) pentru terenurile ocupate de obiecte acvatică (iazuri, lacuri etc.) - 115 lei pentru 1 hectar de suprafață acvatică;

d) pentru terenurile din intravilan pe care sunt amplasate locuințe, loturi de pe lângă casă (inclusiv terenurile atribuite în extravilan):

- în localitățile rurale - 1 leu pentru 100 m²;

e) pentru terenurile din intravilan destinate întreprinderilor agricole și alte terenuri neevaluate de către organele cadastrale teritoriale conform valorii estimate:

- în orașe și în localitățile rurale - 10 lei pentru 100 m²;

- în municipiile Chișinău și Bălți - 30 lei pentru 100 m²;

f) alte terenuri din extravilan, neevaluate de către organele cadastrale teritoriale – 70 lei pentru 1 hectar;

g) pentru terenurile din extravilan pe care sunt amplasate clădiri și construcții, carierele și pământurile distruse în urma activității de producție, neevaluate de către organele cadastrale teritoriale conform valorii estimate – 350 lei pentru 1 hectar.

De impozitul funciar sunt scutiți proprietarii și beneficiarii ale căror terenuri:

- sunt ocupate de rezervații, parcuri, grădini botanice;
- sunt destinate fondului silvic, în cazul în care nu sunt antrenate în activitatea de întreprinzător, cu excepția întreprinderilor silvice;
- sunt destinate fondului apelor în cazul în care nu sunt antrenate în activitatea de întreprinzător;
- sunt ocupate de plantații multianuale care încă nu dau rod;

- sunt atribuite pentru scopuri agricole, la momentul atribuirii fiind recunoscute distruse, dar ulterior restabilite – pe o perioadă de 5 ani;
- sunt supuse poluării chimice, radioactive și de altă natură dacă Guvernul a stabilit restricții privind practicarea agriculturii pe aceste terenuri.

Începând cu anul 2017, vor fi aplicate formulare tipizate de aviz de plată a impozitului funciar și a impozitului pe bunurile imobiliare pentru bunurile neevaluate de către organele cadastrale, aprobate prin Ordinul ministrului Finanțelor nr.40 din 21.02.2017⁷⁹⁷.

Exemplul nr. 7:

Casa familiei F. din satul X este amplasată pe un teren de 20 de ari (2000 m²).

În afară de acest teren, familia F. mai are un teren de grădină lângă sat cu suprafața de 10 ari (1000 m²), care face parte din lotul de lângă casă.

La 10 iunie 2017 familia F. a primit un aviz de la serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei pentru impozitul funciar. În aviz era indicat că impozitul funciar pentru aceste două terenuri cu suprafața totală de 3000 m² este de 30 de lei (3000 : 100 x 1). Impozitul urmează a fi achitat în două rate:

- 15 lei până la 15 august 2017 și
- 15 lei până la 15 octombrie 2017.

13.3.1.3. Impozitul pentru terenul agricol care are indici cadastrali

Cota impozitului funciar pentru terenurile agricole care au date cadastrale privind bonitatea solului este de 1,5 lei pentru 1 grad-hectar. Suma impozitului funciar pentru aceste terenuri agricole se determină prin înmulțirea cotei concrete a impozitului - 1,5 lei pentru 1 grad-hectar - la numărul de grad-hectare.

Exemplul nr. 8:

Domnul F. și soția sa, doamna F., din satul X, dețin, fiecare, terenuri agricole:

- teren agricol (arabil) de 1 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar;
- teren agricol de 0,4 ha (40 ari) (arabil) cu bonitatea de 60 grade-hectar;
- teren de 0,15 ha (15 ari) (livadă) cu bonitatea de 40 grade-hectar.

În anul 2015 soții F. au sădit o livadă tânără de meri pe ambele terenuri de 0,15 ha (15 ari), total 0,30 ha (30 ari).

La 10 iunie 2017 domnul F. și doamna F. au primit aviz de la serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei pentru impozitul pe bunurile imobiliare. În aviz este indicat că impozitul funciar pentru terenurile agricole urmează a fi achitat în sumă totală de 300 de lei, inclusiv:

- câte 105 lei pentru fiecare teren arabil de 1 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar (1,5, lei x 70), total 210 lei;
- câte 36 de lei pentru fiecare teren arabil de 0,4 ha cu bonitatea de 60 grade-hectar (0,4 x 60 x 1,5, lei), total 72 de lei;
- câte 9 lei pentru fiecare teren de livadă de 0,15 ha cu bonitatea de 40 grade-hectar (0,15 x 40 x 1,5, lei), total 18 lei;

În aviz era indicat că impozitul pentru terenurile agricole urmează a fi achitat în două rate: 150 de lei până la 15 august 2017 și 150 de lei până la 15 octombrie 2017.

⁷⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 67-71 din 03.03.2017.

În aviz era de asemenea menționat că impozitul funciar de 300 de lei pentru terenurile agricole poate fi achitat în întregime până la data de 30 iunie 2017. În acest caz, suma impozitului se va micșora cu 15%, adică impozitul va fi egal cu 255 de lei, deci se va micșora cu 45 de lei. În cazul de mai sus, soții F. sunt în drept să se adreseze la primărie și să solicite scutirea de plata impozitului funciar în sumă de 18 lei pentru terenurile sădite cu livadă care nu este încă în rod.

13.3.1.4. Impozitul pentru bunurile imobile care sunt proprietatea comună a mai multor persoane

În cazul în care casele și terenurile aparțin mai multor persoane cu drept de proprietate comună în devălmășie (a se vedea subcapitolul 8.1.4.2.), plata impozitelor va fi efectuată de către unul din coproprietari, conform înțelegerii dintre ei. Cel mai răspândit exemplu la acest capitol este cazul soților care dețin cu drept de proprietate comună în devălmășie casa construită în timpul căsătoriei, terenul de lângă casă și alte bunuri. În acest caz, ambii soți poartă o răspundere solidară (unul pentru altul) pentru achitarea impozitelor, indiferent de faptul care din soți este în evidență fiscală pentru aceste bunuri și care soț primește avizul de plată. Un astfel de caz este aș familiei F. din exemplele nr. 6 și nr.7.

În cazul în care casele și terenurile aparțin mai multor persoane cu drept de proprietate comună pe cote-părți (în diviziune), plata impozitelor va fi efectuată de către fiecare coproprietar, proporțional cotei-părți care îi revine.

Exemplul nr. 9:

Frații A.G. și D.G. din satul X au obținut prin moștenire, în cote egale, câte 1/2 din următoarele bunuri:

- casă de locuit cu anexe gospodărești, înregistrată în registrul bunurilor imobile. Conform informației din cadastru, valoarea estimată a casei este de 120000 de lei;
- teren aferent casei (lot de lângă casă) de 30 de ari (3000 m²);
- un teren agricol (arabil) de 1,4 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar;
- un teren agricol de 0,6 ha (60 ari) (arabil) cu bonitatea de 50 grade-hectar.

La 10 iunie 2017, atât A.G., cât și D.G. au primit aceleași avize de plată de la serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei pentru impozitul pe bunurile imobiliare. Adică, sumele impozitelor calculate pentru fiecare moștenitor erau egale și includeau pentru fiecare coproprietar un impozit total de 171 lei, inclusiv:

- impozitul pentru casă și anexe gospodărești în sumă de 60 lei (0,1 % x 120000 lei :2);
- impozitul pentru 30 de ari (3000 m²) în sumă de 15 lei (3000 : 100 x 1:2);
- impozitul în sumă de 73 de lei 50 de bani pentru terenul arabil de 1,4 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar (1,4 x 70 x 1,5 lei:2);
- impozitul în sumă de 22 de lei 50 de bani pentru terenul arabil de 0,6 ha cu bonitatea de 50 grade-hectar (0,6 x50 x 1,5 lei:2).

În aviz era indicat că impozitul calculat urmează a fi achitat în două părți și se menționa că impozitul se va micșora cu 15% dacă va fi achitat în întregime până la data de 30 iunie 2017.

În cazul dat, frații A.G. și D.G. sunt coproprietari de cote-părți, au câte ½ fiecare în bunurile imobile impozabile. Conform legii, a fost calculat impozitul pentru fiecare coproprietar în parte și fiecare din frați este responsabil pentru partea sa de impozite.

13.3.1.5. Achitarea impozitului pe bunurile imobiliare transmise în arendă

În cazurile descrise mai sus, impozitul este calculat și achitat nemijlocit de către proprietarii bunurilor imobile. Însă, în prezent multe terenuri și alte bunuri agricole sunt transmise în arendă. Pentru astfel de situații

Legea prevede că impozitul funciar și impozitul pe bunurile imobile poate fi achitat atât de către proprietar, cât și de către arendaș, în funcție de prevederile contractului de arendă. Astfel, potrivit art. 16 din Legea cu privire la arenda în agricultură nr.198/15.05.2003, impozitul funciar și impozitul pe bunurile imobile pentru bunurile agricole transmise în arendă se plătesc, după cum urmează:

- regula generală este că arendașul achită impozitul funciar și impozitul pentru bunurile imobiliare care sunt luate în arendă;

- proprietarul terenurilor și al altor bunuri agricole transmise în arendă achită impozitele pentru aceste bunuri numai în cazul în care contractul de arendă prevede clar acest lucru.

Exemplul nr. 10:

Cetățeană E. din satul X, pensionară, deține în proprietate un șir de bunuri imobile, inclusiv:

un teren agricol (arabil) de 1 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar;

un teren agricol de 0,4 ha (40 ari) (arabil) cu bonitatea de 60 grade-hectar;

un teren de 0,15 ha (15 ari) (livadă) cu bonitatea de 40 grade-hectar;

1/10 cotă-parte în brigada de tractoare, înregistrată la oficiul cadastral. Valoarea estimată a clădirii și a anexelor este de 300000 de lei. La sfârșitul anului 2016, cetățeană E. i-a dat nepotului său dreptul de a folosi terenul de 0,15 ha (15 ari de livadă), fără contract.

Tot la sfârșitul anului 2016, cetățeană E. a încheiat contract de arendă cu GȚ „A.R.”, prin care a transmis în arendă:

- terenul agricol (arabil) de 1 ha cu bonitatea de 70 grade-hectar;

- terenul agricol de 0,4 ha (40 ari) (arabil) cu bonitatea de 60 grade-hectar;

- 1/10 cotă-parte în brigada de tractoare.

Contractul de arendă nu specifică concret că cetățeană E. ar fi responsabilă de achitarea impozitelor pentru bunurile transmise în arendă.

La 10 iunie 2017, cetățeană E. a primit un aviz de la serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei pentru impozitul pe bunurile imobiliare. În aviz era indicat că impozitul pentru bunurile imobiliare urmează a fi achitat personal de către proprietara E.

Cetățeană E. trebuie să meargă la primărie și să prezinte contractul de arendă semnat cu GȚ „A.R.”, după care primăria ar trebui să-i elibereze un alt aviz de plată, care să includă doar impozitul funciar pentru terenul de 0,15 ha (15 ari de livadă) cu bonitatea de 40 grade-hectar. Impozitul funciar pentru terenurile agricole de 1 ha și de 0,4 ha, precum și impozitul pentru cota-parte în brigada de tractoare urmează a fi achitate de către arendaș – GȚ „A.R.”.

13.3.2. Taxe locale

Legea prevede un șir de taxe care sunt colectate la bugetul local al satului (comunei). Lista completă prevăzută de Codul fiscal include următoarele taxe locale:

- taxa pentru amenajarea teritoriului;
- taxa de organizare a licitațiilor și loteriilor pe teritoriul unității administrativ-teritoriale;
- taxa de plasare (amplasare) a publicității (reclamei);
- taxa de aplicare a simbolicii locale;
- taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii;
- taxa de piață;

- taxa pentru cazare;
- taxa balneară (pentru servicii de odihnă și tratament);
- taxa pentru prestarea serviciilor de transport auto de călători pe teritoriul municipiilor, orașelor și satelor (comunelor);
- taxa pentru parcare;
- taxa de la posesorii de câini;
- taxa pentru parcaj;
- taxa pentru salubritate (colectarea și prelucrarea deșeurilor);
- taxa pentru dispozitivele publicitare.

Consiliul local decide cu privire la aplicarea taxelor locale, poate aplica toate sau numai o parte din taxele locale, în funcție de posibilitățile și necesitățile unității administrativ-teritoriale. Consiliul local nu are dreptul să aplice alte taxe locale decât cele prevăzute de Codul fiscal.

Consiliul local decide care va fi cota (mărimea) concretă a taxelor locale. De asemenea, consiliul local este în drept să stabilească scutiri și înlesniri la plata acestor taxe.

Majoritatea taxelor locale sunt stabilite nu pentru cetățeni, ci pentru întreprinderile care își desfășoară activitatea în cadrul satului (comunei).

Inspectoratele fiscale de stat teritoriale exercită controlul asupra modului în care autoritățile administrației publice locale stabilesc și încasează taxele locale.

13.4. ORGANELE DE STAT CU ATRIBUȚII DE ADMINISTRARE FISCALĂ. RĂSPUNDEREA CETĂȚENILOR PENTRU NEEXECUTAREA OBLIGAȚIILOR FISCALE

În acest capitol sunt comentate prevederile Codului fiscal și ale altor acte normative cu privire la funcțiile organelor de stat în domeniul fiscal. În subcapitolul 13.4.1 sunt descrise succint atribuțiile percepților fiscali din cadrul primăriilor, iar în subcapitolul 13.4.2 sunt explicate consecințele neexecutării de către cetățeni a obligațiilor la achitarea impozitelor și taxelor cuvenite.

13.4.1. Sistemul și atribuțiile organelor de administrare fiscală

În funcție de tipul impozitului, diferite organe de stat au atribuții care se referă direct la drepturile și obligațiile cetățenilor-contribuabili care sunt datori să achite taxe și impozite în folosul statului. Cunoașterea modului de funcționare a acestor autorități publice este necesară fiecărui cetățean-contribuabil pentru a evita situațiile neplăcute și pentru a soluționa problemele care pot apărea în procesul îndeplinirii obligațiilor fiscale.

Cel mai frecvent cetățenii de la sate se confruntă cu anumite neînțelegeri legate de achitarea impozitului funciar și a impozitului pe case și construcții, despre care s-a scris în subcapitolul [13.3.1](#). Funcții importante în acest domeniu revin pe seama percepților fiscali din cadrul primăriei, iar prevederile legale referitoare la acest serviciu fiscal sunt comentate în secțiunea [13.4.1.1](#). În secțiunea [13.4.1.2](#) se descriu succint funcțiile organelor fiscale de stat centrale și teritoriale (raionale).

13.4.1.1. Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei (SCITL)

În cadrul primăriilor din sate (comune) funcționează serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale (SCITL), care îndeplinește funcțiile organelor de stat pentru administrarea impozitelor și taxelor care se varsă la bugetele locale. În conformitate cu prevederile art. 156-160 din Codul fiscal, prin Hotărârea Guvernului nr. 998 din 20 august 2003 privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei⁷⁹⁸, au fost aprobate:

⁷⁹⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 191-195 din 05.09.2003.

- Regulamentul-tip privind serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei;
- Instrucțiunea privind modul de calculare, evidență și achitare a impozitelor și taxelor locale administrate de serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei.

În baza acestor acte normative, primăria satului (comunei) elaborează regulamentul serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei respective și îl prezintă consiliului local pentru adoptare. Regulamentul aprobat este prezentat organului fiscal raional.

Funcțiile SCITL sunt îndeplinite de percepții fiscale. În unele cazuri, aceste funcții pot fi îndeplinite de secretarul consiliului local sau de un alt funcționar al primăriei.

De regulă, SCITL administrează următoarele impozite și taxe locale:

- impozitul funciar de la persoanele fizice (cetățeni) și gospodăriile țărănești (de fermier);
- impozitul pe bunurile imobiliare (case și alte construcții) de la persoanele fizice (cetățeni);
- taxa pentru amenajarea teritoriului, percepută de la gospodăriile țărănești (de fermier);
- contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii de la persoanele fizice (a se vedea [compartimentul 10](#));
- taxa de la posesorii de câini.

În domeniul său de activitate, SCITL este obligat:

- a) să acționeze în strictă conformitate cu Constituția Republicii Moldova, Codul fiscal și alte acte normative;
- b) să trateze cu respect și corect contribuabilul, reprezentantul acestuia, alți participanți la raporturile fiscale;
- c) să explice legislația fiscală;
- d) să informeze contribuabilul, în cazurile prevăzute de legislația fiscală sau la solicitarea acestuia, despre drepturile și obligațiile lui;
- e) să informeze contribuabilul, la cerere, despre impozitele și taxele în vigoare, despre modul și termenele lor de achitare și despre actele normative respective;
- f) să primească și să înregistreze cereri, comunicări și alte informații despre încălcările fiscale și să le verifice, după caz;
- g) să examineze petițiile, cererile și reclamațiile, în modul stabilit de legislație;
- h) să efectueze controale fiscale și să întocmească actele de rigoare;
- i) să verifice, în timpul controalelor fiscale, documentele de evidență și dările de seamă fiscale ale contribuabilului;
- j) la cererea scrisă a contribuabilului, să elibereze certificate ce atestă lipsa sau existența restanțelor față de buget la plățile administrate;
- l) să țină evidența contribuabililor ale căror obligații fiscale sunt calculate de SCITL, precum și evidența acestor obligații fiscale, inclusiv a restanțelor, să transfere la buget sumele încasate ca impozite, taxe, majorări de întârziere (penalități), amenzi, conform legislației fiscale și în modul stabilit de Guvern;
- m) să întocmească, cu concursul organului fiscal, avizele de plată a obligațiilor fiscale, să distribuie gratuit contribuabililor formularele tipizate de dări de seamă fiscale;
- n) să remită contribuabililor, conform legislației fiscale, avizele de plată a obligațiilor fiscale, precum și deciziile emise;

o) să prezinte lunar, în modul stabilit de Guvern, organului fiscal dările de seamă fiscale privind impozitele și taxele administrate;

p) să efectueze, la cererea contribuabilului, compensarea sau perfectarea materialelor pentru restituirea sumelor plătite în plus sau a sumelor care, conform legislației fiscale, urmează a fi restituite;

r) în cazul depistării unei încălcări fiscale și neîndeplinirii cerințelor legale ale funcționarului fiscal și/sau perceptorului fiscal, să emită decizii privind aplicarea de sancțiuni.

SCITL este învestit cu următoarele drepturi:

a) să efectueze controale asupra modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală;

b) să ceară explicațiile și informațiile de rigoare asupra problemelor identificate în timpul controlului;

c) să încaseze în numerar impozite, taxe, majorări de întârziere (penalități) și/sau amenzi;

d) să solicite în procesul controalelor fiscale și să obțină gratuit de la orice persoană informații, date, documente, necesare în executarea atribuțiilor sale, cu excepția informațiilor care constituie secret de stat, precum și copii de pe ele, dacă acestea se anexează la actul de control;

e) să deschidă și să examineze, să sigileze, după caz, indiferent de locul aflării lor, încăperile de producție, depozitele, spațiile comerciale și alte locuri, cu excepția domiciliului și reședinței, folosite pentru obținerea de venituri sau pentru întreținerea obiectelor impozabile, altor obiecte și documentelor;

f) să controleze autenticitatea datelor din documentele de evidență și din dările de seamă fiscale ale contribuabilului;

g) să aibă acces la sistemul electronic de evidență contabilă al contribuabilului;

h) să utilizeze dări de seamă fiscale, date cuprinse în corespondența cu contribuabilii și informații ale autorităților administrației publice pe suporturi electronici și de alt fel, perfectate și protejate conform legislației în domeniu.

SCITL, în comun cu organul fiscal, este în drept:

a) să ridice de la contribuabil documente;

b) să constate încălcările legislației fiscale și să aplice măsurile prevăzute de legislație;

c) să intenteze în instanțele judecătorești competente acțiuni contra contribuabililor;

d) să ceară și să verifice lichidarea încălcării legislației fiscale, să aplice, după caz, măsuri de constrângere;

e) să efectueze estimarea (evaluarea) obiectelor impozabile;

f) să efectueze executarea silită (forțată) a obligațiilor fiscale în modul stabilit de legislația fiscală;

g) să sechestreze, în modul stabilit de lege, orice bun, cu excepția celui care, în conformitate cu Codul fiscal și cu alte acte legislative, nu poate fi sechestrat;

h) să cheme la organul fiscal contribuabilul și alte persoane pentru a depune mărturii, a prezenta documente și informații în problema de interes pentru autoritatea fiscală, cu excepția documentelor și informațiilor care, potrivit legii, constituie secret de stat;

i) să prezinte organelor competente din alte state informații despre relațiile contribuabililor străini cu cei autohtoni fără acordul sau înștiințarea acestora din urmă.

Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei ține evidența cetățenilor și a agenților economici care au obligația de a achita impozite și taxe locale. Cetățenii sunt în drept să se adreseze la primărie pentru a verifica dacă este corectă informația privind impozitele și taxele pe care ei sunt obligați să le achite pentru terenurile și construcțiile care le aparțin. În acest scop, cetățenii pot solicita să ia cunoștință de informația din următoarele documente de evidență fiscală:

– Registrul de evidență a contribuabililor la impozitele funciar și pe bunurile imobiliare. Acest registru include: numele și prenumele contribuabilului; terenurile ce aparțin persoanei (familiei); casele și construcțiile ce aparțin persoanei (familiei); datele despre gospodăria țărăneasă fondată; impozitele calculate; înlesnirile la impozite și documentele ce confirmă acest drept;

– Registrul conturilor personale la impozitele și taxele locale administrate de serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei. Acest registru reflectă: restanțele sau plățile în plus din anii precedenți pe fiecare bun impozabil (casă, teren); penalitățile de întârziere calculate; încasarea plăților pentru anul curent pe fiecare bun impozabil.

În baza informației din registre, se eliberează cetățenilor avizele de plată. Cetățeanul trebuie să confirme prin semnătură că a primit avizul. În cazul în care cetățeanul-contribuabil refuză să primească avizul de plată, percepătorul notează acest fapt pe aviz și îi propune cetățeanului să semneze că a refuzat. Dacă cetățeanul nu confirmă prin semnătură refuzul de a primi avizul de plată, el va fi chemat la sediul primăriei pentru a depune lămurire referitor la refuz.

Cetățeanul-contribuabil poate achita impozitele datorate conform avizului de plată prin achitarea sumelor în numerar transmise direct percepătorului fiscal.

Achitarea și primirea banilor în contul impozitelor și taxelor este confirmată printr-o chitanță specială, care trebuie să fie eliberată cetățeanului.

La sfârșitul anului calendaristic, percepătorul fiscal trebuie să închidă conturile personale ale cetățenilor care au achitat toate impozitele și taxele datorate și să restituie plățile achitate în plus.

În cazul în care cetățeanul are nevoie de certificat ce confirmă lipsa restanțelor sau mărimea restanțelor la plata impozitelor, percepătorul fiscal va elibera un asemenea certificat, la cererea cetățeanului. Certificatul trebuie să fie eliberat în termen de cel mult două zile.

SCITL este condus de primarul satului (comunei). Activitatea SCITL este dirijată și controlată de serviciul fiscal de stat teritorial. Dispozițiile primarului și acțiunile percepătorului fiscal pot fi contestate în judecată în procedura de contencios administrativ (a se vedea [compartimentul 15](#)).

Este important să menționăm că SCITL nu au atribuții ce țin de achitarea impozitului pe venitul persoanelor fizice. În această privință cetățeanul intră în relații cu organele fiscale de stat raionale.

13.4.1.2. Serviciul fiscal de stat

Sistemul organelor fiscale de stat include:

– inspectoratul fiscal de stat teritorial care se află în fiecare oraș și raion, condus de șeful inspectoratului fiscal de stat teritorial. În cadrul inspectoratelor raionale activează funcționarii fiscali (consilieri și inspectori). Inspectoratele raionale se află în subordinea Inspectoratului Fiscal Principal de Stat;

– Inspectoratul Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor, care este organul central al statului responsabil de respectarea legislației fiscale pe teritoriul Republicii Moldova. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat supraveghează și controlează activitatea inspectoratelor fiscale de stat raionale.

Inspectoratul fiscal de stat raional îndeplinește nemijlocit atribuții în raport cu obligațiile cetățeanului legate de achitarea impozitelor și taxelor care se varsă la bugetul general de stat:

– asigură îndeplinirea obligațiilor fiscale;

– explică legislația fiscală, examinează scrisorile, cererile și plângerile (contestațiile) cetățenilor;

– efectuează controale fiscale și aplică sancțiuni fiscale;

– îndeplinește acțiuni pentru executarea silită a obligațiilor fiscale prin sechestrarea și vânzarea bunurilor pentru acoperirea datoriilor la buget. Inspectoratul fiscal de stat raional exercită funcțiile de control la

achitarea de către cetățeni a impozitului pe venit, despre care s-a scris în subcapitolul [13.2.1](#). Referitor la achitarea de către cetățeni a impozitului funciar și a impozitului pentru case și construcții, inspectoratul fiscal de stat raional îndeplinește funcțiile prevăzute de lege în colaborare cu Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei.

Datele de contact ale Inspectoratului Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova:

0 8000 1525 - Centrul unic de apel gratuit al Serviciului Fiscal de Stat

MD-2005 mun. Chișinău, str. Constantin Tănase nr.9

E-mail: mail@fisc.md

Anticamera: 0(22) 823353; 0(22) 823357

Tel./Fax: 0(22) 823354; 0(22) 214077

Pe pagina de internet <http://www.fisc.md/> a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat pot fi găsite informații utile privind inspectoratele fiscale raionale, noutăți în legislația fiscală, întrebări și răspunsuri etc.

13.4.2. Răspunderea cetățenilor pentru încălcarea obligațiilor fiscale

În cazul încălcării legislației fiscale, cetățenii sunt sancționați de organele

fiscale prin aplicare de amenzi și penalități. Cetățenii au dreptul să execute

benevol aceste decizii sau să le conteste în modul stabilit (să depună plângere/contestație). Acest subiect este reflectat în secțiunea [13.4.2.1](#).

În cazul în care decizia organului fiscal privind încălcarea fiscală admisă de cetățean rămâne în vigoare, dar cetățeanul nu o execută benevol, organul fiscal este în drept să sechestreze și apoi să vândă bunurile cetățeanului în mod forțat prin procedurile descrise în secțiunile [13.4.2.2](#) și [13.4.2.3](#).

13.4.2.1. Sancțiuni pentru nerespectarea de către cetățeni a obligațiilor fiscale

Principala obligație a cetățeanului-contribuabil este să achite impozitele cuvenite integral și în termenele stabilite. În cazul neachitării impozitelor, precum și în cazul întârzierii, se aplică o penalitate (amendă, majorare) de întârziere. Suma penalității se calculează de la impozitul sau restanțele la impozit care nu au fost plătite în termen.

Calculul penalității se efectuează în baza unui procent (rata dobânzii la creditele pe termen scurt), care a fost stabilit de Banca Națională a Moldovei în luna noiembrie a anului precedent. La acest procent se adaugă încă 5 procente (puncte). Spre exemplu,

– în anul 2017 penalitatea pentru întârziere la plata impozitelor se va calcula în baza cotei de 14% – 5% (puncte) plus rata de 9% stabilită de Banca Națională a Moldovei în luna noiembrie a anului 2016 la operațiunile de politică monetară pe termen scurt (Banca Națională, Hotărârea nr.325 din 24.11.2016 cu privire la nivelul ratelor dobânzilor Băncii Naționale a Moldovei).

Suma penalității se calculează pentru toată perioada de întârziere. Legea prevede că această penalitate se calculează în mod obligatoriu, fără adoptarea vreunei decizii în acest scop, fără informarea persoanei interesate. Penalitatea calculată se reflectă în contul personal al cetățeanului-contribuabil.

Exemplul nr. 11:

La 10 iunie 2014 cetățeanul S. a primit un avis de la SCITL pentru impozitul funciar în valoare de 160 de lei. În avis era indicat că suma impozitului urmează a fi achitată în două părți:

- 80 de lei până la 15 august 2014 și

- 80 de lei până la 15 octombrie 2014.

Peste puțin timp după primirea avizului, cetățeanul S. a plecat peste hotare, fără a achita impozitul, și a revenit în țară peste trei ani, în iunie 2017. Perceptorul fiscal l-a invitat pe cetățeanul S. la primărie, unde i s-a prezentat un nou aviz referitor la impozitul funciar. În aviz era reflectată suma impozitului funciar de 827 de lei, care includea: 160 de lei - restanța la impozitul funciar pentru anul 2014; 160 de lei - restanța la impozitul funciar pentru anul 2015; 160 de lei - restanța la impozitul funciar pentru anul 2016; 160 de lei - impozitul funciar curent pentru anul 2017; 187 de lei - penalitate (majorare) de întârziere pentru anii 2014-2016.

În cazul de mai sus, perceptorul fiscal a ținut evidența achitării impozitului de către cetățeanul S. și a reflectat în contul personal datoriile (restanțele) la impozit și penalitățile. În alte cazuri, încălcarea termenelor de achitare a impozitelor poate fi depistată de organele fiscale în cadrul controalelor.

Organele fiscale au dreptul de a controla dacă cetățeanul a achitat corect impozitele și pot aplica penalități atât pentru anul în curs, cât și pentru anii din urmă (o perioadă de 4 ani). La efectuarea controalelor, organul fiscal este în drept să citeze (să cheme) orice persoană pentru a da explicații sau pentru a prezenta documente. Persoanele fizice ar putea fi pedepsite cu o amendă în mărime de 500 de lei pentru neexecutarea cerințelor din citația organului fiscal. Lămuririle date funcționarului fiscal trebuie să fie fixate într-un proces-verbal și semnate de persoana citată (chemată).

La depistarea încălcărilor fiscale, organul care exercită controlul ia o decizie. De regulă, aceste decizii sunt adoptate de conducătorii inspectoratelor fiscale de stat raionale sau de locuitorii lor. În cazul încălcărilor legate de achitarea impozitului funciar și a impozitului pe bunurile imobile, deciziile privind aplicarea de sancțiuni se adoptă de conducerea organului fiscal după consultarea prealabilă cu primarul. Însă, dacă nu se ajunge la un numitor comun, decizia organului fiscal este definitivă.

Exemplul nr. 11 (continuare):

Perceptorul fiscal i-a explicat cetățeanului S. calea cea mai convenabilă de soluționare a cazului său.

Dacă în termen de 3 zile cetățeanul S. achită benevol toate restanțele la impozite și o parte din penalitate, după cum este indicat în decizia organului fiscal, atunci el ar putea fi scutit de 50% din penalitatea calculată. Dacă în termen de 30 de zile cetățeanul S. achită benevol toate restanțele la impozite și penalitatea, o să-i rămână să mai achite doar impozitul pentru anul curent, în termenele stabilite.

În cazul în care cetățeanul S. nu execută benevol obligațiile fiscale, perceptorul fiscal și inspectoratul fiscal raional vor începe procedura de încasare forțată a impozitelor și atunci se poate ajunge până la sechestrarea și vânzarea bunurilor pe care le are datornicul.

Cetățeanul S. a ales să achite benevol datoriile la impozite.

Decizia privind încălcarea fiscală admisă poate fi contestată în decursul a 30 de zile de la data primirii deciziei. Împotriva acestui act poate fi depusă o contestație (plângere) la organul fiscal care a emis decizia. Contestația (plângerea) urmează a fi examinată în termen de 30 de zile din data primirii. Contribuabilul sau reprezentantul său trebuie să fie citat (chemat) pentru a participa la examinarea contestației (plângerii), având dreptul să prezinte explicații și documente confirmative.

După examinare, conducerea organului fiscal emite o decizie privind:

- respingerea contestației (plângerii);
- satisfacerea parțială a contestației (plângerii);
- satisfacerea contestației (plângerii) în întregime;
- efectuarea unui control repetat.

Dacă nu este de acord cu decizia adoptată pe marginea contestației (plângerii), cetățeanul este în drept:

- să depună o altă contestație (plângere) la Inspectoratul Fiscal Principal de Stat

sau

– să depună o cerere în instanța de judecată.

Este important să reținem că contestarea actelor emise de organele fiscale necesită cunoștințe temeinice în legislația și practica fiscală. Respectiv, cetățeanul va avea nevoie de asistență juridică calificată pentru a discuta și a disputa competent cu reprezentanții organelor fiscale.

Dacă nu a fost executată benevol și nici nu a fost contestată, după expirarea termenului de 30 de zile, decizia asupra cazului de încălcare fiscală este executată în mod silit (forțat). Această modalitate de încasare a impozitelor este explicată în secțiunile următoare.

13.4.2.2. Sechestrarea bunurilor pentru executarea silită (forțată) a obligațiilor fiscale

Executarea forțată (silită) a obligației fiscale este efectuată, de regulă, de inspectoratul fiscal raional. În privința impozitului funciar și a impozitului pe case și construcții, inspectoratul fiscal raional acționează împreună cu percepții fiscale ai serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei.

Executarea forțată (silită) a obligației fiscale are loc inclusiv prin următoarele acțiuni:

- încasarea banilor din conturile bancare ale cetățeanului-contribuabil;
- urmărirea bunurilor contribuabilului prin sechestrare, vânzare și ridicare (luare forțată).

Acțiunile de executare silită a obligației fiscale, inclusiv urmărirea averii cetățeanului, trebuie să fie efectuate în zile de lucru, între orele 6.00 dimineața și 22.00 noaptea. În alt timp se admite efectuarea acestor acțiuni dacă cetățeanul-contribuabil evită să participe la procedurile prevăzute de lege.

Sechestrarea bunurilor contribuabilului se efectuează în baza hotărârii organului fiscal, de regulă, în prezența cetățeanului-contribuabil sau în prezența unui membru adult al familiei. În cazul în care cetățeanul-contribuabil sau membrul familiei nu dorește să fie prezent la procedura de sechestrare, această acțiune are loc în prezența a doi martori asistenți.

Sechestrul se aplică pe bunuri în valoare necesară care ar ajunge pentru achitarea datoriilor fiscale. Legea interzice sechestrarea unor bunuri, cum ar fi:

- produsele agricole care se alterează repede;
- bunurile care au fost gajate până la momentul sechestrării;
- bunurile personale ale persoanei fizice, care nu pot fi urmărite (despre care s-a scris în subcapitolul 4.6.1, secțiunea [4.6.1.5](#)).

La sechestrarea bunurilor, funcționarul fiscal întocmește:

- lista bunurilor sechestrate, în două exemplare, după un model aprobat de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. Fiecare foaie trebuie să fie semnată de persoanele care au participat și au asistat la sechestrul;
- actul de sechestrul, în două exemplare, după un model aprobat de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. Actul se semnează de persoanele care au participat și au asistat la sechestrul. În actul de sechestrul cetățeanul-datornic este preîntâmpinat despre faptul că bunurile sechestrate vor fi vândute dacă contribuabilul nu va plăti restanțele în termen de 30 de zile lucrătoare din data aplicării sechestrului. Cetățeanul datornic primește un exemplar al actelor întocmite la sechestrul, indiferent de faptul dacă a fost sau nu prezent la procedura de sechestrare. Dacă cetățeanul a fost prezent la sechestrul, el va confirma prin semnătura sa primirea actelor. Dacă cetățeanul datornic refuză să semneze actul de sechestrul, funcționarul fiscal notează acest fapt în act, iar martorii asistenți vor confirma prin semnătură faptul refuzului. Dacă cetățeanul datornic nu este prezent la sechestrul, faptul se va consemna în actul de sechestrul în prezența a doi martori asistenți, iar actele de sechestrul trebuie să fie expediate cetățeanului datornic prin corespondență recomandată (cu confirmarea primirii coletului poștal).

Bunurile sechestrate rămân în păstrare în locul aflării lor la momentul sechestrării. La decizia funcționarului fiscal, bunurile pot fi date pentru păstrare unor alte persoane. Cetățeanul datornic sau altă persoană care a primit bunurile spre păstrare răspunde pentru bunurile sechestrate.

Exemplul nr. 12:

La 30 octombrie 2016, după ce au expirat toate termenele de achitare a impozitului funciar, perceptorul fiscal l-a invitat pe cetățeanul P. la primărie pentru a da explicații privind datoriile la impozitul funciar pentru 4 ani. Cetățeanul P. nu a putut prezenta documente sau explicații care l-ar scuti de plata impozitelor.

La 01 noiembrie 2016, cetățeanul P. a fost invitat iar la primărie, unde i s-a înmănat o decizie a inspectoratului fiscal raional referitoare la datoriile la impozitul funciar pentru 4 ani, în mărime de 1000 de lei, inclusiv penalitățile calculate. Cetățeanului P. i s-au explicat procedurile prevăzute de lege privind achitarea benevolă și privind executarea silită (forțată) a obligației fiscale. Cetățeanul P. nu a reacționat nici într-un fel la decizia primită - nici nu a contestat-o, nici nu a executat-o benevol.

După 30 de zile, la data de 04 decembrie 2016, cetățeanului P. i-a fost înmănat un act din 03 decembrie 2016 privind aplicarea sechestrului pe bunurile ce-i aparțin:

1. un teren agricol de 0,4 ha (40 de ari) (arabil) cu bonitatea de 80 grade-hectar;
2. un teren de 0,15 ha (15 ari) (livadă) cu bonitatea de 40 grade-hectar.

În cazul dat, cetățeanul P. este în drept să achite benevol datoriile fiscale și în acest caz sechestrul se ridică (se scoate). Dacă datoriile se achită parțial, sechestrul poate fi ridicat de pe unele bunuri și menținut pe alte bunuri.

Ținem să menționăm că bunurile din casă și din gospodărie pot fi sechestrate numai cu acordul cetățeanului-contribuabil. Dacă persoana fizică nu permite accesul în casă sau în gospodărie pentru a i se sechestra bunurile, va fi întocmit un act, după care organul fiscal va transmite cazul în judecată. Hotărârea instanței judecătorești se execută potrivit normelor de procedură civilă, care sunt explicate în capitolul 4.6, subcapitolul 4.6.1, secțiunea [4.6.1.5](#), precum și în [compartimentul 15](#).

13.4.2.3. Vânzarea bunurilor pentru achitarea obligațiilor fiscale

Exemplul nr. 12 (continuare):

Actul de sechestrul al terenurilor cetățeanului P. din 03 decembrie 2016 conținea o preîntâmpinare privind achitarea benevolă a restanțelor la impozite în termen de 30 de zile lucrătoare. Însă, cetățeanul P. nu a întreprins nimic pe marginea actului de sechestrul primit. În acest caz, peste 30 de zile, adică la începutul lui ianuarie 2017, organul fiscal va putea începe vânzarea terenurilor sechestrate.

Vânzarea terenurilor sechestrate are loc prin licitații organizate de organul fiscal. Cu cel puțin 3 zile înainte de licitație, cetățeanul datornic este în drept să vândă terenurile sechestrate la un preț care să fie egal sau mai mare decât prețul inițial de vânzare stabilit de organul fiscal. Bani obținuți vor fi vărsați direct în contul achitării datoriilor la impozite. În afară de datoriile la impozite, suma obținută din vânzare trebuie să acopere și cheltuielile legate de organizarea licitației și alte cheltuieli. Dacă mai rămân bani de la comercializarea bunurilor sechestrate, aceștia sunt transmiși în folosul cetățeanului datornic.

În cazul în care cetățeanul datornic nu se folosește de dreptul de a vinde convenabil terenurile sechestrate, vânzarea lor are loc la licitație conform prevederilor Codului fiscal, art. 208-213:

- este formată o comisie de licitație din cel puțin 5 membri (reprezentanții organului fiscal, ai primăriei, experți independenți);
- în Monitorul Oficial al Republicii Moldova se publică comunicatul informativ despre desfășurarea licitației;
- are loc licitația la care se încearcă vânzarea terenului la prețul maxim oferit de participanții la licitație. Terenurile care nu au fost vândute la licitația cu strigare vor fi scoase la licitația de vânzare prin reducerea

prețului până la limita stabilită de organul fiscal. Dacă terenul nu se vinde, el este retras de la licitație, dar poate fi vândut la alte licitații. Dacă terenul este vândut la licitație, se întocmesc documentele despre rezultatele vânzării la licitație:

- procesul-verbal privind rezultatele licitației, întocmit pe un formular special, aprobat de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat;
- contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor sechestrate;
- actul de ridicare a bunurilor sechestrate.

Un exemplar al actului de ridicare a terenurilor trebuie să fie transmis cetățeanului datornic, care este obligat să transmită cumpărătorului toate documentele referitoare la terenurile ridicate. În cazul în care cetățeanul datornic nu este de acord cu rezultatele licitației, el este în drept să depună o cerere în instanța de judecată. În aceste situații, ridicarea (luarea forțată) a bunurilor va avea loc după soluționarea litigiului în judecată. La contestarea actelor întocmite după licitațiile de vânzare a bunurilor sechestrate, cetățeanul va avea nevoie de asistență juridică calificată.

Urmărirea (vânzarea bunurilor) continuă până la achitarea tuturor datoriilor sau până în momentul în care organul fiscal va constata că executarea silită este sau a devenit imposibilă. Executarea se consideră imposibilă dacă persoana fizică nu are bunuri care ar putea fi sechestrate conform legii, precum și în cazul în care persoana fizică a decedat și nu există alte persoane (moștenitori) obligate prin lege să achite obligația fiscală.

COMPARTIMENTUL XIV. METODE ALTERNATIVE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR

Acest compartiment conține descrierea celor mai importante și celor mai des folosite metode alternative (adică oferă posibilitatea soluționării unui conflict în afara instanțelor de judecată) de soluționare a conflictelor: negocierea, medierea și arbitrajul. Pentru înțelegerea corespunzătoare a utilității acestor metode, compartimentul descrie principalele semne ale unui conflict, categoriile (tipurile) și avantajele metodelor alternative de soluționare a conflictelor, precum și analizează fiecare metodă în parte. Sunt evidențiate așa particularități ca: avantajele metodelor alternative de soluționare a conflictelor, etapele de desfășurare, rolul participanților la soluționarea conflictului, rezultatele fiecărei metode etc.

Acest compartiment face referire și la cadrul juridic național în cazul medierii și arbitrajului, explică modul de aplicare a normelor juridice la soluționarea unui conflict prin mediere sau arbitraj.

14.1. CONFLICTUL

Acest capitol face o descriere sumară a noțiunii de conflict, determină care sunt sursele și semnele principale ale unui conflict, stabilește care este diferența dintre așa noțiuni ca dezacord, problemă, litigiu și conflict.

14.1.1. Ce este un conflict?

Conflictele sunt prezente pretutindeni în viața noastră. În fiecare zi, oamenii au diferite neînțelegeri cu membrii familiei, vecinii, colegii de serviciu, cunoștințele (vecinul de peste drum a construit un gard care trece prin grădina altui vecin; produsele cumpărate nu sunt de calitate corespunzătoare, pensia nu a fost adusă la timp etc.). În oricare dintre exemplele enumerate mai sus cineva a fost nedreptățit și poate decide să se adreseze unei persoane sau unei instanțe pentru a i se face dreptate.

Conflictul reprezintă o neînțelegere dintre două sau mai multe persoane cu privire la anumite lucruri sau anumite idei. Conflictul este o stare de tensiune ce apare când se încearcă realizarea unor sarcini, luarea unei decizii sau atingerea unui obiectiv. Conflictul nu poate fi considerat un lucru bun sau un lucru rău, dar poate fi constructiv (adică poate ajuta la îmbunătățirea situației create) sau distructiv (adică poate ajuta la înrăutățirea situației create). Conflictele pot apărea între oameni, între diferite grupuri de oameni, între întreprinderi și organizații, între persoane și instituțiile statului, și chiar între diferite state.

**Conflictul este o neînțelegere
dintre două sau mai multe
persoane, numite PĂRȚI.**

14.1.2. Sursele și semnele de apariție a unui conflict

Conflictele, de cele mai dese ori, apar din cauza că oamenii au păreri diferite și nu doresc să depună efort pentru a respecta părerea celor din jur. Datorită faptului că fiecare persoană este unică în felul său și consideră că are dreptate, chiar dacă greșește, apar anumite dificultăți în relațiile cu alte persoane. Neînțelegerile apar și în situația în care oamenii refuză să discute pentru a găsi o soluție la o problemă cu care se confruntă sau nu doresc să urmeze opinia celor care îi pot ajuta.

Astfel, conflictele pot apărea în diferite situații: conflictul dintre rudele care moștenesc o casă, conflictul dintre cumpărător și vânzător, conflictele dintre creștini-ortodocși și reprezentanții diferitor secte religioase, conflictele dintre persoane care au diferite profesii, conflictele dintre primar și locuitorii satului/orașului, conflictele dintre șef și subaltern, conflictele dintre angajați etc.

Pot fi evidențiate următoarele semne de apariție a unui conflict:

- diferențele de opinie devin tot mai acute, iar discuțiile mai aprinse, partea opusă începe să fie privită ca un dușman și încep să apară anumite situații încordate;

- conflictul începe în situația în care niciuna dintre părți nu vrea să recunoască că a greșit. Părțile sunt foarte hotărâte să-și mențină poziția și chiar pot face unele amenințări;
- părțile devin mai agresive, tot mai hotărâte să-și mențină poziția și consideră că au dreptate. Persoanele se izolează și pot aplica chiar violența (cum ar fi lovituri, îmbrânceli etc.) sau realiza unele amenințări.

În aceste condiții este necesar ca părțile să fie ajutate să înceapă o discuție constructivă, ca să ajungă la o înțelegere, să găsească o soluție reciproc avantajoasă. Părțile trebuie sfătuite să respecte opiniile celorlalți și să facă anumite compromisuri.

**În cazul apariției unui conflict,
părțile trebuie ajutate să găsească
o SOLUȚIE.**

14.1.3. Diferența dintre dezacord, problemă, conflict și litigiu

Dezacordul este lipsa unei poziții comune cu privire la un anumit subiect; persoanele au păreri diferite cu privire la același lucru, dar nu încearcă să-și impună părerea. Dezacordul produce neplăceri, disconfort sau daune, dar poate schimba și unele lucruri spre bine.

Problema este un obstacol care face dificilă atingerea unui scop. Problema poate apărea pe neașteptate și trebuie rezolvată pentru atingerea unui rezultat, este o greutate, un impas.

Conflictul este o neînțelegere dintre două sau mai multe persoane.

Litigiul este un conflict care poate fi supus spre soluționare de organele justiției.

DEZACORD → PROBLEMĂ → CONFLICT → LITIGIU

14.2. NOȚIUNI GENERALE DESPRE METODELE ALTERNATIVE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR

În acest capitol se explică ce înseamnă metodele alternative de soluționare a conflictelor, se determină care sunt avantajele utilizării lor, se stabilesc care sunt cele mai des întâlnite metode și de cine și când pot fi folosite. De asemenea, se explică care este rolul persoanelor neutre în procesul de aplicare a metodelor de soluționare alternativă a conflictelor.

14.2.1. Ce reprezintă metodele de soluționare alternativă a conflictelor?

Metodele alternative de soluționare a conflictelor (în continuare – MASC) reprezintă mai multe procedee de rezolvare a conflictelor, fără intervenția unei instanțe de judecată. Cele mai folosite sunt negocierea, medierea și arbitrajul. Oricare dintre aceste metode oferă părților posibilitatea de a-și rezolva neînțelegerile mai repede și mai eficient decât în cazul soluționării conflictului de instanța de judecată (calea judiciară).

Scopul MASC:

- soluționarea eficientă a conflictelor în comunitate;
- soluționarea rapidă a litigiilor;
- accesul la justiție (dreptate) a persoanelor dezavantajate (care nu au bani să angajeze un avocat să le reprezinte în instanța de judecată);
- reducerea situațiilor tensionate din comunitate.

ORICE persoană implicată într-un conflict poate folosi MASC.

MASC – soluționarea conflictelor FĂRĂ intervenția instanței de judecată.

14.2.2. Avantajele utilizării metodelor de soluționare alternativă a conflictelor

- cu ajutorul MASC litigiile pot fi soluționate mai repede și mai ieftin;
- nu trebuie urmate atât de multe reguli ca și în cazul unui proces de judecată;
- soluționarea conflictului este confidențială (adică este cunoscută doar de persoanele implicate în soluționarea conflictului);
- este un proces flexibil și mersul lui depinde de părți (părțile au posibilitatea de a controla mai mult procesul de soluționare a conflictului decât în cazul unui proces de judecată);
- soluționarea conflictului este mai puțin dușmănoasă (părțile au posibilitatea să comunice și să ajungă la un rezultat comun mai ușor decât în cazul unui proces judiciar);
- este o metodă eficientă de a ajunge la un acord bazat pe cedări reciproce (în cazul unui proces judiciar există un învingător și un învins, iar în cazul metodelor alternative problema se soluționează în favoarea ambelor părți implicate), cu excepția arbitrajului.

Părțile DECID cum să soluționeze conflictul și care va fi soluția.

14.2.3. Categoriile (tipurile) metodelor de soluționare alternativă a conflictelor

Cele mai des folosite metode de soluționare a conflictelor sunt:

- **negocierea** – un dialog dintre două persoane prin care acestea încearcă să ajungă la un acord;
- **medierea** – soluționarea conflictului cu ajutorul unei terțe persoane, numită mediator;
- **arbitrajul** – părțile transmit soluționarea litigiului unei persoane/instituții neutre, numită arbitru/arbitraj.

De obicei, pentru soluționarea unui conflict, părțile pot folosi toate metodele menționate mai sus, într-o ordine logică și în funcție de rezultatul obținut. Astfel, părțile pot folosi următoarea schemă:

NEGOCIEREA → MEDIEREA → ARBITRAJUL/PROCEDURA JUDICIARĂ

Astfel, părțile încep cu o metodă mai puțin formală, ca ulterior, dacă nu ajung să soluționeze conflictul, să înceapă procedura judiciară.

14.2.4. Când și de cine pot fi utilizate metodele de soluționare alternativă a conflictelor?

MASC pot fi utilizate de oricine care dorește să rezolve un conflict evitând un proces în instanța de judecată. De obicei, aceste metode sunt folosite până la inițierea unui proces judiciar, cu toate că ar putea fi situații în care sunt folosite și după pornirea acestuia (ca și în cazul medierii sau arbitrajului).

Timpul soluționării conflictului cu utilizarea acestor metode este stabilit de către părți.

14.2.5. Rolul unei persoane neutre în procesul de aplicare a metodelor de soluționare alternativă a conflictelor

Trebuie să facem o distincție clară între metodele de soluționare a conflictelor deoarece rolul persoanei neutre este diferit.

Astfel, în cazul negocierii părțile sunt puse în situația de a rezolva conflictul fără intervenția unei alte persoane neutre, fie direct, fie prin reprezentant.

În cazul medierii însă rolul mediatorului este de a facilita comunicarea dintre părți și de a ușura procesul de luare a unei decizii. Mediatorul nu poate să ia decizia în locul părților și nu se poate implica în schimbarea deciziei luate de către părți.

Spre deosebire de negociere și mediere, în cazul arbitrajului rolul arbitrilor este mai semnificativ. De obicei, arbitrul este persoana care ia decizia de soluționare a conflictului pe care părțile trebuie să o respecte și să o accepte, chiar dacă nu corespunde cu ceea ce și-ar fi dorit.

**Părțile pot ALEGE persoana
terță care să le ajute.**

14.3. NEGOCIEREA

În acest capitol se explică ce reprezintă negocierea, se analizează care sunt avantajele negocierii, care este scopul negocierii și etapele acesteia. De asemenea, se descrie rolul părților în procesul de negociere și rezultatul la care se poate ajunge prin negociere.

14.3.1. Ce este negocierea?

Negocierea este un concept familiar oricui. Oamenii negociază în fiecare zi în situații începând cu costul unui obiect pe care îl cumpără până la alegerea unei cărți sau a unui film. Negocierea legală este un pic diferită, pornind de la obținerea unui preț cât mai bun la cumpărarea unei case până la negocierea condițiilor și salariului la angajarea în câmpul muncii. Un expert în domeniu a descris negocierea ca fiind „arta de a-i convinge pe ceilalți să facă ce vrei tu”.

Spre deosebire de alte forme ale MASC, negocierea dă posibilitate părților să soluționeze conflictul fără intervenția unor persoane terțe.

Negocierea poate avea loc în mai multe moduri: verbală și scrisă, formală sau informală. Ea poate avea loc direct între părțile interesate sau prin intermediul reprezentanților acestora. Poate avea loc prin telefon sau prin scrisori. În cazul în care negocierea implică un litigiu, de obicei pot fi combinate toate formele menționate mai sus.

NEGOCIEREA este un dialog dintre două părți prin care acestea încearcă să ajungă la un acord.

14.3.2. Avantajele negocierii

În comparație cu celelalte metode alternative de soluționare a conflictelor, negocierea are următoarele avantaje:

- cheltuielile pentru negociere sunt mai mici decât pentru celelalte MASC (nu sunt impuse taxe obligatorii);
- negocierea poate fi un proces privat, deoarece are loc doar între părți sau reprezentanții acestora (nu sunt implicate persoane din afară sau autorități ale statului);
- negocierea poate fi mai puțin formală și face posibilă găsirea mai multor soluții;
- conflictul poate fi soluționat pe cât de repede își doresc părțile (părțile nu trebuie să aștepte ca judecătorul, arbitrul sau mediatorul să audieze cazul și să ia o decizie);
- părțile decid când și cât timp durează negocierile și nu pot fi impuse să accepte o soluție pe care nu și-o doresc;
- negocierea le permite părților să păstreze relații bune datorită faptului că le ajută să ajungă la un consens.

SCOPUL negocierii este rezolvarea conflictului de către părți.

14.3.3. Rolul părților în procesul de negociere

În cadrul procesului de negociere, părțile dețin controlul asupra soluționării conflictului. Părțile decid cum, când și unde vor avea loc negocierile și dacă au sau nu nevoie de reprezentanți. Părțile sunt implicate nemijlocit în negociere, își exprimă personal interesul pe care îl urmăresc și stabilesc cum va fi executată decizia luată.

Părțile DECID dacă este necesar de a începe sau de a sfârși procesul de negociere.

14.3.4. Rezultatele negocierii

În cadrul negocierii, conflictul poate fi soluționat în mai multe feluri. Fie părțile aleg o soluție care este favorabilă ambelor părți, fie una dintre părți acceptă soluția propusă de cealaltă parte cu unele condiții stabilite.

Cu toate acestea, părțile pot să înceteze procesul de negociere chiar dacă nu au ajuns la o soluție. În acest caz, părțile pot alege o altă metodă de soluționare a conflictului.

A i-a împrumutat lui **B** 3000 lei pentru ca acesta să-și cumpere pompă pentru irigare. Ei s-au înțeles că **B** va întoarce banii peste 3 luni. La expirarea celor 3 luni, **B** a refuzat să-i întoarcă banii lui **A** pe motiv că încă nu a vândut legumele și nu are această sumă de bani. **A** și **B** s-au certat aprig și au încetat să-și mai vorbească. Peste câteva zile, **B** s-a gândit să mai încerce să vorbească o dată cu **A** pentru că știa că datoria oricum trebuie întoarsă, dar **A** nu a dorit să-l asculte.

Atunci **B** l-a rugat pe **C**, asistent social, să-l ajute să rezolve acest conflict. **B** i-a povestit lui **C** ce s-a întâmplat și de ce **A** nu vrea să mai vorbească cu el și că l-a amenințat că îl va da în judecată. **C** l-a sfătuit pe **B** să întoarcă suma datorată în rate lui **A**, dacă acesta va fi de acord să mai aștepte.

B a urmat sfatul lui **C**, și a încercat să mai vorbească o dată cu **A**. **A** a fost de acord să mai aștepte o lună pentru ca să-și primească banii, dar cu condiția că **B** îi întoarcă jumătate din sumă imediat. **B**, însă, nu dispune de 1500 lei și i-a propus lui **A** să accepte 1000 lei imediat, iar ceilalți 500 lei la un interval de o săptămână. **A** a fost de acord, dar cu condiția că **B** va întoarce

14.4. MEDIEREA

În acest capitol se descrie ce este medierea, care sunt avantajele medierii și categoriile conflictelor care pot fi mediate. La fel, se analizează cadrul juridic al medierii, se explică rolul mediatorului în procesul de mediere, etapele și rezultatele activității de mediere.

14.4.1. Ce este medierea?

Medierea reprezintă o metodă alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale prietenoasă cu ajutorul unei terțe persoane, numită mediator, care este o persoană neutră și nu poate favoriza niciuna din părți.

14.4.2. Avantajele medierii

- medierea le permite părților să rezolve un conflict într-o perioadă relativ scurtă de timp;
- cheltuielile pentru un proces de mediere sunt mai reduse decât în cazul unui proces de arbitraj sau judiciar;
- în cadrul medierii părțile pot controla rezultatul, decid dacă se poate ajunge la o soluție sau nu;
- medierea le permite părților să-și păstreze relațiile prietenești;
- medierea, de obicei, este confidențială (adică este cunoscută doar de persoanele implicate în soluționarea conflictului);
- medierea este un proces flexibil, părțile sunt cele care decid cum să organizeze acest proces;
- părțile au posibilitatea să-și aleagă mediatorul care le convine.

14.4.3. Categoriile de conflicte care pot fi mediate

Pot fi mediate următoarele categorii de conflicte:

- orice conflict de natură civilă sau comercială;
- conflictele de natură familială (neînțelegerile dintre soți privind continuarea căsătoriei, exercițiul drepturilor părintești, stabilirea domiciliului copiilor, contribuția părinților la întreținerea copiilor, precum și orice alte neînțelegeri ce apar în raporturile familiale);

- conflictele ce țin de drepturile consumatorilor (invocarea anumitor prejudicii ca rezultat al cumpărării unor produse de calitate necorespunzătoare, nerespectarea obligațiilor asumate de cumpărător etc.);
- conflictele de muncă (neachitarea salariului, concedierea fără acordul comitetului sindical etc.).

Medierea se aplică și în cazurile penale. Părți la medierea penală sunt victima infracțiunii și făptuitorul. La medierea în cauzele penale poate participa doar mediatorul atestat și inclus în Tabelul mediatorilor⁷⁹⁹.

14.4.4. Cadrul juridic al medierii

Legea cu privire la mediere nr.137/2015⁸⁰⁰ reglementează procedura de mediere în cazurile civile, precum și face referire la unele aspecte ale medierii contravenționale și penale. Legea stabilește care sunt condițiile pentru dobândirea calității de mediator, cum poate fi desfășurată activitatea mediatorului, care este rolul Consiliului de mediere și drepturile și responsabilitățile participanților la mediere. Legea reglementează în detaliat procedura de mediere.

Medierea în cauzele penale este reglementată și de Codul penal⁸⁰¹, Codul de procedură penală⁸⁰² și Codul de executare⁸⁰³.

14.4.5. Rolul mediatorului

Mediatorul este persoana care ajută părțile în procesul de mediere. Mediatorul este o persoană neutră, care nu poate să impună părțile să ia o decizie sau alta. Rolul lui este de a facilita discuția și negocierea dintre părți, de a le ghida și a le explica anumite momente neclare.

Mediatorul trebuie să explice părților cum va avea loc medierea, care sunt regulile, precum și să dirijeze sesiunea în așa fel încât părțile să se poată expune fără a intra în conflict. Mediatorul trebuie să asculte foarte atent ce spun părțile, să reformuleze unele declarații ale părților pentru a le face mai eficiente și să ajute părțile să găsească diferite soluții.

Mediatorul încurajează părțile să discute pe rând fiecare problemă identificată și să încerce să găsească una sau mai multe soluții acceptabile pentru rezolvarea ei. Mediatorul nu trebuie să trăgăneze negocierile, dar și nici să grăbească părțile.

De obicei, mediatorul:

- ascultă fiecare parte;
- încurajează părțile să ajungă la un acord;
- ajută părțile să găsească diferite soluții favorabile;
- ajută părțile să înțeleagă mai bine prevederile legale;
- ajută părțile să formuleze decizia luată;
- mediatorul nu decide în privința conținutului înțelegerii asupra căreia vor conveni părțile.

În Republica Moldova, odată cu adoptarea Legii cu privire la mediere, a apărut activitatea de mediator profesionist. Persoanele aflate în conflict se pot adresa mediatorului pentru rezolvarea problemei cu care se confruntă (*a se vedea Tabelul mediatorilor*).

⁷⁹⁹ http://www.justice.gov.md/public/files/file/mediatori/TABELUL_MEDIATORILOR_actualizat_la_19.12.2014.pdf

⁸⁰⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 224-233 din 21.08.2015 // <http://lex.justice.md/md/360455/>

⁸⁰¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009 // <http://lex.justice.md/md/331268/>

⁸⁰² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110 din 07.06.2003 // <http://lex.justice.md/md/326970/>

⁸⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-35 din 03.03.2005 // http://lex.justice.md/document_rom.php?id=7815EB1B:E68465D1

Persoana care dorește să desfășoare în mod profesionist activitatea de mediator trebuie să absolvască cursurile de pregătire a mediatorilor și să fie atestată de către Consiliul de mediere. Cu toate acestea, mediator poate fi orice persoană, atâta timp cât părțile au încredere în ea. Mediatorul profesionist se recomandă datorită faptului că are pregătirea profesională necesară.

Mediatorul atestat își poate desfășura activitatea în cadrul unui birou individual sau a unui birou asociat de mediatori. Mediatorii atestați sunt înscrși în Tabelul mediatorilor, care este întocmit și actualizat de către Consiliul de mediere. Tabelul mediatorilor se plasează pe pagina web a Ministerului Justiției și se actualizează periodic⁸⁰⁴.

MEDIATORUL trebuie să fie imparțial și neutru, să fie un bun ascultător și să poată facilita discuția dintre părți.

14.4.6. Etapele activității de mediere

- **inițierea medierii** – medierea poate fi solicitată de oricare dintre părți, de instanța judecătorească sau, după caz, de organul de urmărire penală. Propunerea de mediere trebuie să fie acceptată în termen de 15 zile;
- **alegerea mediatorului** – părțile au dreptul să-și aleagă în mod liber unul sau mai mulți mediatori din rândul persoanelor pe care le consideră capabile să desfășoare medierea, chiar dacă acestea nu sunt înscrise în Tabelul mediatorilor;
- **încheierea contractului de mediere** – dacă părțile apelează la un mediator profesionist trebuie să încheie un contract de mediere scris cu acesta;
- **activități preliminare** – se stabilește unde și când va avea loc sesiunea de mediere; mediatorul se poate întâlni cu fiecare parte separat pentru a afla cât mai multe date despre caz (informația obținută la această etapă îl ajută pe mediator mai ușor să dirijeze sesiunea de mediere, de exemplu, el va putea evita punerea unor întrebări despre circumstanțele în care a apărut conflictul);
- **întâlnirea părților** – se prezintă părțile, se stabilește esența conflictului, se stabilesc regulile care urmează a fi respectate de către părți pe parcursul procesului de mediere, părțile își expun propriul punct de vedere cu privire la circumstanțele conflictului și la prevederile normative, se determină momentele asupra cărora părțile au opinii diferite;
- **negocierea și formularea alternativelor** – se identifică problemele cu care părțile se confruntă, se discută potențialele consecințe în cazul în care aceste probleme nu vor fi soluționate; se identifică unele soluții;
- **finisarea procesului de mediere** – procesul de mediere se finalizează când părțile au ajuns la un acord, când una dintre părți renunță la mediere sau când una dintre părți, persoană fizică, a decedat sau, ca persoană juridică, a fost lichidată.

14.4.7. Rezultatele medierii

- părțile ajung la un acord – dacă părțile acceptă condițiile formulate, ele semnează un acord de împăcare, care se contrasemnează de către mediator.

Acordul de împăcare include angajamentele asumate de părți. Acordul de împăcare se execută în termenele indicate în textul lui, iar în lipsa acestor prevederi – timp de 15 zile de la data semnării lui. Acordul

⁸⁰⁴ http://www.justice.gov.md/public/files/file/mediatori/TABELUL_MEDIATORILOR_actualizat_la_19.12.2014.pdf

Părțile sunt RESPONSABILE de rezultatele medierii și de conținutul acordului de împăcare semnat.

de împăcare poate fi autentificat (legalizat) de notar sau de o altă autoritate împuternicită (a se vedea capitolul 3.10). Dacă acordul nu este executat, părțile se pot adresa în instanța de judecată.

- părțile nu pot ajunge la un acord – mediatorul constată că părțile nu pot ajunge la un acord în cazul în care conflictul mediat nu se soluționează în cel mult 3 luni de la data acceptării medierii, iar părțile nu cer continuarea procedurii de mediere.

A lucrează din 2005 tractorist la SRL „Poienarul”. Pe parcursul a 5 ani treburile gospodăriei mergeau suficient de bine și **A** câștiga un salariu de 2500 lei lunar. Directorul SRL avea o atitudine foarte bună față de **A** și îl ajuta de fiecare dată când avea nevoie.

Cu toate acestea, **A** nu și-a mai primit salariul de vreo 6 luni. **A** s-a adresat de mai multe ori administrației SRL, dar de fiecare dată i s-a spus că nu pot să-i achite salariul pentru că nu sunt bani, cu toate că directorul SRL a cumpărat în această perioadă două tractoare noi. Fiindcă are o familie de întreținut și nu mai are alte surse de venit, a hotărât să se adreseze în instanța de judecată pentru a primi banii ce i se cuvin, dar, la sfatul lui **B**, parajurist în localitatea sa, a hotărât să-și mai încerce o dată norocul. **B** s-a oferit să-l ajute.

B le-a propus ambelor părți să-și prezinte pe rând propriul punct de vedere. **A** a spus că vrea să-și primească banii pentru ultimele 6 luni pentru că are trei copii și o soție care nu lucrează. **A** a așteptat prea mult timp pentru ca să primească ce i se cuvine și este deja gata să se adreseze în instanța de judecată. Directorul SRL-lui, la rândul său, a spus că datorită unor dificultăți la întreprindere mai multe persoane nu și-au primit salariul. El a fost întotdeauna bun cu **A**, dar acum chiar nu are ce să facă. **B** le-a propus să se mai gândească poate totuși este posibil de găsit o soluție bună pentru ambii. A doua zi s-au întâlnit din nou și **B** le-a propus să înceapă cu ce pot face unul pentru celălalt pentru a evita un proces în judecată. Directorul i-a propus lui **B** să mai aștepte câteva săptămâni și va primi o parte din bani, **B** a spus că este de acord dacă primește cel puțin salariul pentru 3 luni în 2 zile. **B** a întrebat directorul dacă el poate să achite salariul cerut cel puțin în 5 zile, iar următoarea sumă peste două săptămâni. Directorul a căzut de acord și **A** a acceptat să mai aștepte

14.5. ARBITRAJUL

În acest capitol se explică ce este arbitrajul și care sunt avantajele acestuia. Se analizează cadrul normativ al arbitrajului⁸⁰⁵, precum și rolul arbitrilor în procedura de arbitraj. De asemenea, se descriu etapele procedurii arbitrale și rezultatele soluționării unui conflict prin arbitraj.

14.5.1. Ce este arbitrajul?

Arbitrajul este a treia cale alternativă de soluționare a conflictelor. În cazul arbitrajului, părțile transmit soluționarea conflictului unei persoane/instituții neutre, numită arbitru/arbitraj.

Prin arbitraj se soluționează litigiile apărute între persoanele fizice și/sau persoanele juridice.

Arbitrajul se poate forma pe lângă camerele de comerț, burse, uniuni, asociații sau alte organizații.

Nu pot fi create arbitraje pe lângă autoritățile administrației publice centrale și locale.

⁸⁰⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-89 din 20.05.2008 // <http://lex.justice.md/md/327883/>

**Prin arbitraj se soluționează
LITIGIILE apărute între
persoanele fizice și/sau persoanele
juridice.**

Părțile pot forma un arbitraj ad-hoc (format doar pentru soluționarea unui caz concret).

14.5.2. Avantajele arbitrajului

- cheltuielile pentru procedura de arbitraj pot fi mai mici ca în cazul unui proces judiciar (cheltuielile de organizare și desfășurare a arbitrajului, remunerarea arbitrilor, cheltuielile de colectare a probelor, remunerarea experților și a traducătorilor, cheltuielile de deplasare și alte cheltuieli sunt suportate potrivit înțelegerii dintre părți);
- procedura de arbitraj poate fi mai rapidă decât un proces judiciar;
- hotărârea arbitrală este una definitivă;
- spre deosebire de un proces judiciar, procedura arbitrală este privată;
- părțile au posibilitatea să-și aleagă arbitrii și pot identifica persoane care au cunoștințele și experiența necesară în domeniul în care a apărut conflictul;
- părțile decid cum și unde se va desfășura acest proces de arbitraj.

14.5.3. Rolul arbitrilor în procedura de arbitraj

Arbitrul este o persoană fizică aleasă sau numită în modul stabilit de părți pentru soluționarea prin arbitraj a litigiului. Părțile sunt libere să stabilească numărul de arbitri și modul lor de numire.

Dacă părțile nu au stabilit numărul de arbitri, litigiul se judecă de către 3 arbitri, câte unul numit de fiecare parte, iar al treilea – supraarbitrul (președintele completului), desemnat de cei doi arbitri.

Lista arbitrilor este aprobată de organul pe lângă care s-a înființat arbitrajul, în modul stabilit de acest organ, și are un caracter de recomandare. În principiu, partea poate numi în calitate de arbitru orice persoană care întrunește exigențele prevăzute de Legea cu privire la arbitraj.

Rolul arbitrului constă în faptul că acesta are obligația de a emite o hotărâre cu privire la soluționarea litigiului dintre părți.

14.5.4. Rezultatele arbitrajului

- părțile pot încheia o tranzacție asupra litigiului, iar arbitrajul poate, la cererea părților, să o confirme prin hotărâre;
- hotărârea arbitrală este obligatorie și trebuie executată benevol, imediat sau în termenul indicat în ea, de partea împotriva căreia s-a pronunțat;
- procedura arbitrală poate înceta fără soluționarea cazului.

Surse de informare practică:

- www.justice.gov.md
- <http://www.justice.gov.md/pageview.php?l=ro&id=1148&idc=75>
- <http://mediere.gov.md/>
- www.irp.md
- <http://www.mediereinfo.ro/>
- www.chamber.md

COMPARTIMENTUL XV. DREPTUL PROCESUAL CIVIL

Sunt situații în care suntem implicați în conflicte care nu pot fi soluționate pe cale amiabilă și este necesară intervenția instanței de judecată. Însă, la școală nu urmăm ore de educație juridică, astfel că pentru cei mai mulți dintre noi tot ce ține de acțiunile în instanța de judecată este greu de înțeles. Dar nu întotdeauna se poate solicita sprijinul unui avocat. În astfel de situații, îndrumarul pe care vi-l propunem vă poate fi util în înțelegerea semnificației principalelor acțiuni pe care le implică un proces civil, pornind de la comportamentul pe care trebuie să-l aibă persoana în fața judecătorului și până la redactarea principalelor documente juridice necesare în acest sens.

În acest compartiment, cei interesați vor găsi informație despre sistemul judecătoresc al Republicii Moldova, competența instanțelor de judecată, cine sunt participanții la procesul civil și ce drepturi și obligații au, despre cum se desfășoară un proces civil și cum trebuie să se poarte o persoană în ședința de judecată. De asemenea, este prezentată pe scurt informația despre căile de atac pe care le poate utiliza persoana nemulțumită de hotărârea judecătorească pronunțată într-o cauză civilă, precum și despre procedura de executare silită a acesteia.

15.1. CE TREBUIE SĂ ȘTIȚI DESPRE INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI ȘI PROCESUL CIVIL ÎN GENERAL?

Acest capitol conține informații despre sistemul judecătoresc al Republicii Moldova, tipurile și ierarhia instanțelor judecătorești, competența materială și teritorială a acestora. Informațiile sunt utile pentru crearea unei păreri generale despre modul în care sunt organizate în țara noastră instanțele de judecată – unicele organe de stat împuternicite cu efectuarea justiției, precum și pentru determinarea corectă, în caz de o posibilă adresare, a instanței competente să judece cauza civilă respectivă.

15.1.1. În ce constă calea judiciară de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei în procesul civil?

Din momentul în care un drept al persoanei nu este recunoscut, o obligație nu este executată față de ea sau îi este cauzat un prejudiciu, se pune problema apărării drepturilor încălcate ale acesteia. În acest sens, art. 26 al Constituției Republicii Moldova stabilește: *fiecare om are posibilitatea să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și intereselor sale.*

Prin urmare, odată cu încălcarea unui anumit drept, apare necesitatea adresării la anumite organe pentru a se face dreptate. În acest scop, legea a împuternicit anumite organe de stat să soluționeze litigiile apărute între persoane, numite *instanțe de judecată*. Posibilitatea de a ne adresa în aceste instanțe este un drept fundamental al omului, fiind garantat de art. 20 din Constituție, potrivit căruia *orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.*

Toate instanțele judecătorești împreună alcătuiesc sistemul judiciar al Republicii Moldova și constituie a treia putere în stat, fiind independentă de puterea legislativă și cea executivă.

Odată cu adresarea persoanei în instanța de judecată, se intentează un **proces civil**, acesta cuprinzând în sine toate acțiunile întreprinse de participanții la proces și instanța de judecată în legătură cu examinarea și soluționarea litigiului existent, pentru ca în final judecătorul să adopte o hotărâre, prin care dreptul va fi recunoscut, obligația va fi supusă executării silită sau prejudiciul va urma a fi reparat, astfel înfăptuindu-se justiția.

15.1.2. Care este legislația ce reglementează sistemul judiciar al Republicii Moldova?

Funcționarea și organizarea instanțelor judecătorești, precum și regulile de desfășurare a unui proces civil se conțin numai în legile organice adoptate de Parlamentul Republicii Moldova. Principalele legi care reglementează sistemul judecătoresc al țării noastre, pe lângă Constituție, sunt:

- Codul de procedură civilă aprobat prin Legea nr. 225 din 30.05.2003⁸⁰⁶;
- Legea nr. 514 din 06.07.1995 cu privire la organizarea judecătorească⁸⁰⁷;
- Legea nr. 789 din 26.03.1996 cu privire la Curtea Supremă de Justiție⁸⁰⁸;
- Legea nr. 544 din 06.07.1995 cu privire la statutul judecătorului⁸⁰⁹;
- Legea nr. 59 din 15.03.2007 privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești⁸¹⁰;
- Legea nr. 947 din 16.07.1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii⁸¹¹;
- Legea nr. 793 din 10.02.2000 a contenciosului administrativ⁸¹².

15.1.3. Care sunt tipurile și ierarhia instanțelor judecătorești în Republica Moldova?

Potrivit art. 114 al Constituției Republicii Moldova, „*justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești*”. De aceea, este foarte important de cunoscut care sunt instanțele de judecată din țara noastră și cum sunt ele organizate.

În Republica Moldova funcționează mai multe instanțe judecătorești, acestea fiind organizate într-un anumit sistem, existând o anumită ierarhie între ele. Astfel, sistemul judiciar al țării noastre este format din instanțe judecătorești de drept comun (generale) și instanțe judecătorești specializate, repartizate pe trei niveluri.

15.1.3.1. Instanțele judecătorești de drept comun (generale)

Sistemul instanțelor judecătorești de drept comun este alcătuit din următoarele instanțe:

Judecătoriile – instanțe judecătorești de grad inferior, care funcționează în raioane și sectoare și judecă toate cauzele și cererile, în afară de cele date prin lege în competența altor instanțe. Localitățile din raza de activitate a acestora sunt stabilite conform anexei nr. 2 la Legea privind organizarea judecătorească;

Curțile de Apel – instanțe judecătorești de grad superior, care își exercită competența într-o circumscripție ce cuprinde mai multe judecătării, formate din mai multe colegii, care judecă cauzele date prin lege în competența ei ca instanță de fond, apel și recurs. Localitățile de reședință și judecătoriile din circumscripția lor sunt prevăzute conform anexei nr. 3 la Legea privind organizarea judecătorească. În prezent, în țară funcționează patru Curți de Apel cu reședința la: Chișinău, Bălți, Comrat și Cahul;

Curtea Supremă de Justiție – instanța judecătorească supremă, care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești, în cadrul căreia funcționează trei *colegii specializate* (civil și de contencios administrativ, economic și penal), care judecă cauzele date prin lege în competența ei ca instanță de recurs.

⁸⁰⁶ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 111-115 din 12.06.2003 și republicată în nr. 130-134 din 21.06.2013.

⁸⁰⁷ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 58 din 19.10.1995 și republicată în nr. 15-17 din 22.01.2013.

⁸⁰⁸ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-33 din 30.05.1996 și republicată în nr. 15-17 din 22.01.2013.

⁸⁰⁹ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-60 din 26.10.1995 și republicată în nr. 15-17 din 22.01.2013.

⁸¹⁰ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 64-66 din 11.05.2007.

⁸¹¹ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 64 din 03.10.1996 și republicată în nr. 15-17 din 22.01.2013.

⁸¹² Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58 din 18.05.2000 și republicată în ediția specială din 03.10.2006.

15.1.3.2. *Instanțele judecătorești specializate*

Pe lângă instanțele judecătorești generale, funcționează și instanțe specializate, care au fost înființate pentru examinarea anumitor tipuri de litigii.

În cadrul sistemului judecătoresc funcționează următoarele judecătoria specializate:

- a) Judecătoria Militară;
- b) Judecătoria Comercială de Circumscripție.

Judecătoria Militară și Judecătoria Comercială de Circumscripție judecă cauzele date în competența lor prin lege și își desfășoară activitatea conform normelor generale de organizare judecătorească, cu excepțiile prevăzute de lege.

15.1.4. Cum se determină corect instanța competentă să judece cauza?

Fiecare instanță de judecată este în drept să examineze și să soluționeze numai acele cauze civile care îi sunt atribuite prin lege, adică care sunt date prin lege în *competența* ei. Astfel, prima întrebare care apare în legătură cu intentarea unui proces este cum determinăm corect instanța judecătorească competentă să judece litigiul nostru?

Răspunsul la această întrebare îl conțin așa-numitele *norme de competență*, care stabilesc ce judecă fiecare instanță de judecată în parte, fapt care ne permite să determinăm ușor instanța la care urmează să ne adresăm.

15.1.4.1. *Ce este competența materială a instanțelor judecătorești?*

Ținând cont de faptul că instanțele judecătorești diferă între ele, în primul rând, după ierarhia lor, adică pe verticală, urmează mai întâi să cunoașteți ce judecă în prima instanță fiecare din ele. Acest tip de competență este numit **competență materială** (după materie) și constă în următoarele:

competența materială a judecătoriilor. Judecătoriile, potrivit art. 33¹ al Codului de procedură civilă, judecă în primă instanță toate pricinile date prin lege în competența instanțelor de drept comun, cu excepția celor ce țin de competența unor alte instanțe judecătorești. Din punctul de vedere al competenței materiale, putem spune că judecătoriile au competență generală, judecând cele mai multe tipuri de cauze: civile, familiale, de muncă, funciare, locative, contencios administrativ ș.a. De regulă, examinarea cauzelor în judecătoria are loc de către un singur judecător, asistat de grefier;

competența Curților de Apel. Curțile de Apel sunt instanțe ierarhic superioare judecătoriilor, iar competența lor se caracterizează sub un triplu aspect: ca primă instanță, ca instanță în apel și ca instanță de recurs. Astfel, Curțile de Apel judecă în primă instanță numai anumite categorii de cauze de contencios administrativ, pe care le veți regăsi în art. 8 al Legii contenciosului administrativ. Altele decât cele enumerate în această normă nu pot fi judecate. Examinarea acestor cauze se face de către un singur judecător, asistat de grefier. Totodată, cele patru Curți de Apel judecă apelurile și recursurile depuse împotriva hotărârilor și încheierilor pronunțate în prima instanță de către judecătoriile care fac parte din jurisdicția lor. De această dată, cererile de apel și de recurs sunt examinate de un complet de judecată format din trei judecători;

competența Judecătoriei Comerciale de Circumscripție. Judecătoria Comercială de Circumscripție, ca instanță specializată, judecă în prima instanță cauzele ce țin de contestarea, în condițiile legii, a hotărârilor arbitrale; eliberarea titlurilor de executare silită a hotărârilor arbitrale; pricinile privind reorganizarea sau dizolvarea persoanelor juridice; pricinile privind apărarea reputației profesionale în activitatea de întreprinzător și în activitatea economică.

De regulă, examinarea cauzelor în judecătoria are loc de către un singur judecător, asistat de grefier;

competența Curții Supreme de Justiție. Curtea Supremă de Justiție este unica instanță superioară, a cărei activitate se realizează în cadrul celor două colegii permanente: colegiul penal și colegiul civil, comercial și de contencios administrativ. Curtea Supremă de Justiție nu judecă nicio categorie de cauze în primă instanță și

nici în ordine de apel. **În calitate de instanță supremă, Curtea Supremă de Justiție judecă doar recursurile declarate împotriva hotărârilor și încheierilor pronunțate în prima instanță de către Curțile de Apel, precum și recursurile declarate împotriva deciziilor Curților de Apel, pronunțate în calitate de instanțe de apel.**

15.1.4.2. În ce constă competența teritorială a instanțelor judecătorești?

Pentru a cunoaște instanța căreia trebuie să vă adresați în soluționarea unei cauze civile concrete nu este suficientă determinarea competenței materiale a instanțelor judecătorești. Este necesar să se stabilească și sub aspect teritorial care dintre instanțele judecătorești de același grad are împuternicirea de a soluționa o cauză. În acest scop, se va recurge la normele de **competență teritorială**. Prin intermediul normelor de competență teritorială se realizează o delimitare de atribuții pe linie orizontală între diferitele instanțe judecătorești de același grad, în funcție de teritoriul pe care îl au în jurisdicția lor.

Astfel, pentru a determina corect la care din judecătorii trebuie să se adreseze persoana, Codul de procedură civilă conține câteva reguli.

Regula generală, aplicabilă în marea majoritate a cazurilor, este prevăzută de art. 38 din Codul de procedură civilă, potrivit căreia *cererea de chemare în judecată se adresează în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului*. Prin urmare, veți determina mai întâi localitatea (în unele cazuri, și strada) în care își are domiciliul (dacă este vorba de o persoană fizică) sau sediul (dacă este vorba de o persoană fizică juridică) pârâtul.

De exemplu: în cazul unui litigiu apărut în legătură cu nerestituirea sumei împrumutate de cetățeanul Popescu, domiciliat în localitatea Cărpineni din raionul Hâncești, cetățeanului Ionescu, care își are domiciliul în localitatea Albina din raionul Cimișlia, cererea de chemare în judecată cu privire la restituirea datoriei se va depune la Judecătoria Hâncești, deoarece în jurisdicția acesteia își are domiciliul pârâtul, adică persoana împotriva căreia se va intenta procesul.

Pentru anumite situații, legea atribuie în competența mai multor instanțe competența de a judeca o anumită cauză, alegerea fiind făcută de către reclamant. Este vorba de regula *competenței alternative*.

De exemplu: în cazul unei cereri de încasare a pensiei de întreținere a copilului minor, reclamantul va putea alege pentru a depune cererea de chemare în judecată între judecătoria în a cărei rază își are domiciliul pârâtul (conform regulii generale) sau în judecătoria în a cărei rază își are domiciliul reclamantul, în cazul în care acestea sunt diferite.

Alte categorii de cauze în care determinarea instanței de judecată se face la alegerea reclamantului le veți găsi enumerate în art. 39 din Codul de procedură civilă.

Totodată, există și excepții de la regula generală, legea atribuind anumite categorii de cauze în exclusivitate anumitor instanțe de judecată. Este vorba de *competența exclusivă*, reglementată de art. 40 din Codul de procedură civilă.

De exemplu: dacă litigiul se referă la dreptul de proprietate asupra unui bun imobil (un teren sau o casă de locuit), cererea se va depune numai la judecătoria în a cărei rază teritorială se află acest bun, indiferent de faptul unde își are domiciliul reclamantul sau pârâtul.

15.2. CE TREBUIE SĂ SE CUNOASCĂ DESPRE PARTICIPANȚII LA PROCESUL CIVIL?

În acest capitol se conțin informații despre participanții la procesul civil. De aici se poate afla cine sunt părțile în proces: reclamantul și pârâtul, care sunt ceilalți participanți la proces, drepturile și obligațiile procesuale ale acestora.

15.2.1. Despre părțile în procesul civil

Până la această dată, cu siguranță, cunoșteți că o persoană, dacă are o pretenție împotriva alteia, pe care nu o poate satisface pe cale amiabilă, trebuie să se adreseze unei instanțe de judecată. Aceste persoane care au un litigiu cu privire la un drept pentru rezolvarea căruia este necesar să se adreseze instanței de judecată se

numesc **părți**. Litigiul dintre cele două persoane presupune cel puțin două părți cu interese contrarii, și anume una care formulează pretenții – **reclamantul**, și alta împotriva căreia se formulează pretențiile – **pârâtul**.

Denumirea de părți este valabilă atât pentru faza judecătii, cât și pentru faza executării silite, numai că, în anumite faze ale procesului, părțile poartă denumiri specifice:

- la prima judecată părțile se numesc **reclamant** și **pârât**;
- în faza de judecată a apelului, părțile se numesc **apelant** și **intimat**;
- la judecata în recurs, părțile se numesc **recurent** și **intimat**;
- la judecata unei cereri de revizuire, părțile se numesc **revizuent** și **intimat**;
- în cazul executării silite, părțile poartă denumirea de **creditor** și **debitor**.

15.2.2. Cine este reclamantul?

Reclamantul este persoana al cărei drept sau interes legitim se susține că este încălcat sau contestat și, prin urmare, care solicită apărarea sau recunoașterea lui în instanța de judecată. Altfel spus, reclamantul este persoana la cererea căreia se intentează procesul civil și care înaintează pretenții. Condițiile pentru a dobândi calitatea de reclamant sunt următoarele:

- în primul rând, dreptul care se consideră a fi încălcat trebuie să aparțină persoanei care se adresează în judecată, or, nu este posibilă solicitarea intentării unui proces în vederea apărării unui drept care nu ne aparține nouă, decât în cazurile prevăzute expres de lege;
- în al doilea rând, trebuie să se dispună de capacitate procesuală de exercițiu deplină, adică de posibilitatea recunoscută de lege de a se adresa în instanță și de a se apăra de sine stătător drepturile în fața acesteia.

Persoanele fizice dobândesc capacitatea procesuală de exercițiu deplină la vârsta de **18 ani**. Pentru persoanele care nu au capacitate de exercițiu este prevăzută instituția reprezentării și asistării.

Reprezentarea intervine în cazul minorilor care nu au împlinit vârsta de 14 ani și al persoanelor supuse măsurii de ocrotire judiciară sub forma tutelei (vezi art. 58 alin. 6 din Codul de procedură civilă).

De exemplu: drepturile unui copil minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani vor fi apărate în instanța de judecată de către părinții lui, în calitate de reprezentanți legali. Anume aceștia din urmă vor îndeplini toate formalitățile necesare pentru desfășurarea procesului, prezența copilului în ședința de judecată nefiind una necesară.

Drepturile minorilor cu vârsta între 14 și 18 ani sunt apărate în instanța judecătorească de părinții, părinții adoptivi sau curatorii lor, instanța fiind obligată să introducă în astfel de pricini minorii. În aceste cazuri spunem că are loc **asistarea**, ca mod de reprezentare. Totodată, minorul care a atins vârsta de 16 ani poate să-și exercite personal drepturile procedurale și să-și îndeplinească obligațiile procedurale de sine stătător în cazul declarării capacității depline de exercițiu (emancipării) sau al încheierii căsătoriei.

Capacitatea procesuală de folosință și exercițiu a persoanelor juridice este dobândită din momentul înregistrării și pierdută din momentul radierii din Registrul de stat.

15.2.3. Cine este pârâtul?

Pârât este persoana împotriva căreia se pornește procesul civil în instanța de judecată, ca fiind prezumată că ar fi încălcat sau contestat dreptul reclamantului. De reținut că calitatea de pârât trebuie să o aibă persoana pe seama căreia legea pune obligația de a repara prejudiciul cauzat prin neexecutarea unei obligații sau încălcarea unui drept. Or, nu întotdeauna autorul prejudiciului poartă obligația de a-l repara.

De exemplu: în cazul în care v-a fost cauzat un prejudiciu de către un șofer de troleibuz, obligația de a repara acest prejudiciu o va avea parcul de troleibuze la care este angajat acesta, deoarece legea pune pe seama angajatorului obligația de reparare a prejudiciului cauzat de salariații săi. Sau, în cazul cauzării unui

prejudiciu de către un minor în vârstă de până la 14 ani, calitatea de pârât o vor avea părinții lui, deoarece legea îi obligă pe aceștia să repare prejudiciul.

15.2.4. Ce este coparticiparea procesuală?

Procesului civil îi este specifică existența a două părți: partea reclamantului și partea pârâtului, reprezentate, de regulă, de câte o persoană de fiecare parte. Există însă situații când de partea reclamantului sau pârâtului participă mai multe persoane. Conform art. 62 din Codul de procedură civilă, o acțiune poate fi intentată în comun de mai mulți reclamânți sau împotriva mai multor pârâți. În astfel de cazuri, are loc **coparticiparea procesuală**.

Coparticiparea procesuală reprezintă participarea concomitentă de partea reclamantului și/sau a pârâtului a mai multor subiecți, interesele și pretențiile cărora nu se exclud reciproc.

Instituția coparticipării procesuale nu schimbă numărul părților. Chiar dacă o acțiune poate fi înaintată în comun de mai mulți reclamânți sau împotriva mai multor pârâți, în cadrul procesului rămân doar două părți cu interese contradictorii. Coparticipanții, în funcție de partea cui participă în proces, se numesc **coreclamânți** sau **copârâți**. Scopul coparticipării procesuale este de a nu admite ca drepturile altor persoane să fie afectate prin soluționarea cauzei și de a optimiza examinarea și soluționarea justă a anumitor cauze civile. Coparticiparea procesuală contribuie la concentrarea în cadrul aceluiași proces a tuturor probelor, fapt care exclude emiterea de hotărâri contradictorii în cazul unor cauze similare după obiect și temei.

Există situații când coparticiparea este **obligatorie**, fiind impusă prin lege (vezi art. 62 din Codul de procedură civilă). În asemenea cazuri, examinarea și soluționarea litigiului în lipsa unui coreclamant sau copârât ori examinarea separată a cauzelor este imposibilă. Coparticiparea obligatorie se produce în cazurile în care are loc examinarea litigiilor ce rezultă din raporturile de proprietate comună (vor participa toți coproprietarii), relațiile de moștenire (de exemplu, împărțirea masei succesoriale), litigii locative (de exemplu, anularea bonului de repartitie a spațiului locativ în cazul în care există mai mulți chiriași majori), apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale (acțiunile se vor înainta împotriva autorului și a publicației).

În alte cazuri, poate avea loc coparticiparea **facultativă**, în situațiile în care participarea la judecarea cauzei a unuia sau a mai multor coparticipanți poate avea loc, adică în mod normal pretențiile pot fi examinate și separat, dar persoanele interesate solicită judecării examinarea în comun a pretențiilor înaintate (în acest sens, a se vedea art. 63 din Codul de procedură civilă).

15.2.5. Ce drepturi și obligații au părțile în procesul civil?

Reclamantul și pârâtul au drepturi și obligații procesuale egale. Drepturile părților se clasifică în drepturi generale, specificate în art. 56 din Codul de procedură civilă, și drepturi speciale, stabilite în art. 60 din Codul de procedură civilă.

Drepturile generale sunt specifice tuturor participanților la proces, nu doar părților, și sunt următoarele:

- să ia cunoștință de materialele dosarului;
- să facă extrase și copii de pe ele;
- să solicite recuzări;
- să prezinte probe și să participe la cercetarea lor;
- să pună întrebări altor participanți la proces, martorilor, experților și specialiștilor;
- să formuleze cereri;
- să reclame probe;
- să dea instanței explicații orale și scrise;
- să expună argumente și păreri asupra problemelor care apar la examinarea dosarului;
- să înainteze obiecții împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți;

- să atace actele judiciare;
- să-și exercite toate drepturile procedurale acordate de legislația procedurală civilă.

Totodată, părțile dispun și de anumite drepturi speciale, care nu sunt atribuite și altor participanți la proces. Astfel, reclamantul este în drept **să modifice temeiul sau obiectul acțiunii, să mărească sau să reducă cuantumul pretențiilor** din acțiune sau **să renunțe la acțiune**. Renunțarea poate fi parțială sau totală. Dacă reclamantul renunță la pretenții, procesul încetează. Reclamantului, de asemenea, îi aparține dreptul de a alege competența teritorială în cazurile prevăzute de lege.

Pârâțul este în drept **să recunoască integral sau parțial pretențiile**. Dacă pârâțul recunoaște pretențiile care-i sunt înaintate, procesul continuă până la adoptarea hotărârii. Pârâțul mai are dreptul să înainteze împotriva reclamantului acțiunea reconvențională în condițiile specificate în art. 172 din Codul de procedură civilă.

De asemenea, părțile pot încheia o **tranzacție de împăcare**, aceasta fiind o înțelegere prin care părțile își fac cedări reciproce. Tranzacția de împăcare admisă de către instanța de judecată conduce la încetarea procesului. Instanța nu va admite renunțarea sau recunoașterea acțiunii și nici tranzacția de împăcare, dacă părțile își valorifică aceste drepturi cu rea-credință, adică contrar legii sau afectând drepturile, libertățile sau interesele altor persoane.

Obligațiile părților în proces sunt următoarele:

- de a beneficia cu bună-credință de drepturile lor;
- de a respecta ordinea în cadrul ședinței de judecată;
- de a onora instanța de judecată;
- de a îndeplini obligațiile în ordinea și în termenele stabilite de lege sau de judecător;
- de a urmări desfășurarea procesului;
- de a anunța instanța de judecată despre schimbarea domiciliului după intentarea procesului, precum și despre motivele neprezentării în ședința de judecată.

15.2.6. Poate cineva interveni într-un proces deja pornit alături de reclamant sau pârât?

Alături de părți în cadrul procesului civil pot participa anumite persoane, ale căror drepturi și interese ar putea fi afectate prin hotărârea judecătorească adoptată în legătură cu soluționarea litigiului. Aceste persoane pot interveni în cadrul proceselor care au fost deja pornite la inițiativa reclamantului. Cauza admiterii de către lege a unei atari intervenții este faptul că aceste persoane sunt interesate în procesul respectiv din punctul de vedere al drepturilor lor. O astfel de categorie de participanți la proces sunt numiți intervenienți.

Intervenienții în procesul civil reprezintă acele persoane, participante la procesul civil, care au legătură cu litigiul și intervin sau sunt atrase într-un proces deja pornit între părțile inițiale având interes în desfășurarea procesului, astfel încât hotărârea judecătorească pronunțată în legătură cu soluționarea cauzei va influența drepturile sau obligațiile lor.

Participarea intervenienților permite examinarea în cadrul aceluiași proces a mai multor pretenții care se bazează pe aceleași probe, având loc o economie de timp. De asemenea, grație intervenienților, instanța de judecată examinează diferite circumstanțe care se referă la litigiu, evitându-se astfel emiterea de hotărâri care ar putea afecta drepturile și interesele altor persoane. Intervenienții sunt de două feluri: principali și accesorii.

15.2.7. Cine este intervenientul principal?

Intervenientul principal reprezintă o terță persoană, care intervine într-un proces deja pornit între reclamant și pârât, în vederea apărării unui drept sau interes al său, prin înaintarea pretențiilor proprii față de obiectul litigiului (a se vedea art. 65 din Codul de procedură civilă).

De exemplu: în cazul unui proces de divorț și de partaj al averii, inclusiv al unei case de locuit, în procesul deja existent între cei doi soți intervine mama soacră, care susține că și dânsa a participat financiar la construcția casei, respectiv, pretinde și ea la o cotă-parte.

Într-un asemenea caz, pretențiile intervenientului sunt în contradicție cu interesele ambelor părți, deoarece acestea nu îi recunosc dreptul asupra casei și ele se vor examina în cadrul aceluiași proces, iar prin hotărârea pronunțată instanța va decide cum va avea loc partajul între cei trei, în funcție de probele care vor fi prezentate. Să nu înțelegeți că acest intervenient nu poate să-și formuleze pretenția pe cale principală formând un dosar distinct, însă el are posibilitatea dată de lege de a interveni în acest fel într-un proces deja pornit. El poate să uzeze de această posibilitate pentru a preîntâmpina apariția unor hotărâri judecătorești contradictorii, dar și pentru a realiza o economie de timp și chiar de cheltuieli.

Intervenientul principal are drepturi și obligații de reclamant. Astfel, intervenientul principal poate înainta o acțiune, poate să administreze probe, să renunțe la pretenții, să încheie tranzacții de împăcare, să atace hotărârea, să ceară executarea acesteia și este obligat să achite taxa de stat.

15.2.8. Cine este intervenientul accesoriu?

Intervenientul accesoriu este acel participant care intervine sau este atras într-un proces deja pornit între părțile inițiale, pe lângă reclamant sau pârât, care este interesat de soarta procesului, fără a formula pretenții proprii față de obiectul litigiului.

De exemplu: o persoană, care plătește deja în baza hotărârii judecătorești pensia de întreținere a copilului minor din prima căsătorie, este acționată în judecată pentru a plăti pensie alimentară copilului din a doua căsătorie. În acest proces, prima soție va putea interveni în proces alături de pârât ca intervenient accesoriu. Motivația se rezumă la faptul că dacă instanța va decide plata pensiei de întreținere, atunci cuantumul primei pensii se va micșora și nu este exclus ca pârâtul să acționeze cu rea-credință, înțelegându-se cu a doua soție ca aceasta să-l acționeze în judecată. Sau, împotriva unei organizații este înaintată o acțiune de reparare a pagubei cauzate prin pierderea unei haine pe care cineva a lăsat-o la garderobă. În proces va fi atras în calitate de intervenient accesoriu alături de pârât și salariatul garderobier.

Prin urmare, intervenientul accesoriu este terța persoană care poate să participe la un proces deja pornit între părți, alături de reclamant sau de pârât, întrucât hotărârea judecătorească ar putea să influențeze drepturile sau obligațiile ei față de una din părți (vezi art. 67 din Codul de procedură civilă). Pe parcursul procesului, interesele procesuale ale părții și intervenientului accesoriu nu se exclud, dar nici nu coincid, ca în cazul coparticipanților. Adică intervenienții accesorii au un interes juridic în soluționarea cauzei fie din cauza pericolului de a fi acționați în regres, fie din alte considerente. Astfel, intervenienții accesorii își apără drepturile preventiv. Este mai puțin probabil, dar posibil, ca intervenientul accesoriu să apară în proces de partea reclamantului.

Intervenientul accesoriu are toate drepturile și obligațiile procesuale ale părții căreia i se alătură. Astfel, el are dreptul de a prezenta probe, de a înainta demersuri, de a da explicații, de a pune întrebări, de a lua cuvântul în susțineri verbale, de a ataca hotărârea cu apel. Însă, art. 68 al Codului de procedură civilă prevede și anumite excepții. Este vorba de dreptul de a renunța la acțiune, de a modifica temeiul sau obiectul acțiunii, de a majora sau a reduce cuantumul pretențiilor din acțiune, de a recunoaște acțiunea sau de a încheia tranzacția de împăcare, de a înainta acțiunea reconvențională, de a cere executarea silită a hotărârii. Aceste condiții dure sunt explicabile, or, intervenienții accesorii nu pot avea pretenții proprii.

Intervenienții accesorii pot interveni în proces la cererea lor motivată, la solicitarea uneia din părți sau din oficiul instanței. Dacă intervenția este solicitată de potențialul intervenient, atunci cererea motivată va fi depusă instanței și câte o copie fiecăreia din părți. Dacă intervenientul accesoriu este atras în proces la solicitarea uneia dintre părți sau din oficiul instanței, atunci partea sau părțile pot să conteste introducerea în proces a intervenientului accesoriu.

15.2.9. Cum are loc reprezentarea în procesul civil?

Reprezentarea judiciară este situația în care o persoană, numită reprezentant, care nu este parte a litigiului, îndeplinește actele procesuale într-un proces, în numele și în interesul altei persoane, numită reprezentat, care este subiect al litigiului, având calitatea de reclamant, pârât sau intervenient.

Scopul urmărit de reprezentant, atunci când îndeplinește actele procedurale în numele și în interesul reprezentatului, este acordarea ajutorului juridic necesar acestuia din urmă, participând nemijlocit în proces sau asistându-l în proces și oferindu-i consultații, sfaturi și recomandări. Prin acest ajutor juridic acordat, reprezentantul contribuie la exercitarea din plin a drepturilor și obligațiilor procesuale ale persoanelor, care din cauza lipsei cunoștințelor juridice nu ar fi putut atinge rezultatul scontat. Totodată, reprezentantul, pe lângă funcția de apărare a intereselor reprezentatului, mai exercită și funcția de contribuție la înlăptuirea justiției, ajutând în acest sens instanța de judecată la stabilirea adevărului, colectarea și aprecierea probelor, aplicarea corectă a normelor de drept, fapt care contribuie direct și la justa soluționare a cauzei.

Necesitatea reprezentării este condiționată de trei motive:

- existența situațiilor în care participantul la proces nu este în stare să participe la proces personal (minorii, persoanele incapabile) sau în care participarea lui este dificilă (în caz de boală, deplasare, distanță mare ș. a.);
- existența principiului contradictorialității, care pune sarcina de a dovedi pe seama ambelor părți, și nu pe judecător, fapt care face dificilă atingerea rezultatului dorit în lipsa unor cunoștințe juridice calificate;
- ficțiunea persoanelor juridice, care nu pot participa la raporturi juridice, inclusiv în procesul civil, decât prin intermediul unor persoane fizice, care au o anumită legătură cu ele, în limitele împuternicirilor stabilite în lege, statut, contract. De aceea, persoanele fizice pot avea reprezentanți în procesul civil, iar cele juridice întotdeauna participă prin intermediul reprezentanților. Persoanele juridice participă în procesul civil prin intermediul organelor lor de administrare, care acționează în limitele atribuite de lege și statut, precum și prin reprezentanții lor (de exemplu, juristul-salariat, avocatul contractat).

15.2.10. Cine sunt reprezentanții legali?

Reprezentarea judiciară legală se produce în virtutea prevederilor legale cu condiția existenței unor anumite fapte juridice. Conform art. 79 din Codul de procedură civilă, reprezentanți legali sunt:

- părinții, părinții adoptivi, tutorii, curatorii și alte persoane prevăzute de lege care apără în judecată drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor supuse unor măsuri de ocrotire judiciară;
- administratorii fiduciarilor sau tutorii care apără drepturile persoanelor declarate dispărute fără urmă;
- custodele sau tutorele care apără drepturile și interesele legitime ale moștenitorilor, dacă moștenirea încă nu a fost acceptată de nimeni.

Reprezentantul legal îndeplinește în numele celui reprezentat toate actele procedurale pe care acesta din urmă are dreptul să le exercite, cu excepțiile stabilite de lege. Reprezentantul legal poate încredința unei persoane terțe reprezentarea în instanța judecătorească (de exemplu, unui avocat), însă, după caz, instanța îl poate cita pentru a da explicații referitor la actele pe care le-a încheiat sau săvârșit în calitate de reprezentant legal.

15.2.11. Cum pot fi reprezentate interesele într-un proces civil printr-un avocat?

Dreptul la apărare, în cadrul procesului civil, cuprinde posibilitatea persoanei de a beneficia de asistență juridică calificată acordată de un reprezentant profesionist. Din conținutul prevederilor constituționale rezultă existența unui drept pe care persoana îl poate exercita sau nu, pe riscul ei, adică persoana are deplina facultate de a hotărî asupra antrenării în proces a unui reprezentant profesionist, precum și asupra renunțării la acesta în favoarea altuia sau chiar de a nu beneficia de o asistență calificată, cu excepția cazurilor în care legea instituie asistența juridică calificată obligatorie. Potrivit art. 75 din Codul de procedură civilă, în procesul civil persoanele fizice își pot apăra interesele personal sau prin reprezentanți. Participarea personală în proces nu face ca persoana fizică să decadă din dreptul de a avea reprezentant. Astfel, normele citate permit

angajarea unui avocat pentru a-i fi reprezentate interesele în fața instanței de judecată. Posibilitatea participării în proces a avocatului în calitate de reprezentant constituie una din garanțiile realizării dreptului constituțional la apărare și asigură realizarea drepturilor și obligațiilor procedurale ale participanților la proces, care din anumite motive nu pot sau pentru care este complicat să le realizeze personal.

Persoanele care nu dispun de suficiente mijloace pentru a angaja un avocat vor putea dispune de asistența gratuită a unui avocat, depunând în acest sens o cerere la Oficiul teritorial respectiv al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat⁸¹³.

Totodată, în conformitate cu art. 77 din Codul de procedură civilă, instanța judecătorească va solicita în mod obligatoriu Oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat pentru parte sau intervenient:

- a) în cazul în care partea sau intervenientul sunt lipsiți sau limitați în capacitatea de exercițiu și nu au reprezentanți legali sau dacă domiciliul pârâtului nu este cunoscut;
- b) dacă instanța constată un conflict de interese între reprezentant și reprezentatul lipsit ori limitat în capacitatea de exercițiu;
- c) dacă, după pornirea procesului privind limitarea persoanei în capacitatea de exercițiu sau declararea incapacității ei, aceasta nu este asistată în judecată de avocat;
- d) dacă persoana, a cărei spitalizare în staționarul de psihiatrie se cere, nu este reprezentată în judecată de avocat;
- e) la examinarea cererii victimei violenței în familie privind aplicarea măsurilor de protecție.

15.2.12. Poate participa procurorul într-un proces civil?

Pe lângă reclamant și pârât, intervenienți și reprezentanță, într-un proces civil mai pot participa și alți subiecți. Potrivit art. 55 din Codul de procedură civilă, procurorul se numără printre participanții la proces. Temeiurile participării procurorului în procesul civil sunt specificate limitativ de legislație. Astfel, în conformitate cu art. 71 al Codului de procedură civilă, procurorul participă la judecarea cauzelor civile în calitate de participant la proces doar dacă el însuși a depus cererea de chemare în judecată. Procurorul poate depune cererea de chemare în judecată pentru compensarea prejudiciului cauzat autorităților publice prin infracțiune, precum și pentru anularea actelor care au cauzat prejudiciul, în cazul încetării urmăririi penale sau neînceperii urmăririi penale în temeiul art. 275 pct. 4), 5) și 9) din Codul de procedură penală. Cererea de chemare în judecată poate fi depusă indiferent de acordul autorității publice.

Procurorul care a intentat o acțiune are drepturile și obligațiile procedurale de reclamant, cu excepția dreptului de a încheia tranzacție și a obligației de a achita cheltuielile de judecată. Renunțarea procurorului la pretențiile înaintate în apărarea intereselor autorității publice nu o privează pe aceasta de dreptul de a cere examinarea pricinii în fond. Iar, neprezentarea procurorului citat legal în ședința de judecată nu împiedică examinarea pricinii dacă autoritatea publică în interesele căreia a fost intentată acțiunea susține examinarea cauzei în lipsa procurorului. Totodată, renunțarea autorității publice la acțiunea intentată de procuror nu afectează examinarea pricinii dacă procurorul cere examinarea pricinii în fond.

15.2.13. Cine mai poate solicita intentarea unui proces civil?

Conform regulii generale, intentarea procesului civil are loc la solicitarea reclamantului, adică a titularului dreptului încălcat sau contestat. Însă, în art. 73 al Codului de procedură civilă este stabilită o regulă specială potrivit căreia intentarea procesului civil, în apărarea drepturilor altor persoane, poate avea loc și la solicitarea altor subiecți decât reclamantul, și anume: organe ale administrației publice centrale și locale, organizații obștești, cetățeni. Legislația procesuală civilă admite pornirea procesului de către autoritățile publice, organizațiile și cetățeni în toate felurile de procedură civilă existente. Temeiurile de participare sunt:

⁸¹³ www.cnajgs.md

1. cererea persoanelor care consideră că li se încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime (ca excepție apare doar apărarea intereselor persoanelor incapabile, în cazul cărora nu este necesară cererea lor sau a reprezentanților lor legali);

2. propria inițiativă, pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale unui număr nelimitat de persoane.

De exemplu, autoritățile tutelare au dreptul să ceară:

- declararea nulității căsătoriei (art. 42 din Codul familiei);
- decăderea din drepturile părintești (art. 68 din Codul familiei);
- încasarea pensiei de întreținere a copiilor minori sau a celor majori inapți de muncă (art. 74 din Codul familiei);
- desfacerea sau declararea nulității adopției copilului (art. 137 și art. 140 din Codul familiei).

O altă formă de participare a autorităților publice într-un proces civil este depunerea concluziilor. Depunerea concluziilor ca formă de participare a autorităților publice la procesul civil se face numai dacă legea prevede expres acest lucru. Legea poate să prevadă obligativitatea depunerii concluziilor sau posibilitatea acestei acțiuni. Depunerea concluziilor de către autoritățile publice se face în virtutea obligațiilor funcționale, în orice moment, până la pronunțarea hotărârii, precum și în instanța de apel (art. 74 din Codul de procedură civilă). Scopul depunerii concluziilor este de a apăra drepturile, libertățile, interesele altor persoane, interesele statului și ale societății.

De exemplu, participarea reprezentantului autorității tutelare este obligatorie:

- în cazul examinării cererii privind declararea nulității căsătoriei încheiate cu un minor care nu a atins vârsta matrimonială sau cu o persoană declarată incapabilă (art. 42 din Codul familiei);
- în cazul încuviințării adopției (art. 119 din Codul familiei, art. 291 din Codul de procedură civilă);
- în cazul declarării capacității depline de exercițiu a minorului (art. 295 din Codul de procedură civilă);
- în cazul declarării persoanei dispărută fără urmă sau decedată (art. 299 din Codul de procedură civilă).

15.3. CE TREBUIE SĂ SE CUNOASCĂ CU PRIVIRE LA CEREREA DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ ȘI ALTE ACTE PROCESUALE ÎNTOCMITE ÎN LEGĂTURĂ CU DESFĂȘURAREA UNUI PROCES CIVIL?

În acest capitol veți găsi informații despre principalele acte procesuale care ar putea fi întocmite în legătură cu un proces civil. O atenție deosebită este acordată cererii de chemare în judecată. Informația respectivă va fi utilă la întocmirea unei cereri de chemare în judecată, a unei cereri reconvenționale sau a unei referințe.

15.3.1. Ce este cererea de chemare în judecată?

Orice persoană care pretinde recunoașterea unui drept trebuie să se adreseze instanței de judecată. În acest sens, trebuie să depuneți o cerere de chemare în judecată la instanța competentă să judece pricina. Intentarea unui proces are loc numai în baza unei cereri depuse în formă scrisă. Instanța de judecată nu poate intenta din oficiu un proces civil în lipsa unei cereri de chemare în judecată sau a unui alt tip de cerere. În procedurile ce vor urma pentru judecarea pricinii după depunerea cererii la instanță, veți fi citat în calitate de reclamant, iar persoana chemată în judecată va fi citată în calitate de pârât. De aceea, este foarte important să cunoașteți ce trebuie să cuprindă o cerere de chemare în judecată, cum și unde trebuie depusă.

15.3.2. Ce trebuie să cuprindă cererea de chemare în judecată?

Forma și conținutul cererii de chemare în judecată sunt reglementate de art. 166 și art. 167 din Codul de procedură civilă.

Cererea trebuie să cuprindă datele personale și de identificare proprii și ale persoanei pe care o chemați în judecată, care se referă la: nume, prenume, domiciliu sau reședință, iar pentru persoanele juridice, numărul de

înregistrare, codul fiscal și contul bancar. Dacă nu cunoașteți domiciliul persoanei chemate în judecată, va trebui să menționați în cerere această împrejurare și să prezentați dovezi instanței unde se va depune cererea, în sensul că ați făcut demersuri pentru aflarea domiciliului părții adverse.

După menționarea datelor personale și de identificare proprii și ale persoanei chemate în judecată, trebuie să indicați ce drept solicitați să fie recunoscut de către pârât și ce vă îndreptățește la recunoașterea acestui drept. Atunci când pretențiile formulate în cerere sunt evaluabile, veți indica valoarea pe care o pretindeți.

După prezentarea pe scurt a faptelor care v-au determinat să depuneți cererea, este recomandat să indicați textul de lege pe care se întemeiază cererea, însă această precizare nu este obligatorie întrucât calificarea acțiunii se va face de instanța sesizată cu judecarea procesului. De asemenea, trebuie să arătați dovezile pe care se sprijină dreptul pretins, iar dacă aveți înscrisuri, trebuie să le anexați la cererea depusă.

În situația în care ați chemat în judecată mai multe persoane, atât cererea, cât și actele anexate trebuie depuse în atâtea exemplare câți copârâți sunt în cauză, plus un exemplar pentru instanță. Dacă înscrisurile depuse sunt într-o limbă străină sau sunt scrise cu litere chirilice, aveți obligația să faceți traducerea/transliterarea acestora.

De reținut: dacă credeți că nu aveți cunoștințele necesare pentru a formula o asemenea cerere sau dacă sunteți în imposibilitatea de a o formula, vă puteți adresa unui avocat ori puteți împuternici o altă persoană să întocmească cererea. În aceste două situații, cererea va cuprinde numele și sediul profesional al avocatului, respectiv, numele și calitatea celui care vă reprezintă.

15.3.3. Cum și unde se depune cererea de chemare în judecată?

După întocmirea cererii, aceasta se va semna, iar în situația în care cererea nu a fost formulată personal, aceasta va fi semnată de persoana care a întocmit-o, însă pentru aceasta este nevoie ca o asemenea împuternicire să fie expres prevăzută în procură. Cererea de chemare în judecată se poate depune personal sau prin reprezentant, fie prin poștă.

La primirea cererii de chemare în judecată, judecătorul verifică dacă aceasta întrunește exigențele prevăzute de lege. În caz contrar, reclamantul trebuie să facă imediat completările sau modificările cerute ori să depună copii de pe cerere și copii de pe înscrisurile pe care își întemeiază pretențiile. Când lichidarea imediată a neajunsurilor nu este posibilă, cererea se înregistrează în registrul de intrare a documentelor, iar reclamantului i se va acorda un termen pentru a aduce cererea în conformitate cu prevederile legii. Dacă cererea a fost primită prin poștă, reclamantului i se vor comunica în scris neajunsurile și mențiunea că acestea urmează să fie lichidate în interiorul termenului acordat. Dacă se constată îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, procesul își urmează cursul firesc.

15.3.4. Ce acte procesuale îndeplinește pârâtul în cadrul unui proces civil? Ce este referința?

Dacă persoana a fost chemată în judecată în calitate de pârât într-o cauză civilă, aceasta are posibilitatea legală să se apere față de pretențiile reclamantului prin depunerea unei cereri, numită **referință**. Potrivit art. 186 din Codul de procedură civilă, în cadrul pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, judecătorul propune pârâtului să prezinte în termen în judecată probele necesare și îi explică obligația de a depune referința împotriva acțiunii reclamantului.

Astfel, depunerea referinței este obligatorie pentru toate categoriile de cauze judecate în ordinea procedurii contencioase, atât la judecata în prima instanță, cât și în instanța de apel și recurs. În referință se indică instanța la care se depune aceasta, numele sau denumirea reclamantului și revendicările lui, obiecțiile procesuale și materiale pentru fiecare pretenție în parte, probele care dovedesc aceste obiecții, demersurile pârâtului, precum și alte date importante pentru soluționarea cauzei.

Ca și în cazul cererii de chemare în judecată, referința trebuie depusă în atâtea exemplare câți reclamanți sunt în cauză, plus un exemplar pentru instanță. Dacă în cauză aveți calitatea de pârât alături de alte persoane, puteți depune o singură întâmpinare pentru toți copârâții sau numai pentru cei care doresc să o formuleze. Referința trebuie depusă înainte de termenul stabilit pentru judecată.

În cazul în care nu ați avut timp suficient pentru a pregăti apărarea, instanța vă poate acorda, la solicitare, un termen pentru pregătirea apărării și depunerea referinței. Neprezentarea în termen a probelor și a referinței de către pârât nu împiedică examinarea și soluționarea cauzei în baza materialelor din dosar.

15.3.5. Ce este cererea reconvențională?

Atunci când ați fost chemat în judecată de o persoană și credeți că sunteți îndreptățit să solicitați pretenții de la persoana respectivă, aveți posibilitatea legală oferită de art. 172 din Codul de procedură civilă să formulați o cerere, numită **cerere reconvențională**.

Acțiunea reconvențională constă într-o pretenție separată a pârâtului înaintată împotriva reclamantului ce urmează să fie examinată concomitent cu acțiunea principală.

Acțiunea reconvențională poate fi înaintată până la finalizarea examinării cauzei în fond. Art. 173 al Codului de procedură civilă prevede cazurile în care acțiunea reconvențională poate fi admisă spre examinare concomitent cu acțiunea principală, judecătorul fiind în drept, dar nu obligat, să o facă. Aceste cazuri sunt următoarele:

1. dacă acțiunea reconvențională urmărește compensarea pretenției inițiale a reclamantului. Compensarea se produce atunci când acțiunea principală poartă caracter patrimonial. În asemenea situații, este facilitată executarea hotărârii, or, instanța va elibera doar un titlu executoriu (posibil, compensarea să stingă integral pretențiile părților în litigiu, situație în care nu se eliberează titlul executoriu);

De exemplu, locatorul cere de la locatar plata pentru chiria apartamentului în mărime de 10 mii de lei, iar acesta, la rândul său, solicită costul reparației capitale pe care a făcut-o, de asemenea, în mărime de 10 mii de lei.

2. dacă admiterea acțiunii reconvenționale exclude, total sau parțial, admiterea acțiunii principale. În acest caz, acțiunile se exclud reciproc, fapt care face imposibilă examinarea lor separată;

De exemplu, în cadrul examinării acțiunii de achitare a pensiei de întreținere pentru copilul minor, pârâtul contestă paternitatea, sau în procesul de divorț, pârâtul solicită declararea nulității căsătoriei, ori în acțiunea de partaj al bunurilor succesoriale, pârâtul succesori contestă legalitatea testamentului. În toate cele trei cazuri, dacă pretențiile pârâtului vor fi admise, atunci obligatoriu cele ale reclamantului vor fi respinse.

3. Dacă acțiunea reconvențională și cea inițială sunt în conexiune, iar judecarea lor simultană ar conduce la soluționarea rapidă și justă a litigiilor.

De exemplu, în procesul de desfacere a căsătoriei, pârâtul cere partajul averii sau plata pensiei de întreținere.

Acțiunea reconvențională se înaintează în instanța care judecă acțiunea inițială, indiferent de faptul care instanță ar fi competentă să o judece. Cererea reconvențională se întocmește potrivit regulilor generale cu privire la forma și conținutul cererii de chemare în judecată.

15.4. CE TREBUIE SĂ ȘTIȚI DESPRE JUDECATA ÎN FAȚA PRIMEI INSTANȚE?

Acest capitol conține o vastă informație despre judecată în fața primei instanțe, fiind expuse etapele procesului, regulile de comportare în fața judecății, probele care pot fi prezentate. De asemenea, din acest capitol se poate afla cum are loc citarea participanților la proces și care este procedura și temeiurile de recuzare a judecătorului. Posedarea acestor cunoștințe va permite formarea unei viziuni despre cum merg lucrurile în judecată și va ajuta la formarea unui comportament adecvat în fața judecătorului.

15.4.1. Care sunt etapele prin care trece un proces civil?

Procesul civil parcurge, în mod obișnuit – dar nu obligatoriu – două faze: judecata și executarea silită.

Faza judecății cuprinde: judecata în primă instanță și judecata în ordinea căilor de atac (apel și/sau recurs).

Indiferent că este în primă instanță sau în căile de atac, în principiu, judecata parcurge trei etape:

1. *etapa scrisă*, care include întocmirea și depunerea cererii de chemare în judecată de către reclamant, întocmirea și depunerea referinței și/ sau a cererii reconvenționale de către pârât;
2. *etapa dezbaterilor judiciare*, care constă în examinarea propriu-zisă a cauzei în ședința de judecată;
3. *etapa deliberării și pronunțării hotărârii judecătorești*.

15.4.2. Cum are loc intentarea procesului civil?

Intentarea procesului civil o decide judecătorul căruia i-a fost repartizată cauza pentru examinare. În acest sens, judecătorul adoptă o încheiere în termen de 5 zile de la data depunerii cererii.

În cazul în care judecătorul va constată încălcări care nu permit intentarea procesului, el va dispune printr-o încheiere **refuzul în primirea cererii** (în conformitate cu art. 169 al Codului de procedură civilă) sau **restituirea cererii** (în conformitate cu art. 170 al Codului de procedură civilă), intentarea procesului neavând loc.

15.4.3. În ce constă pregătirea pricinii pentru examinare?

După ce primește cererea de chemare în judecată, judecătorul pregătește pricina pentru dezbateri judiciare pentru a asigura judecarea ei justă și promptă. Încheierea privind pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare se emite de către judecător, fără înștiințarea participanților la proces, în decursul a 5 zile de la data primirii cererii de chemare în judecată, cu enumerarea actelor care urmează a fi efectuate pentru pregătirea pricinii și cu indicarea termenelor de îndeplinire a lor. Pregătirea pentru dezbateri judiciare este obligatorie pentru orice pricină civilă și are ca scop:

1. precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți;
2. constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii;
3. stabilirea componenței participanților la proces și atragerea în proces a altor persoane;
4. prezentarea probelor.

15.4.4. În ce constă asigurarea acțiunii?

Asigurarea acțiunii este un act procesual pe care îl decide instanța la solicitarea participanților la proces în situația în care pot apărea dificultăți în soluționarea cauzei sau executarea hotărârii ar deveni imposibilă.

Asigurarea acțiunii se admite în orice fază a procesului. Prin urmare, în cazul în care neaplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii ar crea dificultăți judecătorești sau ar face imposibilă executarea hotărârii judecătorești, la cererea participanților la proces, judecătorul sau instanța poate lua măsuri de asigurare a acțiunii. În vederea asigurării acțiunii, judecătorul sau instanța este în drept:

- să pună sechestru pe bunurile sau pe sumele de bani ale pârâtului, inclusiv pe cele care se află la alte persoane;
- să interzică pârâtului săvârșirea unor anumite acte;
- să interzică altor persoane săvârșirea unor anumite acte în privința obiectului în litigiu, inclusiv transmiterea de bunuri către pârât sau îndeplinirea unor alte obligații față de el;
- să suspende vânzarea bunurilor sechestrate în cazul intentării unei acțiuni de ridicare a sechestrului de pe ele (radierea din actul de inventar);
- să suspende urmărirea, întemeiată pe un document executoriu, contestat de către debitor pe cale judiciară;
- alte măsuri de asigurare a acțiunii care să corespundă scopurilor specificate în art. 174 din Codul de procedură civilă.

Cererea de asigurare a acțiunii se soluționează de judecător în ziua depunerii ei, fără a-l înștiința pe pârât și pe ceilalți participanți la proces. Privitor la asigurarea acțiunii, judecătorul pronunță o încheiere. Încheierea de asigurare a acțiunii se execută imediat, în ordinea stabilită pentru executarea actelor judecătorești. În baza

încheierii de asigurare a acțiunii, judecătorul sau instanța eliberează titlul executoriu reclamantului, iar copia încheierii de asigurare a acțiunii, pârâtului. Încheierile de asigurare a acțiunii pot fi atacate cu recurs în termen de 15 zile. Dacă încheierea de asigurare a acțiunii a fost emisă fără știrea persoanei, termenul de depunere a recursului se calculează din ziua în care persoana interesată a aflat despre pronunțarea încheierii. Depunerea recursului împotriva încheierii de asigurare a acțiunii nu suspendă executarea încheierii. În cazul încălcării interdicțiilor, vinovaților li se poate aplica o amendă. Pe lângă aceasta, reclamantul poate cere vinovaților repararea prejudiciului cauzat prin neexecutarea încheierii judecătorești de asigurare a acțiunii.

15.4.5. Cum are loc examinarea cauzei în cadrul dezbaterilor judiciare?

Judecarea pricinilor civile are loc în ședință de judecată, cu înștiințarea obligatorie a participanților la proces despre locul, data și ora ședinței. Atunci când cauza se judecă de către un singur judecător, acestuia i se atribuie obligația de a conduce ședința de judecată, numindu-se **președinte al ședinței**. Iar în cazul în care completul de judecată este format din mai mulți judecători, atribuția de președinte al ședinței este atribuită unuia dintre ei.

Trebuie să cunoașteți că în **partea pregătitoare a ședinței de judecată** se vor întâmpla următoarele:

- la ora judecării pricinii, președintele ședinței deschide ședința și anunță procesul care se va judeca;
- grefierul raportează președintelui ședinței prezența persoanelor citate, motivul neprezentării celor absenți;
- judecătorul verifică identitatea persoanelor prezente, împuternicirile persoanelor cu funcții de răspundere și cele ale reprezentanților;
- martorii prezenți înainte de audierea lor sunt îndepărtați din sala de ședințe. Președintele ședinței de judecată ia măsuri ca martorii audiați să nu comunice cu cei neaudiați;
- președintele ședinței de judecată prezintă componența completului, numește persoanele care participă în calitate de expert, specialist, interpret, grefier și informează participanții despre dreptul lor de a face propuneri de recuzare și de abținere de la judecată;
- judecătorul explică participanților la proces drepturile și obligațiile lor procedurale, iar părților – și drepturile lor speciale;
- se soluționează cererile și demersurile participanților la proces pe care le au aceștia.

Partea care, din motive întemeiate, nu a prezentat în termenul stabilit de judecător, în cadrul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, probele necesare, le poate prezenta nemijlocit în ședința de judecată. Dacă nu poate depune imediat contraprobe, partea adversă este în drept să solicite amânarea procesului.

După aceasta, se purcede la **examinarea propriu-zisă a dosarului**, fiind efectuate următoarele:

- judecarea pricinii în fond începe cu un raport asupra pricinii, prezentat de judecător;
- după aceasta, judecătorul clarifică dacă reclamantul își susține pretențiile, dacă pârâtul recunoaște pretențiile reclamantului și dacă părțile doresc să încheie procesul cu o tranzacție de împăcare;
- după prezentarea raportului asupra pricinii, instanța judecătorească ascultă explicațiile reclamantului și ale intervenientului care participă din partea reclamantului, ale pârâtului și ale intervenientului care participă din partea pârâtului, precum și ale celorlalți participanți la proces. Participanții la proces au dreptul să-și pună reciproc întrebări. Judecătorii au dreptul să pună participanților la proces întrebări în orice moment al explicațiilor acestora. Președintele ședinței poate acorda de mai multe ori cuvânt părților, după caz;
- după ce ascultă explicațiile participanților la proces, instanța judecătorească, luând în considerare opinia acestora, stabilește consecutivitatea cercetării probelor, care poate fi modificată ulterior. De regulă, în primul rând sunt audiați martorii;

- după examinarea tuturor probelor, președintele ședinței de judecată precizează dacă participanții la proces și reprezentanții acestora solicită completarea materialelor din dosar. Dacă nu se fac astfel de cereri, președintele declară finalizarea examinării pricinii, instanța trecând la susțineri orale;
- susținerile orale constau în luările de cuvânt ale participanților la proces. În susținerile orale, primii care iau cuvânt sunt reclamantul și reprezentantul lui, urmând pârâtul și reprezentantul lui. Intervenientul principal și reprezentantul lui iau cuvânt după ce au vorbit părțile și reprezentanții lor. Intervenientul accesoriu și reprezentantul lui iau cuvânt după reclamant sau pârât, din a cărui parte intervenientul participă în proces;
- după susținerile orale, fiecare participant are dreptul la replică asupra celor expuse în susțineri. Dreptul la ultima replică îl au pârâtul și reprezentantul lui;
- după încheierea susținerilor orale, completul de judecată se retrage în camera de deliberare pentru adoptarea hotărârii, fapt despre care președintele ședinței de judecată îi anunță pe cei prezenți în sala de ședințe. Din motive întemeiate, deliberările și pronunțarea hotărârii pot fi amânate cu cel mult 10 zile. În unele cazuri, se poate adopta numai dispozitivul hotărârii, redactarea hotărârii motivate amânându-se pe același termen. În cazul amânării deliberărilor și pronunțării hotărârii, instanța informează părțile despre locul, data și ora pronunțării ei;
- la deliberare iau parte numai judecătorii în fața cărora a avut loc judecarea cauzei. Completul de judecată deliberează în secret. Hotărârea se adoptă cu majoritatea voturilor și se semnează de toți judecătorii;
- după semnarea hotărârii, completul de judecată revine în sala de ședințe, unde președintele sau unul dintre judecători dă citire hotărârii judecătorești. După aceasta, președintele ședinței lămurește procedura și termenul de atac împotriva hotărârii. Dacă este expusă într-o limbă pe care participanții la proces nu o cunosc, hotărârea judecătorească trebuie citită de traducător în limba în care s-a desfășurat procesul ori în limba utilizată de ei în proces;
- după pronunțarea hotărârii, președintele ședinței de judecată declară ședința închisă.

15.4.6. Cum aflați despre faptul că sunteți implicat într-un proces civil?

Dacă aveți calitatea de parte într-un proces civil este bine să știți că instanța nu poate hotărî asupra unei cereri decât după citirea sau înfățișarea părților, în afară de cazul în care legea dispune altfel. Cu alte cuvinte, aveți dreptul să fiți înștiințat prin citație cu privire la ziua și ora fixată pentru judecată, sediul instanței la care trebuie să vă prezentați și calitatea pe care o aveți în proces.

Nu veți fi citat în situația în care vi s-a comunicat contra semnătură data ședinței de judecată la depunerea cererii de chemare în judecată ori a referinței sau dacă ați fost prezent deja la o înfățișare, personal sau prin reprezentant, prezumându-se că aveți cunoștință despre toate termenele ulterioare.

Citația se expediază prin poștă, printr-o scrisoare cu aviz recomandat sau telegramă, sau printr-o persoană împuternicită de către judecător. Dacă nu îl va găsi pe destinatar la domiciliu sau la locul de muncă, persoana împuternicită să înmâneze citația o va înmâna unuia dintre membrii adulți ai familiei care locuiește împreună cu destinatarul și care și-a dat acordul să o primească, iar în lipsa acestora, o va remite organizației de exploatare a locuințelor, primăriei satului (comunei) ori administrației de la locul lui de muncă. Persoana care a primit citația sau înștiințarea este obligată să indice pe cotor numele și raporturile sale de rudenie cu destinatarul sau funcția sa. Totodată, ea este obligată să o înmâneze destinatarului cât mai curând posibil.

La primirea citației trebuie să semnați dovada recepției. Doar în asemenea cazuri se va considera că ați fost citat legal. În cazul în care nu va fi prezentată dovada primirii citației, judecătorul va fi nevoit să dispună amânarea procesului și citarea repetată cu stabilirea unei noi date.

Odată cu citația, judecătorul poate trimite pârâtului, după caz, copiile de pe documentele depuse în judecată, iar reclamantului i se trimite și o copie de pe referința la cererea de chemare în judecată, dacă pârâtul a remis-o instanței.

Judecătorul dispune ca lista cauzelor determinate pentru judecare să fie afișată în incinta instanței, în loc public, cu cel puțin 3 zile înainte termenului de judecată, indicându-se numărul dosarului, numele judecătorului (judecătorilor) care examinează cauza, data, ora și locul desfășurării ședinței, numele sau denumirea părților, esența cauzei civile, etapa procesuală, precum și alte date referitoare la publicitatea ședinței de judecată, astfel că la prezentarea în incinta instanței de judecată veți putea afla informația despre judecarea cauzei în care sunteți implicat.

15.4.7. Cum trebuie să vă comportați în instanța de judecată?

Cum trebuie să vă comportați la cancelarie? Cancelaria este biroul unde se depun cererile de chemare în judecată, referințele și orice altă cerere sau act care are legătură cu dosarele aflate pe rolul instanței. Astfel, trebuie să se țină cont de următoarele:

1. programul de lucru afișat trebuie respectat;
2. cererile și orice alte acte se predau doar lucrătorului responsabil din cadrul cancelariei;
3. la depunerea cererii sau a oricărui alt act insistați să se aplice ștampila și semnătura persoanei care a primit actele pe un exemplar propriu, aceasta servind dovadă a depunerii actelor în termen.

Cum trebuie să vă comportați în ședința de judecată? Persoanele prezente în sala de judecată trebuie:

1. să păstreze ordinea și disciplina, evitând orice acțiune care ar tulbura liniștea sau activitatea care se desfășoară în acel loc;
2. să aibă o ținută decentă;
3. să aibă asupra lor actele de identitate;
4. să se ridice în picioare când judecătorii intră în sala de ședințe sau se retrag în camera de deliberare, când se dă citire hotărârii judecătorești sau încheierii judecătorești;
5. să nu vorbească decât atunci când li se dă cuvântul;
6. să răspundă calm și politicos la întrebările adresate de către judecător. Formula de adresare către judecător este „onorată instanță”;
7. să nu aibă asupra lor arme sau alte obiecte care pot fi folosite pentru a răni pe cineva;
8. să nu consume alimente sau băuturi în timpul ședințelor.

15.4.8. Care sunt temeiurile de recuzare a judecătorului?

Pentru a proteja interesele în procesul civil și a beneficia de o judecată imparțială, legiuitorul a prevăzut anumite situații în care un judecător este oprit să ia parte la judecarea unei cauze. Aceste situații sunt numite *incompatibilități* și sunt prevăzute de art. 49 și art. 50 din Codul de procedură civilă.

Abținerea este obligația pe care o are judecătorul atunci când a luat cunoștință de faptul că nu poate participa la judecata unei cauze civile. Dacă acesta nu s-a abținut de la soluționarea pricinii, în calitate de parte în proces, aveți posibilitatea legală de a formula o **cerere de recuzare**.

Astfel, se poate solicita recuzarea unui judecător atunci când dețineți informații că acesta:

1. la judecarea anterioară a cauzei a participat în calitate de martor, expert, specialist, interpret, reprezentant, grefier sau executor judecătoresc;
2. se află în raporturi de rudenie până la al treilea grad inclusiv sau de afinitate până la al doilea grad inclusiv cu vreuna dintre părți, cu alți participanți la proces sau cu reprezentanții acestora;
3. este tutore, curator sau adoptator al uneia dintre părți;
4. și-a expus opinia asupra pricinii care se judecă;

5. are un interes personal, direct sau indirect, în soluționarea pricinii ori există alte împrejurări care pun la îndoială obiectivitatea și nepărtinirea lui.

Din completul care judecă cauza nu pot face parte judecători care se află unul cu altul în raporturi de rudenie sau de căsătorie. De asemenea, judecătorul care a luat parte la judecarea pricinii în primă instanță, apel sau recurs nu mai poate participa repetat la judecarea acesteia.

15.4.9. Cum se poate cere recuzarea unui judecător?

Recuzarea judecătorului are loc în baza unei cereri de recuzare. Cererea de recuzare se poate face verbal sau în scris pentru fiecare judecător în parte, înainte sau după începerea dezbaterilor, de îndată ce s-a luat cunoștință de motivele de recuzare. Cererea trebuie motivată, în sensul că trebuie menționat motivul pentru care solicitați recuzarea.

În proces nu se admite înaintarea repetată a recuzării aceluiași judecător și pentru aceleași motive, dacă anterior recuzarea lui a fost respinsă. De asemenea, nu se admite:

- recuzarea judecătorului din suspiciune față de imparțialitatea lui dacă nu sunt cunoscute temeiurile de drept și de fapt pentru înaintarea recuzării;
- recuzarea judecătorului căruia i s-a încredințat verificarea temeiniciei recuzării declarate unui alt judecător;
- recuzarea judecătorilor care nu sunt implicați în examinarea pricinii.

15.4.10. Cum și cine examinează cererea de recuzare a judecătorului?

Cererea de recuzare a judecătorului se examinează, în lipsa acestuia, de un alt judecător sau de un alt complet de judecată, de regulă în aceeași zi. Judecătorii care au făcut parte din completul de judecată și cărora nu le-au fost înaintate recuzări pot fi incluși în noul complet pentru soluționarea recuzării. În final, după ascultarea și verificarea motivelor invocate ca temei de recuzare, judecătorul care examinează cererea decide asupra admiterii sau respingerii acesteia, în camera de deliberare, emițând în acest sens o încheiere motivată, care nu se supune niciunei căi de atac decât odată cu hotărârea.

În situația în care s-a admis cererea de recuzare a unui judecător, acesta nu mai poate participa la judecata pricinii, fiind numit un alt judecător al acestei instanțe. În cazul neadmiterii cererii, pricina se va examina de judecătorul desemnat anterior.

15.4.11. Ce trebuie să știți cu privire la hotărârea judecătorească?

În limbajul comun, prin hotărâre judecătorească se înțelege actul final al judecății și acesta este actul de dispoziție al instanței de judecată cu privire la pretențiile înaintate judecății. Hotărârile prin care instanțele de judecată soluționează cauza atunci când aceasta se judecă în primă instanță, adică pentru prima oară, se numesc **hotărâri**. Cele prin care se soluționează apelul și recursul se numesc **decizii**. Toate celelalte dispoziții pronunțate de instanță în cursul judecății se numesc **încheieri**.

15.4.12. Ce trebuie să cuprindă o hotărâre judecătorească? Hotărârea judecătorească constă din partea introductivă, partea descriptivă, motivare și dispozitiv.

În **partea introductivă** se indică locul și data adoptării, denumirea instanței care o pronunță, numele membrilor completului de judecată, al grefierului, al părților și al celorlalți participanți la proces, al reprezentanților, obiectul litigiului și pretenția înaintată judecății, mențiunea despre caracterul public sau închis al ședinței.

În **partea descriptivă** se indică pretențiile reclamantului, obiecțiile pârâtului și explicațiile celorlalți participanți la proces.

În **motivare** se indică: circumstanțele pricinii, constatate de instanță, probele pe care se întemeiază concluziile ei privitoare la aceste circumstanțe, argumentele invocate de instanță la respingerea unor probe, legile de care s-a călăuzit instanța.

Dispozitivul cuprinde concluzia instanței judecătorești privind admiterea sau respingerea integrală sau parțială a acțiunii, repartizarea cheltuielilor de judecată, calea și termenul de atac al hotărârii.

15.4.13. În ce termen se redactează hotărârea motivată?

De regulă, hotărârea se pronunță imediat după dezbaterile pricinii. Partea ei introductivă și dispozitivul trebuie să fie comunicate de instanță în aceeași ședință în care s-au încheiat dezbaterile judiciare. Participanții care nu au fost prezenți la pronunțarea dispozitivului hotărârii primesc copia acesteia în decurs de 5 zile.

Instanța de judecată va întocmi hotărârea integrală, în termen de 15 zile, dacă:

- a) participanții la proces, în termen de 30 de zile de la pronunțarea dispozitivului hotărârii, solicită în mod expres acest lucru. Termenul de 30 de zile este un termen de decădere;
- b) participanții la proces, în termen de 30 de zile de la pronunțarea dispozitivului hotărârii, depun cerere de apel;
- c) hotărârea judecătorească urmează să fie recunoscută și executată pe teritoriul altui stat.

Dispozitivul hotărârii pronunțate trebuie semnat de toți judecătorii din completul de judecată și anexat la dosar. Dacă unul dintre judecătorii completului de judecată nu are posibilitatea de a semna hotărârea redactată, în locul lui semnează președintele ședinței, iar dacă și acesta este în imposibilitatea de a semna, în locul lui semnează președintele instanței.

15.4.14. Cum și de ce poate avea loc amânarea procesului?

Examinarea dosarului are loc la data, ora și în locul stabilit din timp de către instanța de judecată. Pot apărea însă unele situații în care desfășurarea procesului să fie imposibilă în acel moment, fiind dispusă amânarea acestuia. Amânarea procesului se admite în cazurile prevăzute de Codul de procedură civilă, precum și în cazurile în care judecătorul va constata imposibilitatea soluționării pricinii în ședința respectivă din cauza:

1. neprezentării participantului la proces sau a martorului, expertului, specialistului, interpretului;
2. intentării unei acțiuni reconvenționale de către pârât;
3. necesității de a prezenta sau a reclama probe suplimentare;
4. de a atrage în proces alte persoane sau de a efectua alte acte procedurale.

În cazul amânării procesului, judecătorul, în funcție de timpul necesar citării participanților la proces, prezentării de probe sau efectuării de acte procedurale, fixează data noii ședințe. Data este adusă la cunoștință în scris celor prezenți, care contrasemnează. Persoanelor care nu s-au prezentat și celor antrenate de curând în proces, locul, data și ora noii ședințe li se comunică prin citație sau prin alte modalități prevăzute de lege. Încheierea de amânare a procesului nu poate fi atacată cu recurs.

15.4.15. În ce constă suspendarea procesului?

Suspendarea procesului constă în întreruperea temporară a acestuia pe o perioadă necunoscută în legătură cu survenirea anumitor impedimente care nu permit derularea normală a procesului.

Spre deosebire de amânare, în cazul suspendării nu este cunoscută data când va avea loc următoarea ședință de judecată și nu pot fi realizate acțiuni procesuale în tot acest timp. Suspendarea procesului presupune suspendarea curgerii tuturor termenelor de procedură, precum și încetarea temporară a actelor procedurale, cu excepția celor de asigurare a acțiunii. Se poate spune că procesul îngheață pe o perioadă nedeterminată de timp.

15.4.16. Care sunt temeiurile de suspendare a procesului?

Temeiurile de suspendare a procesului sunt prevăzute în art. 260 și art. 261 ale Codului de procedură civilă. Există situații când judecătorul este obligat prin lege să dispună suspendarea procesului, și anume în cazul:

- decesului sau reorganizării părții în proces ori a intervenientului principal dacă raportul juridic litigios permite succesiunea în drepturi;
- pierderii capacității de exercițiu a părții în proces;
- delegării către o instanță judecătorească străină a efectuării actelor de procedură;
- situațiilor prevăzute de Legea insolvenței nr. 149 din 29.06.2012⁸¹⁴;
- ridicării excepției de neconstituționalitate.

Totodată, la cererea participanților la proces sau din oficiu, instanța judecătorească poate suspenda procesul în cazul în care:

- pârâtul sau reclamantul se află într-o unitate activă a Forțelor Armate sau a altor trupe și formațiuni militare ale Republicii Moldova;
- partea în proces sau intervenientul principal se află într-o instituție curativ-profilactică, situație confirmată de instituția respectivă;
- pârâtul este căutat;
- s-a dispus efectuarea unei expertize;
- s-a dat o delegație judiciară unei alte instanțe judecătorești din țară;
- s-a dispus organului de tutelă și curatelă efectuarea unui control al condițiilor de trai ale adoptatorilor în pricinile de adopție și în alte pricini în care pot fi lezate drepturile și interesele copilului;
- au încetat împuternicirile tutorelui sau curatorului;
- pricina nu poate fi judecată înainte de soluționarea unei alte pricini conexe.

După decăderea circumstanțelor care au determinat suspendarea procesului, instanța judecătorească dispune, la cererea participanților la proces sau din oficiu, reluarea procesului. În acest caz, instanța citează participanții la proces conform regulilor generale.

15.4.17. În ce cazuri procesul civil poate înceta fără a fi pronunțată hotărârea judecătorească?

În mod obișnuit, procesul civil se finalizează odată cu pronunțarea hotărârii judecătorești și executarea acesteia. Însă, pe parcursul examinării cauzei pot surveni unele evenimente sau circumstanțe care ar conduce la finalizarea procesului fără a fi pronunțată hotărârea. Astfel, potrivit art. 265 din Codul de procedură civilă, judecătorul va dispune încetarea procesului în cazul în care:

- pricina nu urmează a fi judecată în ordinea procedurii civile, iar procesul a fost greșit intentat;
- cu privire la același litigiu s-a emis o hotărâre judecătorească rămasă irevocabilă sau o încheiere de încetare a procesului în legătură cu renunțarea reclamantului la acțiune sau cu confirmarea tranzacției dintre părți;
- reclamantul a renunțat la acțiune pe parcursul procesului, renunțarea fiind admisă de instanță;
- reclamantul și-a retras acțiunea civilă la faza judecării cauzei în procesul penal, dacă retragerea a fost acceptată de instanță;
- pe parcursul procesului părțile au încheiat o tranzacție, care a fost confirmată de instanță;

⁸¹⁴ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 193-197 din 29.06.2012.

- partea în proces persoană fizică decedează și raportul juridic litigios nu admite succesiunea în drepturi (atunci când este vorba despre drepturi sau obligații care nu se transmit prin moștenire și dispar odată cu decesul persoanei);
- partea în proces persoană juridică este lichidată.

Încetarea procesului se dispune printr-o încheiere, care poate fi atacată cu recurs. Odată cu încetarea procesului, nu se admite o nouă adresare în judecată a aceleiași părți cu privire la aceleași pretenții și pe aceleași temeuri.

15.5. CE TREBUIE SĂ CUNOAȘTEȚI DESPRE CHELTUIELILE DE JUDECATĂ, CUM ȘI CINE LE ACHITĂ?

Desfășurarea unui proces civil necesită și efectuarea anumitor cheltuieli, numite cheltuieli de judecată. Din capitolul respectiv veți afla răspunsurile la întrebările: ce sunt cheltuielile de judecată, din ce se compun, cum și cine le achită? O atenție deosebită se acordă taxei de stat și modului de calculare a acesteia.

15.5.1. Ce este taxa de stat și cum se calculează?

Cheltuielile de judecată sunt acele sume bănești pe care participanții la proces și statul le suportă în legătură cu decurgerea unui proces civil. Cheltuielile de judecată se compun din taxa de stat și alte cheltuieli.

Pentru compensarea parțială a cheltuielilor suportate de stat în legătură cu îndeplinirea justiției, în cauzele civile legea prevede obligația achitării taxei de stat. **Taxa de stat** reprezintă suma de bani achitată de către reclamant la depunerea cererii de chemare în judecată.

În acțiunile patrimoniale, adică atunci când se revendică un bun sau o sumă de bani, taxa de stat se determină în funcție de **valoarea acțiunii**. Art. 87 din Codul de procedură civilă stabilește regulile cu privire la determinarea valorii acțiunii. Astfel, putem deosebi două reguli cu caracter general, și anume:

- 1) în acțiunile pentru plata unei sume valoarea acțiunii se determină din suma cerută.

De exemplu, în cazul în care se solicită încasarea unei datorii în mărime de 1000 de lei, valoarea acțiunii va constitui suma de 1000 de lei;

- 2) în acțiunile de revendicare a unor bunuri valoarea acțiunii se determină din valoarea bunurilor revendicate.

De exemplu, dacă se revendică un automobil a cărui valoare este de 150 mii lei, valoarea acțiunii va constitui suma de 150 mii lei.

Valoarea acțiunii se indică de reclamant în cererea de chemare în judecată, iar în cazul unor necorespunderi, instanța poate dispune, pentru stabilirea ei, prezentarea de probe, cercetarea la fața locului sau efectuarea expertizei din contul reclamantului.

Cuantumul taxei de stat, adică suma exactă, exprimată în monedă națională, care trebuie achitată pentru o cauză concretă, se determină în funcție de caracterul acțiunii. Astfel, potrivit art. 3alin. (1) lit. (a) din *Legea taxei de stat nr. 1216 din 03.12.1992*⁸¹⁵, în acțiunile cu caracter patrimonial cuantumul taxei de stat va constitui **3% din valoarea acțiunii**, dar:

- nu mai puțin de **150** de lei, dar nu mai mult de **25 000** de lei de la persoanele fizice și
- nu mai puțin de **270** de lei, dar nu mai mult de **50 000** de lei de la persoanele juridice.

De exemplu, în cazul în care se solicită încasarea unei datorii în mărime de 10 000 de lei, cuantumul taxei de stat va constitui 3% din valoarea acțiunii, adică 300 de lei. În cazul în care se solicită încasarea unei datorii în mărime de 1000 de lei, deși 3% din valoarea acțiunii vor constitui 30 de lei, taxa de stat achitată va fi în mărime de 150 de lei (dacă reclamant este persoană fizică), deoarece legea stabilește plafonul minim al taxei de stat.

⁸¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 12 din 1996 și republicată în nr. 53-55 din 02.04.2004.

Pentru celelalte categorii de acțiuni și cereri depuse în prima instanță, **Legea taxei de stat** stabilește sume fixe, exprimate în lei.

Pentru cererile de apel împotriva hotărârilor judecătorești, cuantumul taxei de stat constituie 75% din taxa de stat care a fost sau trebuia să fie achitată la depunerea acțiunii în prima instanță. Pentru cererile de recurs, cuantumul taxei de stat constituie 50% din taxa de stat care a fost sau trebuia să fie achitată la depunerea acțiunii în prima instanță. Pentru cererile de revizuire, taxa de stat nu se achită.

De reținut: taxa de stat se poate achita la orice bancă care acceptă asemenea plăți. Dovada achitării taxei de stat se anexează obligatoriu în original la cererea de chemare în judecată!

15.5.2. Este posibilă scutirea de plată sau amânarea achitării taxei de stat?

Legea prevede și anumite înlesniri la achitarea taxei de stat. Astfel, există cazuri când prin lege reclamantii sunt scutiți de achitarea taxei de stat în următoarele tipuri de litigii:

- de reintegrare în serviciu, de revendicare a sumelor de retribuire a muncii și în alte revendicări legate de raporturile de muncă;
- de încasare a pensiei de întreținere;
- de revendicare a indemnizațiilor de protecție socială;
- de reparație a prejudiciului cauzat prin vătămarea integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății ori prin deces, ce rezultă din raporturi de contencios administrativ;
- ce decurg din dreptul de autor și din drepturile conexe;
- de reparație a daunei materiale cauzate prin infracțiune;
- pentru cererile privind aplicarea măsurilor de protecție în cazul victimelor violenței în familie;
- de revendicare a reparației prejudiciului cauzat prin poluarea mediului înconjurător și folosirea irațională a resurselor naturale;
- pentru plângerile împotriva încheierilor judecătorești.

De asemenea, legea îi rezervă judecătorului dreptul de a scuti persoana fizică de plata taxei de stat sau de plata unei părți a ei, în funcție de situația materială a acesteia, drept care nu se răsfrânge asupra persoanelor juridice, față de care instanța poate decide amânarea sau eșalonarea plății taxei de stat.

15.5.3. Mai sunt și alte cheltuieli de judecată?

Pe lângă taxa de stat, în legătură cu desfășurarea procesului puteți avea și alte cheltuieli. Aceste cheltuieli se constituie din sumele bănești plătite de participanții la proces, ca recompensă persoanelor care au acordat instanței asistență la înfăptuirea justiției într-o cauză concretă, precum și cele destinate compensării cheltuielilor suportate de către instanță la efectuarea actelor de procedură.

Potrivit art. 90 din Codul de procedură civilă, din cheltuielile de judecare a cauzei fac parte:

- sumele plătite martorilor, interpreților, experților și specialiștilor;
- cheltuielile de efectuare a cercetărilor la fața locului;
- cheltuielile de înștiințare și chemare a părților în judecată;
- cheltuielile de transport și de cazare suportate de părți și de alți participanți la proces în legătură cu prezentarea lor în instanță;
- cheltuielile suportate de cetățenii străini și de apatrizi în legătură cu plata interpretului, dacă tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel;
- cheltuielile de căutare a pârâtului;
- cheltuielile de efectuare a expertizei;

- cheltuielile de executare a actelor judiciare;
- cheltuielile de asistență juridică;
- cheltuielile de declarare a insolvabilității;
- compensațiile pentru timpul de muncă pierdut;
- alte cheltuieli necesare, suportate de instanță și de participanții la proces.

15.5.4. Cum are loc repartizarea cheltuielilor de judecată după încheierea procesului?

În art. 94 din Codul de procedură civilă este stabilită regula generală cu privire la repartizarea cheltuielilor de judecată între părți. Astfel, **instanța de judecată obligă partea care a pierdut procesul să plătească părții care a avut câștig de cauză toate cheltuielile de judecată**. Dacă acțiunea reclamantului a fost admisă parțial, acestuia i se compensează cheltuielile de judecată proporțional părții admise din pretenții, iar pârâtului – proporțional părții respinse din pretențiile reclamantului.

Prin urmare, în cazul în care veți suporta anumite cheltuieli de judecată, participând în calitate de reclamant, și veți avea câștig de cauză, pârâtul, pe lângă executarea obligației propriu-zise, va restitui și aceste cheltuieli, însă dacă veți pierde procesul, cheltuielile nu vă vor fi restituite, ba chiar mai mult, veți fi obligat să le restituiți pe cele suportate de pârât în legătură cu implicarea acestuia în proces.

15.6. CE TREBUIE SĂ ȘTII DESPRE PROBELE FOLOSITE ÎNTR-UN PROCES CIVIL?

15.6.1. Ce sunt probele și de ce aveți nevoie de ele?

De regulă, instanța de judecată în cadrul procesului civil este pusă în situația de a cunoaște unele circumstanțe de fapt care au avut loc în trecut și mai rar se întâmplă ca judecătorul să ia cunoștință nemijlocit de anumite circumstanțe (de exemplu, examinarea la fața locului). Din aceste considerente, pentru a soluționa corect litigiul, judecătorul are nevoie de informații veridice pentru a-și forma propria convingere cu privire la cele întâmplate și pentru a adopta în final o hotărâre corectă și întemeiată.

Probele reprezintă informațiile care au importanță pentru soluționarea justă a cauzei și care, direct sau indirect, pot confirma sau infirma circumstanțele de fapt pe care se bazează pretențiile sau obiecțiile părților în proces.

Această informație se poate păstra pe diferite suporturi: înscrisuri, obiecte, înregistrări audio-video, depozițiile martorilor, concluziile expertului sau explicațiile date de părți. Codul de procedură civilă reglementează detaliat cum trebuie să fie acumulate probele și prezentate în judecată, ordinea de examinare și de apreciere a acestora.

Instanța de judecată reține spre examinare și cercetare numai probele **pertinente** care confirmă, combat ori pun la îndoială concluziile referitoare la existența sau inexistența de circumstanțe importante pentru soluționarea justă a cauzei. De asemenea, pentru a putea fi puse la baza hotărârii, probele trebuie să fie **admisibile**. Admisibilitatea probelor reprezintă condiția potrivit căreia circumstanțele cauzei trebuie să fie dovedite prin anumite mijloace de probațiune, expres indicate în lege, și nu pot fi dovedite prin alte mijloace de probațiune. În al doilea rând, orice probă trebuie colectată, prezentată și examinată în strictă concordanță cu regulile de procedură stabilite de lege.

15.6.2. Cine are sarcina de a prezenta probe într-un proces?

Sarcina probațiunii reprezintă obligația părții de a dovedi circumstanțele de fapt pe care le invocă ca temei al pretențiilor sau obiecțiilor sale. Astfel, repartizarea sarcinii probațiunii indică pe seama cui este pusă această obligație. Potrivit regulii generale, prevăzute în art. 118 din Codul de procedură civilă, **fiecare parte în proces trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale, dacă legea nu dispune altfel**. Astfel, dacă una din părți face o anumită afirmație cu privire la o circumstanță de fapt, care-i justifică pretenția sau obiecția, atunci această parte este obligată să dovedească existența circumstanței

de fapt invocate. În caz contrar, faptul se va considera ca nedovedit și nu va putea fi pus la baza hotărârii. Regula generală este aplicată dacă pentru anumite categorii de cauze legea nu prevede altfel.

Excepția de la regula generală o găsim în art. 24 din *Legea contenciosului administrativ*, în care este stabilit că *la examinarea în instanța de contencios administrativ a cererii în anulare a actului administrativ, sarcina probațiunii este pusă pe seama pârâtului, iar în materie de despăgubire, sarcina probațiunii revine ambelor părți*. Prin urmare, atunci când este contestat un act administrativ, deși reclamantul invocă ilegalitatea lui, dânsul nu este obligat să o și dovedească. Sarcina de a dovedi că actul emis de autoritatea publică este legal îi revine chiar acesteia.

Alte excepții de la regula generală cu privire la repartizarea sarcinii probațiunii între părți au loc în cazul **prezumțiilor**. Prezumția reprezintă eliberarea părții, în favoarea căreia ea este prevăzută, de obligația de a dovedi anumite circumstanțe de fapt pe care le invocă. Astfel, în cazul prezumțiilor, o anumită circumstanță de fapt este invocată de una din părți, dar dovedirea ei este pusă pe seama celeilalte părți.

De exemplu:

- prezumția de paternitate a soțului: „copilul născut din părinți căsătoriți sau în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului, are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei copilului, dacă nu a fost stabilit contrariul” (art. 47 din Codul familiei);
- prezumția proprietății: „posesorul este prezumat proprietar al bunului dacă nu este dovedit că a început a poseda pentru altul” (art. 305 din Cod civil);
- prezumția egalității cotelor-părți ideale din proprietatea comună în devălmășie (art. 346 din Codul civil);
- ș.a.

Totodată, partea în defavoarea căreia se instituie prezumția poate aduce probe care, administrate fiind conform legii, vor dovedi viceversa. Mai mult decât atât, instanța are dreptul din oficiu să verifice veridicitatea faptelor prezumate.

15.6.3. Cum se dau explicațiile în ședința de judecată?

Explicațiile date de părți și intervenienți reprezintă informația furnizată de către aceste persoane în cadrul ședinței de judecată cu privire la circumstanțele importante pentru justa soluționare a cauzei. Explicațiile pot fi date oral sau în scris. Întrucât explicațiile părților și ale intervenienților provin de la persoane care au interes în proces, ele nu poartă întotdeauna caracter obiectiv și nepărtinitor. De aceea, legea recomandă verificarea și evaluarea lor deopotrivă cu celelalte probe.

Explicațiile ca mijloc de probațiune se pot da sub formă de:

1. **afirmație** - explicația care conține informații cu privire la circumstanțele importante pentru justa soluționare a cauzei;
2. **recunoaștere** (mărturisire) - explicație care constă în recunoașterea sau încuviințarea de către o parte a circumstanțelor pe care cealaltă parte își întemeiază pretențiile sau obiecțiile, având ca rezultat eliberarea de obligația dovedirii lor.

Potrivit art. 131 alin. 4) din Codul de procedură civilă, dacă o parte recunoaște în ședința de judecată faptele pe care cealaltă parte își întemeiază pretențiile sau obiecțiile, aceasta din urmă este eliberată de obligația dovedirii lor. Recunoașterea poate fi parțială sau integrală. Recunoașterea își pierde valabilitatea numai în caz de renunțare la recunoaștere, pe motiv că este rezultatul unei erori. Instanța poate respinge prin încheiere recunoașterea, în cazul în care aceasta va avea dubii față de acest act, iar recunoașterea efectuată în prima instanță își păstrează veridicitatea și în instanțele ierarhic superioare.

15.6.4. Ce trebuie să cunoașteți despre martori și audierea lor în ședința de judecată?

Dacă v-ați gândit să vă dovediți pretențiile ori să faceți apărările folosind proba cu martori sau ați fost citat ca martor într-un proces, trebuie să cunoașteți următoarele informații.

Martor poate fi orice persoană care nu are interes în proces și căreia îi sunt cunoscute fapte referitoare la pricină.

Martorii fac parte din categoria persoanelor care contribuie la înfăptuirea justiției. Ei trebuie să se prezinte neapărat în fața instanței de judecată ca să dea declarație în cadrul ședinței de judecată. Legea nu stabilește cert o anumită vârstă de la care persoana poate depune mărturii, fapt care ne permite să afirmăm că minorii de asemenea pot fi martori. Instanța va stabili în fiecare caz aparte dacă este posibilă audierea persoanelor minore sau cu deficiențe fizice sau mintale, iar legea reglementează o procedură deosebită a audierii lor.

În al doilea rând, legea stabilește cine nu poate fi audiat ca martor în judecată. Cele 5 categorii de persoane enumerate în art. 133 din Codul de procedură civilă formează așa-numitul cerc al *incompatibilităților pentru calitatea de martor*.

În al treilea rând, legislația procesuală, atât penală, cât și cea civilă, instituie imunitatea martorilor, adică dreptul de a refuza depunerea mărturiilor. Potrivit art. 134 din Codul de procedură civilă, sunt în drept să refuze a face depoziții în calitate de martor în judecată:

- soțul împotriva soției, soția împotriva soțului, inclusiv cei divorțați, copiii, inclusiv cei adoptați (înfiiați), împotriva părinților, părinții împotriva copiilor, inclusiv a celor adoptați (înfiiați);
- frații și surorile unul împotriva altuia, bunicii împotriva nepoților, nepoții împotriva bunicilor;
- logodnicii, concubinii unul împotriva altuia;
- persoane ale căror mărturii sunt de natură să afecteze, inclusiv prin prejudicierea morală și materială, soții, logodnicii, rudele menționate în lege sau să dezvăluie secrete profesionale sau comerciale, ori date pe care le-au cunoscut în exercițiul funcțiunii.

Aceste persoane pot refuza să facă depoziții, fără a suporta consecințe nefaste. Astfel, martorul trebuie să declare în scris despre motivația *refuzului de a depune mărturii*. Dacă nu motivează sau instanța consideră motivele nejustificate, atunci martorul va repara prejudiciile cauzate părții interesate de mărturia sa și va putea fi supus unei amenzi.

Dacă ați fost numit ca martor într-un proces, din respect față de actul de justiție ar trebui să veniți în fața instanței și să depuneți mărturie. Să nu credeți că instanța nu poate să vă oblige, dacă consideră că declarația pe care o puteți da clarifică situația litigioasă. Persoana citată în calitate de martor este obligată să se prezinte în fața instanței judecătorești la data și la ora stabilită și să depună mărturii veridice. Martorul citat care nu se poate prezenta în instanță din motive de sănătate, bătrânețe, invaliditate sau din alte motive pe care acestea le consideră întemeiate poate fi audiat de instanță la locul aflării sale.

Pentru depoziții false făcute cu bună știință, pentru refuzul sau eschivarea, contrar legii, de a face depoziții, martorul răspunde în conformitate cu legislația penală. Martorului care nu se prezintă în ședința de judecată din motive pe care instanța le consideră neîntemeiate i se aplică o amendă. Dacă nu se prezintă nici după cea de a doua citare, instanța are dreptul să dispună aducerea lui forțată în judecată și aplicarea unei amenzi repetate.

Martorul are dreptul la restituirea cheltuielilor suportate în legătură cu citarea sa în judecată și la o compensație pentru sustragere de la ocupațiile sale obișnuite, al cărei quantum se determină în modul stabilit de lege.

Fiecare martor înainte de a da declarație privitor la pricina ce se judecă este întrebăat cu privire la identitatea sa, precum și dacă este rudă sau afin cu una din părți și în ce grad, dacă se află în serviciul uneia din părți, dacă este în conflict cu vreuna din părți.

Fiecare martor este ascultat separat, cei neascultați neputând rămâne în sală pentru a nu fi influențați în depozițiile lor. Ascultarea martorilor se face în ordinea stabilită de judecător, ținând cont și de cererea părților. Audierea propriu-zisă a martorului constă într-o declarație orală prin care arată împrejurările pe care le cunoaște legat de obiectul litigiului, precum și în răspunsul la întrebările părții care l-a propus, ale părții adverse, ale instanței și, eventual, ale procurorului dacă acesta participă la proces. Martorul nu are voie să ci-

tească un răspuns scris de mai înainte, însă, cu încuviințarea judecătorului, poate folosi însemnări privitoare la cifre sau denumiri. Declarația martorului făcută oral se notează de către greșier după dictarea președintelui completului. Dacă ați făcut o asemenea declarație, nu uitați că trebuie să o semnați pe fiecare pagină și la sfârșit, după ce ați luat cunoștință de cuprins și ați fost de acord cu cele consemnate.

În final, vă recomandăm să aveți grijă să declarați potrivit cu împrejurările pe care le-ați cunoscut prin propriile simțuri întrucât instanța, dacă are bănuiele serioase că ați făcut o mărturie mincinoasă sau că ați fost mituit să faceți declarație într-un anume fel, vă va trimite în fața autorităților penale.

15.6.5. Ce sunt înscrisurile și cum pot fi folosite ca probe?

Se consideră că înscrisurile **sunt obiecte ale lumii materiale pe care cu ajutorul semnelor sunt imprimate informații relevante pentru cauza civilă**. Suportul material al înscrisului îl constituie orice obiect al lumii înconjurătoare, de orice volum, formă și calitate, capabil să păstreze semnele scrise. Modul de imprimare a semnelor pe suporturi (aplicarea unor mijloace chimice, cum ar fi cerneala, tușul, vopseaua sau aplicarea unor mijloace mecanice, cum ar fi cioplirea, arderea) trebuie să facă posibilă perceperea lor de către om pentru a le citi.

Înscrisurile care pot fi utilizate ca mijloace de probă în procesul civil sunt orice document, act, convenție, certificat, scrisoare personală, alt material expus în scris cu litere, cifre, semne grafice, precum și primit prin fax, poștă electronică ori prin alt mijloc de comunicare sau în alt mod ce permite citirea informației care se referă la circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei și care pot confirma veridicitatea lor. De asemenea, se consideră probă scrisă sentințele, hotărârile și alte acte judecătorești, procesele-verbale ale actelor procedurale, procesele-verbale ale ședințelor de judecată, anexele (scheme, proiecte, desene etc.) la procesele-verbale ale actelor procedurale.

Este important și nu trebuie să uitați să aveți asupra voastră, în ședință, originalul înscrisului pentru a se putea confrunța cu acesta copia certificată! Conform art. 138 din Codul de procedură civilă, înscrisul se depune instanței în original sau în copie autenticată în modul stabilit, indicându-se locul aflării originalului. Este obligatorie prezentarea înscrisului original atunci când:

- conform exigențelor actelor normative, circumstanțele trebuie confirmate doar prin documente în original;
- copiile de pe documentul prezentat au conținut contradictoriu;
- instanța consideră necesară prezentarea originalului.

15.6.6. Ce este expertiza judiciară?

Pentru a cunoaște veridic anumite aspecte ale realității, trebuie să posedăm cunoștințe speciale (de exemplu, din domeniul științei, artei, tehnicii, meșteșugurilor artisanale și din alte domenii). Întrucât judecătorul nu poate cunoaște totul, sunt ordonate expertize.

Expertiza judiciară este cercetarea și aprecierea de către experți pe baza cunoștințelor speciale a obiectelor prezentate de către instanță în scopul aflării informației importante pentru cauză, efectuată într-o anumită ordine stabilită de legea procesuală.

Practica a evidențiat următoarele categorii de expertize judiciare: medico-legală, psihiatrică, merceologică, tehnică, grafologică, în domeniul construcțiilor, artei, videofonoscopică, psihologică etc. Însă, nu expertiza este mijlocul de probațiune, ci **raportul** expertului întocmit în urma expertizei.

Expertiza poate fi ordonată la cererea unei părți sau a altui participant la proces, iar în cazurile prevăzute de lege, de către instanță.

Dacă considerați că pentru soluționarea litigiului trebuie consultat un expert care să-și exprime părerea sau să dea lămuriri, nu ezitați să propuneți aceasta prin cererea de chemare în judecată, referință sau, după caz, în prima zi de înfățișare.

Propunerea probei cu expertiză nu se poate face simplu, cerând aceasta. Trebuie să arătați împrejurările de fapt pe care doriți să le lămurască expertul, să precizați exact întrebările la care trebuie să răspundă acesta din urmă. Partea adversă își expune și ea punctul de vedere, iar instanța apreciază dacă se impune o asemenea expertiză, adoptând o încheiere în acest sens. Pe perioada efectuării expertizei judiciare, procesul se suspendă.

Dacă raportul de expertiză nu este suficient de clar sau este incomplet ori apar noi probleme referitor la circumstanțele examinate ulterior, poate fi numită o **expertiză suplimentară**. Expertiza suplimentară o poate efectua același expert sau altul. Însă, atunci când temeinicia sau veridicitatea raportului de expertiză este pusă la îndoială de către instanță ori când concluziile mai multor experți sunt contradictorii sau când au fost încălcate normele procesuale de efectuare a expertizei, instanța de judecată poate dispune o **expertiză repetată**. Expertiza repetată este efectuată de o comisie de experți. Experții care au efectuat expertiza anterioară nu pot participa la cea repetată, dar pot da explicații în legătură cu investigația întreprinsă.

15.6.7. Pot fi folosite înregistrările audio-video ca probe?

Codul de procedură civilă admite ca mijloace de probațiune înregistrările audio-video. Persoana care prezintă o înregistrare audio-video pe un suport electronic sau de altă natură ori solicită reclamarea unor astfel de înregistrări este obligată să indice persoana care a efectuat înregistrarea, timpul și condițiile înregistrării. Nu poate servi ca probă înregistrarea ascunsă, dacă nu este permisă prin lege.

Supporturile înregistrărilor se păstrează în instanță, însoțite de un registru special. Instanța ia măsuri pentru păstrarea lor intactă. După ce hotărârea judecătorească devine irevocabilă, suporturile înregistrărilor pot fi restituite persoanei care le-a prezentat.

15.7. CE TREBUIE SĂ CUNOAȘTEȚI DESPRE CĂILE DE ATAC?

Acest capitol conține informații cu privire la căile de atac pe care persoana le poate exercita în cazul în care nu este mulțumită de hotărârea primei instanțe, considerând-o ilegală sau neîntemeiată. Pe rând sunt prezentate căile de atac prevăzute de Codul de procedură civilă, atrăgând atenția la principalele aspecte pe care trebuie să le cunoască participantul la proces care planifică exercitarea unei căi de atac.

15.7.1. Cum pot fi exercitate căile de atac în cazul în care persoana nu este de acord cu hotărârea primei instanțe?

La înlăptuirea justiției, ca și în orice alt domeniu de activitate umană, oricând se pot comite erori. Astfel, erorile judiciare nu pot fi întotdeauna evitate. În condițiile în care considerați că o asemenea eroare s-a produs în privința dumneavoastră, nu sunteți mulțumit de hotărârea primei instanțe, considerând hotărârea ilegală sau neîntemeiată, trebuie să știți că legea garantează dreptul de a exercita căile de atac.

Prin urmare, legiuitorul a creat posibilitatea efectuării controlului judiciar, instituind diferite căi de atac, prin a căror exercitare se poate cere verificarea hotărârilor considerate neîntemeiate sau ilegale. Acest control judiciar se declanșează prin intermediul căilor de atac prevăzute de Codul de procedură civilă al Republicii Moldova:

1. apelul (art. 357-296 Cod de procedură civilă);
2. recursul împotriva încheierilor judecătorești (art. 423-428 Cod de procedură civilă);
3. recursul împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel (art. 429-445 Cod de procedură civilă);
4. revizuirea hotărârilor judecătorești revocabile (art. 446-453 Cod de procedură civilă).

15.7.2. Ce este apelul?

Apelul este calea de atac prin care persoana nemulțumită de hotărârea primei instanțe solicită Curții de Apel, în ordinea și condițiile prevăzute de lege, modificarea sau anularea (totală sau parțială) a acesteia.

15.7.3. Ce se poate contesta cu apel?

Obiectul apelului îl constituie hotărârile care încă nu au intrat în vigoare pronunțate de judecătorii, precum și de Judecătoria Comercială de Circumscripție, pentru care legea prevede o asemenea cale de atac. Când se exercită apelul, se contestă ca atare dispozitivul hotărârii, adică soluția dată de prima instanță, cu care nu este (total sau parțial) de acord apelantul.

Apelul declarat împotriva hotărârii se consideră declarat și împotriva încheierilor pe care le-a emis prima instanță, chiar dacă despre aceasta nu se menționează expres în cererea de apel.

15.7.4. Cine poate declara apel?

Legea acordă dreptul de a declara apel în primul rând participanților la proces: reclamantului (coreclamantilor), pârâtului (copârâtilor), intervenienților. Apelul poate fi declarat și de către reprezentant în interesul apelantului, cu condiția că acesta dispune de o atare împuternicire. De asemenea, apelul poate fi depus și de către martor, expert, specialist, interpret sau reprezentat, însă numai cu privire la modul cum a decis prima instanță să le compenseze cheltuielile de judecată.

Rețineți, persoana care declară apel este numită **apelant**, iar partea adversă se numește **intimat**, indiferent de faptul ce calitate au avut ei în prima instanță.

15.7.5. Care este instanța competentă să judece apelul?

Hotărârile pronunțate în prima instanță de către judecătorii se pot contesta cu apel la curțile de apel din a căror jurisdicție fac parte, iar hotărârile pronunțate de Judecătoria Comercială de circumscripție se atacă cu apel la Curtea de Apel Chișinău.

15.7.6. Care sunt temeiurile de declarare a apelului?

Codul de procedură civilă nu prevede o listă a temeiurilor pentru care poate fi declarat apelul. Din acest considerent, simpla nemulțumire a participantului la proces de hotărârea pronunțată de către prima instanță este suficientă pentru declararea acestei căi de atac. Însă, pentru a obține admiterea cererii de apel și casarea hotărârii, apelantul va trebui să demonstreze existența temeiurilor prevăzute în art. 386 din Codul de procedură civilă.

15.7.7. În ce termen se declară apelul?

Dreptul de a declara apel este limitat la un anumit termen. Astfel, termenul de declarare a apelului este de **30 de zile din data** pronunțării dispozitivului hotărârii, dacă legea nu prevede un alt termen.

Termenul de apel se întrerupe prin decesul participantului la proces care avea interes să facă apel sau prin decesul mandatarului căruia i se comunicase hotărârea. În astfel de cazuri, se face o nouă comunicare la locul deschiderii succesiunii, iar termenul de apel începe să curgă din nou din data comunicării hotărârii. Pentru moștenitorii incapabili și pentru cei limitați în capacitatea de exercițiu sau pentru cei dispăruți fără urmă, termenul curge din ziua în care se numește tutorele sau curatorul.

De reținut: atât în perioada de declarare a apelului, cât și în perioada de judecare a acestuia, hotărârea nu se consideră intrată în vigoare, respectiv, nu poate fi cerută executarea silită a acesteia!

15.7.8. Ce trebuie să cuprindă cererea de apel și unde se depune?

Conform art. 365 din Codul de procedură civilă, în cererea de apel se indică:

- instanța căreia îi este adresat apelul;
- numele sau denumirea, domiciliul sau sediul apelantului, calitatea lui procedurală;
- date despre hotărârea atacată, instanța care a emis-o, completul de judecată, data emiterii;
- motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază apelul;
- probele invocate în susținerea apelului;

- solicitarea apelantului;
- numele și domiciliul martorilor, dacă se cere a fi citați în apel;
- documentele ce se anexează;
- alte date ce țin de examinarea apelului.

Motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază apelul, precum și probele invocate în susținerea apelului pot fi incluse într-o cerere de apel suplimentară depusă după data întocmirii hotărârii integrale.

Cererea de apel se semnează de apelant sau de reprezentantul său. În ultimul caz, la cerere se anexează documentul, legalizat în modul stabilit, care certifică împuternicirile reprezentantului, dacă în dosar lipsește o astfel de împuternicire. La cererea de apel se anexează dovada de plată a taxei de stat, dacă apelul se impune cu taxă. Taxa de stat pentru depunerea apelului constituie 75% din suma achitată la depunerea cererii de chemare în judecată în prima instanță.

De reținut: deși cererea de apel va fi judecată de una din curțile de apel, aceasta trebuie să fie depusă la cancelaria judecătoriei a cărei hotărâre se atacă. Ulterior, întreg dosarul va fi transmis curții de apel.

15.7.9. Care este procedura de judecare a apelului?

Judecarea cauzei civile în ordine de apel are loc conform regulilor generale de judecare a pricinilor civile în primă instanță.

Instanța de apel este obligată să verifice temeinicia și legalitatea hotărârii contestate, dând o nouă apreciere probelor din dosar. Este important să cunoașteți că aveți dreptul să prezentați la judecarea cauzei în apel noi probe, chiar dacă ele nu au fost examinate în prima instanță. Însă, în apel nu se poate schimba calitatea procesuală a părților, temeiul sau obiectul acțiunii și nici nu pot fi înaintate noi pretenții. Se pot cere însă dobânzi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri apărute după emiterea hotărârii în primă instanță, se poate solicita o compensație legală.

După încheierea dezbaterilor judiciare, se pronunță decizia instanței de apel. Din acel moment hotărârea devine definitivă, adică intră în vigoare și poate fi executată silit, însă mai poate fi contestată cu recurs.

15.7.10. Ce este recursul împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?

Deciziile instanțelor de apel, adoptate în urma examinării cererilor de apel depuse împotriva hotărârilor primei instanțe, trebuie să fie legale și întemeiate. Pentru a preveni sau, după caz, a repara eventualele erori judiciare comise de Curțile de Apel, Codul de procedură civilă mai prevede o cale de atac, garantând dreptul persoanei nemulțumite de decizia luată după examinarea cauzei în ordine de apel să o conteste cu recurs. Și hotărârile pronunțate de curțile de apel în procedura de insolvență pot fi atacate cu recurs.

15.7.11. Ce se poate contesta cu recursul împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?

Obiectul recursului împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel reiese din însăși denumirea acestei căi de atac, constituind deciziile curților de apel pronunțate în calitate de instanță de apel, pe care participanții la proces le consideră ilegale, cât și hotărârile pronunțate de curțile de apel în procedura de insolvență. După examinarea apelului, adoptând decizia, instanța de apel își asumă în continuare responsabilitatea față de soluția pronunțată, ținând mai departe locul hotărârii primei instanțe. Iată de ce, atunci când nu veți fi satisfăcut de această soluție, nu veți contesta cu recurs hotărârea primei instanțe, ci decizia instanței de apel.

Încheierile date în apel pot fi atacate cu recurs numai o dată cu decizia, cu excepția cazurilor când, potrivit legii, pot fi atacate separat cu recurs și când încheierea face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului.

De reținut: hotărârile primei instanțe (judecătorie) care nu au fost contestate cu apel (la Curtea de Apel) nu pot fi contestate cu recurs!

15.7.12. Care sunt temeiurile de declarare a recursului împotriva actelor de dispoziție ale curților de apel?

Spre deosebire de apel, recursul împotriva deciziilor instanței de apel poate fi declarat numai pentru temeiurile expres și limitativ prevăzute în art. 423 din Codul de procedură civilă. Indicarea și motivarea temeiului invocat este o cerință obligatorie pentru recurent.

15.7.13. Cine poate declara recursul?

Persoanele în drept să declare un asemenea recurs sunt:

- părțile și alți participanți la proces;
- martorul, expertul, specialistul, interpretul și reprezentantul, cu privire la compensarea cheltuielilor de judecată ce li se cuvine.

Rețineți: persoana care declară recurs este numită *recurent*, iar partea adversă se numește *intimat*, indiferent de calitatea pe care au avut-o ei în prima instanță.

15.7.14. Care este instanța competentă să judece recursul?

Examinarea recursului împotriva actelor de dispoziției ale curților de apel ține în exclusivitate de competența Curții Supreme de Justiție. Asupra admisibilității recursului decide un complet din 3 judecători. Recursul considerat admisibil se examinează într-un complet din 5 judecători de la Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție.

15.7.15. În ce termen se declară recursul?

Recursul se declară în termen de 2 luni din data comunicării hotărârii sau a deciziei integrale. Termenul de 2 luni este termen de decădere și nu poate fi restabilit.

15.7.16. Ce trebuie să cuprindă cererea de recurs și unde o puteți depune?

Cererea de recurs trebuie să fie dactilografiată și trebuie să cuprindă: denumirea instanței la care se depune recursul; numele, denumirea, calitatea procesuală a recurentului sau a persoanei ale cărei interese le reprezintă, adresa lor; numele sau denumirea, adresa intimatului; data pronunțării deciziei atacate cu recurs; denumirea instanței care a emis decizia în apel, data pronunțării și dispozitivul deciziei, argumentele admiterii sau respingerii apelului; esența și temeiurile recursului, argumentul ilegalității deciziei atacate, solicitările recurentului, propunerile respective; data declarării recursului și semnătura recurentului.

La cererea de recurs trebuie să se anexeze dovada de plată a taxei de stat, dacă cererea de recurs se impune cu taxă. În cazul în care recursul este declarat prin reprezentant, la cererea de recurs se anexează și documentul, legalizat în modul stabilit, care atestă împuternicirile acestuia, dacă în dosar lipsește o astfel de împuternicire.

De reținut: cererea de recurs se depune la serviciul greșă al Curții Supreme de Justiție, însoțită de atâtea copii câți participanți la proces sunt, cu achitarea obligatorie a taxei de stat.

15.7.17. Care este procedura de judecare a recursului?

Recursul se examinează fără înștiințarea participanților la proces. Completul din 5 judecători decide asupra oportunității invitării participanților sau a reprezentanților acestora pentru a se pronunța cu privire la problemele de legalitate invocate în cererea de recurs. Examinând cererea de recurs, instanța verifică, pe baza actelor din dosar, în limitele motivelor invocate în cerere, legalitatea deciziei atacate, fără a administra probe noi. În final, se adoptă o decizie, care nu mai poate fi contestată cu vreo altă cale de atac.

De reținut: recurentului nu i se poate crea în propria cale de atac o situație mai dificilă decât cea din hotărârea contestată cu recurs, cu excepția cazurilor când își dă acordul sau când recursul a fost declarat și de alți participanți la proces!

15.7.18. În ce constă revizuirea unei hotărâri judecătorești definitive?

În mod normal, după parcurgerea tuturor căilor de atac sau prin neexercitarea acestora în termenul prevăzut de lege, hotărârea judecătorească devine definitivă și irevocabilă, nemaiputând fi contestată în vreo instanță națională. Însă, există situații în care pot fi descoperite unele circumstanțe, care dacă ar fi fost cunoscute la data judecării, s-ar fi putut pronunța o altă soluție.

15.7.19. Care sunt temeiurile de revizuire a unei hotărâri judecătorești intrate în vigoare?

Revizuirea se declară în cazul în care:

1. s-a constatat, prin sentință penală irevocabilă, comiterea unei infracțiuni în legătură cu pricina care se judecă;
2. au devenit cunoscute unele circumstanțe sau fapte esențiale ale pricinii care nu au fost și nu au putut fi cunoscute revizuientului dacă acesta dovedește că a întreprins toate măsurile pentru a afla circumstanțele și faptele esențiale în timpul judecării anterioare a pricinii;
3. instanța a emis o hotărâre cu privire la drepturile persoanelor care nu au fost implicate în proces;
4. s-a anulat ori s-a modificat hotărârea, sentința sau decizia instanței judecătorești care au servit drept temei pentru emiterea hotărârii sau deciziei a căror revizuire se cere; a fost aplicată o lege declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională și la judecarea cauzei a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, iar instanța de judecată sau Curtea Supremă de Justiție a respins cererea privind sesizarea Curții Constituționale sau din hotărârea Curții Constituționale rezultă că prin aceasta s-a încălcat un drept garantat de Constituție sau de tratatele internaționale în domeniul drepturilor omului; Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Guvernul Republicii Moldova a inițiat o procedură de reglementare pe cale amiabilă într-o cauză pendinte împotriva Republicii Moldova;
5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat, printr-o hotărâre, fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație, o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin anularea hotărârii pronunțate de o instanță de judecată națională.

15.7.20. Cine poate cere revizuirea unei hotărâri judecătorești definitive?

Sunt în drept să depună cerere de revizuire:

- părțile și alți participanți la proces;
- persoanele care nu au participat la proces, dar care sunt lezate în drepturi prin hotărârea, încheierea sau decizia judecătorească;
- agentul guvernamental, în cazurile prevăzute de lege.

15.7.21. Care este termenul de depunere a cererii de revizuire?

Potrivit art. 450 din Codul de procedură civilă, termenul de depunere a cererii de revizuire este de 3 luni, care începe să curgă diferit, în funcție de temeiul invocat pentru revizuire.

De exemplu, în cazul în care temei de revizuire servește faptul că, prin sentință penală irevocabilă, au fost declarate mincinoase depozițiile martorului sau fals raportul de expertiză, termenul de 3 luni va începe să curgă din ziua în care a devenit irevocabilă sentința penală.

15.7.22. Care este instanța competentă să examineze cererea de revizuire?

Cererea de revizuire împotriva unei hotărâri rămase irevocabilă prin neatacare se va depune la instanța care s-a pronunțat asupra fondului. În cazul în care hotărârea, fiind supusă căilor de atac (apel sau recurs), a fost menținută, modificată sau casată, emițându-se o nouă hotărâre, cererea de revizuire se va depune la instanța care s-a pronunțat ultima.

Cererea de revizuire se depune în scris, indicându-se în mod obligatoriu temeiurile revizuirii și anexându-se probele ce le confirmă. Nu se admite depunerea repetată a cererii de revizuire în aceleași temeiuri.

Instanța examinează cererea de revizuire în ședință publică în conformitate cu normele de examinare a cererii de chemare în judecată. Participanților la proces li se comunică locul, data și ora ședinței. Neprezentarea lor însă nu împiedică examinarea cererii de revizuire. La examinarea cererii părțile sunt în drept să se refere numai la dovedirea faptelor care stau la baza cererii de revizuire.

15.7.23. Ce se întâmplă dacă cererea de revizuire este admisă?

După ce examinează cererea de revizuire, instanța poate adopta una din următoarele soluții: fie respinge cererea de revizuire ca fiind inadmisibilă, fie o admite. În ambele cazuri se adoptă o încheiere. În cazul în care cererea de revizuire este admisă, prin aceeași încheiere instanța anulează hotărârea supusă revizuirii și dispune trimiterea cauzei la o nouă judecare în prima instanță, în instanța de apel sau recurs, după caz, astfel având loc o nouă judecată care se va finaliza cu adoptarea unei noi hotărâri.

15.8. CE TREBUIE SĂ ȘTIȚI REFERITOR LA EXECUTAREA SILITĂ A HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI?

În mod normal, o hotărâre judecătorească urmează a fi executată benevol, pornind de la caracterul obligatoriu al acesteia. Însă, deseori se întâmplă că persoana care a pierdut procesul nu dorește să se conformeze celor prescrise în hotărâre, fiind necesară intervenția statului pentru a o obliga la executarea acesteia, pentru că altfel drepturile celui care a avut câștig de cauză nu vor fi apărate în modul corespunzător. În acest sens este instituită o procedură aparte, numită procedura de executare silită.

Prezentul capitol conține o informație succintă cu privire la această procedură, care va ajuta persoana să înțeleagă esența acesteia, cine și cum o realizează, precum și despre cheltuielile pe care le-ar putea suporta în legătură cu executarea silită a unei hotărâri judecătorești.

15.8.1. În ce constă executarea silită?

Procedura de executare are sarcina de a apăra și a realiza drepturile și libertățile persoanelor prin executarea silită a hotărârilor și încheierilor judecătorești, atunci când ele nu sunt executate de bunăvoie. Executarea silită constă în forțarea de către organele de executare a celui obligat printr-o hotărâre judecătorească să-și îndeplinească prestația față de persoana îndreptățită.

În cadrul procedurii de executare silită, persoana în favoarea căreia este emis actul executoriu este numită **creditor**, iar cea de la care se urmărește executarea se numește **debitor**.

Principalele acte normative care reglementează procedura de executare silită sunt:

- 1) Codul de executare, adoptat prin Legea nr. 443-XV din 24.12.2004⁸¹⁶;
- 2) Legea nr. 113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești⁸¹⁷.

15.8.2. Cine efectuează executarea silită?

Executorul judecătoresc este unica persoană autorizată să efectueze executarea silită a documentelor executorii. Executorul judecătoresc poate întreprinde acțiuni de executare silită doar în circumscripția camerei teritoriale a executorilor judecătorești în care biroul său își are sediul.

Executorii judecătorești activează în baza *Legii privind executorii judecătorești*.

De reținut: efectuarea actelor de executare silită de către alte persoane decât executorii judecătorești nu se admite!

⁸¹⁶ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-35 din 03.03.2005.

⁸¹⁷ Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-128/406 din 23.07.2010.

15.8.3. Ce trebuie să faceți pentru a iniția procedura de executare silită?

Temei pentru intentarea procedurii de executare silită va servi cererea depusă de către creditor la un executor judecătoresc. La cerere se anexează obligatoriu documentul executoriu executoriu, în original. Documentele executorii sunt enumerate expres în art. 11 al Codului de executare. Cel mai des întâlnit document executoriu este titlul executoriu.

Titlul executoriu este un document oficial care se eliberează în baza hotărârii judecătorești de către prima instanță la cererea creditorului, după rămânerea definitivă a hotărârii. Titlul executoriu poate fi prezentat spre executare în decurs de **3 ani** de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești în al cărei temei a fost emis, dacă legea nu prevede altfel. În caz de depunere a cererii de executare silită după expirarea acestui termen, se va refuza în intentarea procedurii. Dacă are loc restituirea documentului executoriu care nu a fost executat sau a fost executat parțial, noul termen pentru prezentarea documentului executoriu se calculează din ziua în care documentul a fost restituit creditorului.

15.8.4. În ce constau cheltuielile de executare?

Cheltuielile de executare se compun din taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc, spezele procedurii de executare și onorariul executorului judecătoresc.

Taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc sunt plățile căror mărime este stabilită de Guvern, pe care creditorul sau partea care solicită efectuarea acestor acțiuni le va achita pentru toate acțiunile efectuate de executorul judecătoresc din oficiu sau la cererea părților în procedura de executare.

Spezele procedurii de executare, a căror mod de determinare a mărimii este stabilit de Guvern, se constituie din cheltuielile pentru:

- a) transportul, păstrarea și vânzarea bunurilor debitorului;
- b) deschiderea forțată și închiderea încăperilor, strămutarea sau înlăturarea îngrădirilor;
- c) remunerarea specialiștilor, experților, martorilor asistenți și altor persoane antrenate în procesul de executare, în conformitate cu legea;
- d) deplasările executorului judecătoresc efectuate în cadrul procedurii de executare;
- e) căutarea debitorului și a bunurilor lui;
- f) transferul (expedierea) sumelor încasate;
- g) transmiterea sau înmânarea încheierilor, înștiințărilor, telegramelor etc.;
- h) asigurarea aducerii forțate a debitorului;
- i) organizarea și desfășurarea licitației;
- j) plățile bancare pentru transferul și convertirea mijloacelor bănești;
- k) eliberarea copiilor și duplicatelor de pe actele procedurale;
- l) comunicarea actelor executorului judecătoresc.

Nu sunt considerate cheltuieli de executare cheltuielile suportate de părțile în procedura de executare pentru asistență juridică.

Spezele procedurii de executare pot fi plătite fie prin intermediul biroului executorului judecătoresc, fie nemijlocit furnizorilor de servicii.

Taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc și spezele procedurii de executare vor fi achitate în avans de către creditor sau de persoana care solicită efectuarea acestor acte, conform borderoului întocmit de executorul judecătoresc, în cel mult 3 zile de la data comunicării sau pe măsura identificării necesității cheltuielilor de executare. Sumele pot fi plătite atât prin virament la contul executorului judecătoresc, cât și direct în numerar.

De obligația achitării în avans a taxelor pentru efectuarea din oficiu a actelor executorului judecătoresc sunt scutiți creditorii conform documentelor privind:

- a) încasarea pensiei de întreținere;
- b) încasarea sumelor bănești pentru reparația prejudiciilor cauzate prin vătămarea integrității corporale, prin o altă vătămare a sănătății sau prin deces, dacă reparația se efectuează sub formă de prestații bănești periodice;
- c) restabilirea la locul de muncă;
- d) încasarea indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale prevăzute de lege;
- e) încasarea sumelor în beneficiul statului și confiscările.

Onorariul executorului judecătoresc este încasat de la debitor, dacă legea nu prevede altfel, în temeiul unei încheieri emise de executorul judecătoresc, în toate cazurile de stingere, totală sau parțială, a obligației stabilite în documentul executoriu sau de încetare a procedurii de executare. Pentru documentele executorii cu caracter pecuniar, onorariul executorului judecătoresc va fi calculat în cotă procentuală din suma datoriei stinse.

15.8.5. Cine achită cheltuielile de executare silită?

După identificarea actelor de executare și a cheltuielilor necesare pentru efectuarea lor, creditorul este obligat, în termen de până la 7 zile de la înștiințare, să achite în avans cheltuielile menționate și este în drept să pretindă restituirea lor ulterioară din contul debitorului.

În cazul în care creditorul nu avansează cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare în termenul indicat, executorul judecătoresc dispune, prin încheiere motivată, amânarea executării, fapt despre care informează imediat creditorul. Dacă, în termen de 3 luni de la data emiterii înștiințării despre obligația avansării cheltuielilor de executare, creditorul nu va avansa cheltuielile, documentul executoriu se remite acestuia fără a fi executat.

15.8.6. În ce constă procedura de executare silită?

În termen de 3 zile după primirea documentului executoriu, executorul judecătoresc emite o încheiere cu privire la intentarea procedurii de executare, pe care o expediază părților în procedura de executare în cel mult 3 zile de la emitere, și propune debitorului de a executa documentul executoriu în termen de **15 zile**, fără să întreprindă acțiuni de punere în executare a documentului executoriu. La încheierea cu privire la intentarea procedurii de executare va fi anexat borderoul de calcul al cheltuielilor de executare legate de plata taxei de intentare și de arhivare a dosarului de executare.

În termenul stabilit de executorul judecătoresc în încheierea de intentare a procedurii de executare, părțile sunt obligate să se prezinte în fața executorului judecătoresc pentru a li se comunica drepturile și obligațiile lor, inclusiv posibilitatea de conciliere sau, după caz, de determinare a modalității de executare și/sau a consecutivității de urmărire a bunurilor debitorului.

În cazul în care părțile sau una dintre părți nu se prezintă ori concilierea nu finalizează cu încheierea unei tranzacții, executorul judecătoresc consemnează faptul într-un proces-verbal și continuă urmărirea patrimoniului debitorului.

Executarea silită, adică urmărirea patrimoniului debitorului, se efectuează prin:

- a) urmărirea mijloacelor bănești (inclusiv în valută străină) în numerar ale debitorului;
- b) urmărirea mijloacelor bănești (inclusiv în valută străină) de pe conturile bancare ale debitorului;
- c) urmărirea bunurilor debitorului prin aplicarea sechestrului pe bunuri și prin vânzarea sau administrarea lor silită;

- d) urmărirea salariului, pensiei, bursei și altor venituri ale debitorului;
- e) urmărirea mijloacelor bănești (inclusiv în valută străină) și bunurilor debitorului care se află la terți;
- f) ridicarea de la debitor și predarea către creditor a obiectelor indicate în documentul executoriu;
- g) alte măsuri prevăzute de lege.

15.8.7. Care sunt măsurile de asigurare a executării silite?

În scopul asigurării executării documentului executoriu, odată cu intentarea procedurii de executare, executorul judecătoresc este în drept:

- a) să aplice sechestru pe mijloacele bănești sau pe bunurile debitorului;
- b) să interzică debitorului de a săvârși anumite acte;
- c) să interzică altor persoane de a transmite debitorului bunuri sau de a îndeplini față de el alte obligații.

Încheierea privind asigurarea executării documentului executoriu poate fi contestată în instanță de judecată. În cadrul examinării cererii de contestare a aplicării măsurilor de asigurare, instanța de judecată nu poate dispune suspendarea executării încheierii prin care acestea au fost aplicate. Sistarea executării încheierilor de aplicare a măsurilor de asigurare a executării, în cazul anulării acestora de către instanță, se admite doar în temeiul încheierii executorului judecătoresc.

Ridicarea măsurilor de asigurare se dispune prin încheiere a executorului judecătoresc, din oficiu, în cazul în care debitorul achită datoria și restituie cheltuielile de executare!

15.8.8. Care sunt bunurile debitorului care nu pot fi urmărite?

Nu pot fi urmărite în cadrul executării silite:

- 1) bunurile strict necesare uzului personal sau casnic al debitorului persoană fizică și al membrilor lui de familie:
  - a) îmbrăcămintea, pentru fiecare persoană: un palton de iarnă și unul de toamnă, un costum de iarnă și unul de vară (pentru bărbați), două rochii sau două costume de vară și două de iarnă (pentru femei), o pălărie și o căciulă de iarnă, două broboade de vară și două de iarnă (pentru femei), altă îmbrăcămintă întrebuințată timp îndelungat și care nu are valoare;
  - b) încălțăminte, lenjeria de corp și de pat, cu excepția obiectelor confecționate din materiale prețioase, precum și a obiectelor care au valoare artistică;
  - c) toate bunurile copiilor;
  - d) mobila: câte un pat și un scaun pentru fiecare persoană, o masă, un dulap pentru familie;
  - e) icoanele și portretele de familie, verighetele;
  - f) ordinele, medaliile, alte semne distinctive cu care a fost decorat debitorul sau membrii lui de familie;
  - g) obiectele (inclusiv manualele și cărțile) necesare debitorului pentru a-și continua exercitarea profesiei;
  - h) mijloacele de transport speciale pentru persoanele cu dizabilități, obiectele necesare persoanelor cu dizabilități și bolnavilor, destinate îngrijirii lor;
  - i) produsele alimentare în cantități necesare pentru hrana debitorului și a membrilor lui de familie pe 3 luni;
  - j) combustibilul necesar în prepararea bucatelor și încălzirea locuinței familiei în perioada rece a anului;
- 2) semințele de culturi agricole pentru însămânțare și sădire;
- 3) nutrețul pentru vitele care nu au fost urmărite, necesar până la strânsul nutrețurilor noi sau până la scoaterea vitelor la pășunat, după caz;
- 4) produsele agricole perisabile, conform unei liste aprobate de Guvern;

- 5) bunurile din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale;
- 6) alte bunuri care, conform legii, nu pot fi urmărite.

COMPARTIMENTUL XVI. DREPTUL PENAL ȘI PROCEDURA PENALĂ

Glosar penal și procedura penală

Acuzat – persoană învinuită de săvârșirea unei infracțiuni și în privința faptei, de care este învinuit, este pornit proces penal și urmărire penală sau a cărei cauză penală este judecată. În funcție de etapă, poate fi numită bănuit (art. 63 Cpp), învinuit (art. 65 Cpp), inculpat (art. 65 Cpp) sau condamnat (art. 65 Cpp).

Apărare legitimă (sau legitimă apărare) – comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, dar pentru care persoana nu este trasă la răspundere deoarece respinge un atac împotriva sa sau a altei persoane ori împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat sau interesul public. Condițiile legale pentru care fapta să fie considerată legitimă apărare sunt expres prevăzute de Codul penal în art. 36.

Căință sinceră – manifestarea uni păreri de rău pentru fapta comisă. Se ia în considerare la stabilirea pedepsei ca fiind o circumstanță care atenuează pedeapsa și la aplicarea liberării de răspundere penală.

Căința activă – persoana care pentru prima oară a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală dacă ea, după săvârșirea infracțiunii, s-a autodenunțat de bună voie, a contribuit activ la descoperirea acesteia, a compensat valoarea daunei materiale cauzate sau, în alt mod, a reparat prejudiciul pricinuit de infracțiune.

Infracțiunea – este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de Codul penal al RM în art. 14, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală.

Iresponsabilitate – stare psihică a persoanei care o împiedică să-și dea seama de faptele sale sau să le dirijeze. Drept urmare, persoana nu poate fi trasă la răspundere penală sau contravențională (art. 23 și art.23¹ Cp).

Măsuri preventive – mijloace de constrângere (arestarea, obligarea de a nu părăsi localitatea etc. – art. 175 Cpp) menite să împiedice acuzatul să săvârșească acțiuni care ar împiedica desfășurarea procesului penal și urmăririi penale.

Reținere – privarea de libertate pe o perioadă scurtă de timp (maxim 72 de ore – art. 165 Cpp).

Urmărirea penală – este o activitate desfășurată în cauzele penale, în cadrul procesului penal, care are drept scop colectarea de probe pentru a descoperi infracțiunea (cine este vinovatul, în ce circumstanțe s-a săvârșit infracțiunea etc.).

Victimă – persoana care a avut de suferit în urma unei infracțiuni un prejudiciu moral, fizic sau material.

Acest compartiment explică ce este infracțiunea, care sunt pedepsele pe care un infractor le riscă și cum judecătorul stabilește pedeapsa pentru o infracțiune concretă. La fel, conține o descriere a cazurilor când o faptă calificată drept infracțiune nu este pedepsită de legea penală și circumstanțele care pot determina recalificarea faptei comise într-o contravenție administrativă⁸¹⁸ sau la împăcarea persoanelor⁸¹⁹ care poate conduce, în condițiile legii, la evitarea unei condamnări penale.

Compartimentul include și informații despre mecanismul de investigație (urmărirea penală) și judecarea unei infracțiuni, prezentând cercul de persoane implicate în această activitate, drepturile și obligațiile acestora, măsurile de constrângere (de ex., aducerea silită, reținerea, arestul preventiv sau măsurile preventive neprivative de libertate) care le pot fi aplicate, precum și despre etapele prin care această investigare trece.

⁸¹⁸ Vezi art. 284 alin. 2, p. 2 Cpp al RM.

⁸¹⁹ Vezi art. 285 alin. 2, p. 1 Cpp al RM.

Tot aici sunt incluse sfaturi practice despre reducerea riscului de a deveni victima unei infracțiuni, despre drepturile unor persoane implicate în procesul penal și pașii concreți de întreprins pentru apărarea acestor drepturi.

16.1. INFRAȚIUNEA

Acest capitol oferă definiția faptelor care sunt considerate infracțiuni, descrie elementele componente ale infracțiunii, conține reguli pentru a aprecia dacă o persoană poate fi trasă la răspundere penală într-un caz anume și pentru a identifica dacă într-un caz concret o persoană ar putea invoca anumite fapte care ar scuti-o de răspunderea penală. La fel, capitolul inserează unele noțiuni de bază din dreptul penal care pot avea importanță în viața practică, cum ar fi antecedentele penale, posibilitatea renunțării de bună voie de la săvârșirea unei infracțiuni etc.

16.1.1. Ce este dreptul penal?

Dreptul penal este o ramură a dreptului care are menirea de a proteja cele mai importante valori sociale de la atentate (fapte) ce prezintă un pericol social sporit (caracter prejudiciabil/dăunător societății). Aceasta se realizează prin stabilirea, de către parlament în Codul penal, al aceluși cerc de fapte care sunt considerate infracțiuni și a pedepselor pentru ele.

Dreptul penal conține o totalitate de reguli orientate spre interzicerea săvârșirii infracțiunilor și aplicarea pedepselor pentru persoanele care le săvârșesc.

Inițial, când nu exista dreptul penal, nu exista nici noțiunea de pedeapsă și infracțiune. Se stabilise regula că fiecare încălcare era pedepsită de partea vătămată cum dorea ea, adică se aplica răzbunarea. Astfel, spre exemplu, hoțul prins la locul infracțiunii putea fi bătut și chiar ucis. În istorie pedeapsa identică cu fapta infracțională, aplicată făptuitorului, a mai fost numită *Legea talionului* sau renumita expresie „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”.

Dar realizarea haotică a justiției punea în pericol existența statului. Astfel, statul a început să facă ordine în acest domeniu prin crearea unor reguli de drept penal.

Astăzi aproape toate regulile ce țin de dreptul penal sunt grupate în Codul penal. Codul penal este compus din două părți distincte: partea generală și partea specială.

Dacă se analizează partea generală a Codului penal, se poate afla ce este infracțiunea, cine poartă răspundere pentru săvârșirea ei, când această răspundere poate să survină. Tot aici sunt indicate pedepsele ce pot fi aplicate pentru săvârșirea infracțiunii, cum se determină aceste pedepse și multe alte lucruri importante, precum ar fi legitima apărare, coparticiparea etc.

În partea specială sunt indicate acele fapte (acțiuni sau inacțiuni) concrete care sunt considerate infracțiuni și care pedepse din cele indicate în partea generală pot fi aplicate pentru o infracțiune sau alta. De exemplu, aici este indicat ce este furtul, care faptă se consideră huliganism etc. Așadar, partea specială constă din infracțiunile grupate în anumite compartimente.

16.1.2. Ce este o infracțiune?

Infracțiunea este un comportament prevăzut și pedepsit de legea penală (Codul penal). Drept infracțiuni sunt recunoscute acele fapte ce prezintă un pericol (caracter prejudiciabil, care aduce o daună) social sporit și generează prejudiciu societății. Astfel, conform art. 14 din Codul penal, infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală. Existența faptei prejudiciabile este obligatorie pentru a se putea spune că a fost comisă o infracțiune. O persoană nu poate fi pedepsită pentru gândurile, intențiile, dorințele sale dacă acestea nu s-au materializat în vreun fel (a se vedea și subcapitolele despre elementele infracțiunii și etapele infracțiunii).

Fapta social periculoasă (prejudiciabilă) este considerată infracțiune numai în cazul în care este prevăzută de Codul penal (Cp), legea ce descrie faptele considerate infracțiuni și pedepsele pentru ele. Oricât de periculoasă ar fi fapta, dacă aceasta nu este definită și introdusă în Codul penal, în modul corespunzător, nu

poate fi recunoscută ca infracțiune. Dacă apar anumite fapte social periculoase (dăunătoare, prejudiciabile) neprevăzute de lege (cum ar fi, mai recent, unele infracțiuni din domeniul tehnologiilor informaționale), atunci parlamentul trebuie să opereze modificări în Codul penal pentru ca aceste fapte să fie considerate infracțiuni și în sensul legii penale.

Nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși formal, conține elementele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni. De exemplu, furtul este o infracțiune prevăzută de art. 186 al Cp. Nu va constitui însă furt sustragerea câtorva mere din livada vecinului, deoarece este o faptă neînsemnată din punctul de vedere al legii penale și nu prezintă pericol social (prejudiciu) care să merite a fi sancționat penal.

Legea clasifică infracțiunile în cinci categorii:

- infracțiuni ușoare sunt faptele pentru care pedeapsa maximă este până la 2 ani privațiune de libertate, inclusiv;
- infracțiuni mai puțin grave sunt faptele pentru care pedeapsa maximă este până la 5 ani privațiune de libertate, inclusiv;
- infracțiuni grave sunt faptele pentru care pedeapsa maximă este până la 12 ani privațiune de libertate, inclusiv; infracțiuni deosebit de grave sunt faptele comise cu intenție pentru care pedeapsa depășește termenul de 12 ani privațiune de libertate;
- infracțiuni excepțional de grave sunt faptele comise cu intenție, pentru care se prevede pedeapsa detențiune pe viață.

Clasificarea infracțiunilor are un rol important la un șir de chestiuni ce țin de procesul penal, răspunderea penală, stabilirea și executarea pedepsei. De exemplu, de regulă nu pot fi arestate preventiv persoanele care au săvârșit infracțiuni ușoare.

16.1.3. Persoanele care pot fi acuzate de comiterea unei infracțiuni

La răspunderea penală pentru comiterea infracțiunilor pot fi trase atât persoane fizice, cât și persoane juridice. În dreptul penal aceste persoane sunt numite subiecți ai infracțiunii. O persoană fizică este considerată subiect al infracțiunii în cazul în care întrunește anumite caracteristici:

- este responsabilă (este în deplinătatea facultăților mintale. Lipsa facultăților mintale sau iresponsabilitatea este constatată doar de către experți și confirmată prin hotărâre judecătorească);
- are o anumită vârstă împlinită.

În lipsa acestor condiții, nu există subiectul infracțiunii și, deci, nu există nici infracțiunea.

Responsabilitatea presupune că persoana are capacitatea să înțeleagă caracterul faptelor sale și să-și controleze comportamentul. În caz contrar, de exemplu, în cazul unor boli psihice, persoana este declarată iresponsabilă. Acestor persoane instanța de judecată le poate impune un tratament medical, chiar în condițiile izolării de societate, însă ele nu pot fi trase la răspundere penală.

Nu se consideră iresponsabilă persoana care nu-și dă seama de caracterul faptei sale sau nu-și poate controla comportamentul din cauza stării de ebrietate.

Legea la fel stabilește o anumită vârstă, de 16 ani, pentru care intervine răspunderea penală. În cazul unor infracțiuni, care de obicei au un pericol social sporit, această vârstă este stabilită de la 14 ani. Dacă un copil care nu a împlinit 16 ani (iar după caz - 14 ani) săvârșește o faptă care în mod obișnuit se consideră infracțiune, el, ca și în cazul unei persoane iresponsabile, nu este pedepsit penal, însă îi pot fi aplicate măsuri educative, cum ar fi plasarea într-o instituție educativă, transmiterea sub supravegherea părinților. Există excepția de la vârsta subiectului infracțiunii prevăzută de art. 208 Cp – atragerea minorilor la activitatea criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor, precum și determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale (cerșetorie, jocuri de noroc, desfrâu etc.), săvârșite de o persoană care a atins vârsta de 18 ani, unde legea stabilește pragul de 18 ani.

Persoana juridică (firma, compania) poate să poarte răspundere penală pentru încălcarea anumitor interdicții în desfășurarea activității, pentru încălcarea anumitor reguli ecologice, fiscale etc. sau dacă o faptă ilegală a fost săvârșită în interesul acestei persoane juridice sau a fost aprobată de cel care o conduce.

16.1.4. Rolurile în comiterea unei infracțiuni

Infracțiunea poate fi comisă atât de o persoană, cât și de mai multe. Cei care săvârșesc o infracțiune în comun se numesc participanți, iar infracțiunea se consideră săvârșită în participație.

Rolul pe care îl are o persoană în comiterea infracțiunii poate fi același ca și al celorlalte persoane sau poate fi diferit, în funcție de acțiunile pe care le-a săvârșit. Participația poate fi simplă, în cazul în care toți participanții la infracțiune comit aceleași acțiuni (de exemplu, toți fură ceva dintr-un depozit) și sunt numiți coautori. Participația poate fi complexă atunci când diferite persoane au diferite roluri la comiterea infracțiunii (de exemplu, unul este șoferul care transportă marfa furată de altul, iar altcineva vinde marfa furată).

Persoana care nemijlocit comite infracțiunea, este numită *autor*. De exemplu, persoana care apasă pe trăgaci este executorul sau autorul în infracțiunea de omor. Autorul este o persoană-cheie. Fără ea nu poate exista niciodată o infracțiune consumată. De rând cu autorul, în cazul participației complexe pot exista așa participanți ca *organizatorul*, *instigatorul*, *complicele*.

Organizatorul, de regulă, dirijează fapta întreprinsă (întocmește planul, recrutează persoane, înfăptuiește alte acțiuni organizatorice).

Instigatorul este persoana care determină alte persoane să săvârșească infracțiunea. Mijloacele de instigare sunt diferite: rugămintea, amenințarea, plata, ordinul, promisiunea etc.

Complice se consideră persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin sfaturi, indicații, oferire de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinui mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii, urmele acesteia sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte, sau oricare tip de ajutor acordat de către o persoană în scopul săvârșirii infracțiunii sau ascunderii obiectelor, metodelor, urmelor acesteia, dacă persoana complice știa că ajută la realizarea acestor acțiuni criminale.

De exemplu, cineva îi spune infractorului cum sunt amplasate camerele vecinului său, cum este păzită casa lui, unde își păstrează bijuteriile etc. sau îi promite infractorului că va cumpăra obiectele furate.

Cu toate că participanții la infracțiune săvârșesc fapte distincte, ei toți poartă răspundere pentru una și aceeași infracțiune. De exemplu, în cazul unui furt, vinovat de comiterea infracțiunii se consideră nu numai autorul faptului, ci și complicele, și organizatorul, și instigatorul.

Eforturile fiecărei persoane constituie o parte din efortul comun pentru săvârșirea infracțiunii. Infracțiunea săvârșită prin coparticiparea mai multor persoane se consideră mai periculoasă decât una săvârșită de o singură persoană.

În practică se întâlnesc multe cazuri când, deși o persoană nu contribuie cu nimic la săvârșirea infracțiunii, ea totuși este implicată în ea. Dacă în cazul complicității favorizarea a fost promisă până la săvârșirea unei infracțiuni consumate, atunci în cazul implicării favorizarea nu a fost dinainte promisă. Cu toate acestea, și în acest caz favorizarea se comite prin aceleași metode (ascunderea infractorului, a mijloacelor, a obiectelor cu care s-a săvârșit infracțiunea, a armelor). De exemplu, confecționarea actelor de identitate false pentru infractor, acordarea de sfaturi referitoare la ștergerea urmelor infracțiunii etc.

Implicarea este un comportament social periculos deoarece contribuie la ascunderea infracțiunilor, îngreuiază descoperirea lor. Cu toate acestea, implicarea este mai puțin periculoasă ca participarea, de aceea legea stabilește răspundere penală pentru favorizare numai în cazul anumitor infracțiuni deosebit de periculoase, precum ar fi omorul, jaful, trădarea de patrie etc.

Studiu de caz. Cine va răspunde pentru furt?

Citește situația de mai jos și decide cine va fi tras la răspunderea penală.

Mihai și Marius au decis să fure din barul din localitate, dar nu știau care ar fi momentul cel mai potrivit. Mihaela, o prietenă de-a lor, care a lucrat vânzătoare în acest bar, la o petrecere, printre altele, le-a spus că proprietarul barului la închidere nu ia suma de bani încasată cu el (din teamă să nu fie jefuit), dar o ascunde în bar. Ea le-a spus vreo câteva locuri unde ar putea fi ascunși banii.

Prietenii s-au înțeles cu Radu, care avea 13 ani, ca acesta să intre pe fereastră și să caute în acele locuri banii. După ce Radu a găsit banii – 1300 lei, prietenii s-au dus la un vecin, Sergiu, și l-au rugat să-i păstreze un timp, pe motiv că acasă părinții pot să le ia banii. Sergiu a căzut de acord, neștiind că prietenii au săvârșit o infracțiune. După două zile Mihai a luat banii de la Sergiu spunându-i cum i-a dobândit. Sergiu nu a spus nimic la poliție.

Răspuns:

Pentru săvârșirea furtului la răspundere vor fi trași Mihai, Marius și Mihaela.

Radu nu va răspunde penal deoarece nu a atins vârsta minimă de răspundere penală.

Nu va fi tras la răspundere nici Radu, deoarece el nu a participat și nici nu a contribuit nici într-un fel la ascunderea urmelor infracțiunii, deoarece nu știa că banii au fost furati.

Radu nu va fi tras la răspundere nici pentru faptul că nu a declarat la poliție furtul, deoarece legea nu prevede răspundere pentru nedeunțarea infracțiunilor.

16.1.5. Elementele constitutive ale unei infracțiuni

Fiecare infracțiune este constituită din mai multe elemente. Acestea se numesc elemente constitutive ale infracțiunii. Cunoașterea elementelor unei infracțiuni ne ajută să decidem dacă a fost săvârșită o infracțiune și care anume. Lipsa unui element constitutiv (subiectul, obiectul, latura subiectivă și latura obiectivă), din punct de vedere juridic, duce la lipsa infracțiunii.

Latura obiectivă

Latura obiectivă constă dintr-o totalitate de elemente/semne ce se exprimă prin modul de acțiune a făptuitorului, locul, timpul și instrumentele sau obiectele care le poate folosi la săvârșirea infracțiunii.

Semnele ce caracterizează latura obiectivă sunt: *fapta (acțiunea sau inacțiunea), consecințele ei, legătura între fapta ilegală și consecințe, locul, timpul, metoda de săvârșire a infracțiunii.*

Fapta (acțiunea sau inacțiunea) este unul din semnele principale obligatorii pentru toate infracțiunile. Aceasta înseamnă că dacă nu există fapta social periculoasă nu există nici infracțiunea. De aceea o persoană nu poate fi pedepsită pentru ideile și intențiile sale, oricât de periculoase ar fi ele.

O infracțiune poate fi comisă prin acțiune sau prin inacțiune. Acțiunea este un comportament activ. Unele infracțiuni pot fi comise numai prin acțiune. Nu este posibil să furi ceva dintr-un magazin prin inacțiune. Pentru aceasta este necesar să intri în magazin, să iei anumite obiecte de acolo și să le scoți din încăperea – deci este o acțiune.

Toate aceste elemente se conțin în noțiunea de *acțiune, comportare activă*.

Inacțiunea este un comportament inactiv/pasiv. De obicei, prin inacțiune pot fi comise mai puține infracțiuni decât prin acțiune. Inacțiunea se pedepsește numai atunci când persoana a avut obligația de a săvârși ceva, dar nu a făcut-o. *De exemplu, martorul are obligația de a face declarații. În cazul în care nu face acest lucru, el este tras la răspundere penală.*

Sunt infracțiuni care pot fi săvârșite atât prin acțiune, cât și prin inacțiune. *De exemplu, omorul de cele mai multe ori se săvârșește prin acțiune, dar poate avea și prin inacțiune (de exemplu, mama nu alăptează pruncul care ulterior decedează).*

Consecințele infracțiunii sunt acele urmări, modificări obiective ce apar în urma săvârșirii faptei criminale. De exemplu, la omor consecințele sunt moartea persoanei, la furt – daunele materiale etc.

În cazul săvârșirii unor categorii de infracțiuni urmările trebuie să existe obligatoriu. De exemplu, nu putem vorbi de o infracțiune de omor dacă victima nu a murit, adică lipsește consecința proprie pentru omor – moartea. În alte cazuri urmările materiale pot să nu existe ca o faptă să se considere infracțiune. De exemplu, amenințarea cu moartea este infracțiune, chiar dacă victima nu este omorâtă.

Sunt fapte care, pentru a fi considerate infracțiuni, nu se cere survenirea anumitor consecințe materiale. De exemplu, tâlhăria se consideră infracțiune consumată și se pedepsește indiferent de faptul dacă victima a predat sau nu bunurile cerute, în urma amenințării cu un cuțit, de către agresor.

Legătura causală dintre faptă și consecințele ei este un semn obligatoriu al infracțiunii atunci când însăși consecințele materiale trebuie să existe obligatoriu. Existența legăturii cauzale presupune că consecințele criminale au survenit anume ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii persoanei vinovate. Pentru ca legătura causală să fie semn al laturii obiective a infracțiunii, trebuie ca această legătură dintre faptă și consecință să existe real. De exemplu, un cioban a trimis la izvor după apă un băiat care-l ajuta la păscutul oilor. Pe drum băiatul din neatenție a căzut într-o groapă și și-a fracturat ambele picioare. Desigur, se poate de afirmat că dacă ciobanul nu-l trimitea pe băiat după apă, acesta n-ar fi căzut în groapă. În realitate, între fapta ciobanului și fractura piciorului băiatului este o legătură întâmplătoare și nu una directă, deci ciobanul nu răspunde în nicio formă pentru faptul că băiatul care a mers după apă și-a fracturat piciorul. Ciobanul era vinovat dacă ar fi săpat groapa, ar fi mascat-o astfel încât să se asigure că băiatul cade în groapă. Adică, în acest caz Codul penal nu prevede direct metoda (săpatul groapei etc.), ci prescrie planificarea și realizarea planului de a provoca vătămare corporală sau chiar moarte.

În unele cazuri legea penală stabilește că pentru ca o faptă să fie considerată infracțiune, ea trebuie să fie comisă fie într-un anumit loc, fie într-un timp anume, fie printr-o anumită metodă. În asemenea cazuri locul, timpul și metoda de săvârșire a infracțiunii devin trăsături obligatorii ale laturii obiective a infracțiunii.

De exemplu, un șir de fapte (actele de violență asupra populației din zona operațiilor militare, predarea mijloacelor de război inamicului etc.) sunt considerate infracțiuni numai dacă sunt comise pe timp de război.

Vinovăția (latura subiectivă a infracțiunii)

Exprimarea exterioară a unei infracțiuni nu ne oferă o imagine reală despre infracțiunea respectivă. Cazuri de omor ce se aseamănă la exterior pot fi calificate diferit, deoarece într-un caz persoana a dorit moartea victimei, iar în altul a omorât-o din neatenție, nedorind acest lucru. Prin urmare, pericolul social al acestor omoruri este diferit. De aceea, o mare importanță la săvârșirea infracțiunii o are atitudinea persoanei față de fapta pe care a săvârșit-o, adică latura subiectivă a infracțiunii.

Latura subiectivă a infracțiunii are următoarele elemente: *vinovăția persoanei, scopul și motivele săvârșirii infracțiunii.*

Vinovăția există atunci când fapta a fost săvârșită cu intenție sau din imprudență. O infracțiune este comisă **cu intenție** atunci când persoana care a săvârșit-o înțelegea că face o faptă ilegală și a prevăzut urmările ei. Cu toate acestea, persoana a dorit sau a lăsat, conștient, survenirea acestor consecințe. Sunt multe infracțiuni care pot fi comise numai cu *intenție* (furt, banditism, jaf, huliganism etc.).

De aceea, dacă persoana nu a avut intenția de a săvârși, spre exemplu, un furt, atunci, deși există toate semnele laturii obiective caracteristice furtului, fapta ei nu se consideră infracțiune. De exemplu, tatăl, dorind să-l ajute pe fiul său la transportarea valizelor, a luat din întâmplare din secția de bagaje o geantă străină, crezând că-i aparține fiului.

Infracțiunile sunt săvârșite și **din imprudență** atunci când persoana:

- a prevăzut posibilitatea survenirii consecințelor faptelor sale, dar în mod ușuratic a considerat că va putea evita survenirea lor – încredere exagerată.

De exemplu, N.Barbălungă, conducând autoturismul cu o viteză mare, a lovit o persoană. El își dădea seama că viteza aceasta este periculoasă și ar putea conduce la consecințe grave (accident, lovirea unei persoane etc.), dar fiind convins de abilitățile sale de șofer, credea că va putea evita astfel de consecințe);

- nu a prevăzut posibilitatea survenirii consecințelor faptei sale, deși trebuia și putea să le prevadă-neglijență criminală.

De exemplu, M.Cotorobai, întorcându-se de la vânătoare, a îndreptat în glumă arma spre V.Mereacre și a apăsat trăgaciul, crezând că arma este descărcată. S-a produs o împușcătură în urma căreia Mereacre a fost grav rănit. În cazul de față, Cotorobai a acționat din neglijență, deoarece credea că arma nu este încărcată, deși trebuia și putea să presupună că arma putea fi încărcată.

Dacă nu sunt prezente condițiile descrise mai sus pentru vinovăție, fapta nu se consideră infracțiune. De exemplu, nu va fi vinovată persoana care se împiedică și căzând cauzează vătămări alteia. Această faptă nu este o infracțiune, deoarece nu este prezentă nicio formă de vinovăție. Cauzarea leziunilor corporale a avut loc involuntar, din cauza unei mișcări involuntare a corpului.

Scopul, adică rezultatul pe care îl urmărește persoana, și *motivul* ce a determinat-o să săvârșească infracțiunea sunt numai în unele cazuri trăsături obligatorii ale infracțiunii. De exemplu, pentru ca falsificarea banilor să fie infracțiune persoana trebuie neapărat să urmărească scopul de a pune banii falși în circulație.

16.1.6. Etapele săvârșirii unei infracțiuni

V.Sirețanu, în timp ce încerca să deschidă seiful cooperativei din localitate, a fost prins și dus la sectorul de poliție. A săvârșit oare Sirețanu o infracțiune?

La prima vedere nu, deoarece nu a reușit să sustragă banii din seif (adică să producă o pagubă), iar paguba materială este un semn necesar pentru ca fapta să fie considerată furt.

Ca să răspundem corect la această întrebare, trebuie să știm etapele de comitere a infracțiunilor.

Deseori o infracțiune are loc repede, în scurt timp. Alteori săvârșirea unei infracțiuni durează mai mult timp, are loc în mai multe etape. Legea penală distinge trei etape ale activității infracționale: *pregătirea unei infracțiuni, tentativa de a săvârși o infracțiune și infracțiunea consumată*.

O infracțiune este consumată dacă fapta săvârșită este cuprinsă în Codul penal chiar dacă în mod obișnuit nu pare a fi o faptă realizată până la un final logic. De exemplu, omorul⁸²⁰ este infracțiune și tentativa de omor⁸²¹ este de asemenea infracțiune, chiar dacă nu a survenit moartea victimei cum plănuia făptuitorul.

Pregătirea unei infracțiuni constituie realizarea tuturor celor necesare pentru săvârșirea acesteia: procurarea echipamentului necesar, cercetarea locului unde se va săvârși infracțiunea, verificarea mijloacelor de pază, alegerea echipei cu care va săvârși fapta criminală, clarificarea căilor de retragere de la locul infracțiunii etc.

Pregătirea unei infracțiuni în majoritatea cazurilor se face prin acțiuni active, deși poate fi efectuată și prin inacțiune. De exemplu, în cazul când vânzătorul, plecând acasă, nu include intenționat alarma, lasă ușa descuiată, creând astfel condiții prielnice pentru sustragerea bunurilor aflate în magazin.

În unele cazuri, actele de pregătire sunt ca o etapă necesară pentru a putea săvârși o infracțiune (de exemplu, pentru a fabrica bani falși este nevoie mai întâi de a pregăti/procura utilajul necesar, materia primă etc.). În alte cazuri, infracțiunea poate fi comisă și fără actele pregătitoare (de exemplu, omor, jaf, furt).

⁸²⁰ Vezi art. 145 Cp al RM.

⁸²¹ Vezi art. 27 și art. 145 Cp al RM.

Tentativa de infracțiune este încercarea de a săvârși o infracțiune care însă nu a reușit din cauze ce nu depind de voința infractorului. De exemplu, o persoană a tras din armă, dar a dat greș ori, cu gândul de a fura, a băgat mâna în buzunar străin sau a pătruns în încăpere, dar a fost reținut. Atât pregătirea unei infracțiuni, cât și tentativa se pedepsesc conform legii penale.

16.1.7. Fapte care pot fi invocate în favoarea celui care a comis o faptă considerată infracțiune

Ai dreptul să lovești o persoană care o bate pe alta? Te întorci seara acasă și descoperi că în domiciliul tău a pătruns un străin pentru a fura. Poți să-i pricinuiesti vreun rău?

Juridic, dacă acțiunile descrise mai sus (lovirea celui care bate și pricinuirea unui rău celui care fură) ar avea loc, ele ar putea fi considerate infracțiuni sau contravenții, în funcție de gravitatea consecințelor. Însă, în situații de tipul celor descrise mai sus persoana care a săvârșit o faptă ilegală ar putea invoca în apărarea sa cauze care explică fapta lui. Aceasta înseamnă că persoana care le-a săvârșit nu este pedepsită pentru ele.

Legea stabilește următoarele cauze care înlătură caracterul penal al faptei:

- legitima apărare;
- reținerea infractorului;
- starea de extremă necesitate;
- constrângerea fizică sau psihică;
- riscul întemeiat;
- executarea ordinului sau dispoziției superiorului.

16.1.7.1. Legitima apărare

Legitima apărare apare atunci când o persoană respinge un atac împotriva sa sau altei persoane ori împotriva unei valori sociale care pune în pericol grav victima sau drepturile victimei ori acea valoare socială. Spre exemplu, este în legitimă apărare persoana care împiedică pătrunderea ilegală a altei persoane într-o încăpere, dacă pătrunderea este însoțită de violență periculoasă pentru sănătate sau atacatorul amenință cu aplicarea violenței.

O condiție pentru ca legitima apărare să existe este ca atacul să fie imediat, adică gata să se înceapă sau în curs de desfășurare. Nu există deci legitimă apărare după ce atacul s-a finalizat sau dacă acesta constă într-o amenințare pe viitor etc. Atacul trebuie să fie real și nu presupus. De exemplu, o persoană, noaptea, fiind urmată de o persoană necunoscută, brusc se întoarce și o lovește. Ulterior, a explicat că se temea să nu fie atacată de persoana din urma ei. În acest caz atacul a fost unul presupus și persoana va purta răspundere pentru fapta sa. Cu toate acestea, dacă persoana a avut temeiuri serioase să creadă că este atacată chiar dacă nu este așa, atunci ea se consideră că se află în apărare legitimă dacă ripostează. De exemplu, dorind să glumească, doi prieteni îl atacă în întuneric pe al treilea, Vasile, înscenând un jaf. Vasile, nerecunoscându-i, îi lovește pricinuiindu-le daune sănătății. În acest caz, Vasile nu va răspunde pentru dauna cauzată.

Pe de altă parte, apărarea trebuie să fie îndreptată împotriva atacatorului și nu a altor persoane. Dauna cauzată atacatorului nu trebuie să depășească cu mult dauna pe care era să o producă atacatorul. Un exemplu în acest sens ar fi că nu este admisibil să fie omorât un om care îl pâlmuiește pe altul. Proporția forței apărării în raport cu atacul se stabilește judecând după caracterul agresiunii, pericolul ei, obiectele și metodele care se folosesc și alte detalii importante despre atac.

16.1.7.2. Reținerea infractorului

Nu constituie infracțiune reținerea persoanei care a comis o infracțiune și predarea ei organelor de drept. În aceste cazuri se are în vedere vătămarea sănătății persoanei reținute. Dauna poate fi cauzată infractorului numai dacă este necesară, adică dacă aceasta a încercat să fugă, să opună rezistență. Ca și la legitima apărare, dauna cauzată în timpul reținerii trebuie să fie proporțională cu pericolul faptei săvârșite. De exemplu, nu este

legal să reținem persoana până la venirea poliției și să o legăm așa ca să nu poată respira sau să o plasăm într-o cameră friguroasă etc. Proporționalitatea în caz de necesitate va fi stabilită în instanța de judecată.

16.1.7.3. Starea de extremă necesitate

În unele situații ce nu depind de voința oamenilor (de exemplu, incendii, accidente, cutremure) putem fi puși în situația de a provoca daune unor valori apărute de drept, pentru a evita prejudicierea unor valori mai importante. În astfel de situații persoanele acționează în stare de extremă necesitate. De exemplu, o persoană răpește un automobil pentru a transporta urgent o altă persoană la spital. În mod normal, o asemenea faptă se consideră infracțiune, dar deoarece fapta a fost săvârșită pentru a salva viața unui om care este mai prețioasă decât lezarea drepturilor și intereselor aduse proprietarului automobilului, ea nu se consideră infracțiune.

Pentru ca fapta să fie considerată ca săvârșită în stare de extremă necesitate trebuie să existe un pericol real pentru viața, sănătatea sau un interes public care să nu poată fi evitat altfel decât prin prejudicierea altor valori. Dauna care survine trebuie să fie mai mică decât cea care a fost evitată.

16.1.7.4. Constrângerea fizică sau psihică

Legea nu consideră infracțiune și fapta prevăzută de legea penală care a fost săvârșită ca rezultat al constrângerii fizice sau psihice (amenințarea cu violență fizică sau psihică) în urma căreia persoana nu putea să-și dirijeze acțiunile. Constrângerea fizică poate să fie provocată atât de oameni (paznicul este legat și nu împiedică furtul), cât și de diferite alte situații (medicul nu poate ajunge să acorde ajutor medical din cauza înzăpezirii drumurilor). Constrângerea psihică constă în faptul că persoana săvârșește fapta prevăzută de Codul penal sub influența unei amenințări cu un pericol grav pentru ea sau altă persoană și care nu poate fi înlăturat decât comițând infracțiunea care i se cere. Pericolul cu care este amenințată persoana trebuie să fie real sau gata să se producă și nu poate fi înlăturat altfel. Spre exemplu, un casier este amenințat cu arma cerându-i-se să transmită banii din casă.

16.1.7.5. Riscul întemeiat

Câteodată daune intereselor ocrotite de lege sunt aduse ca urmare a unor activități desfășurate în scopuri social utile (cercetări, experimente etc.) De exemplu, o bombă găsită în oraș care nu putea fi dezamorsată pe loc și nici transportată a fost explodată pe loc, cauzându-se daune proprietății unor persoane. În acest caz geniștii nu vor purta răspundere penală deoarece aceste pagube se consideră a fi un risc întemeiat pe care și l-au asumat.

Pentru ca să existe situația riscului întemeiat, scopul urmărit de activitate trebuie să fie social util, adică să fie de folos întregii societăți, iar pentru a atinge acest scop nu se putea altfel decât a fost atins. Dacă în exemplul nostru bomba putea fi transportată în afara orașului și lucrul acesta nu a fost făcut, atunci nu ar fi existat situația riscului întemeiat. Persoana care desfășoară activitatea social utilă trebuie să ia toate măsurile de precauție pentru a evita consecințele nedorite. Astfel, când se face un experiment trebuie respectate regulile de securitate, cu obținerea permisiunilor necesare etc.

Legea nu consideră ca fiind întemeiat riscul care cu bună știință comportă un pericol pentru viața unei persoane sau există pericolul provocării unui dezastru ecologic sau social. De exemplu, o companie farmaceutică testează în scopuri experimentale medicamente pe oameni, care încă nu sunt permise pentru uz în tratarea bolilor și pacienții decedează. Un alt exemplu în acest sens ar fi cazul în care conducerea unei stații electrice, în scopuri de testare profilactică, deconectează curentul electric și ca rezultat s-au alterat fructele dintr-un depozit frigorific.

16.1.7.6. Executarea ordinului sau dispoziției superiorului

Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită de o persoană în vederea executării unui ordin sau dispoziții a superiorului, dacă sunt obligatorii pentru aceasta, dacă ordinul sau dispoziția nu sunt vădit ilegale și dacă persoana care le-a executat nu a știut că ordinul sau dispoziția sunt ilegale. Răspunderii penale pentru fapta săvârșită este supusă persoana care a emis ordinul sau dispoziția ilegală. De exemplu, unui polițist i se ordonă să rețină o persoană, această reținere fiind în sine ilegală, deoarece avea scop ascuns al

superiorului polițistului căruia i-a ordonat, de intimidare a unei persoane și, deci, constituind o infracțiune în sine. Dacă polițistul nu știa și nici nu avea de unde să știe despre intențiile negative ale superiorului, atunci el nu va putea fi tras la răspundere penală pentru reținere ilegală. Totodată, dacă de exemplu polițiștilor li se ordonă să tragă în mulțimea care protesta pașnic, atunci ilegalitatea este evidentă și nu se va putea folosi de această circumstanță pentru a fi absolvit de răspundere penală.

Studiu de caz. Există vreo cauză ce exclude caracterul penal al faptei?

Decideți dacă în fiecare din situațiile de mai jos există vreo cauză care ar exclude caracterul penal al faptei și care este ea.

1. Noaptea târziu Grigore s-a apropiat de Vitalie și i-a cerut o țigară. Crezând că acesta este numai un pretext pentru a-l agresa, Vitalie l-a lovit puternic pe Grigore, cauzându-i vătămări corporale.
2. Doi prieteni au vrut să-l sperie puțin pe colegul lor Radu și seara târziu, când acesta se întorcea acasă, l-au luat prin surprindere din spate, l-au lipit cu fața de un perete încercând să-i scoată căciula din cap. Radu, crezând că este atacat, la un moment dat s-a întors brusc și l-a lovit puternic pe unul din dinte ei în cap, cauzându-i vătămări.
3. Petru se apropie de vecinul său și îi spune să meargă duminica viitoare să fure vaca unui alt vecin de-al său în timp ce el va păzi. El i-a promis că dacă va merge atunci îi va da 100 lei. Dacă nu va cădea de acord, Petru i-a spus vecinului că îl va bătea rău. Știindu-l pe Petru de bătaș, vecinul a mers cu el în ziua în care s-au înțeles la furt.
4. Un savant încercând să stabilească gradul de toxicitate al unui erbicid și deci pentru a stabili dacă acesta este potrivit să fie folosit în sensul acțiunii asupra sănătății oamenilor, într-un experiment le propune mai multor persoane să consume mâncare pregătită din soia care a fost stropită cu acest erbicid. Ca urmare, toate persoanele ajung la spital, iar una moare. Savantul spune că acesta a fost un risc întemeiat și că el a anunțat toate persoanele participante la experiment că pot să se otrăvească.
5. Sandu și Maia s-au rătăcit iarna în pădure. Maia a căzut și s-a lovit la un picior și mergea foarte greoi. Văzând că încep să înghețe, au decis ca Sandu să o lase pe Maia în pădure și să meargă mai repede singur la cea mai apropiată localitate să solicite ajutor. La întoarcerea lui Sandu cu ajutoare, Maia decedase de frig.

Răspunsuri:

1. Nu este vorba de legitimă apărare deoarece nu exista un atac care să fie real.
2. În această situație, spre deosebire de prima, Radu avea tot dreptul să creadă că este într-adevăr atacat de aceea este vorba de legitimă apărare.
3. Nu este vorba de constrângere. Vecinul lui Petru avea la dispoziție o săptămână ca să rezolve situația mergând să spună poliției despre amenințarea în adresa sa.
4. Nu este vorba de risc întemeiat. Existau alte alternative pentru a verifica toxicitatea produsului, iar experimentul a pus în pericol nejustificat sănătatea și viața persoanelor.
5. Sandu nu este vinovat de moartea Maiei deoarece dacă rămânea cu ea în pădure risca să decedeze și el de frig. Așa cel puțin a încercat să caute și să aducă ajutoare. Nu se consideră vinovăție penală dacă îți protejezi viața de un pericol real.

16.1.8. Antecedentele penale

Antecedentele penale reprezintă un statut juridic al persoanei, care apare din momentul când persoana este condamnată prin hotărâre judecătorească definitivă. Prezența antecedentelor penale generează anumite consecințe nefavorabile pentru persoana condamnată. De exemplu, persoana care are antecedente penale nu se poate angaja în anumite servicii, ar putea să nu-i fie deschisă viza pentru plecare într-o anumită țară. În anumite situații, persoana care are antecedente penale și mai săvârșește o infracțiune va fi pedepsită mai aspru decât dacă nu ar fi avut antecedente penale.

Antecedentele apar atunci când infractorul este condamnat și trebuie să execute o pedeapsă. Astfel, în cazul liberării de răspundere penală⁸²², în cazul amnistierii⁸²³, chiar dacă a săvârșit o infracțiune persoana nu are antecedente penale.

Antecedentul penal nu este o stare juridică permanentă sau nelimitată. Dacă pedeapsa este neprivativă de liberate atunci odată cu executarea pedepsei antecedentele se consideră stinse, adică inexistente (de exemplu, persoana achită amenda sau îndeplinește toate orele de muncă neremunerată în folosul comunității). În caz de pedepsire la privațiune de libertate, antecedentele penale se sting după o anumită perioadă de la executarea pedepsei. De exemplu, dacă persoana a ispășit închisoare pentru o infracțiune gravă, atunci trebuie să treacă 6 ani pentru stingerea antecedentelor⁸²⁴.

Dacă persoana care a executat pedeapsa penală a dat dovadă, în timpul detenției, de un comportament exemplar, la cererea sa, instanța de judecată poate anula antecedentele penale până la expirarea termenelor de stingere a acestora. Aceasta se numește reabilitare judecătorească. Drept condiții pentru acceptarea cererii de reabilitare judecătorească pot fi:

- persoana nu a comis o nouă infracțiune;
- a expirat cel puțin jumătate din termenul prevăzut pentru stingerea antecedentelor;
- persoana a avut un comportament care nu a încălcat regulile stabilite de detenție;
- persoana a achitat integral despăgubirile civile, la plata cărora a fost obligat prin hotărâre judecătorească, precum și cheltuielile de judecată;
- persoana își are asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, a atins vârsta de pensionare sau este incapabil de muncă.

În caz de respingere a cererii de reabilitare, nu se poate face o nouă cerere decât după un an.

16.2. EXEMPLE DE INFRAȚIUNI

Acest capitol prezintă unele din cele mai cunoscute sau des întâlnite infracțiuni. Scopul acestor descrieri este înțelegerea deosebirilor între aceste infracțiuni și totodată identificarea faptelor care se pedepsesc penal pentru a nu fi comise.

16.2.1. Omorul

Omorul este privarea de viață a unei persoane. Aceasta poate avea loc atât intenționat, cât și din imprudență (vezi punctul 16.1.5).

Pentru a asigura o pedeapsă justă, legea penală stabilește diferite niveluri de gravitate a omorurilor intenționate:

⁸²² Vezi art. 53 Cp al RM.

⁸²³ Vezi art. 107 Cp al RM.

⁸²⁴ Vezi art. 111 Cp al RM.

1. omor intenționat săvârșit în circumstanțe agravante⁸²⁵ (omorul săvârșit în interes material, profitând de starea de neputință a victimei, asupra unui minor, asupra unei femei gravide, omorul la comandă etc.). În cazul săvârșirii unui astfel de omor, făptuitorul poate fi pedepsit cu privațiune de libertate până la 20 ani sau cu detențiune pe viață;
2. omor intenționat săvârșit în împrejurări apreciate de lege ca atenuând pericolul pe care îl prezintă. Este vorba de omorul săvârșit în stare de afect (o stare de stres emoțional puternic), pruncuciderea (omorul pruncului de către mamă) și eutanasia (luarea vieții persoanei cu acordul ei sau ajutorul acordat pentru sinucidere). Omorul în stare de afect este o reacție la un comportament provocator ilegal sau imoral al victimei (violență, insulte), iar făptuitorul ca urmare a acestui comportament intră într-o stare de afect care îl împiedică să perceapă complet ceea ce este infracțional și ce nu. Pentru ca omorul să fie considerat în stare de afect, acesta trebuie să aibă loc nemijlocit după comportamentul victimei, iar acest comportament să fi avut sau să fi putut avea urmări grave pentru cel vinovat sau rudele lui.

Se consideră mai puțin periculos omorul copilului nou-născut, săvârșit în timpul nașterii sau imediat după aceasta de către mama care se afla într-o stare de tulburare fizică sau psihică cauzată de naștere.

Se pedepsește mai puțin grav și lipsirea de viață a unei persoane grav bolnave, la cererea sa, sau din cauza caracterului insuportabil al suferințelor fizice (eutanasia);

3. Omor intenționat săvârșit fără a fi prezente împrejurările indicate mai sus (omor simplu). Cel mai des acesta este săvârșit din motive de răzbunare, gelozie etc.

O categorie aparte o formează lipsirea de viață săvârșită din imprudență. Omorul din imprudență cel mai des este săvârșit ca urmare a nerespectării de către persoană a unor reguli de precauție (omorul survenit în urma jocului cu arma încărcată etc.).

Exercițiu. Trebuie să fie pedepsită persoana pentru omor?

Determinați dacă a avut loc infracțiunea de omor. Dacă da, atunci ce fel de omor a fost săvârșit. Argumentați răspunsul pentru fiecare situație.

1. Andrei a fost bătut pe stadion de consăteanul său Gheorghe cauzându-i vătămări grave. Întorcându-se acasă, Andrei a povestit soției întâmplarea, iar după un timp a luat arma de vânătoare, s-a dus și l-a împușcat pe Gheorghe.
2. Aurel, trăgând cu o armă de foc în Ruslan cu scopul de a-l omorî, a nimerit din întâmplare în Zinovie, rănindu-l mortal.
3. Între Leonid și soția lui s-a iscat o ceartă, pe motiv că aceasta s-a întors acasă târziu. Soția i-a spus că s-a întâlnit cu fostul ei soț, de aceea s-a reținut. Enervat, Leonid a luat cuțitul și a omorât-o.
4. Mihail, mergând pe drum, a lunecat pe gheață. Ca rezultat al căderii, el l-a împins pe un consătean, care lovindu-se cu capul de un stâlp, a decedat.
5. Eugenia, văzând cum se chinuie mama ei bolnavă de cancer, a otrăvit-o ca să o scutească de suferințe. Mama nu a rugat-o să facă așa ceva.
6. Anatol, venind spre casă de la serbarea Crăciunului, în stare de ebrietate, a căzut în zăpadă și a adormit. Dorin, trecând pe alături și văzându-l pe Anatol îmbrăcat într-un cojoc scump, l-a dezbrăcat și i l-a luat. Din cauza temperaturii scăzute, Anatol a decedat fără a se mai trezi.
7. Laurențiu, aflându-se în locuința Galinei, a stropit-o în glumă cu un lichid dintr-o căldare care se afla în coridor. Lichidul nu era altceva decât benzină, care nimerind pe plită, a provocat un incendiu. În

⁸²⁵ Vezi art. 77 Cp al RM.

consecință, Galina a căpătat arsuri și a decedat.

Răspunsuri:

Exercițiu. Trebuie să fie pedepsită persoana pentru omor?

1. În cazul de față a avut loc un omor intenționat. Fapta nu poate fi încadrată ca un omor în stare de afect, deoarece lipsește caracterul subit sau nu există vreo expertiză care să arate că Andrei era sub influența unei stări morale și psihice de necontrolat.
2. Aurel va răspunde pentru tentativa de omor a lui Ruslan și pentru omorul lui Zinovie.
3. În cazul dat, ca și în exemplu nr.1, este vorba de omor intenționat și nu de omor din afect, deoarece acțiunile lui Leonid nu au fost provocate de acte de violență sau de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale din partea soției lui.
4. Este vorba de caz fortuit. Acțiunea s-a produs accidental, fără a putea fi controlată. De aceea Mihail nu va răspunde penal.
5. Este vorba de omor intenționat. Chiar dacă ar fi fost cererea mamei bolnave de a fi omorâtă, tot era infracțiune de omor deoarece în RM nu este legalizată eutanasia.
6. Situația aceasta poate fi argumentată diferit. Totuși, cel mai probabil se poate considera că este vorba de furt și lăsare în primejdie care au condus la moartea victimei conform art. 163 CP al RM.
7. Laurențiu nu avea de unde să știe rezonabil că în căldare este benzină, crezând în mod evident că este vorba de apă, deoarece, în mod normal, nimeni nu păstrează benzina în căldări în coridorul casei. De aceea în cazul dat lipsește latura subiectivă și deci Laurențiu nu va răspunde penal pentru fapta lui.

16.2.2. Infracțiuni de vătămare intenționată a persoanelor

Infracțiunile de vătămare a persoanelor se caracterizează prin aceea că integrității fizice a persoanei sau sănătății acesteia îi sunt aduse anumite pagube. Acestea pot fi produse prin diferite metode: lovire, bătaie, aplicarea armei sau altor obiecte etc.

Vătămrile integrității corporale sau ale sănătății sunt clasificate de lege după gradul lor de pericol în grave, medii și ușoare. Nivelul de gravitate se stabilește conform unor criterii prevăzute de lege, cum ar fi caracterul vătămării (pierderea unui organ etc.), durata dereglării sănătății. Ca și în cazul omorului, vătămarea se consideră și mai periculoasă dacă a fost săvârșită în prezența anumitor circumstanțe (vătămare gravă sau medie la comandă, din interes material etc.). Pentru stabilirea gradului vătămărilor, persoana poate să se adreseze poliției sau la procuror care o va îndrepta la medic pentru efectuarea unei constatări medicale ori, după caz, unei expertize.

Vătămrile ușoare nu se pedepsesc penal, ci contravențional.

16.2.3. Sustragerea proprietății

Dreptul la proprietate este un drept fundamental. Legea penală stabilește în calitate de infracțiuni acele fapte care lezează acest drept și care se manifestă fie prin sustragerea, nimerirea sau deteriorarea proprietății, fie printr-o altă faptă ce încalcă grav dreptul la proprietate sau posesie.

Sustragere se consideră o luare intenționată și ilegală a bunurilor din averea proprietarului, indiferent în folosul cui se face aceasta. Sustragerea poate fi efectuată în mai multe moduri: *furt*, *jaf*, *tâlhărie*, *escrocherie*, *delapidare*, *pungășie*. În funcție de modul de comitere a sustragerii, sunt stabilite infracțiuni concrete în Codul penal.

Furtul este cea mai răspândită infracțiune împotriva proprietății. Acesta constă în sustragerea pe ascuns a bunurilor din averea proprietarului. Sustragerea este comisă pe ascuns (indiferent dacă este zi sau noapte) în cazurile când:

- se săvârșește neobservată atât de proprietarul bunurilor, cât și de alte persoane;

- făptuitorul este observat, însă el nu știe despre aceasta;
- deși făptuitorul este văzut de unele persoane și el conștientizează acest lucru, crede totuși că acestea nu-și dau seama că fapta lui ar fi o sustragere (de exemplu, sustragere în prezența unui copil mic care nu înțelege caracterul faptelor).

Jaful, spre deosebire de furt, este o sustragere deschisă a bunurilor din avutul proprietarului, când făptuitorul înțelege că este observat de proprietar sau de alte persoane care își dau seama că el săvârșite o sustragere.

Nu este jaf actul comis în prezența complicilor sau în prezența unor persoane de care făptuitorul este convins că nu-l vor împiedica să săvârșescă infracțiunea și nu-l vor denunța din anumite motive, fie de exemplu că este o rudă a lui, fie că este o altă persoană de a cărei loialitate este convins. În acest caz, este vorba de furt.

Spre deosebire de furt, jaful se consideră o infracțiune mai periculoasă, deoarece jefuitorul acționează cu o mai mare îndrăzneală și acționează deschis, fără să se ascundă cumva.

Tâlhăria este un atac însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate sau amenințarea de a aplica o astfel de violență în scopul sustragerii bunurilor. Ca și jaful, tâlhăria are loc în mod deschis, dar aceasta este mai periculoasă din cauza tipului de violență (periculoasă pentru viață sau sănătatea victimei) care este aplicată pentru a săvârși atacul tâlhăresc.

Escrocheria este o infracțiune care constă în înșelarea unei persoane în scopul obținerii unor bunuri de la aceasta. De exemplu, vinderea unui inel de cupru la un preț mai mare înșelând cumpărătorul că ar fi din aur, strângerea banilor de la oameni promițându-le obținerea vizelor pentru călătorie peste hotare fără intenția de a face acest lucru etc.). Escrocheria poate fi comisă și abuzând de încrederea pe care o are victima față de infractor. De exemplu, o persoană vine la magazin și cumpără în rate un frigider. După aceasta, abuzând de încrederea proprietarului magazinului, nu plătește rata lunară, și-a schimbat locul de trai și a făcut și alte lucruri pentru a i se pierde urma.

O particularitate a escrocheriei este faptul că victima transmite de bună voie bunurile sale infractorului.

Delapidarea averii constă în însușirea averii străine de către persoana căreia i s-a încredințat în administrare averea dată (de exemplu, șeful unui depozit).

Pungașia este fapta orientată spre sustragerea bunurilor altor persoane din buzunare, genți sau alte obiecte prezente asupra unei persoane. Pungașul va răspunde penal indiferent de faptul dacă a reușit să sustragă bunuri sau nu (de exemplu, a fost prins sau în buzunar nu avea nimic).

Pentru ca furtul, escrocheria și delapidarea să fie infracțiuni, valoarea bunurilor sustrate trebuie să depășească suma care la momentul săvârșirii faptei depășește 20% din cuantumul salariului mediu lunar pe economie prognozat, aprobat de Guvern pentru anul în curs la data săvârșirii faptei. De exemplu, acest salariu prognozat pentru anul 2017 este de 5300 lei⁸²⁶ și 20% din această sumă constituie 1060 lei. În caz contrar, este vorba despre o contravenție⁸²⁷.

16.2.4. Alte infracțiuni contra proprietății

Șantajul este o infracțiune ce constă în cererea ilegală a infractorului de a i se transmite anumite bunuri sau drepturi asupra acestora. Această cerere este însoțită de amenințarea cu violență a persoanei, rudelor sau apropiaților acesteia, cu răspândirea unor știri defăimătoare împotriva lor, cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor persoanei ori cu răpirea persoanei, rudelor sau apropiaților acesteia. Legea stabilește că cea mai periculoasă formă a șantajului este cea care este însoțită de răpirea persoanei.

⁸²⁶ Hotărârea Guvernului nr. 1233 din 09.11.2016 „Privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017”, în continuare – Hotărârea Guvernului nr. 1233 din 09.11.2016.

⁸²⁷ Vezi art. 18 Cod Contravențional al RM.

Șantajul se deosebește de tâlhărie prin aceea că ultima se consumă într-un timp relativ scurt, pe când șantajul presupune o amânare, o întindere în timp (de exemplu, infractorul poate să acorde câteva zile pentru transmiterea proprietății etc.).

Atentarea la proprietate poate să se manifeste și prin **distrușgerea sau deteriorarea avutului** proprietarului. Aceasta constituie o infracțiune numai în cazul în care a cauzat daune în proporții mari, adică daune ce ating suma care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern⁸²⁸ în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Exercițiu. Infracțiuni contra proprietății

Decide pentru fiecare situație dacă a fost săvârșită o infracțiune. Dacă da, care este ea?

1. Ruslan, folosind o legitimație falsă, a înșelat paznicul unui depozit și a intrat pe teritoriul acestuia. Din depozit Ruslan a sustras bunuri în valoare de 3544 lei.
2. Damian a luat bicicleta și s-a pornit la harbuzăria asociației de fermieri pentru a fura niște pepeni roșii. Pe câmp, Damian s-a întâlnit cu Casian, un consătean, care-i spusese că a venit și el pentru harbuji, dar că nu poate face acest lucru pentru că nu venise soția cu sacii. De aceea a plecat lăsându-l pe Damian să-și umple sacii. Damian a luat harbuji în sumă de 234 lei.
3. Alexei, falsificând o diplomă de absolvire a Universității de Medicină, s-a angajat la muncă la un sanatoriu în calitate de medic-șef, primind salariu pentru aceasta.
4. Ștefan, muncitor la întreprinderea „Țărăncuța”, n-a fost remunerat timp de 4 luni. El s-a adresat de câteva ori administrației pentru a i se plăti salariul-restaurant. Directorul i-a explicat că nu se vinde marfa și că trebuie să mai aștepte ceva timp. Disperat că nu are mijloace pentru întreținerea familiei, Ștefan a sustras din depozit 10 cutii cu produse alimentare în valoare de 1052 de lei.
5. Maria, de 17 ani, a ieșit dintr-un supermarket cu câteva cutii de dulciuri și cu un urs de pluș. Deși avea banii necesari, din neatenție ea nu a plătit jucăria pe care și-o dorea mult. Maria a ieșit din magazin fără a se gândi să fure jucăria, dar a fost reținută.

Răspunsuri:

1. Este comisă o faptă de furt.
2. Nu este comisă o faptă penală deoarece din cauza daunei mici de 234 lei acțiunea se va considera contravenție administrativă⁸²⁹ de sustragere în proporții mici.
3. Acțiunile lui Alexei constituie infracțiunea de fals în acte publice (art. 332 Cp al RM) și dacă acțiunile lui au prejudiciat sănătatea vreunui pacient din sanatoriu va fi tras la răspundere penală și pentru infracțiunea de practicare ilegală a medicinei (art. 214 Cp al RM).
4. Fapta nu constituie furt deoarece angajatul a luat fără permisiune bunuri în contul salariului, iar dauna produsă nu depășește 1060 de lei stabiliți de guvern ca prag peste care fapta se consideră infracțiune de furt (Salariul mediu prognozat de Guvern pentru anul 2017⁸³⁰ este descris în secțiunea 16.2.3). Aceste acțiuni însă pot fi considerate ca infracțiune de samavolnicie prevăzută în art. 352 Cp al RM.

⁸²⁸ Hotărârea Guvernului nr. 1233 din 09.11.2016.

⁸²⁹ Idem.

⁸³⁰ Idem.

5. Maria nu va fi trasă la răspundere penală deoarece furtul nu poate fi săvârșit din imprudență sau fără intenție. Este o neatenție obișnuită. Maria nu a ascuns jucăria și a evitat casele de plată, doar a uitat să plătească.

16.2.5. Violul

Violul este un raport sexual comis prin aplicarea forței sau cu amenințarea aplicării forței și fără consimțământul persoanei cu care se intră în raportul sexual.

Nu este consimțământ dacă persoana se supune ca urmare a aplicării unei violențe sau cel puțin a amenințării cu aplicarea unei violențe (amenințarea cu un cuțit, cu pumnul sau orice fel de amenințare cu consecințe negative pentru victimă sau persoanele apropiate victimei etc.). De asemenea, nu este consimțământ în cazul în care persoana se află într-o stare de neputință de a se apăra ori de a-și exprima voința (infirmitate, stare de leșin, stare de ebrietate).

Violul face parte din cele mai periculoase infracțiuni sexuale. De aceea, nici chiar modul de viață depravat al persoanei (practicarea prostituției etc.) nu poate fi o justificare a lui. În unele situații, acesta este considerat deosebit de periculos (violul unei persoane cu vârsta de până la 14 ani, violul însoțit de contaminarea intenționată cu SIDA, violul care a provocat din imprudență moarte victimei etc.) și poate fi pedepsit chiar cu detențiune pe viață.

16.2.6. Huliganismul

Huliganismul constituie acțiuni intenționate care încalcă grosolan ordinea publică și exprimă o evidentă lipsă de respect față de societate, însoțite de aplicarea violenței sau amenințarea unei asemenea violențe ori care se deosebesc prin cinism, cruzime sau obrăznicie deosebită. Aceste acțiuni pot fi în public, exprimate prin comportament batjocoritor față de cetățeni, înjosirea demnității și onoarei persoanei, zădărnicierea activităților de masă, suspendarea temporară a activităților normale a transportului, altor instituții.

Exemple de huliganism ar putea fi provocarea dezordinilor în timpul unui meci de fotbal, acostarea și insultarea persoanelor prin acțiuni, gesturi sau exprimări în locuri publice etc.

16.3. VICTIMELE INFRAȚIUNILOR

Acest capitol analizează cauzele săvârșirii infracțiunii și stabilește persoanele care suferă în urma infracțiunilor. La fel, capitolul descrie care sunt drepturile victimei și explică care sunt pașii ce trebuie întreprinși de o persoană care a devenit victimă.

16.3.1. Cauzele infracțiunilor

Deși toți suntem de acord că infracțiunile constituie un fenomen profund negativ, cauzele și condițiile criminalității rezează una din problemele care au dat naștere diferitor teorii și opinii. Astăzi printre motivele săvârșirii infracțiunilor deseori se invocă sărăcia, familiile vulnerabile în care copiii nu primesc dragostea necesară, ineficiența în activitatea poliției, lipsa de educație, consumul excesiv de alcool și de droguri, decăderea morală etc.

Pe de o parte, prezența diferitor opinii în acest sens demonstrează că factorii ce determină săvârșirea infracțiunilor sunt multipli și complecși. Pe de altă parte, este clar că nu putem justifica infracțiunile într-un mod simplist folosind argumente, de exemplu, sărăcia. Majoritatea infracțiunilor comise în țară de copii sunt calificate drept furturi. Cu toate acestea, într-un studiu efectuat majoritatea minorilor fiind întrebați de ce au furat au indicat necesitatea de a se distra, iar un număr mult mai mic au indicat necesități materiale elementare. Mulți infractori chiar și dintre cei care au săvârșit infracțiuni în scopuri materiale nu pot fi considerați săraci. Mai mult decât atât, în unele țări se observă un fenomen invers: paralel cu ridicarea nivelului de trai al întregii populații, rata infracțiunii nu scade, ci se află în creștere continuă și accelerată.

Cu toate acestea este important să putem identifica cauzele și condițiile care determină săvârșirea unor infracțiuni concrete pentru a preveni săvârșirea acestora. Atunci când avem prezenți mai mulți factori considerați drept cauze ale infracțiunilor s-ar putea încerca influențarea acestora, astfel încât riscul comiterii să fie redus.

16.3.2. Cum să nu devii victimă?

Victima este acea persoană care a avut de suferit în urma unei infracțiuni. Legea consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia printr-o infracțiune i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.

Oricine este supus riscului de a deveni victimă a unei infracțiuni. De multe ori victima poartă o parte din vină pentru ceea ce s-a întâmplat. De exemplu, conform unor cercetări, în peste 50% din cazuri, drept motiv pentru omor a servit comportamentul victimei. O treime din victime nu intuiau apropierea pericolului.

În orice caz, atât la nivel personal, cât și la nivel de comunitate pot fi întreprinse anumite lucruri care ar preveni săvârșirea infracțiunilor.

Unele strategii folosite pentru prevenirea infracțiunilor constau în:

1. crearea condițiilor care fac comiterea infracțiunii:

- să fie mai dificilă (de exemplu, încuierea ușilor la plecarea din casă, imobilizarea roților la automobil, folosirea geților cu încuietori în caz de transmitere prin intermediul autobuzelor, plimbări nocturne în grup, păstrarea banilor în seif etc.);
- să implice riscuri mai mari pentru infractor, mai ales riscul de a fi prins (programe de supraveghere de către vecini, iluminarea străzilor, instalarea camerelor video etc.);
- să presupună cât mai puține beneficii pentru infractor (de exemplu, a nu se lăsa lucrurile prețioase în automobilul lăsat în parcare, condiții de control la cumpărarea metalelor colorate ce ar reduce tentația de a le fura și a le vinde ulterior etc.);

2. reducerea oportunităților pentru săvârșirea infracțiunilor ori reducerea/evitarea provocărilor care ar putea determina o persoană să săvârșescă o infracțiune (ascunderea bijuteriilor la întoarcerea acasă seara târziu, evitarea consumului excesiv de alcool, marcarea animalelor, adoptarea vigilenței și precauției ca elemente ale comportamentului persoanelor etc.).

Exercițiu. Prevenirea infracțiunilor. Găsirea soluțiilor

Citiți situațiile de mai jos. Care sunt sau ar putea fi cauzele și condițiile care ar favoriza infracționalitatea în fiecare situație. Folosind strategiile descrise în manual, încercați să elaborați cât mai multe sfaturi concrete pentru a preveni săvârșirea unor infracțiuni.

Situația 1. În mijlocul localității există un parc. Odată cu venirea serii, persoanele care se droghează vin în parc. Oamenii ocolesc acest loc. Autoritățile se îngrijorează că parcul devine un focar al criminalității chiar în centrul localității.

Situația 2. Ion vrea să plece la odihnă pe o săptămână, dar se teme ca absența lui să nu atragă hoții care i-ar putea prăda locuința.

Situația 3. În unicul bar din sat deseori se întâmplă bătăi. Șeful de post și primarul sunt îngrijorați, dar închiderea barului nu este o opțiune.

Situația 4. Copiii îi trimit mătușii Eudochia lunar câte 100 Euro. Ea are nevoie să schimbe 300 Euro pentru reparația casei. Pentru aceasta este nevoită să plece la raion și îi este frică să nu fie amăgită sau să nu i se fure banii.

Identificați situații de tipul celor de mai sus care sunt caracteristice localității dvs. și încercați să elaborați sfaturi de prevenire a infracționalității pentru aceste situații.

16.3.3. Ce să faci dacă devii victimă?

Prevenirea infracțiunilor nu va duce la eliminarea totală a acestora. De aceea, este important să știm ce să facem dacă devenim victimă a unei infracțiuni.

Cu toate că infracțiunile se deosebesc între ele foarte mult, sunt anumite lucruri care sunt mai mult sau mai puțin valabile în orice situații.

În timpul infracțiunii

Minimizarea victimizării. Cei care comit infracțiuni de multe ori sunt stresați din cauza fricii de a fi prinși și de aceea pot întreprinde măsuri extreme pentru a avea reușită. În caz că este atacată sau în mijlocul unui atac, o persoană trebuie să încerce să rămână calmă pe cât este posibil. Ca regulă, nu trebuie să se opună rezistență dacă infractorul este înarmat. O strategie bună ar fi ca victima să arate atacatorului că nu îi vede fața. În așa fel cresc posibilitățile să nu i se facă niciun rău, deoarece acesta nu s-ar teme că pe viitor va fi recunoscut. Când este atacată sau amenințată ziua în amiaza mare, fără ca alte persoane să observe aceasta, pentru a atrage atenția altora, cel mai bine este ca persoana să simuleze un atac de cord sau leșin. În situații deosebit de dificile, poate fi spartă vitrina unui magazin conectat la centrul de alarmă.

Memorarea faptelor importante. Este nevoie de reținut circumstanțele care ar ajuta la prinderea infractorului, cum ar fi exteriorul făptuitorului, vocea, îmbrăcămintea etc. Dacă a fost folosit un automobil – numărul de înmatriculare, direcția în care infractorul a fugit etc.

După infracțiune

Anunțarea poliției. Dacă cineva a fost agresat, cel mai bine este să apeleze la serviciile poliției, dar să nu acționeze de sine stătător pentru a se răzbuna. Procedând altfel, persoana ar putea comite ea însăși o infracțiune și să fie pasibilă de pedeapsă penală. Multe victime nu anunță poliția, fie că nu sunt sigure că infracțiunea va fi descoperită, fie le este rușine pentru ceea ce li s-a întâmplat sau din alte motive. Neanunțarea poliției înseamnă cu siguranță că făptuitorul nu va fi pedepsit. Aceasta îl va încuraja să comită și alte infracțiuni. În unele cazuri făptuitorii atentează la aceeași persoană sau loc dacă văd că le-a reușit fapta anterior. Așa că nu este exclus ca persoana care a suferit să devină victimă din nou.

Cu cât mai repede se va declara infracțiunea la poliție cu atât mai mari sunt șansele că se va reuși descoperirea ei și prinderea făptuitorilor. În funcție de caz, persoana poate să sune la poliție, să meargă la poliție sau să roage pe altcineva să anunțe poliția. Apelul de alertare a organelor de drept se poate face la numărul universal 112 (în toată Europa, inclusiv în Republica Moldova) chiar de pe un aparat de telefon fără cartelă SIM sau chiar și fără bani pe cont.

În plângerea depusă la poliție se va indica tot ceea ce se cunoaște despre infracțiune.

Păstrarea urmelor infracțiunii. Trebuie luate toate măsurile de precauție ca urmele infracțiunii să nu fie distruse, iar după caz să fie păstrate. Astfel, în caz de viol sau atac la persoană, hainele nu trebuie spălate și nici victima să se spele. Locul unde a avut loc infracțiunea trebuie păstrat intact. Trebuie să se umble cât mai puțin posibil pe acolo, nu trebuie mutate obiectele dintr-o parte în alta sau cu atât mai mult să se facă ordine. Dacă sunt persoane care au fost martore la infracțiune și care pot pleca până la venirea poliției este bine să se noteze numele lor și datele de contact.

Contactarea altor persoane. În funcție de caracterul infracțiunii ar putea să fie nevoie contactarea imediată a altor persoane. Astfel, în cazul în care a fost sustras un card bancar sau o altă informație bancară trebuie imediat de anunțat banca pentru a preveni accesul la contul bancar; în caz că au fost furate acte (permis de intrare, abonament la bibliotecă) sau obiecte (chei de la camera de păstrare etc.) care permit accesul într-un loc cu acces limitat sau care oferă posibilitatea de a ridica bunuri materiale trebuie anunțate persoanele care ar putea contracara comiterea ilegalităților.

Obținerea unui ajutor calificat. Victima unei infracțiuni (mai ales în cazul unor infracțiuni violente) ar putea avea nevoie de obținerea unui ajutor psihologic. La noi în țară există diferite organizații (mai ales ONG-uri) care

pot oferi ajutor psihologic victimelor. Organele poliției de cele mai multe ori cunosc astfel de organizații și pot să îndrume victima la ele. Dacă victima a fost vătămată corporal, ea trebuie să se adreseze medicului cât mai curând posibil pentru ajutor medical. Poliția uneori o va trimite la o examinare medicală. În acest caz, concluzia făcută de medic are importanță la stabilirea infracțiunii.

Înregistrare cronologică. Victima ar trebui să noteze datele importante, cum ar fi:

- data, locul, circumstanțele săvârșirii infracțiunii;
- paguba adusă de infracțiune (vezi mai multe la secțiunea [16.4.3.7](#));
- numărul de înregistrare a plângerii depuse, numele persoanei care a primit plângerea;
- numele ofițerului de urmărire penală sau a procurorului care se ocupă de caz;
- acțiunile procesuale efectuate de organele de urmărire penală la care a participat cu indicarea locului și timpului.

Aceste informații va ajuta victima să țină minte lucrurile importante și să reconstituie ceea ce s-a întâmplat pe parcursul procesului.

16.3.4. Drepturile și obligațiile victimelor

Odată ce s-a adresat la organele de drept, victima are dreptul ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să-i fie soluționată de către ofițerul de urmărire penală sau procuror, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării. La depunerea cererii organul de urmărire penală trebuie să îi dea un certificat ca dovadă că a depus plângerea⁸³¹ sau o copie de pe procesul-verbal în care este expusă în scris informația parvenită prin plângerea orală.

Dacă organul de urmărire penală constată că nu există o faptă infracțională în plângerea victimei, atunci va înceta procesul penal și victima trebuie informată despre această decizie cu oferirea motivelor pentru o astfel de decizie. În acest caz, victima este în drept să ia cunoștință cu materialele în baza cărora a fost luată o astfel de decizie.

În caz că este pornit un proces penal și urmărirea penală, victima poate să ceară să fie recunoscută ca parte vătămată și parte civilă în cauza penală pornită (vezi mai mult la secțiunile despre partea vătămată și partea civilă [16.4.3.7](#)). Pe parcursul procesului victima poate fi reprezentată de un avocat, iar în anumite cazuri să fie însoțită de o persoană de încredere.

Odată ce a depus o plângere, victima își asumă și anumite obligații. Victima este obligată să se prezinte atunci când este chemată la organul de urmărire penală sau la judecată și să respecte regulile de procedură. Victima este obligată să ajute organele de urmărire să adune probele pe care le deține (să facă declarații, să prezinte documente și obiecte, să accepte să fie supusă unui examen medical în caz că i-a fost cauzat un prejudiciu fizic). Victima poartă răspundere penală pentru denunțare calomnioasă (daca minte când spune că a fost victima unei infracțiuni).

Unele țări au legi care prevăd acordarea unui suport financiar victimelor: plata tratamentului medical, recompensarea salariului pierdut etc. În Republica Moldova victima infracțiunii își poate recompensa prejudiciile materiale și morale numai în cazul identificării infractorului când acesta are cu ce le plăti.

Victima unei infracțiuni are dreptul:

- să fie tratată cu respect;
- să fie informată despre drepturile sale;
- să fie informată despre decizia de a porni sau nu un proces penal și urmărirea penală;

⁸³¹ Vezi art. 265 Cpp al RM.

- să beneficieze de serviciile unui avocat;
- să fie recunoscută ca parte civilă și vătămată;
- să fie protejată în caz că este amenințată.

16.3.5. Ce să facă o victimă dacă organele competente nu întreprind măsuri?

În baza plângerii depuse de victimă, procurorul decide să se pornească urmărirea penală fie refuză acest lucru și procesul penal încetează. Dacă victima consideră că refuzul nu este întemeiat atunci ea poate întreprinde pașii descriși mai jos pentru a-și apăra drepturile sale (a se vedea și subcapitolul [16.6.7 Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile în cadrul diferitor acțiuni procesuale](#)).

Dacă polițistul nu reacționează la plângere:

1. mergi la el și discută despre aceasta;
2. dacă refuză neîntemeiat să întreprindă măsuri spune-i că vei scrie o plângere la procuror;
3. adresează-te procurorului;
4. scrie o plângere judecătorului de instrucție de la judecătoria de sector. Cererea trebuie să fie scrisă nu mai târziu de 10 zile de la momentul când a fost refuzat să se investigheze cazul.

16.4. NOȚIUNI GENERALE DESPRE PROCESUL PENAL

Din acest capitol se poate afla ce este un proces penal, care sunt etapele unui proces penal și ce se întâmplă la fiecare etapă. La fel, capitolul descrie care sunt persoanele care participă în cadrul unui proces penal și explică rolul fiecăreia din ele.

16.4.1. Ce este un proces penal?

Dacă a fost săvârșită o infracțiune, este necesar ca aceasta să fie descoperită, iar persoanele vinovate să fie identificate, să fie găsite și administrate probe ce ar demonstra vinovăția lor, pentru a putea fi trase la răspundere penală și pedepsite după merit. Toată această activitate este efectuată de organe special stabilite și se numește proces penal. Legea care reglementează această activitate se numește Codul de procedură penală (prescurtat – Cpp).

16.4.2. Prin ce etape trece un proces penal?

Cuvântul „proces” derivă de la cuvântul latin „procedere”, care semnifică evoluare, mișcare înainte de la o etapă la alta. Luată la modul general, activitatea desfășurată în cadrul procesului penal trece prin trei mari etape succesive:

1. procesul penal și urmărirea penală – au drept scop colectarea de probe pentru a descoperi infracțiunea (cine este făptuitorul, în ce circumstanțe a săvârșit-o etc.); 2. udecarea cauzei – are drept scop de a examina probele adunate pe parcursul urmăririi și a stabili dacă persoana acuzată este într-adevăr vinovată de infracțiunea care a avut loc;

3. executarea sentinței – pe parcursul acestei etape sunt soluționate diferite întrebări care apar la executarea sentinței (de exemplu, ce este de făcut dacă persoana acuzată nu plătește în termen amenda etc.).

16.4.3. Cine este implicat într-un proces penal?

Procesul penal este o activitate în care sunt antrenate mai multe persoane. Fiecare din ele au funcții și atribuții proprii.

16.4.3.1. Ofițerul de urmărire penală

Ofițerul de urmărire penală este persoana care se ocupă nemijlocit cu colectarea probelor pe parcursul procesului și urmăririi penale. Legea stabilește că ofițerul de urmărire penală este responsabil pentru efectuarea legală și la timp a acțiunilor de urmărire penală. În cadrul exercitării urmăririi penale, ofițerul de urmărire se supune indicațiilor date de procuror, iar în multe privințe are dreptul să acționeze de sine stătător.

De cele mai multe ori ofițerul de urmărire penală este polițist din cadrul MAI, dar în calitate de ofițeri de urmărire penală mai activează și persoane din cadrul Serviciului Vamal și Centrului Național Anticorupție. Totodată, nu toți polițiștii sunt ofițeri de urmărire penală.

16.4.3.2. Procurorul

Procurorul este persoana care exercită sau conduce urmărirea penală efectuată de ofițerul de urmărire penală. Astfel, procurorul poate să dea indicații ofițerului despre cum să înlăptuiască urmărirea, îi fixează termenul pentru diferite acțiuni procesuale sau pentru urmărirea penală în ansamblu etc. Anumite decizii, cum ar fi punerea sub învinuire a persoanei, terminarea urmăririi și trimiterea dosarului în judecată, pot fi luate numai de către procuror.

Uneori procurorul poate să exercite de sine stătător urmărirea penală⁸³². Atunci toate obligațiile de colectare a probelor și de efectuare a altor acțiuni sunt în responsabilitatea procurorului.

Când procurorul decide că sunt suficiente probe pentru a demonstra vinovăția persoanei acuzate el transmite dosarul în judecată. În timpul judecării procurorul are sarcina de a susține în fața instanței de judecată învinuirea adusă. În acest rol el se mai numește și acuzator de stat.

16.4.3.3. Judecătorul

Judecătorul este persoana care judecă o cauză (dosar) penală. De cele mai multe ori o cauză este examinată de un singur judecător. În unele circumstanțe (de exemplu, apel sau când cauza este de o complexitate sporită), legea obligă ca să fie mai mulți judecători, și anume dosarul este judecat de către 3 judecători.

Judecătorul este acea persoană care stabilește dacă o persoană este vinovată și dacă da, ce pedeapsă să-i fie aplicată.

În cadrul judecătoriilor mai activează pe lângă judecătorii obișnuiți și câte unul sau doi judecători de instrucție. Funcția principală a acestor judecători este de a verifica la cerere desfășurarea procesului penal. Aceasta se efectuează în două feluri:

1. acordarea de permisiuni pentru efectuarea unor acțiuni de urmărire penală. Anumite acțiuni din cadrul procesului pot fi permise să aibă loc numai cu autorizarea judecătorului de instrucție. Exemple de astfel de acțiuni sunt arestarea persoanei, efectuarea unei percheziții, percheziția la domiciliu, ascultarea convorbirilor etc.;
2. examinarea plângerilor. Dacă persoanele care sunt implicate în urmărirea penală consideră acțiunile ofițerului de urmărire penală sau ale procurorului că sunt ilegale, atunci ele pot să se adreseze cu o plângere judecătorului de instrucție⁸³³.

16.4.3.4. Avocatul

Avocatul este persoana care pe parcursul unui proces penal acordă asistență juridică persoanelor participante la proces. Avocatul persoanei acuzate se numește apărător. Conform legii, orice persoană acuzată poate, iar de cele mai multe ori, trebuie să aibă un apărător. Dacă ea nu poate să plătească un avocat pentru aceasta, apărătorul este oferit din contul statului.

---

⁸³² Vezi art. 270 Cpp al RM.

⁸³³ Vezi art. 313 Cpp al RM.

16.4.3.5. *Persoana acuzată*

Persoana acuzată este persoana care este cercetată ca făptuitor al infracțiunii săvârșite. Persoana acuzată în proces poartă diferite denumiri. La început, când există unele suspiciuni că o persoană a săvârșit o infracțiune sau ea a fost reținută ori au fost aplicate măsuri de constrângere, persoana poartă denumirea de bănuț⁸³⁴. Când există destule dovezi care indică că bănuțul a săvârșit infracțiunea el este pus sub învinuire (vezi secțiunea 16.4.3.5) și devine învinuit. O persoană poate fi declarată învinuit fără ca să fi avut și statutul de bănuț. O dată cu transmiterea unui dosar penal în judecată, învinuitul se numește inculpat. Drepturile persoanei acuzate sunt descrise în diferite secțiuni cu referire la activitățile pe parcursul procesului penal (reținerea, percheziția, judecarea etc.).

16.4.3.6. *Victima și partea vătămată*

Victimă este orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost cauzate daune morale, fizice sau materiale. Victima are un interes în cadrul procesului penal și este interesată în rezultatele acestuia.

Partea vătămată este considerată persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei.

Minorul căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.

16.4.3.7. *Partea civilă și civilmente responsabilă*

Săvârșirea unei infracțiuni aproape tot timpul duce la cauzarea unei daune materiale altor persoane. Astfel de persoane pot să se adreseze în cadrul urmăririi penale la ofițerul de urmărire penală, procurorului, iar la etapa judecătii – judecătorului pentru a intenta o acțiune civilă. Scopul acțiunii civile este de a recupera paguba materială și morală cauzată de infracțiune.

Dacă cererea este acceptată, persoana care a suferit paguba este recunoscută parte civilă. Din acest moment ea are un șir de drepturi legate de acțiunea civilă intentată. Paguba care poate fi cerută în cadrul procesului penal poate consta atât din dauna materială (proprietatea distrusă, costul tratamentului etc.), cât și dauna morală (suferința psihică avută ca urmare a infracțiunii etc.).

Persoana care conform legii trebuie să întoarcă dauna cauzată se numește parte civilmente responsabilă. De cele mai multe ori aceasta este infractorul, dar câteodată răspunderea civilă o poartă alte persoane (de exemplu, părinții unui minor).

Procurorul, persoana acuzată, vătămată, civilă și civilmente responsabilă mai sunt numite și părți în proces.

16.4.3.8. *Martorul*

Martorul este persoana care deține informații importante pentru soluționarea cauzei penale. Martor poate fi și un minor dacă acesta este în stare să perceapă și să relateze corect lucrurile pe care le știe.

Odată ce o persoană a fost citată (chemată) în calitate de martor ea este obligată să se prezinte la organul care a citat-o și să facă declarații. Nu pot fi obligați să facă declarații rudele apropiate ale persoanei acuzate, precum și unele persoane care dețin informația dorită în virtutea unor activități pe care legea le protejează. De exemplu, avocatul persoanei acuzate nu poate fi obligat să facă declarații despre ceea ce a aflat de la clientul său, în unele cazuri jurnalistul despre sursa sa de informații, medicul de familie în legătură cu viața privată a persoanelor pe care le tratează.

Martorul are un șir de drepturi, cum ar fi dreptul de a i se rambursa toate cheltuielile făcute în legătură cu procesul, dreptul de a face declarații în limba sa, de a avea un avocat la urmărirea penală etc.

16.4.3.9. *Alte persoane*

În cadrul unui proces penal sunt atrase și ale persoane care au menirea de a asigura bunul mers al procesului. Astfel, dacă o persoană participantă la proces din cele menționate mai sus este minoră sau nu are

⁸³⁴ Vezi art. 63 Cpp al RM.

capacitate de exercițiu, ea este reprezentată de persoane care se numesc reprezentanți; pentru a face expertiză este invitat un expert. Dacă persoana acuzată nu cunoaște limba în care se desfășoară procesul este invitat un traducător etc.

O regulă importantă este că nicio persoană nu poate să îndeplinească două roluri în cadrul procesului penal. De exemplu, dacă o persoană a fost procuror la urmărirea penală, ea nu mai poate fi judecător atunci când cauza ajunge la judecată. Dacă cineva a fost martorul unei infracțiuni, acesta nu poate fi nici expert, nici judecător, nici ofițer de urmărire penală etc. De la această regulă sunt și mici excepții, de obicei atunci când nu apare conflict de interese. De exemplu, părinții învinutului minor pot participa la proces atât în calitate de parte civilmente responsabilă, cât și în calitate de reprezentant al învinutului, partea vătămată poate fi și parte civilă.

Exercițiu. Cine și ce rol va avea

În cazul de mai jos încercați să determinați care persoane vor fi antrenate în procesul penal și în ce calitate.

Cetățeanul M.Bolduratu aștepta împreună cu fiul său de șapte ani la autogara din Chișinău autobuzul spre Ștefan Vodă. În timp ce stătea îngândurat că nu a găsit niște faianță la prețul dorit, de el s-au apropiat doi tineri. Aceștia s-au recomandat ca locuitori din raionul Briceni: Talpă (30 ani) și Mițco (16 ani). Aflând despre grijile lui Bolduratu, ei au afirmat că lucrează la o fabrică de faianță care tocmai s-a deschis la ei și ca lucrătorii ar putea să obțină faianță cu reducere. Ei i-au propus lui Bolduratu să caute și alți doritori la el în sat pentru faianță ieftină ca să fie adusă toată odată cu un camion. Peste câteva zile Talpă și Mițco au sosit în satul lui Bolduratu. Adunând de la populația locală 35 000 lei, cei doi nu au mai revenit la termenul înțeles cu faianța. Localnicii s-au adresat polițistului de sector ca acesta să facă ceva, mai ales că și el a plătit bani pentru faianță. În curând cei doi au fost prinși, fiind clar că aceștia au înșelat cetățenii. Bolduratu s-a adresat la un verișor de-al lui care era avocat ca să-l ajute.

Răspuns:

Talpă și Mițco vor fi acuzați de săvârșirea infracțiunii de escrocherie.

Bolduratu, polițistul și persoanele din sat, care au adunat bani ca să cumpere faianță sunt victime și părți vătămate ale infracțiunii de escrocherie săvârșite de Talpă și Mițco.

Fiul lui Bolduratu va avea calitatea de martor.

Verișorul lui Bolduratu, dacă va semna contract cu Bolduratu, va avea calitatea de avocat al părții vătămate.

Pe parcursul urmăririi penale s-a stabilit că Mițco împreună cu Cirdea (13 ani), care era elev în clasa a șasea, au furat din școala din localitate un computer. Tot ei împreună cu verișorul lui Cirdea de 14 ani, Ciobanu, au furat două găini de la un vecin. Mama lui Mițco a încercat să se împace cu vecinul de la care au fost furate găinile.

Răspuns:

Școala ca organizație este victimă; Mițco este persoana care va fi recunoscută în calitate de bănuț și ulterior – învinuit (acuzat) de comiterea infracțiunilor de furt repetat de computer și găini în grup, iar dacă are împliniți 18 ani atunci va fi acuzat și de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.208 Cp – „Atragerea minorilor la activitate criminală”.

Minorul Cirdea (13 ani) nu va fi acuzat de săvârșirea infracțiunii de furt deoarece el este minor de până la 14 ani și nu poartă răspundere penală.

Minorul Ciobanu va fi acuzat și va purta răspundere pentru furt de găini săvârșit în grup împreună cu Cirdea și Mițco dacă valoarea găinilor furate vă depăși pragul pentru care fapta lor constituie infracțiune, adică suma de 1060 de lei, care reprezintă 20% din salariul mediu prognozat de Guvern pentru anul 2017

(vezi secțiunea 16.2.3).

16.5. MĂSURI DE CONSTRÂNGERE ÎNTR-UN PROCES PENAL

Acest capitol explică ce este reținerea și când poate avea loc aceasta, conține sfaturi de comportament în timpul reținerii. La fel, în acest capitol sunt enumerate și descrise măsurile preventive care pot fi aplicate unei persoane acuzate și sunt descriși pașii care trebuie întreprinși de o persoană căreia i se sechestrează averea.

16.5.1. Reținerea persoanei

Reținerea este o privare de libertate pentru o perioadă de până la 72 de ore. Atunci când o persoană este reținută aceasta înseamnă că ea nu mai poate să se deplaseze liber fie din cauza că i-a fost aplicată forța (atunci când se împotrivesc), fie i-a fost dată o dispoziție legală în acest sens.

Orice polițist are dreptul să rețină o persoană dacă sunt prezente condițiile indicate în lege (vezi subsecțiunile [16.5.1.1](#) și [16.5.1.2](#)). În afară de aceasta, orice cetățean este în drept să prindă și să aducă forțat la poliție, procuratură, carabinieri persoana prinsă asupra faptului săvârșirii unei infracțiuni sau care a încercat să se ascundă ori să fugă imediat după săvârșirea infracțiunii. După ce a fost adusă la organul de drept, procedura va fi aceeași ca și în cazul reținerii de către un polițist.

Reținerea nu poate depăși 72 de ore. După expirarea acestui termen, persoana trebuie să fie eliberată sau, dacă judecătorul de instrucție autorizează, să fie arestată, în urma unei ședințe de judecată cu participarea bănuțului.

16.5.1.1. Ce este reținerea persoanei bănuțe?

O persoană poate fi reținută dacă este bănuț de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an. O persoană poate fi reținută dacă:

- a fost prinsă în flagrant delict, adică în momentul săvârșirii infracțiunii sau imediat după săvârșirea acțiunilor infracționale;
- un martor ocular, inclusiv partea vătămată, vor indica direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea;
- pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în mijlocul ei de transport sunt descoperite urme evidente ale infracțiunii;
- dacă la locul săvârșirii infracțiunii sunt descoperite urmele lăsate de către această persoană.

Dacă sunt alte circumstanțe ce dau de bănuț că o persoană a săvârșit o infracțiune, ea poate fi reținută numai dacă a încercat să se ascundă, dacă nu are loc de trai permanent ori nu i s-a putut constata identitatea.

16.5.1.2. Reținerea învinuțului

Dacă o persoană trebuie să fie pusă sub învinuire și se presupune că ea nu este în localitate sau nu se știe unde este locul ei de aflare, atunci ea poate fi reținută după ce organul de urmărire penală adoptă o ordonanță de reținere în acest sens.

Învinuț la fel poate fi reținut dacă el încalcă obligațiile impuse prin aplicarea măsurilor preventive sau alte obligații, cum ar fi obligația de a se prezenta atunci când este citat (chemat) la organele de drept. În acest caz, reținerea este posibilă numai dacă conform legii el poate fi supus arestării.

16.5.1.3. Cum să te comporti dacă ești reținut?

Reținerea nu este o experiență plăcută. De multe ori aceasta poate fi înjositoare și stresantă și poate provoca persoanelor reținute să-și piardă cumpătul și să acționeze brutal și chiar agresiv. Chiar dacă știe că nu a făcut nimic rău, este de obligația persoanei ca în timp ce este reținută să acționeze responsabil. Opunerea de rezistență în fața polițistului sau încercarea de a fugi nu numai că este alogică, dar și ilegală. Dacă opune

rezistență, cetățenii care-l rețin⁸³⁵ au dreptul să-l imobilizeze, iar polițistul poate să aplice forța pentru a depăși rezistența, uneori chiar arma de foc, ceea ce poate duce la urmări grave.

Dacă este oprită ca fiind bănuită de ceva cu sau fără scopul de a fi reținută, o persoană este bine:

- să rămână calmă și politicoasă, chiar dacă consideră că este oprită/reținută pe nedrept. Să nu strige, să nu înjure sau să opună rezistență fizică. În afară de faptul că aceasta poate să-l provoace pe polițist să aplice măsuri speciale de imobilizare, persoana poate fi trasă la răspundere administrativă sau chiar penală;
- să se asigure că persoanele sunt polițiști, să le ceară să se legitimeze și să le rețină numele;
- să se legitimeze (numele, adresa). Pentru acest scop, este bine ca buletinul de identitate să fie prezent la persoană când iese din casă sau din localitate;
- dacă crede că este cazul poate să facă o explicație polițiștilor (vezi și secțiunea [16.5.1.4](#) Ce urmează după reținere). De multe ori o explicație simplă ar putea clarifica lucrurile și persoana să fie lăsată în pace. Ar fi mai bine însă să tacă decât să încerce să amăgească. În orice caz persoana are dreptul să tacă (vezi subcapitolul [16.6.4](#));
- dacă un prieten este reținut, să nu împiedice procesul reținerii, dar să-l ajute prin contactarea familiei lui;
- din momentul reținerii persoana are un șir de drepturi (vezi subcapitolul [16.6.4](#) Care sunt drepturile persoanei reținute și subcapitolul [16.6.3](#) Punerea sub învinuire) și urmează să insiste asupra respectării lor.

16.5.1.4. Ce urmează după reținere?

Dacă este reținută atunci există posibilitatea ca persoana să fie percheziționată. Din momentul reținerii polițistul trebuie să o aducă cât mai repede la sectorul de poliție. În termen de până la trei ore din momentul privării de libertate trebuie să se întocmească în prezența avocatului un proces-verbal despre reținere (ora reținerii, motivele reținerii etc.) Acest proces-verbal se aduce la cunoștința persoanei. Dacă nu este de acord cu cele scrise persoana poate să nu-l semneze și chiar să scrie motivele de ce nu vrea să-l semneze. Înainte de a semna procesul-verbal, persoana urmează să se asigure că ceea ce este consemnat corespunde realității. Urmează să atragă atenția dacă în procesul-verbal este inclusă corect ora reținerii (uneori polițistul poate indica o oră mai târzie). Anume din acest moment se calculează cele 72 de ore. Avocatul este obligat să verifice corectitudinea îndeplinirii procesului-verbal înainte ca acesta să fie semnat. Nu trebuie să fie semnate foi curate, pe care ulterior se va scrie textul.

Odată cu prezentarea procesului-verbal, se aduc la cunoștință toate drepturile pe care persoana le are. În timp de 3 ore de la reținere, persoana care a întocmit procesul-verbal anunță procurorul despre reținere care fie va decide eliberarea fie va înainta un demers pentru arestare până la expirarea termenului reținerii.

Dacă este de acord, în timpul cât este reținută persoana va fi audiată (interogată) în ceea ce privește circumstanțele reținerii. O întrebare care poate apărea în acest sens este dacă *ar trebui persoana să comunice ceva polițistului după ce a fost reținută*. Poate fi cazul că persoana reținută nu a făcut sau cel puțin crede că nu a făcut nimic rău. De aceea impresia ei ar putea fi că cooperarea cu poliția este o cale care i-ar permite redobândirea cât mai grabnică a libertății. Aceasta de multe ori este într-adevăr așa, cu atât mai mult că pare firesc că dacă refuzi să vorbești sau să cooperezi poliția va crede că ai ceva de ascuns.

Cu toate acestea, odată ce este reținută, există șanse mari ca polițistul deja să considere persoana vinovată. De aceea, tăcerea ar putea să nu influențeze mult opinia lui. În afară de aceasta, în viață pot să se creeze asemenea situații în care vinovăția persoanei să pară evidentă cu toate că ea nu este vinovată. Furnizarea unei informații polițistului ar putea să agraveze și mai mult astfel de situații. Mai mult decât atât, starea psihologică

⁸³⁵ Vezi art. 168 Cpp al RM.

provocată de reținere ar putea fi atât de copleșitoare încât o persoană să spună orice crede că este necesar pentru a ieși la libertate. În acest moment poate să fie cea mai vulnerabilă și să facă lucruri care ar putea să-i complice și mai mult situația.

Este bine să comunice polițiștilor ceea ce o întreabă numai după a vorbit cu avocatul său și a stabilit ce strategie de apărare să adopte. Până atunci, este bine să nu aibă convorbiri neformale cu polițiștii în ceea ce privește motivele reținerii. În aceste momente ar putea să fie influențată prin intermediul promisiunilor, amenințărilor sau chiar a unui ton prietenos.

Până la venirea avocatului persoana poate să furnizeze informații care nu se referă la fondul incidentului (datele de identitate, dacă are sau nu un avocat care dorește să fie invitat etc.). Odată venit avocatul, persoana trebuie să aibă posibilitatea să discute cu el în condiții de confidențialitate dacă va păstra tăcerea în continuare sau va face declarații pe marginea cazului.

În cazul în care se consideră nevinovată și acceptă să fie audiată, datele oferite în cadrul audierii dau posibilitate procurorului care verifică legalitatea reținerii să dispună eliberarea imediată până la expirarea termenului de 72 de ore.

16.5.1.5. Care sunt drepturile persoanei reținute?

În caz că este reținută, persoana are următoarele drepturi:

- să fie tratată cu respect. Aceasta nu înseamnă că trebuie să i se aducă anumite onoruri. Totuși, în sectorul de poliție trebuie să i se asigure condiții și o atitudine care nu îi înjosesc demnitatea. Cu atât mai mult, sunt interzise bătaia sau alte acțiuni violente;
- să i se aducă la cunoștință într-o limbă pe care o înțelege și în prezența unui avocat motivele reținerii, cum se încadrează juridic fapta (de exemplu, furt sau jaf) de care este bănuită și drepturile pe care le are. Dacă nu înțelege unele lucruri sau termenii juridici, trebuie să îi fie explicați pe înțelesul ei;
- să primească consultație juridică, în condiții confidențiale, din partea apărătorului până la începutul primei audieri (interogatoriu) în calitate de bănuț;
- să anunțe imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, prin intermediul organului de urmărire penală (de cele mai multe ori polițistul) rudele sau o altă persoană, la propunerea ei, despre locul unde este reținută. Acest termen de 6 ore poate fi prelungit, dar numai printr-o hotărâre motivată a judecătorului de instrucție.

La fel, odată ce este reținută persoana beneficiază de toate drepturile pe care le are un bănuț. De aceea, pentru mai multe informații se poate consulta secțiunea despre drepturile persoanei acuzate.

16.5.1.6. Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile când ești reținut?

Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile în cadrul diferitor acțiuni procesuale (Vezi subcapitolul [16.6.7](#))

Exercițiu. Reținerea persoanei bănuite

Meditați asupra situației de reținere descrisă mai jos.

Perspectiva polițistului

Polițistul se află în apropierea unei stații de troleibuz. La un moment dat, cineva îi face semn către un individ și îi spune că acesta ar fi furat un portmoneu din buzunarul unei persoane. Bănuțul pare să fie neliniștit și grăbit. În orice moment ar putea dispărea. În calitate de polițist:

Ce ar trebui să îi spună individului? Care îi sunt acțiunile? Îl va ruga să-l urmeze la sectorul de poliție? Dacă da, în ce situație?

Perspectiva persoanei reținute

Individul este un simplu cetățean și se află în apropierea unei stații de troleibuz. Se grăbește undeva anume, iar troleibuzele nu circulă prea des. S-ar putea să întârzie. La un moment dat de el se apropie un polițist care îl suspectează că ar fi furat un portmoneu din buzunarul unei persoane.

Care ar trebui să fie reacția individului? Ce îi va spune polițistului? Îl va urma la sectorul de poliție dacă îi va cere aceasta?

Întrebări:

A avut polițistul dreptul să rețină individul? De ce?

Ce sfaturi ați da persoanei suspectate? (ce ar fi trebuit să facă sau să nu facă. Ce ar putea face altfel etc.)

Ce ar trebui să facă persoana reținută în cazul în care este adusă la sectorul de poliție? Ce nu ar trebui să facă?

Dacă persoana suspectată tensionează situația, ce ar putea și ce nu ar putea să întreprindă polițistul?

Ce ar putea întreprinde reținutul în cazul în care crede că i s-au încălcat drepturile de către organele de poliție?

16.5.2. Măsurile preventive

Pe parcursul procesului penal, persoanei acuzate i se pot aplica diferite măsuri numite preventive care în general au drept scop asigurarea faptului că persoana acuzată nu va împiedica desfășurarea eficientă a procesului penal (nu va amenința martorii, nu se va ascunde de organele de drept, nu va distruge urmele infracțiunii etc.). Măsurile preventive pot fi menținute pe întregul proces penal. Totuși, dacă persoana este numai bănuită, măsura preventivă nu poate dura mai mult de 10 zile. În funcție de gravitatea faptei săvârșite, de vârstă, de starea sănătății și de alte împrejurări, pot fi aplicate diferite măsuri preventive, care vor fi examinate în continuare. Măsurile preventive, cum ar fi obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara, garanțiile și transmiterea sub supraveghere a minorului sau militarului, pot fi aplicate pe parcursul urmăririi penale de procuror sau dacă cazul a ajuns la judecată, de judecător. Restul măsurilor preventive se aplică pe parcursul urmăririi penale numai de judecătorul de instrucție. Dacă persoana acuzată nu este de acord cu măsura preventivă aplicată, ea poate să o conteste la judecătorul de instrucție, dacă a fost aplicată de procuror, sau la instanța ierarhic superioară (Curtea de Apel) dacă aceasta a fost aplicată de judecătorul de instrucție.

16.5.2.1. Arestarea preventivă. Ce înseamnă arestarea preventivă?

Arestarea preventivă este cea mai aspră măsură preventivă. Ea constă în privarea de libertate a persoanei acuzate cu deținerea ei în izolatoare de detenție. Arestarea poate fi aplicată numai în baza unui mandat de arestare eliberat de judecător. Termenul arestării inițial nu poate depăși 30 de zile, iar la expirarea lui poate fi prelungit. Fiecare prelungire a duratei arestării nu poate depăși 30 de zile, iar în total termenul arestării pe parcursul urmăririi penale nu poate fi mai mare de 6 luni dacă persoana este învinuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care pedeapsa maximă este de până la 15 ani sau până la 12 luni în caz că pedeapsa maximă este de până la 25 de ani privațiune de libertate. Odată ce cauza a ajuns la judecată, fiecare prelungire poate fi dispusă pe un termen de 90 de zile.

În general, arestarea se aplică dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este mai mare de doi ani. În anumite condiții (persoana acuzată a săvârșit acțiuni ce împiedică desfășurarea procesului etc.), arestarea poate fi aplicată și în cazul unor infracțiuni pentru care pedeapsa este mai mică de doi ani.

16.5.2.2. Încetarea arestării

Arestarea preventivă (ca și alte măsuri preventive) încetează atunci când i-a expirat termenul și nu a mai fost prelungită. Din acest moment persoana acuzată trebuie să fie eliberată imediat. În afară de aceasta, arestarea (și alte măsuri preventive) poate fi revocată sau, cu alte cuvinte, anulată înainte de expirarea termenului de către organul care a dispus-o, atunci când nu mai sunt actuale circumstanțele care au făcut

necesară arestarea. Uneori, dacă se consideră necesar, arestarea poate fi înlocuită cu o altă măsură preventivă, mai blândă.

16.5.2.3. *Liberarea pe cauțiune sau sub control judecătoresc*

Liberarea provizorie sub control judiciar constă în faptul că persoana acuzată este eliberată sau i se păstrează libertatea cu condiția că ea îndeplinește anumite obligații (să nu meargă în anumite locuri, să nu comunice cu anumite persoane, să nu întreprindă anumite acțiuni etc.). Această măsură este considerată o alternativă a arestării preventive și de aceea se aplică numai persoanei arestate preventiv sau persoanei pentru care procurorul cere arestarea.

Liberarea provizorie pe cauțiune în principiu este același lucru ca și liberarea provizorie sub control judiciar, dar în cazul acesta persoana mai plătește și o sumă de bani care este depusă într-un cont special. Suma poate varia de la 300 la 100000 unități convenționale, în funcție de starea materială a acuzatului și de gravitatea infracțiunii. Dacă persoana nu încalcă condițiile impuse (de exemplu, să nu părăsească localitatea, să nu meargă în locuri anume stabilite), suma i se restituie.

16.5.2.4. *Alte măsuri preventive*

Legea prevede și alte măsuri preventive.

Obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara constă într-o obligație luată în scris de la persoana acuzată că aceasta nu va părăsi localitatea unde locuiește sau țara.

Garanția personală constă în angajamentul în scris al unor persoane demne de încredere precum că ele garantează comportamentul necesar al persoanei acuzate. Numărul persoanelor garante trebuie să fie de la 2 la 5. În calitate de garanție fiecare garant depune o sumă bănească (de la 50 la 300 de unități convenționale).

Garanția unei organizații este foarte asemănătoare cu garanția personală numai că în acest caz ea este făcută de o persoană juridică și suma depusă este mai mare (de la 300 la 500 de unități convenționale).

Ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni din domeniul transporturilor sau care au utilizat mijlocul de transport la săvârșirea infracțiunii.

Arestarea la domiciliu constă în izolarea persoanei acuzate de societate în locuința ei, cu stabilirea anumitor restricții (să nu primească anumite persoane în locuință etc.).

În calitate de măsură preventivă, minorii și militarii pot fi transmiși sub supravegherea anumitor persoane (părinți, comandantul militar etc.).

16.5.3. *Aplicarea sechestrului pe avere*

Punerea sub sechestrul a bunurilor⁸³⁶ (sau a banilor) este o măsură procesuală de constrângere care constă în interzicerea proprietarului sau posesorului de a dispune de ele (a le vinde, a le dona etc.), iar în unele cazuri chiar să se folosească de ele. Avera poate fi sechestrată dacă de aceasta este nevoie pentru a asigura repararea pagubei provocate de infracțiune sau dacă poate fi supusă confiscării. Pentru a vedea cum se contestă o sechestrare ilegală a se vedea subcapitolul [16.6.7 Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile în cadrul diferitor acțiuni procesuale](#).

Nu pot fi puse sub sechestrul produsele alimentare necesare persoanei și membrilor familiei ei, combustibilul, literatura de specialitate și inventarul de ocupație profesională, vesela și atributele de bucătărie folosite permanent ce nu sunt de mare preț, precum și alte obiecte și lucruri de primă necesitate, chiar dacă acestea pot fi ulterior supuse confiscării.

Dacă sunt sechestrate bunurile:

---

⁸³⁶ Vezi art. 203 Cpp al RM.

- se va cere mai întâi de la persoana care a venit să aplice sechestrul copia ordonanței sau a hotărârii care autorizează sechestrarea;
- nu se va împiedica efectuarea sechestrării. În caz contrar, sechestrarea poate avea loc forțat și chiar prin efectuarea percheziției;
- persoana căreia i se sechestrează bunurile poate să insiste să aleagă acele bunuri care se vor pune sub sechestrul în primul rând;
- persoana trebuie să citească procesul-verbal sau lista de inventariere și să se asigure că au fost indicate toate bunurile sechestrate cu înscrierea numărului, măsurii sau greutății lor, materialul din care sunt confecționate și alte elemente de individualizare și, pe cât e posibil, costul lor. Se va asigura să fie indicat faptul dacă bunurile îi sunt lăsate la păstrare sau sunt ridicate și vor fi păstrate în altă parte;
- persoana poate să consemneze în procesul-verbal acele lucruri cu care nu este de acord.

16.6. INVESTIGAREA INFRAACȚIUNILOR

Din acest capitol se pot afla unele acțiuni prin care are loc colectarea probelor în cadrul unui proces penal, sfaturi de comportament în cadrul unor acțiuni de colectare a probelor și descrierea unor drepturi și obligații ale persoanei acuzate. În acest capitol sunt explicați pașii care trebuie întreprinși de o persoană căreia i se încălcă drepturile în cadrul urmăririi penale. La fel, este descris cum și în ce condiții făptuitorul poate să se împacă cu victima și care ar fi avantajele împăcării pentru victimă.

16.6.1. Pornirea urmăririi penale

Dacă există temeiuri de a bănui că a avut loc o infracțiune, organele de urmărire penală efectuează o investigație cu scopul de a stabili ce s-a întâmplat, de a descoperi persoana vinovată și de a colecta suficiente probe pentru a dovedi vinovăția ei în instanța de judecată.

Procesul penal pornește atunci când organele de urmărire penală află prin intermediul cuiva (plângerea victimei, denunțul unui martor) sau descoperă singure că a fost comisă o infracțiune⁸³⁷.

După ce este pornit procesul penal, organul de urmărire penală sau procurorul sesizat în modul prevăzut în art.262 și art.273 Cpp, în termen de 30 de zile, poate emite o ordonanță de începere a urmăririi penale în cazul în care există o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există niciuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală, informând despre aceasta persoana care a înaintat sesizarea sau organul respectiv.

Proape toate infracțiunile sunt infracțiuni de acuzare publică. Aceasta înseamnă că procesul penal se va considera pornit din momentul sesizării, indiferent dacă victima a depus sau nu plângere despre infracțiune. Însă, pentru aproximativ 20 de infracțiuni prevăzute în art. 276 Cpp este nevoie de plângerea victimei pentru a se porni procesul penal (amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății – art. 155 Cp al RM). Dacă victima nu depune o plângere, procesul penal nu poate fi pornit. În cazurile prevăzute de acest articol (276 Cpp), victima sau partea vătămată se poate împăca cu făptuitorul și procesul penal în privința lui încetează.

16.6.2. Colectarea probelor

Unul din scopurile principale pe care le are urmărirea penală este de a colecta probe suficiente despre vinovăția făptașilor. Pe parcursul urmăririi penale, organele de drept nu pot să oblige persoana acuzată să dovedească nevinovăția sa. Dimpotrivă, ele au obligația să colecteze probe despre vinovăție. Aceasta are loc prin intermediul anumitor activități care sunt descrise în Cpp și care sunt examinate mai jos. Toate aceste acțiuni pot fi realizate după pornirea procesului penal.

⁸³⁷ Vezi art. 262 Cpp al RM.

16.6.2.1. *Audierea persoanelor*

Audierea, probabil, că este unul din cele mai răspândite moduri de a colecta probe. În cadrul audierii, persoana care cunoaște anumite informații care sunt importante pentru cauza dată (martorul, victima, partea civilă, bănuitul, învinuitul etc.) este invitată să le expună oral sau în scris. După aceasta, ofițerul de urmărire penală sau, după caz, procurorul poate să pună diferite întrebări pentru a colecta informație suplimentară sau pentru a preciza informația deja oferită.

Dacă sunt temeiuri de a crede că viața martorului sau a vreunei rude apropiate a acestuia este în pericol, atunci martorul poate fi audiat în condiții speciale⁸³⁸. Aceasta înseamnă că martorul poate să nu fie prezent în sala unde are loc audierea, iar audierea lui are loc prin folosirea mijloacelor tehnice de teleconferință. Martorului audiat în aceste condiții i se permite să comunice alte date despre identitatea sa decât cele reale. Audierea în condiții speciale poate avea loc numai atunci când este vorba de o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă.

Reguli care trebuie respectate la audierea persoanelor:

- audierea se face în timpul zilei;
- audierea în timpul nopții se permite numai în cazuri excepționale (de exemplu, în urma audierii poate fi preîntâmpinată săvârșirea unei infracțiuni, pierderea unor probe etc.). Motivele audierii pe timp de noapte trebuie să fie incluse în procesul-verbal al audierii;
- audierea neîntreruptă a martorului nu poate depăși 4 ore, iar durata generală în aceeași zi nu poate fi mai mare de opt ore;
- persoana acuzată nu poate fi audiată dacă este în stare de oboseală, cu excepția cazurilor care nu suferă amânare (de exemplu, preîntâmpinarea săvârșirii unei infracțiuni), care vor fi incluse în procesul-verbal al audierii;
- este interzisă audierea persoanei acuzate în lipsa avocatului;
- martorul și alte persoane audiate ca și martorii (persoana vătămată) au dreptul să vină la audiere împreună cu avocatul lor.

16.6.2.2. *Percheziția*

Percheziția este o acțiune care are drept scop căutarea și găsirea unor obiecte, documente care au importanță pentru soluționarea corectă a unui caz. Pot fi percheziționate diferite încăperi (casa, mașina, ograda etc.), cât și persoane.

Organul de urmărire penală poate efectua o percheziție dacă din probele pe care le are rezultă că într-o încăpere ori într-un alt loc sau la o persoană se pot afla lucruri ce au importanță pentru soluționarea cauzei (instrumente ce au servit la săvârșirea infracțiunii etc.).

Percheziția poate avea loc **numai cu autorizarea judecătorului de instrucție**. Excepție de la această regulă sunt cazurile care nu suferă amânare, adică atunci când în timp ce se obține aprobarea judecătorului de instrucție, obiectele ce trebuie găsite ar putea fi distruse, dar aceste acțiuni trebuie autorizate timp de 24 de ore la același judecător de instrucție, care poate aproba acțiunea de percheziție sau o poate anula. O altă excepție o constituie percheziția corporală a persoanei la reținerea sau la arestarea ei. În afară de aceasta, poliția poate să efectueze percheziția fără autorizație dacă persoana supusă acestei acțiuni acceptă aceasta.

Care sunt drepturile în cadrul percheziției la domiciliu?

Dacă îi este percheziționat domiciliul⁸³⁹, persoana are dreptul:

⁸³⁸ Vezi art. 110 Cpp al RM.

⁸³⁹ Vezi art. 6, p. 11 Cpp al RM.

- să ia cunoștință cu ordonanța de percheziție și, după caz, cu autorizația judecătorului;
- să predea de bună voie lucrurile care sunt căutate și în așa fel să evite percheziția;
- să deschidă încăperile încuiate pentru a evita intrarea forțată și, deci, producerea unor pagube materiale;
- să fie prezentă în timpul percheziției. Acest drept se aplică dacă la momentul percheziției este acasă. Dacă nu este acasă, poliția nu are obligația să o aștepte. Cu toate acestea, percheziția trebuie să fie efectuată în prezența unui apropiat din casă sau a reprezentantului organului de administrație locală (de exemplu, un angajat din primăria locală);
- să ia cunoștință cu procesul-verbal și să verifice în cazul în care sunt ridicate anumite lucruri dacă acestea sunt incluse în procesul-verbal respectiv.

16.6.2.3. Cercetarea la fața locului

Cercetarea la fața locului de cele mai multe ori înseamnă cercetarea locului unde a avut loc infracțiunea sau există obiecte ori urme care au legătură cu infracțiunea. Uneori, pot fi cercetate (examine) documente, cadavre. În timpul cercetării sunt căutate obiecte sau urme care ar ajuta la depistarea infractorului.

Cercetarea la domiciliu fără permisul persoanei se efectuează numai în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală cu autorizarea judecătorului de instrucție.

În timpul cercetării sunt examinate obiectele vizibile, iar în caz de necesitate pot fi efectuate măsurări, filmări, să se întocmească desene, schițe, mulaje etc.

16.6.2.4. Expertiza

În unele cazuri, pentru a obține informații ce ar putea servi ca probe, sunt necesare cunoștințe speciale. În acest caz se poate dispune efectuarea expertizei de către expert.

Expertiza constă în aceea că expertul oferă niște răspunsuri la întrebările care i-au fost puse de organul de urmărire penală. De exemplu, expertul poate fi întrebat care este cauza morții unei persoane, dacă substanța găsită constituie drog etc. Aceste răspunsuri sunt formulate de către expert sub formă de concluzii care sunt probe.

Expertiza poate fi efectuată în cele mai diferite domenii ale științei. În funcție de aceasta, există diferite tipuri de expertiză: biologică, psihologică, contabilă, balistică (a armelor și împușcăturilor), psihiatrică, chimică, medico-legală (de exemplu, stabilirea de către medici experți a gradului vătămărilor corporale) etc.

Drepturile părților la numirea unei expertize:

- odată cu numirea unei expertize, ofițerul de urmărire penală este obligat să anunțe despre aceasta părțile și să le prezinte întrebările puse expertului;
- părțile au dreptul să propună întrebările proprii;
- părțile au dreptul să ceară efectuarea expertizei de către un anumit expert;
- dacă este cazul, părțile pot cere să fie admise să asiste la efectuarea expertizei.

Părțile pot cere numirea unei expertize dacă consideră că aceasta este necesar pentru soluționarea cauzei. De exemplu, persoana acuzată ar putea solicita de la procuror sau judecător numirea unei expertize contabile pentru a se dovedi lipsa acțiunilor criminale în operațiunile contabile sau victima torturii ar putea, prin adresarea unei cereri scrise procurorului, să solicite efectuarea unei expertize medico-legale care ar constata consecințele actelor de tortură asupra sănătății sale.

16.6.2.5. Alte acțiuni de colectare a probelor

Pentru obținerea probelor sunt efectuate și alte acțiuni. Pentru a verifica unele informații pot să se efectueze verificarea declarațiilor la locul infracțiunii, reconstituirea faptei sau experimentul. De exemplu,

Învinitul declară că toate lucrurile furate le-a dus singur și nu au fost alte persoane care l-au ajutat. Dacă sunt îndoieli în privința veridicității acestor declarații, ele pot fi verificate. Învinitul este rugat să demonstreze cum a putut el fizic să ducă toate lucrurile furate.

Printre alte acțiuni desfășurate în vederea colectării probelor sunt: ridicarea de obiecte, interceptarea corespondenței, interceptarea comunicărilor, constatările tehnico-științifice și constatările medico-legale, prezentarea spre recunoaștere. Ultima acțiune menționată reprezintă de cele mai multe ori prezentarea martorului sau victimei a persoanei bănuite împreună cu alte patru persoane (pe viu sau folosind fotografiile), pentru a vedea dacă aceștia recunosc din șirul celor prezentate persoana care a săvârșit fapta incriminată. Uneori pot fi supuse recunoașterii și obiecte, pentru a verifica apartenența sau existența unui obiect și dacă cel care declară că i s-a furat ceva își recunoaște bunul sau nu, sau dacă martorul a văzut bine ce obiect anume purta la sine, de exemplu, hoțul.

16.6.3. Punerea sub înavuire

O persoană este pusă sub înavuire atunci când procurorul consideră că au fost adunate suficiente probe care dovedesc că anume această persoană a săvârșit infracțiunea care este investigată. Conform legii, această persoană este chemată la procuror și i se înaintează acuzarea oficială doar în prezența avocatului⁸⁴⁰. Din acest moment, persoana se numește înavuit. Punerea sub înavuire nu înseamnă că persoana deja este considerată vinovată. Vinovăția ei poate fi stabilită numai de judecată în cadrul unui proces de judecată corect și echitabil.

Dacă este pusă sub înavuire, persoana urmează:

să obțină detalii despre înavuirea adusă. La acest moment nu are dreptul să ceară să i se prezinte probele care au fost adunate la dosar împotriva ei. Va putea lua cunoștință cu întreg dosarul când urmărirea penală se va termina. Acum însă poate citi ordonanța ca să vadă de ce este înavuită și dacă este de acord cu faptele descrise în ordonanță;

să analizeze acuzațiile și să decidă dacă recunoaște înavuirea adusă. La înaintarea înavuirii persoana este audiată și întrebată dacă recunoaște sau nu înavuirea. Dacă refuză să recunoască vinovăția, va avea posibilitatea să o facă și mai târziu. Însă, recunoașterea vinovăției la o etapă atât de timpurie a procesului cu siguranță că va fi considerată de către instanță drept colaborare cu organele de urmărire penală pentru descoperirea mai rapidă a infracțiunii. Aceasta permite ca, potrivit legii, să fie aplicată o pedeapsă mai mică decât de obicei. În unele situații recunoașterea vinovăției ar putea duce la aplicarea unei proceduri simplificate, de exemplu, procedura prevăzută de art. 364/1 Cpp al RM, Judecarea cauzei în baza probelor acumulate la urmărirea penală sau încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției⁸⁴¹. De menționat că aceste lucruri pot să aibă loc și când se recunoaște vinovăția mai târziu, deși ar putea să reducă șansele pentru aceasta. Persoana urmează să se consulte mai mult cu avocatul său despre acest subiect.

Chiar dacă a săvârșit o infracțiune și este gata să-și recunoască vinovăția, s-ar putea ca polițistul să spună să recunoască și alte infracțiuni, deoarece oricum situația nu se va mai schimba. Nu trebuie să facă un asemenea lucru. Chiar dacă crede că aceasta îi va da o ușurare, consecințele vor fi mai grave.

16.6.4. Drepturile și obligațiile persoanei acuzate

Persoana acuzată conform legii are multe drepturi care depind câteodată de calitatea procesuală (bănuț, înavuit, inculpat). Numai într-un singur articol al Cpp⁸⁴² se conțin cel puțin 34 de drepturi ale înavuitului. Dacă am analiza toate drepturile atunci ne va trebui foarte mult spațiu. De aceea, ne propunem să examinăm numai unele din ele, care trebuie cunoscute în primul rând.

1. Dreptul de a avea un apărător

⁸⁴⁰ Vezi art. 282 Cpp al RM.

⁸⁴¹ Vezi art. 504 Cpp al RM.

⁸⁴² Vezi art. 66 Cpp al RM.

Orice persoană acuzată are dreptul la apărare împotriva acuzațiilor care i se aduc. Acest drept presupune posedarea unor cunoștințe juridice temeinice. De multe ori persoana acuzată nu ar putea să-și realizeze acest drept dacă ar fi lăsată de una singură. De aceea, legea prevede că persoana acuzată trebuie să aibă un apărător. Apărător poate fi numai o persoană care are studii juridice și deține licența de avocat.

Dreptul de a avea un apărător apare din momentul ce o persoană este recunoscută bănuit sau este pusă sub învinuire și se aplică pe întreg parcursul procesului penal. Dacă ea nu are bani să plătească un apărător atunci acesta îi este oferit gratuit prin numirea unui avocat care oferă asistență juridică garantată de stat. (A se vedea pentru detalii [compartimentul 2](#)).

2. Dreptul de a propune probe

Persoana acuzată are dreptul să propună probe care ar demonstra nevinovăția sa sau i-ar atenua vinovăția. Aceasta înseamnă că persoana acuzată poate să ofere nume de persoane care să fie martori în favoarea ei, să prezinte documente și diferite obiecte care ar putea fi folosite ca probe. Dacă crede că este nevoie, poate cere numirea unei expertize sau efectuarea unor acțiuni (cercetare la fața locului, percheziție) care ar putea ajuta la descoperirea unor probe favorabile ei. Toate aceste acțiuni odată aprobate se efectuează din contul statului.

Propunerea probelor, inclusiv cererea de a efectua o expertiză, se face de către organul care este responsabil de caz. La etapa de urmărire penală acesta este ofițerul de urmărire penală sau procurorul, iar la etapa de judecată – judecătorul care judecă cazul.

3. Dreptul de a păstra tăcerea

Acest drept înseamnă că persoana acuzată are dreptul de a păstra tăcerea și de a nu face declarații. Dacă persoana acuzată alege să tacă, aceasta nu poate fi considerată ca dovadă a vinovăției sale. (vezi și secțiunea [16.5.1.4](#) Ce urmează după reținere).

4. Dreptul de a fi informat

Organul de urmărire penală trebuie să informeze persoana acuzată despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele ei, să ofere la solicitarea acesteia copii de pe aceste hotărâri, precum și copii ale ordonanței de aplicare a măsurilor preventive și a altor măsuri de constrângere. Persoana acuzată are dreptul să ceară copii de pe actul de finalizare a urmăririi penale (rechizitoriu, ordonanțe), copii de pe hotărârile instanței de judecată.

Întrebări despre apărător

Are dreptul apărătorul să participe la orice acțiune din cadrul procesului penal?

Apărătorul are dreptul să participe la orice acțiune care este desfășurată la cererea lui sau a clientului său. El poate să participe la orice acțiune la care participă și clientul său dacă acesta o cere. Sunt unele acțiuni care în mod obligatoriu trebuie efectuate cu participarea apărătorului. De exemplu, audierea persoanei acuzate, punerea sub învinuire au loc obligatoriu cu participarea apărătorului. Lipsa apărătorului de la astfel de acțiuni este o încălcare gravă a procedurii și acestea sunt nule.

Unde pot să găsesc un apărător?

Poate puțini din noi sunt pregătiți că vreodată vor avea de înfruntat o acuzație penală. De aceea, de cele mai multe ori când aceasta se întâmplă o întrebare importantă este unde să găsesc un apărător. În fiecare oraș există cel puțin unul sau două birouri de avocați unde se poate adresa. O modalitate bună de a găsi un avocat este de a întreba rudele, prietenii sau cunoscuții. Aceștia, pe lângă informațiile unde se poate găsi un avocat, ar putea să ofere și date despre competența lui.

Persoana trebuie să fie foarte atentă în acceptarea avocatului pe care i-l propune polițistul sau procurorul. Ar putea fi ca, din cauza legăturilor dintre aceștia, avocatul să nu exercite o reprezentare bună

a drepturilor inculpatului, iar în unele cazuri ar putea chiar să-i dea sfaturi care sunt în contradicție cu interesele sale sau chiar cu legea.

Cum să găsec un avocat bun?

În căutarea unui avocat, unii se orientează la câte cazuri a câștigat sau a pierdut un avocat. Dar aceasta ar putea să nu fie o idee foarte bună. Câștigul poate fi determinat în fiecare caz în parte. De multe ori un câștig adevărat poate fi considerat faptul că clientul a obținut o pedeapsă mult mai mică decât ar fi putut obține.

De aceea, cel mai bine ar trebui să vă orientați la atenția pe care v-o acordă avocatul, abilitățile lui de a vă asculta și de a vă ține la curent cu acțiunile din cadrul procesului. De multe ori se întâmplă că avocatul nu îl vizitează deloc pe client în locul de arestare preventivă, întâlnindu-se numai în cabinetul ofițerului de urmărire când are loc audierea sau alte acțiuni ori în cadrul ședințelor de judecată. O astfel de apărare nu este eficientă.

Desigur, este greu de a prevedea cum se va comporta un avocat în timpul procesului. Cel mai bine este de a obține informații de la persoane care au beneficiat de serviciile lui.

Atenție la avocații care promit dinainte o anumită pedeapsă. Pedeapsa o stabilește judecătorul și oricât de experimentat ar fi avocatul, sunt puține șanse să determine pedeapsa care va fi pronunțată.

Țineți minte, înțelegerea cu avocatul, inclusiv suma de bani pe care o achitați pentru servicii, trebuie fixate într-un contract. Dacă avocatul nu vă propune sau la propunerea Dvs. nu este de acord să încheie un contract, atunci mai bine căutați alt avocat. Doar în cazul în care nu aveți bani și vi s-a numit un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat nu se încheie contract, deoarece avocatul vă reprezintă în baza deciziei Oficiului Teritorial și a mandatului anexat la dosar. Dacă nu încheiați contractul, riscați să nu vă puteți recupera banii în cazul în care doriți să întrerupeți contractul, spre exemplu atunci când avocatul nu-și îndeplinește obligațiile.

Pot organele de drept să numească un alt apărător în locul celui ales de mine?

Chiar dacă are un apărător ales, în anumite situații, când acesta nu poate participa la proces, organele de drept pot numi (pentru perioada necesară) un alt apărător. Aceasta poate avea loc dacă apărătorul ales nu poate să se prezinte în cazul reținerii, punerii sub învinuire, arestării sau audierii. În celelalte cazuri apărătorul poate fi înlocuit dacă el nu poate participa la proces (din diferite motive) în decurs de 5 zile din momentul anunțării lui.

Ce să fac dacă apărătorul meu nu mi se pare competent?

Dacă crede că apărătorul nu este în stare să-i asigure o asistență juridică eficientă persoana are dreptul să-l înlocuiască cu altul. În asemenea cazuri, chiar organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate să-ți propună să inviți un alt apărător. Însă, persoana ar putea să nu-și recupereze banii plătiți pentru serviciile avocatului.

Dacă vă reprezintă un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, de asemenea îl puteți schimba cerând organului care l-a desemnat (Oficiul teritorial) să numească altul. Și în cazul acesta trebuie să explicați de ce sunteți nemulțumit de serviciile avocatului.

Rețineți că nu puteți schimba sau cere să vi se schimbe avocatul din simplul motiv că acesta nu a făcut ceva care este ilegal și v-a explicat lucrul respectiv. De asemenea, nu poate fi motiv întemeiat de schimbare a avocatului dacă ați obținut o altă pedeapsă decât cea cerută de avocat în instanță sau, pur și simplu, pentru faptul că nu vă place avocatul din motive ce nu pot fi invocate. În asemenea cazuri, dacă este vorba de avocatul pe care îl plățiți – desigur că puteți să-l schimbați, dar sunteți obligat să-i achitați serviciile. Dacă este vorba de avocatul care acordă asistență juridică garantată de stat, puteți refuza la serviciile lui, dar rămâneți fără apărător deoarece Oficiul teritorial este în drept să vă refuze desemnarea unui avocat nou în cazul în care refuzați neîntemeiat serviciile celui desemnat deja.

OBLIGAȚIILE PERSOANEI ACUZATE

Obligațiile de bază ale persoanei acuzate sunt:

- să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței;
- la reținere, să accepte de a fi supusă examinării corporale și percheziției corporale;
- să accepte necondiționat controlul medical, dactiloscopia, fotografierea, să dea posibilitate să i se ia mostre de sânge, frotiuri;
- să accepte să fie supus expertizei judiciare;
- să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului de urmărire penală și ale președintelui ședinței de judecată;
- să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată și să nu părăsească sala de ședințe fără învoirea președintelui ședinței.

16.6.5. Încetarea urmăririi penale

Încetarea urmăririi penale intervine atunci când sunt prezente anumite circumstanțe prevăzute de lege. Aceste circumstanțe prin natura lor fac imposibilă sau nenesară desfășurarea procesului penal. Iată unele din astfel de circumstanțe:

- se dovedește că nu a avut loc nicio infracțiune (de exemplu, a fost o sinucidere și nu un omor);
- se dovedește că persoana care a săvârșit fapta este minoră sau incapabilă;
- se dovedește că există una din cauzele care exclud caracterul social periculos (prejudiciabil) al faptei (legitima apărare etc.);
- lipsește plângerea părții vătămate sau partea vătămată și-a retras plângerea (pentru cazurile când urmărirea penală se pornește numai la plângerea victimei (vezi subcapitolul [16.6.5](#));
- victima s-a împăcat cu infractorul;
- a expirat termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală (în funcție de infracțiune, după un anumit număr de ani de la săvârșirea ei persoana nu mai poate fi trasă la răspundere penală).

În caz de încetare, procesul penal ia sfârșit.

16.6.5.1. Împăcarea părților și retragerea plângerii prealabile

O modalitate de încetare a procesului penal, după cum s-a arătat mai sus, este împăcarea părților. Împăcarea înseamnă că victima a iertat făptuitorul și cere ca acesta să nu fie tras la răspundere penală. Pe de altă parte, făptuitorul prin împăcarea sa cu victima recunoaște implicit vinovăția sa în comiterea infracțiunii și, dacă este cazul, restituie pagubele produse.

Împăcarea este posibilă numai pentru unele infracțiuni pentru care pedeapsa prevăzută nu este mai mare de 5 ani. Acestea sunt infracțiunile prevăzute în capitolele 2-6 din Cp și sunt infracțiuni ce atentează la persoană sau la drepturile și interesele ei (vătămări, sustrageri etc.). În cazul în care făptuitorul este minor, el poate să se împăce în cazul infracțiunilor prevăzute la aceleași capitole dacă pedeapsa maximă este de 12 ani. De exemplu, furtul a 60 000 lei se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani. Un adult care fură o astfel de sumă nu poate să se împăce, pe când un minor ar putea⁸⁴³.

⁸⁴³ Vezi art. 109 Cp al RM.

După cum am menționat anterior, în unele cazuri⁸⁴⁴ procesul penal se pornește numai dacă există o plângere prealabilă a victimei. În astfel de cazuri dacă victima se răzgândește (din diferite motive, inclusiv deoarece s-a împăcat cu făptuitorul), ea poate să-și retragă plângerea. Retragera plângerii duce la încetarea procesului. Victima poate fi impusă să plătească cheltuielile efectuate.

Împăcarea și retragerea plângerii este o modalitate comodă de a atinge necesitățile pe care fiecare persoană le are. Astfel, victima în primul rând are posibilitatea rapid și fără mare eforturi să-și recupereze toate daunele care i-au fost produse și să evite participarea la diferite acțiuni ce-i consumă timpul, iar infractorul evită condamnarea și, respectiv, pedeapsa.

Împăcarea poate fi inițiată de oricare dintre părți și are loc atunci când părțile acceptă condițiile acesteia (de exemplu, o victimă ar putea să nu ceară recuperarea banilor, dar să-i fie suficientă prezentarea de scuze etc.).

16.6.6. Terminarea urmăririi penale

Atunci când probele adunate sunt suficiente pentru a dovedi că fapta investigată a fost săvârșită, că anume persoana pusă sub învinuire a săvârșit-o și că această persoană poate fi trasă la răspundere, procurorul decide terminarea urmăririi penale. După aceasta, fiecare parte poate să ia cunoștință cu dosarul penal, dar numai în ceea ce privește interesul pe care îl are. De exemplu, partea civilă va studia numai acele materiale care țin de acțiunea civilă, iar învinuitul va avea acces la toate materialele dosarului.

Dacă după prezentarea materialelor nu au fost cereri de completare a dosarului și cu alte probe, procurorul întocmește actul de învinuire, care se numește rechizitoriu. În rechizitoriu este descrisă esența cazului și învinuirea adusă. Rechizitoriul împreună cu dosarul penal este transmis mai departe în judecată.

16.6.7. Ce să faci dacă ți se încalcă drepturile în cadrul diferitor acțiuni procesuale

Dacă organele de urmărire au încălcat în vreun fel drepturile unei persoane, ea are dreptul să scrie o plângere împotriva lor. Plângerea este înaintată procurorului⁸⁴⁵. În caz că plângerea este împotriva unui procuror, atunci aceasta se înaintează șefului procurorului. Dacă în termen de 3 zile persoana nu primește răspuns sau răspunsul nu este cel așteptat, ea poate înainta în termen de 10 zile din ziua primirii răspunsului sau din ziua când trebuia să-l primească o plângere judecătorului de instrucție de la locul aflării organului care a admis încălcarea. Această plângere conform legii va fi examinată în termen de 10 zile⁸⁴⁶ (art. 313 Cpp).

Este recomandabil ca plângerea să fie însoțită de cât mai multe probe și date concrete. Înainte de a scrie plângerea, dacă este posibil și/sau oportun, persoana poate merge la ofițer să discute despre aceasta. Poate situația va fi remediată de acesta fără a apela la scrierea plângerii.

Exercițiu. Folosirea abuzivă a puterii

În timp ce majoritatea polițiștilor respectă drepturile omului în cadrul procedurii penale, există o problemă, și anume a abuzului de putere de către polițiști. Aceasta se referă la diverse aspecte ale activității poliției în cadrul unui proces penal. În special, se atrage atenția la violența din partea poliției. De exemplu, rapoarte ale diferitor organizații menționează că tortura și tratamentul inuman al persoanelor aflate în custodia poliției au continuat să rămână o problemă majoră în Moldova.

Într-un raport adresat Republicii Moldova, printre altele se recomandă:

acordarea de prioritate instruirii profesionale a colaboratorilor poliției de către experți care nu fac parte din organele de poliție.

⁸⁴⁴ Vezi art. 276 Cpp al RM.

⁸⁴⁵ Vezi art. 298 Cpp al RM.

⁸⁴⁶ Vezi art. 313 Cpp al RM.

Întrebări

1. Există probleme în ceea ce privește brutalitatea poliției în comunitatea dvs.?
2. Cum sunt soluționate plângerile cetățenilor în privința comportamentului polițiștilor în localitatea dvs.?
3. Ce ar trebui să se facă în comunitatea dvs. pentru a îmbunătăți relațiile între poliție și locuitori?

16.7. JUDECAREA INFRAACȚIUNILOR

În acest capitol se explică care sunt regulile de bază după care se desfășoară o judecată, sunt descrise etapele unui proces judiciar, se explică ce poate face o persoană care nu este de acord cu hotărârea judecătorească și se explică cum se stabilește calea de atac care poate fi folosită într-un caz anume.

16.7.1. Regulile de judecare a unei cauze penale

Scopul judecătorec este de a cerceta probele adunate la urmărirea penală (sau probele prezentate chiar în ședința de judecată) și a decide dacă inculpatul este într-adevăr vinovat. De aceea, în mare măsură judecata constă în examinarea probelor, adică sunt chemați martori, sunt citite documente, concluzii ale experților, se cercetează corpurile delictive etc. Oricare ar fi instanța, examinarea are loc după unele și aceleași reguli, fără vreo deosebire. Aceste reguli se mai numesc și condiții ale judecării cauzei.

Printre regulile de bază ale unui proces judiciar este și publicitatea ședinței de judecată. Aceasta înseamnă că oricine a împlinit 16 ani și nu are nicio legătură cu cauza dată poate să asiste la ședința de judecată. În unele cazuri (pentru a proteja un secret de stat, pentru a proteja moralitatea etc.), ședința de judecată poate fi declarată închisă, examinarea având loc fără persoanele care nu sunt părți în proces.

O altă regulă este ca judecătorul sau judecătoria dacă sunt mai mulți trebuie să examineze nemijlocit orice probă prezentată. Astfel, judecătorul nu se poate limita la citirea procesului-verbal de audiere a martorului întocmit în timpul urmăririi. El trebuie să citeze neapărat martorul pentru a-l asculta.

O altă regulă importantă care este și un drept al participanților la proces este obligația de a examina cauza penală în termene rezonabile sau cât mai repede posibil. Având în vedere anumite circumstanțe, examinarea unui dosar poate dura de la o zi la câteva săptămâni sau mai mult. Atunci când însă amânarea procesului are loc fără motiv întemeiat, se încalcă un drept fundamental, iar inculpatul ar putea chiar pretinde la reducerea pedepsei în acest caz. Respectarea unor termene rezonabile este o regulă importantă și pentru urmărirea penală.

16.7.2. Punerea pe rol a cauzei penale

Punerea pe rol a cauzei penale are loc pentru a stabili când, unde și cine va judeca un dosar.

Odată ce un dosar penal ajunge în judecată, în termen de 3 zile acesta este repartizat unui judecător. În termen de cel mult 3 zile de la repartizare, judecătorul stabilește o ședință preliminară (pregătitoare) ce va avea loc într-un termen ce nu va depăși 20 de zile de la data repartizării cauzei. În cadrul ședinței preliminare sunt puse în discuție măsurile preventive care trebuie aplicate sau anulate, se prezintă lista probelor etc. Tot în cadrul ședinței se stabilește data și ora când va avea loc judecata.

Dacă este necesar, pentru urgentarea examinării cauzei, ședința preliminară poate să nu aibă loc și se începe judecata propriu-zisă.

16.7.3. Etapele procesului de judecată

Orice judecată trece prin mai multe etape consecutive: partea pregătitoare, cercetarea judecătorească, dezbaterile judiciare, ultimul cuvânt al inculpatului și pronunțarea hotărârii. Aceste etape pot fi parcurse într-o singură zi (o singură ședință judiciară) sau de cele mai multe ori pe parcursul a mai multe ședințe judiciare.

16.7.3.1. Partea pregătitoare

Scopul părții pregătitoare este de a constata dacă nu există vreun obstacol în calea examinării cauzei.

Deoarece în absența unor persoane, cum ar fi avocatul, procurorul, nu poate începe judecarea cauzei, instanța verifică prezența părților. Dacă nu sunt prezente persoanele necesare, procesul se amână pentru o altă dată. Tot la această etapă se verifică dacă părțile nu au de făcut cereri. Unele din ele ar putea avea ca efect imposibilitatea judecării procesului. De exemplu, cererea de înlăturare a judecătorului pe motiv că ar fi rudă cu o parte în proces. Dacă judecătorul este recuzat, atunci este nevoie de amânare a procesului.

16.7.3.2. Cercetarea judecătorească

Această etapă constă în examinarea nemijlocită a tuturor probelor de către instanța de judecată. Examinarea probelor constă în citirea documentelor, audierea din nou a martorilor și altor persoane, examinarea corpurilor delictive. De obicei mai întâi sunt examinate probele de acuzare, iar apoi probele în apărare. Dacă este necesar la cererea părților judecata poate schimba această ordine. Inculpatul poate cere să fie audiat atunci când el dorește.

Pe parcursul cercetării judecătorești se poate dispune, dacă este necesar, efectuarea oricărei acțiuni de colectare a probelor (expertize, ridicare de obiecte etc.).

16.7.3.3. Dezbaterile judiciare și ultimul cuvânt al inculpatului

După ce s-a terminat cercetarea probelor și dacă nicio parte la proces nu mai are de adăugat nimic, se trece la dezbaterile judiciare. În cadrul dezbaterilor, părțile participante își exprimă punctul de vedere în privința cazului (a fost dovedită vinovăția sau nu, ce pedeapsă ar trebui aplicată etc.). După dezbateri inculpatul are dreptul la ultimul cuvânt, iar după aceasta instanța se retrage pentru a delibera și a pronunța hotărârea (sentința). Deliberarea și pronunțarea hotărârii are loc de obicei în aceeași zi, după încheierea dezbaterilor. Dacă sunt motive întemeiate, acestea pot fi amânate pentru 10 zile.

16.7.4. Atacarea (contestarea) sentințelor judecătorești

Dacă nu este de acord cu sentința pronunțată (de exemplu, se consideră nevinovată, i se pare că pedeapsa este prea mare, nu este de acord să plătească suma prejudiciului stabilit etc.), persoana interesată poate să conteste această sentință. O reexaminare a cazului va avea loc în instanța ierarhic superioară. Aceasta poate fi sau Curtea de Apel, sau Curtea Supremă de Justiție. Calea de atac a sentinței poate fi apelul sau recursul, în funcție de infracțiunea judecată.

16.7.4.1. Apelul

În cazurile penale apelul poate fi utilizat în privința oricărei sentințe, cu excepția celor pronunțate de judecători pentru infracțiuni pentru care pedeapsa nu poate fi privativă de libertate și sentințelor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție.

Apelul poate fi utilizat de orice persoană care consideră că sentința îi încalcă în vreun fel un drept sau interes. De exemplu, un martor poate declara apel unei sentințe prin care nu s-a hotărât cheltuielile restituite efectuate în legătură cu procesul. În cazurile penale, legea stabilește termenul pentru declararea apelului de 15 zile. Acest termen, în general, curge din momentul pronunțării integrale a sentinței.

Pași practici

Pentru a declara apel:

1. întocmește o cerere scrisă;
2. în cerere indică:
  - denumirea instanței unde se depune apelul;
  - numele și prenumele celui care depune cererea de apel, calitatea procesuală a lui (inculpat, martor etc.) și adresa;

- denumirea instanței care a pronunțat sentința, data, numele și prenumele inculpatului (acuzatului) în privința căruia se atacă sentința;
  - conținutul și motivele cerințelor;
  - probele pentru susținerea cererii;
  - data declarării și semnătura;
  - lista documentelor ce se anexează;
3. depune cererea la instanța care a pronunțat sentința atacată.

16.7.4.2. Recursul

Dacă persoana care a declarat apel nu este de acord cu hotărârea pronunțată în apel, ea are posibilitatea să atace această hotărâre în recurs. Un astfel de recurs poate fi declarat și de către o altă persoană care, deși nu a declarat apel, consideră că hotărârea instanței de judecată îi încalcă drepturile sau interesele.

Spre deosebire de apel, recursul poate fi declarat numai dacă există vreunul din temeiurile prevăzute de lege⁸⁴⁷. Aceste temeiuri sunt legate de aplicarea greșită a legii de către instanță. De exemplu, instanța a încălcat regula privind ședințele judiciare publice sau a aplicat altă lege decât trebuia. Persoana însă nu poate invoca motive ce nu țin de aplicarea legii. De exemplu, inculpatul nu poate spune că declară recurs pe motiv că nu este de acord cu valoarea care a fost stabilită a bunurilor furate sau că nu este de acord că el a fost acela care a săvârșit infracțiunea.

Un al doilea tip de recurs este recursul care se declară în privința sentințelor care nu pot fi atacate cu apel⁸⁴⁸. În acest caz, recursul și procedura de depunere și examinare a lui se aseamnă foarte mult cu apelul.

16.7.4.3. Căile extraordinare de atac

După examinarea hotărârilor judecătorești în recurs, de obicei acestea nu mai pot fi atacate. Totuși, legea prevede că în anumite circumstanțe se permite de a ataca o hotărâre folosind căile extraordinare de atac. În procesul penal există, putem spune, patru căi de atac: recursul în anulare, recursul în interesul legii (acest recurs nu este o cale clasică de atac), revizuirea și revizuirea cauzei în urma pronunțării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pentru aplicarea corectă a acestor norme care ne ajută să folosim căile de atac a unei hotărâri judecătorești sunt necesare cunoștințele de specialitate ale avocatului). Acestea sunt reglementate ca mijloace suplimentare de asigurare a legalității hotărârilor judecătorești.

Recursul în anulare este aplicat atunci când la pronunțarea hotărârii au fost încălcate anumite norme de drept. Temei pentru declararea recursului în anulare sunt practic aceleași circumstanțe ca și la declararea recursului ordinar.

Revizuirea în calitate de cale de atac se folosește de obicei atunci când se descoperă că, din cauza anumitor acțiuni intenționate ale unor persoane, ar fi putut să fie pronunțată o hotărâre nedreaptă. De exemplu, se stabilește că martorul a depus declarații false, interpretul a tradus greșit, procurorul a falsificat probe etc.

Revizuirea cauzei în urma pronunțării hotărârii de către CEDO se realizează atunci când hotărârile naționale sunt în contradicție cu o hotărâre CEDO pe același caz sau unul asemănător.

16.8. PROCEDURI SPECIALE ÎN PROCESUL PENAL

În acest capitol se explică ce este o procedură specială și de ce este nevoie de ele, sunt descrise procedurile care permit aplicarea unui tratament mai blând pentru făptuitor (atunci când acesta îndeplinește anumite condiții) și sunt scoase în evidență deosebirile de tratament aplicate minorilor în cadrul procesului penal.

---

⁸⁴⁷ Vezi art. 427 Cpp al RM.

⁸⁴⁸ Vezi art. 437, art. 444 Cpp al RM.

16.8.1. Ce este o procedură specială

O procedură specială stabilește de obicei unele derogări sau completări la procedura obișnuită. Aceasta se face pentru a asigura atingerea anumitor scopuri specifice. De exemplu, procedura în privința minorilor există în mare măsură pentru a le oferi o protecție mai mare; procedura urmăririi și judecării infracțiunilor flagrante are drept scop urgentarea examinării unor cauze penale mai simple etc.

16.8.2. Procedura în cauzele privind minorii

Legea stabilește anumite reguli speciale care trebuie urmate atunci când o infracțiune a fost săvârșită de un minor (persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani).

Spre deosebire de adulți, un copil poate fi reținut sau arestat numai dacă acesta este bănuit de săvârșirea cel puțin a unei infracțiuni grave. Audierea unui copil (fie că este bănuit sau martor) nu poate dura mai mult de 2 ore fără întreruperi, iar în total nu poate depăși 4 ore pe zi. La audierea copilului este obligatoriu să participe un psihopedagog și reprezentantul legal al copilului.

Legea mai stabilește că pentru a proteja dezvoltarea normală a minorului, el poate să nu facă cunoștință cu toate materialele din dosar sau poate să fie îndepărtat din sala de ședințe. După întoarcerea lui, judecătorul trebuie să-i explice într-un mod accesibil conținutul acțiunilor care au avut loc în lipsa lui și să-i dea posibilitate să pună întrebări persoanelor audiate în lipsa lui.

Un tratament separat este prevăzut și în ceea ce privește aplicarea pedepsei. Astfel, legea prevede posibilitatea ca în loc de pedeapsa penală minorului să-i fie aplicate măsuri cu caracter educativ sau internarea într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

16.8.3. Acordul de recunoaștere a vinovăției

Acordul de recunoaștere a vinovăției este o procedură prin care persoana acuzată împreună cu apărătorul său, pe de o parte, și procurorul, pe de altă parte, încearcă să rezolve cazul penal fără a trece prin procedura generală a judecării, ci prin procedura specială simplificată.

În cadrul acordului de recunoaștere a vinovăției, persoana acuzată este de acord să recunoască vinovăția sa. În schimb, conform legii, maximul pedepsei prevăzut de lege se reduce cu o treime. Astfel, de exemplu dacă maximul pedepsei este de 9 ani privațiune de libertate, atunci pedeapsa aplicată va fi calculată de la maxim 6 ani privațiune de libertate. Odată ce se ajunge la un asemenea acord, acesta este prezentat judecătorului, care verifică dacă vina este susținută și de alte probe, precum și faptul dacă a fost respectată procedura la încheierea acordului. Dacă totul este legal, acordul este acceptat și judecătorul stabilește pedeapsa ținând cont că maximul acesteia este redus cu o treime.

Sfaturi

Dacă este vorba de încheierea unui acord, cereți de la apărător să vă comunice:

- dacă sunt încălcate cumva drepturile dvs.;
- care sunt avantajele și dezavantajele încheierii acordului;
- care sunt drepturile pe care le aveți sau le pierdeți odată cu încheierea acordului;
- cât de rezonabilă i se pare încheierea acordului ținând cont de așa factori, cum ar fi probabilitatea dovedirii vinovăției, circumstanțele care ar putea fi aduse în favoarea dvs. etc.

16.8.4. Suspendarea condiționată a urmăririi penale și liberarea de răspunderea penală

Dacă o persoană este pusă sub învinuire pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, recunoaște vinovăția sa și se consideră că nu prezintă pericol social și poate fi reeducată fără aplicarea pedepsei penale, atunci urmărirea penală poate fi suspendată timp de un an de către procuror. Dacă suspendarea este condiționată, persoana trebuie să respecte una sau mai multe din următoarele condiții: să nu părăsească

localitatea decât în condițiile stabilite de procuror, să comunice orice schimbare de domiciliu, să nu săvârșească infracțiuni sau contravenții și să continue lucrul sau studiile.

După ce s-a scurs termenul de un an și învinutul a respectat condițiile stabilite, procurorul încetează urmărirea penală.

Legea interzice aplicarea acestei proceduri în privința persoanelor care au mai săvârșit infracțiuni, sunt dependente de alcool sau droguri, care au avut funcții de răspundere și au comis infracțiunea făcând abuz de serviciu sau în privința persoanelor care nu au reparat paguba cauzată în urma infracțiunii.

16.8.5. Urmărirea și judecarea unor infracțiuni flagrante

Infracțiune flagrantă se consideră infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii ei sau al cărei făptuitor, imediat după săvârșire este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este prins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracțiune. Legea stabilește o procedură mai simplă de urmărire și judecare a acestor infracțiuni dacă ele sunt ușoare, mai puțin grave sau grave.

În cazul unei infracțiuni flagrante, organul de urmărire penală întocmește un proces-verbal în care se consemnează cele constatate cu privire la fapta săvârșită, declarațiile bănuitului, dacă acesta le face și declarațiile altor persoane audiate. După caz, se administrează și alte probe care se consemnează în procesul-verbal. Procesul-verbal, după ce este adus la cunoștință persoanelor audiate, se transmite împreună cu celelalte materiale timp de 24 de ore procurorului.

Procurorul verifică materialele și dacă consideră că nu sunt suficiente probe, dispune continuarea urmăririi penale în termene reduse, ce nu depășesc 10 zile. Dacă însă consideră că sunt probe suficiente, pune sub învinuire făptuitorul și trimite cauza în judecată. În acest caz, cauza trebuie să înceapă a fi judecată în termen de cinci zile. După terminarea cercetării judecătorești, instanța adoptă sentința.

16.9. PEDEPSIREA CELOR CARE AU SĂVÂRȘIT INFRACTIUNI

În acest capitol sunt explicate motivele care stau la baza pedepșirii persoanei care a comis o infracțiune, sunt descrise tipurile pedepsei penale, se explică modalitatea de aplicare a pedepșelor și se analizează factorii care influențează mărimea pedepsei într-un caz anume. La fel, sunt explicate unele cazuri când persoana poate cere liberarea de răspunderea penală sau liberarea de pedeapsă.

16.9.1. Tipurile pedepșelor penale

Odată ce o persoană este considerată vinovată de instanța de judecată în săvârșirea unei infracțiuni, ea de obicei este supusă pedepsei penale.

Pe parcursul anilor, pedeapsa penală a servit diferitor scopuri incluzând *retribuția*, *prevenția*, *corectarea și reeducarea condamnaților*, *siguranța socială*.

Cândva motivul de bază pentru a pedepsi un infractor era *retribuția*. Pedeapsa era stabilită conform principiului „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”. Adică, vinovatul trebuie să plătească suportând același rău pe care l-a săvârșit.

Un scop al aplicării unei pedepse este *prevenția*. Mulți cred că pedeapsa va descuraja făptuitorul de a comite altă infracțiune în viitor. Plus că această pedeapsă servește ca o avertizare pentru alte persoane de a nu comite infracțiuni. Corectarea și reeducarea vinovatului înseamnă convingerea prin pedeapsă a infractorului de a-și schimba comportamentul.

Corectarea și reeducarea sunt bazate pe ideea că infractorii pot fi ajutați să învingă problemele sociale, economice, psihologice care i-au determinat să săvârșească infracțiunea și ei pot deveni în final membri responsabili ai societății.

Alt motiv pentru aplicarea pedepsei penale ar fi *siguranța societății*. Aceasta înseamnă că infractorul este izolat de societate și societatea se protejează prin aceasta.

Conform legislației în vigoare, în țara noastră persoanelor fizice care au săvârșit infracțiuni li se pot aplica: privațiunea de libertate, privațiunea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, amenda, destituirea din funcție, munca neremunerată în folosul comunității.

Complementar acestor pedepse, pot fi aplicate confiscarea averii, retragerea gradului militar sau de calificare, a titlului special și retragerea distincțiilor de stat.

Toate aceste pedepse pot fi aplicate numai de instanța de judecată. Pentru o infracțiune se aplică numai acea pedeapsă care este prevăzută de articolul concret din partea specială a Codului penal. De exemplu, pentru omor intenționat Codul penal stabilește ca pedeapsă doar privațiunea de libertate. Adică nu se poate stabili în calitate de pedeapsă amenda sau altă pedeapsă.

Trebuie de menționat că pe lângă efectele pozitive pe care le are pedeapsa penală, ea deseori conține și anumite momente negative. De exemplu, în cazul privațiunii de libertate condamnatul nimereste într-un mediu care de regulă nu-l influențează pozitiv, ci invers. Familiile condamnaților, care nu sunt vinovate de săvârșirea infracțiunii, suportă înrăutățirea situației materiale, morale, psihologice etc.

De aceea, este important să înțelegem că pedeapsa penală este un mijloc de combatere a criminalității, dar nu cel mai principal.

16.9.2. Aplicarea pedepselor penale

Pentru fiecare infracțiune este stabilită o *pedeapsă*. Pedeapsa, în Codul penal, nu este precizată aproape niciodată exact, ci este prescrisă între o limită minimă și una maximă, iar în multe cazuri pot fi indicate pedepse alternative. De exemplu, părăsirea locului accidentului rutier de către persoana care a cauzat accidentul cu consecințe grave se pedepsește cu privațiune de libertate (închisoare) de la 6 luni până la 2 ani, fie cu amendă în mărime de la 200 până la 500 de unități convenționale, fie cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore. Apare întrebarea: cum trebuie să aleagă pedeapsa judecătorul într-un caz concret de părăsire a locului accidentului?

Legea stabilește că la aplicarea pedepsei instanța ia în considerație gravitatea infracțiunii și motivul acesteia pericolul social al infracțiunii săvârșite, persoana celui vinovat, condițiile de viață ale familiei acestuia și circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului.

A ține cont de gravitatea infracțiunii înseamnă a determina pedeapsa având în vedere dacă infracțiunea a fost săvârșită din imprudență sau intenționat, de faptul dacă a fost săvârșită o infracțiune finisată sau activitatea infractorului a fost întreruptă la etapa pregătirii sau tentativei etc. Dacă sunt mai mulți făptuitori, se ține cont de rolul fiecăruia, de gradul de participare a fiecăruia (de ex. organizatorul este, de obicei pedepsit mai aspru, o pedeapsă mai mare se stabilește de obicei și pentru persoanele care au săvârșit infracțiunea intenționat etc.).

Pedeapsa se stabilește ținând cont și de personalitatea infractorului: comportarea lui în viața cotidiană, în familie, respectarea ordinii publice și a regulilor de conduită și alte momente. Toate acestea permit judecătorului de a stabili dacă săvârșirea infracțiunii a fost mai mult o întâmplare sau o legitate, pentru a alege în final pedeapsa corespunzătoare.

O mare importanță la stabilirea pedepsei penale le au *circumstanțele atenuante* și *cele agravante*. Cu cât circumstanțele atenuante vor fi mai multe și agravante mai puține, cu atât pedeapsa va fi mai blândă și invers.

La **circumstanțe agravante** legea atribuie: săvârșirea infracțiunii de către o persoană care anterior a mai săvârșit o infracțiune sau săvârșirea infracțiunii ca o obișnuință repetată; săvârșirea infracțiunii de mai multe persoane; săvârșirea infracțiunii în interes material sau cu alte intenții josnice; săvârșirea infracțiunii față de un copil până la 14 ani, un bătrân sau o persoană care se află în stare de neputință și o femei gravidă; săvârșirea infracțiunii în timpul unei calamități sociale, dezordini în masă sau stări excepționale; săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă pericol general; săvârșirea infracțiunii cu folosirea încrederii acordate; provocarea prin infracțiune a unor urmări grave; săvârșirea infracțiunii din motive de dușmănie sau ură socială, națională,

rasială sau religioasă; săvârșirea infracțiunii asupra unei persoane în legătură cu îndeplinirea de către ea a obligațiilor de serviciu sau obștești; instigarea minorilor la săvârșirea infracțiunii sau atragerea lor la participare în săvârșirea infracțiunii; săvârșirea infracțiunii prin acte de o deosebită cruzime sau prin batjocorirea victimei; săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit; săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate. Instanța de judecată are dreptul, în funcție de caracterul infracțiunii, să nu considere aceasta ca o circumstanță agravantă.

Circumstanțe atenuante sunt: săvârșirea infracțiunii de către un minor; săvârșirea infracțiunii de către o femeie gravidă; căința sinceră sau autodenunțul; contribuirea activă la descoperirea infracțiunii; săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave; prezența copiilor minori în familia vinovatului; săvârșirea infracțiunii ca urmare a unui concurs de împrejurări grele de ordin personal sau familial ori din motive de compătimire; preîntâmpinarea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite; repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate; acțiunile ilegale sau imorale ale victimei, dacă ele au provocat infracțiunea.

Este important de știut că judecata nu poate considera ca circumstanțe agravante altele decât cele indicate în Codul penal. Judecata este însă în drept de a considera ca circumstanțe atenuante și alte circumstanțe decât cele indicate în legea penală. Astfel, în practică ca circumstanțe atenuante sunt considerate lipsa experienței de viață a infractorului, invaliditatea infractorului sau oricare altă circumstanță care nu este prevăzută de lege, dar poate fi motiv de a o considera ca circumstanță atenuantă în acel caz.

Deci, la determinarea pedepsei pentru o persoană instanța de judecată ia în considerare o mulțime de momente. De aceea, foarte des se întâmplă că pentru una și aceeași infracțiune două persoane primesc pedepse diferite. În așa mod se asigură o aplicare cât mai echitabilă a pedepsei pentru fiecare infractor.

16.9.3. Liberarea de răspunderea penală

Se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege.

În anumite cazuri stabilite de lege, procurorul sau, după caz, instanța de judecată au posibilitatea, iar uneori chiar obligația, de a libera persoana de răspundere penală. În continuare vom prezenta unele din aceste cazuri⁸⁴⁹.

Renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii

Legea nu pedepsește pregătirea și tentativa dacă persoana renunță benevol la săvârșirea infracțiunii. De exemplu, Mihalache a planificat să fure televizorul vecinului său. Timp de mai multe zile el a confecționat o cheie pentru a putea descuia ușa. Într-o zi, când a văzut că vecinul a plecat de acasă, el a descuiat cu cheia confecționată ușa și a intrat în apartament. În acest moment însă nedorind să-i producă rău vecinului, el s-a răzgândit și a ieșit din apartament. În cazul dat el nu va fi pedepsit nici pentru pregătirea, nici pentru tentativa de a săvârși o infracțiune.

Posibilitatea de a renunța la săvârșirea unei infracțiuni fără a fi pedepsit este un mijloc de prevenire a infracțiunilor deoarece poate schimba hotărârea persoanei de a duce infracțiunea începută la capăt, este ca un pod de retragere de pe un drum greșit.

Pentru ca renunțarea să scutească de răspundere, ea trebuie să fie benevolă. Persoana trebuie să renunțe nefiind forțată de vreo circumstanță care o împiedică să finiseze infracțiunea. Nu ar fi fost o renunțare benevolă dacă Mihalache, văzând că nu poate descuia ușa, ar fi lăsat totul baltă sau, odată intrat în apartament, ar fi descoperit că televizorul lipsește sau este foarte greu și voluminos și de aceea nu-l poate sustrage.

⁸⁴⁹ Vezi art. 53-60 Cp al RM.

Renunțarea este considerată benevolă indiferent cui îi aparține ideea de a se dezice (rude, prieteni) și de motivele din care este efectuată (teamă de a fi pedepsit, mila față de victimă, mustărările de conștiință).

În cazul renunțării benevole, persoana poate fi trasă la răspundere penală numai când fapta săvârșită de ea întrunește elementele unei alte infracțiuni. De exemplu, o persoană se pregătea să comită un omor și în acest scop a procurat o armă de foc. După un timp, a renunțat la intenția sa criminală. În acest caz ea este trasă la răspundere penală numai pentru procurarea și păstrarea armei de foc fără permis.

Liberarea de răspundere penală a minorilor

Persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale. Ca dovezi ale corectării persoanei pot servi căința sinceră a acesteia, cooperarea cu organele de drept în descoperirea infracțiunii, recuperarea pagubei produse prin infracțiune.

În cazul liberării de răspundere, procesul penal încetează. Însă, minorilor li se pot aplica măsuri de constrângere cu caracter educativ⁸⁵⁰.

Liberarea de răspundere penală poate avea loc din inițiativa organului de drept, dar, de obicei, se practică ca persoana să scrie o cerere în acest sens.

Liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă

Persoana care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală și trasă la răspundere administrativă, care este mai blândă decât cea penală. Aceasta poate avea loc doar dacă persoana recunoaște vina, a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și se constată că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.

Persoanelor fizice și juridice liberate de răspundere penală cu tragerea la răspundere administrativă li se pot aplica următoarele sancțiuni administrative:

- persoanelor fizice – amendă în mărime de la una la 500 de unități convenționale (1 u.c. este egală cu 50 lei);
- persoanelor cu funcție de răspundere și persoanelor juridice – amendă în mărime de la 10 până la 1500 unități convenționale;
- arestul contravențional de până la 30 de zile.

Ca și în cazul minorilor, liberarea de răspundere penală și în acest caz poate avea loc din inițiativa organului de drept, dar de obicei se practică ca persoana să scrie o cerere în acest sens.

Amnistia și grațierea

Persoana poate fi liberată de răspunderea penală și ca urmare a adoptării de către Parlament a unei legi cu privire la amnistie. Cu alte cuvinte, Parlamentul decide ca pentru anumite infracțiuni sau anumite persoane să nu fie trase la răspunderea penală. Dacă persoana este condamnată, atunci amnistia conduce la înlăturarea pedepsei penale, reducerea acesteia.

Spre deosebire de amnistie care stabilește o înlăturare de răspundere pentru mai multe persoane cazul cărora corespunde anumitor condiții, grațierea este o liberare totală sau parțială de pedeapsa stabilită unei anumite persoane în mod individual. Grațierea este acordată de către Președintele Republicii Moldova.

16.10. SURSE RECOMANDATE

Lista actelor normative:

- 1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003 (<http://lex.justice.md/md/326970/>);**

⁸⁵⁰ Vezi art. 104 Cp al RM.

2. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002 (<http://lex.justice.md/md/331268/>);
3. Codul de executare al Republicii Moldova din 24.12.2004 (http://lex.justice.md/document_rom.php?id=7815EB1B:E68465D1).

16.11. MODELE DE ACTE

12.12.2016

Dlui Victor Pasca,
procuror în Procuratura raionului XXXXXX
Solicitant: Vasilisa Dorogan,
reprezentantul legal al învinuitului minor
Dorogan Marin

C E R E R E **privind încetarea procesului penal**

La XX.XX.2011 a fost pus sub învinuire fiul meu, Dorogan Marin, a.n. 20.12.1994. Acesta este învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit.c) și lit.d) Cod penal. Învinuitul și-a recunoscut vina.

Solicit încetarea procesului penal în cauză, potrivit art.483 Cpp și art.54 Cp.

Astfel, conform prevederilor art.483 alin.(1) Cpp, dacă la desfășurarea urmăririi penale, în cazurile infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave săvârșite de minor, se stabilește că minorul pentru prima dată a săvârșit o asemenea infracțiune și corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală, procurorul poate înceta urmărirea penală în privința minorului și de a-l libera de răspundere penală în temeiul prevăzut de art.54 din Cp.

Potrivit art.54 Cp, persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.

Astfel, învinuitul minor Dorogan Marin:

- anterior nu a fost tras la răspundere penală;
- a săvârșit infracțiunea în timpul minoratului;
- infracțiunea de care este învinuit este mai puțin gravă;
- recunoaște vinovăția;
- a contribuit la descoperirea infracțiunii, făcând declarații în acest sens;
- regretă cele săvârșite.

Șansele de reintegrare în societate sunt mari ținând cont de faptul că Marin a menționat că a înțeles greșeala și nu va mai comite astfel de acte. Infracțiunea săvârșită dovedește faptul că el nu a avut o intenție premeditată la săvârșirea furtului, ci a fost mai mult o greșeală determinată de mai multe circumstanțe defavorabile. Mai mult decât atât, minorul Dorogan Marin are o ocupație social-utilă – învață la școală, fiind caracterizat pozitiv și totodată lucrează neoficial la un consătean.

Din motivele enunțate, consider că corectarea și reeducarea fiului meu poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală.

În temeiul celor expuse, potrivit prevederilor art.art.54, 104 Cp; 68 alin.(1) pct.7), 275 pct.9), 285 alin.(1), 483 Cpp, conducându-mă de Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989 și acționând în interesul superior al învinuitului minor Dorogan Marin,

solicit:

1. Admiterea cererii.
2. Încetarea urmăririi penale în privința minorului Dorogan Marin și liberarea lui de răspundere penală în temeiul art.54 Cp, art.483 Cpp.

Reprezentant legal,
Vasilisa Dorogan

Procuratura sect. Ciocana, mun. Chișinău
Procurorului Mariana Leahu

Solicitant: avocatul Vasile Rotaru,
apărătorul bănuitului minor
Igor Calabur

CERERE
privind încetarea urmăririi penale

mun. Chișinău

XX noiembrie 2016

Procuratura sect. Râșcani efectuează urmărirea penală pe cauza penală nr. xxxxxxxx, pornită conform elementelor infracțiunii prevăzute de art.186 alin.(2) lit.b) și lit. c) Cod penal pe faptul sustragerii pe ascuns, la data de xxxxxx, de către persoane necunoscute, din magazinul alimentar din comuna xxxx, str. Ștefan cel Mare nr.10 a produselor alimentare.

La data de xxxxxx pe această cauză a fost recunoscut și audiat în calitate de bănuیت minorul Marin Dorogan, a.n. 21.12.1998.

La momentul faptei, minorul Marin Dorogan avea vârsta de 13 ani.

Potrivit prevederilor art. 21 Cp, răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.186 Cp survine de la vârsta de 14 ani.

Potrivit art.275 pct.3) Cpp, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazul în care nu există elementele infracțiunii (în cazul dat nu există subiectul infracțiunii).

Conform art.285 alin.(1) pct.3) Cpp, încetarea urmăririi penale are loc în cazurile prevăzute de art.275, precum și în cazul în care se constată că persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală.

În temeiul celor expuse, potrivit prevederilor art.68 alin.(1) pct.7), art. 275 pct.3), art. 285 alin.(1) pct.3) Cpp, conducându-mă de Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989 și acționând în interesul superior al bănuیتului minor Marin Dorogan,

s o l i c i t:

1. Admiterea cererii.
2. Încetarea urmăririi penale în privința bănuیتului minor Igor Calabur, din cauza neatingerii vârstei de tragere la răspundere penală.

Reprezentant legal,

Vasilisa Dorogan

Dlui / Dnei _____
Procuror în Procuratura sect. Ciocana, mun. Chișinău

Solicitanți:1. _____
_____
_____

(nume, prenume; domiciliu; calitatea procesuală)

2. _____

_____

_____

(nume, prenume; domiciliu; calitatea procesuală)

3. _____

_____

_____

(nume, prenume; domiciliu; calitatea procesuală)

4. _____

_____

_____

(nume, prenume; domiciliu; calitatea procesuală)

CERERE DE ÎNCETAREA A PROCESULUI PENAL

_____201_____

_____ (localitatea)

În gestiunea Dvs. se află cauza penală nr. _____ cu privire la bănuirea / învinuirea cet. _____ în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. _____ Cp RM.

Subsemnații, **partea vătămată** _____, **reprezentantul legal al părții vătămate** _____, **bănuitul /învinuitul** _____, **reprezentantul legal al bănuितului /învinuitului** _____ și **apărătorii** _____, **Vă aducem la cunoștință că**

PĂRȚILE S-AU ÎMPĂCAT și deoarece împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru infracțiunea dată, respectând prevederile art.109 Cp RM și art. 60 alin.(1) pct.3) și 13), 64 alin.(2) pct.13), 15), 21), art.66 alin.(2) pct.15), 18) și 29), art.68 alin.(1) pct.7), art.78 alin.(1) pct.8) și alin.(4) pct.2) lit.b), pct.3), art.275 pct.9), art.285 alin.(1) pct.1) Cpp RM,

Cerem să dispuneți:

încetarea urmăririi penale din motivul împăcării părților.

Anexă: Acordul de împăcare

(semnătura)	_____	_____
	(nume, prenume)	
	_____	_____
	(semnătura)	(nume, prenume)
	_____	_____
	(semnătura)	(nume, prenume)
	_____	_____
	(semnătura)	(nume, prenume)
	_____	_____
	(semnătura)	(nume, prenume)

COMPARTIMENTUL XVII. CONTRAVENȚIILE

GLOSAR

Aducerea silită – aducerea forțată, prin intermediul poliției, a persoanei, care fiind citată de organul competent să cerceteze o contravenție, nu se prezintă fără motive întemeiate.

Agent constator – art. 393 alin. (1) lit. d) Cod contravențional (CC) al RM – reprezentantul unei autorități publice (cel mai des al organelor de poliție), împuternicit de a constata și/sau a examina o contravenție.

Cale de atac – posibilitatea oferită de lege persoanei care nu este de acord cu o hotărâre de soluționare a unei cauze contravenționale de a cere anularea sau modificarea acesteia.

Contravenție – ca și infracțiunea, este o faptă sau un comportament ce prejudiciază (afectează) anumite valori care sunt protejate de societate, însă nu este pedepsită atât de sever ca și o infracțiune din cauza pericolului mai mic.

Contravenient – persoană împotriva căreia s-a pornit un proces contravențional.

Caz fortuit – art. 20 Cod penal (CP) și art. 19 Cc ale RM – comiterea unei fapte prevăzute de legea penală sau contravențională în urma unei circumstanțe care nu putea fi prevăzută (de exemplu, lunecarea accidentală pe drum și lovirea unei alte persoane în timpul căderii). Drept rezultat, fapta nu este considerată infracțiune sau contravenție din cauza lipsei vinovăției.

Acest compartiment prezintă ce este contravenția, care sunt sancțiunile pe care un contravenient le riscă și cum judecătorul stabilește pedeapsa pentru un contravenient și o contravenție concretă. La fel, conține o descriere a cazurilor când o faptă care de altfel s-ar considera contravenție nu este pedepsită de lege. Compartimentul prezintă care este procedura care este urmată în caz că a fost săvârșită o contravenție.

17.1. CONTRAVENȚIA

Acest capitol oferă definiția faptelor care sunt considerate contravenție, explică diferența între infracțiune și contravenție, conține descrierea faptelor care scutesc o persoană de răspunderea contravențională.

17.1.1. Ce este o contravenție?

În majoritatea statelor lumii, contravențiile sunt considerate faptele (acțiunile sau inacțiunile) ilegale care au un grad de pericol social mai mic decât infracțiunile (crimele) incluse în Codul penal. În Republica Moldova acestea sunt incluse într-o lege aparte care se numește Codul contravențional (Cc). Practic, o contravenție este ca și infracțiunea, un comportament care prejudiciază anumite valori protejate de societate, însă nu este considerată și pedepsită ca și o infracțiune din cauza pericolului social mai mic.

Ca și în cazul infracțiunilor, o faptă pentru a fi considerată contravenție trebuie să corespundă anumitor condiții, prevăzute de Codul Contravențional și să fie comisă cu vinovăție (mai mult despre aceasta a se vedea subcapitolele [16.1.2](#) și [16.1.5](#)).

17.1.2. Ce face ca o faptă să fie considerată contravenție sau infracțiune?

Parlamentul este organul care decide dacă o faptă este considerată infracțiune sau contravenție. Pericolul social și dauna care o provoacă anumitor valori sociale sunt acele criterii care determină legiuitorul să califice o faptă anumită ca fiind infracțiune sau contravenție.

Dacă pericolul social al unor fapte, precum ar fi omorul, este recunoscut în unanimitate și deci acesta este calificat ca infracțiune, atunci recunoașterea altor fapte ca fiind social periculoase diferă de la stat la stat sau de la o perioadă istorică la alta. De exemplu, în trecut pe parcursul diferitor perioade, adulterul, specula erau considerate infracțiuni, iar acum acestea nu constituie nici infracțiuni și nici contravenții.

Uneori, unele fapte care în trecut erau considerate infracțiuni sunt trecute în categoria contravențiilor (de exemplu, vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale) și invers.

Prejudiciul adus printr-o faptă de multe ori determină dacă ea va fi încadrată juridic de către organele de drept ca fiind o infracțiune sau contravenție. De exemplu, nerespectarea regulilor de circulație de cele mai multe ori sunt încadrate ca contravenții, dar dacă acestea au dus la anumite daune mari, cum ar fi moartea unei persoane, atunci sunt încadrate ca infracțiuni. La fel, furtul unor bunuri, valoarea cărora la momentul săvârșirii contravenției nu depășește 20% din cuantumului salariului mediu lunar pe economie prognozat, aprobat de Guvern pentru anul în curs la data săvârșirii faptei, constituie contravenție. Dacă însă valoarea sustrasă prin furt este mai mare, atunci fapta va fi considerată furt.

Exercițiul 1. A pedepsi sau a nu pedepsi

Imaginează-ți că ești deputat în parlament. Trebuie să votezi Codul penal și Codul contravențional. Cum crezi, care din situațiile de mai jos ar trebui să fie considerate infracțiuni, care contravenții administrative și care nu ar trebui să fie pedepsite penal sau contravențional. Argumentează-ți răspunsul.

1. Pavel, pădurar de profesie, vânează animale rare într-un loc interzis și într-o perioadă de interdicție.
2. Olga cumpără mărfuri de uz casnic de la baza de producție, vânzându-le la piață la un preț dublu sau chiar triplu.
3. Sorin a fost reținut de poliție conducând un automobil ce nu-i aparține.
4. Vitalie și Igor întrețin relații sexuale.
5. Ludmila și-a contrafăcut pașaportul pentru a merge în străinătate.
6. Dumitru a otrăvit motanul vecinului care îi mânca puii.
7. Marcela întârzie sistematic la serviciu.
8. Ion a lăsat neprelucrată cota sa, iar acolo a fost descoperită că creștea cânepă. Ion nu știe nimic despre cânepă.
9. Rita, ajungând acasă de la magazin, își dă seama că vânzătorul i-a dat rest din greșală 100 lei în loc de un leu. Rita nu restituie banii.
10. Mihail este narcoman.
11. Dorina rupe flori de pe marginea străzii.
12. Toma cumpără lucruri despre care știe cu siguranță că au fost furate.

Răspunsuri:

Exercițiu. A pedepsi sau a nu pedepsi

Exercițiul dat nu are drept scop încadrarea juridică concretă. Mai mult decât atât, acesta urmărește de a deosebi obiectul dreptului penal de cel contravențional în ceea ce privește faptele care se pedepsesc.

Astfel, următoarele fapte se clasifică:

Infracțiuni: 1, 5, 12;

Contravenții: 6, 11;

Infracțiune sau contravenție, în funcție de anumite circumstanțe, cum ar fi mărimea prejudiciului sau altele: 3, 4;

Nu constituie acțiuni ilegale: 2, 4, 7, 8, 9, 10, 11.

17.1.3. Persoanele care pot fi acuzate de comiterea unei contravenții

Ca și în cazul răspunderii penale, la răspundere contravențională pot fi atrase atât persoane fizice, cât și persoane juridice. Persoana fizică, ca și în cazul infracțiunii, poate fi contravenient doar în cazul în care întrunește anumite caracteristici:

- este responsabilă;
- are o anumită vârstă împlinită.

În lipsa acestor condiții, nu există subiectul contravenției și, deci, nu există nici contravenția.

Responsabilitatea presupune că persoana are capacitatea să înțeleagă caracterul faptelor sale și să-și controleze comportamentul. În caz contrar, de exemplu, în cazul unor boli psihice, persoana este declarată iresponsabilă.

Nu se consideră iresponsabilă persoana care nu-și dădea seama de caracterul faptei sale sau nu-și putea controla comportamentul din cauza stării de ebrietate produse de consumul de bună voie de alcool sau de alte substanțe.

Legea la fel stabilește o anumită vârstă pentru care intervine răspunderea contravențională. Spre deosebire de dreptul penal, pentru a fi atras la răspundere contravențională, persoana trebuie să fi împlinit vârsta generală de 18 ani. Astfel, un minor nu poate fi pedepsit contravențional pentru cauzarea intenționată de vătămări ușoare, comiterea unui furt în proporții mici etc.

În cazul unor contravenții (contravențiile în domeniul circulației rutiere și contravențiile care afectează activitatea de întreprinzător, fiscalitatea, activitatea vamală și valorile mobiliare), această vârstă este stabilită de la 16 ani⁸⁵¹. Dacă un copil care nu a împlinit 18 ani (iar după caz – 16 ani) săvârșește o faptă care în mod obișnuit se consideră contravenție, el, ca și în cazul unei persoane iresponsabile, nu este pedepsit contravențional, însă îi pot fi aplicate aceleași măsuri educative ca și în dreptul penal⁸⁵².

Persoana juridică (cu excepția autorităților publice și instituțiilor publice) este trasă la răspundere contravențională, în cazurile prevăzute de Codul contravențional, pentru contravențiile săvârșite în numele său ori în interesul său de către organele sale ori de reprezentanții acestora dacă aceasta corespunde uneia dintre următoarele condiții:

a) este vinovată de neîndeplinirea sau de îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru desfășurarea unei anumite activități;

b) este vinovată de desfășurarea unei activități ce nu corespunde actelor sale constitutive ori scopurilor declarate;

c) fapta care a cauzat sau a creat pericolul cauzării de daune în proporții considerabile unei alte persoane, societății ori statului a fost săvârșită în interesul acestei persoane, a fost admisă, sancționată, aprobată, utilizată de organul său împuternicit ori de persoana cu funcție de răspundere.

Persoana juridică răspunde contravențional în cazul în care norma materială din partea specială a Cc prevede expres sancționarea ei.

Dacă în partea specială este prevăzută răspunderea contravențională a persoanei juridice, întreprinderea individuală răspunde ca persoană juridică.

Răspunderea contravențională a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru contravenția săvârșită.

---

⁸⁵¹ Vezi art. 16 Cc al RM.

⁸⁵² Vezi art. 104 Cc al RM.

17.1.4. Fapte care pot fi invocate în favoarea celui care a comis o contravenție

Ca și în cazul dreptului penal, Codul contravențional enumeră unele circumstanțe care înlătură caracterul contravențional al faptei și răspunderea contravențională. În mare măsură, ele sunt aceleași ca și în cazul dreptului penal:

- starea de iresponsabilitate;
- legitima apărare;
- starea de extremă necesitate;
- constrângerea fizică și/sau psihică;
- riscul întemeiat;
- cazul fortuit.

La o analiză comparativă, se vede că Codul contravențional nu include drept circumstanță care poate fi invocată în favoarea unui contravenient reținerea unui alt contravenient. În rest, lista de mai sus include situațiile care deja au fost analizate în cadrul compartimentului despre dreptul penal. O diferență constatată este aceea că iresponsabilitatea și cazul fortuit nu sunt incluse în dreptul penal în această grupă, dar au fost analizate în cadrul altor secțiuni (a se vedea latura subiectivă din subcapitolul [16.1.5](#) și subcapitolul [17.1.3](#)).

17.1.5. Cum poți deveni infractor/contravenient fără voie

Mulți asociază contravențiile sau/și infracțiunile cu ceva foarte grav și serios. Cu toate acestea, legea sancționează un șir de fapte la care multe persoane nu s-ar fi gândit că sunt pedepsite. Faptul că o persoană nu cunoaște că o faptă constituie infracțiune sau contravenție nu o scutește de tragerea la răspundere în cazul că o comite.

Legea pedepsește și anumite fapte care în aparență nu creează niciun pericol pentru societate. De aceea, o persoană comițând astfel de fapte nici nu conștientizează că poate fi pedepsită pentru ele. Exemple în acest sens pot servi: întreținerea relațiilor sexuale cu o persoană care, deși a fost de acord cu actul sexual, nu are vârsta minimă de 16 ani (acțiunea dată este considerată drept infracțiune și cade sub incidența Cp – art. 174 – Raport sexual cu o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani), incestul, adică întreținerea relațiilor sexuale între rude pe linie colaterală (frați, surori), precum și între rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv (infracțiune), consumarea băuturilor alcoolice în locuri publice (contravenție), creșterea macului în scop alimentar (contravenție) etc.

Unii pot crede că pentru a fi învinuit de o infracțiune sau contravenție trebuie să acționezi în acest sens. Din definițiile care le-am dat mai înainte este clar că legea pedepsește și inacțiunile. Inacțiunea se pedepsește numai atunci când persoana are obligația legală de a face anumite lucruri, dar nu le face. De exemplu, martorul are obligația de a face declarații, în caz contrar va fi tras la răspundere penală. Bolnavul de tuberculoză eliminator de bacili este obligat să se supună unui tratament, în caz contrar acțiunile lui vor fi considerate drept contravenție și se vor sancționa conform Cc.

17.2. EXEMPLE DE CONTRAVENȚII

Acest capitol prezintă unele din cele mai cunoscute sau des întâlnite contravenții. Totodată, aici au fost incluse și fapte despre care puțini cunosc că ar fi sancționate contravențional. Scopul prezentării acestor contravenții este, pe lângă descrierea conținutului lor, de a familiariza cu limbajul juridic și nuanțele care pot apărea în cadrul unei fapte contravenționale.

17.2.1. Contravențiile din domeniul sănătății

17.2.1.1. Eschivarea de la tratamentul tuberculozei(art. 76 Cc)

Eschivarea bolnavului de tuberculoză eliminator de bacili de la tratament sau încălcarea regimului prescris se sancționează cu amendă de la 6 la 15 unități convenționale (o unitate reprezentând 50 de lei).

În afară de aceasta, bolnavul cu formă contagioasă a tuberculozei care încalcă regimul sanitar-antiepideemic sau care se eschivează de la examenul medical de depistare a tuberculozei sau de la tratamentul tuberculozei poate fi internat, în temeiul unei hotărâri judecătorești, în instituții ftiziopneumologice specializate pentru tratament coercitiv.

Persoanele aflate în evidență în legătură cu tuberculoza și bolnavii de tuberculoză sunt obligați să respecte:

- a) recomandările medico-curative prescrise de personalul medical;
- b) regulamentul de ordine internă al instituțiilor medicale specializate antituberculoase în perioada spitalizării;
- c) exigențele sanitar-igienice pentru bolnavii de tuberculoză în locurile publice și în condițiile habituale, aprobate de Ministerul Sănătății.

17.2.1.2. Vătămarea integrității corporale (art. 78 Cc)

Vătămarea integrității persoanei se caracterizează prin aceea că oricărei persoane îi pot fi aduse prejudicii integrității fizice sau sănătății ei. Prejudiciile pot fi cauzate prin diferite metode: lovire, bătaie, aplicarea armei sau altor obiecte etc.

Vătămările integrității corporale sau ale sănătății sunt clasificate de lege după gradul lor de pericol în grave, medii, ușoare și leziuni corporale fără cauzare prejudiciului sănătății. Cauzarea de vătămări grave și medii constituie infracțiuni și sunt prevăzute de Cp.

Gradul de gravitate se stabilește conform unor criterii stabilite de lege, cum ar fi caracterul vătămării (pierderea unui organ etc.), durata dereglării sănătății. Astfel, vătămare ușoară este atunci când are drept consecință dereglarea sănătății de scurtă durată (până la 21 de zile) sau pierderea neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă (până la 10%).

17.2.1.3. Cultivarea ilegală a plantelor care conțin substanțe narcotice sau psihotrope (art. 87 Cc)

Drogurile reprezintă un pericol major pentru sănătatea fiecărui individ, dar și pentru sănătatea societății. Din acest considerent statul a instituit un control strict în ceea ce privește cultivarea și oricare altă acțiune asupra plantelor sau oricărui alt material care conține substanțe narcotice ori psihotrope.

Cultivarea ilegală a plantelor care conțin substanțe narcotice sau psihotrope, chiar și în cantități mici și fără scop de înstrăinare, constituie o contravenție.

Majoritatea asociază drogurile cu ceva exotic, dar nu este chiar așa. În categoria plantelor care conțin substanțe narcotice se regăsește macul și cânepa, plante care anterior erau destul de răspândite și se foloseau în alimentație sau în gospodărie, dar în prezent creșterea acestora este sancționată fie în baza Cc, fie în baza Cp.

Dacă proporția plantelor cultivate este mare, atunci fapta constituie infracțiune. Proporția substanțelor narcotice sau psihotrope se determină nu în funcție de valoarea în bani a acestor substanțe, ci în funcție de greutatea dozei sau lotului substanțelor narcotice sau psihotrope, aflate în circulație ilegală stabilit individual pentru fiecare tip de plante.

17.2.1.4. Aducerea minorului la starea de ebrietate alcoolică sau produsă de alte substanțe (art. 88 Cc)

Minori sunt persoane care nu au împlinit vârsta de 18 ani. Aceștia de multe ori, din cauza vârstei fragede și/sau a lipsei experienței de viață, pot să fie supuși ușor la influențe negative. Din aceste considerente, legea oferă protecție contra unor astfel de influențe.

Astfel, conform legii sunt pedepsite persoanele care propun sau creează minorilor condiții pentru consumul de băuturi spirtoase sau alte substanțe (acetona, eter, amestec de dimedrol cu alcool) și în acest fel îi aduc în stare de ebrietate (amendă de până la 24 u.c.). Aceleași acțiuni executate asupra minorului de către părinții lui

sau de persoane care îi înlocuiesc (de exemplu, bunicii), sau persoane față de care minorul se află în raport de subordine (de exemplu, profesorul, maistrul de la locul de muncă) se sancționează cu amendă de până la 36 u.c.

Nu orice oferire de alcool sau substanțe se pedepsește, ci numai acea care a provocat o stare de ebrietate, adică o dereglare psihofuncțională a organismului.

Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant este deja o infracțiune și se pedepsește penal.

17.2.1.5. Consumul de alcool în locuri interzise și comercializarea către minori a băuturilor alcoolice(art. 91 Cc)

Această contravenție conține în sine două comportamente diferite. În scopul oferirii unei protecții mai mari dezvoltării sănătoase a copiilor și urmând logica de la contravenția precedentă, legiuitorul a stabilit o sancțiune pentru acele persoane fizice sau juridice care vând minorilor băuturi alcoolice. Scopul acestei reglementări este de a minimiza influența negativă pe care minorul o poate acumula în cazul în care acesta ar vedea că băuturile alcoolice se consumă și în locuri publice, sau prin posibilitatea de a procura băuturi alcoolice. Această prevedere legală diminuează riscul consumului de alcool de către minor.

A se vedea și secțiunea [17.2.7.2 Consumul de alcool în locuri publice](#)

17.2.2. Contravenții din domeniul proprietății

17.2.2.1. Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine (art. 104 Cc)

Formularea acestei contravenții are drept scop protejarea proprietății de la distrugerea acesteia și, respectiv, diminuarea valorii ei.

Prin distrugere se are în vedere aducerea bunurilor într-o stare de nefolosință totală și, respectiv, pierderea de către acestea a valorii economice ca rezultat al imposibilității folosirii lor conform destinației.

Deteriorarea intenționată a bunurilor străine constă în aducerea lor într-o stare în care acestea nu pot fi folosite fără a fi reparate.

De obicei, răspunsul la întrebarea dacă a avut loc distrugerea sau deteriorarea bunurilor este evident, dar uneori ar putea fi nevoie de o expertiză pentru aceasta.

Dacă distrugerea sau deteriorarea a cauzat daune în proporții ce depășesc 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, atunci aceste fapte vor fi pedepsite penal și nu contravențional.

17.2.2.2. Sustragerea din avutul proprietarului(art. 105 C)

După cum a fost menționat în compartimentul Drept penal și Procedura penală, sustragere se consideră o luare intenționată și contrar legii a bunurilor din avutul proprietarului, indiferent în folosul cui se face aceasta. Sustragerea poate fi efectuată în mai multe moduri: *furt, jaf, tâlhărie, escrocherie, delapidare, pungășie*. În funcție de modul de comitere a sustragerii, sunt stabilite infracțiuni concrete în Codul penal. Sustragerea ca și contravenție are loc atunci când se produce prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie și suma bunurilor sustrase nu depășește la momentul săvârșirii contravenției 20% din cuantumul salariului mediu lunar pe economie prognozat, aprobat de Guvern pentru anul în curs la data săvârșirii faptei.

De aici reiese că dacă persoana a sustras ceva în mod deschis (jaf) sau cu aplicarea violenței periculoase pentru viață și sănătate (tâlhărie) ori sustragerea bunurilor din buzunare, genți sau alte obiecte aflate la persoană (pungășie) – această faptă constituie infracțiune, indiferent de suma sustrasă. (a se vedea subcapitolul [16.2.3](#)).

17.2.2.3. Cauzarea de daune prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 106 Cc)

Înșelăciunea sau abuzul de încredere sunt metode prin care se comite infracțiunea de escrocherie, de exemplu. Acestea au fost descrise în cadrul dreptului penal. Contravenția dată se comite prin acțiuni de înșelăciune sau abuz de încredere, dar nu este infracțiune (de exemplu, persoana inducând în eroare despre calificarea ei este angajată pentru o lucrare pe care nu o poate îndeplini, iar ca rezultat cauzează și daune).

Dacă valoarea daunei depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, atunci fapta constituie infracțiune și nu contravenție.

17.2.3. Contravenții în domeniul protecției mediului

17.2.3.1. Colectarea sau nimicirea plantelor, capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES) (art. 140 Cc)

Scopul acestui articol este protecția prin mijloace administrative a plantelor și animalelor rare și care se află pe cale de dispariție și prevenirea unor acțiuni care ar putea influența negativ asupra conservării lor și mediului de existență.

Articolul dat prevede câteva fapte ce sunt pedepsite contravențional: 1. Colectarea sau nimicirea plantelor, capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES), comercializarea ilegală, precum și comiterea altor acțiuni sau inacțiuni ce pot cauza reducerea numărului acestor plante și animale sau dispariția lor; 2. Încălcarea regulilor de export sau import al speciilor de plante și animale incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES).

În primul rând, prin acțiunile descrise în alin. (1) sunt puse în pericol plante și/sau animale care sunt incluse fie în Cartea Roșie a Moldovei, fie într-un act internațional similar acesteia, CITES.

Cartea Roșie este un document oficial care include lista speciilor de plante și animale dispărute, critic periclitate, periclitate, vulnerabile și rare pe teritoriul Republicii Moldova, informația generală privind statutul, starea, arealul, precum și metodele de protecție, conservare și răspândire a acestora.

Colectarea plantelor sau capturarea animalelor presupune izolarea (prinderea) lor din mediul lor natural de existență indiferent de scopul acestor acțiuni (colecționare, folosire în scopuri decorative, comercializare etc.).

Distrugerea poate avea loc prin omorârea, vătămarea animalelor sau nimicirea și vătămarea plantelor.

Prin alte acțiuni sau inacțiuni ce pot cauza reducerea numărului acestor plante și animale sau dispariția lor pot fi distrugerea mediului de abitație a acestora, crearea unor obstacole (inclusiv prin construirea obiectelor social utile) pentru accesul la locurile de dobândire a hranei, înfăptuirea unor lucrări care rezultă în acțiuni negative (producerea de zgomot etc.) asupra animalelor sau plantelor, distrugerea vizuinilor, cuiburilor, alterarea mediului tradițional de înmulțire a plantelor (de exemplu, prin păscutul animalelor în locurile de înmulțire).

Contravenția dată poate fi comisă și în cadrul unor colectări sau capturări autorizate, dar în cadrul cărora s-au încălcat regulile de import/export.

17.2.3.2. Cruzimea față de animale (art. 157 Cc)

În ultimul timp în Republica Moldova, dar și în lume s-au întreprins mai multe eforturi pentru a dezvolta dragostea față de animale și a le asigura un nivel de viață mai mare în ceea ce privește condițiile de întreținere. Acest articol vine să asigure implementarea și respectarea eforturilor statului prin penalizarea comportamentelor de diferită natură, dar care toate țin de atitudinea indivizilor față de animale.

Astfel, constituie contravenție:

1. neasigurarea condițiilor de zooigenă la întreținerea animalelor, neglijență din partea stăpânilor care poate periclita viața ori sănătatea acestora (de exemplu, netratarea de paraziți etc.);
2. abatajul (adică tăierea, sacrificarea vitelor la abator) și prelucrarea animalelor prin metode neprevăzute în normele tehnologice de abataj și de prelucrare⁸⁵³;
3. aplicarea intenționată a acțiunilor ce provoacă dureri sau suferință animalelor și/sau care au avut drept urmare mutilarea sau moartea animalului (excepție – aplicarea unei lovituri pentru a îndemna calul să pornească nu este pedepsită chiar dacă cauzează dureri acestuia);
4. capturarea, comercializarea și eutanasierea animalelor de companie în scopul obținerii de produse alimentare, de piei sau blănuri, de făinuri proteice, de alte produse animaliere. Prin animale de companie se înțeleg animalele care nu sunt întreținute pentru scopuri agricole sau alimentare. Cele mai răspândite animale de companie sunt câinii și pisicile;
5. eschivarea deținătorului de animale de a supune animalele măsurilor de profilaxie prevăzute în Programul acțiunilor strategice de supraveghere, profilaxie și combatere a bolilor la animale, de prevenire a transmiterii bolilor de la animale la om. Pentru prevenirea rabiei la animalele domestice, îndeosebi la câini, primăriile sunt obligate să efectueze anual (în lunile octombrie-decembrie) numărarea câinilor ce aparțin persoanelor particulare, organizațiilor, instituțiilor și agenților economici. În caz de necesitate, în scopul efectuării operațiunii în termen cât mai scurt posibil, se va angaja personal suplimentar. Datele de evidență a câinilor vor fi folosite pentru aplicarea taxelor corespunzătoare și elaborarea planurilor de imunizare profilactică. Toți câinii luați în evidență vor fi vaccinați o dată pe an (octombrie-decembrie). Acțiunea va fi anunțată prin presă și alte mijloace de informare în masă. Rezultatele vaccinării antirabice și data efectuării ei vor fi consemnate în registrele sectoarelor veterinare teritoriale și în condicile de evidență individuală. Proprietarii de câini sunt obligați să ducă animalele la vaccinare de îndată ce acestea împlinesc vârsta de 3 luni;
6. circulația liberă în raza localității sau transportarea în transportul public de persoane a câinilor agresivi sau a celor din categoria periculoși fără lesă și botniță;
7. neasigurarea curățirii deșeurilor provenite de la animalul plimbat de proprietar în afara locuinței. Proprietarul are obligația ca odată ce iese la plimbare să aibă la dispoziție pungă sau să asigure prin alte metode strângerea deșeurilor provenite de la animal;
8. încălcarea termenelor de depunere la organele de poliție a informației privind deținerea câinilor din categoria celor periculoși;
9. refuzul de a elimina animalul mort sau înhumarea animalului în loc neautorizat;
10. incitarea publică la cruzime față de animale sau justificarea acesteia;
11. asmuțirea animalelor de companie la oameni sau la animale.

17.2.3.3. Încălcarea regulilor de întreținere și plimbare a câinilor, pisicilor (art. 158 Cc)

Constituie contravenție încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, pisicilor și altor animale, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale. Deținătorii de câini, iar după caz și a pisicilor, sunt obligați:

- să înregistreze câinii cu vârsta de peste 3 luni în primăriile localităților sau în organele respective, determinate de ele și să achite plata pentru cheltuielile de înregistrare conform tarifelor aprobate de către organele administrației publice locale;

⁸⁵³ Vezi art. 157 Cc al RM.

- anual să prezinte câinii cu vârsta de peste 3 luni la serviciile sanitar-veterinare de stat pentru vaccinare contra rabiei;
- în termen de 5 zile după obținerea câinelui cu vârsta de peste 3 luni să-l prezinte la serviciile sanitar-veterinare de stat pentru examinare și vaccinare;
- urgent să informeze serviciile sanitar-veterinare de stat și instituțiile de medicină despre fiecare caz de îmbolnăvire sau epizootie a animalelor deținute, precum și despre mușcăturile și traumele provocate oamenilor sau animalelor domestice de către câini;
- să recupereze cheltuielile legate de imunizarea și acordarea ajutorului medical persoanelor care au suferit în urma mușcăturilor, traumelor provocate de către câinii lor;
- să recupereze daunele aduse, inclusiv în baza hotărârii judecătorești;
- urgent să prezinte serviciului sanitar-veterinar de stat câinii care au provocat traume oamenilor sau animalelor domestice, pentru a-i supune unui control și a-i închide în carantină;
- în termenele stabilite, să achite plata pentru serviciile comunale și taxele locale ce țin de întreținerea câinilor în funcție de rasa și statura (până la 40 cm și mai mult de 40 cm) acestora.

O altă faptă care se sancționează contravențional este plimbarea câinilor sau altor animale în locuri publice contrar regulilor aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale.

În general, deținătorilor de câini li se interzice:

- plimbatul câinilor în locuri neautorizate de către primării, scăldatul lor în bazine de apă și lacuri, circulația liberă pe raza localităților cu câini fără lesă și botniță, precum și intrarea cu câini în localurile publice – magazine, piețe de desfacere a produselor agroalimentare, parcuri, scuaruri, stadioane și mijloace de transport în comun. Nu sunt supuși acestui regim numai câinii de serviciu ai Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, ai trupelor militare de frontieră la executarea funcțiilor de serviciu în cazuri excepționale, a câinilor însoțitori sau special pregătiți pentru persoane cu dizabilități și a câinilor de vânătoare, având botniță și fiind conduși de persoane autorizate;
- vânzarea, procurarea, participarea la expoziții, precum și transportarea animalelor cu orice tip de transport în alte localități fără certificatul de la serviciul sanitar-veterinar de stat.

Studiu de caz

În cazurile de mai jos decideți dacă a fost săvârșită o contravenție și care?

Calistrat a deschis pe lacul Ghidighici o mică afacere: cetățenilor li se propunea să zboare cu parapanta deasupra lacului, fiind tractați de o barcă cu motor. Pentru a face publicitate afacerii, Calistrat a fixat un măgar de paraplan și timp de jumătate de oră măgarul a zburat pe sus cu paraplanul. Tot acest timp măgarul a mugit isteric. Cu toate acestea, el nu a pățit nimic și a aterizat întreg și nevătămat.

Răspuns: Calistrat a comis o contravenție prevăzută de art. 157 Cc al RM –

Cruzimea față de animale.

Galina, având nevoie de bani, în piață s-a apropiat de o doamnă care avea mâinile ocupate cu genți pline și i-a smuls un lanț de argint de la gâtul acesteia. Ulterior, ea a fost reținută. Lanțul sustras costa 450 lei.

Răspuns: Galina a săvârșit o infracțiune de jaf, prevăzută de Cp al RM în art. 187. La sustragerea în mod deschis a bunurilor persoanei, nu are importanță valoarea bunurilor sustrate.

Sergiu a fost reținut la piață în timp ce vindea flori incluse în Cartea Roșie. S-a constatat că florile cresc în grădina acestuia deja ani la rândul. Sergiu le îngrijește și le vinde pentru a obține un venit.

Răspuns: Fapta lui Sergiu nu constituie încălcare deoarece el le cultivă în condiții de casă și nu le rupe neautorizat din mediul lor natural.

Mihai a invitat la un pahar noul său vecin care avea 17 ani. Părinții ultimului văzându-l venind acasă în stare de ebrietate au anunțat poliția despre incident. Mihai a explicat că nu știa că vecinul său are numai 17 ani. El a crezut că este major deoarece acesta i-a spus că a venit numai ce de la armată, cu toate că nu arăta ca având 18 ani.

Răspuns: Mihai poate fi tras la răspundere pentru fapta sa deoarece el trebuia să verifice vârsta minorului, iar dacă nu putea să facă asta în baza actului de identitate trebuia să nu îl îndemne să consume alcool până la starea de ebrietate.

17.2.4. Contravenții din domeniul agricol

17.2.4.1. Stricăciunea semănturilor, plantațiilor sau recoltei (art. 183 Cc)

Această contravenție prevede răspunderea pentru faptul că stăpânul sau persoana responsabilă de îngrijirea păsărilor sau animalelor nu acordă atenție suficientă, iar acestea din urmă aduc stricăciuni semănturilor, plantațiilor sau recoltei strânse deja, dar care se află în câmp.

În afară de amenda care poate fi aplicată în acest caz, persoana vinovată va purta răspundere civilă pentru paguba cauzată. (vezi răspunderea în urma delictelor civile).

17.2.4.2. Defrișarea neautorizată a plantațiilor pomicole și bacifere (art. 187 Cc)

Defrișarea neautorizată a plantațiilor pomicole și bacifere cu suprafață de peste 0,5 hectare se sancționează cu amendă de 18 unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de 90 de unități convenționale aplicată persoanei juridice cu sau fără privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an.

Pentru a defrișa plantațiile date proprietarul urmează să treacă printr-o procedură special stabilită.

Casarea și defrișarea plantațiilor perene, indiferent de vârsta lor, poate fi efectuată în cazurile când:

- gradul de rărire este foarte înalt (peste 50 la sută), repararea sau restabilirea lor fiind imposibilă;
- peste 50 la sută din pomi, arbuști și butuci sunt vătămați de boli bacteriologice, virusologice și de alte boli;
- s-au produs calamități naturale (înghețuri, grindină, alunecări de teren, înmlăștinire etc.);
- exploatarea lor ulterioară a devenit irațională din punct de vedere economic în cazul amortizării depline a plantațiilor perene, în funcție de particularitățile biologice, compoziția speciilor, soiurilor și combinațiile soiurilor de portaltoi;
- în câmpurile asolamentelor și în masivele plantațiilor perene sunt amplasate în dezordine loturi mici ce urmează să fie reconstruite;
- unele specii și soiuri sunt amplasate pe loturi ce nu corespund cerințelor agrotehnice și economice, precum și în cazurile perimării morale a plantațiilor;
- expiră termenul destinației speciale stabilit pentru plantațiile experimentale, dacă folosirea lor ulterioară devine ineficientă din punct de vedere economic pentru deținătorul de terenuri;
- sunt amplasate pe terenurile repartizate în modul stabilit pentru construcție sau pentru alte necesități.

Pe lângă organul administrației publice locale, conform legii se înființează o comisie cu participarea la lucrările ei a reprezentanților deținătorilor de terenuri. Această comisie:

- inspectează plantațiile perene propuse casării, apreciază starea și utilizabilitatea lor ulterioară;
- stabilește cauzele care au condiționat casarea plantațiilor perene și, după caz, a persoanelor vinovate;

- determină posibilitatea folosirii pomilor, butucilor, arbuștilor și a altor materiale săditoare aflate pe loturile ce urmează să fie casate și efectuează evaluarea acestora pornind de la oportunitatea folosirii lor. Pomii, butașii și arbuștii, considerați de comisie utilizabili în calitate de material săditor, se înregistrează la venituri la prețurile de desfacere în vigoare a materialului săditor, crescut în gospodăriile cu pepiniere din Republica Moldova;
- întocmește actul de casare a plantațiilor perene și îl prezintă organului administrației publice locale spre aprobare, iar organului agricol raional, municipal – spre coordonare.

Defrișarea plantațiilor perene casate se efectuează în termen de cel mult 6 luni din ziua adoptării hotărârii, dar nu mai târziu de luna aprilie a anului următor după adoptarea hotărârii.

17.2.5. Contravenții în domeniul circulației rutiere

17.2.5.1. Conducerea vehiculului de către o persoană care nu are asupra sa permis (art. 232 Cc)

Conform Regulamentului circulației rutiere⁸⁵⁴, persoana care conduce un autovehicul trebuie să dețină asupra sa și să prezinte, la cererea lucrătorului de poliție, ofițerului echipei mobile a Serviciului Vamal, pentru control:

a) permisul de conducere perfectat pe numele său, valabil pentru categoria (subcategoria) din care face parte autovehiculul condus sau dovada înlocuitoare, cu drept de circulație;

b) certificatul de înmatriculare (înregistrare) a vehiculului, eliberat pe numele acesteia în modul stabilit, ori certificatul de înmatriculare (înregistrare) a vehiculului însoțit de un alt document ce atestă dreptul la utilizarea lui (de exemplu, procură) sau, după caz, certificatul de înmatriculare (înregistrare) eliberat pe numele persoanei juridice și foaia de parcurs;

c) polița de asigurare obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor mijloacelor de transport auto.

Alineatul 1 prevede răspunderea șoferului care conduce fără a avea toate documentele necesare indicate mai sus asupra sa. Aceasta presupune că aceste acte există, dar nu sunt asupra șoferului în timpul controlului. Conducerea fără a avea permis sau fără revizia tehnică valabilă constituie contravenții separate și sunt sancționate mai aspru.

Alineatul 2 stabilește răspunderea pentru transmiterea conducerii mijlocului de transport unei persoane care nu are asupra sa un permis de conducere sau dovadă înlocuitoare, cu drept de circulație. În acest caz va fi sancționată și persoana care conduce fără permis și persoana care a transmis spre conduce.

17.2.5.2. Conducerea în stare de ebrietate (art. 233 Cc)

Pericolul comportamentului sancționat constă în aceea că sub influența alcoolului sau altor substanțe se reduce atenția și vizibilitatea, crește timpul de reacție, se înrăutățește coordonarea mișcărilor. Drept rezultat, crește probabilitatea survenirii accidentelor.

Regulamentul circulației rutiere stabilește că conducătorului de vehicul îi este interzis: să conducă vehiculul în stare de ebrietate, sub influența drogurilor sau altor substanțe contraindicate, sub influența preparatelor medicamentoase care provoacă reducerea reacției sau să transmită conducerea vehiculului unei astfel de persoane.

Persoana în privința căreia există temeiuri suficiente de a presupune că se află în stare de ebrietate inadmisibilă produsă de alcool sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe (droguri, eter) este obligată să accepte, la cererea agentului constator, testarea alcoolscoptică, examenul medical, prelevarea de sânge și de eliminări ale corpului pentru analiză.

⁸⁵⁴ Aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 357 din 13.05.2009, MO nr. 92-93 din 15.05.2009

Testarea alcoolscoptică, examenul medical, prelevarea de sânge și de eliminări ale corpului pentru analiză se efectuează de un specialist abilitat cu asemenea atribuții.

Refuzul, împotrivirea sau eschivarea conducătorului mijlocului de transport de la testarea alcoolscoptică, de la examenul medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau de la recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical este o infracțiune și se pedepsește cu amendă în mărime de la 900 la 1000 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de la 3 la 5 ani.

În funcție de gradul de alcoolemie, fapta poate fi contravenție sau infracțiune când starea de ebrietate se consideră avansată.

Ce urmează de întreprins în caz de accident rutier

- Semnalizarea respectivă a vehiculului staționat ca urmare a accidentului.
- Indiferent de faptul dacă este vinovată sau nu, persoana urmează să anunțe poliția. Conducătorii de vehicule implicați într-un accident în traficul rutier soldat numai cu pagube materiale, în cazul în care au ajuns la o înțelegere reciprocă în aprecierea circumstanțelor acestui accident și dacă starea tehnică a vehiculelor permite garantarea securității traficului, sunt obligați să se deplaseze, în timp de cel mult 2 ore, la cel mai apropiat post de poliție rutieră pentru întocmirea actelor necesare, având completat formularul de constatare a accidentului aferent poliției de asigurare obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor mijloacelor de transport auto sau, după caz, schița accidentului făcută în prealabil, care trebuie să fie semnate de cei implicați în accident.
- Nu cădeți de acord cu propunerea celui alt conducător să nu chemați sau să nu mergeți la poliție chiar dacă vă promite repararea daunei și este gata să vă lase ca gaj acte. Restabilirea actelor este mai puțin costisitoare decât repararea consecințelor unui accident.
- Păstrarea poziției vehiculului. Ca excepție de la această obligație, sunt cazurile când este nevoie de asigurat transportarea persoanei traumatizate la spital și nu există alt transport sau când nu sunt persoane decedate și/sau traumatizate și prezența pe carosabil a vehiculului implicat în accident face dificil sau blochează traficul rutier. În aceste cazuri, conducătorul este obligat să marcheze locul inițial al vehiculului, obiectelor ce țin de accident și a persoanei traumatizate.
- Acordarea asistenței medicale, după caz, chemarea ambulanței.
- Conducătorul de vehicul ar trebui să se abțină să reacționeze cu emoții negative. Aceasta ar putea provoca agresivitate din partea altor persoane implicate, iar furia ar putea să împiedice observarea circumstanțelor care ar putea avea importanță pentru cauză.
- Fixarea probelor. Regulamentul obligă conducătorii să asigure, pe cât posibil, păstrarea urmelor, precum și ocolirea locului accidentului. În afară de aceasta, este bine să se identifice potențialii martori și să se fixeze datele de contact ale acestora.
- Contactarea companiei de asigurări, pentru ca un reprezentant al acesteia să întocmească schema accidentului și să descrie paguba adusă automobilului.
- După sosirea poliției, urmează a lua cunoștință atent cu schema accidentului. A se atrage atenție la corectitudinea reflectării poziției vehiculelor, deteriorării acestora. În caz de dezacord, urmează ca aceste obiecții să fie fixate la semnarea schemei.
- În caz că conducătorul are un aparat foto sau un telefon cu funcție de fotografiat, este bine ca schema să fie fotografiată, la fel ca și locul accidentului.

- Este recomandabil de verificat dacă la întocmirea schemei accidentului în afară de locul accidentului să fie indicate și semnele rutiere din împrejurimea accidentului, prezența semafoarelor, a marcajului rutier, urmelor de frânare, locurile de aflare a urmelor accidentului.
- Dacă este cazul, conducătorul trebuie să insiste ca reprezentantul poliției să includă și date despre starea drumului (gheață, gropi), precum și lipsa semnelor care ar preîntâmpina despre existența acestor pericole. Ulterior, aceasta ar putea fi un argument în lipsa vinovației conducătorului cu privire la accidentul rutier.
- Accidentul rutier, mai ales în caz că sunt persoane traumatizate, este un stres. Conducătorul de vehicul este în șoc și ar putea ca multe circumstanțe de fapt să nu le aprecieze corect. În astfel de cazuri, ar fi recomandabil ca conducătorul să nu-și asume nicio obligație sau să dea explicații despre accident. A da explicații este un drept de care se poate refuza cel puțin la o etapă inițială.
- Indiferent de prezența unor traume vizibile, urmează a se adresa medicului. Nu este exclusă posibilitatea unor traume interne și a comoției cerebrale. Nu trebuie de refuzat spitalizarea sau tratamentul oferit. În afară de considerentele de sănătate, durata tratamentului este ca un factor pentru modul de pedepsire ulterioară a celor vinovați.
- Conducătorul de vehicul urmează să se abțină de la consumarea băuturilor alcoolice sau drogurilor, precum și să nu administreze medicamente preparate în baza acestora cel puțin o zi sau chiar și mai mult. Conducătorul poate fi somat să fie supus testării alcoolscopice sau, după caz, examinării medicale și recoltării probelor biologice în scurt timp după accident dacă aceasta nu a fost făcut imediat.
- Ulterior, chiar dacă conducătorul nu se consideră vinovat și în privința lui nu s-a întocmit proces-verbal, ar fi bine ca acesta să se prezinte ulterior la poliție, deoarece în unele cazuri, ca urmare a unor circumstanțe noi, aprecierea accidentului poate să se schimbe.

17.2.5.3. Conducerea fără centura de siguranță sau casca de protecție, vesta de protecție-avertizare fluorescent-reflectorizantă, sistemul de reținere pentru copii și regulile privind convorbirile radiotelefonice (art. 235 Cc)

Această contravenție se exprimă prin neîndeplinirea de către conducătorul de vehicul a obligației din Regulamentul circulației rutiere ca înainte de plecare și în timpul deplasării să poarte centura de siguranță și să se asigure că și pasagerii au cuplate centurile de siguranță; dacă autovehiculul este echipat cu acestea sau să poarte pe cap casca de protecție prinsă cu cataramă în timpul deplasării pe motocicletă (ciclomotor) și să se asigure că pasagerii au procedat la fel; să poarte vesta de protecție-avertizare fluorescent-reflectorizantă; să monteze sistemul de reținere pentru copii; să nu poarte discuții radiotelefonice.

De la obligația de a purta centură, sunt excepții pentru:

- conducătorii care execută manevra de mers cu spatele;
- instructorii auto în timpul instruirii cursanților;
- persoanele care dețin certificat de scutire pe motiv medical grav, eliberat de autoritatea competentă;
- în localități, conducătorii vehiculelor cu regim prioritar de circulație în timpul executării unei misiuni urgente de serviciu.

Conform Regulamentului circulației rutiere, conducătorul de vehicul nu are dreptul la convorbiri telefonice în timpul deplasării, cu excepția cazurilor în care vehiculul sau telefonul sunt echipate cu dispozitiv „mâini libere”. Aceste dispozitive permit purtarea convorbirilor fără ca șoferul să fie nevoit să țină în mână telefonul și în așa fel convorbirea nu îi stârnește conducerea automobilului.

Încălcarea acestei reguli se pedepsește cu amendă până la 12 u.c. și cu trei puncte de penalizare.

17.2.5.4. *Depășirea vitezei de circulație (art. 236 Cc)*

Acest articol stabilește răspunderea pentru probabil cea mai frecventă încălcare în domeniu și care de multe ori este și cauza multor accidente.

Legea pedepsește depășirea limitei legale stabilite cu 10 km pe oră. Cu cât mai mare este depășirea limitei vitezei de circulație pentru sectorul respectiv de drum, cu atât mai severă este și sancțiunea.

Constatarea acestei încălcări se face cu dispozitive speciale de tip radar.

17.2.5.5. *Încălcarea regulilor de circulație de către pietoni și alți participanți la trafic (art. 245 Cc)*

Regulamentul circulației rutiere stabilește drepturi și obligații atât pentru conducători de vehicule, cât și pentru alți participanți la trafic, printre care și pietonii. Pieton este persoana care se află pe drum în afara vehiculului și care nu efectuează lucrări. Pietoni se consideră și persoanele care se deplasează în cărucioare pentru invalizi fără motor, cei care duc bicicleta, ciclomotorul, motocicletă, săniuța, un cărucior manual, cărucioare pentru copii sau invalizi.

Regulamentul stabilește diferite obligații pentru pietoni. Unele din ele sunt următoarele.

- Pietonii trebuie să se deplaseze pe partea dreaptă a trotuarelor, pistelor pentru pietoni sau pe potecile alăturate drumului public, iar în lipsa acestora – pe acostament. Pietonii se pot deplasa și pe pistele pentru bicicliști, cu condiția că nu stânjenesc circulația bicicliștilor și a conducătorilor de ciclomotoare.
- Pietonii care transportă sau duc obiecte voluminoase, precum și persoanele care rulează în cărucioare pentru invalizi, în lipsa trotuarelor, pistelor pentru pietoni și acostamentelor, se pot deplasa pe marginea dreaptă a carosabilului, fără să stânjenească circulația vehiculelor, dând dovadă de prudență sporită.
- În cazul în care pietonii sunt impuși, din cauza lipsei trotuarelor și a acostamentelor, să se deplaseze pe carosabilul drumului amenajat cu o bandă de separare, ei trebuie să meargă unul după altul pe marginea dreaptă a carosabilului.
- În afara localităților, pietonii trebuie să circule pe acostamentul din partea stângă a drumului, iar în lipsa acestuia, cât mai aproape de marginea stângă a carosabilului, în întâmpinarea fluxului de vehicule. Persoanele care rulează în cărucioarele pentru invalizi, împing bicicleta, ciclomotorul sau motocicletă trebuie să se deplaseze în aceeași direcție cu vehiculele.
- În cazul deplasării pe carosabil sau pe acostament, pe timp de noapte sau în condiții de vizibilitate redusă, pietonii trebuie să poarte îmbrăcăminte cu elemente fluorescent-reflectorizante.
- Pietonii trebuie să traverseze drumul numai pe la trecerile semnalizate, inclusiv pe pasajele denivelate, iar în lipsa acestora la intersecții – pe linia trotuarelor sau acostamentelor.
- În cazul în care în limitele vizibilității (100-150 m) nu sunt treceri pentru pietoni sau intersecții, ei pot traversa drumul numai după ce s-au asigurat că nu se apropie niciun vehicul, efectuând trecerea pe traiectorie perpendiculară în raport cu marginea carosabilului.
- Odată angajați în traversare, pietonii nu trebuie să încetinească mersul sau să se oprească fără motiv.
- La trecerile cu circulația dirijată, pietonii trebuie să se conducă de semnalele semafoarelor destinate pietonilor, iar în lipsa acestora – de semnalele semafoarelor care dirijează circulația vehiculelor sau de semnalele agenților de circulație.

Pietonilor li se interzice să se angajeze în traversare:

- nemijlocit prin fața sau spatele unui vehicul de rută oprit în stație ori a altor vehicule oprite sau staționate pe drum;
- pe sectoarele de drum cu câmpul vizual limitat;

- prin spațiul intersecțiilor în afara trecerilor pentru pietoni;
- în cazul în care se apropie un vehicul cu regim prioritar de circulație, care emite semnale luminoase și sonore.

Regulamentul stabilește obligații și pentru alți participanți la trafic. De exemplu, unele obligații stabilite pentru bicicliști sunt: bicicliștilor le este interzis să circule ținând ghidonul doar cu o mână, precum și cu picioarele neamplasate pe pedale; să se țină cu mâna de un vehicul în mers; să transporte persoane, cu excepția unui copil de până la 7 ani, pe suportul special montat în față etc.

Reieșind din obligațiile menționate, Codul contravențional stabilește sancțiuni pentru ignorarea de către pietoni a semnalelor de dirijare a traficului rutier, traversarea părții carosabile a drumului sau deplasarea pe ea în locuri neindicate, nerespectarea indicatoarelor rutiere de prioritate, a indicatoarelor de interdicție și de sens obligatoriu, a regulilor de deplasare pe drumuri a motocicliștilor, bicicliștilor, vizitilor și a altor persoane care se folosesc de drum.

Încălcarea regulilor de circulație, de către persoanele indicate mai sus care a generat o situație de accident de circulație se pedepsește mai aspru, iar dacă această încălcare a dus la cauzarea de vătămări medii sau la consecințe mai grave atunci ea se pedepsește ca și infracțiune.

17.2.6. Contravenții ce atentează la modul stabilit de administrare

17.2.6.1. Nesubordonarea dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organului de drept (art. 336 Cc)

Ca membri ai societății, toți trebuie să contribuim la menținerea ordinii publice. Legea nu poate obliga să reținem infractori sau să facem alte lucruri de acest fel pentru că așa ceva pe mulți din noi ne-ar depăși. Minimul pe care îl cere legea este să respectăm cerințele sau dispozițiile legale ale colaboratorilor organelor de drept (procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, colaboratorului organelor afacerilor interne (polițistului)) sau altei persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității (de exemplu, membrul gărzii populare).

În caz de nesubordonare cu rea voință (nesubordonare demonstrativă însoțită de semne de agresivitate, nesupunere în urma unor somări repetate) unor astfel de cereri, persoana poate fi amendată sau supusă unei munci neremunerate în folosul comunității.

Pentru tragere la răspundere este important ca cererea colaboratorului organului de drept să fie legală. Legalitatea ei se stabilește prin examinarea actelor normative care reglementează activitatea organelor date. Important este ca și persoana căreia i se adresează să înțeleagă că are de a face cu reprezentant al organelor de ocrotire a normelor de drept. Adică acesta din urmă trebuie să se legitimeze. Persoana nu poartă răspundere pentru nesubordonare dacă ordinul a venit de la o persoană fără legitimație sau care nu poate fi identificată ca și colaborator (uniforma, spre exemplu).

17.2.6.2. Chemarea intenționat falsă a serviciilor specializate (art. 342 Cc)

Chemarea intenționat falsă a serviciului de salvatori și pompieri, a poliției, a serviciului de ajutor medical urgent, a altor servicii specializate (serviciu gaze) se pedepsește cu amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității. Scopul pedepsirii unui astfel de comportament este de a asigura o activitate eficientă serviciilor date.

Persoana nu poate fi pedepsită dacă a crezut că este nevoie de a chema serviciul dat.

17.2.6.3. Samavolnicia (art. 335 Cc)

Samavolnicia este definită de lege ca exercitarea în mod arbitrar, adică prin încălcarea ordinii stabilite a unui drept efectiv (adică real sau existent) sau presupus. De cele mai multe ori aceasta survine atunci când cetățenii nu au încredere că legea îi va ajuta sau nu doresc să aștepte ori să treacă prin procedura stabilită de lege. De exemplu, să presupunem că de la o persoană au fost furate niște bunuri care apoi sunt descoperite la

altcineva care spune că le-a cumpărat de la piață. Luarea acestor bunuri de la cetățeanul care le deține și pe care acesta nu vrea să le dea considerând că sunt ale lui pe dreptate prin oricare alte modalități decât cele stabilite de lege (de exemplu, adresarea în instanța de judecată) va constitui samavolnicie.

Această faptă se pedepsește contravențional dacă ea nu a cauzat daună considerabilă cetățenilor și organizațiilor de stat sau obștești. În caz că această daună este substanțială, acțiunile ar putea fi încadrate ca fiind o infracțiune.

17.2.7. Contravenții ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică

17.2.7.1. Huliganismul nu prea grav (art. 354 Cc)

Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice.

O trăsătură definitorie a huliganismului este încălcarea ordinii publice. Fără aceasta nu poate fi vorba de huliganism, inclusiv nu prea grav.

Pe lângă acostarea jignitoare a persoanelor, huliganismul poate să se manifeste și prin alte acțiuni, cum ar fi folosirea cuvintelor necenzurate în locuri publice, scrierea unor slogane, cuvinte jignitoare în locuri publice (chiar și dacă nu erau prezente alte persoane).

Huliganismul nu prea grav poate să fie săvârșit în orice domeniu al vieții publice: în orice loc în care se află oameni (loc public), cum ar fi stradă, mijloc de transport public, instituții etc.

17.2.7.2. Consumul de alcool în locuri publice (art. 355 Cc)

Legea interzice consumul de alcool în locuri publice, cum ar fi străzi, stadioane, scuaruri, transport public sau alte locuri în care autoritățile publice au interzis consumul de alcool. Consumarea în public a alcoolului se permite numai în cadrul punctelor de comerț și de alimentație publică în care vânzarea porționată a băuturilor spirtoase este autorizată de organul executiv al administrației locale. Chiar dacă o persoană a consumat alcool în locurile permise de lege, aceasta poate fi pedepsită dacă apare în locuri publice în stare de ebrietate în cazul în care a pierdut capacitatea de a se mișca de sine stătător.

17.2.7.3. Tulburarea liniștii (art. 357 Cc)

Tulburare a ordinii publice se consideră efectuarea diferitor activități ce produc zgomot în timpul nopții (de la ora 22 până la ora 7). Tulburarea liniștii publice se consideră cântarea cu voce tare, cântarea la instrumente muzicale, folosirea cu intensitate auditivă sporită a televizoarelor, aparatelor de radiorecepție, magnetofonelor și a unui alt aparat în apartamente, la scările și în curțile caselor de locuit, pe străzi și în alte locuri publice, efectuarea în încăperile de locuit și în afara lor a lucrărilor, în cursul cărora se produce zgomot fără nevoie urgentă de ele, precum și alte acțiuni asemănătoare.

Studiu de caz

În cazurile de mai jos decideți dacă a fost săvârșită o contravenție și care?

Fiind obosit să mai conducă, Dumitru a transmis volanul mașinii prietenului său Ion. În timpul unui control s-a stabilit că Ion era în stare de ebrietate. Dumitru a spus că nu știa că Ion a consumat băuturi alcoolice, mai mult acesta înainte de a se așeza la volan l-a asigurat că nu a consumat nimic interzis.

Vladimir aflându-se în propriul apartament într-o ceartă cu copiii săi maturi s-a exprimat necuviincios, folosind cuvinte obscene.

Nadejda, ajungând în curtea blocului, a parcat mașina ca de obicei în fața geamului său. Alături se afla un echipaj al poliției rutiere. Un polițist a somat-o să mute mașina în altă parte. Nadejda a refuzat spunând că nu există restricții de staționare în acel loc. Fiind somată a doua oară ea a refuzat din nou. Nadejda a fost preîntâmpinată de răspundere pentru nesubordonarea dispoziției sau cererii legitime a reprezentantului organului de drept și somată din nou. Ea a refuzat.

Irina a fost reținută în timp ce servea vin în scuarul de lângă blocul său. Ea a explicat că în timp ce servea vinul nimeni nu a văzut-o: afară era o arșiță foarte mare și oamenii nu prea ieșeau din încăperi și în afară de aceasta ea a luat toate măsurile de precauție să nu fie observată că servește alcool.

Victor, dorind să se împace cu soția sa cu care nu vorbea de două zile, a chemat ambulanța pretinzând că este grav bolnav. Fiind tras la răspundere, el a explicat că a făcut-o din extremă necesitate pentru a salva unitatea familiei. În afară de aceasta, dacă ar fi știut că aceasta este o contravenție, el nu ar fi făcut-o niciodată.

17.3. PROCEDURA APLICATĂ ÎN CAZUL CONTRAVENȚIILOR ADMINISTRATIVE

Acest capitol descrie organele împuternicite să examineze cazurile cu privire la contravențiile administrative, explică procedura de examinare a contravențiilor administrative și descrie măsurile de asigurare a procedurii în cazurile cu privire la contravenții. La fel, sunt indicați pașii care poți să-i întreprinzi în caz că nu ești de acord cu acțiunile luate în cadrul procedurii administrative.

17.3.1. Participanții la procesul contravențional

În mare măsură, participanții la procesul contravențional sunt similari cu participanții la un proces penal.

Astfel, în cadrul procesului contravențional există persoana care este acuzată sau persoana în privința căreia a fost pornit un proces contravențional. Aceasta se numește contravenient. Drepturile și obligațiile lor într-o mare măsură sunt similare cu acelea ale persoanei acuzate în cadrul procesului penal.

Pe lângă contravenient, Codul contravențional menționează procurorul, avocatul, martorul, victima, expertul, traducătorul etc.

Un subiect care nu a fost prezentat în cadrul procesului penal este agentul constator. Agentul constator este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de Codul contravențional.

17.3.2. Autoritățile competente să examineze cazurile cu privire la contravenții

Cazurile cu privire la contravenții sunt examinate de comisiile administrative de pe lângă organele executive ale administrației locale, de instanțele de judecată raionale, de sector sau municipale, procuror și de un șir de alte organe împuternicite pentru aceasta (poliția, diferite inspecții, departamente etc.). Agenții constatori (organele de specialitate) și competența lor sunt enumerați în articolele 400 - 423¹⁰ Cc.

Codul contravențional stabilește care contravenție și de care organ este examinată. Regula generală este că dacă o contravenție nu este dată în competența vreunui organ administrativ atunci ea este examinată de către judecătorii. La fel, instanțele de judecată au și o competență exclusivă, de exemplu, contravențiile săvârșite de minori, contravențiile în care se propune aplicarea unei sancțiuni grave (arest, muncă neremunerată în folosul comunității, privarea de anumite drepturi) etc. Comisiile administrative examinează un șir de contravenții, cum ar fi eschivarea bolnavului de tuberculoză de la tratament, conectarea neautorizată la sursele de energie etc.

Pe lângă alte organe împuternicite de a examina contravențiile, putem exemplifica poliția (încălcarea regulilor de circulație etc.), serviciul salvatori și pompieri (încălcarea sau nerespectarea regulilor de securitate contra incendiilor etc.), inspecția muncii, organele de control financiar și fiscal etc.

17.3.3. Investigarea cazurilor cu privire la contravenții

Ca și în cazul urmăririi penale, investigarea cazurilor cu privire la contravenții are drept scop acumularea probelor care servesc la constatarea existenței sau inexistenței contravenției, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției și la cunoașterea altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei. La fel ca și în cazul urmăririi penale, pentru colectarea probelor sunt efectuate diferite acțiuni. Acestea în mare

măsură sunt asemănătoare cu cele din procesul penal. Vom examina două din ele: percheziția și ridicarea de obiecte.

17.3.3.1. Percheziția

Organul de constatare a contravențiilor este în drept să efectueze percheziție dacă din probele acumulate sau din materialele de investigație operativă rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere, la domiciliu ori în alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au servit la săvârșirea contravenției, obiecte sau alte valori dobândite din contravenție, precum și obiecte sau documente care pot avea importanță pentru cauză. Prin domiciliu se înțelege o locuință sau o construcție destinată locuirii permanente sau temporare (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), anexele lor nemijlocite constituind partea lor indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun). Prin domiciliu se înțelege și orice teren privat, vehicul, navă maritimă sau fluvială privată, birou.

Percheziția se efectuează în baza unei hotărâri motivate a organului de constatare a contravențiilor și numai cu autorizația instanței de judecată. Dacă este vorba de o contravenție flagrantă, percheziția se poate efectua în baza unei hotărâri motivate fără autorizația instanței de judecată, urmând ca acesteia să i se prezinte imediat sau nu mai târziu de 24 de ore de la terminarea percheziției, materialele obținute în urma percheziției efectuate, indicându-se motivele efectuării ei. Instanța de judecată verifică legalitatea acestei acțiuni.

Dacă percheziția a fost efectuată legal, instanța de judecată confirmă rezultatul acesteia printr-o încheiere motivată. În caz contrar, prin încheiere motivată, recunoaște percheziția ca fiind ilegală. Toate probele colectate în urma unei percheziții ilegale nu vor fi admisibile.

O modalitate a percheziției este percheziția corporală, care are drept scop descoperirea obiectelor sau documentelor care se află în hainele, în alte lucruri ale persoanei sau pe corpul ei.

Ca și percheziția încăperilor, percheziția corporală și ridicarea obiectelor și documentelor se efectuează cu autorizație. Ea însă se poate efectua fără ordonanță specială și fără autorizația instanței de judecată:

- în cazul reținerii administrative a persoanei;
- dacă există motive rezonabile pentru a presupune că una dintre persoanele care se află la locul efectuării percheziției sau ridicării ascunde asupra sa obiecte sau documente care pot avea importanță pentru justa soluționare a cauzei.

Percheziția corporală, ridicarea în procesul ei a obiectelor și documentelor se efectuează de un reprezentant al agentului constator de același sex cu persoana percheziționată, cu participarea, după caz, a unui specialist de același sex.

Procesul-verbal se încheie în cazul ridicării obiectelor și documentelor. Copia de pe procesul-verbal se înmânează, contra semnătură, persoanei la care se referă sau reprezentantului ei legal.

În cazul unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea privării de dreptul de a conduce vehicule, agentul constator ridică permisul de conducere până la pronunțarea hotărârii judecătorești asupra cauzei, eliberând conducătorului vehiculului un permis de conducere provizoriu. Agentul constator poate înlătura persoana de la conducerea autovehiculului⁸⁵⁵.

17.3.3.2. Ridicarea obiectelor și documentelor

Dacă este necesar să se ridice anumite obiecte sau documente care ar avea importanță pentru cauză și dacă se cunoaște exact locul și persoana la care se află, colaboratorul de poliție responsabil efectuează, fără ordonanță specială, la decizia organului de constatare ridicarea lor. Deci, spre deosebire de percheziție, la ridicare se cunoaște cu precizie despre locul aflării obiectelor sau documentelor căutate.

⁸⁵⁵ Vezi art. 438 CC al RM.

Este interzisă ridicarea obiectelor și documentelor în timpul nopții, cu excepția cazurilor de contravenție flagrantă.

17.3.3.3. Procesele-verbale cu privire la percheziție, la ridicarea obiectelor și documentelor

Agentul constatator care efectuează percheziția, ridicarea obiectelor și documentelor întocmește un proces-verbal la care anexează, după caz, lista obiectelor și documentelor ridicate. În procesul-verbal cu privire la percheziție sau la ridicarea obiectelor și documentelor se consemnează că celor prezenți li s-au explicat drepturile și obligațiile prevăzute de Codul contravențional și se înscriu declarațiile făcute de aceste persoane.

În procesul-verbal cu privire la percheziție sau la ridicarea obiectelor și documentelor se menționează predarea lor benevolă sau ridicarea lor forțată, se indică locul și împrejurările în care au fost descoperite. În procesul-verbal sau în lista anexată la el se enumeră obiectele și documentele ridicate, numărul, măsura, cantitatea, elementele caracteristice și, pe cât este posibil, valoarea lor.

Procesul-verbal cu privire la percheziție, la ridicarea obiectelor și documentelor se aduce la cunoștință tuturor persoanelor care au participat la efectuarea acestor acțiuni procesuale ori au asistat la efectuarea lor și se semnează de fiecare. Copia de pe procesul-verbal se înmânează persoanelor cărora le-au fost aplicate aceste acțiuni procesuale sau reprezentanților lor. Refuzul proprietarului sau posesorului obiectului ori documentului de a semna procesul-verbal, precum și absența acestora se consemnează de martorii asistenți. Pe lângă refuz de a semna, persoana poate indica în procesul-verbal obiecțiile pe care le are cu privire la procedura acțiunii, încălcările comise și procesul-verbal în sine.

17.3.4. Măsuri de constrângere

Ca și în cazul procedurii penale, în cadrul procedurii privind contravențiile administrative se folosesc anumite măsuri menite să asigure buna desfășurare a procesului. Acestea se aplică în scopul curmării contravenției administrative (atunci când au fost epuizate alte măsuri de influență), stabilirii identității persoanei, întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenția administrativă, care nu poate fi întocmit la fața locului și dacă întocmirea procesului-verbal este obligatorie și în scopul asigurării examinării juste și la timp a contravenției și a executării deciziilor în privința contravențiilor administrative.

17.3.4.1. Reținerea administrativă

Reținerea este o limitare de scurtă durată a libertății persoanei fizice. Spre deosebire de procesul penal, reținerea administrativă este de o durată mult mai mică. În majoritatea cazurilor aceasta nu poate depăși 3 ore.

Când persoana este suspectată de săvârșirea unei contravenții pentru care sancțiunea prevede arestul contravențional, ea poate fi reținută până la examinarea cauzei contravenționale, dar nu mai mult decât pe 24 de ore. În aceste cazuri, despre reținere se aduce la cunoștință procurorului.

Termenul reținerii contravenționale, ca și în cazul reținerii procesuale penale, curge din momentul reținerii.

Reținerea este o măsură excepțională și se aplică numai în anumite cazuri:

- contravențiilor flagrante pentru care prezentul Cod prevede sancțiunea arestului contravențional (de exemplu, vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale, părăsirea locului în care s-a produs accidentul rutier);
- imposibilității de identificare a persoanei în a cărei privință este pornit proces contravențional dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare. În general, este bine ca orice persoană să aibă un act de identitate asupra sa, pentru a evita necesitatea reținerii pe acest temei în cazul comiterii unei contravenții de gravitate mică;
- contravențiilor pasibile de aplicarea măsurii de siguranță a expulzării; încălcării regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat.

O persoană poate fi reținută administrativ de către colaboratori ai Ministerului Afacerilor Interne; poliția de frontieră, în cauzele de încălcare a regimului de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat; ofițerii Serviciului Vamal, în cazul contravențiilor ce țin de competența Serviciului Vamal.

În cazul unui număr foarte mic de contravenții, reținerea poate fi aplicată pentru vânzarea mărfurilor (produselor) în locuri interzise sau a mărfurilor (produselor) cu termenele de vânzare expirate, necalitative, fără certificat ori fără semnul conformității, încălcarea regulilor operațiunilor valutare etc. Contravenientul poate fi reținut și de autoritatea competentă să examineze cauza contravențională.

Persoana reținută are dreptul să fie informată neîntârziat, într-o limbă pe care o înțelege, despre motivele reținerii, faptul informării consemnându-se în procesul-verbal cu privire la reținere. La fel, i se comunică neîntârziat, contra semnătură, drepturile pe care le are, acest fapt fiind consemnat în procesul-verbal cu privire la reținere.

Persoanei reținute i se acordă neîntârziat posibilitatea de a comunica la două persoane, la alegerea sa, despre reținere. Faptul comunicării sau al refuzului de a comunica se consemnează, contra semnătură, în procesul-verbal cu privire la reținere.

Persoana reținută urmează să fie liberată în cazul în care:

- a) nu s-a confirmat săvârșirea contravenției; cu alte cuvinte nu există probe care ar indica că persoana a săvârșit contravenția pentru care a fost reținută;
- b) a expirat termenul reținerii;
- c) lipsesc temeiurile de a fi privată în continuare de libertate (de exemplu, i-a fost stabilită identitatea).

Odată liberată, persoana nu poate fi reținută din nou pe aceleași temeiuri.

La liberare, persoanei reținute i se înmânează copia de pe procesul-verbal în care se menționează de cine și în ce temei a fost reținută, locul și timpul reținerii, temeiul și timpul liberării.

Spețe

Folosind cunoștințele obținute, încercați să soluționați următoarele spețe sub aspectul corectitudinii acțiunilor.

La 6 ianuarie la ora 14.45, ofițerul de urmărire penală a reținut în curtea blocului nr.12 din str. X, mun. Chișinău pe cetățeanul Duderu care locuia în blocul respectiv. La momentul reținerii acesta avea o geantă care era în căutare în legătură cu un furt. La fel, avea asupra sa și buletinul de identitate.

Soluție: Ofițerul a acționat just pentru că nu trebuie să rețină persoana dar să o invite la comisariat pentru a clarifica modul în care avea geantă, care se asemăna cu una furată, a nimerit la cetățeanul reținut. Dar imediat ce stabilește aceste circumstanțe, trebuie să lase persoana să plece.

În cadrul cercetării la fața locului într-o cauză de sustragere dintr-un magazin, de pe sticla spartă a vitrinei au fost ridicate amprente digitale ale hamalului de la acest magazin. Anterior acesta a fost condamnat pentru sustrageri. Hamalul a fost reținut.

Soluție: Datele obținute nu sunt suficiente pentru a reține hamalul (urmele, de exemplu, putea fi lăsate în timpul lucrului și nu neapărat în timpul sustragerii).

La 6 noiembrie I. Țârdea a venit la poliție și a recunoscut că și-a omorât concubina în timp ce se certa cu ea. Țârdea a fost reținut.

Soluție: Recunoașterea persoanei că a săvârșit o infracțiune nu se regăsește printre temeiurile de reținere. În cazul dat urmează să fie colectate informații suplimentare pentru a-l putea reține și ulterior aresta pe bănuț.

În cauza penală privind o infracțiune ce se pedepsește cu amendă în mărime de până la 250 u.c., învinutul nu se prezintă la citația ofițerului de urmărire. Acesta emite următoarele acte:

- ordonanța de reținere;
- procesul-verbal de reținere;
- propune necesitatea aplicării arestării preventive;
- ordonanța de aducere forțată.

Motivați care din actele arătate sunt legale și întemeiate.

Soluție: Ofițerul poate să emită ordonanța de aducere silită (forțată) și totodată să facă și propunerea de fi aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate.

Zintu s-a urcat la 8.00 în autobuzul de pe ruta publică unde în scurt timp a început o ceartă cu un pasager căruia i-a vătămat intenționat ușor integritatea corporală, aplicându-i lovituri care au provocat dureri fizice. În autobuz în acel timp se afla un polițist care l-a reținut și l-a condus imediat la poliție. La 9.00 Zintu a fost înregistrat la unitatea de gardă. După aceasta a fost întocmit procesul-verbal, cu explicațiile de rigoare. La 11.50 Zintu a fost eliberat.

Soluție: Aici a fost încălcat termenul de trei ore pentru reținerea contravențională, deoarece incidentul și reținerea au avut loc până la ora 8.30.

17.3.4.2. Aducerea silită

Pentru soluționarea unei cauze contravenționale este nevoie uneori de cooperarea unor persoane, cum ar fi martorii și victimele. Aducerea silită constă în conducerea forțată în fața instanței de judecată a persoanei care se eschivează de la prezentare.

Aducerea silită se efectuează de către organul de poliție în temeiul unei încheieri judecătorești.

Încheierea de aducere silită va cuprinde:

- data și locul emiterii;
- numele, prenumele, funcția și semnătura persoanei care dispune aducerea;
- numele, prenumele și domiciliul persoanei care trebuie să fie adusă;
- data, ora și locul în care persoana urmează să fie adusă;
- motivul aducerii.

17.3.4.3. Înlăturarea de la conducerea mijlocului de transport

În caz că sunt destule temeiuri de a crede că conducătorii unor mijloace de transport sunt în stare de ebrietate sau aceștia nu au asupra lor documentul care confirmă dreptul de a conduce (permis, permis provizoriu) ori de a folosi vehiculul (certificat de înmatriculare, procură), aceștia sunt înlăturați de la conducerea mijloacelor de transport.

În caz că persoana este înlăturată din cauza că există suspiciunea că aceasta este în stare de ebrietate, ea este obligată să accepte, la cererea agentului constatator, testarea alcoolscoptică, examenul medical, prelevarea de sânge și de eliminări ale corpului pentru analiză.

Testarea alcoolscoptică, examenul medical, prelevarea de sânge și de probe biologice pentru analiză se efectuează de un specialist abilitat cu asemenea atribuții.

17.3.5. Constatarea faptei contravenționale

Constatarea faptei contravenționale înseamnă activitatea, desfășurată de agentul constatator, de colectare și de administrare a probelor privind existența contravenției, de încheierea procesului-verbal cu privire la contravenție, de aplicare a sancțiunii contravenționale sau de trimitere, după caz, a dosarului în instanța de judecată sau în alt organ spre soluționare.

Această activitate începe atunci când agentul constatator este sesizat prin plângere sau denunț ori nu de puține ori când o astfel de faptă a fost depistată în urma controlului conform atribuțiilor de serviciu și în cazurile prevăzute de lege.

În funcție de caz, agentul constatator imediat sau în cel mult 3 zile de la data sesizării, începe să desfășureze acțiunile de constatare a faptei contravenționale. Ca și în procesul penal, pentru unele fapte, procesul contravențional se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei (injuria, contravenții din dreptul proprietății intelectuale, din domeniul proprietății).

Dacă organul competent stabilește comiterea unei contravenții, el întocmește un proces-verbal despre aceasta. În general, procesul-verbal nu se întocmește atunci când persoana este de acord că a comis o contravenție și plătește pe loc amenda (art. 446 Cc, dar nu toți agenții constatori dețin rechizitele necesare pentru plata pe loc a amenzii și oricum întocmesc procese-verbale și în aceste cazuri), când sancțiunea aplicată este avertismentul sau există o cauză care înlătură răspunderea contravențională (amnistia, legitima apărare etc.). Totuși, și în aceste cazuri întocmirea procesului-verbal poate fi obligatorie dacă sunt întrunite anumite condiții (există un prejudiciu material, sancțiunea care trebuie aplicată se aplică numai de instanță etc.).

Exercițiu. Examinarea contravențiilor administrative

Studiați cazurile de mai jos și stabiliți dacă au fost comise încălcări ale procedurii.

1. Pe data de 13.02.2017, Tudor a fost oprit de polițiști pentru traversarea nereglementară a străzii. El nu avea buletin sau alt act de identitate asupra sa. Pentru aceasta, el a fost invitat să meargă la comisariat, însă a refuzat. Ca urmare, Tudor a fost reținut cu forța și adus la sectorul de poliție. Toate acestea s-au petrecut în prezența soției lui Tudor.
2. În procesul examinării cauzei contravenționale, agentul constatator a constatat că încălcarea conține elementele constitutive ale infracțiunii. Agentul constatator a aplicat sancțiunea administrativă și a remis materialele procurorului conform competenței.
3. Stabilind că contravenția nu este de competența sa, agentul constatator a refuzat să întocmească procesul-verbal, sfătuind victima să se adreseze conform competenței.
4. Șeful de post din satul Circa constatând că Ion Frunză, bolnav de tuberculoză și eliminator de bacili, se eschivează de la tratament, a întocmit procesul-verbal și i-a aplicat o amendă.
5. Șeful de post din satul Circa constatând că Ion Frunză împiedică accesul la secția de votare, a întocmit procesul-verbal și i-a aplicat acestuia o amendă.

Răspunsuri:

1. Traversarea nereglementară a străzii nu este o contravenție care se sancționează cu arest de aceea nu poate fi reținută persoana din acest motiv. Dacă persoana nu avea asupra sa buletin de identitate, reținerea ar fi fost posibilă pentru stabilirea identității ei. Cu toate acestea, în cazul de față identitatea persoanei putea fi stabilită și în alt mod (soția avea buletin și putea confirma datele de identitate ale lui Tudor sau verificarea imediată în sistemele electronice de evidență, pe care le deține poliția), astfel reținerea nu putea să aibă loc.
2. Nu putea fi aplicată sancțiunea contravențională. Materialele urmau să fie transmise procurorului.
3. Agentul constatator poate constata contravenții ale căror constatare, soluționare și sancționare snt atribuite competenței unor alte organe. În astfel de cazuri, agentul va remite organelor respective procesele-verbale de constatare a contravențiilor.
4. Contravenția nu este de competența șefului de post. Acesta nu putea aplica amenda.
5. Contravenția este de competența șefului de post. A procedat conform legii.

17.3.6. Judecarea cauzei contravenționale în instanță

O cauză contravențională se judecă în instanță atunci când legea dispune soluționarea ei numai de instanță sau când vreun participant nu este de acord cu modul soluționării contravenției de către agentul constator.

Cauza contravențională se judecă de instanța de judecată cu respectarea aceluiași reguli de bază ca și în procesul penal, adică în ședință publică, oral, nemijlocit și în contradictoriu în termen de 30 de zile de la data intrării dosarului în instanță. Acest termen poate fi prelungit de judecător cu 15 zile dacă sunt temeuri rezonabile pentru aceasta. În cazul în care persoana este reținută, judecarea cauzei contravenționale se face de urgență.

La ședința de judecată judecătorul este obligat să citeze toate părțile. Neprezentarea în ședință a făptuitorului sau a victimei, legal citate, fără motive întemeiate nu împiedică judecarea cauzei contravenționale. Totuși, este obligatorie participarea făptuitorului reținut și a făptuitorului în privința căruia se cerea aplicarea arestării (cu excepția cazului neprezentării lui cu rea-voință). Prezența agentului constator la ședința de judecare a cauzei contravenționale este obligatorie. Neprezentarea agentului constator, legal citat, fără motive întemeiate și fără înștiințarea prealabilă a instanței duce la încetarea procesului contravențional.

Judecarea unei cauze contravenționale are loc după aceeași procedură și etape ca și la judecarea unei cauze penale. După deliberare, judecătorul pronunță hotărârea. În cel mult 3 zile de la data pronunțării hotărârii judecătorești, copia ei se remite părților care nu au fost prezente la ședința de judecare a cauzei contravenționale și, la cerere, celor prezente, faptul expedierii consemnându-se în dosar.

17.3.7. Ce să faci dacă nu ești de acord cu decizia cu privire la o contravenție?

Decizia cu privire la o contravenție se ia de agentul constator sau, după caz, de instanța de judecată. Dacă persoana nu este de acord cu decizia, ea poate să o atace. Dacă decizia a fost luată de un agent constator, atunci în decursul a 15 zile de la data aducerii la cunoștință a faptului încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, contravenientul, victima sau reprezentantul acestora, procurorul sunt în drept să-l conteste fără a plăti vreo taxă în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constator.

Contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție se depune la autoritatea din care face parte agentul constator. În cel mult 3 zile de la data depunerii contestației, agentul constator expediază în instanță contestația și dosarul cauzei contravenționale.

Contestația suspendă executarea sancțiunii contravenționale aplicată prin proces-verbal.

Dacă decizia cu care nu este de acord persoana a fost luată de către instanța de judecată, atunci această hotărâre, ca și în cazul procedurii penale, poate fi contestată folosind calea de atac – recursul.

Hotărârile judecătorești contravenționale pot fi atacate cu recurs numai dacă există următoarele temeuri:

- nu au fost respectate dispozițiile privind competența după materie sau după calitatea persoanei;
- ședința de judecată nu a fost publică;
- cauza a fost judecată fără citarea legală a unei părți sau care, legal citată, s-a aflat în imposibilitatea de a se prezenta sau de a înștiința instanța despre imposibilitate;
- hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii sau acesta este expus neclar, sau dispozitivul hotărârii redactate nu corespunde dispozitivului pronunțat după deliberare;
- nu au fost întrunite elementele constitutive ale contravenției sau instanța a pronunțat o hotărâre de sancționare pentru o altă faptă decât cea imputată contravenientului, cu excepția cazurilor de reîncadrare juridică a acțiunilor lui în temeiul unei legi mai blânde;

- contravenientul a fost sancționat pentru o faptă neprevăzută de prezentul Cod;
- s-au aplicat sancțiuni în alte limite decât cele prevăzute de lege sau nu corespund faptei săvârșite ori persoanei contravenientului;
- contravenientul a fost supus anterior răspunderii contravenționale pentru această faptă sau există o cauză de înlăturare a răspunderii contravenționale, sau aplicarea sancțiunii a fost înlăturată de o nouă lege ori anulată de un act de amnistie, sau a intervenit decesul contravenientului ori împăcarea părților în cazul prevăzut de lege;
- faptei săvârșite i s-a dat o încadrare juridică greșită;
- a intervenit o lege mai favorabilă contravenientului;
- Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legii aplicate;
- instanța de judecată internațională, prin hotărâre într-o altă cauză, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în cauza respectivă.

Are dreptul de a declara recurs contravenientul, agentul constatator, victima, procuror, după caz. Recursul poate fi declarat în numele părților și de către apărător, iar în numele contravenientului arestat, de către soț/soție.

Recursul se declară în termen de 15 zile și se depune în instanța de judecată a cărei hotărâre este atacată.

Examinând recursul, instanța de recurs în componență de 3 judecători adoptă o decizie care poate fi atacată numai pe cale extraordinară – revizuirea.

Cum se scrie o cerere sau o plângere

Cererea este actul prin care cetățeanul solicită de la organul competent efectuarea unor acțiuni sau câteodată abținerea de la acțiuni. De exemplu, cererea de adunare a unor probe noi, cererea de acordare a unui avocat ce acordă asistență juridică garantată de stat. În plângere de obicei cetățenii indică asupra unui comportament ilegal al unei persoane și cer organului competent de a întreprinde anumite acțiuni în legătură cu acestea. Uneori plângerea este adresată chiar organului care a comis comportamentul ilegal cu cererea de a redresa situația.

De cele mai multe ori, atât plângerea, cât și cererea nu au o formă strictă prevăzută de lege (excepție este cererea de chemare în judecată, cererea de recurs și altele de tipul acesta). Uneori o plângere sau cerere are o denumire anume în lege (de ex., Contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție).

Pentru a scrie o plângere sau cerere se poate de urmat următorul model:

În partea dreaptă de sus se indică organul sau persoana căreia i se adresează plângerea sau cererea. Dacă se cunoaște adresa, aceasta la fel se include. Dedesubt se indică numele, după caz, adresa celui care scrie cererea sau plângerea.

Mai jos, în centrul paginii se scrie denumirea „Cerere” sau „Plângere”. Sub aceste cuvinte tot la mijloc este recomandabil de concretizat tipul cererii sau plângerii (de exemplu, cerere de administrare a probelor sau plângere împotriva acțiunilor ilegale ale colaboratorilor de poliție).

După aceasta urmează conținutul cererii. Acesta se scrie simplu, evitându-se tenta de limbaj artistic. Din cerere trebuie să fie clar ce s-a întâmplat și ce dorește cetățeanul și totodată baza legală pe care se întemeiază cererea. De aceea, la început trebuie să fie descrise faptele (ce s-a întâmplat, cine și ce acțiuni a întreprins, care au fost rezultatele). La fel, aici se includ toate detaliile care ar putea ajuta soluționarea plângerii sau, respectiv, ar susține cererea (numele martorilor, alte probe, numele celor care au încălcat etc.). Se recomandă a se evita expunerea opiniilor proprii, ci mai degrabă a faptelor obiective. Totodată, cererea sau plângerea nu trebuie aglomerată cu fapte care nu sunt relevante. După descrierea faptică urmează calificarea juridică a celor descrise: „consider

acțiunile polițiștilor ilegale deoarece...” sau „consider că datele pe care le deține cetățeanul X. sunt importante pentru soluționarea cauzei deoarece...”.

În finalul cererii/plângerii se expune ceea ce solicită persoana: „solicite pedepsirea disciplinară a...”, „solicite audierea în calitate de martor a cetățeanului X. pe cauza...”. Una și aceeași plângere/cerere poate să includă câteva solicitări. De obicei, solicitările sunt precedate de indicarea bazei legale pentru aceste cereri (în baza art. XX solicit...).

La sfârșit, în mod obligatoriu, plângerea sau cererea urmează a fi semnată.

17.4. PEDEPSIREA CELOR CARE AU SĂVÂRȘIT CONTRAVENȚII

În acest capitol sunt descrise tipurile de sancțiuni contravenționale, se explică modalitatea de aplicare a sancțiunilor și se indică factorii care influențează mărimea sancțiunii într-un caz anume.

17.4.1. Tipurile sancțiunilor contravenționale

Pedepsele care se aplică în urma comiterii contravențiilor administrative se numesc sancțiuni. Pentru comiterea contravențiilor administrative pot fi aplicate următoarele sancțiuni.

Avertismentul este o preîntâmpinare în scris a contravenientului asupra pericolului faptei săvârșite și recomandarea de a respecta pe viitor dispozițiile legale.

Amenda este o sumă care trebuie plătită ca pedeapsă pentru contravenția săvârșită. Amenda se stabilește în unități convenționale. O unitate convențională este egală cu 50 de lei. Amenda se aplică persoanelor fizice de la una la 500 de unități convenționale, iar persoanelor cu funcție de răspundere și persoanelor juridice – de la 10 la 1500 de unități convenționale. Contravenientul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită dacă o plătește în cel mult 72 de ore din momentul stabilirii ei. În acest caz, se consideră că sancțiunea amenzii este executată integral. Dacă persoana fizică nu a plătit amenda în decursul a 30 de zile de la data stabilirii ei, instanța de judecată o poate înlocui, după caz, cu: amendă în mărime dublă, privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an, muncă neremunerată în folosul comunității sau arest contravențional.

Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea contravenientului persoană fizică, în afara timpului de serviciu de bază sau de studii, la munca stabilită de autoritatea administrației publice locale.

Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe o durată de la 10 la 60 de ore și se execută a câte 2-4 ore pe zi, iar dacă contravenientul nu are loc de muncă, el poate solicita să realizeze până la 8 ore de muncă neremunerată pe zi. Munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată doar persoanelor care acceptă să execute o asemenea sancțiune. Pentru unele categorii de persoane această sancțiune nu se stabilește.

Privarea de a desfășura o anumită activitate sau privarea de dreptul de a deține anumite funcții, cum ar fi dreptul de a conduce mijloace de transport, dreptul la vânătoare. Sancțiunea privării de dreptul de a desfășura o anumită activitate poate fi aplicată în cazul în care activitatea a fost folosită la săvârșirea contravenției sau în cazul în care contravenția reprezintă o încălcare a regulilor de desfășurare a acestei activități. Această sancțiune poate fi aplicată pe un termen de la trei luni până la un an, cu excepția privării de dreptul de a conduce vehicule care se aplică de instanța de judecată pe un termen de la 6 luni la 3 ani. Nu pot fi privați de dreptul de a conduce vehicule persoanele care au nevoie de mijlocul de transport în legătură cu dizabilitatea care face ca vehiculul să fie unicul mijloc de deplasare. Excepție sunt cazurile când l-a condus atribuindu-i cu bună știință un număr de înmatriculare fals ori l-a condus în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe ori s-a eschivat de la examenul medical de constatare a acestei stări, ori a părăsit locul accidentului rutier la care a fost participant.

Privarea de dreptul de a conduce de la șase luni la un an poate avea loc și ca urmare a aplicării punctelor de penalizare. Punctele de penalizare sunt prevăzute pentru unele contravenții rutiere și se aplică ca sancțiuni complementară. Când acestea ajung la 15 se pune problema privării de dreptul de a conduce. Punctele de penalizare se anulează la expirarea termenului de 6 luni de la data constatării contravenției pentru care au fost aplicate sau de la data privării, prin hotărâre judecătorească, de dreptul de a conduce vehicule.

Privarea persoanei juridice de dreptul de a desfășura o anumită activitate constă în stabilirea interdicției de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau alte titluri de valoare, de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat sau de a desfășura alte activități. Privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate poate fi limitată la un anumit teritoriu al unității administrativ-teritoriale sau la o anumită perioadă a anului și se stabilește pentru un termen de la 3 luni la un an.

Arestul contravențional se aplică în cazuri excepționale pentru unele categorii de fapte care amenință sau pun în pericol real sănătatea ori integritatea corporală a persoanei și constă în privarea de libertate de la trei la 15 zile. În cazul săvârșirii mai multor contravenții pentru care se aplică arestul, prin cumulare instanța poate stabili un termen maxim al arestului de 30 de zile. Pentru un șir de persoane această sancțiune nu poate fi aplicată (militari, femei gravide sau cu copii de până la 8 ani etc.).

Expulzarea constă în îndepărtarea silită de pe teritoriul RM a cetățenilor străini sau a apatrizilor care au încălcat regulile de ședere în RM.

17.4.2. Aplicarea sancțiunii contravenționale

În mare măsură, aplicarea sancțiunii contravenționale se aseamănă cu aplicarea pedepsei penale. Sancțiunea se aplică ca și pedeapsa în limitele stabilite de actul normativ, care prevede contravenția. La aplicarea sancțiunii se ține cont de caracterul contravenției comise, de persoana contravenientului, de gradul vinovăției lui, de starea materială, de circumstanțele ce atenuează și ce agravează răspunderea.

Circumstanțele atenuante sunt considerate prevenirea consecințelor prejudiciabile sau repararea benevolă a prejudiciului; contribuția la descoperirea contravenției; săvârșirea contravenției într-un concurs de împrejurări personale sau familiale; săvârșirea contravenției de către un minor, o femeie gravidă sau o persoană care întreține copil cu vârsta de până la 8 ani; acțiunile ilegale sau imorale ale victimei care au provocat contravenția. Organul care examinează cazul la fel poate considera ca atenuante și alte circumstanțe.

Circumstanțe agravante sunt continuarea comportării ilicite, contrar cererii persoanelor împuternicite de a înceta această comportare, săvârșirea contravenției de către o persoană anterior sancționată contravențional sau condamnată ale cărei antecedente nu au fost stinse; instigarea sau atragerea minorilor la săvârșirea contravenției; săvârșirea contravenției de către un grup de persoane; săvârșirea contravenției profitându-se de condițiile unor calamități naturale sau ale altor stări excepționale; săvârșirea contravenției în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe. Instanța de judecată este în drept, în funcție de caracterul contravenției, să nu considere această circumstanță ca agravantă; săvârșirea contravenției față de un minor, de o femeie, de o persoană în etate sau față de o persoană care se află în imposibilitatea de a se apăra.

Sancțiunea contravențională poate fi aplicată nu mai târziu de 12 luni de la comiterea contravenției. În cazul contravenției continue sau prelungite termenul acesta se stabilește după data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni. Odată stabilită sancțiunea, aceasta poate fi impusă să fie executată timp de un an.

17.5. INFORMAȚII ADIȚIONALE

17.5.1. Modele de documente

Model de plângere

_____ (organul și adresa acestuia)

Copii: _____

(organele unde au fost trimise copii ale plângerii)

De la _____

(numele, prenumele, dacă este cazul calitatea procesuală)
domiciliat _____

Plângere

În privința acțiunilor ilegale ale colaboratorilor poliției

Pe _____ 2016 la ora _____ minute lângă primăria satului Ciobâlteni am fost oprit de doi colaboratori ai poliției pentru verificarea actelor de identitate.

Colaboratorii de poliție s-au legitimat/nu s-au legitimat. (Mai departe se descriu circumstanțele de fapt a ceea ce s-a întâmplat cu indicarea în măsura cunoașterii a gradelor ofițerilor, numelor acestora, numărului mașinii de serviciu, prezența martorilor dacă au fost, dialogul care a avut loc, comportamentul colaboratorilor, comportamentul petiționarului, deplasarea în spațiu, motivația acțiunilor, rezultatele tuturor acțiunilor cu indicarea inclusiv a tuturor incomodităților produse).

Consider că acțiunile colaboratorilor de poliție în privința mea au fost ilegale și mi-au încălcat dreptul meu (se indică concret care au fost ilegalitățile și încălcările comise. De exemplu, a încălcat inviolabilitatea persoanei în caz de reținere neîntemeiată sau peste termenul legal, au încălcat demnitatea persoanei dacă au fost folosite cuvinte sau acțiuni de acest gen, au încălcat integritatea persoanei în caz de aplicare a forței fizice).

Drept rezultat (în continuare se prezintă calificarea juridică a acțiunilor sau, pur și simplu, se enumeră încălcările care au fost comise).

În baza celor menționate mai sus, în temeiul art.XX (se indică articolele respective din lege. De exemplu, dacă se adresează procurorului atunci în funcție de caz referirea se poate face la Codul de procedură penală sau la Legea cu privire la procuratură, și anume la articolele din actele care reglementează dreptul de a depune și, respectiv, obligația de a examina plângerea depusă de procuror).

SOLICIT:

1. Efectuarea unui control al circumstanțelor indicate în plângerea mea.;
2. Tragerea la răspundere a colaboratorilor de poliție care au comis încălcările;
3. să mă informați despre rezultatele acțiunilor întreprinse pe marginea plângerii mele.

Anexe

La plângere se anexează orice materiale care susțin cele descrise sau pot contribui la soluționarea plângerii (de exemplu, fotografiile dacă au fost făcute, certificate care confirmă anumite lucruri, copia procesului-verbal dacă este etc.).

MODEL DE CONTESTAȚIE ÎMPOTRIVA PROCESULUI-VERBAL CU PRIVIRE LA CONTRAVENȚIE

Judecătoria _____

Contestație

împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție

Prin prezenta, subsemnatul (a), _____, domiciliat (ă) în _____ comunic următoarele.

Prin decizia (se indică denumirea organului administrativ sau a persoanei cu funcție de răspundere care a adoptat decizia) din _____ 2016, am fost sancționat cu _____ pentru (se indică temeiurile aplicării sancțiunii. Acestea se iau din textul deciziei).

Decizia dată a fost luată în legătură cu următoarele circumstanțe: (a se indica circumstanțele cauzei).
Pe _____ 2016 la ora _____ minute lângă primăria satului Ciobâlteni am fost oprit de doi colaboratori ai poliției pentru încălcarea regulilor de circulație de către pietoni.

Colaboratorii de poliție s-au legitimat/nu s-au legitimat. (Mai departe se indică circumstanțele de fapt a ceea ce s-a întâmplat cu indicarea în măsura cunoașterii a gradelor ofițerilor, numelor acestora, numărului mașinii de serviciu, prezența martorilor dacă au fost, dialogul care a avut loc, comportamentul colaboratorilor, comportamentul petiționarului, deplasarea în spațiu, motivația acțiunilor, rezultatele tuturor acțiunilor cu indicarea inclusiv a tuturor incomodităților produse).

Consider că sancțiunea aplicată nu este întemeiată deoarece (în continuare se indică orice argument în favoarea petiționarului. Acestea pot fi, de exemplu, încetarea procedurii contravenționale (expirarea termenelor de prescripție, extrema necesitate etc.) sau circumstanțe care ar atenua răspunderea dacă sancțiunea este prea severă și este posibilă una mai puțin aspră (cum ar fi indicarea circumstanțelor atenuante de care nu s-a ținut cont etc.).

În baza celor menționate mai sus, în temeiul art. 448 Cod contravențional (se indică și alte articolele relevante din Cod contravențional)

SOLICIT:

(se indică, de exemplu, casarea deciziei și încetarea procedurii contravenționale sau micșorarea sancțiunii etc.).

COORDONAT:
șeful Direcției raionale a C.A.I.

_____
 _____
 (semnătura, ștampila)

**ACT
 de casare a plantațiilor perene în**

_____
 (gospodăria, deținătorul de terenuri)
raionul _____

satul _____

Comisia, în componența președintelui dl _____ și membrilor Comisiei dnii _____, a întocmit prezentul act de inspectare a plantațiilor perene ce urmează să fie casate și a stabilit caracteristica plantațiilor.

**CARACTERISTICA
 plantațiilor perene ce urmează să fie casate**

Anul punerii pe rod	Termenul exploatării (ani)	Gradul de rărire (%)	Valoarea de bilanț (mii lei)		Se trece la terenuri agricole (ha)
			inițială	reziduală	

Concluziile Comisiei. Comisia consideră că plantațiile perene inspectate nu pot fi utilizate ulterior și urmează să fie defrișate.

Membrii Comisiei:

_____
 _____
 _____

Aprob:
 conducătorul organului
 administrației publice locale
 _____
 _____
 (semnătura, ștampila)

Coordonat:
 șeful Direcției raionale a C.A.I.
 _____
 _____
 (semnătura, ștampila)

17.5.2. Telefoane utile

- Linia fierbinte a MAI pe cazurile de corupție: tel. 1520.
- Procuratura Generală:
  - Pentru a semnala fapte de tortură, tratamente sau pedepse inumane ori degradante, sunați la numărul 0-22-27-94-57 sau 0-22- 27-30-27.
  - Pentru a semnala fapte de corupție: 0-22-22-66-48.
  - Centrul pentru Drepturile Omului: +373 22 23-48-00.

17.5.3. Surse recomandate

Lista actelor normative:

- Codul contravențional al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 218-XVI din 24.10.2008 <http://lex.justice.md/md/330333/>
- Codul de procedură penală al RM adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003 <http://lex.justice.md/md/326970>
- Codul penal al RM, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002 <http://lex.justice.md/md/331268/>

COMPARTIMENTUL XVIII. ÎNREGISTRAREA, TRANSCRIEREA ȘI RECUNOAȘTEREA ACTELOR DE STARE CIVILĂ

Înregistrarea de stat a actelor de stare civilă este stabilită în scopul protecției drepturilor persoanelor, precum și în interesul statului în vederea personalizării fiecărui individ dintr-o societate determinată atât în raport cu semenii săi, cât și din colectivitatea din care face parte.

Totodată, înregistrarea actelor de stare civilă se desfășurează, în numele statului, de către organele de stare civilă, recunoscându-se valabile exclusiv actele de stare civilă înregistrate la organele de stare civilă, astfel încât toate înregistrările actelor de stare civilă în Republica Moldova se efectuează în mod organizat.

Drept urmare, întregul sistem al organelor de stare civilă din Republica Moldova se compune din Agenția Servicii Publice și structurile sale teritoriale (denumite: servicii stare civilă teritoriale), prin intermediul cărora se asigură înregistrarea următoarelor acte de stare civilă:

- de naștere;
- de căsătorie;
- de desfacere a căsătoriei (de divorț);
- de schimbare a numelui și/sau prenumelui;
- de deces.

IMPORTANT!!! De asemenea, sunt abilitate cu funcții de înregistrare a actelor de stare civilă:

- misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova acreditate în străinătate, în atribuțiile cărora intră întocmirea tuturor tipurilor de acte de stare civilă, cu excepția înregistrării actului de desfacere a căsătoriei în baza hotărârii instanței judecătorești;

- primăriile orașelor, comunelor, satelor, în atribuțiile cărora intră întocmirea numai a actelor de naștere, căsătorie și deces.

Ca urmare a înregistrării faptului juridic respectiv, se întocmește actul de stare civilă, pe a cărui bază se eliberează certificatul de stare civilă.

Totodată, monitorizarea procesului de întocmire a actelor de stare civilă și asigurare a legalității acestuia se realizează prin prisma unei unice autorități a administrației publice centrale – Agenția Servicii Publice.

În acest context, prezentăm următoarea definiție a actului de stare civilă.

DEFINIȚIE. Actele de stare civilă sunt înscrisuri autentice de stat, prin care se confirmă faptele și evenimentele ce influențează apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor persoanelor și se caracterizează statutul de drept (ansamblul de drepturi și obligații) al acestora.

18.1. ÎNREGISTRAREA ACTULUI DE NAȘTERE

18.1.1. Temeiul înregistrării actului de naștere

Obligația de a declara nașterea copilului o au părinții sau unul dintre ei. Dacă părinții nu au posibilitatea de a declara personal nașterea copilului, declarația respectivă se face de către rudele părinților sau o altă persoană împuternicită de ei, de către administrația unității sanitare în care s-a produs nașterea sau în care se află copilul, de către autoritatea tutelară, precum și de către alte persoane.

Înregistrarea nașterii se face la serviciul stare civilă în a cărui rază teritorială s-a produs nașterea sau își au domiciliul părinții copilului, astfel încât în cazul întocmirii actului de naștere la locul de trai al părinților, la rubrica „Locul nașterii”, cu acordul ambilor părinți, se va înscrie denumirea localității în care are loc înregistrarea nașterii.

În condițiile Legii privind actele de stare civilă, drept temei pentru înregistrarea nașterii și întocmirea actului de naștere servesc:

- actul medical constatator al nașterii (document medical ce confirmă faptul nașterii), eliberat de unitatea sanitară (maternitate) în care a avut loc nașterea;
- certificatul medical de naștere, eliberat de unitatea sanitară privată, de medicul care a asistat nașterea sau la care s-a adresat mama după naștere (când nașterea s-a produs în afara unității sanitare) ori de un medic privat care a asistat la naștere;
- procesul-verbal și certificatul prin care se constată sexul și vârsta copilului – în cazul înregistrării nașterii unui copil găsit.

În lipsa actelor menționate, înregistrarea nașterii copilului se face pe baza hotărârii instanței judecătorești privind stabilirea faptului nașterii copilului de către o femeie concretă.

La declararea nașterii copilului se depun următoarele documente:

- actul medical constatator al nașterii;
- actele de identitate ale părinților (ale unuia dintre ei);
- actele pe baza cărora se vor înscrie în actul de naștere datele privind tatăl copilului;
- în cazul în care declarantul nu este unul dintre părinți, se prezintă și actul de identitate al acestuia.

Totodată, la declararea nașterii copilului născut în urma implantării embrionului unei alte femei, soții vor depune, împreună cu actul medical constatator al nașterii, și actul eliberat de către unitatea sanitară din care să rezulte acordul lăuzei (femeie care se află în primele săptămâni după naștere) pentru înscrierea lor în calitate de părinți. În cazul lipsei unui asemenea acord, aceștia nu vor putea fi înscriși în calitate de părinți ai copilului născut în urma implantării embrionului unei alte femei.

ATENȚIE!!! Declarația de naștere se face în termen de cel mult 3 luni din ziua nașterii copilului.

În acest sens, este important a fi reținute următoarele aspecte:

- în cazul în care declarația de naștere a fost făcută după expirarea termenului respectiv, dar înăuntrul termenului de un an de la naștere, întocmirea actului de naștere se face de către serviciul stare civilă teritorial cu acordul șefului acestuia, ținându-se cont de condițiile generale de înregistrare a faptului dat;
- în cazul în care declarația de naștere a fost făcută după expirarea termenului de un an de zile de la data nașterii, întocmirea actului corespunzător se face la serviciul stare civilă teritorial, pe baza avizului privind înregistrarea ulterioară a nașterii copilului, fiind cercetate cauzele încălcării termenelor stabilite și exceptată o eventuală dublare a înregistrării nașterii respective.

Astfel, ca urmare a întocmirii actului de naștere se eliberează certificatul de naștere.

18.1.2. Înscrierea numelui de familie, prenumelui și a datelor despre părinții copilului în actul de naștere

18.1.2.1. Cum se înscrie numele de familie și prenumele copilului la întocmirea actului de naștere?

Copilul dobândește numele de familie al părinților săi. Dacă părinții poartă nume de familie diferite, copilul va purta numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza acordului comun al acestora. Copilul va purta un prenume simplu sau unul compus din două prenume, potrivit voinței ambilor părinți.

Dacă părinții nu au un nume de familie comun sau există o neconcordanță între numele mamei înscris în certificatul medical constatator al nașterii și cel din declarația verbală a declarantului, întocmirea actului de naștere se face pe baza declarației scrise și semnate de ambii părinți, din care să rezulte numele de familie și prenumele copilului. În caz de neînțelegere între părinți, decizia o va lua organul de stare civilă, ținând cont de avizul scris al autorității tutelare.

18.1.2.2. *Cum se înscriu datele despre părinții copilului la întocmirea actului de naștere?*

La înscrierea datelor despre părinții copilului în actul de naștere, urmează a fi reținute următoarele aspecte.

- În cazul în care părinții copilului sunt căsătoriți între ei

La cererea oricăruia dintre părinți, datele privind mama copilului se înscriu în actul de naștere în baza actului medical constatator al nașterii, iar datele privind tatăl – în baza certificatului de căsătorie al părinților copilului.

ATENȚIE!!! La înregistrarea nașterii copilului, când mama acestuia fiind căsătorită neagă faptul că soțul ei este tatăl nou-născutului și este împotriva ca datele despre soț să fie indicate în actul de naștere la rubrica privind tatăl copilului, datele despre tată se înscriu la indicația mamei numai în cazul în care există și acordul soțului. Declarația soțului, în caz de neprezentare la serviciul stare civilă teritorial, va fi autentificată notarial. În cazul dat, mama copilului depune o cerere în care comunică că soțul ei nu este tatăl copilului și, din acest motiv, solicită ca în actul de naștere al copilului datele despre tată să fie indicate la cererea acesteia sau rubrica privind datele despre tatăl copilului din actul de naștere să rămână necompletată, fapt ce se consemnează în rubrica special prevăzută în conținutul actului de naștere.

- În cazul în care părinții copilului au divorțat, căsătoria lor este declarată nulă sau soțul mamei a decedat.

Copilul născut în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului îl are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul.

- În cazul în care părinții copilului nu sunt căsătoriți între ei și există declarația comună a ambilor părinți privind stabilirea paternității.

Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl copilului său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului, depusă fie la serviciul stare civilă teritorial sau la primărie, fie autentificată notarial și prezentată la organul respectiv.

ATENȚIE!!! Declarația comună a mamei și a tatălui copilului privind stabilirea paternității poate fi depusă la serviciu stare civilă teritorial și până la nașterea copilului.

Dacă serviciul stare civilă teritorial constată că datele despre tată au fost înscrise anterior în baza actului de căsătorie sau în urma stabilirii paternității, explică părintelui că problema recunoașterii paternității va putea fi soluționată numai după anularea de către instanța judecătorească a datelor despre tată din actul de naștere.

Stabilirea paternității față de persoanele care au atins vârsta de 18 ani, la data declarației de paternitate, se admite doar cu consimțământul acestora. În asemenea cazuri, la declarația părinților se anexează și declarația celui ce acceptă paternitatea, confirmându-i-se semnătura în modul stabilit de legislație.

- În cazul în care părinții copilului nu sunt căsătoriți între ei și lipsește cererea comună a părinților cu privire la stabilirea paternității sau hotărârea instanței judecătorești privind stabilirea faptului respectiv.

Dacă lipsește cererea comună a părinților cu privire la stabilirea paternității sau hotărârea instanței judecătorești privind stabilirea faptului respectiv, numele de familie al tatălui se înscrie după numele de familie al mamei, iar prenumele tatălui – la indicația mamei sau a persoanei care face declarația de naștere.

La dorința mamei, rubrica privind datele despre tatăl copilului din actul de naștere poate rămâne necompletată, fapt ce se consemnează în rubrica special prevăzută în conținutul actului de naștere.

Totuși, în cazul în care datele despre tată în actul de naștere au fost indicate la dorința mamei, acestea ulterior pot fi modificate sau omise fie de către mama copilului, fie de către copilul care a atins majoratul. În acest caz, odată cu perfectarea certificatului de naștere, serviciul stare civilă teritorial va elibera și un certificat prin care se va confirma înscrierea în actul de naștere a copilului a datelor despre tată la indicația mamei.

ATENȚIE!!! Înscrierea datelor privind tatăl copilului la indicația mamei nu poate împiedica stabilirea ulterioară a paternității.

- În cazul în care mama este decedată, declarată decedată, incapabilă sau dispărută ori când nu i se cunoaște locul aflării, precum și în cazul decăderii ei din drepturile părintești, paternitatea se stabilește în baza declarației tatălui și a acordului scris al autorității tutelare sau prin hotărârea instanței judecătorești dacă lipsește un astfel de acord.

18.1.3. Înscrierea naționalității sau apartenenței etnice în actul de naștere

Prin modificarea Legii privind actele de stare civilă a fost prevăzută procedura de înscriere a naționalității sau apartenenței etnice în actul de naștere al persoanei, și anume fie la înregistrarea primară a actului de naștere sau ulterior înregistrării acestuia, în acest sens fiind instituit mecanismul de asigurare a principiului de autoidentificare etnică **la cererea persoanei care a împlinit vârsta de 16 ani sau la cererea părinților, în actul de naștere a copilului minor, a rubricii naționalitatea sau apartenența etnică a acestora, depusă la organul de stare civilă.**

Acțiunea dată presupune asigurarea realizării dreptului unei persoane de a se autoidentifica din punct de vedere al apartenenței acesteia la un anumit grup etnic, respectiv, înscrierea sau, după caz, modificarea datelor despre apartenența etnică în actul de naștere printr-o declarație pe propria răspundere.

În acest sens, dreptul la apartenență etnică și la autoidentificare etnică este recunoscut ca fiind propriu și firesc ființei umane, care permite fiecărui individ să se definească el însuși ca membru al unei națiuni culturale, care nu are nicio legătură cu țara sa sau cu cetățenia sa, sau cu națiunea civică căruia îi aparține ca cetățean.

Declararea naționalității sau apartenenței etnice, precum și înscrierea informației respective în actul de stare civilă urmează a fi confirmată prin eliberarea unui nou certificat de naștere cu completarea rubricii respective privind naționalitatea sau apartenența etnică și eliberarea, la solicitare, a certificatului explicativ pentru confirmarea înscrierii naționalității sau apartenenței etnice declarate, eliberate de către organul de stare civilă.

18.1.4. Întocmirea actului de naștere al copilului găsit sau abandonat

18.1.4.1. Cum se întocmește actul de naștere al copilului găsit?

Întocmirea actului de naștere al copilului găsit se face, în termen de o lună de la data găsirii acestuia, la oficiul stare civilă în a cărei rază teritorială a fost găsit, pe baza procesului-verbal întocmit de un reprezentant al poliției, un medic și un reprezentant al autorității tutelare căreia îi revine și obligația de a face declarația scrisă de înregistrare a nașterii.

Persoana care a găsit copilul este obligată să anunțe în termen de 24 de ore poliția și să prezinte copilul cu toate obiectele și înscrisurile aflate asupra lui.

În procesul-verbal se consemnează în mod obligatoriu:

a) data, locul și împrejurările în care a fost găsit copilul;

b) sexul și data presupusă a nașterii copilului, care, concomitent sau ulterior, vor fi confirmate sau precizate printr-un act aparte al unității sanitare.

18.1.4.2. Cum se întocmește actul de naștere al copilului abandonat?

În situația în care copilul este abandonat de către mamă în spital (maternitate), conducătorul unității sanitare are obligația să sesizeze poliția în termen de 24 de ore de la constatarea faptului respectiv.

În acest caz, întocmirea actului de naștere se va face pe baza certificatului medical constatator al nașterii și a procesului-verbal întocmit de reprezentantul poliției, de conducătorul unității sanitare și de reprezentantul autorității tutelare căreia îi revine și obligația de a face declarația scrisă de înregistrare a nașterii.

ATENȚIE!!! În cazul când nu se cunosc numele de familie și prenumele copilului atât găsit, cât și a celui abandonat, acestea se stabilesc de către serviciul stare civilă teritorial care înregistrează nașterea, iar la întocmirea actului de naștere, la rubrica privind datele despre părinți se va înscrie „Necunoscuți”.

18.1.5. Întocmirea nașterii copilului născut mort sau decedat în prima săptămână după naștere

Înregistrarea nașterii copilului născut mort sau decedat în prima săptămână după naștere are loc pe baza certificatului constatator de deces perinatal (circumstanțe referitoare la naștere), eliberat de unitatea sanitară (este documentul ce confirmă decesul copilului născut mort sau decedat timp de o săptămână de la momentul nașterii acestuia).

Astfel, ca urmare a întocmirii actului de naștere, certificat de naștere pe numele copilului născut mort nu se eliberează. În acest caz, părinților copilului li se înmânează un act prin care se atestă înregistrarea nașterii copilului născut mort.

ATENȚIE!!! În cazul nașterii copilului mort, actul de deces nu se întocmește.

O situație diferită este atunci când copilul a decedat în prima săptămână după naștere, la serviciul de stare civilă teritorial urmând a fi înregistrată atât nașterea, cât și decesul acestuia, eliberându-se numai certificatul de deces respectiv.

În acest sens, conducătorul unității sanitare care a constatat faptul nașterii copilului mort sau faptul decesului nou-născutului în prima săptămână după naștere este obligat, în termen de 3 zile de la data constatării faptelor respective, să declare nașterea sau nașterea și decesul. Declarația se depune la serviciul stare civilă în a cărei rază teritorială se află unitatea sanitară dată.

SPEȚĂ

Cetățeanca Ionela Marcu împreună cu cetățeanul Daniel Agachi s-au adresat la serviciul stare civilă de la domiciliu în vederea înregistrării nașterii copilului.

La serviciul stare civilă Ionela Marcu a menționat că este în relații de căsătorie cu o altă persoană, însă declarând că soțul ei nu este tatăl firesc al copilului și insistând că anume cetățeanul Daniel Agachi este tatăl biologic al nou-născutului.

Din motive că soțul doamnei Ionela Marcu refuză categoric să depună declarația de înlăturare a prezumției paternității (a presupusei paternități), ambii au solicitat să fie indicat în actul de naștere al copilului drept tată al acestuia pe Daniel Agachi.

Unde trebuie să se adreseze Ionela Marcu? Care sunt etapele pe care trebuie să le urmeze solicitanții în vederea soluționării problemei abordate?

SOLUȚIA

Potrivit prevederilor art.47 alin.(3) și art.49 ale Codului familiei al Republicii Moldova, pct.42 al Instrucțiunii cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, în cazul în care soțul legal al mamei copilului refuză în mod categoric să depună declarația prin care să înlătore prezumția paternității, în calitate de tată în actul de naștere a copilului se vor include datele despre soțul legal al mamei.

Însă, ulterior, mama și tatăl biologic al copilului sunt în drept să se adreseze în instanța de judecată în vederea contestării paternității.

18.1.6. Specimenul declarației privind stabilirea paternității în baza acordului comun al părinților, specimenul declarației privind înscrierea pe propria răspundere a naționalității sau apartenenței etnice, formularului actului și certificatului de naștere

ACT DE NAȘTERE nr. _____

Denumirea organului de stare civilă _____

1. NUMELE		2. PRENUMELE	
3. NUMĂRUL DE IDENTIFICARE		4. DATA NAȘTERII	5. SEXUL
6. LOCUL NAȘTERII			
Satul (comuna) _____ Raionul _____		Orașul (municipiul) _____ Statul _____	
7. TEMEIUL ÎNREGISTRĂRII ACTULUI DE NAȘTERE			
_____ nr. _____ din _____ denumirea eliberat de _____			
8. STATUTUL NAȘTERII			
Monofetală / Multiplă (doi, trei)		Viu / Mort	Născut al _____ copil
9. NAȚIONALITATEA SAU APARTENENȚA ETNICĂ			
10. DATE DESPRE TATĂ		11. DATE DESPRE MAMĂ	
Numărul de identificare _____		Numărul de identificare _____	
Numele _____ Prenumele _____ Data nașterii _____ vîrsta _____ ani Locul nașterii _____ Cetățenia _____ Naționalitatea sau apartenența etnică _____		Numele _____ Prenumele _____ Data nașterii _____ vîrsta _____ ani Locul nașterii _____ Cetățenia _____ Naționalitatea sau apartenența etnică _____	
DOMICILIUL: str. _____ nr. _____ ap. _____ Satul (comuna) _____ Orașul (municipiul) _____ Raionul _____ Statul _____		DOMICILIUL: str. _____ nr. _____ ap. _____ Satul (comuna) _____ Orașul (municipiul) _____ Raionul _____ Statul _____	
12. ACTIVITATEA DE MUNCĂ			
13. NIVELUL DE INSTRUIRE			
14. ACTE DE IDENTITATE			
Denumirea actului		Seria	Numărul
Data eliberării		Autoritatea emitentă	
Tata:			

REPUBLICA MOLDOVA

CERTIFICAT DE NAȘTERE

numărul de identificare (IDNP)

Numele _____

Prenumele _____

sexul _____

născut(ă) în anul _____ luna _____ ziua _____

în _____
locul nașterii _____

Naționalitatea sau apartenența etnică _____

PĂRINȚII

numărul de identificare (IDNP)

Tata _____
numele și prenumele _____

Naționalitatea sau apartenența etnică _____

numărul de identificare (IDNP)

Mama _____
numele și prenumele _____

Naționalitatea sau apartenența etnică _____

Act de naștere numărul _____

anul _____ luna _____ ziua _____

denumirea organului de stare civilă _____

Eliberat la _____ anul _____

de _____
denumirea organului de stare civilă _____

Funcționar _____
numele și prenumele _____ semnătura _____

L.Ș. **NA-V 0000000**

Anexa 2
la Ordinul SSC
nr. 48 din 25 iulie 2014

F-65

_____ (organul de stare civilă)
De la _____ (numele) _____ (prenumele)
născut la _____ (data) _____ (luna) _____ (anul)
Domiciliat(ă) _____
_____
Titular al actului de identitate _____ (tipul actului de identitate)
Seria _____ nr. _____
Numărul de identificare de stat _____ (IDNP)

DECLARAȚIE nr. _____

Cunoscând dispozițiile art. 352¹ din Codul penal al Republicii Moldova cu privire la falsul în declarații, prin prezenta declar pe proprie răspundere că sunt de naționalitate sau apartenență etnică _____ (naționalitatea sau apartenența etnică)

și solicit înscrierea informației respective în actul meu de naștere nr. _____ întocmit la _____ (data), de către _____ (organul de stare civilă), pe numele _____ (numele de familie, prenumele)

Naționalitatea sau apartenența etnică declarată mai sus, solicit să fie indicată (prin completare/rectificare) la rubrica „naționalitatea sau apartenența etnică” în următoarele acte de naștere ale copiilor minori:

- 1) actul nr. _____ întocmit la _____ de către _____ (data) _____ (organul de stare civilă), pe numele _____ (numele, prenumele titularului);
- 2) actul nr. _____ întocmit la _____ de către _____ (data) _____ (organul de stare civilă), pe numele _____ (numele, prenumele titularului);

Notă: Declar pe proprie răspundere că anterior declarație similară la organul de stare civilă nu a mai fost depusă.

„ _____ (data depunerii declarației) _____ (numele, prenumele, semnătura declarantului)

Se certifică declarația persoanei _____ (numele, prenumele)
depusă personal în prezența funcționarului abilitat al organului de stare civilă _____ (numele, prenumele)
la data de „ _____ ” _____ 20 _____, _____ (ștampila de antet)

F-327

OSCC
Căminul 317C

De la
Căminul [.....]

și
[.....]

DECLARAȚIE ЗАЯВЛЕНИЕ

privind stabilirea paternității în baza acordului comun al părinților
об установлении отцовства на основании согласия родителей

Subsemnatul [.....]
я, [.....]

naștut de [.....] de către [.....]
рожден [.....] [.....]

Subsemnata, [.....] mama copilului
я, [.....] мать ребенка

[.....] confirm că am înțeles
подтверждаю, что я
și că înțeleg că înțeleg
знаю, что понимаю

Concomitent rugăm să completezi actul de naștere în conformitate cu cerințele
Содержимое этого заявления должно соответствовать требованиям, предъявляемым
компетентным властям относительно акта о рождении ребенка, а также соответствующим
нормам законодательства относительно установления отцовства и регистрации ребенка.

Naștut de copilului se înregistrează în [.....] la [.....] de către
Ребенок регистрируется [.....]

[.....]
Deoarece noi comunicăm următoarele:
Общие сведения о рождении ребенка:

	Tată / Отец	Mamă / Мать
1. Data nașterii Дата рождения	" " 19	" " 19
2. Nașterea Рождение		
3. Căminul Регистрация		
4. Documente prezentate Документы, представленные	o r. 6.3 копия свидетельства ОСЦ сер. № п.г. от	o r. 6.3 копия свидетельства ОСЦ сер. № п.г. от

5. Actul de identitate Акт о рождении	seria nr. серия №	seria nr. серия №
6. Documente justificative Документы, подтверждающие	data nașterii дата рождения	data nașterii дата рождения
7. Ștampilă Стемпиле		
8. Căminul unde înregistrează Ближайшее отделение		

La data prezentării:
К моменту представления:

- Certificat de naștere a copilului
Свидетельство о рождении ребенка
- Certificat de căsătorie (dacă părinții sunt căsătoriți)
Свидетельство о законном браке (если родители в браке)

Tată [.....] Mama [.....]
Отец [.....] Мать [.....]

" " 20

Confirm autenticitatea semnăturilor semnatarilor
Подтверждаю достоверность подписей

Am înțeles că voi fi responsabil pentru conținutul
я понимаю, что буду ответственен за содержание

Deoarece în respective s-au identificat prin act de identitate persoane în cauză.
Поскольку в настоящее время идентифицированы лица, указанные в заявлении.

Șeful OSC
Зав. отделом 317/СБ [.....]

" " 20 L.Ș.
И.Ш.

18.2. ÎNREGISTRAREA ACTULUI DE CĂSĂTORIE

18.2.1. Temeiul înregistrării actului de căsătorie

Căsătoria se încheie de către serviciul stare civilă teritorial, primărie în a cărei rază teritorială domiciliază unul dintre viitorii soți sau părinții acestora.

De asemenea, căsătoria se poate încheia în afara sediului serviciului stare civilă (acasă, la spital etc.) dacă, din motive temeinice, unul dintre viitorii soți se află în imposibilitatea de a se prezenta personal la organul de stare civilă. Locul unde s-a încheiat căsătoria (cu adresa concretă), precum și motivele se vor indica în rubrica special prevăzută în conținutul actului de căsătorie.

IMPORTANT!!! Căsătoria se înregistrează la serviciul stare civilă teritorial, primărie în temeiul declarației comune a viitorilor soți depusă personal, în formă scrisă.

În declarația de căsătorie, viitorii soți trebuie să indice că nu există niciun impediment legal la încheierea căsătoriei.

De asemenea, la depunerea declarației de căsătorie, serviciul stare civilă teritorial, primăria vor solicita viitorilor soți prezentarea următoarelor documente:

- actele de identitate;
- certificatele de naștere;
- dovezile privind desfacerea sau încetarea căsătoriei anterioare, după caz (certificatul de divorț, deces al fostului soț/soție, hotărârea judecătorească etc.);

- decizia privind reducerea vârstei matrimoniale (vârsta minimă de căsătorie), după caz. În ceea ce privește **încheierea căsătoriei cu un cetățean străin pe teritoriul Republicii Moldova, se vor prezenta următoarele documente:**

- pașaportul național;
- certificatul de naștere;
- certificatul privind starea civilă a persoanei;
- documentul ce confirmă dreptul cetățeanului străin la încheierea căsătoriei în conformitate cu legislația statului al cărui cetățean este.

IMPORTANT!!!

Persoanele care doresc să se căsătorească beneficiază, la solicitarea lor, de dreptul de a efectua un examen medical gratuit, în scopul depistării bolilor sau agenților patogeni (microbi, virusuri, paraziți etc.) ce pot fi transmiși copiilor, cu acordul informat al acestora.

Astfel, persoanele care doresc să se căsătorească sunt obligate să se informeze reciproc despre starea sănătății lor, iar prezentarea la organele de stare civilă a certificatelor prin care se atestă trecerea controlului medical nu mai este condiționată de lege la depunerea declarației de căsătorie.

ATENȚIE!!! Certificatul de capacitate matrimonială care substituie certificatul privind starea civilă a persoanei și documentul ce confirmă dreptul cetățeanului străin la încheierea căsătoriei în conformitate cu legislația statului al cărui cetățean este (se aplică doar în cazul în care statul respectiv este parte la Convenția nr.20 a Comisiei Internaționale de Stare Civilă cu privire la eliberarea certificatului de capacitate matrimonială);

- documentul ce dovedește încetarea căsătoriei precedente (certificatul de divorț, deces al fostului soț/soție, hotărârea judecătorească etc.), după caz.

De menționat faptul că documentele prezentate de către cetățeanul străin urmează a fi traduse în limba de stat și supralegalizate/apostilate în modul legal stabilit, dacă tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel, acestea fiind valabile timp de 6 luni din ziua eliberării, dacă textul lor nu prevede altfel.

IMPORTANT!!!

Prezintă interes faptul că Republica Moldova a aderat la Convenția Comisiei Internaționale de Stare Civilă (CIEC) nr.20 cu privire la eliberarea certificatului de capacitate matrimonială, reglementări ce au simplificat esențial procedura de recunoaștere a documentului respectiv între statele contractante a Convenției CIEC nr.20 (www.stare-civila.gov.md).

Lista statelor parte la Convenția CIEC nr.20:

1	Austria	7	Republica Federală Germană
2	Elveția	8	Republica Moldova
3	Grecia	9	Spania
4	Italia	10	Turcia
5	Luxemburg	11	Țările de Jos (Olanda)
6	Portugalia		

Notă: Convenția CIEC nr.20 nu se aplică în raporturile dintre Austria și Republica Moldova.

Certificatul de capacitate matrimonială are o formă unică pe teritoriul statelor membre ale Convenției, care, concomitent cu datele despre titulari, conțin și traduceri formulelor și simbolurilor invariabile (care nu se schimbă) în limbile oficiale ale tuturor statelor contractante.

Astfel, ca urmare a aderării Republicii Moldova la această Convenție, a fost anulată cerința de supralegalizare/apostilare și traducere oficială a certificatului respectiv, document ce este recunoscut reciproc între statele membre ale Convenției.

18.2.2. Modalitatea de încheiere a căsătoriei

Pentru încheierea căsătoriei este necesar consimțământul reciproc, neviciat (fără interese), exprimat personal și necondiționat (fără rezerve), al bărbatului și femeii care doresc să se căsătorească, precum și atingerea de către ei a vârstei matrimoniale.

Vârsta matrimonială minimă este de 18 ani. Pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani. Reducerea vârstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea administrației publice locale în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului.

Încheierea căsătoriei se face în prezența persoanelor care doresc să se căsătorească, după expirarea unui termen de cel puțin o lună din momentul depunerii declarației de căsătorie.

La încheierea căsătoriei între cetățeni străini sau între aceștia și cetățeni ai Republicii Moldova, dacă cel puțin unul dintre ei nu cunoaște limba în care are loc oficierea căsătoriei, precum și în cazul în care una sau ambele persoane care se căsătorec sunt surdomute, se va recurge obligatoriu la serviciile unui interpret.

IMPORTANT!!! Dacă există motive temeinice, la cererea persoanelor care doresc să se căsătorească, șeful serviciului stare civilă teritorial poate reduce termenul de o lună de zile, iar în cazuri excepționale (pericol pentru viață (de ex., o boală gravă), graviditate, nașterea copilului etc.), căsătoria poate fi încheiată chiar în ziua depunerii declarației de căsătorie.

Totodată, termenul maxim stabilit pentru încheierea căsătoriei nu va depăși două luni de la data depunerii declarației de căsătorie de către viitorii soți.

ATENȚIE!!! În cazul în care declaranții nu se prezintă în ziua stabilită pentru a încheia căsătoria și nu anunță în prealabil motivele neprezentării sau acestea vor fi considerate ca neîntemeiate, declarația făcută urmează a fi recunoscută nulă, iar cei ce doresc să se căsătorească vor face o nouă declarație, ținându-se cont de condițiile legal prevăzute.

Totuși, dacă persoanele nu se pot prezenta, din motive temeinice, la serviciul stare civilă în termenul indicat, acesta poate fi prelungit, însă fără a fi depășit termenul de două luni de zile.

Nu se admite încheierea căsătoriei între:

- persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită;
- rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad (se ține cont de numărul de nașteri, astfel, fiul și tatăl sunt rude de gradul întâi, nepotul de la fiu și bunicul sunt rude de gradul doi ș.a.m.d.), inclusiv frați și surori și cei care au un părinte comun;
- adoptator (persoana care a adoptat un copil) și adoptat (persoana care a fost adoptată);
- adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv;
- curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei;
- persoane dintre care cel puțin una a fost lipsită de posibilitatea de a-și exercita de sine stătător drepturi și de a-și asuma obligații (*vezi Compartimentul nr.5. Contracte; subcapitolul 5.1.1 Cine și când este în drept să încheie un contract*);
- persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa;
- persoanele de același sex.

IMPORTANT!!! La încheierea căsătoriei, soții, la dorință, își aleg numele de familie al unuia dintre ei sau cel format prin conexarea numelor ambilor drept nume de familie comun ori fiecare dintre ei își păstrează numele

de familie pe care l-a purtat până la căsătorie, ori conexează numele de familie al celui alt soț la numele de familie propriu.

Conexarea numelor de familie nu se admite când cel puțin unul dintre ele este deja dublu.

SPEȚĂ

Cetățenii Maria Anghel și Darius Mitică doresc să se căsătorească, însă cetățeanul Darius Mitică nu se poate prezenta personal la serviciul stare civilă, acesta fiind la moment într-o deplasare de serviciu.

Totuși, Domnul Darius Mitică a perfectat o procură pe numele mamei sale, Eugenia Mitică, în vederea depunerii din partea acestuia a declarației de căsătorie la serviciul stare civilă.

Explicați solicitanților care sunt condițiile de depunere a declarației de căsătorie?

SOLUȚIA

Potrivit prevederilor art.10 al Codului familiei al Republicii Moldova, declarația de căsătorie se depune personal de către persoanele care doresc să se căsătorească, la organul de stare civilă.

Respectiv, în cazul prezentării procurii, aceasta nu va servi temei legal la depunerea și înregistrarea declarației de căsătorie, fiind necesară prezența obligatorie a viitorilor soți la organul de stare civilă.

18.2.3. Specimenul declarației de căsătorie, formularului actului și certificatului de căsătorie

Nr. _____ " _____ 20____			
DECLARAȚIE DE CĂSĂTORIE ЗАЯВЛЕНИЕ О ВСТУПЛЕНИИ В БРАК			
Înregistrarea căsătoriei va avea loc Регистрация брака состоится la _____ " _____ 20____ № _____ ora _____ în _____ Служба ССР Зав. С/СР _____		Căsătoria s'înregistrată Браки зарегистрирован la _____ " _____ 20____ № _____ ora _____ în _____ № _____	
1	Numele <i>Фамилия</i>	El <i>ОН</i>	Ea <i>ОНА</i>
2	Prenumele <i>Имя</i>		
3	Numărul de identificare (NIFP) <i>Идентификационный номер</i>		
4	Date despre părinți <i>Данные родителей</i>	Tatăl lui Отец _____ (nume, prenume, dată de naștere) (фамилия, имя, дата рождения)	Mama lui Мать _____ (nume, prenume, dată de naștere) (фамилия, имя, дата рождения)
5	Data nașterii <i>Дата рождения</i> <i>Вроде</i>	_____ / _____ / _____	_____ / _____ / _____
6	Locul nașterii (localitatea) <i>Место рождения</i>		
7	Locul înregistrării nașterii <i>Место регистрации рождения</i>	anul _____ de от рождения _____ лет în comuna de _____ район	anul _____ de от рождения _____ лет în comuna de _____ район
8	Naționalitatea <i>Национальность</i>		
9	Profesiunea <i>Профессия</i>		
10	Locul de muncă, funcție <i>Место работы, должность</i>		
11	Statutul (se subliniază după caz) <i>Образование</i> <i>Профессия, специальность</i>	Superioră, sau secundară, medie, medie profesională, sau primară, primară Высшее, высшее специальное, среднее специальное, среднее профессиональное, начальное	Superioră, sau secundară, medie, medie profesională, sau primară, primară Высшее, высшее специальное, среднее специальное, среднее профессиональное, начальное

12	Starea civilă: necăsătorit(ă), văduv(ă), divorțat(ă) <i>Семейное положение: в браке не состоящий(ая), вдов(а), разведен(ая)</i>	anul _____ de от заключения _____ лет в ком. _____ район	anul _____ de от заключения _____ лет в ком. _____ район
13	Data de recoprire comună (numele, prenumele, data nașterii) <i>Дата вступления в брак: фамилия, имя, дата рождения</i>		
14	Data civilă / <i>Паспортное происхождение</i>	de la _____ " _____ 19____	de la _____ " _____ 19____
15	Căsătorii anterioare (C/EA) <i>Бывшие браки по закону</i>		
16	Documentele de identitate ale persoanelor care declară căsătorie (seria, nr., organul emitent și data eliberării) <i>Документы удостоверяющие личность (серия, номер, дата выдачи)</i>		

Împedimențe la lege la încheierea căsătoriei nu există.
 Оснований impedim, согласно законодательства Республики Молдова нет.
 Условия заключения брака не препятствуют в браке, согласно законодательства Республики Молдова.

După căsătorie vom purta numele de familie:
 После заключения брака будем носить фамилию:

_____ (eu) _____ (eu)

Condițiile de fond și de formă de încheiere a căsătoriei ne sunt cunoscute. Am luat cunoștință de conținutul și forma actului. Conștient și liber mă căsătoresc.
 Условия заключения брака и формы его совершения мне известны. Я ознакомлена с содержанием и формой акта. Свободно и осознанно вступаю в брак.

Am fost informat(ă) asupra drepturilor pe care o purtăm pentru declarații false.
 Мне известно(а) об ответственности за ложные заявления.

Se mărituri: El _____
 Подпись: Он _____
 (nume și dată de încheiere)
 (фамилия, дата)

Ea _____
 Она _____
 (nume și dată de încheiere)
 (фамилия, дата)

Data încheierii _____ " _____ 20____
 Дата заключения _____

ACT DE CĂSĂTORIE nr. _____

Denumirea organului de stare civilă _____

EL	EA
1. NUMELE PÎNĂ LA CĂSĂTORIE	
2. NUMELE DUPĂ CĂSĂTORIE	
3. PRENUMELE	
Numărul de identificare _____	Numărul de identificare _____
4. DATA ȘI LOCUL NAȘTERII	
Vîrstă _____ ani împliniți	Vîrstă _____ ani împliniți
Satul (comuna) _____	Satul (comuna) _____
Orașul (municipiul) _____	Orașul (municipiul) _____
Raiounul _____	Raiounul _____
Statul _____	Statul _____
5. ACTUL DE NAȘTERE	
Actul nr. _____ din _____	Actul nr. _____ din _____
Intocmit de _____	Intocmit de _____
6. CETĂȚENIA	
7. ACTIVITATEA DE MUNCĂ	
8. NIVELUL DE INSTRUIRE	
9. STAREA CIVILĂ se subliniază litera corespunzătoare și se indică datele actului de referință în cazul lit. b) și c)	
a) celibat Actul nr. _____ din _____	a) celibat Actul nr. _____ din _____
b) divorțat Actul nr. _____ din _____	b) divorțat Actul nr. _____ din _____
c) văduv Actul nr. _____ din _____	c) văduv Actul nr. _____ din _____

(Căminul de naștere este în cea căsătorie înregistrată și)

10. DOMICILIUL					
str. _____	nr. _____ ap. _____				
Satul (comuna) _____	Satul (comuna) _____				
Orașul (municipiul) _____	Orașul (municipiul) _____				
Raiounul _____	Raiounul _____				
Statul _____	Statul _____				
11. ACTE DE IDENTITATE					
Denumirea actului	Seria	Numărul	Data eliberării	Autoritatea emitentă	
El:					
Eu:					
12. CERTIFICAT DE CĂSĂTORIE ELIBERAT					
Seria _____ numărul _____					
SEMNĂTURILE SOȚILOR: El: _____ Ea: _____					
13. MENȚIUNI					
14. ACTE ELIBERATE ULTERIOR					
Nr.	Denumirea	Seria	Numărul	Data eliberării	Organul eliberării
1					
2					
3					
4					
5					

REPUBLICA MOLDOVA

CERTIFICAT DE CĂSĂTORIE

numărul de identificare (IDNP) _____

numele _____

prenumele _____

născut în anul _____ luna _____ ziua _____

în _____ localitatea _____

și _____

numărul de identificare (IDNP) _____

numele _____

prenumele _____

născută în anul _____ luna _____ ziua _____

în _____ localitatea _____

au încheiat căsătoria în anul _____ luna _____ ziua _____

la _____ denumirea organului de stare civilă _____

Act de căsătorie numărul _____

anul _____ luna _____ ziua _____

denumirea organului de stare civilă _____

Numele după căsătorie:

Soțul _____

Soția _____

Eliberat la _____ anul _____

de _____ denumirea organului de stare civilă _____

Funcionar _____ numele și prenumele _____ semnătura _____

L.Ș. _____

CS-V 000000

18.3. ÎNREGISTRAREA ACTULUI DE DESFACERE A CĂSĂTORIEI (DIVORȚ)

18.3.1. Temeiul înregistrării actului de desfacere a căsătoriei

Evidențiem următoarele temeieri pentru înregistrarea divorțului (desfacerii căsătoriei):

- a) declarația comună a soților privind divorțul – dacă aceștia nu au copii minori comuni;
- b) declarația unuia dintre soți privind divorțul și hotărârea (sentința) judecătorească – dacă celălalt soț este:
  - declarat incapabil;
  - declarat dispărut;
  - condamnat la privațiune de libertate pe un termen mai mare de 3 ani;
- c) hotărârea instanței judecătorești cu privire la desfacerea căsătoriei.

Înregistrarea desfacerii căsătoriei în baza declarației comune a soților privind divorțul și a declarației unuia dintre soți privind divorțul, și hotărârea (sentința) judecătorească respectivă are loc la serviciul stare civilă în a cărui rază teritorială au domiciliul ambii sau unul dintre soți ori la serviciul stare civilă unde a fost înregistrată căsătoria, iar în temeiul hotărârii judecătorești privind desfacerea căsătoriei, are loc la serviciul stare civilă din raza teritorială a instanței judecătorești respective, atât la cererea foștilor soți, a unuia dintre ei, cât și în lipsa acestei cereri.

IMPORTANT!!! În lipsa acordului soției, soțul nu poate cere desfacerea căsătoriei în timpul gravidității acesteia și timp de un an după nașterea copilului dacă acesta s-a născut viu și trăiește.

18.3.2. Modalitatea de desfacere a căsătoriei

Potrivit prevederilor Codului familiei, căsătoria încetează prin următoarele modalități:

- prin decesul sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți;
- prin divorț (desfacere), în baza cererii unuia sau a ambilor soți ori a tutorelui soțului declarat incapabil.

18.3.2.1. Cum se înregistrează actul de divorț în baza declarației comune a soților?

În cazul acordului comun al soților care nu au copii minori comuni sau adoptați de ambii soți, în cazurile când între aceștia nu există litigii referitoare la partaj sau la întreținerea soțului inapt de muncă, căsătoria poate fi desfăcută de către oficiul stare civilă.

De asemenea, dacă unul dintre soți se află în imposibilitate de a se prezenta personal la serviciul stare civilă teritorial pentru a depune declarația de divorț, dorința acestuia poate fi expusă într-o declarație separată. În acest caz, semnătura acestuia se va autentifica notarial sau de șeful oficiului stare civilă de la locul aflării soțului în cauză.

Divorțul se înregistrează în prezența ambilor sau a unuia dintre soți, la expirarea termenului de o lună de la data depunerii declarației. Se interzice, în mod categoric, reducerea termenului de o lună pentru înregistrarea divorțului în baza declarației comune a soților.

IMPORTANT!!! La primirea declarației de divorț, angajatul serviciului stare civilă este obligat să prevină soții că lipsa nemotivată a unuia dintre ei la înregistrarea divorțului nu împiedică desfacerea căsătoriei.

18.3.2.2. Cum se înregistrează actul de divorț în baza cererii unuia dintre soți?

Înregistrarea actului de divorț în baza cererii unuia dintre soți are loc prin depunerea unei declarații de către soțul care solicită desfacerea căsătoriei, concomitent însoțită de hotărârea (sentința) instanței judecătorești, precum și de certificatul de căsătorie (dacă solicitantul îl are în posesie).

În acest context, declarantul va comunica, în funcție de împrejurarea concretă, adresa condamnatului sau cea a tutorelui persoanei incapabile serviciului stare civilă în vederea informării despre depunerea declarației soțului (soției) privind desfacerea căsătoriei, în termen de 3 zile, tutorele soțului incapabil (persoană autorizată să exercite supraveghere asupra altei persoane), tutorele averii soțului declarat dispărut (iar în cazul când nu este numit tutorele – autorității tutelare) sau soțului care își ispășește pedeapsa despre declarația de divorț înaintată și data stabilită pentru înregistrarea divorțului.

În scrisoarea respectivă se va cere ca soțul/soția, în termen de o lună, să comunice despre existența sau absența litigiilor privind copiii, patrimoniul, indemnizațiile pentru întreținerea soțului inapt de muncă, precum și despre problema schimbării numelui de familie în urma divorțului (dacă este cazul), fixând ziua când acesta trebuie să se prezinte pentru soluționarea definitivă a problemei în cauză.

Astfel, dacă va urma un răspuns prin care se va confirma lipsa de litigii sau, dimpotrivă, nu va parveni niciun răspuns, însă există dovada înmânării comunicării, divorțul va fi înregistrat în prezența declarantului, în ziua stabilită. În caz contrar, problema divorțului se va soluționa exclusiv pe cale judecătorească.

În ceea ce privește solicitarea desfacerii căsătoriei cu soțul condamnat la privațiune de libertate pe un termen de cel puțin 3 ani, în afară de comunicarea trimisă acestuia, serviciul stare civilă va solicita, concomitent, de la administrația instituției penitenciare informația privind confirmarea aflării soțului condamnat în instituția penitenciară și înmânării lui a comunicării cu privire la desfacerea căsătoriei declarată de către soț (soție).

Drept urmare, divorțul va fi posibil de înregistrat doar la primirea unui răspuns afirmativ, precum și în lipsa unui răspuns al soțului condamnat, însă dacă există dovezi că comunicarea și demersul au ajuns la destinație.

IMPORTANT!!! Înregistrarea actului de divorț va avea loc în prezența solicitantului, la expirarea termenului de o lună de la data depunerii declarației de divorț.

18.3.2.3. Cum se înregistrează actul de divorț în baza hotărârii judecătorești

Desfacerea căsătoriei are loc pe cale judecătorească în următoarele cazuri:

- dacă soții au copii minori comuni;
- în lipsa acordului la divorț al unuia dintre soți.

ATENȚIE!!! Desfacerea căsătoriei are loc pe cale judecătorească (vezi Compartimentul nr.15. Drept procesual civil, subcapitolul [15.1.1](#) În ce constă calea judiciară de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei în procesul civil?) și în cazurile când există acordul la divorț al ambilor soți, însă unul dintre ei refuză să se prezinte la serviciul stare civilă teritorial pentru soluționarea problemei în cauză.

Astfel, întocmirea actului de divorț de către serviciul stare civilă teritorial are loc în temeiul hotărârii privind desfacerea căsătoriei depusă personal de către fostul (foștii) soț (soți/soție) sau în lipsa foștilor soți ca urmare a recepționării, în termen de 3 zile, a copieii hotărârii privind desfacerea căsătoriei rămase definitive. În acest caz, rubricile actului de divorț se vor completa de către serviciul stare civilă, în măsura posibilităților, conform hotărârii judecătorești și certificatului de căsătorie transmis de către instanța judecătorească.

IMPORTANT!!! În cazul desfacerii căsătoriei la serviciul stare civilă, aceasta încetează din ziua înregistrării divorțului, iar în cazul desfacerii căsătoriei pe cale judecătorească, aceasta încetează din ziua când hotărârea instanței judecătorești a rămas definitivă.

De asemenea, soțul care și-a schimbat numele de familie la încheierea căsătoriei, luând numele de familie al celuilalt soț sau un nume de familie dublu prin conexare, are dreptul să-și mențină acest nume și după desfacerea căsătoriei sau să revină la numele de familie de până la căsătorie, indiferent de temeiurile desfacerii acesteia.

SPEȚĂ

Cetățeanul Andrei Malache, care este condamnat condiționat la privațiune de libertate, dorește să desfacă căsătoria cu Angela Țuțu.

Consultați cetățeanul cu referire la următoarele aspecte:

- identificați organul competent la care urmează să se adreseze domnul Andrei Malache în vederea desfacerii căsătoriei?
- identificați, ținând cont de prevederile legale, care procedură urmează să parcurgă domnul Andrei Malache în vederea inițierii procesului de desfacere a căsătoriei?

SOLUȚIA

În cazul în care persoana este condamnată condiționat la privațiune de libertate și dorește să desfacă căsătoria, aceasta nu are unele restricții stabilite prin lege referitor la desfacerea căsătoriei.

Respectiv, persoana urmează să se adreseze la serviciul stare civilă teritorial sau în instanța judecătorească de la domiciliul acestuia, în funcție de caz, în vederea inițierii procedurii de desfacere a căsătoriei.

18.3.3. Specimenul cererii privind desfacerea căsătoriei în temeiul declarației comune a soților, formularului actului și certificatului de desfacere a căsătoriei (divorț)

ACT DE DIVORȚ nr. _____

Denumirea organului de stare civilă _____

EL	EA			
1. NUMELE PÎNĂ LA DIVORȚ				
2. NUMELE DUPĂ DIVORȚ				
3. PRENUMELE				
Numărul de identificare _____	Numărul de identificare _____			
4. DATA ȘI LOCUL NAȘTERII				
Vîrstă _____ ani împliniți	Vîrstă _____ ani împliniți			
Satul (comuna) _____	Satul (comuna) _____			
Orașul (municipiul) _____	Orașul (municipiul) _____			
Raiorul _____	Raiorul _____			
Statul _____	Statul _____			
5. ACTUL DE NAȘTERE				
Actul nr. _____ din _____	Actul nr. _____ din _____			
Intocmit de _____	Intocmit de _____			
6. CETĂTENIA				
7. ACTIVITATEA DE MUNCĂ				
8. NIVELUL DE INSTRUIRE				
9. DOMICILIUL				
str. _____ nr. _____ ap. _____	str. _____ nr. _____ ap. _____			
Satul (comuna) _____	Satul (comuna) _____			
Orașul (municipiul) _____	Orașul (municipiul) _____			
Raiorul _____	Raiorul _____			
Statul _____	Statul _____			
10. ACTE DE IDENTITATE				
Denumirea actului	Seria	Numărul	Data eliberării	Autentitatea emitenții
El				

11. DATELE CĂSĂTORIEI DESFĂCUTE		12. DATA DESFĂCĂRII CĂSĂTORIEI			
Actul nr. _____ din _____		Intocmit de _____			
13. TEMEIUL ÎNREGISTRĂRII ACTULUI DE DIVORȚ					
a) Declarația comună a soților care nu au copii minori comuni nr. _____ din _____					
b) Cererea amândor soți nr. _____ din _____ și hotărîrea (sentința) judecătorească privind _____ din _____, definitivă din _____ emișă de _____ pe numele _____					
c) Hotărîrea/Decizia _____ nr. _____ din _____ privind desfacerea căsătoriei, definitivă din _____ conform Hotărîrii/Deciziei _____ nr. _____ din _____					
d) Act de divorț întocmit în strălinitate nr. _____ din _____ înregistrat de _____					
14. CERTIFICATE DE DIVORȚ ELIBERATE					
Denumirea actului	Seria	Numărul	Data eliberării		
El					
Ea					
15. DATELE PRIVIND ACHITAREA TAXEI DE STAT					
Suma (lei)	Numărul bonului de plată	Data achitării	Denumirea băncii		
El					
Ea					
SEMNĂTURILE El _____ Ea _____					
16. MENTIUNI					
17. ACTE ELIBERATE ULTERIOR					
Nr.	Denumirea	Seria	Numărul	Data eliberării	Organul eliberării
1	El				
	Ea				
2	El				
	Ea				
3	El				
	Ea				

F-19 D

Nr. de înregistrare _____
 „ ” _____ 20 _____

Data înregistrării divorțului
 „ ” _____ 20 _____

OSC _____

Taxa de stat în sumă de _____ lei
 bonul nr. _____
 Banca _____
 „ ” _____ 20 _____

C E R E R E

privind desfacerea căsătoriei în temeiul declarației comune a soților

Noi subsemnații, solicităm desfacerea căsătoriei în temeiul declarației comune a soților.
 Declaram că copii minori și litigii patrimoniale nu avem.

	EL	EA
1. Numele, prenumele		
2. Numărul de identificare (IDNP)	_____	_____
3. Data nașterii Vârsta	„ ” _____ 19 _____ am împlinit ani	„ ” _____ 19 _____ am împlinit ani
4. Locul nașterii		
5. Naționalitatea		
6. Cetățenia		
7. Domiciliul		
8. Activitatea		
9. Studiile		
10. Actul de căsătorie	Nr. _____, din „ ” _____ înregistrat de _____ <small>(denumirea organului de stat)</small>	
11. Cauza divorțului		
12. După divorț vom purta numele:		
13. Acte de identitate		

Semnături: EL _____
(numele în căsătorie)
 „ ” _____ 20 _____

EA _____
(numele în căsătorie)
 „ ” _____ 20 _____

Șef al OSC _____
(numele, prenumele)

_____

REPUBLICA MOLDOVA

CERTIFICAT DE DIVORȚ

Căsătoria între _____ numărul de identificare (IDNP) _____
soțul _____ numele și prenumele _____
născut în anul _____ luna _____ ziua _____
în _____ localitatea _____

și _____ numărul de identificare (IDNP) _____
soția _____ numele și prenumele _____
născută în anul _____ luna _____ ziua _____
în _____ localitatea _____

este desfăcută.

Datele divorțului:

Căsătoria a fost desfăcută în anul _____ luna _____ ziua _____
la _____ denumirea organului care a desfăcut căsătoria _____

Act de divorț numărul _____
anul _____ luna _____ ziua _____
_____ denumirea organului de stare civilă _____

Numele după divorț:

El _____
Ea _____
Eliberat la _____ anul _____
de _____ denumirea organului de stare civilă _____
_____ numele și prenumele titularului certificatului _____

L.Ș. Funcționar _____ numele și prenumele _____ semnătura _____

D-IV 000000

18.4. ÎNREGISTRAREA ACTULUI DE SCHIMBARE AL NUMELUI DE FAMILIE ȘI/SAU PRENUMELUI

18.4.1. Temeiurile și restricțiile de schimbare a numelui și/sau prenumelui

Potrivit pct.108-109 ale Instrucțiunii cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, numele de familie și/sau prenumele pot fi schimbate numai în baza următoarelor motive temeinice:

a) pronunțarea dificilă, dacă acestea sunt formate din expresii indecente, lipsite de eufonie (care sunt lipsite de impresii acustice plăcute), ridicole, precum și dacă au fost transformate (schimonosite) prin traducere;

b) dorința de a avea numele de familie și/sau prenumele corespunzător naționalității solicitantului;

c) solicitarea unui nume de familie simplu în locul numelui de familie dublu;

d) dorința persoanei de a avea același nume de familie ca și numele de familie al soțului sau să alăture la numele de familie al său numele de familie al soțului, în cazul când nu a făcut-o la căsătorie;

e) dorința de a reveni la numele de familie al său de până la căsătorie în cazul când nu a făcut-o la divorț;

f) dorința de a purta numele de familie al tatălui (mamei) vitreg sau al altei persoane care a participat la educația solicitantului;

g) când solicitantul de fapt poartă un prenume diferit de cel care este înscris în actul de naștere pe numele acestuia;

h) alte motive, dacă acestea vor fi recunoscute întemeiate, fapt care va fi descris detaliat în concluzia oficiului stare civilă.

ATENȚIE!!!

Nu se consideră temei pentru schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui următoarele motive:

- trecerea la numele de familie al rudelor ascendente de la care se intenționează sau urmează să se moștenească averea;

- schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui din considerente ce țin de tălmăciri astrologice;

- identificarea intenției de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui în scopuri abuzive ce țin de încălcarea regimului de vize, eschivarea de la plata pensiei de întreținere, de achitarea datoriilor etc.

De asemenea, schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui nu se permite în cazurile în care:

- solicitantul și-a ales un nume de familie și/sau prenume ce se pronunță dificil sau ridicol;

- solicitantul este urmărit penal sau are antecedente penale și nu este reabilitat (fapt penal existent în trecutul persoanei și de care instanța judecătorească ține seama la stabilirea pedepsei);

- ca rezultat al schimbării numelui de familie și/sau prenumelui prin conexare acesta va deveni compus din trei nume de familie și/sau prenume;

- solicitantul este o persoană căsătorită și numele de familie, schimbarea căruia se solicită, îl poartă după căsătorie și soțul solicitantului, care refuză să depună concomitent cererea de schimbare a numelui de familie.

18.4.2. Modalitatea de schimbare a numelui și/sau prenumelui

Numele de familie și/sau prenumele se pot schimba pe cale administrativă de către serviciul stare civilă teritorial.

De asemenea, problema schimbării numelui de familie și/sau prenumelui de către cetățenii Republicii Moldova, care își au domiciliul în străinătate, urmează a fi soluționată de către misiunea diplomatică sau oficiul consular al Republicii Moldova în țara respectivă.

Astfel, persoana care a împlinit vârsta de 16 ani este în drept să-și schimbe numele de familie și/sau prenumele, prin depunerea cererii de schimbare a numelui și/sau a prenumelui, la serviciul stare civilă în a cărui rază teritorială își are domiciliul.

IMPORTANT!!!

- schimbarea numelui de familie și/sau a prenumelui persoanei cu vârsta între 16-18 ani se soluționează cu acordul părinților, adoptatorilor sau tutorei acesteia;

- schimbarea prenumelui copilului până la vârsta de 16 ani se soluționează de către serviciul stare civilă teritorial, pe baza cererii ambilor părinți, făcându-se rectificările corespunzătoare pe actul de naștere al copilului (fără a se întocmi actul de schimbare a numelui de familie și/sau a prenumelui). În caz de neînțelegere între părinți, se va lua în considerare avizul autorității tutelare, ținându-se cont, în exclusivitate, de interesele copilului.

În cererea privind schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui se indică problema propriu-zisă și motivul schimbării numelui de familie și/sau prenumelui, precum și următoarele date: numele de familie, prenumele solicitantului; data și locul nașterii; naționalitatea sau apartenența etnică; starea civilă și numele soțului sau fostului soț; studiile, profesia, locul de muncă și funcția; serviciul militar; informații privind copiii minori și majori (numele, prenumele, data și locul nașterii și adresa domiciliului); antecedentele penale; și-a schimbat sau nu anterior solicitantul numele de familie și/sau prenumele; localitățile unde a locuit solicitantul, alte informații relevante ce au importanță pentru soluționarea cererii.

De asemenea, la cererea de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui, solicitantul anexează, în mod obligatoriu, un șir de documente prin care se argumentează necesitatea schimbării numelui de familie și/sau prenumelui.

ATENȚIE!!!

- pentru identificarea persoanei și prevenirea intenției unor solicitanți de a profita de schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui în scopuri ilegale (eschivarea de la plata pensiei de întreținere, de la urmărire penală, judecată etc.), serviciul stare civilă este obligat să transmită organului de poliție în raza căruia își are domiciliul solicitantul o interpelare, prin care să solicite verificarea informației privind antecedentele penale ale solicitantului;

- în caz de necesitate, serviciul stare civilă este în drept să ceară de la solicitant sau de la anumite instituții informații, documente suplimentare pentru confirmarea sau infirmarea unor fapte ce prezintă interes pentru examinarea motivului de schimbare invocat în cererea de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui.

Examinând documentele prezentate, serviciul stare civilă teritorial întocmește concluzia de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui sau de respingere a cererii respective, analizând argumentele și exprimând părerea sa asupra acestei probleme și, ulterior, prezintă dosarul Direcției generale stare civilă din cadrul Agenției Servicii Publice în vederea aprobării concluziei respective,

Direcția generală stare civilă, în baza materialelor anexate, examinează dosarul privind schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui și ia decizia fie de aprobare, fie de respingere a cererii solicitantului.

Astfel, serviciul stare civilă teritorial (oficiul consular sau misiunea diplomatică), primind concluzia de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui aprobată de Direcția generală stare civilă, o comunică solicitantului, invitându-l pe acesta să se prezinte în termen de o lună pentru înregistrarea actului de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui.

IMPORTANT!!!

În cazul când solicitantul nu se prezintă pentru întocmirea actului de schimbare a numelui de familie și/sau prenumelui în termen de o lună, decizia își pierde valabilitatea. În acest sens, solicitantul urmează să depună o nouă cerere cu privire la schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui.

Totuși, este posibilă repunerea în termen a cererii solicitantului doar în cazurile când acesta prezintă motive întemeiate de depășire a termenului privind întocmirea actului respectiv (concediul medical, aflare în delegație, certificatul medical, alte motive fundamentate).

Ca rezultat, se va întocmi actul de stare civilă și se va elibera certificatul de schimbare a numelui de familie și/sau a prenumelui solicitantului.

Totodată, dacă cererea de schimbare a numelui de familie și/sau a prenumelui este respinsă, serviciul stare civilă teritorial va comunica în scris motivul respingerii, iar actele anexate la cerere vor fi restituite solicitantului.

SPEȚĂ!!!

Cetățeanul Arion Ursu dorește să-și schimbe numele de familie, motivând că numele respectiv îi aduce ghinion.

Urmare a discuțiilor purtate, ați constatat că acesta anterior a avut antecedente penale, dar la moment este reabilitat.

Care vor fi oportunitățile domnului Arion Ursu vis-a-vis de inițierea procedurii de schimbare a numelui respectiv?

SOLUȚIA

Potrivit pct.111 al Instrucțiunii cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, schimbarea numelui de familie și/sau prenumelui nu se permite în cazul în care solicitantul este urmărit penal sau are antecedente penale și nu sunt stinse.

Respectiv, persoana este în drept să se adreseze la serviciul stare civilă teritorial în vederea inițierii procedurii de schimbare a numelui de familie din motivul că antecedentele penale ale acestuia sunt stinse, iar faptul că cândva le-a avut nu constituie un impediment.

18.4.3. Specimenul formularului actului și certificatului de schimbare a numelui și/sau prenumelui

ACT DE SCHIMBARE A NUMELUI ȘI SAU PRENUMELUI nr. _____

_____ Denumirea organului de stare civilă

1. NUMELE PÎNĂ LA SCHIMBARE	2. NUMELE DUPĂ SCHIMBARE
3. PRENUMELE PÎNĂ LA SCHIMBARE	4. PRENUMELE DUPĂ SCHIMBARE
5. Numărul de identificare _____ Sexul _____	
6. DATA SI LOCUL NASTERII	
_____ satul (comună)	_____ orașul (municipiul)
_____ Raionul _____	_____ Statul _____
7. ACTUL DE NASTERE	
Nr. _____ din _____	Intențit de _____
8. DOMICILIUL	
Sir _____ nr _____ ap _____	
_____ Satul (comună)	_____ Orașul (municipiul)
_____ Raionul _____	_____ Statul _____
9. ACTELE DE STARE CIVILĂ CARE URMEAZĂ A FI MODIFICATE	
Actul de _____ nr _____ din _____	
Intențit de _____	
în rubrica _____	
din _____ în _____	
Actul de _____ nr _____ din _____	
Intențit de _____	
în rubrica _____	
din _____ în _____	
Actul de _____ nr _____ din _____	
Intențit de _____	
în rubrica _____	
din _____ în _____	
Actul de _____ nr _____ din _____	
Intențit de _____	
în rubrica _____	
din _____ în _____	

10. TEMEIUL ÎNREGISTRĂRII ACTULUI					
a) Concluzia OSC _____ nr _____ din _____					
aprobată de Serviciul Stare Civilă la _____					
b) Act de schimbare a numelui și/sau prenumelui întocmit în strălățate nr. _____ din _____					
Înregistrat de _____					
11. ACT DE IDENTITATE					
Denumirea actului	Seria	Numărul	Data eliberării	Autoritatea emitentă	
_____	_____	_____	_____	_____	
12. CERTIFICAT DE SCHIMBARE A NUMELUI ȘI SAU PRENUMELUI ELIBERAT					
Seria _____ numărul _____					
SOLICITANT _____					
13. MENȚUNI					
14. ACTE ELIBERATE ULTERIOR					
Nr.	Denumirea	Seria	Numărul	Data eliberării	Organul eliberării
1					
2					
3					
4					
5					
L.Ș. _____ organului de stare civilă					
numele și prenumele _____					
semnătura _____					

REPUBLICA MOLDOVA

CERTIFICAT DE SCHIMBARE A NUMELUI ȘI SAU PRENUMELUI

Conform actului de schimbare a numelui și/sau prenumelui nr. _____ din _____ ziua _____ luna _____ anul _____

Înregistrat de _____ denumirea organului de stare civilă

se certifică schimbarea numelui și/sau prenumelui:

Datele pînă la schimbare: _____ numărul de identificare (IDNP) _____

_____ numele _____

_____ prenumele _____

născut(ă) în anul _____ luna _____ ziua _____

în _____ locul nașterii _____

Datele după schimbare: _____

_____ numele _____

_____ prenumele _____

Eliberat la _____ anul _____

de _____ denumirea organului de stare civilă

Funcționarul _____ numele și prenumele _____ semnătura _____

L.Ș. **SN-IV 000000**

18.5. ÎNREGISTRAREA ACTULUI DE DECES

18.5.1. Temeiul înregistrării actului de deces

Actul de deces se întocmește în urma declarației verbale făcute la serviciul stare civilă teritorial, primărie de la locul de trai al decedatului, precum și la cel pe a cărui rază teritorială:

- s-a produs decesul;
- a fost găsit cadavrul persoanei decedate;
- se află instituția medicală care a eliberat certificatul de deces;
- se află instanța judecătorească care constată sau declară decesul persoanei;
- se află penitenciarul unde s-a produs decesul;
- decedatul a avut ultimul domiciliu (în cazurile persoanelor represate).

Drept temei pentru înregistrarea decesului și întocmirea actului de deces servesc:

- certificatul medical constatator al decesului, eliberat de către unitatea sanitară;
- actul, eliberat de către organele competente, prin care se constată decesul persoanei supuse represiunilor și ulterior reabilitate conform legislației respective;
- hotărârea instanței judecătorești privind constatarea decesului sau privind declararea persoanei ca fiind decedată.

18.5.2. Modalitatea de întocmire a actului de deces

Declarația de deces se face în termen de 3 zile de la data acestuia. În acest termen se cuprinde atât ziua în care s-a produs decesul, cât și ziua în care se face declarația.

Au obligația de a face declarația de deces membrii familiei sau rudele decedatului, iar în lipsa acestora – colocatarii (persoane care locuiesc într-o casă), vecinii, administrația imobilului, medicul sau o altă persoană din unitatea sanitară unde s-a produs decesul.

La înregistrarea decesului se vor solicita de la declarant prezentarea actului de identitate și livretului militar sau adeverinței de recrutare a persoanei decedate (acestea fiind reținute pentru a fi transmise organelor de resort pentru distrugere). Lipsa actelor în cauză nu va împiedica înregistrarea decesului, însă se va cere o explicație în scris privind motivele neapărării lor.

În ceea ce privește decesul persoanei represate (persoană care a fost supusă unor măsuri de constrângere ilegale din partea statului), indiferent de timpul când a avut loc decesul, se înregistrează de către serviciul stare civilă teritorial, în baza comunicării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Data, cauza și locul decesului se înscriu în actul de deces conform celor indicate în comunicare.

La întocmirea actului de deces în temeiul unei hotărâri judecătorești privind declararea decesului unui cetățean, rămas definitiv, data încetării din viață a persoanei declarate decedate se va considera data rămânerii definitive a hotărârii în cauză. Dacă instanța judecătorească a stabilit timpul și locul decesului, în actul de deces se vor indica datele respective conform hotărârii judecătorești.

Atunci când decesul se datorează unei sinucideri, unui accident sau altor acțiuni violente, precum și în cazul găsirii unui cadavru, pentru întocmirea actului de deces, de rând cu certificatul medical constatator al decesului, este necesară și dovada respectivă, eliberată de poliție sau procuratură, din care să rezulte că una din aceste autorități a fost sesizată despre deces.

După întocmirea actului de deces, serviciul stare civilă teritorial (primăria) eliberează declarantului certificatul de deces în temeiul căruia se poate face înhumarea sau incinerarea cadavrului (proces de ardere a cadavrului).

IMPORTANT!!!

La expirarea termenului de un an de zile de la data când s-a produs decesul unei persoane, se va purcede la procedura de înregistrare ulterioară a actului de deces. În acest sens, întocmirea ulterioară a actului de deces se face pe baza avizului serviciului stare civilă teritorial, aprobat de Direcția generală stare civilă din cadrul Agenției Servicii Publice.

ATENȚIE!!!

Certificatul de deces se eliberează membrilor familiei, rudelor decedatului sau altor persoane îndreptățite prin lege (procură, contract de mandat etc.).

SPEȚĂ!!!

Serviciul stare civilă teritorial, în baza certificatului medical constatator al decesului, a întocmit actul de deces pe numele unui cadavru neidentificat.

Ulterior, în baza datelor prezentate de către organele de poliție, a fost stabilită identitatea cadavrului.

Recomandați rudelor ce acțiuni trebuie să întreprindă pentru a obține certificatul de deces cu informația completă despre defunct?

SOLUȚIA

Potrivit prevederilor art.56 alin.(8) al Legii privind actele de stare civilă și pct.150 al Instrucțiunii cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, în cazul în care datele privind identitatea cadavrului au fost stabilite ulterior de către autoritățile competente, acestea vor comunica serviciului stare civilă teritorial care a înregistrat decesul în vederea efectuării mențiunilor necesare în actul de deces.

Respectiv, urmare a completării actului de deces, se va elibera certificatul de deces cu informația deplină despre defunct.

18.5.3. Specimenul formularului actului și certificatului de deces

ACT DE DECES nr. _____

Denunțarea organului de stare civilă _____

1. NUMELE	2. PRENUMELE
3. NUMĂRUL DE IDENTIFICARE	4. SEXUL
5. DATE DESPRE NAȘTERE	
Numele, prenumele (de origine) _____	
Data nașterii _____	Vârsta _____ în cazul copilului cu vârsta sub 1 an: luni _____ zile _____
Act nr. _____ din _____	Intocmit de _____
6. LOCUL NAȘTERII	
Satul (comuna) _____	Raiorul _____
Orașul (municipiul) _____	Statul _____
7. CĂȚĂȚENIA	8. NIVELUL DE INSTRUIRE
9. ACTIVITATEA DE MUNCĂ	
10. STAREA CIVILĂ se subliniază litera corespunzătoare și se indică datale actului de referință în cazul lit. b)	
a) căsătorit (ă)	b) căsătorit (ă)
c) divorțat (ă)	d) văduv (ă)
Actul nr. _____ din _____	Intocmit de _____
11. DATA DECESULUI	12. CAUZA DECESULUI
13. TEMEIUL ÎNREGISTRĂRII ACTULUI DE DECES	
Denunțarea _____ serie _____ nr. _____	
din _____ eliberat de _____	
14. LOCUL DECESULUI	
Satul (comuna) _____	Raiorul _____
Orașul (municipiul) _____	Statul _____
15. ULTIMUL DOMICILIU	
Str. _____ nr. _____ ap. _____	
Satul (comuna) _____	Raiorul _____

16. ACTE DE IDENTITATE ALE DECEDATULUI					
Denunțarea actului	Seria	Numărul	Data eliberării	Autoritatea emitentă	
17. CERTIFICAT DE DECES ELIBERAT					
Denunțarea	Seria	Numărul			
18. DATE DESPRE DECLARANT					
Numele _____	Prenumele _____				
Numărul de identificare _____					
Funcția _____	Instanța _____				
Actul de identitate _____	denunțarea _____	seria _____ nr. _____	data eliberării _____		
Autoritatea emitentă _____	semnătura declarantului _____				
19. MENȚIUNI					
20. ACTE ELIBERATE ULTERIOR					
Nr.	Denunțarea	Seria	Numărul	Data eliberării	Organul eliberării
1					
2					
3					
4					
5					

REPUBLICA MOLDOVA

CERTIFICAT DE DECES

_____ numărul de identificare (DNP)

_____ numele _____ prenumele _____

sexul _____

născut(ă) în anul _____ luna _____ ziua _____

în _____ localitatea _____

A DECEDAT

în _____ localitatea _____

în anul _____ luna _____ ziua _____

Act de deces numărul _____

anul _____ luna _____ ziua _____

_____ denunțarea organului de stare civilă _____

Eliberat la _____ anul _____

de _____ denunțarea organului de stare civilă _____

Funcționar _____ numele și prenumele _____ semnătura _____

L.Ș. **DC-IV**

Acte legislative/normative recomandate și surse de informare utile

- Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, publicată în Monitorul Oficial nr.1 din 12 august 1994;
- Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002, publicat în Monitorul Oficial nr.82-86 din 22 iunie 2002;
- Codul de procedură civilă nr.225-XV din 30 mai 2003, publicat în Monitorul Oficial nr.111-115 din 12 iunie 2003;
- Codul familiei nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000, republicat în Monitorul Oficial nr.47-48 din 26 aprilie 2001;
- Legea privind actele de stare civilă nr.100-XV din 26 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr.97-99 din 17 august 2001;
- Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția Comisiei Internaționale de Stare Civilă nr.20 privind eliberarea certificatului de capacitate matrimonială nr.79-XVIII din 27 noiembrie 2009, publicată în Monitorul Oficial nr.187-188/580 din 18 decembrie 2009;
- Legea privind regimul juridic al adopției nr.99 din 28 mai 2010, publicată în Monitorul Oficial nr.131-134 din 30 iulie 2010;
- Hotărârea Guvernului nr.314 din 22 mai 2017 „Cu privire la constituirea Agenției Servicii Publice”, publicată în Monitorul Oficial nr.162-170 din 26 mai 2017;
- Hotărârea Guvernului „Cu privire la aprobarea modelului unic al formularelor certificatelor de stare civilă” nr.757 din 4 iulie 2006, publicată în Monitorul Oficial nr.102-105 din 7 iulie 2006;
- Hotărârea Guvernului nr.558 din 18 mai 2007 „Cu privire la aprobarea modelelor unice ale formularelor tipizate ale actelor de stare civilă”, publicată în Monitorul Oficial nr.74-77 din 1 iunie 2007;
- Instrucțiunea cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, publicată în Monitorul Oficial nr.59-61 din 15 aprilie 2005;
- www.asp.gov.md;
- www.stare-civila.gov.md;
- www.justice.gov.md;
- www.servicii.gov.md.

18.6. RECUNOAȘTEREA ÎN REPUBLICA MOLDOVA A ACTELOR DE STARE CIVILĂ ÎNTOCMITE PESTE HOTARELE ȚĂRII

Actele de stare civilă eliberate pe numele străinilor de către organele competente ale țărilor străine, în conformitate cu legile țărilor respective, sunt recunoscute valabile în Republica Moldova numai după supralegalizarea acestora, dacă tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel.

Drept urmare, documentele supralegalizate produc efecte juridice doar în forma în care sunt prezentate, fără a mai fi necesară parcurgerea unor proceduri suplimentare în Republica Moldova.

Astfel, prin supralegalizare se înțelege verificarea autenticității documentului oficial prezentat din străinătate pentru a fi recunoscut într-un alt stat, aceasta constând, de regulă, în stabilirea și certificarea veridicității semnăturii unei persoane oficiale și a sigiliului aplicat pe document, cu scopul de a-l folosi pe teritoriul altui stat.

Necesitatea supralegalizării este determinată de faptul că documentele perfectate și eliberate de autoritățile unui stat se primesc spre examinare de autoritățile altui stat numai cu condiția supralegalizării

acestora în modul stabilit, dacă legislația internă a statului dat sau prevederile acordurilor internaționale la care acest stat este parte nu prevăd altfel.

IMPORTANT!!!

Proceduri de supralegalizare a documentelor:

- supralegalizarea documentelor

Funcțiile de supralegalizare a documentelor în Republica Moldova le îndeplinesc – Direcția afaceri consulare a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, iar peste hotarele Republicii Moldova – misiunile diplomatice și/sau oficiile consulare ale Republicii Moldova.

Astfel, Direcția afaceri consulare supralegalizează atât documentele întocmite pe teritoriul Republicii Moldova de către organele oficiale sau cu participarea lor, documente destinate pentru utilizarea lor peste hotarele țării, cât și documentele întocmite de către autoritățile statelor străine sau cu participarea autorităților acestora, supralegalizate în prealabil de către oficiile consulare ale statelor respective și destinate pentru utilizare pe teritoriul Republicii Moldova.

În ceea ce privește documentele perfectate în străinătate, aduse în Republica Moldova fără a fi supralegalizate de către misiunile diplomatice și/sau oficiile consulare ale Republicii Moldova aflate peste hotarele ei, acestea, în prealabil, se supralegalizează de către oficiul consular al țării respective, care se află pe teritoriul Republicii Moldova, apoi de către Direcția afaceri consulare a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova;

- suprimarea cerinței de supralegalizare a documentelor (prin apostilare)

Procedura de apostilare reprezintă o modalitate de simplificare esențială a procedurii de recunoaștere a documentelor emise de către un stat de către alt stat fără a necesita supralegalizarea documentelor de către consulatele țărilor în care este dorită recunoașterea. Apostilarea a devenit operațională odată cu aderarea la 16 martie 2007 a Republicii Moldova la Convenția de la Haga din 1961 cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării a actelor oficiale străine (www.stare-civila.gov.md; www.justice.gov.md).

În acest sens, apostila reprezintă o șampilă de formă pătrată, identică în toate statele membre ale Convenției de la Haga, care se aplică direct pe actul în original.

Astfel, indiferent de țara în care se aplică ștampilele, acestea sunt denumite „Apostille – Convention de la Haye du 5 octobre 1961.

Lista statelor părți la Convenția sus-menționată:

Nr.	Statele părți	Nr.	Statele părți
1	Africa de Sud	48	Lesotho
2	Albania	49	Letonia
3	Andora	50	Liberia
4	Antigua și Barbuda	51	Liechtenstein
5	Argentina	52	Lituania
6	Armenia	53	Luxemburg
7	Australia	54	Macedonia
8	Austria	55	Malawi
9	Azerbaidjan	56	Malta
10	Bahamas	57	Marea Britanie

11	Barbados	58	Mauritius
12	Belarus	59	Mexic
13	Belgia	60	Monaco
14	Belize	61	Moldova* (<i>din 16.03.2007</i>)
15	Bosnia și Herțegovina	62	Munte negru
16	Botswana	63	Namibia
17	Brunei Darussalam	64	Niue
18	Bulgaria	65	Norvegia
19	China (<i>doar Hong Kong și Macao</i>)	66	Noua Zelandă
20	Cipru	67	Olanda
21	Columbia	68	Panama
22	Republica Coreea	69	Polonia
23	Croația	70	Portugalia
24	Danemarca	71	Republica Cehă
25	Dominica	72	România
26	Ecuador	73	Saint Kitts și Nevis
27	El Salvador	74	Sainta Lucia
28	Elveția	75	Saint Vincent și Grenadine
29	Estonia	76	Samoa
30	Federația Rusă	77	San Marino
31	Fiji	78	Serbia
32	Finlanda	79	Seychelles
33	Franța	80	Slovacia
34	Georgia* (<i>din 15.05.2007</i>)	81	Slovenia
35	<i>Germania</i> ¹	82	Spania
36	Grecia	83	SUA
37	Grenada	84	Suedia
38	Honduras	85	Surinam
39	India	86	Swaziland
40	Insulele Cook	87	Tonga
41	Insulele Marshall	88	Trinidad și Tobago
42	Irlanda	89	Turcia
43	Islanda	90	Ucraina
44	Israel	91	Ungaria

45	Italia	92	Venezuela
46	Japonia		
47	Kazahstan		

NOTĂ!!! Convenția nu se aplică în raporturile dintre Republica Federală Germană și Republica Moldova.

În Republica Moldova organul competent în vederea apostilării documentelor este Direcția apostilă a Ministerului Justiției.

În ceea ce privește apostilarea documentelor oficiale străine, fiecare stat membru al Convenției de la Haga își determină organul investit în acest sens (de exemplu, Curtea de Apel în Franța; Prefectura în Italia, Secretarul de Stat în Statele Unite ale Americii; Ministerul Afacerilor Externe în Luxembourg; Procuratura Generală în Portugalia; Direcția generală stare civilă în Federația Rusă, Notarul Public în Suedia etc.).

ATENȚIE!!! Apostila este necesară pentru recunoașterea internațională a documentelor și, respectiv, urmează a fi supuse apostilării documentele, indiferent de organul eliberării, ce vor fi utilizate în raport cu statele membre ale Convenției de la Haga.

Referitor la documentele ce vor fi folosite în țările care nu sunt membre ale Convenției de la Haga, acestea vor urma procedura normală de supralegalizare sus-menționată (prin vizare de către Direcția generală stare civilă din cadrul Agenției Servicii Publice, Direcția afaceri consulare a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene și apoi de oficiul consular al statului respectiv).

IMPORTANT!!!

Prezintă interes și acel fapt că Republicii Moldova a aderat la Convenția Comisiei Internaționale de Stare Civilă (CIEC) nr.16 privind eliberarea extraselor multilingve (care este scris în mai multe limbi) de pe actele de stare civilă, reglementări ce au simplificat esențial procedura de recunoaștere a documentelor respective în statele contractante a Convenției CIEC nr.16. (www.stare-civila.gov.md).

Lista statelor parte la Convenția CIEC nr.16:

1	Austria	1 3	Muntenegru
2	Belgia	1 4	Polonia
3	Bosnia și Herțegovina	1 5	Portugalia
4	Bulgaria	1 6	Republica Federală Germană
5	Cabo Verde	1 7	Republica Macedonia
6	Croația	1 8	Republica Moldova
7	Elveția	1 9	România
8	Estonia	2 0	Serbia
9	Franța	2 1	Slovenia

1 0	Italia	2 2	Spania
1 1	Lituania	2 3	Turcia
1 2	Luxemburg	2 4	Țările de Jos (Olanda)

Notă: Convenția CIEC nr.16 nu se aplică în raporturile dintre Austria și Republica Moldova.

Extrasele multilingve de pe actele de stare civilă (naștere – Formula A, căsătorie – Formula B, și deces – Formula C) au o formă unică pe teritoriul statelor membre ale Convenției, care concomitent cu datele despre titular (titulari) conțin și traduceri formulelor și simbolurilor invariabile în limbile oficiale ale tuturor statelor contractante.

Astfel, ca urmare a aderării Republicii Moldova la Convenția CIEC nr.16, nu este necesară cerința de supralegalizare și traducere oficială a acestora, documente ce sunt recunoscute reciproc între statele membre ale Convenției.

18.7. TRANSCRIEREA ACTELOR DE STARE CIVILĂ ELIBERATE PE NUMELE CETĂȚENILOR REPUBLICII MOLDOVA DE CĂTRE AUTORITĂȚILE COMPETENTE STRĂINE

18.7.1. Temeiul transcrierii actelor de stare civilă

Actele de stare civilă ale cetățenilor Republicii Moldova întocmite de către organele competente ale țărilor străine au putere doveditoare în Republica Moldova numai dacă sunt transcrise în registrele de stare civilă ale Republicii Moldova.

Respectiv, sunt supuse procedurii de transcriere actele de stare civilă eliberate de organele competente străine **exclusiv pe numele cetățenilor Republicii Moldova, începând cu data de 17 august 2001 (momentul intrării în vigoare a Legii privind actele de stare civilă).**

În ceea ce privește **actele de stare civilă eliberate pe numele cetățenilor Republicii Moldova până la momentul intrării în vigoare a Legii privind actele de stare civilă, acestea pot fi supuse procedurii de transcriere doar la dorința solicitanților.**

Transcrierea actelor de stare civilă are ca scop sistematizarea și ținerea unei evidențe legale referitoare la numărul faptelor și evenimentelor produse în viața cetățeanului în afara Republicii Moldova, iar recunoașterea și utilizarea acestora pe teritoriul țării va fi posibilă doar în cazul transcrierii documentelor în registrele de stare civilă din Republica Moldova.

IMPORTANT!!! Transcrierea actelor de stare civilă se efectuează numai pe baza copiei, extrasului de pe actul de stare civilă sau certificatului de stare civilă al țării respective atât de către serviciul stare civilă de la domiciliul solicitantului, cât și de misiunea diplomatică și/sau oficiul consular ale Republicii Moldova acreditate în străinătate, în cazul cetățenilor Republicii Moldova care locuiesc în afara teritoriului țării.

Specificul procedurii de transcriere constă în redarea exactă a conținutului actului de stare civilă întocmit în străinătate. Astfel, la momentul înregistrării actului, oficiul stare civilă (misiunea diplomatică și/sau oficiul consular ale Republicii Moldova acreditate în străinătate) nu are dreptul să intervină în cuprinsul acestora, iar completarea sau rectificarea actului transcris fiind posibilă doar ulterior înregistrării lor.

Totuși, faptul dat nu exclude posibilitatea soluționării cererii de rectificare sau completare a actului concomitent cu cea de transcriere.

Drept urmare, modalitatea de întocmire a actului de stare civilă transcris se va efectua în conformitate cu normele generale de modificare a actelor de stare civilă, în măsura în care aceasta nu contravine specificului procedurii de transcriere.

ATENȚIE!!! Cetățeanul Republicii Moldova este obligat să declare transcrierea în termen de 6 luni de la momentul întoarcerii în țară sau din momentul primirii din străinătate a certificatului de stare civilă, a copiei sau extrasului de pe actul de stare civilă.

18.7.2. Modalitatea de transcriere a actelor de stare civilă

În ceea ce privește procedura nemijlocită de transcriere a actelor de stare civilă, menționăm, că depunerea cererii respective, cu organizarea dosarului de transcriere, are loc la serviciul stare civilă de la domiciliul persoanei interesate (misiunea diplomatică și/sau oficiul consular ale Republicii Moldova acreditate în străinătate), și anume:

a) la cererea privind transcrierea actului de naștere solicitantul va anexa următoarele documente:

- copia sau extrasul de pe actul de stare civilă întocmit în străinătate ori certificatul respectiv legalizate/apostilate și traduse în limba de stat, după caz;
- copiile actelor de identitate ale părinților copilului, cetățeni ai Republicii Moldova;
- actele de naștere ale părinților copilului, după caz (ce vor servi temei pentru înscrierea datelor personale ale părinților);
- documentul care confirmă temeiul înscrierii datelor despre tată (certificatul de căsătorie, declarația de paternitate etc.);
- alte documente, după caz;

b) la cererea privind transcrierea actului de căsătorie solicitantul va anexa următoarele documente:

- copia sau extrasul de pe actul de stare civilă întocmit în străinătate ori certificatul respectiv legalizate/apostilate și traduse în limba de stat, după caz;
- copia actului de identitate al soțului, cetățean al Republicii Moldova;
- copia certificatului de naștere a soțului, cetățean al Republicii Moldova;
- actul ce atestă încetarea căsătoriei precedente (certificat de divorț, certificat de deces, hotărârea instanței de judecată privind desfacerea căsătoriei);
- alte documente, după caz;

c) la cererea privind transcrierea actului de desfacere a căsătoriei solicitantul va anexa următoarele documente:

- copia sau extrasul de pe actul de stare civilă întocmit în străinătate ori certificatul respectiv legalizate/apostilate și traduse în limba de stat, după caz;
- copia actului de identitate al soțului, cetățean al Republicii Moldova;
- actul de căsătorie (în cazul deținerii acestuia);
- alte documente, după caz;

d) la cererea privind transcrierea actului de schimbare a numelui și/sau prenumelui solicitantul va anexa următoarele documente:

- copia sau extrasul de pe actul de stare civilă întocmit în străinătate ori certificatul respectiv legalizate/apostilate și traduse în limba de stat, după caz;
- copia actului de identitate al soțului, cetățean al Republicii Moldova;
- copia certificatului de naștere, cetățean al Republicii Moldova;
- alte documente, după caz;

e) la cererea privind transcrierea actului de deces solicitantul va anexa următoarele documente:

- copia sau extrasul de pe actul de stare civilă întocmit în străinătate ori certificatul respectiv legalizate/apostilate și traduse în limba de stat, după caz;
- actul care atestă apartenența decedatului la cetățenia Republicii Moldova (buletinul de identitate, pașaportul național, adeverința/aviz prin care se confirmă apartenența defunctului la cetățenia Republicii Moldova);
- certificatele de stare civilă perfectate pe numele decedatului (certificat de naștere, căsătorie, divorț, după caz);
- copia actului de identitate al declarantului;
- actele de stare civilă care atestă legătura de rudenie dintre declarant și decedat;
- alte documente, după caz.

Serviciul stare civilă teritorial, primind cererea de transcriere a actului de stare civilă, o expediază spre aprobare Direcției generale stare civilă din cadrul Agenției Servicii Publice, după care aceasta se transmite spre executare serviciului respectiv, în vederea întocmirii actului de stare civilă transcris și eliberării certificatului corespunzător pentru a fi înmănat solicitantului și utilizării acestuia pe teritoriul Republicii Moldova.

SPEȚĂ

Cetățeanca Aurelia Vârlan a prezentat la serviciul stare civilă teritorial hotărârea Judecătorei or. Torino, Republica Italia privind desfacerea căsătoriei cu cetățeanul Arcadie Vârlan, căsătorie încheiată la 15 mai 2010 în or. Verona, Republica Italia.

Consultați cetățeanul în vederea obținerii certificatului de divorț moldovenesc?

SOLUȚIA

Potrivit pct.193 al Instrucțiunii cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, hotărârea judecătorească pronunțată în Republica Italia cu privire la desfacerea căsătoriei va servi temei doar pentru efectuarea mențiunii în actul de căsătorie despre desfacerea acesteia.

În cazurile respective, actul de divorț nu se va înregistra deoarece în majoritatea statelor europene nu se întocmesc acte de divorț, iar hotărârea de desfacere a căsătoriei este unicul document ce atestă desfacerea acesteia.

Acte legislative/normative recomandate și surse de informare utile

- Convenția de la Haga din 1961 cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, Legea Republicii Moldova nr.42-XVI din 2 martie 2006 pentru aderarea la Convenția respectivă, publicată în Monitorul Oficial nr.47-50 din 16 martie 2007;
- Convenția nr.16 a Comisiei Internaționale de Stare Civilă privind eliberarea extraselor multilingve de pe actele de stare civilă, semnată la Viena la 8 septembrie 1976, Legea pentru aderarea Republicii Moldova nr.4-XVI din 7 februarie 2008 la Convenția respectivă, publicată în Monitorul Oficial nr.37-39 din 22 februarie 2008;
- Convenția nr.20 a Comisiei Internaționale de Stare Civilă cu privire la eliberarea certificatului de capacitate matrimonială, semnată la Munich la 5 septembrie 1980, Legea nr.79-XVIII din 27 noiembrie 2009 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția respectivă, publicată în Monitorul Oficial nr.187-188 din 18 decembrie 2009;
- Legea privind actele de stare civilă nr.100-XV din 26 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr.97-99 din 17 august 2001;
- Hotărârea Guvernului „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de supralegalizare a documentelor” nr.421 din 26 iunie 2013, publicată în Monitorul Oficial nr.136-139/508 din 28 iunie 2013;
- Instrucțiunea cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, publicată în Monitorul Oficial nr.59-61 din 15 aprilie 2005;

- www.asp.gov.md;
- www.stare-civila.gov.md;
- www.justicegov.md;
- www.mfa.gov.md;
- www.ciec1.org

18.8. GLOSAR

civil (ă)	care ține de cetățenii unui stat și raporturile juridice dintre ei
stare civilă	situația unei persoane așa cum rezultă din actele sale privitoare la naștere, căsătorie, divorț, deces
organ de stare civilă	instituție statală abilitată cu dreptul de a înregistra acte de stare civilă
registru de stare civilă	sistematizarea pe tipuri de acte aparte și pe localitățile unde au fost întocmite actele de stare civilă
act de stare civilă	înscriș de stat prin care se confirmă faptele și evenimentele ce influențează apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor persoanei (nașterea, căsătoria, decesul etc.)
certificat de stare civilă	document ce se eliberează în baza actului de stare civilă
legal	care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de lege, conform legii
paternitate	calitate de tată, faptul de a fi tată
perinatal	care se referă la circumstanțele legate de nașterea unui copil
prezumție	recunoașterea unui fapt drept adevărat din punct de vedere juridic, până la proba contrară; presupunere; ipoteză
rudenia în linie dreaptă	care se bazează pe descendența unei persoane din alta, fie în mod direct, în sensul că persoana este copilul celeilalte, fie în mod indirect, în sensul că între persoanele respective există un șir neîntrerupt de nașteri (de ex., bunic-nepot)
rudenia în linie colaterală	care se bazează pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun (de ex., rudenia dintre frați, veri primari etc.)
apartenență etnică	legat de apartenența la un popor, referitor la formele de cultură și de civilizație specifice unui popor
fapt juridic	acțiuni omenești sau evenimente care, potrivit normelor juridice, duc la apariția, modificarea sau stingerea raporturilor juridice
suprimare	eliminare, anulare, înlăturare